

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

PHILIP SHORT

MAO ZEDONG

BİR YAŞAM

“Çığır açan bir biyografi...”

Sunday Times

Philip Short

Otuz yıl BBC'nin dış haberler muhabiri olarak, Washington, Moskova, Paris, Tokyo ve Pekin'de bulundu. 1970'lerde ve 1980'lerin başında Çin'de çalıştı ve o zamandan beri bu ülkeyi sık sık ziyaret etti. İlk kitaplarından biri olan *The Dragon and the Bear*, Çin ve Sovyetler Birliği'ne ilişkin karşılaştırmalı bir incelemedir. En son kitabı *Pol Pot: The History of a Nightmare* başlığını taşımaktadır. Kendisi halen Güney Fransa'da yaşamaktadır.

Philip Short
Mao - Bir Yaşam
Özgün Adı: *Mao - A Life*

İthaki Yayınları - 575
Tarih Toplum Kuram - 96
ISBN 978-975-273-395-4

1. Baskı Ekim, 2007, İstanbul

© Türkçe Çeviri: Yavuz Alogan 2007

© İthaki, 2007

© Philip Short 1999

Bu eserin tüm hakları Akçalı Telif Hakları Ajansı Aracılığıyla satın alınmıştır.
Yayıncının yazılı izni olmaksızın alıntı yapılamaz.

Redaksiyon: Melih Pekdemir
Düzeltili: Hürriyet Yaşar
Sanat Yönetmeni: Murat Özgül
Grafik Tasarım: Cemile Öz
Kapak, İç Baskı: İdil Matbaacılık
Emintaş Kazım Dinçol Sanayi Sitesi No: 81 / 19
Topkapı-İstanbul Tel: (0212) 674 66 78

İthaki Yayınları:
Mühürdar Cad. İlder Ertüzün Sok. 4/6 34710 Kadıköy İstanbul
Tel: (0216) 330 93 08 – 348 36 97 Faks: (0216) 449 98 34
ithaki@ithaki.com.tr – www.ithaki.com.tr – www.ilknokta.com

Philip Short

MAO

Bir Yaşam

Çeviren: Yavuz Alogan

Marion'a

Siyasal kısıtlamalar bir yana, Çin'i ortaçağın uyuşukluğundan kurtaran ve onu modern bir ulus olmaya zorlayan o ezici kuvveti değerlendirmek muazzam bir görevdir.

Mao'nun büyük çağdaşlarının, Roosevelt, Churchill ve de Gaulle'ün kazanımları kendi akranlarının kazanımlarıyla ölçülür. Stalin bile Lenin'in başarılarını temel almıştır. Mao'nun hayatı çok daha geniş bir tuvali kaplamaktadır. Avrupa'nın tamamı kadar geniş bir alanda yaşayan ve insanlığın neredeyse dörtte birini oluşturan bir halkın tartışmasız önderiydi. Çin tarihinin Batı'nın yüzyıllar boyunca gerçekleştirdiği değişimleri tek bir kuşağın hayat süresine sıkıştırmak zorunda kaldığı bir çağda, ancak en dehşet verici Çin imparatorlarının kullanabildikleri yetkilere sahip oldu. Mao'nun hayat süresi içinde Çin, büyük bir sıçramayla, yarı sömürge bir ülkeden bir Büyük Güç'e; bin yıllık bir otarşiden sosyalist bir devlete; emperyalist yağmanın umutsuz bir kurbanından, Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi Daimi Üyesi'ne; Hidrojen bombalarına, gözcü uydulara ve kıtalararası balistik füzelere sahip bir ülkeye dönüştü.

Mao olağanüstü bir yetenekler bileşimine sahipti: Geniş ufuklu bir devlet adamı, dahi bir siyasal ve askeri strateji, filozof ve şairdi.

Devrim özenle yeniyi kurmaktan çok eskiyi parçalamak için uğraştı. Mao'nun mirası daha dar ufuklu, daha pratik adamların kendisinin asla başaramayacağı parlak bir geleceği inşa etmeleri için yolu açtı.

İÇİNDEKİLER

Teşekkür	11
Haritalar	13
Resimler	14
Yazım ve Telaffuz Konusunda Bir Not	15
Önsöz	19
1. Bölüm Konfüçyüsçü Çocukluk Dönemi	35
2. Bölüm Devrim	53
3. Bölüm Kargaşanın Hükümdarları	65
4. Bölüm “İzmler” Karmaşası.	91
5. Bölüm Komintern Yönetimi Ele Alıyor	123
6. Bölüm “At Günü” Olayı ve Kanlı Gelişmeler	175
7. Bölüm Namlunun Ucu	189
8. Bölüm Futian: Masumiyetin Kaybı	247
9. Bölüm Cumhuriyetin Başkanı	265
10. Bölüm Gri Ejderhanın Peşinde: Kuzeye Uzun Yürüyüş.	293
11. Bölüm Yenian Dönemi: Filozof Kraldır	323
12. Bölüm Kâğıttan Kaplanlar	371
13. Bölüm Büyücünün Çırağı	399
14. Bölüm Ölümsüzlük Hayalleri	457
15. Bölüm Tufan.	475
16. Bölüm Dağılma	525
Son Söz	561
Kişiler	569
Notlar	579
Ad Dizin	703

Teşekkür

Böyle bir kitap pek çok insanın iyi niyetinin toplamıdır. Bu insanların bazılarına, son yıllarında Mao'nun yanında olan Çang Yufeng'e, Mao'nun eski sekreteri Li Ruy'a ve *Halkın Günlüğü*'nün eski editör yardımcısı, yiğit Vang Ruoshuy'a burada açıkça teşekkür edebilirim.

Diğer pek çoğunun ismini veremiyorum. Günümüzde Çin, oraya yerleştiğim yirmi yıl öncesine göre çok daha hoşgörülü, liberal bir ülke ve insanlar Mao'nun hayatta olduğu sıralarda düşünilemeyecek özgürlüklerden yararlanıyorlar. Ancak ülke, yurttaşlarının üstlerinin gazabına ya da polis soruşturmasına uğrama korkusu olmaksızın, duyarlı siyasal konularda açıktan demeç verebilecekleri aşamaya daha yeni ulaştı.

Mao konusunda hiç kimse bilgelik tekeline sahip değildir. Kendi anlayış ve sezgilerini benimle paylaşan ÇKP yetkilileri, parti tarihçileri, Çinli akademisyenler ve eskiden Başkan'ın ev halkı içinde yer almış kişiler, pek çok önemli noktada anlaşılmadılar. Bu kişilerin öne sürdükleri görüşlerin hiçbirini ikna edici bulmadığım zamanlar oldu. Gerçi onlar da benimkileri ikna edici bulmamıştı. Ancak onlar, görüşleri birleştirildiğinde, Mao'nun hayatının şimdiye kadar dikkatle karanlıkta bırakılmış alanlarının, göreneksel efsanenin büyük bir bölümünün yıkılma süreci içinde aydınlatılmasına yardımcı oldular. Hepsine minnettarım.

Iowa'da çalışarak sakin ve mutlu bir yıl geçirmemi sağlayan Karen Chappell ve Judy Polumbaum; ayrıca Tokyo'daki Sofya Üniversitesi'nden Yelena Osinski ve Dozpoli Ivan bu kitabın yazılmasına çok yardımcı oldular. Kaleme aldığım taslakları daha özlü ve özenli hale getirmek için mavi kalemimi cesurca (ve bazen de boş yere) kullanan dostum ve meslektaşım Mary Price'a özel olarak teşekkür etmek isterim. Editörlerim, Londra'dan Roland Philipps ve New York'tan Jack Macrae, zaman zaman ne onların ne de benim sonunu görebildiğimiz bir projeyi ayakta tuttukları için övgüyü hak ediyorlar.

Eşim Rençuan yedi yıl bu kitapla birlikte yaşamakla (yeterince zor bir iş) kalmadı, Mao'nun konuşmalarının ve Merkez Komitesi dokümanlarının Çince metinleri üzerinde çok uzun zaman harcayarak, onların belirsizliklerini gidermeme yardımcı oldu. En çok ona ve günlerini kumsalda geçirerek ve uyku öncesi masallarla yetinerek "boş kâğıtlar"la boğuşmama izin veren altı yaşındaki oğlumuz Benedict'e şükranlarımı sunuyorum.

Haritalar

Çin	16 - 17
Uzun Yürüyüş, 1934-1935	24 - 25
Hunan'da Güz Hasadı Ayaklanması, 1927	196
Güney Kiangsi'de Merkez Sovyet Üssü, 1931-1934	208

Resimler

Aşağıdaki listede yer almayan fotoğraflar Sinhua'nın (Yeni Çin Haber Ajansı) izniyle yayımlanmıştır.

1. Grup

Saç kuyruğunun kesilmesi – *Harlingue-Viollet*, Paris

Yavaş Idam – *Joshua B. Powers Koleksiyonu*, *Hooever Enstitüsü*, *Stanford Üniversitesi*

Mao'nun aile evi – *Marc Riboud*, *Magnum Photo Agency*

He Ziçen, Mao'nun üçüncü eşi – *Maoping Devrimci Müzesi'nin izniyle*, *Kiangsi*

Başkomutan Çan Kay-şek – *Sygma*, Paris

Mao ve Çu Enlay – *Peabody Arkeoloji ve Etnoloji Müzesi*, *Harvard Üniversitesi*
(*Owen Lattimore Vakfı*) -

2. Grup

Yenan – *Edgar Snow'un Çini*, *Lois Wheeler Snow*, *Random House'in izniyle* yeniden basıldı.

Vang Şivey – *Çin Gençlik Basını'nın izniyle*

Mao ve Huruşov – *Du Siusian'in izniyle*, *Pekin*

Çang Guotao – *United Press International Photos*, *New York*

3. Grup

Büyülü Tılsım – *Paolo Koch*, *Rapho Agency*

Yazım ve Telaffuz Konusunda Bir Not

Çince isimler aşına olmayanlar için çok zordur. Ancak baş kişileri saptamadan Çin ve onun önderleri hakkında yazmak imkânsızdır. Bu kitap, 1979'da Pekin tarafından resmen benimsenen ve daha eski Wade-Giles romenleştirmesine kıyasla daha basit ve daha kolay ulaşılabilir olma özelliği taşıyan *pinyin* transkripsiyonunu kullanmaktadır.

Pinyin transliterasyonunun tanınamayacak kadar anlaşılmaz olduğu birkaç örnekte geleneksel formlara uyulmuştur. Bu örnekler şunlardır (*pinyin* parantez içinde belirtilmiştir): Amoy [Siamen]; Kanton [Guangçou]; Çan Kay-şek [Kiang Kieşi]; Hong Kong [Sianggang]; Şensi [Şaannsi]; Sun Yat-sen [Sun Çongşan]; Soong Çing-ling [Song King-ling]; kızkardeşi Mey-ling ve erkek kardeşi, T. V. Soong; Tibet [Sizang]; Vampoa [Huangpu]; Yangtze [Yangzi].

(Çin isimlerinin Türkçe yazımında İngilizce yazımlar ve konuya ilişkin Türkçe kaynaklardaki kullanım biçimleri esas alınmıştır. Örnek vermek gerekirse: Jiangsi, Kiangsi; Xinhua, Sinhua; Zhou Enlai, Çu Enlay; Nanjing, Nanking; Zhang Xueliang, Çang Sueliang olarak yazılmıştır. Çiang Çing [Jiang Qing] gibi yerleşik kullanımlarda bu kurala uyulmamıştır-çn.)

Önsöz

Bugünkü Çin’de bile küçük pazar kasabası Tongdao’yu bilen pek az kişi vardır. Tongdao, Şuangsiang’ın sol yakası boyunca bir buçuk kilometre kadar uzanan, kahverengi geniş ırmak ile teraslanmış bir dizi tepe arasında kalan dar bir toprak şeride sıkışıp kalmış bir yerleşim yeridir. Burası, Guangsi, Guicou ve Hunan eyaletlerinin buluştuğu, Han olmayan küçük bir azınlık bölgesinin merkezinde yer alır. Pislik içinde, harap bir yerdir. Üzerinde birkaç dükkânın, bir iki modern binanın bulunduğu, uzun, çamurlu bir ana caddesi vardır. Kasabanın sakinleri bile orada ilginç sayılabilecek hiçbir şey olmadığını söylerler. Ancak bir zamanlar orada önemli bir olay gerçekleşmişti. 12 Aralık 1934 gününü Kızıl Ordu önderliği Tongdao’da bir araya gelmiş ve bu toplantı Mao Zedung’un iktidara yükselişinin başlangıç noktası olmuştu.

Bu, Çin Komünist Partisi tarihinin en karanlık olaylarından biriydi. Kızıl Ordu’nun oradan geçtiğini gösteren yegâne yazılı iz, solmuş bir sloganın görüldüğü eski bir fotoğraftır. Bir duvarın üzerine askerler tarafından yazılan slogan şöyledir: “Herkes silahlansın ve Japonlarla savaşınsın!” Toplantıya katılanların hiçbiri bugün yaşamıyor. Toplantıya kimin başkanlık ettiğini, hattâ toplantının tam olarak nerede yapıldığını bile bilen yok. Yıllar sonra Başbakan Çu Enlay toplantının kasabanın dışında bir yerde, o sırada bir düğün nedeniyle insanların toplandığı bir çiftlik evinde yapıldığını hatırlamıştır. Mao’nun kırkbirinci yaş gününe daha iki hafta vardı. O sıralarda Mao, ince uzun, açlıktan ve yoksulluktan avurtları çökmüş bir adamdı. Üzerine bol gelen gri pamuklu ceketinin sürekli omuzlarından aşağı kaydığı görülüyordu. Ağır bir sıtma krizinden kurtulmaya çalışıyor, zaman zaman sedyeyle taşınması gerekiyordu. Öteki önderlerin çoğundan daha uzundu. Cildi pürüzsüz, yüzü çizgisiz, ortadan ayrılmış siyah saçları karmakarışık.

Bu olaydan bir süre sonra Mao’yla bir araya gelen Amerikalı solcu yazar Agnes Smedley, onu, çok yüksek perdeli bir sesle konuşan, uzun ve narin elleri olan, ürkütücü biri olarak görmüştü:

Esmer ve gizemli yüzü uzun, alnı geniş ve yüksek, ağzı kadınsıydı. Başka özellikleri bir yana, estetik duygusuna sahip biriydi... [Ancak] kadınsı niteliğine rağmen bir katır kadar inatçıydı ve yapısında çelik gibi bir gurur ve kararlılık vardı. Onun yıllarca bekleyip fırsat kollayacağı ama sonunda kendi yolunu izleyeceği izlenimine kapıldım... Nüktedanlığı, genellikle, ruhsal inzivanın derin mağaralarından geliyormuş gibi alaycı ve amansızdı. Varlığında hiç kimseye asla açılmamış bir kapı olduğu izlenimine kapıldım.

En yakın yoldaşlarının bile Mao'yu anlaması zordu. Smedley'in sözleriyle, ruhu "onu dış dünyadan tecrit ederek kendi içine kapatmış halde" idi. Kişiliği, şefkatten ziyade sadakat aşıliyordu. Vahşi bir mizaç ile sonsuz bir sabırdan, hayal gücü ve nerdeyse bilgiçlik taslamaya varan bir ayrıntı düşkünlüğünden, esnek olmayan bir iradede ve aşırı incelikten, kamusal karizmadan ve her şeyi bizzat gizlice planlama yeteneğinden oluşuyordu.

Mao'nun kellesine ödöl koyan, karısını katleden ve anasıyla babasının mezarlarını tahrip eden milliyetçiler, 1930'ların başında onu Kızıl Ordu'nun esas siyasal şefi olarak görüyorlardı. Çoğu kez olduğu gibi, yanılıyorlardı.

İktidar "üçlü grup" ya da "troyka" olarak bilinen kişilerin elindeydi. Parti önderi olarak davranan yirmi yedi yaşındaki Bo Gu (ya da resmi tanımıyla "parti merkezinin bütün faaliyetlerinden sorumlu yoldaş") Moskova'daki Doğulu Emekçiler Üniversitesi'nden mezun olmuştu. Bir İngiliz diplomatının pek nazik olmamakla birlikte haklı olarak kendisine keskin hatlı bir kuklayı hatırlattığını söylediği Bo Gu, patlak gözleri ve siyah çerçeveli gözlükleriyle vaktinden önce gelişmiş bir okul çocuğu yüzüne sahipti. Komintern' onu Sovyet çizgisine sadakati sağlamak için yukarıdan önderliğe getirmişti. İkinci üye, Çu Enlay, Kızıl Ordu'nun Genel Siyasal Komiseri ve Bo Gu'nun tahtının ardındaki gerçek iktidar idi ve o da Moskova'nın güvenine sahipti. Üçüncüsü, yuvarlak çerçeveli gözlüklerinin daha belirgin kıldığı büyük bir burnu ve at dişleri olan, Otto Braun adında, uzun boylu, zayıf Alman Komintern askeri danışmanıydı.

Geride kalan on iki ay boyunca bu üç adam, komünistlerin dağınık askeri geri çekilme harekâtlarını yönetmişlerdi. Milliyetçi lider Çan Kay-şek, Çin'in geri kalan kısmı üzerindeki hâkimiyetini güçlendirmişti ve haklı olarak kendi yönetimine karşı potansiyel olarak öldürücü ve uzun vadeli bir meydan okuma diye gördüğü hareketin kökünü kazımaya kararlıydı. Alman askeri danışmanlarının yardımıyla, komünistlerin denetimi altındaki bölgenin çevresine tahkim edilmiş koruganlardan oluşan askeri hatlar inşa etmeye başlamıştı. Bu hatlar işkenceyi andıran bir yavaşlıkla ileriye doğru itiliyor, üs bölgesi

* Komünist Enternasyonal (Komintern) Mart 1919'da Lenin tarafından Moskova'nın dış komünist partilerinin faaliyetlerini denetleyebileceği bir araç olarak kuruldu. Bu partiler Rusların (Rusya'nın) hâkim olduğu bir Yürütme Komitesi'nin emirleri altında faaliyet gösteren Komintern şubeleri olarak görüyorlardı.

yavaş yavaş sıkıştırılarak kuşatma altına alınıyordu. Kızıl Ordu birbirini izleyen evreler halinde yavaş yavaş boğuluyordu. Bu, troykanın yeterince etkili hiçbir karşılık bulamadığı bir stratejiydi.

Bu durumda Mao da başarılı olmayabilirdi. Ancak iki yıldan fazla bir süredir Bo Gu onu saf dışı bırakmıştı. İktidarda olan Mao değildi.

Ekim 1934'te parti önderliği içinde aylarca süren şiddetli tartışmalardan sonra Kızıl-lar, Çan'ın güçleri onları öldürmek için yaklaşırken tam bir yenilgiden kaçınmak için son bir kumar oynayarak üs bölgelerini terk ettiler. Çin'i kat eden 10.000 kilometrelik zahmetli yolculuk daha sonra Uzun Yürüyüş olarak kutsanacak, zorlukları göğüsleme, kendini hiçe sayarcasına disiplin ve boyun eğmez irade bakımından efsanevi bir cesaret simgesi olacaktı. O sırada buna fazla şiirsel olmayan bir ifadeyle, "stratejik nakliyat," bir süre sonra da "Batı'ya Yürüyüş" denildi. Plan, şayet böyle bir şeyden söz edilebilirse tabii, yerel savaş ağalarının Çan'ın hırslarından sakındıkları ve onun davasını benimsemekte duraksadıkları kuzeybatı Hunan'a doğru ilerlemek ve kaybedilen üssün yerine yeni bir merkezi Kızıl üs bölgesi kurmak üzere bölgedeki diğer komünist güçlerle bağlantı kurmaktır.

Harekât iyi başladı. Kızıl Ordu ilk korugan hattını fazla direnişle karşılaşmadan geçti. Sonraki iki hat da düştü. Milliyetçi istihbarat, avı elinden kaçırdığını anlayana kadar üç haftadan fazla zaman geçti. Fakat Çan'ın Siang Irmağı üzerindeki dördüncü hattı farklıydı.

Savaş, 25 Kasım'dan 3 Aralık'a kadar, bir haftadan fazla sürdü. Sona erdiğinde Kızıl Ordu 15.000 ile 20.000 arasında savaşçı kaybetmişti. Kırk bin kadar yedek ve taşıyıcı, firar etmişti. Ekim ayında yola koyulan 86.000 kadın ve erkekten geriye 30.000 kişi kalmıştı. Seksen kilometrelik bir mesafeye yayılan yük kervanı, Mao'nun daha sonraki deyişiyle o yıllankâvi canavar, yürüyüş halindeki bir ordudan çok bir ev taşıma harekâtını andırıyordu. Siang Irmağı'na gelindiğinde kervanın beli kırıldı. Büro eşyaları, matbaa makineleri, parti arşivleri, jeneratörler; komünistlerin Belçika'dan daha geniş bir bölgeyi yönettikleri üç yıl içinde biriktirdikleri bütün donatılar çamurlara saplandı ve yamaçlara saçıldı. Bütün bunlar, dağ patikalarında ve çeltik tarlalarında yüzlerce kilometre taşınmış, büyük zorluklarla, taşıyıcıların sırtlarında acılar içinde oralara kadar getirilmişti. Komünistlere ait ağır silahlar, ağır makineli tüfekler, bir adet röntgen cihazı, hepsi terk edildi. Ama daha önce bütün bu yük ordunun ilerleyişini öylesine yavaşlatmıştı ki, iyice şişen ve güçten düşen ordu Çan Kay-şek'in hazırladığı tuzağın ta içine düşmüştü.

Bu, en soğukkanlı Kızıl Ordu önderlerinin bile kendilerini hazırladıklarından daha kötü bir felaket oldu. Ekim ayında inşasına yıllarını verdikleri üs terk edilmiş, ordularının üçte ikisi kaybolmuştu.

Bir hafta sonra, komünist güçlerden geri kalanlar peşlerine düşen güçleri atlatarak Güncy Hunan'a geçtiler. Orada yeniden gruplaştılar ve saflarını düzene şoktular. Ancak kıdemli önderler arasında bir isyan havası seziliyordu. Troyka'nın hesap vermeye çağrı-

lacağı an hızla yaklaşıyordu.

Ama henüz değil. O gün öğleden sonra Tongdao'da toplanan sekiz ya da dokuz bitkin adam çok daha zorlu bir soruyla yüz yüzediler: Ne tarafa doğru gideceklerdi? Bo Gu ve Otto Braun ilk planın uygulanması ve Kuzeybatı Hunan'a doğru gidilmesi için ısrar ettiler. Askeri önderler bunu reddettiler. Çan Kay-şek'in elinde kuzey yolunu tıkamak için 300.000 asker vardı. Bu geçişi zorlamaya çalışmak imha olmak demektir. Hemen bir karara varılması gerekiyordu. Hunan savaş ağasına bağlı birliklerin doğudan yaklaşmakta olduklarına dair bir haber de gelmişti.

Gergin ve ateşli bir tartışmanın ardından ordunun batıya, Guiçou'nun dağlık bölgelerine doğru ilerlemesi kararlaştırıldı. Politbüro'nun tam kadrosu gelecekteki stratejiyi tartışmak için toplantıya çağırıldı. Ulaşma önerisi Mao'dan geldi. 1932'de askeri komutadan uzaklaştırılmasından bu yana ilk kez Mao'nun görüşleri işitildi ve iç iktidar çevresinde kabul edildi. Ortaya çıkışı Siang Irmağı felaketinin vahameti sayesinde gerçekleşmişti. Ancak Çinlilerin dediği gibi 10.000 li sürecek bir yolculuk tek bir adımla başlar. Mao için Tongdao bu ilk adımı oluşturuyordu.

Guiçou, yüzyıllarca olduğu gibi, bugün de Çin'in en yoksul eyaletlerinden biridir. 1930'larda köyler afyona boğulmuşlardı ve insanlar cahil ve öylesine yoksuldular ki, bütün bir aileye tek bir pantolon düşüyordu. Kızlar çoğu kez doğar doğmaz öldürülüyorlardı; erkek çocuklar sahildeki daha zengin bölgelerde yeniden satılmak üzere köle tacirlerine satılıyorlardı. Ancak bölgenin doğası olağanüstü görkemliydi: Kızıl Ordu'nun batıya doğru ilerlerken önünde açılan kırsal kesim, parşömen üzerine resmedilmiş bir Ming süslemesinden çıkmış gibi muhteşem bir manzara arz ediyordu.

Tongdao'nun ötesinde dimdik yükselen tepeler, geniş ve kıvrım kıvrım dağlar vardı. Kireç taşından koni biçiminde büyük tepeler binlerce metre yükselir, dağlar ise deve hörgüçlerini, devasa karınca tümseklerini; katlar halinde yükselen büyük dağlar tarih öncesinden kalma tümülüsleri andırır. Miao köyleri sarp kayaların üzerine kurulmuştur. Sazdan yapılmış damlar, aşı boyalı duvarlar, geniş saçaklar, kafesli kâğıt pencereler, ölü kış çimenlerinin sarı yeşil halısı ve erken ilkbahar sürgünleri arasında göze çarpar. Gök yüzünde şahinler daireler çizerek uçar; aşağıdaki pirinç sapları beyaz bir kırağı tabakasıyla kaplanır. Guiçou halkı şöyle der: "Yağmursuz üç gün geçmez, bir dağa rastlamadan üç li yürünmez." Eyaletin bu kesiminde sadece dağlar vardır; aralık ve ocak aylarında hep çisenti ve sis olur. Daha yüksekte kalan, sislere bürünmüş düzlükler, sık çam ormanlarıyla, sarı bambularla ve koyu yeşil köknar ağaçlarıyla kaplıdır. Çok aşağılardaki dip vadileri, üzeri beyaz bulutlu berrak göllerle doludur. İrmaklar, zincirden yapılmış köprülerle geçilir. Tepelerden çağlayanlar oluşturarak akan deli ırmaklar boyunca cep mendillerini andıran, ekime açılmış küçük toprak parçaları görülür. Buralarda yaşayan

bir köylü, eğimi elli dereceyi bulan yamaçlarda koyu kırmızı topraktan bir parça sebze elde etmek için didinip durur.

Askerler sadece yolculuğun zorluklarını hatırlıyorlardı. “Öylesine dik bir dağa tırmanıyorduk ki, önümdeki adamın ayak tabanlarını görebiliyordum,” diyordu eski bir asker. “Öndeki hattan haber geldi. Önümüzde çok sarp bir yamaç vardı ... bulunduğumuz yerde uyuyacak ve şafak sökerken tırmanmaya devam edecektik. Yıldızlar kara bir perdenin üzerinde yeşim taşları gibi görülüyordu. Kapkara dağ zirveleri dört bir yanımdan tehditkâr devler gibi yükseliyordu. Kendimizi bir kuyunun dibinde hissediyorduk.” Yöredeki insanların Gürleyen Tanrı Kayası olarak bildikleri yamaç, yüzeye oyulmuş 30 cm. genişliğinde taş basamaklardan oluşuyordu. Sedyyle tırmanılamayacak kadar dikti. Bu yüzden yaralılar sırtta taşınıyordu. Atların çoğu, kayalıklardan aşağı yuvarlanıp öldü.”

Kızıl Ordu Komutanı Çu De, yoksulluğu hatırlıyordu. “Köylüler kendilerine ‘kuru adamlar’ derler. Her şeyleri emilip kurutulur ... Toprak ağasının eski tahıl ambarının altında yeri kazıp çürümüş pirinç tanelerini toplarlar. Keşişler buna ‘kutsal pirinç’ derler. Tanrı’nın yoksula armağanı.”

Bütün bunları Mao da görüyordu. Ancak içinden geçtikleri kırsal bölgelerin güzelliği ve iktidar hakkında yazmak yerine şöyle diyordu;

Dağlar!

Fırtınalı bir denizde kabaran dalgalar,

On bin aygır

Savaşın öfkesiyle dört nala koşan.

Dağlar!

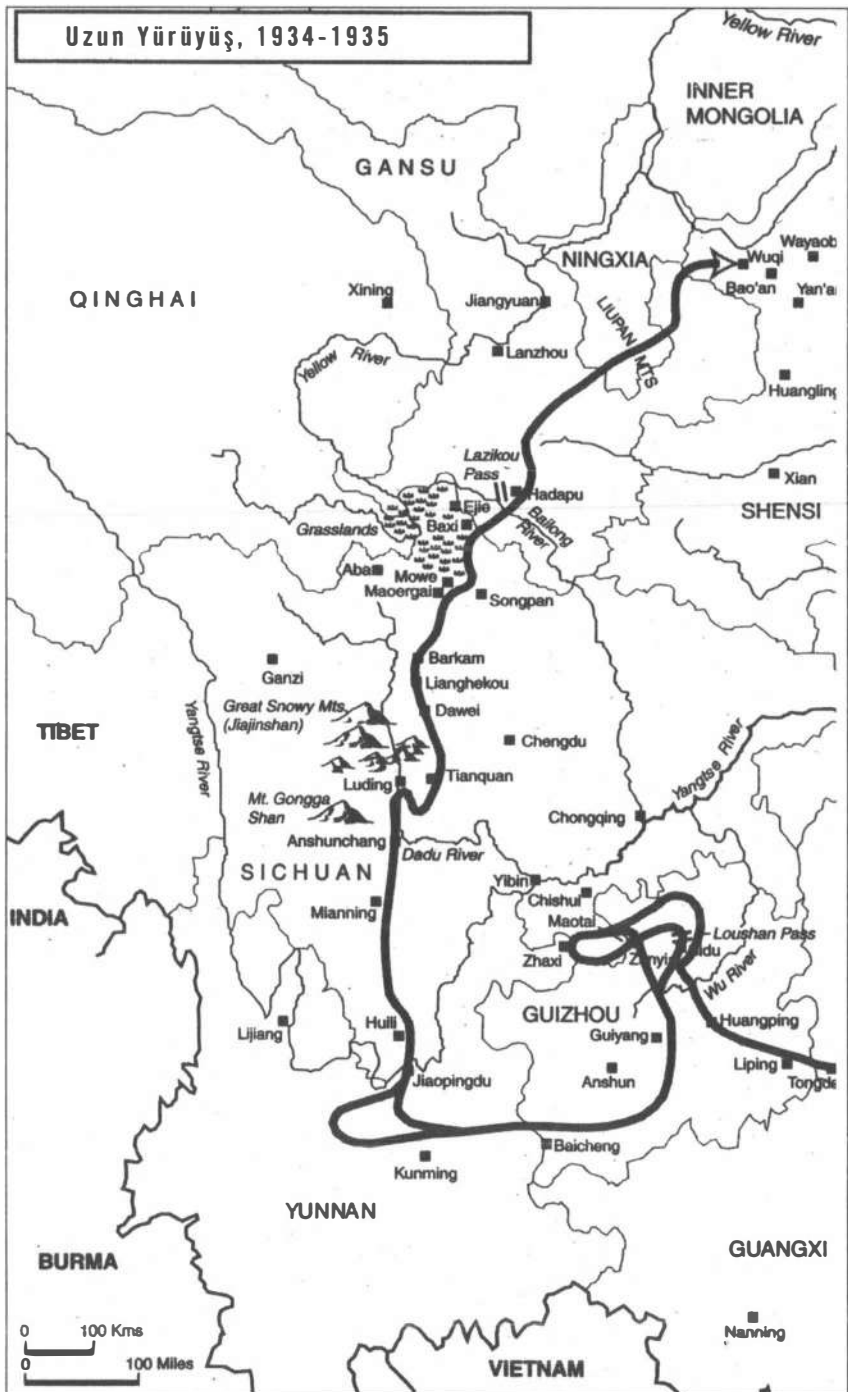
O cennet mavisini deşen keskin bıçak,

Ancak senin yükselen gücün karşısında

Parçalanacak gökler, düşüp dağılacak.

At üzerinde yazılan bu kısa şiirler, sadece doğanın temel güçlerini kutsamakla kalmıyordu. Mao’nun sevinçten uçması için bir sebep de vardı.

15 Aralık günü Kızıl Ordu Liping’e vardı. Burası teraslanmış alçak tepelerle çevrili bir vadiye kurulmuş bir ilçeydi ve askerlerin Tongdao’dan ayrıldıklarından beri gördükleri ilk düzlüktü. Bir tüccarın evi, askeri karargâh haline getirildi. Ev, Budist motifleri ve bereket simgeleriyle süslenmiş küçük bir iç avlusu olan, geniş ve gayet uygun bir yerdi. Evin

içinde dört direkli karyolalar vardı. Çin tipi küçük bir arka bahçe, gri kiremitli damları, kuş kanadını andıran, yukarıya doğru kıvrık saçakları olan evlerin ve ahşap dükkânların bulunduğu dar bir sokağa açılıyordu. Birkaç kapı ötede Alman Luther Kilisesi'ne bağlı bir misyoner binası bulunuyordu. Misyonerler de tüccarlar gibi komünistlerin yaklaşmaları üzerine kaçmışlardı.

Politbüro, Uzun Yürüyüş'ün başlamasından sonraki ilk resmi siyaset tartışması için burada toplandı. İki temel konu vardı: Bir önceki tartışmada çözümlenmemiş olan Kızı Ordu güzergâhı ve askeri taktikler.

Braun ve Bo Gu Kuzey Hunan'daki komünist güçlerle birleşmek istiyorlardı. Mao, Guiçou ile Siçuan sınırı yakınlarında yeni bir kıvılcık üs kurmak üzere kuzeybatıya doğru ilerlemeyi önerdi. Burada direnişin daha zayıf olacağını söylüyordu. Politbüro Daimi Komitesi'nin dört üyesinden biri olan Çang Ventian ve Askeri Komisyon Başkan Yardımcısı Vang Kiasiang tarafından desteklendi. Sonuncusu, bir yıl önce savaşta ağır yaralanmış ve Uzun Yürüyüş'ün tamamını midesinde bir lastik tüple sedye üzerinde geçirmişti. Her ikisi de Moskova'da eğitim görmüş, başlangıçta Braun ve Bo Gu'yu desteklemiş ancak düş kırıklığına uğramıştı. Mao, yürüyüş başladığından beri onlarla yakın ilişki içinde olmuştu. Şimdi dengeyi Mao'dan yana değiştiriyorlardı. Toplantının havasını değerlendiren Çu Enlay da onlardan yana görüş bildirdi ve politbüronun diğer üyelerini arkasına aldı. Bo Gu'nun önerisi reddedildi. Bunun yerine Guiçou'nun ikinci büyük kenti Zunyi merkez olmak üzere yeni bir üs bölgesinin kurulması ya da, bunun çok zor olduğu anlaşırsa, kuzeybatıya doğru ilerlenmesi kararlaştırıldı.

Ancak bütün bunlar Mao'nun tarzına uygun değildi. Alman karar, taktik düzeyde, öne sürülen görüşlerin ortalamasını ifade ediyor, "Saffarımızda kötümserliğe ve bozguna yol açan olası kayıpların azımsanması" konusunda uyarıda bulunuyordu. Bu sözlerde, Siang Irmağı'nda yaşanan bozguna üstü kapalı bir gönderme ve dolayısıyla, Çu, Bo Gu ve Braun'dan oluşan üçlü grubun askeri çizgisine yönelik bir eleştiri vardı. Aynı çizgide, orduya yeni üs bölgesinin güvenliği sağlanana kadar büyük çatışmalara girmemesi emrediliyor, ama aynı zamanda, "gerillacılık" tehlikesinden söz ediliyordu. "Gerillacılık," Mao'yla birlikte anılan "esnek gerilla stratejisi"nin kod adıydı. Anlaşılan Çu Enlay, savaşmadan Mao'ya boyun eğmek niyetinde değildi.

Ertesi gün, 20 Aralık'ta, Kızıl Ordu yeniden yürüyüşe geçti. Bo Gu ve Otto Braun'un ağırlığı önemli ölçüde azalmıştı. Biçimlenmekte olan asıl çatışma Mao ile Çu arasındaydı.

Bu iki adam arasında pek az ortak nokta vardı. Bir mandarinin oğlu olan Çu, kendi sınıfına başkaldırmış, esnek, incelikli, büyük zorluklarla baş etmesini bilen biriydi; ölümün tek bir ihanet fısıltısıyla geldiği Şanghay'da bir komünist olarak yercaltı çalışması yaparken hayatın ne kadar ucuz olduğunu gayet iyi öğrenmişti. Mao ise köylü bir aileden

gelen, incelikten yoksun, kaba biriydi; sözlerini daima halk öykülerinden, efsanelerden alınmış özdeyişlerle süsler, kentlileri küçümserdi. Biri kentli ve iyi yetişmiş, başkalarının fikirlerinin yorulmaz uygulayıcısıyken; diğeri, yaratacağı sonuçlar bakımından önceden kestirilmesi mümkün olmayan geniş bir hayal gücüne sahipti. Bu ikisi, gelecek kırk yıl boyunca dünyanın en kalıcı siyasal ortaklıklarından birini oluşturacaklardı. Ancak 1934 yılının sonuna gelinirken böyle bir ortaklık, akıllarının ucundan bile geçmiyordu.

31 Aralık günü ordu komutanlığı Zunyi yolundaki son doğal engeli oluşturan Vu Irmağı'nın 40 km. güneyinde Houçang (Maymun Kasabası) denilen küçük bir ticaret merkezinde konakladı. O gece politbüro tekrar toplandı. Otto Braun ordunun yaklaşmakta olduğu bildirilen üç savaş aşası tümeniyle çarpışmasını önerdi. Askeri komutanlar ona, Liping'de büyük ölçekli çatışmalardan kaçınma ve yeni üs alanının güvenliğine öncelik verme kararı aldıklarını hatırlattılar. Gecenin geç vakitlerine kadar süren öfkeli tartışmaların ardından Braun askeri danışmanlık görevinden geçici olarak uzaklaştırıldı. Politbüro kararında, bu değişimin önemini vurgulamak için, Mao'nun son iki yıldır ihmal edilmiş olan temel ilkelerinden birinin onaylandığı belirtiliyordu. Kararda, "Hareketli savaşla düşmanı teker teker dağıtmak ve yok etmek için hiçbir fırsat kaçırılmamalıdır," deniyordu. "Zaferi kesinlikle bu şekilde kazanacağız."

Rüzgârın yönü değişmiş, troyka'nın yönetimi altında kurulan eski komuta zinciri kırılmıştı. Geçici bir önlem olarak, bütün önemli kararların bir bütün olarak önderliğe havale edilmesi kabul edildi. Eski strateji terk edilmişti. Onun yerine yeni bir strateji oluşturulacaktı. Yeni yılın ilk günü erken saatlerde politbüro, Zunyi'de genişletilmiş bir konferans toplamayı kararlaştırdı. Konferansın yerine getirmesi gereken üç görev vardı: Geçmiş değerlendirmek, nerede yanlış yapıldığını saptamak ve gelecekte izlenecek çizgiyi belirlemek. Kavganın galibini belirleyecek ortam oluşmuştu.

Deng Siaoping, otuz yaşında, tıknaz, çok kısa boylu, kafası sinekkaydı tıraşlı bir adamdı. İlk gençlik döneminde Paris'te Çin Komünist Gençlik Birliği'nin yerel şubesi için, is ve tung yağından yapılmış siyah Çin mürekkebi ve çelik bir kalemle mumlu kâğıda harfler yazıp teksir makinesiyle çoğaltarak haber bülteni hazırlamayı öğrenmiş, bir gazeteci olarak ün kazanmıştı. Şimdi tek bir geniş sayfa halinde gene teksir makinesiyle çoğaltılan Kızıl Ordu gazetesi *Hongsing*'in (Kızıl Yıldız) editörlüğünü yapıyordu.

Gazetenin 15 Ocak 1935 tarihli sayısında, tek bir el ateş etmeden kenti ele geçiren komünist güçlerin Zunyi halkı tarafından coşkuyla karşılandığı anlatılıyordu. Öncü birlik yerel bir savaş aşası gücünün adamlarıymış gibi davranarak savunmaları kentin kapılarını açmaya ikna etmişti. Öteki makalelerde "kitlelerin kalbinde yer eden Kızıl Ordu imgesi" parlak sözcüklerle betimleniyor ve kenti yönetmek için bir Devrimci Komite'nin

kurulduğu anlatılıyordu.

Politbüronun, tarihinin en önemli toplantısını yaptığını gösteren en ufak bir ima bile yoktu. Oysa Deng toplantıya bizzat katılarak not tutmuştu. Bu öylesine hassas bir toplantıydı ki, önderler yaklaşık bir ay sonra haberlerin nasıl ulaştırılması gerektiğine karar vermek üzere tekrar toplanana kadar üst düzey parti görevlileri bu konuda bir şey bilmiyormuş gibi davrandılar.

O gece, geniş, dikdörtgen biçiminde, koyu gri kiremitli, çevresinde sütunlu bir veranda bulunan iki katlı bir binanın üst katında yirmi adam bir araya geldi. Çu ve askeri komutanlar karargâh olarak el koyana kadar bu bina kentin küçük savaş ağalarından birinin eviydi. Bo Gu ve Otto Braun bir Roma Katolik katedraline giden dar bir yol üzerinde, önderliğe eşlik eden Kızıl Ordu müfrezesinin kamp kurduğu çiçekli bahçelerin ortasında Çin mimari üslubunun aşırı bir örneği olarak inşa edilmiş üç katlı düşsel bir damı olan, gayet heybetli ve süslü bir binada birlikte kalıyorlardı. Mao ve iki müttefiki, Çang Ventian ve Vang Kiasiang, altı muhafızla birlikte şehrin öteki ucunda, gene bir savaş ağasına ait olan *art-deco* tarzında ahşap ve pencereleri vitraylı bir evde kalıyorlardı. Geldiklerinden beri, neredeyse bir haftadır Mao destek sağlamak için pek çok kişiyle görüşme yapmıştı. Hazırlıklar artık tamamlanmıştı. İki taraf savaşa hazırды. Otto Braun'un sözleriyle:

[Mao'nun] öç almak istediği açıktı ... 1932'de ... askeri ve siyasal [yetkisi] elinden alınmıştı ... Şimdi, münferit örgütsel ve taktik hataların demagojik biçimde istismar edilmesiyle, fakat özellikle düzmece iddialar ve iftira niteliğinde suçlamalarla parti önderliğinin itibarını sarsabilmesi ve ... Bo Gu'yu tecrit edebilmesi için gerekli imkân oluşmuş, partizan mücadelesiyle geçen yıllar bu imkânı oluşturmak için yönlendirilmişti. İtibarının iadesini tam olarak sağlayacak, ordu üzerinde tam bir hâkimiyet kuracak [ve] böylelikle partiyi kendi iradesine tâbi kılacaktı.

Toplantının yapıldığı küçük, kalabalık salon yukarıdan iç avluya bakıyordu. Salonun ortasında, Zunyi'nin nemli ve soğuk kışını biraz ısıtan, içi akkor haline gelmiş kömürlerle dolu bir mangal duruyordu. Vang Kiasiang ve yaralı bir başka general, bambu şezlonglara uzanmışlardı. Braun, tercümanı ile birlikte grubun uzağında, kapıya yakın bir yerde oturuyordu.

Bo Gu, parti önderi olarak ana raporu sundu. Kızıl merkez üssün kaybedilmesinin ve bunu izleyen askeri felaketlerin hatalı siyasetlerden değil, düşmanın baskın gücünden ve milliyetçilerin emperyalist güçlerden sağladıkları destekten kaynaklandığını öne sürdü.

Çu Enlay söz aldı. Hatalar yapıldığını kabul ediyordu. Fakat bizaatihi stratejinin yanlış olduğu görüşünü reddediyordu. Çu hâlâ ortaya çıkan enkazdan bir şeylerin kurtarı-

labileceğini umuyordu.

Bunun üzerine Mao saldırıyı başlattı. Braun, aradan kırk yıl geçtikten sonra, Mao'nun her zamanki gibi doğaçlama yaparak değil, "özenle hazırlanmış" elyazması notlara bakarak konuştuğunu hatırlıyordu. Mao, temel sorunun düşmanın gücü olmadığını söylüyordu. Sorun, partinin "Kızıl Ordu'ya [geçmişte] zaferler kazandıran temel stratejik ve taktik ilkeler"den, başka deyişle, kendisinin Çu De'yle birlikte geliştirmiş olduğu "esnek gerilla stratejisi"nden sapmış olmasından kaynaklanıyordu. Bu strateji uygulanmış olsaydı, milliyetçi kuşatmanın muhtemelen yenilgiye uğratılmış olacağını öne sürdü. Kızıl Ordu'ya, bu stratejiyi uygulayacak yerde, düşmanın koruganlarına karşı koruganlar inşa ederek, "sovyet bölgesinin her karış toprağı"nı korumak için kendi güçlerini boş yere dağıtarak ve hareketli savaştan vazgeçerek savunmaya dönük bir mevzi savaşı vermesi emredilmişti. Mao, geçici olarak toprak vermenin uygun görülebileceğini söylüyordu. Kızıl Ordu gücü tehlikeye sokulamazdı, çünkü terk edilen bölge orduyla ve sadece orduyla yeniden kazanılabilirdi.

Mao bu hatalardan ötürü doğrudan Otto Braun'u suçladı. Komintern danışmanının orduya hatalı taktikler dayattığını söyledi. Otto Braun'un "kaba önderlik yöntemi" Askeri Konsey içinde "aşırı derecede anormal olgular"a yol açmıştı. Bu sözlerle Braun'un büyük bir hoşnutsuzluk yaratan, hükmedici, diktatörlere yakışan tarzını kastediyordu. Mao, Bo Gu'nun başıboş bir askeri çizgi izlenerek hatalar yapılmasına yol açtığını, yeterli bir siyasal önderlik uygulamayı başaramadığını ilân etti.

Mao yerine oturduğunda Vang Kiasiang, Braun'un yöntemlerini hedef alan kendi tiradına başladı. Onu Çang Ventian izledi. Moskova'da eğitim görmüş bir başka önder, He Kayfeng, Bo'yu savunmak için ortaya çıktı. Orada hazır bulunanlardan, Şanghay'da Çu'yla yakın ilişki içinde olmuş eski matbaa işçisi Çen Yun gibi bazıları, Mao'nun saldırısını tek yanlı bulduklarını belirttiler. Hiçbir askeri rolü olmamasına rağmen Çen, Dai-mi Komite üyesiydi ve görüşleri belirli bir ağırlık taşıyordu. Ancak troyka'nın yaptığı hataların bedelini kendi ordularıyla ödemek zorunda kalan birlik komutanları en ufak bir duraksama göstermediler. Hayatında sadece iki şeye, komünist davanın zaferine ve adamlarının selametine önem veren, sert ve sözünü sakınmaz bir general olan Peng De-huay, Braun'u "baba malıyla hovardalık eden müsrif evlat"a benzetti. Bu sözlerle, kendisinin Mao ve Çu'yla birlikte uğrunda onca zaman harcadıkları ve kanlarını döktükleri üs bölgesinin kaybedilmesini kastediyordu.

Braun kapıya yakın köşesinde hareketsiz oturuyor ve tercümanı öfke dozu gittikçe yükselen konuşmaları aktardıkça sigaranın birini söndürüp diğerini yakıyordu. Nihayet söz aldı ve yapılan suçlamaları bir kalemde reddetti. Kendisinin sadece bir danışman olduğunu söyledi; izlenen siyasetten kendisi değil, Çinli önderlik sorumluydu.

Bu sözler gerçeği yansıtmıyordu. 1930'larda, Stalin'in yönetimi altında faaliyet göste-

ren bir Komintern temsilcisi, bir danışman bile olsa, olağanüstü yetkilere sahipti. Ancak söylediklerinde bir doğruluk payı da vardı. Braun hiçbir zaman askeri meselelerde son sözü söyleyen kişi olmamıştı. Bu konuda yetkili olan kişi Çu Enlay idi.

Mao, gerçek rakibinin Çu olduğu konusunda asla kuşku duymuyordu. Çu'nun 1931 yılının sonunda kızıl üs bölgesine gelerek onu kabaca bir kenara itişinden beri bunu gayet iyi biliyordu. Ne cana yakın Çang Ventian, hattâ ne de Bo Gu nihai iktidar için ciddi bir çekişme içindeydi. İktidara talip olan kişi Çu Enlay idi. Fakat Zunyi'de Çu'ya doğrudan saldırmak Mao için kazanamayacağı bir savaş açarak liderliği parçalamak olurdu. Bu nedenle, siyasal ve askeri tarzının belirgin bir özelliğini sergileyen Mao, saldırısını Çu'nun cephesindeki en zayıf noktaları oluşturan Braun ve Bo Gu üzerinde yoğunlaştırmıştı, baş muhalifinin vaziyeti kurtarmasını sağladı.

Çu durumu kabullendi. Konferansın ikinci gününde tekrar söz aldı. Bu kez askeri çiziminin "temelden hatalı" olduğunu kabul etti ve uzun bir özeleştiri yaptı. Çu bu türden manevralarda üstündü. Bir anda Mao'nun muhalifi olmaktan çıkarak onun müttefiki haline geldi. Her ikisi de durumun farkındaydı. Şimdilik sadece bir ateşkes yapılmıştı.

Çu'nun troyka'daki iki çalışma arkadaşı "aşırı derecede kötü önderlik"leri yüzünden yerden yere vurulduktan sonra karara geçildi. Braun, "savaşı bir oyun gibi görmek"le, "Askeri Konsey'in faaliyetini tekelleştirmek"le ve farklı fikirleri "mevcut bütün araçlarla" baskı altına almak için akıldan çok ceza yöntemlerine başvurmakla suçlandı. Bo Gu'nun "ağır siyasal hatalar" işlediğine karar verildi. Fakat Çu yara bere almadan kurtuldu, hattâ kâğıt üzerinde olsa da kısa ömürlü bir terfi aldı: troyka resmen dağıldığında, "askeri meselelerde Merkez Komitesi adına son karar alıcı" gibi tumturaklı bir unvana sahip olarak troyka'nın yetkilerini devraldı. Zunyi konferansını önceleyen bozgundaki rolü sessizce geçiştirildi. Kararda, yürüyüşü yavaşlatan "hantal" ikmal kolları mahkûm ediliyor, fakat bu kolları örgütleyen kişinin Çu olduğundan söz edilmiyordu. Bu noktada "salt savunma siyasetinin önderleri"nden ve bir yerde de "Otto Braun ve diğerleri"nden söz ediliyor, ancak bu "diğerleri"nin kim oldukları söylenmiyordu. Çu'dan özel olarak sadece bir kez, "ek rapor"da, Bo Gu'nun ardından söz edildi. Ancak raporun daha üst düzey kadrolara dağıtılan bütün nüshalarında, isminin üç harfi boş bırakıldı.

Mao, Politbüro Daimi Komitesi'ne atandı ve Çu'nun baş askeri danışmanı oldu. Böylece iki yıl süren tecrit durumunun bir ölçüde telafi edildiği görülmüyordu. Ancak, Çin'de çoğu kez görüldüğü gibi, bu kararların ruhu, metninden daha önemliydi. Braun bile "toplantıda bulunanların çoğu"nun, sonunda Mao'yla aynı çizgiye geldiklerini kabul etti. Mao'nun davası manevi bir zafer kazanmıştı. Çu, yeni unvanına rağmen, siyasetleri mahkûm edilen ve itibarı sarsılan önderlikle özdeşleşti.

Sonraki birkaç ay içinde bu ruh ete kemiğe büründü. Şubat ayının başlarında Bo Gu'nun yerine parti önderliğine Mao'nun müttefiki Çang Ventian getirildi. Bir ay sonra

bir Cephe Karargâhı kuruldu; Çu De Komutan, Mao ise Siyasal Komiser oldu. Böylece Çu'nun askeri harekâtlar üzerindeki denetim yetkisi büyük ölçüde elinden alındı. Kısa süre sonra, yeni bir troyka kurulduğunda, Çu'nun yetkileri biraz daha azaltılmış oldu. Yeni troyka, Çu, Mao ve Vang Kiasiang'dan oluşuyordu. Yaz başlarında Kızıl Ordu Altın Irmak'ı geçerek Siçuan'a girmeyi başardığında, Mao, ordunun tartışmasız lideri olarak yerini sağlamlaştırmıştı.

İlleride başka savaşlar olacaktı. Mao'nun ölene kadar kullanacağı Başkan unvanını resmen almasına daha sekiz yıl vardı. Fakat Çu artık meydan okuyacak durumda değildi. Mao'nun karşısında yer almanın bedeli ağır olacaktı. 1943'te bile konumu öylesine belirsizdi ki, Komintern'in eski başkanı Georgi Dimitrov, onu partiden atmaması için Mao'ya ricada bulundu. Mao onu partide tutmaya devam etti. Dimitrov yüzünden değil elbette, Çu feda edilemeyecek kadar yararlı olduğu için. Geleceğin başbakanı partiden atılmadıysa da küçük düşürüldü. İki yıl sonra oluşturulan yeni Parti Merkez Komitesi'nde Çu yirmi üçüncü sırada yer aldı.

Zunyi'den yirmi beş yıl sonra, 1961 baharında Mao özel treniyle Güney Çin'e, yerlisi olduğu Hunan eyaletine seyahat ediyordu.

Geçip giden yıllar ona yaramıştı. Çin'in Büyük Kaptanı olarak pohpohlanıyor, yüceltiliyordu. Artık daha yaşlı ve iyice kiloluydu. Semâvi Huzur Kapısı'ndan sabit ama sakın bakışlarla dünyayı süzen bu ay yüzlü adam, dünyanın geri kalanının gözünde, yeryüzünün en kalabalık ulusunun tartışmasız lideri ve Huruşov revizyonizminin kalıplarını terk etmiş saf ve gerçek bir küresel devrimin savunucusuydu.

Ancak Mao dünyanın geri kalanının hayal ettiği gibi biri değildi.

Bu seyahat sırasında kendisine, bütün seyahatlerinde olduğu gibi, çok sayıda genç ve güzel kadın eşlik ediyordu. Bu kadınlar Mao'nun gittiği her yere özel olarak yerleştirilen gayet geniş bir yatağın zevklerini onunla tek tek ya da topluca paylaşıyorlardı. Gene de yanından asla eksik etmediği kitap yığınlarına daha büyük bir şehvetle bağlıydı. Eşinin intiharından sonra güvenlik şefi Lavrentiy Beria'nın kendisine güzel "ev hizmetçileri" sağladığı Stalin gibi, Mao da orta yaşı geçtikten sonra aile hayatını terk etmişti. Kendisinden çok daha genç kızlarla ilişkilerinde, başka alanlarda yoksun kaldığı bir normallik buluyordu.

1960'larda Mao yönetmekte olduğu ülkeden tamamen koptu. Bulunduğu makamın yüksekliği onu öylesine tecrit ediyordu ki, her hareketi, muhafızları ve önde giden partililer tarafından önceden planlanıyordu. Cinsel ilişki onun için bir özgürlüktü. Günün sadece o anında öteki insanlara kendi eşiti olarak davranabiliyor ve onlardan da aynı davranışı görebiliyordu. Bir yüzyıl kadar önce, çocuk İmparator Tongçi, hizmetkârlarından birinin eşliğinde gizlice saraydan çıkar ve Pekin genelevlerini ziyaret ederdi. Mao

1. BÖLÜM

Konfüçyüsçü Çocukluk Dönemi

Kışları Hunan'da rüzgâr kupkuru sarı topraklarla kaplı çıplak tarlaların üzerinde uluyarak eser, kaldırdığı toz atların gözlerini yakar, insanlar yüzleri deri maskeler gibi, iki büküm gözlerini koruyarak yürürlerdi. Yılın ölü mevsimiydi bu. Fırınlanmamış balçık briketten yapılmış kulübelerinin içindeki köylüler, arasına pamuk konulup dikilmiş kumaş parçalarına sarınırlar, ellerini giysilerinin uzun kollarının içine çekerler, mavi kumaşların kıvrımlarından başlarını kaplumbağalar gibi sakınarak dışarı uzatır, daha güzel günlerin gelmesini beklerlerdi.

Mao, Saoşan köyünde yaşayan Hunanlı bir köylü ailesinin içinde, kış gündönümünden, yani büyük kış ortası festivalinden birkaç gün sonra doğmuştu. Kış gündönümü, uzak Pekin'de İmparator Guangsu'nun, kurban ritüellerini yerine getirmek ve kazasız belasız geçen bir yılın ardından şükretmek için Cennet Tapınağı'na yapılan muazzam bir geçit töreni sırasında doğmuştu. Mao'nun doğum günü de bu durumda, eski takvime Yılan Yılı'nın onbirinci ayının ondokuzuncu gününe, yeni takvime göre ise 26 Aralık 1893 gününe denk düşüyor.

İlk çocuğun erkek olması halinde kesinlikle uyulan geleneğe göre bebek, doğumunun üzerinden üç gün geçene kadar yıkanmadı. O sıralarda eve bir falcı çağrıldı ve kendisinden, çocuğun yıldız falına bakması istendi. Falcıya bakılırsa, Mao'nun durumu belirsiz biçimde ailenin su elementinden yoksun olduğunu gösteriyordu. Bunun üzerine babası çocuğa Zedung adını verdi, çünkü "ıslatmak" anlamına gelen ze karakteri, Hunan toprak falı bilgelğine göre, bu kusurun tek çaresiydi.^{*} Bu ise Budist ve Daoist halk ayin-

* Çinli isimlerini çevirme girişimleri genellikle hatalı sonuç verir. Mao Zedung ismi, tam olarak, "Doğunun Saçını İslat" anlamına gelir, çünkü *ze*, *dong* ve *mao* karakterleri tek tek ele alındığında ortaya çıkan anlam budur. Ne var ki bunlar, tek bir isimde kullanıldıklarında, bir Çinli için, İngilizcede Philip isminin "Atların Sevgilisi" anlamına gelmesinden ya da Pierre isminin bir Fransız'a "taş" sözcüğünü hatırlatmasından daha anlamlı değildir. Hem antikitede hem de yakın zamanda istisnalar vardır (örnek vermek gerekirse, Kültür Devrimi sırasında pek çok Çinli isimlerini daha devrimci hale getirmek için değiştirdiler), ancak bir isim belirsiz bir anlam taşıdığında bile, genellikle bu şekilde anlaşılmaz. Örnek vermek gerekirse, Şaoşan tam olarak "Müzik Dağı" anlamına gelmektedir, ancak köy sakinleri için bu sadece köyün ismidir.

leri yılının başlangıcına işaret etmekteydi. Çinli köylüler çağlar boyunca sürdürdükleri bu ayinlerle yaşadıkları hayatın zorluklarını biraz hafifletiyor, hayatlarını kurallara bağlayan ve bütün toplumun çevresinde olduğu katı Konfüçyüs öğretilerine biraz renk ve heyecan katıyorlardı. Dört hafta sonra bebeğin başı kazındı. Sadece başının tepesinde “onu hayata bağlamak için” bir tutam saç bırakıldı. Kırmızı bir şeride iştirilmiş birkaç bakır para ya da bazen küçük bir gümüş asma kilit aynı amaçla çocuğun boynuna asılırdı. Bazı ailelerde, kesilen saçlar bir köpeğin tüyleriyle karıştırılarak çocuğun giysisine dikilir ve böylece kötü ruhların onları hayvan sanarak uzak durmaları sağlanırdı. Bazı aileler de erkek çocuklarına küpe takarlar, böylece ruhların onu kız sanmalarını ve rahatsız etmeye değer bulmamalarını sağlardı.

Mao'nun ailesi zamanın ölçülerine göre orta halliydi. Babası Renseng on altı yaşında Hunan ve Hupey genel valisinin ordusuna yazılmış, beş altı yıl boyunca biriktirdiği küçük bir sermayeyle toprak satın almıştı. Mao doğduğunda aile, Çin'de pirincin en iyisinin yetiştiği eyaletlerden birinde zenginliği ve toprağının verimliliğiyle ün kazanmış bir ilçede bir buçuk dönümlük bir çeltik tarlasına, yani sağlam bir mülke sahipti. Her kuruşu hesap edecek kadar tutumlu olan babası zamanla bir dönüm toprak daha satın aldı ve iki de rençper tuttu. Onlara günde bir kap pirinç ve ayda bir kez de yumurtayla pişirilmiş bir kap pirinç veriyordu. Ama onlara asla et vermezdi.

Babasının bu cimriliği küçüklüğünden itibaren Mao'nun zihninde oluşan baba imgesinin ağır basan özelliğini oluşturdu. Yıllar sonra, babasını kastederek, “Bana ne yumurta ne de et verirdi,” diyecekti. Her zaman yeterli yiyeceği olmasına rağmen aile bu konuda çok tutumlu davranıyordu. Bu cimrilik küçük bir çocukken Mao'ya aile sevgisinden yoksunluk, annesinin sıcaklığı ve nezaketiyle daha da çarpıcı hale gelen bir eksiklik olarak yansdı. Bu durum Mao'nun babasının iyi yanlarını, belirli bir amaca sahip olmayı, ondaki irade ve kararlılığı görmesini engelledi. Sonraki hayatında Mao kendisinin de bu özelliklere sahip olduğunu pek çok kez kanıtlayacaktı. Gene çocukluğunda ailenin iki kampa ayrıldığını gördü: Annesi ve kendisi bir yanda, babası ise öte yandaydı.

Cimrilik ve çalışkanlıktan oluşan bu birleşim Mao'nun babasını kısa süre içinde Şaoşan'ın en zengin adamlarından biri haline getirdi. O sırada Şaoşan'ın nüfusu yaklaşık üç yüz aileden oluşuyordu. Bu ailelerin çoğu Mao soyadını taşıyordu ve Mao'lar hâkim bir klan oluşturuyorlardı.

O günlerde Hunan'da yaşayan bir köylü ailesi, bir buçuk dönümlük toprağa ve üç odalı bir eve sahipse, zengin sayılıyordu. Mao'nun ailesi daha da fazlasına sahipti. Dar bir vadinin yamacında teraslanmış pirinç tarlalarının yanında gri kiremitli bir damı ve yukarıya doğru kıvrık saçakları olan, geniş, ferah bir evleri vardı. Evin hemen arkasında çam ormanları başlıyor, önünde ise içinde nilüferlerin yüzdüğü bir gölet bulunuyordu. Mao'nun kendisine ait bir odası vardı. Bu neredeyse görülmemiş bir lükstü. Büyüdüğün-

de, gecenin geç saatlerinde kitap okurken babası görmesin diye gaz lambasını mavi bir kumaşın ardına gizlerdi. Erkek kardeşleri doğduklarında onların da birer odası oldu. Babasının serveti zamanla iki ya da üç bin Çin gümüş dolarına ulaştı. Mao'nun da teslim ettiği gibi, bu "küçük bir köyde büyük bir servet" oluşturuyordu. Babası kendi topraklarını genişletmekten çok, öteki köylülerin topraklarını ipotek yoluyla satın aldı ve böylece dolaylı yollardan bir toprak ağası haline geldi. Aynı zamanda köydeki yoksul çiftçilerden tahıl satın alıyor ve onları beş kilometre mesafedeki Siangtan'da satıyordu. Yüz binlerce insanın birbirine karıştığı Siangtan o sıralarda bölgedeki çay ticaretinin merkezi ve Hunan'ın ulaşımına müsait en geniş su yolu ve bölge ticaretinin ana arteri olan Siangtan Irmağı üzerindeki konumu sayesinde önemli bir antrepo ve mali merkez durumundaydı. Şaoşan'dan Siangtan'a, topraktaki tekerlek izlerinin oluşturduğu yolu takip eden bir öküz arabasıyla iki günde ulaşılıyordu. Ancak sırtlarında 80 kilo yük taşıyan hamallar aynı yolu bir günde kat edebiliyorlardı.

Mao babasının cimriliğinden yakınsa da, onun tutumluluğunu almıştı. Yetişkin hayatı boyunca, en azından kendisi söz konusu olduğunda, eskisi onarılabilecek ve bir süre daha idare edebilecek durumdaysa yeni bir şey satın almamakla ünlüydü.

Mao çocukluğunda kazandığı alışkanlıkları hayatı boyunca sürdürdü. O sıralarda hijyen bilinci gelişmemişti ve ortaçağ Avrupası'ndaki gibi nadiren yıkanılırdı. Çağdaş bir gözlemcinin yazdıklarına bakılırsa, "Bu konuda en yükseğinden en alttakine kadar bütün sınıfları kapsayan tam bir umursamazlık vardı ... Muhteşem ipekliler, yıkanmamış bir teni gizler ve resmi giysinin samur kaplı, gösterişli kol manşetlerinden sabun ya da makas yüzü görmemiş tırnaklar göze çarpardı." Mao hayatının sonuna kadar, buhara tutulmuş bir havluyla silinmeyi, sabun ve suyla yıkanmaya tercih etti. Ömründe, eline diş fırçası almadı. Bunun yerine, kırsal güneylilerin çoğu gibi, ağzını çayla çalkalardı.

Köylü hayatının diğer değişmezleri, tahtakuruları, bit ve kaşınmanın yol açtığı yaralardı. Mao kaşınırken tırnaklarını kullanırdı: 1930'larda Baoan'da, yabancı bir ziyaretçiyi kabul ederken, giysilerinin altında davetsiz misafirler olup olmadığına bakmak için pantolonunu aşağı indirmekte hiçbir mahzur görmemişti. Görgü kurallarını genellikle küçümserdi; bu kısmen yerleşik bir köylü alışkanlığıydı. Bu alışkanlık en çok kendi bedeninin faaliyetlerine ilişkin içgüdüsel tavrında açığa çıkıyordu. Bir ulus olarak Çinliler özellikle Anglosaksonları kolayca tiksindiren doğal süreçlerden asla etkilenmezler. Küçük çocuklar, ülkenin çoğu yerinde bugün de olduğu gibi, gerektiğinde hemen çömelip rahatlamalarını sağlayan yarı pantolonlar giyerek büyüyorlardı. Yetişkinler, dışkılamanın sosyal bir olay olduğu komünal helâları kullanırlardı. Mao oturulacak bir yeri ve su tertibatı olan Batı tarzı tuvaletleri kullanmaya asla razı olmadı. Devlet başkanı olduğu 1950'lerin başlarında bile, Çongnanhay'da beraberindeki özel muhafızların görevlerinden biri, bahçede elde kürek Mao'yu takip etmek ve bağırsak hareketlerini yerine getirebilmesi için yerde küçük bir çu-

kur açmaktı. Bu uygulama Çu Enlay'ın Mao'nun onayını alarak yatak odasının hemen bitişiğine bir özel tuvalet yaptırmasına kadar devam etti. Mao, Batı tipi yataklara da alışamıyordu ve hayatı boyunca tahtadan yapılmış sert yatağında uyudu.

Mao altı yaşındayken kendi yaşındaki çocuklar gibi tarlada çalışmaya, Çinli ailelerin daha çok yaşlılara ve küçüklere bıraktıkları, sığırlara göz kulak olmak, ördeklere bakmak gibi bazı küçük görevler yapmaya başladı. İki yıl sonra babası onu köy okuluna gönderdi. Önemli bir karardı bu, zira okul masrafları yılda dört ya da beş gümüş dolara mal oluyordu ki bu da neredeyse bir rençperin altı aylık ücretine eşitti.

Çok zengin olanlar dışında ondokuzuncu yüzyılda Çin'de yaşayan her ailenin rüyası Konfüçyüsçü metinleri mükemmel biçimde yorumlayan bir erkek evlada sahip olmaktır. Bu özellik çocuğun imparatorluk sınavlarını kazanmasını ve gayet itibarlı bir resmi kariyer yapmasını sağlıyor ve ona zengin olma fırsatı veriyordu.

Çin hayatına büyük sempati duyan Batılı gözlemcilerden birinin sözleriyle, o sıralarda, eğitim devletin sağladığı şeref ve kazanca ulaşmanın başlıca yolu ve bu yolla genç bir adamın zihninde yer eden en büyük özlemler bile tatmin edilebiliyordu. Batı'da genç bir adamın önemli biri olması ve sonunda bir parlamento üyesi ya da kamuoyu nezdinde itibarlı bir devlet görevlisi olarak önemli bir mevki edinmesi için pek çok yol vardır. Çin'de bütün bu yollar tek bir yolda birleşmişti; o da okul binasından geçiyordu ... Her okul çocuğunun çantasında, yolu kesilmediği takdirde yirmi ya da otuz milyonluk bir halkı yönetebilecek olası bir genel valilik taşıdığı rahatlıkla söylenebilir..

Gene de bu pek az kişinin görebildiği bir rüya idi. Nüfusun çoğunluğu, okuma yazma öğrenmekten ibaret olan ilk adımı bile atamayacak kadar yoksuldu.

Mao'nun annesi, köylü âdetlerine göre kız çocuklarına isim değil, doğum sırasına göre birer numara verildiği için adı "yedinci kız kardeş" anlamına gelen Ven Kimey, oğlu için bu türden hayaller kurabilecek durumdaydı. Kocasından üç yaş büyük olan Kimey inançlı bir Budist idi. Oğlunu köydeki tapınağın gizemleriyle tanıştırdı. Tapınakta insanı düşlere sürükleyen kir ve isle kaplı Budist heykel ve tasvirleri; havada ağır bir tütsü kokusu vardı. Ven Kimey, ergenlik çağına geldiğinde oğlunun inancı sarsılmaya başlınca büyük bir üzüntüye kapılacaktı.

Mao'nun babasının ise düşleri yoktu. Küçük toprak ağalarına özgü hırsları gerçekçiydi. Sadece iki yıl okula gitmiş olsa da, az çok okur yazardı. Oğlunun daha iyi yetişmesini istiyordu. Ancak bunu, oğlunun çiftliğin kayıtlarını tutması, daha sonra Siangtan'da bir pirinç tüccarının yanında geçireceği çiraklık döneminin ardından aile işlerini devral-

ması ve yaşlandıklarında ana babasına bakabilmesi gibi pratik amaçlarla istiyordu.

Mao başarıya götüren yola girmişti, ancak Çin İmparatorluğu'nun son günlerinde bir köy okulu korkunç bir yerdi ve en cesur ruhların bile direncini kırmak için tasarlanmıştı. Okul kışları ısınmayan, yazları sıcaktan bunaltan, balçık briketten duvarları, ezilmiş toprak zemini olan tek bir salondan ibaretti. Bir ana kapısı, iki duvarında içeriye hava ve loş bir ışığın girmesini sağlayan iki delik vardı. Öğretim yılı şubat ayında, İlk Ay'ın 17. günü, Çin Yeni Yılı'nın başlangıcı için yapılan festivalleri sona erdiren Fener Festivali'nden iki gün sonra başladı. Çocuklar evden getirdikleri küçük sıraları ve tabureleri taşıyarak kapıda beklediler. Yirmi kişi kadardılar. En küçükleri, Mao gibi yedi ya da sekiz yaşında, en büyükleri on yedi ya da on sekiz yaşındaydı. Üzerlerinde evde dokunmuş mavi pamuklu kumaştan, önden çapraz bağlanmış birörnek bol ceketler ve aynı kumaştan yapılmış torba gibi pantolonlar vardı. Öğretmen gelip masasının başına oturdu. Masanın üzerinde mürekkep taşı, damlalık, çömlek bir çaydanlık ve bardak, yoklama yapmak için bambudan yapılmış çeteleler ve tam önünde de sağlam bir bambu sopa duruyordu. Gelenek, öğretmenin, mutlak olan otoritesini tehlikeye atmamak için öğrencilere asla ilgi ve sempati göstermemesini gerektiriyordu.

Mao'nun öğretmeni tam da bu kalıba uygun biriydi. Mao'nun hatırladığı kadarıyla, "Sert ve haşın ... katı terbiye okulu"na mensuptu. Çocuklar öğretmenlerinin sık sık kullandığı bambu sopadan ve onun "tütsü tahtası"ndan korkmayı öğrendiler. "Tütsü tahtası," üzerinde çıkıntılar olan ahşap bir çamaşır tahtasıydı. Öğrenci bu tahtanın üzerine diz çöktürülür ve bir tütsü çubuğu, yanıp tükenene kadar o vaziyette tutulurdu.

Maddi koşullar zaten moral bozucuydu, ama öğretim yöntemi daha da beterdi. Mao ve sınıf arkadaşlarının hayal gücünü uyaracak ne resimli kitaplar ne de gençlerin düşünme yeteneğini geliştirecek basit öykü kitapları vardı. Bunun yerine, öğrencilere bir ezber sistemi dayatılıyordu. Bu sistem neredeyse iki bin yıldır değişmeden sürmüştü. Yol gösterici ilkesi, seçkinlerin bilgisini, öğrenmeyi mümkün olduğu kadar zorlaştırarak aktarmaktı.

Mao'nun kuşağından çocukların önüne konulan ilkokul kitabı *Üç Klasik Karakter* adını taşıyordu. Bu ismin sebebi, kitaptaki 356 satırın her birinin üç Çin karakterini içermesidir. Onbirinci yüzyılda gençleri Konfüçyüsçü fikirlerle tanıştırmak için yazılan kitap şu satırlarla başlıyordu:

İnsanlar doğduklarında doğa onlara büyük bir iyilik bahşetmiştir.

Bu bakımdan hepsi birbirine benzer, fakat pratikte önemli ölçüde birbirinden ayrılırlar.

Onbeşinci yüzyıl yorumcusu bu sözlerle şunları ekler:

Bu dersin başlangıcıdır ve ilk ilkeleri açıklar ... Tanrının yarattığına “insan” denir; onun ihsan ettiğine “doğa” denir; doğru ahlâki ilkeye sahip olmaya “iyilik” denir ... Bu insana doğduğunda bahşedilir. Bilgelik ve gerilik, doğruluk ve kötülük, onların birbirine çok benzeyen doğalarında, herhangi bir farklılık olmaksızın birleşir. Ancak bilgileri arttığı zaman, mizaçları ve yetenekleri tamamen farklılaşır ... böylece erdemli doğalarındaki doğru ilkeler saptırılır ... Sadece üstün insan dürüstlüğüne erdemine sahiptir. O kendi gençliğinde gelişmekte olan doğal karakterinin bozulmasına izin vermez.

Sekiz yaşındaki çocuklara bu tür metinler her durumda çok ağır geliyordu. Ancak bu anlaşılmasız metafizik düşüncelerde ustalaşmaya zorlanmak bir başka, daha temel bir engel oluştuyordu.

Ders kitapları, bir sayfaya beş satır düşecek şekilde, geniş karakterlerle, kolayca dağılıveren kâğıtların üzerine basılıyordu. Öğretmen önce bir çocuğu masasının yanına çağırıyor ve satırları önce kendisi okuyor, sonra çocuğun tekrarlamasını istiyor ve bu işlem çocuk satırları ezberleyene kadar devam ediyordu. Sonra sıradaki çocuk geliyor ve bütün sınıf sıradan geçiriliyordu. İş biten her çocuk öğrendiklerinin pratiğini yapmak için sırasına dönüyor, kâğıt şeritler üzerinde öğrendiği sözlere denk düşen karakterleri izliyordu. Ancak bu işlem sessizce yapılmıyordu:

Hangi seslerin çıkarılacağı öğretildikten sonra, [çocukların] her biri boş oturmadığını kanıtlamak ve öğretmenin sesleri doğru olarak anladığını iştmesini sağlamak için avazı çıktığı kadar bağırarak karakterleri tekrarlar. Ders iyice “öğrenildiğinde”, yani öğretmen telaffuz ustası olarak metni haykırarak okutabildiğinde, öğrenci sırtını öğretmene yaslar ve görevi sona erene kadar ya da sesinin duvara çarpıp ezilen bir haziran arısı gibi tiz perdeden ansızın düşmesiyle hatırladıklarının sonuna gelene kadar dersi müzikal bir yüksek sesle tekrarlar.

Her biri kendi süresi içinde bu uygulamayı tekrarladıkça, ortaya çıkan sonuç anlaşılmasız bir ses karmaşası oluyordu. Çıkan sesler sadece başkaları için değil, kendileri için de anlaşılmasızdı. Çünkü Çin karakterlerinin anlamları genellikle biçimlerinden hareketle hemen anlaşılıyordu. Öğretmen satırlardan herhangi birinin ne anlama geldiğini açıklamıyor, sadece öğrencilerin öğrendikleri karakterleri ve bu karakterlerin temsil ettiği sesleri tek tek ya da metin parçaları halinde tekrarlayabilmelerini istiyordu.

Toplam altı kitabın bu şekilde ezberlenmesi gerekiyordu. *Üç Klasik Karakter*’in ardından *İsimler Kitabı* geliyordu. Bu kitapta, kullanılmasına izin verilen 454 Çinli soyadı

keyfi biçimde ve belirli bir sıra izlenmeden yer alıyordu. Ardından, altıncı yüzyılda yazılan *Bin Klasik Karakter*, hiçbirini birbirinin aynısı olmayan bin karakterden oluşan bir başka kitap geliyordu. Daha sonra sıra, bizzat Konfüçyüs'e atfedilen ve neredeyse dördüncü yüzyıldan kalma *Siaoking*'e ya da *Evlada Dair Klasik*'e ve nihayet, Konfüçyüsçü ailenin ve devletin her bir üyesinin görevlerine ilişkin tüketici ayrıntılara yer veren *Siaosue*'ye ya da *Evladın Öğrenimi*'ne geliyordu.

Bu uygulama İngiltere ya da Amerika'da sadece İngilizce konuşan bir çocuktan Eski Ahit'in büyük bir bölümünü Grekçe olarak ve sadece işiterek öğrenmesini istemek gibi bir şeydi. Sonuç olarak, pek çok Çinli birkaç karakterden daha fazlasını okumayı öğrenmeden ya da bunların anlamını bilmeden okulu bitiriyordu.

Mao iki yıl boyunca, neredeyse on yaşına kadar gün doğumundan alacakaranlığa kadar günlerini, "Çalışkanlık fazilettir; oynamak faydasızdır" gibi ahlaki deyişleri, anlamlandırarak bilmeksizin ezberlemek, yazmak ve yüksek sesle tekrarlamakla geçirdi. Sadece festival günlerinde tatil yapılıyordu. O da sadece ayda ortalama bir gün yaşıyor, Çin Yeni Yılı sona erince okul kapanıyor ve üç haftalık tatil başlıyordu.

Daha sonra öğretmen aynı metinlerle tekrar çalışmaya başlıyor, bu kez onların anlamlarını açıklıyordu.

Mao için, onun kuşağından bütün Çinliler için olduğu gibi, bu metinlerin ve yorumlarının taşıdığı önem, daha sonra incelediği dört kitapla –Konfüçyüs'ten *Derlemeler*, *Büyük Öğreti*, *Anlam Öğretisi* ve Mencius'un eserleri– birlikte, abartılmış olamaz. Bu kitapların içerdiği fikirler, bu fikirlerin formüllendirilme tarzı, onların temelini oluşturan değerler ve kavramlar hayatının geri kalan kısmında Mao'nun düşüncesinin temel örüntüsünü oluşturdu. Hiç kuşkusuz, bu durum, Batılı ülkelerde, inananlar bir yana ateistlerin bile düşünce ölçütlerinin Yahudi-Hristiyan değerler ve fikirlerle tanımlanması gibiydi.

Klasikleri öğrenmek ağır ve sıkıcı olabilirdi, fakat Mao onların gayet yararlı olduğunu küçük yaşta anladı. Konfüçyüs düşüncesi Çin entelektüel hayatının ortak değeriydi ve ustadan yapılan, alıntılar tezlerde ve tartışmalarda kullanılacak esaslı birer silahtı. Mao'nun babası bile, aile bir davayı düşmanlarının uygun Klasik alıntılar yapması yüzünden kaybettiğinde bunu anlamıştı.

Üstelik on bir ya da on iki yaşında bir çocuk olarak Mao'nun muhtemelen okurken coşkuya kapıldığı bölümler de vardı. Bunlar Mao'nun hayatı boyunca insan iradesinin gücüne duyduğu inancı çok önceden yansıtan bölümlerdi:

İnsanlar sadece kendi güçlerine güvenmelidirler...

Bu dünyada hiçbir şey imkânsız değildir

Kararsız olan sadece insanın yüreğidir.

Ders kitaplarında, geçmişi incelemenin önemi de vurgulanıyordu. Bu, Mao'nun hayatı boyunca sürdüreceği Konfüçyüsçü bir uğraşıydı. Tarihe olan düşkünlüğünü, *Üç Krallığın Romanı* ve *Batı'ya Yolculuk* gibi romanlardan almış olabilir. İkincisinin kahramanı olan Maymun Kral binlerce Çinli kuşağını büyülemişti. Ancak Mao'nun bu kitaba yaklaşımı *Üç Klasik Karakter*'deki gibiydi.

Yönetime ve kötü yönetime, hanedanların yükselişlerine ve düşüşlerine dair kayıtlar,

Tarihi araştıranlar bu vefakar kronikleri incelesinler,

Ta ki kadim ve modern şeyleri gözlerinin önündeymiş gibi anlayana kadar.

Daha genel olarak Mao anahtar niteliğindeki üç Konfüçyüsçü fikirden hareketle sonraki düşüncelerinin temelini oluşturdu. Bunların birincisi, her insanın ve her toplumun ahlâki bir pusulaya sahip olması gereği idi; bu pusula Konfüçyüsçü olmasa da aynı rolü oynayan bir başka şey olacaktı. İkincisi, Konfüçyüs'ün "erdem" dediği doğru düşüncenin önceliği idi; bir kişinin ancak düşünceleri doğruysa, sadece doğru değil ahlâki olarak da geçerliyse, o kişinin eylemleri de doğru olacaktı. Üçüncüsü kendini eğitmenin önemiydi.

Mao klasiklerden hoşlanmadığını iddia ederdi, ancak onlardan alıntı yapma düşkünlüğü aksini kanıtlıyor. Sonraki hayatında yaptığı konuşmalar Konfüçyüs'e, Daoist düşünür Çuangzi'ye, Mohistlere ve diğer erken felsefe okullarına ilişkin imalarla doluydu ve bunlar Lenin ve Marx'a yaptığı göndermelerden daha fazlaydı. Onları yetiştirme çağında benimsediği görüşlerdi ve onları başka görüşlerden daha iyi biliyor ve tanıyordu. Konfüçyüsçü mirasın onun için en azından Marksizm kadar önemli olduğu görülecekti ve hayatının son yıllarında bu miras daha da ağır basacaktı.

Mao köy okuluna giderken çiftlikte çalışmayı sürdürdü ve babasının ısrarıyla akşamları eve döndüğünde günlük muhasebe kayıtlarını tutmak için abaküs kullanmayı öğrendi.

Bu arada aile genişlemişti. Mao iki buçuk yaşındayken annesi ikinci oğlunu, Zemin'i dünyaya getirdi. Diğer dört çocuk, iki oğlan ve iki kız doğum sırasında öldüler, ancak 1903'te dünyaya gelen üçüncü erkek kardeş, Zetan, yaşadı ve kısa süre sonra Mao'nun anne ve babası Mao'nun amcalarından birinin çocuğu olan Zekiang adında bir kız bebeği evlat edindiler. 1906'da rençperlerle birlikte, beslenmesi gereken altı boğaz vardı. Bu nedenle, Mao on üç yaşına bastıktan hemen sonra babası onu tam gün çalıştırmaya karar verdi.

Mao'nun babasıyla ilişkileri zordu. Ancak bu zorluk, dönemin Çinli erkek çocuklarının yaşadıklarından fazla değildi. Evlat saygısı çok önemli bir kavramdı ve Mao, sınıf arkadaş-

ları gibi, olağanüstü kahramanlıklar yapan erkek evlatlara ilişkin, çok eski zamanlardan geldiği düşünülen ve ana babaya düşkünlüğü kanıtlayan örnek masallarla büyütülüyordu. Babasının kurallara uygun biçimde gömülmesini sağlamak için gerekli parayı bulmak amacıyla kendisini köle olarak satan Hanlı Dong Yong; yaşlı adamın hayatı kurtulabilsin diye ölen babasının dışkısını yiyen Yu Kianlu; ve gerçeklik payı pek az olan daha pek çok masal kahramanı vardı. Teorik olarak bir baba hayırlı olmayan evladını öldürme hakkına sahipti. Fakat uygulamada bu hak sadece kuralların ihlalini önlemeye yarıyordu.

Amerikalı bir misyoner, ondokuzuncu yüzyılın sonunda şunları yazıyordu: "Saygılı evlat' kavramı yanıltıcıdır ve bizi aldatmamalıdır. Tanıdığımız bütün halklar içinde, en asi, ana babasına karşı en itaatsiz, ne istediklerini bildikleri andan itibaren kendi yollarını izleme konusunda en dirençli olanlar, Çinlilerin erkek evlatlarıydı."

Bu durum kesinlikle Mao için de geçerliydi. Babasını öfkeli, hep şikâyet eden, aşırı derecede sert, kendisini ve erkek kardeşlerini sık sık döven biri olarak suçlarken yaptığı değerlendirmeler,, sorunun tek yanlı olmadığını göstermektedir:

Babam eve pek çok kişiyi davet etti. Misafirlerin önünde kavga ettik. Babam onların önünde beni tembel ve işe yaramaz olmakla suçladı. Bu sözler beni çok öfkeliendirdi. Ona sövüp saydım ve evi terk ettim. Annem peşimden koştu ve beni eve dönmem için ikna etmeye çalıştı. Babam da peşimden geldi. Bir yandan sövüyor, bir yandan da eve dönmemi emrediyordu. Bir göletin kıyısına geldim ve bana biraz daha yaklaşırsa kendimi gölete atacağımı söyledim ... Babam ısrarla özür dilememi, ona boyun eğdiğimi göstermek için önünde diz çökmemi istedi. Beni dövmeyeceğine dair söz vermesi şartıyla tek dizimin üzerine çökmeyi kabul ettim.

Mao on üç yaşında bir çocuğun babasıyla misafirlerin önünde kavga etmesinin her türlü görgü kuralına ters düştüğünü ve bu durumun muhtemelen ailenin itibarını sarstığını belirtmeyi de ihmal ediyordu.

Yıllar sonra Mao bu türden deneyimleri otoriteye başkaldırmanın değerini öğrendiği olaylar olarak resmetti: "Açık isyanla haklarımı savunduğum zaman babamın yumuşadığını, zayıf kalıp boyun eğdiğim zaman beni daha fazla dövdüğünü öğrendim."

Gene de en sıradan olan özünde en güçlü etkiyi yaratır. Mao'nun derin bir sevgiyle bağlı olduğu, nazik, cömert, anlayışlı ve sahip olduğu her şeyi daima paylaşmaya hazır bir kadın olan annesi evde huzuru sağlamaya çalışıyordu. Babası öfkeli ve sertti, ama her nasılsa kötüye giden ilişkileri düzeltmeyi başarıyordu. Ve Mao, ne kadar inatçı olsa da, sonunda bir uzlaşma yolu bırakıyordu. Ana baba ile ergenlik çağındaki çocuk arasında sık rastlanan bir ilişkiydi bu.

Ne var ki Mao büyüdükçe evdeki ortam iyice bozuldu. Babası devamlı söyleniyor ve onda hata buluyordu. Mao giderek ev ortamına yabancılaştı. Ardından başarısız bir evlilik geldi. On dört yaşına geldiğinde ailesi geleneklere uyarak Mao'yu bir köylünün kendisinden altı yaş büyük kızıyla nişanlamıştı. Gelinleri tarlada fazladan bir çift el olacak ve zamanla aile soyunun devamını sağlayacaktı. Karşılıklı hediyeler verildi, başlık parası ödendi ve Luo adındaki genç kız, ailenin evine taşındı. O günlerde ödenen başlık parası azımsanacak bir miktar değildi ve aşağı yukarı ailenin bir yıllık gelirine eşitti. Fakat Mao bu anlaşmaya uymayı reddetti. Kendi anlatımına göre, asla onunla yatmadı, onu "neredeyse yok" saydı ve karısı olarak görmedi. Bir süre sonra da evi terk ederek işsiz bir hukuk öğrencisi olan arkadaşıyla birlikte yaşamaya başladı.

Mao bu konuda pek konuşmamıştır. Babası, sadece başlık parası boşa gittiği için değil, sosyal bir anlaşmanın bu şekilde ihlal edilmesinin yarattığı utanç yüzünden de çok öfkelenmiş olmalıydı. Gene de Mao bu olayın yol açmış olabileceği tartışmalar ve karşılıklı şikâyetler hakkında bir şey söylemez. Bayan Luo'ya ne olduğu da bilinmemektedir. Bir söylentiye göre, Mao'nun habasının evinde kalmış, belki de yaşlı adamın odalığı olmuştur. Bu ya da başka bir nedenle, Mao'nun annesi, sonunda Şaoşan'daki aile evinden ayrılarak Siangsiang'daki kendi köyüne gitti ve ağabeyinin ailesiyle birlikte yaşamaya başladı.

On yıl sonra annesi uzun bir hastalığın ardından öldüğünde Mao cenazede yaptığı duygusal bir konuşmayla bu olaylar karşısında duyduğu acıyı dile getirdi. Bu konuşma sırasında babasından tek bir gizemli cümleyle söz etti: "[Ananın] dürüstlükten yoksunluğa duyduğu nefret üç bağın sonuncusunda yer alır." "Üç bağ"ın sonuncusu, karıkoca arasındaki bağıdır. Mao'nun bu suçlamayı cenaze töreni sırasında, babasının ve bütün akrabalarının önünde yapmış olması düşmanlığının olağanüstü derinliğini ve asla bağışlamak istemediğini gösteriyordu. 1930'larda Baoan'da Amerikalı gazeteci Edgar Snow'a verdiği mülakat sırasında, babasından söz ederken, "Ondan nefret etmeyi öğrendim," dedi. Bu öylesine ters bir ifadeydi ki, Snow'un kitabı Çince yayımlandığında metinden çıkarıldı.

Mao'nun, anne ve babasının düzenlediği evliliğe karşı çıkması kısmen babasının onu toprağa, nefret ettiği ağır bir kırsal hayata bağlamak istediğinden kuşkulanasından ötürü olabilirdi. O zamandan itibaren kendi yolunu izleme konusunda artan bir kararlılık sergiledi. Tekrar, bu kez köydeki bir özel okulda çalışmaya başladı. Okul bir kabileye mensup yaşlı bir bilgin tarafından yönetiliyordu. Mao on beş yaşına bastığında babasına Siangtan'da çıraklık yapmak istemediğini bildirdi. Ortaokula kaydını yaptırmak istiyordu.

Her zamanki gibi kendi yolunu belirlemişti. Daha sonra olanlar Mao'nun sonraki hayatında pek az değer verdiği babasının bir yanını ortaya koydu.

Yaşlı adam oğlunun kişiliğini ve inatçılığını sürekli olarak göz ardı ederken, Mao da dışarıdan cimrilik olarak görünen şeyin ardında bir babanın gururunun yattığını görme-

yi başaramamıştı. Konfüçyüs düşüncesinde kuşaklar arasında süreklilik nosyonu vardır. Bir adamın çocukları başarılı olurlarsa kendi hayatı da başarılı sayılır; onların başarısı, babaya ve babanın atalarına şeref kazandırır. Mao'nun babası eğitim görmemiş olabilirdi, ancak Mao'nun, kendi sözleriyle, "ailenin bilgisi" olduğunu ve köylerinin dar sınırlarının ötesinde başarı kazanma şansı bulunduğunu anlamıştı.

Sonraki on yıl boyunca, Mao'nun para canlısı, cimri bir zalim, kendi sınıfının dar önyargılarından at gözlüğü takmış biri olarak resmettiği bu baba, onun okul ücretini ödedi ve geçimini sağladı ve oğlunun bir daha asla eve dönmeyeceğini ve ona hiçbir yarar sağlamayacağını anladığı zaman dâhi bu tutumunu sürdürdü.

Bir kuşak önce ana baba otoritesine bu şekilde meydan okunması asla bağışlanmazdı. Fakat Çin değişiyordu. Uzak Şaoşan'da bile eski ve değişmez âdetler dağılıp gidiyordu.

Değişim, içten içe çürüme ve dış baskıyla geldi. İmparator Kianglong'un Kral III. George'un ticaret kolaylığı ricasını aşağılayıcı sözlerle, "Çin'in dış barbarların mallarına ... ihtiyacı yoktur" diyerek geri çevirmesinden beri geçen yarım yüzyıl içinde, dünyadaki güçler dengesi değişmişti. Çin kanlı isyanlarla ve iç karışıklıklarla kan kaybederken, ülke bir durgunluk dönemine girdi. Avrupa, Sanayi Devrimi sayesinde hayal bile edilmeyen bir güç geliştirmişti ve karşı konulmaz bir yayılma baskısı altındaydı. İkisi arasında çatışma kaçınılmazdı. 1842'de ilk Afyon Savaşı gerçekleşti. Britanya, Hong Kong'u ele geçirdi ve ilk kez Şanghay'da ve antlaşmalar uyarınca ticarete açılan dört limanda yabancı yerleşime izin verildi. İkinci Afyon Savaşı'nda, 1860'ta, İngiliz ve Fransız birlikleri Pekin'e yürüdüler ve imparatorun Yazlık Saray'ını ateşe verdiler. Dış imtiyazlar bizatihi başkentte ikâmet hakkını da kapsayacak şekilde genişledi.

Ancak Hunan'da böyle şeyler olmadı. Hunanlılar imparatorun tebaası içinde en tutucu ve yabancılara karşı en şiddetli düşmanlık duygularıyla dolu olan halktı. Eski bir gezgin, "[Onların] farklı bir Çinli ırk oldukları düşünülür [ve] ... İmparatorluktaki diğer eyaletlerin hiçbirine güven duymazlar," diyordu. "Görebildiğim ve işitebildiğim kadarıyla bu duygu karşılıklıdır." Kral Naibi Prens Gong onlara "kavgacı ve hırçın," diyordu. Hunan halkı açıktan, "hiçbir Mançu'nun *onları* fethedemediği"ni söyleyerek övünürdü. Hunan, yabancılara "kapalı bir eyalet" idi. İngiliz misyoner Griffith John, 1891'de başkent Çangşa'nın duvarlarına ulaştığında, orada toplanan kalabalık tarafından taşlandı. "Pekin'deki yasak Kent ve Tibet Krallığı gibi," diye yazdı daha sonra, "orası da halen bütün dünyada hiçbir yabancının girmeyi düşünemeyeceği birkaç yerden biridir. Burası Çin'in tamamında yabancı düşmanlığının belki de en yoğun olduğu kenttir. Subaylara sempati duyan aydınlar sınıfı da bu duyguya sahiptir." Bununla birlikte ilk gezginler, Çin'in diğer kesimlerinde rastladıkları "insanı umutsuzluğa sürükleyen kayıtsızlık"ın ter-

sine, burada yaşayan “halkın zekâsı ve inatçı yaratılışı” karşısında şaşırmışlardı.

Daha onsekizinci yüzyılda Cizvitler Hunan’ı Çin’in en nüfuz edilemez bölgesi, “zulümden en çok korkulan” yer olarak görüyorlardı. Daha yakın zamanlarda, Mao’nun bü-yükbabasının yaşadığı dönemde Hunan, sekiz eyaletin yakılıp yıkılmasına ve 20 milyon cana mal olan Taiping İsyanı’na karşı durmuştu. Çangsa seksen gün süren kuşatmaya dayanmış ve ardından kendisine “Demir Kapılar Kenti” demişti. Direniş saraya olan sadakatten değil, daha çok Çangsa elitinin Taipinglerin Hristiyanlıktan esinlenen öğretilerini Konfüçyüsçülükten bir sapma olarak değerlendirmiş olmalarından kaynaklanıyordu. Mao’nun çocukluk dönemi kahramanlarından biri olan Hunanlı Genel Vali Zeng Guofan, Taiping güçlerini yenilgiye uğratmıştı. Bir başka Hunanlı, Hong Taçuan ise iki Taiping liderinden biriydi.

Yüzyılın sonunda bir yazar, “Bağımsızlık ve dış dünyadan uzaklık uzun süre Hunan’ın özelliği olmuştur,” diyordu. “Bazı entelektüel nitelikler onları ön plana çıkarıyordu.” Eyalet orantısız sayıda yüksek imparatorluk memuru ve aynı ölçüde yüksek sayıda reformcu ve devrimci çıkardı.”

Çin İmparatorluğu kapılara dayanan yabancılara önceleri hiçbir tepki göstermedi. Ama daha sonra, 1870’lerde, kendini güçlendirme denilen bir hareket başladı. “Batılı iş Çinli öz” sloganı altında reformcular, modern silahlara sahip olması halinde ülkenin istilacıları püskürtebileceğini, Konfüçyüsçü hayat tarzını sürdürebileceğini savundular. Çin 1895’te, bu kez Batılı bir güç tarafından değil Asyalı bir halk, o zamana kadar cüce diye aşağılanan Japonlar tarafından tekrar utanç verici bir yenilgiye uğratıldığında, bu anlayışın da başarısız olduğu görüldü. Üç yıl sonra genç İmparator Guangsu tarafından imparatorluk sistemini reformdan geçirmek için başlatılan bir girişim İmparatoriçe Dowager’in önderlik ettiği muhafazakârlar tarafından ezildi. Dışarıda ise Çin’in Büyük Güçler arasında paylaşılması düşünülüyordu. Sorun Londra’da, Avam Kamarası’nda ele alındı ve 1898’de Hunan Yangtze Vadisi’nin geri kalan kısmı İngiliz nüfuz bölgesinin parçası olarak ilân edildi. Ardından, can çekişen rejimin son kasılması olarak Bokser İsyanı geldi. Gerek Çinli ilericiler gerekse yabancılar için eski düzen ölmüş, geriye sadece parçalanması kalmıştı.

Bütün bunların pek azı Şaoşan’a yansdı. Çayevlerinde haber alışverişi yapıyor, bir tentenin üzerine yerleştirilen bir ilân panosunda resmi duyurular yer alıyordu. Yakınlarıdaki Siangtan limanına Kanton’dan, Siçuan’daki Çongking’den ve Yangtze üzerindeki Vuhan’dan gelip giden tüccarlar, tıpkı ortaçağ Avrupa’sında olduğu gibi yol boyunca işittikleri dedikoduları beraberlerinde getiriyorlardı. Ancak köylüler sadece Bokserlere ilişkin belirsiz söylentileri işitiyorlar ve Çin’in karşılaştığı dış tehdit hakkında hiçbir şey bilmiyorlardı. 1908’de imparatorun ölüm haberi bile köye neredeyse iki yıl gecikerek ulaştı.

Mao ülkesinin içinde bulunduğu durumun farkına vardığında on dört yaşındaydı. Bu

farkındalığı kuzenlerinin birinden ödünç aldığı *Words of Warning to an Affluent Age* (Bir Bolluk Çağına İlişkin Uyarı Sözleri) adlı bir kitaba borçluydu. Kitap Şanghaylı bir komprador olan Çeng Guanying tarafından Çin-Japon Savaşı'ndan kısa süre önce yazılmıştı. Yazar, Çin'e Batı teknolojisinin girmesi gerektiğini savunuyordu. Kitabın elektrikten habersiz, yegâne enerjinin hayvan gücü ve insan kasıyla sağlandığı bir köyün kavrama gücünü aşan şeylere, telefonlara, buharlı gemilere ve demiryollarına ilişkin betimlemeleri Mao'nun hayal gücünü ateşledi. O sıralarda tam gün çiftlikte çalışıyordu. Daha sonra anlatıtlıklarına bakılırsa, kitap çiftlik işlerini bırakarak yeniden okula başlamasına neden olmuştu.

Çeng Guanying ülke topraklarındaki açık limanlarda yabancıların Çinlilere davranışlarını kınıyor, parlamenter bir demokrasiyi ve anayasal bir monarşiyi savunuyordu.

Ancak bu fikirler Mao üzerinde, birkaç ay sonra eline geçen ve Çin'in Büyük Güçler tarafından parçalanışını betimleyen bir broşür kadar etkili olmadı. Mao otuz yıl geçtikten sonra bile broşürün ilk cümlesini hatırlıyordu: "Heyhat, Çin boyunduruk altına girecek!" Daha sonra Japonya'nın Kore'yi ve Çin'in Tayvan Adası'nı nasıl işgal ettiği ve Çin'in Hindicini ve Burma'daki süzerenliklerini nasıl kaybettiği anlatılıyordu. Mao'nun tepkisi milyonlarca yurtsever Çinli gencin tepkisi gibi oldu. Yıllar sonra o günleri anarken, "Bunu okuduktan sonra," diyecekti, "ülkemin geleceği hakkında derin bir endişeye kapıldım ve bütün halkın onu kurtarmakla görevli olduğunu anlamaya başladım."

Bu sıralarda Mao'yu etkileyen bir başka gelişme Mançu İmparatorluğu çökerken eşkıyalığın ve iç karışıklıkların artmasıydı.

Water Margin (Su Kıyısı) adlı romandaki Liangşanpo'nun 108 kahramanı gibi isyancılara, kötülüklerle mücadele ve yoksulları korumaya ant içmiş gizli cemiyetlere ve kılıç kardeşliklerine ilişkin masallar, okumayı öğrendiğinden beri onu büyülemişti. Şaoşan'daki sınıf arkadaşlarının çoğu da bu öykülere düşkündü. Öğretmenleri uzaklaştığında Klasikler'in sayfaları arasına sakladıkları öyküleri okurlar, köyün yaşlılarıyla öykülerde geçen olayları tartışır ve onları tekrar tekrar, yüreklerinde hissedene kadar okurlardı. Mao "en duyarlı çağında bu kitaplardan çok etkilendiği"ni ve onlara duyduğu sevgiyi asla kaybetmediğini hatırlıyordu.

Ne var ki Mao'nun fikirlerinin biçimlenmesinde çok daha önemli olan 1910 yılının bahar aylarında Çangşa'da patlak veren kıtlık isyanlarıydı. Daha sonra Mao bu olay için "Bütün hayatımı etkiledi," diyecekti. Bir önceki yıl Yangtze iki kez bendini yıkarak taşmış, kuzey Hunan ve Hubey'in çeltik tarlalarının büyük bir bölümü sular altında kalmıştı. Bu olay o kadar apansız gerçekleşti ki, "halk giysilerini bile kurtaramadan kaçmak zorunda kaldı." Çangşa'daki İngiltere konsolosuna, ticaret anlaşmasının verdiği hakları öne sür-

rerek eyalet valisinin öteki eyaletlere pirinç ihracatını kısıtlama önerisini geri çevirdi. Kıt-
lıktan yararlanarak piyasayı zorlayıp kârlarını artırmak isteyen zenginler de bu tavrı des-
teklediler. Nisan ayının başlarında bir *pint* * pirincin fiyatı 80 bakır paraya yükseldi. Bu
normal fiyatın üç katıydı. Eyaletin iç bölgelerinden gelen raporlarda, “halkın ağaç kabuk-
ları yediği, çocuklarını sattığı, yol kenarlarına cesetlerin yığıldığı ve yamyamlığın başla-
dığı” bildiriliyordu.

11 Nisan günü kentin Güney Kapısı yakınlarında yaşayan bir su hamalı karısıyla bir-
likte intihar etti. O günleri yaşayanlardan birinin sözleriyle olay şöyle gelişti:

Adam bütün gün su taşıyor, karısı ve çocukları ise dileniyorlardı ve pirinç fi-
yatları çok yüksek olduğu için çocuklarını aklıktan kurtaracak kadar kazana-
mıyorlardı. Gene bir gün kadın ve çocuklar bütün gün dilendikten sonra eve
döndüler. Evde çocukların akşam yemeği için pirinç yoktu. Kadın bir ateş yak-
tı ve çamurdan kekler yaparak çocuklarına yedirdi. Daha sonra kendini öldür-
dü. Adam eve geldiğinde karısının öldüğünü, çocuklarının çamurdan kekleri
yemeğe çalıştıklarını gördü. Daha fazla dayanamayacağını anladı ve o da ken-
dini öldürdü.

Bu intihar ayaklanmayı tetikledi. Zamanın Japonya konsolosu olayları “savaştan farksız”
diye betimledi. Güney Kapısı’nda bir kalabalık toplandı ve daha sonra anlaşıldığı üzere,
Çangşa’nın hali vakti yer’inde ahali arasındaki tutucu ve yabancı düşmanı unsurların
kışkırtmasıyla, özellikle yabancılara ait olan hedeflere yönelik bütün gece devam eden
vahşi bir yakma ve yağmalama hareketi başladı. Bu hedefler arasında, pirinci nehrin aşı-
ğı kesimlerine göndererek tahıl kılığını şiddetlendirmekle suçlanan yabancılara ait bu-
harlı gemi şirketleri, yabancılar tarafından işletilen gümrük hizmeti binaları; dış ülkele-
rin temsilcilikleri; yabancı dilleri yaygınlaştıran Batı tipi okullar vardı. Sayıları 30.000’i
bulan isyancılar sabaha karşı Çinli yetkililere duydukları öfkeyi hatırladılar ve valiliğe
yönelererek binayı ateşe verip yerle bir ettiler. İçinde yabancıların yaşadıkları ya da onlar-
la bağlantılı olan on yedi bina daha tamamen tahrip edildi ve daha da fazlası yağmalan-
dı.

Büyük Güçler hemen tepki gösterdiler. Hiçbir yabancıнын zarar görmemiş olmasına
rağmen İngiltere, yurttaşlarını tahliye etmek için Siang Irmağı’na gambotlarını gönderdi
ve ABD o sırada Amoy’da demirli olan Asya Filosu’nu alarm durumuna geçirdi. Daha
sonra büyük bir tazminat dayatıldı.

Fakat en açıklayıcı olan, Mançu hükümetinin tepkisiydi. Vali ve diğer yetkililer azle-
dildiler. Aralarında emperyal Çin’in en yüksek edebi payesine sahip iki Hanlin bilgini-

* İngiliz ölçü birimi: 0.568 litre, çn.

nin de bulunduğu kentin bazı ileri gelenleri karışıklık çıkarmaktan suçlu bulundular ve “en yüksek ceza” denilen uygulamaya maruz kaldılar: rütbeleri indirildi. Fakat kentin yoksullarından ikisi, yabancı bir bölge sakininin o sıralarda dediği gibi, iki “talihsiz sefil,” bir berber ile bir kayıkçı, ayaklanmanın başını çektikleri iddiasıyla, ince dallardan örülmüş bir kafes içinde sokaklardan geçirilerek kent duvarına götürüldüler; orada başları kesildi ve elektrik direklerine asılarak sergilendi.

O günlerde Mao ve arkadaşları sadece bu olayları konuşuyorlardı:

Derinden etkilendim. Öteki öğrenciler genellikle “isyancılar”a sempati duyuyor, ancak bunu bir gözlemcinin bakış açısıyla yapıyorlardı. Bu olayların kendi hayatlarıyla ilişkili olduğunu anlamamışlardı. Sadece heyecan verici bir olay olarak ilgilerini çekiyordu. Bunu asla unutmadım. Isyancıların arasında benim ailem gibi sıradan insanların olduğunu hissediyordum ve onlara karşı sergilenen davranışın haksızlığı karşısında içten içe öfkeleniyordum.

Birkaç hafta sonra Siangtan’a yaklaşık 40 km. mesafede, Huaşi denilen küçük bir kasabada başka bir olay patlak verdi. Yerel bir toprak ağası ile Hunan ve komşu eyaletlerde şubelere sahip gizli bir kardeşlik cemiyeti olan Gelaohuy (Büyük Ağabey Derneği) arasında bir anlaşmazlık çıktı. Toprak ağası mahkemeye başvurdu. Mao’nun sözleriyle, ağa “mahkemeden kendi lehine bir karar çıkmasını sağlayacak kadar ... güçlü” biriydi. Ancak kardeşlik cemiyetinin üyeleri mahkeme kararına boyun eğecekleri yerde, Liuşan denilen ıssız bir dağlık bölgeye çekilerek orada bir tahkimat kurdular.

Sarı takkeler giyiyor ve üç köşeli sarı bayraklar taşıyorlardı. Eyalet hükümeti üzerlerine askeri birlik gönderdi ve tahkimat yıkıldı. Üç kişi yakalandı. Aralarında isyanın Degirmen taşı Ustası Pang olarak tanınan elebaşı da vardı. İşkence altında, Bokserler tarafından kullanılan ve kendilerini ölümsüz kıldığına inandıkları yöntemler ve büyülerle eğitildiklerini itiraf ettiler. Pang’ın başı kesildi. Ancak Mao’nun yazdıklarına bakılırsa, Pang öğrencilerin gözünde “bir kahramandı; isyan ettiği için herkes ona sempati duyuyordu.”

Ne var ki Mao’nun görüşleri bu ifadelerdeki kadar belirgin ve kesin değildi. Ertesi yılın başlarında bu kez Şaoşan’da bir pirinç kıtlığı yaşandı. Mao’nun babası krizi ağırlaştıracak şekilde tahıl satın almaya ve onu kente götürüp satmaya devam ediyordu. Sonunda yük kervanlarından birine aç köylüler el koydu. Babası bu işe çok öfkelenildi. Mao babasının yaşadığı sıkıntıya aldırmadı, fakat “köylülerin uyguladıkları yöntemin de yanlış olduğunu düşündü.”

O sıralarda Mao, kaydolmak için babasıyla bazen çatıştığı bazen de tatlı sözlerle onu ikna etmeye çalıştığı ortaokula gidiyordu. Okul annesinin akrabalarının yaşadığı komşu Siangsiang ilçesindeydi ve Batı tarzı eğitim yöntemlerinden esinlenmiş, Bokserler'in yenilgiye uğratılmasından sonra Mançu sarayının yabancı eğitimle uzlaşmak için gösterdiği gecikmiş çabaların bir parçası olarak birkaç yıl önce açılmıştı. Mao, yerlisi olduğu Şaoşan'ın dışına yaptığı ilk seyahatte ezik bir ruh hali içindeydi:

Daha önce asla bu kadar çok sayıda çocuğu bir arada görmemiştim. Çoğu toprak ağalarının pahalı elbiseler giyen oğullarıydı. Kendi çocuklarını bu okullara göndermeye gücü yetecek pek az köylü vardı. Öteki çocuklarla karşılaştırıldığında üstüm başım dökülüyordu. Bir ceket ve pantolondan oluşan tek bir elbise vardı. Öğrenciler değil, sadece öğretmenler cüppe giyorlardı ve "yabancı şeytanlar" dışında hiç kimse yabancı giysiler giymiyordu.

Resmi adıyla Dongşan Ortaokulu eskiden bir edebiyat akademisiydi. Bina, siyah vernikli çift kapısı olan yüksek bir taş duvarla çevriliydi; bir hendeğin üzerindeki korkuluklu beyaz bir taş köprüyle binaya ulaşılıyordu. Yakınlardaki bir tepenin üzerinde yedi katlı beyaz bir pagoda (Budist tapınağı) yükseliyordu.

Mao, beş aylık yiyecek, barınma, kitap ve okul ücreti olarak 1.400 bakır para (yaklaşık bir gümüş dolara ya da beş İngiliz şilinine eşit) ödedi. Böyle bir okula girmek olağanüstü bir ayrıcalıktı. O sıralarda iki yüz çocuktan sadece biri bu düzeyde eğitim görebiliyordu. Bu seçkin ortamda, Şaoşanlı kaba saba, sınıf arkadaşlarının çoğundan daha yaşlı ve uzun boylu genç, zor zamanlar geçiriyordu. Mao yıllar sonra şunları hatırlayacaktı: "Zengin öğrenciler yıpranmış ceket ve pantolonum yüzünden beni küçümsüyorlardı. Siangsiang'ın yerlisi olmadığım için de benden hoşlanmıyorlardı ... Derin bir ruhsal sıkıntı içindeydim."

Mao bu düşmanlığın üstesinden gelmek için babasıyla yaşadığı çatışmalarda kazandığı metaneti sergiledi. Ancak kendisine karşı duyulan düşmanlık, haklı olduğunu düşündüğü zaman silah olarak kullandığı, kibir, katır gibi bir inat ve bildiğini okuma tutumuyla sık sık daha da kötüleşiyordu. Ama sonunda dost edinmeyi başardı. Yıllar sonra Emi Siao adını kullanan bir yazar olarak ortaya çıkan Siao San, bu dostlardan biriydi. Mao kendisinden bir yıl önce okula başlayan dayısının oğullarından biriyle de yakın ilişki içindeydi.

Karşılaştığı zorluklara rağmen Mao derslerinde ilerleme kaydetti ve öğretmenlerinin sevgisini kazandı. Bilimden çok edebiyata eğilimli olduğu, kısa süre içinde açığa çıktı. En sevdiği ders tarihi ve modern Çin'in büyük kurucu hanedanlarından ikisi, Mançu ve Han'a ilişkin bulabildiği her kitabı okuyordu. Klasik denemeler yazmayı öğrendi ve hayatının kalıcı hazlarından biri haline gelecek olan bir şiir sevgisi geliştirdi. Öğrenim gör-

düğü sırada müzik öğretmeninini söylediği, Rus-Japon Savaşı'nda kazanılan zaferi kutlayan Japonca bir şarkının sözlerini çeyrek yüzyıl sonra bile hâlâ hatırlıyordu:

*Serçe şarkı söyler, dans eder bülbül,
Ve baharda şenlenir yemyeşil tarlalar.
Nar çiçekleri kırmızı, yeşil yapraklı söğütler,
Ve yeni bir tablo oluşur her yerde.*

Japonya, gazetelerin "genç Çin" dediği kesimi oluşturan herkesin esin kaynağı haline gelmişti. Reformcular ve entelektüeller ülkelerinin selametini Meiji restorasyonunun ardından yabancı fikirlere açılan Japonya'daki gibi bir modernleşme hareketinde görüyorlardı. 1895'te Çin'i yenilgiye uğratan Japonya, onları gerçeğe, kendi ülkelerinin zayıflığıyla yüzleşmeye zorlamıştı. On yıl sonra Japonya'nın bu kez Rusya'yı yenmesi ise, bir Asya ordu-sunun bir Avrupa ordusunu yenilgiye uğratabileceğini göstermişti. Bu zafer Çin'de hem iyi hem de kötü yanları olan karmaşık duygular yaratacaktı, çünkü Japonya Mançurya'da hâkim güç olarak Rusya'nın yerini almıştı. Ancak Mao'nun kuşağından gençler için önemli olan, sarı ırkın beyaz ırkı yenilgiye uğratabileceğinin kanıtlanmış olmasıydı.

"O sırada," diyordu Mao, "Japonya'nın güzelliğini biliyor ve anlıyordum; Rusya kar-sısında kazandığı zafere ilişkin bu şarkıda ise gururuna ve gücüne dair bir şeyler hisse-diyordum."

1890'lardan itibaren binlerce Çinli yeni batılı öğrenimi özümlemek için Tokyo'nun yo-lunu tutmuştu. En önemlileri, Kang Yuvey ve Liang Çiçao İmparator Guangsu'nun boşa çı-kan reform hareketinin mimarlarıydı. Reform hareketi ezildikten sonra Japonya'ya kaçıp sürgün hayatı yaşamak zorunda kalmışlardı. Kang'ın, Konfüçyüs düşüncesini geçmişte ya-şanmış bir altın çağa dönme isteği yerine ileriye bakan ve reformla bağdaştırılabilir bir ha-reket olarak yeniden tanımlaması, modernleşme tartışmalarına büyük bir katkıda bulun-muştu. Bir Hunanlı olan Liang ise Darwin'in "en uyumlu olanların hayatta kalması" tezini benimsemiş ve onu Çin'in çevresini kuşatan Büyük Güçler'e karşı verdiği ulusal mücade-leye uygulamıştı. Çin'in ayakta kalmak için modernleşmesi gerektiğini savunuyordu.

Kang Yuvey ve Liang Çiçao genç Çin'in idolleriydi. Kuzeni, Mao'ya reform hareketi-ne ilişkin iki kitap verdi. Kitaplardan birini bizzat Liang yazmıştı. "Bu kitapları iyice sin-direne kadar tekrar tekrar okudum," diye yazdı Mao. "Kang Yuvey ve Liang Çiçao'ya ta-pıyordum."

On yedi yaşına geldiğinde Mao hâlâ emperyal sistemi destekliyordu. Kendi sözleriyle, "İmparator'un, yanı sıra çoğu memurun, dürüst, iyi ve akıllı adamlar olduklarını dü-şünüyordum. Sadece Kang Yuvey'in reformlarına ihtiyaçları vardı."

Bu görüşler değişmek üzereydi.

2. BÖLÜM

Devrim

Çangşa'ya nehir boyunca iki günlük mesafede bulunan, Orta Çin'in başlıca ticaret kenti Hankou'daki Rus temsilciliğinde görevli bir Çinli subayın evinde hazırlanmakta olan bir bomba, 9 Ekim 1911 günü öğle saatlerinde kaza sonucu patladı. Bombayı imâl etmekte olan Sun Vu, Kantonlu monarşi karşıtı Sun Yat-sen'in önderliğindeki gizli Devrimci İttifak'tan, Tongmenghuy'dan ayrılmış bir grubun, Hep Birlikte İleri Derneği'nin gençlik önderiydi.

Sun Vu'nun arkadaşları onu hastaneye yetiştirmeyi başardılar. Ancak temsilciliği koryan polis evde arama yaptı ve devrimci bayraklar, bildiriler ve eylemcilerin isimlerinin yer aldığı bir liste buldu. Mançu yetkilileri hemen harekete geçtiler. Otuz iki kişi tutuklandı ve ertesi gün şafak vakti önderlerden üçü idam edildi. Mançu Genel Valisi Ruyçeng, Pekin'e şu telgrafı çekti: "Şimdiki halde ... huzur ve sükûn sağlanmıştır. Sorun bölgeye zarar vermeden halledilmiştir."

Idamların vahim bir hata olduğu kısa süre içinde anlaşıldı. Vuçang'da, ırmak boyunca yerleştirilmiş Han birlikleri arasında genel valinin Mançu kanı taşımayan herkese mısilleme yapmayı tasarladığına dair söylentiler yayıldı. O gece bir istihkâm taburu isyan etti. İsyanı karşı çıkan subaylar kurşuna dizildiler. İki piyade alayı isyancılara katıldı; onları bir topçu alayı izledi. Genel valinin makineli tüfekle korunan konağının çevresinde yüzlerce kişinin öldüğü şiddetli çatışmalar oldu. Sabahın erken saatlerinde Ruyçeng, Vuçang'ı isyancılara terk ederek bir Çin gambotuyla kaçtı. Devrimci ajitasyon yılları niha yet semeresini vermişti. Gene de zafer gerçekleştiğinde, onu hazırlayanların düşündüklerinden daha şiddetli ve daha kanlı oldu. İsyanıların beyaz renkli, çevresi kırmızı bayraklarının üzerinde şu sözler yazılıydı: "*Sin Han, Mie Man*" (Yaşasın Han, Kahrolsun Mançu!) Mançu 30. Alayı bir ırk katliamında fiilen yok edildi. Bunu sivillere yönelik bir katliam izledi. Üç gün sonra, yöredeki misyonerlerden biri sokaklarda yatan sekiz yüz Mançu cesedi saydı; "ellisi tek bir kapının dışına üst üste yığılmıştı."

Devrimci bildirilerin ortaya çıkması duyguları biraz daha ateşledi. Bildirilerin birinde,

“Kutsal Han’ın torunları,” deniyordu, kuzeyli bir göçebe kabilenin boyunduruğu altında “çalı çırpı üzerinde uyuyorlar ve zehir yiyorlar.” Bir başka yergide şu uyarı yer alıyordu:

Mançu hükümeti, ağır vergiler koyan, halkın ilğini sömüren, zalim, vahşi, çılgın ve bilinçsiz bir hükümettir ... Unutmayın ki Mançular Çin topraklarına girdiklerinde, kentler dolusu erkekleri ve kadınları ayırım gözetmeden kılıçtan geçirdiler ... Atalarımızın öcünü almamak bizim gibi onurlu insanlar için bir utanç olacaktır. Bu nedenle bütün kardeşlerimiz... bu barbar yabancıların kökünü kazımak için devrimci orduya yardımcı... olmalıdırlar... Bugün elimize geçen bu fırsat bize yüce Tanrı tarafından ihsan edilmiştir. Bu fırsatı şimdi yakalamazsak, daha ne kadar bekleyeceğiz?

Dış dünya bu olaylara temkinli yaklaştı. Londra’da yayımlanan *The Times*, eğitimli Çinlilerin çoğunun devrimi kayıtsız şartsız desteklediğini bildiriyor, ancak kibirli bir tavırla şu sözleri ekliyordu: “Yozlaşmış ve güçsüz Mançu hanedanına, bütün o Hadımları ve barbarlardan oluşan çevresiyle birlikte, neredeyse hiç sempati duyulmuyor.”

Ancak bir tarihin yazılmakta olduğu, Vuçang’da meydana gelen karanlık olayların dünya uluslarının en eskisi ve en kalabalığı için bin yıllık değişimi haber verdiği pek sezilmiyordu. Hristiyanlık öncesi çağlardan beri kesintisiz biçimde, tarihteki herhangi bir sistemden daha uzun bir süredir var olan bir hâkimiyet sisteminin kısa süre içinde çökeceğini öngören kimse de yoktu. Aslında olaylardan sonra birkaç hafta boyunca yaygın görüş, emperyal sarayın harekete geçeceği ve geçmişte pek çok kez görüldüğü gibi, isyanın eninde sonunda bastırılacağı yönündeydi.

Çin tahvilleri biraz değer kaybetti, fakat mali piyasalar hareketin Çin’le yapılan ticaret açısından muhtemelen yararlı olacağı düşüncesini benimsedi. Şanghay’da çıkan İngilizce gazetelerde bile, devrime ilişkin ilk haberler, İtalyanların Trablusgarp’ı bombalamasına; Novoçerkask’ta bir öğrencinin Prens Toubetzko’yı katletmesine; Bayyera’nın doksan yaşındaki Naibi Prens Luitpold’un bir av partisi sırasında yakalandığı soğuk algınlığı nedeniyle hastalanmasına; “St. Peters’teki Eaton Square’de Kont Percy ile Leydi Gordon Lennox’un yılın en parlak düğünüyle birleşmeleri”ne ilişkin haberlerle yarışmak zoruunda kaldı.

Durumun gerçek ağırlığı sadece Pekin’de hissediliyordu. Vekil Prens’in ve ileri gelen devlet görevlilerinin saraylarını koruyan muhafızlar iki katına çıkarıldı; imparatorluk süvarisi sokaklarda devriye geziyordu; ve devrimci kalabalıkların eyaletlerdeki Mançu ailelerini yakalayıp öldürdüklerine dair haberler geldikçe, başkentteki Mançu kadınları süslerini ve karakteristik yüksek tabanlı ayakkabılarını çıkararak Çinli kadınların sıradan giysilerine büründüler.

Bu olaylar yaşanırken Mao, Çangşa'daydı. Altı ay kadar önce Siangtan'dan bir ırmak teknesiyle gelmişti. Yanında öğretmenlerinden birinin yazdığı bir tavsiye mektubu vardı. Bu öğretmen, Mao'nun Siangsiang ilçesinden gelen öğrencilerin devam ettikleri başkentteki liseye kaydolmak için babasını ikna etmesine yardımcı olmuştu.

Daha sonra yazdıklarına bakılırsa, Mao başkentin "muhteşem bir yer" olduğunu, oraya yerleşmeden önce işitmişti. Orada, "pek çok insan, sayısız okul ve vali konağı" vardı. Küçük vapur ırmak boyunca yavaşça ilerleyerek kente girerken gördüğü manzara hayal gücünün çok ötesine geçmiş olmalı. "Soylu gri taş bloklardan yapılmış dikine bir duvar" su kıyısından başlayıp gerilere doğru uzanıyordu. Tabanı 15 metre kalınlığında, uzunluğu ise 3 kilometreden fazlaydı. Önünde dört köşe yelkenli Çin gemilerinden oluşan bir orman vardı. İç kısımlara doğru yaklaşık 13 kilometre boyunca uzanıyordu. Duvarın tepesinde, yüksekliği yer yer 12 metreyi bulan burçlar vardı ve burçların arasındaki yol, yan yana sürülen üç arabanın geçebileceği kadar genişti. Her dört burçta bir duvar, iki muazzam kapıyla açılıyor ve bu kapıların önünde, başları koyu mavi türbanla örtülü; yakası kırmızı şeritli, parlak renkli kumaşlarla astarlanmış, geniş dökümlü kolları olan kısa askeri pelerin ve baldırlarda daralan pamuklu pantolon giyen milisler nöbet tutuyorlardı. Rengârenk mızraklar, mızraklı baltalar, üç başlı mızraklar, iki elle kullanılan kılıçlar, misket tüfekleri, çakmaklı tüfekler, filintalar ve fitilli tüfeklerle silahlanmışlardı.

Gri kiremitli damların arasından "kent'in içlerine doğru tünel benzeri karanlık sokaklar" uzanıyordu. Genellikle 2 metreden daha geniş olmayan, granit taşlarla kaplı bu sokaklar, kent'in Batılı sakinlerinden birinin dediği gibi, "mantar gibi üreyen insanların çocukları ve her türlü pisliğiyle dolu" olduğu için çevreye kötü kokular yayıyordu. Ancak gözlerden uzakta, penceresiz sokak duvarlarının ardında, büyük devlet memurlarının "çiçekli avlularda, görkemli maun mobilyalarla dolu, duvarlarında ipek parşömenler üzerine resmedilmiş tabloların asılı olduğu şahane salonlar"da yaşadıkları görkemli malikâneler; yaşlı servi ağaçlarıyla çevrelenmiş, sarı kiremitli kıvrık damları ve tik ağacından kalın sütunları olan iki muazzam Konfüçyüs tapınağı vardı.

Çarşılarda, iş saatleri sırasında ahşap kepenkler kaldırılır ve dükkânlar doğrudan soğa açılırdı. Damların arasına bambu hasırlar gerilir ve kent'in bu kesimi muazzam bir kapalı çarşıya dönüşürdü. Siyah vernikli zemin üzerine altın sarısı karakterlerle yazılan uzun ahşap dükkân tabelaları müşterileri selamlar ve satılan malların reklâmını yapardı.

Ne bisiklet, ne motorlu araç ne de çekçek arabası vardı. Zenginler kent içinde tahtırevanla dolaşırlardı. Bunun dışında herkes için geçerli olmak üzere insanlar ya da mallar tekerlekli köhne el arabalarıyla taşınırdı. Hamallar, kömür, tuz, antimon, afyon, kestane fişegi, basma ve ipek; yüksükotu, boğanotu ve ravent gibi ilaç olarak kullanılan bitkilerden oluşan yükleri ırmaktaki Çin yelkenlilerine taşıırken, bütün şehir el arabalarının yağlanmamış tekerleklerinden yükselen gıcırtılarla gün boyu inlerdi. Su, Güney Kapı-

sı'ndaki "Kum Pınarı"ndan bambu sııklara asılmış kovalarla, insan sırtında taşınırdı. Seyyar satıcılar mallarını bağıra çağıra satarlar ya da ahşap çingirak ya da çanlarla varlıklarını haber verirlerdi. Şekerleme satıcıları küçük bir gongu çalarak yoğun bir Hunan aksanıyla şu dizeleri şarkı makamında söylerlerdi:

*Sağırı iyileştirir sakatı tedavi eder,
Yaşlı kadının dişlerini korur!*

Koyu mavi cüppeli Daoist keşişler, safran sarısı cüppeli Budistler hastaların iyileşmesi için monoton bir sesle şarkılar söyleyerek sıralar halinde sokaklardan geçip giderlerdi. Kör ya da korkunç biçimde sakat dilenciler sokak köşelerinde oturup dilenirler; çevre sakinlerinden, onların evlerinden uzak durma vaadi karşılığında para sızdırırlardı.

Gün batarken dükkânların ön cepheleri ahşap kepenklerle kapatılırdı. Dindarlar tanrı, yeryüzü ve insan için üç kez başlarını eğerler ve gece boyunca kötülüklerden korunmak için kapılarının üzerine yanan tütsü çubukları yerleştirirlerdi. Kent kapıları kapanır, her bir kapı üç adamın kaldırıp yerine koyduğu devasa bir mertekle takviye edilirdi. Elektrik sadece vali konağında ve yabancı ülke konsoloslarının yaşadıkları ırmak üzerindeki bir adada inşa edilmiş Batı tipi evlerde vardı. Ancak kentin geri kalan kısmında tek ışık, sokak loncalarının sağladıkları küçük gaz lambalarının titrek alevlerinden gelirdi. Daha sonra semt kapıları da kapanıp kilitlenir ve kentin farklı bölgeleri birbirinden ayrılırdı. O saatten sonra sadece gece bekçilerinin arada bir sopayla vurdukları uzun bambu gonklardan çıkan tiz sesler duyulurdu.

Mao önceleri kentte kalabileceğinden kuşkuluydu: "Çok heyecanlıydım, okula kabul edilmemekten korkuyor, bu büyük okulun bir öğrencisi olmayı umut edecek cesareti kendimde bulamıyordum." Kendisini de şaşırtacak şekilde, hiçbir zorlukla karşılaşmadan okula kabul edildi. Ne var ki okulda geçirdiği altı ay ona akademik gelişmeden çok, siyasal eğitim sağladı.

Çangşa bir yıl önceki pirinç isyanlarından beri Mançu karşıtı duygularla içten içe kaynıyordu. Gizli dernekler şifreli bir dille Han için ayaklanma çağrısı yapan pankartlar asıyorlardı. "Herkes başına beyaz mendil bağlamalı ve kılıç taşımalı ... Çin'in on sekiz eyaleti [efsanevi Çin imparatoru] Şen Nong'un torunlarına katılacak." Duvarlara tebeşirle, "Ayaklan ve Mançuları kov!" sloganı yazılıyordu.

O bahar, Mao'nun gelişinden kısa süre sonra, Kanton'da Huang Sing adlı Hunanlı bir devrimcinin önderliği altında Mançu karşıtı bir ayaklanma olduğuna ve yetmiş iki radikal öldürüldüğüne ilişkin haberler geldi. Mao bu haberleri devrimci davayı destekleyen Minli Bao'da (Halkın Gücü) okudu. Hayatında ilk kez bir gazete görüyordu. Daha sonra, "uyarıcı malzemeye dolu" olan bu gazeteden çok etkilendiğini hatırlayacaktı. Sun

Yat-sen ve o sırada Japonya'da üslenmiş olan Tongmenghuy isimlerini de ilk kez orada işitti. Okuduklarından esinlenerek bir afiş hazırlayıp okulun duvarına astı. Afişte, Sun Yat-sen'in başkan, Kang Yuvey'in başbakan ve Liang Çıçao'nun dışişleri bakanı olacağı bir hükümetin kurulması için çağrı yapıyordu. Daha sonra kendisinin de kabul ettiği gibi bu "biraz aptalca" bir hareketti. Zira Kang ve Liang cumhuriyet hükümeti fikrine karşı çıkan anayasal monarşistlerdi. Ancak Mao'nun imparatorluğu lanetleme arzusu ve fikirlerini başkalarına duyurmak için ilk kez harekete geçmesi, kentte geçirdiği birkaç haftanın, düşüncelerini nasıl değiştirdiğini göstermekteydi.

Mao'nun geçirdiği değişimi en çarpıcı biçimde kanıtlayan olay, saç kuyruğuna karşı takındığı tutumdur. Dongşan'da Mao ve arkadaşları Japonya'da çalışırken saç kuyruğunu kestigi için yapma saç takan bir öğretmenle alay etmişler, ona "yabancı sahte şeytan" ismini takmışlardı. Şimdiyse Mao ve arkadaşlarından biri Mançu karşıtı olduklarını göstermek için kendi saç kuyruklarını kesiyorlardı. Bazıları bu konuda verdikleri sözü tutmayınca olanları Mao şu sözlerle anlatmıştır: "Arkadaşım ve ben ... onlara sezdirmeden yaklaşarak saç kuyruklarını zorla kestik. Ondan fazla öğrenci bu şekilde makaslarımızın kurbanı oldu." Benzer sahneler yıl başından beri Çangşa ve Vuhan'daki okullarda yaşanıyor; saç kuyruğunun çocuklara ana babalarından bir armağan olduğunu, onu kesmenin hayırsızlık olduğunu hararetle savunan gelenekçileri ve Mançu yetkililerini dehşete düşürüyordu.

Nisan ayında meydana gelen iki olay, Hunanlı yüksek tabakanın devrimcilerin safına geçmesine yol açtı. Saray, seçkinlerin anayasal bir hükümete giden yolda bir adım olarak öne sürdükleri talebi kabul ederek bir kabine atadığını duyurdu. Böylece Mançu prensleri reformcuların gazabını yatıştırmış oldular. O sırada hükümetin demiryolu inşaatının finansmanı için dış borç sağlamanın ilk adımı olarak demiryolu şirketlerini ulusallaştırmayı düşündüğü biliniyordu. Bu uygulama demiryollarının Büyük Güçler'e satılması olarak değerlendirildi. Mao bu olayların okuldaki öğrencileri "giderek heyecanlandırdığı"nı hatırlıyordu. Mayıs ayında dış borçlanma onaylanınca, okulların çoğu boykota gitti. Mao kendi yaşıtlanıyla, kent duvarlarının dışında, açık havada yapılan mitinglerde konuşmalar yapan daha büyük öğrencileri dinlemeye gidiyordu. "Öğrencilerden birinin konuşma y:parken üzerindeki uzun cüppeyi parçalayarak, 'haydi gidip askeri eğitim yapalım ve savaşa hazırlanalım,' diye nasıl bağırdığını hâlâ hatırlarım," diye yazdı daha sonra. Sokaklara ateşli el ilânları yapıştırılıyordu. Durum giderek öylesine tehdit edici bir hal aldı ki, Britanya ve Japonya bölgeye gambotlar gönderdi. Yazın gelişiyle birlikte kararsız bir sükûnet ortamı sağlandıysa da eski imparatorluk denetleme binalarının yer aldığı bölgede Mançu karşıtı yürüyüşler devam etti. Reformcu seçkinler hanedanın yaklaşan çöküşünü tartışmak için kendilerini Edebiyat Araştırmaları Birliği, Vensue Hui'yle kamufle ederek toplantılar yapıyorlardı. Tam o sıralarda komşu Siçuan'da büyük bir ayaklanma patlak verdi.

13 Ekim cuma günü bir Çin buharlı vapuru beraberinde Vuçang'daki ayaklanmaya ilişkin şaşırtıcı haberler getirerek Çangşa'ya ulaştı. Yolcular askeri kamplardan silah sesleri geldiğini, ordu birliklerinin kendi aralarında savaştıklarını anlatıyorlardı. Askerler kışlık siyah üniformalarının kırmızı yakalıklarını ve rütbe işaretlerini söküyor, yerine beyaz kolluklar takıyorlardı. Ancak kimin kiminle savaştığını ya da sonucun ne olduğunu bilen yoktu. 1911'de Hunan'ın başkenti dış dünyaya sadece Hankou'ya giden tek bir telgraf hattıyla bağlıydı. O hafta sonu bu telgraf hattı da yıkıldı. Vali konağındaki yetkililer bile neler olup bittiğini bilmiyorlardı.

Bir sonraki pazartesi günü, ayın 16'sında, halk eyalet bankalarına akın etti. Durum ancak valinin tam teçhizatlı milis kuvvetlerini harekete geçirmesiyle denetim altına alınamadı. Okulların çoğu boşalmıştı. İngiltere konsolosu Bertram Giles, Pekin'deki orta-elçiye bir uyarı mesajı gönderdi: "Yeterli haber gelmiyor, çeşitli söylentiler ve büyük bir telaş hüküm sürüyor." O akşam bin kadar yolcuyla Hankou'dan gelen bir Japon vapuru, devrimcilerin başarılarına ilişkin ayrıntılı haberler getirdi. Ertesi gün Mr. Giles, "durumda belirgin bir değişiklik oldu," kaydını düştü.

Yeni gelenler arasında Vuçang devrimcilerinin temsilcileri de vardı. Hunan garnizonundaki radikalleri ayaklanma planlarını hızlandırmaya zorlamak için gelmişlerdi. İçlerinden biri, Mao'nun okulunu ziyaret etti:

Müdürden izin alarak heyecanlı bir konuşma yaptı. Yedi ya da sekiz öğrenci bu konuşma sırasında ayağa fırlayıp Mançuları lanetleyerek ve bir cumhuriyetin kurulması için eyleme geçme çağrısı yaparak konuşmacıyı destekledi. Herkes pür dikkat dinliyordu. Devrimin hatibi ... heyecanlı öğrencilerin önünde ... konuşurken tek bir ses bile işitilmedi.

Birkaç gün sonra Mao ve bir grup sınıf arkadaşı, işittiklerinin verdiği coşkuyla Hankou'ya giderek devrimci orduya katılmaya karar verdiler. Arkadaşları vapur bileti almak için kendi aralarında para topladılar. Ancak olaylar yola çıkmalarına fırsat vermeyecek şekilde gelişti.

Devrimciler faaliyetlerini sürdürürlerken vali karşı önlemler aldı. Saflarına radikallerin sızdığı bilinen nizami garnizon birlikleri, 49. ve 50. alaylar, eyalet başkentinden uzak mıntıkalara sevk edildiler. Doğu Kapısı'nın dışındaki bir kışlada kalan altı yüz askere, mühimmatlarını teslim etmeleri emredildi. Daha güvenilir olduğu düşünülen milis kuvvetleri önemli ölçüde takviye edildi.

Devrimcilerin çarşamba gecesi taktik bir manevrayla kenti ele geçirmek için yaptıkları ilk girişim başarısızlığa uğradı. Doğu Kapısı kışlasındaki askerler ahırlardaki samanları ateşe verdikten sonra itfaiye arabalarının geçebilmesi için kent kapılarının açılması-

nı talep ettiler. Tarafsız kalması istenen milis bu talebi reddetti. Fakat garnizondaki askerler, kargaşadan yararlanarak yakınlardaki bir cephanelikte kilit altında tutulan mühimmatlarının büyük bir bölümünü geri aldılar. Bu sayede, pazar sabahı yaptıkları bir sonraki akın çok farklı biçimde gelişti. Mao o gün gördüklerini şöyle anlatmıştır:

Kentin dışındaki askerler arasındaki bir arkadaşımın ödünç çizme almaya gidiyordum. Garnizonu bekleyen nöbetçiler beni durdurdular. Ortalık çok hareketliydi ... askerler sokaklara dökülmüşlerdi. İsyanclar kente yaklaşıyorlardı ... ve savaş başlamıştı. Kent duvarlarının dışında büyük bir savaş oldu ... Aynı anda kentin içinde de ayaklanma vardı. Kent kapılarına hücum edildi ve Çinli emekçiler kapıları ele geçirdiler. Kapıların birinden tekrar kente girdim. Sonra yüksek bir yere çıkarak Han bayrağının konağın tepesine çekildiğini görene kadar savaşı seyrettim.

Bu satırlar, günümüzde bile heyecanla okunmaktadır. Ne yazık ki bunların pek azı doğrudur. Hattâ Mao'nun o sırada orada olduğu bile şüphelidir. Orada isyanclar yoktu, savaş ve ayaklanma olmadı, kapılara hücum edilmedi. İngiltere konsolosu Mr. Giles, kuru bir üslupla yazdığı raporda şöyle diyordu:

Saat 9.30'da [bana bildirildiğine göre] ... birkaç nizami birlik kente girdi. Burada devrimcileri temsil eden bazı kişilerle bir araya gelerek vali konağına doğru ilerlediler ... Tarafsız tutumunu sürdüren milis, kent kapılarını kapamayı reddetmişti [kapılar gündüzleri zaten açık]; valinin çoktan ikna edilmiş olan muhafızları hiçbir direniş göstermediler. Saat 14.00'da bütün kent, tek bir el ateş edilmeksizin devrimcilerin eline geçti. Her yerde beyaz [isyan] bayrakları dalgalanıyor, beyaz kolluklar takmış muhafızlar düzeni sağlamak için sokaklarda devriye geziyorlardı. Sabahki heyecan yükseldiği kadar hızlı biçimde yatıştı.

Aradaki farklılık insana bir olayın üzerinden on yıllar geçtikten sonra görgü tanıklığı yapmanın taşıdığı tehlikeleri hatırlatmak gibi bir yarar sağlıyor. Bununla birlikte Mao'nun yaptığı abartılı betimleme pek şaşırtıcı değildir. Heyecanlı bir genç olarak Mao modern Çin tarihinin belirleyici anlarından biri yaşanırken orada bulunuyordu. Yıllar sonra komünist bir önder olarak anılarını aktarırken, o gün gerçekte olanlardan çok olması gerekenleri anlatıyordu.

Vali ve kıdemli yardımcılarının çoğu kaçmayı başardı. Fakat askerlerin mühimmatı müsadere etmekle suçladıkları milis komutanı Doğu Kapısı'na götürüldü ve başı kesildi. Birkaç devlet görevlisi konağın yakınlarında idam edildi, "kanlı başları ve gövdeleri" sokakta bırakıldı.

Gerek sivil devrimci önderlerin Sun Vu'nun bomba imâlathanesine yapılan baskının yol açtığı karışıklıklar içinde kaldıkları Vuçhang'da ve gerek hükümetin karşı önlemleri yüzünden planlarını erteledikleri Çangşa'da, ayaklanmaların ardındaki itici güç radikal ast-subaylardan ve sıradan erlerden oluşuyordu. Zafer kazanıldıktan sonra, yeni devrimci düzenin başına kimin geçeceği konusunda büyük bir karışıklık çıktı.

Hubey'de başlangıçta isyana karşı çıkan tugay komutanı Li Yuanghong askeri vali olarak ant içmeyi, duraksayarak da olsa kabul etti. Aynı gün ülkenin adını Çin Cumhuriyeti olarak değiştiren bir bildirme yayımladı. Altı ay sonra Pekin'de Başkan Yardımcısı ve sonunda devlet başkanı olacağını kimse tahmin etmiyordu.

Çangşa'da durum daha karışık. Ayaklanma saatleri içinde, Hep Birlikte İleri Derneği'nin Hunan şubesinin göze çarpan genç önderi Kiao Dafeng kendisini askeri vali, kendin reformist seçkinlerinin önde gidenlerinden Tan Yankay'ı da yardımcı olarak ilân etti. Halkın alkışları arasında at sırtında sokaklarda dolaşmaya meraklı, gösterişli bir şahsiyet olan Kiao, Hunan'daki gizli derneklerle her zaman yakın ilişkiler içinde olmuştu. Dernek liderleri ona yardımcı olmak (ve elbette zafer ganimetini de paylaşmak) için eyalet başkentine akın etmişler ve dönemin kaynaklarından birinin sözleriyle, vali konağını "bir çeşit eşkıya yuvasına çevirmişler" idi.

Çangşa'nın reformcu ileri gelenleri bu gelişmeyi öngörmemişlerdi. Konsolos Giles'in raporuna bakılırsa, ayaklanmadan dört gün sonra, hâkim grup içindeki gerilimler artmış, "revolverler çekilmiş, süngüler takılmıştı." Tam o sırada Kiao kendisine sadık birlikleri Vuçang'daki devrimcilere yardıma göndermek gibi vahim bir hata yaptı. 31 Ekim günü Kiao'nun yardımcısı Kuzey Kapısı'nın dışında pusuya düşürüldü ve başı kesildi. Bu olay üzerine, gene konsolosun sözleriyle, "askerler ellerinde kesik baş olduğu halde kente akın ettiler ve Kiao'yu konağında katlettiler." Kiao Dafeng yirmi beş yaşındaydı. Valiliği sadece dokuz gün sürmüştü.

Mao bu iki adamın sokakta yatan cesetlerini gördü. Yıllar sonra, onların ölümlerini devrimci girişimin tehlikelerine ilişkin nesnel bir ders olarak hatırlayacaktı. "Kötü adamlar değillerdi," diyecekti ve ekleyecekti, "bazı devrimci amaçları vardı." Öldürülmelerinin sebebi "yoksul olmaları ve ezilenlerin çıkarlarını temsil etmeleriydi. Toprak ağaları ve tüccarlar onlardan memnun değillerdi." Aslında gerçek bu kadar basit değildi. Kiao'nun rejimi nasıl bir siyaset izlemesi gerektiğini bilen biri için çok kısa ömürlü olmuştu. Ancak eyalet seçkinlerinin onu bir tehdit olarak gördükleri kesindi. Aynı gün Vali olarak ant içen ardılı, reformist Tan Yankay, onlardan biri, nüfuzlu bir aileden gelen bir Hanlin bilginiydi.

Çangşa'da ve bir bütün olarak Yangtze Vadisi'nde durum aşırı derecede değişken olma-

ya devam etti. Altı yaşındaki: İmparator adına çıkarılan dokunaklı bir fermanla şöyle deniyordu:

Bütün imparatorluk öfke içinde. Halkın zihni karışık ... Bütün bu olanlar benim hatamdır. Bu yüzden bütün dünyanın önünde reformları gerçekleştireceğime yemin ediyorum ... Hubey ve Hunan'da ... askerler ve halk masumdurlar. Sadakat göstermeleri halinde geçmişte olanları mazur göreceğim. Tebaamın başında duran çok küçük bir kişi olarak mirasımın neredeyse yerlere düştüğünü görüyorum. Hatalarımı kabul ediyor ve büyük bir pişmanlık duyuyorum.

Kasım ayının başlarında Hong Kong'da Pekin'in düştüğüne, imparatorluk ailesinin hapse atıldığına dair, "olağanüstü coşku sahneleri"ne yol açan söylentiler yayıldı. Bunların doğru olmadığı anlaşıldı, ancak başkentte yaşayanlar "bir kuşatma altında" olduklarını ve Yasak Şehir'in duvarlarına toplanın yerleştirildiğini bildirdiler. Ardından imparatorun Mançurya'ya kaçtığına dair, hemen tezip edilen haberler geldi. O sıralarda imparatorun dövüşerek kendini savunacağına dair belirtiler de vardı. Sadece dört eyalet başkenti, kesin olarak devrimcilerin eline geçmişti. Saraya sadık birlikler Alman yapımı yangın mermineri kullanarak Hankou'da karşı saldırıya geçtiler ve bu Çin kentinin büyük bir bölümü tamamen yanıp yok oldu. Hemen ardından imparatorluk güçleri bu kez Nanking'i ele geçirdiler. Saç kuyruğu olmayan her Çinli görüldüğü yerde idam ediliyordu. Mao gibi saç kuyruğunu kesmiş olan öğrenciler dehşet içinde saklanıyorlardı.

Durumun dengede olduğu anlaşılınca, Mao devrimci güçlere katılma planını yeniden uygulamaya koydu. Öğrencilerden oluşan bir ordu örgütlenmişti, ancak bu ordunun rolünü belirsiz bulan Mao nizami askerlerden oluşan bir birliğe kaydolmaya karar verdi. Aynı şeyi yapan pek çok öğrenci vardı. Devrimin ilk haftalarında Hunan'da silah altına alınanların sayısı 50.000'i aşmıştı. Bununla birlikte, süregiden belirsizlik ve kaybedenlerin maruz kalacakları şiddet dikkate alındığında, askeri bir birliğe kaydolmak büyük cesaret gerektiren bir girişimdi. Silah altına alınanların çoğu, devrimcilerin imparatorluk ordusunun ateşi altında oldukları Hankou'ya gönderiliyorlardı. O sırada bölgede yaşayan bir yabancı, savaşı, "o zamana kadar gerçekleşenlerin muhtemelen... en kanlısı" olarak betimledi. "Dört gün boyunca, gece ve gündüz, büyük bir hırsla savaşıldı ... Her iki tarafta çok büyük bir katliam yaşandı." Mao gibi Çangsa'da kalanlar için bile sıkıyönetim altında süren hayat çok acımasız ve genellikle çok kısaydı. Konsolos Giles raporunda şöyle diyordu: "Ya askerler arasında ya da onlarla siviller arasında sürekli bir arbede var ... Mançu casusu olduğu iddia edilen bir adam sokak ortasında askerler tarafından parçalandı. Baş kesildi ve vali konağına götürüldü. Bir başka adam üçgen biçiminde bir çerçeveye bağlandı ... ve kurşunlarla delik deşik edildi."

İsyan girişimleri oldu ve bir keresinde Mao'nun alayı sayıları birkaç yüzü bulan isyancı askerlerin kente girmelerini önlemeye çağırıldı. Kıdemli bir Çinli komutan adamların disiplinsizliğinden şikâyet ediyordu: "Yakıp yıkmayı marifet, doğru yönetimi karğaşa olarak görüyorlar. Küstahlık eşitlikle ve zorlama özgürlükle eşdeğer görülüyor." Anarşinin sürmesi karşısında Pekin'deki Amerikan ortaefliliği yurttaşlarına istikrar sağlanana kadar Hunan'ı terk etme emri verdi.

Mao'nun bağı olduğu bölük, eski eyalet meclis binaları içinde bulunan Adalet Sarayı'nda karargâh kurmuştu. Yeni gelenler zamanlarının büyük bir bölümünü subaylara hizmet ederek ve Güney Kapısı'ndaki Kum Pınarı'ndan su getirerek geçiriyorlardı. Çoğu okur yazar değildi. İçlerinde, "tahturevan taşıyıcıları, kabadayılar ve dilenciler" vardı. Askerlikle ilgili fikirleri, o dönemin tanıklarından birinin dediği gibi, geleneksel Çin operasındaki askeri figürlerin yapmacık tavırlarını andırıyordu. Mao mektuplarını yazdığı için onlarla iyi ilişkiler içindeydi. "Kitaplar hakkında bir şeyler biliyordum," diyecekti çok sonra, "ve onlar 'geniş bilgime' saygı duyuyorlardı." Mao, hayatında ilk kez işçilerle ilişki kuruyor, özellikle ikisini, bir madenci ile bir demirci ustasını seviyordu.

Ancak devrimci coşkusunun sınırları da vardı. "Öğrenci olduğum için," diyordu, öteki askerler gibi, "[su] taşımaya tenezzül edemezdim." Sonraki yıllarını mahkûm etmekle geçireceği seçkin bir bilge tutumu sergiliyor, para karşılığında kendisi için su taşıtıyor. Ve alayındaki askerlerden bazıları devrim zafere ulaşana kadar sadece iki dolarlık azaltılmış aylık tayin tahsisatını almaya ant içerlerken, Mao yedi doların tamamını almaya devam etti. Yiyecek ve taşıma suyun parasını ödedikten sonra kalan parayı gazetelere ayırıyordu. Mao coşkulu bir gazete okuruydu ve bu alışkanlığı hayatının sonuna dek sürdürdü.

Aralık ayı başlarında Mançu direnişinin sona erdiğini gösteren iki olay gerçekleşti. İmparatorluk birlikleri, güneydeki son büyük kaleleri olan Nanking'den ayrıldılar. Ve eski Çili Genel Valisi Yuan Şikay Vuhang'da ateşkesi onayladı. Kendisi Kuzey Çin'de askeri ağırlığı olan bir kişiydi ve saray tarafından geçici başbakan olarak yetkilendirilmişti.

Bu haberler Çangşa'da yeni bir zorla saç kuyruğu kesme şenliğine yol açtı. Saçlar bu kez askerler tarafından kesiliyordu. İngiltere konsolosu Bertram Giles öfkeliydi:

Yetkilileri ... şiddetle protesto ettim. [Onlara] bir hükümetin öncelikli görevlerinden birinin kamusal huzuru korumak olduğunu ve askerlerin cezadan muaf olarak insanlara saldırmalarına izin vermeleri halinde, hükümet unvanını taşıyamayacaklarını, sadece anarşik bir hizip olacaklarını [söyledim].

Mizah duygusu daha gelişmiş olanlar ise, olayların sadece gülünç yanlarını görüyorlardı:

Çiftçiler ve köylüler ... içi pirinç ve sebze dolu ağır el arabalarını çekerek kırsal bölgeden kent kapılarına geldiler. Muhafızlar hemen koşturarak, her birini saç kuyruğundan yakalayıp, kılıçla ya da büyük makaslarla kuyrukları kesmeye başladılar. Bu insanlar çocukluklarından beri özenle fırçalayıp ördükleri saç kuyrukları kesilince uzuvlarından birini kaybetmiş gibi oluyorlardı. Bazılarının diz çöktüklerini ve saçlarını şimdilik bağışlamaları için muhafızlara yalvararak yaltaklandıklarını gördük. Diğerleri askerlerle çatıştılar ve kaçmaya çalıştılar ... Ancak hafta sona ermeden, kent sakinlerinin tamamı ve Orta Çin köylülerinin çoğu Mançu denetiminin bu işaretinden kurtulmuştu.

Siyasal değişim rüzgârlarını ihtiyatla karşılayan pek çok kişi, ilk başlarda, Mançuların günün birinde tekrar dönebileceklerini düşünerek türbanlarının içinde kangallanmış takma saç kuyrukları taşıdılar. Böyle bir şey olmayacaktı. 1912 yılının ilk günü kıdemli devrimci Sun Yat-sen Nanking'de Çin'in ilk devlet başkanı olarak ant içti. Bu olayı kutlamak için Çangşa'daki yetkililer de bir askeri geçit töreni düzenlediler. "Borular çaldı, bayraklar açıldı, bando çalarken askerler coşkuyla marş söylediler ... Her dükkân, ortası sarı şeritli iki kırmızı şeritten oluşan renkli bayrağı astı." Pekin'e bir keşif gücü göndererek Yuan Şikay ve kuzeyli askerlerin Sun'un liderliğini zorla kabul etmelerinin sağlanması konuşuluyor ve Yuan'ın devlet başkanlığına aday olmasına karşı çıkan mitingler yapılıyordu. Fakat, Mao'nun hatırladıklarına göre, "Hunanlılar harekete geçmek için hazırlık yaparlarken, Sun Yat-sen ve Yuan Şikay anlaşmaya vardılar ve savaş hazırlıkları ertelendi." 12 Şubat günü imparator azledildi ve iki gün sonra Sun, Yuan lehine görevinden ayrıldı.

Mao bahara kadar orduda kaldı. Bahar aylarında devrimci güçlerin kalabalık saflarını muhafaza etmenin maliyeti askerlerin topluca terhis edilmelerine yol açtı. Mao, daha sonra şöyle diyecekti: "Devrimin sona erdiği düşüncesiyle ... kitaplarıma dönmeye karar verdim. Yarım yıl askerlik yapmışım."

3. BÖLÜM

Kargaşanın Hükümdarları

Hanedanın ağırlığını üzerinden atan Çin birkaç şanlı ay boyunca kendini yeni modaların, yeni fikirlerin, yeni coşkuların ve umutların çalkantılı akıntılarına bıraktı. Kendi çapında bir liberal olan yeni Hunan valisi Tan Yankay hem emperyalizme hem de Pekin'in merkezi denetimine karşıydı. Onun rejiminde afyon ekimi durduruldu ve uyuşturucu ithalatı yasaklandı. Her bölgede yeni ve bağımsız mahkemeler kuruldu. Özgür basına bir süre için izin verildi. İngiltere konsolosu, Büyük Güçler hakkında yazılanlar karşısında dehşete düştü ve şiddetli protestolarda bulundu. Eyalet hükümeti dış fon akışını durdurmak için yerli sanayinin gelişmesini teşvik etti, bütçeden eğitime ayrılan payı üç katına çıkardı. Bütün bunlar için gerekli finansmanın bir bölümü Mançu yanlısı olarak görülen muhafazakâr ailelere ceza olarak getirilen toprak vergileriyle karşılandı. Ma-o'nun hatırladığı gibi, "Modern okullar yağmurun ardından sürgün veren bambu filizleri gibi çoğaldı." Şarapçı dükkânları, tiyatrolar ve genelevler de çoğaldı. Çangşa'da yaşayan yabancılar bile zamanın ruhunu yakaladılar. "Yeniler gerçekten de iyi yöneticiler olmak istiyorlardı," diye yazdı içlerinden biri, "[ve] işlerini iyi yaptılar."

Devrimci akış dönemlerinde hep olduğu gibi, ilk değışikliler simgeseldi. Genç kızlar saçlarını kısa kestiriyor, yanlarında biri olmadan serbestçe dolaşabiliyorlardı. Anneleri biraz utanarak yabancı doktorlara gidip dar ayakkabılar içinde sakatlanan ayakları için yapılabilecek bir şey olup olmadığını soruyorlardı. Saç kuyruklarının kaybolması tıraşlı Çinli kafalarına egzotik bir dünyanın yeni ufuklarını açtı. Olanları hayretle izleyen bir muhabirin sözleriyle, "İnsanlar melon şapkalar, piskopos başlıkları, mavi kadifeden jockey kepleri ve ellerine ne geçerse kafalarına geçiriyorlardı. Yuvarlak düğmeleri olan eski kırmızı türban ... devrimci yasalarca yasaklandı, çünkü düğme Mançu yönetiminde bir onur işaretiydi... Bol miktarda fötr şapka, pamuklu şapka vardı; fakat en komiğı, bölüğüne talim yaptıran bir yüzbaşının kafasındaki ipekli silindir şap kaydı."

Bütün bunlar tuhaf ve şaşırtıcı olabiliyordu, ancak halkın ruh halinde büyük bir değışimi de yansıtıyordu. Çok sayıda Çinli ilk kez geleneksel değerleri ve davranışı sorgu-

lamaya başladı. Saray'ın yol gösterdiği muhafazakâr yüksek sınıfın o zamana kadar sınırlı ölçülerde benimsediği, azar azar eklenerek gelişen yabancı etkisi, ansızın bir sel gibi ortalığı kapladı. Bu gelişme gelecek on yıl içinde Çin tarihinde benzeri görülmemiş bir entelektüel mayalanmaya yol açacaktı.

Askerden henüz terhis olmuş on sekiz yaşındaki Mao için bu dönem, gençliğin verdiği saf iyimserlikle değerlendirmeye çalıştığı bir karışıklık, belirsizlik ve sonsuz imkânlar zamanıydı:

Ne yapmak istediğimi tam olarak bilmiyordum. Polis okulu için verilen bir ilân gözüme çarptı ve hemen başvurdum. Fakat giriş sınavlarından önce bir sabun imâlat “okulu” ilânı gördüm. Paralı değildi, barınma imkânı vardı ve küçük bir de maaş vaat ediliyordu. Cazip ve esinleyici bir ilândı. Sabun imalatının büyük toplumsal yararları, ülkeyi ve insanları nasıl zenginleştireceği anlatılıyordu. Polis okulu konusunda fikrimi değiştirdim ve sabun imalatçısı olmaya karar verdim. Kayıt ücretini ödedim.

Bu arada arkadaşlarımdan biri hukuk öğrencisi olmuştu. Benim de aynı okula girmem için ısrar etti. Bu hukuk okulunun cezbedici ilânını da okudum. Gayet güzel şeyler vaat ediliyordu. Üç yıl içinde öğrencilere hukukla ilgili her şeyin öğretileceği vaat ediliyor ve bu sürenin sonunda öğrencilerin anında birer mandarin olacakları güvencesi veriliyordu ... Aileme yazdım, ilânda yer alan bütün vaatleri tekrarlayarak bana okul ücreti göndermelerini istedim.

Bir başka arkadaş bana ülkenin iktisadi bir savaş içinde olduğunu ve en çok ihtiyaç duyulan şeyin ulusal ekonomiyi inşa edebilecek iktisatçılar olduğunu anlattı. Sözleri ikna ediciydi. [Bir] ticaret lisesine kaydolmak için bir dolar daha harcadım ... Okula resmen başvurdum ve kabul edildim ... [Ama sonra] daha yüksek bir devlet ticaret okulunun ne kadar cazip olduğunu anlatan [bir başka ilân] okudum ... Bir ticaret uzmanı olmanın daha iyi olacağına karar verdim, doları ödedim ve okula kaydoldum.

Yüksek ticaret okulu bir felakete dönüştü. Oğlunun nihayet aklını başına topladığını, potansiyel olarak kârlı bir kariyer yapacağını düşünerek memnun olan babası okul ücretini sağladıysa da, Mao derslerin çoğunun İngilizce verildiğini gördü. Bu dilin alfabetini bile doğru dürüst bilmiyordu. Bir ay sonra bezgin bir halde okuldan ayrıldı.

Mao'nun daha sonra “skolastik maceralar” diyeceği bir sonraki girişim onu Birinci Eyalet Ortaokulu'na götürdü. Bu okul Çin edebiyatı ve tarihinde uzmanlaşmış büyük ve saygın bir kurundu. Giriş sınavını en iyi notu alarak kazandı. Görünüşe bakılırsa, aradığını bulmuştu. Fakat birkaç ay sonra bu okuldan da ayrıldı. “Müfredat yetersiz, kural-

lar kabul edilemez" idi. Mao 1912 yılının sonbahar ve kış aylarını kentin yeni açılan halk kütüphanesinde kendi başına incelemelerle geçirdi. Kendi anlatımına göre, her sabah "tam bir düzen ve disiplinle" kütüphanenin açılış saatinde oraya gidiyor, öğle saatlerinde iki pirinçli kek yemek için kısa bir ara veriyor ve okuma odasının kapandığı akşam saatlerine kadar orada kalıyordu. Sonraki hayatında kütüphanede geçirdiği zamanı "olağanüstü faydalı" olarak betimledi. Fakat babası başka türlü düşünüyordu ve altı ay sonra Mao'nun harçlığını kesti.

Parasızlık insanın aklını başına toplamasına yol açar. Kendisinden önceki ve sonraki bütün öğrenci kuşakları gibi Mao da, kendi ifadesiyle, "bir 'meslek' edinmeyi ciddi biçimde düşünmeye" başladı. Öğretmen olmaya karar verdi ve 1913 baharında, Hunan Dördüncü Eyalet Normal Okulu denilen bir öğretmenin okulunun ilânını gördü:

Avantajlarını ilgiyle okudum: ücretli değildi, barınma imkânları ucuzdu. İki arkadaşım bu okula girmem için ısrar ediyorlardı. Giriş sınavı olarak istenen deneme yazılanında kendilerine yardımcı olmamı istiyorlardı. Aileme yazdım ve rızalarını aldım. Arkadaşlarım için iki deneme yazdım, bir tane de kendim için. Hepsi kabul edildi. Böylece okula üç kez kabul edilmiş oldum ... [Bu olaydan sonra] ... gelecekte karşılaştığım bütün ilânların cazibesine direnmeyi başardım.

Mao'nun Mançu hükümdarlığının son aylarında gelişinden, 1918'de okuldan mezun oluncaya kadar Çangşa'da geçirdiği yıllar, gerek Çin gerekse dünya için fırtınalarla geçti. Rusya'da Çar'ın hükümeti tahıl ihraç ederken, 30 milyon köylü açlık çekiyordu. Bolşevik Devrimi dünyanın ilk komünist devletini yarattı. Panama Kanalı açıldı; *Titanik* battı; dansöz Mata Hari casus olduğu gerekçesiyle idam edildi.

Bu on yıl içinde Mao entelektüel gelişiminin temellerini attı.

Ufukları daha Dongşan'dayken genişlemeye başlamıştı. Orada ilk kez yabancı tarih ve coğrafya hakkında bir şeyler öğrendi. Bir okul arkadaşı ona *Dünyanın Büyük Kahramanları* adında bir kitap verdi. Mao, George Washington'u ve Amerikan Devrimi'ni; Avrupa'da yaşanan Napoleon Savaşları'nı; Abraham Lincoln'u ve köleliğe karşı verilen savaş; Rousseau ve Montesquieu'yü; İngiltere Başbakanı William Gladstone'u; Rusya'nın Büyük Petro ve Katerina'sını, hep bu kitaptan öğrendi. Daha sonra, eyalet kütüphanesinde, Rousseau'nun *Du contrat social*'inin (Toplumsal Sözleşme) ve Montesquieu'nün *De l'esprit des lois*'inin (Kanunların Ruhu) çevirilerini buldu. Bu kitaplardan Batılı halk egemenliği nosyonunu, yönetenler ile yönetilenler arasındaki toplumsal sözleşmeyi, bireysel özgürlük ve eşitlik anlayışını öğrendi. Adam Smith'in *Ulusların Zenginliği*'ni, Darwin, Thomas Huxley, John Stuart Mill ve Herbert Spencer gibi önde gelen ondokuzuncu yüz-

yıl liberallerinin eserlerini okudu. Bu şekilde geçirdiği yarım yılı, kendi sözleriyle, “kaptalizmi inceleyerek” geçirdi. Bu arada yabancı yazarların şiirleri ve romanlarıyla, kadim Grek efsaneleriyle tanıştı. Kütüphanede ilk kez bir dünya haritası da gördü.

Birinci Eyalet Ortaokulu'nda bir öğretmen onu *Ziçi tongkian*'ı (Yönetenlerin Yararlandığı Geniş Ayna) okumaya teşvik etti. Si-Ma Guang tarafından yazılan, Song hanedanından kalma bu metin, Çinli bilgin kuşakları tarafından bir başeser olarak görülüyor ve Mao'nun zamanında, yaklaşık bin yıl sonra, hâlâ siyaset tarihi araştırmaları için seçkin bir model oluştuyordu. Kitap, Çin'de bir daha asla gerçekleştirilemeyen bir ölçekte, İ.Ö. beşinci yüzyıldan başlayarak 1400 yıllık bir dönemi kapsayacak şekilde hanedanların yükseliş ve düşüşlerini genel hatlarıyla anlatan bir kroniktir. Kitabın yol gösterici ilkesi, Mao'nun gözde romanlarından birinin, *Üç Krallığın Romanı*'nın ilk satırlarında şöyle betimlenir: “İmparatorluklar mum gibi eriyip giderler, devletler ise parçaları birleştirirler ve yekvücut hale getirirler.” Bir onsekizinci yüzyıl Fransız Cizviti, kitabın yazarı hakkında şunları yazmıştı: “[Tarihsel] şahsiyetleri, onların eylemleriyle nitelenen ve zekâları, ilgi alanları, görüşleri, hataları ve erdemleriyle renklenmiş tarih sahnesine yerleştirerek bizler için resmeder Olaylar zincirini, bu olayların önce bir yönünü, sonra bir diğerini aydınlatarak, en uzak ve hayret verici sonuçları açıklığa kavuşturana kadar okurun önüne serer. Onun dehası ... bize tarihi olanca görkemi içinde gösterir ... tarihe öylesine felsefi bir belâgat katar ki, en tembel ruhlar bile ona hoyun eğer ve onu yansıtmak zorunda kalır.” Si-Ma Guang'ın, tarihin bir süreklilik olduğu ve geçmişin bugünü anlamının anahtarını sağladığı, kesintisiz akış içinde bir dünyaya ilişkin betimlemesi *Ayna*'yı Mao'nun hayatındaki en etkili kitaplardan biri haline getirdi. Mao bu kitabı okumaya ve ölene kadar tekrar tekrar okumaya devam etti.

Çangşa, Mao'nun çağdaş fikirlerle ilişki kurmasını da sağladı. 1912 yılında *Siang Irmağı Günlüğü* (*Siangkhang ribao*) adlı gazetede ilk kez sosyalizm terimiyle karşılaştı. Kısa süre sonra, Paris'teki Çinli bir anarşist grubun etkisiyle ilerici davaların savunucusu olan Kiang Kanghu'nun bazı broşürleriyle tanıştı. Kiang devrimden hemen sonra Çin Sosyalist Partisi'ni kurmuştu. Partinin öğretisi şu sloganla ifade ediliyordu: “Ne hükümet, ne aile, ne din: herkesten yeteneği kadar ve herkese ihtiyacına göre!” Bu çok güçlü bir slogandı ve Mao sınıf arkadaşlarına bu konuda coşku dolu mektuplar yazdı. Yıllar sonra sadece bir kişiden olumlu tepki aldığını hatırlayacaktı.

Daha da önemli olan, Mao'nun öğretmen olmak için geçirdiği beş yıldır. Bu dönem onun için neredeyse bir üniversite eğitimi oldu. Daha sonra siyasal fikirlerinin bu dönemde biçimlenmeye başladığını söyleyecekti. 1913 baharında, on dokuz yaşına bastıktan birkaç ay sonra Dördüncü Normal Okul'un hazırlık sınıfına başladı. Bir yıl sonra okul, Güney Kapısı'nın dışında bir onikinci yüzyıl edebiyat akademisinin sitesi üzerinde inşa edilen ve Çangşa'nın Batılı üslûpla inşa edilmiş en yeni binalardan biri olan, gayet

ıyı donatılmış geniş yerleşkesiyle övünen Birinci Normal ile birleşti.

Özellikle iki profesör Mao'nun fikirlerinin biçimlenmesine yardımcı oldu: Çin dili ve edebiyatı öğreten, "Koca Sakallı Yuan" namında Yuan Kiliu ve on yıl boyunca yurtdışında, Aberdeen, Berlin ve Tokyo'da araştırmalarda bulunduktan sonra yakınlarda Çang-şa'ya dönen, öğrencilerin saygısız bir tutumla "Konfüçyüs" dedikleri, felsefe bölümü başkanı Yang Çangki. Mao 1930'larda Edgar Snow'a okul günlerini anlatırken düşünceleri hep onlara kayıyordu:

Koca Sakal Yuan benim yazılarımla dalga geçiyor ve gazeteci gibi yazdığımı söylüyordu ... Üslubumu değiştirmek zorunda kaldım. Eski Klasik söyleyiş ustası Han Yu'nun yazılarını inceledim. Koca Sakal Yuan sayesinde bugün bile gerektiğinde geçerli bir Klasik deneme yazabilirim. [Ancak] beni en güçlü biçimde etkileyen öğretmen Yang Çangki oldu ... O bir idealist ve yüksek ahlâki karakteri olan bir adamdı. Kendi ahlâk anlayışına çok güçlü biçimde inanıyor ve öğrencilerine, adil, ahlâklı, faziletli ve topluma yararlı insanlar olma arzusu aşılamaya çalışıyordu. Onun etkisiyle ahlâk konusunda bir kitap okudum [neo-kantçı filozof Friedrich Paulsen'in kitabı] ... ve "Zihnin Gücü" başlıklı bir deneme yazmaya esinlendim. O sıralarda idealisttim. Yazdığım deneme Profesör Yang Çangki'den büyük övgü aldı ... Bana tam not verdi.

Bu deneme kaybolmuştur, ancak Mao'nun Paulsen'in *System der Ethik*'inin Çince çevirisine genellikle okunaksız bir el yazısıyla düştüğü mikroskobik 12.000 sözcükten oluşan kenar notları korunmuştur. Bunlar siyasal hayatı boyunca Mao'nun zihnini meşgul eden üç temel fikri içeriyordu: merkezi siyasal iktidarı olan güçlü bir devlet gereği; bireysel iradenin büyük önemi; ve Çin ile Batı entelektüel gelenekleri arasındaki bazen çelişkin bazen tamamlayıcı ilişki.

Bilge ve pederşahi bir hükümdarı olan güçlü bir devlet nosyonu, Mao'nun çocukluğunda öğrendiği Konfüçyüsçü metinleri temel alıyordu. Henüz ortaokuldayken, 1.Ö 4. yüzyılda Çin devletinin başnazırı, Yasacı düşünce okulunun kurucularından Şang Yang hakkında yazdığı bir denemenin esasını bu nosyon oluşturuyordu. Hukuk, "mutluluğu elde etmenin bir aracıdır," diyordu Mao. Bununla birlikte, bilge hükümdarların yaptıkları yasalar, değişime olan direnciyle "Çin'i yok olmanın eşiğine getiren" halkın "aptallığı ... cehaleti ve karanlığı" yüzünden genellikle düş kırıklığıyla sonuçlanmıştı. Bu bile, "uygar insanların karınlarını tutarak gülmeleri"ne yeterdi. Mao'nun öğretmeni bu çabayı değerlendirmek gerektiğini düşünmüş ve denemeyi sınıftaki bütün öğrencilerin okumasını istemişti.

Çin'in geriliği teması ve bunun üstesinden gelme gereği Mao'nun o dönemdeki yazı-

larında sık sık tekrarlanıyordu. Bir arkadaşına, ülkenin gelecekte karşılaşacağı zorlukların “geçmişe kıyasla yüz kat daha fazla” olacağını ve bunların üstesinden gelmek için olağanüstü yeteneklere ihtiyaç duyulacağını söylüyordu. Çin halkı “köle ruhlu ve dar kafalı” idi. Beş bin yıllık bir tarih boyunca “pek çok istenmeyen âdet” biriktirmişti. “Zihniyetleri çok geri ve ahlâkları gayet kötü,” diyordu Mao. “[Bunlar] muazzam bir çaba harcanmadıkça kaldırılamaz ve temizlenemez.”

Çin, Büyük Güçler’in baskısına onursuzca boyun eğiyor ve Mao’nun kötümserliği her geçen yıl biraz daha artıyordu. 7 Mayıs 1915 günü Yuan Şikay Japonya’dan bir ultimatoma aldı. “Yirmi Bir Talep” denilen bu ultimatoma Çin’in Mikado hükümetinin himayesi altında olduğunu iddia ediyor, Şandong’daki eski Alman nüfuz bölgesi üzerinde özel haklar ve Çarlık İmparatorluğu’yla birlikte Mançurya’da ortak bir varlık talep ediyordu. Mao’nun yazdıklarına göre, o gün “olağanüstü bir utanç” günü oldu. Arkadaşlarını hükümeti protesto etmeye zorladı ve birkaç gün sonra bir okul arkadaşının ölümü üzerine yazdığı bir şiirde kendi duygularını ifade etti:

*Yine hileyle uğraşıyor barbarlar,
Bin li uzaktan yine aşıyorlar Ejder Dağını...
Hayat ve ölüm neden kaygılandırırsın bizleri?
Savaş görecektir bu asır...
Doğu denizi adalı vahşileri durdurur,
Kuzey dağlarında boldur kin dolu düşmanlar.*

“Adalı vahşiler” Japonlardı; “kin dolu düşmanlar” ise Ruslar. Japonları yenmek daha zordu. “Savaş olmazsa,” diye yazdı Mao bir yıl sonra, “yirmi yıl içinde yok olup gideceğiz. Fakat yurttaşlarımız rahat rahat uyuyorlar hâlâ ve Doğu’ya pek dikkat etmiyorlar. Bence kuşağımıza düşen daha önemli bir görev yoktur ... Japonlara direnmek için kararlılığımızı bilemeliyiz.”

Mao’nun Çin’in zaafı olarak algıladığı şeye çare bulmak için yaptığı ilk girişim gayet pratikti. 1917’nin başlarında, o sırada ülkenin önde gelen ilerici dergilerinden biri olan ve radikal bilimci Çen Duşiu tarafından çıkarılan *Yeni Gençlik’e* (*Sin kingnian*) beden eğitimiyle ilgili bir makale gönderdi. Makale şu sözlerle başlıyordu:

Ulusumuz yeterince güçlü değildir; askeri ruh yeterince teşvik edilmemektedir. Halkımızın fiziksel durumu her geçen gün kötüleşmektedir ... Bedenlerimiz güçlü olmazsa [düşman] askerler[ini] görünce titreriz. Bu durumda hedeflerimize nasıl ulaşabiliriz ya da büyük bir etki yaratabiliriz?

Tek başına ele alındığında bu özgün bir fikir değildi. Mao'nun felsefe öğretmeni, Profesör Yang Çangki üç yıl kadar önce Mao'nun sınıfına ders verirken benzer sözcükler kullanmıştı. Çin okullarına sporu ve bedensel egzersizleri sokma girişimleri Bokser İsyanı'ndan sonra başlatılan Çin reformlarından beri sürdürülmekteydi.

Mao'nun yazdıklarına bakılırsa, sorun bu çabaların gönülsüzce sürdürülmesiydi. Gelenek, edebi başarıları önemsiyor ve fiziksel çaba fikrini reddediyordu. Bu durum, öğrencilerin ve öğretmenlerin fiziksel çabayı küçümsemelerine yol açıyordu:

Öğrenciler egzersizi utanç verici buluyorlar ... Bol dökümlü giysiler, yavaş yürüyüş, ciddi ve sakin bakışlar; bunlar, toplumun saygı duyduğu mükemmel davranışlardır. Kişi durduk yerde neden kollarını uzatıp bacaklarını açarak vücudunu esnetsin ve eğsin?..

Üstün insanın davranışı incelikli ve hoştur, ancak egzersiz için aynı şey söylenemez. Egzersizin vahşi ve kaba görülmesi gerekir. At sırtında elde silah çarpışmak ve her zaman muzaffer olmak; savaş naralarıyla dağları, öfkeli kükre-yişlerle gökleri sarsmak ... Bütün bunlar vahşi ve kabadır ve incelikle bağdaşmaz. Egzersizde ilerlemek için kişinin vahşi olması gerekir. [Böylece kişi] büyük bir güce, güçlü kaslara ve kemiklere sahip olacaktır.

Mao yurttaşlarının efemine tarzlarını hedef alarak, egzersizlerin çıplak yapılmasını öneriyordu.

Nisan 1917'de *Yeni Gençlik*'te yayımlanan makale, sadece Mao'nun Çin'in geleceğine ilişkin ulusal tartışmaya yaptığı ilk mütevazı katkı olarak değil, o sırada düşüncelerinde oluşan esas temaların ikincisini embriyo halinde içerdiği için de önemliydi. Bu tema, bireysel iradenin üstünlüğü ve önemiydi.

"Harekete geçme iradesine sahip değilsek eğer," diye yazdı, "dışsal ve nesnel [koşullar] mükemmel olsa bile, bunlardan yararlanamayız. O halde ... bireysel inisiyatifle başlamanız gerekir ... Irade bir adamın kariyerinden önce gelir." O sonbahar aylarında Mao bu tanımı geliştirmeye çalıştı. "Irade evrende algıladığımız gerçektir," diye yazdı. "[Fakat] kişinin kendi iradesini gerçekten geliştirmesi o kadar basit değildir." Her bir kişinin kendi doğrusunu bulması ve "başka insanların doğru ve yanlış tanımlarını körlemesine izleyecek yerde, [kendi doğrusuna] uygun davranması" gerekir. Birkaç ay sonra arkadaşlarına *Üç Klasik Karakter*'i hatırlatan sözlerle şöyle dedi: "Eğer insanın zihinsel ve fiziksel güçleri birlikte yoğunlaştırılırsa ... başlanamayacak görev yoktur."

Mao bu geleneksel Çin nosyonlarına Batılı bireysel özçakar kavramını da ekledi:

Nihai olarak birey önce gelir ... Toplum bireyler tarafından oluşturulur, birey-

ler toplum tarafından değil ... ve karşılıklı yardımlaşmanın temelini oluşturan da bireyin kendi potansiyelini gerçekleştirmesidir ... Bireyin değerinden daha yüksek hiçbir değer yoktur ... O halde bireyi ezmekten daha büyük bir suç da yoktur ... hayatta her eylem bireyin kendi potansiyelini gerçekleştirme amacına yöneliktir ve ahlâk [bu amaca] hizmet eder.

“İradenin gücü[ne ve] zihnin gücü”ne yapılan, Mao’nun tarih anlayışıyla ve *Üç Krallığın Romanı* gibi efsanevi kahramanlık romanlarına düşkünlüğüyle birleşen bu vurgu, onu “büyük ve güçlü adamlar bir çağın temsilcileridir ve ... bütün çağ bu temsilci insanların ilerleyeceği yoldan başka bir şey değildir,” fikrine götürdü.

Gerçekten büyük insan kendi tabiatının en iyi, en büyük yetenekleri üzerinde gelişir ... ve büyür ... [Bütün] sınırlamalar ve kısıtlamalar onun tabiatında içirilen büyük itici güçle aşılır ... Kahramanın büyük eylemleri kendisine aittir, kendi itici gücünün, yüce ve arındırıcı, hiçbir örneğe dayanmayan ifadesidir. Onun gücü derin ve sarp bir vadiden yükselen güçlü bir rüzgâra, insanın aşık olduğu kişiye duyduğu karşı durulmaz cinsel arzuya, durmayacak, durdurulamayacak olan bir güce benzer. Onun önünde bütün engeller parçalanır. En eski çağlardan beri on bin düşmanı cesaretle göğüsleyen yiğit generallerin savaş hatındaki müthiş güçlerini gözlemledim. Denilir ki, ölümü küçümseyen bir adam yüz adamın üstesinden gelir ... Durdurulamayacağı ya da yok edilemeyeceği için, o en güçlü ve en kudretli olandır. Bu, büyük adamın ruhu ve bilgenin ruhu için de geçerlidir.

Mao’nun düşüncesine göre, kahraman, düzenin sürekli olarak kaosa dönüştüğü ve yeni düzenin bu kaostan içinden çıktığı bir dünyayla mücadele etmek zorundaydı. “Hareket sadece göklerde ve yeryüzünde vardır,” diye yazdı. “Çağlar boyunca farklı düşünce okulları arasında mücadeleler olmuştur.” Çarpıcı bir pasajda, insanların bir yandan barış özlemi duyduklarını, öte yandan da barıştan sıkıldıklarını öne sürerek şöyle diyordu:

Uzun bir barış dönemi, hiçbir karışıklığın olmadığı bir barış, katlanılmaz olurdu ... ve böyle bir barışın dalgalanmalara yol açması kaçınılmaz olurdu ... Bir Büyük Uyum [çağına] girdiğimizde, rekabet ve uyuşmazlık dalgalarının kaçınılmaz biçimde yükseleceğinden ve [uyumu] bozacağından eminim ... İnsanlar daima kaostan nefret ederler ve düzen umudu taşırlar; kaostan da tarihsel hayat sürecinin parçası olduğunu, onun da değer taşıdığını anlamazlar ... O her şeyin sürekli bir değişim içinde olduğu ve insanların haklarında yazılanla-

rı okumaktan hoşlandıkları sayısız yetenekli adamın ortaya çıktığı bir zamandır. [Onların hayatları hakkında okuyanlar] barış dönemlerine geldikleri zaman ... kitabı bir yana bırakırlar...

Mao'nun bu "bilgelik sorunları [ve] önemli devlet meseleleri" hakkındaki düşüncelerinin ardında, bir arkadaşına dediği gibi, çocukluğunda özümlediği Çin gelenekleri ile maruz kalmakta olduğu yeni Batılı fikirler arasındaki gerilimin giderek farkına varışı yatıyordu.

Önceleri Kang Yuvey ve diğer ondokuzuncu yüzyıl reformcularının görüşlerini taklit etti. "Bilgelige giden yolun, önce ... Çinli ve daha sonra Batılı olduğu, birincisinin genel bir yol, ikincisinin ise uzmanlaşmış bir yol olması gerektiği sonucuna vardım," diye yazdı, 1915 yılının haziran ayında. Üç ay sonra bu fikri genişletti:

Çin ile Batı'nın karşılaştırılması üzerinde yoğunlaşmak ve dışarıdan [sadece] ülkeye yararlı olanı seçmek gerekir ... [Bir arkadaş] beni ... [Herbert Spencer'in] *Principles of Sociology* (Sosyolojinin İlkeleri) adlı kitapla tanıştırdı. Kitabı aldım ve baştan sona okudum. Daha sonra kitabı kapadım ve kendi kendime, 'Bilgelige giden yol işte buradan geçiyor,' dedim. [Bu kitap] gayet münasip ... değerlendirilmesi gereken [pek çok şey içeriyor] ... Ne var ki, daha da önemli olan bir şey Çin araştırmalarıdır ... Çin araştırmaları hem kapsamlıdır hem de derin bir anlam taşımaktadır ... Çin araştırmalarına ilişkin genel bilgi halkımız için en hayati olanıdır.

Mao'nun hayatı boyunca kaleme aldığı neredeyse bütün yazılarda en yüksek değer Batı deneyimlerinden çok Çin deneyimlerine verilir. Konu fiziksel eğitim, Çin'e aşılanmış yabancı, Batılı bir uygulama olduğunda bile, Çin örnekleri geç dönem Ming hanedanı bilginlerinden oluşan bir gruptan başlayarak öncelik taşıyordu. Ancak daha sonra, Theodore Roosevelt ve judonun mucidi Jigoro Kano gibi, fiziksel eğitimin "önemli [yabancı] savunucuları"ndan söz etti. Yabancı fikirlerin geçerli olmaları için Çin gerçekliği içinde kök salmaları gereği Mao'nun daha sonraki hayatında asla vazgeçmediği bir temel ilke oldu.

Ne var ki 1917'de geleneksel Çin düşüncesinin gerçekten üstün olup olmadığını ilk kez sorgulamaya başladı. O yaz, ülkenin kadim öğretilerinin "dağınık ve sistemden yoksun" oluşundan şikâyet etti. "Binyıllarca herhangi bir ilerleme kaydetmeyişimizin sebebi budur ... Batılı araştırmalar ... tamamen farklıdır ... Sınıflandırmalar öylesine belirgindir ki, kulağa sarp bir yamacın ardındaki kayaların üzerine akan bir çağlayan gibi gelmektedir." Ancak birkaç hafta sonra bundan pek emin değildi. "Bence Batılı düşünce her zaman ötekenden daha doğru değil," diye yazdı. "Onun pek çok bölümünün Doğulu düşünceyle aynı zamanda dönüştürülmesi gerekir."

Paulsen'in tezlerinin birinde geçici bir yanıt buldu. "Bütün uluslar kaçınılmaz biçimde yaşlılık ve çöküş evrelerinden geçerler," diye yazmıştı Alman. "Zamanla gelenek yeni güçlerin karşısında bir engel haline gelir ve geçmiş bugünü baskı altına alır." Mao, Çin'in tam da bu durumda olduğunu düşündü. "Tang ve Song hanedanlarından bu yana yayımlanan bütün nesir ve şiir antolojileri yakılmalıdır," dedi bir arkadaşına. "Devrim askerlerin ve silahların kullanılması değil, eskinin yerine yeninin gelmesidir."

Gene de Klasikler'in yok edilmesini istemiyordu. Çin kültürünün temelleri dokunulmazdı. Sadece engel oluşturan üst yapının yok edilmesi, böylelikle Çin'in özgünlüğünün ve büyüklüğünün yeniden, ama değişik biçimde gelişebilmesi gerekiyordu.

Yıllar geçtikçe ulusal yenilenme umutlarının boş olduğu giderek açığa çıkmaya başladı. Geleneksel altmış yıllık çevrim içinde Demir Domuz yılında gerçekleştiği için Sinhay Devrimi diye anılan 1911 Devrimi, ulusun özlemlerinden hiçbirini gerçekleştiremedi. Tek başarısı yıkıcı olmuş, Mançu Sarayı'nı yıkmıştı.

Hunanlı reformcular daha başından beri Yuan Şikay yönetiminden kuşkulanmışlar, onun daha önce hizmet ettiği Çin aristokrasisinin bir kopyasından ibaret olduğunu düşünerek araya mesafe koymaya çalışmışlardı. Tan Yankay'ın önderliğindeki eyalet hükümeti Yuan Şikay yerine Sun Yat-sen'in henüz kurduğu Guomintang'ı (Milliyetçi Parti) destekliyordu. Parti 1912 kışında yapılan parlamento seçimlerinde ezici bir zafer kazanmıştı. Yuan korkulduğu kadar vicdansız olduğunu her fırsatta kanıtladı. O bahar Sun Yat-sen, Yuan'a bağlı güçleri denetim altına almak için gecikmiş bir sefer başlattı. Kiangsi ve diğer beş güney eyaleti onu desteklediklerini ilân ettiler. Ancak o sırada İkinci Devrim denilen hareket gerçekleştirilemedi. 1913 yılının ağustos ayı sonunda Güney orduları ağır bir yenilgiye uğradılar ve önderleri ülke dışına kaçtı. Sun'un güçlerine gevşek biçimde bağlı olan Güneyli askeri valiler, Guangdong, Guangsi, Guyçu ve Yunan'daki derebeyliklerini elde tuttular. Fakat Hunan'da durum farklıydı. Yuan, muhafazakâr bir imparatorluk yanlısı olan Tang Siangming'i liberal Tan'ın yerine Hunan valiliğine atayarak Pekin hükümetinin hâkimiyetini yeniden kurmayı başardı. Kısa süre sonra Guomintang "siyasal karışıklıklar çıkarmak"la suçlanarak, bir devlet başkanlığı kararnamesiyle bütün Çin'de yasaklandı.

Böylesine uzakta ve seçkinler arasında gerçekleşen manevralar daha bir süre önce bir hanedanın çöküşüne tanıklık eden on dokuz yaşında bir öğrenci olarak Mao'yu fazla etkilemedi. O günlerden aklında kalan bir olay, o yaz Çangsa cephaneliğinde meydana gelen patlamaydı. Mao patlamanın siyasal nedenlerinden çok görseiliğiyle ilgilendi. "Muazzam bir ateş yükseldi ve bu biz öğrencilere çok ilginç geldi," diyerek bu olayı hatırlıyacaktı. "Tonlarca tüfek ve top mermisi infilak etti ve alev alan barut muazzam alevler oluş-

tırdı. Kestane fişeginden daha iyi idi." Aslında cephanelik iki Yuan taraftarınca Hunan'ı silâhsız bırakmak için havaya uçurulmuştu. Mao olayın bu yanını sessizlikle geçiştirdi.

Sonraki beş yılın büyük bir bölümünde Mao kendini öncelikle araştırmalara verdi; cumhuriyetin izlediği siyasetler onun için ikinci planda yer alıyordu. Oysa siyaset o sırada ülke gençliğinin en fazla ilgilendiği konuydu. 1915 baharında Yuan, Japonya'nın "Yirmi Bir Talep"ten oluşan ultimatoma boyun eğmiş ve aynı yılın kış aylarında monarşiyi geri getirmek için manevralara başlamıştı. Gene o yıl içinde Mao, Vang Huçi Derneği'ne üye oldu. Dernek, adını Mançulara karşı savaşan Hunanlı bir Ming yurtseverinden alıyordu. Derneğin haftalık toplantıları reformcu bilginlerin Yuan'ın emperyal özlemlerine karşı muhalefeti teşvik etme çabalarına örtü olarak hizmet ediyordu. Bu arada Mao, Tang Çıçao ile Kang Yuvey'in imparatorluğun restorasyonuna karşı çıkan yazılarından oluşan, *Yaşanan Olaylara Dair Acıklı Sözler* başlıklı derlemenin yayımlanma çabalarına yardımcı oldu. Bu hareket yetkilileri öylesine öfkелendirdi ki, soruşturma için okula polis gönderdiler.

Aralık 1915'in sonunda Yuan kendisini imparator ilân ederek Hongşian adını aldı. Yunan'ın askeri valisi bu olay üzerine derhal isyan etti, onu Guangdong, Çekiang ve Kiangsi valileri izledi. Bahar aylarında imparator fikrini değiştirdi ve tekrar devlet başkanı oldu. Ama geç kalmıştı. Güney orduları çoktan harekete geçmişlerdi ve havada kan kokusu vardı. Hunan'da gizli dernek üyelerinin başkaldırıları, vali Tang'ın komutanlarından birinin önderliğinde bir isyanı tetikledi. Isyan başarısızlığa uğradı. Ancak bu olay Yuan'ın emperyal özlemlerinin gerçekleşmesine yardımcı olan Tang için bir uyarı oldu. Patron seçiminde yanlışlık yaptığını anlayarak telaşla Yuan'dan uzaklaştı. Mayıs ayı sonunda Tang, Hunan'ın hem kuzey hem de güney güçlerinden bağımsızlığını ilân etti. Daha sonra, 4 Haziran'da, tam da iç savaş tehlikesinin belirttiği bir sırada Yuan beyin kanamasından öldü; kuzeyli generaller ve birlikleri telaşla birbirini izleyerek Pekin'e çekildiler. Bu çekiliş Tang'ı iktidarda tutan hassas askeri dengenin çökmesine yol açtı. Bir ay sonra vali, köylü kıyafetine bürünerek konağının arka kapısından dışarı süzüldü ve güvenilir birkaç hizmetkârıyla birlikte bir İngiliz vapuruna binerek Hankou'ya doğru yola çıktı. Eyalet hazinesinden aldıkları 700.000 doları da yanlarında götürmüşlerdi.

Tang'ın devrilmesi Çangşa ve çevresinde iki hafta süren kanlı olaylara yol açtı. En az 1000 kişinin öldüğü bu olayları, Tang'ın yerine geçmek isteyen rakip hiziplerin yol açtığı uzun bir siyasal kaos dönemi izledi.

Mao yürüyerek Şaoşan'a döndü. Sınıf arkadaşı, Emi Siao'nun kardeşi olan Siao Yu'ya yazdığı bir mektupta, "dağlı vahşilerden oluşmuş, kuşlar gibi konuşan ve hayvana benzeyen... kaba bir sürü" olarak betimlediği güneyli askerlerin nasıl kasıla kasıla yürüdüklerini, olay çıkarmaya çalıştıklarını, para vermeden lokantalarda yemek yediklerini ve sokak köşelerinde kumar oynadıklarını anlattı. "Tam bir sefahat ortamı," diyordu, uzun-

tüyle. “Büyük bir kargaşa var ... Ne yazık ki Fransa’daki Terör dönemini andırıyor.!”

Ancak Mao’nun askerleri hor görmesinden çok daha çarpıcı olan, hemen herkesin nefret ettiği eski valiyi savunmasıydı.

Eyalette meydana gelen şiddet olaylarından sorumlu olan kişi, Mao’nun da bildiği gibi “Kasap” Tang’dan başkası değildi. Guomindang nüfuzunu ortadan kaldırma göreviyle iktidara getirilmiş ve ilk günden itibaren bu amaca ulaşmak için çalışmıştı. Çangşa’da yaşayan Amerikalı bir misyoner doktor, Tang’ın atanmasını kutlamak için verilen ve bakanların da yer aldığı bir öğle yemeğine davet edildiğini hatırlıyordu:

Ertesi gün yemekte hazır bulunanlardan üçü hakkında kötü haberler geldi. Eyaletin haznedarı gün ortasında konağın yakınlarında, halka açık bir meydana kurşuna dizilmiş, kıdemli diğer iki bakan ... iki gün içinde infaz edilmek üzere genel hapisaneye atılmıştı. Ortam çok gergindi. Hatırlı kişiler ve kentteki bütün öğrenciler daha önceleri pek görülmeyen bir heyecan içindeydiler ... Muhafızlar ... öğrencilerin mitinglere gitmelerini engellemek için ön kapıları tutuyorlardı. Vali’nin çıkardığı bir bildiride, “Öğrencilerin okulda siyasal toplantılar yapmalarına izin veren yöneticiler görevden alınacaklardır...” deniyordu. Her iki saatte bir durumu anlamak için ana meydana gittik ... Oradaki insanlar bize şafakla başlayan idamların devam ettiğini söylediler.

Tan Yankay hükümetinin eski üyelerinden on altısı tutuklandı ve atletik gösteriler için kullanılan bir amfitiyatroda kurşuna dizildi. Tang’ın iktidarda kaldığı üç yıl içinde en az 5.000 kişi, siyasal nedenlerle ve sayısı bilinmeyen adli suçlularla birlikte idam edildi. Çinli ve yabancı bağımsız kaynaklar onu “demir elli bir hükümdar” olarak betimlediler ve yirminci yüzyılın ilk on yıllarında Çin’de bu söz bir yakıştırma değildi. Bir misyoner, biri sadece on yedi yaşında olan üç hırsızın karşılaştığı muameleyi şu sözlerle anlattı:

[Yargıç] suç ortaklarının isimlerini öğrenmek için onları bacaklarının üst kısımlarına bir sırak yerleştirerek kırık kiremit parçaları üzerinde diz çöktürdü. İki adam baskı yapmak için sırtın iki ucunda sıcıyorlardı. [Yargıç] parmak kalınlığında ve tahta sertliğinde tütsü çubuklarını alarak, akkor halindeki uçlarıyla çocukların gözlerini ve burun deliklerini dürtmeye başladı. Daha sonra yanar tütsülerle onların çıplak vücutlarına harfler ve şekiller çizdi. Sonunda bacakları ve kolları sırtlara bağlanmış olarak yere yatırıldılar ve vücutları kızdırılmış demirlerle ağır biçimde dağlandıktan sonra, yanmakta olan tütsü çubukları tenlerine değecek şekilde üzerlerine bırakıldı. Üçü de çözüldü ve yargı makamının önünden alındıklarında insanlıktan çıkmış haldeydiler.

“Kasap” Tang’ın yöntemleri bu standartlara göre de aşırıydı. Hunan Askeri Hukuk Dairesi Başkanı kendi makamında en vahşi işkence yöntemlerini uyguladığı için “Cehennem’in Yaşayan Kralı” ismiyle anılıyordu. Guomintang taraftarlarını araştırmak için özel polis birlikleri kuruldu. Eğitim bütçesinde büyük bir kısıntıya gidildiği için pek çok okul kapandı. Açık kalanlar da sıkı bir gözetim altında tutuluyordu. Tang’ın izlediği siyasetleri sorgulayan gazeteler yasaklandı ve 1916’da basına sansür konulduğunda gazeteler sayfaların üzerinde boşluklarla çıkmaya başladı. “Her yerde dedektifler vardı ve insanlar kış aylarında ağustosböcekleri gibi sessizleştiler,” diye yazıyordu Çinli bir gazeteci. “Herkes birbirini gözetlediği için kimse yaşanan olaylar hakkında konuşmaya cesaret edemiyordu.”

Mao bütün bunları biliyordu. Kendi okulu Tang’ın hükümdarlığıyla başlayan idamlar dalgası sırasında kapatılmıştı. Gene de Siao Yu’ya yazdığı mektupta itibarsız valinin yönetim tarzını inatla savunuyordu:

Hâlâ Askeri Vali Tang’ın uzaklaştırılmaması gerektiğini savunuyorum. Onu kovmak haksız bir uygulamaydı ve şimdiki durum gittikçe daha karışık bir hal alıyor. Neden haksız diyorum? Tang üç yıldır buradaydı ve en sert yasaları harfiyen uygulayarak hükmetti. O ... sakin ve dostane bir ortam yarattı. Düzen yeniden sağlandı ve geçmişte yaşanan huzur yeniden hâkim oldu. Orduyu sıkı bir denetim ve disiplin altında tuttu ... Çangşa kentine öyle bir dürüstlük hâkim oldu ki, kaybolan eşyalar, sahipleri bulsun diye sokağa bırakılıyordu. Tavuklar ve köpekler bile korkusuz dolaşıyorlardı ... Tang bütün dünyanın önünde masumiyetini ilân edebilir. [Eski Hunan askeri ve siyasal seçkinlerinin] haydutları [şimdi] ... her yerde; insanları sorguluyor ve tutukluyorlar ve tutukladıklarını da idam ediyorlar ... Herkes hükümet görevlilerinin yolsuzluklarından ve yargıçların hiçbir şey yapamadıklarından söz ediyor ... Şu Hunan’ın haline bak! Ne tuhaf ve çılğın bir durum.

Mektup 22 yaşındaki Mao’nun düşünce yapısındaki entrikacı bir özelliği yansıtıyor. 1911’de devrimci orduya yazıldığında sadece kendisiyle aynı yaşta yüzlerce gencin yaptığını yapmıştı. Bu kez halka tamamen yabancı, siyasal bakımdan tehlikeli bir davayı savunarak çoğunluğun görüşlerine karşı çıkıyordu. “Korkarım başımı derde sokacağım,” diyordu Siao Yu’ya. “Bu mektubu kimse görmesin. En iyisi, okuduktan sonra yak onu.”

“Kasap” Tang’a ilişkin görüşleri daha sonra değişecekti. Fakat Mao’nun çözümleme yöntemi hayatı boyunca siyasete yaklaşımının temelini oluşturacaktı. Bu yöntem, sorunun temel yönü (bu örnekte yasaların uygulanması ve düzenin sağlanması) olarak görüldüğü şeyde odaklanmak ve ikincil olanı (Tang’ın uyguladığı vahşet) göz ardı etmekten

ibaretti. Ve otoriter yönetime ilişkin savunusu geleceğin acımasızlığına ilişkin ürpertici bir ima taşıyordu:

[Tang'ın] 10.000'den fazla insanı öldürmesi *siyasetin kaçınılmaz sonucuydu*. Nanking'deki Feng'den [Feng Guoçang, kuzeyli askeri komutan] daha fazla mı adam öldürdü? ... Kamuoyunu yönlendirdiği, Yuan'ı [Şikay] memnun etmeye çalıştığı ve iyi insanlara kara çaldığı söylenebilir. Ama [başka yerlerde de] bu tür davranışlar olmuyor muydu? ... Bu türden davranışlar olmaksızın, ülkeyi koruma hedefine ulaşamaz. Bütün bunların suç olduğunu düşünenler planın tamamını kavrayamıyorlar.

Mao'nun dört yıl önce Yasacı devlet adamı Şang Yang'ı "kötüleri ve isyankârları cezalandırarak, yasaları uyguladığı" için övdüğü denemesi bu türden fikirlerin habercisiydi. Ama bu kez daha da ileri giderek, siyasal muhalifleri öldürmenin sadece doğru değil, aynı zamanda kaçınılmaz olduğunu savunuyordu.

Mao'nun Tang yönetimini güçlü önderlik örneği olarak desteklemesi ve Hunan'daki ilerici seçkinleri kötülemesi, yerel siyasetçilerin lafazanlığı karşısında duyduğu tiksintiyi de yansıtıyordu. Aynı akıl yürütme onu Yuan Şikay'da bir hikmet bulmaya yöneltti. Başkaları bu emparator bozuntusunu cumhuriyete ihanet eden ve nefret edilen Japonlara yaltaklanan bir döneke olarak kınarlarken, Mao onu Sun Yat-sen ve Kang Yuvey'le birlikte zamanın üç önemli simasından biri olarak görmeye devam ediyordu. Yaklaşık on sekiz ay sonra, 1917 kışında Hunan bir kez daha iç çatışmalara gömüldüğünde ve Çin'in her yerindeki askeri valiler savaş ağalarına dönüşerek yozlaştığında, Mao, Yuan ve Tang'ın kendi iktidarlarından başka bir şey düşünmeyen birer zalim olduklarını fark etti.

Mao'nun Normal Okul'da geçirdiği yıllar onu başka bakımlardan da biçimlendirdi. 1913'te herkesin dik başlı bir genç olarak gördüğü Mao korkularını ve kendisiyle ilgili kuşkularını hafif bıçkın bir görünüm ardında gizleyerek, öğretmenleri ve arkadaşları tarafından günün birinde mükemmel bir öğretmen olacak olağanüstü bir öğrenci olarak görülen, herkesin sevgisini kazanmış, görünüşte gayet uyumlu bir genç adama dönüştü.

Bu yavaş bir geçiş oldu. Dongşan'da olduğu gibi ayaklarının yere basması bir yıldan fazla sürdü. İlk ve en yakın dostlarından biri olan Siao Yu, Mao'nun 1914 yazında kendisine ilk kararsız yaklaşımını şöyle anlatır:

O sırada, daha üst sınıfta olduğum için, önceleri benimle konuşmaya cesaret edemedi ... [Fakat birbirimizin] denemeler[in]i okuyarak, ki bunlar sınıfta du-

vara asılırdı, birbirimizin düşüncelerini öğrendiğimizde, aramızda bir sempati doğdu ... Birkaç ay [sonra] ... bir sabah bir koridorda karşılaştık ... Mao gülümseyerek önümde durdu. “Mr. Siao [dedi]. O sıralarda okuldaki öğrenciler birbirlerine bu İngilizce sözcükle hitap ediyorlardı. “Mr. Mao,” diye karşılık verdim ... bana ne söyleyeceğini merak ediyordum ... “Çalışmakta olduğunuz etüt odasının numarası kaç?” [diye sordu]. Aslında oda numarasını gayet iyi biliyor, bu soruyla benimle konuşmak için bir bahane yaratmak istiyordu. “Sizce bir sakıncası yoksa bugün öğleden sonra denemelerinizi görmek için etüt odasına gelmek istiyorum ...”

O gün dersler saat dörtte sona eriyordu. Mao tam saatinde etüt odasına geldi ... İlk sohbetimiz gayet güzel geçti. Ayrılırken, “Yarın sizi ziyaret etmek ve rehberliğinizden istifade etmek isterim,” dedi. Denemelerimden ikisini aldı, resmi biçimde eğilerek selam verdi ve ayrıldı. Gayet nazikti. Beni ne zaman görmeye gelse, eğilerek selam verirdi.

Mao anlaşılabileceği insanlar bulmak için elinden geleni yapardı. “Kişi, bilge değilse eğer, tek başına yapamaz,” diye yazdı 1915’te: “Arkadaş edinmek çok önemlidir.” O yıl içinde kentteki okullarda bir duyuru dağıttı. “Yurtsever faaliyetlerle ilgilenmek isteyen genç insanlar”ı kendisiyle temasa geçmeye çağırıyordu. Ilgilenenlerin, “azimli ve kararlı ve ... ülkeleri için fedakârlık yapmaya hazır” olmaları gerektiğini özellikle belirtiyordu. Duyuruyu, takma bir isimle imzalamıştı: “Yirmi Sekiz Vuruşlu Öğrenci.” Mao ismi yirmi sekiz fırça darbesiyle yazıldığı için bu ismi seçmişti.

Eyalet Kız Normal Okulu’nda duyurunun örtülü olarak kız arkadaş edinmek için yapıldığından kuşkulananlar soruşturma başlatıldı. Ancak Mao’nun böyle bir düşüncesi olmamıştı. Siao Yu’ya dediği gibi, sadece “dost bir ses duymak isteyen kuşlara öykünmek” istemişti. “Çünkü bugünlerde,” diye eklemişti Mao, “kişinin arkadaşları az ise, görüşleri yayılamaz.”

Yirmi yıl sonra Mao, Edgar Snow’a “üç buçuk yanıt” aldığını söyledi. Üç kişi, daha sonra “hain” ya da “aşırı gerici” olmuştu. “Yarım yanıt” ise, daha sonra Komünist Parti’sinin lideri ve Mao’nun en sert muhalifi olan “Li Li San adında suya sabuna dokunmaz bir genç”ten gelmişti. Aslında altı gençten yanıt gelmiş ve zamanla çok sıkı bağları olmayan bir araştırma çevresi oluşmuştu:

Ciddi adamlardan oluşan küçük bir gruptu [Mao’nun hatırladığı kadarıyla] ve önemsiz konularda konuşacak zamanları yoktu. Yaptıkları ya da söyledikleri her şeyin bir amacı olmalıydı. Âşık olacak ya da “hayallere dalacak” zamanları

* Bu ifade Şiir Kitabı *Şi king*’den bir alıntıydı.

yoktu. Zamanın çok değerli ve öğrenme ihtiyacının çok acil olduğunu düşünüyordlardı. Bu durum, kadınlar ya da kişisel meseleler hakkında tartışmaya fırsat vermiyordu. O yaştaki gençlerin tartışmalarında her zaman önemli bir yer tutan kadın ilişkilerini konuşmak şöyle dursun, arkadaşlarımız günlük hayatın sıradan meseleleri hakkında konuşmayı bile reddediyorlardı ... [Bizler] sadece büyük sorunları konuşmayı tercih ediyorduk: insanın, insan toplumunun, Çin'in doğası, dünya ve evren!

Japonya'da bulunduğu sıralarda bir vücut geliştirme fanatigi haline gelen Profesör Yang Çangki'nin etkisiyle ve Mao'nun 1917'de *Yeni Gençlik*'te yer alan makalesinde belirttiği ilkelerle grup Ispartalılar gibi katı bir fiziksel rejim uyguluyordu. Her sabah önce kuyunun başına gidiyorlar, giysilerini çıkarıp birbirilerinin üzerine kovalar dolusu soğuk suyu boca ediyorlardı. Tatillerde uzun yürüyüşlere çıkıyorlardı:

Kuvvetli adımlarla tarlaların içinden geçer, dağlara tırmanıp iner, kent duvarları, çaylar ve nehirler boyunca yürürdük. Yağmur yağdığında üzerimizdekileri çıkarıp yağmur banyosu yapardık. Güneşin en kızgın zamanında yine üzerimizdekileri çıkarır, bu kez güneş banyosu yapardık. Vücudumuzu bahar rüzgârlarına açar ve bunun "rüzgâr banyosu" denilen yeni bir spor olduğunu söyledik. Açıkta uyurduk. Üzerimize kırağı yağardı ve kasım ayında bile buz gibi soğuk ırmaklarda yüzerdik.

Mao'nun Profesör Yang'a hayranlığı sonsuzdu. "Onun büyüklüğünü düşündüğüm zaman, asla onun eşiti olamayacağımı hissediyorum," demişti bir arkadaşına. Bu duygu karşılıklıydı. Yang günlüğüne, "[Mao kadar] zeki ve yakışıklı birini bulmak gerçekten zor," diye yazdı. Mao yaşanan olayları tartışmak için akşamları düzenli biçimde Yang'ın evine giden küçük öğrenci grubunun içindeydi ve profesörün hayata iradeci, öznel yaklaşımı, Mao'nun üzerinde kalıcı bir etki bırakacaktı. Bu tartışmalarda Yang, kişisel erdem, irade gücünün, dürüstlüğün ve dayanıklılığın önemini vurguluyordu. Yang birkaç yıl sonra, iddiaya göre Pekin'in dondurucu soğukunda soğuk suyla aşırı derecede banyo yaptığı için öldü. Öğrenci gazetesi, Mao ve arkadaşı Cay Hesen'i onun en gözde öğrencileri olarak tanıttı.

Gene de Mao, yirmili yaşlarının başında, çevresindeki herkes için muhtemelen katlanılması zor biriydi. Şaoşanlı isyankâr genç, içi hüsrana dolu, parlak ama zor ve sorunlu bir genç adamdı. Hayatı, özörgüleme ve depresyon ataklarıyla geçiyordu.

Bazen halinden şikâyet ediyordu: "Hayatım boyunca ne iyi öğretmenlerim ne de dostlarım oldu." Hemen ardından Siao Yu'ya şöyle yazıyordu: "Gittikçe çoğalan ... pek

çok kasvetli düşünce çöküyor üzerime ... Seninle konuşarak onları defetmeme izin verir misin?" Koca Sakal Yuan gibi sevdiği ve saygı duyduğu kişilere bile yönelen inatçılığı neredeyse bir efsane halini almıştı. Bir denemenin başlık sayfasını değiştirmeyi sonuna kadar reddetmiş ve Koca Sakal Yuan'la bu konuda şiddetli bir çekişme yaşamıştı. Daha önemli bir başka konuda çıkan anlaşmazlığın ardından Yuan, Yang Çangki ve öteki profesörlerin Mao'nun okuldan atılmasını önlemek için ortak çaba harcamaları gerekti. Günlüğüne sığınan Mao kendini azarlıyordu:

Sükûnet yeteneğine sahip değilsin. Yanar dönersin; çabuk heyecanlanıyorsun. Süslenip püslenen bir kadın gibi, utanmak nedir bilmiyorsun. Dış görünüşün güçlü, fakat için gerçekten boş. Şöhretli ve talihli olmak için duyduğun hırsı baskılayamıyorsun ve tensel arzuların her geçen gün biraz daha artıyor. Her söylenti ve dedikodudan zevk alıyorsun; ruhun altüst vaziyette, zamanı boşa geçiriyorsun ve genellikle kendinle meşgulsün. Hiçbir şey üretmeden gülün yaptığına öykünüyorsun [yeşil çanak yaprakları ve kırmızı tomurcuklar çıkarak], fakat "[mütevazı] su kabağına [çiçek açmayan ama meyve veren] öykünüyorum," diyerek kendini kandırıyorsun. Bu sahtekârlık değil mi?

Mao kıt kanaat geçiniyordu. Siao Yu ilk buluştuğlarında onu, "[pamuklu] ayakkabıları fena halde yıpranmış, uzun boylu, sakar, üzerinde kirli giysiler olan bir genç adam" olarak hatırlıyordu. Kendi yaşındaki gençler Batı'dan gelen yeni modaları denemekle meşgul olurlarken, onun sadece mavi okul üniforması, gri bir bilgin cüppesi, içine giydiği vatkalı bir iç ceket ve bir adet beyaz bol pantolonu vardı. Beslenmesine pek dikkat etmezdi. Bu durum kısmen zorunluluktan kaynaklanıyordu: Babasından yılda sadece 25 dolara varan bir harçlık alıyordu. Tutumlu ve basit yaşama konusunda öğretmenlerinden birini, Su Teli'yi örnek almıştı. Öteki profesörler okula çekçek ya da tahturevanla gelirlerken Su Teli daima yürümeyi tercih ederdi.

Gazete ve dergilere verdiği para Mao'nun bütçesini iyice daraltıyordu. Yaptığı hesaplama göre gelirinin neredeyse yarısı bunlara gidiyordu. Sınıf arkadaşları onu kütüphanede oturmuş okurken, sayfa kenarlarından koparılmış kâğıt şeritlerin üzerine yabancı ülkeler ve onların liderleri hakkında çok küçük harflerle notlar yazarken hatırlıyorlardı.

Çalışkandı, ama sadece ilgisini çeken konularda. Ruh hali öğrendiklerinin büyüğü ile kendi zaafının yarattığı umutsuzluk arasında gidip geliyordu. Onu sıkıcı bulduğu derslere de girmeye zorlayan okul yönetmeliğine sövüp sayıyordu. "Doğal bilimler ilgi çekmiyordu ve onlara az çalışıyor, bu yüzden de kötü not alıyordum," diyecekti çok sonra. "En çok da zorunlu olan natürmort çizimi dersinden nefret ediyordum. Bunu çok aptalca buluyordum. Çizmek için en basit nesneleri seçiyor, işimi hemen bitirip sınıfı

terk ediyordum.” Bir keresinde üzerinde bir yarım daire olan düz bir çizgi çizdi Bunun, Li Bay’ın “Tianmu Dağı’nda Bir Gezinti Düşü” adlı şiirinden, denizin üzerinde yükselen güneşi betimleyen bir sahne olduğunu iddia etti. Yıl sonu sınavında da oval bir şekil çizdi ve bunun bir yumurta olduğunu söyledi. Öğretmen de onu sınıfta bıraktı.

Zaman zaman kendisini gözden geçiriyordu. “Geçmişte bazı hatalı fikirlerim vardı,” diye yazdı 1915’te. “Şimdi biraz geliştim ... Bugün yeni bir başlangıç yapıyorum.” Birkaç ay sonra tekrar umutsuzluğa kapıldı. “Çalışmak faydasız,” diye yazdı eski bir öğretmenine öfkeyle. “İrade özgürlüğü yok, standartlar çok düşük ve kitaplar çok kötü. Dayanıklı bedenimin ve kıymetli zamanımın hasret çekerek ve bekleyerek harcanması çok üzücü ... Bu tip okullar kesinlikle karanlık vadilerin en karanlığı.” Kısa süre sonra yeniden bir çalışma planının coşkusuna kapıldı:

Sabah erkenden kalkıp İngilizce çalışıyorum; sabah sekizden öğleden sonra üçe kadar derslere giriyorum; öğleden sonra saat dörtten akşam yemeğine kadar Çin edebiyatı çalışıyorum; ışıkların yanıışından sönüşüne kadar ödevlerimi yapıyorum; ve ışıklar söndükten sonra bir saat egzersiz yapıyorum.

Altı ay sonra “yeniden başlar ... sabahtan akşama kadar durmaksızın çalışırken” bir kez daha kötü bir ruh haline girdi. “İlerlemek için çaba göstermeyi kim istemez,” diye yazdı, umutsuzca. “Fakat kişinin özlemleri sürekli boşa çıktığında ve bir sapmalar ve dönüşler labirentinde kaybolup gittiğinde duyulan acı tarif edilemeyecek kadar büyük olur. Çok genç bir adam için bütün bunlar acılarla dolu bir dünyayı temsil eder.”

Mao’nun güveni arttıkça, bu tür ruhsal patlamaların sıklığı azaldı. 1917’nin bahar aylarının sonunda, o sırada yirmi üç yaşında olan Mao’nun okul arkadaşları, onu “Yılın Öğrencisi” seçtiler. Birkaç hafta önce *Yeni Gençlik*’te çıkan yazısı Hunanlı bir öğrencinin kabul edilen ilk makalesi olmuştu. Başka konularda da özgüveni arttı. Siao Yu’ya yazdığı ilk mektuplardaki itaatkâr hava yerini daha eşit bir ilişkiye bıraktı. Bu eşit ilişkide, Siao’ndan daha alt sınıfta olan Mao zaman zaman üst perdeden konuşuyordu. O yaz Siao’nun yazdığı bir öğreti kılavuzunu eleştirerek arkadaşını “cevheri muhafaza edip posayı atarak” onu yeniden yazmaya ikna etti. Bir süre sonra, öğretmenlerinden bıkan iki genç yaz tatilini Budist tapınaklarından ve içinden geçtikleri ilçelerin sempatik zenginlerinden yiyecek ve barınacak yer rica ederek bir ay süren uzun bir yürüyüşle geçirmeye karar verdiler.

O yıl yazdığı bir şiirde Mao kendisini anka kuşu gibi mitolojik bir kuş olan *peng’e* benzetti. Bu kuş, Mao’nun Güney Denizi’nden yaptığı seyahat gibi, “bir hamlede beş bin kilometre yol alıyordu.” Çocukluk dönemi kahramanlarından sadece Çing Genel Valisi Zeng Guofan’ı beğeniyordu. Liang Kiçao ve Kang Yuvey’i artık yetersiz buluyordu.

Yeni Gençlik'te Mao'nun makalesinin yayımlanması ona ve arkadaşlarına büyük bir coşkuyla arzuladıkları yeni Çin'in inşasına katkıda bulunacak başka yöntemler düşünme cesareti verdi. Seçkinlerin ahlâki görevi, diyordu Mao, kendileri kadar talihli olmayanlara yardımcı olmaktır.

Üstün insanlar zaten yüksek bilgelige ve ahlâka sahipler ... fakat küçük insanlar acınacak haldeler. Eğer üstün insanlar sadece kendilerini düşünürlerse, insanlardan uzaklaşabilir ve münzevi bir hayat sürebilirler. Eski çağlarda böyle yaşayan insanlar vardı ... [Fakat] şefkatli bir kalbe sahiplerse eğer, küçük insanların da aynı evrenin parçası ... olduklarını kabul ederler. Tek başlarına yaşamaları halinde gittikçe daha aşağılara ineceklerdir. Bir yardım eli uzatmak bizim için daha iyi olur; böylece onların zihinleri de açılabilir ve daha erdemli olabilirler.

Ekim 1917'de okulda müfredat dışında etkinlikler düzenleyen Öğrenci Derneği'ne başkan seçildiğinde Mao bu fikirleri uygulama fırsatı buldu. İlk kararlarından biri, yöredeki işçiler için altı ay önce faaliyete geçen ama daha sonra kapatılan gece okulunu canlandırmak oldu. Mao'nun yazdıklarına göre, Çin halkının büyük çoğunluğunun hiçbir eğitim görmediği bir sırada bu türden inisiyatifler "olağanüstü önem" taşıyordu. "Bitkiler ve ağaçlar, kuşlar ve hayvanlar, hepsi kendi tarzında beslenirler ve kendilerine bakarlar. İnsanlar neden aynısını yapmasınlar?" "Küçük insanlar doğaları gereği kötü" ya da "doğuştan değersiz" değildiler; sadece talihsizdiler; "insanlık duygusu olan kişinin [onlara] sempati duyma gereği" bundandı. Avrupa ve Amerika'daki ileri ülkelerde bile gece okullarının yararlı bulunduğunu, ekliyordu Mao. Üstelik, öğrencilere öğretim deneyimi kazandırabilirler ve en önemlisi, halk kitleleriyle ülkenin eğitim görmüş seçkinleri arasında bir dayanışma duygusunun oluşmasına yardımcı olabilirlerdi.

Okul ve toplum devasa bir uçurumla birbirinden ayrılmış iki kutup, iki ayrı şey oluştururlar. Okula girdiklerinde öğrenciler, sanki göklere tırmanmışlar gibi, topluma tepeden bakarlar. Toplum da okulları kutsal ve dokunulmaz bir yermiş gibi görür. Bu karşılıklı yabancılaşma ve kuşku üç kötülüğe neden olur. Biri, öğrencilerin toplum içinde yapacak iş bulamamalarıdır ... Öteki kötülük, toplumun çocuklarını okula göndermemesidir ... Üçüncü kötülük okulların yıkılması[na] ve fonların kesilmesi[ne yol açan kamusal içerlemedir]. Eğer bu üç kötülük ortadan kaldırılabılırsa ... toplumdaki insanlar öğrencilere onların gözleri ve kulaklarıyla yaklaşacaklar, refah ve kalkınmadan yarar sağlamak için onların rehberliğine güveneceklerdir. Öğrenciler toplumun içindeki insanlara

kendi elleri ve ayakları gibi bakacaklardır. Onların yardımı kendi hedeflerine ulaşmalarını sağlayacaktır. [Sonunda] bütün insanlar ... [bir tür] okuldan mezun olacaklardır. Okul öğretiminin bir parçası kişinin bir süre için devam ettiği büyük okul olacak ve toplumun tamamı kişinin yaşamı boyunca devam ettiği büyük okul olacaktır.

Seçkinlik karşıtı olan bu açık eğitim sistemi anlayışına Mao kitaplara tapınma alışkanlığına duyduğu nefreti ekledi. “Şu son birkaç yıl içinde kaydettiğim kişisel ilerlemenin,” diye yazmıştı 1915’te, “sadece küçük bir bölümünü kitaplar sayesinde gerçekleştirdim. Kazanımlarımın daha büyük bir bölümü sorgulamanın ve [pratik] sorunlara çözüm arama çabasının sonucu oldu.” Kant’ın “kavrama yeteneğimiz deneyimsel olgulardan gelmelidir,” sözünü onaylayarak yorumluyor ve geleneksel Çin öğretim yöntemlerinin biçimselliğini kınıyordu:

Ülkemizin eğitim sisteminde, zorunlu dersler bir inegın üzerindeki kıllar kadar kesiftir. Henüz erişkinliğe ulaşmamış çocuklar şöyle dursun, sağlam ve güçlü bir bedeni olan bir yetişkin bile buna dayanamayabilir ... Eğitimcilerin niyetleri üzerinde düşünen biri, onların böylesine ağır bir müfredatı öğrencileri tüketmek, onların bedenlerini ezmek ve hayatlarını tahrip etmek için tasarlayıp tasarlamadıklarını merak eder ... Ve eğer biri ortalamanın üzerinde bir zekâya sahipse, bu eğitimciler ona her türlü ek okuma görevini de vermekten çekinmezler ... ne kadar aptalca!

Mao’nun burada dile getirdiği eğitime yönelik tavrına ilişkin fikirler hayatı boyunca eğitim sorunlarına yaklaşımının habercisidir. Ama aynı zamanda bu görüşler bugünün ölçülerıyla ele alındığında öyle pek radikal de değildi. O sıralarda ezbere dayalı öğretim ve aşırı yüklü müfredat Çin pedagojisine öylesine hâkimdi ki, Mao’nun arkadaşlarından yedisini, sınıf arkadaşlarının ve bazı öğretmenlerin düşüncesine göre, saatler boyunca ara vermeden sürdürülen ağır çalışma sonucunda ölmüşlerdi.

O kasım ayında gece okuluna kaydolan altmış kadar Çinli işçiye bu ilkeler Klasik Çince’nin değil yerel lehçenin kullanılmasıyla uygulandı. Günlük hayata uyumlu basit bir müfredat izleniyor, Mao’nun okulu tanıtmak için kaleme aldığı yazıda belirttiği gibi, “mektup yazma, muhasebe işlemleri, sizin gibi beyefendilere her zaman gerekli olan şeyler” öğretiliyordu. Bunların yanı sıra, öğrencilere “yurtseverlik” ruhu aşılanmaya çalışılıyordu. Bunun gereklerinden biri de onları yabancı mallardan çok Çin yapımı malları satın almaya teşvik etmektir.

Fakat okul henüz tam olarak faaliyete geçmeden Pekin’deki iktidar sahipleri arasın-

daki anlaşmazlıklar Hunan'ı bir kez daha iç savaşa sürükledi ve eyalet, Mao'nun daha önce tanık olmadığı ölçüde büyük bir tahribata uğradı.

Haziran 1916'da Tang Siangming Çangşa'dan kaçtığında, kısa bir karışıklığın ardından yerine yüksek sınıfın lideri Tan Yankay geçmişti.

Bir süre işler yolunda gitmişti. Tan, önemli ölçüde özerklik sağlayan ve eyalet seçkinleri tarafından desteklenen, 1911'den 1913'e kadar süren önceki valiliği sırasındakine benzer bir Hunanlı yönetim kurdu. Pekin'deki yeni başbakan, tamamen Yuan Şikay'ın emri altındaki kişilerden biri olan Duan Kiruy, kuzeyli rakiplerinin eyaleti denetim altına alabilmek için yaptıkları manevralara karşı kendi konumunu sağlamlaştırmakla meşguldü.

Ne var ki ertesi yaz durum değişti. Muhafazakâr askeri liderlerden biri bütün diğer kuzeyli generalleri kendisine karşı birleştirerek Mançu imparatorunu yeniden tahta çıkarmaya karar verdiği zaman başkentteki iktidar mücadelesinin son perdesi gülünç bir hal aldı. Ortaya çıkan yeni saflaşma kuzeyde iki militarist kligin kurulmasıyla sonuçlandı. Bunlardan biri Duan Kiruy'un önderliğindeki Anhuy (ya da Anfu) denilen grup, diğeri yeni devlet başkanı Feng Guoçang'ın önderliğindeki Çili kligi idi. Mao bir yıl kadar önce Guoçang'ın Nanking'i işgalini Tang Siangming'in Hunan'daki sertliğiyle kıyaslamıştı. Rekabet kısa süre içinde savaş ağaları arasında kanlı bir çatışmaya yol açtı. Savaş on yıl boyunca aralıklı olarak orta ve doğu Çin'de sürdü. Ama şimdilik bir ateşkes gözleniyordu. Bu sayede Duan dikkatini ele avuca sığmaz Hunanlılara yöneltebildi.

Ağustos 1917'de Duan eşinin akrabası ve eski Savaş Bakanı Yardımcısı Fu Liangçu'yu eyalet valisi olarak Tan'ın yerine atadı. Fu da Tan gibi Hunan doğumluydu. Fakat hayatının büyük bir bölümünü kuzeyde geçirmişti ve yerlisi olduğu eyalette bir yabancı olarak görülüyordu. Atandıktan üç gün sonra sadakatlerinden kuşku duyduğu yüksek rütbeli iki subayı görevden aldı. Bu subayların birlikleri isyan etti ve meydana gelen zincirleme tepki ekim ayı başlarında eyaletteki askeri birliklerin neredeyse yarısının açıktan isyan etmesine yol açtı. Kuzeyli askerlerden oluşan iki tümen, isyanı bastırmak için bölgeye sevk edildi. Fakat komşu Guangsi ve Guangdong'daki bağımsız askeri valiler kuzeyli güçlerin kendi sınırlarını da tehdit etmesini önlemek için müdahale etmeleri gerektiğini düşündüler. Ağır makineli tüfekler ve dağ toplarıyla donatılmış topçu birliklerinin eşliğinde binlerce yeşil ceketli Guangsi piyadesi, kuzeyden başlayan ilerlemenin eyaletin güney kesimine ulaşmasını önleme emriyle, Hunan'a akın etti.

Kuzey ve güney orduları arasında, biri İkinci Devrim girişiminin suya düştüğü 1913'te, diğeri Yuan Şikay'ın ölümünün monarşi karşıtı savaşa son verdiği 1916'da olan iki meydan savaşı son anda önlenmişti. Fakat bu kez Hunan'ın talihi dönmüştü. İki ordu güneydeki Hengçu kentinin yakınlarındaki dar bir cephe boyunca, sonuçsuz bir ça-

tısmaya girdi ve Çangşa'da sıkıyönetim ilân edildi. Fakat savaşımlar Pekin'deki siyasetçilerin entrikalarından habersizdiler. Kasım ayı ortalarında bir gün Duan Kiruy istifaya zorlandı, Vali Fu kaçtı ve kuzeyli birlikler çekildiler. “[Ertesi sabah] saat dokuzda gerilim içindeki kent bayraklarla donatıldı.” Herkes endişe içinde muzaffer güneylilerin gelmesini bekliyordu. Bir gözlemcinin ifadesiyle, “insan vücudu üzerinde taşınabilecek azami miktarda silahla donatılmış” olarak geldiklerinde, kadınlar ve çocuklar Kızılhaç'a sığındılar. Fakat fazla yağmalama olmadı. Kent olağanüstü bir durumu kolayca atlatabildiği için memnundu.

Bu heyecanlı günlerde Mao ve Normal Öğrenciler Derneği'nin diğer üyeleri ellerinde tahta tüfeklerle suçluları caydırmak için devriye gezen bir gönüllü güç örgütlediler. Sınıf arkadaşlarından birinin hatırladığı kadarıyla, Mao'nun katkısı arkadaşlarına bambu çubukları kesip uçlarını sivirtmeyi öğretmek olmuştu. Okul duvarına tırmanmaya kalkışacak askerler olursa bu çubukları onların gözlerini çıkarmak için kullanacaklardı. Mao ve en yakın arkadaşlarından Siao Yu ve Cay Hesen kendilerine “üç kahramanlar” diyorlardı. Fiziksel güçlerini geliştirmişler ve savaşçı bir ruha sahip olmuşlardı. Mao, ürkek bir genç öğrenci olarak, çatışan askerlerden kaçmak için bir helâya saklandığı günlerden bu yana iyice olgunlaşmış olsa da, genç kahramanların kabadayılığı ihtiyatlı ve sınırlıydı. *Birinci Normal Okul Kayıtları*'nda Mao'nun gönüllülerinin “olağanüstü etkili” oldukları gururla belirtiliyordu. Ancak mart ayında, esas sorun patlak verdiğinde ortadan kayboldular. O ay içinde Duan Kiruy ve rakipleri Hunan'ı hizaya getirmek için yeni bir girişim başlatma konusunda anlaşmışlardı. Bu kez savaşımdan çekilme sırası Guangsi güçlerine gelmişti.

Havanın kararmasıyla birlikte (yabancı bir kent sakinin bildirdiğine göre) kent derin bir sessizliğe gömüldü. O saatten sonra [yaklaşık olarak saat 20.00'den itibaren] başlayan, işlek Güney ve Batı Caddelerinden gelen silah sesleri, kırılan camların şangırtısı ve parçalanan panjurların çıkardığı sesler şafak sökene kadar devam etti ... Neler olup bittiğini görmeye [gittim] ... Güneyden neredeyse sürekli asker geliyordu. Yağmacılık yapan on kadar grup vardı. İşe gümüş eşya satan dükkânlardan başlamışlardı. Kapı ve pencerelerin çevresinde yaklaşık sekiz dokuz adam toplanmıştı. Tüfeklerin dipçikleriyle ahşap kısımları kısa sürede parçaladılar ve içeri girdiler ... Yağmalanmış dükkânların oranı büyük.

Sabahleyin “sorumlu kimse” yoktu ve “kent korku içinde” idi. Kuzeyli birlikler yirmi dört saat sonra yürüyüşe geçtiler. Duan Kiruy, başbakan olarak geri döndü ve dört ay önce Fu Liangçu'nun kaçıışından beri boş bulunan valiliği devralmak için güvenilir bir taraftarı olan Çang Kingyao'yu bu makama atadı.

Bu karar Hunan'a pahalıya mal olacaktı. Kendisine takılan isimle, "Zehir Saçan Çang," yöntemleri "Kasap" Tang'ı andıran ama onunkinden daha etkili olan, "vahşi, sadist bir diktatör" idi. Yabancı misyonerlerin bildirdiklerine göre, Çangşa'nın yoksul dış semtlerinde, "kadınların onuru ve paraya çevrilebilecek her şeyin sahipliği sona erdirildi." Yabancı misyonerler nisan ayının ilk günlerinde Çang'ın adamlarının kentin eteklerinde yer alan yoksul bir semtte işledikleri suçların ayrıntılı listesini çıkardılar:

Yirmi yaşındaki Bayan S.'ye saat 11'de üç asker tarafından tecavüz edildi ve yürüyemeyecek hale getirildi ... L. evinden dışarı sürüklenerek çıkarıldı ve süngülerle delik deşik edildi. Daha sonra yaralarına yanmakta olan bir kandil tutuldu ... H. kurşunlara hedef olan sekiz yaşındaki kızını kurtarmak için dışarı fırladı ve hemen kurşunlandı ... 14 yaşında bir kız, iki adamın şiddetine maruz kaldı; aldığı yaralar yüzünden öldü ... Bir adam, altı yaşında çocuğu olan gelinini koruma çabasıyla onları yanına alarak tepelere doğru koştu. Onları takip eden askerler, adamı yaralayıp kadına tecavüz ettiler ... Her semtten, buna benzer sarsıcı öyküler geliyordu.

Çangşa'dan Pingkiang'a uzanan kuzeydoğudaki ana yol boyunca, "bütün sığırlar öldürülmüş; bütün tohumluk pirince el konulmuştu; oralarda yaşayan insanlar korkup kaçmışlardı." Altmış mil güneydeki Liling daha da kötü durumdaydı. Bir Amerikalı misyoner, mayıs ayında kasabaya vardığında sadece üç kişinin hayatta kaldığını gördü. Ortalık tam bir harabeye dönmüştü ve sadece bir duvar parçası ayakta kalabilmişti. Nüfusu 580.000 olan Liling ilçesinde 21.000'den fazla insan öldürülmüş ve 48.000 ev yerle bir edilmişti.

Şanghay'daki yabancı temsilciliklerin güvenli ortamında yayımlanan gazetelerin öfkeli başyazarları "Çin'in en güzel eyaletlerinden birinin harabeye çevrilmesinden ve mateme boğulmasından" ötürü "bencil ve açgözlü generaller"i suçluyorlardı. İşin tuhafı aylar önce isyanın başladığı Güney Hunan, en az zarar gören bölge olmuştu. Kuzeye doğru ilerleyen güçlerin başını çeken General Vu Peifu, Hengçu'yu ele geçirdikten sonra mola verdi ve Duan Kiruy'un Guangdong'a baskı yapma ve eyaletin en güneyini güney ordusunun denetimine terk etme taleplerini göz ardı ederek ateşkes görüşmelerine başladı. Bir kez daha Pekin siyasetleri devreye girdi. Vu, Çili kliğine mensuptu ve valiliğe bir kuzeyli getirildikten sonra, Duan ve onun Anfu rakipleri tarafından savunulan bir dava-ya yardımcı olmayı sürdürmekte hiçbir çıkarı yoktu.

Nisandan itibaren Mao'nun okulu Çang birliklerine bağlı bir alayı ister istemez ağır-
lamak zorunda kaldı. Askerler sınıflara yerleştiler. Yeni vali beş yıl önceki "Kasap" Tang'ı örnek alarak bütçeden eğitime ayrılan parayı ödemekten vazgeçti. Birinci Normal'deki

öğretmenlerin ücretleri ödenmiyordu. Öğrencilerin çoğu kaçtı. Okul müdürü okulda kalanların kamını doyurmak için para bulmak zorundaydı. “Zehir Saçan Çang” da, Tang gibi, halkı yıldırmaq için muhbirlerden ve özel ajanlardan oluşan bir şebeke kurdu. Yakalanan her “casusluk” zanlısı karşılığında yüklü bir para ödeniyordu. Bir adam sadece farklı renkleri olan ayakkabılar giydiği için tutuklandı. Bir haberde, “Tekin olmayan yerlerde, bazıları kentin göbeğinde, bazıları askeriye yolunda, korkunç cesetler yatıyor,” deniyordu. “Şüphelilerin başlarına neler geldiğini kimse bilmiyor. Aile üyeleri [bile] ortadan kaybolan yakınlarının nerede olduklarını büyük zorluklarla öğrenebiliyorlar.” Sonuç, “daha büyük bir gizli terör ve neredeyse tam bir sessizlik” idi.

Haziran 1918’in başında Mao öğretmenlik diplomasını aldı. Ne yapmak istediğine dair hâlâ açık bir fikri yoktu. “Her şey bana çok karışık geliyor,” diye yazdı eski hocalarından birine, “ve kökü karışıklık içinde olanın sonu gene karışıklık olacaktır.” Bir ihtimal olarak “Çin araştırmalarının esasları”nı öğreten ve daha sonra “öğrencileri Batı düşüncesi-nin esaslarını ... incelemeleri için ülke dışına gönderen” bir özel okula başlamak istedi. Ancak ortam elverişli değildi. Üstelik bu macera para gerektiriyordu. Mao bu fikir-den vazgeçti.

Mao sonraki birkaç haftayı bir grup arkadaşıyla birlikte Siang Irmağı’nın ilerisindeki bir dağda, terk edilmiş bir klasik akademi binasında geçirdi. Ateş yakmak için odun topluyor, bir kaynaktan su taşıyorlardı. Bunlar, Mao’nun üç yıl önce kurduğu *Sinmin Suehu*-i ya da Yeni Halkın Araştırma Derneği adında gönüllü bir araştırma grubunun üyeleriydi. Çin’de kişisel bağlantılar her türlü büyük girişimin vazgeçilmez başlangıç noktasıdır ve Mao bu girişim sayesinde büyük bir ilişki havuzu oluşturmuştu. Dernek ağustos ayı içinde resmi açılışını yapmış, Siao Yu sekreter, Mao da onun yardımcısı olmuştu. On üç kurucu üye arasında Siao dahil bazıları, sonunda kendi yollarını ayırdılar. Fakat çoğunluk, sonraki kan ve karışıklık yıllarında Mao’nun yanında kalacak ve pek çoğu bunu hayatıyla ödeyecekti.

Dernek o sırada Çin’de kurulan pek çok ilerici öğrenci derneğinden biriydi. Aralarında Pekin’deki *Fu şe’nin* (Rönesans Derneği) ve Tiankin’de Çu Enlay’ın kurduğu *Kuevu şı’nin* (Uyanış Derneği) yer aldığı bu derneklerde yurtsever genç insanlar savaş ağalarının yol açtıkları yıkımlara ve emperyalist güçlerden gelen baskılara tepki göstermeye çalışıyorlardı. Mao’nun sınıf arkadaşlarından biri olan Luo Suezan, o yaz ailesine yazdığı bir mektupta şöyle diyordu:

Yabancıların Çin toprağını ele geçirmek istediklerini, Çin’in parasını almak istediklerini ve Çin halkına zarar vermek istediklerini bilmelisiniz ... Bunu bekleyerek ve hiçbir şey yapmadan yaşayamam. Bu yüzden bir dernek kurmaya

çalışıyor[uz] ... [Dernek] Çin'in güçlenmesi için [çalışacak], bu sayede Çin halkı yeni bir yol bulacak. Hedefimiz Çin'in yeniden doğuşunu görmek için ileriye bakmaktır.

Yeni Halkın Araştırma Derneği ismi bile ülkenin içinden geçmekte olduğu dönüşümü yansıtıyordu. *Sinmin* sözcüğünün çifte anlamı –“yeni halk” ya da “yenilenen halk”– ona radikal, neredeyse devrimci bir çağrışım kazandırır. Liang Çiçao on beş yıl kadar önce bu ismi kendi reformcu yayın organı *Sinmin congbao*'nun (Yeni Halkın Dergisi) başlığında kullanmıştı. Bu aynı zamanda Konfüçyüsçü metinlerde de bulunan klasik bir terimdi. “Halkı yenilemek” Konfüçyüs bilgininin göreviydi.

Çin'in klasik mirasına yönelik belirsizlik, yaşanan döneme damgasını vuran bir özellikti.

Mao'nun örgütlenmesine yardımcı olduğu gece okulunda öğrenciler her gece Bilge'nin portresi önünde üç kez eğilirlerdi. Gene de Mao ve onun kuşağından diğerleri, ortodoks Konfüçyüsçü erdemleri giderek eleştirmeye başlamışlardı. “Ülkemizin üç ayak bağı kaldırılmalıdır,” diye yazdı Mao 1917 yazında. Bununla Konfüçyüs ahlakının özünü oluşturan üç ilişkiyi kastediyordu. Bunlar, prens ile bakan, baba ile oğul ve koca ile karısı arasındaki ilişkilerdi. Mao, “kiliseler, kapitalistler, monarşi ve devlet”i “dünyanın dört kötü şeytani” olarak lanetliyor ve ulusal tutumlarda “temel bir değişim” istiyordu.

Fakat diğerlerinin geçmişi tamamen reddettikleri yerde Mao ülkenin kadim düşünce tarzlarının geleneksel diyalektiğini Batı radikalizmiyle bağdaştıracak bir sentez arıyordu. Ortaya çıkan bakış açısı şaşırtıcı biçimde modern di:

Dünyadaki bütün fenomenler sürekli bir değişim halindedir ... Bunun doğuşu ister istemez şunun ölümüdür ve şunun ölümü de ister istemez bunun doğuşudur. O halde doğuş doğuş değildir ve ölüm yok olmak değildir ...

Çin'imiz yok olacağı için üzülüyordum, ama artık böyle olmayacağını biliyorum. Yeni bir siyasal sistemin kuruluşu ve ulusal karakterdeki bir değişim sayesinde Alman devletleri Alman Reich'ı haline geldi ... Tek sorun değişimin nasıl gerçekleştirileceğidir. Yok olduktan sonra biçimlenen madde gibi ya da bebeğin anasının rahminden doğması gibi tam bir dönüşüm olması gerektiğine inanıyorum ... Her yüzyılda, çeşitli milliyetler evreler halinde eskiyi ortadan kaldıran ve ona yeniyi aşıl原因an çeşitli türden büyük devrimler gerçekleştirmişlerdir; bunların hepsi, hayatı ve ölümü, oluşumu ve yok oluşu gerektiren büyük değişimlerdir. Evrenin yok oluşu da buna benzer ... onun yok oluşunu dört gözle bekliyorum, çünkü eski evrenin yok oluşundan yeni bir evren çıkacaktır ve bu yeni evren eskisinden daha iyi olmayacak mıdır?...

Ben şöyle diyorum: kavram gerçekliktir, sonlu sonsuzdur, dünyevi duyular

dünyevi olanı aşan duyulardır, hayal gücü düşüncedir, biçim özdür, ben evrenim, hayat ölümdür, ölüm hayattır, şimdiki zaman geçmiş ve gelecek zamandır, geçmiş ve gelecek şimdiki zamandır, küçük büyüktür, *yang ying*dir, yukarı aşağısıdır, kirli temizdir, erkek kadındır ve kalın incedir. Özünde, çok tektir ve değişim sürekliliktir.

En yüce kişi değilim ve en değersiz kişi de değilim.

Mao'nun yirmi dört yaşında yazdığı bu sözler, yarım yüzyıl sonra yaşanacak olayları, gücünün zirvesine ulaştığı zaman insanlığın dörtte birinin düşüncesini eğip bükerek kendi iradesine uydurduğu, istikrarsızlığın sürekli ve uyumun mücadele haline getirildiği sürekli bir devrimi haber veriyordu.

Çin'in "tam dönüşüm"ünü sağlamak ve bunun gerçekleşebileceği diyalektik uğrağı sürdürmek, Mao'nun siyasal hayatının en önemli hedefleri olacaktı. Bunun parça parça gerçekleştirilemeyeceğini daha o zaman biliyordu. Yol gösteren bir ideoloji gerekiyordu:

Dünyayı harekete geçirmek isteyenler dünyanın yüreğini ve zihnini harekete geçirmelidirler [ve] ... insanların yüreğini harekete geçirmek için kişinin büyük ve nihai ilkeleri olmalıdır. Bugünün reformları parlamento, anayasa, başkanlık, kabine, askeri meseleler, iş ve eğitim gibi küçük ayrıntılarla başlar. Bunlar tali meselelerdir. Nihai ilkeler olmaksızın bu türden ayrıntılar gereksizdir ... Nihai ilkeler evrenin doğrularıdır ... Bugün, gökyüzünün altında bulunan herkesin yüreğine büyük nihai ilkeler temelinde hitap edersek, herhangi birini harekete geçirememek mümkün müdür? Ve dünyadaki bütün yürekleri harekete geçirirsek, kazanılamayacak herhangi bir şey var mıdır?

Bu ilkelerin ne olabileceği başka bir meseleydi. Fakat Çang Kingyao'nun cahil hükümdarlığı üzerine düşüncelere dalan Mao ve onun öğrencilerden oluşan küçük mezunlar grubu bu ilkelerin Çangşa'da bulunamayacağını anlamış olmalıydılar. Mayıs ayının başlarında, Mao'nun özgün araştırma çevresinin altı kurucu üyesinden biri olan Luo Çanglong, Japonya'nın yolunu tuttu. Mao'nun o sırada Pekin'de bulunan eski öğretmeni Profesör Yang, Çinli öğrencilerin Fransa'ya gitmelerini sağlayan bir programa ilişkin haberlerle dolu bir mektup gönderdi. Haziranda Yeni Halkın Araştırma Derneği'nin üyeleri Cay Hesen'i daha fazla bilgi edinmek için başkente göndermeye karar verdiler. İki ay sonra Mao da yirmi kişilik bir grupla birlikte yola çıktı. Gitmeden önce Siangsiang'daki annesini ziyaret etti ve onu rahatlatmaya çalıştı: "Bu gezinin amacı tamamen turistik, aklına başka şey gelmesin."

4. BÖLÜM

“İzmler” Karmaşası

“Pekin bir eritme potasını andırıyor,” diye yazdı Mao, “dönüşüm geçirmek kaçınılmaz.” Tren, Çin’in eski gücünün ve ihtişamının antik simgesi olan Tatar Kenti’nin mazgalı burçlarının ve muazzam gri kiremitli duvarlarının yanından geçerek, yabancı tekniklere ve fikirlere duyulan ihtiyacın simgesi olan, Batı üslubunda yapılmış yeni demiryolu istasyonuna girdiğinde, güneyden gelen taşralı genç öğrenci siyasal ve entelektüel bir karmaşa dünyasına adım atmış oldu. Yedi ay sonra oradan Çin’in nasıl kurtarılabileceğine dair çok farklı düşüncelerle çıkacaktı.

Çangşa’dan ayrılmadan önce bile, Mao öteki öğrencilerle birlikte Fransa’ya gitmek isteyip istemediği konusunda ciddi kuşkular yaşamıştı. Zorluklardan biri parasaldı. Bir arkadaşına, gemi ücreti olan 200 yuani biriktirebilmesine rağmen, dil öğrenimi için gerekli olan yüz yuani bu paraya ekleyemediğini anlatmıştı. Esas sorunun dil olduğu görülmektedir. Mao hayatı boyunca İngilizceye hâkim olmak için uğraştı ve sözlük yardımıyla okumayı sonunda öğrenmiş olsa da, konuşmak onu çok aşıyordu. Sonunda Fransızcaya hâkim olmanın daha da zor olduğu sonucuna vardı. Dil için gerekli olan kulaktan öylesine yoksundu ki, mandarin dersleri bile sorun oluyordu. Mao hayatının sonuna kadar kaba Hunanlı şivesini muhafaza etti. Taşralılar o konuşurken karşılarındaki adamın bir Siangianlı olduğunu hemen anlıyorlardı. Başka kaygılar da vardı. Mao hâlâ geleceğini öğretmenlikte görüyordu. “Kuşkusuz [dil öğrenmek] yapılması gereken bir şey,” sonucuna vardı, “fakat eğitim görmek kadar yararlı değil Eğitim doğal olarak [daha] üstün.” Bu arada Yeni Halkın Araştırma Derneği’nin bütün önderlerinin aynı anda Çin’den ayrılmamaları gerektiği kanaatine vardı. Cay Hesen ve Siao Tu, Fransa’ya gitseler bile, derneğin reformu sürdürmesi için kendisinin geride kalması gerektiğini düşünüyordu. Gene de dil sorunu böylesine aşılamaz bir engel olmasaydı, diğer etkenler bu kadar büyük görünmeyebilirlerdi.

Mao daha sonra Edgar Snow’la konuşurken farklı bir yorum getirdi: “Kendi ülkemi yeterince tanımadığımı ve Çin’de kalmanın benim için daha yararlı olacağını düşündüm.

Başka planlarım vardı.”

Mao ve Siao Yu'nun Pekin'e geldikten sonra bir süre kadar evinde kaldıkları Profesör Yang, üniversite kütüphanecisi Li Daçao'ya bir tanıtma mektubu yazdı ve Mao onun yanında asistan olarak çalışmaya başladı. Li, Mao'dan sadece beş yaş büyüktü, fakat entelektüel statüsü ve ulusal şöhretiyle farklı bir kuşaktandı. Sağlam yapılı, ağırbaşlı, siyah dik bıyıklı ve delici bakışları olan biriydi. Çinli bir Bakunin'e benzemesini sağlayan tel çerçeveli küçük gözlükleri vardı. Bir süre önce Edebiyat Bölümü'nün şefi Çen Dusiu'ya katılmış, Mao'nun gözde dergisi *Yeni Gençlik*'in yardımcı editörü olmuştu. Böyle bir ortamda, Yasak Şehir'den fazla uzak olmayan eski üniversite kütüphanesinin güneydoğu kulesinde, Li'nin bürosunun hemen yanındaki bir odada çalışmak, Mao'nun arzulanabileceği her şeyi sağlamış olmalıydı. Ailesine gururla, “Pekin Üniversitesi'nin yönetici bir üyesi olarak ... bir makam” edindiğini bildirdi. Kulağa gayet hoş geliyordu. Fakat gerçek, ezici bir hayal kırıklığıydı:

O kadar önemsiz bir iş yapıyordum ki insanlar beni fark etmiyorlardı. Görevlerimden biri gazete okumaya gelenlerin isimlerini kaydetmekti, fakat onların çoğu için bir insan olarak var olmuyordum. Okumaya gelenler arasında [Çin] “rönesans” hareketinin ünlü liderlerinin ... büyük bir ilgi duyduğum adamların isimlerini tanıyordum. Onlarla aramda siyasal ve kültürel konularda bir konuşma başlatmaya çalışıyordum, ama çok meşgul adamlardı. Güney lehçesiyle konuşan bir kütüphane memurunu dinleyecek zamanları yoktu.

Mao bir kez daha büyük gölette küçük balık durumundaydı. Neredeyse yirmi yıl sonra bile o günleri anarken söylediklerinde, dinmeyen bir içerleme hissedilir. Edebiyatla konuşma dilinin kullanımına öncülük eden ve o sırada ufuk açıcı *Çin Felsefesi Tarihinin Anahatları* başlıklı kitabını tamamlamak üzere olan Hu Şi'nin verdiği bir konferansın ardından konuşmacıya bir soru sormaya çalıştığında, Mao'dan sadece iki yaş büyük olan o büyük adam, soru soran kişinin bir öğrenci değil sadece bir kütüphane memuru olduğunu fark edince onu dikkate almadı. Bir süre sonra Pekin Üniversitesi'ndeki reformcu grupların en etkili olan *Sin çao* (Yeni Dalga) Derneği'ni kuracak olan Fu Sinian gibi daha genç öğrenci liderleri de ondan uzak duruyorlardı.

Bu sorunların yanı sıra başkentte hayat çok pahalıydı. Aylık olarak eline geçen sekiz dolar, yarısı çekçek arabası hamalına gitmek üzere sadece en temel ihtiyaçlarını karşılıyordu. Siao Yu ve Hunanlı altı öğrenciyle birlikte dört tarafı küçük bir avluyla çevrili tek katlı bir evin bir odasını kiralamıştı. Geleneksel gri kiremitli Pekin evi Yasak Şehir'in batısında, üzerinde dükkânların bulunduğu gürültülü Sian Sokağı yakınlarındaki Sanyanking (Üç Gözlü Kuyu) yöresindeydi. Evin içinde ne su ne de elektrik vardı. Sekiz genç

adamin ortaklaşa kullandıkları sadece tek bir kalın paltoları vardı. Bu da ısının eksi on derecenin altına düştüğü dondurucu soğuklarda evden nöbetleşe çıkabilmeleri anlamına geliyordu. Yemeklerini küçük bir göbekli Çin sobasında pişiriyorlardı, ancak *kang* denilen, keçe kaplı, altında bir mangal bulunan, kiremitten yapılmış geleneksel yatağı ısıtmak için gerekli olan kömür tozu ve kili satın alacak paraları olmadığından, geceleri ısınmak için birbirlerine sokuluyorlardı. Mao o günleri hatırlarken şöyle diyordu: “Hep birlikte *kang*ın üzerine yattığımızda odada nefes alacak yer kalmıyordu. Yatakta döneceğim zaman her iki yanımda yatanları uyarmak zorunda kalıyordum.”

Gene de yavaş yavaş kent hayatına alışmaya başladı. Ona cesaret veren kişilerden biri Gazetecilik Araştırma Derneği'nin başkanı olan, Şao Piaoping adında bir yazardı. Mao, yıllar sonra onu “bir liberal, coşku dolu bir idealist ve mükemmel bir kişilik” olarak hatırlayacaktı. Çen Dusiu'yla da tanıştı. Onun modernleşmenin bir gereği olarak geleneksel Çin kültürünün topyekün dönüştürülmesi konusundaki ısrarı Mao'yu, kendi sözleriyle, “belki de herhangi bir başkasından daha çok” etkilemişti. Felsefe Derneği'nin toplantılarına katıldı ve arkadaşlarıyla birlikte “en son yeni teoriler”in içine gömüldü. Bu teoriler o kış ve bahar aylarında bütün üniversite ortamını saran tartışma gruplarında ve dergilerde dile getiriliyordu.

Öteki eğitimli genç Çinliler gibi Mao da hâlâ “bir yol arıyor,” sürekli olarak bazen biri bazen diğeri ağır basan ve birbiriyle çelişen Çinli ve Baulı fikirlerden oluşan renkli ortam onu hem şaşırtıyor hem de büyütüyordu: “Zihnim liberalizm, demokratik reformculuk ve ütopyacı sosyalizme ilişkin tuhaf bir fikirler karmaşası içindeydi,” diyecekti yıllar sonra. “Ondokuzuncu yüzyıl demokrasisi, ütopyacılık ve eski tarz liberalizme ilişkin oldukça belirsiz tutkularım vardı ve kesinlikle antiemperyalist ve antimilitarist idim.”

Ütopyacılık, Mao'nun yazılarıyla ilk kez Çangşa'daki 1911 devrimi sırasında bir asker olarak karşılaştığı, Çin Sosyalist Partisi'nin anarşist eğilimli lideri Kiang Kanghu'dan; ve aile ile ulusun sönmüneceği ve dünya yurttaşlarının ırk ve cinsiyet ayırımı olmaksızın özyönetimli iktisadi topluluklar içinde yaşayacakları bir Büyük Uyum diyarı tasarlayarak, Eukleides (Öklid) matematiğinin evrensel maddeciliğini geleneksel Çin idealizmiyle birleştirmeye çalışan Kang Yuvey'den geliyordu. Bir noktada Mao, bu türden fikirlerin etkisi altında, “gök kubbenin altında herkesin bilge haline geleceği” bir zamana ilişkin hayaller kurmaya başladı. “Bütün dünyevi yasaları kaldırabilir, uyum havasını soluyabilir ve kristal herraklığında bir denizin dalgalarını içebiliriz,” diyordu. Birkaç ay sonra biraz daha ileri gitti: “Günün birinde [böyle bir dünyaya] ulaşacağımıza eminim,” diye yazdı. “Rekabet ve anlaşmazlık kaçınılmaz biçimde ortadan kalkacak.” Gene de Mao'nun hayal gücü asla Kang'ın romantik ve ütopyacı düşlerine kadar uzanmadı. Kendi sözleriyle, “kendi semâvi dönüşümünü bütün canlı varlıklarla paylaşma arzusuyla semâvi bir dünya”da dolaşan özgür bir bilge kral olma özlemi, daima onun bir parçası olacaktı.

Liang Çiçao'dan eski düzen yıkılmaksızın hiçbir yeni düzenin inşa edilemeyeceği kanaatini aldı. Adam Smith, Huxley ve Spencer, Mao'nun "eski tarz liberalizm" dediği görüşleri temsil ederlerken, Ming filozofu ve stratej Vang Yangming onu insanı topluma, teoriyi pratiğe, bilgiyi iradeye ve düşünceyi eyleme bağlamaya esinliyordu. Sürekli akış halinde bir dünya imgesi Hunanlı Ming yurtseveri Vang Fuçi'den geliyordu. Bu dünya içindeki şeylerin maddi dünyada var olan diyalektik çelişkilerle yönlendirilen değişkenliği tarihin ilerlemesini sağlayan temel ilkeydi.

Mao bu adamların fikirlerini özümserken onları eleştirmekten de geri kalmıyordu. Her önermeyi onaylamadan ve reddetmeden önce iyice anlamaya çalışıyor ve bir kavramı benimsedikten birkaç ay sonra terk edebiliyordu. Süreç içinde, kendi sözleriyle, "içeriklerle sağlanan açıklık ile ... dış dünyaya ilişkin gözlemden sağlanan bilgi"yi birleştiren bir siyasal yaklaşım oluşturmaya çalıştı.

Hedef bu ayrı unsurları tutarlı bir bütün içinde kaynaştıracak birleştirici bir doktrin bulmaktı.

İlk seçimi Marksizm olmadı. 1918'de Marx'ın ya da Lenin'in hiçbir eseri Çinceye çevrilmemişti. O bahar aylarında, Bolşevik Devrimi'ne ilişkin bir değerlendirme Şanghay'da çıkan küçük bir anarşist dergisinde görülmüştü. Ancak bu derginin dağıtımı sınırlıydı ve kasım ayı içinde Li Daçao *Yeni Gençlik*'te konuya ilişkin ilk kez kapsamlı bir makale yayımladığında, insanlar olaya öylesine yabancıydılar ki, matbaacı "Bolşevizm" sözcüğünü "Hohenzollern" olara' dizdi. Li bile, coşkuyla "yarının dünyası kesinlikle Kızıl Bayrak altında toplanacak" demesine rağmen, yeni Bolşevik Partisi'nin gerçekte neyi temsil ettiğinden pek emin görünmüyordu. "Bu nasıl bir ideoloji?" diye soruyordu. "Tek bir cümleyle açıklamak çok zor." Bununla birlikte, okurlarına, Bolşeviklerin "Alman iktisatçı Marx"ın öğretilerini savunan, ulusal sınırları kaldırmayı ve kapitalist üretim sistemini yok etmeyi amaçlayan devrimci sosyalistler olduklarını anlattı.

Mao bu yazıyı okumuş olmalı, ancak daha sonra hiç söz etmediğine bakılırsa yazının onu fazla etkilemediği görülür. Bunun yerine o sırada Paris ve Tokyo'daki Çinli mülteci gruplarının kuvvetle savundukları anarşizme yaklaşıyordu. Anarşizmin cazibesi otoriteyi reddetmesinde ve yeni bir uyum ve barış çağını başlatacak toplumsal değişim vizyosunda yatıyordu. Bu yaklaşım genç Çin'in Konfüçyüsçü aile sisteminin boğucu geleneklerinden kurtulma girişimleriyle uyum içindeydi. Mao'nun ve onun Yeni Halkın Araştırma Derneği'nin katıldığı genç Çinlileri eğitim için Fransa'ya gönderme programı, Çinli anarşistler tarafından hazırlanmıştı. Eğitimli Çinliler "toplumsal devrim"den söz ettiklerinde kastettikleri, genellikle Marksizm değil anarşizmdi. Li Daçao'nun Bolşevizm'i özgülüğün şafağını başlatan "karşı konulmaz bir dalga" olarak betimlemesi bile anarşist terimlerle ifade ediliyordu. "Kongre olmayacak, parlamento olmayacak, başbakan, kabine, yasama kurulu ve hükümdar olmayacak," diye yazmıştı. "Sadece ... dünya proletaryası-

nı birleştirecek ve küresel özgürlüğü gerçekleştirecek ortak emekçi sovyetleri olacak ... Bu, yirminci yüzyıl devriminin yeni öğretisidir.” 1920’lerin başına kadar Çinli Marksistler ve anarşistler birbirini farklı araçlarla aynı savaşı veren, aynı sosyalist aile içinde yaşayan kardeşler olarak görmeye devam ettiler.

Radikal rektör Cay Yuanpey’in etkisi altında Pekin Üniversitesi anarşist faaliyetin başlıca merkezi haline geldi. Sınıflarda anarşistlerin yeni özgür dünyanın dili olarak seçtikleri Esperanto diliyle konuşuluyordu. Öğrenciler *Huiming sueşe*, *Karanlıkta Öten Horoz Derneği* gibi tuhaf bir örgütün kurucusu olan Liu Şifu’nun *Fuhuçı’sinin* (Kaplan Eğitimi Üzerine Derlenmiş Denemeler) kopyalarını kendi aralarında gizlice dağıtıyorlardı. Dernek, “komünizm, antimilitarizm, sendikalizm, din karşıtlığı, aile karşıtlığı, vejeteryanizm, uluslararası dil ve evrensel uyum” savunusu yapıyordu.

Mao için anarşizm gökten inmiş ilahi bir fikir gibiydi. Yıllar sonra, “onun pek çok önermesini bir zamanlar uygun bulduğunu ve anarşizmin Çin’e nasıl uygulanabileceğine ilişkin saatlerce tartıştığını kabul etti. 1919 yazında yazılan bir makalede görüşleri açık biçimde ortaya çıktı:

Aristokratları ve kapitalistleri bitirmek için var gücüyle mücadele etmek amacıyla, “Başkalarının sana yaptığını sen de onlara yap” yöntemini kullanan aşırı şiddet yanlısı bir parti vardır. Bu partinin lideri, Almanya’da doğmuş, Marx adında bir adamdır. Marx’inkinden daha ılımlı bir başka parti vardır. Hızlı sonuçlara varma beklentisi içinde değildir; fakat sıradan insanı anlamakla işe başlar. İnsanlar karşılıklı yardımlaşma ve gönüllü çalışma ahlakına sahip olmalıdırlar. Aristokratlara ve kapitalistlere gelince, pişman olmaları ve iyiye yönelmeleri, çalışabilmeleri ve insanlara zarar verecek yerde onlara yardım edebilmeleri yeterlidir. Bu yüzden onları öldürmek gereksizdir. Bu partinin görüşleri daha geniş ve daha kapsamlıdır. Bütün yerküreyi tek bir ülke içinde birleştirmek, insan ırkını tek bir aile içinde birleştirmek ve hep birlikte, barış, mutluluk ve dostluk içinde ... bir refah çağına ulaşmak isterler. Bu partinin lideri Rusya’da doğmuş, Kropotkin adında bir adamdır.

Bu pasaj Mao’nun Marksizmi ve onun Rus havarilerini –Lenin’den hiç söz etmez– göz ardı ettiğini ve devrimci şiddeti kesinlikle reddettiğini gösterir. Üç yıl kadar önce “Kasap” Tang’ın vahşi hükümdarlığını, onun uyguladığı katı diktatörlüğü sükûnet ve düzeni sağladığı için haklı görüp tutkuyla savunduğu günler geride kalmış, fikirleri olgunlaşmıştı. Yirmi beş yaşındaki Mao amaçların yanı sıra araçlar ve bu türden araçların yol açtığı toplum tipi üzerinde daha derin düşünmeye başlıyordu. Anarşizm, eğitime, bireysel iradeye ve benliğin geliştirilmesine yaptığı vurguyla, Mao’nun Kang Yuvey’den alıp özümledi-

gi tek dünya ütopyacılığına ve Çinli bilginlerin erdem ve örneğin gücüne olan geleneksel inançlarına Marksizmden daha uygundu. Mao, Pekin'den ayrıldığında tam bir anarşist haline gelmiş olmayabilir, ancak sonraki on iki ay boyunca, o sırada Çin'de geçerli olan geniş özgürlükçülük anlamında anarşizm bütün siyasal eyleminin referans çerçevesini oluşturdu.

Mao'nun Pekin'de geçirdiği kış, onu başka bakımlardan da etkiledi. Çin'in 1918'deki başkenti, acının ve neşenin, ihtişam ve sıradanlığın birbiri ardına yaşandığı bir yer, ülkenin geçirmekte olduğu dönüşümün bir örneğiydi. Yasak Şehir'in soluk kırmızı duvarlarının ardında tahttan indirilmiş genç imparator, binden fazla saray hadımıyla kuşatılmış olarak yaşamaya devam ediyordu. Kuzeyden, Büyük Duvar'ın ötesindeki diyardan deve kervanları geliyordu. Süslemeli brokar kaftanlara bürünmüş kodamanlar penceresi camdan antika arabalar içinde seyahat ediyorlar, Moğol atlarına binmiş muhafızlar onlara yol açıyorlardı.

Öte yanda Ming hanedanı zamanında açılmış, kuzey rüzgârının her bahar gri çöl kumlarına boğduğu geniş bulvarlar, sıkıştırılmış kırma taşla döşenmişti ve tek tük göze çarpan motorlu araçlar savaş ağası generallerini, rüşvetçi siyaset adamlarını, onların metreslerini ve muhafızlarını taşıyor, içlerinde bu kadar tehlikeli insanların bulunmadığı mavi kasalı at arabalarını dağıtarak yol alıyorlardı. Çangsa'da hâlâ nadiren rastlanan tah-tirevanlar Pekin sokaklarını hıncahınç dolduruyordu. 1918'de 20.000 olan sayıları üç yıl sonra iki katına çıkacaktı. Yabancı askerler Elçilik semtinin girişindeki tahkim edilmiş bölgede talim yapıyorlardı.

Kulilerin kumaş ayakkabılarına takılmış demir mengenelerle çektikleri kızaklara binmiş zengin aileler emperyal göllerin buz tutmuş yüzeyinde hoşça vakit geçiriyorlar; yoksulların çocukları, dar, kaldırımsız sokakların dehşet verici yoksunluğu içinde, "hastalıklı ve sersemlemiş bir halde, küçük kolları ve bacakları değnek gibi" zar zor hayatlarını sürdürüyorlardı. O sıralarda Çin'de yaşayan birinin yazdığına göre, "hemen hepsi ülserleşmiş yaralar ya da bu yaraların bıraktığı izler" taşıyordu. "Pek çoğunun irileşmiş başları vardı; bazıları kör, bazıları burunsuzdu; bazılarının ağzı çarpılmıştı ya da başka hastalık ya da sakatlık belirtileri taşıyorlardı."

Gene de Mao'nun sonraki yıllarda hatırladıkları, eski ile yeninin, eski çağların ihtişamı ile Batı modernliğinin ya da Pekin'in sefaleti ile o dönemi yaşayan bir Baulının, "Avrupa'da benzerine rastlanmayan bir sesler karmaşası, bir velvele" olarak betimlediği gü-rültüsünün çatışmasına değil, kentin sonsuz güzelliğine ilişkindi:

Parklarda ve eski saray civarında erken kuzey baharını gördüm. Beyhay [gölü-

nün] üzerinde hâlâ kalın bir buz tabakası varken, erik ağaçlarının bembeyaz çiçekler açtığını gördüm. Üzerinden buz kristalleri sarkan dallarını Beyhay'e eymiş söğüt ağaçları gördüm ve Beyhay'in "çiçek açmış on bin şeftali ağacı"nı andıran kış mücevherleri takınmış ağaçlarına dair yazan Tang şairi Çen Çang'ın yaptığı betimlemeyi hatırladım. Pekin'in sayısız ağaçları bende hep ilgi ve hayranlık uyandırdı.

Burada, üç yıl önce Guangsi ordusunun yağmacılığından kurtulmak için Çangşa'dan kaçarken Siao Yu'ya zümrüt yeşili çeltik tarlalarını, pirinç sürgünlerinin güzelliğini anlatmak için duraklayan aynı romantik genç öğrenciyi görüyoruz. O sırada Mao, "Duman gökyüzünde asılı duruyor," diye yazdı, "dağ sisler içinde; iç içe muhteşem bulutlar; ve görebilen için her şey bir tabloyu andırıyor." Birinci Normal'de, I.Ö 3. yüzyılda yaşamış talihsiz bir devlet adamı olan ve Çinlilerin her bahar düzenlenen Ejderha Teknesi Festivali'nde erdemli hükümdarlığın bir örneği olarak andığı Çu Yuan tarafından yazılan *Lisao*'yu (Hüzün Şarkısı) defterine aktarmıştı. Mao'nun Dongşan Ortaokulu'nda başlayan şiir aşkı bütün o kaşık yılları boyunca onu asla terk etmeyecek, savaşın vahşetini dengeleyerek onu yüceltecek, devrimci mücadelenin kuru mantığından kurtulmasını sağlayacaktı.

Mart 1919'da Mao annesinin hastalığının ağırlaştığını haber aldı. O sırada Yeni Halkın Araştırma Derneği'nden Fransa'ya gidecek ilk grupla birlikte Şanghay'a hareket etmek üzereydi ve her durumda seyahatine devam etmek istiyordu. Şanghay'da üç hafta geçirip arkadaşlarını uğurladıktan sonra nihayet Çangşa'ya vardığında annesinin tedavi görmek üzere kardeşlerinden biriyle kente henüz varmış olduğunu gördü. Tedavi başarısız oldu ve yaşlı kadın günümüzde kolayca tedavi edilebilen lenf bezleri iltihabından öldü. Tifoya yakalanan babası da birkaç ay sonra öldü.

Mao sadece uzaklarda olduğu için değil, geçen sonbahar annesini tedavi için Çangşa'ya götürmeye söz vermiş olduğu için de derin bir suçluluk duygusuna kapıldı, ama artık yapılacak bir şey yoktu. Dayılarına yazdığı bir mektupta kendisini temize çıkarmaya çalıştı: "Hastalığının çok ağır olduğunu öğrendiğimde, onu görmek için hemen eve koştum." Kendisinin de gayet iyi bildiği gibi, bu doğru değildi. Annesinin ölümünden sonra, gene yakın zamanlarda annesini kaybetmiş olan bir arkadaşına içtenlikle şöyle yazdı: "Bizim gibi evinden uzak yaşayan ve bu yüzden ana babasına bakamayan kişiler için bu olay özellikle üzücü." Evlatlık görevini ihmal etmiş olması yıllar sonra bile vicdanını rahatsız ediyordu. Baoban'da Edgar Snow'a annesinin, kendisi öğrenciyken öldüğünü söyledi. Bu sözler annesinin yanında bulunmayışına bahane bulmak için bilinçli bir çabayla söylenmiş olabilir.

Mao biraz daha iyi geçinebilmek için yöredeki bir ilkokulda yarım gün tarih dersleri vermeye başladı. Ne var ki kısa süre içinde Hunan ve Çin'in geri kalanı yeni bir siyasal fırtınaya tutuldu.

Büyük Savaş'ın başından beri Japonya Şandong'daki eski Alman imtiyazlarını devralmak istiyordu. Versailles'da yapılan barış konferansında Çin hükümetinin konumu, ülke Müttefikler'in safında yer aldığı için, Amerikan başkanı Woodrow Wilson'un hararetle savunduğu ulusların kendi kaderlerini tayin hakkı ilkesi gereğince bu bölgeyi Çin'in geri almasına izin verilmesini gerektiriyordu. Fakat nisan ayında, Japonlardan alınan yeni bir kredinin karşılığı olarak Başbakan Duan Çiruy'un geçen sonbaharda Şandong'u Japonların denetimine bırakmak için gizli bir anlaşma imzaladığı ortaya çıktı. O sırada hükümet bu anlaşmadan caymanın yollarını arıyordu. Çin'i desteklemiş olan Wilson bu olay üzerine desteğini çekti ve 30 Nisan 1919 günü kendisi, Lloyd-George ve Clemenceau, o sırada denildiği gibi "Kutsal Üçlü", Japonya'nın antlaşmadan doğan Alman haklarını devralmasını onayladılar.

Haberler 3 Mayıs cumartesi günü Pekin'e vardığında, görülmemiş bir öfke, düş kırıklığı ve utanç patlaması yaşandı. Bu kez öfke sadece Japonya'ya değil, başta Amerika olmak üzere bütün emperyalist güçlere ve özellikle de barış konferansı daha başlamadan ülkenin çıkarlarını peşkeş çeken Çin'in kendi hükümetine yöneldi. Şanghai'da bir grup öğrenci acı içinde şöyle yazdı: "Woodrow Wilson'un zayıfı güçlendiren ve mücadeleyi teşvik eden sözleri, tıpkı bir peygamberin sesi gibi, dünyanın her yerine ulaştı. Ve Çinliler dinlediler ... Onlara gizli sözleşmenin ve baskı yoluyla yapılan anlaşmaların kabul edilmeyeceği anlatıldı. Onlar bu yeni çağın doğacak güneşini bekliyorlardı, fakat Çin'de güneş doğmadı. Ulusun beşiğini bile çalmışlardı."

Pazar günü öğleden sonra 3.000 genç insan Tiananmen'in dışında, Semâvi Huzur Kapısı'nda toplandı. Eğitim bakanının ve polis şefinin dağılmaları için yaptıkları uyarılara uymadılar. Öğrenciler Pekin Üniversitesi'nin Yeni Dalga Derneği'nden bir öğrenci liderinin, Lo Kialun'un kaleme aldığı bir manifestoyu onayladılar. Manifesto'da Çin'in yok olma tehlikesiyle karşı karşıya olduğu yazılıydı: "Bugün bütün yurttaşlarımızla birlikte iki konuda ant içiyoruz: (1) Çin ülkesi zapt edilebilir ama teslim alınamaz; (2) Çin halkı katledilebilir, ama teslim olmayacaktır." Kalabalık, büyük bir öfkeyle, savaş kabinesinin perde arkasındaki güçlü adamı, İletişim Bakanı Cao Rulin'in ve onun iki destekçisi, Tokyo'daki Çin Konsolosluğu'nda Ortaelçi Çang Zongsiang ile kredi işinden ötürü suçlanan Lu Zongyu'nun kellelerini istediler. Gösterinin önderleri tantanalı bir bildiriyle ulusu direnişe çağırdılar:

Yaklaşan kriz ülkemizi tehdit etmektedir. [Çin'i] boyunduruk altına almak is-

tiyorlar ... Ülke halkı kurtulmak için göstereceği son bir çabayla silkinip birleşemezse, yirminci yüzyılın değersiz bir ırkı olduğunu ve insan bile sayılamayacağını göstermiş olacaktır ... Ülkemizi bilerek ve isteyerek, haince düşmana peşkeş çekenlere gelince, son çare olarak onlara karşı tabancalara ve bombalara güvenmek zorunda kalacağız. Ülkemiz tehlikededir; kaderi tehdit altındadır! Sizi mücadelemize katılmaya çağırıyoruz.

Miting sona erince öğrenciler Elçilik semtine doğru yürüyüşe geçtiler. Aralarında pek çok çocuğun da bulunduğu göstericiler, üzerine "Ülkeyi satan klik kahrolsun!" ve "Ülkemizin toprağını koru!" gibi sloganlar yazılı pankartlar taşıyorlardı. En önde iki adet beş renkli ulusal bayrak dalgalanıyordu. Hafiften dalga geçmek için de cenazelerde kullanılan bir çift parşömen taşıyorlardı. Üzerlerinde şunlar yazılıydı:

Cao Rulin, Lu Zongyu ve Çang Zongsiang bin yıl kokuşacaklar.
Pekinli öğrenciler acı gözyaşlarıyla onların matemini tutacaklar.

Göstericilerden bir heyet Amerikan, İngiliz, Fransız ve İtalyan elçiliklerine dilekçeler verdi. Ardından çılgınlık yükseldi: "Hainin evine! Hainin evine!" Kalabalık, Cao Rulin'in Dışişleri Bakanlığı'nın yakınlarındaki bir yan sokakta bulunan evine doğru yürüyüşe geçti. Evin milis ve polis güçleri tarafından koruma altına alındığını gördüler. Polis göstericilere doğru hareketlendiği sırada, anarşist öğrenci Kuang Huşeng'in başı çektiği beş genç duvarın üzerine tırmandılar ve bir camı kırarak içeri girdiler. Eve girenler çift kanatlı kاپıyı ardına kadar açtılar ve öğrenciler içeri akın ettiler. Bir görgü tanığı bundan sonra yaşananları şöyle anlattı:

Okul çocuklarından oluşan görünüşte masum topluluğun geçirdiği değişim şaşırtıcıydı ... dar sokağın içinde toplanan 3.000 kişi ... tam bir cinnet halinde önce polis barikatını sonra kapıları aştı ve Cao'nun konutunu gayet sistematik bir tarzda tahrip etmeye başladı. Ancak aradıkları adamı bulamadılar. Cao can havliyle arka pencereden dışarı çıkmış, avlunun arka duvarına tırmanarak başka bir sokağa atlamış ve bacasını fena halde incitmişti. Oradan alındı ve yabancıların işlettiği bir otele götürülerek güvence altına alındı. Öfkeli öğrenciler onun yerine Çang Zongsiang'ı talihsiz bir kurban olarak ele geçirdiler [kendisi Çinli bir memur ve bir Japon gazeteciyle birlikte bir köşeye saklanmıştı] ... kalabalık Çang'a öfkeyle saldırdı. Ona vurmak için yarışıyorlardı. Onu sokağa sürüklediler ve toz toprak içinde tanınmaz hale gelinceye kadar dövdüler.

Kuang ve anarşistlerden oluşan grup binayı ateşe verdi. Dehşet içindeki Japon gazeteci polisin yardımıyla Çang'ı yakınlardaki bir mağazaya taşımaya başardı. Bir başka öğrenci grubu onu orada buldu ve bayılıta kadar dövdü. Nihayet takviye geldi ve çıkan karışıklık sırasında pek çok öğrenci yaralandı, otuz iki kişi tutuklandı. Yaralananlardan biri daha sonra öldü. Tutuklular cezaevine götürülürlerken, "yol boyunca bütün yabancılar ve Çinliler onları coşkuyla alkışladılar." Bu alkış, savaş ağası hükümetinin ödleğine yönelik genel bir aşağılamayı ifade ediyordu.

Öğrenciler Cao'nun yaşlı babasının, oğlunun ve genç metresinin binadan çıkmalarına izin vermişlerdi. Grup askerlerin eşliğinde Elçilik semtine götürüldü. Orada bir hakaretle daha karşılaştılar. Elçilik polisi şoförlerini aşırı hız yaptığı gerekçesiyle tutukladı.

Daha sonra benimsenen isimle Dört Mayıs Olayı Çin'in yenilenmesi için ulusal çapta bir hareketi başlattı. Çin'in her köşesine yayılan hareket, o zamandan beri modern Çin tarihinin belirleyici dönemlerinden biri olarak görülen, kültürel, siyasal ve toplumsal bir değişim dalgasını tetikledi.

Hunan'da Zehir Saçan Çang, kışkırtmaları yasaklayan bir duyuru yayımladı. Bunun üzerine bir avuç öğrenci halkı protestoya çağıran el ilanları dağıttı. Fakat öteki eyalet başkentlerinde toplanan binlerce kişiyle kıyaslandığında sayıları çok azdı ve Çang'ın birlikleri onları kısa süre içinde dağıttı. Vali ekonomik boykotu önlemekte o kadar başarılı olamadı. Japon bankalarına yönelik bir tepki vardı. Çinliler kâğıt parayı reddediyorlar, tasarruflarını gümüşe yatırıyorlardı. Çin gazeteleri Japonlardan ilân almıyor ve tüccarlar Japon mallarını satmayı reddediyorlardı. Kent, kaba çizgilerle Çin'in "Doğulu cüceler"in elinde çektiği acıları anlatan posterlerle donatılmıştı. Vurguncuların kaçakçılığını yaptıkları Japon ipeklileri halkın gözü önünde ateşe veriliyordu. Ancak bu konuda bile Hunan hemen ya da daha güçlü biçimde harekete geçen öteki eyaletlerin peşinden gidiyordu. Çang'ın boykotu "ulusal bir rezalet" olarak lanetlemesi etkili olmuştu. Çangşa'da tek bir tüccar grevi olmadı ve tek bir Japon mağazası yağmalanmadı. Bizzat Çang, eyaletin "başka yerlere mükemmel bir model" olduğunu belirterek memnuniyetini ifade etti.

Mao kampanyanın ilk evrelerinde küçük bir rol oynadı. Mayıs ayı sonunda Hunanlı Birleşik Öğrenciler Derneği'nin kuruluşuna yardımcı olmuştu. Dernek boykota uyulmasını sağlamak için tüccar loncalarıyla birlikte hareket edecek bir gözlem heyeti gönderdi ve Mao ulusal direniş için "ateşli bir çağrı" kaleme aldı.

Ne var ki bir süre sonra bu türden çabaların, temel görevin çok uzağında kaldığını anladı. Çen Dusiu ve Li Daçao'nun yanı sıra Mao için de, boykot ve Şandong meselesi Çin'in ulusal hastalığının sadece belirtileriydi. Hastalığın sebebi ve tedavisi çok daha derinlerde yatıyordu. Bu olaylar halkın duygularını harekete geçirmek bakımından büyük değer taşıyordu. Ancak kalıcı bir değişiklik gerçekleştirilecek idiyse, ulusal öfke duyusunun temel siyasal reformun gerçekleşmesini sağlayacak şekilde yönlendirilmesi gere-

kecekti. Dört Mayıs Olayı sadece bir katalizör olmuştu. Bu olayın serbest bıraktığı enerjinin, haziran başında Pekin hükümeti tarafından büyük bir tantanayla ilân edilen Cao Rulin ve iki suç ortağının azli ya da Çin'in gene aynı ay içinde Paris Barış Antlaşması'nı imzalamayı sembolik bir jest olarak reddedişi gibi olaylarla yatıştırılacak yerde, Çin'in umudu olan rönesansı tetiklemesi sağlanmalıydı.

Yeni Halkın Araştırma Derneği'nin bir üyesi ve Birleşik Öğrenciler Derneği'nin Başkanı Peng Huang'ın desteğini alan Mao, bu düşüncelerle *Siangkhang pinglum* (Siang Irmağı Mecmuası) adında haftalık bir yayın organı çıkarmaya karar verdi. Amaç reformlar için ajitasyon yapmaktı. 14 Şubat günü yayımlanan ilk sayının ön sayfasındaki başyazıda Mao kendi görüşlerini açıkça ortaya koydu:

Bugün eski tutumlarımızı değiştirmek zorundayız ... Sorgulanamaz olanı sorgulayın. Düşünülemez olanı yapma cesareti gösterin. Dinsel baskının, edebi baskının, siyasal baskının, toplumsal baskının, eğitsel baskının, iktisadi baskının, entelektüel baskının ve uluslararası baskının bu dünyada artık en ufak bir yeri yok. Bunların hepsi büyük demokrasi çılgılığıyla bastırılmalıdır ... Zaman gelmiştir ... baraj kapakları ... açılmıştır! Geniş ve şiddetli yeni düşünce dalgası Siang Irmağı'nın her iki setine saldırarak yükselmektedir! Bu yükselen dalganın üzerinde yer alanlar yaşayacaklar; ona karşı koyanlar öleceklerdir. Onu nasıl selamlayacağız? Onu nasıl yayacağız? Onu nasıl inceleyeceğiz? Onu nasıl uygulayacağız? Bütün Hunanlıların en acil en zorlayıcı görevi budur.

Mao "Halk Kitlelerinin Büyük Birliği" başlıklı uzun bir denemeyle bu soruları yanıtlamaya çalıştı. Deneme temmuz sonu ve ağustos başında çıkan üç ayrı sayıda yayımlandı. "Devletin çöküşü, insanların acıları ve toplumun karanlığı en uç noktaya vardığı" an reform şansının en parlak olduğu andır, diyordu. Bu fırsat anını yakalamak için yapılması gereken, toplumdaki bütün ilerici güçlerin "büyük birliği"ni sağlamaktı. Bu birlik, işçileri ve köylüleri, öğrencileri, öğretmenleri, kadınları ve Dört Mayıs döneminde ülkenin maruz kaldığı sömürünün bir simgesi olarak görülen çekçek arabası sürücülerini temsil eden "küçük bir birlikler yığını"ndan hareketle gerçekleştirilecekti. Mao, ancak birlikte mücadele etmeleri halinde hiçbir gücün onları durduramayacağını yazıyordu.

Böyle bir girişim gerçekten başarılı olabilir miydi? "Bazı kuşkular pekâlâ dile getirilebilir," diyordu Mao. "Şimdiye kadar ... büyük ölçekte örgütlü girişimler ülkemiz halkının üstesinden gelemediği bir şeydi." Ama bu kez durumun farklı olduğunu ısrarla belirtiyordu. Çinli kitlelerin bilinci yükselmiş, imparatorluk yıkılmış ve demokrasi, "büyük isyan" kanatlarını açmış bekliyordu.

Uyandık! Dünya bizimdir, devlet bizimdir, toplum bizimdir! Eğer biz konuşmazsak, kim konuşacak? Eğer biz davranmazsak kim davranacak? ... Ideolojik kurtuluş, siyasal kurtuluş, iktisadi kurtuluş, erkekler ve kadınlar arasında kurtuluş, eğitimde kurtuluş, içine kapatıldıkları o derin cehennemden dışarı fırlıyorlar ve mavi gökyüzüne bakmak istiyorlar. Çinli halkımız yaratılıştan büyük yeteneklere sahiptir! Baskı ne kadar büyük olursa tepki de o kadar büyük olur ve bu tepki uzun zamandır birikmiş olduğu için, kuşkusuz patlama çok yakındır. Büyük bir iddiada bulunmaya cüret ediyorum: Çin halkının günün birinde yapacağı reform bir başka halkın reformundan çok daha büyük olacak, Çin halkının oluşturduğu toplum herhangi bir başka halkın oluşturduğu toplumdan daha parlak olacak ... [ve] bu bir başka yerde bir başka halkın reformundan daha erken gerçekleştirilecek. Baylar! Baylar! Gayret göstermeliyiz! Var gücümüzle hep birlikte ilerlemeliyiz! Altın çağımızın, şanlı ve görkemli çağımızın gelişi yakındır!

Deneme sadece açıklığı ve gücü, geleceğe sarsılmaz güveni, değişimin motor gücü olarak gençliği yüceltmesi bakımından değil, bunu gerçekleştirmek için tutarlı, pratik bir program sunduğu için de dikkate değerdi. Dergi dört yüz ya da daha fazla öğrenci arasında yayımlanan aynı türden diğer yayın organlarının aksine Çin'in her tarafında dağıtıldı, hattâ Çangş'a bile on beş tane ulaştı ve Mao ile *Siang Irmağı Mecmuası* bir anda ulusal bir şöhret kazandı. Dokuz ay önce Mao'ya yüz vermeyen liberal filozof Hu Şi, zamanın "[gerçekten de] önemli makalelerinden biri" diyor ve yazarın "olağanüstü ileri görüşlü vizyonunu, etkin ve gayet iyi seçilmiş tezleri"ni övüyordu. Li Daçao yazıyı, Pekin'de çıkarmakta olduğu *Meiçou pinglun*'da (Haftalık Mecmua) yeniden yayımladı. Yeni Dalga hareketinin önderi ve kütüphane memurluğu yaptığı sırada Mao'nun görüşme isteğini geri çevirenlerden biri olan Lo Kialun, yazının öğrenci hareketinin amaçlarının özünü aktardığını söylüyordu.

Mao'nun gelişimi bakımından uzun dönemde daha da önemli olan, örgütlenmeye yaptığı yeni vurguydu. Bu vurgu onu sonunda Marksizme yöneltecekti. Ne var ki şimdi-lik, Leningrad'dan doğuya, Asya'ya doğru şaşmaz biçimde ilerlemekte olduğunu iddia ettiği dünya devrimi görüşünü özünde anarşist terimlerle savunmaya devam ediyordu. Makalesi eğitim siyaseti, kadın hakları mücadelesi ve "ulusun ya da ailenin ya da evliliğin muhafaza edilip edilmeyeceği [ve] mülkiyetin özel mi yoksa kamusal mı olması gerektiği" gibi bilinen anarşist temaları ele alıyordu. Marksist sınıf mücadelesi anlayışını, anladığı kadarıyla, tamamen yabancı buluyordu: "[Eğer] baskıyı ortadan kaldırmak için baskı kullanırsak," diye yazdı, "sonuç gene baskı [olacaktır]. Bu sadece kendi içinde çelişkin olmakla kalmaz, aynı zamanda bütünüyle etkisizdir." "Bombalarla [ve] ...kanla bir

devrim" yapmaktansa, ezenlere, yaptıklarının yanlış olduğu gösterilmeliydi. Aslında "sınıf" sözcüğünü de çok nadiren kullanıyor ve "bilgili ve cahil sınıflar" ya da "güçlü ve zayıf" gibi Marksist olmayan kategorilere başvuruyordu.

Daha geniş bir izleyici kitlesi için yazmak Mao'ya ilk kez bir öğrenci olarak geliştirmiş olduğu çözümsel araçları çağdaş siyasete uygulama fırsatı verdi. "Halk Kitlelerinin Büyük Birliği"nde baskı ve baskıya karşı tepki arasında diyalektik bir ilişki olduğunu öne sürdü. Bu yaklaşım Paulsen'in *System der Ethik*'inden kaynaklanıyordu. Almanya'nın yenilgisine ilişkin yaptığı değerlendirme aynı tarihsel akış duygusunu taşıyordu: "Sebeup ve sonuç ışığında tarihe baktığımızda, sevinç ve acı genellikle birbiriyle yakın ilişki içinde, birbirinden ayrılamazdır. Bir tarafın sevinci en uç noktaya vardığı zaman, öteki tarafın acısı da kaçınılmaz biçimde en uç noktaya varır. Nitekim Fransa'nın 1790'da Kutsal İttifak tarafından istilası kendi içinde Napoleon'un yükselişinin tohumlarını taşıyordu; Napoleon'un 1815'te Prusya'ya boyun eğdirmesi Fransızların 1870'te uğradıkları yenilginin koşullarını yarattı; bu da Almanya'nın 1918'deki yenilgisine giden yolu açtı. Bu süreç sona ermiş de değildir: Müttefikler'in Versailles'da dayattıkları koşulların ağırlığı bir başka kaçınılmaz çatışma çevrimi yaratmıştı. "Eminim ki," diye yazıyordu Mao, "on ya da yirmi yıl içinde siz Fransızlar şiddetli bir baş ağrısına yakalanacaksınız. Bu sözüme mim koyun!"

Mao'nun Almanya'ya duyduğu sempati o sırada eğitim görmüş Çinlilerin çoğu tarafından paylaşılıyordu. Bu sempati Almanya'nın, onun Avrupa'nın en güçlü ulusu haline gelmesini sağlayan "üstün gücü"ne ve "büyüklük ruhu"na duyulan hayranlıktan kaynaklanıyordu. Mao'nun tarih duygusu, burada da ona, o dönemde pek az kişinin sahip olduğu bir ileri görüşlülük kazandırıyor.

Şunu anlamalıyız ki [diye yazıyordu temmuz sonunda] Japonya ve Almanya her fırsatta çiftleşmeye çalışsan, biri erkek öteki dişi, bir çift köpektir ve şimdi-lik bunu yapmıyor olsalar da, birbirlerine duydukları şehvet asla sona ermeyecektir. Eğer otoriter Japon hükümetinin militarist maceracıları yok edilmezse, eğer Alman ... hükümeti devrim yoluyla yıkılmazsa ve eğer bu şehvetli aygır ile şehvet düşkünü orospu birbirinden ayrılmazlarsa, tehlike gerçekten büyük olacaktır.

Bu satırları yazdığında Mao henüz yirmi beş yaşındaydı.

Ağustos 1919 başlarında Çin'e tekrar huzursuz bir sükûnet hâkim oldu. Pekin'deki hükümet bazı simgesel değişiklikler yapmıştı. Grevler ve gösteriler sona erdi.

Karşıklık sadece Hunan'da devam ediyordu. Vali Çang öğrenci temsilcileriyle yaptığı bir toplantıda muhafızları tarafından yelpazelenirken onlara öfkeyle çıktı: "Sokaklarda yürümenize izin verilmiyor, miting yapmanıza izin verilmiyor ... Çok çalışmalı ve derslerinize uğraşmalısınız. Dinlemezseniz kafalarınızı koparırım." Kısa süre sonra Öğrenci Derneği kapatıldı ve dernek başkanı Peng Huang Şanghay'a kaçtı.

Mao fazla etkilenmedi. 4 Ağustos'ta *Siang Irmağı Mecmuası* aykırı bir dilekçe yayımladı. Bizzat kaleme aldığı dilekçede Mao, validen Çangşa'nın önde gelen gazetesi *Dagong-bao*'nun yeniden açılmasına izin vermesini istiyordu:

Biz öğrenciler uzun süredir saygıdeğer vali için kaygılanıyoruz ... gazetenin [Çang taraftarlarınca tezgâhlanan] yasadışı [bir] seçime muhalefet eden ... bir bildirge yayımladığı için kapatılmasını ve editörünün tutuklanmasını en azından beklemiyorduk ... Samimiyetle umuyoruz ki, sayın vali, kendi çıkarına ve yararına uygun biçimde doğru bir karar verecek [ve editörü serbest bırakacaktır]. Bu durumda Hunan halkı sizin bu erdemli hareketinizi sonsuza dek hatırlayacaktır. Aksi takdirde ... yanlış bilgilendirilmiş yabancılar bu hükümetin ifade özgürlüğü hakkını ortadan kaldırdığını ilân edebilirler. Taşan bir ırmaktan sa kem sözlere karşı durmalıyız ... Sayın vali aydınlanmış ve ileri görüşlü bir kişidir ve bizimle anlaşmaya varmaması imkânsızdır.

Vali'nin tepkisi beklendiği gibi oldu. Mao'nun, mecmuanın sadece toplumsal ve akademik sorunlarla ilgilendiği iddiasına rağmen, bir sonraki sayı toplatıldı ve yayın organının kapatılması emredildi. Birkaç gün sonra Çang'ın evlatlığının başını çektiği bir grup asker, Japon karşıtı bir boykot örgütlemek isteyen öğrencilere yardımcı olmak için Şanghay'dan gelen iki genç radikali süngüleyerek öldürdü. Sonraki ay Mao bir başka öğrenci gazetesi olan *Sin Hunan*'ın (Yeni Hunan) editörlüğünü devraldı. İlk sayıda, meydan okuyan bir tavırla şöyle diyordu: "İşlerin düzgün gidip gitmediğiyle doğal olarak ilgilenmeyeceğiz. Her ne olursa olsun herhangi bir otoriteyi de dikkate almayacağız." Dört hafta sonra bu gazete de kapatıldı.

Mao'nun annesi o sıralarda ölmüştü. Çang'ın yeniden açılmasına izin verdiği *Dagong-bao* için yeniden yazmaya başlaması bir aydan fazla sürdü. Bu kez zihninde Çinli kadınların içinde bulundukları durum ve Konfüçyüsçü ailenin dar kalıpları vardı.

Yaz aylarında "Halk Kitlelerinin Büyük Birliği"nde kadınların eşitliği davasının sözcüsü rolünü üstlenmişti:

Baylar, bizler kadınlar! ... Bizler aynı zamanda insanız ... [gene de] bizim ön kapıdan dışarıya çıkmamıza bile izin verilmiyor. Utanmaz erkekler, hain er-

kekler bizi kendi oyuncakları haline getiriyorlar ...Ancak “ıffet” denilen şey de biz kadınlara düşüyor! “Erdemli kadınların tapınakları” her yerde yıkılmaktadır, peki “namuslu erkeklerin pagodaları” nerededir? ... Onlar gün boyu “saygıdeğer bir anne ve iyi bir eş” denilen bir şeyden söz ederler. Bu bize aynı adama sonsuza kadar fahişelik etmeyi öğretmekten başka nedir? Ah nefret! Nefret! Özgürlüğün ruhu! Neredesin? ... Bizim ırzımıza geçen, ruhlarımızın ve bedenlerimizimizin özgürlüğünü yok eden bütün o şeytanlardan uzakta uyumak istiyoruz!

1919’da bu türden görüşler, pek çok Çinli kadının rutin biçimde katlanması beklenen acıların aşırılığına isyan eden ilerici genç Çinliler tarafından büyük ölçüde paylaşılıyordu.

O sonbahar Çangşa’da, anne ve babası tarafından yaşlı bir tüccara ikinci eş olmak üzere nişanlanan genç bir kadınla ilgili korkunç bir olay gerçekleşti. Yirmi üç yaşındaki Çao Vuçen gelecekteki kocasının evine gelin tahtirevanıyla, kırmızı ipeklere bürünmüş olarak taşındı. Fakat tahtirevanın kapısı açıldığında, kızın, boynunu bir usturayla kesmiş olduğu görüldü.

Kendi başından geçen kötü evliliğin acı anılarını hâlâ taşıyan ve aynı şekilde sevgisiz bir evlilik tuzağına düşmüş bir kadın olarak gördüğü annesinin matemini tutmakta olan Mao, iki hafta içinde *Dagongbao*’ya konuya ilişkin ondan fazla makale yazarak tartışmaya katıldı. Kızın ailesi onu, sevmediği yaşlı bir adamla evlenmeye zorladığı için kısmen suçluydu. Fakat yaşanan trajedinin kökünde “toplumsal sistemin karanlığı” yatıyordu. Bu sistem ona, kendi hayatına son vermekten başka seçenek bırakmamıştı. Mao en sevdiği özdeyişe yer veriyordu: “Kırılmış bir yeşim taşı, sağlam bir çömlektten daha iyidir.” Kızın yaptığı şeyin “cesurca bir eylem” olduğunu öne sürüyor ve onun kendi kaderine karşı mücadele etmek için başka yöntemler bulabileceğini savunan Peng Huang gibi kişilerin görüşlerine katılmıyordu:

Bay Peng, Bayan Çao’nun neden kaçmadığını merak ediyor. İzninizle önce birkaç soru soracak, sonra kendi görüşümü açıklayacağım.

- 1) Çangşa kentinde kırktan fazla seyyar satıcı var [evden eve dolaşan ve iç semtlerdeki kadınlara keten mallar satan] ... Bunun sebebi nedir?
- 2) Çangşa kentindeki bütün helâlar neden sadece erkekler içindir de kadınlar için değildir?
- 3) Neden bir berber dükkânına giren tek bir kadın görmüyorsunuz?
- 4) Neden otellerde kalan tek bir kadın bile yok?
- 5) Neden çay içmek için çayhaneye giden tek bir kadın görmüyorsunuz?

6) Neden [büyük mağazadaki] müşteriler ... hep erkektir ve içlerinde tek bir kadın bile yoktur?

7) Kentteki arabacılar içinde neden tek bir kadın bile yoktur?..

Bu soruların yanıtlarını bilen kişi Bayan Çao'nun neden kaçamadığını da anlayacaktır ... Bunu istemiş olsaydı bile, nereye kaçabilirdi?

Mao'nun toplumsal etkenler ve doğrudan gözleme yaptığı vurgu onu siyasal hedeflerini gözden geçirmeye yöneltti. Çin'i değiştirmek için yapılması gereken ilk işin toplumu değiştirmek olduğu sonucuna vardı.

Yeni Halkın Araştırma Derneği'ndeki arkadaşlarından bazıları bu tutum karşısında duraksadılar. Onlara kalırsa bilginlerin görevi "küçük sorunlarla ve önemsiz olaylarla uğraşmak" değil, büyük fikirler üretmekti. Bir noktaya kadar doğru, diye karşılık verdi Mao. Ancak büyük hedef unutulmadığı sürece, pratik, siyasal değişimi geliştirmek, şimdiki durumu etkilemek ve temel reformu gerçekleştirmek için kullanılabilecek "en ekonomik ve en etkili araçlar"ı oluşturuyordu.

Mao'nun etkisiyle, bu pragmatik ve sade yaklaşım, Japonya karşıtı boykotu güçlendirmeyi amaçlayan yeni çabaların Çang Kingyao'yla bir boy ölçüşmeye yol açtığı o kış aylarında Çangşalı öğrenciler tarafından benimsendi.

2 Aralık günü yaklaşık 5.000 öğrenci, Ticaret Odası temsilcileri, Yerli Malını Destekleme Derneği üyeleri, fabrika işçileri ve tezgâhtarlar eski imparatorluk denetleme binalarına doğru yürüyüşe geçtiler. Yürüyüşün sonunda, içinde kaçak Japon malları bulunan on dört kutuyu ateşe vermeyi planlıyorlardı. Gösterinin en yüksek noktaya ulaştığı bir sırada valinin en küçük kardeşi Çang Kingtang'ın komutasında yüzlerce asker çevre sokaklardan ortaya çıkarak, ellerinde tüfeklerle göstericileri çember içine aldılar. Çang Kingtang, "Kimsiniz siz? Nedir bu kargaşa?" diye bağırdı. "Şunu bilin ki, biz Çang kardeşler eğitim görmemiz için size para veren kişileriz." Ardından atını ileri doğru mahmuzlayarak öfkeyle haykırmaya devam etti: "O şeyleri sizinle birlikte yakmayı gayet iyi bilirim ben ... Ben bir askerim ve adam öldürmeyi bilirim. Bu işlere devam ederseniz bazılarınızı kesinlikle öldüreceğim." Bir öğrenci yurtsever bir gösteri yapmakta olduklarını söyleyerek itiraz ettiğinde, kılıcının keskin olmayan yanıyla ona vurmaya başladı ve askerler de aynı anda ilerlemeye başladılar. "Siz Hunanlılar, eşkiyasınız!" diye bağıırıyordu adam, "Sizin kadınlarınız da eşkiya!" Gösterinin önderleri yere diz çökmeye zorlandılar. Bu arada Çang onları yumrukluyordu. Çok sayıda kişi tutuklandı.

Tek başına ele alındığında önemsiz olan bu olay Hunanlılar için bardağı taşıran son damla oldu. Çang'ın hakaretler yağdırdığı kişiler seçkin tabakadan ailelerin oğulları ve kızlarıydı. O sonbaharda önde giden Çangşalı bir banker, yabancı bir tanıdığına şöyle dedi: "Bu kez huzursuzluk kısa ceketli kitleler arasında değil, cüppeli sınıflar [arasında]

Bu koşullar altında yaşamaya devam etmektense bu kentin yağmalanması ve Çang Kingyao'yu başından atması daha iyi." Kuzeyin hükümdarlığı altında geçen on sekiz ayın sonunda ekonomi çökmüştü. Pek çok bölgede askerlere para ödenemiyordu. Bu durumda Çang, diğer pek çok savaş ağası gibi, çiftçilere gizli bir emir vererek afyon ekimini yeniden başlattı. Büyük bir vergi geliri sağlayan afyon üretimi o sıralarda Büyük Güçler ile yapılan antlaşmalar (ve Pekin'de yayımlanan yeni bir başkanlık karamamesi) gereğince yasaklanmış durumdaydı.

Çangşa'daki karşılaşmadan iki hafta sonra bir heyet Çang'ın görevden alınmasını rica etmek üzere gizlice Pekin'e gitti. Çang'a karşı açılan kampanyaya ilişkin bilgileri Çin'e çıkan gazetelere aktaracak bir "Halkın Haber Ajansı" kurmakla görevli olan Mao da heyette yer alıyordu. 24 Aralık günü Vuhan'daki öğrenciler bir demiryolu deposunda her biri 90 kg. ağırlığında kırk beş çuval afyon tohumu bulduklarında "yeni ajans" atlatma bir haber yakalamış oldu. Yük gemilerle Çangşa'ya, Vali Çang'ın adresine götürülmek üzere bekliyordu. Heyet iki ay boyunca Çang'ın "doymak bilmez açgözlülüğü"nü ve "zallım yönetimi"ni lanetleyen dilekçeler yağdırdı. Başbakan'ın makamında Mao'nun da hazır bulunduğu bir toplantı yapıldı ve bu toplantıda Ulusal Meclis'in Hunanlı üyeleri, Çang azledilene kadar görevlerinden istifa etmiş sayılmalarını istediler. Ancak vali sağlam biçimde yerinde kalmaya devam etti ve şubat ayının sonunda düş kırıklığına uğrayan delegeler daha fazla bir şey yapamayacaklarını anladılar.

Dört ay sonra Çang nihayet halkın içinden çıkan protestoculardan çok savaş ağası siyasetleri yüzünden devrildi. Mayıs 1920'de kendi Çili kligi ile rakip Anfu hükümeti arasında alttan alta süren çatışmanın bir karar noktasına yaklaştığını hisseden Vu Peyfu, Tan Yankay'ın güneyli güçlerine Hunan'ı yeniden ele geçirmeleri için yardım etmeye karar verdi ve Duan Kiruy'la savaşmak üzere Pekin'in kuzeyine doğru hareket etti. 11 Haziran günü vali kaçtı. Daha önceden bir cephane deposunu havaya uçurarak kaçacağını belli etmişti. Tipik bir ayrılış jesti yaparak yerli tüccarları kenti yakmak ve önderlerini idam etmekle tehdit ederek bir milyon dolar civarında haracını da aldı. Ertesi gün öğleden sonra güneyli güçlerin gelişi hakkında, kent sakinlerinden biri, "Çangşa'da o güne kadar gördüğüm en neşeli gün oldu," diye yazdı. Neşeli bir kalabalık caddelerde yürüyüş yaptı ve gece sayısız havai fişek patlatıldı. Bir ay kadar sonra Duan Kiruy'un orduları Vu ve diğer Çili generalleri tarafından yenilgiye uğratıldı ve Kuzey Çin'i üç yıldır yönetmiş olan Anfu kligi resmen dağıldı.

Mao'nun Pekin yolculuğu pratik siyaset alanında başarısız bir deneyim olduysa da, nihayet Marksizmle tanışmasını sağladı. Daha geçen sonbahar Çang'ın öğrencilere karşı aldığı sıkı önlemler en yüksek noktaya vardığı ve *Siang Irmağı* kapatıldığı bir sırada Ma-

o bir “Sorun İnceleme Derneği” kurmuştu. Derneğin amaçlarından biri, “halk kitlelerinin birliği”nin nasıl gerçekleştirileceğini araştırmaktı. Faaliyet alanı eklektik olan dernek, araştırılması önerilen yüzlerce konudan oluşan bir liste çıkardı. Bu konular, “sosyalizmi gerçekleştirmek mümkün müdür, değil midir?”den, “Pekin Denizi, Manş Denizi ve Gibraltar Boğazı’nın altından trafik akışı sağlayan tüneller açma sorunu”na kadar çeşitleniyor ve bu durum Dört Mayıs hareketinin açığa çıkardığı sınırsız imkânlar duygusunu canlandırıyordu.

Dernek, o yıl Hu Şi ile Li Daçao arasında geçen ünlü bir tartışmadan esinlenmişti. Hu, Çin’in “Sorunları Daha Çok İncelemesi, İzm’ler Hakkında Daha Az Konuşması” gerektiğini öne sürmüştü. Li ise “izmler” (ya da teoriler) olmaksızın sorunların anlaşılamayacağını öne sürüyordu. 1919 yılının eylül ayında Mao tartışan tarafların her ikisini de desteklemeye çalışmıştı.

Ne var ki aylar geçtikçe “izmler” öne çıkmaya başladı. Li Daçao’nun *Yeni Gençlik*’te yayımlanan “Marksist Görüşlerim” başlıklı makalesi büyük bir etki yarattı. Makalenin Marx’ın iktisat teorisiyle ilgili bölümü Kasım 1919’da yayımlandı. Mao’nun dili neredeyse bir gece içinde değişti. İlk kez, dönüştürmek istediği sistemin nitelik bakımından özünde iktisadi olduğunu anlamaya başlamıştı. Geleneksel evliliğin “esas ilişkisi,” diyordu, “iktisadidir ve bu nedenle kapitalizmin denetimi altındadır.” Evlilik sistemi değiştirilecekse, kadınlar iktisadi bağımsızlık kazanmalıydılar. Eğer toplum değiştirilecekse, eski iktisadi ilişkilerin gitmesi gerekecek ve yeni bir iktisadi sistemin bu ilişkilerin yerini alması zorunlu olacaktı. Bir ay sonra Mao, Yeni Halkın Araştırma Derneği’ndeki arkadaşlarına “yoldaşlar” diye hitap etmeye ve çalışan halka da “emekçiler” demeye başladı.

1920 baharında Rusya’nın Büyük Güçler’in Çin’de bölgesel haklardan yararlanmalarını sağlayan “eşitsiz antlaşmalar”ı tanımama kararı, Çin’de Polşevik rejime yönelik büyük bir sempatiye ve Çinli radikaller arasında da bu rejimin yönetim ilkelerine muazzam bir ilgi duyulmasına yol açtı.

Mao derinden etkilenmişti. Moskova’daki yeni hükümete ilişkin ulaşabileceği her şeyi öğrenmeye çalıştı. Bir arkadaşına Rusya’nın “d’ınyanın bir numaralı uygar ülkesi” olduğunu söyledi. Oraya gitmek, komünizmi gözleriyle görmek istiyordu. Li Daçao’yla görüştü. Çinlilerin Fransa’ya gitmelerini sağlayan programa benzer bir çalışma-arastırma programı oluşturarak gençleri Moskova’ya göndermek mümkün olamaz mıydı? Bir ara çevresindeki insanlara Rusça öğreneceğini söyledi. Gene de içten içe bu seyahat konusunda kararsızdı. “Şu iki sözcük, ‘dışarıya gitmek’, pek çok insanın aklını başından alıyor,” diye yakınıyor, birkaç satır sonra hüznü bir ifadeyle şu sözleri ekliyordu: “Bu arzuyu tatmin etmek için her birimizin bir kez dışarıya gitmesinin tek doğru çözüm olduğunu düşünüyorum.” Sonunda, “şimdilik” Çin’de kalıp araştırmalarına devam etmeye karar verdi.

Ne var ki Pekin'de bile bunu yapmak, söylemek kadar kolay değildi.

Marksizm konusunda Çince pek az yazılı malzeme vardı. *Komünist Manifesto*'nun ilk tam çevirisi, Mao'nun Şanghay'a gitmek üzere olduğu Nisan 1920'ye kadar yapılmadı ve Lenin'in hiçbir yazısı da o yılın sonuna kadar çevrilmedi. Mao bu kitapları sabırsızlıkla bekledi. Özellikle *Manifesto* onu derinden etkiledi. Ardından Kautsky'nin şiddet yöntemlerinin kullanılmadığı bir devrimi savunan *Sınıf Mücadelesi*'ni okudu. Tam o sıralarda Pekin Üniversitesi'nde bir Marksizm'i Araştırma Derneği kurmuş olan Li Daçao, Çen Dusiu'nun yanı sıra onu da komünizme inanmaya teşvik etti. Daha sonra Mao onun hakkında, "Hayatımın belki de en kritik döneminde beni derinden etkiledi," diyecekti.

Fakat Mao'nun bir doktrin olarak Marksizm'i benimsemesi için hâlâ uzun bir yol kat etmesi gerekiyordu. Çen bir Sosyalist Gençlik Birliği kolu oluşturma ve Şanghay'da bir "komünist grup" kurma noktasındayken, Mao hâlâ sınıfsız, anarşist bir toplumun barışçı yöntemlerle kurulmasına yönelik bir ilk adım olarak, Kropotkin tarzında karşılıklı yardımlaşmayı, kaynakların ortaklaşa kullanımını, birlikte çalışma ve araştırmayı temel alan komünlerin kurulmasını tasarlayan Japon "Yeni Köy" hareketini coşkuyla savunuyordu. El emeği zorunlu olacaktı; şehir ile kırsal ve öğrenciler ile toplum arasındaki kopuşu gidermek için üyelerin (Rusya'daki öğrencilerin Bolşevizmi yaymak için köylere gönderilmeleri gibi,) köylülerin arasına karışmaları ve modern fikirleri yaymaları gerekiyordu.

O yaz bu türden çeşitli tasarımlar Pekin'de ve başka yerlerde çöktükten sonra, Mao komünlerin pratik olmadığı kanısına vardı. Gene de "Yeni Köy" anlayışını tamamen terk etmedi. Bir yıl sonra Çangşa'da, komünal hayat ilkelerini temel alan, üyelerinin öğretmeye, araştırmaya ve "komünizmi uygulamaya" ant içtikleri bir "Kendini İnceleme Üniversitesi" kurdu. Bu arada Dört Mayıs hareketinin çıkardığı yeni yayınların eyalette dağıtımını sağlamak için bir de Kültür Kitapları Derneği kurdu. Bu kitaplar arasında Marksizm yine ağırlıklı bir yer tutmuyordu. Demek, Kautsky ya da Marx'ın kitaplarından çok, Kropotkin, Hu Şi ve John Dewey'in kitaplarını satıyordu. O sıralarda Mao, "eğitim hayattır, okul toplumdur," fikrinin sahibi Dewey'i, Bertrand Russel ve Fransız düşünür Henri Bergson'la birlikte "üç büyük çağdaş filozof"tan biri olarak görüyordu.

Yıllar sonra Mao, Baoban'da Edgar Snow'a 1920 yılının yazında kendisini Marksist olarak gördüğünü söyledi. Hiçbir şey gerçekten bu kadar uzak olamazdı. O sıralarda bir arkadaşına neye inanacağını hâlâ bilemediğini itiraf etmişti. Aslında, bir aydınlanma kaynağı olmaktan çok uzak olan Mao'nun Marksizmi o yaz bir başka kafa karışıklığına neden olmuştu. Daha örgütlü olmadığı için kendine kızıyordu. Eski öğretmenlerinden birine, "Fazla duygusalım ve fazla hiddetli olmak gibi bir zaafım var," itirafında bulundu. "Zihnimi sakinleştiremiyorum ve sebat etmekte zorlanıyorum. Değişmek de benim için çok zor. Aslında benim için en üzücü durum bu!" Röntgen gibi gözlere sahip olmak istediğini söyleyerek sürdürüyordu sözlerini. Bu durumda daha çok okuyabilirdi: "En çok

filoloji, lengüistik ve Budizm çalışmak isterdim, ancak bu konuları incelemek için ne kitabım var ne de boş zamanım. Gecikiyorum ve her şey sürüncemede kalıyor ... Disiplinli bir hayat yaşamak benim için çok zor.”

Güçlü radikal inançları olan bir adamın Budizmi araştırma arzusu tuhaf kaçabilir. Fakat 1920’de Mao için Çin kültürü hâlâ her şeyin üzerinde inşa edilmesi gereken temeli oluşturuyordu. Bu durum hayatının geri kalan kısmında değişmeyecekti.

Mao, gençlik dönemi fikirlerinden asla vazgeçmedi. Paulsen ve Kant’tan alıp özümlediği idealizm Dewey’in pragmatizmiyle, John Stuart Mill’in liberalizmi sosyal Darwincilikle; Adam Smith ise T. H. Huxley’le kaplandı. Liang Kiçao’nun anayasalcılığı Kiang Kang-hu ve Sun Yat-sen’in sosyalizmine yol açtı. Kang Yuvey’in ütopyacılığı anarşizme ve Marksizme giden yolu hazırladı. Bütün bu “modern bilgiler”, Ming döneminden, Vang Yang-ming’den, Song yeni-Konfüçyüsçüsü Çu Ki’ye, büyük Tang deneme yazarı Han Yu’dan, Savaşan Devletler döneminin Çu Yuan’ına kadar değişen klasik bir mirasla destekleniyordu. Bu miras Mao’nun Şaoşan köy okulunda geçen çocukluk döneminde özümlediği Budizm, Konfüçyüsçülük ve Daoculuktan oluşan geleneksel Çin amalgamının sağlam zeminine kök salmıştı. Her tabaka diğerlerini içeriyor, hiçbir şey kaybolmuyordu.

Ortaya çıkan sonuç, Mao’nun yaşı ilerledikçe daha da öne çıkan, dikkat çekici bir mecaz ve kapsamlı düşünme yeteneği oldu. Ancak daha da önemlisi, sonunda benimsemediği Marksizm’e yaklaşımının, çok farklı başka entelektüel geleneklerle renklenmesiydi.

Kültür Kitapları Derneği, anarşist metinlerin yanı sıra, klasik edebiyat diliyle yazılmış *Su Kiyısı*’nın yeniden düzenlenmiş bir baskısı gibi, tamamen geleneksel kitaplara da yer veriyordu. Ve 1920 baharında, iki yıl önce sözünü ettiği geziye nihayet çıkabildiğinde Mao’nun adımları onu eski çağların klasik sitelerine götürdü:

Kufu’da konakladım ve Konfüçyüs’ün mezarını ziyaret ettim. Konfüçyüs müritlerinin ayaklarını yıkadıkları küçük dereyi ve bilgenin çocukluğunu geçirdiği küçük kasabayı gördüm. Tarihsel tapınağın yakınlarında onun kendi elleriyle diktiği söylenen ağaç onun anısına adanmıştı. O ağacı da gördüm. Konfüçyüs’ün ünlü müritlerinden Yan Huy’un bir zamanlar yaşadığı ırmağın kıyısında durdum ve Mencius’un doğduğu yeri gördüm. Bu gezi sırasında, Tayşan’a, General Feng Yusiang’ın inzivaya çekilerek yurtsever parşömenler yazdığı kutsal Şandong dağına tırmandım ... Dongting gölünün çevresinde yürüdüm ve Baodingfu duvarının çevresinde dolaştım. Beyhay Körfezi’ni kaplayan buz tabakasının üzerinde yürüdüm. Üç Krallık’taki [*Üç Krallığın Romanı*] ünlü Kuçou duvarının çevresinde ve gene tarihsel bakımdan ünlü Nanking duvarının çevresinde yürüdüm ... Bütün bunların maceralarıma eklenen değerli kazanımlar olduğunu düşündüm...

On altı yıl sonra Edgar Snow'a yaptığı bu değerlendirme Çin'in geçmişine yaptığı yolculuğun Mao için, bir bakıma, Çin'in geleceğini belirleyecek "izmler" in yeni ve yabancı dünyasına yaptığı yolculuk kadar başarılı olduğunu gösteriyordu.

Çang Kingyao, Hunan valiliğini terk etmek zorunda bırakılmadan önce, o gittikten sonra eyaletin nasıl yönetileceği konusunda hararetli bir tartışma geliştirdi. Sun Yat-sen'in kurduğu Çin Cumhuriyeti artık bir başarısızlık olarak görülüyordu. 1913'ten beri Hunan, her biri bir öncekinden daha kötü olan kuzeyli üç savaş ağası, Kasap Tang, Zalim Fu ve Zehir Saçan Çang tarafından yönetilmişti. On binlerce Hunanlı sonuçsuz bir iç savaşta ölmüş; yüz binlercesi evlerini kaybetmişti. Eyalet seçkinleri arasında son iki yıldır yaşanan vahşet, hem muhafazakârları hem de ilericileri Hunan'ın Hunanlıların denetimi altında daha iyi olacağına ikna etmişti. Bu yaklaşım eyaletin, sadece sözde değil gerçekte de, önce Pekin'deki hükümetten ve daha sonra Çin'in geri kalan kısmından bağımsızlığını ilân etmesi yönünde atılmış küçük bir adımdı. 1920'de yeni parolalar kendi kendini idare ya da özyönetimdi. "Hunan Hunanlılarındır!" sloganı kulağa yeni geliyor ve ondokuzuncu yüzyıl gezginlerinin fark ettikleri eski "bağımsız krallık" zihniyeti dramatik biçimde yeniden canlanıyordu.

Mao önceleri kuşkuluydu. "Bunu nasıl yapabileceğimizi gerçekten anlamış değilim," diye yazdı o yılın mart ayında. "Gelecekte durum tamamen değişmedikçe ve statümüz bir Amerikan ya da Alman eyaletinininki gibi olmadıkça, şu anda Çin'in bir eyaleti olan Hunan kolayca bağımsız olamaz."

Fakat aradan üç hafta geçmeden bu davaya kazanıldı ve merkezi Şanghay'da bulunan, bir grup zengin Hunanlı işadınının para yardımıyla bulunduğu "Hunan'da Reformu Destekleme Derneği"nin kuruluş faaliyetlerini sürdüren Peng Huang'a katıldı. Vali Çang'ın devrilmesi "yılan kuyruklu bir kaplan başı" (arkası gelmeyen cesur bir başlangıç) olma riski taşıyor uyarısında bulundu. "Kötü sistem" in kendisi değiştirilmeliydi, yoksa bir başka savaş ağası Çang'ın yerini alacaktı. Ancak sistemi bütün Çin'de değiştirmek imkânsızdı. O nedenle en iyi yaklaşım, kendi kaderini tayin hakkı ilkesini öteki eyaletlerin izleyeceği bir model haline gelebileceği umuduyla uygulayarak, yerel bölgelerden, bu örnekte Hunan'dan işe başlamaktır. Böyle yapılırsa, sonunda herkes "bütün ülkenin sorunlarına genel bir çözüm bulmak için bir araya" gelecekti.

Haziran 1920'de, Çang'ın düşüşünden on gün sonra, Mao, Şanghay'da çıkan *Şenbao* gazetesinde yayımlanan bir mektupta tezlerini bir adım daha ileri götürdü:

Şu andan itibaren esas olarak yapmamız gereken ... askeri valiliği kaldırmak, askeri güçleri azaltmak ve ... halk yönetimini kurmaktır ... gelecek yirmi yıl

içinde halkın yönetimini tam olarak kurma umudu yoktur. [Dolayısıyla] bu dönem içinde Hunan'ın yapabileceği en iyi şey ... öteki eyaletleri ya da merkezi hükümeti dert etmeden kendi sınırlarını korumak ve kendi yönetimini uygulamaktır. Böylece o ... yüz yıl kadar önceki [Amerikan] eyaletlerinden biri [gibi] olabilir ... Hunan halkının ruhuna tam olarak uygun biçimde Hunan bölgesi içinde bir Hunan uygarlığı yaratabiliriz ... geçen dört yüz yıldır Çin siyaseti daima büyük yöntemlerle büyük ölçekli projelere ilişkin büyük tasarıları seçmiştir. Sonuç dışta güçlü içte zayıf, tepesi sağlam dibi oyuk, yüzeyde şatafatlı fakat altta anlamsız ve yozlaşmış bir ülke olmuştur; Cumhuriyet kurulduğundan beri, ünlü kişiler ve büyük adamlar yüksek sesle anayasadan, parlamentodan, başkanlık sisteminden ve kabine sisteminden söz etmişlerdir. Onlar seslerini yükselttikçe karışıklık arttı. Neden? Çünkü kumun üzerine inşaat yapmaya çalışıyorlar ve o büyük yapı daha tamamlanmadan çöküyor. Alanı daraltmak ve Hunan'da özyönetimden, Hunanlıların kendi hükümetlerinden söz etmek istiyoruz.

Sonraki iki ay, köyleri yakılmış köylülerden kentlerdeki büyük tüccarlara kadar bütün toplumsal tabakalardan Hunanlılar, Çang'ın ordusunun yarattığı tahribatın ardından paramparça olmuş geçim araçlarını onarmaya, siyasal konularda daha çok düşünmeye çalıştılar. Mao Şaoşan'da kardeşleriyle birkaç hafta geçirdi ve ailenin en büyük oğlu olarak aile meseleleriyle ilgilendi. Çangşa'da Tan Yankay kişisel kariyerinde üçüncü kez eyalet yönetiminden arta kalar. parçaları bir araya getirmeye başladı. Artık nefret edilen *dukun* ya da askeri vali ünvanını reddediyor, kenti kurtaran güçlerin "başkomutanı" olarak anılmayı tercih ediyordu.

Hunan ismen ve fiilen Pekin'in denetiminden bağımsızdı, ancak gelecekteki hükümet biçimini kararlaştırmamıştı. Ağustos ayının sonunda, bu konu, Cumhuriyet'in ilk yıllarında başbakan olmuş Hunanlı bir bilgin, Siong Siling tarafından ele alındı. Siling, yeni valinin yerel meclis üyeleri ile eğitim ve iş derneklerinin üyelerinden oluşan bir kurul tarafından seçilmesini önerdi. Karşı öneriler de oldu. Mao, eylül başlarında Çangşa'ya döndüğünde tartışmanın büyük bir hararetle devam etmekte olduğunu gördü. *Dagongbao*'da yayımlanan bir denemeye o da tartışmaya katıldı. "Bir değişim fırtınası bütün dünyayı kaplamaktadır," diyordu. "Yer gök ulusların kendi kaderlerini tayin hakkı çağrısıyla inliyor." Hunan, "temelsiz büyük Çin'den kopacak "yirmi yedi küçük Çin" in birincisi" olmalı, yeni ilerici güçlerin "her yeri kaplayan genel devrim"ine yol açacak bir değişim sürecini başlatmalıydı.

Tan Yankay duraksadı. Özyönetim geniş temelli bir meşruiyet sağlayacak, bu da onun konumunu yerel askeri komutanların hırsları karşısında daha az kırılan hale ge-

ürecekti. Fakat müzakerelerin tamamen kendi denetimi altında yapılmasını istiyordu.

Eylül ayı ortalarında Tan bölgenin ileri gelenlerini ve memurlarını yeni bir anayasa taslağı hazırlamak için toplantıya çağırdı. Katılımın çok dar tutulduğu eleştirisiyle karşılaştığında, bu görevin eyalet meclisine verilmesini önerdi. Mao, Peng Huan ve *Dagongbao*'nun editörü Long Kiangong için bu öneri de kabul edilemezdi. Long, “özyönetim istiyorsak,” diye yazdı, “özel bir sınıftan gelen az sayıda insana güvenemeyiz ... Kurtuluş yolunu kendi başımıza bulmalıyız! ... Tepeden aşağı yönetimin tuzağını bozmalıyız!” Onlar on sekiz yaşını (Mao'nun ilk önerilerinden birinde on beş yaşını) aşmış her Hunanlinin oyuyla seçilen anayasal bir meclis öneriyorlardı.

8 Ekim günü Mao'nun başkanlığını yaptığı halka açık bir toplantıda bir dilekçe hazırlanması kararlaştırıldı. Toplantıda Mao, şehir halkının ortaya çıkan özyönetim şansını elden kaçırmamasını sağlamaya çalıştı:

Çangşalı yurttaşlar!.. Başarılı olursanız, bundan [Hunanlı] 30 milyon insan yararlanacak. Sorumluluğunuzun hafif olmadığını bilmelisiniz. Batılı ülkelerde yaşanan siyasal ve toplumsal reformlar hep yurttaş hareketleriyle başladı. Büyük dönüşümler sadece Rusya'da olmadı ... son zamanlarda dünyayı sarsan öteki ülkeler de yurttaşlarıyla birlikte hareket ediyorlar. Ortaçağda bile “özgür insanlar” statüsünü zorbalardan söküp alanlar sadece yurttaşlardı ... Yurttaşlar! Ayaklanın! Hunan'ın gelecekteki altın çağının yaratılması bugünden belirlenmektedir.

İki gün sonra, Çin Cumhuriyeti'nin Ulusal Günü'nde eski kentin dar sokaklarından yağmur altında akıp gelen insanlar devasa bir gösteride birleştiler. Bayraklar açıldı, bantolar çaldı ve kalabalık vali konağına doğru yürüyüşe geçerek dilekçenin bir kopyasını Tan'a sundular. *North China Herald*, “Çin'de Eyalet İçi Yönetim: Her Eyalet Kendisini Yönetsin” başlığını taşıyan haberinde gösteriye geniş yer verdi:

Bu belge üç beyefendinin eseri idi: *Dagongbao*'nun editörü Bay Long [Kiangong]; Birinci Normal Okul'dan Bay Mao [Zedung] ve bir kitap satıcısı olan Bay Peng [Huang] ... 430 [imzacının] ... yaklaşık 30'unun kent basınıyla ilişkili olduğu [söyleniyordu]; belki 200 kişi öğretmen ya da bilgin sınıfına mensup adamlardı; yaklaşık 150 kişi tüccar ve tahminen 50 kişi [de] işçi [idi]. İmzalamaya sadece çalışan insanların değil, onların belgeyi valiye sunan 15 kişilik heyetin üyeleri olarak kentteki en kültürlü adamlarla yan yana yürüyen temsilcilerinin de davet edilmesi ilginçtir ... Çin'in gözlerinin bu önemli anda Hunan'a yöneldiği kuşku götürmez. Hunan [öteki eyaletler için] görülmemiş

bir şans yakalamıştır ... Hunan eyleme geçerse, onun oluşturduğu örnek yayılacaktır.

Ancak dilekçe verilirken Tan'ın zihni başka düşüncelerle meşguldü. Kampanya hızlandıkça radikalleşiyordu. Dilekçeyi verenler “demokrasi ve sosyalizm”i temel alan bir siyasal sistem istiyorlardı ve bu olmazsa, “kanlı bir devrim”in gerekebileceğini ima ediyorlardı. *Dagongbao*'da çıkan makalesinde Mao, hedeflerinin “bir Hunanlının”, başka deyişle Tan'ın hükmettiği bir Hunan olmadığını, “[çünkü o zaman] hükümdarın efendi, yönettiklerinin ise köle haline” geleceğini, amacın, “halk tarafından yönetim” olduğunu açıkça ortaya koyuyordu.

Aslında bunlar abartılı sözlerdi. Nüfusunun % 90'ının okur yazar olmadığı bir ülkede “gerici partileri süpürüp atacak, üst ve orta sınıfları temizleyecek” Leninist tarzda kitlesel bir devrimin mümkün olmadığını Mao da gayet iyi biliyordu. Umulabilecek en iyi sonuç bir eğitimli seçkinler hareketi yaratmak, bunun için dışardan “zorlama yapmak” idi.

Ancak bu uyarılar muhafazakârları endişelendirdi. “Hunan uyarı” bir şeydi; “halkın yönetimi” ise bambaşka bir şey.

Ulusal Gün yürüyüşü sırasında bir grup gösterici, örgütçülerin karışıklık çıkarması için yaptıkları uyarıları göz ardı ederek, seçkinlerin yönetiminin bir simgesi olan eyalet meclis binasının damına tırmandılar ve aşağıdan yükselen büyük bir şamata ve küfürler arasında Meclis bayrağını indirdiler. Ertesi gün Tan bu olayı radikallerin savunmakta oldukları halkın özyönetiminin gerçekleştirilemez olduğunu gösteren bir kanıt olarak kullandı ve desteğini geri çektiğini ilân etti.

Bunun üzerine hareket çöktü. 1 Kasım günü, o sırada Çin'i ziyaret etmekte olan John Dewey ve Bertrand Russel, Çangşa'da, Mao'nun da izleyici olarak katıldığı bir konferans verdiler. Ancak anayasal sorunların tartışıldığı konferansta hiçbir sonuca varılmadı. Birkaç hafta sonra Tan ürkekliğini pahalya ödedi. Halktan gelen baskıları önleyeceği umuyla düzenlediği bir tür askeri gösteri sırasında, yerel ordunun komutanı Çao Hengi tarafından devrildi.

Çao kendi eyalet anayasa taslağını hazırladı. Taslak nisan ayında yayımlandı ve Ocak 1922'de resmen yürürlüğe girdi. Ancak bu Mao ve arkadaşlarının uğrunda savaşmakta oldukları “tam özyönetim”in soluk bir gölgesinden ibaretti. Çao, Kanton'daki güneyli hükümetle kurulan dostça ilişkileri bir süre korudu ve Çin'de federalizmin önde giden savunucusu olarak tanındı. Ne var ki gerçekte, Mao'nun da uyardığı gibi, sadece bir savaş ağası bir diğerrinin yerini almıştı. Çao, 1926'ya kadar vali olarak kaldı ve bu tarihte bir başka isyancı subay tarafından devrildi.

Bağımsızlık hareketinin başarısızlığa uğraması Mao'da derin bir hayal kırıklığı yarattı. Arkadaşlarına geçen yıl gösterdiği bütün çabaların "boşa gittiği"ni söylüyordu. Hunanlılar "ne idealleri ne de uzun vadeli planları olan sersem"den başka bir şey olmadıklarını göstermişlerdi. "Siyaset çevrelerinde yer alanlar tembel ve aşırı yozlaşmış kişiler. Siyasal reform için hiçbir umut kalmadığını söyleyebiliriz." "Yeni bir yol açmak" için yeni bir başlangıç yapma zamanıdır, diye yazdı.

Bütün bu olup bitenler her zamanki gibi Mao'nun ateşli bir iç değerlendirme yapmasına yol açtı. Duygusal zaaflarından araştırmalarında ilerleyemeyişine kadar her konuda kendisini gözden geçirdi. Ancak içgüdüsel olarak ileriye giden yolun Yeni Halkın Araştırma Derneği'nden geçtiğini hissediyordu. Çang'a karşı açılan kampanya sırasında Dernek zayıflamış, gelecekteki rolüne ve faaliyetlerine ilişkin yoğun bir tartışma başlamıştı.

Mao'ya göre, gerekli olan "kendini adanmış yoldaşlardan oluşan bir grup" idi. Bu grup, ortak hedefleri olan, kendi entelektüel kaynaklarını reformların gerçekleştirilmesi için ortak bir strateji oluşturmak üzere birleştirecek insanlardan oluşmalıydı. "Boş bir ün kazanmaya ya da herkese hoş görünmeye" kalkışmadan perde arkasında sessizce çalışmak, "denetimi ele alma [çabasıyla] siyaset sahnesine kesinlikle sığmamak" gerekiyordu. İkinci olarak, "eski düzeni yıkmak ve süpürüp atmak" için, "[sadece] birkaç bürokratı, siyasetçiyi ve askeri değil, bütün ülke halkı"nı seferber etmek gerekiyordu. Bunu sağlayacak harekete bir "izm" –herhangi bir "izm"– gerekiyor, hareket de geniş bir kitle temeli gerektiriyordu. Mao, Kasım 1920'de arkadaşı Luo Çanglong'a yazdığı bir mektupta şöyle diyordu:

Gerçekten güçlü bir yeni atmosfer yaratmalıyız ... [Bunu] yapmak doğal olarak çok sıkı çalışan bir grubu ve kararlı insanları gerektirir; dahası herkesi bir arada tutacak bir izm'i gerektirir. Bir izm olmazsa atmosfer yaratılamaz. Araştırma derneğimizin, insanları birbirine sadece duyularla bağlamaması gerektiğini düşünüyorum; o, bir izm ile birbirine bağlı bir grup olmalıdır. Bir izm, bir bayrak gibidir; ancak o yükseldiği zaman insanlar bir şeyi umut edecekler ve hangi yöne gideceklerini bileceklerdir.

Fakat şu sorunun yanıtı henüz yoktu: hangi "izm"? O temmuz ayı içinde Fransa'daki grubun on altı üyesi arasında ciddi ayrılıklar baş gösterdi. Öğrencilerin dil öğrenimi için gittikleri, Paris'in altmış mil güneyindeki Montargis'te yapılan bir toplantıda Cay Hesen Çin'de Rus tipi bir devrime ihtiyaç olduğunu öne sürdü. Siao Yu buna karşı çıkarak, Mao'nun bir yıl önce *Siang Irmağı Mecmuası*'nda savunduğu görüşleri andıran, eğitim ve karşılıklı yardımlaşma temelinde anarşist esinli ılımlı bir reform programı önerdi. Daha sonra Siao ve Cay ayrı ayrı Mao'ya yazarak kendi görüşlerini açıkladılar. Cay, sosyaliz-

min temel görevi, proletarya diktatörlüğü silahını kullanarak kapitalist iktisadi sistemi yıkmaktır, diyordu:

Anarşizmin bugünün dünyasında sonuç vereceğini sanmıyorum, çünkü bu dünyada aralarında uzlaşmaz çelişki olan iki sınıfın var olduğu açıktır. Burjuvazinin diktatörlüğünü yıkmamanın tek yolu gerici sınıfların proletaryanın diktatörlüğüyle ezilmesidir. Rusya bunun açık bir örneğidir. Bu nedenle Çin'in gelecekteki reformu için ... öncelikle bir komünist partisi örgütlememiz gerektiğini düşünüyorum; çünkü o, devrimci hareketin başlatıcısı, propagandist öncüsü ve harekât karargâhıdır.

Bu sonuca varan tek kişi Cay değildi. Ağustos ayında Çen Dusiu, Şanghay'da Çin'in ilk "komünist grubu"nu kurmuştu. Kısa süre sonra *Yeni Gençlik*'te yazdığı bir makalede Çen, "bir işçi sınıfı devleti kurmak için devrimci araçların kullanılması" çağrısında bulundu.

Çangşa'da Mao ve Peng Huang, eyalet yönetimindeki zengin bir sempatizanın desteğiyle bir Rus Araştırmaları Derneği kurdular. Dernek üç ay içinde ondan fazla genç Hunanlıyı saflarına kattı. Yeni üyeler arasında Ren Bişi ve Peng Şuçi gibi Moskova'ya gidecek yeni kurulan Doğulu Emekçiler Üniversitesi'ne katılan geleceğin ünlü komünistleri de vardı.

Ekim ayı içinde Çen Dusiu'nun önerisiyle Vang Fuçi Akademisi'nin müdürü He Minfan tarafından Hunan'da bir Marksist Araştırma Çevresi kuruldu. Eski tarz bir edebiyat bilgini olan, beyaz sakalları resmi ipek cüppesinin üzerine düşen He Minfan kendisinden sosyalizme büyük bir ilgi duyması beklenemeyecek biriydi. Mao ve bir öğretmen olan arkadaşı He Şuheng beş kurucu üye arasındaydı. Hep birlikte bir Sosyalist Gençlik Birliği Kolu kurmak için tartışmaya başladılar.

Ancak Mao görüşlerini değiştirmekte duraksıyordu. Cay Hesin'in Bolşevizm'in Çin'in sorunlarına yanıt olduğunu bir anda anladığı ve bu görüşü coşkuyla benimsediği noktada, Mao direniyordu. Arkadaşları, "Cay teorisyen, Mao gerçekçi," demeye başladılar. Sonunda Mao'yu Rus "terörist taktikleri" dediği şeyi benimsemeye yönelten de bu gerçekçilik oldu. Cay'e, "diğer, daha iyi araçlar" başarısızlığa uğradıktan sonra bunun "son çare" olduğunu söyledi. Başarısızlığa uğrayan görüşlerle, özyönetim hareketini ve anarşist "yeni köy" deneyimini kastediyordu. "Rus tarzı devrim"in uygulanabilecek tek yol olduğu görülmüyordu:

Rus yöntemi, bütün diğer yollar çıkmaza girdikten sonra yakın zamanda keşfedilen bir yolu temsil etmektedir. Bu yöntem tek başına diğer dönüştürme yöntemlerinden daha büyük bir potansiyel taşımaktadır ... Toplumsal siyaset

asla bir yöntem değildir, çünkü onun yaptığı tek şey bazı çatlakları yamamaktır. Sosyal demokrasi dönüştürme aracı olarak parlamentoya başvurur, ama gerçekte bir parlamentonun geçirdiği yasalar daima mülk sahibi sınıfları korur. Anarşizm her türlü otoriteyi reddeder ve korkarım ki böyle bir öğreti asla gerçekleştirilemez. [Bertrand Russell'ın] savunduğu aşırı özgürlük gibi, ılımlı tipte komünizm de kapitalistlerin iyice azmalarına yol açar ve bu nedenle asla sonuç vermez. Radikal tipte komünizm ya da sınıf diktatörlüğü yöntemini kullanan işçilerin ve köylülerin ideolojisinin sonuç alması beklenebilir. Dolayısıyla bu, kullanılabilecek en iyi yöntemdir.

Siao Yu'nun savunduğu alternatif, "eğitim yöntemi"ni kullanmak, burjuvaziye kullandığı yöntemlerin hatalı olduğuna ikna etmekte; böylece "özgürlüğü kısıtlamak ya da savaş ve kanlı devrim yoluna girmek zorunlu olmayacaktı." Mao aralık ayı içinde teorik olarak bunun izlenebilecek en iyi yol olduğunu yazdı. Ne var ki bu pratik olarak mümkün değildi. "Tarihsel olarak hiçbir zorba, emperyalist ya da militarist, insanlar onu devirmedikçe kendi özgürlüğünden asla vazgeçmemiştir":

Eğitim şunları gerektirir: (1) para, (2) insan, ve (3) kurumlar. Bugünün dünyasında para tamamen kapitalistlerin elindedir. Eğitimden sorumlu olanlar da ya kapitalistlerdir ya da kapitalistlerin köleleridir ... Çocuklara kapitalizmi öğretirseniz, bu çocuklar büyüdükleri zaman kapitalizmi kendilerinden sonra gelen kuşağa aktaracaklardır. Eğitim bu şekilde kapitalistlerin eline geçmişse, bunun sebebi, kapitalistlerin onları koruyan ve proletaryayı engelleyen yasaların geçebileceği "parlamentolar"a sahip olmalarıdır. Onların bu yasaları yürürlüğe koyacak, içerdikleri avantajları ve yasaklamaları uygulayacak "hükümetler"i vardır. Onların kapitalistlerin güvenlik ve mutluluğunun güvencesi olan, proletaryanın taleplerini bastıran "orduları" ve "polisleri" vardır. Servetlerinin doluşımını sağlamak için hazine olarak kullandıkları "bankaları" vardır. Fabrikaları vardır. Bu fabrikalar, üretilen malları sayesinde tekelleştirdikleri araçları oluşturur. Sonuç olarak Komünistler siyasal iktidarı ele geçirmezlerse ... eğitim görevini nasıl yerine getirebileceklerdir? Eğitim yönteminin uygulanabilir olmadığına inanmamın nedeni budur ...

Siao Yu'nun görüşünün savunulamaz olduğu sonucuna varıyor ve "[Cay] Hesin'in görüşlerine tamamen katıldığı"nı ifade ediyordu. 1921 yılının ilk gününde Yeni Halkın Araştırma Derneği'nin on sekiz üyesi toplantı yapmak için bir kar fırtınası altında Çangşa'daki Kültür Kitabevi'nin yolunu tuttu. İki gün süren tartışmaların ardından oylama yaptılar. Üç

üyenin çekimser kaldığı oylamada üçe karşı on iki oyla Bolşevizmin toplumun geriel hedefi olduğu kabul edildi. Böylece Marksist Araştırma Çevresi bir "komünist gruba" dönüştürülmüş oldu. Mao, He Minfan, Peng Huang, He Şuheng ve bir öğretmen, grubun ilk üyeleri idi. 13 Ocak günü, esas olarak öğrencilerden ve Yeni Halkın Araştırma Derneği üyelerinden oluşan Sosyalist Gençlik Birliği Hunan Şubesi açılış toplantısını yaptı. Mao, Şanghay'dan Çen Dusiu grubunun kasım ayında çıkarmaya başladığı yeraltı gazetesi *Gongçandang*'ın (Komünist) önceki sayılarını ve gene o sıralarda çıkarılan bir parti manifestosu taslağını getirtmişti. Manifestoda üretim araçlarının ortak mülkiyeti, devletin kaldırılması ve sınıfsız bir toplumun kurulması için çağrı yapılıyor ve şöyle deniliyordu:

Kapitalizmi yenilgiye uğratmanın aracı sınıf mücadelesidir ... Görev bu sınıf mücadelesinin gücünü örgütlemek ve yoğunlaştırmak ve kapitalizmin karşısında yer alan kuvveti daha güçlü hale getirmektir ... hedef geniş endüstri birlikleri örgütlemektir ... ve aynı zamanda devrimci, proleter bir siyasal parti, Komünist Parti kurmaktır. Komünist Parti kapitalistlere karşı mücadele etmek ve siyasal iktidarı onun elinden almak için devrimci proletaryaya rehberlik eder ... Rus Komünist Partisi'nin 1917'de yaptığı gibi, burada da iktidar işçilerin ve köylülerin elinde olacaktır.

Kısa süre sonra Mao, pratik bir siyasal öğreti olarak anarşizmi reddettiğini ve kurmayı planlamakta oldukları yeni partinin felsefi temeli olarak Marx'ın "maddeci tarih anlayışı"nı benimsediğini Çay Hesen'e açıkça yazdı. Mao'nun dönüşümü tamamlanmıştı.

Mao'nun Marksizmi daima anarşist bir ruh taşıyacaktı. Fakat uzun süren "izm" arayışı artık sona ermişti.

Marksist olmak 1920'de sadece Mao'nun hayatını değiştirmekle kalmadı. Kişisel koşullarını da dikkat çekici biçimde değiştirdi. Bir öğrenci olarak tam anlamıyla beş parasızdı ve bu durum okulu bitirdikten sonra da devam etti. Konfüçyüsçü karşılıklı yardımlaşma geleneğine güvenerek borçla yaşıyordu. Bu geleneğe göre, parası olanlar parasız arkadaşlarına yardım ediyorlardı; günün birinde roller değişebilir ve parası olanlar muhtaç hale düşebilirlerdi. Gene de bu oldukça belirsiz bir durumdu. Yıllar sonra Mao o bahar aylarında büyük bir hevesle çıktığı seyahatin, Pekin'den ayrılır ayrılmaz parası bittiği için neredeyse bir felaketle sonuçlandığını anlattı:

Yola nasıl devam edebileceğimi bilemiyordum. Ancak Çin atasözünün dediği gibi, "Tanrı, gezgini yolda bırakmaz." Bir öğrenciden 10 yuan ödünç aldım ...

[Bu sayede] Pukou'ya [Şanghay'dan fazla uzak olmayan] kadar gitmemi sağlayacak bir bilet satın alabildim ... Yolda [klasik siteleri ziyaret ettim] ... fakat Pukou'ya vardığımda gene meteliksiz kaldım ... Borç isteyebileceğim hiç kimse yoktu; şehirden nasıl çıkacağımı bilemiyordum. Tam o sırada başıma gelebilecek felaketlerin en kötüsü gerçekleşti ve bir hırsız ayakkabılarımı çaldı. Bak şu işe! Ne yapacaktım şimdi? Ama bir kez daha, "Tanrı gezgini yolda bırakmaz," diye düşündüm ve küçük bir şans bu kez de kapımı çaldı. Demiryolu istasyonunun dışında Hunanlı eski bir arkadaşla karşılaştım ve bu arkadaş benim "iyilik meleğim" olduğunu kanıtladı. Bana hem bir çift ayakkabı hem de beni Şanghay'a götürecek bir bilet alabileceğim kadar ödünç para verdi.

Şanghay'da Mao üç Hunanlı arkadaşıyla paylaştığı odanın masrafını çıkarmak için çamaşır yıkamak zorunda kaldı. Arkadaşlarına çamaşır yıkamanın o kadar kötü bir şey olmadığını söylüyordu. Esas sorun, çamaşırları toplamak ve dağıtmaktı. Kazancının büyük bir bölümü tramvay ücretine gidiyordu.

Ne var ki Çangşa'ya döndüğünde talihi değişti. Eylül ayında Birinci Normal'e bağlı ilkokulun müdürlüğüne atandı. Bu iş ona ilk kez düzenli bir gelir ve eyaletin siyasal hayatında giderek etkin bir rol oynamasını sağlayan bir statü kazandı. Mao'nun hayatındaki ikinci büyük değişikliği de mümkün kıldı. Geçen ocak ayında Pekin'de ölen, Birinci Normal'in etik profesörü Yang Çangki'nin yirmi yaşındaki kızı Yang Kayhuy'la evlendi.

Yüzyılın başında Mao'nun içinde yer aldığı liberal çevrelerde yaşanan kadın erkek ilişkileri, çağdaş Avrupa ve Amerika'daki ilişkilerden farklı değildi. Bütün Çin kentlerinde olduğu gibi, Çangşa'da da bir eğlence semti vardı. "Söğüt yolu semti" olarak bilinen bu bölgede şarkı söyleyen kızlar zenginleri eğlendirirlerken, sıradan fahişeler yoksulları memnun ediyorlardı. Edward dönemi İngiltere'si ya da *belle époque* Fransa'sında olduğu gibi, geneleve gitmek utanç verici bulunmuyordu. Aslında bu iş o kadar yaygındı ki, 1912'de Cay Yuanpey'in kurduğu "Altı Hayır Derneği"nden Mao'nun Yeni Halkın Araştırma Derneği'ne kadar Çin'in geleceğini belirleme iddiasındaki her yeni radikal grup, reformist davaya ahlâki bağlılıklarını kanıtlamaları için fahişelerin ziyaret edilmemesini üyelik şartı olarak benimsemişlerdi.

Mao'nun 1915 yılında, henüz yirmi bir yaşındayken bir okul arkadaşının anısına yazdığı bir şiirde, bu konudaki tutumuna ilişkin bir ipucu vardır: "Şehvet düşkünlüğünü hep birlikte lanetledik, peki içimizdeki kötülükten nasıl arınacağız?" İki yıl sonra, büyük adamların, "insanın âşık olduğu kişiye duyduğu karşı durulmaz cinsel arzuya, durmayacak, durdurulamayacak olan bir güce" kahramanca yönelmelerinden hoşlanıyordu. Cinsel ilişki ve yemek iki temel içgüdüdür, diye yazdı daha sonra.

Kendi değerlendirmesine göre Mao 1918 kışında Pekin Üniversitesi'nde kütüphane görevlisi olarak çalışırken Tang Kayhuy'a âşık olmuştu. Duygularını açma fırsatı bulup bulmadığı bilinmiyor. Siao Yu'ya kalırsa profesörün evinde yemekler tam bir sessizlik içinde yenilirdi. Karşı cinslerden genç insanların yalnız kalmaları liberal bir aile ortamında bile uygun görülmezdi. Ancak bu andan itibaren Mao'nun yazılarında romantik bir hava sezilmeye başladı. "İnsanın sevgi ihtiyacının gücü herhangi bir başka ihtiyaçtan daha büyüktür," diyordu. "Aşkın karşı konulamaz doğal gücüne boyun eğmedikçe insanlar, [evlilikten sonra] ya yatak odalarını ölümcül bir karşılıklı düşmanlığın savaş alanına dönüştürerek büyük bir çingar çıkarırlar ya da kendilerini 'Pu Irmağı'nın dut ağaçları arasında' bir gizli aşklar dünyasında bulurlar."

Ne var ki bu aşk ilişkisi düz bir yol izlemedi. Çangşa'ya döndükten sonra Mao ilk ciddi kız arkadaşı olan Tao Yi'ye abayı yaktı. Tao Yi, Yeni Halkın Araştırma Derneği'nin ilk üyelerinden biriydi ve bu macera Hunan özyönetim hareketi içinde birlikte çalıştıkları ve Kültür Kitapları Derneği'ni kurdukları 1920 yılının bahar ve yaz ayları boyunca sürdü. Daha sonra ayrı düştüler ve sonbaharda Mao tekrar Kayhuy'a kur yapmaya başladı.

Bu arada Cay Hesen ve kız arkadaşı Siang Kingyu, Paris'ten bir mektup yazmışlardı. Resmi bir ilişkiyi reddettiklerini, evlenecek yerde "aşk temelinde birlik" kurmaya karar verdiklerini söylüyorlardı. Mao bu tavrı büyük bir hayranlıkla karşıladı. Şunları yazdı:

Bence, Siang ile Cay'i lider olarak görmeli ve bir "Evliliği Reddetme Anlaşması" örgütlemeliyiz. Evlilik sözleşmesi yapanlar, sözleşmeyi bozmuş olsunlar. (Ben hümanizme karşıyım!) Evlilik sözleşmesi yapmayanlar bundan sonra da yapmasınlar ... Evlilik sistemi altında yaşayan bütün erkeklerin ve kadınların bir "tecavüz tugayı"ndan başka bir şey olmadığını düşünüyorum. Bu tecavüz tugayına katılmayacağımı çok önceden ilân etmiş bulunuyorum.

Bu sözlerin üzerinden üç ay geçtikten sonra evlendi. Kuşkusuz Yang Kayhuy'un ailesi evlenmeleri için ısrar etmişti. Bir profesör kızının Mao kadar önemli biri de olsa bir köylünün oğluyla evlenmesi zaten sosyal bir kumardı. Buna bir de Çangşa'da Fransa'dakine göre çok daha büyük bir utanç nedeni olan evlilik dışı bir ilişki eklenemezdi. Ayrıca Mao'nun karşı çıktığı evlilik tipi, bir çöpçatan tarafından ayarlanan geleneksel evlilikti. Mao'ya göre evliliğin ölçütü, "kadın ve erkeğin birbirine karşı derin ve karşılıklı bir muhabbeti kalplerinin derinliğinde hissetmeleri" idi. Mutluluğun anahtarı eşlerin birbirini serbestçe seçmeleriydi.

1921 sonbaharında Çangşa'nın Küçük Doğu Kapısı'nın hemen dışında, Berrak Su

* Bu ifade en eski çağlardan beri yasak aşk ilişkilerinin eşanlamlısıdır. Mao'nun sözleri, Vey Devleti'nin yıkılmasıyla Pu Irmağı'nın iki yakasındaki sefahat arasında ilişki kuran *Liki* ya da *Ayinler Kitabı*'nda ki bir mısradan türetilmiştir.

Göleti denilen bir yörede küçük bir eve taşındılar. Mao bu evde birkaç yıl, belki de ilk ve son kez mutlu bir aile hayatı yaşadı. İlk oğlu Anying Ekim 1922'de, ikincisi Anking Kasım 1923'te; en küçüğü Anlong ise 1927'de doğdu. Şaşırtıcı biçimde geleneksel bir Çin ailesiydi bu. Kayhuy evde çocuklarla birlikte kalıyor, Mao ise artık her ikisinin de bağlı olduğu dava için çalışarak dolaşıp duruyordu. Yıllar geçtikçe dava ağır basmaya, aile ise gerilerde kalmaya başladı.

5. BÖLÜM

Komintern Yönetimi Ele Alıyor

3 Haziran 1921 Cuma günü Lloyd Triestino şirketine ait *Acquila* buharlı gemisi Venedik'ten başlayan altı haftalık yolculuğunu tamamlayarak Şanghay limanına demirledi. Rıhtıma çıkan yolcular arasında, sağlam yapılı, otuzlu yaşlarının sonunda, kısa siyah saçlı, kara bıyıklı bir Hollandalı vardı. Kendisini karşılayanlara Prusyalı bir subay gibi göründü. Zor bir yolculuk yapmıştı. Daha gemiye binmeden Çin vizesi almak için gittiği Viyana'da tutuklanmıştı. Bir hafta sonra Avusturya polisi onu serbest bırakmış, ancak pasaportunda giriş izni bulunan bütün ülkelerin hükümetlerini uyarmayı da ihmal etmemişti. Colombo, Penang, Singapur ve Hong Kong'da İngilizler limanlardaki polis karakollarına bu adamın kıyıya çıkarılmamasını isteyen yazılar göndermişlerdi. Pekin'deki Hollanda temsilciliği de Çin hükümetinden bu adamın ülkeye girişinin engellenmesini istemiş, ancak yanıt alamamıştı. Şanghay kendi yasalarıyla yönetiliyor, Pekin'in emirleri burada geçmiyordu. Şanghay limanı Çin'e açılan gevşek ve kocaman bir ağız gibiydi. Mülksüzler, açgözlüler ve suçlular, bütün o mahvolmuş Beyaz Rus aileleri, kızıl maceracılar, Japon casuslar, devletsiz entelektüeller ve her türlü serseri bu ağızdan içeri giriyor, yabancı dil öğrenmek için Tokyo ve Paris'e giden idealist gençler de oradan çıkarak ülkeyi terk ediyorlardı. Çinliler bu kente "fikirler çorbası" diyorlardı. Yabancılar için orası "Doğu'nun Fahişesi" idi. Bir estet olan Sir Harold Acton, kenti, "insanların ne kadar olağanüstü olduğuna dair hiçbir fikir taşımadıkları; olağanüstünün sıradan, garabetin olağan hale geldiği" bir yer olarak hatırlıyordu. Wallis Simpson'un bir yerel fotoğrafçıya, sadece belinde bir can simidi olduğu halde çıplak poz verdiğine dair söylentiler vardı. Eugene O'Neill, Şanghay'da İsveçli bir masözle birlikteyken sinir krizi geçirmişti. Aldous Huxley, "kesif, ağır, çok renkli bir hayat ... daha yoğun bir hayat tahayyül edilemez," diye yazıyordu. Gazeteci Sia Yan, orada "cehennemin 24 katmanı üzerine inşa edilmiş 48 katlı bir gökdelenler kenti" görüyordu.

Hollandalı'nın kendisini tanıtırken kullandığı isimle Mr. Andersen rıhtım boyunca ilerledi, İngiliz kapitalizminin yüksek granit kulelerinin, Hong Kong ve Şanghay Banka-

sı'nın, mozaik tavanında Yangtze ırmağında yüzen Çin yelkenlilerinin tasvir edildiği Gümrük Binası'nın, Jardine & Matheson'ın ve Doğu Asya Şirketi'nin, kapısında "Çinliler ve köpekler giremez" yazılı bir levha olduğuna dair asılsız bir iddiaya konu olan parkın, Denizciler Hostel'inin önünden ve Suçou Koyu'nun kıyısından geçerek, doğrudan Oriental Hotel'e gitti ve bir oda tuttu.

Bu yürüyüş sırasında çevresine bakındığında, uzun cüppeler ve Panama şapkalar giyen Çinli erkeklerle dolu kaldırımlar; özel şoförlerin sürdüğü arabalarda kusursuz giyimli taypanlar; genç yabancıların gece boyunca içki âlemi yaptıkları, Avrasyalı kızların para karşılığında müşterilerle dans ettikleri gece kulüpleri; sırtlarında muazzam yükler taşıyan, terden sıırılsıklam, üstü başı dökülen kuliler; kadınların ve çocukların günde on dört saat çalıştırıldıkları tekstil atölyeleri; nehir boyunca, içlerinde oluşum halindeki yeni proletaryanın yaşadığı sefil kulübeler gördü. Bütün bunları bir misyoner merakıyla incelemesi başlanabilir, çünkü başka isimlerin yanı sıra, Martin Inavoviç Bergman, Yoldaş Philipp, Mösyö Sentot, Joh van Son ve Maring olarak da tanınan, gerçek adı ise Hendricus Sneevlit olan Hollandalı, aslında bir tür misyonerdi. Komintern'in, yani Komünist Enternasyonal'in ilk temsilcisi olarak, Çinli yoldaşların bir parti örgütlemelerine yardımcı olmak için Lenin tarafından gönderilmişti. Çinliler, Hollandalı'nın Moskova yerine kullandığı terimle "Mekke"deki Bolşevik liderliği kardeşçe destekleyecekler ve hepsinin coşkusuyla inandığı devrimin bütün dünyaya yayılmasına yardımcı olacaklardı.

Sneevlit Çin'e gönderilen ilk Rus elçisi değildi. İlk temas Ocak 1920'de sağlanmıştı. Üç ay sonra, Grigori Voitinski Bolşevik Partisi'nin Vladivostok'taki Uzak Doğu Bürosu tarafından ve Komintern'in onayıyla gözlemci olarak Çin'i ziyaret etmişti. Yaz aylarında iki Rus daha, haber ajansı muhabiri görüntüsü altında Kanton'a gönderilmişti.

Voitinski'nin gelişi Sovyetler Birliği'nin kendi topraklarının dışındaki haklardan vazgeçtiğini bildirmesi üzerine yaşanan büyük coşkusuyla aynı zamana denk getirilmişti. Kendisi gayet incelikli ve cazibeli bir adamdı. Görüştüğü Çinliler onu devrimci bir yoldaşın nasıl olması gerektiğine dair mükemmel bir örnek olarak gördüler. Voitinski Çin'de geçirdiği dokuz ay içinde Çen Dusiu'nun Şanghay'da bir "komünist grup" örgütlemesine, ayrıca Sosyalist Gençlik Birliği ve komünist yayın organı *Gongçandang*'ın örgütlenmesine, Mao ve diğerlerinin o kış ellerine geçen Parti Manifestosu'nun yazılmasına yardımcı oldu. Bütün bu çabalar, tam teşkilatlı bir Komünist Partisinin kurulması için taşralı grupları bir araya getirecek bir kuruluş kongresi için yapılan hazırlıklardı.

Hendricus Sneevlit çok değişik bir adamdı. Komintern Yürütme Kurulu üyesiydi ve Hollanda'nın yönettiği Endonezya'daki Komünist Partisinin danışmanı olarak beş yıl boyunca Asya'da kalmıştı. Biraz inatçı, biraz da kibirliydi. Bu tutum, sadece her şeyi Çinli yoldaşlardan daha iyi bilmesinden değil, Çinlileri hizaya sokmakla görevli olmasından da kaynaklanıyordu. Kuzey Çin "komünist grubu"nun kurulması sırasında Li Daçao'ya

yardımcı olan Pekinli üniversite mezunu Çang Guotao, Hollandalı'nın gelişinden kısa süre sonra yaptıkları ilk toplantıyı şöyle hatırlıyordu:

Bu yabancı şeytan saldırgandı ve kendisiyle ilişki kurmak zordu. Gerçekten de tarzı Voitinski'ninkinden çok farklıydı ... bazı insanların üzerinde Doğu Hint Adaları'nda sömürgeci efendiler gibi yaşayan Hollandalıların âdet ve tavırlarını benimsemiş gibi bir izlenim uyandırdı. Komintern içinde Doğu konusunda en büyük otorite olduğuna inanıyordu ve onun için bu büyük bir gurur kaynağıydı ... Kendisini Asya halkına gönderilmiş bir kurtuluş meleği gibi görüyordu. Ancak özsaygısını koruyan ve kendi kurtuluşumuzu gerçekleştirmeye çalışan bizim gibilerin gözünde o, beyaz adamın toplumsal üstünlük kompleksine sahip biriydi.

1921 yılının haziran ayı sonunda Mao ve He Şuheng büyük bir gizlilik içinde bir vapura binerek Çangsa'dan ayrıldılar. Amaçları, Pekin, Kanton, Kinan, Şanghay, Tokyo ve Vuhan'daki komünist gruplardan on bir delegeyle buluşarak Voitinski'nin hazırladığı kuruluş kongresine katılmaktı. Kongre 23 Temmuz günü, Fransız bölgesinde, yaz tatili nedeniyle kapalı olan bir kız okulunun sınıflarından birinde başladı. Çen Dusiu ve Li Daçao toplantıya katılmadılar. Onların yokluğunda kongreye Mao'nun iki buçuk yıl önce Pekin'de kütüphane memurluğu yaptığı sırada tanıştığı Çang Guotao başkanlık etti. Sneevliet ve Irkutsk'ta yeni kurulan Komintern bürosundan yardımcısı Nikolski ilk iki gün toplantılara katıldılar, ancak daha sonra Çinlileri tartışmalarıyla baş başa bırakarak çekildiler.

Tartışmalar üç noktada toplandı: kuracakları partinin türü; burjuva kurumlarına, özellikle Ulusal Parlamento'ya, Pekin ve Kanton hükümetlerine karşı alacakları tavır; Komintern'le ilişkileri.

Sneevliet, yaptığı açılış konuşmasında orada hazır bulunanların hepsinin öğretmen ya da öğrenci olduklarına dikkati çekerek, işçi sınıfıyla güçlü bağlar kurmanın önemi üzerinde durdu. Şanghay grubunu temsil eden Marksist aydın Li Hankun hemen itiraz etti. Çinli işçilerin Marksizmden hiçbir şey anlamadıklarını söyledi. Onları örgütlemekten önce çok uzun bir eğitim ve propaganda çalışması yapmak gerekecekti. Bu arada Çinli Marksistlerin davalarına en iyi şekilde Rus Bolşevizmini yaymanın mı, yoksa Alman tarzı sosyal demokrasinin mi hizmet edeceği konusunda bir karara varmaları gerekiyordu. Proletarya diktatörlüğünü amaçlayan bir işçi sınıfı partisini alelacele kurmak büyük bir hata olacaktı. Bu sözler Sneevliet'i kızdırdı. Fakat Hollandalı tartışmanın sonunda ağırlığını koydu ve resmi bildiride yeni Çin Komünist Partisi'nin (ÇKP) kuruluşu Bolşevik tarza uygun biçimde ilân edildi:

Partimizin programı şudur: proletaryanın devrimci ordusuyla kapitalist sınıfları yıkmak ve sınıfsal ayrımlar ortadan kaldırılana kadar ülkeyi işçi sınıfıyla yeniden inşa etmek ... Proletaryanın diktatörlüğünü benimsemek ... Özel sermaye mülkiyetini kaldırmak, makineler, toprak, binalar ... vb. gibi bütün üretim araçlarına el koymak ve onları toplumsal mülkiyete emanet etmek ... Sovyet biçimini benimseyen partimiz sanayi ve tarım emekçilerini ve askerleri örgütler, komünizmi yayar ve temel siyaset olarak toplumsal devrimi benimser; sarı entelektüel sınıfla ve bu türden diğer gruplarla her türlü ilişkiye kararlı bir tutumla son verir.

Tartışma konusu olan diğer iki konuda varılan sonuçlar Moskova'yı pek tatmin etmedi. Bu kısmen Kongre'nin sona erme tarzından ötürüydü. 29 Temmuz günü ciddi anlaşmazlıkların devam ettiği iyice anlaşıldığında Sneevliet bazı yeni fikirler öne sürmek istediğini söyledi ve bir sonraki oturumun okulda değil, Li Hankun'un gene Fransız bölgesindeki evinde yapılmasını istedi. Ertesi akşam, toplantı başladıktan hemen sonra bir adam söylenerek evin kapısından içeri girdi. Yanlış evde bulunduklarını anlayan delegeler hemen evi terk ettiler ve Sneevliet'in emriyle çeşitli yönere dağıldılar. Çinli dedektiflerden oluşan bir grup, başlarında bir Fransız subayı olduğu halde birkaç dakika sonra eve geldi, ancak dört saat süren araştırmada bir şey bulunamadı. Bu olayın ardından, Şanghay'da toplantı yapmanın çok tehlikeli olacağı düşüncesiyle, son oturum, kırk mil güneyde, Hangçou yolunda küçük bir kasaba olan Kiasing'de, kamışlarla kaplı Güney Gölü üzerinde bir gezinti teknesinde yapıldı. Sneevliet burada da konuşamadı; yabancı görünümüne insanların fazla dikkati çekeceği düşüncesiyle o ve Nikolski toplantıya katılmadılar. Sonuç olarak tekne gezintisi havanın kararması üzerine sona erdiğinde ve delegeler hep birlikte "Yaşasın [Çin] Komünist Partisi, yaşasın Komintern, Yaşasın Komünizm-İnsanlığın Kurtarıcısı" diye bağırtdıklarında, içlerinden birinin deyişiyle "pek çok sert ve radikal karar" almışlardı. Fakat bunların hiçbiri Komintern'in hoşuna gitmedi.

Örnek vermek gerekirse, diğer siyasal partilere yönelik "bağımsız, saldırgan ve dışlayıcı bir tutum" almaya, Komünist Partisi üyelerinin komünist olmayan siyasal örgütlerle her türlü bağı kesmeleri gerektiğine karar vermişlerdi. Bu sektör tutum sadece Sneevliet'in haklı olarak o sırada Çin'deki en güçlü devrimci örgüt olarak gördüğü Sun Yat-sen'in Guomindang'ı ile taktik ittifak umutlarına ters düşmekle kalmıyor, Lenin'in bir yıl önce Moskova'da toplanan İkinci Komintern Kongresi'nde onaylanan, "geri ülkeler"deki komünist partilerin, kendi ülkelerindeki ulusal devrimci burjuva demokratik hareketlerle yakın işbirliği içinde olmaları gerektiğine dair teziyle de çelişiyordu.

Pekin ve Kanton hükümetlerinin erdemleri hakkında da anlaşmaya varılamadı. Sneevliet için güney rejimi, tıpkı Çen Dusiu'nun düşündüğü gibi, çok daha ilericiydi.

Hollandalının bakış açısından daha da kötüsü, delegeler Moskova'nın üstünlüğünü tanımayı da reddetmişlerdi. Parti programında "Komintern ile birleşmek"ten söz edilmesine rağmen, bunun bir bağımlılık ilişkisi değil, eşit bir ilişki olduğu açıkça ifade ediliyordu.

"Mekke"yle ilişkilerdeki gerilim, Kongre sona erdikten sonra da devam etti.

Eylül ayında Çen Dusiü geçici Merkez Yürütme Komitesi Sekreteri olarak sorumluluk üstlendiğinde, Sneevliet'in yetkili Komintern temsilcisi olarak parti üyelerine emirler vermekle kalmadığını, kendisine haftalık faaliyet raporları verilmesini de istediğini gördü.

Çen birkaç hafta boyunca Hollandalı'yla çalışmayı reddetti. Şanghay grubu üyelerine Çin Partisi'nin henüz bebeklik aşamasında olduğunu söylüyordu. Çin devriminin kendi özellikleri vardı ve Komintern'in yardımına ihtiyacı yoktu. Sonunda geçici bir anlaşmaya varıldı, zira, her ne kadar Çen yalanlasa da Komintern yılda 5.000 ABD dolarını bulan bir parasal yardım sağlıyordu. Partinin ayakta kalmak için bu paraya ihtiyacı vardı. Ancak tatsız hava devam etti ve bu hava sadece Sneevliet'in otoriter tarzından da kaynaklanmıyordu. O sadece kültürel ve ırksal farklılığı yansıtarak Çinlilerin duyarlıklarını önemsemeyen pek çok Sovyet danışmanın ilkiydi. Komünist hareketin enternasyonalizmi önceleri sadece kâğıt üzerindeydi. Çinliler kırk yıl sonra bu tutumun öcünü alacaklardı.

Mao, Birinci Kongre'de küçük bir rol oynadı. Hunan grubunun faaliyetleriyle ilgili bir rapor hazırladı. Daha sonra kaybolan bu rapora göre, temmuz ayında Çin'deki komünist hareketin elli üç üyesinin onu bu grupta yer alıyordu. Mao ve iki üyesi olduğu için övünen Tokyo grubunu temsil eden Hunanlı öğrenci Çu Fuhay yazmanlıkla görevlendirildiler. Çang Guotao onu, "uzun mahalli cüppesiyle köyden gelmiş Daoist bir rahibi andıran, hareketli bir mizacı olan soluk yüzlü bir genç" olarak hatırlıyordu. Çang, Mao'nun "kaba, Hunanlı tarzı"nın genel bir bilgi dağarcığı ancak sınırlı bir Marksizm anlayışıyla dengelendiğini yazdı. Katılımcıların hiçbiri onun tartışmalara fazla katkıda bulunduğu nu hatırlamıyordu. Daha gelişmiş arkadaşları karşısında biraz eziklik hissettiği açıktı. O sıralarda Şanghay'da kendisini ziyaret eden arkadaşı Siao Yu'ya dediği gibi, toplantıya katılanların çoğu "çok iyi eğitim görmüş ... Japonca ve İngilizce okuyabilen" kişilerdi. Dil konusundaki yetersizliğine ilişkin eski duyguları depreşen Mao, Çangşa'ya döner dönmez tekrar İngilizce derslerine başladı. İki ay sonra ÇKP'nin Hunan şubesi kuruldu ve Mao örgütün sekreteri oldu. Kuruluş, simgesel olarak, Sinhay Devrimi'nin onuncu yıl-dönümü olan 10 Ekim'e denk getirilmişti.

Sonraki birkaç ay boyunca Mao, partinin zayıf taraftar kitlesini güçlendirmekle uğraştı. Kasım ayı içinde geçici parti merkezi bir talimat gönderdi. Buna göre, her eyalet şubesinin 1922 yazına kadar en az otuz üyeye sahip olması gerekiyordu. Mao'nun şubesi bu hedefe ulaşan üç şubeden biri oldu. Diğer ikisi Kanton ve Şanghay şubeleriydi. Aynı

ay içinde Mao Bolşevik Devrimi'ni kutlamak için bir yürüyüş örgütledi. Bu yürüyüş Şanghay'da çıkan Cumhuriyetçi gazete *Minguo Ribao*'nun yazdığına göre her yıl tekrarlanan bir olay haline geldi:

Eğitim Derneği binasının önündeki gezi yolunda bulunan bayrak direğinde muazzam bir kırmızı bayrak dalgalanıyordu. Bayrağın iki yanındaki daha küçük beyaz flamaların üzerinde, "Dünya Proleterleri Uyanın!" sloganı yazılıydı. Öteki küçük flamaların üzerinde, "Yaşasın Rusya! Yaşasın Çin!" yazıları göze çarpıyordu. Üzerinde "Sovyet Rusya'yı Tanıyın" ... "Yaşasın Sosyalizm!" ve "İşçilere Ekmek!" yazılı çok sayıda küçük kırmızı flama vardı. Kalabalığa bildiri dağıtılıyordu. Tam konuşmalar başladığı sırada bir polis müfrezesi ortaya çıktı ve başlarındaki görevli, valinin emriyle mitingin derhal dağılmasını istedi. Kalabalık protesto etti. Anayasanın yurttaşlara serbestçe toplanma hakkı veren 12. maddesini hatırlattılar ... Ancak polis şefi tartışmayı reddederek valinin emirlerine itaat edilmesini istedi. Kalabalık büyük bir öfkeye kapılarak, "Kahrolsun Vali!" diye bağırmaya başladı. Bunu üzerine polis harekete geçti. Bütün flamalar parçalandı ve göstericiler zorla dağıtıldı. Öğleden sonra saat üçte, daha fazla direnmeyi önleyen sağanak halinde bir yağmur başladı.

Vali Çao'yla yaşanan bu tür gerilimlere rağmen Mao eyalet seçkinleri içindeki müttefiklerinden, bir yıl önce hakkında yazılar yazdığı "Halk Üniversitesi"nin kurulması için yeterince destek sağlamayı başardı. Üniversite yerel hükümetten yılda 2.000 dolar yardım görüyordu. O dönemde bu önemli bir miktardı.

Okulun belirlenmiş hedefleri "toplumu reforma hazırlamak" ve "entelektüel sınıf ile işçi sınıfını bir araya getirmek" idi. Pratikte geleceğin parti eylemcileri için bir eğitim zemini olarak hizmet ediyordu. Tam gün öğrencilerin sayısı en çok yirmiye ulaştı. Öncelikle okulun Vang Fuçi Derneği tarafından desteklenmesi ve eski Vang Fuçi Akademisi'nin binasına yerleşmiş olması bu siyasal amacı gözlerden saklıyordu. Okul, zamanla, Mao'nun öğretmenlerin ve öğrencilerin "komünist bir hayat yaşadıkları" akademik bir komün anlayışına daha yakın hale geldi. Mao üniversiteyi yönetmek için ilkokuldaki işini bıraktı. Bu arada Birinci Normal'de Çince dersleri vermeye devam etti. He Şuheng akademik dekanıydı. He Minfan, müdür olarak görevliydi. Bu durum, Mao'nun sağlık ve beden eğitimine ilişkin alışılmamış görüşleri anlaşmazlığa yol açana kadar devam etti. Çangşa yazının bunaltıcı sıcağında Mao öğrencileri elbiselerini çıkararak sınıflara girmeye teşvik ediyordu. Bu tutum zamanın ölçülerine göre bir rezalet olarak görüldü. Daha eski ve daha muhafazakâr kuşaktan He Minfan bu durumdan çok rahatsız oldu ve başka anlaşmazlıklar da olunca bozuşarak yollarını ayırdılar.

Mao'nun iki yıl boyunca sürdürdüğü esas faaliyet işçileri örgütlemektir. Bolşevik ortodoksiye göre devrimin proletarya tarafından gerçekleştirilmesi gerekiyordu ve Birinci Kongre, partinin "esas hedef"ini sanayi sendikaları kurmak olarak belirlemişti. O sırada Çin'de çiftçilikle uğraşan 250 milyon köylüye karşılık, bir buçuk milyon sanayi işçisi vardı. Fabrikalardaki koşullar Dickens'ın romanlarını andırıyordu. Amerikalı işçi eylemcisi Dr. Sherwood Eddy, YMCA' adına Çin'de yaptığı bir araştırmanın ardından şu bilgileri veriyordu.

Pekin'deki kibrit fabrikasında, çoğu 9 ile 15 yaşında erkek çocuklarından oluşan 1.100 işçi var. İş ... haftanın yedi günü ... sabahın 4'ünde başlıyor ve 18.30'da bitiyor, öğle saatlerinde birkaç dakika ara veriliyor ... Havalandırma yetersiz ve düşük dereceli fosfor buharı akciğerleri tahrip ediyor. Otuz dakika sonra boğazım yanmaya başladı. İşçiler bu havayı bütün gün soluyorlar ... Günde ortalama 80 kişi hastalanıyor. Pekin'deki bir tekstil fabrikasını [da ziyaret ettim]. Burada 15.000 genç insan çalışıyor. İşçilere haftanın yedi günü, günde 18 saatlik çalışma karşılığında ayda dokuz dolar ödeniyor. Yarıcı çırak durumunda. Bunlar hiçbir eğitim görmezler ve ücret almazlar, boğaz tokluğuna çalışırlar ... Aileleri onları besleyemeyecek kadar yoksuldur ve onları fabrikaya gönderdikleri için memnundurlar...

Gece yarısına kadar tam gün çalışan 10 kişinin kaldığı bir pansiyonu ziyaret ettim. Odalar iki buçuk metre kare ebadında. Evin tamamında ne soba, ne bir parça eşya, ne bir ocak ne de tuvalet var ... Hemen yakında aynı kişiye ait, tek kapılı, penceresiz bir tür mağara bulunuyor. Yaşları 10 ile 15 arasında değişen bir grup kız gündüzleri burada uyuyor. Geceleri vardiya başına 39 sent kazandıkları bir fabrikada çalışıyorlar. Zemini tahtadan bir paçavra yığınının üzerinde uyuyorlar. En büyük kaygıları fabrika sirenini işitememek. Geç kalmaları halinde işlerini kaybedecekler. Bu insanlar yaşamıyorlar. Varlıklarını sürdürüyorlar.

Hunan'da kadın ve erkek emeği kıyı bölgelerindeki kadar yaygın değildi, ancak koşullar biraz farklıydı. 1920'ye kadar, işçiler ve zanaatkarlar ortaçağdan beri geleneksel ticaret loncalarında örgütlüydüler. Ancak o yılın kasım ayında iki genç anarşist öğrenci, Huang Ay ve Pang Renkuan, Hunan Çalışanları Birliği adında bağımsız bir yapı kurdular. Ağustos ayında Sneevliet'in önerisi üzerine parti, Çang Guotao'nun başkanlığında ve Mao'nun Çangşa şubesinin başkanı olduğu bir İşçi Sekreterliği kurdu. Derneğin 2.000 üyesi vardı ve kentin Huaşi pamuk fabrikasında başarılı bir greve önderlik etmişti.

* Young Men's Christian Association: Sağlık ve çeşitli hizmet alanlarında faaliyet gösteren bir Amerikan misyoner kuruluşu, (Çn).

Pang, Siangtanlıydı. Şaoşan'a on mil mesafede bir köyden gelmişti. 1921 Eylül'ünde Mao, Hunan ve Kiangsi sınırında bir Çinliye ait büyük bir sanayi kompleksinin parçası olan Anyuan kömür madenlerini Pang'la birlikte ziyaret ederek buradaki işçileri örgütlemeye imkânlarını araştırdı..

Bu seyahat bir sonuç vermedi, ancak Pang'la kurduğu ilişki, iki ay sonra Mao'nun derneğin yayın organı *Laogong çoukan*'a (Çalışan İnsanların Haftalığı) bir makaleyle katkıda bulunmasını sağlayacak kadar gelişmişti. "Bir işçi örgütünün amacı," diyordu yazısında, "sadece işçileri daha iyi ücret ve daha kısa iş günü için grevler yoluyla seferber etmek değildir. O aynı zamanda bütün sınıfı birleştirecek ve sınıfın temel çıkarlarını gözeticek şekilde sınıf bilincini beslemelidir. Çalışan İnsanların Derneği'nin her bir üyesinin bu temel hedefe özel bir dikkat göstereceğini umuyorum." Kısa süre sonra Huang ve Pang gizlice Sosyalist Gençlik Birliği'ne katıldılar ve aralık ayında kitlesel bir yürüyüşün örgütlenmesine yardımcı oldular. Yürüyüşe 10.000 kişi katıldı ve Çin'deki ekonomik imtiyazlarını genişletmek isteyen Büyük Güçler'in manevraları protesto edildi. Mao'nun anarşistleri kazanma ve onların ilgisini daha Marksist bir gündeme doğru evreler halinde yöneltme stratejisinin başarılı olduğu görülüyordu.

Fakat daha sonra, Ocak 1922'de, bir felaket yaşandı. Yeni yıl tatilinin ardından Huaşi fabrikasındaki 2.000 işçi fabrika yönetiminin yıllık ikramiyeleri ödemeyeceğini bildirmesi üzerine iş bıraktı. Fabrika ekipmanı ve içerideki eşyalar tahrip edildi ve şirketin güvenlik görevlileriyle çıkan çatışmada üç işçi öldü. 14 Ocak günü, şirketin büyük ortaklarından Çao Hengti grevin "hükümet karşıtı bir eylem" olduğunu ilân etti ve bir tabur asker gönderdi. Yer yer toplanan işçiler dağıtıldıktan sonra askerler makineli tüfeklerini işçilerin üzerine çevirerek onları işbaşı yapmaya zorladılar. Ertesi gün, ayın 15'inde, işçilerin yardım çağrısı yapmaları üzerine Çalışan İnsanların Derneği eyleme geçti. Vali Çao bir mesaj göndererek iki genç örgütçünün görüşme yapmak üzere fabrikaya gelmesini istedi. 16 Ocak günü hava kararıken Huang ve Pang fabrikaya gittiler ve orada gözetim altına alınarak vali konağına götürüldüler. Çao onları uzun bir sorgulamadan geçirdi. İşçilere ikramiyelerinin ödeneceği söylendi. Fakat Huang ve Pang idam edilmek üzere Liuyang Kapısı'na götürüldüler ve orada başları kesildi. Çalışan İnsanların Derneği kapatıldı.

Çao'nun Hunan eyaletinin özerkliği ilkesini de kapsayan görünüşte liberal eyalet anayasasını ilân etmesinin üzerinden üç hafta bile geçmeden yaşanan bu ölümlerin yarattığı şok dalgası bütün Çin'i kapladı. Sun Yat-sen, Çao'nun cezalandırılmasını istedi. Pekin Üniversitesi'nden Cay Yuanpey ve önde giden diğer Çinli entelektüeller protesto telgrafı gönderdiler. Mao, mart ayının büyük bir bölümünü ve nisan ayının bir kısmını Şanghay'da geçirerek, Çin basınında Çao'ya karşı başlatılan şiddetli kampanyayı körükledi. *North China Herald* bile valinin yöntemlerinin "bağışlanamaz" olduğunu ilân etti.

1 Nisan günü Çao tutumunu mazur gösteren uzun ve aşırı derecede savunmacı bir bildiri yayımladı:

Kamuoyunun idamların gerçek nedenlerini maalesef bilmediği ve Çalışan İnsanların Derneği meselesi ile beni aşağılamak için yapılan suçlamaları birbirine karıştırdığı görülüyor ... İki suçlu, Huang ve Pang ... silah ve mühimmat temin etmek için hazırlanan bir komploda bazı eşkıyalar[la işbirliği yapılar] ... Hükümeti devirmeyi, Yeni Ay yılında karışıklıklar çıkararak devrimci fikirlerini yaymayı planladılar ... Benim üzerimde Hunan'da yaşayan 30.000.000 insanı yönetme sorumluluğu bulunmaktadır. Bu iki adama kibar davranarak eyaleti tehlikeye atacak kadar şaşkın bir davranış sergileyemezdim. Bu şekilde davranmasaydım, felaket önlenemezdi ... Başından beri işçilerin çıkarlarını daima korumuşumdur ... Hunanlı işçilerin gelişmeleri ve refaha kavuşmaları için çalışıyorum.

Bu iddialara kimse inanmadı. Fakat Çalışan İnsanların Derneği'nin faaliyetleri ile idamlar arasındaki bağlantıyı inkâr eden ve işçilerin kendi çıkarlarını savunmalarının meşruluğunu açıkça onaylayan Çao, bu sözleriyle, işçi hareketinin kaldığı yerden devam etmesini de sağlamış oldu.

Mao'nun bir sonraki hamlesi işçiler için bir gece okulları ağı kurmak oldu. Bu konuda, durumun pek farkında olmayan YMCA'dan yardım gördü. O sırada YMCA, eyalet hükümetinin desteğiyle kendi kitlesel eğitim kampanyasını henüz başlatmış bulunuyordu. Parti üyeleri gönüllü öğretmenler olarak örgütlendiler. Mao okuma yazma öğretme görüntüsü altında sosyalist fikirleri yayan basit el kitapları yazıyordu.

Bu girişimlerin en başarılısı Mao'nun Li Lisan'ı tam gün çalışan örgütleyici olarak gönderdiği Anyuan'da gerçekleşti. Altı yıl kadar önce toy bir genç olan Li, kendisini Yeni Halkın Araştırma Derneği üyeliğine davet eden Mao'ya "yarım ağızla" yanıt vermiş, fakat Fransa'da bulunduğu sırada partiye katılmıştı. Mao ondan eskisine göre daha fazla hoşlanıyor değildi, fakat Li birinci sınıf bir sendika örgütçüsü olduğunu kanıtlamış ve Mayıs ayı içinde Anyuan Sulh Yargıcı'nı bir "Madenciler ve Demiryolcuları Kulübü" kurulması için izin vermeye ikna etmişti. Kulüp, kendi kütüphanesi, okulu ve eğlence merkeziyle övünüyordu. Dört ay sonra üye sayısı 7.000'i bulmuştu.

Bu arada Mao, o sırada ilk çocuklarına hamile olan Yang Kayhuy'u da zaman zaman yanına alarak, yeni kulüplerin açılmasını sağlamak için cyaletteki fabrikaları ve demiryolu istasyonlarını dolaşıyordu. Şanghay'daki parti merkezi demiryolu işçileri arasında ajitasyonun en öncelikli mesele olduğuna dair talimatlar göndermişti. Çangşa'da bir Demiryolcuları Kulübü kuruldu. Bunu Hankou'ya giden kuzey hattı üzerindeki Yueçou'da kurulan bir başka kulüp izledi.

Sorun Yueçou'da başladı.

9 Eylül cumartesi günü işçi grupları daha yüksek ücretler ve biraz daha iyi hayat koşulları talebiyle demiryolu üzerine oturarak hattı ulaşıma kapadılar. Göstercileri dağıtmak için asker gönderildi. Çıkan olaylarda altı işçi öldü ve pek çoğu yaralandı. Yaralananlar arasında erkekleri desteklemek için olay yerine gelen kadınlar ve çocuklar da vardı. Haberler Çangşa'ya ulaştığında Mao işçi gruplarına kışkırtıcı bir telgraf göndererek destek sağlamaya çalıştı.

Bütün emek gruplarının kardeş işçileri! Böylesine karanlık, zalimane ve vahşi muamele sadece bizim emekçi sınıfımızın başına geliyor. Daha ne kadar öfkelenmeliyiz? İçimiz daha ne kadar nefretle dolmalı? Var gücümüzle daha nasıl isyan etmeliyiz? Öcümüzü alalım! Bütün ülkenin kardeş işçileri ayağa kalkın ve düşmana karşı mücadele edin!

Vali Çao tarafsızlığını göstermek istiyordu. Yueçou'daki askeri garnizon Vu Peyfu'ya sadık kuzeyli birliklerden oluşuyordu. Vu Peyfu, o sırada Çao'yu rakip olarak gören Pekin'deki Çili savaş ağası kliginin başındaydı. Kuzeye giden demiryolunun kesilmesi Çao'ya ancak avantaj sağlayabilirdi.

Olaylara ilişkin haberler Anyuan'a pazartesi gecesi ulaştı. Madencilik şirketinin ücretleri geciktirmesi nedeniyle burada da bir süredir huzursuzluk vardı. Mao, Anyuan işçilerinin greve çıkma anının geldiğini söylüyordu. Li Lisan bir talepler listesi hazırladı ve kırk sekiz saat sonra, 13 Eylül gece yarısı maden kuyularının elektriği kesildi; madenin girişine kalaslarla barikat kuruldu ve önüne üç renkli bayrak dikildi. Bayrağın üzerinde şu efsanevi ve meydan okuyucu sözler yazılıydı: "Daha önce hayvandık. Şimdi insanız!"

Madenciler kuyulara su dolmasını önlemek için iki jeneratörü açık bıraktılar. Ama sonraki hafta görüşmeler çıkmaza girince jeneratörlerin kapatılacağı söylendi. Bu noktada maden yöneticileri teslim olarak, bütün çalışanlar için % 50 ücret artışı; sendikanın faaliyet göstermesini; izin ve ikramiye koşullarının iyileştirilmesini; ertelenen ücretlerin ödenmesini; işçi komisyoncularının yıllık ücretlerin yarısını kendilerine ayırdıkları geleceksel sözleşme sisteminin kaldırılmasını kabul ettiler. Birkaç gün sonra ülkenin dört ana demiryolu sisteminden gelen binden fazla delege Hankou'da toplandı ve ücretler derhal artırılmadığı takdirde ülke çapında greve çıkma tehdidinde bulundu. Onların talepleri de karşılandı.

Gerek demiryolcuların gerekse madencilerin grevinde Mao'nun rolü dolaylıydı. Hunan'daki ÇKP sekreteri olarak grev hareketine yol göstermiş ve hareketin siyasal sözcülü-

günü yapmış, fakat çatışmada fiili bir rol oynamamıştı. Bir hafta sonra eyalet başkentinde duvarcı ustaları ile marangozlar arasında çıkan bir tartışmayla çok daha yakında ilgilendi.

Yaz boyunca usta inşaatçıların koruyucu azizi Lu Ban'ın Tapınağı'na bağlı kadim ticaret loncasında alttan alta bir kavga yaşanıyordu. İnşaatçıların kazançları kâğıt paranın değer kaybı yüzünden erimiş ve temmuz ayında çalışanlar Tapınak Kurulu'ndan Bölge Yargıcı'nı ücret artışına ikna etmesini istemişlerdi. Ancak piyasa ekonomisinin baskısı lonca dayanışmasını da aşındırmıştı. Kurul, âdetlere ters düşecek şekilde lonca üyelerinin görüşmelerinin finansmanı için 3.000 gümüş dolar ödemelerini istedi.

"Mağara Sarayı Pınarı, Büyük Hunan ve Gezi Bahçeleri gibi bütün lüks restoranlara gittiler ve şatafatlı ziyafetler verdiler," diyordu, o günleri hatırlayan bir lonca üyesi. "Bu kan emiciler midelerini yemek ve şarapla doldurmayı başardılar, ancak bize tek bir kuruş bile sağlamadılar."

Ren Şude adında bir adam bu çaresiz durumu bozdu. Yoksul bir çiftçinin öksüz oğlu olan Ren Şude yirmi yıl önce, on üç yaşında bir marangoz çırağı olarak loncaya katılmıştı. Geçen sonbaharda Vang Fuçi Derneği için bazı işler yapmış, derneğin binalarını yeni Halk Üniversitesi'nin kullanımına hazır hale getirmişti. Mao onunla arkadaş olmuştu. 1922'nin ilk aylarında Ren Şude Komünist Parti'ye katılan ilk Çangşa işçilerinden biriydi.

Ren gelişen olaylar karşısında Tapınak'a gidilip açıklama istenmesini önerdi. Sekiz yüz işçi Tapınak'ın yolunu tuttu, fakat kurulun sözcüleri onları görünce işçilerin girmeye cesaret edemedikleri, Beş Uyum Salonu olarak bilinen iç kısma kaçtılar. Ren'in önerisiyle küçük bir grup Mao'yla görüşmeye gitti. Onu işçilerin gece okulu hareketinden, bir öğretmen olarak zaten tanıyorlardı. Mao onlara demiryolu işçileri ve madenci sendikalarında yapıldığı gibi "onar kişilik gruplar"dan ya da hücrelerden oluşan bir sistemle bağımsız bir sendika kurmalarını tavsiye etti. Üç hafta sonra, 5 Eylül günü, Ren Çangşa Duvarcı Ustaları ve Marangozlar Sendikası'nın kuruluş kongresine başkanlık etti. Sendikanın ilk üyeleri yaklaşık 1.100 kişiden oluşuyordu. Mao sendikanın tüzüğünü bizzat yazdı ve bir parti üyesini sendika sekreterliğine atadı.

Sonraki aylarda madencilerin ve demiryolcularının grevleri Anyuan ve Yueçou'da yayılırken, Ren ve meslektaşları dikkatle kendi planlarını hazırladılar. Eylemciler gecenin geç saatlerinde gizlice bildiri dağıtıyorlar, geceleri subaylar evlerine çekildikten sonra kışla duvarlarının üzerinden oklarla bildiri fırlatarak işçilerin davasını askerlere iletiyorlardı. Mao, eyalet seçkinleri, Tan Yankay'ın eski dernekleri ve Hunan özerklik hareketinin üyeleri arasında yer alan liberallerin sempatisini harekete geçirdi. *Dagongbao*'nun editörü Long Kiangong toprak ağalarının kiralari yükseltmesine hiçbir kısıtlama getirilmediğini belirterek, hükümetin ücretleri düzenleme ilkesini şiddetle eleştirdi. "Eyalet anayasasında," diye yazdı, "girişim özgürlüğü güvence altına alınmıştır. İşverenler [işçi] ücretlerin[in] çok yüksek olduğunu söylüyorlarsa, işçi istihdam etmekten vazgeçsinler.

Neden onların taleplerini kısıtlamak ve onların emeğin fiyatını yükseltmelerini önlemek istiyorsunuz?”

4 Ekim günü yargıç ücret artışı talebinin reddedildiğini bildirdi. Yerel tatil olan ertesi gün, sendika liderleri Küçük Doğu Kapısı'nın dışında, Mao'nun Berrak Su Göleti'ndeki evinde buluştular ve ücret artışı ve serbest toplu pazarlık hakkı için greve gitmeye karar verdiler. Mao'nun yazdığı ve kentin duvarlarına asılan grev duyusunda şu sözler göze çarpıyordu:

Biz, duvarcı ustaları ve marangozlar geçimimizi sağlamak için mütevazı bir ücret artışı talep ettiğimizi sizlere bildirmek isteriz ... Biz işçiler hayatlarımızın ve enerjimizin bir günü boyunca ailelerimizi beslemek için birkaç kuruş karşılığında, acı dolu, meşakkatli bir iş yapıyoruz. Bizler çalışmadan yaşamak isteyen o boş gezenler gibi değiliz. Şu tüccarlara bakın! Gün geçmiyor ki fiyatları yükseltmesinler. Neden kimse buna karşı çıkmıyor? Neden sadece gün boyu bir parça sadaka karşılığında kan ter içinde çalışan biz işçilerin ayaklar altında ezilmesi gerekiyor? ... Başka haklardan yararlanamayacaksak, hiç olmazsa çalışma ve kendi işlerimizi yapma özgürlüğüne sahip olmamız gerekir. Bu noktada direneceğiz ve gerekirse öleceğiz. Bu haktan vazgeçilmeyecektir.

Ertesi gün kentte bütün inşaat faaliyetleri durdu. Yargıç lonca ustalarının desteğinde anlaşmazlığı halletmeyi umuyordu. Fakat kış geliyordu. Yetkililer grevin hemen durdurulması için büyük bir baskı altındaydılar. Kamuoyu soğuklar başlamadan evlerinin onarılmasını istiyordu. 17 Ekim günü yargıç bir arabulucu komite atadı ve grevcilere derhal işbaşı yapmalarını emretti: “Eğer uyarılara kulak asmazsanız, çok zor durumda kalacaksınız,” diye işçileri uyardı. “Aklınızı başınıza toplayıp düşünmelisiniz. Çok geç olana kadar beklemeyin, sonra pişman olursunuz.” Ancak komitenin teklifi, öncekilerden daha cömert olsa da, yaşlı ve genç işçilerin ücretleri arasındaki geleneksel zanaat farkına son verecekti. Bu da reddedildi ve sendika 23 Ekim pazartesi günü bir dilekçe sunmak üzere kitle halinde yargıcın konağına yürüme kararı aldı. Yürüyüş derhal yasaklandı ve sendika liderlerinin kuşkuları yüzeye çıkmaya başladı. Yasaklama kararında onlardan “şiddet kışkırtıcıları” olarak söz ediliyordu. Aynı sözler ocak ayında idam edilen Huang Ay ve Pang Renkuan'ın idam gerekçelerinde de kullanılmıştı. Hafta sonu grevin geleceği sallantıdaydı.

Mao, pazar gecesini Ren Şude ve sendika komitesinin diğer üyeleriyle konuşarak geçirdi. Durum ocak ayındakinden tamamen farklı, diyordu. Çin'in büyük bölümünde grevler oluyordu ve bu özel uyuşmazlıkta, duvarcı ustaları ve marangozlar yaygın bir kamusal desteğe sahiptiler. Cao Hengti, ortaklarından olduğu Huaşi pamuk fabrikasında olduğu gibi kendi çıkarları söz konusu olmadığı için ortaya çıkacak sonuçla doğrudan

ilgilanmıyordu. Üstelik siyasal bakımdan da tecrit olmuş durumdaydı. Ne güneydeki Sun Yat-sen'le ne de kuzeydeki Vu Peyfu'yla yakın ilişkileri vardı.

Ertesi sabah kentteki yaklaşık 4.000 duvar ustası ve marangoz eski imparatorluk denetleme binalarının dışındaki meydanda toplandı ve bölge yargıcının konağına doğru yürüyüşe geçti. Yürüyüşçüler konağın ana kapısının bir masayla kapanmış olduğunu gördüler. Masanın üzerinde iki sıra, sıraların üzerinde de askeriye'nin idam etme hakkını simgeleyen birer ok vardı. Tam karşıya arabulucu komitenin son teklifi asılmıştı.

Mao üzerinde işçi elbiseleri olduğu halde yürüyüş kolunun içindeydi. Bir sendika heyeti içeri girdi, ancak birkaç saat sonra çıkarak yargıcın taviz vermeyi reddettiğini söyledi. Bunun üzerine ikinci bir heyet içeriye gönderildi. Mao dışarıda kaldı. Karanlık çökerken, konağın muhafızlarını takviye etmek için askerler geldi. Mao morali yükseltmek için işçilere slogan attırıyordu. Hava iyice karardığında hâlâ anlaşmaya varılmamıştı. Taraftarlar yürüyüşçülere fenerler getirdiler ve hep birlikte geceyi orada geçirmeye hazırlandılar.

Vali Çao binlerce öfkeli adamın geceyi Çangşa'nın orta yerinde geçirmesini istemiyordu. Göstericileri dağılmaya ikna etmesi için bir subayı gönderdi. Zaman zaman *North China*'ya muhabirlik yapan bir misyoner, daha sonra neler olduğunu şöyle anlattı:

Saat 22.00 civarındaydı. Konağın çevresinde dolaşıyordum ve birden kendimi gayet ilginç bir görüşmeye tanıklık ederken buldum ... Yüksek rütbeli bir subay on kadar işçiyle bir araya gelmişti. Her iki taraf da gayet nazikti. Subay, işçi temsilcilerine "beyefendi" diye hitap ediyor, sadece sıradan saygı sözcükleri kullanmakla kalmıyor, onları gerçekten de saygın insanlar olarak gördüğünü ortaya koyan davranışlar sergiliyordu. Gayet rahat ve akıcı konuşan işçilerin, adamın rütbesine aldırmadıkları görülüyordu...

Subay bir masanın üzerine çıktı ... Onları evlerine dönmeye [teşvik ettikten] sonra ... orada bulunan on kişiden biri subayın önerisinin oylanmasını istedi. Bu kişi tanınmış liderlerden biri değildi. "Evlerinize dağılacak mısınız?" diye sordu. "Evine dönmek isteyenler ellerini kaldırsınlar." Tek bir el bile kalkmadı. "Elini kaldırmak isteyenler?" Kimse elini kaldırmak istemiyordu. Temsilci, subaya dönerek, "İşte size verilen yanıt," dedi ve hiçbir yorum yapmadı...

Subay ... sadece bölge yargıcının değil, valinin de her iki tarafın rızası alınmaksızın ücret oranını belirleme hakkına sahip olmadığını açıkça kabul etti... Bu sözler üzerine gösteri yeniden canlılık kazandı; fakat işçiler temsilcilerinden gelen düzen ve sessizlik uyarısına hemen itaat ettiler. Gayet iyi yönetilen bir saatlik tartışmayı keyifle izledikten sonra göstericilerden ayrıldım. Yorulan ve acıkan işçiler karargâhlarına dönmeyi kabul ettiklerinde saat sabahın 2'siydi (askerler yiyecek ve giysi taşınmasını önlüyorlardı).

Bu etkileyici tartışmayı büyük bir beceriyle yöneterek “tanınan lider” Mao’dan başkası değildi. Oylama yaptıran sendika temsilcisi ise muhtemelen Ren Şude idi. İşçiler dağılmadan önce, görüşmelerin sabah saatlerinde vali konağında devam edeceğine dair söz aldılar. Mao ve sendika liderleri, Vali Çang’ın yardımcısı Vu Kinghong’la iki gün daha görüştüler. Bir işadama artık kârlı olmadığı için elindeki malları satmaktan vazgeçebiliyorsa, diyordu Mao, bir işçi neden işi bırakmasın? Bir tüccar bir ürünün fiyatını yükseltbiliyorsa, bir işçi neden kendi emeğinin fiyatını yükseltmesin? Dilekçe verme hakkının eyalet anayasasında tanındığını söylüyordu. “Bu durumda neden yasaları ihlal etmiş oluyoruz? Lütfen bize bilgi verin, saygıdeğer Müdür, efendim!” Sonunda valinin güç kullanmama kararı ve yönetimin grevin bir sivil itaatsizliği tetikleyeceği kaygısı direnişin sona ermesini sağladı. Müdür Vu, Mao, Ren Şude ve on kadar sendika temsilcisi bir anlaşma imzaladılar. Resmen mühürlenene anlaşmada, “bütün ücret artışları işçiler ile işverenler arasında serbest sözleşme ilişkileriyle sağlanacaktır,” deniyordu.

Böylece, Ming hanedanından beri yaklaşık beş yüz yıldır değişmeden süren loncaların gücü Çangşa’da etkin biçimde kırılmış oluyordu. Duvarcı ustalarının ve marangozların günlük ücreti 20 gümüş *sentten* 34 gümüş *sente* çıkarıldı. Gene de bu, misyonerin kaydettiği gibi, “hiçbir adamın iki yetişkin ve iki çocuktan oluşan bir aileyi geçindiremeyeceği, en asgari geçim ücretinden daha fazla değil” idi. Fakat Mao, parti ve kentteki bütün işçiler için bu dillere destan olan bir başarıydı. Anlaşmanın ertesi günü 20.000 işçi kutlama amacıyla havai fişekler patlatarak konağa yürüdüler. *Herald*’ın manşetinde “Örgütlü Emeğin Zaferi” başlığı göze çarpıyordu.

Hükümet, grevciler heyetinin arzularına tamamen teslim oldu ... İşçi Sendikası’nın yeni formu ilk kez yetkililerle bir araya geldi ... İstedikleri her şeyi aldılar; sergiledikleri uzlaşmacı tutum karşısında yetkililer hiçbir şey yapamadılar. İşçilerin talepleri mütevazı olsa da herkes için yararlıdır, ancak bu örnek, çalışanlara muazzam bir kaldıraç gücü de sağlamaktadır.

O hafta Mao’nun kazandığı tek zafer bu değildi. 4 Ekim günü kendisi valinin konağında Müdür Vu’yla müzakerelerde bulunurken, annesinin varoşlardaki evine kapanan Yang Kayhuy bir erkek çocuk doğurdu.

Grev hızla öteki iş kollarına yayıldı. Giysi imalatçıları eylül ayında iki kez greve gittiler. Onları berberler, çekçek sürücüler, boyacılar ve dokumacılar, ayakkabı tamircileri, müretipler ve yazı fırçası imalatçıları izledi. Kasım ayının başlarında, Mao’nun genel sekreteri olduğu Tüm Hunan İşçi Örgütleri Federasyonu kurulduğunda, ülkenin ilk eyaletlerarası işçi birliği olan, merkezi Çangşa’nın ana demiryolu istasyonunda bulunan Kanton-Hankou Demiryolu Sendikası’nın da aralarında bulunduğu on beş sendika kurulmuştu. Mao çeşit-

li zamanlarda bu sendikaların yaklaşık yarısının ismen liderliğini yaptı.

Aralık ayı içinde Mao yeni federasyonun başkanı olarak işçilerin artan talepleri karşısında hükümetin niyetlerini tartışmak için, sendika temsilcilerinden oluşan bir heyeti, Vali Çao, Çangşa polis şefi ve eyaletin diğer üst düzey yöneticileriyle bir araya getirdi. Mao'nun daha sonra *Dagongbao*'da yayımlanan notlarına göre, Çao grev hakkını koruyan anayasal güvencelerin süreceğini ve hükümetin "grevleri bastırma niyeti taşımadığı"nı söyledi. Mao da sendikaların gerçekte istedikleri şeyin sosyalizm olduğunu, fakat "şu sırada Çin'de bunu gerçekleştirmek zor olduğu için" taleplerinin ücret artışı ve çalışma koşullarının iyileştirilmesiyle sınırlı kalacağını açıkladı. Vali, "sosyalizmin gelecekte gerçekleştirilebileceğini, ancak bugün için sosyalizmi uygulamanın zor olacağı"nı kabul etti.

Heyet istediği her şeyi alamadı. Yönetim iş anlaşmazlıklarına asla müdahale etmeyeceği konusunda güvence vermeyi reddetti; Federasyonu yasalara uygun bir yapı olarak kayıt altına da almayacaktı. Fakat her iki taraf "yanlış anlamaları önlemek" için sürekli temas halinde olmayı kabul etti.

Aralık 1922'de Hunan'daki işçi hareketi en yüksek noktaya ulaştı. Bu Mao'nun hayatında da yüksek bir noktaydı. Eyalet Parti Komitesi Sekreteri; Vali Çao'nun bile kendisini dinlediği olağanüstü başarılı bir sendika örgütçüsü ve iki aylık bir oğlanın babasıydı. Yirmi dokuzuncu yaş gününde Hengyang yakınlarındaki Şuikouşan'daki kurşun ve çinko madenlerinde o yıl gerçekleşen ve eyalet çapında bizzat yönlendirdiği son büyük grevler dalgası başarılı bir sonuca ulaştı.

Ancak hareketin kazandığı zaferlerin arasında bazı uyarı sinyalleri de vardı. En büyük sanayi merkezi olan Şanghay, Batılı ve Çinli kapitalistlerin, yabancı polisinin ve üçlü istihdam kurulunun ittifakıyla öylesine sıkı biçimde denetleniyordu ki, partinin işçi sekreteri burada faaliyet göstermenin imkânsız olduğunu gördü ve sonbaharda Pekin'e taşındı. Hareketin en güçlü olduğu Hunan'da bile eyalet seçkinleri içinde önde giden bazı sempati-zanlar bu ajitasyonun fazla ileri gidip gitmediğini kendilerine sormaya başladılar.

Sonunda öldürücü darbe Pekin'den geldi. İşçi Sekreterliği oraya taşınmıştı. Bunun sebebi kısmen 1922 gibi erken bir tarihte Mançuryalı savaş ağası Çang Zuolin'i yenilgiye uğratarak konumunu güçlendiren kuzeyli lider Vu Peyfu'nun görece liberal bir kişi olarak görülmesiydi. Vu yeni hükümeti ile kendinden önceki nefret edilen Japon yanlısı Anfu kligi arasındaki zıtlık üzerinde durmaktan hoşlanıyor ve emeğin korunmasının önceliklerinden biri olduğunu ilân ediyordu. Komünistler bu durumu değerlendirdiler ve o yaz Sekreterlik ve Mao'nun da aralarında bulunduğu eyalet başkanları, sekiz saatlik iş günü, ücretli tatil, doğum izni ve çocuk emeğinin yasaklanması gibi konuları kapsayan bir iş yasasının çıkarılması için Pekin parlamentosuna başvurdular. Aynı bir hamle yapan Li Daçao, asker sevkiyatında kullanılan ana kuzey güney arterini oluşturan Pekin-Hankou demiryolu üzerinde altı parti üyesinin Vu'nun görevlileriyle birlikte "gizli mü-

fettişler” olarak hareket etmesi için anlaşmaya vardı. Vu’nun amacı Çang Zuolin taraftarlarını demiryolcularının işçi derneklerinden tasfiye etmekte. Ancak sonuç, o yılın sonunda, demiryolundaki işgücünün tamamen yakınının komünistlerin önderliğindeki işçi kulüpleri içinde örgütlenmesi oldu.

Bu arada Sovyet Rusya dikenli bir sorun olan diplomatik tanıma konusunda yeni görüşmeler yapması için Adolf Yoffe adında yeni bir elçi gönderdi. Rus diplomatlar Vu ile Sun Yat-sen arasında yeni bir ittifakı düşlemeye başlamışlardı. Bu ittifak kuzeyli gücü güvenilebilir güneyli devrimcilerle birleştirecekti. Ancak Joffe Pekin’e istediğini –Mançurya’daki Rus denetiminde bulunan Doğu Demiryolu’nun Çinlilere iadesi ve Çin’in Moğolistan’daki çıkarlarının tanınması– vermedi ve Vu’nun Ruslarla onların koruması altındaki kişilere yönelik ilgisi kayboldu.

Bütün bu gelişmeler karşısında Pekin-Hankou hatında çalışan demiryolu işçilerinin komünistlerin önderliğindeki kulüpleri, Mao’nun geçen sonbaharda Hunan’da kurduğuna benzer bir Genel Demiryolu Sendikası kurmak için 1 Şubat günü Çengçou’da bir kuruluşa kongresi toplayacaklarını bildirdiler. İlan edilen tarihten birkaç gün önce Vu Pey-fu kongreyi yasakladı. Delegeler faaliyetlerine devam edince askerler sendika merkezini işgal ettiler. Bunun üzerine ulusal çapta demiryolu grevi ilân edildi. 7 Şubat 1923 günü Vu ve diğer savaş ağaları, Pekin, Çengçou ve Hankou’da eşzamanlı olarak sıkı önlemler aldılar. En az kırk kişi öldürüldü. Hankou’daki şube sekreteri, yoldaşlarının önünde, istasyon platformu üzerinde başı kesilerek öldürüldü. İki yüz kadar yaralı vardı.

Daha sonra “Yedi Şubat Katliamı” olarak anılan bu olay komünistlerin işçi hareketini siyasal değişimin motoru olarak kullanma özlemlerinde muazzam bir gedik açtı. İş bırakma eylemleri yarı yarıya azaldı. Sürdürülen eylemler vahşi biçimde ezildi. Çinli imalatçılar artan dış rekabet karşısında geriledikçe artan işsizlik, işçi eylemciliğini biraz daha azalttı.

Çao Hengti’nin kuzeyi ve güneyi kol boyu mesafede tutma çabalarının sürmekte olduğu Hunan’da getirilen kısıtlamalar önceleri ılımlıydı. Mao’nun İşçi Federasyonu, Vu ve onun mütefiki Cao Kun’un önderliğindeki “tarif edilemeyecek kadar kötü savaş ağaları”nı lanetleyen öfkeli telgraflar gönderdi ve açıkça uyardı: “Bu hainleri gören her yurttaş ... onların etini yiyip bitiremediği ve derilerinden yatak yapamadığı için esef eder.” Yeni sendikaların tescili devam etti ve Mao, kardeşleri Zemin ve Zetan’ı Anyuan ve Şuikouşan’a göndererek buralardaki işçi kulüplerinin yönetimine yardımcı olmalarını istedi ve nisan ayında, Japonya’nın Port Arthur (Luşun) ve Dairen’i (Dalian) iade etmesini talep eden ülke çapında bir kampanyanın parçası olarak muazzam bir gösterinin örgütlenmesini sağladı; Çangşa’da 60.000’den fazla insan sokaklara döküldü. Ancak bu son bir atılım oldu. İki ay sonra, bir Japon gambotundan çıkan denizcilerin iki göstericiyi öldürmelerini protesto etmek için yapılan bir genel grev sırasında Çao sıkıyönetim ilân et-

ti, sokaklar askerlerle doldu ve sendika liderleri için tutuklama emirleri çıkarıldı.

Ne var ki Mao tam da o sıralarda Hunan'dan ayrıldı. Ocak 1923'te Çen Dusiu onu Parti Merkez Komitesi'nde çalışmak üzere Şanghay'a davet etmişti. Mao'nun üç sınıf altında, eski bir Birinci Normal öğrencisi ve Yeni Halkın Araştırma Derneği'nin ilk üyelelerinden Li Veyhan eyalet parti sekreteri olarak Mao'nun yerine geçti. Komünist demiryolu sendikası lideri Guo Liang, İşçi Federasyonu başkanı oldu; bir başka eski Yeni Halkın Araştırma Derneği üyesi, yirmi yaşındaki Sia Si, eyalet Gençlik Birliği'nin sekreteri oldu. Parti Merkez Komitesi'nde çalışmak Mao için önemli bir terfi idi. Ancak ayrılma işini belirgin biçimde ağırdan aldı ve nisan ortalarında Yang Kayhuy ve küçük oğluna veda ederek, kendisini sahile götürecek bir Yangtze vapuruna bindi.

Çen Dusiu ile Hendricus Sneevliet arasında partinin Moskova'yla ilişkileri konusunda süren çekişme az çok halledilmiş durumdaydı. Ancak ÇKP ile Sun Yat-sen'in Guomintang'ı (GMD) arasındaki ilişkiler konusunda yeni ve daha ciddi bir anlaşmazlık baş göstermişti. Anlaşmazlık, Sneevliet'in Guilin'de Sun'la görüştüğü 1921 kışına kadar gerilere gidiyordu. Yaşlı devrimci, "Marksizmde yeni bir şey yok; her şey 2.000 yıl önce Çin klasiklerinde söylenmiş," diyerek Sneevliet'in kafasını karıştırmıştı. Bununla birlikte, Sun'un geçmişi ve Guomintang'ın Hong Kong'daki bir denizciler grevini etkin biçimde desteklemesi, ki Sneevliet Kanton'da bulunduğu sırada buna bizzat tanık olmuştu, Hollandalıyı bir komünist-Guomintang ittifakının gayet uygun olacağı konusunda ikna etmişti.

Çinli yoldaşlar buna kesinlikle karşı çıktılar. Onlara göre Guomintang, ataerkil, modernizm öncesi bir partiydi; gizli derneklerden, Mançulara karşı verilen hanedan mücadelerinden, kültürlü seçkinlerin seferber ettiği dağınık ve karanlık edebi ve entelektüel klikler dünyasından kökleniyordu. Sadece "Lider" olarak anılan Sun, hareketi kişisel derebeyliği gibi yönetiyor, taraftarlarına sadakat yemini ettiriyordu. Örgüt derin bir yozlaşma içindeydi. Esas desteği Guangdong ve diğer güney eyaletleriyle sınırlıydı. Çin'in işçi ve köylülerini, tüccarlarını ve sanayicilerini, savaş ağalarına ve emperyalistlere karşı mücadele için seferber edebilecek bir kitle partisi değildi ve böyle bir özlemi de yoktu. Sun'un kafasındaki sıralamada savaş ağaları düşman olarak değil gelecekte işbirliği yapabileceği potansiyel ortaklar olarak yer alıyordu.

Çen Dusiu, 1922 yılının nisan ayı başlarında Mao, Çang Guotao ve diğer üç eyalet parti şubesinin üyelerini herhangi bir ittifakın "kesinlikle reddine ilişkin oybirliğiyle karar almak" üzere Şanghay'da bir araya getirdi. O sıralarda Komintern'in Uzakdoğu bürosunun başına getirilmiş olan Voitinski'ye öfkeli bir not göndererek, alınan kararı bildirdi ve Guomintang'ın izlemekte olduğu siyasetlerin, "komünizmle hiçbir şekilde bağdaş-

tırlamaz" olduğunu açıkladı. Guangdong'un dışında Guomintang "iktidar ve kâr için mücadele eden bir siyasal parti" olarak görülüyordu ve Sun Yat-sen ne söylesen söylesin, başında bulunduğu hareket pratikte komünist fikirleri hoşgörüyü karşılamayacaktı. Çen bu etkenlerin herhangi bir uzlaşmayı imkânsız kıldığı sonucuna varıyordu.

Mao'nun da aralarında yer aldığı imzacılar bu sorunun halledildiği düşüncesiyle kendi eyaletlerine döndüler. Ne var ki Sneevliet hemen vazgeçecek biri değildi. Şanghay'daki parti liderleri birkaç ay boyunca Komintern'den, Rus hükümetinden, partinin kendi safları içindeki Guomintang solcularından ve sempatizanlarından ve rakip savaş ağalarının karmaşık oyunlarından gelen ve birbirleriyle çelişen baskılarla karşı karşıya kaldılar. Yaz başında Sun, muhtemelen Moskova ve müttefikleriyle işbirliği yapma fikrine gittikçe daha duyarlı hale gelen sabık askeri taraftarlarının tezgâhladıkları bir saray darbesiyle Kanton'dan kovulduğunda, ÇKP de "yalpalayan siyaset"ini değiştirmesi ve "devrimci mücadele yolunu" tutması halinde GMD ile ortak bir cephe kurma fikrini istemeyerek de olsa kabul edeceğine dair sinyaller vermeye hazırды.

Temmuzda toplanan İkinci ÇKP Kongresi siyaset değişikliğini onayladı. "Ortak düşmanlarımızı ... devirmek için demokratik unsurlarla geçici bir ittifak" ihtiyacını tanıyan bir karar tasarısı kabul edildi.

Fakat Guomintang'ın adı geçmiyor ve karar metninde "hiçbir koşul altında" proletaryanın bağımlı bir konumda olmaması gerektiği ısrarla belirtiliyordu. Komünistler bir birleşik cepheye katılacaklarsa, bunu başkalarının yararlanması için değil kendileri için yapacaklardı. Bu mesaj partinin yeni tüzüğüyle pekiştirildi. Tüzükte, partinin Komintern'e bağlı olduğu ilân ediliyor ve ÇKP üyelerinin bizzatıhi Merkez Komitesi'nden yetki almadıkça herhangi bir başka siyasal partiye katılamayacağı uyarısı yapılıyordu. Bu, Birinci Kongre'nin belirlediği "dışlama ve saldırganlık" siyaseti kadar katı bir tutum değildi, ancak partinin ortak davaya katılmak üzere Guomintang'ın 50.000 üyesine hoş geldiniz demeyeceği de ifade edilmiş oluyordu. O sırada bütün Çin'de aidat ödeyen 195 üyesi olan çok küçük bir siyasal grubun böyle bir tavır alabilmesi oldukça şaşırtıcıydı.

Mao İkinci Kongre'ye katılmadı. Daha sonra söylediklerine bakılırsa, Şanghay'a vardığında, toplantının yapılacağı yerin adını unutmuş, soracak bir yoldaş bulamamış ve bu yüzden toplantıyı kaçırmıştı. Ancak uzlaşmayı onaylamadığı için uzak durmuş olması daha muhtemel görünmektedir. Eğer böyleyse, bu tutumunda yalnız değildi: Sun'la ittifak kurulmasına aynı şekilde düşmanca yaklaşan Kanton Parti Komitesi'nin temsilcileri de kongreye katılmamışlardı.

Ağustos ayı içinde Sneevliet Guomintang'ın artık devrimci bir parti olarak görüleceğine dair bir Komintern talimatıyla silahlanmış olarak Moskova'dan döndü. İki hafta sonra Hangçou'da yapılan bir Merkez Komitesi toplantısında bütün Çinlilerin şiddetli itirazına rağmen "içeriden blok" olarak bilinen yeni bir stratejinin Komintern disiplini gereğin-

ce uygulanmasını istedi. Bu stratejiye göre, ÇKP üyeleri tek tek Guomintang'a katılacaklar ve parti bu şekilde kurulacak ittifakı proletaryanın davasını ilerletmenin bir aracı olarak kullanacaktı. Kısa süre sonra, aralarında Çen Dusiu ve Li Daçao'nun da bulunduğu, ÇKP görevlilerinden oluşan küçük bir grup bizzat Sun Yat-sen'in de hazır bulunduğu bir törenle Guomintang'a katıldı. Mao'nun eski arkadaşı Cay Heslen'in yönetmenliğinde *Siangdao çoubao* (Haftalık Rehber) adında yeni bir yayın organı çıkarıldı. Bu haftalık yayın organında ittifak savunulacak ve Guomintang daha devrimci bir çizgiye çekilmeye çalışılacaktı. Ardından Sun, Ocak 1923'te Şanghay'da Adolf Joffe'yle buluştu. Bu buluşma, Moskova'yla daha yakın bir ilişkinin başladığını ve Guomintang'ı sonunda Leninist bir çizgiye çekecek şekilde yeniden örgütlemeye yönelik ilk adımların atıldığını gösteriyordu.

Ne var ki pek çok komünist "içeriden blok" stratejisini aforoz etmişti ve bu çizgiye karşı geliştirilen güçlü muhalefet devam ediyordu.

O bahar parti önderliğinin moralinin bozulması için başka nedenler de vardı. Partinin büyük başarısı olan emek hareketi ezilmişti. Partinin hiçbir legal yapısı kalmamış ve yeraltında faaliyet göstermek kaçınılmaz olmuştu. İç bölünmeler öylesine keskin hale gelmişti ki, bir ara Çen Dusiu istifa tehdidinde bulundu. Bizzat Sneevliet, ÇKP'nin yapay bir oluşum olduğunu, zamanında önce "doğmuş ya da daha doğrusu imâl edilmiş" olduğunu kabul ederken; Joffe, herkesin önünde, "Sovyet sistemi fiilen Çin'e sokulamaz, çünkü burada komünizmin başarılı biçimde uygulanması için gerekli koşullar yok," demişti.

Hunan'daki faaliyetleriyle büyük övgü alan Mao bile, Sneevliet'e göre, "kendi eseri olan işçi örgütlenmesinin ezilmesinden sonra öylesine kötümserdi ki, Çin'in selametini Rusya'nın müdahalesinde görüyordu." Mao ona, büyük bir üzüntü içinde, Çin'in geleceğini milliyetçi ya da komünist kitle örgütlerinin değil askeri gücün belirleyeceğini söyledi.

Bu kötü ruh hali içinde, bir önceki yılın iki katı kadar parti üyesini, 420 kişiyi temsil eden kırk delege Kanton'da ÇKP'nin Üçüncü Kongresi için toplandı. Guomintang'la ilişkiler bir kez daha en ağırlıklı konu oldu. Tartışmaların kritik noktası, bu kez, Sneevliet'in bütün parti üyelerinin kendiliğinden Guomintang'a katılmaları konusundaki ısrarlı tutumuydu. Bir blok olarak oy kullanan Mao, Cay Heslen ve diğer Hunanlı delegeler Sneevliet'e karşı çıktılar.

Guomintang'la işbirliğinin ilkesel olarak hatalı olduğunu savunan Çang Guotao'nun aksine, Mao'nun değerlendirmesi pragmatikti. Çengçou'da yaşanan şubat olayından sonra taktik ittifak konusundaki görüşü değişmişti. Sonuç olarak Guomintang "devrimci demokratik grubun ana gövdesi"ni oluşturuyordu ve komünistler bu gövdeye katılmaktan korkmamalıydılar. Fakat Çin ekonomisi geliştikçe proletarya daha da güçlenecekti ve önemli olan partinin o zaman, zamanı geldiğinde, öncü rolünü oynayabilecek durumda olabilmesiydi. Mao'ya göre burjuvazi ulusal bir devrime önderlik edebilme kapasitesinden yoksundu; Komintern'in iyimserliği hatalı yöneydi:

Komünist Partisi görece radikal Guomindang ile işbirliği yapmak için ... ortak düşmanları devirmek için, en radikal görüşlerini geçici olarak terk etmiş bulunmaktadır. [Sonunda] zafer [bizim] olacaktır ... Ne var ki yakın gelecekte ve belirli bir süre için Çin ister istemez savaş ağalarının diyanı olmaya devam edecektir. Siyaset daha karanlık hale gelecek ve mali durum gittikçe daha kaotik olacak .. ordular pıtrak gibi çoğalacaklardır ... [ve] halkın ezilmesi için kullanılan yöntemler daha da korkunç hale gelecektir ... Bu durum sekiz ya da on yıl sürebilir ... Ancak siyaset daha gerici ve daha karmaşık hale gelirse, sonuç ister istemez ülkenin bütün yurttaşları arasında devrimci fikirleri geliştirmek olacak ve yurttaşların örgütsel kapasitesi de aynı şekilde her gün biraz daha artacaktır ... Bu durum ... devrimin anasıdır, devrimin ve demokrasinin büyüğü iksiridir. Herkes bunu aklında tutmalıdır.

Savaş aşası yönetiminin on yıl daha devam edeceği beklentisi, Mao'nun zıtların birliği konusundaki ısrarıyla mayalandırılmış olsa bile, yoldaşlarının çoğu için fazla katı bir yorumdu ve Sneevliet onun kötümserliğini paylaşmadığını belirtti.

Oylama yapıldığında Komintern çizgisi az farkla kabul edildi. Fakat kongre belgeleri yeni siyasetin içinde önemli bir yeri olan üstü kapalı çatışmaları gizleyemiyordu. Delegeler Guomindang'ın "ulusal devrimin merkezi gücü" olduğunu ve "onun lideri olarak kabul edildiği"ni ilân ettiler. Bu arada, işçileri ve köylüleri seferber etmek gibi "özel bir görev"i olan Komünist Partisi GMD'nin sol kanadından "sınıf bilinçli, devrimci unsurlar"ı özümleyerek müttefikinin zararına kendi saflarını genişletecek; siyasi bakımdan Guomindang'ı Sovyet Rusya'ya daha fazla yaklaşması için "zorlamayı" hedefleyecekti.

Ne var ki komünistler kızıl bir grup olarak davranmaya kararlı olsalar da, Guomindang boynuzun kulağı geçmesine izin vermek niyetinde değildi. Ve böylece on yılı aşkın bir sürenin sonunda komünist stratejinin hâkim olacağı, önce iradelerin çatıştığı, daha sonra devreye silahların girdiği yıpratıcı bir mücadelenin zemini hazırlanmış oldu.

Üçüncü Kongre sona erdiğinde, Mao Merkez Komitesi'nin (MK) dokuz üyesinden biri olarak seçilmiş ve daha önemlisi yeni kurulan ve partinin günlük işlerinden sorumlu olan, Genel Sekreter Çen Dusiü ve diğer üç kişiden oluşan Merkez Büro'nun* sekreteri olmuştu. Mao'nun Hunanlı arkadaşı (ve Yeni Halkın Araştırma Derneği'nin kurucu üye-

* Birinci ve İkinci Merkez Komiteleri Merkez Büro olmaksızın sırasıyla üç ve beş üyeden oluşuyordu. Bireycliği ve anarko-komünizmi önlemek için "merkezileşme ve demir disiplin" isteyen İkinci Kongre ayrıntılı örgütlenme kuralları getirdi, ancak bu kurallar MK'nın dokuz asil beş yedek üyeyle genişletildiği Üçüncü Kongre'ye kadar uygulamaya konulmadı.

si) Cay Hesên ve Lao Çanglong ve Kanton Parti Komitesi'nin başkanı Tan Pingsan (bir süre sonra yerini Şanghaylı bir demiryolu işçisi ve sendika örgütçüsü olan Vang Hebo'ya bırakacaktı) Merkez Büro'nun diğer üyeleri idi.

Parti yaşadığı sıkıntılardan, ilk iki yılına göre en azından örgütsel anlamda daha güçlü, daha merkezi, daha Leninist bir yapıyla çıktı. Çen Dusiu'yu geçen sonbaharda istifa tehdidinde bulunmaya yönelten ayrılıkların üstesinden gelme mücadelesi liderliği güçlendirmişti. Komintern talimatlarını onaylama ve çoğunluğun iradesine uyma zorunluluğu onları ilk kez, bütün Bolşevik partilerin uygulamak zorunda oldukları demokratik merkeziyetçilik ilkeleriyle karşı karşıya getirdi. Birinci Kongre'de gevşek yapılı merkezi olmayan bir parti yapısını savunan Marksist akademisyen Li Hankun gibi bazıları bezginliğe kapılarak istifa ettiler. Ancak ortodoks bir partinin ana hatları belirmeye başlamıştı ve Çen Dusiu artık "Merkez Komitesi kendi içinde örgütlü değil ... Bilgisi de yetersiz ... [ve] siyasal bakış açısı yeterince berrak değil" gibi şikâyetlerde bulunamıyordu. Yeni önderlik Marksist teoriyi öncekinden daha fazla kavramış olmasa da, nihayet parti eylemlerine rehberlik eden ve onun birliğini sağlayan ortak bir ideolojik temel ayrıt edilebiliyordu.

1923 yılının sonbahar sonu ve yaz ayları Mao için bir dönüm noktası oldu. Hunan'da, eyalet düzeyinde liberal yapıyla sıkı bağları olan bir işçi lideri ve ilerici bir entelektüel olarak olayları etkileyebiliyordu. Küçük bir önderler çevresi dışında parti içinde oynadığı rol gizli tutuluyordu. Gene faaliyetlerini gizlilik içinde sürdüren ve tam gün çalışan bir kadro, ama bu kez partinin ulusal liderliği içinde yönetici konumdaydı. İşçilerle ve liberal seçkinlerle ilişkilerini terk etti.

Bu dönem entelektüel olarak yeni imkânları araştırma fırsatı da sağladı. "Yedi Şubat Katliamı"ndan işçi sınıfının tek başına iktidara giden yolu açamayacağı dersini çıkarmış, bu ders onu ilk kez başka bir seçeneği düşünmeye yöneltmişti. Bu seçenek askeri yoldu. Mao temmuz ayında Sneevliet'le bu konuyu tartıştı ve birkaç hafta sonra Sun Yat-sen'e yazdığı bir mektupta da bundan söz etti. "Merkezileşmiş bir ulusal devrimci ordu"nın kurulmasını istiyordu. Çin'in geniş nüfusunun en kalabalık ve ezilen kesimi olan köylülük bu yolda seferber edilebilirdi.

Ne var ki şimdilik bu türden düşünceler sadece spekülasyondan ibaretti, çünkü parti "birleşik cephe" yolunu seçmiş bulunuyordu. Üçüncü Kongre'den kısa süre sonra Mao Guomintang'a katıldı. Bunu izleyen on sekiz ay boyunca cephenin başarılı olması için çalışacaktı.

İlk haftalarda öğrenme eğrisi her iki taraf için de yükselen bir hat izledi. Sun komünistlerden gelen hemen her öneriyi reddediyordu. Temmuz ortasında yapılan bir toplantıda Çen, Mao ve Merkez Büro'nun diğer üyeleri şikâyet ediyorlardı: "Sun siyasal bir partinin [nasıl olması gerektiğine ilişkin şimdiki] anlayışını sürdürdüğü sürece ve iş [yapmak için] komünist unsurlardan yararlanmak istemediği sürece ... Guomintang'ın mo-

derleşmesi [konusunda] hiçbir gelişme beklenemez.” Sneevliet, cephenin mimarı olarak, özellikle düş kırıklığı içindeydi. Sun’u desteklemek “parayı sokağa atmaktan farksız,” diyerek Joffe’ye yakınıyordu.

Bu arada, Komintern’in geleceğe giden yolun GMD önderliğinde bir ulusal devrimden geçtiğine dair tezini nihayet kabul etmiş olan ÇKP önderleri, zorlanmalara ve serzenişlere rağmen, bu stratejiye uyum sağlamak gerektiğini anlamışlardı. Daha birkaç hafta önce burjuvazinin öncü bir rol oynayacağı görüşüyle alay eden Mao bile, Şanghaylı iş adamlarından oluşan bir topluluğa antimilitarist davayı destekledikleri için övgüler düzüyordu:

Bu devrim bütün halkın görevidir ... Fakat ... tüccarların ulusal devrime omuz verme görevleri Çin halkının geri kalan kısmının bizzat üstlenmesi gereken faaliyetten daha acil ve daha önemlidir ... Şanghaylı tüccarlar ayaklanmış ve harekete geçmişlerdir ... Tüccarların daha geniş birliği onların nüfuzunu daha da artıracak, bütün ülke halkına önderlik etme güçlerini çoğaltacak ve devrimin başarısını daha da hızlandıracaktır!

Bu sözler büyük altundan gülümsenerek söylenmiş olmalı. Zira Mao, iddia ettiği gibi, bütün Çin halkı içinde savaş ağaları ve emperyalist zalimler yüzünden “en büyük acıları en ağır biçimde çeken” kesimin tüccarlar olduğuna aslında inanmıyordu. Onlarda yeni yeni ortaya çıkan devrimci ruhun sürmesine de bel bağlamış değildi. Öte yanda, savaş ağaları baş düşman olmaya devam ettikleri sürece burjuvaziyle ittifak kurmak zorunluydu. Şimdilik parti önderliğir i oluşturan diğerleri gibi Mao da onlar hakkında olumsuz düşünmemeye çalışıyordu.

Ne var ki Guomintang’ın geleneksel, seçkin tarzını değiştirmeye nasıl zorlanacağı ve sahici bir kitle tabanı olan modern bir partiye nasıl dönüştürüleceği sorunu belirleyici olmaya devam ediyordu.

Temmuz ayının sonunda Şanghay’a dönen Merkez Büro bir Truva Atı stratejisi uygulamaya karar verdi: Parti eylemcileri kuzey ve orta Çin’de bir GMD örgütleri ağı oluşturalar, komünistlerin hâkimiyetindeki bu yeni bölgesel şubeler bütün partiyi sola çekecek baskı grupları olarak faaliyet gösterecekti. Bu görevi kuzey Çin’de yerine getirme görevi Li Daçao’ya verildi. Eylül ayında Mao aynı görevi orta eyaletlerde yapmak için gizlice Çangşa’ya geçti.

Hunan gene iç savaş sancıları içindeydi. O yaz Çao Hengti’nin komutanlarından biri isyan etmişti. Zamanını güneyde beklemekle geçiren eski vali Tan Yankay, Sun Yat-sen’le temas halindeydi ve Çao’nun devrilmeye yüz tutması üzerine bir “eşkiya takip ordu-su”nun başında harekete geçme fırsatı yakaladı. Ağustos ayının sonunda Tan’ın müttelikleri Çangşa’yı ele geçirdiler ve Vali Çao hayatını kurtarmak için kaçmak zorunda kal-

dı. Bu gelişmeler üzerine Çen Dusiu Mao'nun sekreter olarak üstlendiği sorumlulukları bırakmasına, onun yokluğunda yerine Luo Çanglong'un geçmesine karar verdi. Mao'nun bu duruma sevindiği açıktır. Sekreterin her gün yapması gereken kuru, idari işlerden zaten hoşlanmıyordu. Emperyalistlerin ve kapitalistlerin yarattıkları bir kent olan Şanghay ona hep yabancı kalacaktı. Çangşa'daki evine, nisandan beri görmediği ve o sırada ikinci çocuğuna hamile olan Yang Kayhuy'a dönüyordu. Fakat vapur yolculuğu sırasında bile savaş yön değiştirdi ve Çangşa'ya vardığında kentin bir kez daha Çao'nun eline geçmiş olduğunu gördü.

Sonraki ay kent kuşatma altında kaldı ve aralıklı olarak bombalandı. Tan'ın müttefikleri Siang Irmağı'nın batı, Çao'nun güçleri ise doğu şeridini tutuyorlardı. Konsolosluk ikâmetgâhlarında güven içinde yaşayan yabancılar için bütün bunlar biraz tehlike yaratarak sıkıcı hayatlarını renklendiren "bir İtalyan güldürü operası"nı andırıyordu. Çinliler için ise durum çok farklıydı:

Kentteki büyük mağazaların kepenkleri asla açılmadı. Zenginler ya kaçıyorlar ya da saklanıyorlardı. Ellerinde hayatın ve ölümün kürekleri ["geniş uçlu oklar"] yaya ya da atlı olarak sokaklarda gezinen subaylardan herkes korkuyordu. Onlar, ellerindeki bu güç sayesinde pirince ve paraya hükmediyorlardı. Hiç kimse hayır diyemiyordu ... [çünkü] bunu diyenler, Gümrük Binası'nın yanındaki açıklığa götürülme tehlikesiyle karşı karşıya kalıyorlardı. Orada cellat, elinde uzun bir kılıçla kelle kesmek için bekliyordu.

Köyler bir tecavüz, yağma ve kundaklama ayinine maruz kaldılar. Bütün bunlar Çang Ki-angyao'nun en kötü günlerini hatırlatıyordu. Mao hâlâ Tan'ın kazanacağını düşünüyordu ve Guomintang'ın Kanton'daki Genel İşler Bölümü'ne Çao'nun elde ettiği zemini muhafaza edemeyeceğini yazdı. Daha sonra, güneşli bir sabah vakti uzaktan silah sesleri geldi. Vu Peyfu, Çao'yu desteklemek için asker göndermiş ve Tan'ın adamları dağılmışlardı. Yabancılar, muzaffer gücün dönüşünü dürbünlerle izlediler; "Yük taşıyan hamalları, sakatlar gibi sandalyelerle taşınan makineli tüfekleri, ellerindeki fenerleri sallayarak sızdan yapılmış ayakkabılarıyla yürüyen askerleri, kâğıt şemsiyelerle güneşten korunmaya çalışan subayları" seyrettiler.

Çao'nun kazandığı zaferin bir bedeli vardı. Hunan'ın kuzey ile güney arasında tampon bölge olarak oynadığı rol sona edi. Çangşa bir kez daha kuzeyli asker çizmelerinin topuğunu hissetti. Tan'la işbirliği yaban liberal seçkinler, ki Mao onların korumasına güveniyordu, güçlerini kaybederek dağıldılar. Halk Üniversitesi, İşçi Federasyonu ve Öğrenci Birliği, Çao'nun emriyle kapatıldı. Daha iki ay önce Çao'nun işlediği suçların uzun bir dökümünü çıkarıp yayımlayan, onu "ölçsüz ve bağışlanamayacak kadar kötü ruhlu

bir yaratık" olarak betimleyen Mao artık takma isimle ("Taş Dağ Mao") yaşıyordu.

Çao'nun yenilgiye uğramış hasmıyla bağlantılı olan milliyetçi bir partinin saldırıya geçmesi için düşünülebilecek en uygunsuz dönemlerden biri yaşanıyordu. Mao ve onun tavsiyesiyle Guomindang'ın Hunan'daki hazırlık faaliyetlerinin yöneticiliğine atanan Sosyalist Gençlik Birliği önderi Sia Si eyalet çapında faaliyet gösterecek geçici bir parti kurargâhı kurmayı, Changsa, Ningkiang (He Şuheng aracılığıyla) ve Anyuan kömür madenlerinde (bir yıl kadar önce Mao burada Liu Şaoşi adında, Moskova'dan henüz dönmüş ciddi bir genç adamı sorumlu olarak bırakmıştı) gizli parti şubeleri açmayı başardılar. Ancak bütünyle gizli bir faaliyet sürdürdükleri için hareketleri çok kısıtlıydı. Mao, aralık ayının sonuna kadar Hunan'da kaldı ve otuzuncu yaş gününü Yang Kayhuy, Anying ve altı hafta önce dünyaya gelen ikinci oğulları Anking'le birlikte kutladı. Ailesiyle birlikte olmayı siyasal görevlerinden daha çok özlediği, ancak bu huzurun bir münakaşayla bozulduğu, ayrıldıktan hemen sonra karısına yazdığı bir aşk şiirinden anlaşılmaktadır.

*El sallanır ve ayrılık anı gelir.
Kederli bakışlara katlanmak zordur,
Bir kez daha dile gelir acı duygular.
Gözlerde ve kaşlarda gazap sezilir,
Zaptedilen gözyaşları aktı akacak.
İkimiz de yanlış anladık o son mektubu.*
Bırakalım dağılıp gitsin bulutlar ve sis gibi.
Bu dünyada kim var bizim kadar birbirine yakın olan?
Tanrı anlayabilir mi insani zaaflarımızı?
Merak ediyorum.
Doğu Kapısı yoluna çökmüş sabah sisi,
Gölü ve göğün yarısını aydınlatıyor batan ayın ışığı.
Nasıl da soğuk, nasıl da ıssız her yan!
Tiz çılgılığı vapur düdüğünün kalbimi parçalıyor.
Yeryüzünün en uzak köşesine gidiyorum bir başıma.
Haydi gel koparmaya çalışalım şu keder ve öfke ipliklerini,
Kunlun Dağı'nın sarp yamaçları gibi çöküp gitsinler,
Evreni silip süpüren bir tayfun gibi.
Gene yan yana uçan iki kuş olalım,
Yükseklerde süzülen bulutlar gibi.*

* Bu mektup ya da yol açtığı münakaşa hakkında hiçbir şey bilinmiyor, fakat Mao'nun yanlış anlama-
dan çoğul olarak söz etmesi ve "bir kez daha dile gelir acı duygular" demesi eşinin kolayca bağışla-
yamayacağı bir şeyin söz konusu olduğunu gösterir.

Mao 1923 sonbaharı ve kış başında Hunan'dayken, Guomintang ile Ruslar arasındaki ilişki bir dönüşüm geçirmişti. Sovyet liderliği, Moskova'nın tecrit durumu karşısında bir burjuva partinin önderliğinde olsa bile ilerici bir Çin rejiminin değerli bir müttefik olacağına karar vermişti. Lenin ve Stalin'le birlikte çalışmış saygın bir devrimci olan Mikha-il Borodin, Sun Yat-sen'e özel elçi olarak atandı. Otuzlu yaşlarının ortasında, zayıf, biraz kadavrayı andıran, Guomintang Kurmay Başkanı Çan Kay-şek, Kızıl Ordu hakkında bilgi edinmesi için Moskova'ya gönderildi ve orada eğitim gördü. Sun, donkişotvârî bir öneride bulunarak Rusların önderliğinde askeri bir gücün kuzeyden Pekin'e saldırmasını istedi. Sovyet Devrimci Askeri Konseyi'nin "ileride başansızlığa mahkûm bir macera" olarak gördüğü bu önerinin kesinlikle reddedilmesine rağmen, Ruslar bir askeri eğitim okulu için finansman sağlamayı kabul ettiler ve kasım ayında yapılan bir toplantıda biz-zat Troçki "silah ve ekonomik yardım biçiminde olumlu destek" vaadinde bulundu.

Bu arada Kanton'da, Danışman Bao diye anılan Borodin iki partinin hassasiyetleri üzerinde büyük bir beceriyle çalışıyor, Moskova'nın kurmaya kararlı olduğu ittifakı gerçekleştirerek için uğraşıyordu.

Kırk yaşlarında, anlayışlı ve sabırlı bir adam olan Borodin pek çok bakımdan hükmedici Sneevliet'in tam zıddıydı. Guomintang'ı ve komünistleri kurulmakta olan yeni ilişkiden her ikisinin de kazançlı çıkacağına ikna ederek Sun'un güvenini kazanmayı başardı. Ekim ayında Borodin yerel savaş ağalarının başlattıkları yeni bir girişimi önlemesi için Sun'a yardım etmeye hazırlandığı bir sırada, ihtiyar komplocu Moskova'daki Çan'a çektiği telgrafta şöyle diyordu: "Dostlarımızın ve düşmanlarımızın kim olduğu kesinlikle anlaşılmış bulunmaktadır."

Bu not üzerine Guomintang 20 Ocak 1924'te ilk Ulusal Kongre'sini Kanton'da topladı. Mao, hâlâ ismen var olan Hunan GMD örgütünü temsil eden altı delegeyle birlikte iki hafta önceden Şanghay üzerinden Kanton'a gelmişti. Heyetin içinde Sia Si ve eyalet ÇKP lideri Li Veyhan da yer alıyordu.

Kongre, Borodin tarafından Leninist çizgiye uygun biçimde, disiplini, merkezîyetçiliği ve kitle desteğini seferber etmek için devrimci kadroları eğitime ihtiyacını vurgulayan yeni tüzüğü onayladı; emperyalizmi Çin'in çektiği acıların esas nedeni olarak lanetleyen daha radikal bir siyasal programı benimsedi; ve ilk kez, devrimin ilerletilmesi için işçi ve köylü hareketinin geliştirilmesi çağrısı yaptı. Milliyetçi parti kademlilerinden genellikle daha genç ve daha heyecanlı olan komünistler güçlü bir etki yarattılar. Bir oturumda, Mao ve Li Li-san toplantıya öylesine hâkim oldular ki, yaşlılar, "yan gözle birbirlerine bakarak, 'Bu tanımamış iki genç de nereden çıktı?' diye sordular." Tongmenghuy'un, yani Devrimci İttifak'ın ilk günlerinden beri Sun'un yanında olanlardan, radikal lider Vang Kingvey, daha sonra şu yorumda bulundu: "Dört Mayıs Hareketi'nin genç insanların dikkate almak gerekir. Konuşurken sergiledikleri şu coşkuya, şu enerjik tutumlarına bakınız."

Sun Yat-sen'in önerisiyle ve alkışlarla seçilen yeni GMD Merkez Yürütme Komitesi'nin (MYK) yirmi dört asil üyesi arasında üç komünist yer alıyordu: Li Daçao; Pekinli Yu Şude ve Kanton ÇKP önderi Tan Pingsan. Pingsan, aynı zamanda parti içinde en güçlü konumlardan biri olan Örgütlenme Bölümü Direktörlüğü'ne atandı ve böylece MYK Daimi Komitesi'nin üç üyesinden biri oldu. Bu komitenin diğer üyelerinden biri, Guomintang'ın sol kanadını temsil eden, partinin mali işlerinden sorumlu Liao Çongkay, diğeri de sağ kanadı temsil eden Day Kitao idi. Mao on altı yedek (oy hakkı olmayan) MYK üyesinden biri oldu. Bu on altı kişinin yedisi komünistti: GMD Köylü Bölümü Direktörü olan Hunanlı Lin Boçu; Pekin'de çıkan ilerici gazete *Çenbao*'nun muhabiri olarak Moskova'da çalışmış olan Çu Çiu-bay adında ünlü bir yazar ve artık Borodin'in Kanton'daki yardımcısı ve iki partinin doğal olmayan ittifakına ilişkin kayıtlarını görünüşte bir yana bırakmış olan Çang Guotao.*

Şubat ayı ortalarında Mao, Şanghay'a döndü. Orada, Uluslararası Yerleşim Bölgesi'nin kuzeyindeki Bubbling Well Road'dan fazla uzak olmayan Çabey'deki bir evi, Luo Çanglong, Cay Hesen ve onun kız arkadaşı Siang Kingyu'yla paylaştı. Yıl sonuna kadar iki görevin sorumluluğunu taşıdı. Bir yanda, paravan olarak kullanılan ve yabancıların denetimindeki Gümrük Yönetimi'yle iş yapmak zorunda olan Çinli iş adamlarına sekreterlik hizmeti veren Gümrük Bildirim Bürosu'ndan faaliyetlerini sürdürerek, ÇKP Merkez Bürosu'nun sekreteri olarak çalışıyor; öte yanda, Fransız bölgesindeki bir bürodan Guomintang'ın Şanghay Yürütme Komitesi'ne benzer bir hizmet veriyordu. İkincisi, dört eyalette, Anhuy, Kiangsi, Kiangsu ve Çekiang'daki faaliyetlerden, yanı sıra kentin içindeki GMD şubelerinin faaliyetlerinden sorumluydu.

Bu kolay bir iş değildi. Kanton'da Borodin'in ve Şanghay'da Grigoriy Voitinski'nin (Hendricus Sneevliet'in yerine Komintern temsilcisi olmuştu) ellerinden geleni yapmalarına rağmen, iki parti arasındaki sürtüşme arttı. GMD içindeki muhafazakârlar, pek de haksız olmayan nedenlerden ötürü ÇKP'yi beşinci kol olarak görüyorlardı. 1924 yılının nisan ayı sonunda ve mayıs başlarında bir merkez komitesi talimatını ele geçirmişlerdi. Talimatta, Guomintang içindeki komünistlere, kapalı bir "parti hizipleri" sistemi kurmaları, parti talimatlarını aktarmaları ve uygulamaları ve komünist kimliklerini korumaları emrediliyordu. Sağ kanat GMD Denetim Komisyonu, komünist önderliği "parti içinde parti" kurmakla suçlamaya başladı. Mao, Cay Hesen ve Çen Dusiu GMD ile kurulan ittifakın başarısızlığa uğradığını ve birleşik cephenin dağıtılması gerektiğini söylediler, fakat Voitinski Moskova'nın bunu kabul etmeyeceğini bildirdi. Sun Yat-sen sonunda statükoyu korumayı başardı, fakat Borodin bile bir antikomünist koalisyonun kurulmakta

* 40 MYK üyeliğinin 10'unu elde tutan komünistler, Guomintang'ın 100.000 üyesine karşılık ÇKP'nin sadece 500 kadar üyesi olduğu dikkate alınırsa, orantısız bir temsili gösteriyordu. Ne var ki Sun bu durumu Rus yardımı sağlamak için yaptığı pazarlığın bir parçası olarak görüyordu. Sadece asil komünist MYK üyelerinin oy hakkı vardı ve bunların çoğu da daha önce Sun'la beraber olmuş kişilerdi: Tan Pingsan eski bir Tongmenghuy adamıydı; önce yedek olan, daha sonra asil üyelige terfi eden Lin Boçu ise Sun'un Guomintang'dan önceki Devrimci Parti'ye mensuptu.

olduğundan kuşkulı olmaya ve bu girişimin ancak Rus yardımını kaybetme korkusu uyandırılarak caydırılabileceğini düşünmeye başlamıştı.

Temmuz ayında Çen ve Mao bir yıl önceki Üçüncü Kongre’de belirlenen “içeriden blok” stratejisini yeniden onaylayan, ancak bu stratejiyi uygulamanın “olağanüstü zor” olduğunu da teslim eden gizli bir Merkez Komitesi genelgesi çıkardılar:

Bize karşı örtülü ve açık saldırılar ve bizi bir kenara itme girişimleri Guomindang üyelerinin çoğunluğu tarafından her geçen gün biraz daha tırmandırılmaktadır ... Sadece Sun Yat-sen ve Liao Çongkay gibi birkaç Guomindang lideri bizimle tam bir kopuşmayı düşünmemektedirler, fakat onlar da sağcı unsurlara karşı çıkmak istemiyorlar ... Devrimci güçlerin birliği uğruna saflarımızda ayrılıkçı sözlere ya da eylemlere kesinlikle izin vermemeliyiz ve onlara karşı hoşgörülü olmak ve onlarla işbirliği yapmak için elimizden geleni yapmaya çalışmalıyız. [Aynı zamanda] ... devrimci olmayan sağcı siyasetleri, bu siyasetler düzeltilmedikçe hoşgörülle karşılayamayız.

Bu sözler gelecek üç yıl boyunca komünist taktiklerin tonunu belirleyecekti. Birleşik cephe varlığını sürdürdükçe ÇKP’nin onu reddetmesine izin verilmeyecekti. Daha çok Komintern’in ısrarıyla parti, milliyetçi ortağına ayak uydurmak için mümkün olduğu kadar geri adım atacaktı. Ancak bu hepsi için geçerli değildi. 1924 yazında alınan en önemli kararda, Guomindang’ın, komünistlerin ittifak kurabilecekleri bir sol kanat ile duruma hâkim olamayacak ve her türlü araçla savaşılmaması gereken bir sağ kanat arasında bölünmüş bir parti olarak görülmesi gerektiği öne sürülüyordu.

Bu yaklaşımın sorunu Mao tarafından güçlü bir halk deyişiyle ifade edildi: “Çongsu-ang diehu.” Bu söz, tam olarak, “bir yatakta iki kişi, aynı evde iki aile” anlamına geliyor. Başka deyişle, cephe partinin aynı fikirleri ve hedefleri paylaştığı komünist eğilimli bir Guomindang’la işbirliği yapma aracı idiye, ya biri ya da diğeri fazlaydı. Sorun hangisinin tercih edileceğiydi.

ÇKP’nin gitme niyeti taşımadığı görülüyordu. Üye sayısındaki artış vahim biçimde azalmış, işçi hareketi durgunlaşmıştı. Komintern’in proletaryanın komünist siyasetlerin peşinden gittiğine dair yaptığı her türlü propagandaya rağmen, Çinli işçiler siyasetle pek ilgilenmiyorlar ve komünistlerin enerjisi ayakta kalmak için sürdürülen beyhude bir çabayla harcanıp gidiyordu. O yaz bazı önde giden komünistler kendi partilerinin tek yatak olamayacağına karar vererek Guomindang’ın iradesine boyun eğdiler. Mao asla böyle bir adım atmadı. Fakat o yılı büyük bir umutsuzluk içinde geçirdi. Peng Şuçi adında Hunanlı genç bir komünist, Moskova’da üç yıl eğitim gördükten sonra Şanghay’a geldiğinde, onu marazi ve kayıtsız bir ruh hali içinde buldu:

Pek iyi görünmüyordu. Fazla zayıfladığı için boyu olduğundan daha uzun görünüyordu. Solgundu, teni sağlıksız, yeşilimsi bir renk almıştı. Tüberküloza yakalanmış olabileceğinden endişelendim. Yoldaşlarımızın çoğu hayatlarının şu ya da bu döneminde bu hastalığa yakalanıyorlardı.

Sonbaharda, Mao'nun bakış açısından durum kötüden daha kötüye doğru bir değişim geçirdi. GMD karargâhından para akışı kesilmiş, Şanghay komitesinin faaliyetleri azalmıştı. Kendisi de nevrasteniden mustarıptı. Bir tür depresyon geçiriyor, kronik uykusuzluk, baş ağrıları, baş dönmeleri çekiyor ve tansiyonu yükseliyordu. Bu rahatsızlıklar hayatının geri kalan kısmında da onu sık sık yoklayacaktı. ÇKP önderliğiyle arasındaki, zaten pek iyi olmayan ilişkiler daha da kötüleşmişti. Bizzat örgütlemekte olduğu Dördüncü Kongre, Voitinski Moskova'ya gittiği için ocak ayına ertelendi. Nihayet ekim ayında Pekin'de yine bir siyasal değişiklik oldu ve iktidara bu kez Feng Yusiang geçti. Kendisi askerlerini yangın musluğuyla vaftiz ettiği için Hristiyan General diye anılan bağımsız bir savaş ağasıydı. Feng, herkesin nefret ettiği Anfu lideri Duan Çiruy'u hükümet başkanlığına atadı ve Sun Yat-sen'i ulusal uzlaşma görüşmeleri için Pekin'e davet etti.

Sun'un bu daveti kabul etmesi Mao için bardağı taşıran son damla oldu. Geçen iki yıl içinde işçi hareketinin çöktüğünü görmüştü; liberal, ilerici seçkinler sessizliğe gömül-müşlerdi; ve ÇKP hiçbir başarı şansı olmadığı görülen siyasetlere kilitlenip kalmıştı. Şimdi de Guomintang, Merkez Komitesi'nin sözleriyle, geçmişte pek çok kez başarısızlığa uğrayan "eski militarist siyaset oyunu"na geri dönmekteydi.

Aralık ayının sonuna doğru, ÇKP'nin Dördüncü Kongresi'nin başlamasına neredeyse üç hafta kala Mao, yaz aylarında Şanghay'a gelip onunla birlikte yaşamaya başlayan Yang Kayhuy, kayın validesi ve iki çocuğuyla birlikte Çangşa'ya gitti. Bu gidişin resmi sebebi sağlık sorunlarıydı. Fakat doktoru Li Çisuy yıllar sonra Mao'nun nevrastenisinin her zaman siyasal nitelikte olduğunu kaydedecekti: "Büyük siyasal mücadelelerin başlangıcında belirtiler şiddetleniyordu." Ancak bu kez farklı bir mücadele söz konusuydu: Mao bir inanç krizi geçiriyordu.

1925 yılı başlarken ve eski yoldaşları artık 994 üyesiyle övünen bir partinin geleceğini planlamak için toplanırlarken, Mao Yangların eski aile evinde Çin Yeni yılını kutladı. On yıl önce Birinci Normal'de bir öğrenciyken o eve pek çok kez gitmiş ve Kayhuy'un babası olan sevgili etik öğretmeninin dizi dibinde oturmuştu. Her şey tam bir döngü oluşturarak başa dönmüş gibiydi. Çangşa'daki eski arkadaşlarıyla ya da oradaki eyalet ÇKP ya da Guomintang komiteleriyle hiçbir teması yoktu. Bütün niyetleri ve amaçlarıyla birlikte siyasetten tamamen çekilmiş durumdaydı. Şubat ayında, yanına sandıklar dolusu kitap alarak ailesiyle birlikte Şaoşan'a gitti. Kayhuy'un komşularına söylediğine gö-

re, hastaydı. Kış aylarından baharın sonuna kadar geçen üç ay boyunca Mao aile fertleri ve köylüler dışında kimseyle görüşmedi. Hırslı bir genç entelektüel olarak kurtulmaya çalıştığı köylü köklerine geri dönmüştü. Ancak orada, çocukluk arkadaşları arasında, yeni ve daha umut verici bir yolun ilk parlıtlarını gördü.

1920'lerin ilk yarısında Çinli komünistler için köylüler neredeyse hiçbir anlam ifade etmiyorlardı. Onlar, yüzyıllardır oldukları gibi, Çin hayatının geri bölümünü temsil ediyorlar, Çin tarihinin yazıldığı, hayattan daha uzun sonsuz parşömen tomarları üzerine kaydedilen büyük olaylara ve büyük adamlara zerre kadar ilgi duymuyorlardı.

1920'de toplanan İkinci Komintern Kongresi'nde Lenin geri bir ülkede faaliyet gösteren bir proletarya partisinin köylülükle güçlü ilişkiler kurmaksızın iktidarı ele geçirebileceği düşüncesinin bir ütopya olduğunu söylediği zaman, Mao dahil Çin Partisi'nin kuruçuları taş gibi sessiz kalmışlardı. İki yıl sonra, İkinci ÇKP Kongresi, Komintern'in teşvikiyle, Çin'de yaşayan 300 milyon köylünün "devrimci hareket içindeki en önemli etken" olduğunu kabul etti, fakat ÇKP'nin onlara önderlik etme niyetinde olmadığını da açıkça ortaya koydu. Partinin görevi işçileri örgütlemektir; köylülerin kendi çabalarıyla kurtulmaları gerekiyordu. Partinin Genel Sekreteri Çen Dusiu, Kasım 1922'de Moskova'yı ziyaret ettiği sırada köylülerin potansiyel olarak "ÇKP'nin göz ardı edemeyeceği ... dost bir ordu" olduğuna ikna edildi ve o yaz toplanan Üçüncü ÇKP Kongresi'nde partinin düşüncesi, birlikte turnak içine alınan "işçiler ve köylüler"i ÇKP'nin her zaman çıkarlarını desteklemesi gereken iki sınıf olarak kabul edilmesini sağlayacak ölçüde değişim geçirdi.

O sıralarda zengin bir toprak ağasının oğlu olan Peng Pay adında genç bir adam doğu Guangdong'daki Haylufeng'de iktidarı başarılı biçimde ele geçiren köylülere önderlik etmiş ve beş yıl boyunca yetkililerin hareketi ezmek için yaptıkları her girişimi boşa çıkarmıştı. Ancak Peng henüz parti üyesi değildi ve bütün faaliyetlerini tek başına yürütmüştü. Peng Pay'ın kongrenin toplandığı yerden sadece 150 mil mesafede olan hareketinin sözü bile edilmiyordu.

Mao da köylülüğün oynayabileceği role gecikmiş bir ilgi göstermeye başlıyordu. O bahar Şuikouşan'dan iki komünisti Hunan'da köylü birlikleri kurma imkânını araştırmaları için kendi köylerine göndermişti. Çang Guotao Kongre'de onun, Hunan'da "birkaç

* Bu iki komünistin faaliyetlerinin bir sonucu olarak Hunan'da kendi türünde bir ilk olan Yuebey Köylüleri ve İşçileri Birliği, Eylül 1923'te, eski Eyalet Valisi Tan Yankay'ın güneyden istila hareketini sürdürdüğü bir sırada kuruldu. En yüksek noktada üye sayısı bini aşan birlik, düşük tahıl fiyatları, kira indirimleri ve yöredeki toprak ağalarının köylü borçlarına uyguladığı tefeci faizlerinin sona erdirilmesi için kampanyalar düzenledi. Tan'ın varlığı toprak ağalarının başlangıçta gerçekleştirdikleri misillemelere karşı köylülere koruma sağladı. Ancak Vali Cao Hengü bu bölgenin yerlisiydi ve kasım ayı sonunda Tan'ın adamları yenilgiye uğradıklarında, Cao'nun birlikleri köylü birliğinin karargâhına ve birliği destekleyen pek çok kişinin evine ateş açtılar. En az dört köylü öldü, onlarcası tutuklandı ve hareket çıktı.

işçi ve az sayıda GMD ve ÇKP üyesi var, oysa bütün dağlar ve tarlalar köylülerle dolu," dediğini hatırlıyordu. Mao uzun bir isyan ve ayaklanma tarihi olan köylülerin, ulusal devrimin güçlü bir müttefiki olabileceğini söylüyordu. Çen Dusiu bu görüşe katıldı ve "kiracı köylüleri ve kır emekçilerini ... savaş ağalarına karşı çıkmak ve yozlaşmış memurlar ile yerel zalimleri devirmek için" birleştirme çabası gösterme kararı alındı. Ancak bu kararı uygulamak için hiçbir girişimde bulunulmadı.

Komintern'in köylüler söz konusu olduğunda Çinli yoldaşların sergiledikleri duyarlılık karşısında uğradığı düş kırıklığı, kongrenin sona ermesinden hemen sonra Şanghay'a ulaştırılan bir talimatta gayet canlı biçimde görülmekteydi:

Çin'de Ulusal Devrim'e ... ister istemez tarımsal bir köylü devrimi eşlik edecektir ... Bu devrim ancak Çin nüfusunun temel kitlelerini oluşturan küçük köylüler mücadeleye çekilebilirlerse başarılı olabilir. O halde, bütün siyasetin merkezi noktası özellikle *köylü sorunudur*. Bu ana noktayı her ne sebeple olursa olsun göz ardı etmek, başarılı bir mücadelenin esas alarak ... gerçekleştirilebileceği sosyo-ekonomik temelin önemini kavrayamamak anlamına gelir.

Bu talimata da, daha sonrakiler gibi, kimse kulak asmadı.

ÇKP'nin sergilediği inatçı tutumun nedenleri vardı. Parti önderliğini oluşturan genç ve genellikle burjuva kökenli entelektüeller için sanayi, ne kadar ilkel olursa olsun tanımı gereği modernydi. Kentlerdeki, sömürülen ve ezilen yeni işçi sınıfı bu modern dünyanın doğuracağı parlak yeni toplumun en uygun ve bilinen taşıyıcısıydı. Öte yanda köylüler en geri ve kara cahil kesimi temsil ediyorlardı. Bizzat Mao, kırsal kökenine rağmen, gençlik döneminde onları "aptal ve iğrenç insanlar" olarak gördüğünü itiraf etmişti. Yuan ve Ming hanedanlarının son dönemlerinde olduğu gibi köylü isyanları başarılı olmaları halinde bile yeni bir imparatoru başa geçirebilirler, ancak yeni bir sistem kurmayı başaramazlardı. 1923'te hazırlanan bir raporda şöyle deniyordu: Partili işçiler "kırsal bölgelerden hoşlanmazlar. Köylere dönmektense aç kalmayı tercih ederler." Geleceği belirleyecek bir hareket yaratması mümkün görülmeyen köylülük, Konfüçyüs imparatorluğunun, devrimin yok etmek zorunda olduğu karanlık mirasını, şekilsizleşmiş çekirdeğini oluşturuyordu.

Bu yaklaşım Şaoşan'da değişmeye başladı.

Önceleri Mao o kadar güçsüzdü ki kitap okumaktan ve komşularıyla zorunlu sosyal ilişkiler kurmaktan başka bir şey yapmadı. Onlarla "aile meselelerini ve yerel olayları" tartışıyordu. Ancak birkaç hafta sonra, Mao Fusuan adında genç bir klan üyesinin aracılığıyla ve ihtiyatlı bir tutumla bazı yoksul köylüleri kendi aralarında bir birlik kurmaları için teşvik etmeye başladı. Yang Kayhuy, köylüler için, Mao'nun Birinci Normal'de öğ-

renci olduğu sırada örgütlediği işçi okuluna benzer bir gece okulu kurdu. Okulda okuma yazma, aritmetik öğretiliyor, siyaset ve günlük olaylar tartışılıyordu.

Şanghay'da, Yangtze'nin 600 mil aşağısında İngilizlerin yönetimindeki bir polis birliğinin eylemleri olmasaydı, bu küçük ölçekli taban deneyimleri öylece sürüp gidebilirdi.

Orada, 30 Mayıs 1925 günü, altı yıl önce gerçekleşen Dört Mayıs hareketinden beri görülmemiş bir milliyetçi patlamaya yol açan bir olay gerçekleşti. İki hafta önce Japon muhafızların bir tekstil fabrikasında grev yapmakta olan bir grup Çinli işçiye ateş açmaları ve komünist bir örgütçüyü öldürmeleri olayların fitilini ateşlemişti. Olayı izleyen protestolar sırasında altı öğrenci tutuklandı. Onların serbest bırakılmaları için yürüyüşler ve gösteriler başladı. İngiliz polis komiseri yetkililerin denetimi kaybetmekte olduklarını görerek gösterilere derhal son verilmesini emretti. Bunu yeni tutuklamalar izledi. Kitlelerin öfkesi gün geçtikçe artıyor, tehdit büyüyordu. Sıcak, bunaltıcı bir cumartesi günü öğleden sonra saat üç buçuk civarında, kentin ana caddesi Nanking Yolu'ndaki merkez polis karakolunun başında bulunan İngiliz, adamlarının dayak yiyeceğinden korkarak, Çinlilerden ve Sihlerden oluşan polislere ateş emri verdi. Açılan ateş sonucunda dört gösterici öldü, ellisi yaralandı ve yaralananların da sekizi daha sonra aldıkları yaralardan ötürü öldü. Bu olayı izleyen ayaklanma sırasında ondan fazla Çinli öldü ve genel grev ilân edildi.

İngiliz ve Japon karşıtı gösteriler bütün Çin'e yayıldı. Kanton'da yabancılara ayrılan bölgedeki birlikler protestoculara makineli tüfek ateşi açtı. Ölenlerin sayısı elliyi aşıyordu. Bu olay daha şiddetli bir öfke ve kin sarmalına yol açtı. Hong Kong'daki İngiliz yetkililere karşı on altı ay süren bir grev hareketi başladı ve koloni ticaretini engelleyecek boyutlara ulaştı.

Haberlerin Çangşa'ya ulaştığı o hafta sonu işçiler ve öğrenciler sokaklara akın ettiler ve yabancılara karşı sloganlar atıldı. *Dagongbao* hemen özel bir baskı yaptı. Salı günü yapılan yürüyüşe 20.000 kişi katıldı. Bunun üzerine Bütün Hunan "Utancın Öcü" Derneği kuruldu, İngiliz ve Japon mallarına boykot ilân edildi. Üç gün sonra kent içinde 100.000 kişinin katıldığı bir yürüyüş yapıldı. Kentin her duvarı emperyalistlerin kovulmasını, eşitsiz antlaşmaların iptal edilmesini isteyen afişlerle donatıldı. Yetkilileri en çok endişelendiren, afişlerde savaş ağası yönetimine son verilmesinin istenmesiydi. Bu o zamana kadar Çangşa'da görülen en büyük gösteriydi. Vali Cao Hengti her zamanki gibi tepki gösterdi. Okulları kuşatmak için silahları dolu askerler gönderdi, 24 saatlik sokağa çıkma yasağı ilân etti ve "huzuru bozanlar"ın anında vurulacağına dair uyarılarda bulundu. Ancak "Utancın Öcü" Derneği faaliyetlerini sürdürmeyi başardı ve öğrenciler yaz tatili için kentten ayrıldıklarında, kampanyayı kendi bölgelerinde sürdürmeye devam ettiler.

Olaylar Mao'yu elektrik akımı gibi çarptı. Derhal siyasal kargaşanın orta yerine atıldı.

Haziran ortalarında Şaoşan'da ÇKP'nin şubesini açtı ve Fusuan şube sekreteri oldu.

Bunu Sosyalist Gençlik Birliği ve Guomindang şubeleri izledi. Köylüler için başlatılan gece okulu hareketi hızla yayıldı. Köylü “Utancın Öcü” Derneği şubeleri kuruldu. He Erkang adında genç bir GMD eyalet komitesi yöneticisi harekete yardımcı olmak için Çangşa’ya geldi. Mao’nun Halk Üniversitesi’ne bağlı hazırlık okulunda bir zamanlar öğrencilik yapan He Erkang pek çok Hunanlı GMD eylemcisi gibi ÇKP üyesiydi. 10 Temmuz günü “Siangtan İlçesi İkinci Batı Bölgesi ‘Utancın Öcü’ Derneği” gibi şatafatlı bir isim taşıyan örgüt, Şaoşan’da bir kuruluş mitingi düzenledi. Mao, İngiliz ve Japon emperyalizmini lanetleyen bir konuşma yaptı. Mitingin ardından yapılan toplantıda bütün yabancı mallara boykot kararı alındı. Toplantıya resmen altmış yedi delege katıldı, ancak Şaoşan ve çeşitli komşu köylerin neredeyse bütün yetişkin nüfusu, toplam dört yüz kişi toplantıyı izlemek için oradaydı.

Sabırla yürütülen faaliyetler ağustos ayının başlarında nihayet semeresini vermeye başladı. Bölgede kuraklık vardı ve toprak ağaları her zamanki gibi pirinç istifliyor ve kıtlığa yol açıyorlardı. Şaoşan köylü derneği, Mao’nun evinde yapılan bir toplantının ardından, üyelerinden ikisini tahıl ambarlarının açılması için ricacı olmaya gönderdi. Ricaları reddedilmekle kalmadı, kendilerine tahılın daha yüksek fiyattan satılmak üzere kente gönderildiği de söylendi. Mao bir zamanlar babasının da aynı şeyi yaptığını gayet iyi hatırlıyordu. Onun talimatı üzerine, Mao Fusuan ve diğer yerel ÇKP üyeleri çapalar ve bambu sopalarla silahlanmış olarak, peşlerinde yüzlerce köylü olduğu halde toprak ağalarının karşısına çıktılar ve onları tahılı bölgede ve adil fiyatlarla satmaya zorladılar.

Çin devriminin efsanevi ölçeği içinde bütün bu yaşananlar, daha büyük bir tasarım içinde hiçbir sonuç vermeyen küçük bir olay olarak görülebilir. Fakat iki yıl kadar önce Yubey derneğinin ezilmesinden beri Hunan’da ilk kez böyle bir hareket gerçekleşiyordu. Birkaç gün içinde öteki köylerde de benzer çatışmalar oldu. Bir ay içinde Siangtan ilçesinde ve çevre bölgede yirmiden fazla köylü derneği kurulmuştu. Bu noktada Mao’nun faaliyetleri Cao Hengti’nin kulağına gitti. Cao, Siangtan İlçesi Savunma Dairesi’ne gönderdiği kısa telgrafta şöyle diyordu: “Mao Zedung’u derhal tutuklayın. Tutukladığınız yerde idam edin.” Emir Mao’nun ailesini tanıyan bir kâtip tarafından görüldü ve bir haberci hemen koşup haber verdi. Bu gelişmeyle birlikte Mao’nun köylü örgütçüsü olarak geçirdiği dönem ani bir kesintiye uğradı. Aynı gün öğleden sonra doktor kılığına bürünüp kapalı bir tahtırevana binerek Çangşa’ya doğru yola çıktı.

Komintern’in haklı olduğu kanaati ona eşlik ediyordu. Çin’in köylüleri milliyetçi hareketin göz ardı edemeyeceği kadar büyük bir güçtü. Mao devasa ve zapt edilemez köylü hoşnutsuzluğunun onları ezen sınıflara karşı seferber edilebilmesi halinde, devrimin başarıya ulaşacağı sonucuna vardı.

Eylül ayı başlarında Çangşa’da gizlendiği sırada yazdığı bir şiirde, gerçekleştirilmesi gereken görevin muazzamlığını kasvetli bir ifadeyle dile getirdi:

Yüz tekne savaşır akıntıyla.
 Sonsuz boşluğa atılır kartallar,
 Balık sığ suların dibinde dolanıp durur.
 Donmuş göğün altında bütün yaratıklar özgürlüğe çabalar.
 Bu enginlikle şaşkın,
 Sorarım sonsuz dünyaya,
 Peki kim hükmeder talihin iniş çıkışlarına

Çarpıcı biçimde nostaljik bir pasajda, öğrencilik zamanında arkadaşlarıyla geçirdiği ve artık geçip giden o “muhteşem yıllar”ın matemini tutuyordu. “Bilginin idealist coşkusuy- la, dimdik ve korkusuz, serbestçe konuştukları” ve “zamanın yüce kişilerini ve güçlüle- rini hiçe saydıkları” o günler geçip gitmişti. O zamanlar Çin’in bütün sorunlarına yanıt bulduklarına inanmışlardı. Artık otuz bir yaşındaydı ve gençliğin o tasasız kesinliği ge- rilerde kalmıştı.

Mao’nun Şaoşan’da geçirdiği yedi ay içinde Çin siyaseti büyük bir değişim geçirmiş- ti. Sun Yat-sen Mart 1925’te ölmüş, kendisini izleyenlere, birleşik cepheyi güvence altı- na alan Birinci Guomintang Kongresi kararlarını yüksekte tutmalarını ve Rusya’yla ku- rulan ittifakı sürdürmelerini vasiyet etmişti. Sun’un muhtemel ardılı olarak muhafazakâr bir tepkiyi tetikleyerek ortaya çıkan solcu Vang Kingvey “Batı Tepeleri Grubu” olarak bi- linen sağcı bir kesimin liderlik girişiminde başarısız olduğunu görecekti. Vang’ın deste- ği, genç radikallerin hem Guomintang’a hem de Komünist Parti’ye kitle halinde katılma- larına yol açan 30 Mayıs Olayı’nın harekete geçirdiği büyük bir antiemperyalist coşku dalgasından geliyordu. Kısa süre sonra rakibi Hu Hanmin kıdemli GMD radikali Liao Çongay’ın o yaz katledilmesinde suç ortaklığı yaptığı iddiasıyla Moskova’ya sürülürken, o sırada Kanton bölgesi Garnizon Komutanı olan Çan Kay-şek yeni kurulan Ulusal Dev- rimci Ordu içinde bir destek üssü oluşturmaya başladı. Sonuç, sadece öncekinden daha güçlü olmakla kalmayan, sola doğru keskin bir dönüş de yapan bir parti oldu.

Tek başına bu gelişmeler bile, o sırada Sia Si ve diğerleriyle gelişmeleri değerlendiren ve neler olacağını merakla bekleyen Mao’nun GMD’ye yaklaşmasını sağlayabilirdi. Fakat onu aynı yönde iten başka etkenler de vardı. Şaoşan’da bulunduğu sırada Mao bir yıl ön- ceki siyasal sezgilerinin doğrulandığını görmüştü. Çin’in kurtuluşu nihai olarak ülkenin işçi ve köylülerine başlarındaki zalimleri şiddet yoluyla devirmeleri için önderlik eden Komünist Parti’nin verdiği sınıf mücadelesiyle gerçekleşecekti. Ancak o gün gelene ka- dar, komünistlerin aksine legal faaliyet yürütebilen, kendi ordusu olan, Ruslar tarafından eğitilen ve onlardan para yardımı alan ve Guangdong’da güvenli bir üs bölgesi olan Guo-

mindang'ın devrimi ilerletmek için ÇKP'ye kıyasla çok daha iyi konumlandığı görülüyordu. Dolayısıyla Mao'nun köylüleri eğitmek için açtığı gece okulları Marksizm'i öğretmeye çalışmıyor, Sun Yat-sen'in üç halk ilkesini, milliyetçilik, demokrasi ve sosyalizmi öğretiyorlardı. Böylece, haziran ayında yeniden siyasal faaliyete dönen Mao'nun parti inşacıları, ÇKP ya da Gençlik Birliği'nden çok Guomintang'a yardımcı olmaya yöneldi. Yeni siyasal görüşünü o yılın sonunda yazdığı bir özet-sonuçta ortaya koydu.

Komünizme inanıyorum ve proletaryanın toplumsal devrimini savunuyorum. Ne var ki, şimdiki iç ve dış baskılar tek bir sınıfın güçleriyle ortadan kaldırılamaz. Proletaryanın, küçük burjuvazinin [köylülük] ve orta burjuvazinin sol kanadının, Çin Guomintang'ının emperyalizmi devirmek, savaş ağalarını devirmek, komprador ve toprak ağası sınıfları [onların müttefiki olan] devirmek ... ve [bu üç devrimci sınıfın] ortak yönetimini, yani devrimci halk kitlelerinin yönetimini gerçekleştirmek için, Üç Halk İlkesi'nin gerçekleştirilmesi için işbirliği yaptıkları ulusal devrimi savunuyorum.

Bu görüşlerde kişisel kaygılar da biraz rol oynamış olmalı. Mao hâlâ Guomintang Merkez Yürütme Komitesi'nin yedek üyesiydi. ÇKP içinde ise hiçbir görevi yoktu. Üstelik, gizli dernekler ve hanedan karşıtı mücadele içinde kökleri olan GMD, kentlerde yerleşmiş Komünist Parti'ye kıyasla başından itibaren köylülüğe daha fazla ilgi göstermişti. 1925 sonbaharında bir Köylü Bölümü ve kırsal örgütçüler için bir Köylü Hareketi Eğitim Enstitüsü kurmuştu. ÇKP ise bu konuda hiçbir şey yapmamıştı.

Özetle devrimci mücadelenin dayanak noktası Şanghay'dan çok Kanton idi. Bu yüzden Mao eylülün ilk haftasının sonunda gizlice Çangşa'dan ayrıldığında güneye doğru seyahat ediyordu. Nasıl kabul edileceği konusunda pek fikri yoktu. Birlikte seyahat ettiği kişilerden biri, yolda ansızın paniğe kapıldığını, Çao Hengti'ye bağlı askerlerin eline geçeceği korkusuyla yanındaki bütün notları yakıtığını hatırlıyordu. Nevrastenisi geri gelmişti ve yolculuğun sonunda birkaç gününü hastanede geçirdi.

Gene de Kanton'a gitmesi doğru olmuştu. Yıllar sonra hatırladığı kadarıyla, o sırada "kente büyük bir iyimserlik hâkimdi." Guomintang karargâhında, o sırada yeni kurulan ulusal hükümetin başkanı ve daha sonra partinin en güçlü adamı olarak konumunu pekiştirecek olan Vang Kingvey ile buluştu. Vang, Ocak 1924'te Birinci GMD Kongresi'nde Mao'nun gençliğinden ve coşkusundan çok etkilenen kişiydi. Vang lafı uzatmadan, Mao'nun GMD Propaganda Bölümü'nün başkanı olarak yanında kalmasını istedi. Bu atama iki hafta sonra resmen onaylandı.

Mao artık önemli bir adamdı. Yang Kayhuy, annesi ve iki çocuğu Çangşa'dan gelerek ona katıldılar. Rus askeri danışmanlarının ve Çan Kay-şek dahil pek çok Guomintang li-

derinin evlerinin bulunduğu, ağaçlarla kaplı hoş bir dış semt olan Dongşan'da bir ev kiraladılar.

On sekiz ay boyunca Mao, devrimin başarısı için artık hayati gördüğü iki konuyla ilgilendi: Guomindang Solu'nun güçlendirilmesi ve köylülüğün seferber edilmesi. İlk eylemi o kış partinin yeni yayın organı *Çengçi çoubao*'yu (Siyasal Haftalık) çıkarmak oldu. Bu yayın organı Batı Tepeleri Grubu'nun tırmandırdığı birleşik cepheye muhalefeti karıştırmayı ve "devrimci kanaatleri sarsılanlar"ın kararlılığını artırmayı amaçlıyordu. İlk sayıda şöyle deniyordu:

Rusya'yla birleşmek ve komünistleri kabul etmek devrimde zafer hedefini izlemekte olan partimizin önemli taktikleridir. Merhum Genel Direktör [Sun Yat-sen] bu kararı alan ilk kişiydi ve ... bunlar Birinci Ulusal Kongre'de kabul edildi ... Günümüzün devrimi dünyada devrimin ve karşı devrimin iki büyük gücü arasındaki son kesin mücadelenin bir bölümüdür ... Partimizin devrimci stratejisi Sovyet Rusya ile birliği başlangıç noktası olarak almazsa; [ve] ... köylülerin ve işçilerin çıkarlarını savunan komünistleri kabullenmezse; bu durumda devrimci güçler tecrit olacaklar ve devrim başarıya ulaşamayacaktır ... Devrimden yana olmayanlar karşıdevrimden yanadırlar. Tarafsızlığa kesinlikle yer yoktur.

Mao'ya göre, GMD sağının zorladığı "Batı tarzı bir orta sınıf devrimi" ile "bütün devrimci güçler"in ortak yönetimine yol açan geniş bir sol ittifakın oluşturulması arasında seçim yapılmalıydı. "Gri tarafsızlık maskesi" takmaya çalışanlar kısa süre sonra hangi safta yer alacaklarına karar vermek zorunda kalacaklardı.

Hangi güçlerin tam olarak devrimci sayılabilecekleri "Çin Toplumundaki Bütün Sınıflara İlişkin Bir Çözümleme" başlıklı uzun bir makalenin konusu oldu. Makale, yeni Ulusal Devrimci Ordu'nun yayın organı *Geming*'in (Devrim) 1 Aralık 1925 tarihli sayısında yayımlandı. Mao'nun Şaoşan'da düşünerek geçirdiği uzun ayların sonucu yetkin biçimde ortaya çıkıyordu:

Düşmanlarımız kimlerdir? Dostlarımız kimlerdir? Düşmanlar ile dostlar arasında ayırım yapamayan kişi kesinlikle devrimci değildir, ancak bunları birbirinden ayırmak kolay da değildir. Eğer Çin devrimi ... pek az şey kazanmışsa, stratejik hata kesinlikle gerçek düşmanlara saldırmak için gerçek dostlarla birleşmeyi başaramamaktan ibarettir.

Mao, Çin'de beş temel sınıfa ayrılan yirmi kadar farklı toplumsal tabakayı sıralayarak devam ediyordu. Bu tabakalar, "ölümcül düşman" olan büyük burjuvazi ve onun sağdaki

müttefiklerinden, “emperyalizmin peşinden gitmeyi kesinlikle reddeden” fakat “‘Kızıl’ eğilimlerle karşılaştığında genellikle teröre başvuran” orta burjuvazinin sol kanadına kadar değişiyordu. Bu arada devrimci farkındalıklarının ölçüsü yoksulluklarıyla doğru orantılı olan üç küçük burjuvazi kategorisi vardı (zengin köylüler, tüccarlar, zanaatkârlar ve meslek sahipleri). Ek olarak, yarı proletaryanın altı kategorisi (esas olarak yoksul ve orta köylüler, dükkân sahipleri ve sokak satıcıları) ve kent proletaryası, kır proletaryası ve lümpen proletaryanın dört kategorisi vardı. Mao, bunların içinde yer alan kentli işçileri ve kulileri devrimin “temel gücü” olarak betimliyor; tarım proletaryasının, yoksul köylülerin ve sokak satıcılarının “devrimci propagandaya olağanüstü duyarlı” olduklarını ve “cesurca mücadele edecekler”ini; ve eşkıyalardan, askerlerden, soygunculardan, hırsızlardan ve fahişelerden oluşan lumpen proletaryanın, “onlara önderlik edecek bir yol bulmamız halinde ... çok cesurca savaşacaklar”ını belirtiyordu.

Dolayısıyla Mao, nüfusu 400 milyonu bulan Çin halkının bir milyonunun kesinlikle düşman; dört milyonunun esas olarak düşman fakat kazanılabilir; ve 395 milyonunun ise devrimci ya da en azından yardımcı olabilecek ölçüde tarafsız olduğu sonucuna varıyordu.

Devrim için gerekli olan bütün nesnel koşullar mevcuttu. Mao’ya göre eksik olan tek şey kitleleri seferber etme yöntemi. Sonraki yıllarda da bu konudaki inançları sarsılmadı. Bütün umutların kaybolduğu en karanlık anlarda bile Mao bu görüşlerden vazgeçmeyecekti. Fakat bu görüşler o kış aylarında Mao’nun diskurunun sürekli hedef aldığı, parti içinde “yalpalayan orta burjuvazi”nin temsilcileri olan Guomindang merkezilerini biraz rahatsız etti Onların yapacakları tercih hayal edilemeyecek kadar kısa süre içinde ortaya çıkacaktı.

1925’in sonunda Çan Kay-şek, Vang Kingvey’den sonra Guomindang’ın en güçlü lideri haline gelmişti. Ulusal Devrimci Ordu’ya bağlı Birinci Kolordu’nun komutanı olarak o sonbahar GMD hükümeti için Guangdong’u yerel savaş ağalarının saldırılarına karşı etkin biçimde güvenli hale getiren bir dizi başarılı askeri seferi yönetmişti. Kanton garnizonlarını denetliyor, aynı zamanda karargâh olarak kullandığı Vhampoa Askeri Akademisi’nin başında bulunuyordu. Sadakati tartışma götürmezdi: Batı Tepeleri Grubu geçen kasım ayında Vang Kingvey’in önderliğine meydan okuduğu zaman, derhal bir destek bildirisi yayımlamıştı. Ancak Ocak 1926’da ikinci GMD Kongresi toplandığında Çan’ın sabırsızlığı artmıştı. Kongrede, gerek MYK Daimi Komitesi’nin oluşumu, gerekse belirlenen siyaset bakımından sola doğru keskin bir dönüş oldu. Daimi Komite’de Çan, GMD Solu’nun üç üyesi ve üç komünisle birlikte iktidarı paylaşan üç ılımlıdan biri durumundaydı ve açıklanan siyaset partinin daha önce onayladığı çizgilere kıyasla çok daha radi-

kaldı. Mao'nun kaleme aldığı "Propaganda Üzerine Karar Tasarısı"nda meşum bir uyarı yer alıyordu: "Sadece Çin köylülerinin kurtuluş hareketini onaylayanlar partinin sadık devrimci üyeleridirler; onaylamayanlar ise karşı devrimcilerdir." Köylü hareketinin devrimin merkezinde yer aldığı görüşü GMD ilımlıları tarafından genellikle kabul ediliyordu. Ancak kırsal kesimde toplumsal devrim anlamına gelen "kurtuluş" terimi için aynı şey söylenemezdi. Guomintang hâlâ bir burjuva partisiydi ve desteğinin büyük bir kısmı doğrudan ya da dolaylı olarak toprak sahibi ailelerin üyelerinden geliyordu. Bu insanlar reformdan yanaydılar, fakat mevcut kırsal düzenin şiddet yoluyla yıkılması günlemlerinde yer almıyordu.

Yeni radikalizm diğer pek çoğu gibi Çan'ın da cesaretini kırdı. Üstelik tam da o sırada konumu sarsılmaya başladı. Sovyet askeri danışman grubunun yeni başkanı General N. V. Kuybişev Çin'e iki ay önce gelmişti ve Kisanka (yavru fısıktık) gibi tuhaf bir kod adı kullanıyordu. Aslında katı ve kibirli bir adamdı, Çinli generalleri, özellikle de Çan'ı küçümsüyor ve onu Sovyet denetimindeki Ulusal Devrimci Ordu'ya bağlamak istiyordu. Çan kısa süre içinde ondan nefret etti ve 15 Ocak günü Birinci Kolordu Komutanlığı'ndan bezginlik içinde istifa etti. Esas anlaşmazlık konusu, uzun süredir geciktirilen Kuzey Seferi'nin zamanlamasıydı. Bu sefer uzun süredir Çan'ın düşlerini süslüyordu. Kuzey harekâtıyla bütün Çin'i Guomintang hükümetinin yönetimi altında birleştirecek, savaş ağalarını ezecek ve onların emperyalist müttefiklerinin burnunu sürtecekti. Kuybişev daha fazla hazırlık gerektiğini öne sürüyordu (Şanghay'daki ÇKP önderleri de aynı görüşteydiler). Çan baskıyı artırmaya karar verdi. Vang Kingvey'in Kuybişev'i desteklediği anlaşıldığında savaş hatları çizilmiş oldu. Durum, Rus misyonunun tercümanlarından biri olan Vera Vişniyakova-Akimova tarafından açık biçimde özetlendi. "Çan Kayşek ile Vang Kingvey arasında gizli bir iktidar mücadelesinin sürmekte olduğunu herkes biliyordu," diye yazdı. Bir yanda siyasal prestij; öte yanda askeri güç.

Çan 20 Mart günü sabahın erken saatlerinde darbe yaptığında, hiç kimse böyle bir şey beklemiyordu. Çan, sıkıyönetim ilân etti; Kanton garnizonundaki bütün komünist subayların, siyasal işçilerin ve *Çongşan* gambotunun o sırada şüpheli davranışlar sergilediğini öne sürdüğü komutanının tutuklanmasını emretti; ve Sovyet askeri danışmanlarının ikâmetgâhlarını kuşatmak için askeri birlik gönderdi ve danışmanların muhafızlarını silahsızlandırdı. Daha sonra, Vang Kingvey'in, Kuybişev'in desteğiyle komünistlerin yönlendirdiği bir denizci birliğiyle kendisinin kaçınılmasını ve Moskova'ya sürülmesini planladığına dair bulgular olduğunu öne sürdü. Bu doğru olabilirdi. Ancak böyle bir plan olmasaydı bile o sırada bir çatışma kaçınılmazdı.

Çan'ın, daha sonra "hükümet darbesi" olarak anılan girişimi neredeyse başladığı gibi bitti. Kimse ölmediği gibi, yaralanan bile olmadı. Ertesi gün Çan asıllarının kendilerine verilen emirleri abarttıklarını öne sürerek neredeyse özür diliyordu. Ardından tutumu-

nu açıkladı. Rusya'ya ya da ÇKP'ye karşı değildi. Fakat "bazı kişiler" kendilerine verilen yetkiyi aşmışlardı. Yetmiş iki saat sonra Kuybişev ve iki kıdemli Sovyet danışmanı bir gemiye bindirilerek Vladivostok'a gönderildiler. Vang Kingvey'e "hastalık izni" verildi ve sessizce Avrupa'ya gönderildi. Ruslar ortalığı yatıştırmaya çalıştılar, ve Şanghay'daki parti liderliği, görünüşe bakılırsa Komintern'in teşviki olmadan, başka seçenek olmadığını kabul etti.

Mao her zamanki gibi itiraz etti. GMD ordusundaki en kıdemli komünistler, o sırada yirmi sekiz yaşında olan Çu Enlay ile Cay Hesen'in kız kardeşi Cay Çang'la evli olan eski bir Yeni Halkın Araştırma Derneği üyesi, Li Fuçun adında Hunanlı bir gençti. Her ikisi de Fransa'da eğitim gördükten sonra 1924'te Kanton'a gelmişlerdi. Çu, Vhampoa Akademisi Siyaset Bölümü'nün Direktörü ve Çan Kay-şek'in Birinci Kolordu'sunun Komiser Yardımcısı'ydı; Li ise Tan Yankay'ın komutası altında İkinci Kolordu'da benzer bir konumda bulunuyordu. Çu'ya göre, Mao Çan'ın tecrit edilmesini istedi; beş Kolordu komutanının dördü ona düşmandı; ve gerek Birinci Kolordu'da gerekse akademide kilit noktaların çoğu komünistlerin elindeydi. Mao, Sol GMD'nin kararlı bir tutumla harekete geçmesi halinde Çan'ın destek bulamayacağını söylüyordu. Öteki Kanton ÇKP önderleri de, bildirildiğine göre, benzer sonuçlara varmışlardı. Fakat Çu bu tasarımı Kuybişev'e aktardığında, Rus bu fikri kesin bir dille reddetti. Görünüşe bakılırsa, bu reddiye'nin gerekçesi Çan'a bağlı silahlı kuvvetlerin çok güçlü oluşuydu.

Karşılıklı şikâyetler gittikçe artıyordu. Mao ve diğerleri, Kanton ÇKP komitesine bağlı olarak askeri işlerden sorumlu olan Çu'nun Çan'ın Birinci Kolordu'suna ve Vhampoa Akademisi'ne sızmak için fazla vakit harcadığını, Devrimci Ordu'nun öteki kesimlerine komünist yerleştirme işini ihmal ettiğini söyleyerek şikâyet ediyorlardı. Ancak bu türden sorunlar o sırada fazla akademik kaçıyordu. Önemli olan Çan'ın duruma hâkim olması ve vazgeçilmez Guomindang lideri olarak kendisini kabul ettirmiş olmasıydı. Çan Kay-şek kırk dokuz yıl boyunca, iş başında olsa da olmasa da bu rolü oynamaya devam edecekti.

Mao artık hassas bir konumdaydı. Vang Kingvey onun esas patronu olmuştu. Onun sayesinde İkinci Kongre'den sonra Propaganda Bölümü Başkanlığı'na atanmış, şubatta ve mart başlarında çeşitli kilit noktaları ele geçirmişti. Ancak ÇKP'yle ilişkileri sorunlu olmaya devam ediyordu. Parti önderlerinin Ekim 1925'te Mao'nun güçlü bir konuma gelmesine gösterdikleri tepkiye dair hiçbir kayıt yoktur. ÇKP 1924 baharından beri o konumu ele geçirmeye çalışmıştı. Ancak olası komünist adaylar içinde Mao kesinlikle en son akla gelebilecek isimlerden biriydi. Mao'ya güvenmiyorlardı. Fikirleri karışık ve ÇKP içinde hiçbir resmi görevi yoktu. Üstelik o yıl parti merkeziyle neredeyse hiç ilişki kurmamıştı.

O kış Mao'nun "Çin koşullarında üretilmiş bir ideoloji" için yaptığı çağrı ve kitlelerin önceliğini vurgulaması öne çıkmaya ne kadar kararlı olduğunu göstermişti:

Akademik düşünce ... toplumsal ve iktisadi kurtuluş için kitlelerin öne sürdükleri taleplerin hizmetinde olmadıkça hiçbir değer taşımaz ... Entelijansiyanın sloganı “Kitlelerin arasına gidin” olmalıdır. Çin’in kurtuluşu ancak kitleler arasında bulunabilir ... Kendisini kitlelerden ayıran kişi, toplumsal tabanını kaybetmiş olur.

Komintern ortodoksisinin dar ceketinde sıkışıp kalmış olan Parti Merkez Komitesi için, “Çin koşullarında üretilmiş” bir ideoloji anlayışı kesinlikle bir sapmayı ifade ediyordu. Onlara göre, Çin’in selameti şekilsiz ve tanımsız “kitleler”den değil, onlara önderlik eden kent proletaryasından gelecekti.

Mao, Hunan’da bulunduğu sırada çıkardığı dersleri özetlediği “Çin Toplumundaki Bütün Sınıflara İlişkin Bir Çözümleme” başlıklı makalesini partinin yayın organı *Siang-duo*’ya gönderdiği zaman bu farklılıklar iyice yüzeye çıktı. Çen Dusiü köylülüğün rolünü fazla vurguladığı gerekçesiyle yazının yayımlanmasına izin vermedi.

Mao’nun Şanghay liderliğinden kopması, parti merkezi kendi içinde birlik sağlamış olsaydı o kadar zararlı olmazdı. Fakat 1926’nın başlarında ÇKP gereksiz tartışmalarla parçalanmış, siyasal sorunlarla kişilik çatışmaları iç içe geçmişti. Peng Şuçi ve Çen Dusiü bir yanda, Çu Çiubay öte yanda yer alıyordu. Cay Hesen karısını baştan çıkaran Peng’den nefret ediyor, Çang Guotao bu çatışmanın orta yolunda yer alıyordu. Bu yetmiyormuş gibi, Merkez ile Kanton Parti Komitesi, Borodin’in de daha sonra kabul ettiği gibi, zaman zaman iki ayrı partiymişçesine farklı siyasetler izliyorlardı. Bu ortamda, Merkez Komitesi üyesi bile olmayan Mao’yla çıkan anlaşmazlık fazla önem taşııyordu. Aslında parti önderleri için Mao’nun önemi sadece pek çok güçlü GMD görevini kendi elinde toplamayı başarmış olmasından kaynaklanıyordu.

Nisan 1926’da komünistler Çan Kay-şek’in bir sonraki hamlesini tedirgin bir ruh hali içinde beklerlerken, Mao bilinçli bir tutumla elindekileri korudu. O sırada Merkez Komitesi tarafından yetkilendirilerek Kanton’a gönderilmiş olan Çang Guotao’nun hatırladığı kadarıyla Mao, “başından sonuna kadar anlaşmazlığın uzağında durdu ve olaylara seyirci kaldı.” Çang Guotao şunu da ekliyordu: “Bu olaylardan önemli bir tecrübe edindiği görülüyordu.”

Ruslardan tam bir kopuşma imkânını elinde tutan Çan ile onun ihtiyaç duyduğu Rus silahlarının akışını denetleyen Borodin arasında şiddetli pazarlıklarla geçen bir ayın ardından uzlaşmaya varıldı. Uzlaşma kesinlikle Çan’ın lehineydi. Guomintang Merkez Yürütme Komitesi 15 Mayıs günü bütün üyelerinin katıldığı bir toplantı yaptı ve bir dizi karar aldı. Bu kararlara göre, komünistler GMD bölümlerinin başından uzaklaştırılacak, yüksek düzeydeki GMD komitelerinde görev yapan komünistlerin oranı üçte birden fazla olmayacak; GMD üyelerinin gelecekte Komünist Parti’ye katılmaları yasaklanacak; ve

ÇKP'den çift partili GMD üyelerinin tam listesi istenecekti. Karşılığında Çan, liderleri tutuklanan ya da sürgüne gönderilen (ÇKP'nin yanı sıra kendi çıkarlarına da uygun bir hamle) GMD sağcılarına karşı sert önlemler almayı ve GMD-ÇKP ilişkilerinde *status quo ante*'nin (önceki statüko) korunmasını kabul ediyordu. Ruslar da Kuzey Seferi'ne tam destek vermeyi üstlenmişlerdi.

ÇKP liderliği bu kez alınan kararları oybirliğiyle reddetti. Çen Dusiu "içeriden blok" stratejisine son verilmesini ve partinin yeniden bağımsız olmasını önerdi. Fakat Stalin, Çan'la ilişkilerin sürdürülmesini istiyordu. O andan itibaren, Borodin'in alaycı sözleriyle, ÇKP "Çin devriminde kuli rolüne yazgılı" hale geldi. O sırada pek görülüyordu ama, milliyetçi darbe Çinli komünistlerin Moskova'yla ilişkilerinde bir dönüm noktasını belirlemişti. Mart 1926'ya kadar Komintern Çin Partisi'ne çok iyi düşünülmüş, bilgiye dayanan ve çoğu kez Şanghay'daki tecrübesiz ÇKP önderlerinin görüşlerinden daha gerçekçi tavsiyelerde bulunmuştu. Darbeden sonra Moskova'nın Çin siyaseti Kremlin siyasetlerinin oyuncağı, Stalin'in Troçki ve öteki rakibi, Sovyet Partisi'nin ılımlı kanadının temsilcisi Nikolay Buharin'le çatışmalarının bir uzantısı haline geldi.

Sonunda Mao bütün bunların içinden umduğundan çok daha iyi bir konumda çıktı. 28 Mayıs günü öteki komünist GMD üleriyle birlikte Propaganda Bölümü başkanlığından istifa etti. Ancak o sırada gerek kapsam gerekse önem bakımından hızla gelişmekte olan Köylü Hareketi Eğitim Enstitüsü Müdürlüğü ve siyasal meselelerle ilgilenen GMD Köylü Hareketi Komitesi üyeliği gibi önemli konumlarda yer almaya devam etti.

Bu kararlar Çan'ın Kuzey Seferi sırasında köylülüğün oynayabileceği rolü anladığını gösteriyordu. 1926'da Mao, Guomindang'ın köylülükle ilgili sorunları konusunda birkaç otoriteden biriydi. Köylü Hareketi Enstitüsü'nün yanı sıra, Ulusal Devrimci Ordu'ya bağlı İkinci Kolordu'nun (Hunan) subay eğitim okulunda; GMD'nin eyalet Gençlik Eğitim Enstitüsü'nde ve Guandong Üniversitesi'ne bağlı bir ortaokulda konuya ilişkin konferanslar vermişti. Üstelik uzman olduğu bölge Kuzey Seferi'nin güzergâhı üzerindeki Orta Çin eyaletleriydi. Çan'ın Rus danışmanları seferin ancak yol boyunca köylülerin desteğini seferber edebilmesi halinde başarılı olabileceği konusunda ısrarlıydılar. Mao da bu görüşteydi. Mart ayından itibaren GMD Köylü Hareketi Komitesi'ni "devrimci orduların geçeceği bölgelere azami dikkat sarfetmesi" için zorladı.

Mayıs plenumundan yaklaşık iki ay sonra, 9 Temmuz 1926 günü, sayısı 75.000 kişiyi bulan Devrimci Ordu uzun süredir beklenen seferi gerçekleştirmek üzere nihayet harekete geçti. Hedef, savaş ağalarını ezmek ve Çin'i Guomindang bayrağı altında yeniden birleştirmekti.

O sırada Hunan'da meydana gelen gelişmelerden yararlanmak için derhal harekete geçildi. Hunan'da başarılı bir isyan gerçekleştirerek güneyden yana olduğunu açıklayan yerel ordu komutanı Tang Şengçi, Vu Peyfu'nun kuzeyli birliklerinin saldırısı altındaydı.

Tang'ı desteklemek yerinde bir karardı (en azından kısa vadede). Ay sonunda Hunan tamamen güneylilerin eline geçti ve açık gri askeri pelerini, tören üniforması, yeni yetkileri ve unvanlarıyla ihtişam saçan Çan, başkomutan olarak Çangşa'ya yerleşti. Beraberindeki Sovyet danışmanlarına artık Sovyet askeri misyonunun başı olarak Kuybiyşev'in yerini alan General Vasiliy Blyukher önderlik ediyordu ve Çan'la arası gayet iyiydi. Askeri yetenekleri sınırlı olan, daha sonra yaygın biçimde kullanılan yeni unvanıyla "Generalissimo" Çan Kay-şek taktik sorunları Blyukher'in deneyimli ellerine bırakacak kadar akıllıydı.

Mao diğer Merkez Yürütme Komitesi üyeleriyle birlikte askerlerin geçit törenini izlemek için şeref tribününde yer aldıysa da GMD siyasetlerine mesafeli yaklaşımını sürdürdü.

Kendisini köylü çalışmalarına verdi. Köylülük, tam da beklediği gibi, kısa süre içinde güneyli güçlerin ilerleyişinde önemli bir rol oynamaya başladı. Devrimci Ordu Siangtan'dan geçtikten sonra Eğitim Enstitüsü'nden elli öğrenciyi köylü birliklerini eylem içinde görmeleri için Şaşoşan'a gönderdi. Bir ay sonra GMD Köylü Bölümü'nün gazetesi *Nongmin yundong*'da (Köylü Hareketi) bir makale yayımladı. Bu makalede Mao ilk kez toprak ağalarını devrimci değişimin önündeki başlıca engel olarak, köylüleri ise onları devirecek başlıca araç olarak saptıyordu:

Günümüzde, devrimci partinin içinde bile, iktisadi bakımdan geri bir yarı sömürge ülkede devrimin en büyük düşmanının köylerdeki feodal-ataerkil sınıf (toprak ağaları sınıfı) olduğunu anlamayan pek çok kişi vardır ... [Bu] sınıf ülke içinde hâkim sınıfın ve ülke dışında emperyalizmin yegâne sağlam temelini oluşturmaktadır. Bu temel sarsılmadıkça, onun üzerine inşa edilmiş üstyapıyı sarsmak kesinlikle imkânsız olacaktır. Çinli savaş ağaları bu kırsal feodal sınıfın sadece şefleridirler. Savaş ağalarını devirmek istediğinizi fakat kırsal bölgelerdeki feodal sınıfı devirmek istemediğinizi söylemek, sadece önemsiz ile önemli, esas ile ikincil arasında ayırım yapamamaktır.

Devrimin başarılı olması için Mao köylülerin kurtarılması ve toprak ağalarının sahip oldukları gücün ezilmesi gerektiğini söylüyordu.

Bu sözlerden proletarya dahil bütün diğer güçlerin ikincil olduğu sonucu çıkıyordu. Bu sonucu gizlemeye çalışmayan Mao sağlam bir savunma hattı oluşturdu. Köylülüğün sınıf mücadelesinin "kentlerdeki işçi hareketinden niteliksel olarak farklı" olduğunu yazdı. İşçi hareketi o aşamada burjuvazinin siyasal konumunu tahrip etmeye yönelmiş değildi. Sadece sendikal hakları elde etmek için uğraşıyordu. Öte yanda, köylüler hayatlarını sürdürebilmek için belirleyici bir savaşa girmişlerdi:

Dolayısıyla, kentlerdeki işçilerin, öğrencilerin, orta ve küçük tüccarların komprador sınıfa karşı ayağa kalkarak grev yapmaları ve emperyalizme karşı direnişe geçmeleri gereğinin hepimiz farkında olsak da ve özellikle ilerici işçi sınıfının bütün devrimci sınıfların önderi olduğunu biliyor olsak da, eğer köylüler feodal-ataerkil toprak ağası sınıfın ayrıcalıklarını yok etmek için köylerde ayaklanıp savaşmazlarsa, savaş ağalarının ve emperyalizmin iktidarı asla kökünden sökülüp atılamaz.

Mao bu çözümlemeyi aylar boyunca evreler halinde geliştirmişti. Köylülüğün, artık açıkça belirttiği gibi, “ulusal devrimin merkezi sorunu” olduğu anlayışının başlangıcı geçen aralık ayına kadar uzanıyordu. Ocak ayında Mao büyük toprak sahiplerini “emperyalizmin ve savaş ağalarının gerçek temeli, feodal ve ataerkil toplumun yegâne güvenlik siperi, bütün karşıdevrimci güçlerin nihai varlık nedeni” olarak betimliyordu. Borodin bir ay sonra yüksek düzeyde bir Sovyet misyonuna raporunda bu sözleri alıntı olarak kullandı.

Mao, Çin kırsalındaki feodalizmin değişimin önündeki başlıca engel olduğu sonucuna varan tek kişi değildi. Ancak bu sonuca varan başkaları, Mao'nun yaptığı gibi, tezin yaratabileceği sonuçları keşfetmeye, onu mantıksal sonuçlarına kadar geliştirmeye çalışmadılar. Bu mantıksal sonuçlar ÇKP için ideolojik olarak kabul edilemezdi. Oysa Guomintang pratik gerekçelerle aynı sonuçları benimsemeye daha yatkındı.

Nongmin yundong'da çıkan makale, Mao'nun 1940'larda ve 1950'lerde derlenmeye başlanan resmi toplu eserlerinden, ortodoks çizgiye fazla ters düştüğü için çıkarıldı. Bununla birlikte, ideolojik düzeltme çabaları bir yana, yirmi yıl sonra gerçekleşen komünist zafer kent proletaryasıyla değil, tam da Mao'nun betimlediği gibi, köylülük seferber edilerek gerçekleştirildi.

Mao gelecekteki stratejisinin entelektüel temellerini oluşturmakla meşgulken, enstitüsünün eğitmiş olduğu, çoğu Guomintang ismini örtü olarak kullanan ÇKP üyesi köylü örgütçüler kırsal kesimdeki köylü isyanlarını körüklüyorlardı. Önce Hunan'da, daha sonra Hubey ve Kiangsi'de milliyetçi orduların zeminini hazırlıyorlar, birlikler geçip gittikten sonra artık açıktan faaliyet yürüten yeni köylü birliklerini güçlendirmek için geride kalıyorlardı.

Savaş alanlarında da gelişmeler oluyordu. 12 Ağustos günü Çan Kay-şek Çangşa'da askeri bir konferans topladı. Bu konferansta, artık Hunan'ın GMD valisi olan Tang Şeng-çi'nin seferin bir sonraki hedefi olan Vuhan'a karşı kendisinin ve Çan'ın birliklerinden oluşan karma bir güce önderlik etmesi kararlaştırıldı. Vu Peyfu kuzey güçlerinin komutasını devraldı, ancak adamları güneylilerin dengi değildi. Tang 6 ve 7 Eylül'de Hankou ve Hanyang'ı ele geçirdi. Vuhan'ın üç kentinin üçüncüsü olan Vuçang, Çan'ın askerlerinin savunma yapan komutanlardan birini ayarttıkları 10 Ekim'e kadar kuşatmaya diren-

di. Daha sonra asap bozucu iki hafta boyunca güney saldırısı yavaşladı. Nihayet kasım ayında Nançang kenti düştü ve güneyli ordular ve müttefikleri, Hunan, Hubey ve Kiangsi'yi ezip geçtiler. Guangsi artık milliyetçi kampın bir parçasıydı ve Guyçou temmuzda el değiştirdi. Gunadong'a bitişik bütün eyaletler içinde sadece Huykan'ın kuzey yarısı hâlâ düşmanların elindeydi, ancak bu bölge de aralık ayında düştü.

Bu dönem boyunca ÇKP önderliği tam anlamıyla marjinalleştirilmişti. Eylül ayı içinde Kuzey Seferi'nin başarısını Guomindang'ın gerçek gücünün nerede yattığını ortaya koyan bir gösterge olarak değerlendiren Kanton Komitesi, Merkez'in GMD soluyla birlik siyasetinin yeniden değerlendirilmesini istedi. Komite, Guomindang solunun liderlerinin, olayların da gösterdiği gibi, ideolojik birliği olmayan, "[GMD'nin] Merkez ve Sağ kanadıyla işbirliği yapamadıkları" için kendi çıkarlarını savunmak için çeteleşen ilkesiz bir grup olduğunu haklı olarak öne sürüyordu. Çen Dusiu özellikle nefret ettiği, fakat Komintern ısrar ettiği için sürdürmek zorunda kaldığı bir birleşik cepheyi savunmak gibi tuhaf bir durumda kaldı.

Mao Kanton grubuna sempati duyuyordu. GMD solcularının ne kadar pasif olduklarını ve sadece kendi çıkarlarını gözettiklerini birinci elden, en az onlar kadar biliyordu. Gene onlar gibi Kuzey Seferi'nin devrimci dava yönünde atılmış devasa bir adım olduğunu da görüyordu. Ekimde toplanan GMD konferansında milliyetçi sermayenin Kanton'dan Hankou'ya aktarılması istenmiş ve Mao gelecek yıllarda zorla toprak vergisi alınmasına son verileceğini kararlı bir tavırla ilân eden, fakat o yılın vergilerinin parti fonlarını azaldığı için toplanması gerektiğini savunan bu adamların iki yüzlü tutumu karşısında umutsuzluğa kapılmıştı. Bu olay üzerine Mao, Kanton'da kendisi için bir gelecek olmadığını anlamıştı. Eğitim Enstitüsü'ndeki işi sona ermiş ve fiilen işsiz kalmıştı.

Mao Zedung'u bu kez de köylüler kurtaracaktı.

Kuzey Seferi'ni izleyen köylü hareketleri ÇKP önderlerinin bu hareketin önemini ve bu harekete Guomindang bayrağı altında önderlik edilmekte olduğunu nihayet anlamalarını sağlamıştı. 4 Kasım günü Çen Dusiu Merkez Büro'ya bir kırsal çalışma programı hazırlamasını önerdi. Bu program, ÇKP ile Sol-GMD arasında bu konuda "büyük bir mesafe" yaratmadan ve "erken bir kopuşma" riskine girmeden köylü taleplerini karşılayacaktı. Sorun, altı ay kadar önce Çan Kay-şek için olduğu gibi, sorumluluğu kimin alacığıydı. Eylül ayı içinde Mao'nun *Nongmin yundong*'da yayımlanan ve toprak ağalarına karşı sınıf savaşı çağrısında bulunan makalesi Çu Çiubay'ın gözünden kaçmadı, Leninist ortodoksiden ayrılmış olmasına rağmen makaleyi onaylayarak okudu. Çu o sıralarda Voitsinski'ye yakındı ve Şanghay önderliğinin en etkili üyelerinden biri sayılıyordu. Mao yararlı bir müttefik olacaktı.

Birkaç gün sonra Mao gcmiyle Şanghay'a doğru yola çıktı. O sırada üçüncü çocuklarına hamile olan Yang Kayhuy ise aileyle birlikte Hunan'a döndü. 15 Kasım 1926 günü

Merkez Büro Mao'nun ÇKP Merkez Komitesi'nin Köylü Hareketi Komitesi Sekreterliği'ne atanmış olduğunu duyurdu.

Yirmi üç ay süren gönüllü siyasal sürgünlük dönemi sona ermişti. Mao köylülüğün devrimci gücünü sonsuz bir inançla benimsemiş, yanı sıra büyük ve karmaşık bir parti mekanizmasının üst liderliği içinde faaliyet gösterme becerileri kazanmış; komiteleri nasıl yönlendireceğini, parti karar taslakları üzerinden nasıl pazarlık edeceğini gayet iyi öğrenmişti. GMD Solu'nun verimsiz çizgisiyle uzun süre oyalandıktan sonra, kendisini dar da olsa parti içinde bir yer edinmiş olarak bulunca rahatlamış olmalıydı. Artık esas olarak, 1925'te yazdığı gibi soyut anlamda "komünizm"e değil, duraksızlıklara ve engellemelere rağmen, Çinli kadınların ve erkeklerin oluşturmaya çalıştıkları, gittikçe büyüyen yapıya sadakat duyacaktı.

Atandıktan on gün sonra Mao, kısa süre önce milliyetçilerin başkenti olan ve parti'nin yeni Köylü Komitesi'nin faaliyet merkezi olmasına karar verdiği Vuhan'a hareket etti. Yolu Çan Kay-şek'in karargâhını kurduğu Nançang'dan geçiyordu. Burada, Çan ile GMD Solu arasında partinin ve onun stratejisinin denetimi için uzun süredir gelişmekte olan mücadelede ilk fırtına bulutlarının toplanmakta olduğunu gördü.

Sonbaharda, Hunan, Hankou ve Hanyang'da kazandığı başarılarla iyice güçlenen Tang Şengçi, Çan'ın başkomutanlık konumunu zayıflatmaya başlamıştı. Milliyetçi hükümetin maliye ve dışişleri bakanları, T. V. Soong ve Eugene Çen, yanlarında Borodin, Sun Yatsen'in dul eşi Soong Çing-ling ve diğer kıdemli GMD solcuları olduğu halde aralık ayı başlarında Nançang'a gelmeleri üzerine, Tang'ın baskısı azaldı. Gene de Çan, Sol ile yeni bir geçici anlaşma yapmanın zorunlu olduğunu hissediyordu. Bu anlaşma sayesinde askeri liderliği onaylanacak, fakat siyasal rolü kısıtlanacak ve Vang Kingvey yeniden hükümet başkanlığına davet edilecekti. Bu gelişmeler Çan'a Hankou hamlesi tamamlandıktan sonra yetkilerinin azaltılması için yeni girişimlerle karşılaşacağını gösterdi. Tedbirli davranarak Nançang'da kalması daha iyi olacaktı. Nançang, onu devirmek için hasımlarından gelebilecek her türlü meydan okumaya daha iyi direnebileceği bir yerdi.

Sonuçta ortaya iki rakip başkent çıktı. 13 Aralık'ta Vuhan'daki GMD liderleri Borodin'in tavsiyesiyle bir "Geçici Ortak Konsey" kurdular ve hükümet ile parti merkezlerinin oraya taşınması için hemen bir karar çıkardılar. Üç hafta sonra, Tan Yankay'ın GMD ileri gelenlerinden oluşan ikinci bir grubun başında Çan'a katılması üzerine "şimdilik" kaydıyla milliyetçi partinin ve hükümetin Nançang'da kalması gerektiğine karar verdiler.

Komünist Parti önderleri bu bölünmenin GMD Solu'na verdikleri desteği haklı çıkardığını düşündüler. Aralık ayı ortalarında Hankou'da yapılan bir MK plenumunda Çen Dusiü milliyetçi partinin sol kanadının aslında komünistler ile GMD Sağı arasında çatışma çıkmasını önleyen bir tampon olduğunu söyleyerek uyarılarda bulundu. Solun ge-

nellikle “zayıf, kararsız ve tutarsız” olduğunu kabul ediyordu. Ancak “gelecek hafta et ve balık yiyebileceği düşüncesiyle fasulye ve sebze yemeyi reddetmek” gibi bir tutumla, daha iyi bir şeylerin oluşabileceğini umarak bu durumu inkâr etmişti. Çen, partinin izlemekte olduğu stratejinin doğru olduğu görüşündeydi. Komünistler tedbirli bir tutumla arka planda kalarak faaliyetlerini sürdürmeli; GMD Solu’nun bu kez Çan Kay-şek’in önderliğinde “yeni Sağ” (eski GMD-Merkezi) denilen şeye karşı verdiği desteği güçlendirmeli ve köylüye zorla toprak dağıtmak gibi ittifakı bozabilecek tartışmalı önlemlerden kaçınılmalıydılar. Plenum sonuç kararında, “Sol’un varoluşu Guomindang’la işbirliğimizin anahtarıdır,” diyordu.

Bu ihtiyatlı iyimserlik kısmen ÇKP üyeliğinin son iki yıl içinde görülmemiş bir büyüklüğe ulaşmasından kaynaklanıyordu. Ocak 1925’te toplanan Dördüncü Kongre sırasında binden biraz fazla olan üye sayısı bir yıl sonra (30 Mayıs Olayı’nın ardından) 7.500’e çıkmış ve Aralık 1926’da, daha çok Kuzey Seferi sayesinde 30.000’e ulaşmıştı. Ulusal Devrimci Ordu’da yaklaşık 1.000 birlik komutanının, siyasal emekçi ve kurmay subayın Komünist Parti üyesi olması da aynı ölçüde önemliydi. Çu Enlay’ın ordu içindeki Askeri Komitesi artık alaylar içinde “çekirdekler” ya da gizli parti hücreleri örgütlemeye başlamıştı.

Çen Dusiu ve onun arkasındaki Komintern’in savunduğu stratejinin sorunu –Borodin’in deyişiyle “kuli rolü”; Çen’in eleştirirken dediği gibi “Sağ teslimiyetçilik”– kendisine ait bir ordusu olmayan ve en iyi durumda Tang Şengçi’den soyut destek alan GMD Solu’nun denetimine Çan Kay-şek’in bir biçimde boyun eğebileceği varsayımından kaynaklanıyordu. Mao, Köylü Komitesi Başkanı sıfatıyla oy hakkı olmayan üye olarak katıldığı plenum tartışmaları sırasında bu konu üzerinde durdu. “Sağ’ın askeri birlikleri var,” dedi. “Sol’un ise hiçbir şeyi yok; tek bir müfrezeyle bile Sağ, Sol’dan daha güçlü olacaktır.” Bu gözlem Mao’nun Çen tarafından azarlanmasına yol açtı. Çen bu konu üzerinde durmanın “saçma” olduğunu ve mevcut tezi çürütecek hiçbir kanıt getirmediğini söyledi.

Haftalar geçtikçe ve bölünmenin niteliği iyice açığa çıktıkça, parti merkezi yeniden bir sol diriliş umutlarının gerçekleşmediğini, bunun yerine GMD Sağ’ının “gittikçe daha güçlü” hale geldiğini gördü. Ancak bu duruma verebileceği yegâne yanıt, ÇKP’nin sadık ve zararsız bir müttefik olduğuna dair Guomindang’a ve özellikle de GMD Solu’na güvence vermek için daha fazla çaba harcamak oldu.

Mao da kamuoyu önünde bu aşırı tedbirli, uzlaşmacı çizgiden yanaymış gibi göründü. Aralık plenumundan kısa süre sonra Birinci Hunan Eyalet Köylüleri Birliği Kongresi’ne katılmak üzere Hankou’dan ayrılarak Çangşa’ya gitti. Orada kendisini dinleyenlere, “Bizim için toprak ağalarını devirme zamanı henüz gelmemiştir,” dedi. Kira indirimlerinin, faiz oranlarına sınır getirilmesinin ve kırsal emekçiler için ücret artışlarının meşru talepler olduğunu söyledi. Ancak bunun ötesinde ulusal devrim öncelik taşımalıydı ve

toprak ağalarına bazı tavizler verilebilirdi.

Mao iki ay içinde bu görüşleri tamamen reddedecekti.

Köylü hareketinin Çin'in çehresini değiştirecek "muazzam bir olay" olduğunu ve Parti'nin bu konudaki siyasetini bütünüyle değiştirmesi ya da bu işe karışmaması gerektiğini, bir kurtarıcı edasıyla ilân edecekti.

Çok kısa bir süre içinde Çin'in orta, güney ve kuzey eyaletlerinde yüz milyonlarca köylü şiddetli bir rüzgâr ya da fırtına gibi, hızlı ve şiddetli bir güç olarak öyle bir ayağa kalkacak ki, ne kadar büyük olursa olsun hiçbir güç onu ezme-yi başaramayacak. Onlar, kendilerini bağlayan bütün engelleri parçalayıp aşacaklar ve kurtuluş yolunda ileri atılacaklar. Sonunda bütün emperyalistleri, savaş ağalarını, yozlaşmış memurları, yerel zorbaları ve toprak sahiplerini mezarla gömecekler. Bütün devrimci partiler ve bütün devrimci yoldaşlar onların önünde sınavdan geçecekler ve onların verecekleri karara göre kabul ya da reddedilecekler. Onların önünde yürümek ve onlara önderlik etmek mi? Onların arkasında kalıp el kol hareketleri yaparak onları eleştirmek mi? Yoksa onların karşısında durmak ve onlara karşı çıkmak mı? Her Çinli tercih yapmaktada serbesttir ... [ancak] hemen seçim yapmaya yazgılısınız.

Mao'nun görüşlerinde meydana gelen bu olağanüstü değişiklik, hattâ biraz abartmayla, partinin daha önce belirtilmiş resmi görüşlerinden tamamen farklı biçimde çizdiği resim, 1927 yılının ocak ayında ve şubat başlarında Siangtan ve diğer dört kırsal ilçeye yaptığı bir aylık seyahatin sonucuydu.

Bu bir aydınlanma anıydı. Dönüşünde Merkez Komitesi'ne köylü hareketi gerçekliğinin "Hankou ve Çangşa'da gördüklerimizden ve işittiklerimizden neredeyse tamamen farklı" olduğunu söyledi. "Hunan'da Köylü Hareketi Üzerine Rapor" adıyla ün kazanan bir belgeyle vardığı sonuçları ortaya koydu. Bu belge, yaklaşık 20.000 sözcükten oluşan parlak ve edebi bir metindi; daha sonra, 1930'ların başında Kiangsi'ye ilişkin titiz bir saha araştırmasına dayanarak yaptığı kırsal araştırmaları andırıyordu. "Köylerde ve kasabalarda deneyimli köylülerin ve köylü hareketi içinde yer alan yoldaşların katıldıkları kamıt toplama konferansları düzenledim," diyordu, Mao. "Dikkatle dinledim ... ve pek çok malzeme topladım."

Köylü hareketinin iki evre halinde geliştiğini anlattı. 1926 Ocak'ından Eylül'üne ka-

* İngilizce metinde, Çin tarihinde farklı bir anlam taşıyan "gentry" sözcüğü kullanılmaktadır. Çin'deki "gentry" (şen-şi) Tang hanedanı döneminde devletin bürokratik denetimine tâbi olan toprak sahipleri sınıfıdır. Bu sınıf yeni bir atama ve terfi sisteminin dokuz kademeli sistemin yerine geçmesiyle ve zaman içinde oluşmuştur. Bu sınıfın üyeleri, genellikle, Konfüçyüsçü düşüncenin tarım sevgisini ve ticaret düşmanlığını benimseyerek geniş toprakları olan mülklerde yaşayan emekliye ayrılmış bilgin-memurlar ve onların çocukları ve torunlarından oluşmaktaydı, (Çn).

dar köylü birlikleri önce gizli olarak, daha sonra, Kuzey Seferi'nin ardından açık olarak örgütlenmişlerdi. Ekim'den Aralık'a kadar kırsal kesimde ayaklanmalar olmuştu. Geçen yaz sayıları 400.000'i bulan birlik üyeleri iki milyona ulaşmışlardı. Bütün Orta Hunan'da eski feodal düzen çökmüştü:

Saldırıların ana hedefi yerel zorbalara, toprak sahipleri ve yasa tanımayan toprak ağalarıdır, ama bu arada her türlü ataerkil fikre ve kurumlara da vurulmaktadır ... Saldırı tam olarak bir fırtınayı andırmaktadır; ona boyun eğenler ayakta kalmakta, direnenler yok olmaktadır. Sonuç olarak feodal toprak ağalarının binyıllardır yararlandıkları ayrıcalıklar paramparça edilmektedir ... Köylü birlikleri artık yegâne yetkili organlar haline gelmişlerdir. Karıkoca münakaşaları gibi önemsiz meseleler bile bir çözüme ulaşılması için [onların] önüne getirilmektedir: ... Bir köylü birliği üyesinin osuruğu bile kutsal sayılmaktadır. Birlik kırsal kesimde her şeyi fiilen belirlemektedir ... Tam anlamıyla: "Her dediği yapılmaktadır."

Mao bu durumun fazla aşırı ve "çok kötü" bir hale geldiğini ve dizginlenmesi gerektiğini öne süren Sol GMD'ye ve hattâ Komünist Partisi'ndekilere karşı hareketi savundu:

Gerçek şudur ki, geniş köylü kitleleri tarihsel görevlerini yerine getirmek için ayaklanmışlardır ... Bu iyidir. Asla çok kötü değildir. "Çok kötü" olmakla alakası yoktur ... Her şeye gerektiği kadar değer vermek gerekir. Eğer demokratik devrimin tamamlanmasına on puan veriyorsak, bu durumda kent sakinlerinin ve askeriyenin başarılarına üç puan ve köylüler[inkine de] geri kalan yedi puanı vermemiz gerekir ... Doğru, kırsal kesimdeki köylüler bir bakıma "ele avuca sığmaz" durumdadırlar ... onlar yerel zorbalara ve toprak sahiplerini haraca bağlamakta, onlardan katkı talep etmekte ve onların tahırevanlarını parçalamaktadırlar. [Bu tür kişiler] köylü birliklerine karşı çıkarlarsa, bir halk kitlesi onların evlerini basmakta, domuzlarını boğazlamakta ve tahıllarına el koymaktadır. Hattâ yerel zorbaların ve toprak sahiplerinin hane halkına mensup genç bayanlara ait fildişi kakmalı yatakların üzerinde dinlenebilirler de. En ufak bir kıskırtmada onları tutuklamakta, başlarına kâğıt külah geçirip köy sokaklarında teşhir etmektedirler... Kırsal kesimde bir tür terör yaratmaktadırlar. Sıradan insanların "fazla ileri gitmek" ya da "makul bir hatanın uygun sınırlarını aşmak" ya da "bu kadarı da fazla" dedikleri şey budur. Bu tür konuşmalar kulağa hoş gelse de yanlıştır...

Bir devrim insanları akşam yemeğine davet etmeye ya da bir deneme yazmaya

ya da bir resim yapmaya ya da nakış işlemeye benzemez; o kadar zarif, o kadar sakın ve yumuşak, o kadar "ılımlı, uysal, kibar, ölçülü ve hoşgörülü" olamaz. Devrim bir ayaklanmadır; bir sınıfın başka bir sınıfın iktidarını devirdiği bir şiddet eylemidir ... Eğer köylüler olağanüstü bir güç kullanmazlarsa, toprak ağalarının yüzyıllardır varlığını sürdüren derin köklerini söküp atamazlar ... [Köylülerin] bütün aşım eylemleri kesinlikle zorunludur ... Açıkça ifade etmek gerekirse, bütün kırsal bölgelerde bir süre kadar terör estirmek gerekir ... Bir yanlış düzeltmek için makul sınırları aşmak gerekir; yoksa yanlış düzeltilemez.

Mao raporunun son bölümünde bu "terör"ün nasıl olması gerektiğini tartışıyordu. Toprak ağalarının iktidar ve itibarlarının ezilmesini köylü mücadelesinin birinci görevi olarak ilân ediyor, teşhir etmekten hapis cezasına ve idama kadar değişen dokuz farklı yöntemi sıralıyordu. "Yöredeki önemli bir toprak sahibinin ... ya da büyük bir yerel zorbanın idam edilmesi, bütün ilçede yankılar uyandırır ve feodalizmin geri kalan kötülüğünün yok edilmesi bakımından gayet etkili olur," diyordu. "Gericileri ezmenin tek etkin yolu her ilçede en az birini ya da ikisini idam etmektir ... [Onlar] güçlerinin zirvesinde oldukları zaman, köylüleri gözlerini kırpmadan öldürdüler ... [Bu durumda] kim çıkıp da köylüler ayaklanmasın ve içlerinden birini ya da ikisini kurşuna dizmesin diyebilir?"

Isyanın hedefleri birden fazlaydı: toprak kiralalarını ve borçlara bindirilen faiz oranlarını aşağı çekmek; tahıl fiyatlarını indirmek için istifçiliği önlemek; toprak ağalarına bağlı milisleri dağıtmak ve yerlerine, "yerel toprak sahiplerinin görünce korkudan titredikleri ... uzun sopaların ucuna takılmış, sivri uçlu, iki tarafı keskin mızraklar"la donatılmış köylü birliklerini geçirmek; ve Mao ile eyalet parti önderlerinin köylü birlikleri ile Guomintang arasında kırsal bir cephenin yapı taşları olacağını umdukları, köy meclisleri temelinde yeni bir kırsal yönetim kurmak. Bu iktisadi ve siyasal hedeflerin ötesinde toplumsal bir gündem de vardı. Mao'nun onaylayarak belirttiği gibi, birlikler afyon içilmesine, kumara ve aynı zamanda klan ve din otoritelerine karşıydı.

Çin'de bir adam genellikle şu üç otorite sisteminin hâkimiyeti altındadır: (1) devlet sistemi (siyasal otorite) ... (2) klan sistemi (klan otoritesi) ... ve (3) doğa ötesi sistem (dini otorite) ... Kadınlara gelince, bu üçünün hâkimiyetine ek olarak onlar erkeklerin de hâkimiyeti altındadırlar (koca otoritesi). Bu dört otorite –siyasal, klan, dini ve erkek– feodal-ataerkil ideoloji ve sistemin tamamını temsil etmektedir ve bunlar Çin halkının, özellikle köylülerin elini kolunu bağlayan dört kalın halattır ... Toprak ağalarının siyasal otoritesi bütün diğer otorite sistemlerinin belkemiğidir. [Bu otorite bir kez] baş aşağı edildiğin-

de, klan otoritesi, dini otorite ve koca otoritesi, hepsi çatırdamaya başlar ... Klan sistemi[nin çökmesi] doğal bir sonuç olarak boşınanca dayalı düşünceleri ve tek yanlı iffet anlayışlarını da beraberinde sürükleyecektir ... Zamanı geldiğinde putları kendi elleriyle yıkacak olanlar, onları kendi elleriyle yapmış olan köylülerdir; bu işi onların yerine başkalarının zamansız biçimde yapmalarına gerek yoktur.

Hunan'da geçirdiği birkaç hafta içinde Mao'nun yaşadığı deneyimler öylesine yoğundu ki, onlardan çıkardığı dersler hayatı boyunca ona eşlik edecekti. Devrimin küçük ölçekli bir olay olmayacağını artık anlamıştı. Devrimci bir girişimde daima aşırımlar olacaktı. Her yerde kalanlar da olacaktı. Mao Mencius'dan bir alıntı yapıyordu: "Bu tür meselelerdeki siyasetimiz, 'yayı germek, fakat nereye gideceğini görmeden oku bırakmamaktır.'" Liderlik, yönü işaret edebilirdi, fakat devrimi ileri götürmek halka düşüyordu. Liderler ancak bir felaket tehdidi karşısında (sonunda hemen her zaman bu tehdit ortaya çıkıyordu) frene basmak zorunda kalacaklardı.

Daha da dramatik ve önemli olan Mao'nun şiddeti açıkça savunmasıydı. Bir yıl önce, Ocak 1926'da, ne anlama geldiğini fazla açıklamaksızın şöyle diyordu: "Özel koşullarda, en gerici ve kötü niyetli yerel zorbalarla ve toprak sahipleriyle karşı karşıya kaldığımızda ... onları bütünüyle devirmek gerekir." Altı ay sonra Köylü Hareketi Eğitim Enstitüsü'nde yaptığı bir konuşmada ilk kez karşı devrimcilerle başa çıkmak için başvurulacak başka bir yöntem yoksa, onlara karşı "amansız yöntemler" kullanılmasından söz etti. Artık belirsizliğe yer yoktu. Eğer toprak ağaları devrimin önündeki başlıca engeli oluşturuyorlarsa ve onları yerlerinden etmenin başlıca aracı köylülük ise, uygun yöntem devrimci şiddet idi. Bu şiddet, yedi yıl önce Marx ile Kropotkin arasında tercih yaparken, daha genç ve daha idealist olan Mao'nun reddetmiş olduğu şiddetin aynısıydı. Devrimci şiddet savaşta kullanılan şiddetten niteliksel olarak farklıydı. İkincisinde şiddet toprak ve iktidar için kullanılıyordu. Devrimci şiddet, yaptıklarından ötürü değil, kim olduklarına göre düşman sayılan insanları hedefliyordu. Bu, Bolşeviklerin Rus burjuvazisini devirmek için harekete geçirdikleri ve benzer sonuçlar verecek olan aynı derin sınıf kininden kaynaklanıyordu.

Mao'nun raporu karışıklığa yol açtı ve 1927 Şubat'ının son haftasında parti merkezi-ne ulaştığında, yayımlanıp yayımlanmaması konusunda şiddetli bir anlaşmazlık çıktı. Çu Çiubay rapordan yana kesin bir tavır koydu. Çen Dusiü ile Peng Şuçi'nin itirazları vardı. Bizzat Mao da köylü birliklerinin ve bütün diğer yerel otorite biçimlerinin, hareketin gücünü aşırı biçimde yansıttığını ve kırsal kesimin, kendi sözleriyle, "bir anarşi durumu içinde" olduğunu kabul etti. Guomindang, Sağ'ı ve Sol'uyla birlikte, giderek denetimden çıkan ve komünistlerin sorumlu tutuldukları kör Kızıl Terör'e ilişkin raporlar karşısında

dehşete düşmüşlerdi. Üstelik öldürme olaylarının, Mao'nun iddia ettiği gibi, münferit ve örnek niteliğinde olmadığı da kısa süre içinde anlaşıldı. O sırada ÇKP MYK üyesi olan Li Lisan'ın yaşlı bir toprak ağası olan babası, yanında oğlunun yerel köylü birliğine hitaben yazdığı bir mektupla kendi köyüne döndüğünde, kimse mektubu umursamamış ve yaşlı adam derhal idam edilmişti.

Bu arada Moskova'dan beklenmedik yeni talimatlar geldi. O zamana kadar bizzat Stalin tarafından belirlenen Komintern çizgisi GMD'yle kurulan birleşik cepheye zarar vereceği korkusuyla köylü hareketini engellemiştir. Rus lider şimdi bu tutumun "ağır bir hata" olduğunu ilân ediyordu. Komintern Yedinci Plenumu'nun aralık ayı ortalarında Moskova'da onaylanan ve Mao'nun raporundan kısa süre önce Şanghay'a ulaşan tezlerinde tam tersi görüşler yer alıyordu: "Kırsal kesimde sınıf mücadelesinin şiddetlenmesinin antiemperyalist mücadeleyi zayıflatacağı korkusu yersizdir ... Kapitalist sınıfın bir kesiminin kuşkulu ve kararsız işbirliğini önleyeceği korkusuyla ... tarım devrimini [ilerletmeyi] reddetmek yanlıştır." Tezlerde birleşik cephenin sürdürülmesi gerektiği açıkça belirtiliyor olsa da (Stalin her zamanki gibi kendi pişirdiğini yemek istiyordu) yapılan hamle bu kez çok daha saldırgandı ve Çinli önderler nasıl karşılık vereceklerini bilemediler.

Sonunda alışılmışın dışında bir uzlaşmaya varıldı. Mao'nun raporunun ilk iki bölümü mart ayında *Siangdao*'da yayımlandı (ve Çinli yoldaşların devrimci şiddete ilişkin itirazlarını paylaşmayan Komintern tarafından geniş çapta basıldı). Ancak son bölüm çıkarıldı. Bu bölümde Mao idamlardan ve köylülerin toprak ağalarını öldüresiye dövmelerinden söz ediyor ve "her gün kitlelerin ayaklanmasından söz eden ve kitleler ayaklandıklarında ödleri kopan" GMD Solu'yla alay ediyordu. Daha sonra Mao metnin tamamını Vuhan'da bir boşür olarak bastırmayı başardı. Çu Çiubay, broşüre coşku dolu bir önsözle katkıda bulundu. Bu olay Çen'le ilişkilerinin giderek kötüleştiği bir sırada Mao'nun Çu'yla siyasal ittifakının güçlenmesini sağladı. Mao on yıl sonra Edgar Snow'a, "Köylü hareketi daha yaygın biçimde örgütlenmiş ve toprak ağalarına karşı sınıf mücadelesi için silahlanmış olsaydı," diyecekti, "[komünist üs bölgeleri] ülke çapında daha erken bir tarihte kurulacak ve çok daha güçlü bir gelişme gösterecekti. Fakat Çen Dusiü buna şiddetle karşı çıktı. O, devrimde köylülüğün rolünü anlamadı ve onun imkânlarını olduğundan çok az değerlendirdi."

Sorun biraz da Çen ve Merkez Büro'nun o sırada daha zorlu sorunlarla uğraşıyor olmalarından kaynaklanıyordu. 17 Şubat günü milliyetçi birlikler Çekiang'ın başkenti Hangçou'yu ele geçirdi. Ertesi gün öncü birlikler Şanghay'a sadece 40 km. mesafedeki Songkiang'daydı. Kentin düşmek üzere olduğunu düşünen, komünistlerin desteklediği sendikalar genel grev ilân ettiler. Ancak milliyetçiler ilerlemeye devam etmediler. Şanghay garnizon komutanı Li Baoçang, eylemcileri avlamak için sokaklara infaz müfrezeleri gönderdi. Amerikalı bir gazeteci kentin sık ana caddesinde sadece birkaç dakika yü-

rüyerek müfrezelerin faaliyetine tanık oldu:

Ellerinde palalar olan cellatlar askerlerden oluşan bir müfrezeyle birlikte kurbanları açıklık bir yere götürdüler ve başlarını eğdirerek kafalarını kestiler. Kesilen kafalar bambu çubukların uçlarına takılıp yükseltilerek bir sonraki idam sahnesine taşındığında binlerce kişi dehşet içinde kaçıştı.

Merkez Büro ve Sovyet danışmanlar, görünüşe bakılırsa bu kez bağımsız olarak, Çan Kay-şek'le uzlaşmanın imkânsız olduğu ve ÇKP ile GMD Solu'nun Tang Şengçi'nin ordu içindeki güçlerinin desteğiyle –artık Ruslar da onu destekliyorlardı– onu iktidardan uzaklaştırmak için bir yol bulmaları gerektiği sonucuna varmışlardı. Üstelik bu kararın uygulanabilir olduğu da görülüyordu. Çan'ı destekleyenler yalpalıyorlardı. Çan'ın kibirli tutumları ve kişisel hırsları, kendisini eleştirenlerin deyişiyle “Napoleon kompleksi”, Borodin'i uzaklaştırma saplantısı ve en kötüsü, Vang Kingvey'nin dönüşünü engellemeye çalıştığına dair, doğruluğuna genellikle inanılan raporlar, gayet hassas ve ılımlı ölçülerde sağladığı desteğin azalmasına yol açıyordu. Dışında devrimin odak noktasının Nançang'dan Vuhan'a kaymakta olduğu ve Çan'ın bunu durduramayacağı duygusu hâkim olmaya başlamıştı.

Naçang'daki sekiz GMD MYK üyesinden beşinin bir vapurla Vuhan'a hareket etmesi üzerine, denge kalıcı biçimde değişti. Dört gün sonra, GMD'nin uzun süredir beklenen Üçüncü Plenumu Hankou'da başladığı zaman GMD Solu ve komünistler duruma hâkimdi.

Bizzat Çan ve Daimi Komite Başkanı Çang Kingkiang, toplantıya katılmayı reddettiler. Solcuların hâkim olduğu yeni bir GMD Siyasal Konseyi onların yokluğunda partinin yüksek organı olarak kuruldu ve askeriye'nin sivil denetime tâbi kılınması için ileri adımlar atıldı. Sol Guomindang-ÇKP ittifakı sahici bir koalisyon görünümünü kazandı. İki komüniste, Tan Pingşan ile Hong Kong-Kanton grevinin örgütlenmesine katkıda bulunan Su Çaoçeng adında bir denizci yeni milliyetçi hükümette bakanlıkla görevlendirildiler. Bu, Borodin'in (ve Moskova'nın) yıl başından beri atılması için ısrar ettiği bir adımdı. Kuzey Seferi kaldığı yerden devam etti. Şanghay neredeyse tek bir kurşun atılmadan teslim oldu ve Çan karargâhını 26 Mart günü Nançang'dan oraya taşıdı. Vang Kingvey o sıralarda Avrupa'dan döndü. Bu iki adamın Çan'ın bir yıl önceki darbesiyle dağılmış olan asker sivil ikili yönetimi yeniden kuracağına dair büyük bir umut doğdu.

Mao GMD'nin Üçüncü Plenumu'nda uzun bir konuşma yaptı ve Hunan'da yaptığı kırsal araştırmalarla oluşturduğu fikirlerin çoğunu kabul ettirdi. Bu görüşler kendi partisinde bile bu kadar kolayca kabul edilmemişti. Böylece, köylü savunma güçleri tarafın-

dan savunulan köy hükümetlerinin kurulması; zalim toprak ağalarına ölüm ve müebbet hapis cezası verilmesi; ve ilk kez, “yozlaşmış memurlar, yerel zorbalara, toprak sahipleri ve karşı devrimciler”e ait olan toprağın müsadere edilerek dağıtılması gibi önlemler kabul edilmiş oldu.

Plenum, toprağın devrimin itici gücü olan yoksul köylüler için “esas mesele” olduğunu ve partinin “toprak sorunu tamamen çözülene kadar” onların mücadelesini destekleyeceğini ilân etti. Bu karar büyük bir etki yarattı. Hayati sorun –toprak meselesinin nasıl çözüleceği– ele alınmadı. Ama en azından artık gündeme girmişti ve Mao yeni siyasetleri uygulamak için bir Bütün Çin Köylü Birlikleri Federasyonu, bir GMD Toprak Komitesi ve diğer sorumlu organları kurma faaliyetine başladı.

Yang Kayhuy ve çocuklar da artık onunla birlikteydiler. Vuçang’da bir ev kiraladılar. Mao Vuçang’da Köylü Eğitim Enstitüsü’nü yeniden açmış ve kurumun müdürü olmuştu. Nisan ayı başlarında, üçüncü çocukları dünyaya geldi. Bu seferki de erkekti. Mao ona Anlong adını verdi. Hayatın nihayet normale döndüğü görülüyordu.

Aynı gün, 4 Nisan 1927’de Vang Kingvey ve Çen Dusiü Şanghay’da ortak davalarını bir kez daha ortaya koyan bir bildiri yayımladılar. Bildiri, Çang Guatao’nun daha sonra yazdıklarına bakılırsa, ÇKP-GMD dostluğuna ilişkin sıcak bir nostalji duygusu yayarak “neredeyse hipnotik bir etki” yaratmıştı. Bu arada kasvetli söylentiler yayılıyordu. Antlaşma limanlarındaki yabancı gazeteler Çan’a karşı bir komünist darbe ya da komünistlere karşı Çan’ın darbesine ilişkin spekülasyonlarla doluydu. Vang ve Çen ortak bir bildiriyle bu söylentilerin uydurma olduğunu açıkladılar. Buharin, *Pravda*’da farklılıkların kaçınılmaz olduğunu, ancak “kötümserliğe yer olmadığı”nı yazdı ve Stalin Moskova’da yapılan kapalı bir toplantıda Çan Kay-şek’in devrimi desteklemekten başka bir seçeneğinin olmadığını söyledi. Rolünü oynadıktan sonra Çan “limon gibi sıkılıp atılacak” idi. O gün gelene kadar her iki ülkedeki komünistler onun yaptıklarını görmezlikten geleceklerdi. “Köylü, bu yıpranmış yaşlı yosmayı gerekli olduğu sürece elinde tutacak,” diyordu Stalin, özlü bir ifadeyle. “Onun fazla uzaklaşmasına izin vermeyecek. Aynısı bizim için de geçerli.”

6. BÖLÜM

“At Günü Olayı” ve Kanlı Gelişmeler

12 Nisan 1927 Salı günü sabahı saat 4’ü biraz geçerken bir ırmak vapurunun hüznü sis düdüğü Şanghay’ın batı semtlerinde yankılandı. Bu ses, bin “silahlı emekçi”nin desteklediği milliyetçi birliklere verilen bir işaretti. Emekçiler birörnek mavi üniformalar giymişlerdi ve üzerinde *gong* (emek) karakterleri işlenmiş kolluklar takıyorlardı. İşaret verilince kentin Nandao ve Çabey işçi sınıfı semtlerindeki komünist tahkimatının çevresinde mevziye girmek üzere sessizce harekete geçtiler. Belediye konseyi görevi ko- laylaştırmak için milliyetçi komutan Bay Çongsi’ye, adamlarını yabancılara ait bölgeden serbestçe geçirme izni vermişti.

Saldırı, şafak sökerken başladı. “Emekçiler” aslında Şanghay’ın yeraltı dünyasına hâkim Yeşil Çete örgütünün üyeleri-ydi. Hazırlıksız yakalanan komünistler, zamanında silah başı yapıp savaşamadılar. Sadece silah depolarının bulunduğu Genel İşçi Sendikası merkez binalarında ve ticari basın bürolarında komünistlerin önderliğindeki işçiler bari-katlara geçerek ciddi bir direniş gösterebildiler. Sabahın ilerleyen saatlerinde ordu maki-neli tüfekler ve sahra topları getirince, bu direniş de ezildi. “Komünistlerin gücünün kırıldığını söylemek belki aşırı olur,” diyordu *The Times* muhabiri, “ancak büyük bir yenil-gi aldıkları kesindir.” İngilizlerin yönetimindeki belediye polisinin yaptığı tahminlere gö-re 400 kişi öldürülmüş, daha fazlası yaralanmış ve tutuklanmıştı.

Ertesi gün, o sırada Şanghay’da bulunan üst düzey komünistlerden Çu Enlay genel grev talimatı verdi ve kentin büyük bir bölümünde hayat durdu. Tekstil imâlathanele-rinde çalışan, aralarında kadınların ve çocukların da bulunduğu bin kadar işçi bir dilek-çe vermek üzere Askeri Karargâh’a doğru yürüyüşe geçti. Bundan sonra olanlar *North China Herald*’ın manşetinde özlü biçimde aktarılıyordu: “Çabey’de Dehşet: Komünistle-rin Karıları ve Çocukları Ön Saflarda ... Buna Rağmen Asker Ateş Açıyor.” Gazete habe-rine göre göstericiler silahsızdı; askerler birkaç metre mesafeden yaylım ateşi açmışlardı. Yaklaşık yirmi kişi anında öldü. İki yüzden fazla kişi kaçarken vuruldu. Görgü tanıkları cesetlerin yük kamyonlarıyla taşınarak toplu mezarlara gömüldüklerini bildirdiler. Bu

olayın ardından gösteriler kesildi. Çan Kay-şek ve müttefikleri tam bir hâkimiyet sağlamışlardı.

ÇKP ve Sol Guomintang'ın Çan'ın bir darbe yapacağını nasıl olup da tahmin edemediklerini anlamak neredeyse imkânsızdır. Bunun sebebi, kısmen, Stalin'in ne pahasına olursa olsun birleşik cephenin muhafaza edilmesindeki ısrarı idi. Stalin, Guomintang'ın Çin'i birleştirme ve Moskova'nın düşmanları olan Büyük Güçleri zayıflatma konusunda komünistlerden daha şanslı olduğuna ve bu nedenle Sovyet-GMD ittifakının muhafaza edilmesi gerektiğine inanıyordu. Çin için belirlediği strateji, devrimden çok *realpolitik* idi. Süreç içinde Komintern'e, Komintern de ÇKP'ye göz kırptı.

Gene de bu, öykünün tamamını açıklamaz. Komintern disiplini hesaba katılsa bile, Çin partisinin önderleri olağanüstü bir gaflet içindeydiler. Şanghay darbesinden önce bütün bir hafta boyunca Çan'ın kesinlikle kendilerine tavır aldığını gösteren ve giderek artan bulgulara, bile bile göz yummuşlardı. GMD'nin Üçüncü Plenumu'nun Sol Guomintang-ÇKP ittifakını onayladığı (parti aygıtı içinde Çan'ı ve GMD Sağ'ını marjinalleştirme girişimlerinin bir belirtisi) mart ayı ortalarından beri Çan'a bağlı güçlerin denetimindeki bütün bölgelerde Sol'a karşı sistematik bir şiddet uygulanıyordu. Uzak Siçuan'daki Çongçing'den Çin Denizi kıyısındaki Amoy'a (Siamen) kadar hemen her yerde aynı şeyler oluyordu. Genellikle Yeşil Çete'yle bağlantılı gizli derneklerden devşirilen caniler gerektiğinde askerlerin desteğinde Sol'un kitle örgütlerini eziyorlar ve hemen kurlan "ılımlı" gruplar onların yerini alıyordu.

Bu arada devreye başka güçler girdi. Sol GMD yönetimindeki Hankou ekonomik bakımdan felaket bir durumdaydı. İşçi militanlığı yüzünden onlarca banka kapanmış, ticaret neredeyse durmuştu. Olup bitenleri Şanghay'dan endişeyle izleyen zengin Çinli yatırımcıların ve sanayicilerin "Kızıl Başkent" dedikleri bu yer, kaçınmaya çalıştıkları her şeyi örnekliyordu. Bütün bunlar yetmiyormuş gibi, mart ayında Şanghay'da, Londra'da çıkan *Times*'ın "kara cüppeli silahşorlar" dediği komünist militanlar tarafından amansız biçimde denetlenen bir işçi ayaklanması ve yarattığı korku, komünist hükümetin neyin habercisi olduğuna dair endişe verici bir ilk örnek oluşturmuştu.

Yabancı topluluk içinde de Büyük Güçler'in "Bolşevik tehdit"i durdurmak için harekete geçmeleri yönünde baskılar vardı. Tekrar tekrar yayımlanan bir öykü, kadınları ortaklaşa kullandıkları söylenen komünistlerin Hankou caddelerinde "kar beyazı tenli ve muhteşem göğüslü" seçme kadınlarla bir "çıplak geçit töreni" düzenlediklerini anlatıyordu. Geniş bir hayal gücü! Amerikalı bir misyoner, "Bolşevizmin kuduz köpeği durdurulmaz da ... denizleri aşır sevgili Amerikamıza sıçramasına izin verilirse," olacaklar karşısında ürperiyordu. Bir başkası şunları hatırlıyordu: "Hepimize bir korku psikolojisi hâ-

kim olmuştu. Kendi hizmetkârlarımız tarafından katledilecektik. Gerçekten de, ilk sahi-ci uyarılar, oğlan çocukları, kuliler ve dadılardan geldi. Sürekli olarak, 'Çok dert var, Japonların safına geçmek daha iyi' diyorlardı."

24 Mart günü bu korkuları dehşet boyutlarına çıkaran bir olay oldu. Milliyetçi ordular Nanking'i işgal ettiklerinde, askerler Amerikan, İngiliz ve Japon konsolosluklarını yağmaladılar ve tahliye bekleyen bir grup yabancıya ateş açtılar. İngiliz konsolosu yaralandı ve iki Briton, bir Amerikalı, bir Fransız ve bir İtalyan rahip ve bir Japon denizci öldürüldü. "Nanking Rezaleti" denilen bu olay Batılı başkentleri harekete geçme anının geldiğine ikna etti.

Böylece nisan ayı başlarında hem Büyük Güçler hem de Şanghaylı kapitalistler anarşi ve kaosa gidişi durduracak bir araç aramaya başladılar. Her yabancıнын kafasında GMD başkomutanı ve görünüşte komünist davaya yönelik itirazları da olan bir adamın, Çan Kay-şek'in bu ihtiyacı karşılayıp karşılamayacağı sorusu vardı. "Çan Kay-şek bir yol ayırımında duruyor," diye yazıyordu *North Chine Daily News*. "Şimdiki halde kendisi, sadece Yangtze'nin güneyindeki Çin'i Komünist Partisi tarafından basılmaktan korumakta[dır]... fakat General Çan kendi yurttaşlarını kızılardan kurtaracaksa, hızla ve acımasız biçimde hareket etmelidir. Bir eylem ve karar adamı olduğunu kanıtlayacak mı? ... Yoksa Çin'le birlikte kızıl sele kapılıp gidecek mi?"

Yanıt evreler halinde ve kumazca perdelenmiş olarak geldi. Şanghay'daki Çinli iş adamları topluluğu komünistlerin ezileceklerini anladıkları zaman 10 ile 20 milyon dolar olarak hesaplanan bir "borç" miktarının ilk taksidi olan üç milyon doları gizlice ödeler. 6 Nisan günü Büyük Güçler'in Pekin'deki temsilcileri, o sırada ateşli bir antikomünist olan Mançuryalı savaş ağası Çang Zuolin'in denetimindeki kuzey hükümetini, Li Da-çao dahil pek çok yerel ÇKP liderinin sığındığı Sovyet elçilik binasının çeşitli bölümlerinde arama yapmak üzere Çin polisini Elçilik semtine göndermesi için yetkilendirdi. Tiankin'deki Sovyet binaları da arandı. Şanghay'da muhafızlar Rus görevliler dışında kimseyi içeri sokmadıkları Sovyet konsoloslusunda karakol kurdular. Yeşil Çete'nin lideri Du Yueşeng sözde "silahlı emekçiler"i yaklaşan çatışma için donatmak üzere bir "Ortak İllerleme Birliği" kurdu. Du Yueşeng'in hocası ve rehberi olan "Çopur Huang" (Huang Kinrong) on yıl kadar önce Çan genç bir subay olarak Şanghay'da yaşarken onunla yakın dostluk kurmuştu. Fuçou'dan Nanking'e kadar bütün çevre kentlerde antikomünist baskının davul sesleri bir süre kadar devam etti.

Bütün bu gelişmelere rağmen, sonunda balta indiğinde, "devrimin savunucuları" o dönemi yaşayan bir gözlemcinin sözleriyle "gafil avlandılar." Hiçbir savunma hazırlığı yapılmadı. Üstelik ÇKP MK İşçi Komitesi'nin genç başkanı ve Şanghay Genel İşçi Sendikası Başkanı olarak rahatlıkla kentteki en önemli komünist önder olduğu söylenebilecek Vang Souhua 11 Nisan gecesi bizzat Du Yueşeng tarafından yapılan bir akşam yemeği

davetini en ufak bir kuşku duymadan kabul etti. Davete gittiğinde boğularak öldürüldü ve cesedi dış semtlerin birinde ıssız bir yere atıldı.

Sorun, çözümleme yapamamaktan kaynaklanmıyordu. Ocak ayı gibi erken bir tarihte MK Merkez Bürosu “Yabancı emperyalistlerin Guomindang’ın sağ ve ılımlı kanadıyla bir ittifak” kurması halinde “olağanüstü tehlikeli bir durum”un ortaya çıkacağı uyarısında bulunmuştu. Ancak Generalissimo hamlesini öylesine büyük bir beceriyle gözlerden gizlemişti ki, yakın çevresi dışında hiç kimse gerçek niyetlerini anlayamamıştı. Yabancılar da komünistler gibi, gelişmeler karşısında şaşkırdılar. Nisan ayı başlarında, *North China Daily News*, Çan “dürüst bir antikomünist tutum” almayı reddettiği için matem tutarken, Merkez Büro eyaletlerde komünistlerin önderliğindeki örgütlere yönelik saldırıların büyük bir saldırının başlangıcı değil münferit olaylar olduğu kanaatini sürdürüyordu. Sonuç olarak ÇKP, 1927 yılında burjuvaziyle olan ittifakına öylesine bağlıydı ki, bu ittifak olmadan bir devrim düşünemiyordu.

12 Nisan günü Hankou’da bulunan Mao sabah saatlerini yeni GMD Toprak Komitesi’nin toplantısında geçirdi. O sırada Toprak Komitesi, GMD’nin toprak ağası taraftarlarını uzaklaştırmadan köylü taleplerini karşılayacak bir toprak dağıtım siyaseti oluşturmaya çalışıyordu. Hunan deneyiminden sonra iyimserliğini koruyan Mao radikal bir yaklaşımı kabul ettirmeye çalışıyordu. Buna göre köylüler kendi başlarına hareket etmeli, kira ödemeyi reddetmeliydiler; yasal düzenlemeler daha sonra gelecekti. Çu Çiubay’la birlikte ay sonunda yapılacak ÇKP Beşinci Kongresi için benzer tavsiyeler hazırlıyorlardı. Moskova’dan henüz gelen yeni Komintern delegesi Mahendranat (M. N.) Roy tarım devrimine Borodin’den daha büyük bir sempatiyle yaklaşıyordu. Vang Kingvey Hankou’da, Çen Dusi ise yoldaydı.

O gün öğleden sonra, Şanghay’dan ilk acil telsiz mesajları gelmeye başladığında, dikatle geliştirilen bütün bu umutlar bir anda dağıldı.

ÇKP Merkez Bürosu sonraki altı gün boyunca sürekli oturum halindeydi. Moskova’nın iki danışmanı ise birbirinden tamamen farklı tavsiyelerde bulundular. Çen Dusi’nin desteğini alan Borodin “stratejik çekilme” önerdi. Bu çekiliş, Vuhan hükümetinin denetlediği bölgelerdeki köylü ve işçi hareketine sınırlamalar getirilmesini, Kuzey Seferi’nin Tang Şengci komutasında derhal yeniden başlamasını kapsayacaktı. Borodin, Tang’ın önemli miktarda Sovyet yardımı almakta olan Henan’daki Hristiyan General Feng Yusiang’la birleşmesini ve Çang Zuolin’in kuzeyli güçlerine karşı ortak bir sefer başlatmasını önerdi. Çang’ın birlikleri bir kez yenilgiye uğratıldıklarında, sıra Çan Kayşek’le ilgilenmeye ve geçici olarak askıya alınan devrimci hareketi yeniden canlandırma gelecekti. Roy ise bunun, “köylülüğe, proletaryaya ... ve kitlelere ihanet” olduğunu sa-

vundu. Çin devrimi, diyordu, “ya bir tarım devrimi olarak kazanılacak ya da asla kazanılmayacak.” Kuzeye gitmek “her adımda devrime ihanet etmekte olan en gerici güçlerle işbirliği yapmak” anlamına gelecekti. Sonuç olarak Roy, Borodin’in tavsiyesinin “çok tehlikeli” olduğunu ve partinin bunu reddetmesi gerektiğini söyledi.

Bu anlaşmazlık Stalin’in Çin siyasetinin temel çelişkisini iyice açığa çıkardı. İşçiler ve köylüler mi öncelik taşınmalıydı? Yoksa burjuvaziyle ittifak mı?

Tartışma kızışırken, Şanghay’daki Çu Enlay ve öteki önderlerden üçüncü bir yolu gösteren bir telgraf geldi. Telgrafta, Çan Kay-şek’in konumu görüldüğünden çok daha zayıf, deniyordu. Eğer Tang Şengçi, Nanking’e yürür ve “kararlı bir cezalandırma eylemi” gerçekleştireirse, Çan’ın güçleri yenilgiye uğratılabilirdi. Öte yanda, kararsızlığın devam etmesi halinde Çan konumunu güçlendirecekti. Çu Ciubay, Şanghay grubunu destekledi. Çen Dusiu, özgün olarak Sun Yat-sen’in önerdiği, emperyalist güçlerin en zayıf oldukları kuzeybatıya çekilme fikrini yeniden canlandırdı. Tan Pingsan ile Çang Guotao güneye doğru ilerlemek ve GMD’nin Guangdong’daki eski üssünü ele geçirmek istiyorlardı.

Bu tartışmaların abesliği ve ÇKP’nin güçsüzlüğü o haftanın sonunda açıkça gözler önüne serildi. Büro sonunda Roy’un konumunu onayladı ve bu aşamada Kuzey Seferi’ni sürdürmenin “devrim için zararlı” olacağını ilân eden bir karar çıkardı. Ancak ertesi gün, Borodin’in zorlamasıyla Vang Kingvey seferin derhal yeniden başlatılacağını ilân etti.

Mao bu toplantılara katılmadı. Konumu buna yetmiyordu; Merkez Komitesi üyesi bile değildi. Hunan’dan gönderdiği raporun yol açtığı karışıklıktan sonra Çen Dusiu onunla ilişki kurmak istememişti. Ancak Mao, Roy’un önerisine sempati duyuyordu.

O ayı, genç solcular ve daha yaşlı, daha muhafazakâr Guomintang görevlileriyle, farklı çıkarları tatmin edecek bir toprak dağıtım formülü bulmaya çalışarak GMD Toprak Komitesi’nde geçirdi. Esas sorun toprak dağıtımının kapsamıydı. Mao’nun önerdiği gibi bütün topraklar müsadere edilmeli miydi? Yoksa sadece Mao’nun babasının sahip olduğundan biraz daha fazla olan 30 mu’dan (10 hektar) fazla topraklar mı kapsam içine alınmalıydı? Yoksa yaşlı delegelerin istediği gibi 50 ya da 100 mu’dan fazlası mı? Sonunda bu tartışmaların anlamsız olduğu ortaya çıktı, çünkü Mao’nun tasarısı komitesinin sonunda tavsiye ettiği kısıtlı versiyon bile, GMD Siyasal Konseyi tarafından, bu uygulamanın subayların çoğunun toprak sahibi ailelerden geldiği ordu içinde karışıklıklara yol açabileceği gerekçesiyle dikkate alınmadı.

Mao’nun kendi partisi içinde gösterdiği çabalar da daha iyi sonuç vermedi. Beşinci Kongre’de bizzat hazırladığı ve bütün topraklara el konulmasını savunan karar tasarısı tartışılmaksızın rafa kaldırıldı. Tam bir samimiyetsizlik örneği olarak “toprağın ulusallaştırılması” ilkesi benimsendi, fakat bunun da anlamı yoktu, çünkü GMD gibi komünistler de “küçük toprak sahipleri”nin mülklerine el konulmasını yasaklamışlardı. “Küçük mülk sahibi” teriminin tanımlanmasından bilinçli bir tutumla kaçınılmıştı.

Bu aşamada Mao bir kez daha “parti siyasetinden hoşnutsuz” idi. Aslında bu duygu karşılıklıydı. Yeni Merkez Komitesi seçildiğinde gene yedek üye olarak kaldı; parti hiyerarşisinde otuzuncu sıradaydı. Bir hafta sonra, MK Köylü Komitesi “yeniden örgütlenme” işleminden geçirildiğinde, komite sekreterliği görevi yeni Politbüro’nun (Merkez Büro’ya artık böyle deniyordu) Daimi Komitesi’ne terfi etmiş olan Çu Çiubay tarafından devralındı. Mao komite üyesi olarak kalmaya ve Bütün Çin Köylülerinin Birliği’nde çalışmaya devam etti. Ancak bütün Çin’i kapsayan bir köylü hareketi inşa etme fırsatları “öylesine hızlı ve şiddetliydi ki hiçbir güç ... onu bastıramayacaktır” diye yazdı, giderek ücra bir yer haline gelen Hunan’dan dönüşünde.

Bu arada öteki eyaletlerden sel gibi kötü haberler geliyordu.

Kanton’da sağ kanat GMD valisi sıkıyönetim ilân etti. İki bin komünist şüpheli yakalanmış ve çoğu idam edilmişti. Çang’ın doğrudan denetlediği alanlarda, komünistleri söküüp atmak için bir “Parti Temizlik Kampanyası” başlatıldı. Pekin’de Li Daçao ve Sovyet elçiliğine saldırıldığında onunla birlikte ele geçirilenlerin on dokuzu, Çang Zuolin’in emriyle boğularak öldürüldü.

Mayıs ayı başlarında sadece Hubey, Hunan ve Vali Çu Peyde’nin uzun süredir Vang Kingvey’in müttefiki olduğu Kiangsi Vuhan’ın denetimi altında bulunuyordu.

Daha da vahim olan iktisadi krizdi. İşçi hareketi militanlığı kentlere bir anarşi durumu getirmişti. Hankou, Hanyang ve Vuçang’da 300.000 işsiz vardı. Yabancı nüfus 4.500’den 1.300’e düşmüştü ve bölgede kalanların durumu *The Times*’ta “Hankou’da Kızıl Terör” başlığı altında şöyle betimleniyordu:

Hükümet artık tamamen komünist; iş yapmak imkânsız; sendikalar ve grev gözcüleri kente hâkim; askerler çirkin bir davranış sergiliyorlar ve sokaklarda dolaşmak İngiliz [yurttaşları] için güvenli değil. Firma başkanları sokak kalabalıklarının uyguladıkları şiddetin özel hedefi durumundalar; bazıları sokaklarda süngüyle kovalanıyorlar.

Kanton ve Şanghay’daki Çin bankaları Çan Kay-şek’in emriyle Vuhan’la ilişkilerini askıya aldıklarında durum daha da kötüleşti. Vergi tahsilatı durdu; hükümet karşılıksız para basmaya başladı; günlük zorunlu ihtiyaç maddeleri bulunamıyordu. Nisan sonunda pirinç kıtlığından korkuluyordu, çünkü Hunan’daki devrimci yetkililer fiyatları baskı altında tutma çabasıyla tahıl ihracatını durdurdular.

Borodin’in ısrarıyla GMD Siyasal Konseyi uyarısız ve kuralsız grevleri yasakladı ve işçi hareketine “devrimci disiplin” getirmek, paraya istikrar kazandırmak, fiyatları düzenlemek ve işsizliği azaltmak için önlemler aldı.

Bu noktada, askeri denge yeniden değişmeye başladı. Tang Şengçî’nin güçleri Feng

Yusiang'ın Henan'daki Yeni Halk Ordusu'yla bağlantı kurmak için kuzeye hareket etmiş, Hubey'de sadece bir iskelet garnizon kalmıştı. Bu da Çan Kay-şek'e Vuhan savunmasını yoklama fırsatı verdi. Mayıs ayı ortalarında nehrin üç yüz kilometre yukarısındaki Yi-çang'daki milliyetçi komutan General Sia Douyin, Çan'ın bayrağını açtı ve 2.000 kişilik bir gücün başında Hankou'ya doğru ilerledi. Vuhan'a ismen bağlı diğer generaller Çan'ın teşvikiyle kendi birliklerini onun arkasına yerleştirdiler. 18 Mayıs günü Sia'nın öncü birlikleri Vuhan'a birkaç kilometre mesafede olduklarını bildirdiler. Dükkâncılar kepenk kapattılar ve nehir ulaşımı durdu. Garnizon komutanlığına atanmış olan Te Ying adında bir komünist birkaç yüz askeri öğrenciyi ve bir eğitim bölümünden aldığı adamları bir araya toplayarak savaşmaya hazırlandı. Mao'dan, Köylü Hareketi Enstitüsü'ndeki 400 öğrenciyi seferber etmesi istendi. Öğrencilerin her birine eski tip bir tüfek verildi; alelacele bir askeri eğitimden geçirildiler ve kent sokaklarına devriye olarak çıkarıldılar.

Ertesi sabah Te Ying'in derme çatma güçleri harekete geçti ve Sia'nın adamları bozguna uğradı. Fakat onun yaktığı ateş kolayca söndürülemeyecekti.

Çangşa'da Vuhan'ın düştüğüne, Vang Kingvey'in kaçtığına ve Borodin'in idam edildiğine dair söylentiler dolaşmaya başladı. O bahar, solcular ile ılımlı unsurlar arasındaki hi-zip çatışması zaten denetimden çıkarak tırmanmıştı. Nisanda, çocukluğunda Mao'yu çok etkileyen 1910 pirinç isyanının başlamasına katkıda bulunanlardan yaşlı ve muhafazakâr bilgin Ye Dehuy'un da aralarında bulunduğu sağcı ya da yabancılarla bağlantısı olan bazı önemli kişiler tutuklanmışlar ve kurşuna dizilmişlerdi. Bu kez askerler ile köylü birliği eylemcileri arasında çatışmalar patlak verdi. 19 Mayıs günü He Kian'ın kayınpederi, Tang Şengçi'nin komutan yardımcısı, komünist göstericiler tarafından dövüldü.

İki gün sonra, eski takvimde At Günü olarak geçen 21 Mayıs 1927'de Çangşa garnizonu komutanı Su Kesiang sabrının taşma noktasına geldiğine karar verdi.

Hunan ÇKP liderleri, Şanghay'daki meslektaşlarının aksine yapılan planları altı hafta öncesinden sezinlediler. Ancak komuta ettikleri 3.000 grev gözcüsü işçi sadece tahta sopalılar ve mızraklarla silahlanmışlardı ve direniş için hiçbir alternatif planları yoktu. O gün öğleden sonra parti içinde acil durum fonları dağıtıldı, kadınlar ve çocuklar güvenli bir yere gönderildiler. Ateş saat 23.00'da başladı ve şafak sökene kadar devam etti. Liderlerden birinin karısı, "Alevler göğü aydınlatıyordu," diye yazdı daha sonra. "[Köylü birliği karargâhından] gelen makineli tüfek ve silah seslerini işitiyorduk ... hep birlikte kalkmış sunak odasında korku içinde oturuyorduk. Altı aylık oğlum kucağımda meme emiyor, fakat süt gelmiyordu. Ağladı, hiç durmadan ağladı."

Su Kesiang daha sonra övünerek şöyle dedi: "Kenti uzun süredir kaplayan terörizmin kızıl sisi şafakla birlikte bir üfütüğümlle dağılıp gitti."

Sonraki üç hafta içinde Çangşa ve civarında 10 000 kişinin öldürüldüğü söylendi. Şüpheli komünist gruplar, gündeğumundan günbatımına kadar alınıyorlar, Batı Kapı-

s'ının dışındaki eski idam yerine götürülüyorlardı. Diğerleri, Hunan parti komitesinin 31 Mayıs günü kurulmasını emrettiği köylü özsavunma güçleri tarafından gerçekleştirilen zamansız bir ayaklanma sırasında katledildiler. Nihayet Hankou'dan katliamın durdurulması için emir geldi. Çangşa ve Siangtan'a saldıran iki gruba planın değiştiği söylenmedi ve bu gruplar imha edildiler.

Mufazakarların başlattıkları bir baskı dalgası Hunan'dan Hubey'e yayıldı. Burada Sia Douyin'in yenilgiye uğrayan birlikleri binlerce köylüyü katlederek ortalığı yakıp yıkmaya devam ettiler. Kiangsi'deki köylü birlikleri dağıtıldı. Bu durum toprak sahiplerinin desteklediği bir intikam fırtınasını tetikledi. Bütün Orta Çin'de kızıl terör, yerini beyaz teröre bıraktı. Toprak ağalarının milisi *mintuan*, kendilerine karşı ayaklanmaya cüret eden köylülere karşı dehşet verici bir misilleme harekâtına başladı. Haziran ayı ortalarında Mao, Bütün Çin Köylüleri Birliği için hazırladığı bir değerlendirmede şöyle diyordu:

Hunan'da ... Siangtan genel işçi sendikası şefinin başını kestiler ve kesilen başa şut çektiler. Daha sonra karnına gazyağı dolduruldu ve cesedi ateşe verildi ... Hubey'de zalim toprak sahipleri devrimci köylülere, gözlerini oyarak, dillerini kopararak, bağırsaklarınıdeşerek ve kafalarını keserek, bıçaklayarak ve kumla öğüterek, gazyağına bulayıp yakarak, kızgın demirle dağılayarak vahşi biçimde zulmetti. Kadınlara gelince, göğüslerini deldiler [demir telle birbirine tutturarak] ve onları çıplak olarak sokaklarda dolaşturdılar ya da parçaladılar ...

Hunan'daki Liling'de katliam durduğunda 80.000 kişi öldürülmüştü. Dört ilçede, Çaling, Leiyang, Liuyang ve Pingkiang'da yaklaşık 300.000 kişi yok edildi. Katliam on yıl kadar önce Zehir Saçan Çang'ın Hunan'ı tahrip ederken yaptıklarını bile aştı. 1850'lerde Taipinglerin yarattıkları kan banyosundan beri Çin'de böyle bir şey yaşanmamıştı.

“At Günü Olayı” ve ardından yaşanan dehşet Komünist Partisi için bir dönüm noktası oldu. “Bu kanlı dersten,” diye yazdı daha sonra Çang Guotao, “ÇKP silahlı bir güçle, ancak silahlı bir gücün başa çıkabileceğini öğrendi.”

Ancak bu, olayların ardından varılan bir kanaatti. Partinin olaylar sırasında gösterdiği tepki yavaş ve kararsızdı. Çangşa'daki katliam haberleri Vuhan'a ulaştığında komünistler Sia Douyin'in başarısız isyanını özümlemekle meşguldüler ve köylü hareketinin gelecekte pek çok kez bu türden olayları önlemek zorunda kalacağı sonucuna varmışlardı. Aslında Politbüro'nun 25 Mayıs günü gösterdiği ilk tepki köylülerin aşırılıkları yüzünden bu olaylara neden oldukları şeklindeydi. Ertesi gün, Vang Kingvey'in onayıyla Borodin neler olup bittiğini anlamak için ortak bir ÇKP-GMD Komisyonu'nun başında

Çangşa'ya hareket etti. Onlar ayrılırlarken Mao Bütün Çin Köylüleri Birliği adına Hunan önderlerine bir mesaj göndererek, onları "daha fazla sürtüşmeden kaçınmak için sabırlı olmaya ve hükümet görevlilerini beklemeye" çağırdı. Komisyon yola devam edemedi. Hunan sınırından dönmek zorunda kaldılar. Bazı değerlendirmelere göre, Su Lesi-ang'dan, yola devam etmeleri halinde öldürülecekleri uyarısı almışlardı. Bu gelişmeler üzerine Merkez Komitesi GMD liderliğine başvurarak Su Kesiang'ın "ayaklanma komitesi"ni dağıtmasını; komünistlerin o sırada müttefik olarak gördükleri Tang Şengçi önderliğinde Çangşa'ya bir cezalandırma seferi düzenlenmesini ve kendilerini savunmaları için köylülerin silahlandırılmasını istedi. Bu taleplerin hiçbiri karşılanmadı.

Mayıs ayının sonunda Mao politbüroya başvurarak parti örgütünün yeniden kurulmasına yardımcı olmak için Hunan'a gönderilmesini istedi. On gün sonra kendisine Sekreter olarak yeni bir eyalet komitesi örgütlemek için Siangtan'a gitmesi emredildi. Karar neredeyse anında iptal edildi. Haziran ayı başından itibaren Mao, Hunan'da yaşanan olayları gün gün izleme sorumluluğunu üstlenmiş, partinin köylülüğün sağlam bir savunma hattına çekilmesi talebi ile kendisinin ısrarla savunduğu köylülerin meşru "şiddet yoluyla direnme" çizgisini bağdaştırmak için birkaç hafta boyunca bildiriler ve talimatlar göndererek bazı başarılı girişimlerde bulunmuştu.

Bu arada kuşatılmış Çinli komünistler hiç beklemedikleri bir yerden yeni bir darbe yediler.

Çan'ın nisan ayında yaptığı darbeden sonra Stalin Çin bozgununda taşıdığı sorumluluk konusunda Troçki'yle çıkan anlaşmazlığa kilitlenmişti. Sonuç olarak Çin Partisi kendi başının çaresine bakmak zorunda kalmıştı. Fakat 1 Haziran 1927 günü Kremlin'de yapılan uzun ve olağanüstü, dış kapalı bir Komintern Plenumu'nun ardından Hankou'ya bir telgraf geldi. Telgrafta Stalin, merkez komitesine çok daha katı bir çizgi izlemesi için talimat veriyordu. Tarım devrimini "mümkün olan her yöntem"le ilerletmeleri gerekiyordu. Aşırılıklarla bizzat köylü birlikleri ilgilenecekti. GMD, Çan Kay-şek'le ilişkilerini sürdüren ya da kitleleri engellemek için asker kullanan subaylara ağır cezalar verecek bir devrimci mahkeme örgütlemeliydi. "İkna yeterli değildir; eylem zamanıdır," diyordu Stalin. "O aşağılık herifler cezalandırılmalıdırlar." Güvenilir bir ordu, "güvenilmez generalere olan bağımlılığı derhal ortadan kaldırmak için ... Hunan ve Hubey'den yaklaşık 20.000 komünisti ve 50.000 devrimci işçi ve köylüyü" seferber ederek, "çok geç olmadan" kurulmalıydı. GMD Merkez Yürütme Komitesi'nin yeni bir kana da ihtiyacı vardı. Artık "kararsız ve uzlaşmacı" olan "bazı eski liderler"in direncinin kırılması ya da onların topluca kovulmaları için, köylülüğün ve işçi sınıfının içinden cesur yeni liderler çıkarılmalıydı.

Bu uzun mektup okundığında, politbüronun üyeleri, Çang Guotao'ya göre, "gülse-ler mi ağlasalar mı, bilemediler." Çen Dusiu daha sonra, bunun "bir bok banyosunu an-

dırdığı"nı yazdı. Borodin ve Voitinski bile bu talimatların hiçbir şekilde uygulanamayacağını kabul ettiler.

Yanlış olan Stalin'in fikirleri değildi. Bir yıl kadar önce ÇKP önderleri Guongdang'daki bağımsız köylü gücünü silahlandırmak için Moskova'dan 5.000 tüfek istemişler ve bunun GMD ordusu içinde güvensizlik yaratabileceği gerekçesiyle geri çevrilmişlerdi. Mao ve Cay Hesen uzun süre köylü aşırılıklarının dış güçler tarafından değil, köylü birliklerinin kendi içinde halledilmesi gerektiğini savunmuşlardı. Sorun başka yerde yatıyordu. Yeni emirler sadece çok geç gelmekle kalmamıştı; Stalin'in devrimci hareket içindeki güçler dengesine ilişkin değerlendirmesi de başka bir gezegenden geliyormuş gibiydi. Ne Sol-GMD ne de hâlâ zayıf olan ÇKP "güvenilmez generaller"i disiplin altına alacak güce sahipti ne de komünistler GMD Merkez Yürütme Komitesi'ni yeniden örgütleyebiliyorlardı. Komite hızla sağa doğru kayıyor, ittifakı sürdürme çabası ÇKP'nin bütün enerjisini tüketiyordu.

Tam o sırada telgrafın partinin köylü hareketini daha güçlü biçimde desteklemesini sağlayacağını uman Roy, işleri ele aldı.

Borodin'e ve Çinli önderlere danışmadan telgrafı Vang Kingvey'e gösterdi. Bu hamle si asla yeterli biçimde açıklanamamıştır, ancak öyle görünüyor ki, Stalin gibi Roy da güçler dengesini yanlış değerlendiriyor ve komünist desteğin Vang için hâlâ önemli olduğuna, Moskova'nın Guomintang konusunda uğradığı düş kırıklığını kanıtlayan telgrafın onu sarsacağına ve daha radikal siyasetleri benimsemesine yol açacağına inanıyordu. Oysa telgraf tamamen ters bir etki yarattı. Vang, ÇKP-GMD ittifakının sona erdiği sonucuna vardı. Ertesi gün, 6 Haziran'da, bir Sol-GMD heyetini, görünüşte Çan Kay-şek'e karşı kurdukları ittifakı tartışmak için, ama aslında partinin Nanking'deki sağ kanadıyla nihai bir uzlaşma sondajı yapmak için, Feng Yusiang'ın eline henüz geçmiş olan Henan'daki Çengçou'ya gönderdi.

Roy'un yaptığı gaf, kaçınılmaz olanı hızlandırmıştı. ÇKP'nin aynı anda sürmeye çalıştığı dört nala koşan iki çılgın at, köylü isyanı ile burjuva devrimi, aylar geçtikçe birbirinden kopuyorlardı. Roy'un girişimi olmasaydı bile At Günü Olayı yolların nihayet ayrıldığını göstermişti.

15 Haziran günü Çen Dusiu, politbüro'nun yanıtını Stalin'e gönderdi. Yanıt, taşıdığı yaklaşan felaket duygusu kadar Sovyet liderinin meseleyi ele almasına ilişkin gizlenmeyen bir öfkeyi açığa vurması bakımından da dikkati çekiyordu. Çen durumu sanki bir çocuğa anlatıyordu:

Köylü hareketi özellikle Hunan'da hızlı bir gelişme gösterdi. Ulusal ordunun yüzde doksanı Hunan'dan gelir. Bütün ordu, aşırılıklarından ötürü köylü hareketine düşmandır ... Böyle bir durumda, sadece Guomintang değil Komü-

nist Parti de bir taviz siyaseti konusunda karar vermelidir ... Aksi halde ... Guomintang ile bir bölünme gerçekleşecektir ... [Aslında] yakın gelecekte [bunu önlemek] muhtemelen imkânsız olacaktır ...

Talimatlarınız doğru ve önemlidir. Hepsini onayladığımızı ifade etmek isteriz ... ancak bunu kısa süre içinde gerçekleştirmek imkânsızdır ... kendimizi bu görevleri yerine getirecek bir konumda bulana kadar [Sol GMD ve ulusal ordunun liderleri ile] iyi ilişkileri sürdürmek gerekmektedir.

Çen, Rus liderin talimatlarından sadece birini yanıtsız bıraktı. Bu, Stalin'in "kendi güvenilir ordunuzu kurun" talimatıydı. Sessizlik rastlantı değildi. Stalin'in telgrafının gelmesinden bir hafta kadar önce, 26 Mayıs gibi geç bir tarihte politbüro hâlâ silahlı çatışmadan kaçınmakta ısrar ediyordu. Çangşa'ya planlanan 31 Mayıs saldırısının iptal edilmesinin sebebi buydu. Ancak şimdi durum değişmekteydi. Gecikerek de olsa bağımsız bir komünist güç meselesi nihayet ciddi biçimde tartışılıyordu.

Stalin'in gönderdiği telgrafın yol açtığı anlaşmazlığın unutulmasından çok sonra bile süren önemi, sonraki aylarda Çin Kızıl Ordusu'nun gelişme tohumlarını ekmiş olmasıydı.

Çen, politbüronun yanıtını gönderdiği sırada, o sırada MK Askeri Komitesi Sekreteri olan Çu Enlay'ın başkanlığında gizli bir Merkez Komitesi komisyonu kurulmuştu. Komite, Su Kesiang'ın güçlerine karşı silahlı köylü ayaklanmaları örgütlemek üzere yüzden fazla komünist militanın Hunan'a sızdırılması için ayrıntılı bir plan hazırladı. Militanların gönderilmesinden kısa süre önce Vuhan'da yapılan bir toplantıda Mao onlara görevlerinin kendi bölgelerine dönmek ve "devrimci mücadeleyi silahlı güçle sürdürmek" olduğunu söyledi. Yapılan hesap, görünüşe bakılırsa, ayaklanmanın başarıya ulaşması halinde komünistlerin önderliğindeki köylü birliklerinin Stalin'in istediği "güvenilir ordu"nun çekirdeğini oluşturmasıydı.

24 Haziran günü Mao, Hunan parti sekreterliğine atandı ve süre giden baskının orta yerinde nelerin kurtarılabileceğini görmek için Çangşa'dan ayrıldı. Birkaç gün sonra Hengshan'da hayatta kalan parti ve Gençlik Birliği görevlilerine, kararsızlık döneminin sona erdiğini söyledi.

Fakat Mao konuşurken bile komünistlerin ayaklarının altındaki zemin kaymaya devam ediyordu.

Vang Kingvey ile Ruslar arasında açık bir kopuşmadan endişe ediliyordu. Sovyet danışmanlar karşılarındaki duvarı görüp sessizce valizlerini hazırlamaya başladılar. Yalpalayan sadece Vang değildi, Moskova'nın öteki gözdesi Feng Yusiang da ayda 2 milyon dolarlık bir yardım karşılığında saf değiştirmişti ve artık Çan Kay-şek'i destekliyordu.

Karamsar bir ruh hali politbüroya hâkim olmuştu. Cay Heslen, daha sonra şunları hatırlayacaktı: "[Hepimiz] amaçsız dolaşıyor, bunalım geçiriyor ... herhangi bir konuda ke-

sin ve kararlı bir tutum ... alamıyorduk.”

Umutsuzluk belirtileri vardı. 23 Haziran günü Merkez Komitesi Sekreterliği melodramatik bir uyarıda bulundu. Uyarıda, “Guomintang’la acil bir kopuş partimizin derhal tasfiye edilmesi anlamına gelecektir,” deniliyor ve “bizi bu tehlikeli krizden çıkaracak,” 1925’te Çin’i ateşe veren “30 Mayıs Olayı”nın bir benzerinin yaratılması öneriliyordu. Bu çılgın girişimi önlemek Roy’a düştü. Kesin bir tutumla liderlere, “Guomintang’la işbirliği fikri,” dedi, “her şeyin uğruna feda edilmesini gerektiren gerçek bir fetişe dönüştürülmektedir.” Uyarı göz ardı edildi. 30 Haziran günü, politbüro nihai bir çöküşü önlemek için son bir umutsuz çabayla, Guomintang’ın “ulusal devrimdeki öncü konumunu” onaylayan, işçi ve köylü örgütlerini, köylü özsavunma güçleri de dahil olmak üzere GMD gözetimine teslim eden, grev gözcüsü işçilerin rolünü kısıtlayan ve grev taleplerini sınırlandıran korkakça bir karar tasarısını onayladı.

Aşağı yukarı aynı sıralarda Mao planlanan Hunan ayaklanmasından derhal vazgeçmesini ve Vuhan’a dönmesini emreden acil bir mesaj aldı. Borodin, Sol-GMD ile ittifaktan geri kalanı riske sokma olasılığının, mümkün olabilecek her türlü kazanıma ağır bastığı sonucuna varmıştı.

4 Temmuz Pazartesi günü Mao ve o sırada yasaklanmış olan Hunan’daki köylü birliğinin başkanı Liu Çisun ne yapılacağına karar vermek için Vuçang’da bir araya gelen genişletilmiş bir Politbüro Daimi Komitesi toplantısına katıldılar. Parti önderliğinin karar alma süresi dakikalarla sınırlıydı. Tartışmaların büyük bir bölümü Tang Şengçi ile Su Kesiang’ın emir subayı olan General Ke Kian arasındaki ilişkiyle ilgiliydi. He Kian açıkça antikomünist idi ve Tang o sırada hızla sağa kayıyordu. Fakat toplantıda bir araya gelenler, Mao’nun sözleriyle hâlâ “Tang ile He arasındaki ... anlaşmazlığı giderme[nin ve] Tang’ı kendi saflarımıza çekme”nin mümkün olabileceğine inanmak istiyorlardı. Bu bir temenni olmanın ötesine geçmiyordu. Temmuz 1927’de komünist önderler siyasal nüfuzlarını genişletme yeteneklerini tamamen kaybetmişlerdi ve içten içe bu durumun farkındaydılar.

Yüz yüze geldikleri kilit sorun ayaklanmalar iptal edilmeden önce toplanan yerel köylülerin özsavunma birimleriyle ne yapılacağıydı. Cay Hesen onların “dağa çıkmaları”nı ve isyanı bu şekilde başlatmalarını önerdi. Li Veyhan bunun eşkıyalığa dönüşeceğini söyleyerek itiraz etti ve onların resmen onaylanmış yedek barış gücü haline getirilmeleri gerektiğini öne sürdü. Bu mümkün olmadığı takdirde, silahlarını saklamalı ve beklemeliydiler. Cen Dusi onların ancak (GMD önderliğinde) ulusal ordu tarafından eğitilmeleri halinde etkin bir silahlı güç oluşturabileceklerini öne sürdü. Mao durumu şöyle özetledi:

[Yasal olarak kurulması pratikte çok zor olacak bir barış gücü] bir yana, iki çiz-

gi vardır: (a) dağlara çıkmak; ya da (b) orduya katılmak. Dağlara çıkarak gerçek bir askeri gücün temelini atabiliriz ... [Böyle bir] gücü muhafaza etmezsek, gelecekte, acil bir durum ortaya çıktığında çaresiz kalınız.

Tartışma uzayıp gitti ve bir karar alınamadı. Ancak gerek Mao'nun gerekse Cay Hesin'in zihninde gelecekte uygulanacak bir stratejinin tohumları biçimlenmeye başlamıştı.

Ne var ki onlar konuşurlarken olaylar sonuca doğru geliyordu.

Stalin, Çen Dusiun'un 15 Haziran mesajından hoşlanmamıştı. Hemen değilse de temmuzun ilk haftasında Çen'in gitmesi gerektiğine karar verdi. Roy ve Voitinski birlikte Moskova'ya çağrıldılar ve 10 Temmuz günü Buharin, *Pravda*'da, ÇKP liderliğini Sovyet tavsiyesini "uygulanamaz" bularak reddettiği için kınadı. İki gün sonra Çen istifa etti ve günlük işleri yürütmek için beş kişilik bir "Geçici Daimi Komite" kuruldu. Komite, Çang Guotao, Li Veyhan, Çu Enlay, Li Lisan ve Çang Tailey'den oluşuyordu. Bu arada Çen'in ardılı olarak görülmekte olan Borodin ve Çu Çiubay partinin önündeki seçenekleri düşünmek üzere Luşan'da dağlık bir yöreye çekildiler.

Ertesi gün, 13 Temmuz'da, yeni parti merkezi, Sol GMD liderliğini "emekçi kitlelere ihanet etmek"le suçlayan bir manifestoyu onayladı, ama hemen açıklamadı. 14 ve 15 Temmuz'da kapalı bir oturumda bir araya gelen Sol GMD liderleri de ihraçla eşanlımlı bir adım atarak komünistlerin rolünü iyice kısıtlayan önlemler aldı. Nihayet 16 Temmuz günü hem manifesto hem de kararlar halka açıklandı.

Karşılıklı olarak oynanan roller sona ermemişti. Moskova'nın talimatı üzerine ÇKP "ilerici Sol GMD unsurları"yla birleşik bir cephenin var olmaya devam ettiği kurgusunu sürdürdü. Ne var ki ittifak gerçekte sona ermişti. General He Kian'in birlikleri birkaç saat içinde İşçi Sendikası'nı işgal etti ve komünist şüphelileri toplamaya başladı. Mao ve partinin diğer önderleri gizlendiler. Çen Dusiun kıyafet değiştirerek Şanghay'a giden bir vapura bindi. Sovyet danışmanları ayrıldılar. En son ayrılanlardan Borodin'e Hankou istasyonunda bizzat Vang Kingvey'in başkanlığında bir Guomindang heyeti tarafından ve da töreni düzenlendi. Borodin, Gobi çölünü otomobile geçtiği yorucu bir yolculuğun ardından, ekim ayı başlarında nihayet Sibirya'ya ulaştı. Stalin'in milyonlarca altın ruble harcadığı, Moskova'nın Çin'de nüfuz kurma girişimi hiçbir sonuç vermemişti.

Yılın sonunda Sol GMD de çökecek ve Vang Kingvey Avrupa'ya kaçacaktı. On yılın sonunda Çan Kay-şek Pekin'i ele geçirecek ve Çin'in yeni hükümdarı olacaktı.

Gelecek çok şeylere gebe idi. Temmuz 1927'nin sonunda yaşanan bunaltıcı sıcaklar sırasında Yang Kayhuy ve üç küçük çocuğu son kez Çangşa'nın yolunu tuttular. Birleşik cephe sona ermişti. Komünist devrim başlamak üzereydi.

7. BÖLÜM

Namlunun Ucu

Besso Lominadze Çin'de kendisine verilen görevlere uygun biri değildi. Genç ve tecrübesizdi, Sovyetler Birliği'nin sınırlarının ötesindeki dünya hakkında pek az şey biliyor ve bunu fazla umursamıyordu. Çang Guotao 23 Temmuz günü Vuhan'a geldiğinde onunla yaptığı toplantıyı hatırlıyordu. "Bellegimde kalan en kötü görüşme," diye yazdı çok sonra. "Anlaşılan Ekim Devrimi'nden sonra ikiyüzlü bir kişilik geliştirmişti, fakat tavırları Çar'ın müfettiş generallerini andırıyor ... ÇKP'nin entelektüellerine ... serf [muamelesi yapıyordu]."

Besso Lominadze, Stalin'in adamıydı. Yirmi sekiz yaşında Komintern'in yeni çizgisini Çinli liderlere zorla kabul ettirmek ve yakın geçmişin feci başarısızlıklarından Stalin'in değil Çinli liderlerin sorumlu olduğunu göstermek için gönderilmişti. Lominadze'ye göre Moskova bütün bilgeliklerin kaynağıydı. Çang'ın sözleriyle, "bir imparatorluk fermanı" taşıyordu: Çin Partisi'nin bütün kararsız küçük burjuva liderlerinin yapmak zorunda oldukları tek şey Sovyet deneyimini ve Komintern'in talimatlarını doğru biçimde uygulamaktı. Çin devrimi ancak bu şekilde zafere ulaşabilir, Rusya'ya ve onu yönetenlere şan ve şeref kazandırabilirdi. Hayatını başka ülkelerde devrim yapma çabasıyla geçirmiş Borodin'in ya da Lenin'le tarım siyaseti tartışmış Roy'un aksine, Lominadze ve onunla birlikte Çin'e gelen kibirli ve ne yapacağını pek bilmeyen bir grup genç adam, Stalin'in iktidar mekanizmasının küçük dişlilerinden başka bir şey değildi. 1927'nin ikinci yarısında, Kremlin'in ustası, Çin devriminin geleceğinden çok Troçki'nin görüşlerinin yanlış, kendi görüşlerinin doğru olduğunu gösterebilme kaygısı taşıyordu.

Çen Dusiu'nun istifa etmek zorunda kalması ve birleşik cephenin çökmesinden sonra Çinli komünistler toparlanmaya başlamışlardı. Parti kadrolarına uygulanan, Mart'ta Kiangsi'de başlayan, nisanıda Şanghay'da tırmanan ve mayısta Hunan'da en yüksek noktaya ulaşan katliamın sebepleri artık açıkça görülüyordu. Ev sahibi organizmanın karşısında yer alması üzerine kendini savunabilecek ne aracı ne de iradesi kalan bir partinin kaçınılmaz kaderiydi bu. Bu nedenle Guomintang'la 15 Temmuz kopuşmasından hemen sonra, Sta-

lin'in komünistlerin önderliğinde yeni bir köylü ordusu kurma talimatını temel alan ÇKP'nin yeni geçici önderliği, hızla bağımsız bir stratejinin ana hatlarını oluşturmaya başladı.

20 Temmuz günü, Mao'nun neredeyse belirleyici bir katkıda bulunduğu köylü hareketi taktikleri üzerine gizli bir talimatta, "köylü birliklerinin siyasal iktidar mücadelesinde zafer ancak devrimci bir silahlı gücün kurulması halinde güvence altına alınabilir," deniliyor ve köylü birliklerinin "dikkatlerinin % 120'sini bu meseleye" ayırmaları isteniyordu. Parti'nin böyle bir gücü oluşturabileceği farklı yöntemler ayrıntılı biçimde tartışılıyordu. Bu yöntemler, toprak ağası milislerinin silahlarına el konulmasını; "köylü birliklerinin cesur ve eğitim görmüş üyeleri"nin savaş ağalarına bağlı orduların içine beşinci kol olarak gönderilmesini; gizli dernek üyeleriyle ittifaklar kurulmasını; köylü özsavunma güçlerinin gizlice eğitilmesini; ve bütün bunların başarısızlığa uğraması halinde, Mao ve Cay Hesen'in iki hafta önce savundukları gibi, "dağlara çıkılması"nı kapsıyordu.

Bu arada Merkez Daimi Komitesi, toprak kiralarnın ödendiği ve köylüler ile toprak ağaları arasındaki gerilimlerin en yüksek noktaya ulaştığı Eylül ayı ortasında, Hunan, Hubei, Kiangsi ve Guandong'da bir köylü ayaklanmaları dalgası ve içinde komünist subayların faaliyet gösterdiği Guomintang Ulusal Devrimci Ordusu'na bağlı birliklerin bulunduğu Kiangsi'nin başkenti Nançang'da askeri bir ayaklanma hazırlığı içindeydi.

Moskova bu planlardan habersizdi. Yeni bir anlaşmazlığa yol açarak hırpalanmak istemeyen, kaygılı Lominadze'ye çifte olumsuzluk taşıyan belirsiz bir yanıt verildi: "Ayaklanma hiçbir zafer umudu taşımıyorsa, onu başlatmamak daha iyi olur." Çinli liderler o sırada Komintern'e kararlaştırılmış bir belirsizlikle yaklaşıyorlardı. Borodin ve Çen Dusiu'nun yönetimi altında yıpratıcı bir geri çekilmeyle geçen uzun ayların ardından, ne pahasına olursa olsun harekete geçmeye kararlıydılar. Özel olarak oluşturulmuş Cephe Komitesi'nin başında olan Çu Enlay, Moskova'nın uyarılarını gözardı ederek 1 Ağustos gününün erken saatlerinde ayaklanmanın başlamasını emretti. Nancang kısa süreli bir silahlı çatışmanın ardından düştü ve dört gün boyunca komünistlerin elinde kaldı. Stalin memnun olmuştu. Bu olay onun için Troçkist muhalefete karşı kazanılmış bir zafer anlamına geliyordu.

Katılımcıların listesi komünist devrimin *Almanac de Gotha*'sını andırır. "Daha sonra Kızıl Ordu'nun başkomutanı olan Çu De Nançang'da Kamu Güvenliği Şefi idi. Gizli dernek

* ÇKP Cephe Komitesi kendi denetimi altındaki askeri birliklere rehberlik eden yüksek bir parti organıydı. Askeri strateji ve taktiklerden sorumlu Askeri Komite ve harekât bölgelerindeki yerel parti komiteleri üzerinde (ilçe ya da özel bölge düzeyinde) yetkiye sahipti. Ne var ki, faaliyet gösterdiği eyaletteki eyalet komitesine tâbiydi. Nitekim Nançang'da Çu'nun Cephe Komitesi (en azından teorik olarak) Kiangsi parti komitesinin yetkisi altında, Guandong'da ise Kanton parti komitesine hesap vermek zorundaydı.

** 1955'te Halk Kurtuluş Ordusu'nun on mareşalinden yedisi Nancang'daki ayaklanma gücünde yer almışlardı. Ayaklanmanın yıldönümü Çin'de hâlâ HKO'nun kuruluş günü olarak kutlanır.

mensubiyetiyle renkli bir tarihe sahip olan bıyıklı bir Siçuanlı, daha sonra komünist bir mareşal olan He Long, esas ayaklanma gücüne komuta ediyordu. O sırada tümen komutanı olan Ye Ting Japonya'yla savaş sırasında komünist Yeni Dördüncü Ordu'nun başına geçecekti. Ye'nin Siyasal Komiseri Nie Rongçen ve Kurmay Başkanı Ye Kiängying de geleceğin mareşalleriydi. En genç subaylardan biri, Vampoa Askeri Akademisi'nden mezun, zayıf ve utangaç biriydi. Adı Lin Piao idi. O sırada yirmi yaşını henüz bitirmişti.

Yaklaşık 20.000 kişiden oluşan komünist güç Nançang'dan ayrılarak güneye doğru hareket etti. Guangdong'da, komünist esinli bir duyuruda belirtildiği gibi, "eski ve yeni savaş ağalarının hâkim oldukları alanların dışında ... yeni bir üs bölgesi" kurmak istiyorlardı.

Bu olaylar sırasında Mao, Vuhan'da kaldı. O sırada Vuhan'da, Komintern'in talimatıyla, Çu Çiubay ve Lominadze acil bir parti konferansının hazırlıklarıyla meşguldüler. Daha sonra savaş sırasında kullandığı takma adla, Deng Siaoping olarak tanınacak Deng Sisian adında genç bir sekreteryaya üyesi bu faaliyette onlara yardımcı oluyordu. Konferansın amacı "[partinin] güçleri[ni] yeniden örgütlemek, geçmişin ağır hatalarını düzeltmek ve yeni bir yol bulmak" şeklinde açıklanıyordu.

İki gün sonra Hankou'nun Japon bölgesinde bir Rus ekonomi danışmanına ait olan Batı tarzı geniş bir evde, hepsi erkek olan yirmi iki ÇKP üyesi bir araya geldi. Toplantıya katılanlara dikkati çekmemek için konferans tamamlanana kadar evden dışarı çıkmamaları söylendi. Birilerinin gelmesi halinde ortaklık toplantısı yapmakta olduklarını söyleyeceklerdi. Çu hiç uygun olmayan dik yakalı pazen bir gömlek giymişti. Tüberkülozu iyice azmıştı, boğucu ağustos sıcaklığında yüzündeki damarlar seçilebiliyordu. Konferansın acele toplanmış olması, tam bir gizlilik gereği ve pek çok önderin Nançang'da bulunmaması nedeniyle Merkez Komite'nin üçte birinden daha azı bir araya gelmişti. Parti kurallarına göre karar almak için yeterli sayı yoktu. Fakat Lominadze, partinin yüz yüze bulunduğu acil durum nedeniyle, toplantıda ara kararlar alınabileceğini savundu. Alınan kararlar altı ay içinde toplanacak bir kongrede oya sunulacaktı.

7 Ağustos Konferansı'nda belirlenen yeni strateji Stalin'in geçen kış ve baharda verdiği talimatları yansıtıyordu. Stalin, bu talimatlarda, toprak ağalarına karşı verilen sınıf mücadelesi ile savaş ağası rejime karşı ulusal devrim arasında hiçbir çelişki olmadığını sapıyordu. Devrimin çekim merkezi, Lominadze'nin belirttiği gibi, işçi sendikalarına ve köylü birliklerine kaymalı; köylüler ve işçiler partinin öncü organlarında daha fazla faaliyet göstermeli; silahlı işçi ve köylü ayaklanmaları için eşgüdümlü bir strateji geliştirilmeliydi. Lominadze, Nançang ayaklanmasının bu bakımdan "belirgin bir dönüm noktası" olduğunu söylüyordu. Çen Dusiu'nun temsil ettiği eski liderliğin izlediği, uzlaşma ve tavize dayanan kararsızlık siyaseti terk edilmişti.

Lominadze Moskova'dan gelen iki dersi daha belletti. Komintern'in talimatlarına dai-

ma itaat edilmeliydi; Parti önderliği haziran ayında Komintern'in rehberliğini reddederek, sadece disiplini bozmakla kalmamış, "suç niteliğinde bir eylem"de bulunmuştu. Parti artık GMD'nin yönetimindeki bölgelerde bile açık faaliyet sürdüremeyeceği için, "sağlam, sağlam, gizli organlar"ı olan, militan ve tamamen illegal bir gizli örgüt olarak yeniden yapılandırılmıyordu.

Konferans görünüşte ortak düşünceyle, ama bir o kadar da Stalin'in durumunu kurtarmak için "Bütün Parti Üyelerine Genelge" başlıklı bir metin yayımladı. Genelge, olanla fazla hasar görmeden atlatarak yerini koruyan birkaç önderin uzun özeleştirisini içeriyordu. Lominadze'nin (tıpkı Roy gibi) Menşevizmle suçladığı Çen Dusi ismen "devrimi başaşağı etmek"le, köylü ve işçi hareketini kısıtlamakla, Guomindang'a yaltaklanmakla ve partinin bağımsızlığından vazgeçmekle suçlanıyordu. Tan Pingsan, Köylü Meselelerinden Sorumlu GMD Bakanı olarak, "mücadeleyi terk ettiği" ve "kırsal devrimi desteklemeyi ... utanç verici bir tutumla reddettiği" için azarlanıyordu. Li Veyhan, ismi geçmese de, geçen mayıs ayında köylülerin saldırılarını durdurmakla suçlanıyor, Çu Enlay ise haziran ayında Vuhan'da grev gözcüsü işçilerin silahsızlandırılmalarını onayladığı için kınanıyordu. Mao bile GMD'nin toprak dağıtımını tamamlamayı başaramamasını protesto etmediği ve Bütün Çin Köylüleri Birliği için hazırladığı talimatlarda yeterince radikal bir çizgi izlemediği için üstü kapalı biçimde eleştiriliyordu.

Gene de Mao, Lominadze ve Çu Çiubay'dan oluşan yeni ekibi, yerini aldığı Borodin-Çen Dusi liderliğine kıyasla kendine daha yakın buluyordu. Onların sınıf mücadelesine, isyanın ana motoru olarak köylülerin ve işçilerin önceliğine ve silahlı gücün kullanılması-na yaptıkları özel vurgu Mao'nun kulağına hoş bir müzik gibi geliyordu. Lominadze'nin ülke dışındaki emperyalizm ile ülke içindeki feodalizm arasında bağlantı kurmasını da onaylıyordu.

Lominadze de Mao'yu "yetenekli bir yoldaş" olarak görüyordu. Yeni geçici önderlik oluşturulurken, Mao yedek politbüro üyeliğiyle ödüllendirildi. Böylece Ocak 1925'te Şa-şan'a çekilirken ayrıldığı konuma geri dönmüş oluyordu. Politbüro'nun dokuz üyesinin dördü işçi sınıfından geliyordu. Su Çaoçeng, Lominadze'nin işçilerin önemli rol oynaması ısrarına uyularak Çu Çiubay ve Li Veyhan'la birlikte üç kişilik Daimi Komite'ye atandı. Nançang isyancılarıyla birlikte olan Peng Pay köylü hareketini, Ren Bişi Gençlik Birliği'ni temsil ediyordu. Her ikisi de ılımlı kabul edilen Çang Guotao ve Cay Hesen alt saflara indirildiler. Çang birkaç ay kadar yedek üye olarak tutulurken, 1922'den beri üst liderlikte yer alan Cay ÇKP Kuzey Bürosu Sekreteri yapılarak uzaklaştırıldı.

Neden Mao değil de Peng Pay köylü hareketinin temsilcisi olarak politbüro tam üyeliğine seçilmişti? Bir etken, liderliğin Pang Pay'ın yurdu olan Guangdong'da yeniden sağlam

* Menşevikler (anlamı: "azınlık hizbi") sınıf şiddeti konusunda 1902'de Rus komünist hareketinin Bolşevik çoğunluğundan ayrıldı. O zamandan beri Sovyet komünistleri "menşevizm" terimini her türlü sağ muhalefeti ya da sınıf uzlaşması savunucusunu tanımlamak için kullanmışlardır.

bir üs kurma umudu olabilir. Ancak Mao'nun kişiliğiyle ilgili bir sorun da vardı. Mao itaatsizdi. Çen Dusiun'un düşüşünden hemen sonra Çu Enlay, görünüşe bakılırsa Hunan'daki iktidar merkezinden uzaklaştırmak için onu Siçuan'a göndermeye çalışmış, ancak bu girişiminde başarılı olamamıştı. O yılın başlarında Mao'yla birlikte Köylü Komitesi'nde çalışan Çu onun ne kadar dikbaşı ve inatçı olabileceğine dair yeterince gözlem yapabiliyordu. Mao bir müttefik olarak iyi bir adamdı, fakat bir rakip olarak ya da denetlenmesi gereken bir ast olarak aynı şey söylenemezdi.'

Lominadze'nin gelişinden kısa süre önce Mao'ya Hunan'da Güz Hasadı Ayaklanması'nı planlama sorumluluğu verilmişti. Mao'nun 1 Ağustos'ta Daimi Komite tarafından onaylanan ilk önerisi, alaylardan birinin Nançang'daki düzenli birlik askerlerinden, her biri bin kişilik köylü özsavunma gruplarından oluşacak ikisinin de doğu ve güney Hunan'dan toplanması oldu. Bu alaylar eyaletin güneyinde beş ya da altı ilçeyi işgal edecekler, tarım devrimini geliştirecekler ve bir devrimci bölge hükümeti kuracaklardı. Amaç Tang Şengçi yönetiminde istikrarsızlık yaratmak, "devrimci güç merkezleri oluşturmak" ve bu merkezlerden hareketle eyalet çapında bir köylü ayaklanması başlatarak onu devirmektir.

3 Ağustos günü Daimi Komite bu planı dört eyaleti kapsayacak bir Güz Hasadı Ayaklanması şeklinde genişletti. Ayaklanma bu kez "kiralara karşı, vergilere karşı" isyan olarak tanımlandı. Böylece hem Hunan hem de Guangdong'u kapsayacak yeni bir devrimci hükümetin kurulması sağlanacaktı.

Ne var ki Nançang ayaklanmasının başarısı Çu ve Lominadze'yi Hunan'daki eylemin güneyle sınırlı olmaması, bütün eyaleti kapsamaması gerektiğine ikna etti. İki gün sonra, Hunan parti komitesinden düzeltilmiş bir plan geldi. Anlaşılan bu plan yeterli bulunmadı, çünkü 9 Ağustos günü Lominadze, Çangşa'daki yeni Sovyet konsolosundan (ve Komintern ajanı), "Yoldaş Meyer" olarak tanınan bir Rus'tan aldığı tavsiye üzerine, Mao'nun eski arkadaşı ve Yeni Halkın Araştırma Derneği'nin eski üyesi Yi Lirong'un başında bulunduğu komitenin yetersiz olduğunu ve yeniden örgütlenmesi gerektiğini ilân etti. Bu sorun politbüro'nun önüne getirildiğinde Mao, Yi ve ekibini savundu; onların "[At Günü Olayı'ndan] sonra yaşanan trajik durumda dağılan hareketi [büyük bir cesaret göstererek] toparladıkları"nı anlattı. Ancak durum değişmedi. Lominadze Hunanlı bir yedek politbüro üyesini yeni eyalet parti sekreteri olarak atadı.

12 Ağustos günü Mao, Merkez Komitesi Hunan Özel Komiserliği'ne atandı ve ayaklanma hazırlıkları için Çangşa'ya doğru yola çıktı. Bir hafta sonra, Lominadze'nin talimatı üzerine "işçi ve köylü yoldaşların çoğunlukta olduğu", "yeniden örgütlenmiş" yeni Hunan parti komitesi hareket planını tartışmak için, Çangşa yakınlarında bir kır evinde, Komintern

' 7 Ağustos Konferansı'ndan sonra Çu, Mao'yu Şanghay'daki merkeze göndermeyi düşündü. Fakat Mao, tuhaf bir tavırla, yüksek binalardan hoşlanmadığını kırsal kesimde "yeşil orman kahramanları arasında yaşamayı tercih ettiğini" söyleyerek bunu kabul etmedi. Onu Şanghay'a gönderme fikrinden hemen vazgeçildi.

tern ajanı Meyer'in de hazır bulunduğu ilk toplantısını gerçekleştirdi.

Bu noktada üç sorun çıktı. Birincisi görece küçük bir sorundu. Meyer, Mao henüz yoldayken Hankou'dan gelen en son mesajlar hakkında toplantıda hazır bulunanları bilgilendirdi. Ya kendisi ya da Mao ya da ikisi birden, daha sonra hatalı olduğu anlaşılabilecek bir sonuca varmışlardı. Buna göre Stalin yerel iktidar organları olarak Rus modeline uygun işçi-köylü sovyetlerinin kurulması için nihayet yetki vermişti. Mao büyük bir sevinç duydu ve hemen Merkez Komitesi'ne şunları yazdı:

İşittiğimde sevinçten havalara sıçradım. Nesnel olarak konuşmak gerekirse, Çin'deki durum çoktan 1917'ye ulaşmıştır, ancak daha önce herkes 1905'te olduğumuzu iddia ediyordu. Bu olağanüstü büyük bir hata olmuştur. İşçi, köylü ve asker sovyetleri nesnel duruma gayet uygundur ... [Onların iktidarı, Hunan, Hubey, Kiangsi ve Guangdong'da] kurulur kurulmaz, bütün ülkede hızla zafer kazanmalıdır.

Ardından partinin itibarını kaybetmiş GMD'nin ilerici unsurlarıyla devrimci bir ittifak içindeymiş gibi davranmaktan vazgeçerek kendi adıyla eyleme geçme zamanının geldiğini savunuyordu. "Guomintang bayrağı savaş ağalarının bayrağı haline gelmiştir," diye yazıyordu Mao. "O artık kara bir bayraktan başka şey değildir ve bizler derhal ve kararlı biçimde kırmızı bayrağı yükseltmeliyiz."

Köylülüğün, mavi zemin üzerine beyaz güneşten oluşan Guomintang amblemini Su Kesiang'ın dehşet verici katliamlarıyla birleştirdiği bir eyalette bu tutum sağduyunun bir gereği idi. Ancak bu Stalin ile Troçki arasında sürmekte olan anlaşmazlık nedeniyle siyasal bakımdan hassas bir sorundu. Aslında o sırada Mao oyunun dört hafta kadar önünde yer alıyordu. Sovyetlerin kurulması ve Guomintang bayrağının terk edilmesi bir ay sonra nihayet onaylandı. O sırada durum, Stalin'in Rus paradigması içinde, Mao'nun da iddia ettiği gibi 1917'ye, fakat 1917'nin ekim ayına değil nisan ayına denk düşüyordu.

İkinci sorun toprağa el konulmasıyla, çok eski bir meseleyle ilgiliydi. 7 Ağustos konferansı sorunun etrafından dolaşmıştı. Çangşa'ya döndükten sonra Mao günlerce köylülerin görüşlerini almaya çalışmıştı. Şimdi uzun erimli bir önerisi vardı. Bu öneri, partinin "toprağı ulusallaştırma" siyaseti ile yoksulların toprak açlığını bağdaştırmaya çalışıyordu: Eyalet komitesine, "Bütün topraklar," diyordu, "küçük toprak sahiplerini ve mülk sahibi köylüleri de kapsayacak şekilde kamu mülkiyetine [geçirilmeli]" ve her ailenin emek gücü ve beslemek zorunda olduğu ağız sayısı temelinde "adil biçimde" yeniden dağıtılmalıdır (bu talep üzerine daha sonra sonsuz mürekkep ve kan akıtılacaktı). Küçük toprak sahipleri ve bakmakla yükümlü oldukları kişiler (ancak büyük toprak ağaları değil) "sadece halkın içini rahatlatılabilmek için" ortaklığa katılmalıdır.

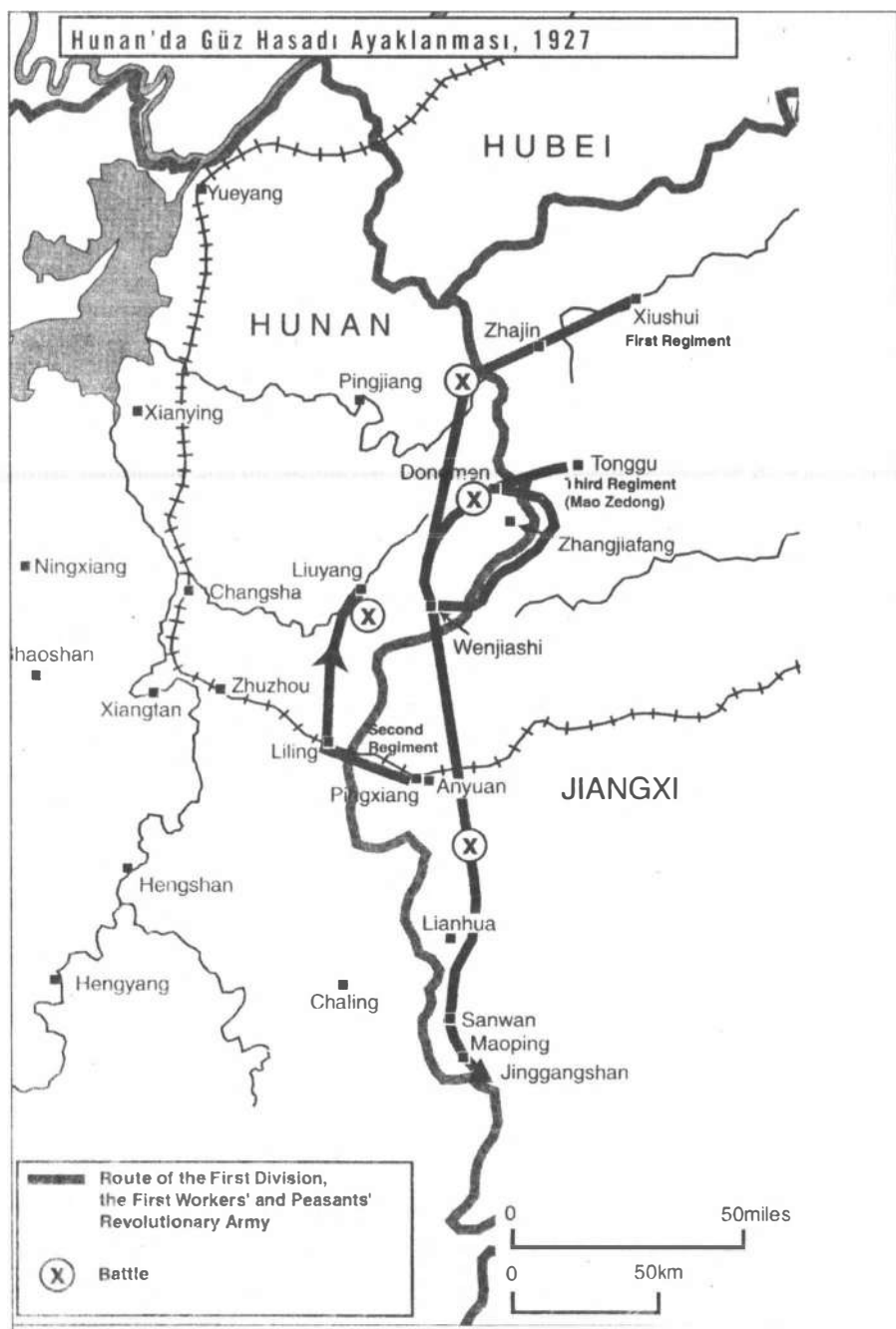
Tanımlamalarla ilgili sorun gelip geçici bir ilgi konusu değildi. Bu, Çin komünist devriminin özünü oluşturan toprak reformu tartışmasının 1949 devriminin hemen öncesine kadar durmaksızın üzerinde dövülerek biçimlendirileceği örsü oluşturunuyordu.

Ne var ki Ağustos 1927'de Mao'nun önerileri Çu Çiubay'ın politbürosunun bile kabul edebileceğinden daha radikal. 23 Ağustos'ta gönderilen ayrıntılı bir yanıtta, parti merkezi ona, bu konuda ilkesel olarak hatalı olmamakla birlikte –sovyetler kurma ve GMD bayrağını kullanmama sorununda olduğu gibi– en azından erken bir davranış içinde olduğunu anlatıyordu. Küçük topraklara el konulması bir noktada gerçekleştirilecekti elbette, fakat bunu hemen bir slogan olarak ortaya koymak taktik açıdan uygun değildi.

Çangşa'daki tartışmalardan çıkan üçüncü sorun daha temeldi ve halledilmesi o kadar kolay değildi, çünkü Çu Çiubay ve arkadaşlarının komünist davayı canlandırmak için temel aldıkları bütün silahlı mücadele stratejisinin esasını oluşturunuyordu. Stalin'in haziran ayındaki telgrafından beri, devrimi ilerletmek için partinin silahlı güç kullanmak zorunda kalacağı konusunda geniş bir mutabakat oluşmuştu. Fakat soruna ilişkin çözümlemeler devam ediyordu. Bu gücü oluşturma biçimi, nasıl bir rol oynayacağı, köylü ve işçi hareketiyle nasıl birleştirileceği ve partinin siyasal gücünün geliştirilmesi için nasıl kullanılması gerektiği gibi sorular hiçbir şekilde ele alınmamıştı. Mao, 7 Ağustos'ta Hankou'da konuyu özlü biçimde ele aldı:

Sadece askeri harekâtlara giriştiği için [Sun] Yat-sen'i kınardık ve askeri bir harekete girişmeyerek, sadece bir kitle hareketi yaratarak tam tersini yaptık. Hem Çan [Kay-şek] hem de Tang [Şengçil] silaha sarılarak ayaklandılar; bunu yapmayan sadece bizlerdik. Şimdiki halde, biraz ilgilenmekle birlikte, bu konuda hâlâ sağlam bir görüşe sahip değiliz. Örnek vermek gerekirse, Güz Hasadı Ayaklanması'nı askeri güç olmaksızın gerçekleştirmek kesinlikle imkânsızdır ... Şu andan itibaren bütün dikkatimizi askeri meseleler üzerinde toplamalıyız. Siyasal iktidarın namlunun ucunda olduğunu artık anlamalıyız.

Bu tanınmış formüllendirmeye o sırada kimse itiraz etmedi. Bizzat Lominadze, Nançang ayaklanmasının ordu birliklerini partinin emrine vermiş olduğunu, bunun Güz Hasadı Ayaklanması'nın da "başarısını sağlayacağını" kabul ediyordu. Ne var ki bu kanaat kısa sürede içinde değişti. Hunanlı önderler "arabayı atın önüne koymama" konusunda uyarıldılar. Politbüro, halk ayaklanmasının önce gelmesi gerektiğini savunuyordu; askeri güç ikinci planda yer almalıydı. Mao'nun siyasal iktidara ilişkin özdeyişi, daha sonra deneceği gibi, "namluculuk", kuşkuyla karşılanıyordu. Daimi Komite on gün sonra bu yaklaşımın merkezin fikriyle "tam olarak uyuşmadığı" sonucuna vardı. Kitleler devrimin özünü oluşturunlardı; silahlı güçler olsa olsa yardımcı bir rol oynayabilirlerdi.

1920'lerde genç Çinli önderler için, bu boş bir tartışma değildi. Son on yıl boyunca Çin siyasal ve diğer her türlü gücü namlunun ucunda sağlayan adamlar tarafından harap edilmişti. Siyasal bir gücün askeri bir gücü nasıl denetim altında tutabileceği yakıcı bir sorundu ve sivil önderliğin kendi generallerine bile söz geçiremediği Guomindang deneyimi bu sorunun komünistler için taşıdığı önemi daha da artırıyordu. 1917 ayaklanmasının yarattığı efsane de buna ekleniyordu. Bu efsane halk ayaklanmasının askeri fetihten daha “devrimci” olduğunu; askeri gücün devrimci kazanımları savunmak için kullanılabileceğini, ancak ilk kıvılcımın mutlaka kendi zincirlerini bizzat kıran köylülerden ve işçilerden gelmesi gerektiğini gösteriyordu. Üstelik Çu Çiubay'ın iddiasına göre, köylüler tam da bunu bekliyorlardı: Partinin yapması gereken tek şey “fitili ateşlemek”ten ibaretti. Ardından, durdurulması mümkün olmayan bir kırsal devrim güney Çin'in tamamında patlak verecekti.

Ayaklanmayı gerçekleştirmekten sorumlu eyalet önderleri durumu daha iyi değerlendiriyorlardı. Hubey'deki yerel parti yetkilileri köylülerin moral bozukluğuna ilişkin cesaret kırıcı raporlar gönderiyorlardı. Hunan'daki bir komite üyesi karamsar bir havayla köylülerin savaşmak istemediklerini; tek isteklerinin siyasal bileşimi ne olursa olsun iyi bir hükümet olduğunu söylüyordu. Mao da aynı görüşteydi. Komünistler baharda harekete geçmiş olsalardı durum farklı olacaktı. Fakat kırsal şebekelerin yeraltına itildiği ya da dağıldığı, köylülerin dehşet verici bir vahşetle genel bir katliama boyun eğmek zorunda kaldıkları üç aylık bir sürenin ardından askeri destek olmaksızın bir ayaklanmaya kalkışmak ancak felakete yol açabilirdi. “Ayaklanma bir ya da iki alayın yardımıyla gerçekleştirilebilir,” uyarısında bulunuyordu Mao. “Aksi halde kaçınılmaz biçimde başarısızlığa uğrayacaktır ... [Bunun aksini düşünmek] kendini aldatmak olur.”

Bu görüş ayrılıkları dikkate alındığında, Mao'nun yeniden düzenleyerek 22 Ağustos günü Vuhan'daki Daimi Komite'ye sunduğu planın Merkez'in beklentilerinin gerisinde kalması şaşırtıcı değildir.

Yazılı önerilerinde Mao niyetlerini biraz farklı biçimde sunmaya, politbürodaki arkadaşlarına güvence vermeye çalıştı. Ayaklanmanın düzenli birliklerden oluşan iki alay tarafından “başlatılması” gerekli olsa da, işçiler ve köylüler “temel güç” olacaklardı; ayaklanma Çangşa'da “başlatılacak, güney ve batı Hunan eşzamanlı olarak ayaklanacaktı” ve ayaklanmayı “şimdiki halde güney Hunan[ın tamamına] yaymanın mümkün olmadığı anlaşılırsa” üç güney ilçesinde ayaklanma planının yerini bir geri çekilme planı alacaktı. Fakat ya onun aracılığıyla ya da Hunan belgelerini ayaklanmanın 30 Ağustos'ta başlamasına dair sözlü öneriyle birlikte Vuhan'a götüren genç eyalet komite üyesi aracılığıyla, Politbüro durumu fark etti ve ağızındaki baklayı çıkardı. Daimi Komite Çangşa'nın meşru başlangıç noktası olduğunu kabul ediyordu, fakat:

Birincisi, gerek yazılı raporunuz gerekse sözlü raporunuz ... ilçeler[ın çevresinde] bir köylü ayaklanması için yaptığınız hazırlıkların son derecede zayıf olduğunu ve Çangşa'yı ele geçirmek için dışarıdan gelecek askeri güçlere bel bağladığınızı ortaya koyuyor. Askeri gücü bu şekilde tek yanlı olarak vurgulamanız kitlelerin devrimci gücüne hiçbir şekilde inanmadığınızı ortaya koymaktadır. Bu ancak askeri maceracılığa yol açabilir. İkincisi, Çangşa'daki işlerle uğraşırken, diğer bölgelerdeki Güz Hasadı Ayaklanması'nı ihmal etmiş, örnek vermek gerekirse, Güney Hunan için hazırlanan planı terk etmiş bulunuyorsunuz ... Üstelik, olaylar gelişirken, emrinizde [düzenli birliklerden oluşan] iki alay bulunmayacaktır [çünkü o sırada hazır olmayacaklardır].

Politbüro, Mao'nun niyetlerini doğru yorumluyordu. Eyalet çapında bir ayaklanma fikrini gerçekten terk etmiş, eldeki bütün güçler Çangşa'da yoğunlaştırılmadıkça bütün girişimin başarısız olacağı sonucuna varmıştı. Eyalet başkentine saldıracak düzenli birliklerin bulunamayacağına dair haberler bu kanaati sadece güçlendirmişti. Hubey'de benzer bir ikilemle karşılaşan eyalet önderliği duraksayarak da olsa merkeze boyun eğdi. Baharda Çen Dusiu önderliğinin köylü hareketiyle ilgili görüşlerini hatalı biçimde reddetmiş olduğunu gören Mao sonbaharda Çu Çiubay'ın hatalı bulduğu görüşlerine boyun eğmeyecekti. Kararsız Peng Gongda'nın da aralarında bulunduğu eyalet komitesini cesaretlendirmek için bir hafta geçirdikten sonra, Hunan'ın neyi uygun görüyorsa onu yapacağını belirterek sağlam bir yanıt yazdı ve talihsiz Peng'i mektubu ilemesi için gönderdi:

Mektupta işaret edilen iki hataya gelince, ne olgular ne de teori söylediklerinizle bağdaşmaktadır ... Çangşa saldırısında iki alayı harekete geçirmenin amacı işçi köylü güçlerinin yetersizliğini telafi etmektir. Onlar esas gücü oluşturmamaktadırlar. Onlar ayaklanmanın gelişimini koruma hizmeti vereceklerdir ... Askeri maceraya girmekte olduğumuzu söylediğinizde ... bu gerçekten de buradaki duruma ilişkin bir anlayış eksikliğini yansıtmakta ve askeri meseleleri dikkate almaksızın halk kitlelerinin silahlı ayaklanması için çağrı yapan çelişkin bir siyaset oluşturmaktadır.

Sadece Çangşa'daki faaliyetlerle ilgilendiğimizi ve diğer yerleri ihmal ettiğimizi söylüyorsunuz. Bu kesinlikle doğru değildir ... [Sorum şudur ki] güçlerimiz sadece orta Hunan'da bir ayaklanma için yeterlidir. Her ilçede ayaklanma başlatırsak, güçlerimiz dağılacaktır ve [bu durumda, Çangsa] ayaklanması bile gerçekleştirilemez.

Peng meydan okuyan bu meşajla gideceği yere vardığında Daimi Komite'de yapılan

tartışmalara ilişkin hiçbir kayıt yoktur. Fakat 5 Eylül günü parti merkezi öfkeli bir tepki göstererek karşılık verdi:

Hunan Eyalet Komitesi ... köylülük içinde pek çok ayaklanma fırsatını kaçırmıştır. Derhal kararlı bir tutum alarak merkezin planıyla uyum içinde hareket etmeli ve ayaklanmanın esas gücünü bizatihi köylülerden oluşturmalıdır. Hiçbir yalpalamaya izin verilemez ... Bu kritik mücadelenin ortasında merkez, Hunan Eyalet Komitesi'ne, merkezin aldığı kararları kesinlikle uygulamasını emretmektedir. Hiçbir yalpalamaya izin verilemez.

Ne var ki o sırada Daimi Komite küçük bir etki yaratmak için bile çok geç olduğunu gayet iyi biliyordu. Çangşa'ya birkaç gün önce gönderilmiş olan "Merkez plan" genel bir ayaklanma için Çu Çiubay tarafından hazırlanmış daha ayrıntılı bir program sunuyordu. Plana göre, "Çin Devrimci Komitesinin Hunan ve Hubey Altkomiteleri" adı altında gerçekleştirilecek olan eşgüdümlü halk ayaklanmalarıyla önce ilçe kasabaları, daha sonra eyalet başkentleri ve nihayet Çin'in tamamı ele geçirilecekti. Mao'ya göre bu planın eldeki kaynaklarla hiçbir ilişkisi yoktu. Planı göz ardı etti.

Peng, Hunan'dayken, Mao Anyuan'a gitti ve orada bir Cephe Komitesi kurarak eyalet parti komitesinin onaylamış olduğu sınırlı eylemin merkezini oluşturan Çangşa'ya saldırma için mevcut güçleri bir araya getirmeye başladı.

Bu güçler, daha önce GMD'nin Ulusal Devrimci Ordu'sunun eski bir bölümünü oluşturulan ve Mao tarafından adı 1. Alay olarak değiştirilen yaklaşık bin kişilik bir askeri birliği de kapsıyordu. Bu birlik GMD saflarını terk ederek komünistlere katılmıştı ve Kiangsi-Hubey sınırına yakın Siuşuy'da, Çangşa'nın 120 mil kuzey doğusunda üslenmişti. Bir diğer güç, Tonggu'da, Kiangsi-Hunan sınırındaki dağlık bölgede yer alan küçük bir kabada üslenmiş, yetersiz biçimde silahlanmış bir köylü birliğiydi (3. Alay). Anyuan'da ise, 1925'te kömür madenlerinin kapatılması üzerine işten atılmış madencilerden ve yerel Batı Kiangsi Köylü Özsavunma Gücü'nden oluşan karma bir birlik (2. Alay) vardı. Bütün bu güçler, politbüroonun onayladığı ve 1. İşçi ve Köylü Devrimci Ordusu denilen gücün 1. Tümen'ini oluşturuyordu.

8 Eylül günü ayaklanma programı farklı birimlere ulaştı. Ancak ihanet eden birileri tarafından Çangşa yetkililerine de aktarıldı. Mao o sırada bu ihanetten habersizdi. Mao'nun emriyle Guomintang bayrakları indirildi. Siuşuy'daki yerel terziler geceler boyunca çalışarak birliklerin "balta ve orak" dedikleri bayrakları hazırladılar. Bu bir Çinli komünist ordunun taşıdığı ilk bayrak olacaktı. Ertesi gün Çangşa'ya giden demiryolu hatları havaya uçuruldu ve 1. Alay başkentten 80 km. kuzeydoğusundaki Pingkiang'a doğru harekete geçti.

Bu noktada sadece ayaklanmanın gidişatını değil Çin'in geleceğini de etkileyen bir olay gerçekleşti. Mao bir arkadaşıyla birlikte Anyuan'dan Tonggu'ya doğru seyahat ederken Çangkiafang dağ köyünün yakınlarında bir Guomintang milisi tarafından yakalandı. Mao yıllar sonra şunları hatırlayacaktı:

Guomintang terörü o sırada en yüksek noktasındaydı ve Kızıl olduğundan kuş-kullanılan yüzlerce kişi kurşuna diziliyordu. Milis karargâhına götürülmem emredildi. Orada öldürülecektim. Ne var ki yoldaşımdan birkaç on dolar alarak beni götürünlere rüşvet vermeye çalıştım. Sıradan paralı askerlerdi. Beni öldürmekte özel bir çıkarları yoktu. Beni serbest bırakmayı kabul ettiler. Fakat sorumluluğu astubay bunu yapmalarına izin vermedi. Bunun üzerine kaçmaya karar verdim, ancak askeri karargâha 200 metre kalana kadar fırsat bulamadım. Bir noktada fırlayıp tarlaların içinde koşmaya başladım.

Uzun otlarla kaplı yüksek bir yere vardım. Aşağıda bir gölet vardı. Güneş batana kadar orada saklandım. Askerler beni bulmaya çalıştılar, köylülere de kendilerine yardım etmeye zorladılar. Zaman zaman bana çok yaklaştılar. Bir iki kez elimi uzatsam dokunabileceğim kadar yakınımaya geldiler. Fakat her nasılsa beni bulamadılar. Umudumu tamamen kaybettiğim anlar oldu. Kesinlikle yakalanacağımı hissediyordum. Sonunda karanlık çöktü ve aramaktan vazgeçtiler. Bütün gece yürüyerek dağı aştım. Ayakkabılarım yoktu. Ayaklarım yara bere içinde kaldı. Yolda bir köylüye rastladım. Bana çok iyi davrandı, kalacak yer gösterdi ve bir sonraki bölgeye kadar bana eşlik etti. Yanımdaki yedi dolarla kendime bir çift ayakkabı, bir şemsiye ve yiyecek bir şeyler aldım. Sonunda [Tonggu'ya] salimen vardığımda, cebimde sadece iki bakır [para] vardı.

Bu olaydan sonra talih sanki Mao'yu terk etti. 1. Alay silah bakımından çok üstün olan yerel bir güç tarafından pusuya düşürüldü ve üç taburundan ikisini tamamen kaybetti. Ertesi gün, 12 Eylül'de Mao'nun 3. Alayı, Hunan sınırının 16 km. kadar içlerinde bulunan küçük Dongmen kasabasını işgal etti. Eyalet hükûmetine bağlı birlikler karşı saldırıya geçtiler ve isyancılar Kiangsi'ye geri çekilmek zorunda kaldılar. Mao 1. Alay'ın başına gelen felaketi burada öğrendi. O gece eyalet komitesine bir mesaj göndererek, 16 Eylül sabahı Çangşa'da başlatılmış olan işçi ayaklanmasının durdurulmasını tavsiye etti.

Ertesi gün Peng Gongda Mao'nun önerisini onayladı ve ayaklanma bütün niyet ve amaçlarıyla birlikte sona erdi. Ancak son bir kötü haber daha gelecekti. 2. Alay (Anyuan'daki) demiryolu hattında, eyalet sınırlarının içinde küçük bir ilçe olan Liling'i ele geçirdikten sonra, önceden planlandığı gibi, Mao'nun güçlerini beklemek üzere Liuyang'a doğru ilerledi. Mao'nun güçleri ortalıkta görünmeyince, 2. Alay 16 Eylül günü tek başına sal-

dünya geçti, ancak geri püskürtüldü. Ertesi gün alay kuşatıldı ve son adamına kadar yok edildi.

Daha büyük bir yenilgi olamazdı.

Sekiz gün önce harekete geçen 3.000 adamın sadece yarısı ayakta kalmış, geri kalan kısmı firar ve ihanet yüzünden ya da çatışmalar sırasında kaybedilmişti. Mao bile yakalanmış ve hayatını zor kurtarmıştı. Isyancılar eyalet sınırındaki iki ya da üç küçük kasabayı işgal etmeyi başarmışlardı, ancak buraları da yirmi dört saatten fazla elde tutamadılar. Çangşa uzaktan bile tehdit edilememişti.

Üç gün boyunca bir sonraki adımın ne olacağını tartışılar. 1. Alay'ın komutan yardımcısı Yu Sadu yeniden toplanarak Liuyang'ı ele geçirmek için yeni bir girişimde bulunulmasını önerdi. Fakat Mao ve içlerinde en deneyimli subay olan Lu Deming bu öneriyi onaylamadılar. Ağustos ayı başlarında, Çu Çiubay'ın yeni seçilmiş politbürosu ilk kez Vuhan'da toplandığında Mao, Lominadze'ye Hunan'daki ayaklanma yenilgiye uğradığına göre, ayakta kalan güçlerin "dağlara çekilmesi" gerektiğini söylemişti. 19 Eylül günü Cephe Komitesi Venkiaşi sınır köyünde bütün gece süren bir toplantının ardından bu çizgiyi onayladı. Ertesi gün Mao bütün orduyu okul binasının önünde topladı ve Çangşa saldırısının iptal edildiğini ilân etti. Onlara mücadelenin sona ermediğini söyledi. Fakat bu aşamada yerleri kent değildi. Düşmanın zayıf olduğu yeni bir kırsal üs bulmaları gerekiyordu. 21 Eylül günü güneyle doğru yürüşe başladılar.

Hubey'de ve başka yerlerdeki ayaklanmalar da aynı şekilde başarısız olmuştu. Nanchang'ı terk eden isyancı ordu iki hafta içinde 21.000 adamının 13.000'ini kaybetmişti. Kayıpların çoğu firardan kaynaklanıyordu. Hayatta kalanlar deniz kıyısına ulaştıklarında savaşma azminden eser kalmamıştı. Ekim ayının başlarında, aralarında He Long, Ye Ting, Çang Guotao ve o sırada sedyyle taşınmakta olan Çu Enlay'ın da bulunduğu liderlerin çoğu bir balıkçı köyüne giderek "tekne kiraladılar ve Hong Kong'a düpedüz kaçtılar." Hong Kong o günlerde de isyancı Çinliler için bir sığınaktı. Yapılan sefer, Çang'ın da daha sonra kabul ettiği gibi, "siyasal ve askeri bakımdan pek çocukça" bir girişimdi ve acınacak sonuçlar vermişti. Sadece iki küçük askeri birlik az çok ayakta kalmayı başarmıştı. Biri, Haylufeng'de Peng Pay'ın güçleriyle bağlantı kurdu; Çu De ve genç yardımcısı Çen Yi'nin komutasındaki diğeri ise yerel bir savaş ağasıyla anlaşarak kuzey Guangdog'a yerleşti.

Kasım ayı içinde politbüro durumu değerlendirmek için Şanghay'da bir araya geldi. Politbüro, partinin "genel çizgisi"nin ve ayaklanma stratejisinin "tamamen doğru" olduğunu ilân etti. Ayaklanmalar başarısızlığa uğramıştı, çünkü "tamamen askeri bir bakış açısı"yla gerçekleştirilmişlerdi ve kitlelerin seferber edilmesi konusuna yeterince dikkat sarfedilmemişti.

Ardından cezalar geldi. Hunanlı önderler “yerel eşkiyaya ve bir avuç dağınık askeri birliğe” aşırı biçimde bel bağlamakla suçlandılar. Lominadze’nin ısrarıyla Mao politbürodan çıkarıldı, ancak görünüşe bakılırsa merkez komitesi üyeliğini sürdürmesine izin verildi. Komintern’in Çangşa’daki ajanı Meyer tarafından “korkaklık ve yalancılık”la suçlanan Peng bütün görevlerden azledildi. Nançang güçlerinin çökmesinin sorumluluğu Çang Guotao’nun üzerinde kaldı ve politbürodan çıkarıldı. Bu konuda Nançang Devrimci Komitesi Başkanı Tan Pingsan da suçlu bulunarak partiden ihraç edildi. Çu Enlay ve Li Lisan ihtar cezasıyla kurtuldular.

Çinli önderlerin Stalin tarzında ilk Bolşevik disiplin deneyimleri bu şekilde gerçekleşti.

Temel siyasetin doğru olduğu savunulduğu için, bu kararlar gene başarısızlığa mahkûm yeni bir ayaklanmalar dalgasının yolunu döşedi ve bu dalga aralık ayında Kanton’da zirveye ulaştı. Guomingang subaylarının eğitim birliğinden 1.200 askeri öğrencinin desteğiyle ve Ye Kiangying’in komutasında harekete geçen isyancı güçler Kanton’u neredeyse üç gün elde tuttular. Ardından bir katliam dalgası geldi, binlerce parti üyesi ve sempatizan öldürüldü. Mermiden tasarruf etmek için, isyancılar halatlarla birbirine bağlanıyor, mavnalarla açık denize götürülüp suya atılıyorlardı. Sovyet konsolosluğunda çalışan beş görevli bir duvar dibinde kurşuna dizildi. Bu olayın ardından Çin’deki bütün Sovyet misyonlarının kapatılması emredildi.

Ancak bütün bunlar politbüroyu caydırmaya yetmedi. Parti üye sayısının mayısta 57.000’den aralıkta 10.000’e indiği bir yıl içinde her yeni engel daha yüksek bir militanlığın ve devrimci coşkunun sebebi haline getirildi. Lominadze, Çangşa’daki Meyer ve Kanton’daki Heinz Neumann gibi Stalinistler alevleri körükleyip durdular. Ancak esas sebep, Cuomindang’la kurulan ittifakın başarısızlığa uğraması üzerine yaşanan ve parti liderleriyle birlikte parti tabanını da gittikçe artan bir radikalleşme sarmalının içine sokan düş kırıklığıydı.

Ertesi bahar iyice sıkıştırılmış devrimci coşkunun patlamasından arta kalan, en yoksul ve en ulaşılabilir bölgelerde tecrit edilmiş birkaç komünist gruptan ibaretti. Çoğu iki ya da daha fazla eyaletin, yetkililerin ulaşamadıkları sınır hatlarına yerleşmişlerdi: kuzey Guangdong’da; Hunan-Kiangsi sınırında; kuzey doğu Kiangsi’de; Hunan-Hubei sınırında; Hubei-Henan-Anhuy sınır üçgeninde; ve uzak güneydeki Haynan Adası’nda.

Sonraki üç yıl boyunca Çin Komünist Partisi’nin siyasetleri Moskova, Şanghay’daki Politbüro, eyalet parti komiteleri ve sahradaki komünist askeri liderler arasında dörtlü bir mücadeleyle biçimlenecekti. İki temel konu vardı: kır ve kent devrimi arasındaki ilişki; ve ayaklanma ile silahlı mücadele arasındaki ilişki.

Mao bu hayati tartışmalarda belirleyici bir rol oynayacaktı. Fakat 1927'nin sonbahar aylarında tek kaygısı hayatta kalabilmektir.

25 Eylül günü, yani Venkiaşi'den ayrılmasından dört gün sonra Mao'nun küçük ordusu Pingsiang'ın güneyindeki bir tepede saldırıya uğradı. Tümen komutanı Lu Deming çatışmada öldü. 3. Alay dağıldı, iki ya da üç yüz köylü asker ve önemli miktarda ekipman kayboldu. Geri kalanlar Kinggangşan sıradağlarının 40 km. kuzeyindeki dağlık Sanvan köyünde yeniden toplandılar.

Burada Mao kendi güçlerini yeniden örgütledi; tümenden geriye kalanları tek bir alay içinde bir araya getirdi. Buna, Birinci İşçi Köylü Devrimci Ordusu 1. Tümeni 1. Alayı, adını verdi. Daha sonra General Blyukher'in Sovyet askeri danışmanlarının Rus deneyimini temel alan ve GMD ordusu için geliştirmiş oldukları sistemi örnek alarak siyasal komiserler atadı. Her takımda parti grubu, her bölükte bir parti şubesi, her taburda bir parti komitesi vardı. Bütün bunlar, Mao'nun sekreter olarak başında bulunduğu Cephe Komitesi'nin önderliği altındaydı.

Ancak Sanvan'da yapılan değişikliklerin özgünlüğü başka yerdeydi. Mao önceki deneyimlerinin çoğunu siyasal bir teorisyen olarak yaşamıştı. Kitle mücadelesine sadece Çangşa'da işçi örgütçüsü ve Hunan köylü hareketinin bir gözlemcisi olarak doğrudan katılmıştı. Ama şimdi, hayatında ilk kez kendisini, Guomintang kaçakları, silahlı işçi ve köylüler, serseriler ve eşkıyalardan oluşan dağınık ve disiplinsiz bir çetenin başında buluyordu. Onları hareket halinde tutması ve önderlik etmesi, bu insanları her nasılsa çok daha üstün bir güce direnebilecek tutarlı bir devrimci güce dönüştürmesi gerekiyordu.

Bu amaca ulaşmak için o sırada Çin'de bulunan diğerlerinden çok farklı bir ordunun temelini atan iki siyaset oluşturdu. Her şeyden önce, bu ordu tamamen gönüllü bir güç olacaktı. Mao onlara isteyenin ayrılabilceğini ve seyahat masraflarının karşılanacağını söyledi. Kalanlara bir daha subaylardan dayak yemeyecekleri, her birliğin şikâyetlerini toplayıp değerlendirecek asker komitelerinin kurulacağı vaat ediliyordu. İkinci olarak Mao askerlere sivillere kötü davranmamaları gerektiğini söyledi. Onlarla konuşurken nazik olmalıydılar; bir şey aldıkları zaman ücretini ödemeliydiler; ve kitlelere ait olan "tek bir tatlı patates"i bile almamalıydılar.

"İyi demiri çivi yapmak için, iyi adamı asker yapmak için harcama" gibi özdeyişlerle yaşayan, "iyi" bir ordunun istediğini sadece aldığı, "kötü" bir ordunun ise çapulculuk ettiği, yağmaladığı, yaktığı, tecavüz ettiği ve öldürdüğü ve subayların disiplini sağlamak için her zaman barbarca davrandıkları bir ülkede bu gerçekten de devrimci bir anlayıştı.

Ne var ki Mao'nun güçlerinin gitmek durumunda kaldıkları bir sonraki yerde sorun devam ediyordu.

Sanvan'a vardikten bir hafta sonra Mao, Köylü Hareketi Eğitim Enstitüsü'nden eski bir öğrencisi aracılığıyla, 24 km. güneydeki Ninggang ilçesinde yaşayan Yuan Vencay adında

bir adamla bağlantı kurdu. Yuan, beş yıl önce, henüz yirmili yaşlarının başında yoksul bir köylüken kendilerini Atbıçağı Derneği diyen bir eşkiya grubuna katılmıştı. 1926'da yerel komünistlerin etkisi altına girmişlerdi. Bizzat Yuan parti üyesi olmuş ve adamlar bir köylü özsavunma gücü olarak yeniden örgütlenmişlerdi. Düzgün çalışmayan altmış kadar antika silaha sahiptiler ve Kinggangşan'da Vang Zuo adında eski bir denizcinin önderliğinde benzer bir hareketle yakın ilişkileri vardı.

Mao, Yuan'ın onayıyla adamlarını Ninggang'daki küçük Guçeng kasabasına soktu ve burada 6 Ekim günü yaptıkları ilk toplantıda bir iyiniyet gösterisi olarak yüz kadar tüfeği Yuan'a armağan etti. Karşılık olarak Yuan, Mao'nun güçlerine erzak temin etti ve ertesi gün karargâhlarını bir ırmak vadisinde küçük bir pazar kasabası olan, alçak tepelerle çevrili Maoping'de kurmalarını önerdi. Kasabadan batıya, Kinggangşan'ın içlerine doğru giden dar toprak patika 457 m. yüksekliğinde, ormanlarla kaplı dağların içinden geçiyordu.

Mao bir hafta kadar kararsız kaldı. Alternatif daha güneye, Hunan-Guangdong sınırına gitmek ve Nançang'dan hareketle oraya gelmiş olmaları gereken Çu De ve He Long'la bağlantı kurmaya çalışmaktı. Fakat Ekim ayının ortalarında eline geçen bir gazeteden He'nin güçlerinin bozguna uğrayarak dağıldığını öğrendi. Yapabileceği bir şey yoktu.

Uygun biçimde savunulması halinde Kinggangşan askeri bakımdan zaptedilemez bir yerdi. Dört ilçenin, Ninggang, Yongsin, Suyçuan ve Lingsian'ın kesişme noktasında, Hunan-Kiangsi sınırının güneye doğru, Guangdong'a kadar uzandığı Lukiao sıradağlarının merkezinde bulunuyordu. Dağ kitlesi, üzerine bulutların çıktığı kesif melez çam ve bambu ormanlarıyla kaplı sarp yamaçlarla doluydu. Yükseklerden dökülen çağlayanlar çok aşağılarda, ince, masmavi ve deli deli akan sulara kavuşuyor, astropikal bitkilerin geçit vermediği ve gözlerden sakladığı yamaçlardan göğe doğru çıplak kayalar yükseliyordu. Burası şiirsel doğa güzellikleriyle muhteşem, fakat çok yoksul bir bölgeydi.

Tepelerin üzerindeki küçük platolarda ve yamaçlarda toplam nüfusu 2.000'in altında olan yöre halkını zar zor geçindiren tarım arazileri vardı. İnsanlar yıkık dökük ahşap evlerde, küçük, neredeyse penceresiz taş kulübelerde yaşıyorlardı. Ana yerleşim yeri olan, altı yedi tüccarın her hafta pazar yerinde tezgâh kurduğu Ciping ile Kinggangşan'ın (Kuyu Çatı Dağı) ismini aldığı, Büyük Kuyu, Küçük Kuyu, Orta Kuyu, Aşağı Kuyu ve Yukarı Kuyu adında beş köy arasında dağınık evler ve kulübeler vardı. Köylüler kırmızı pirinçten yaptıkları çeşitli yemeklerle besleniyorlar, porsuk ve sincap gibi hayvanları avlıyorlardı. Askerlerin tükettikleri tahılın düzlüklerdeki daha verimli ilçelerden insan sırtında dağlara taşınması gerekiyordu.

Maoping, Mao'nun ana ileri üssü haline geldi. Sonraki on iki ay boyunca, askeri durum ne zaman istikrar kazandıysa, ordu orayı karargâh olarak kullandı. Mao askerlere üç temel görev verdi. Savaşta kazanmak için çatışmalıydılar. Zaferde hem köylüye toprak sağlamak hem de ordunun ihtiyaçlarını karşılamak için toprak mülklerini kamulaştırmalıydı-

lar. Ve barış zamanında “kitleleri”, köylüleri, işçileri ve küçük burjuvaziye kazanmaya çalışmıydılar. Kasım ayında ordu 48 km. kadar batıda olan Çaling’i işgal etti ve bir “İşçi, Köylü ve Asker Sovyetleri Hükümeti” kurduğunu ilân etti. Bu sınır bölgesinde kurulan ilk hükümetti. Bir ay sonra, GMD güçleri döndüklerinde yıkıldı, ama ardından Ocak 1928’de Suyçuan’da ve şubatta Ninggang’da başka sınır sovyetleri kuruldu.

Guomindang saldırılarının yarattığı baskı arttığında Maoping terk edildi ve yaklaşık 20 km. güneyde bulunan ve geçitlerin denetim altında tutulabildiği Daking’de (Büyük Kuyu) Vang Zuo’nun tahkimatına ulaşmak üzere dağlara çekildiler. Vang eskiden bir toprak ağasına ait olan bir evde adamlarıyla birlikte yaşıyordu. Beyaz boyalı duvarları, kayağan taşından renkli kiremitlerle kaplı, saçakları yukarı kıvrık bir damı, süslü kirişleri, ondan fazla ahşap panelli odası, masa ve dört direkli karyola gibi mobilyaları, her birinin ortasında yağmur suyunun kanallardan akarak toplandığı kuyuları olan birbirinden ayrı üç geniş iç avlusuyla bu ev, o yoksul yörede bir sarayı andırıyordu. Mao, Yuan Vençay’a yaptığı gibi, Vang Zuo’ya da çok sayıda tüfek armağan ederek yaklaştı ve adamlarına askeri eğitim verme önerisinde bulundu. Vang önceleri ihtiyatlı bir tutum aldı, fakat eğitim grubunun önderi He Çanggong onun adamlarını taciz eden bir toprak ağasının milis birliğinin yenilgiye uğratılmasına yardımcı olduğunda saflara kazanılmış oldu.

O kış Mao yeni askerlik sanatını öğretecek kadar zaman bulabildi. Örnek oluşturarak önderlik etmenin, tükenmiş adamları sırf irade gücüyle peşinden sürüklemenin önemini kavramıştı. Askerlerin çoğu okur yazar olmadığı için halk masallarını kullanıyor ve önemli noktaları çizgilerle anlatıyordu. Güçlerini neden düşmanın en zayıf noktalarında toplamaları gerektiğini açıklarken, onlara “Fasulye tanesine çarpan Gökğürültüsü Tanrısı”nı anlatıyordu. Çan Kay-şek devasa bir su çömleğiyle, devrimci ordu küçük bir çakıltıydı. Fakat çakıltı sertti ve sürekli çarpması halinde bir gün çömlek kırılacaktı.

Bu durgunluk dönemi sonsuza kadar süremezdi. Şubat ayı ortalarında Yuan Vencay’ın ve Vang Zuo’nun güçleri ordunun 2. Alay’ını oluşturmak üzere birleştirildi. Komünist kadrolardan oluşan bölük seviyesinde bir güç ve parti temsilcisi olarak He Çanggong yeni kurulan Alay’a katıldı. On gün sonra, GMD’nin Kiangsi Ordusu’nun Maoping’in yaklaşık 12 km. kuzeyindeki Sinçeng’i işgal etmek üzere bir tabur gönderdiği haberi geldi. 17 Şubat gecesi Mao kendi adamlarından oluşan üç taburla onları kuşattı. Şafak sökerken, tam düşman askerlerinin sabah sporu yaptıkları bir sırada, saldırı emri verdi.

Çatışma saatlerce sürdü. Silahlar sustuğunda düşman komutanı ve yardımcısı ölmüş ve yüzden fazla asker tutsak alınmıştı. Tutsaklar Maoping’e götürülürken Mao onlara beş ay önce Sanvan’da kendi adamlarına söylediklerini tekrarladı. Ayrılmak isteyenlere harçlık verilecek ve gitmesine izin verilecek, kalmak isteyen, devrimci orduya kaydedilecekti. Bu tavır tutsakları şaşırttı. Çoğu kalmaya karar verdi. Bu teknik o kadar etkili oldu ki, bazı GMD komutanları bu tutumu taklit etme çabasıyla komünist mahkûmları serbest bırak-

maya başladılar.

Mao'nun kazandığı zaferin bedeli vardı. Hunan ve Kiangsi komutanları karşısındaki düşmanın niteliğini anladıklarında, Kinggangşan'a saldırmak için güçlerini birleştirmeye ve ekonomik abluka uygulamaya başladılar. Ancak hemen başarılı olma kaygıları kısa süre içinde çok farklı türden sorunlarla gölgelenecekti.

Mao, Ekim 1927'den beri, başında olduğu Cephe Komitesi'nin hiyerarşik olarak üzerinde yer alan Hunan eyalet komitesiyle temas kurmaya çalışıyordu. Bazı mesajlarının yerine ulaştığı anlaşılıyor, çünkü aralık ayı ortalarında parti merkezi onun faaliyetleri hakkında, o sırada kuzey Guangdong'da bulunan Çu De'ye Mao'yla bağlantı kurmasını önecek kadar bilgi edinmiş bulunuyordu. Şanghay'daki liderlerin bilmediği, Çu'nun birkaç hafta önce Kinggangşan'la bağlantı kurmuş olduğuydu. Mao'ya mesaj götüren kişi, Nançang'dan beri Çu'nun güçleri içinde yer alan Mao'nun en küçük kardeşi Zetan'dan başkası değildi. O andan itibaren iki ordu zaman zaman haberleşti. Bu arada politbüro, Mao'nun izlediği çizginin değerlendirilmesi konusunda bölündü. Mao'nun bağımsız ruhunu anlayan ve ona hayran olan Çu Çiubay belirli sınırlar içinde olmak şartıyla ona hareket özgürlüğü tanınmasından yanaydı. Hâlâ askeri işlerden sorumlu olan ve Çu'nun en güçlü çalışma arkadaşlarından biri haline gelen Çu Enlay ise Mao'nun taktiklerine şiddetle karşı çıkıyordu. Çu, Mao'nun birliklerinin "eşkiya karakteri"ne sahip ve "bir yerden diğerine sürekli kaçış" halinde olduğunu öne sürüyor, Ocak 1928'de silahlı ayaklanma konusunda çıkarılan bir MK genelgesinde, Mao'nun Güz Hasatı Ayaklanması sırasında yaptığı önderlikten olumsuz bir örnek olarak söz ediyordu:

[Bu türden liderler] kitlelerin gücüne güvenmezler, askeri oportünizme eğilimlidirler; planlarını askeri güçlere göre yaparlar, şu ya da bu askeri birliği, şu ya da bu köylü ordusunu, şu ya da bu işçi köylü silahlı baskı grubunu nasıl sevk edeceklerini, şu ya da bu eşkiya başının güçleriyle nasıl bağlantı kuracaklarını ... ve bu yolla, sözde planlı bir komployla "silahlı bir ayaklanma"yı nasıl gerçekleştireceklerini planlayıp dururlar. Bu türden bir sözde silahlı ayaklanmanın kitlelerle hiç alakası yoktur.

* MK Askeri Komitesi'nin başkanı olarak Çu, merkezin askeri siyasetinin uygulanmasından sorumluydu ve kısa süre içinde parti disiplinini titiz bir tutumla gözetken biri olarak ün kazandı. Çu'nun 1927 kışında Mao'ya saldırılarını hayatı boyunca sürdürdüğü kazananın yanında yer alma (bu örnekte Çu-Lominadze askeri çizgisi) ve onun arkasında saf tutma eğiliminin erken bir belirtisi olarak görmek gerekir. Fakat Haziran 1928'de çizgi değiştikten sonra da Mao'yu eleştirmeye devam ettiği dikkate alındığında, 1926'da yaşanan 20 Mart Olayı'nda ya da Haziran 1927'de Vuhan'da, zamansız Hunan ayaklanma planı üzerinde birlikte çalıştıkları sırada yaşadıkları anlaşmazlıklardan kaynaklanan daha derin bir husumetin bu saldırılara neden olduğu düşünülebilir.

Çu, Ocak 1928'de Çangşa'ya ulaşan bir başka MK talimatından da neredeyse kesinlikle sorumluydu. Bu talimatta Mao "ciddi siyasi hatalar" yapmış olmakla suçlanıyor ve Hunan eyalet komitesi onu sınır bölgesi Parti liderliğinden alması ve ordu için "pratik ihtiyaçlarla uyum içinde" yeni bir faaliyet planı hazırlaması için yetkilendiriliyordu.

Bu haberleri taşıyan, Güney Hunan Özel Komitesi'nde* kıdemli bir görevli olan Çu Lu, Mart ayının ilk haftasında Maoping'e geldi. Öç alma duygusuyla hareket eden Çu, Mao'ya sadece Politbüro'dan ve Hunan eyalet komitesinden atılmış olduğunu söylemekle kalmadı, aynı zamanda ona Parti'den de atıldığını söyledi. Oysa böyle bir şey yoktu. Mao'nun eyalet komitesinden çıkarılmış olması altı ay önce onunla anlaşmazlığa düşmüş olmasına rağmen, komitede bulunanları bile şaşırtmış olmalı. Bütün bu girişimin basit bir hata mı, yoksa Mao'nun otoritesini yok etmek için bilinçli bir manevra mı olduğu belli değildir. Sebebi her ne olursa olsun, aylarca süren büyük zorlukların ardından ve ordu tam ilk zaferlerini kazandığı ve üs bölgesi nihayet biçimlenmeye başladığı bir sırada bu girişimler ağır bir darbe olarak algılanmış olmalı. Mao daha sonra, bu azarlamının dayanılmaz biçimde haksız olduğunu yazacaktı.

"Parti dışı" kalan Mao tümen komutanı oldu. 2. Alay Şubat ayında kurulduğu zaman bu görev boş kalmıştı. Cephe Komitesi feshedildi ve Çu Lu, Parti temsilcisi olarak faaliyete başladı.

Bu noktada yerel husumetler devreye girdi. Gerek Hunan gerekse Kiangsi eyalet komitelerinin başlıca kaygısı devrimi kendi bölgelerinde geliştirmektir. Aralık ayı içinde Çu De'nin güçleri Guangdong'daki üstten ayrıldı ve kuzeyden güney doğu Hunan'ın içlerine doğru ilerlemeye başladı. Burada bir köylü ayaklanmasını destekledi ve Yiçang sınır kasabasında ve daha kuzeydeki Çensian ve Leiyang'da "İşçi, Köylü ve Asker Sovyetleri" kurdu. Mart başında göreve başlayan Çu Lu'nun ilk eylemi Mao'nun tümenine Çu'nun ordusunu takviye etmek üzere Hunan'a gitmesini emretmek oldu. Mao emre uydu, fakat çok yavaş hareket etti. İki hafta sonra bile tümen hâlâ Kiangsi sınırından sadece birkaç kilometre uzaktaydı. Ancak Çu'nun birlikleri nizami Hunan ve Guangdong GMD birliklerinin saldırısına uğradığında, hemen yardıma koşmak zorunda kaldı. Onlar kendilerini kurtardıkları sırada, Çu Lu Hunan komitesinin fesatçılığı yüzünden en ağır cezaya uğramış, yakala-

* Ocak 1928'de ÇKP Hunan eyalet komitesi bu türden ağır baskılara boyun eğdiği için neredeyse fiilen ortadan kalkmış ve yerini Güney Hunan Özel Komitesi'ne (üyeleri "hatalı ve proleter olmayan siyasi eğilimler"le suçlanmasına rağmen) bırakmış bulunuyordu. Bu dönemde eyaletlerdeki ÇKP komitelerinin tekrar tekrar fiziksel olarak tasfiye edilmeleri ve tasfiye edilenlerin yerine kıdemli görevlilerin atanması Mao gibi kıdemli partililerin deneyimsiz ve yetersiz hiyerarşik üstlerin yönetiminde faaliyet göstermeleri anlamına geliyordu. Çu Lu, "Güney Hunan Özel Komitesi Askeri İşler Bölümü Başkanı" gibi heybetli bir unvan taşımasına rağmen bir hiçti. "Özel komiteler" coğrafi bölgelerdeki Parti faaliyetlerine (özellikle ayaklanmaları kışkırtırken) rehberlik edilmesi için bütün güney eyaletlerinde kurulmuştu. Bu komiteler ayrı ayrı eyalet komitelerine (var oldukları yerlerde) tâbi olmakla birlikte bir ölçüde hareket özgürlüğüne de sahiptiler. 1928 başlarında Hunan'da teorik olarak Güney ve Doğu özel komiteleri vardı. Bazıları sadece kâğıt üzerindeydi ve diğerleri de aralıklı olarak faaliyet gösteriyorlardı.

narak idam edilmişti. Mao kuzeye, Lingsian'a doğru ilerledi ve orada kendisini takip eden güçleri geri püskürttü. Toprak ağası milislerinin ele geçirdikleri merkez üs kurtarıldı ve Mao ile Çu, nisan ayının sonuna doğru ilk kez Lingsian'da ya da Ninggang'da –anılar yer konusunda farklıdır– bir araya geldiler.

Çu De, kırk bir yaşında, yani Mao'dan yedi yaş büyüktü. 1930'larda Mao'yla birkaç ay geçiren Agnes Smedley, "sürekli olarak ... Çin devriminin sorunlarıyla boğuşan tuhaf ve derin düşüncelerle dolu bir zihni yapısı" olan Mao'nun aslında bir entelektüel olduğu yerde, Çu'nun "daha çok bir eylem adamı ve bir askeri örgütçü" olduğunu yazdı:

Boyu galiba 1.70 kadardı. Çirkin değildi, ama yakışıklı da sayılmazdı. Kahraman ya da kavgacı birine benzemiyordu. Yuvarlak bir başı, biraz kırışmış kısa siyah saçları vardı. Alnı geniş ve oldukça yüksek, elmacık kemikleri çıkıktı. Güçlü bir çenesi, geniş bir ağzı, güldüğü zaman parlayan muntazam, beyaz dişleri vardı ... Görünüşü öylesine sıradandı ki, üzerindeki yıpranmış ve sürekli giyildiği ve yıkandığı için iyice solmuş üniforma olmasa, Çin'in herhangi bir köyünde yaşayan alelaide bir köylü sanılabilirdi.

Ancak Çu'nun hayatı eski yüzyıl sona erdiği ve yenisi başladığı sırada bütün Çin'i kaplayan çelişki ve değişimin yol açtığı kargaşadan Mao'nun hayatından daha fazla etkilenmişti. Yoksul bir Siçuanlı köylü ailenin içinde dünyaya gelen Çu mandarin olmanın ilk adımı oluşturan *siucay* mertebesine ulaşmıştı. Ancak mandarin olacak yerde küçük bir savaşı ağası ve afyon bağımlısı oldu. 1922'de Şanghay'da tedavi gördükten sonra bir gemiye binip Avrupa'ya gitti. Orada tanıştığı Çu Enlay sayesinde Komünist Parti'ye katıldı. Berlin'de dört yıl eğitim gördükten sonra askeri kariyerine bu kez komünistlerin safında devam etmek için Çin'e döndü ve Guomindang'ın birinci sınıf silahlı gücünde, kendisine gururla "Yiğitler" diyen Dördüncü Ordu'da yer aldı.

Mao ile Çu De arasındaki ortaklığın en parlak dönemi Kinggangşan üs bölgesinde yaşandı. Bölge o yaz aylarında zirveye ulaşan bir gelişme kaydederek, nüfusu 500.000'den fazla olan yedi ilçenin çeşitli bölgelerini kapsayacak şekilde genişledi.

Mao'nun siyasal talihi de değişti. Nisan ayı içinde Çu'dan partiden ihraç edilmemiş olduğunu öğrendi. Derken mayıs ayında eyalet parti liderliğinden bir haber geldi. Mao'nun aralık ayından beri kurulmasını istediği Hunan Kiangsi Sınır Bölgesi Özel Komitesi'nin kurulması için nihayet yetki alınmış ve Mao, Komite Sekterliği'ne getirilmişti. Kısa süre sonra Yuan Vencay başkanlığında bir sınır bölgesi Sovyet Hükümeti kuruldu.

İki ordu Dördüncü İşçi ve Köylü Devrimci Ordusu adı altında birleştirildi (bu ismi Çu ve beraberindeki subayların çoğunun bir zamanlar içinde yer aldıkları GMD Dördüncü

Ordusu'ndan geliyordu). Kısa süre sonra bu ordu, politbüronun da onayıyla Dördüncü "Kızıl Ordu" adını aldı. Bu isim değişikliği önemsiz değildi, çünkü ordunun ve ayaklanan kitlelerin rollerine ilişkin uzun süredir devam eden kısır tartışmanın sona erdiğini gösteriyordu. "Kızıl Ordu", tanımı gereği ayaklanmacı olduğu için böyle bir ayrımın anlamı olmazdı.

Giderek Çu-Mao Ordusu olarak bilinen bu güç, her birinde yaklaşık 8.000 kişinin bulunduğu dört alaydan oluşuyordu: çekirdeğini Çu'nun Nançang'dan getirmiş olduğu "Yiğitler" grubunun oluşturduğu 28. Alay; esas olarak güney Hunanlı köylü özsavunma birliklerinden oluşan 29. Alay; Mao'nun artık 31. Alay adını alan eski 1. Alay'ı; ve Yuan Vencay ile Vang Zuo'nun komutası altındaki 32. Alay (eski 2. Alay). Uyum sağlamak için iki tümen komutanlığı kaldırıldı. Çu, ordu komutanı; Mao, parti temsilcisi; daha önce Çu'nun yardımcısı olan Çen Yi, parti askeri komitesi sekreteri oldu.

20 Mayıs günü, Kızıl Ordu'yu ve partinin altı ilçe komitesini temsil eden altmış delegenin Hunan-Kiangsi Sınır Bölgesi parti örgütlerinin birinci kongresi için Maoping'in en zengin toprak ağası ailesi Sie'nin Klan Salonu'nda bir araya geldiler.

Çu De'yle birleşilmiş olmasına rağmen, o sırada kötümser bir hava vardı. Çu'nun güçlerinin Hunan'da yenilgiye uğraması ve bu gelişmenin Kızıl Ordu'nun boşalttığı bölgeleri toprak ağası güçlerinin yeniden denetim altına almalarını kolaylaştırması pek çok kişinin zihninde ayaklanma stratejisinin geçerliliği konusunda kuşkular uyandırmıştı. Mao, yaptığı konuşmada sorunu şu sözlerle ortaya koydu: "Kızıl Bayrak daha ne kadar süre yüksekte tutulabilir?" Yıl boyunca bu konuya tekrar tekrar dönecekti:

Dört bir yandan Beyaz siyasal iktidar tarafından kuşatılmış, Kızıl siyasal iktidarın yönetiminde bir ya da daha fazla küçük bölgeden oluşan bir ilçenin içlerinde uzun süre var olmak dünyanın başka bir yerinde asla görülmemiş bir şeydir. Bu tuhaf durumun ortaya çıkmasının özel nedenleri vardır ... Bu ancak, dolaylı emperyalist hâkimiyet altında [ve] Beyaz siyasal güçler arasında uzun süreli bölünmelerin ve savaşların [olduğu, yarı-sömürge] Çin'de olur. Hunan ve Kiangsi sınırlarındaki bağımsız rejim[imiz] bu türden pek çok küçük bölgeden biridir. Zor ve kritik zamanlarda, bazı yoldaşlar sık sık böyle bir Kızıl siyasal iktidarın ayakta kalabileceğinden kuşulanmışlar ve olumsuz eğilimlerini dışa vurmuşlardır ... [Fakat] Beyaz güçler arasındaki bölünme ve savaşların kesintisiz devam edeceğini bilirsek, Kızıl siyasal iktidarın oluşumu, yaşaması ve her gün büyümesi konusunda hiçbir kuşkumuz kalmaz.

Mao pek çok başka koşulun da gerekli olduğunu söylüyordu. Kızıl bölgeler ancak Hunan, Hubei, Kiangsi ve Guangdong gibi Kuzey Seferi sırasında güçlü kitle hareketlerinin geliştiği eyaletlerde ve ancak "bir bütün olarak ülkedeki devrimci durumun ilerlemesi" halin-

de varlığını sürdürebilirdi. Mao bu koşulların Çin'de var olduğunu ısrarla belirtiyordu. Bunları savunmak için düzenli kızıl Ordu güçleri ve onlara önderlik edecek güçlü bir komünist parti gerekiyordu. Bu koşulların varlığına rağmen ayakta kalmanın çok zor olduğu zamanların yaşanacağını da biliyordu: "Savaş ağaları arasındaki çatışmalar her gün kesintisiz biçimde sürmez. Beyaz siyasal iktidarın bir ya da daha fazla eyalette geçici istikrar sağladığı her defasında, hâkim sınıf ... Kızıl siyasal iktidarı yıkmak için her türlü çabayı keskinlikle gösterecektir." Fakat, diyordu Mao, Beyaz güçler arasında "her türlü uzlaşma ancak geçici olabilir; bugün geçici bir uzlaşma yarın daha büyük bir savaşın zemini hazırlar."

Mao'ya göre bu aşamada izlenecek doğru çizgi, ordu ayrıldığı anda çöken ayaklanmalarla çılgınca ileri atılmak değil, tek bir bölgede devrimin derinleştirilmesi üzerinde yoğunlaşmaktı.

İki gün süren kongre sona sona erdiğinde, Mao'nun siyaseti kabul edilmişti.

Kinggangşan'ın sürekli bir düşman baskısı altında olduğu bir sırada böyle bir strateji sağlam sinirler gerektiriyordu. Çu De'nin gelişinden beri geçen iki hafta içinde oldukça büyük iki düşman saldırısı püskürtülmüştü. Ancak Mao'nun askeri taktisyen olarak üstlendiği role olan güveni giderek artıyordu. O kış aylarında köylülerin dağlarda yaşayan Sağır İhtiyar Ku adında efsanevi bir eşkiya önderine ilişkin anlatıtları öyküleri işitimişti. Sağır İhtiyar Ku şu düsturla savaşıyordu: "Savaş hakkında bilinmesi gereken tek şey düşmanın çevresinde dönmektir." Askerlerine düşmanın ana güçlerinin uzağında kalmalarını; onları çemberlerin içine çekmelerini; ve şaşırdıkları, yönlerini kaybettikleri zaman, en zayıf noktalarına darbe indirmelerini söylüyordu.

Bu yaklaşım Kızıl Ordu'nun gelecekteki stratejisinin özünü aktaran etkileyici bir halk ezgisiyle özetleniyordu. Mao ve Çu tarafından oluşturulan ve mayıs ayında ordunun içinde yayılan son hali on alı karakter [her hece bir karakterle ifade ediliyor- çn.] içeriyordu:

*Di kin, vo tuy, Düşman ilerler, biz çekiliriz,
Di çu, vo rao, Düşman durur, biz taciz ederiz,
Di pi, vo da, Düşman yorulur, biz saldırırız,
Di tuy, vo çuy, Düşman çekilir, biz kovalarız.*

Sonraki aylarda iki ilke daha oluşturuldu:

Düşmanla çatışmak için Kızıl Ordu'yu yoğunlaştır ... ve teker teker yok edilmekten kaçınmak için güçlerin bölünmesini önle. [Denetlediğimiz] bölgeyi genişletirken, dalgalar halinde ilerleme siyasetini benimse ve acele ilerleme siyasetini önle.

Bu arada Mao'nun, ilk kez Eylül 1927'de hazırladığı, ordunun sivillere davranışına ilişkin talimatlar "Dikkat Edilmesi Gereken Altı Temel Nokta" adı altında genişletildi. Askerler bir köylünün evinde gecceledikten sonra üstünde yatıkları samanı toplayacaklar, yatak olarak kullandıkları tahtayı kaldıracaklardı; ödünç aldıkları her şeyi iade edeceklerdi; zarar verdikleri her şeyin parasını ödeyeceklerdi; kibar davranacaklardı; alışverişlerde adil olacaklardı; tutsaklara insanca davranacaklardı. Daha sonra, "Dikkate Alınması Gereken Noktalar"a Lin Piao da iki madde ekleyecekti: "kadınlara cinsel tacizde bulunma" (bu maddenin ilk hali şöyleydi: "kadınların göreceği yerde yıkanma"); ve "Helâ çukurunu evin uzağında kaz ve ayrılmadan önce kapat." Bu arada, "Üç Temel Disiplin Kuralı" daha oluşturuldu: "Emirlere itaat et"; "Kitlelere ait olan hiçbir şeyi alma" (kuralın, "bir tatlı patates bile" ifadesi, daha sonra "bir iğne ya da iplik bile" şeklinde değiştirildi); ve "Toprak ağalarından ve yerel zorbalardan kamulaştırılan bütün malları halka iade et."

Mao'nun devrimci strateji hamlesi Çu Çiubay'ın ayaklanmacı yaklaşımından temelde farklıydı. Çu'nun, eğitimsiz köylülerin ve işçilerin coşkuyla, iktidarı kendi elleriyle ele geçirmek için ayaklanarak eski sistemi yıkabileceklerine inandığı yerde; Mao, köylülüğü bir sempati ve destek deposu, daha sonraki sözleriyle [Kızıl gerilla] "balığı"nın içinde yüzdüğü bir "deniz" olarak görüyordu. Kinggangsan'da bile, yörede yaşayan insanların pek azının Kızıl Ordu'ya gönüllü olarak katıldığını söylüyordu. Toprak ağaları alaşağı edildiğinde ve tarlaları bölüştürüldüğünde, bütün köylüler barış içinde çiftçilik yapmak için yaşadıkları yerde kalmak istiyorlardı. Mao aynı nedenlerle kent küçük burjuvazisinin, küçük pazar kasabalarında yaşayan hayvan sahipleri ve tüccarların devrimin karşısında yer almalarını önlemek için onlara ılımlı davranılmasını sağlamaya çalışıyordu. Bazı durumlarda aşırıların önlenemeyeceğini ve bunların halkı radikalleştirmek için yararlı araçlar olabileceğini kabul ediyordu. Fakat pratikte ortaya ters sonuçlar çıkıyordu: "İnsanları öldürmenin ve evleri ateşe vermenin ... sadece ordunun yakması ve öldürmesi[nden öte] ... kitlel bir temeli olmalıdır." Mao, devrimci şiddetin, ancak açık bir hedef olduğu ve ardından kaçınılmaz biçimde gelecek olan cezalandırma hareketine direnecek kadar güçlü bir hareket tarafından desteklendiği zaman yararlı olduğunu söylüyordu.

Çu Lu mart ayında geldiği zaman, Mao bu görüşlerinden ötürü ağır biçimde eleştirilmiş, kendisine faaliyetlerinin "aşırı sağcı" olduğu söylenmişti. "Yeterince öldürmüyor ve yakmıyor, [ve] küçük burjuvaziye proleterlere dönüştürme ve böylece onları devrim yapmaya zorlama" siyaseti uygulamıyordu. Ancak o sırada, Mao bir yana Çu bile, Şanghay'daki politbüronun açıklanmayan bazı düşünceleri olduğundan habersizdi:

Bütün ülkede köylü hareketinin [diye yazıyordu Çu Çiubay nisan ayında] toprak sahiplerini katletmenin yanı sıra evleri ateşe vermeyi de "gerekli" bulduğu görülüyor ... Hubei'deki pek çok köy küle dönüştü. Hunan'da belirli bir bölge-

nin lideri, köylü isyancılara gerekli olan şeyler (teksir makineleri vb.) alındıktan sonra, bütün bir kasabanın yakılmasını, devrime katılmayan herkesin öldürülmesini önerdi ... Bu küçük burjuva [bir] eğilim[dir] ... Proletarya köylülere önderlik etmiyor, köylüler proletaryaya önderlik ediyorlar.

Mao'nun mayıs ayında Birinci Sınır Bölgesi Parti Kongresi'nde savunduğu ılımlı siyasetler bu durumda bir fırsat olarak görüldü. Bir haftadan daha kısa bir süre içinde, Çu De'nin o bahar giriştiği seferin fiyaskoyla sonuçlanması üzerine biraz yumuşayan yeni Hunan eyalet komitesi Çu-Mao Ordusu'nun Kinggangşan'da kalması gerektiğini kabul etti ve öfkeyle "bütün kentleri ateşe verme"nin budalalık olduğu uyarısında bulundu. Bunun üzerine Mao, alttan alan bir tavırla şöyle dedi: "Eyalet komitesi kentleri ateşe vermenin yanlış olduğuna işaret etmektedir. Bu hatayı bir daha asla yapmayacağız."

Kısa süre sonra Merkez Komitesi de Mao'nun stratejisini onayladı. Haziran ayı başında üs bölgesinden gelen bir mektup nihayet Şanghay'a ulaştı. Bu, geçen ekim ayından beri kurulan ilk doğrudan iletişimdi. Liderliğin önemli bir bölümü o sırada Moskova'da Altıncı Parti Kongresi'nin hazırlıklarıyla meşguldü. Komintern, Kongre'nin Çan Kay-şek'in "Beyaz Terör"ünün var gücüyle sürmekte olduğu Çin'de değil, Sovyetler Birliği'nde toplanmasına karar vermişti. Kongre'nin Moskova'da yapılması halinde Rusların daha sıkı bir denetim kurlmaları da sağlanmış olacaktı. Merkez Komitesi'nin yanıtını yazma görevi, Mao'nun Yeni Halkın Araştırma Derneği günlerinden arkadaşı Li Veyhan'a verildi. Li Veyhan, Mao'nun liderliğini coşkuyla destekledi; Çu Lu'nun feshettiği Cephe Komitesi'nin yeniden kurulmasını önerdi; ve Mao'nun devrimi Hunan ve Kiangsi'ye yayacak bir merkez olarak Kinggangşan üssünün inşası üzerinde odaklanma kararını destekledi. Bunlar Kongre'nin havasını belirleyecek olan yeni gerçekçilik ruhuna uygun kararlardı.

İki hafta sonra, Moskova'nın 64 km. kuzey batısında bulunan Zvenigorod yakınlarındaki harap bir kır evinde toplanan 118 delege, Çin'de "yükselen bir devrimci dalga" olmadığını ve yakında olacağına dair bir belirti de görülmediğini açıkça kabul etti.

Parti, diyorlardı, köylülerin ve işçilerin gücünü abartmış, gerici güçleri ise azımsamıştır. Çin hâlâ bir burjuva demokratik devrim aşamasında bulunmaktaydı ve esas görev ülkeyi emperyalistlere karşı birleştirmek; toprak ağalığı sistemini ortadan kaldırmak; ve "geniş emekçi kitlelerini siyasal yönetime katılmaya teşvik etmek" için, işçi, köylü ve asker sovyetlerini kurmaktır. Sosyalist devrim daha sonra gelecekti.

Bu temalar geçen şubat ayında alınan bir Komintern kararında dile getirilmiş, ancak Şanghay'da genellikle göz ardı edilmişti. Aynı kararda kentlerdeki ayaklanmalarla eşgüdümlü kırsal devrimin önemi de vurgulanmıştı. Ancak süreci Stalin adına gözlemlemekte

olan Buharin karara önemli bir nitelendirme kattı: “Ayaklanmaları gerçekleştirme [sloganını] muhafaza [edebiliriz]” diyordu. “[Ancak] bu Çin gibi geniş bir ülkede, sayısız insandan oluşan kitlelerin gayet kısa bir süre içinde ansızın ayaklanacakları anlamına gelmez ... Bu olamaz.” Çinli liderlerin eşitsiz ve uzun süreli bir mücadele içinde çelikleşmeleri gerekiyordu. Bu mücadele içinde bazı bölgelerde zaferler, buna karşılık bazı bölgelerde de yenilgiler olacaktı. Eyalet çapında ayaklanmaların gerçekleşmesi için uzun bir hazırlık dönemi şarttı.

Böylece Kongre Guomindang’ın kırsal bölgelerdeki tahkimatını zayıflatmak için bir gerilla savaşı stratejisini ve ilk başlarda sadece “bir ilçede ya da birkaç kasabada” olsa bile yerel sovyetlerin kurulmasını onayladı. Kararda, askeri iktidarın Çin devriminde “büyük önem” taşıdığı ve Kızıl Ordu’nun gelişmesinin kırsal kesimde “hayatı” olduğu belirtiliyordu. Öte yanda, kitle temelini gözetmeden eylem yapan küçük fanatik grupların, özellikle kent bölgelerinde sergiledikleri yenilgiye mahkûm kahramanlıklar kesin bir dille kınanıyordu. Buharin’in sözleriyle:

Partinin yönettiği ayaklanmalar bir kez, iki kez, üç kez, dört kez başarısızlığa uğrar ya da 10 veya 15 kez ezilirse, işçi sınıfı şöyle diyecektir: “Hey, sen! Dinle! Mükemmel biri olabilirsin, ama lütfen buradan uzak dur! Bizim önderimiz olmayı hak etmiyorsun.” ... Bir parti, ne kadar devrimci olursa olsun bu [türden bir] aşırılık sergilemez.

Kent ayaklanmaları tamamen dışlanmadı. Ancak Buharin’in konuşması ve kongre kararları bir bütün olarak ele alındığında, en azından bu aşamada, işçilerin değil köylülerin esas devrimci gücü oluşturdukları sonucu ortaya çıkıyordu. Tek koşul anarşist, küçük burjuva eğilimlerinin sınırlanması için köylülerin proletaryanın önderliği altında olmasıydı.

Daha sonra Mao’nun da yazdığı gibi, bu kararlar, üs bölgelerinin ve Kızıl Ordu’nun gelişmesi için “doğru bir teorik temel” sağlıyordu.

Merkez Komitesi’nin haziran başındaki mektubu ve kongre kararları Kinggangsan’a ancak aylar sonra ulaşabildi. Fakat parti çizgisinin değiştiğini gösteren pek çok belirti vardı. O yaz Mao’nun hayatı da değişti, ancak farklı biçimde. Kendisine “devrimci bir eş” bulmuştu.

Bu eş on sekiz yaşındaydı ve adı He Ziçen idi. Neşeli, bağımsız düşünebilen, ince hatlarıyla bir oğlan çocuğunu andıran bu genç kız, inceliğini ve hoş tebhessümünü Kantonlu annesinden, edebiyata olan düşkünlüğünü ise taşralı bir bilgin olan babasından almıştı. On altı yaşındayken Finlandiyalı bir rahibenin yönettiği misyoner okulundan kaçarak giz-

lice partiye katılmıştı.

He Zichen ağabeyinin sınıf arkadaşı olan Yuan Vencay sayesinde Mao'yla tanışmış ve bahar aylarında onun yardımcısı olarak çalışmaya başlamıştı. Daha sonra yazdıklarına bakılırsa, ona aşık olduğunu anladığında duygularını saklamaya çalışmıştı. Ancak bir gün Mao onun özlem ve sevgi dolu bakışlarını yakalamış ve neler hissettiğini anlamıştı. Bir sandalye çekerek oturmasını söylemiş ve ona Çangşa'da bıraktığı Yang Kayhuy ve çocuklarından söz etmişti. Bu konuşmadan bir süre sonra birlikte yaşamaya başladılar.

Bu beraberlik Yuan'ı sevindirdi ve onlara bir düğün ziyafeti çekti. Görünüşe bakılırsa Mao'nun bölgeden bir kızla beraberliğinin onu bölge savunmasına daha fazla bağlayacağını umuyordu. Mao da evlilik sözleşmelerinden hoşlanmadığını çok önceden ilân etmişti ve Kinggangshan'da evlilik kurallarını dikkate alması için daha az sebep vardı. O sırada Yang Zuo'nun üç karısı vardı. Kendi karısını ve küçük oğlunu altı yıl önce Siçuan'da terk etmiş olan Çu De ise kendisinden çok genç bir kadınla yaşıyordu.

Gene de Mao'nun Yang Kayhuy'a sadakatsizlik gösterdiği için suçluluk duyduğu ve acı çektiği açıktı. Kendini haklı çıkarmak için He Zichen'e eşinden hiç haber almadığını ve onun idam edilmiş olabileceğini söyledi. Ancak ne o sırada ne de daha sonra Çangşa'daki ailesiyle bağlantı kurmaya çalıştığını gösteren hiçbir belirti yoktur. Genç bir kadınla birlikte yaşama kararının, dış dünya ile, devrimin onu iyice içine almasından önceki "normal" dünya ile arasındaki bağları evreler halinde kesme yönünde neredeyse bilinçli bir adım olduğu görülür.

Kayhuy birkaç ay sonra Mao'nun yeni bir "eş" bulduğunu öğrendiğinde derin bir üzüntüye kapıldı.* Evliliğinin ilk yıllarında onun eski sevgilisi, onunla bir ilişki yaşadığından kuşkulandığı (muhtemelen yersiz bir kuşku) Tao Yi'yi kıskanmaktan helâk olmuştu. Oysa şimdi onun tarafından tamamen terk edilmişti. Kayhuy intihar etmeyi düşündüğünü, ancak çocuklarının hatırına bunu yapmaktan kendini alıkoyduğunu yazıyordu.

Siyasal sükûnet dönemi kısa süre içinde sona erdi ve taşra rekabetleri yeniden su yüzüne çıktı. Kiangsi parti komitesi 112 km. kuzey doğudaki Kian kentine saldırması için Mao'nun başının etini yiyordu. Hunan'dan peş peşe elçiler geliyor, her biri, Dördüncü Kızıl Ordu'nun ana güçlerini Hengyang'ın güney mntıkalanna göndermesi, Çu De'nin mart ayında yenilgiye uğratıldığı bölgede yeni bir ayaklanma girişiminin başlatılması için ısrar ediyordu.

Bu durum görüldüğü kadar mantıksız değildi. Hengyang, Hunan'ın orta bölgesini güneye bağlayan ana koridoru denetliyordu. Burada başarılı bir ayaklanma, Tan Yankay'ın

* 1972'de Yang Kayhuy'un teyzelerinden biri Çangşa'daki eski evde, içinde 100 tane elçiler olan bir bota ça buldu. Belgelerin arasında 1928 ya da 1929 tarihinden kalma bir mektup vardı. Mektup Kayhuy'un Mao'nun sadakatsizliğini bildiğini ortaya koyuyordu. Orijinal Mektup Post. Arşivinde bulunan mektup yer yer ıslanmış ve böcekler tarafından tahrip edilmiş olduğu için okunamayacak durumdaki. Mektubun varlığı resmi düzeyde onaylanmamıştır.

on yıl kadar önce kendi güney ordularını yerleştirdiği ve Çangsa'ya saldırı fırsatı kolladığı bölgede yeni bir üs alanının kurulmasını sağlayarak, geleneksel olarak en devrimci iki eyalet, Hunan ile Guangdong arasında bağlantı kurmayı mümkün kılacaktı. Fakat tam da bu nedenden ötürü, Mao ve Çu'nun gayet iyi bildikleri gibi, bölge Dördüncü Ordu'nun saldırın olasılığına karşı gayet iyi savunuluyordu.

Hunan parti komitesi Mao'nun açıkça direnmesini bekliyordu, çünkü onu eyalet sekreteri olan 23 yaşındaki Yang Kayming'in Sınır Bölgesi Özel Komitesi'nin sorumluluğunu yüklenmek için bizzat Kinggangşan'a gitmekte olduğu konusunda bilgilendirmiş ve gönderdiği nota tartışmaya yer bırakmayacak şekilde şu sözleri eklemişti: "[Talimatlarımızı] hiçbir duraksamaya yer bırakmayacak şekilde acilen yerine getirmelisiniz." Ne var ki Yang Kayming'in gelişinden kısa süre önce Özel Komite ile Dördüncü Ordu'nun Askeri Komitesi'nin 30 Haziran günü Mao'nun başkanlığında yaptıkları ortak bir toplantı Hanyang planını kesin bir tutumla reddetti. Çangsa'ya gönderdiği bir mektupta Mao, ilerlemeleri halinde bütün Dördüncü Ordu'nun kaybedilebileceği uyarısında bulunuyordu. Anlaşılan Yang kendisini bu kararı iptal edecek kadar güçlü hissetmedi. Huzursuz bekleyiş iki hafta sürdü.

Daha sonra Hunan ve Kiangsi ordularına bağlı unsurların Kinggangşan'a yeni bir saldırın için hazırlanmakta oldukları haberi geldi. Çu'nun 28. ve 29. alaylarının Hunan'a geçmeleri ve civardaki orduya geriden saldırımları kararlaştırıldı. Mao'nun birlikleri, 31. ve 32. alaylar, Çu'nun adamları geri dönene kadar Kiangsi birliklerinin ilerlemelerini engelleyeceklerdi.

Savaş planının ilk bölümü gayet iyi işledi. Fakat Çu önceden kararlaştırıldığı gibi Mao'nun birlikleriyle bağlantı kurmak üzere geriye doğru yürümek üzereyken, Çu'nun güçlerine eşlik etmekte olan Yang Kayming ve yirmi yaşındaki genç arkadaşı Du Siukingi eyalet komitesinin ilk emirlerinin uygulanması gerektiği konusunda yüksek parti kurullarına başvurdular. Çu'nun iki alayı itaat ederek Hengyang'a doğru yola çıktılar. Sonuç tam da Mao'nun tahmin ettiği gibi oldu. Kendi birlikleri üstün bir Kiangsi gücü tarafından bozguna uğratılarak tepelere çekilmek zorunda bırakıldılar. O yıl içinde ikinci kez Ninggang ve ovadaki iki komşu ilçe ele geçirildi. O sırada Mao'ya elinde kalan güçlerle güney Hunan'daki Çu'ya katılması için baskı yapmak üzere Çangsa'dan bir başka genç elçi gönderildi. Toplantı devam ederken odaya bir haberci daldı ve Çu'ya bağlı güçlerin ezici bir yenilgiye uğradıklarını bildirdi. 29. Alay öyle hırpalanmıştı ki savaşıma yeteneğini neredeyse tamamen kaybetmişti. 28. Alay'ın Kinggangşan'a çekilmekten başka çaresi kalmamıştı. Tartışma bu noktada sona erdi.

Ne var ki Dördüncü Ordu'nun sorunları henüz sona ermemişti. Çu'nun güçleri firarlar nedeniyle daha da zayıfladı ve Mao'nun Kinggangşan'ın güneybatısındaki Guingdong'da ona katılmak üzere harekete geçmesi üzerine yerel Guomintang komutanları or-

taya çıkan düzensizlikten yararlanarak yeni bir saldırı başlattılar. Bu kez korunaklı bölgeye büyük bir tehlike yaratacak şekilde yaklaştılar.

30 Ağustos günü He Tingying adında genç bir komünist subay Hunan Sekizinci Ordusu'nun üç alayına ve Kiangsi birliklerine bağlı bir alaya karşı, Ninggang'ın üzerindeki tepelere hâkim dar Huangyang geçidini fazla güçlü olmayan tek bir taburla tuttu. Milliyetçiler büyük kayıp verdiler ve karanlık çöküp de saldırı sona erdiğinde kararlılıklarından eser kalmadı. Mao bu olayı kutlamak için yazı fırcasına sarıldı:

*Savunmamız sert bir kale gibi,
Ortak irademiz güçlü bir duvar.
Kükreyen silah sesleri geliyor Huangyang'dan
Düşmanın gecenin içinde kaçtığını bildirerek.*

O sırada Mao'nun konumu gayet belirsizdi. Yang Kayming temmuz ortalarında Sınır Bölgesi Özel Komitesi sekreteri olarak yönetimi devralmıştı. Ancak Guydong'da Mao kendi Sekreterliği altında orduyu temsil eden rakip bir "Eylem Komitesi"nin kurulmasını planlamıştı.

Bu arada güney Hunan seferi, nisanda güçlerini birleştirdikleri sırada Mao ile Çu De arasında ortaya çıkan ve kâğıt üzerinde halledilen gerilimleri yeniden canlandırdı. Çu'nun Mao'nun vesayetinden kurtulma ve askeri komutan olarak oynadığı rolü yeniden üstlenme fırsatı bulduğu için keyifli olduğu görülüyordu. Yenilgiyle sonuçlanmış olsa bile, bir kez özgürlüğün tadını aldığı için Mao'nun yaz aylarındaki başat konumunu yeniden kazanmasını kabul etmekte duraksadı. Ayrıca, Çu'nun bazı taraftarları ve belki kendisi de bu anlaşmazlığı, Hunan Komitesi'nin başlangıçta önermiş olduğu gibi 31. ve 32. alayların kendilerine bağlanmasını Mao'nun reddetmiş olmasına atfediyorlardı.

Ekim ayında Maoping'de toplanan İkinci Sınır Bölgesi Parti Kongresi'nde yetkilerin Mao ile Yang Kayming arasında bölüşülmesi resmen onaylandı. Yang, Özel Komite'nin başında kaldı, ancak sağlığı bozuk olduğu için tarafsız bir kişi olan Tan Çelin vekil olarak tayin edildi. Yirmili yaşların ortasında olan Tan Çelin eski bir işçiydi ve Mao'nun Çaling'de kurduğu ilk Sovyet hükümetinin başında bulunmuştu. Mao kendisini fiilen Ordu Siyasal Komiseri haline getiren "Eylem Komitesi" konumunu elde tuttu. Ancak delegelerin serbest oyuyla belirlenen Komite üyeleri arasında en sonlarda yer alıyordu. Kongre'nin siyasal karar metni bu konuya açıklama getiriyordu. Metinde, "geçmişte," deniyordu, "Parti organlarının tamamı bireysel diktatörlükler, parti sekreterinin otokrasileriydi; kolektif liderlik ya da demokratik ruh hiçbir şekilde yoktu." Yoldaş Mao'nun bu durumun başlıca sorumluları arasında yer aldığı kuru bir üslûpla belirtiliyordu.

Mao'nun siyasetleri hâlâ saygı görüyordu: Geçen şubat ayında alınan ve ayrıntıları son-

baharda dağlara ulaşan Komintern kararı temelinde Kongre'nin onaylanmış siyasal stratejisi Mao'nun fikirlerini yansıtıyordu. Ancak yakın çalışma arkadaşlarının Mao'ya söyledikleri gibi, onun önderlik tarzı artık istenmiyordu.

Bu anormal durum kasım ayının başlarında, Li Veyhan'ın haziran ayında taslağını hazırladığı bir Merkez Komitesi talimatının yaklaşık beş ay süren bir seyahatin ardından Kinggangsan'a ulaşması üzerine sona erdi.

Mao sevincini gizleyemedi. "Bu mükemmel mektup," dedi, "hatalarımızın çoğunu düzeltmiş ve buradaki pek çok tartışmalı konuyu çözüme bağlamıştır." Sınır bölgesinde "yüksek parti organı" olarak yeni bir Cephe Komitesi örgütlendi. Mao, komitenin sekreteri oldu. Diğer önde giden üyeler, Askeri Komite Başkanı olarak Çen Yi'nin yerini alan Çu De ve Mao'nun önerisiyle Yang Kayming'in yerine kalıcı Özel Komite Sekreteri olan Tan Çenlin idi. Bu gelişme sadece geleneksel yetkiler hiyerarşisinin yeniden kurulmasını, Cephe Komitesi'nin gerektiğinde yerel parti organları üzerinde yetkili olmasını değil, Dördüncü Ordu'nun üs bölgesinde her bakımdan öncelikli olmasını da sağladı. Özellikle bu ikinci kararın ne kadar önemli olduğu gelecek kış anlaşılacaktı. Mao'nun kişisel konumu şimdilik sağlama bağlanmıştı, ama aynı şey üs bölgesinin geleceği için söylenemezdi.

Üç hafta sonra Merkez Komitesi'ne gönderdiği bir raporda Mao yüz yüze bulunduğu zorlukları ayrıntılı biçimde betimledi. Önemli bir sorun, sınır bölgesindeki parti üyelerinin neredeyse tamamen köylülerden ibaret olmasıydı. Bu köylülerin "küçük burjuva bilinci" sürekliliği bozuyor ve onların çığınca bir cesaret ile paniğe kapılıp kaçma arasında gidip gelmelerine yol açıyordu.

Mao'ya göre buna verilecek uzun vadeli yanıt partinin öncü organlarına daha çok işçi ve asker katarak "proletarya bilinci"ni geliştirmekti. Bu Şanghay'daki ideologlara hoş görünmek için düşünülmüş bir Marksist ortodoksi ibadeti değildi. Köylü alayları baskı altında peş peşe parçalanmışlardı. Bu alaylar arasında, Eylül 1927'de Mao'nun Sanvan'daki kendi 3. Alayı ve temmuz ayında Hengyang yakınlarında bozguna uğrayan Çu De'nin 29. Alayı da vardı. Mao artık "proletarya önderliği"nin başarısının önkoşulu olduğunu anlamıştı. Bu parti dogmasıyla ilgisi olmayan bir mesele, köylü isyanının belkemiğini oluşturma meselesiydi. Kısa vadede başvurulabilecek bir çare daha vardı. Partinin sonraki gelişimi bakımından gene uzun vadeli sonuçlar yaratacak bu çare, bazı kişilerin tasfiye edilmesiydi.

Yaz aylarında sınır bölgesi azami boyutuna varmış, komünistler sıkı bir denetimi kurmuşlar ve partiye katılım pek çok kişiye yapılacak en akıllıca şey gibi gelmeye başlamıştı. Bu şartlarda üye sayısı iyice balonlaşarak 10.000'i aştı. Bu kez toprak ağası ve toprak sahibi unsurlar ve pek çok zengin köylü, "kâğıt oynayan, kumarıcı, serseri ve yoz faaliyetlerde bulunan" kişilerle birlikte ayıkkındı. Sonuç, Mao'nun raporunda gururla belirttiği gibi, daha küçük ama çok daha savaşçı bir partiydi.

Ne var ki sınır bölgesindeki esas faaliyet siyasal değil askeriydi. “Savaşmak,” diyordu Mao Merkez Komitesi’ne, “günlük hayatımızı oluşturmaktadır.” Nançang ve Güz Hasadı ayaklanmaları sırasında komünistlere katılmış olan profesyonel askerler Kızıl Ordu’nun belkemiğini oluşturluyorlardı. Ancak bu askerlerin sadece üçte biri kalmış, diğerleri ölüm, sakatlık ya da firar nedeniyle kaybedilmişti. Açığı kapatmak için savaş suçluları ve “boşta gezenler” (yani, eşkiya, serseri ve hırsızlar) silah altına alınmışlardı. Talihsiz geçmişlerine rağmen bu insanlar, Mao’ya göre, zamanla “özellikle iyi savaşçılar” haline gelmişlerdi ve Kızıl Ordu onlardan yeterince yararlanamıyordu. Askerlerin çoğunun sınıfsal duyarlık geliştirmiş olduklarını da ekledi; neden savaştuklarını biliyorlar ve zor koşullara şikâyet etmeksizin katlanıyorlardı.

Gene de kışın sonuna doğru kasvetli bir hava vardı. Daha sonra Mao buna “bir tükenme ve bozgun atmosferi” diyecekti. Çu De ise, birliklerin açlık çekmeye başladıklarını hatırlayacaktı. Yirmi sekiz gram tuz, bir gümüş dolara mal oluyordu. Bu da bir işçinin aylık ücretine eşitti. Öteki günlük zorunlu ihtiyaçlar hiçbir şekilde karşılanamıyordu. Kışlık giysi ve hastalara ilaç bulunamıyordu.

Para yetersizliği nedeniyle ücret sistemi kaldırıldı ve yerine bir destek sistemi konuldu. Buna rağmen bir aylık yiyecek masrafı 5.000 doları buluyor ve her bakır kuruşun ,malına el konulan toprak ağaları ve tüccarlardan sağlanması gerekiyordu. Mao ve Çu De’nin imzaladıkları “resmi fon artırma mektubu”nda kibar bir dille şöyle deniyordu:

Kızıl Ordu ... tüccarları korumak için her türlü çabayı gösteriyor. [Ne var ki] şimdiki yiyecek maddesi kıtlığı nedeniyle, bizim adımıza 5.000 dolar, 7.000 çift saman sandalet ve 7.000 çift çorap [ve] 300 top beyaz kumaş toplama nezaketi göstermenizi rica etmek için size yazıyoruz. Bu akşam saat sekizden önce bunların sağlanması gerekmektedir ... Eğer bu ricamızı göz ardı ederseniz, bu [siz] tüccarların gerici ile işbirliği yapmakta olduğunuzu kanıtlayacaktır ... Bu durumda [kasabadaki] bütün gerici dükkânlarını ateşe vermek zorunda kalacağız ... Sonra bizi uyarmadınız demeyin!

Dükkân sahipleri hemen itaat ettiler. Ne var ki Mao’nun kaydettiği gibi, “Belirli bir yeri sadece bir kez kamulaştırabilirsiniz; daha sonra alabileceğiniz hiçbir şey yoktur.” Birlikler üs bölgesinde kaldıkları sürece henüz malı mülkü tüketilmemiş “toprak sahipleri ve yerel zorbalar” bulmak için daha ilerilere gitmek zorunda kaldılar. O zaman bile, genellikle toprak ağasının tek ürünü afyondur ve askerler afyona el koyup satmak zorunda kaldılar.

O kasım ayında Mao ilk kez üssün terk edilebileceğini öne sürdü. Olasılık planı güney Kiangsi’ye çekilmektir, fakat –diye vurguluyordu Mao– “ekonomik durumumuz, güney Kiangsi’ye yaşayabileceğimiz tek yer haline gelecek ölçüde kötüleşirse” bunu yapacağız.

Bir ay sonra bu olasılığı ansızın yaklaşuran iki olay gerçekleşti. Temmuz ayında kuzey

Hunan'da Pingkiang'da isyan eden yaklaşık 800 kişilik Guomintang askerinden oluşan bir güç sınır bölgesine ulaştı. Komutanları Peng Dehuay, sert, açık sözlü bir adamdı. Otuzlu yaşlarının başındaydı ve sapına kadar askerdı. Mao'nun yerlisi olduğu Siangtan bölgesinden geliyordu. Onun, Beşinci Kızıl Ordu dediği güçleri, Dördüncü Ordu'yla birleştirildi ve Peng de Çu De'nin yardımcısı oldu. Bu arada, Kiangsi ve Hunan GMD ordularının, öncekilerden çok daha büyük ölekte yeni bir kuşatma seferine çıkma hazırlıkları içinde olduğuna dair bilgiler geliyordu. On dört alaydan oluşan 25.000'den fazla asker beş ayrı yoldan Kinggangşan'a yaklaşmaya başladı.

İzlenecek strateji sorunu yeni bir aciliyet kazandı.

Peng'in gelişi dengeyi belirgin biçimde değiştirdi. Bu durum oturup beklemeyi imkânsız kılıyordu, çünkü kış boyunca yeni ve genişletilmiş bir güce direnmek için yeterli erzak bulunamayacaktı. Bu durum eşgüdümlü bir hamle için yeni imkânlar bulmaya yol açtı.

Yılbaşından hemen sonra Ninggang'da yapılan genişletilmiş bir Cephe Komitesi toplantısında, Peng'in adamlarının ve Vang Zuo ile Yuan Vencay'ın 32. Alay'ının üssü savunmak için geride bırakılmasına, 28. ve 31. Alaylara önderlik eden Mao ve Çu'nun doğudaki iki kentten birini, Kian ya da Gançou'yu kuşatarak düşmanın gerisine saldırmak üzere bölgeden ayrılımlarına karar verildi.

14 Ocak günü şafak vakti, ana güç, dağların sarp doruklarından geçen ve nadiren kullanılan bir güzergâhı izleyerek Kinggangşan'dan ayrılıp sıradağların güney tepelerine doğru sessizce yola çıktı. Çu De bu yolculuğu şu sözlerle betimledi: "Yol yoktu, hattâ takip edilecek bir keçi yolu bile yoktu ... Sivri taşlar ve kaya parçaları askerlerin ayaklarındaki sandaletleri parçalıyordu ... Çukurlar karla kaplıydı ve dondurucu bir rüzgâr askerlerin vücutlarını öylesine şiddetle kırbaçlıyordu ki, ilerlerken devasa kayalara iyice yapışarak sürünüyorlar, aşağıdaki derin kanyona uçmamak için birbirlerine tutunuyorlardı." O gece 25 mil güneydeki Dafen'de bulunan bir Kiangsi taburunu silahsızlandırdılar ve düşmanın sahra mutfağından karınlarını doyurdular. Fakat ertesi gün, önceden kararlaştırıldığı gibi, Gançou'yu tehdit etmek için doğuya sapacakları yerde sınır kasabası Dayu'ya ulaşana kadar güney istikametinde yürümeye devam ettiler. Orada bir Guomintang tugayı tarafından ağır bir bozguna uğratıldılar ve dağılarak Guangdong'a doğru geri çekildiler.

Mao, Peng'in birkaç yüz askerinin üzerindeki baskıyı kaldırmak için vaat etmiş olduğuna şaşırtmacayı sahnelemeye gerçekten niyetli miydi? Peng'in her otuz düşmana karşı sadece bir askeri vardı. Yoksa bu, ana gücü güvenli biçimde uzaklaştırmak için yapılan sinik bir manevra mıydı? Peng, Mao'nun kendisine ihanet ettiğini düşünüyordu. Bu olayların acı anısı kırk yıl sonra bile unutulmadı.

Peng yaklaşık bir hafta kadar yardım görmeden dayandı. O sırada beş geçitten üçü aşılmıştı. Ayakta kalan üç bölüğü bir araya getirdi ve şiddetli bir kar fırtınasının orta yerinde yüzden fazla kadın ve çocuğa, Mao güçlerinin geride bıraktıkları hasta ve yaralı askere yol

açarak düşman kuşatmasını yarmak gibi imkânsız bir girişime başladı. "Bütün bir gün ve bütün bir gece," diye yazdı daha sonra, "keçilerin izlerini takip ettik ve Kinggangşan'ın en yüksek zirvesinin eteklerindeki sarp kayalıklara tırandık." Kaçabilecekleri hiçbir yol yoktu. Birkaç gün sonra yaşanan bir başka savaşın ardından Peng yoklama yaptı: Pingkiang'dan birlikte ayrıldığı 800 askerden geriye 283 kişi kalmıştı.

Mao'nun ordusu biraz daha şanslıydı. İlk ay içinde Mao ve Çu De Kinggangşan'dan birlikte yola çıktıkları 3.500 adamın 600'ünü kaybettiler. Gené de bu, Mao'nun yazdıklarına bakılırsa, korkunç bir kayıp, Kızıl Ordu'nun kuruluşundan beri yaşanan en kötü durumdu. Mao ve askerleriyle birlikte yürüyen He Zichen'in durumu daha da zordu, zira kendisi ilk çocuklarına beş aylık hamileydi. Çu De'ye göre, bu "dehşet bir dönem" idi. En azından geçici olarak sürekli bir yeni üs bölgesi kurma umudunu terk ettiler ve gittikleri her yerde, Kızıl güçlerin hareketinden sonra yeraltında faaliyet gösterebilecek gizli sovyet hükümetleri ve parti komiteleri kurmaya çalıştılar. Yeni bir tür savaş başladı: artık sabit mevziler savunulmuyor, esnek gerilla savaşı veriliyordu.

Kinggangşan'da zaten sorunlu olan parti merkeziyle iletişim artık tamamen kesilmişti. 1929'un ilk üç ayında Mao'nun güçleri sadece Şanghay'la değil, eyalet parti yetkilileriyle de bütün teması kaybettiler. Dağlardan ayrılmadan önce Mao gizli bir mesaj merkezi oluşturmak için Pingsiang'a dört ons altın göndermişti. Bu kez daha da iddialı bir girişimde bulunarak Amoy'daki haberleşme üssünün finansmanını karşılamak için Fukian'a 5.000 dolar değerinde Afyon gönderdi. Bunların hiçbiri iyi sonuç vermedi. Mao'nun o yıl yazdığı mektuplar Merkezi rehberliğin yokluğuna ve Kiangsi komitesinin doküman aktarmadaki yetersizliğine ilişkin sitemlerle doluydu.

Bu durumun avantajları da vardı. Mao ve Çu, bir başka yerde tahayyül edilen yetersiz taktikleri uygulamak zorunda kalmadan, karşılaştıkları sorunlara kendi çözümlerini uyguluyorlardı. Aslında Mao'nun o kış aylarında Merkez Komitesi'ne yazdığı gibi, Kinggangşan döneminden çıkan derslerden biri, "askeri eylemle ilgili daha yüksek kademelerden gelecekte verilecek emirler, her şeyden önce fazla katı olmamalıdır," şeklindeydi. Aksi takdirde, sahradaki liderler, "itaatsizlik ... [ile] yenilgi" arasında tercih yapmak gibi "gerçekten zor bir konum"da kalıyorlardı. Temasın kesilmesi bu zorluğu ortadan kaldırıyordu. Ama bu aynı zamanda güney ve orta Çin'deki daha küçük Kızıl toplulukların önderleriyle birlikte Mao'nun da, birbirini ve uğrunda savaştıkları farz edilen Moskova ve Şanghay siyasetlerini göz ardı ederek hayatta kalma mücadelesi verdikleri anlamına gelir. Çoğu zaman gazetelere bile ulaşamıyorlardı.

Haberleşme sorunları Mao ile Merkezi liderlik arasında, Hunan parti komitesiyle Mao arasında önceki farklılıklardan çok daha ağır yankılar yaratacak bir anlaşmazlığın zemini-

ni oluşturunuyordu.

1929'un ocak ayı başlarında, altı ay kadar önce Moskova'da toplanan Altıncı Kongre'nin temel tezleri nihayet Kinggangşan'a ulaştığında, büyük bir coşkuya kapıldılar. "Karar metinleri ... gayet doğru ve onları büyük bir sevinçle benimsiyoruz," diye yazdı Mao, Şanghay'a. Merkez Komitesi'ne yeniden seçildiğini öğrenmek de onu mutlu etmişti kuşkusuz. Artık yirmi üç tam üye içinde on ikinci sırada yer alıyor ve bu durum Kızıl Ordu'nun kazandığı önemi gösteriyordu. Mao'nun o sırada bilmediği ve tahmin edemeyeceği şey, eski bir dok işçisi ve Vuhanlı bir sendika lideri olan yeni Genel Sekreter Siang Çongfa'nın aslında göstermelik olduğu ve gerçek iktidarın her ikisi de resmi Merkez Komite üyeleri sıralamasında Mao'dan sonra gelen Çu Enlay ve Li Lisan'da olmasıydı.* Aslında Mao neredeyse yıl sonuna kadar Li'nin gerçek konumu hakkında hiçbir şey bilmeyecekti.

Parti Merkezi de Mao'nun durumu hakkında aynı ölçüde bilgisizdi. Şubat ayı içinde, Mao'nun güçlerinin Kinggangşan'dan ayrıldığına dair ilk raporlar Şanghay'a geldiğinde, Politbüro tam dokuz aydır ondan tek bir haber bile alamamıştı. Bu koşullar altında Çu Enlay, Mao ve Çu De'yi askeri güçlerini korumaları için mümkün olan her türlü önlemi almaya zorlayan bir mektup hazırladı. Bu amaçla Çu, askeri güçleri köylere dağıtılmasını, onar kişiden ya da en çok birkaç yüz kişiden oluşan birkaç birlikle "köylülüğün günlük mücadelesi"ni sürdürmelerini ve partinin nüfuzunu yaymalarını, ortaya çıkmak için daha uygun bir ortamın oluşmasını beklemelerini öneriyordu.

Mao ilköşel olarak bu yaklaşımdan hoşlanmamıştı. Geçen ay merkez komitesine yazdığı raporda (Merkez bu raporu henüz alamamıştı) "dencyimimiz [bunun] hemen her zaman yenilgiye yol açtığını ortaya koymuştur" diyordu. Bu tip önerileri kabul etmek artık daha da zordu, çünkü mektupta Mao ve Çu'nun Şanghay'a dönmeleri gerektiği söyleniyordu.

Temmuz 1927'de Mao'yu Hunan'daki üssünden uzaklaştırmaya çalışan ve başansızlığa uğrayan Çu Enlay bu kararın yol açacağı zorlukların gayet iyi farkındaydı ve onu daha hazmedilebilir hale getirmek için soruna büyük bir incelikte yaklaşıyordu:

İki yoldaş bir yılı aşkın süredir içinde çalıştıkları ordudan ayrılmakta duraksıyor olabilirler. Ne var ki MK ... Çu ile Mao'nun ayrılışlarının ordu açısından herhan-

* Altıncı Kongre'de yapılan seçimler biraz tuhaftı. Bunun bir sebebi temsil sorunuydu. Moskova'da yapılan kongreye partinin önemli kişileri, Mao, Peng Pay ve Li Veyhan katılmıyorlardı. Moskova üniversitelerindeki Çinli öğrenciler alelacele delege yapıp kongreye getirilmişlerdi. İkinci önemli neden bütün partiyi arkasında toplayabilecek tek bir Çinli önderin olmamasıydı. Sonuç olarak Komintern'in aday listesinde yer alan herkes merkez komitesi üyeliğine seçildi. Ancak seçim istenen sıralamayı ortaya çıkarmadı. Yeni politbüro içinde, Siang Çongfa MK sıralaması içinde 3.; Su Çaoçeng 9., Mao 12., Çu Enlay 14., Cay Hesen 16., Siang Ying 17.; ve Çang Guotao 23. oldu. Li Lisan MK içinde 22. sırada yer aldı ve politbüroya ancak oy hakkı olmayan üye olarak girebildi ve Kasım 1928'e kadar da tam üye haline gelemedi. Rusların hazırladıkları sahne istenen sonucu vermemişti.

gi bir kayba yol açmayacağına ve güçleri dağıtma planına yardımcı olacağına inanmaktadır ... Çu ve Mao MK'ya geldiklerinde, on bin kişilik güçlü bir silahlı kuvvete düşman karşısında bir yıl boyunca önderlik ederken edindikleri değerli deneyimi ülkenin her yerindeki yoldaşlarımıza aktarabilirler. Bu bütün devrimci davaya daha [da] büyük bir katkıda bulunacaktır.

Bu tutum mantıksız değildi: Kızıl Ordu dağıtıldığında Mao ve Çu'nun orada kalmasında herhangi bir amaç olamazdı. Talimat yazıldığı sırada, komünist güçlerin çekilmekte oldukları ve nereden bakılsa yok olma tehlikesinin görüldüğü şubat ayının başlarında Mao'ya ulaşmış olsaydı, Cephe Komitesi bunu çoğunlukla kabul edebilirdi. Fakat mektubun Şanghay'dan doğu Kiangsi'ye kadar 965 km. seyahat etmesi iki ayı aldı ve Mao ve Çu mektubu okudukları sırada durum dramatik biçimde değişmiş bulunuyordu.

Ocak ayının sonunda dağınık biçimde Guangdong'a çekilmelerinden sonra Fukian-Kiangsi sınırı boyunca, peşlerinde bir GMD Kiangsi birliği olduğu halde kuzeyin yolunu tutmuşlardı. 11 Şubat'ta Dördüncü Ordu Ruykin'in on beş mil kuzeyindeki dağların arasında bulunan Dabodi'de direnmeye karar verdi. Daha çok gece boyunca yürüyerek düşman hatlarının gerisine sızan Lin Piao alayı sayesinde, takipçiler kesin bir bozguna uğradılar. İki yüz tüfek, altı makineli tüfek ve yaklaşık bin asker ele geçirildi. Dört hafta önce Kinggangşan'dan ayrıldıklarından beri kazandıkları ilk zaferdi bu ve Mao, raporunda, "ordumuzun morali bu sayede önemli ölçüde yükseldi," diyordu. Bir ay sonra Fukian sınırını geçerek yönetim merkezi olan Tingçou kentini ele geçirdiler. Yörenin güçlü adamı ve o sırada Fukian İkinci Tugay'na komuta etmekte olan Guo Fengming öldürüldü ve cesedi üç gün boyunca sokakta teşhir edildi.

Bu başarılarla güçlenen Mao, Şanghay'a bir mektup yazarak Dördüncü Ordu'nun Tingçou ve Ruykin merkez olmak üzere yaklaşık yirmi ilçenin bulunduğu bir alanda gerilla savaşı vermeyi tasarladığını, daha sonra, kitleler yeterince seferber edildiklerinde, batı Fukian ve güney Kiangsi'de yeni ve sürekli bir üs bölgesi kuracaklarını bildirdi.

İki hafta sonra Çu Enlay'ın ordunun dağıtılması talimatı ulaştı.

Mao'nun Cephe Komitesi ve birlikleriyle birlikte ana güçlere katılmış olan Peng Dehuay'ın da desteğiyle verdiği yanıt, hem yeni talimatları kesin bir dille reddetmesi, hem de Şanghay Merkezi'ne tam bir eşit ilişki içinde yaklaşması bakımından dikkat çekiciydi. Karargâha bağlı muhalif bir sahra komiseri olarak değil, eşitlerinin önüne bir sorunu getiren üst düzey bir parti önderi olarak konuşuyordu:

Merkez Komitesi'nin mektubu karşı devrimci dalganın en yüksek noktasını temsil eden Kinggangşan seferine [ocak] ilişkin fazla kötümser bir değerlendirme yapmaktadır. Ancak bu dalga durmuştur ve o zamandan beri devrimci dal-

ga evreler halinde yükseldikçe bu dalga da evreler halinde geri çekilmektedir ... Mevcut kaotik durum içinde, ancak olumlu sloganlara ve olumlu bir ruha sahip olursak kitlelere önderlik edebiliriz.

Mao, orduyu dağıtmanın “gerçekçi olmayan bir yaklaşım” olduğunu, Çu Ciubay’in mace-racılığı kadar vahim bir hata olan “tasfiyecilik”le sonuçlanacağını söylüyordu. Kendisi ve Çu De elbette yeni atamaları, gerektiğinde ve “yeterli kişiler” gönderildiğinde kabul ede-ceklerdi. Şimdilik Kiangsi ve Fukian’da gerilla savaşı planları için çaba göstermek niyetin-deydiler. Mao beklentilerinin çok parlak, “[Kiangsi’nin başkenti] Nançang’a yaklaşma”nın gerçekçi bir umut olduğunu özellikle belirtiyordu. Savaş ağaları arasındaki çatlaklar Guo-mindang yönetiminin dağınkılgınlığını gösteriyordu ve Kızıl Ordu Kiangsi’de ve bitişik batı Fukian ile Çekiang’da “bir yıllık süre içinde” bağımsız bir sovyet rejimi kurmayı amaçla-malıydı.

Bu öneri hemen Mao’nun da “maceracı” eğilimlere kapıldığına dair suçlamalara yol açacaktı. Daha sonra kendisi de belirli bir süre vermekle hata ettiğini kabul etti. Ancak aşır-ı iyimser olmakla birlikte yaptığı çözümleme temelde hatalı değildi. Çin’de bulunanlar-dan çok daha büyük bir bağımsız sovyet rejimi bir yıldan daha fazla bir süre alsa da so-nunda Kiangsi’de kurulacaktı.

Mao’nun Şanghay’daki önderlikten daha iyi bir siyasal yorumcu olduğu inancı, Çu En-lay’in mektubundaki bir başka önemli görüşü çürütmesine de yansiyordu. “Partinin önün-deki büyük görev,” diye yazmıştı Çu, “parti’nin esas olarak ... sanayi işçileri arasındaki pro-leter temelini oluşturmak ve geliştirmektir.” Mao bunun doğru olduğunu söylüyordu, fa-kat

kırsal kesimdeki mücadele, küçük bölgelerde sovyetlerin kurulması ve ... Kızıl Ordu’nun büyümesi, kentlerdeki mücadelenin gelişmesi ve devrimci kabarışın hızlanması için gerekli önkoşulları oluşturmaktadır. O halde, kentlerdeki müca-deleden vazgeçmek ve sadece kırsal gerillacılıkla uğraşmak en büyük hata [olsa da] işçilerin önderliğini ihlal edeceği düşüncesiyle köylülerin güçlenmelerinden korkmak da –partimizin üyeleri arasında bunu düşünen varsa– fikrimce, hatalı olacaktır ... Yarı sömürge Çin’de devrim ancak işçilerin liderliğinden mahrum kalırsa başarısızlığa uğrayacaktır; köylü mücadelesi işçilerin mücadelesinden da-ha güçlü biçimde geliştiği için, devrim asla böyle bir akıbete uğramayacaktır. Al-tıncı Kongre köylü devrimini ihmal etme hatasına işaret etmiştir.

Bir yıl sonra kent devrimine karşı kır devrimi tezi Mao ile parti önderliği arasındaki uyum-suzluğun başlıca kaynaklarından biri haline gelecekti. Ama şimdilik Çu yol vermekle ye-

İndi. Kızıl Ordu'nun yeni zaferlerine ilişkin raporlar geldikçe, merkezden gelen emirler göz ardı edildi ve haziran ayında, Mao'nun mektubu nihayet geldiğinde, politbüro orduyu dağıtma planının yanlış olduğunu kabul etti.*

Ancak bütün bunların devamı da vardı.

Mao'nun, tarihin itici gücü olarak diyalektiğe, gecenin en karanlık bölümünün şafaktan hemen önce geldiğine olan inancı Kinggangşan'dan ayrılmalardan sonra geçirdikleri aylar boyunca güçlenmişti. Bu süre içinde Kızıl Ordu neredeyse çöküşün eşiğine gelmiş, ama daha uygun bir konum yakalayarak bütün sıkıntılardan öncekinden çok daha büyük bir güç kazanarak çıkmıştı. Fakat Dördüncü Ordu içindeki herkes sınır bölgesinin kaybını bu kadar rahat biçimde kabullenemiyordu. Pek çoğu, merkezin devrimin geleceğine ilişkin soğuk değerlendirmelerini paylaşıyor ve ordunun sürekli bir üs oluşturmaya çalışmaktansa ocak ayının sonundan beri yapmış olduğu gibi esnek gerilla savaşını sürdürmeye devam etmesi gerektiğini öne sürüyordu.

Nisan ortalarında Yudu'da bütün bu meseleler genişletilmiş bir önderlik toplantısında tartışıldı. Peng Dehuay'ın desteğiyle Mao'nun çizgisi ağır bastı. Dördüncü Ordu'nun batı Fukian'da yerleşmeye çalışması, Peng'in güçlerinin ise Kinggangşan'ı yeniden işgal etmek üzere batı Kiangsi'ye geri dönmesi kararlaştırıldı. Kiangsi'de bir yıl içinde bağımsız bir Sovyet rejimi kurma hedefi ezici bir çoğunlukla kabul edildi.

Ancak birlik görüntüsü yanıltıcıydı. Bir sonraki ay bir yanda Mao ile taraftarları, öte yanda çoğunun kendisini Çu De'yle özdeşlediği ordu komutanlarının çoğunluğu arasında derin bir yarıлма oldu.

Bu durum kısmen, bir yıl önce Kızıl Ordu'yu kurmak için bir araya gelmiş olan güçlerin farklı tarihlerinden kaynaklanıyordu. Mao'nun birlikleri, askeri becerileri Kinggangşan üs bölgesini kurarlarken öğrenmişlerdi. Çu De'nin adamları Nançang'dan Svatov'a, daha sonra kuzey Guangdong'a ve nihayet güney Hunan'a doğru sürekli hareket halinde olmuşlardı. Köken farklılığı savaşma tarzlarını da farklılaştırıyordu. Ama bu aynı zamanda Kinggangşan'da ilk siyasal konuşmasını yaparken ilân ettiği kesin inancını da yansıtıyordu. Mao, "Kızıl Bayrak daha ne kadar süre yüksekte tutulabilir?" diye sormuş ve ulusal çapta devrime giden tek gerçekçi yolun Kızıl üs bölgeleri kurmak olduğunu ilân etmişti.

Temel anlaşmazlık strateji konusundaydı. Ancak daha başka, kişisel anlaşmazlıkların da etkisi vardı. He Zichen'in bile kabul ettiği gibi, Mao bir otokrattı. Kinggangşan'da geçirdikleri sonbaharın ardından, Mao hakkında "ataerkil yönetim tarzı," "Sekreter diktatörlüğü" ve "aşırı merkezi güç" gibi şikâyetler işitilmeye başlandı. Mao'nun muhalifleri bu kez daha temkinliyidiler. Doğrudan ona saldıracak yerde, daha çok askeri meselelerde partinin rolü üzerinde odaklandılar. "[Parti] pek çok şeyi yönetiyor," görüşünü öne sürüyor ve

* Kızıl Ordu'yu dağıtma çağrısının başlangıçta Buharin'in "Çin'in koşullarına ilişkin bilgisizliği"nden kaynaklandığı öne sürüldü (Buharin o sırada zaten gözden düşmüştü ve rahatça suçlanabilirdi).

Mart 1929'da Tingçou'nun düşüşünden sonra Kızıl Ordu'nun gelişmesiyle birlikte "Cephe Komitesi her şeyi takip edemez," diyorlardı.

Bu, Mao'nun bizzat yarattığı bir sorundu. Şubat ayının başlarında, Kinggangsın'dan kaçışın ardından yaşanan en karanlık günlerde, Çu De'nin başında bulunduğu Askeri Komite feshedilmişti. Çok geçmeden, Mao'nun önerisiyle alayların yerini askeri kollar aldı. Sonuçta askeri karargâhların gücü önemli ölçüde azaldı. Çu ve mesai arkadaşları Mao'nun siyasal mekanizmasının dişlileri durumuna indirgenmek istemediler ve seslerini yükselterek Askeri Komite'nin yeniden kurulmasını talep etmeye başladılar.

Bu siyasal yılan çukurunun içine bir de Liu Angong adında bir genç sokuldu. Saf, yüksek fikir sahibi Liu, Çu Enlay tarafından Dördüncü Ordu'ya irtibat subayı olarak gönderilmiş ve kendisine uygun bir görev verilmesi rica edilmişti. Liu, Sovyetler Birliği'nden henüz dönmüş, orada Leninist teorinin her olası Çin sorununa bir yanıtı olduğunu öğrenmişti.

Mao, Liu'yu önceleri potansiyel bir müttefik ya da en azından potansiyel bir araç olarak görmüş olabilir. Mayıs ayının sonunda Fukian'da, Yongding yakınlarında yapılan hınc dolu bir toplantıda Mao, Çu'ya Askeri Komite'nin yeniden kurulmakta olduğunu ve Liu'nun Komite'nin sekreteri ve ordunun Siyasal Bölümü'nün şefi olacağını bildirdi. Bu uygulamanın Mao için avantajı Çu De'nin sekreterliği yeniden ele geçirmesini önlemesiydi. Bu rekabet Mao'nun gözünde giderek, "uzun süredir baskılanmış hırslar"a sahip olmakla özel olarak suçladığı Çu ile kendisi arasında bir iktidar mücadelesi haline geliyordu.

Ancak Mao'nun anlaşmazlığı ustalıklı halletme girişimi geri tepti. Yeni komite kurulduğunda Liu'nun ilk eylemi kendi rolünü Cephe Komitesi pahasına genişletmek oldu. Liderliğin 8 Haziran'da Bayşa'da yaptığı bir sonraki toplantıda Mao her konuda karşı karşıya gelmenin kaçınılmaz olduğu sonucuna vardı. Acı bir ifadeyle Cephe Komitesi'nin "ne canlı ne de ölü" olduğunu söyledi; Dördüncü Ordu'nun sorumluluğunu devralması bekleniyordu, fakat onu yönetecek yetkiden yoksundu. Mao, bu koşullar altında, başka bir sekreter bulmaları gerektiğini ilân etti. İstifa etmeyi düşünüyordu.

Bu bir blöftü ve ilk anda başarılı olacak gibi göründü. Toplantı daha bir hafta önce yeniden kurulan Askeri Komite'nin feshine beş oya karşılık otuz altı oyla karar verdi. Ne var ki daha kapsamlı strateji ve önderlik sorunlarının, sekiz aydır ilk kez toplanacak olan tam katılımlı bir Dördüncü Ordu Parti Kongresi'ne bırakılması gerektiği sonucuna vardı. Bu kurul iki hafta sonra yöredeki bir okul binasında toplandığında, başkanlık makamında Mao değil, Çen Yi oturuyordu.

Mao "ataerkil eğilimleri" nedeniyle suçlandı ve çalışma tarzı şiddetle eleştirildi. Çu De'nin çizgisi de aynı şekilde kınandı. Mao ordunun sabit üs alanlarını güçlendirmeye çalışmaksızın gerilla savaşı vermekte ısrar ederek "gezgin eşkiya zihniyeti"ne savrulduğunu söyleyip karşı suçlamada bulundu. Bu suçlama "gerçek bir sorun" oluşturmadığı gerekçe-

siyle göz ardı edildi ve iki ay önce yaptığı “bir yıl içinde” Kiangsi’nin tamamını işgal etmeye çalışma önerisi bu kez bir hata olarak değerlendirildi. Yeni Cephe Komitesi seçildiğinde, Mao ve Çu üyeliklerini korudular. Mao parti temsilcisi, Çu ise ordu komutanı olarak kaldı. Ancak Çen Yi sekreterlik görevine getirildi. Yirmi bir ay önce dağlara çekilme hareketından beri üçüncü kez Mao’nun yolu kesilmişti.

Siyasal kavga bir karar noktasına doğru gelişirken, o sırada on dokuz yaşında olan He Zichen bir kız doğurdu. Bebeği yanlarında tutmadılar. He Zichen, Kızıl Ordu’daki diğer kadınların yaptığı gibi doğumundan yarım saat sonra bebeği, içinde on beş gümüş dolarn bulunduğu bir paketle, bakması için bir köylü aileye verdi. Daha sonra çocuğu teslim ederken ağlamadığını yazdı.

Sonraki beş ay boyunca Mao Dördüncü Ordu önderliğinin faaliyetlerinden uzak durdu. Sağlık nedenleri olduğunu söylemişti, ama sorun fiziksel olmaktan çok psikolojikti. He Zichen’in dediği gibi, “Hastaydı; derin bir üzüntü içindeydi ve üzüntüsel hastalığını daha da artırıyordu.” Bu durum onu temmuz ayını Batı Fukian Özel Komitesi’yle birlikte geçirmekten alıkoymadı. Onlara yeni üs bölgesini nasıl kuracaklarına dair tavsiyelerde bulundu. Mao, bu üs bölgesinin Yudu’da söz etmiş olduğu eyalet çapında bir sovyetin çekirdeğini oluşturmak üzere güney Kiangsi’yle bağlantı sağlayacağını umuyordu. Ancak Cephe Komitesi’nin yeni gerilla seferi planlarıyla ilgili herhangi bir faaliyet göstermeyi reddetti. Bu anlaşmazlık Çen Yi ile görülmemiş şiddetle bir tartışmaya girmesine yol açtı. Tartışma büyük bir öfkeyle karşılıklı bağışmalarla sona erdi.

Mao’yla anlaşamayan Cephe Komitesi temmuz ayının sonunda Çen’in Şanghay’a giderek Merkez’den arabuluculuk istemesine karar verdi. Çen yola çıkarken sekreterlik görevini Çu’ya bıraktı.

Birkaç gün sonra Mao sıtmaya yakalandı ve dağlarda uzak bir köye çekildi. Orada He Zichen’le birlikte küçük bir bambu kulübede kaldılar. Mao kulübeyi bir bilginin inziva mekânı olarak düzenledi ve ona “Kitapların Serveti Salonu” adını verdi ve bu sözleri bir tahaya yazarak kapının üzerine astı.

Kavgadan uzaklaşma kararı Mao’nun hayatı boyunca sık sık başvuracağı bir taktikti. Kısa süre içinde sonuç verdi. Çen Yi daha Şanghay’a varmadan politbüro kongre kararlarının kopyalarını almıştı. Kararların yanı sıra Mao’nun anlaşmazlığa ilişkin kendi görüşlerini içeren bir de mektup vardı. Mao mektupta delegelerin hatalı davrandıkları sonucuna vardığını yazıyordu. 21 Ağustos günü Çu’nun karargâhına bir talimat gönderildi; merkezeleşmiş parti liderliğinin önemi vurgulanıyor ve Mao’nun parti sekreterinin rolünü genişletme çabaları üstü kapalı biçimde onaylanıyor, bunun “kesinlikle atacak bir sistem olmadığı” söyleniyor ve şu görüşe yer veriliyordu: “Kızıl Ordu sadece savaşçı bir örgüt de-

gildir, propaganda ve siyaset yapma sorumluluğu vardır.”

Ortaya çıkan karışıklığın suçu talihsiz Liu Angong’a yüklendi. Hizipçiliği kızıştırmakla suçlandı ve Şanghay’a dönmesi söylendi, ancak Liu, emri yerine getiremeden bir çatışmada öldü.

Eylül ayının sonunda Çu, Mao’nun uzun mektubunu aldığı anda, yeni bir Ordu Kongresi için çağrıda bulundu ve katılması için Mao’ya haber gönderdi. Mao öneriyi reddederek, “Böylesine rastlantısal biçimde dönemem,” dedi. Bunun üzerine Kongre ona Cephe Komitesi Sekreteri olarak dönmesini resmen rica eden bir mektup gönderdi. Mao bu kez geldi, fakat çalışacak durumda olmadığını göstermek için bir sedye üzerinde taşınyordu. Bu gösteri istenmeyen sonuçlar doğurdu. Moskova’ya gelen hatalı raporlar yüzünden Komin-tern o bahar Mao’nun ölüm ilânını yayımladı. Üç hafta sonra Çen Yi, bizzat kendisinin yazdığı, Çu Enlay ve Li Lisan’ın onayladıkları yeni bir merkez komitesi belgesiyle döndü. Belgede, “devrimde önemli olanın sadece Kızıl Ordu olduğunu düşünen askeri yoldaşların dar bakışı” mahkûm ediliyor, Mao’nun derhal sabit üs alanlarının kurulması isteğinin yanlış olduğu savunuluyor ve bir yıl içinde Kiangsi’nin tamamını ele geçirme planı eleştiriliyordu. Mao’nun Çu’yla ilişkilerinin oluşturduğu kritik sorunda Merkez Komitesi taraf olmayı reddediyor ve ikisini de “hatalı çalışma yöntemleri” nedeniyle eşit derecede suçluyordu. Suçlama, “üslûpta karşıt konumları benimsemek ve birbirine tartışmak”tan; “birbirinden kuşkulanan ve birbirini siyasal olmayan bir bakış açısından değerlendirmek”ten; ve “kendi faaliyetleri konusunda açık olmamak”tan, tam anlamıyla, çocuk gibi hırlaşmaktan ibaretti. Mao’nun Cephe Komitesi Sekreterliği’nde kalması gerektiği belirtiliyordu; ancak Mao ve Çu hatalarını düzeltmeli ve birlikte çalışmayı öğrenmeliydiler.

Cephe Komitesi’nden gelen bir notla birlikte Mao’nun derhal dönmesini isteyen bu mektup, ekim ayının son haftasında Mao Batı Fukian’dayken yerine ulaştı. Mao mektubu dikkate almadı.

Bütün bunların sıtmayla ilgisi yoktu; o sırada yerel ilçe komitesi ona biraz kinin göndermeyi başarmış ve Mao tamamen iyileşmişti. O sırada siyasal bir görüş oluşturmaktaydı. Birlikte çalıştığı insanlar geçmişte üç kez onu toplam iki yıl kadar siyasal faaliyetten uzaklaştırmışlardı; önce Merkez Komitesi; daha sonra Hunan eyalet önderliği ve şimdi de Cephe Komitesi. Bu kez dönmeyi kabul etmeden önce onu istediklerinden emin olmaları gerekecekti. Bir sonraki ay Mao gündüzleri yöredeki köylülerle toprak reformunu tartışarak, geceleri de aralıklı olarak sürdürdüğü İngilizce öğrenme çabalarıyla geçirdi.

18 Kasım günü ordunun Guangdong’da güçlerinin üçte birini kaybettiği felaketli bir seferin ardından Çu De ve Çen Yi, Mao’ya ikinci kez yazdılar. Mao bu kez de karşılık vermedi. Bir hafta sonra bütün Cephe Komitesi ona “lütfen geri dönünüz ve faaliyetlerimizin sorumluluğunu üstleniniz” diyen resmi bir mektup ve ona eşlik etmesi için askeri bir müfreze gönderdi. Mao bu kez yumuşadı. 26 Kasım günü geri döndü.

Mao, Parti Merkezi'ne Dördüncü Ordu'nun fikirlerini "Merkez Komitesi'nin doğru rehberliği altında" birleştirme konusunda "kesinlikle hiçbir sorun" çıkmayacağı (bu, farklı görüşleri uzlaştırmaya çalışacağı anlamına geliyordu) güvencesini vermiş olsa da, amansız bir tutumla kendi konumunu güçlendirmeyi, Merkez'den gelen belgeleri kişisel yorumuyla eğip bükmeyi ve hoşlanmadığı belgeleri de göz ardı etmeyi sürdürdü.

Aralık 1929'da Batı Fukian'da Gutian adlı bir köyde topladığı konferans sonraki yıllarda Mao'nun partinin kolektif aklını kendi imgesiyle oluşturmak için tercih ettiği yöntemi oluşturan "düzeltme kampanyaları"na bir model olacaktı. On gün boyunca katılımcılar şube sekreterlerinin ve siyasal komiserlerin rehberliği altında "farklı hatalı fikirlerin köklerini açığa çıkarmak, bu fikirlerin verdiği zararı tartışmak ve bunların nasıl düzeltileceğini kararlaştırmak" için küçük gruplar halinde bir araya geldiler. Sekreter olarak Mao hangi fikirlerin "hatalı" hangilerinin "doğru" olduğunun belirlenmesi konusunda baş rolü oynuyordu. Çu De ve taraftarlarının genellikle birinci kategoride yer almaları şaşırtıcı değildi.

Mao'nun siyasal raporunun "Parti İçindeki Hatalı ve Proleter Olmayan İdeolojik Eğilimleri Düzeltme Sorunu" başlığını taşıyan giriş bölümü herkese hitap ediyordu. Burada, "saf anlamda askeri görüş noktası"; "bireysel bir tutumla disiplinden nefret etmek" biçiminde ortaya çıkan "aşırı demokrasinin zararlı kökleri" ele alınıyor; partinin rehberliği altında ve partiyle ilişkileri de kapsayacak şekilde her zaman gerekli olan "askeri yoldaşlık" vurgulanıyordu. Dokuz yıl sonra Mao aynı görüşü daha açık biçimde ifade edecekti: "Parti silahlara komuta eder: silahların partiye komuta etmesine asla izin verilmez."

İsmen Çu'dan söz etmemekle birlikte Mao askeri liderleri feodal uygulamaları hoşgörüyle karşıladıkları için, "tahammül edilemeyecek kadar kusurlu askeri uygulamalar"da bulundukları için acımasızca azarlıyordu. Bedensel cezalardan şikâyet ediyordu. Bu uygulamalar hâlâ, özellikle İkinci Kol'un (Çu'nun eski 28. Alay'ı temelinde kurulmuştu) subayları arasında gemi aızıya almış durumdaydı. Vahşet öyle bir noktaya varmıştı ki, bazı kişiler intihar etmişlerdi ve adamlar acıyla şöyle diyorlardı: "Subaylar askerleri dövüyorlar; onları öldüresiye dövüyorlar." Tutsaklara kötü muamele ediliyor; firar edenler kurşuna diziliyor; hasta ve yaralı Kızıl Ordu askerleri ölüme terk ediliyorlardı. Bütün bunları yapanlar parti ilkelerini pervasızca ihlal ediyorlardı.

Merkez'in talimatı Mao'nun liderliğini kesinleştirmişti. Ancak onun anlaşmazlıkları tetikleyen soruna –gerilla savaşı açmak mı, yoksa sabit devrimci üsler kurmak mı?– ilişkin görüşlerini değiştirmek için hiçbir şey yapmamıştı.. Birkaç gün sonra Lin Piao'ya yazdığı özel bir mektupta Mao bu noktayı açıklığa kavuşturdu. Mao, Merkez Komitesi'nin bir yıl önce Kızıl Ordu'nun dağıtılmasını önerdiği zamanki gibi çok kötümser olduğunu öne sürüyordu. Genelde Çin toplumunun içindeki ve özelde savaş ağaları arasındaki çelişkiler öylesine keskin bir hal almaktaydı ki, "tek bir kıvılcım bütün bozkın tutuşturabilir"di ve bu "çok kısa süre içinde" gerçekleşecekti:

Marksistler falcılık yapmazlar ... Fakat Çin'de yüksek bir devrim dalgasının kısa sürede oluşacağını söylediğim zaman, bazı insanların sözleriyle, "olması muhtemel" bir şeyden, hayali, ulaşılamaz ve eylem açısından önemsiz bir şeyden kesinlikle söz etmiş olmuyorum. Bu, denizde seyreden, kıydan bakıldığında direği ufukta görülebilen bir gemi gibidir; parıldayan ışınları yüksek bir dağın tepesinden görülebilen, Doğu'daki sabah güneşi gibidir; anasının rahminde huzursuz kımıldayan, doğmak üzere olan bir çocuk gibidir.

Mao bu satırları yazarken, hiçbir yeni devrimci yükselişin görülmediğini savunan parti siyasetine kesinlikle ters düşüyordu. Mao'ya yeniden yetki kazandıran aynı merkez talimatı, Cephe Komitesi'ni, özellikle savaş ağaları arasındaki çelişkileri abartmama konusunda uyarmıştı. Ancak aradan geçen iki ay içinde parti siyasetinin değişmiş olduğunu Mao o sırada bilmiyordu.

O sırada ortak Rus ve Çin yönetimi altında olan Mançurya'daki Çin Doğu Demiryolu'nun statüsü konusunda Çin ve Rusya arasında çıkan anlaşmazlık 1929 yılı boyunca devam etmişti. Çan Kay-şek'in yeni Mançuryalı lider Çang Sueliang tarafından desteklenen Nanking'deki milliyetçi hükümeti bu ikili sistemin sona ermesini istiyordu. Mayıs ayında Çin polisi, Harbin, Tsitsihar ve diğer Mançurya kentlerindeki Sovyet konsolosluklarını bası (bu konsolosluklar Çin'dekiler kapatıldıktan sonra da faaliyetlerini sürdürmüşlerdi) ve Sovyet görevlilerin komünist yıkıcılığı desteklemeye devam ettiğini gösteren belgelere el koydu. Temmuz ayında görevlilerin çoğu sınır dışı edildi ve kısa süre sonra bütün diplomatik ilişkiler kesildi.

Moskova biraz duraksadıktan sonra Çinlilere bir ders vermeyi kararlaştırdı. Ekim ayında Komintern ÇKP'ye yazarak, özellikle Mançurya'da ve Mao Zedung ile He Long'un' faal oldukları bölgelerde Rus ordu birliklerinin Çin sınırını geçerek başlatacakları bir cezalandırma seferiyle aynı zamana rastlayacak şekilde "gerilla savaşını güçlendirmelerini ve genişletmelerini" istedi. Bu mesaj aralık ayının başlarında Şanghay'a vardığı sırada Nanking hükümeti sözünden döndü ve barış istemeye başladı. Ancak mektubun içerdiği siyasal analiz kendi yoluna devam etti.

Moskova gerilla saldırısı çağrısını haklı çıkarmak için, Çin'in "yükselen bir devrim dalgası" ve "yükselen devrim dalgasının kesinlikle ulaşacağı nesnel bir varsayım"la nitelendirilen "derin bir uluslararası kriz dönemi"ne girmiş olduğunu ilân etmişti. Dil kasten belir-

* Nançang güçlerinin Eylül 1927'de yenilgiye uğramalarının ardından, He Long kuzeybatı Hunan'daki evine dönmüş ve Ocak 1928'de burada bir üs bölgesi kurmuş ve bir İşçi ve Köylü Devrimci Ordusu oluşturmuştu (bu durum, He Long'un Dördüncü Kızıl Ordu'nun da kurucusu olduğu gibi bir yenilgiye yol açar).

sızdı fakat genel havası daha önceki ihtiyatlı Komintern duyurularından çarpıcı biçimde farklıydı ve merkezi önderlikte başat bir kişi haline gelmekte olan Li Lisan'ı uzun süredir beklenen devrimci dalganın nihayet yükselmeye başladığını öne sürecek kadar ikna etti.

Li Lisan bunu 8 Aralık'ta çıkardığı bir Merkez Komitesi talimatıyla yaptı. Talimat, Kızıl Ordu'nun köylü özsavunma birliklerini de kapsayacak şekilde hızla büyümesi; farklı komünist askeri güçler arasındaki eşgüdümün, dağılma değil yoğunlaşma ilkesi temel alınarak iyileştirilmesi; kent ve kırsal bölgelerine ilişkin birleşik bir stratejinin oluşturulması için çağrıda bulunuyordu. En şaşırtıcı siyaset değişikliği bu birleşik strateji çağrısıyla gerçekleşiyordu:

Büyük kentleri ele geçirmekten kaçınmaya ilişkin önceki taktikler değiştirilmiştir. Zafer umudu varsa ve kitleler ayaklanabilecek durumdaysalar, kentlere saldırarak ve onları ele geçirmek gerekir. Büyük kentlerin servetine hızla el koymak çok büyük bir siyasal önem taşır. Bu strateji, bütün ülkede işçi köylü ve asker mücadelesiyle eşgüdümlü olması halinde, büyük devrimci yükselişi ilerletecektir.

Bu belge 1930'un Ocak ayı sonunda Kiangsi'ye vardığı zaman Mao, Merkez Komitesi'nin devrime ilişkin beklentilerinin kendi beklentilerine önemli ölçüde yaklaştığını gö-rerek biraz şaşırdı. Birkaç gün sonra Kian yakınlarındaki Pitou'da yapılan genişletilmiş bir Cephe Komitesi konferansında yoldaşlarının geçen yaz yaptığı analizin doğruluğunu bir-biri ardı sıra kabul ettiklerini ve Kian'dan başlayarak "bütün Kiangsi eyaletini kurtarma" amacını bir kez daha benimsediklerini görmek Mao'ya bambaşka bir keyif verdi.

Hedefe ulaşmak için bir genel Cephe Komitesi kuruldu. Komite, Mao'nun Dördüncü Kızıl Ordusu'nun; Peng Dehuay'ın artık 3.000 kişilik bir güce ulaşan ve Kinggangşan'ın kuzey bölgesinde üslenen Beşinci Ordu'sunun; Gan Irmağı'nın güneyi boyunca faaliyet gösteren Peng'in arkadaşı Huang Gonglue'nin başında bulunduğu yeni kurulan Altıncı Ordu'nun; güneybatı Kiangsi, batı Fukian ve kuzey Guangdong'daki üs bölgelerinin "yüksek önderlik organı" olarak hareket edecek ve sekreterliğini Mao yapacaktı.

Toplanı Mao'nun devrimci bir coşkuyla kaleme aldığı bir de kapanış bildirisi çıkardı:

Yüksek bir dünya devrimi dalgası patlayacaktır! Çin devriminin yükselen dalgası kısa süre içinde gelecek, Çin sovyetleri Rus sovyetlerinin ardından ortaya çıkacak ve dünya sovyet [sistemi]nin güçlü bir şubesi haline gelecektir! Çin'in içinde önce bir Kiangsi sovyeti ortaya çıkacaktır, çünkü Kiangsi'deki koşullar ... öteki eyaletlerdekinden daha olgundur ... Mücadele[mizin nihai sonucu] kaçınılmaz biçimde ... güneydeki devrimci güçlerin bütün ülkedeki devrimci güçlerle hâkim sınıfları tamamen gömmek üzere kaynaşması olacaktır.

Ancak retorik ile o sırada yaşanmakta olan gerçeklik farklıydı. Bu planları uygulama vakti geldiğinde Mao gayet ihtiyatlı davrandı. Kian'a saldırma kararı bile görüldüğü kadar kolay alınmadı. "Eyleme geçme çağrısı bütünüyle doğrudur," diye yazdı Mao. "Ancak ilk adım doğrudan şehre saldırarak değil, hayatı [içeridekiler için] daha da zorlaştırma ve panik çıkarma amacıyla onu kuşatmaktır ... Bundan sonra [bir sonraki evreye] geçeceğiz." Aslında, ilk adım Guomintang'ın saldırıya geçmesi üzerine boşa çıktı ve mart ayında saldırı tamamen iptal edildi. Birkaç gün sonra Gançou'yu ele geçirmek için yapılan bir girişim de aynı şekilde durduruldu. Genel Cephe Komitesi, doğrudan saldırılar yerine, üç ay boyunca mevcut kırsal üs bölgelerini, güçlenmeden genişlemenin "ciddi oportünizm" olduğu gerekçesiyle, geliştirmeye ve genişletmeye karar verdi.

Bu gelişmeler Şanghay'dakilerin gözünden kaçmadı. Li Lisan, "yükselen devrimci dalga"nın neyi gerektirdiği konusunda temel bir ayrılık olduğunu hemen anladı.

Li'nin "yükselen dalga"sı teoride karaya oturdu. Bu "dalga" Moskova'da Sovyet ulusal çıkarlarının gereklerine uygun biçimde yazılan ve Li Lisan'ın kendi eğilimlerine uydurduğu bir Komintern belgesinden doğmuştu. Mao'nun sorunu isc pratik siyasetti. Geçen yıl, izlenecek yegâne doğru yolun kırsal üs bölgeleri inşa etmek olduğunu öne sürmüştü. Merkez Komitesi'nin eylül talimatı bunun "yükselen bir devrimci dalga" gerektirdiğini savunmuştu. Mao'ya göre, Li Lisan'ın bu koşulun artık gerçekleştiğini onaylaması her durumda uygulayacağı siyasetlere meşruluk kazandırıyordu.

Mao kentleri ele geçirme fikrini benimsiyormuş gibi davransa da, Kızıl Ordu'yu gereksiz riske sokmama şartıyla bunu gerçekten istiyordu. Başlangıçta bu benimsiyormuş gibi davranma tutumu bile asgari düzeydeydi. Pitou toplantısı partinin "temel görev"inin "sov-yet [üs] alanları bölgesini genişletmek" olduğunu açıkça belirtmişti. Kentleri ele geçirmek, genel bir siyaset olarak bile (Kian'ı ele geçirmekle ilgili özgül plandan ayrı olarak) ifade edilmiyordu. Aslında, sadece birkaç hafta önce Gutian'da Mao "büyük kentlere yürümek" isteyenlerle, onların sadece kendi keyiflerini gözettiklerini, "diledikleri gibi yemek ve içmek"ten başka bir şey düşünmediklerini söyleyerek alay etmişti.

Öte yanda Li'ye göre kent devrimi her şeyin önündeydi. Kariyerinin büyük kısmını, Anyuan madencileri arasında Mao'nun yönetimi altında geçirdiği çıraklık döneminden kendisine ulusal çapta ün kazandıran 1925'teki 30 Mayıs hareketine kadar hep örgütlü emekle birlikte geçirmişti. Mao'nun kırsal devrimin Çin'in geleceğinin anahtarı olduğuna coşkuyla inanması gibi, Li de selametin proletaryada olduğuna ikna olmuştu.

Bu derin siyasal ayrılığa iki adam arasındaki güçlü kişisel antipati de ekleniyordu. Li Mao'dan altı yaş daha gençti. On sekiz yaşında bir öğrenci olarak Yeni Halkın Araştırma Derneği'ne girdiği sırada aralarında bir dostluk ilişkisi kurulamamıştı. On yıl sonra Li'nin toprak ağası olan babası idam edildiğinde Mao'nun kayıtsızlığı aralarındaki soğukluğu düşmanlığa dönüştürdü. Mao'nun Ekim 1929'da terfi ettiğini nihayet öğrendiği "Kardeş

Li'ye hitap eden ve "mükemmel rehberliğiyle bana yaz" dediği biraz uygunsuz kaçan notu, Li Lisan'ın yükselmesine ilişkin haberlerin Mao'da yol açtığı endişeleri yansıtıyordu.

Kişisel faktörler bir yana bırakılsa bile Mao'nun "yükselen devrimci dalga" konusunda merkezle arasındaki görüş ayrılıkları uzun süre gizlenemezdi. 1930 yılının şubat ayı sonunda Çu Enlay önderliğin yeni stratejisine ilişkin daha kapsamlı ve ayrıntılı bir açıklama yazdı. 70 sayılı MK genelgesi olarak yayımlanan bu yazıda Çu ve Mao ismen "kendi güçlerini gizlemekte ve dağıtmakta ısrar" etmekle eleştiriliyorlardı. Partinin hedefi, deniyordu, "bir ya da daha fazla eyalette başlangıç niteliğinde zafer kazanmak"tır ve bu amaca ulaşmak için Kızıl Ordu'nun bütün stratejisi, belli başlı ulaşım yollarındaki kilit kentlerin, işçilerin yerel ayaklanmaları, siyasal grevleri ve GMD garnizonlarının isyanlarıyla eşgüdüm halinde ele geçirilmesine uyumlu hale getirilmelidir. İki hafta sonra, 10 Mart günü, politbüro Mao'nun güçlerini bu kez "hedefsiz dolaşmak"la eleştirdi. Bir başka Merkez talimatında Mao, "kendisine verilen parti görevine ve ulusal devrimci duruma ters" düşen davranışlar sergilemekle suçlanıyordu. Daha sonra Çu, merkez siyasetini uygulama sorumluluğunu Li Lisan'a bırakarak Moskova'ya gitti ve ağustosa kadar dönmedi.

1930 yılının bütün bahar ayları ve yaz başı boyunca Mao bu talimatlara direndi.

Mao'nun güçleri küçük GMD birlikleriyle ufak çaplı çatışmalara girdikleri ve kendi askeri güçlerini inşa ettikleri Kiangsi-Guangdong sınır bölgesinden ayrılmayı reddetti. Mao, Li'nin "Sovyet Bölgeleri Temsilcileri Konferansı" için Şanghay'a gelmesi için yaptığı öneriyi göz ardı etti. Sonuç olarak konferans mayıs ayı ortalarında en önemli temsilcilerin yokluğunda toplandı. Cephe Komitesi'ne gayet rahat bir tavırla hatalı talimatlara uymanın aslında "bir sabotaj biçimi" olduğunu ve bu sabotaja katılmayacağını söyledi.

Bu arada Li'nin, daha sonra "Li Lisan çizgisi" olarak bilinecek olan kendi düşüncesi giderek üç yıl kadar önce Çu Çiubay'ın savunduğu radikal görüşleri andırmaya başladı. Çu gibi, Li de devrimin gerçekleşmesi için sadece Kızıl Ordu'ya güvenmenin yanlış olduğunu ilân etti; ordu birlikleri işçi ayaklanmalarıyla birlikte faaliyet göstermeliydiler. Çu gibi, o da "geri çekilme değil sadece saldırı" olması gerektiğinde ısrar ediyordu. Mao'nun esnek savaş taktikleri "artık modern ihtiyaçlara uygun" değildi ve "şimdi kentleri ele geçirmemiz gerekiyor"du. Mao ve Çu "yollarını değiştirmek" ve kendilerini gerilla zihniyetinden kurtarmak zorundaydılar. Mao'nun, Kian'a saldırı planlarında ilk kez açıkça ifade edilen "kenti kuşatmak için kırsalı kullanma" anlayışı da "gayet hatalı" idi; ve onun "kırsal çalışma ilk, kent çalışması ise ikinci planda gelir" anlayışı daha da ağır biçimde hatalıydı.

Hazıranda bir dönüm noktasına gelindi. Mao'nun "emperyalizm karşısında dehşete kapılmış" olmakla, köylü bakış açısı ve "gezici eşkiya ideolojisi" sergilemekle ve Merkez Komitesi'nin talimatlarına ısrarla itaatsizlik göstermekle suçlandığı ve dozu gittikçe artan bir dizi eleştirinin ardından politbüro onun sadece Kiangsi'de devrimci rejim kurma önerisini reddeden ve daha felaketli bir bakış açısını savunan bir karar metni çıkardı:

Çin dünya emperyalizminin hâkimiyet zincirinde en zayıf halkadır. Dünya devrimi volkanının patlaması en muhtemel yerdir ... Çin devriminin dünya devrimini, ve dünya çapında nihai, belirleyici sınıf savaşını başlatması bile mümkün olabilir ... Bu nedenle Komünist Parti'nin acil görevi, geniş kitleleri ... bütün devrimci güçlerin birbiriyle uyumlu biçimde başlatacağı genel ayaklanma için kararlı bir tutumla hazırlanmaya ... [ve] şu andan itibaren fiilen silahlı ayaklanma için hazırlanmaya çağırmaktır. Şimdiki halde, yükselen yeni devrimci dalga her gün biraz daha yaklaşırken, genel taktik siyasetimiz kendimizi bir ya da daha fazla eyalette başlangıç niteliğinde başarılar kazanmak ve ulusal bir devrimci rejim kurmak için hazırlamaktır.

Li Lisan'ın bu değerlendirme temelinde hazırladığı plan Mao'nun birliklerinin Kiukiang ve Nançang'a ilk saldırını gerçekleştirmesini, ardından Vuhan'a ortak bir Kızıl Ordu saldırısının gelmesini öngörüyordu.

Komünist güçleri kendi denetimi altında daha sıkı biçimde toplamak için Li kapsamlı bir siyasal ve askeri yeniden örgütlenme emri verdi. Her eyalette doğrudan merkeze karşı (pratikte bu Li Lisan'a anlamına geliyordu) sorumlu acil siyasal iktidar organları olarak hizmet etmek üzere bir Eylem Komiteleri şebekesi kuruldu. Ordu içinde de, mevcut askeri yapının yerini alan dört yeni ordu grubunun faaliyetlerini yönetmek için, gene Li Lisan'a karşı sorumlu bir Merkezi Devrimci Askeri Komisyon kuruldu. On gün sonra, bir Merkez Komitesi özel elçisi, Tu Çennong, Tingçou'da Mao'ya ulaştı; ona ve Çu'ya kendi güçlerini kuzeye sevk etmelerini isteyen bir emri elden teslim etti. Bu acı ilacı tatlılaştırmak için Mao'ya yeni Askeri Komisyon'un başkanlığı öneriliyordu. Çu başkomutan oluyordu. İtaat etmekten başka seçenek yoktu.

Mao'nun kısa süre sonra yazdığı bir şiir bu girişimin tamamına yönelik kararsızlığını gösteriyordu:

*Bir milyon işçi ve köylü hep birlikte ayaklanıyorlar hevesle,
Bir paspas gibi dürülüyor Kiangsi, doğruca Hunan ve Hubey'e çarpıyor,
Gene de "Enternasyonal" melankolik bir tını veriyor,
Öfkeli bir fırtına göklerden üstümüze geliyor.*

Ordu, Mao'nun kuşkularını vurgulamak istercesine olağanüstü yavaş hareket ediyordu. 28 Haziran günü Tingçou'dan ayrıldı. On gün sonra 160 km. batıda olan Kingguo'ya hâlâ varmamıştı. 112 km. kuzeydeki Çangçu'da ilk düşman birlikleriyle karşılaşılana kadar iki haftadan fazla zaman geçti. Daha sonra Mao ve Çu, Nançang'ın cepheden bir saldırıyı çok riskli kılacak ölçüde iyi savunulduğuna ve sembolik bir jestin yeterli olacağına karar ver-

diler. Böylece 1 Ağustos günü bir müfreze kentin karşısındaki nehir kıyısında bulunan bir demiryolu istasyonuna gönderildi. Burada askerler üç yıl önce gerçekleşen Nançang Ayaklanması'nın yıldönümünü anmak için havaya ateş ettiler. Kısa süre sonra Mao Merkez Komitesi'ne şu açıklamada bulundu: "1 Ağustos gösterisi görevimizi yerine getirdikten sonra, kitleleri seferber etmek, para toplamak, propaganda yapmak vb. için Fengsin [80 km. batıda, dağların uzak bir kesiminde] çevresindeki bölgeye dağıldık."

Bu durum Li Lisan'ın Vuhan'a karşı hızlı, eşgüdümlü bir hareket için geliştirdiği büyük planın çok gerisinde kalıyordu. Fakat o sırada Li'nin başka sorunlarla başı derde girdi. Ayaklanma ısrarı Moskova'da aların çanlarının çalmasına neden olmuştu. Mayıs ayında Komintern bir mektup hazırlanmasını emretti. Mektupta, "ülke çapında yükselen bir devrimci dalga henüz görülmemektedir," deniyordu. Devrimci hareketin gücü, "GMD ve emperyalistlerin hâkimiyetini yıkmak için yeterli değildir," diye devam ediyordu mektup. "[Ancak bu güç, şimdilik] bütün Çin'e hâkim olamasa da, belli başlı birçok eyaletin denetimini ele alabilir." Bu yaklaşım Li Lisan'ın geliştirdiği çizgiden tamamen farklıydı. Li Lisan, bağımsız eyalet rejimlerinin, hattâ her türlü sürekli üs bölgesinin ancak ulusal bir ayaklanma bağlamında ayakta kalabileceğini ve Mao'nun yaptığı gibi, tekil yerel rejimlerin ülke çapında bir ayaklanmayı önceleyebileceğini öne sürmenin "çok büyük bir hata" olduğunu sürekli biçimde savunmuştu. Ama bu kez Moskova'nın onu inandırmaya çalıştığı şey tam da buydu.

Mektup Şanghay'a 23 Temmuz günü ulaştı. O noktada Li, planlamakta olduğu saldırının Moskova tarafından desteklenmediğini ve ertelenmesi gerektiğini açıkça anlamış olmalı. Bunu yapacağı yerde, hiç kuşkusuz zaferin kendi haklılığını da yaratacağı umuduy-lu mektubu öteki politbüro üyelerinden gizledi.

İki gün sonra Peng Dehuay Çangşa'ya sürpriz bir saldırı yaptı ve He Kian'ın komutası altında kendisinden dört kat büyük bir GMD gücünü yenilgiye uğratarak 27 Temmuz günü kenti ele geçirdi. Haber bütün Avrupa gazetelerinde manşetten verildi. Peng Dehuay kenti dokuz gün elde tuttuktan sonra çekilmek zorunda kaldı. Li Lisan kendinden geçmiş-ti ve Mao da Hunan'da iktidarı ele geçirmenin en azından gerçekçi bir öneri olabileceğine nihayet ikna olmuştu. İki güç ağustos ortalarında bağlanı kurdu ve 23 Ağustos günü Liuyang yakınlarında yapılan bir toplantıda Birinci Cephe Ordusu'nu oluşturmak üzere bir araya gelmeye karar verdiler. Çu Başkomutan, Mao ise Siyasal Komiser ve Genel Cephe Komitesi Sekreteri olacaktı. Savaş muntakasında yüksek siyasal organ olarak hareket etmek üzere, gene Mao'nun başkanlığında, hem Cephe Komitesi üzerinde hem de yerel ve eya-

* Mao, Şubat 1930'da Pitou'da Dördüncü, Beşinci ve Altıncı Orduların (sırasıyla Çu De, Peng Dehuay ve Huang Gonglue tarafından komuta ediliyorlardı) Genel Cephe Komitesi Sekreteri adını aldı. Yaz aylarında yeni örgütsel düzenlemeler yaparak bu görevi sürdürmeye devam etti, ancak bu üç askeri kuvvet üzerinde gerçek anlamda kendi otoritesini ağustos ayında yapılan Liuyang toplantısından sonra kazandı. Aynı şekilde nisan ayında politbüro Çu'ya üç ordunun başkomutanlığı ünvanını verdi, ancak bu atama da ancak Birinci Cephe ordusu kurulduktan sonra pratik anlam kazandı.

let parti yetkilileri üzerinde yetkiye sahip bir de İşçi ve Köylü Devrimci Komitesi kuruldu.

Aynı toplantıda, büyük tartışmaların ardından Çangşa'yı ele geçirmek ve bu kez elde tutmak için yeni bir girişimde bulunmaya karar verildi.

Bu sırada Mao'nun karışık duygular içinde olduğu görülür. He Kian'ın birlikleri şiddetli biçimde sarsılmıştı ve Kızıl Ordu'nun morali yüksekti. Öte yanda sürpriz unsuru artık kaybolmuştu. Mao'nun endişeleri ertesi gün yazdığı bir mektuba yansdı. Mektupta, Kiangsi'den gönderilen takviye güçlerin sayısal bakımdan "olağanüstü önemli" olduğu belirtiliyor –"iki hafta içinde 10.000 adam ve bir ay içinde 20.000 adam daha"– ihtiyatlı bir tutumla Çangşa'yı ele geçirmenin "mümkün olması gerektiği", bunun için "şiddetli bir sefer"in gerekli olacağı belirtiliyordu.

Bu ince uyanların haklı olduğu görüldü. Milliyetçiler inatçı bir direniş başlattılar ve komünist saldırı kentin birkaç km. güney doğusunda durduruldu. 12 Eylül günü yeni Guomintang güçleri cephe bölgesine yaklaşıırken Mao geri çekilme emri verdi.

Yirmi dört saat sonra birliklere Kiangsi'ye dönüleceği söylendi. "Hunan'da ilk zaferi kazanma ve bütün ülkede siyasal iktidarı ele geçirme" retorigi sürdürüldü, fakat bir sonraki hedef çok daha mütevazı idi. Dinlenme ve yeniden donatıyla geçen üç haftanın ardından Kian'a saldırılacaktı. Nüfusu 40.000 olan Kian, eyaletin üçüncü büyük kentiydi. Yerel komünist güçler kenti sekiz kez ele geçirmeye çalışmışlar, her defasında geri püskürtülmüşlerdi.

Ne var ki 4 Ekim gecesi kenti savunanlar savaşımdan sıvışıp kaçtılar ve Mao şu duyuruda bulundu: "Kızıl Ordu ve [Kiangsi'deki] kitleler yıllarca savaşarak ilk kez büyük bir kenti ele geçirdiler." Mao bu gelişimi, "Kiangsi eyaletinin tamamında zaferin başlangıcı" olarak ilân etti. Bu sözlerde biraz abartı vardı: Komünistler Kian'ı fiilen sadece altı hafta kadar elde tutabildiler. Gene de olay gerek parti önderliğinde gerekse saflarda büyük bir sevinçle karşılandı. Abartılı duyurular yayımlandı, Kızıl Ordu sayısının bir milyona çıkarılması için çağrılar yapıldı; Sovyetler Birliği ve dünya proletaryasıyla dayanışma sözü verildi; ve mevcut "küresel devrimci durum"da sovyet iktidarının "Çin'de ve bütün dünyada kesin bir ileri atılım" gerçekleştireceği kehanetinde bulunuldu.

Mao bir toprak ağasının kentin orta yerinde taştan yapılmış rahat evinde karargâh kurdu. He Ziçen'le birlikte, kadınlara ayrılmış, duvarları kırmızı vernikli harika bir bölümün orta yerinde, iç avlunun hemen arkasındaki odalara yerleştiler. Çu De ile genç eşi Kang Keçing de dış odalara yerleştiler. Mao'nun kent hayatının tuzaklarına ilişkin Guitan'da yaptığı bütün uyarılara rağmen, kendisi de dahil olmak üzere herkes bu kısa tatilden memnundu.

Bu arada Li Lisan Şanghay'da derin sorunlarla boğuşuyordu.

Temmuz ayında bir Sovyet askeri danışmanı Merkez Komitesi'nin Moskova'yla iletişim kurması için gizli bir telsiz sistemi kurdu. Komintern'le mektup yoluyla haberleşmenin ay-

lar sürmesi sayesinde Li'nin sahip olduğu manevra özgürlüğü bir gecede ortadan kalktı. 28 Temmuz günü aldığı ilk mesajlardan biri kent ayaklanması planlarına karşı Sovyet muhalefetini kesin biçimde belirtiyordu. Li bu mesajı da hasır altı etti. Fakat bir ay sonra, Moskova onun planlarını "maceracı" olarak mahkûm ettikten ve açıkça "büyük kentleri ele geçirme konusunda hiçbir ciddi şans" olmadığını anlatıttıktan sonra, Vuhan ve Şanghay'daki planlanmış ayaklanmaları iptal etmek zorunda bırakıldı.

O sırada hem Çu Enlay hem de Çu Çiubay geri plandaydılar ve Li Moskova'nın görüşlerini uzun süre gizleyemezdi. Gene de Çangşa'yı geri alma emrini ertelemeyi reddetti ve Eylül'de bir Merkez Komitesi Plenumu toplandığında sadece Komintern'in önderliğini izlemekte olduğunu ısrarla belirtti.

Li'nin meydan okuyan tavrı bir süre için etkili oldu. Üçüncü Plenum adıyla bilinen toplantı, aşırı iyimserlikten kaynaklanan "belirsizlikler ve hatalar"a rağmen, "Politbüro'nun [genel] çizgisi doğrudur" sonucuna vardı. Fakat bu erteleme kısa sürdü. Ekim ayı içinde Moskova, Li'nin tuhaf bildirimlerinden bazılarının ayrıntılarını ele geçirdi. Bu bildirimlerde Li, başka şeylerin yanı sıra, o sonbaharda Rusya ile Japonya arasında bir savaş çıkarmak için Mançurya'da bir ayaklanma önermiş ve Rusların Çin meselelerine ilişkin anlayışından aşayıcı biçimde söz etmişti.

Bu olay Stalin için bardağı taşıran son damla oldu.

Kasım ayı ortalarında Şanghay'a varan sert bir kınama mektubunda Komintern, Li Lisan'ı anti-Marksist, anti-Komintern olmakla, Bolşevizme ve Leninist çizgiye karşıt uygulamalara girişmekle suçluyordu. Birkaç gün sonra Li, Moskova'da kendini aşağılayan ve herkese duyurulan bir itirafta bulundu ve on beş yıl boyunca kendisinden haber alınamadı.

Bu dönemde Mao'nun ne düşündüğünü anlamak kolay değildir. Devrimin gerek ülke içinde gerekse dışında zemin kazanmakta olduğuna inandığı açıktı. Komünistlerin eline geçen gazetelerde Birleşik Devletler'de yaşanan Büyük Depresyon'dan, Avrupa'da işçilerin hareket halinde olduklarından, Asya ve Latin Amerika'daki antiemperyalist ayaklanmalardan söz ediliyordu. Öte yanda, o sonbahar aylarında kamuoyu önünde ısrarla "bütün ülkede devrimci kabarış her geçen gün biraz daha yükselmektedir" gibi sözler söylemesine karşılık, eylem söz konusu olduğunda gayet ihtiyatlı davranıyordu. Kian'ın ele geçirilmesinden sonra Li Lisan'ın haklı olduğunu ve ilk görevlerinin Nançang'ı ele geçirmek ve Vuhan'a baskı yapmak olduğunu düşünen yoldaşlarını defalarca durdurdu. Mao'ya göre, görevleri, bir eyalette, Kiangsi'de iktidarı ele geçirmektir. Diğerleri ardından gelecekti.

Li'nin bütün ülkeyi fethetme düşü üzerine yapılan tartışma, Çan Kay-şek'in altı ay içinde Kiangsi'deki "Kızıl Tehdit"i kesin olarak ezeceğini ilân etmesi üzerine sona erdi. Çan bu sefer için 100.000 adam kullanmayı planlıyordu. Bu, Guomintang'ın o zamana kadar dü-

zenlediği anti-komünist seferlerde bir araya getirdiği askerlerden çok daha büyük bir sayıyı ifade ediyordu. Ne var ki bu kez karşısında 1928 kışında Kinggangşan'dan kanışıklık içinde kaçan savaş yorgunu yan aç gerillalardan çok farklı bir ordu vardı. O dönemde Mao ve Peng Duhay'ın adamlarının toplam sayısı 4.000'den azdı; sadece yarısının silahı vardı, diğerleri mızrak taşıyor ya da yaba ve sopalarla savaşıyorlardı. Oysa şimdi Birinci Cephe Ordusu'nun, çoğu modern tüfeklerle donatılmış 40.000 askeri vardı.

Göreneksel askeri bakış açısından kalite istenen düzeyin oldukça gerisindeydi. Çoğunluk cahil köylülerden oluşuyordu. Emirler duvarlara yapıştınılıyordu: "Yerlere sıçmayın!" ve "Tutsakların ceplerindekileri yağmalamayın!" Gene de Gutian konferansından beri geçen bir yıl içinde Kızıl Ordu'nun siyasal işçileri bu ilkel malzemeden yüksek düzeyde güdülenmiş ve giderek gelişen bir savaş gücü çıkarmayı başarmışlardı.

Okuma yazma kampanyaları devam ediyordu. Disiplin güçlendiriliyordu. Subaylar için bir değerlendirme ve terfi sistemi uygulanıyordu. Silah altına alınanların "16 ile 30 yaş arasında; en az 1.50 boyunda, ciddi hastalığı olmayan" kişilerden seçilmesi gerçekiordu. Mao görevin zorluk derecesini açıklamayı gerekli görüyordu:

Sebeup [bu ölçülerin sebebi] göz hastalığı olanların nişan alarak ateş edememeleeri; sağır olanların verilen emirleri fark edememeleri; burnu çökmüş olanların genellikle kalıtsal frengiye yakalanmış olmaları ve bu hastalığı başkalarına bulaştırabilmeleri; kekeme olanların bir askerin haberleşme görevlerini yerine getirememesidir. [Başka] hastalıklan olanlara gelince, onları savaşmaktan alıkoyan sadece zayıf fiziksel durumları değil, bu hastalıklan başkalarına bulaştırma tehlikesinin var olmasıdır.

Savaş alanında sıhhiye istasyonları kuruluyor ve yardımcı birlikler ölüleri gömüyorlardı. İkmal ve nakliye birlikleri oluşturuldu. Bunlar yük konvoylarından ve sahra mutfaklarının sorumluydular. Keşif, harita, istihbarat ve güvenlik kolları oluşturuldu.

Haziran 1930'dan itibaren, Mao ve Çu De savaş düzenini, yürüyüş planlarını, nöbet düzenini, nehir geçme uygulamalarını ve yirmi alayı hareket halinde tutmak için gerekli teçhizatın ikmalini sağlamak için günde bir ya da birkaç kez ayrıntılı askeri emirler veriyorlardı. Yüksek rütbeli subaylara emir subayı atanıyor, daha önce savaş meydanlarında yegâne haberleşme aracı olarak kullanılan kuryelerin ve flamaların yerini sahra telefonları alıyordu.

Kızıl Ordu sadece bir bakımdan Guomindag'ın çok gerisinde bulunuyordu: askeri teknoloji. Çangşa saldırısının başarısızlığa uğramasından sonra Mao düşmanın kullandığı telsiz aygıtlarının (ve Kızıl Ordu muhaberecilerini eğitmek için telsiz operatörlerinin) ele geçirilmesi için sürekli talimat veriyordu. Düşmandan elde edilen silahlarla makineli tüfek

ve havan topu takımları kuruluyordu. Ancak ordu, Komintern'in kaydettiği gibi, "silah bakımından yetersiz; savaş malzemesi ikmal bakımından son derecede zayıf, ordonat ve topçu bakımından gayet kötü durumda" bulunuyordu.

1930'da, kısmen Li Lisan çizgisi sayesinde Kızıl Ordu'nun taktikleri gerilla savaşından hareketli savaşa doğru bir değişim geçirmeye başlamıştı. Ancak Çan'ın kuşatma seferinin oluşturduğu meydan okumayı karşılamak için yeni bir strateji gerekiyordu. 30 Ekim günü Nançang'ın 120 km. güneybatısında, Yuan Irmağı üzerindeki Luofang yakınlarında küçük bir köyde yapılan genişletilmiş bir Cephe Komitesi toplantısında Mao, ilk kez "düşmanı derinliğe çekerek avlama" ilkesini geliştirdi. Pek çok derin fikir gibi bu da özünde gayet basitti; hattâ Mao'nun Kinggangşan'da tasarlamış olduğu şu taktiğin bir uzantısından ibaretti: "Düşman ilerlediğinde çekiliriz; düşman yorulduğunda saldırırız." Taktiğin yeni biçimi şöyleydi: "Düşmanı Kızıl Bölge'nin derinliklerine çekiniz, tükenene kadar bekleyiniz ve onu imha ediniz!" Mao'ya göre bu uygulamanın doğal sonucu "uzatılmış savaş taktiği" idi:

Düşman savaşı hemen bitirmek ister, ama biz bunu yapmayız. Düşmanın iç çelişkileri vardır. Bizi hemen yenilgiye uğratmak ve kendi iç savaşına dönmek ister ... Onu telaşa sürükleyeceğiz ve sonra, iç sorunları keskinleştğinde, bütün gücümüzle çullanacağız.

Yeni strateji de eleştirilerden nasibini aldı. Bazıları bunun Li Lisan'ın savunduğu saldırı siyasetinin inkâr olduğunu öne sürdü. Aslında öyleydi de. Ayrıca bu taktik, Mao'nun ilân etmeyi sürdürdüğü "yükselen devrimci dalga" fikriyle ve kilit önemdeki kentlere saldırı taktimatıyla da bağdaşmıyordu. Bazıları da, haklı nedenlerle, milliyetçilerin ele geçirdikleri bölgelerde büyük tahribat yapacaklarından korkuyordu. Ne var ki Çu De, Mao'yu destekledi ve Cephe Komitesi bazı endişeleri olsa da planı onayladı. Plan ertesi gün askeri komutanlara aktarıldı.

Çan'ın yerel Kızıl Muhafızlar tarafından taciz edilen orduları altı haftadır orta Kiangsi'nin sarp dağlardan oluşan kırsal bölgesini geçmekte olan komünist güçleri takip ediyordu. Komünist güçler asla savaşa girmiyorlar, geçen yaz işgal ettikleri ilçeleri, birbiri ardı sıra—önce Kişuy ve Kian, daha sonra Yongfeng, Lean ve Donggu—terk ediyor, yavaş bir tempoyla ve zigzaglar çizerek güneye, Kızıl güçlere verilen köylü desteğinin en güçlü olduğu bölgeye doğru çekiliyorlardı.

Aralık ayının başlarında bizzat Çan Nançang'a geldi. Fazladan iki tümen Fukian sınırına kaydırılırken, dört koldan oluşan ana güç Kiangsi'nin ortasından geçen ve yavaş yavaş gerilen 241 km. uzunluğunda bir yay oluşturdular. Yayın tam merkezinde, milliyetçi cephe hatından yaklaşık 16 km. mesafedeki Huangpi köyünün yakınlarında mevzilenen

komünist güçler sessizce bekliyorlardı.

İlk şans yılbaşı günü, Mao'nun otuz yedinci yaş gününden iki gün önce yakalandı. Peng Dehuay'ın güçleri (şimdi Üçüncü Ordu Grubu) Çan'ın Tan Daoyuan komutasındaki 50. Tümen'ini pusuya düşürmek için kuzeye sevk edildi. Ancak Tan'ın adamları pusuyu sezerek durdular. Dört saat sonra plandan vazgeçildi.

Bütün Cephe Ordusu, bir başka milliyetçi öncü birliğin, Çang Huyzan'ın 18. Tümen'inin ayın 29'unda ulaştığı 20 km. güney batıdaki küçük Longgang kasabasına doğru sola çark ederek ilerlemeye başladı. Komünist güçler o gece mevzilendiler ve ertesi sabah saat 10'da topluca saldırıya geçtiler. Çatışma beş saat sürdü: bizzat Çang ve iki tugay komutanı, 9 000 tutsak, 5 000 tüfek ve 30 makineli tüfekle birlikte ele geçirildi. Tan Daoyuan haberleri aldığı anda derhal geri çekilme emri verdi. Fakat 3 Ocak'ta Cephe Ordusu ona yetiştii ve otuz mil kuzey doğudaki Dongşao'da 3 000 tutsak daha, çok miktarda silah ve ekipmanla birlikte ele geçirildi. Ele geçirenler arasında, Mao'nun büyük bir memnuniyetle belirttiği gibi, iki hafta sonra Kızıl Ordu'nun ilk telsiz takımının temelini oluşturan tam teşekküllü bir muhabere birliği de bulunuyordu. Tertibat ıle çevrilen manivelalı jeneratörlerden ve transistörlerden oluşuyordu, ancak bu o günlerin en ileri teknolojisiydi.

Çang Huyzan idam edildi ve başı bir sala konularak Çan Kay-şek'in görmesi için Gan Irmağı boyunca Nançang'a doğru akıntıya bırakıldı.

Mao'nun herkesten daha çok sevinmesi için nedenler vardı. "Düşmanı derinliğe çekerek avlama" stratejisi beklenenden çok daha başarılı olmakla kalmamış, aralık ayı içinde Üçüncü Plenum'un onu yeniden politbüro yedek üyeliğine, üç yıl önce Güz Hasadı Ayaklanması sırasında son kez sahip olduğu bir konuma getirdiğini öğrenmişti.

Bu fazla uzun süremeyecek kadar iyi bir haberdii.

1931 yılının ocak ayı ortalarında bir Politbüro Daimi Komitesi üyesi olarak o zamana kadar üs bölgesini ziyaret eden en üst önder Siang Ying önceden haber vermeksizin Mao'nun Huangpi'nin dağlık kuzeyindeki Siaobu'da bulunan karargâhına geldi ve Çu Enlay başkanlığında yeni bir Merkez Büro kurulduğunu ve sadece Kiangsi'deki değil bütün Çin'deki sovyet üs bölgeleri üzerinde tam bir yetkiye sahip olduğunu bildirdi. İyi haber, bu karar hakkında hiçbir şey bilmeyen Mao'nun iki ay önce Merkez Büro sekreterliğine atanmış olmasıydı. Kötü haber ise Siang'ın bu görevi ondan devralmak için gelmiş olmasıydı.

Mao'dan dört yaş daha büyük olan Siang eski bir işçi örgütçüsüydü. Önderlik içindeki işçi sayısını artırma girişimi sonunda Altıncı Kongre'de Daimi Komite üyeliğine seçilmişti. Görevi basitti: üs bölgesini yeniden Merkez Komitesi'nin denetimine sokmak. 15 Ocak günü Siang, Mao'nun başlıca iktidar üssü olan Cephe Komitesi'nin ve Mao'nun başkanı olduğu Devrimci Komite'nin dağıtılmasını emretti ve Mao'nun bütün görevlerini ya elinden aldı ya da ortadan kaldırdı.

Ne var ki bu değişiklikler yanıltıcıydı. Siang sadece kendi saflarında üstündü, Mao ise onun arkasındaki Cephe Ordusu'na sahipti. Sonuç olarak bir uzlaşmaya vardılar. Siang görünüşte iktidarı elde tutuyordu, fakat Mao esas iktidarın önemli bir bölümüne sahipti.

Şanghay'da yaşanan gelişmeler üzerine durum iyice karmaşık bir hal aldı. Stalin, Çin uzmanı Pavel Mifi, itibarını kaybeden Li Lisan'ı teşhir edecek ve kınayacak yeni bir Merkez Komitesi Plenumu toplamak üzere Şanghay'a göndermişti. Ne Siang'ın ne de Mao'nun haberdar olduğu bu Dördüncü Plenum kısa süre içinde bütün parti üyelerine okuma zorunluluğu getirilen, Li'nin hatalarını olağanüstü sert sözlerle mahkûm eden bir karar metnini onayladı. Personel değişiklikleri de yapıldı. Mao bunlardan etkilenmedi. partinin resmi önderi olan, Genel Sekreter olmaya devam eden Siang Çongfa da etkilenmedi. Çu Enlay da her zamanki ustalığıyla gene saf değiştirerek durumunu korudu. Fakat Çu Çiubay azledildi ve Siang Ying, Politbüroda kalmaya devam etmekle birlikte Daimi Komite'deki görevini kaybetti.

Ne var ki kilit atama, Vang Ming adında tıknaz, gerdanı sarkık bir genç adamdı. Merkez komite üyesi bile yapılmadan yukarıdan atanarak tam yetkili politbüro üyesi olmuştu.

O sırada yirmi altı yaşında olan Vang Moskova'daki Sun Yat-sen Üniversitesi'nden mezun olan ve geçen kış Şanghay'a dönen bir grup Çinli öğrenci arasında önde giden birisiydi. Öğrencilikleri sırasında Pavel Mif, üniversitenin rektörüydü. Aynı grupta yer alan diğerleri de Merkez Komitesi'ne bağlı önemli görevlere atandılar. "28 Bolşevik", "Stalin'in Çin Seksiyonu" ya da sadece "Geri Dönen Öğrenciler" diye çeşitli biçimlerde anılan bu kişiler gelecek dört yıl boyunca önderliğin esas gücü haline geleceklerdi.

Li Lisan'ın itibarını kaybettiğine ilişkin ilk raporlar üs bölgesine Mart 1931'de geldi. Üç hafta sonra Mao'nun Rus Araştırmaları Derneği'nin on yıl kadar önce on altı yaşında bir öğrenci olarak Moskova'ya gönderdiği Ren Bişi bir merkez heyetinin başında üs bölgesine gönderildi. Ocak ayında politbüroya katılmış olan Ren beraberinde Dördüncü Plenum'un karar metinlerini ve yeni Parti Merkezi'nin bir talimatını da getirdi. Talimat Mao'nun sekreter olduğu Genel Cephe Komitesi'nin, Merkez Büro'nun faaliyetlerine ilişkin bir değerlendirme beklenirken Kiangsi'de yüksek parti organı olarak kalmasını öngörüyordu. Devrimci Komite de yeniden oluşturuldu; Mao Komite Başkanı, Çu De ise başkomutan oldu. Komite'nin sovyet ve askeri faaliyet üzerindeki yetkisi sadece Kiangsi'yi değil, bütün Kızıl üs bölgelerini kapsayacaktı. Bu gelişmenin nedeni Şanghay'daki yeni önderliğin Mao'ya özel bir ilgi duyması değildi; aslında kısa süre sonra tam aksinin geçerli olduğu görüldü. Esas sorun Li Lisan ve eski Üçüncü Plenum Grubu'yla çok yakın işbirliği yapan Siang Ying'e duyulan güvensizlikti. Mao'yu yükselterek Siang'ın yetkilerini azaltmayı amaçlıyorlardı.

Bu ortamda Çan Kay-şek ikinci kuşatma seferini başlattı. Bu kez kış aylarındaki sayı-

nın iki katı kadar, 200.000 asker toplamıştı. Strateji değişmemişti. Milliyetçilerin ana ordusu, yani Çan'ın "çekici", toprak ağası güçlerin oluşturduğu "örs"te Kızıl Ordu'yu ezme planıyla kuzeybatıdan üs bölgesine doğru ilerledi, güney ve doğuya giden kaçış yollarını tıkamak için Guangdong ve Fukian sınırlarında ön mevziler kuruldu. Milliyetçi komutanlar bu kez daha ihtiyatlı hareket ediyor, ilerlemeye devam etmeden önce işgal ettikleri bölgeleri takviye ediyorlardı.

Mao ve Çu De şubattan beri bu hazırlıkları gözlemlemekteydiler. Ancak sayısal oransızlığın çok fazla olduğu koşullarda "düşmanı derinliğe çekerek avlama" taktığının uygulanabilir olup olmadığı konusunda Siang Ying ile anlaşmazlığa düştüler ve taraflardan biri ağırlığını koymadığı için belirgin bir karşı strateji tanımlanmadı. Ren Bişi grubu olarak bilinen "Dördüncü Plenum Heyeti"nin gelişi suları biraz daha bulandırdı. Heyet, Kızıl Ordu'nun üs bölgesini tamamen terk ederek güney Hunan'a çekilmesini önerdi. Mao ve Çu De itiraz ettiler. Öteki önderler bölündüler, Kızıl Ordu güçlerinin dağıtılması gerektiğine ilişkin eski tez bir ölçüde yeniden canlandırılıyordu.

Tartışma devam ederken Çan'ın kolları amansız biçimde güneye doğru ilerliyorlardı. Mart ayı sonunda Kızıl Ordu ana güçlerini Ningdu ilçesine çekmişti. İlk kuşatmanın belirleyici savaşları burada verilmişti. Hesaplaşma, burada, Çingtang köyünde gerçekleşti.

17 Nisan 1931 günü genişletilmiş bir Merkez Büro toplantısı Siang Ying'in önderliğini ağır biçimde eleştiren ve Mao'nun "Li Lisan çizgisi"ne karşı çıkma çabalarını öven bir dizi kararı onayladı. Ertesi gün Mao kendi askeri stratejisini ortaya koydu. Geri çekilmek söz konusu değildi ve toplantı "Kiangsi üs bölgesini ulusal bir sovyet bölgesinin temeli haline getirme" kararına vardı. Cephe Ordusu Donggu yakınlarındaki dağlık bölgede Çan'ın mevzilerinin en zayıf olduğu noktada düşmanı karşılamak için kuzeye doğru ilerlerken, Mao düşman hatlarını yarararak Fukian'a doğru kuzey doğu istikametinde yürümeyi öngören iddialı bir karşı saldırı planı hazırlamaya başladı.

Neredeyse tam bir ay sonra Mao, Beyaz Bulut Dağları'ndaki Baiyunşan'ın en yüksek zirvesinde yer alan beyaz duvarlı bir Budist manastırından Çu De'nin Birinci Ordu Grubu'na bağlı birliklerin iki Guomindang tümenine saldırmak üzere tepelerden aşağılara doğru akın edişini izliyordu. Bir saat sonra, önceden kararlaştırılan bir işaret üzerine Peng Dehuay'ın birlikleri düşmanın cenahlarına saldırdı. Beş bin tüfek, 50 makineli tüfek, 20 havan topu, operatörleri de dahil olmak üzere tam teşekküllü bir muhabere birliğiyle birlikte 4.000'den fazla tutsak alındı. Sonraki iki hafta boyunca Kızıl Ordu daha büyük ölçekli çatışmalara girdi. Çatışmalar Mayıs ayının sonunda, 160 km. kadar doğuda, Fukian'a bağlı Kianning'in ele geçirilmesiyle zirveye ulaştı. Böylece toplam 30.000 milliyetçi asker saf dışı bırakılmış ve 20.000 tüfek ele geçirilmişti. İkinci kuşatma paramparça edildi ve Çan'ın komutanları topyekûn geri çekilme emri verdiler.

Bundan sonra Kızıl Ordu'nun izlemesi gereken taktiklere ilişkin fazla tartışma olmadı.

Mao ve askeri komutanlar görüşlerini açıkça ortaya koydular.

Ne var ki başarılarının ölçeği neredeyse mahvolduklarını gösteriyordu. “Kızıl”lar herhangi bir eşkiya grubu gibi görüldükleri sürece onları cezalandırmamış olmak Çan için fazla önemli değildi. Fakat en iyi generallerini yenilgiye uğratabilen bir Kızıl Ordu tamamen farklı bir meseleydi. Nançang’daki milliyetçi yüksek komuta “askeri başarı” yaygara-larını sürdürürken, Çan telaşla takviye topluyordu. Haziran ayının sonunda, üçüncü bir “komünistleri ezme seferi” için topladığı askerlerin sayısı 300.000’i buldu.

Mao ve diğer önderler bu kez hazırlıksız yakalandılar. Mao ikinci seferin yenilgiye uğ-ratıldığı mayıs ayının sonundan beri üçüncü bir saldırının geleceğini biliyordu. Ancak Çan’ın güçlerini bu kadar çabuk toplayabileceğini düşünmemişti. Haziran sonunda Kızıl Ordu batı Fukian bölgesine dağıtıldı. “Kitleleri seferber etme ve para toplama faaliyetleri” başlatıldı. Komünist güçler büyüdükçe bu tip görevlerin önemi artmıştı. Ayın 28’inde Ma-o hâlâ iki ya da üç ay boyunca para toplama ve ikmal işleriyle uğraşabileceklerini hesaplı-yordu. Ayın 30’unda bu süre on güne indi ve o hafta sona ermeden bir “acil genelge” çı-karıldı. Üçüncü seferin yakın olduğu ve bu seferkinin “olağanüstü acımasız” olacağı ve za-fer kazanılacaksa herkesin on kat daha fazla çalışması gerektiği uyarısı yapılıyordu.

Sonraki iki ay içinde Kızıl Ordu topyekûn imha olma noktasına yaklaştı.

Bu kez Çan Kay-şek’in kişisel komutası altındaki milliyetçiler geniş bir kıskak hareke-tiyle yavaş yavaş güneye doğru ilerlediler; işgal ettikleri bölgeleri savunma tahkimatlarıyla güçlendiriyor ve hiçbir tümenin tecrit olarak komünist saldırıya açık hale gelmemesi için uğraşıyorlardı.

İlk on gün boyunca Kızıl Ordu komutanlığı güçlerini bir araya getirmeye ve bir tür sa-vaş düzeni oluşturmaya çalıştı. Temmuz ayının ortasında güneye doğru çekilmeye başla-dılar. Çan’ın Fukian sınırından aşağıya doğru peşlerine düşen doğu kolunu Guangdong’a doğru kaçmakta olduklarına ikna etmeyi umuyorlardı. Daha sonra Ruykin’in tam kuzeyi-ne düşen Rentian’da ana kuvvetler aynı yoldan geri döndüler ve kuzey Yudu ilçesi istika-metinde batıya doğru ilerlediler. Çan’ın keşif uçaklarından kaçınmak için köy yollarını ve araba izlerini takip ediyorlardı. Mao’nun planı pusu kurmak, Çan’ın Donggu yakınların-daki batı birliklerinin en zayıf noktasını vurmak, doğu kolunu yardıma koşmaya zorlar-ken Kızıl Ordu’yu Fukian’a yöneltip düşmana arkadan saldırmaktı. Yetersiz hazırlıklar dikkate alındığında yapabileceği en iyi şey buydu. Fakat bu ikinci sefer sırasında izlediği stratejiye çok benziyordu. Çan bu kez kolayca tuzağa düşmedi.

Milliyetçi doğu kolu Ningdu ve Ruykin’i işgal ettikten sonra, güneydoğu istikametin-de süren yürüyüşünü durdurdu ve batıya doğru hareket etmeye başladı. Ordu üs bölgesi-nin derinliklerine girdikçe yerel Kızıl Muhafızlar tarafından taciz ediliyordu. Kızıl Muha-fızlar, askerlerin geceleri uyumalarını önlemek için boru çalıyor, eski tip misket tüfekleriyle sürekli ateş ediyor, dağ yollarında bubi tuzakları kuruyor, iletişim hatlarına sabotaj ya-

piyor, hasta ve yaralı konvoylarına pusu kuruyorlardı. Milliyetçi komutanlar aynı yöntemlerle karşılık verdiler. Çu De şunları hatırlıyordu: “Köyler yakılıp küle çevriliyor, aralarında çocukların ve yaşlıların da bulunduğu sivillerin cesetleri, kurşuna dizildikleri, parçalandıkları ya da başlarının kesildiği yerde öylece bırakılıyordu. Kadınlar öldürülmeden önce ve sonra tecavüze uğradıkları yerlerde çevreye saçılmış haldeydiler.”

Temmuz'un son haftasında güneyin yakıcı sıcağı altında 482 km. süren cebri yürüyüşün ardından bitkin düşen komünistler kuzey Singguo'da dinlenmek için mola verdiler. Burada, ayın 31'inde ana kuvvetlere karanlıktan yararlanarak çevreyi kuşatmaları, düşmanın cephe hattının gerisine sarkarak Çan'ın yaklaşık 80 km. ötedeki batı kolunun artçı birliklerine bir gece saldırısında bulunmaları emredildi. Mao milliyetçi komutanların takviye topladıklarını öğrendiği sırada, komünistler iki zorlu gece yürüyüşünün ardından mevzilere yaklaşmışlardı. Saldırı hemen ertelendi.

Kızıl Ordu Siangguo'ya dönerken, kuzey, doğu ve güneyden dokuz düşman tümeni onları Gan Irmağı boyundaki dar bir geçitte sıkıştırdı.

4 Ağustos'ta Mao ve Çu De kuşatmayı yarmak için ellerinden geleni yapmaktan başka bir çareleri kalmadığına karar verdiler. Yerel Kızıl Muhafızlar'ın ve köylü milisinin eşliğinde bir tümen Hunan'ın içlerine intikal etmek üzere, dört milliyetçi tümeni de peşine takarak hızla batıya yöneldi. O gece Kızıl Ordu'nun ana kuvvetleri sonuç olarak açılmış olan kuşatma güçleri çemberindeki yaklaşık 32 km.lik bir aralıktan çıkmayı başardılar. İki gün sonra, seferin ilk büyük çatışması gerçekleşti Kızıl Ordu peşindeki iki düşman tümenini yenilgiye uğrattı ve hemen ardından, aralık ayındaki büyük komünist zaferin gerçekleştiği Longgang'da bir diğer büyük gücü yok ederek 7.000'den fazla tutsak aldı.

Fakat Çan Kızıl Ordu'nun nasıl manevra yaptığını artık öğrenmişti. Bu kez komünistleri daha sıkı bir çember içinde hapsedmek üzere sekiz tümen gönderdi. Kuşatmayı yaracak bir boşluk yoktu.

Mao gene bir yanıltma hareketi denedi. Birinci Ordu Grubu'nun bir bölümü, ana kuvvetlermiş gibi davranarak kuzeye doğru bir hamle yaptı. Ancak çember bozulmadı. Kaçabilecek tek yol iki milliyetçi tümenin ordugâhları arasında yükselen 914 m. yüksekliğinde bir dağla tıkanmıştı. Dağ aşılmaz olarak değerlendirildiği için o zamana kadar dikkate alınmamıştı.

O gece, karanlıktan yararlanan bütün Kızıl Ordu, 20.000'den fazla kişi, dağın milliyetçi nöbetçilere 4 km.den daha az mesafedeki sarp yamaçlarına tırmandılar ve hızla ilerleyerek Donggu'nun kuzeyindeki dağlık bölgeye sığındılar.

Bu olağanüstü bir başarıydı. Fakat tam bir imhadan kıl payı kurtulmalarını sağlayan bu olay Mao'nun önceki seferlere kıyasla çok daha yaman bir düşmanla boğuşmakta olduğunu anlamasını sağladı. Bütün ağırlıkların bırakılmasını ve at sayısının önemli ölçüde azaltılmasını emretti. Düşmanın “yüksek düzeyde hareketli güçler” geliştirmiş olduğu uyarı-

sında bulundu. Kızıl Ordu sık gece yürüyüşlerini gerektiren uzun ve zorlu bir mücadele-ye hazır olmak zorundaydı. Zafer Kızıl Ordu'nun hareketliliğinin düşmanın hareketliliğinden “on kat değil yüz kat” daha fazla olmasına bağlıydı.

Ne var ki kurtuluş yakındı. Yaz aylarında Çan Kay-şek'in eski hasımları, Hu Hanmin ve Vang Kingvey Çan'ın Nanking'deki rejimine karşılık Kanton'da bir hükümet kurmak için Guangdong ve Guangsi savaş ağalarıyla ittifak kurmuşlardı. Bu yeni güneyli hükümet eylül ayı başlarında kuzey-güney çatışmasının eksenini oluşturan Hunan'a askerî birlikler gönderdi. Bu tehdit göz ardı edilemezdi. Kiangsi'deki “imha seferi” Çan'ın güçlerinin batıdan gelen yeni tehdidi karşılamasını sağlamak için iptal edildi.

6 Eylül günü Mao ve Çu De milliyetçilerin Singguo'dan ayrılarak kuzeye doğru ilerlemeye başladıklarını gözlemlediler. Çan, bir ayrılık jesti olarak Mao ve Çu De'nin ölüsü ya da dirisi için verilecek ödül 50.000 dolardan 100.000 dolara çıkardığını ilân etti.

Mao stratejisinin bu kez de başarılı olduğunu öne sürebilirdi. On yedi milliyetçi alay dağıtılmış, 30.000 düşman yaralanmış, öldürülmüş ya da tutsak alınmıştı. Toplam nüfusu iki milyonu aşan güney Kiangsi ve batı Fukian'daki yirmi bir ilçenin çeşitli kesimleri komünistlerin elinde kalmıştı. Fakat ilk iki seferin aksine komünistlerin kayıpları bu kez çok ağır olmuştu. Çan'ın güçleri yenilgiye uğramamışlardı. Kızıl Ordu hükmen galip gelmişti.

18 Eylül 1931 günü Japonya, Mançurya'yı işgal etti. Gelecek yıl Çan'ın dikkati başka yerlere yönelecekti. Fakat Kiangsi'deki işi henüz bitmemişti. Hem o hem de komünistler vakti geldiğinde geri döneceğini biliyorlardı.

Guomintang'la kurulan birleşik cephenin dağılmasından bu yana dört yıl geçmiş ve Komünist Parti bir silahlı ayaklanma siyaseti benimsemişti. O sırada komünist isyanın dört baş rol oyuncusu, Çu Çiubay, Li Lisan, Çu Enlay ve Mao devrimin başarıya ulaşacağına ve Çin'in bir gün komünist bir devlet olacağına duydukları sarsılmaz inançta birleşmişlerdi.

Sadece yöntem ve zamanlama konusunda ayrılmışlardı. Ancak bir devrimde yöntem ve zamanlama her şeydir.

Tolstoy ve Turgenyev hayranı, veremli genç yazar Çu Çiubay ile bütün hayatı komünizm olan Li Lisan yakın bir devrimci yangına inanıyorlardı. 1935'te idamından kısa süre önce bir Guomintang hapisanesinde gönderdiği anılmaya değer bir mektupta Çu, parti önderi olarak kalmış olsaydı Li'nin yaptığı hataların aynısını yapacağını yazdı. “Tek farklılık” diyordu, “onun kadar pervasız olmazdım; yani, onun kadar cesur olmazdım.”

Li'nin “devrimci yükselen dalga” saplantısı, komünistleri, görevi devralmasından önce olduklarından çok daha güçlü kılmıştı. Vazgeçilmez bir uygulayıcı olarak ortaya çıkmakta olan Çu Enlay o sırada geçerli olan Moskova “çizgisi”ne büyük bir beceri ve incelikle

hizmet ediyordu. “Bozkır yangını”nın genç Lin Piao’dan önce aklına gelmesinin de gösterdiği gibi romantizmin büyüüne bağışık olmasa da Mao, bu dördü arasında ayakları yere en sağlam basan kişiydi ve sonunda onun görüşleri hâkim oldu.

1931’de üzerinde tartıştıkları iki büyük stratejik mesele –devrimci mücadelede Kızıl Ordu’nun önceliği ve kent ile kırsal arasındaki ilişki– Mao’nun istediği şekilde çözümlendi. Dördüncü Plenum onun Li Lisan’a muhalefetini nasıl haklı çıkardıysa, iki buçuk yıl önceki Altıncı Kongre de Çu Çiubay’e olan muhalefetini haklı çıkarmıştı. Plenum Li’nin (ve Çu’nun) izledikleri siyasetin “üs bölgelerini güçlendirme gereğini tamamen gözardı” etmiş olduğunu kabul ediyordu. Onlar “gerilla savaşının eskidiğini düşünmüş”ler ve “Kızıl Ordu’ya büyük kentlere saldırması için erken, maceracı ve dogmatik emirler” vermişlerdi. Mao bile daha iyisini söyleyemezdi.

O yaz aylarında Komintern, gelecekte Kızıl Ordu’nun devrimin esas motoru, “devrimci işçi ve köylü güçlerinin çevresinde birleştikleri ve örgütlendikleri çekirdek” olacağına karar verdi. Parti’nin başlıca görevleri, deniliyordu, orduyu daha fazla güçlendirmek, Kızıl üs bölgelerini genişletmek ve sağlamlaştırmak, bir Çin Sovyet hükümeti kurmak ve Guomintang yönetimindeki “beyaz bölgeler”de yaşayan işçileri ve köylüleri örgütlemektir. Köylü hareketi kentlerdeki devrimci hareketi “çok aşığı” için, kent faaliyetleri kırsal kesimdeki sovyet mıntıkalarını desteklemeye yöneltilecekti.

İşçi ayaklanmaları artık anlam taşımıyordu.

8. BÖLÜM

Futian: Masumiyetin Kaybı

Çin liderliğine 1927'den sonra devrimin pratik ihtiyaçlarının ve ayakta kalma gereklerinin dayattığı yeni strateji değerlendirmesine, bizzatı partiinin yapısında meydana gelen temel bir değişim eşlik etti.

Bu süreci, onaylayarak, “Bolşevikleştirme” olarak betimlediler. Bu uygun bir etiketti: Çinli devrimcilerin Bolşevik uygulamaları taklit etmek, Leninist disiplini yerleştirmek; etkin, merkezileşmiş bir siyasal mekanizma kurmak için bilinçli bir girişimde bulunduklarını gösteriyordu. Fakat başka etkenler de vardı. Stalin'in, Troçki ve Buharin'e karşı yürüttüğü kampanya bir parti içi mücadele tarzı sağlıyordu. Çinliler, 1929'un sonunda Çen Dusiu ve Peng Şuçi'yi Troçkist olarak, He Mengsiong ve Peng Çanglong'u (Çangşa'daki öğrencilik döneminden beri Mao'nun yakın arkadaşı) on beş ay sonra sağcı olarak ihraç ederlerken, hep bu tarzı uyguladılar. Çin devriminin kendine özgü vahşeti, kentlerdeki Beyaz Terör (1927'nin ortalarından itibaren komünistlerin amansız biçimde yakalanıp öldürülmeleri); kırsal kesimdeki Beyaz Terör (savaş ağası askerlerinin ve toprak ağası milisinin rutin olarak komünist sempatanları barındırdığından kuşkulanan köyleri ateşe vermeleri); ve Kızıl bölgelerde sürekli bir milliyetçi kuşatma ve imha tehdidi, bu eğilimleri güçlendirdi.

İlk yıllarda Guomintang misillemeleri ve partinin sekter tutumuyla beslenen şiddet doğal olarak dışa yöneliyordu. 1927'de Şanghaylı işçileri greve zorlayan “kara cüppeli silahşorlar” sınıfı uzlaşmasını savunan “sarı sendika liderleri”ne karşı açıktan hareket halindediler; Çu Çiubay'ın silahlı ayaklanmalarına eşlik eden yaygın “yakıp yıkma ve öldürme” hareketleri, teorik olarak, duraksayanları komünist saflara katılmaya zorlamak için tasarlandı.

1928 ortalarında, Altıncı Kongre sırasında bu türden baskı taktikleri tam tersi sonuçlara yol açtığı gerekçesiyle kınandı. Mao'nun güçleri Nisan 1929'da Tingçou'yu aldıkları zaman, Kızıl Ordunun 500 evi ateşe verdiğine ve binden fazla kasabalıyı öldürdüğüne dair haberler yayılmış, Mao Merkez Komitesi'ni bu haberlerin “tamamen saçma ve güvenil-

mez" olduğu konusunda temin etmiş ve "sadece en gericiler arasında yer alan beş kişi[nin] öldürüldü"ğini ve sadece beş evin ateşe verildiğini bildirmiştir. Mao terörün (1926 kı-sında Hunan üzerine raporunda belirttiği gibi) komünist dava için vazgeçilmez olduğunu ve "toprak ağaları ile zalim toprak sahiplerini, bekçi köpekleriyle birlikte, en ufak bir vic-dan azabı duymaksızın katletmek için" Kızıl infaz müfrezelerinin kurulması gerektiğini savunuyordu. Fakat terör uygulaması sadece sınıf düşmanlarına yöneltilmeliydi.

Bu türden uyarılara rağmen, dost-düşman ayırımı evreler halinde bulanıklaşmaya başladı. Er ya da geç, birine uygulanan yöntemler kaçınılmaz biçimde diğerine de uygu-lanacaktı.

Tutuşma noktasına Şubat 1930'da, Pitou'daki genişletilmiş Cephe Komitesi Konferan-s'ında varıldı. Konferans çağrısı Mao tarafından Li Lisan'ın kentlere saldırı kararının tartışıl-ması için yapılmıştı, fakat toplantının önemli bir bölümü çok daha dar kapsamlı bir soru-nun tartışılmasına ayrıldı: Donggu ve Kian bitişik mıntukalarında partinin durumu. Mao'nun bir hafta sonra Cephe Komitesi adına yaptığı bir duyuru şu açıklamayı içeriyordu:

Batı ve güney Kiangsi'de, parti içinde ağır bir kriz vardır. Bu kriz, partinin ye-rel önderlik organlarının bütün düzeylerinin toprak ağaları ve zengin köylüler-le dolu olmasından ve parti siyasetinin tamamen oportünist olmasından iba-rettir. Bu durumu bütünyle düzeltmediğimiz taktirde, sadece partinin büyük siyasal görevlerini yerine getirmek imkânsız olmakla kalmayacak, devrim de tam bir bozguna uğrayacaktır. Bütün devrimci yoldaşları ... oportünist siyasal önderliği devirmeye, toprak ağaları ve zengin köylüleri tasfiye etmeye ... ve bu-nu sağlamak için partiyi hızla Bolşevikleştirmeye çağırıyoruz.

Bu özel dilin gizlediği sorunlar ikiliydi. Yerel önderler Mao'nun, Kiangsili olmayan, as-len Hunanlı bir adamın hâkim olduğu bir Cephe Komitesi'nin merkezileşmiş denetimi-ni dayatma çabalarından rahatsızdılar; onlar, bu yabancıların kendi ailelerinin ve klanla-rının zararına olacak şekilde yürütmekte oldukları yeni ve katı toprak reformu siyasetle-ri konusunda da istekli değildiler.

Mao'ya göre bu "zirveciler" kendi küçük bölgelerinin çıkarlarını bir bütün olarak par-tinin çıkarlarının önüne geçiriyorlardı ve hizaya getirilmeleri gerekiyordu.

Bu nedenle toplantı bölgedeki mevcut parti hiyerarşisini dağıtmayı ve yeni bir Gü-neybatı Kiangsi Özel Komitesi'nin kurulmasını kararlaştırdı. Komite'nin başına He Zi-çen'in kız kardeşi He Yi'yle evli ve dolayısıyla Mao'nun kayınbiraderi olan genç bir Hu-nanlı komünist, Liu Şiçi getirildi. İkinci ve gizli bir talimatta, yerel olarak "Dört Büyük parti görevlisi" olarak tanınan, partinin Güneybatı Kiangsi şubesinin dört kurucusunun başkalarına örnek olması için idam edilmeleri emrediliyordu.

Mao yazılı olmayan partili yoldaşların öldürülmemesi kuralını neden ihlal etmek zorunda kalmıştı? Altı hafta kadar önce Gutian'da yazdığı bir karar metninde bu konuda bir ipucu vardır. Metinde Mao, parti ve Kızıl Ordu içinde “bireysel olarak disiplinden hoşlanmayan” kişiler bulunduğu ve bu kişilerin “objektif olarak karşı devrimci” bir tarzda davranmakta oldukları uyarısında bulunuyordu. Bu saf bir Stalinist anlayıştı. Mao daha sonra bu anlayışı planlı ve daha esnek bir teori halinde geliştirdi. Buna göre, “düşman ile bizim aramızda çelişkiler” (uzlaşmaz çelişkiler) ve “halk arasında çelişkiler” (uzlaşmaz olmayan) vardı. Fakat 1930'da partinin belirlediği siyasetleri hangi gerekçeyle olursa olsun engelleyen komünistlerin “düşman”ın bir parçası olarak görülmesini ve buna göre davranılmasını haklı çıkaran bir anlayış oluştu. Bu kişilerin suçları siyasal olduğu için, yargılama süreci kitleleri eğitmek amacıyla genellikle sorunun kendisiyle pek ilgisi olmayan bir gösteri biçiminde düzenleniyordu. Böyle durumlarda, Mao dahil parti önderleri sanığın “açıkça yargılanması ve ölüm cezasına çarptırılması” gerektiğini ilân edeceklerdi (başka bir hüküm mümkün değildi, çünkü karar önceden verilmiş oluyordu).

Yargı bağımsızlığı Çin'de asla güçlü bir tez olarak savunulmamış, ancak var olduğu kadarıyla da Bolşevizm tarafından geçersiz kılınmıştı.

Bu anlamda Mao'nun parti içinde devrimci şiddeti desteklemesi on yıl kadar önce ancak Marksizmin, yani idealist bir genç öğrenci olarak fazla aşırı ve fazla şiddet yanlısı bulup reddettiği siyasal felsefenin Çin'i kurtarabileceği sonucuna vardığı zaman izlemeye başladığı yolda yeni bir adımdan ibaretti. Öldürmeyi bir tabu olarak görme anlayışı evreler halinde aşındırıldı: önce teorik olarak, Mao'nun Hunan'daki köylü isyancıları savunduğu sırada; bir yıl sonra da pratikte, askerlere savaşta önderlik etmek zorundakaldığı sırada. 1930'da, “düşman” tanımı bu kez daha yaygın ve her anlama çekilebilir bir nitelik kazandı.

Mao'nun bu “yeni bir adım”ı, önderlik ettiği parti ve ordu örgütleri için olağanüstü sonuçlar doğuracaktı.

Tasfiye fermanı çıkarıldıktan sonra Liu Şiçi gayretle çalışmaya başladı. Toprak ağası ya da zengin köylü kökeninden gelen yüzlerce kadro birkaç ay içinde Güneybatı Kiangsi partisinden ihraç edildi. Mayıs ayı içinde, parti içi belgelerde ilk kez gizemli bir “AB-tuan”, özellikle Kian ve komşu Anfu, Yongfeng ve Singuo'da içine sızılmış yerel komiteler ifadesi yer almaya başladı. Genellikle Anti-Bolşevik Birlik (A ve B harfleri *tuan*'ın kıdemli ya da kıdemsiz üyelik düzeylerini belirtiyordu) olarak geçen bu grup Guomintang içinde yer alan sağcı bir klik idi. 1926'da Kian'da kurulmuş ve Çin'in başka yerlerinde fazla etkili olmazken, güneybatı Kiangsi'de Reorganizasyoncular (Vang Kingvey önderliğindeki eski Sol-GMD taraftarları), Üçüncü Parti ve Sosyal Demokratlar gibi diğer reformcu hareketlerle birlikte önemli bir güç oluşturmuşlardı. Komünistlerin, reformcuların ve Guomintang taraftarlarının aynı toplumsal tabakadan, genellikle aynı aile ve klanlardan geldikleri ve ancak sadakate göre birbirinden ayrılabilirdikleri bir bölgede, bir AB-

tuan beşinci kolunun var olduğu fikri olmayacak bir şey değildi. Ancak ajan sayısının kesin olarak verilmesi pek inandırıcı değildi.

Ekim ayında, Mao'ya bağlı güçler Kian'ı aldıkları sırada binden fazla Güneybatı Kiangsi partisi üyesi –toplamin otuzda biri– AB-*tuan* üyesi oldukları gerekçesiyle idam edilmişlerdi.

Mao'nun bu olaya kişisel olarak ne ölçüde karıştığı belli değildir. Yüzeysel bir bakış, olaya bir ölçüde karışmış olması gerektiğini gösterir. Mao'nun Liu Şiçi'yle bağları olmasa bile, Cephe Komitesi Güneybatı Kiangsi Özel Komitesi'nin faaliyetlerinden nihai olarak sorumluydu. Sözde AB-*tuan* bağlantısı açığa çıkarıldığı anda Mao bilgilendirildi ve Kızıl Ordu temmuz ayında bölgenin içinden geçerek kuzeye, Nançang'a doğru ilerlerken de kendisine ayrıntılı bir brifing verildi. Ancak bu aşamada, çok sayıda kişi tutuklanmış olsa da, görece az sayıda insan öldürüldü. Kanlı tasfiyeler ancak Kızıl Ordu'nun hareket etmesinden sonra ağırlık kazanmaya başladı.

Liu Şiçi atandığı sırada gözden kaçan Kiangsi önderlerinden birinin dönmesi, olayları tetikledi. Mao gibi zengin bir köylü aileden gelen otuz yaşındaki Li Venlin, Donggu üs bölgesinin kurucuları arasında yer almış ve Kızıl Ordu 1929 baharında sığınak ararken yaptığı önderlikle Mao'yu etkilemişti. Yaz aylarında Sovyet Bölgeleri Konferansı'na katılmak için Şanghay'a gitmiş ve orada Li Lisan'la iyi ilişkiler kurmuştu. Li Venlin, ağustos ayında Mao Hunan dışındayken Liu Şiçi'yi dikkate almayarak Özel Komite'yi genişletilmiş bir plenum çağrısında bulunmaya ikna etti; Li Lisan'ın kentlere saldırmak için Kızıl Ordu'yu kullanma siyasetini savundu; ve Mao'nun ısrarıyla o bahar onaylanmış olan radikal toprak yasasını yürürlükten kaldırdı. Li Venlin bizzat Özel Komite Sekreterliği'ne atandı ve kısa süre sonra Li Lisan'ın emriyle kurulan Eyalet Eylem Komitesi'nin başkanı oldu.

Bu yeni önderliğin ilk eylemlerinden biri, AB-*tuan* üyelerini arayıp bulmak için “amansız biçimde işkence yapma” emri vermek oldu. “Çok olumlu ve sadık, çok solcu ve açık sözlü görünen insanlar”dan bile kuşkulanan ve onları sorgulamak gerektiği söyleniyordu. Öldürülenlerin sayısı hızla arttı; her itiraf yeni kurbanlara ve her kurban yeni itiraflara yol açıyordu. Mao ekim ayında Kian'a geldiğinde kendisini güneybatı Kiangsi tasfiyesi başladığında tahayyül ettiğinden çok daha büyük, çok daha karmaşık bir sorunla yüz yüze buldu. O sırada sorun parti komitelerinin “savaş ağaları ve zengin köylüler”le doldurulmasıydı. Şimdiyse Merkez Komitesi'ne onların “AB-*tuan* üyeleriyle dolu” olduğunu anlatıyordu. Bunlar, “katliam yapıyorlar”, [Beyaz] orduyla temas kurmaya hazırlanıyorlar, sovyet üs alanlarını ve çeşitli devrimci örgütleri tasfiye etmek için komplo kuruyorlar”dı.

* “Katliam”la neyin kastedildiği açıklanmıyordu, fakat Mao iki olayı düşünmüş olabilir: O bahar King-gangşan'dan eski müttefiklerinin, Yuan Vencay ile Vang Zuo'nun sözde isyan çıkarmaya çalışırken bilinmeyen koşullar altında kurşuna dizilmeleri; ve uzun süredir kendisini destekleyen Van Sisian'ın birkaç ay önce öldürülmesi. Her iki olayda da, Kiangsi partisi yetkililerinin katkısı olduğu iddia edildi.

Mao'nun tepkisi tasfiyeleri daha da hızlandırmak oldu. 26 Ekim günü Li Vehlin'le birlikte "karşı devrimci zengin köylüler"ın yerel sovyet hükümetlerinden atılmaları; "bütün AB-tuan eylemcilerinin idamı"; ve Kızıl Ordu içindeki AB-tuan'a karşı bir kampanyanın başlatılması için ortak bir bildiri çıkardı.

Bu birlik görüntüsü dört gün sonra Mao'nun Kiangsi kadrolarının kesinlikle karşı oldukları "düşmanı derinliğe çekerek avlama" önerisiyle paramparça oldu. Köyleri düşmanın yürüyüş hattı üzerinde olan insanlar için yeni siyaset bir ölüm kalım meselesiydi: Yöredeki kadınların tecavüze uğraması ve öldürülmesi, çocuk ve yaşlıların katledilmesi, evlerinin yakılması, sahip oldukları her şeyin tahrip edilmesi anlamına geliyordu. Kızıl Ordu, ilk kuşatma hareketlerine başlayan Çan Kay-şek'in ilerleyen ordularının önünde güneye doğru geri çekilirken ortalıkta isyan havası vardı.

Birlikler yaklaşan savaş için yeniden toparlanacakları ve hazırlanacakları Huangpi'ye vardıklarında Siyasal Bölümler kuşkulu unsurları ayıklamak için örtmece bir kavramla "pekiştirme kampanyası" denilen bir uygulama başlatıldı. İlk kurban Gan Liçen adında bir alay kadrosu oldu. Ağır bir dayanın ardından AB-tuan şebekesinin üyesi olduğunu itiraf etti. Bu kadarı yetiyordu. Kendisinden birkaç kat güçlü bir düşmanın karşısında olan üstü bir gerilim yaşayan Kızıl Ordu süreci ateşledi.

Güneybatı Kiangsi'de bütün partiyi kaplayan alevler ayırım yapmaksızın subayları ve askerleri, bir alaydan diğerine sıçrayıp tam bir özyıkıma dönüşerek tüketmeye başladı. Her birlikte, bölük düzeyinde bir "karşıdevrimcileri tasfiye komitesi" kuruldu. O sırada yirmi bir yaşındaki tümen komutanı, daha sonra Çin'in üst düzey generallerinden biri olan Siao Ke anılarında şunları yazdı:

O dönemde bütün zamanımı AB-tuan sorununa harcıyordum. Tümenimiz 60 kişiyi öldürmüştü ... Daha sonra bir gece Tümen Parti Komitesi'nde 60 kişinin daha öldürülmesine karar verildi. Ertesi sabah rapor vermeye gittim ... Fakat Dördüncü Ordu Askeri Komitesi'nde[kiler] şöyle dediler: "Fazla adam öldürüyorsunuz. Eğer işçi ve köylü kökeninden geliyorlarsa onlardan itiraf alabilirsiniz ..." Hemen geri döndüm. Tutsaklar idam yerine götürülmüşlerdi. "Onları öldürmeyin," dedim. "Tümen Parti Komitesi bu sorunu tekrar tartışacak." Daha sonra 30'dan fazlasını serbest bırakmaya karar verdiler. Ancak 20'den fazla kişi öldürülmüş bulunuyordu. Dördüncü Ordu'da 7.000 kişinin 1.300 ya da 1.400'ü öldürüldü.

Siyasal subaylar zayıf görünme korkusu yüzünden birbirleriyle yarışıyorlardı. İçlerinden biri, AB-tuan bağlantısı olduğundan kuşkuyla subaylara yiyecek götüren on dört yaşında bir "küçük Kızıl şeytan"ın idam edilmesini emretti. Çocuk bir ordu komiserinin

müdahalesiyle son anda kurtarıldı. Bir başka yerde, komutanı tasfiye gereğini sorguladığı için bütün bir bölük katledildi. Bir haftadan daha kısa bir süre içinde 4.400 subay ve Birinci Cephe Ordusu'nun adamları AB-tuan'la bağlantılı olduklarını itiraf ettiler. Sonunda 2.000'den fazla kişi kurşuna dizildi.

Dokuz ay önce basit bir toprak reformu tartışması olarak başlayan şey, Kiangsililer ile Hunanlılar arasındaki düşmanlıklarla ateşlenerek kendi hayatı olan bir canavar haline gelmişti.

"Zengin köylü", "AB-tuan üyesi" ve "karşı devrimci unsur" gibi tasarımlar, içinden çıkılamayacak şekilde birbirine karıştı. Güneybatı Kiangsi Partisi önderleri kendi amaçlarıyla Li Lisan'ın siyasetlerini Mao'nun siyasetlerine karşı savundukça, yerel farklılıklar ulusal anlaşmazlıklarla renklendi. GMD kuşatması sıkılaştıkça derinleşen paranoyanın orta yerinde AB-tuan üyeliği suçlaması Mao'nun stratejisini sorgulayan herhangi birini ezmek için kullanılan bir sopa haline geldi. Tasfiyeler onun muhaliflerinin yok edildiği bir kan banyosuna dönüştü. Sahne "Futian olayları" için hazırlanmış oldu.

Küçük pazar kasabası Futian, Beyaz Bulut Dağları'nın batı ucunda, Gan Irmağı'nın bir kolu olan Fuşuy üzerinde yer alır. Dağlar Futian'ı on mil doğudaki Donggu'dan ayırır. Taş bir köprü'nün gerisinde çömelmiş kadınlar çamaşırları düz taşlara çarparak yıkarlar. Birkaç dükkân, eğri bürü sokaklardan oluşan kalabalık bir mahalle, kireç boyalı saçakları olan gri kiremitli iç içe geçmiş evler, ırmak kıyısından gerilere doğru karman çorman uzanıp gider.

Bölge Pireneleri andırır. Sık çam ormanlarıyla, köknar ve bambu ağaçlarıyla, dev bitkilerle kaplı zirvelerden bakıldığında manzara dört ilçeyi kapsayacak şekilde genişler. Her yerde eğrelti otları, dağ taşkınları vardır. Yaz aylarında ufak tefek, zayıf, kemikli adamlar, üzerlerinde yıpranmış mavi ceketler, bol kısa pantolonlar, başlarında onları kızgın güneş ışıklarından koruyan çöp bidonu kapakları kadar büyük hasır şapkalar olduğu halde yeşil çeltik tarlalarında çalışırlar. Kış aylarında ortalık bir çamur denizine döner. Donggu yolu geçilmez hale gelir. Ulaşım ancak batıdaki ovoidan ya da ırmak boyunca bir tekneyle kabarmış suları aşarak sağlanır.

Kızıl Ordu Kian'dan ayrıldıktan sonra Futian, kasım ayı ortalarında, Kiangsi Eyalet Eylem Komitesi'nin karargâhı haline geldi.

7 Aralık 1930 Pazar günü öğle saatlerinde Mao'nun siyaset kurmaylarından Li Şaokiu bir bölük askerle Huangpi'den geldi. Yanında Mao'nun Genel Cephe Komitesi'nden iki mektup vardı. Mektuplar, Mao'ya sadık iki adama, eyalet komitesi önderi Zeng Şan ile Eylem Komitesi Propaganda Bölümü Başkanı Çen Çengren'e hitaben yazılmıştı. Mektuplarda Li Bofang'ın (Eylem Komitesi içinde gizli bir AB-tuan karargâhının başkanı olduğu

iddia ediliyordu); Duan Liangbi'nin (AB-tuan kesiminin şefi olduğu iddia ediliyordu); ve Sie Hançang'ın (Donggu'daki 20. Ordu Siyasal Bölümü'nün başkanıydı ve bir AB-tuan ajanı olduğu iddia ediliyordu) tutuklanması emrediliyordu. Bu kişilerin isimleri ve AB-tuan'la varsayılan bağlantıları, onların suç ortağı olduklarını itiraf eden Kızıl Ordu askerlerinden işkence yoluyla alınan bilgilere dayanıyordu.

Li Şaokiu'nun başka bir şey yapma şansı yoktu. Komite bürosunun kuşatılmasını emrettikten sonra tüfekleri ateşe hazır on askerle birlikte içeri girdi. Li, Duan, Sie ve diğer beş Eylem Komitesi üyesi yakalandılar, elleri ve ayakları bağlandı. Çoğu yirmili yaşlarda genç adamlardı. Açıklama istediklerinde Li sadece tabancasını çekerek başlarına doğrulttu.

Komite karargâhından sekiz görevli eski yargıç konağına götürüldü. Konak geniş bir iç avluya açılan muazzam kapısı kemerli, beyaz duvarlı büyük bir binaydı. Yüksek taş teraslarda çevreye tatlı kokular yayan *osmanthus* bitkileri büyümüşü ve her iki taraftaki gezinti yolları ağaçlarla kaplıydı. Doğu ucunda, kirişli, gri kiremitli, incelikle işlenmiş saçakları olan bir dam muazzam bir sayvan oluşturuyor, çevresi papatyalarla dolu süslemeli taş kaidelerin üzerinde devasa dört ahşap sütunun üzerinde yükseliyordu. İmparatorluk zamanında burası yargılama mekânı olarak kullanılıyordu. Tavana asılmış bir levhada yaldızlı harflerle yazılmış şu sözler göze çarpıyordu: "İçtenlik ve Saygı Salonu"

Papatyaların hemen arkasında geniş bir panelle ayrılmış işkence odası vardı. Yüzyıllar boyunca devlet görevlileri güçlü imparatorluk yasalarını burada uygulamışlardı. Li sorguya burada başladı. Duan Liangbi ilk sorguya çekilen kişiydi:

Li Şaokiu bana sordu [diye yazdı daha sonra]: "Duan Liangbi, sen bir AB-tuan üyesi misin? İtiraf edecek misin? İtiraf edersen işkence görmezsin."

Sert bir sesle yanıt verdim: "Benim geçmişime ve yaptığım işlere bak ... Lütfen git ve soruştur. Eğer AB-tuan üyesi olsaydım, proletaryaya karşı suç işlemiş olurudum. Bana dokunmana gerek yok. Ver bir silah, kendimi öldüreyim."

Fakat Li şu yanıtı verdi: "Geçmişini az çok biliyorum ... seninle teorileri tartışacak kadar yetenekli değilim. Elimde cezalandırmak için sadece yedi işkence yöntemi var..."

Bu yedi cezayı bana anlattıktan sonra, şöyle dedim: "Öyle olsun. Korkacak neyim var? Ne yaparsan yap, ben ..." Daha lafımı bitirmemiştım ki, Li askerlere beni soymalarını emretti. Çıplak olarak diz çöktürdüler. Bana "esen kara mayını" denilen işkenceyi uyguladılar ve vücudumu tütsü çubuklarıyla yaktilar

* Bu uygulama anlaşıldığı kadanyla vücudun alt bölgesine şiddetle vurmayı kapsıyordu. Bu türden yöntemler sadece komünistler tarafından değil, 1930'lu yıllarda milliyetçilerin yönetimindeki bölgelerde de uygulanıyordu. Bu yöntem "uçığa binmek" (ya da otuz beş yıl sonra, Kültür Devrimi sırasında denildiği gibi, "jet uçığına binmek" gibi modern terimlerle de anılıyordu. Kişinin elleri arkadan bağlanıyor ve ahşap bir çubukla kollarından asılıyordu. Bu yöntem yüzyıllardır uygulanmaktaydı.

... Aklıma gelen ilk düşünce şuydu: “Madem öyle, yakıp öldürün beni. Ölüm kaçınılmaz. Tek mesele nasıl olacağı.” Kırılan iki baş parmağımı neredeyse sadece derileri tutuyordu. Vücudumda yakılmamış yer kalmamıştı. Yaralar ve kesikler içindeydim.

Sonra birden dayağı kestiler ve Li Şaokiu şöyle dedi: “Liangbi, sen ölmek istiyorsun ama ben ölmeni istemiyorum. Ne olursa olsun, AB-tuan’a mensup olduğunu itiraf edeceksin ve bana içinde bulunduğun şebekeyi anlatacaksın. Aksi halde, seni bu durumda, ne ölü ne diri vaziyette tutacağım.”

Bu görüş tehlikeli bir canı olan Li Şaokiu’nun tek başına düşündüğü bir şey değildi. O sadece Mao’nun da kişisel olarak onayladığı Cephe Komitesi talimatlarını uyguluyordu. Talimatta şöyle deniyordu: “Önemli önderleri hemen öldürmeyin, onlardan [azami] bilgi sağlayın ... [Daha sonra] gerekli ipuçlarını verdiklerinde, öteki önderleri açığa çıkarabilirsiniz.”

Aynı vahşi yöntemler her yerde uygulanıyordu. On sekiz ay sonra bir başka ÇKP soruşturması sonuçlandırıldı:

Bütün AB-tuan vakaları itiraf temelinde açığa çıkarıldı. Olguları saptamak ve suçlamaları doğrulamak için biraz sabırlı olmak gerekiyordu ... Kullanılan yöntem ... havuç ve sopaydı. “Havuç” ... kurnazlıkla itiraf ettirmek anlamına geliyordu. “Sopa” ise zanlıları ellerinden astıktan sonra öküz güderken kullanılan bambu çubuklarla dövmekti. Bu yöntem sonuç vermezse, sıra tütsü ya da gazyacı lambası alevine geliyordu. En kötü yöntem kişiyi avuçlarından bir masaya çivilemek ve tırnaklarının altına bambu kıymıkları sokmaktı. İşkence yöntemlerine ... “tahtırevana oturtmak”; “uçığa bindirmek”; “kurbağa suyu içirmek” ve “maymun yuları” gibi isimler veriliyordu. Direnen zanlıya uygulanan tek yöntem işkenceydi. İşkence ancak itiraf alındıktan sonra kesiliyordu.

Bütün diğerleri gibi Duan da sonunda itiraf etti, fakat sadece suç ortağı olarak kendisiyle birlikte tutuklanan yedi adamın ismini verdiği için vicdanı rahatı. Görsel belleği güçlü olan Li Bofang tam tersi bir yöntem izleyerek neredeyse bin kişinin ismini verdi ve böylece işkencecilerini şaşırtmaya çalıştı.

Ertesi sabah, 8 Aralık günü, Li Şaokiu gece aldığı itiraflar temelinde yeni tutuklamalar yaptı. Zeng Şan ve Mao’nun Huangpi’den henüz gelen sekreteri Gu Bo sorgulara katıldılar. O hafta sona ermeden, 120 kişi avlunun iki yanındaki hücrelere konuldu. Hücreler ahşap kafeslerin ardına gizlenmişti. Bir iki santim aralıklı tahta çubuklar zeminden tavana kadar uzanıyor ve hücreler kafesi andırıyordu. Tutuklananlar arasında Li Bofang

ile diğer iki zanlının eşleri de vardı. Kocaları hakkında bilgi almak için konağa gelmişler ve tutuklanmışlardı. Onlara kocalarından da ağır işkence yapılmış, askerler göğüslerini kesmişler ve genital organlarını yakmışlardı.

Li Şaokiu daha sonra, Cephe Komitesi'nin verdiği talimat üzerine, 20. Ordu'da tasfiye yapmak için Donggu'ya gitti. Orada vahim bir hata yaptı. Suçlanan adamlardan Sie Hançang, Liu Di adında bir tabur komutanının AB-tuan komplosuna katıldığını söyleyerek ihbarda bulunmuştu. Liu, Li Şaokiu gibi Çangşalıydı ve Li'yi iftiraya uğradığı konusunda ikna etmeyi başardı. Ne var ki serbest kalır kalmaz bir isyana önderlik etti ve 400 kişiden oluşan bir kurtarma kolunun başına geçerek Futian'a doğru yola koyuldu. Ertesi gece Li'nin yüz kadar askerinin öldürüldüğü bir çatışmanın ardından konağın ağır ahşap kapıları zorlanarak açıldı ve ağır yaralı Eylem Komitesi önderleri serbest bırakıldı.

Hayatta kalanlar acil bir toplantı yaparak 20. Ordu'yu Gan Irmağı'nı geçerek Yonyang'a nakletmeye karar verdiler. Orada Mao'nun misilleme harekâtından korunacaklardı. Konağın önündeki meydana üzerinde şu sözlerin yazılı olduğu pankartlar asıldı: "Kahrolsun Mao Zedung! Çu'yu [Çu De], Peng'i [Peng Duhay] ve Huang'ı [Huang Gong-lue] destekleyin!" Ve Parti Merkezi'ne Mao'nun bütün görevlerinden alınmasını talep eden bir dilekçe gönderildi. Haberler Huangpi'ye ulaştığında, üç ordu komutanı Mao'yla dayanışma halinde olduklarını ve isyanı kınadıklarını açıklayan bir bildiri çıkardılar. Fakat önderliği bölme girişimleri daha şeytani yöntemlerle devam etti. Ortalıkta çoğaltılmış bir mektup dolaşıyordu. Mektupta Mao'nun, Çu, Peng ve Hua'nın da AB-tuan önderleri olduklarına dair bulgular toplaması için Gu Bo'ya emir verdiği yazılıydı. Bu, kimsenin inanmayacağı kadar kaba bir suçlamaydı. Cephe komitesi uzun bir yalanlama metni yazarak, Yonyang'daki önderleri partiye isyan etmekle ve devrimci güçler arasına anlaşmazlık tohumları ekerek fesat çıkarmakla suçladılar. Daha sonra bir denge durumu oluştu: Gan Irmağı'nın bir yakasında 20. Ordu, öteki yakasında Mao'nun güçleri. Her iki taraf da parti siyasetini sadakatle uyguladığını iddia ediyordu.

Ne Futian'da yaşananlar ne de Kızıl Ordu'nun başına gelen kanlı olaylar Mao'nun Çan Kay-şek'in birinci kuşatma seferini kesinlikle yenilgiye uğratmasını engelledi. Aslında bu gelişmeler katkıda bulunmuş bile olabilir. Tasfiye dehşetini yaşayıp kurtulabilenler olağanüstü bir güdülenmeyle katı bir disiplin içinde ve çelikleşmiş bir güç olarak kaynaştılar.

Bununla birlikte Yonyang'da muhalif bir kligin varlığı sonsuza kadar hoşgörülle karşılanamazdı. Siang Ying 1931 başlarında üs bölgesine vardığı zaman yaptığı ilk iş Futian'ın topladığı şeytanları defetmeye çalışmak oldu. En son zaferle itibarı iyice artan Mao da öldürme olaylarında fazla ileri gidildiğini hissediyordu. Huangpi'de tutuklanmış olan

Li Venlin şartlı da olsa serbest bırakıldı ve Li Şaokiu aşırıya kaçtığı için azarlandı. 16 Ocak 1931'de yeni kurulan Merkez Büro Liu Di ve diğer dört isyancı önderin ihraç edildiklerini duyurdu ve Futian'da olanların "Parti karşıtı bir olay" olduğunu ilân etti. Ancak bütün isyancıların AB-tuan üyesi olduklarını gösteren hiçbir kanıt olmadığı da kaydediliyordu. Sonraki altı hafta içinde Siang Ying barış imkânları aramaya, aldatılmış olanlarla bir anlaşmaya varılabileceğine dair bazı işaretler vermeye başladı.

Bu yaklaşımlar üstü kapalı biçimde Mao'yu hedef alıyor gibiydi. Futian'daki sorunun kısmen bir hizip mücadelesi olarak görülmesi Mao'nun öfkesini artırıyordu. Ne var ki esas soruna, AB-tuan karşıtı kampanyanın haklı olup olmadığı konusuna gelince, parti çoğunluğu gibi Siang da Mao'yu destekledi. Ocak ve şubat ayları boyunca şüphelilerin tutuklanması devam etti. Yongyang'taki isyancılar bile kendi masumiyetlerini ilân ederlerken, genel tavrın doğru olduğunu kabul ettiler:

AB-tuan'ın Kiangsi'de yaygın bir örgütlenme olduğunu ve Sovyet bölgelerine sızdığını inkâr etmiyoruz [diye yazıyorlardı], çünkü bizler AB-tuan'a karşı fiilen savaşılmaktayız... Yoldaş Duan Liangbi Kiangsi Özel Komitesi içinde AB-tuan'la savaşan ilk kişidir ... [Ama şimdi] kendisi de AB-tuan üyesi olarak damgalanmıştır.

Eylem Komitesi'nin eski önderlerinin, katlandıkları işkencelere rağmen hâlâ tasfiyeyi savunabilmeleri o sırada üs bölgelerindeki ruh halini ortaya koyar. Mart 1931'de bu önderlerin çoğu savaşımdan vazgeçmiş, yeterince çile çekmiş durumdaydı. Artık kendilerine merhametle davranılacağını düşünüyor ya da buna inanıyorlardı.

Ne yazık ki dönüşleri Li Lisan'ın gözden düştüğüne dair haberlerle aynı zamana rastladı. Şanghay'daki yeni liderler Futian olayları konusunda aşırı sert bir tutum aldılar. Olaylar artık "Komintern karşıtı, parti karşıtı Li Lisan çizgisi"nin bir ifadesi, "Kızıl Ordu'yu yok etmeyi ve üs bölgelerini tahrip etmeyi" amaçlayan bir hareket olarak görülüyordu. Nisan ayında, Liu Di askeri mahkemenin önüne çıkarıldı. Mahkemenin başkanlık koltuğunda bizzat Çu De oturuyordu. Liu Di başı kesilerek idam cezasına çarptırıldı. Henüz yirmili yaşlarının başındaydı. Li Bofang da iki kişiyle birlikte idam edildi.

Yeni yaklaşım Dördüncü Plenum heyetinin yetkisiyle toplanan genişletilmiş bir Merkez Büro toplantısında onaylandı:

AB-tuan, Komünist Parti içinde, devrim bayrağı altında karşı devrimci faaliyetler[de bulunan] ... küçük bir parti haline gelmiştir. [Bunu] yakınlarda yapabilmiş olmasının sebebi nedir? Başlıca sebepler şunlardır ... [Birincisi] toprak ağaları ve zengin köylüler onun ÇKP'ye sızmasının kolay olduğunu gördüler ...

Devrim geliştikçe ... bu unsurların bize ihaneti neredeyse kesindir... [İkincisi] Parti, Li Lisan'ın hatalı siyasal çizgisini izledi... [Üçüncüsü] geçmişte, yıkıcı unsurların temizlenmesi faaliyetine yeterince dikkat sarfetmedik. Ele geçirilen AB-tuan üyeleri, haklarında daha fazla ipucu toplanacak yerde derhal kurşuna dizildiler ... [Bu] aynı zamanda AB-tuan'ın genişlemesini de mümkün kıldı.

Cephe Komitesi [Mao'nun yönetiminde] "genel olarak doğru" bir siyasal çizgi izlediği ve Futian isyanı karşısında sınıfsal bir tutum aldığı için övülüyordu. Merkez Büro [Siang Ying'in yönetiminde] "Li Lisan çizgisiyle uzlaşma"sı ve Futian olaylarına, "sınıfsal bir bakış açısından yoksun" ve "bütün düzeylerdeki parti örgütlerini AB-tuan'a karşı mücadeleyi gevşetmeye, yumuşatmaya ve küçültmeye" yönelten, "tamamen hatalı" yaklaşımından ötürü şiddetle mahkûm edildi.

Önde giden Futian isyancılarının hepsinin (Siang Ying'in göstermeye çalıştığı gibi, yanıltılmış yoldaşların değil) "Li Lisan çizgisinin bayrağı altında karşı devrimci isyan başlatan ... önemli AB-tuan üyeleri" olduğu sonucuna varılıyordu. Bu sonuç, yani Li Lisan çizgisi ile AB-tuan'ın aynı paranın iki yüzü olduğu görüşü, Mao'ya ve yeni parti merkezine muazzam avantajlar sağlıyordu. Mao artık tasfiyelerin, hizip kuran muhaliflere yöneltilmiş bir hareket değil parti çizgisinin ilkeli biçimde savunulması olduğunu meşru olarak savunabiliyordu. Önceki ÇKP önderlerine kıyasla Stalinist uygulamalardan çok daha fazla etkilenen Şanghay'daki Geri Dönen Öğrenciler, partinin Bolşevikleştirilmesi'ni öncelikli mesele olarak görüyorlardı. Bununla kastettikleri, her şeyden önce, Li Lisan taraftarlarının sökölüp atılması, yerelcilğin ve muhalefetin ezilmesi, kısaca belirtmek gerekirse, partinin sadık ve itaatkâr bir Leninist araca dönüştürülmesiydi. Akla gelebilecek bütün muhalefet biçimlerinin AB-tuan etiketi altında toplanması bu görevi daha da kolaylaştırdı.

Sonuç nisandan itibaren tasfiyelerin her zamankinden daha yırtıcı biçimde geri dönmesi oldu. Siyasi Güvenlik şubeleri aracılığıyla soruşturmaları merkezileştirmek için gösterilen sürekli çabalara rağmen, köy ve kasabalardaki tasfiye komitelerinin eğitimsiz, çoğu kez okuma yazma bile bilmeyen görevlileri muazzam bir güç edindiler. Ölüm çok küçük bir bahaneyle ya da hiçbir neden olmaksızın tamamen insanların kaprislerine bağlı olarak gerçekleşiyordu. Bir ÇKP soruşturma görevlisi şöyle diyordu:

Uykularında sayıklarken partiden şikâyet edenler, yük taşımayı reddedenler, kitlesel yürüyüşlerden uzak duranlar, parti toplantılarına katılmayı reddedenler ... AB-tuan üyeleri olarak tutuklandılar. Öylesine büyük bir terör vardı ki, çoğu insan yeni gelen birinin AB-tuan üyeliğiyle suçlanma riski daha yüksek olacağı için ... terfi niteliğinde bile olsa yeni bir işe başlamayı reddediyordu ...

[Tasfiye] döneminin en yüksek noktasında, birileriyle konuşmak bile bir AB-tuan üyesi olarak kuşku uyandırmak için yeterli olabiliyordu. Bu nedenle parti üyeleri, bazı yüksek görevliler yapılan tartışmalara tanık olmadıkları sürece toplantılara katılmayı reddediyorlardı.

[Geçen yaz] Kiangsi Siyasal Güvenlik Şubesi, [üs bölgelerindeki] her zengin köylünün AB-tuan üyesi olabileceği gerekçesiyle tutuklanmasını önerdi. Tek bir gerçek suçluyu hayatta bırakmaktansa yüz masum insanı öldürmenin daha iyi olduğunu açıkça söylüyorlardı ... Böylesine acayip görüşleri dikkate alan bütün organlar ve devrimci gruplar, karşıdevrimcileri tutuklama, soruşturma ve idam etme özgürlüğü kazandılar. Hâkim olan ruh hali, devrime sadakatini zi kanıtlamak için AB-tuan'ı avlamaktı.

Zanlılara mensup oldukları varsayılan "ağlar"ın ayrıntılarını açığa çıkarmak için işkence yapıldığı zaman, ya tanıdıkları kişileri suçluyorlar ya da Parti bürolarında çalışırken gördükleri kişilerin isimlerini hatırlamaya çalışıyorlardı. Görevliler kendilerini korumak için üzerinde isimlerinin yer aldığı rozetleri karalıyorlar ya da bu rozetleri takmıyorlardı.

Üçüncü kuşatma seferi sırasında soruşturma yapacak zaman yoktu. Bazı birliklerde bir yoklama uygulaması başlatıldı. AB-tuan üyesi olduklarını itiraf edenlere af vaat ediliyor; bağlantıyı inkâr edenler öldürülüyorlardı.

Temmuz ayında, Futian olaylarının ardından Yongyang'a kaçan ve Eylem Komitesi önderlerinin martta vazgeçmelerinden sonra burada kalmış olan 20. Ordu birlikleri Çan Kay-şek'in kısa süreli hareketine karşı verilen savaşa yardımcı olmak için merkez üs bölgesinin uçlarında toplandılar. Bu güçler ayın 23'ünde Mao'nun Yudu'nun yaklaşık yirmi mil kuzeyindeki Pingançay'daki güçleriyle bağlantı kurdular. Komutanları Zeng Ningçun Merkez Büro'yla temas kurmuştu. Anlaşılan üstlerine çöken siyasal bulutun dağıldığını düşünüyordu. Oysa birlikleri bölgeye girdikleri anda hemen kuşatılıp silahsızlandırıldılar. Bizzat Zeng'den müfreze komutan yardımcısına kadar bütün subaylar tutuklandı. Sıradan askerler öteki Kızıl Ordu birlikleri arasında dağıtıldılar. 20. Ordu birkaç saat içinde tamamen ortadan kalktı. Bu isim bir daha hiçbir Çin komünist ordusu tarafından kullanılmayacaktı.

Bir ay sonra Li Venlin ve Eylem Komitesi'nden arta kalan diğer önderler, Zeng ve emrindeki subayların çoğuyla birlikte, Bayşa'da toplanan ve başkanlığını bizzat Mao'nun yaptığı bir mahkemede, birkaç bin kişiden oluşan bir kalabalığın önünde ölüme mahkûm edildiler.

1931 yılının yaz aylarında ve sonbahar başında tasfiyelerde ölenlerin sayısı ancak tahmin edilebilir. 20. Ordu'da görevli dört yüz subay ve asker ve yerel olarak Kiangsi'de toplanan ve aşağı yukarı aynı sıralarda tasfiyeye uğratılan 35. Ordu'dan muhtemelen bir-

kaç yüz kişi yok edildi. Öteki Kızıl Ordu birliklerinde sayılar daha da fazlaydı. Kiangsi parti bölgesinde yirmiden fazla ilçenin sadece üçünde 3.400 insan öldürüldü. Eylül ayının başlarında bir ÇKP Merkez Müfettişi güneybatı Kiangsi partisi ve Gençlik Birliği'ndeki entelektüellerin % 95'inin AB-tuan bağlantılarını itiraf ettiklerini bildirdi. Günümüzde en bilgili Çin tarihçileri sadece "on binlerce" kişinin öldüğünü söylemektedirler.

Yıl sonuna doğru ve milliyetçi kuşatmaların yarattığı gerilim azaldıkça tasfiyeler de yavaşladı ve Mao'nun bu olaylardaki rolü küçüldü. Aralık ayında, kurumsal denetimlerin uygulanması için gerçekçi, yenilenmiş ve bu kez çok daha ciddi çabalar görüldü. Başka şeylerin yanı sıra "kitlelerin haklarını güvence altına almak" amacıyla "Karşıdevrimci Vakaları Ele Almak ve Adli Organlar Kurmak İçin Geçici Yöntem" başlıklı bir uygulamanın yürürlüğe girdiği, Mao'nun adıyla resmen ilân edildi. Alt düzeyde yer alan görevlilerin idam yetkisi ellerinden alındı, bir temyiz sistemi kuruldu ve işkence uygulaması mahkûm edildi. Yeni kurallar sık sık ihlal edildi ve zaten bazı durumlarda büyük boşluklar da içeriyordu. Ayrıca, sınıfsal geçmişin ceza kararlarında belirleyici etken olması gerektiği açıkça kabul edildi. Bu yaklaşım Çin komünist hukuk sisteminde temel bir kusur olarak daha sonra da varlığını sürdürecekti. Toprak ağaları, zengin köylüler, "kapitalist köken"den gelenler ölüme mahkûm edileceklerdi; ancak "kitleler" yeni bir başlangıç yapabilirlerdi.

O sıralarda Çu Enlay bağımsız Merkez Büro Sekreteri olarak Şanghay'dan geldi ve 1932 yılının ocak ayında ilk kez tasfiyelerin kapsamı ve uygulanma biçimi resmen so-ruşturuldu:

İnsanları öldürmek önemsiz görüldü [diyordu Büro]. Bunun yarattığı en ciddi sonuç Parti içinde paniğe neden olmasıydı. Öncü organlar bile bundan etkilendi. Bu bir ... [Parti] muhalifleri[ni] tecrit etme ve karşıdevrimci etkiler altın-
da kalarak aldatılmış olan kitleleri kazanma siyaseti değildi. Tam tersi geçerliy-
di. Devrimci güçlerimize zarar verdi ve sınıf savaşı cephesinde yer alanları ka-
rarsızlığa sürükledi. Bu çok ağır bir hata oldu.

Ancak burada sadece örgütsüz öldürmelerden şikâyet ediliyordu. Büro ve bizzat Çu Enlay karşıdevrimcilere karşı yürütülen kampanyanın, tek başına ele alındığında "tamamen doğru" olduğunu ısrarla belirtmeye devam ettiler. Uygulamanın sona erdirilmesi değil, yöntemin değiştirilmesi, daha etkili hale getirilmesi gerekiyordu.

O bahar aylarında idamlar hız kesmekle birlikte devam etti. Mayıs 1932'de Li Venlin, Zeng Bingcun ve AB-tuan önderi olduklarından şüphelenilen üç kişi halkın önünde başları kesilerek cezalandırıldılar. Bu kişiler, geçen ağustos ayında "yargılandıktan" sonra bütün güneybatı Kiangsi köylerinde kitlesel toplanılarda sergilenmişlerdi. Sonraki iki

yıl içinde, tasfiyeler durma noktasına yaklaşırken, Siyasal Güvenlik şubeleri hâlâ ayda 500 dava sonuçlandırıyorlar, bu davaların sonunda ortalama 80 ile 100 kişi kurşuna diziliyordu.

Kiangsi'deki öldürmeler daha geniş bir örüntünün parçasıydı. Batı Fukian'da 6.000'den fazla parti üyesi ve görevlisi gizli Sosyal Demokrat oldukları kuşkusuyla idam edildi. Peng Deuhay'ın Hunan Kiangsi sınırındaki eski üssünde 10.000 kişi öldürüldü. Vuhan'ın yaklaşık yetmiş mil kuzey doğusundaki Dabie Dağları'nda bulunan E-Yu-Van'da, şimdi bir Politbüro Daimi Komitesi üyesi ve Mao gibi parti kurucularından biri olan Pekin Üniversitesi mezunu Çang Guotao 2.000 kadar "hain, AB-tuan üyesi ve Üçüncü Parti unsuru"nun hayatlarını kaybettikleri bir temizlik hareketine nezaret etti. Çang Guotao'nun siyasal komiseri olan Çen Çanghao şu açıklamada bulundu:

Devrimci yükseliş her geçen gün biraz daha artıyor. Düşman uçakların, silahların ve makineli tüfeklerin ne kadar saydasız olduğunu anlamış bulunuyor. Bu nedenle Sovyet bölgemize ve Kızıl Ordu'ya sızmak için Reorganizasyoncuları, AB-tuan'ı ve Üçüncü partiyi kullanıyor. Bu gayet sinsî bir komplodur. Uçaklarla ve silahlarla yapılan düşman saldırılarını görmek bizim için kolaydır, fakat Reorganizasyoncuları, AB-tuan'ı ve Üçüncü Parti'yi görmek kolay değildir. Düşman nasıl da sinsî.

Kuzeydoğu Kiangsi üs bölgesinde binlerce karşıdevrimci tasfiye edildikten sonra, sorumlulu önder Zeng Hongy, kuzey Fukian'a hareket etti ve burada da iki binden fazla "reformist ve AB-tuan üyesi"ni öldürdü.

Tasfiye mantığının zehri yavaş yavaş bütün komünist bölgelerine yayıldı. 1937'ye, siyasal durumun ulusal olarak değişmesine kadar, büyük zorluklarla, çoğu kez hayal bile edilemeyecek yoksunluk ve sıkıntı koşulları altında savaştan kuşatılmış Kızıl Ordu grupları, bazı durumlarda kendi yoldaşlarını milliyetçi düşmandan daha fazla katlettikleri periyodik kan dökme nöbetleriyle karşılaşmak zorunda kaldılar.

Tasfiye bahaneleri hep aynıydı: toprak reformu konusunda farklı görüşler; yerel ya da etnik düşmanlıklar; "Li Lisan çizgisi"yle bağlantılı siyasal sorunlar. Uygulanan teknikler de öyleydi. Fukian güvenlik bürosu şefi, "Onu itirafa zorlayın," diyordu; "İtiraf ettiği zaman ona inanın ve onu öldürün; itiraf etmezse de onu öldürün." Tasfiyelerin nihai amacı da hep aynıydı. Daima iktidarla, tekil önderlerin kendi iradelerini kabul ettirme ve taraftarlarını peşlerinden sürüklemeye gücüyle ilgiliydi.

Stalinizm'in örneği ve Stalinist retorüğün etkisi 1930'ların başında Çin Kızıl üs bölge-

lerinde olanları kısmen açıklar. Ancak bunun sadece küçük bir etkisi olmuştur. Rusya'da yaşanan büyük temizlik hareketi Futian'dan dört yıl sonra, Kirov'un Leningrad'da öldürülmesiyle başladı. ÇKP önderliğinin, yaklaşık üç yıl kadar önce Guomindang'dan sürülmesiyle birlikte dağılan idealist, etkisiz iyi niyetli bir entelektüeller topluluğundan, olağanüstü zamanlarda sadakatleri zamanla kanıtlanacak olan erkeklerin ve kadınların olağanüstü biçimde katledilmelerini emreden katılaşmış bir Bolşevik çekirdek gruba dönüşme tarzı, Çin'in iç durumuyla çok daha yakından ilişkiliydi.

En önemli etken iç savaştı. Çoğu savaşta kaçaklar vurulur; bilgi almak için tutsaklara kötü davranılır; temel haklar askıya alınır. Komünistler ile milliyetçiler arasındaki savaşta hiçbir kural yoktu.

1931'in başlarında, Vladivostok'ta Rus gizli polisi tarafından eğitilmiş gayet etkin bir ajan olan Çin politbürosunun güvenlik servisi şefi Gu Şunçang, Çan Kay-şek'i katletmesi için Vuhan'a gönderildi. Sihirbaz kılığına girmişti. Ancak GMD özel servisleri onu bir fotoğraftan teşhis ettiler; nisan ayında tutuklandı ve saf değiştirmesi için ikna edildi. Şanghay'daki Fransız istihbarat bürosu bu ihanetin sonucu olarak üç ay içinde binlerce komünistin idam edildiğini saptadı. Aralarında, haziran ayı içinde kurşuna dizilen, Parti'nin Genel Sekreteri Siang Çongfa da vardı.

Ne var ki bu tek yanlı değildi. Gu'nun saf değiştirmesinden sonraki gün ailesi ortadan kayboldu. Beş ay sonra aile üyelerinin Fransız bölgesindeki boş bir evde, toprağın üç metre altında betona gömülmüş, çıplak ve başsız cesetleri bulundu. Onları öldüren komünist ajan kendisini ele geçiren GMD görevlilerine onların Çu Enlay'ın emriyle mısilleme olarak idam edildiklerini anlattı. Gu'nun sadece küçük oğlunun hayatta kaldığını, çünkü Çu'nun küçük bir çocuğun öldürülmesi için verdiği emri yerine getiremediğini söylüyordu. Daha sonra ajan onlara başka cesetlerin gömülü olduğu beş ayrı evi gösterdi. Cesetler bu kez Çu'nun parti disiplinini korumak için öldürülmelerini emrettiği komünist kadrolara aitti. Otuz kadar ceset çıkarıldıktan sonra polis bu kadarını yeterli bularak araştırmanın durdurulmasını emretti.

Çu Enlay'ın Gu Şunçang'ın ailesini yok etmesi acımasız bir çatışmada istisna değil kuruldu.

Guomindang da aynı ölçüde barbardı. Hubey Kızıl Ordu lideri Su Haydong'un eşi milliyetçiler tarafından yakalandı ve cariye olarak satıldı. Su'nun klanından, çocuklar ve bebekler dahil altmıştan fazla kişi yakalandı ve öldürüldü. Kasım 1930'da, Mao'nun başarısız Çangşa saldırısına önderlik etmesinden iki ay sonra eşi Yang Kayhuy GMD Valisi'nin emriyle kentin Liuyang Kapısı'nın dışındaki idam yerine götürüldü ve başı kesildi. Çocukları akrabalar tarafından saklandılar ve gizlice Şanghay'a gönderildiler. Burada, birkaç ay sonra en küçükleri, dört yaşındaki Anlong dizanteriden öldü. Milliyetçi askerler Mao'nun anne ve babasının mezarlarını açmaya gönderildiler.

Su Haydong'un üs bölgesi olan, Edgar Snow'un deyişle "din savaşlarının yoğunluğu"na ulaşan katliamların gerçekleştiği E-Yu-Van'da ve güneydeki diğer Kızıl bölgelerde milliyetçiler "balığı yakalamak için havuzu boşaltmak" dedikleri bir siyaset izliyorlardı. Buna göre, bütün sağlıklı erkekler öldürülüyor, köyler yakılıyor, tahıla el konuluyor ya da tahrip ediliyordu. Gerillaları kolayca görülüp vurulabilecekleri dağlık bölgelere çekmek için ormanlar kesiliyordu. Hayatta kalan köylüler, askerler ve toprak sahibi milisi tarafından korunan ovalardaki ahşap kulübelerden oluşan yerleşim yerlerine sürülerek oralarda toplandılar. Kadınlar ve kızlar fahişe ya da köle olarak satılıyorlardı. Yabancı ülke misyonerlerinin şikâyetleri üzerine Çan Kay-şek bu uygulamayı yasakladı.

Milliyetçi birlikler önceleri çetele tutmak için kurbanlarının başlarını kullanıyorlardı. Ancak bu zamanla imkânsız hale gelince (ağırlıktan ötürü) sadece kulak kesmeye başladılar. Bir tümenin "kendi değerini göstermek için" 317 kg. kulak topladığı bildirildi. Hu-bey'deki Huangan ilçesinde 100.000'den fazla köylü öldürüldü; Henan'daki Sin ilçesinde bu sayı 80.000 kadardı. Peng Dehuay'ın Hunan-Hubey sınırındaki eski üs bölgesinde bir zamanlar bir milyon olan nüfus 10.000'e inmişti. Yirmi yıl sonra yakılıp yıkılmış köyler ve insan kemikleri hâlâ dağlık bölgelerde dağılmış vaziyette duruyordu.

Mao bu türden aşırılıklara fazla önem vermiyordu. Katliam dalgası Kiangsi'ye ulaştığında, Kızıl Ordu bölgeyi terk etti. Ancak bu durum Mao ve bütün komünist önderlerin içine girdikleri toplumsal bağlamı gösteriyordu.

Mao'nun Song hanedanı bilgini Si-ma Guang okumalarından bildiği gibi, sadece "şimdiki zamanın bir aynası" olan bütün Çin tarihi boyunca isyanlar olağanüstü bir vahşetle bastırılmıştı. Çan Kay-şek'in Kızıl bölgelerde yaptığı katliam Tayping İsyanı sırasında meydana gelen katliamların soluk bir yansımasıydı. Çan'ın birlikleri sadece kulak topluyorlardı. Onyedinci yüzyıl generali Li Ziceng ise Siçuan'ı ayak toplayarak yatıştırmıştı ve gözde cariyesi uyguladığı vahşeti kınadığında onun ayakları da yığına eklenmişti. Milliyetçiler komünist önderlerin ailelerini yok ettiler; Çing döneminde, isyancı bilginlerin ve generallerin aileleri dokuzuncu dereceye kadar katlediliyordu. Tasfiye kurbanları için daha sonra Rusya'daki NKVD* uygulamalarını andıran kota kullanımı bile, aslında Çin kökeninden geliyordu.

Komünist mücadelenin içinde sürdürüldüğü kan ve korku anaforu bu mirasın ürünüydü. Partinin başındaki, eşlerinden, ailelerinden ve çocuklarından ayrı yaşayan ve bazıları da Mao gibi dolaylı olarak onların ölümüne neden olan, hiçbirinin yaşı henüz kırkı aşmamış genç adamlar bütün enerjilerini ve bağlılıklarını tek bir hedefe, davaya odakladılar. Bu amansız tek yönlü zihniyetten, dışarıdaki normal dünyanın ahlâki anlayışlarına yer bırakmayan fanatik bir bağlılık çıkıyordu. Kızıl Ordu'nun bütün alayları sadece

* NKVD Rus KGB'sinin (Devlet Güvenlik Komitesi) atasıydı. Stalin'in 1930'larda yaptığı tasfiyeler sırasında NKVD bölge yöneticileri, tutuklanacak ve kurşuna dizilecek "halk düşmanları"nın sayılarına göre hedef belirliyorlardı.

sınıf intikamını arzulayan komünist öksüzlerden oluşuyordu. İster dışarıdaki ister içerideki düşmanlara yönelmiş olsun, kin güçlü bir silahtı.

Her önder aynı tarzda tepki göstermiyordu. E-Yu-Van'daki Gao Kingtang gibi bazıları suya dalan ördek gibi tasfiyelerin içine batılar; öylesine aşırı bir tecrit ve paranoya iklimi yarattılar ki, 1937'de, Merkez Komitesi üs bölgelerindeki gerillalarla ilişkisini yenilemeye çalışırken gönderilen ilk komünist elçiler casus diye tutuklandılar ve kurşuna dizildiler. Çu De'nin eski komiseri Çen Yi gibi diğerleri terörü mümkün olduğu kadar insanları esirgerek kullandılar.

Mao'nun tepkisi daha karmaşıktı. Bir yanda "demir disiplin" istiyor; öte yanda, Kızıl Ordu'nun doğru fikirlerle, isabetli bir önderlikle ve örnek oluşturarak harekete geçirilen tamamen gönüllülük esasına dayalı bir güç olması gerektiğini savunmaya devam ediyordu. Mao için Bolşevizm basit bir iktidarı ele geçirme aracı olmanın ötesindeydi; o aynı zamanda Çin'in yenilenmesi için gerekli ideolojik ve bir anlamda ahlâki bir güçtü. Entelektüel olarak Mao, bu durumun oluşturduğu çelişkiye –disiplin ile özgürlük, zorlama ile gönüllülük– öğrencilik döneminde yazdığı denemelerde de görüldüğü ve gene Yen-nan'da görüleceği gibi, zıtların birliğini kabul ettiği için yatkındı. Uzun hayatı boyunca başlatacağı her tasfiye ve düzeltme kampanyasında olduğu gibi, bu durum, 1930'ların başında Kiangsi'de de geçerliydi.

Böyle zamanlarda Mao, 1926 kışında Hunan'daki köylü hareketinden çıkardığı derslere geri dönüyordu. "Bir yanlış düzeltmek için," diye yazmıştı o zamanlar "geçerli sınırları aşmak gerekir; yanlış bu yapılmadan düzeltilemez." Bu bakış açısından kanlı tasfiyeler üzücüydü ve gelecekte bunlardan kaçınmak mümkün olabilirdi, ama aynı ölçüde gerekliydi de.

Aynısı eğilip bükülen "AB-tuan" teriminin esnek kullanımı için de geçerliydi. Önce-leri Mao da bütün diğer önderler gibi AB-tuan'ın sahici bir tehdit olduğuna pekâlâ inanmış olabilir. Ancak idam edilen on binlerce kişiden birinin bile gerçek bir AB-tuan üyesi olduğunu gösteren, işkenceyle alınan ifadeler dışında hiçbir somut kanıtın bulunmadığı koşullarda buna inanmaya devam edecek kadar saf da değildi. "Sosyal Demokrat", "Reorganizasyoncu", "Üçüncü Parti" gibi isimlendirmeler artık fark etmiyordu; bunlar sadece parti önderlerinin saldırmak istedikleri siyasal sapmanın türüne göre değiştirilebilen isimlerden ibaretti. Merkez Büro AB-tuan'a karşı açılan kampanya sırasında "bir terminoloji hatası" yapıldığını teslim ederek bu durumu kabul etti. Mao'nun da bu sonuca varmış olması kaçınılmazdı. Her nasılsa, daha sonraki her siyasal harekette de benzer "hatalar" yapılacaktı.

9. BÖLÜM

Cumhuriyetin Başkanı

Çan Kay-şek'in Eylül 1931'deki üçüncü kuşatma seferinin yenilgiye uğratılması, parti merkezinin Mao ve Kiangsi üs bölgesini sıkı bir denetim altına almak için gerçekleştirdiği yeni ve bu kez çok daha kararlı bir girişimin başlangıcı oldu.

Gu Şunçang'ın saf değiştirmesinden sonra partinin kent şebekelerinin tahrip olması Kızıl bölgelerin her zamankinden daha büyük bir önem kazanmasına yol açmıştı. Komintern mücadelenin bir sonraki evresinin Çin kentlerinden çok bu bölgelerde gerçekleştirilmesi gerektiğini bir yıldır ısrarla belirtiyordu. Haziran ayında partinin genel sekreteri Siang Çongfa'nın tutuklanıp idam edilmesi, önderliğin yer değiştirmesini zorunlu kılmıştı. Şanghay'da faaliyet göstermenin fiziksel bakımdan giderek tehlikeli hale gelmesi, dağılmayı gerektiriyordu.

Kıdemli önderler nisan ayı içinde E-Yu-Van'daki ve 1-le Long'un batı Hunan üs bölgesindeki parti komitelerini yönetmek üzere zaten Şanghay'dan ayrılmışlardı. Üç ay sonra, Çu Enlay'ın, Merkez Büro'nun yönetimini devralması için düşünülen ve uzun süredir ertelenen Kiangsi seyahatine çıkması kararlaştırıldı. Vang Ming ÇKP Komintern heyetinin başkanı olarak Moskova'nın güvenli ortamına dönecekti. Bir başka Geri Dönen Öğrenci, o sırada yirmi dört yaşında olan Bo Gu, yeni bir kongre toplanana kadar parti önderi olarak Şanghay'da kalacaktı. O sıralarda, merkez önderliğin tamamını eyalete yerleştirmeye yönelik bir ilk adım olarak hazırlanan Kiangsi'nin Kızıl bölgelerinde (artık görkemli bir isimle Merkezi Sovyet Üs Bölgesi olarak anılıyordu) komünist bir hükümet kurma planları yürürlüğe konuldu.

Bu gelişmeler temelinde Vang Ming, Bo Gu ve onların Geri Dönen Öğrenciler'den oluşan müttefikleri, Mao'nun yetkilerini azaltmak için uyumlu bir kampanya başlattılar. Ağustos ayının sonunda, yani üçüncü kuşatmanın yenilgiye uğratılmasından önce, parti merkezi Mao'ya karşı uzun ve sert bir suçlamada bulundu. Mao (ismi geçmemekle birlikte) açık bir sınıfsal tutumdan yoksun olmakla; zengin köylülere çok yumuşak davranmakla; işçi hareketini geliştirmeyi başaramamakla; planlı bir sovyet hükümetinin kurul-

ması için tekrar tekrar gönderilen talimatları göz ardı etmekle; üs bölgesini genişletememekle; ve Kızıl Ordu'nun "gerillacılık" faaliyetiyle uğraşmasına izin vermekle suçlanıyordu. Bu mesaj üs bölgesine ekim ayı içinde ulaştığı zaman, öfkenin yanı sıra büyük bir şaşkınlığa da neden oldu. Mao ve arkadaşları kendilerinden on kat daha güçlü bir düşman gücüyle başarılı biçimde savaşmakla kalmamışlar, bizzat Geri Dönen Öğrenciler de daha önce, gerilla savaşının modası geçmiş bir yöntem olduğunu iddia ettiği için Li Lisan'ı azarlamışlardı; ve Komintern de o yaz pek görülmemiş bir davranışta bulunarak, üs bölgelerinde izlediği siyasetlerden ötürü Mao'yu kişisel olarak övmüştü.

Bu türden hassasiyetler Bo Gu için fazla önem taşımıyordu. O sonbahar aylarında doktrinle değil iktidarla ilgileniyordu.

Ekim ayı ortalarında Bo Gu, biraz duraksayarak da olsa Mao'nun Çu Enlay gelene kadar Merkez Büro Sekreteri (Mayıs'tan beri bu görevi gayri resmi olarak elde tutuyordu) olarak kalmasını kabul etti, fakat Mao'nun birkaç müttefikinin terfi ettirilmesi önerisini geri çevirdi. Bundan kısa süre sonra Mao yeni sovyet hükümetine başkanlık etmek üzere bir politbüro üyesinin gönderilmesini talep ettiğinde, Bo bu göreve Mao'nun getirilmesini istedi. Böylece onu, parti ve ordu içindeki nüfuzundan yoksun bırakarak ve sadece onurlu bir görevle yetinmesini sağlayarak merdivenlerden aşağı yuvarladı. Kasım ayının başında yapılan şey, tam olarak buydu. Bir üs bölgesi parti kongresi toplanarak, Mao'nun başında olduğu Genel Cephe Komitesi'ni dağıttı ve yerine on iki üyeden sadece biri olarak Çu De'nin de içinde yer aldığı bir Devrimci Askeri Komisyon kurdu. Ek olarak Mao, gene ismi verilmeden "dar deneycilik"le sert biçimde eleştirildi. Bununla kastedilen, parti siyaseti pahasına pratik etkenlere ağırlık verilmesiydi.

İki gün sonra, Rus Devrimi'nin yıldönümü olan 7 Kasım'da Kiangsi ve bitişik üs bölgelerinden gelen altı yüz delege, küçük pazar kasabası Ruykin'in yaklaşık 4 km. doğusundaki Yeping köyünde toplanarak Çin Sovyet Cumhuriyeti'nin kurulduğunu ilân etti. Bazıları bin yıllık olan, gövdeleri boğum boğum kadim kâfuru ağaçlarından oluşan bir korunun orta yerinde, bütün köy sakinlerinin soyadlarını aldıkları Sie'deki Klan Tapınağı'nın ortaçağdan kalma görkemli binasında toplandılar. Vermiklenmiş ahşaptan muazzam sütunların arasına orak çekiçli bayraklar asıldı. Kızıl Ordu, kestane fişeklerinin sağır edici patlamaları ve çevreye yaydığı kesif mavi dumanlar arasında, ardında bir fener alayı olduğu halde geçit töreni yaptı. "Şu andan itibaren," diye ilân etti Mao, "Çin topraklarında tamamen farklı iki devlet bulunmaktadır. Çin Cumhuriyeti denilen biri, emperyalizmin bir aracıdır... Öteki, ezilen ve sömürülen geniş işçi, köylü, asker ve emekçilerin devleti olan Çin Sovyet Cumhuriyeti'dir. Onun bayrağı emperyalizmin yıkılması, toprak ağaları sınıfının tasfiye edilmesi; Guomindang savaş ağası hükümetinin devrilmesi ... ve bütün ülkede gerçek bir barışın ve birliğin sağlanması için mücadele etmektir."

Yeni komünist parlamentonun verdiği isimle "Çinli İşçi, Köylü ve Asker Sovyetleri-

nin Birinci Ulusal Kongresi" Ruykin'i yeni Sovyet Cumhuriyeti'ni oluşturan yirmi ya da daha fazla Kızıl ilçenin başkenti olarak ilân etti ve Mao'yu devlet ve hükümet başkanlığına atadı.

Gerçek durumu bilmeyenler için Mao kıskanılacak bir konumda olmalıydı. Yeni görevleri ona eskisiyle kıyaslanamayacak kadar yüksek bir resmi statü kazandırmıştı. Komintern onun temsil ettiği devlete verdiği büyük önemi açıkça belirtmişti. Fakat Mao kendisini tarafsızlaştırmak ya da denetim altına almak için gösterilen o kadar çok çabayı savuşturmuştu ki, yaşananlar hakkında hayallere kapılması mümkün değildi. Çu Enlay Temmuz 1927'de onu Siçuan'a gönderme girişiminde bulunmuş; Çu Çiubay bir ay sonra onu Şanghay'da bir aparatçık haline getirmeyi önermiş ve 1929'da Li Lisan onu Dördüncü Ordu'nun başından almaya çalışmıştı. Artık Vang Ming'in Kremlin'in desteğini arkalarına almış Geri Dönen Öğrenciler'i tarafından bile kovulamayacak kadar önemli olduğu doğrudur. Fakat onu bir kenara, karar alma hattının dışına çıkarabilecek ve yetkilerinin köklerini koparabilecek durumdaydılar.

Sonuçlar çok geçmeden ortaya çıktı.

Ocak ayında Çu Enlay, Merkez Büro Sekreteri olarak Mao'nun yerini aldıktan sonra yaptığı ilk eylemlerin birinde sık sık tekrarlanan "zaferi önce bir ya da birkaç eyalette kazanma" hedefine uygun biçimde büyük bir kentin işgal edilmesi için yeni bir girişimde bulunulmasını istedi.

Mao, Nançang'ın çok zor bir hedef olduğu konusunda arkadaşlarını ikna edebildi. Ancak Büro Şanghay'daki Bo Gu'ya danıştıktan sonra yeniden toplandığında üyelerin çoğunluğu Gançou'ya saldırmaktan yana çıktı. Mao buna da karşı çıktı ve Çu De'nin desteğini aldı. Gançou'nun çok iyi savunulduğunu, üç tarafının sularla çevrili olduğunu ve düşman tarafından "asla gözden çıkarılamayacak bir tahkimat" olarak görüldüğünü; öte yanda, Kızıl Ordu'nun ağır topçu ve gerekli kuşatma ekipmanından yoksun olduğunu, geçen yıl kenti kurtarma girişimlerinin de bu yüzden başarısız olduğunu anlattı. Mao'nun görüşleri bu kez reddedildi. Plandan yana çıkan Peng Dehuay Cephe Komutanı olarak atandı. Mao'nun yanlış düşündüğünü kanıtlamaya hevesli olduğu anlaşılıyordu.

On gün sonra Merkez Büro, Çu'nun yokluğunda ve Mao'nun yönetiminde üçüncü bir toplantı yaptı. Tartışma Japonya'nın geçen eylül ayında Mançurya'yı işgaline kaydı. Bo Gu bu olayı "Sovyetler Birliği'ne karşı bir saldırıya yönelik tehlikeli ve somut bir adım" olarak yorumlamıştı. Fakat Mao farklı düşünüyordu. İşgal olayının geleneksel sınıf ayrımlarını aşan ve partinin kullanması gereken ulusal çapta bir anti-Japon duygu dalgasını tetiklediğini anlattı. Bu, henüz olgunlaşmamış, tohum halinde bir fikirdi: Çin'deki bütün sınıfları yurtsever bir ulusal savunma çabasında bir araya getirecek Japon karşıtı bir birleşik cephe kurmak. Ancak o sırada öylesine dile getirilen bu fikir birkaç yıl sonra ÇKP'nin iktidar mücadelesinde belirleyici bir rol oynayacaktı. Ancak Ocak

1932'de zamanının çok ilerisindeydi. Merkez'in izlediği siyasetlerin ana doğrultusu sınıfsal ayırım çizgilerini belirsizleştirmeden sınıf mücadelesini keskinleştirmekti. Mao'nun çalışma arkadaşları 1929'da Doğu Demiryolu anlaşmazlığında olduğu gibi bu kez de esas düşüncenin Moskova'yı tehdit etmek olduğunu ısrarla öne sürdüler. Tansiyon yükseldi. Nihayet içlerinden biri Mao'nun yüzüne karşı şunu söyledi: "Japonya Mançurya'yı Rusya'ya saldırmak için işgal etti. Bunu göremiyorsan, sen bir sağ oportünistsin." Mao ayağa kalktı ve dimdik yürüyüşüyle toplantıdan çıkıp gitti.

Aynı gün ya da kısa süre sonra sağlık nedenleriyle izin istedi. İzin verildi. Geri Dönen Öğrenciler grubunun bir başka üyesi olan Vang Kiangsiang Cephe Ordusu'nun Genel Siyasal Bölümü'nün başkanı olarak Mao'nun elinde kalan yegâne askeri konumu devraldı. Bir hafta sonra Mao yanında He Zichen ve birkaç muhafız olduğu halde Donghuaşan'daki terk edilmiş bir tapınağa doğru yola çıktı. "Nekahet" dönemini Ruykin'in yaklaşık 8 km. kadar güneyinde alçak bir volkanik tepenin üzerindeki bu tapınakta geçirecekti.

Mao'nun kasvetli ruh haline uygun, hiçbir konforun olmadığı ıssız bir mekândı bu. Düz siyah taşlardan yontulmuş tek bir odadan oluşan, taş duvarları, gri kiremitten bir damı olan tapınak karanlık, soğuk ve nemliydi. Zemini yosun tutmuştu. Siyasal zorluklarla karşılaştığında çoğu kez olduğu gibi, Mao'nun depresyonu onu fiziksel olarak da etkilemişti. He Zichen onun ansızın yaşlandığını, zayıflamaya başladığını fark etti. Nem yüzünden rahatsızlığının daha da artacağından endişelenerek genç muhafızları ana tapınakta bırakıp Mao'yla birlikte az ilerideki bir mağaraya taşındı. Burası daha küçük ama kuruydu, yıkanabilecekleri bir yer de vardı. Su, üç yüz metre aşağıdaki bir vadiden, taş oyulmuş basamaklardan oluşan dar bir yoldan çıkılarak, bambu sırlıkla taşınan tahta kovalarla getiriliyordu.

Bütün ovayı gözler önüne seren çok güzel bir manzara vardı. Batıda üç kadim pagoda çevredeki tepelerin üzerinde nöbetçi kulübeleri gibi yükseliyordu. Mao üs bölgesinde geçirdiği mutlu günlerde at sırtında oluşturduğu şiirleri yazıya dökerek kendini oyalamaya çalışıyordu. Arada bir Ruykin'den parti belgeleri ve gazeteler geliyordu. Zorunlu bir aylaklık içinde, siyaset yaralarının iyileşmesini beklemekten başka bir şey yapmıyordu.

Bo Gu'nun lider olarak tanındığı Şanghay'daki yeni "geçici Merkez" daha sonra görüleceği kadar akıldışı değildi. Bu merkezin her şeye rağmen ayakta kalması bile büyük bir başarıydı. Belçikalı bir sendikacı rolünde faaliyet gösteren Ukraynalı bir istihbarat görev-

* O sırada bu terimi Stalin, Buharin'e ve Sovyet "Parti karşıtı blok"unun diğer üyelerine karşı kullanıyordu. Dolayısıyla bu olağanüstü ağır bir siyasal suçlamaydı ve parti yönetimine sistematik biçimde muhalefet edildiğini kastedi.

lısı olan Komintern temsilcisi Yakov Rudnik'in (Hilaire Noulens olarak da biliniyordu) tutuklanmasından sonra Komintern'in Çin harekâtının tamamen durduğu bir sırada Bo ile otuzlu yaşlarının başında bir başka Geri Dönen Öğrenci olan Çang Ventian, Çan Kay-şek'in askeri komutanlığının en üst düzeylerine başarılı biçimde sızabilen ajanlardan oluşan bir şebekeyi muhafaza etmeyi ve GMD özel servis ajanlarını ve onlar tarafından kulanılan komünist dönekelele tasfiye etmeyi başardılar.

Artık nüfusu beş milyonu bulduğu iddia edilen komünist üs bölgelerine rehberlik etme konusunda yeterince başarılı olamadılarsa, bunun nedeni, esas olarak Li Lisan'ın ve ondan önce de Çu Çiubay'ın solcu düşüncelerinin süregiden etkisiydi. Bo'nun ocak ayında büyük kentlere saldırma meselesini yeniden gündeme getirmesinin nedeni de buydu:

Büyük kentlere saldırmaktan kaçındık. Bu strateji geçmişte doğruydu, ama artık doğru değildir, çünkü koşullar değişmiştir. Şimdiki görevimiz bölge[mizi] genişletmek, bütünleşmiş tek bir alan oluşturmak için ayrı sovyet bölgelerini birbirine bağlamak ve şimdiki elverişli siyasal ve askeri durumdan, bir ya da daha fazla eyalette devrimin ilk zaferini kazanacak şekilde bir ya da iki önemli merkezi kenti ele geçirmek için yararlanmaktır.

Bo'nun çözümlemesi itibarını kaybetmiş öncellerininkinden daha gerçekçiydi. Ama o da çok benzer sonuçlara varıyordu. Büyük Depresyon'un milliyetçilerin denetimindeki bölgelerde ekonomiyi "genel bir çöküşün eşiğine" getirdiğini, Çan'ın başarısız kuşatma kampanyaları sırasında "şimdiki iç savaşın kanlı savaş meydanlarında çelikleşen" Kızıl Ordu'nun ise öncekinden daha güçlü olduğunu yazıyordu. "Ülke içindeki sınıfsal güçler dengesi" değişmişti ve siyasetin de değişmesi gerekiyordu.

Bu yaklaşım bir bakıma mantıksız değildi. Son üç yıldır Mao da "bir eyalette zafer" için çağrı yapmaktaydı. Hiçbir şey yapmamak bir seçenek olamazdı: Kendi başarılarıyla yetinen bir ayaklanma hızla çökebilirdi. İster istemez kentlerin işgalini de gerektirecek şekilde farklı Kızıl üs bölgelerini birbirine bağlamak mantıklı bir siyasetti. Sorun, Bo'nun "ileri saldırı çizgisi" dediği şeye, taktik zorunlulukları göz ardı ederek Nançang, Kian ve Fuçou'yu (bir başka Kiangsi kenti) işgal etmek gibi kapsamlı bir hedefe, katı bir tutumla bağlılık istemesinden kaynaklanıyordu. Ayrıca güçler arasında orantısızlık da vardı. Çan Kay-şek'in üçüncü kuşatmasının yenilgiye uğraması Şanghay önderlerine Kızıl Ordu'nun gücü hakkında aşırı abartılı bir izlenim vermişti. Mao ve Çu De gayet iyi savunulmakta olan GMD tahkimatlarını ele geçirmek için yeterli güçten hâlâ yoksun olduklarını düşünüyorlardı. Gançou'ya saldırılmasına karşı çıkmalarının nedeni de buydu. Bo Gu, Çang Ventian ve taraftarları bu türden kuşkuları oportünizmin kanıtı olarak görüyorlardı. Bu siyasette değil siyasetin uygulanmasında kararsızlık nedeniyle ortaya çıkan bir kusurdu.

Mart ayının başlarında, Fener Festivali'nden hemen sonra bir öğle sonrası Mao'nun muhafızları iki atının yaklaşmakta olduğunu gördüler. Atlılar yaklaşıklarında onları tanıdılar. Mao'nun "hastalık izni" sırasında hükümet başkanı olarak hareket eden Siang Ying, muhafızıyla birlikte geliyordu.

Siang utanç içinde Mao'ya, Gançou saldırısının bir fiyaskoyla sonuçlandığını anlattı. Peng'in güçleri şubat ayının ortalarından itibaren kentin savunma hatlarına dört tüketici ve başarısız saldırı gerçekleştirmişlerdi. Duvarların altından tünel kazma girişimleri başarısızlığa uğramıştı. İki gün önce, milliyetçi askerlerin Peng'i gafil avlayarak gerçekleştirdikleri bir çıkış harekâtı büyük zorluklarla püskürtülmüştü. Şimdi de Kiang ve Guangdong'dan çıkan dört takviye tümeni Peng'in kaçış yollarını kesmek için harekete geçmişlerdi. Siang, Askeri Komite'nin Mao'nun "hastalık izni"ni kesmesini ve tavsiyede bulunmak üzere derhal gelmesini istediğini söylüyordu.

Mao önerinin tekrarlanmasını beklemedi. Şiddetli bir yağmur yağıyordu. He Zichen ona beklemesini söyledi. "Sağlığın düzelmedi," dedi telaşla. "Gidersen iyice kötüleşeceksin." Mao, onun itirazlarını umursamadı. "Hastalığı" geçmişti.

Mao, nehir boyunca Gançou'dan 24 km. mesafedeki küçük pazar kasabası Kiangkou'da orduya ulaştığı sırada Peng kendisini tuzaktan kurtarmış bulunuyordu. Ne var ki Cephe Ordusu'nun ne tarafa yöneleceği tartışması devam ediyordu. Mao kuzey doğu Kiangsi'ye doğru ilerleyerek Fukian sınırının kuzey kesimi boyunca yeni bir üs bölgesi kurulmasını önerdi. Burası düşmanın zayıf olduğu bir bölgeydi ve dağlık olduğu için Kızıl Ordu'nun savaş tarzına uygundu. Ancak diğerleri, bu bölgenin merkezin belirlendiği Kian ve Nançang'ı tehdit etme hedefinden çok uzak olduğunu düşünüyorlardı. Hâlâ yenilginin acısını çeken Peng onları destekledi. Sonunda güçlerin bölünmesi kararlaştırıldı: Peng'in Üçüncü Ordu Grubu, Gan Irmağı'nın batı şeridi boyunca Kian'a doğru ilerleyecek, Lin Piao'nun komutasındaki Birinci Ordu Grubu ise Nançang'ın yaklaşık 128 km. güneydoğusunda, merkezi Kiangsi'deki üç ilçeden oluşan bir kümeyi işgal etmeye çalışacaktı. Mao gayri resmi danışman sıfatıyla Lin'in ordusuna katıldı ve çok geçmeden Lin'i ve onun komiseri Nie Rongchen'i Fukien'in çok daha iyi bir hedef olduğu konusunda ikna etmeyi başardı. Lin Askeri Komisyon'a bu kararı bildiren bir telgraf gönderdikten sonra emir beklemek üzere Fukian sınırının hemen iç kısmındaki Tingçou'ya ilerledi. Mao, Ruykin'e döndü ve burada, mart ayının sonunda kendi görüşlerini Merkez Büro'ya sundu.

Bu kez Mao galip geldi. Çu Enlay yönetimini ele aldığı üs bölgesinde Mao'nun tavsiyelerine karşı çıkarak gerçekleştirdiği ilk askeri girişimin utanç verici bir yenilgiyle sonuçlandığını görmüştü. Mao'yu tartışmanın içine soktuğu için Siang Ying'e teşekkür etmek kimsenin aklına gelmemişti. Peng Dehuay orada olsaydı belki itiraz edebilirdi. Ancak o da toplantıya katılmamıştı.

Gene de o bahar Mao'nun yolunu açan başarının daha derinlerde yatan bir başka ne-

deni vardı.

Mao ile Çu arasındaki gelecek yarım yüzyıl boyunca Çin için olağanüstü önemli olacak kişisel kimya ilk kez Ruykin'de yapılan bu toplantıda oluştu.

Mao'dan beş yaş küçük olan Çu büyük bir ustalıkla hareket eden, soğukkanlı, dene-timli, asla aşırıya kaçmayan, her durumdan azami ölçüde yararlanmaya çalışan bir ön-derdi. Uğraşmaya değer tek amaç olarak gördüğü nihai zaferin hizmetinde sınırsız bir es-neklikle hareket ediyordu.

Mao gayet aşırı, olağanüstü bir vizyona sahip, güçlü kanaatleri ve sınırsız bir özgüve-ni olan, düşüncelerini sonuna kadar savunan, şaşmaz sezgilerle hareket eden biriydi. Çu'nun Ruykin'de baş eğmesinden sonra Mao, artık tamamen kendi komutası altında olan Lin'in güçleri merkezin belirlediği yönün tam aksine güneydoğuya doğru ilerlerken, Çu'yu peş peşe oldu bittilerle karşı karşıya bırakarak koşulları zorlamaya başladı. Sürec içinde, kesintili de olsa, Geri Dönen Öğrenciler'in onu yoksun bırakmaya çalıştıkları ge-niş manevra özgürlüğünü yeniden kazandı.

İlk hedefleri Kiangsi ile Fukian sahili arasındaki Longyan idi. Burası Mao'nun çok iyi bildiği bir bölgeydi: Gutian konferansı 1929 kışında burada toplanmıştı. 10 Nisan günü kasabada garnizon kuran iki alayı bozguna uğratarak 700 tutsak aldılar. On gün sonra Çangçou alındı. Burası, Kızıl Ordu'nun on sekiz ay önce Kian'in düşmesinden beri Kızıl Ordu'nun ele geçirdiği ilk kent idi.

Mao sevinçliydi. Bu sefere katılan askerler Mao'nun beyaz bir atın üstünde, başında komünistlerin beş köşeli kırmızı yıldızını taşıyan rengi solmuş siperlikli bir gri şapka oldu-ğu halde kente girişini hatırlıyorlardı. Bir gün önce Çu Enlay'a gönderdiği bir telgrafta Mao, yerli halkın kendilerini nasıl karşıladığını anlatıyor, "bize çılgınca tezahürat yaptılar," diyordu. Büyük bir ticaret merkezi olan, nüfusu 50.000'den fazla ve Amoy'a 48 km. mesafedeki Çangçou gerçekten de büyük bir ödüldü. Ganimet nakit olarak yarım mil-yon doları; silah ve cephaneyi; iki milliyetçi uçağını (komünistler ne yazık ki bunları kul-lanmayı bilmiyorlardı); ve Mao için neredeyse aynı derecede değerli olan zengin bir okul kütüphanesini kapsıyordu. Kitaplar el konulan bir motorlu araca yüklenerek Ruykin'e gönderildi.

Ne var ki Bo Gu büyük bir öfke içindeydi.

Fukian seferinin ayrıntıları Şanghay'a sızdıkaça, merkezin kuzeye doğru uyumlu bir ilerleyiş için dikkatle hazırladığı planları altüst ettiği için Mao'ya ve bütün bunlara izin verdiği için Merkez Büro'ya yönelik eleştiriler giderek artmaya başladı.

Büro nedamet getirdi. 11 Mayıs günü, hâlâ Çangçou'da bulunduğu için Mao'nun ka-tılmadığı, Çu'nun başkanlığında yapılan bir toplantıda Büro alçaltıcı bir özeleştiri verdi. "Çok ağır hatalar" yaptığını kabul ediyor, büyük kentleri ele geçirme gereğiyle ilgili kuş-kuları gidermeyi ve daha genel olarak da "sürekli sağ oportünist hataları bütünüyle dü-

zeltme"yi vaat ediyordu.

Bu yumuşatıcı yaklaşım Çu'nun o bahar aylarında merkezle olan ilişkilerini tipik biçimde örnekliyor ve sonraki haftalar için bir örüntü oluşturunuyordu. Mao'nun tepkisi tamamen farklıydı. Çu'nun Bo'nun eleştirilerini ona aktarmasından sonra, "telgrafınızı dik-kate almış bulunuyorum," diye yazdı:

Merkez'in siyasal değerlendirmesi ve askeri stratejisi bütünüyle hatalıdır. İlk planda, üç [kuşatma seferi] ve Japon saldırısından sonra, Çin'deki hâkim güç-ler ... büyük bir darbe yemişlerdi ... Düşmanın gücünü kesinlikle abartmamalıyız ... İkinci olarak, üç seferin ardından, ayrıntılı stratejimiz iç hatlar [Beyaz bölgelerdeki] üzerinde savunma savaşı stratejisini kesinlikle tekrarlamamalıdır. Görevimiz anahtar kentleri ele geçirmek ve bir eyalette zafer kazanmaktır. Bunun için öncelikle düşmanı yenmek gerektiği düşünülecektir... Şimdiki koşullar altında geçen yılın stratejisini kullanmayı önermek sağ oportünizmdir.

Aslında bu gayet küstah bir mesajdı. Mao Merkez'in kendisine sürdüğü lekeyi bilerek Bo Gu'nun yüzüne çalıyordu. Şanghay aylarca "devrimci durumun yeterince değerlendirilmesi"nden; "fırsatlardan dışa dönük gelişmeler sağlamak için yararlanmayı" başaramamaktan; ve "modası geçmiş bir stratejiyi her zaman doğru bir dogma olarak görmek"ten şikâyet etmiş ve bütün bunları ağır sağ oportünist hatalar olarak mahkûm etmişti.

Bo'nun tepkisi kaydedilmemiştir, ancak bundan hiç hoşlanmadığını tahmin etmek zor değildir. O andan itibaren Mao'nun "geçici Merkez"le ilişkileri giderek zehirli bir hal aldı.

Fukian'a girilmesinden sonra Merkez Büro Mao'yu kısıtlamak için daha fazla çaba harcadı ve onu "saldırı konumu"na, "ileri saldırı çizgisi"ne her zaman bağlı kalmaya zorlayan bir mesaj bombardımanına tuttu. Çangçou mayıs ayının sonunda terk edildi ve Mao'nun güçleri Guangdong'dan gelen ve üs bölgesinin güney cenahını tehdit etmeye başlayan savaş ağası birlikleriyle uğraşmak için batıya doğru hareket etti. Haziran ayı başlarında Mao batı Fukian'da Çu De ve Vang Kiasiang'a katıldı. Vang Kiasiang bu kez onun Büro'nun emirlerine itaat etmesini sağlamak için gönderilmişti. Güney Kiangsi'den Dayu'ya doğru yürüdüler. Hunan sınırına yakın, volfram madenciliği yapılan Dayu kasabası Çu-Mao ordusunun Ocak 1929'da Kinggangşan'dan ayrıldıktan sonra konakladığı yerd. Ne var ki Çu Enlay'ın "düşmana güçlü biçimde saldırma" emirlerine rağmen, Guangdong alaylarının sınırın ötesine püskürtülmesi bir ay sürdü.

O sırada Bo ve Çang Ventian çılgına dönmüşlerdi. Altı aydır bütün tasarılarının sistematik biçimde boşa çıktığını görmüşlerdi. Ocakta Gançou'ya yapılan başarısız saldırı, daha sonra Mao'nun birliklerini Çangçou'nun güneyine çekerek kuzeye yürüme girişi-

mini engellemesi ve şimdi de Guangdong oyalaması; bütün bunlar, 1932 yılının ocak ayından temmuza kadar geçen altı ay boyunca komünistlerin güneydeki Kızıl mıntıkaları tek bir güçlü ve bütünleşmiş bölge içinde inşa etmek için ele geçirdikleri en iyi fırsatı kullanamamaları anlamına geliyordu. Cephe önderliğinin de bildiği gibi, bunun sebebi, direniş saldırılarının, düşmanın en zayıf olduğu yerlere saldırmanın ötesine geçmenin Kızıl Ordu güçlerini aşmasıydı. Fakat Şanghay'daki önderler buna inanmıyorlardı.

Bo Gu'nun katılımı ile savaş alanlarında hayatta kalmanın gerekleri arasında diyalog imkânsız hale gelmişti.

Bu elverişsiz durum karşısında, ebedi arabulucu Çu Enlay durumu dengelemek için mühendislik yapmaya çalıştı. Bo kuzey Kiangsi kentlerine karşı istediği saldırıyı yapacak ve Çu bu saldırıya önderlik etmek için bizzat cepheye gidecekti; fakat bunu Cephe Ordu-su'nun gerçek yetenekleriyle mümkün olduğu kadar uyum içinde yapacaktı ve Mao yeni-den Genel Siyasal Komiser olarak eski konumuna getirilerek saha içinde tutulacaktı. Çu, Mao'nun "deneyimi[ne] ve güçlü noktaları"na ihtiyaç olduğunu savunuyordu. Mao tekrar göreve getirildiği takdirde, "hatalarını düzeltmesi için teşvik edilmiş" olacaktı.

Vang Kiasiang ve Çu De bu tutumu hemen benimsediler. Ancak Ren Bişi ve geri kademe faaliyetlerini sürdürmek için Ruykin'de kalan diğer Büro üyeleri ciddi endişeler taşıyorlardı. Çu'nun bütün bunları kabul ettirmesi neredeyse ağustos ayının ortalarına kadar sürdü. Uzun süredir ertelenen saldırıyı bir an önce başlatmak için her şeyi yapmaya hazır olan Bo Gu da bu gelişmelere onay verdi.

Mao bütün Cephe Ordusu'nun, tek bir güç halinde hareket ederek, Lean, Yihuang ve Nanfeng kasabalarından oluşan küçük bir yerleşim kümesini işgal etmek üzere kuzeye doğru ilerlemesini önerdi. Bu bölgeye, Fukian seferinden önce, beş ay kadar erken bir tarihte saldırılması kararlaştırılmıştı. Daha sonra biraz daha büyük bir kasaba olan Nançeng'i ele geçirmeye çalışacaklardı. Nançeng onların Fuçou'ya saldırı mesafesine ulaşmalarını ve "Gan Irmağı'nın aşağılarındaki anahtar kentleri ele geçirmek ve Nançang'ı zaptetmek için gerekli koşulları sağlayacak daha avantajlı bir konum"a yerleşmelerini sağlayacaktı.

İlk aşama saat gibi işledi. Lean, Yihuang ve Nanfeng, Cephe Ordusu'na 5.000 tutsak ve 4.000 silah sağlayarak düştü. Ancak bir sonraki hedefi oluşturan Nançeng çok daha güçlü biçimde savunuldu. Çu ve Mao geri çekilme emri verirken, Çu Ren Bişi'nin geri kademe komitesine bir telsiz mesajı göndererek, durum müsait olana kadar bekleme-yi düşündüklerini bildirdi. Ancak geri çekilme devam etti ve Çu'nun yatıştırıcı mesajlarına rağmen eylül ayı başlarında neredeyse Dongşao'ya, 9 km. güneye düşen Ningdu ilçesine kadar çekilmişlerdi. Gelişmeler tersine döndüğü için ciddi bir endişeye kapılan geri kademe açıkça bunun bir hata olduğunu ve vakit geçirmeden kuzeye dönmeleri gerektiğini söyledi. Çu'dan alışılmamış terslikte bir tepki geldi. Çu ordunun yorgun oldu-

ğunu söylüyordu. Ordunun dinlenmesi “kesinlikle zorunlu”ydu ve bu aşamada yapılacak bir hamle bizatihi üs bölgesinin düşman saldırısına açık kalmasına yol açacaktı.

Merkez Büro önderlerinin iki grubu arasında giderek artan ters mesajlaşmalar böylece başladı. Artık sadece Mao diğerlerine karşı değildi. Bu kez Çu Enlay, Mao, Çu De ve Vang Kiasiang bir yanda, Ren Bişi, Siang Ying, üs güvenlik şefi Deng Fa ve bir başka Geri Dönen Öğrenci, Gu Zuolin öte yanda olmak üzere tartışıyorlardı.

Ekim ayının başında kuzey Ningdu’daki küçük dağ köyü Siaoyuan’daki bir çiftlik evinde anlaşmazlıklarını görüşmek için Çu Enlay’ın başkanlığında toplandılar. Travmatik ve şiddetli zıtlaşmalarla dolu bir dört gün geçirdiler.

Geri kademe cephe önderlerini “devrimin zaferine ve Kızıl Ordu’nun gücüne yeterince inanmamak”la suçladı. Cephe kademesi ise merkezin “ileri saldırı çizgisi”nin doğru olduğu, ancak pratik koşulların değerlendirilmesi gerektiği karşılığını verdi. Özellikle Mao açık sözlü bir tutumla kendini savundu. Ren Bişi, Siang Ying ve diğerleri için bu durum başından beri kuşkulandıkları şeyin nihayet doğrulanması anlamına geliyordu: Mao sorunların kökünde yer alıyordu ve sorunlar ancak onun görevden alınması halinde çözülecekti.

Geçen yıl Mao’ya yöneltilen bütün suçlamalar, yenileri eklenerek bir kez daha dile getirildi. O bir sağ oportünisti ve merkezin doğru askeri çizgisine inatla karşı çıkıyordu. Örgüt disiplini ihlal ediyordu (Merkezin “hatalı görüşleri”ne karşı Mayıs ayında yaptığı çıkışlara bir gönderme). Gançou’ya saldırı kararına karşı çıkmıştı; Fuçou ve Kian’ın alınması için verilen emirlere direnmişti; ve Çangçou’yu ele geçirdiği zaman, bütün zamanını para toplamakla geçirerek “gerilla zihniyeti” sergilemişti. Geri kademe Mao’yu “düşmanı derinliğe çekerek avlama” ve “tavşanları pusuda bekleyip üzerlerine atılma” gibi “tamamen savunmacı bir çizgi”den yana olmakla suçladı. Mao düşmanın en zayıf olduğu uzak bölgelerde savaşmayı tercih ediyordu.

Bu suçlamaların bazılarında doğruluk payı vardı. Mao, pratikte merkezin belirlediğinden çok farklı bir askeri stratejiden yanaydı. Ancak toplantı uzayıp gittikçe, Mao’nun görüşlerinin doğru, merkezin görüşlerinin ise hatalı olabileceği olgusu gündemden düştü. Siang Ying ve Geri Dönen Öğrenciler için Mao parti disiplini ihlal etmişti. Bu nedenle hatalıydı.

Strateji konusunda bir anlaşmaya varmanın görece basit olduğu ortaya çıktı. Mao dahil herkes Cephe Ordusu’nun güçlerini düşmanın zayıf noktalarında toplamasını ve bizatihi üs bölgesi tehdit edilmeden kuşatmayı kırmak için bu zayıf noktaların teker teker ele geçirilmesini kabul ediyordu. Mao’ya göre Yihuang, Lean ve Nanfeng çatışmaları da bu şekilde gerçekleştirilmişti. Diğerleri cephenin daha batıya kaydırılmasından yanaydı. Fakat ilke her iki görüşü bağdaştıracak kadar esnekti.

Asıl sorun Mao’nun ne olacağı konusunda çıktı. Geri kademe onun cepheden uzak-

laştırılmasında ısrar etti. Çu bu önlemin aşırı olduğunu ısrarla belirtti. “Zedung,” diyor-du, “yılların savaş deneyimine sahip. Savaş meydanlarında gayet başarılıdır ... ve cephe-de olduğu zaman çabalarımıza katkıda bulunan pek çok yararlı öneride bulunmaktadır.” Çözüm, Mao’nun Komiser olarak kalması, ancak Çu’nun gözetimi altında tutulması ya da Çu’nun bu görevi bizzat yürütmesi, Mao’nun da danışman olarak cepheye kalmasıydı. Çu De ve Vang Kiasiang da aynı görüşteydiler. Fakat Mao tam yetkili olmadan asker-i harekâtları yönetme sorumluluğunu üstlenmekte duraksadı ve geri kademe de buna itiraz etti. Mao’nun hatalarını kabul etmekten kaçınmasının, cepheye kalması halinde es-ki kötü yöntemlerine geri döneceği anlamına geldiğini söylüyorlardı. Çu’nun onu “göze-tim ve denetim” altında tutabileceği iddiasının o güne kadar yaşananlar dikkate alındı-ğında özellikle ikna edici olmadığını da ekleyebilirlerdi.

Sonunda Çu usta işi bir uzlaşma tasarladı. Mao komiserlik görevinden vazgeçecek ve askeri danışman olarak hareket edecekti; fakat Ren Bişi ile öteki geri kademe üyelerini yatıştırmak için varlığı gerekli olana kadar “sürekli sağlık izni” alacaktı. Çu, kabaran duy-gular yatışınca onun sessizce eski görevlerine döneceğini umuyordu.

Ertesi gün, besbelli ki sonucun daha da kötü olabileceğini hisseden Mao, Tingçou’da-ki Kızıl Ordu hastanesine hareket etti. Oraya vardığında He Zichen’in ikinci çocuklarını doğurmak üzere olduğunu gördü. Ancak sorunlarını geride bırakması o kadar kolay ol-madı. Ningdu toplantısı devam ederken, Bo Gu ve Çang Ventian Kiangsi’deki durumu tartışmak için bir araya geldiler. Mao’nun “muhafazakâr ve başına buyruk” tutumlarının kabul edilemez olduğuna karar verdiler. Bir an önce cepheden ayrılmalı ve hükümet iş-leriyle meşgul olmalıydı. Mao’nun savunduğu görüşlere karşı kararlı bir mücadele baş-latılacaktı. Çu onu desteklemekle ve Büro sekreteri olarak sahip olduğu yetkileri doğru çizginin uygulanması için kullanmamakla suçlandı.

Bu bomba Ningdu’ya Mao’nun ayrılmasından hemen sonra düştü. Derhal yeniden bir araya gelindi, Çu’nun sağladığı uzlaşma bozuldu ve merkezin kararları onaylandı. Mao olanları öğrendiği zaman büyük bir öfkeye kapıldı ve arkadaşlarını “keyfi ve hizipçi bir tarzda” ve “kendi yokluğunda bir yargılama” yapmakla suçladı. Ancak yapabileceği hiç-bir şey yoktu. 12 Ekim günü Çu’nun onun yerine Genel Siyasal Komiser olarak atandı-ğı duyuruldu. Mao iki yıl boyunca önemli askeri kararların alındığı kademenin dışında tutulacaktı.

O kış Mao, Çin Yeni Yılı’nı sağlığı bozuk ve siyasal bakımdan gözden düşmüş bir hal-de kutladı. Kendisi gibi siyasal hastalıktan mustarip iki kıdemli parti görevlisiyle paylaştığı küçük sanatoryum Donghuaşan’daki rutubetli tapınaktan daha rahattı; Ningdu ka-rarları gizli tutulduğu için parti çevrelerindeki konumu değişmemişti. Ancak diğer ba-

kımlardan durumu daha kötüydü.

Komünist olduğundan beri geçen on iki yıl içinde altı kez bir kenara itilmişti: birincisi, harekete olan inancını kaybettiği 1924'te kendi isteğiyle; ikincisi 1927'de Güz Hasa-dı Ayaklanması'nın başarısızlığa uğramasından sonra; gene 1928'de yeni kurulan Hunan eyalet komitesi Kinggangşan'da onu Özel Komite Sekreterliği'nden aldığı zaman; daha sonra, 1929'da, Çu De ile gerilla taktikleri konusunda anlaşmazlığa düştüğünde; beşinci kez, Ocak 1932'de Donghuaşan'da; ve bu kez de Ningdu'da. Ne var ki daha önceki örneklerin hepsinde, ya sonunda kendisine yardım eden güçlü arkadaşları vardı ya da daha sonra daha güçlü bir konumda dönmek üzere taktik nedenlerden ötürü çekilmişti. Ama bu kez kendisine amansız biçimde düşman ve gereksiz biçimde kışkırttığı bir merkezi önderlik tarafından, Çu Enlay gibi başka koşullarda kendisine yardımcı olabilecek kişileri de önemli ölçüde zayıflatan bir anlaşmazlığın ardından zorla uzaklaştırılmıştı.

Yine hızla zayıflıyordu. He Ziçen onun içe çökmüş gözleri ve giderek çukurlaşan avurtları karşısında endişeye kapıldı. Vereme yakalandığı söylentisi yayıldı. Ama aslında, böyle zamanlarda hep başına gelen o nevrastenik depresyona yakalandığı anlaşılmaktadır. Eşine acı dolu bir ifadeyle şöyle diyordu: "Sanki beni ölümle cezalandırmak istiyorlar."

Hastaneye yatmasından kısa süre sonra Mao biriyle karşılaştı. Bu karşılaşma gelecek bir yıl boyunca üzerindeki gölgenin koyulaşmasına yol açacaktı. Fukian eyalet komitesi Sekreteri Luo Ming aynı hastanede tedavi görüyordu. Mao ona ilk üç kuşatma kampanyasını uzun uzadıya anlattı ve onu bölgesine döndüğünde Çan'ın o sırada hazırlanmakta olduğu dördüncü seferi kırmak için Cephe Ordusu'na yardımcı olmak üzere esnek gerilla harekâtları uygulamaya zorladı. Luo bu önerileri meslektaşlarına aktardı ve çok geçmeden Fukian komitesi Maoist bir gerilla stratejisi geliştirmeye başladı.

Merkez Sovyet Üs Bölgesi'nin artan önemi Şanghay'daki polis soruşturmalarının yoğunlaşmasıyla birleşince, Bo Gu ve Çang Ventian Ruykin'deki önderliğe katılma zamanının geldiğine ikna oldular. Bo, Fukian'a doğru yol alırken Luo Ming'le karşılaştı. Luo ona eyalet komitesinin uygulamakta olduğu yeni taktikleri coşkuyla anlattı ve bu taktiklerin daha önce izlemek zorunda kaldıkları "katı ve mekanik" talimatlardan çok daha iyi olduğunu söyledi. Bo bu türden yargılara katılabilecek en son kişiydi. Ruykin'e varır varmaz ilk eylemlerinden biri bütün Sovyet bölgelerinde Mao'nun etkisini kökünden kazıyıp yok etmek için bir kampanya başlatmak oldu. Luo'nun sözleri çarpıtılarak, Mao'nun "oportünist bir çizgi izlemekte olduğu"na, devrimci duruma ilişkin "kötümser ve yenilgici bir değerlendirme" yaptığına, hattâ "açıktan partinin feshedilmesini savunduğu"na dair kanıt olarak kullanıldı.

Hemen binlerce görevliye "Luo Ming çizgisini izlemek"ten soruşma açıldı. Soruşturma açılanlar arasında özellikle Mao'yla yakından bağlantılı, hepsi yirmili yaşlarının so-

nunda dört genç adam da vardı: o sırada güney Kiangsi'deki Huyçang İlçe Komitesi Sekreteri olan Deng Siaoping; Mao'nun kardeşi Zetan; Mao'nun eski sekreteri Gu Bo; ve Kinggangşan'dan beri Mao'yla birlikte olan, yöreden toplanarak oluşturulan Kiangsi Beşinci Bağımsız Tümeni'nin komutanı Sie Veykun. Bu kişiler Nisan 1933'te bir lanetleme toplantısına alındılar. Toplantı sırasında onlarla, "Dağ vadilerinde Marksizmden eser" bulunmadığını anlamaktan aciz "kır hödükleri" olarak alay edildi. Onlar da sorgucularını "yabancı bir evden gelmiş beyefendiler" (Moskova kastediliyordu) diyerek alaya aldılar. Bu dört kişi Mao taraftarlarının çoğuyla birlikte görevlerinden alındı.

O sırada Mao önderliğin karargâh kurduğu, Ruykin yakınlarındaki küçük bir köye, Yeyping'e döndü.

Mao'nun Cumhuriyetin Başkanı olarak taşıdığı önem "Luo Ming" kampanyasının kendisine doğrudan dokunmaması anlamına geliyordu. Aynı zamanda Komintern'den de destek görüyordu. Mart ayında Komintern Bo Gu'yu "Yoldaş Mao'ya karşı uzlaşmacı bir tutum" almaya, "yoldaşça nüfuz" kullanmaya ve hükümet işlerinde ona tam bir sorumluluk vermeye zorlamıştı. 1920'lerin sonunda ve 1930'ların başında Mao'nun konumundaki acayıpliklerden biri, Moskova'nın ÇKP'nin başına getirdiği Çinli önderlerle ilişkileri genellikle çok zayıfken, Rusların onun oynadığı rolü giderek olumlu bulmaya başlamalarıydı. 1928'de yapılan Altıncı Kongre'den itibaren Mao Çin devriminin en önemli üç meselesinin üçünde de Stalin'le tutarlı biçimde anlaşılan tek büyük Çinli önderdi. Bu meseleler, köylülüğün, Kızıl Ordu'nun ve kırsal üs bölgelerinin öncelikli rolüydü. Bu durum Kremlin'in gözünden kaçmadı.

Ne var ki uzak Kiangsi'de Moskova'nın verdiği desteğin pratik etkisi azalıyordu. Daha önceleri Mao ve He Zichen öteki Merkez Büro önderlerinin bir kısmıyla birlikte, toprak ağası sahibinin terk ettiği, dört köşesi saçaklı, sağlam kiremit damlı mükemmel bir taş malikânede kalıyorlardı. Toprak ağası binayı komünistlerden kaçmak için değil, bir kadının ölümü yüzünden bina uğursuz kabul edildiği için terk etmişti. Önderler bir iç avlunun çevresindeki kapalı ahşap galeriye açılan odalarda kalıyorlardı. Bu odalar işlemleri kemerlerle, kafesli pencereler ve paravanlarla süslüydü. En iyi odalarda politbüro'nun tam yetkili iki üyesi, Çu ve Ren Bişi kalıyordu. Mao, Çu'nun odasının hemen karşısında, duvarları kil kaplı, briket döşemeli daha küçük bir odada kalıyordu. Çu De ve Vang Kiangsi'nin odaları evin en uzak köşesindeydi. Aralarında büro toplantılarının yapıldığı bir konferans salonu vardı.

Bo Gu'nun gelişi ve Mao'nun gölgede kalması bütün bunları ansızın değiştirdi. Hâlâ bir büro üyesi olmasına rağmen Mao siyasal bakımdan öylesine tecrit edilmişti ki bazen günlerce çalışma arkadaşlarının yüzünü bile göremiyordu. Çu ve Çu De o sırada cephe-deydiler ve o bahar Vang bir havan topu mermisinden saçılan şarapnelle ağır yaralandı. Diğerleri Mao'yu dışlıyorlardı. Bu dışlanma nisanda daha belirgin hale geldi. Milliyetçi-

ler Yeping'e düzenli hava akınlarına başladılar. Mao ve diğer "gerekli olmayan personel" in, yaklaşık 16 km. kadar batıdaki başka bir köye, Şaçouba'ya taşınmaları emredildi. Burada Mao'nu, sadece kendi kardeşleri, He Ziçen'in kız kardeşi ve ana babasıyla sosyal ilişkisi vardı. O insanlar da Mao'yla ilişkileri yüzünden siyasal baskı altındaydılar.

Mao için zamanın akışı iyice yavaşlamıştı. Kinggangşan'da nadiren yaşadıkları sakin zamanlarda Çu De ve Çen Yi ile şiir konuşurlardı. Bin yıl önce, Çin şiirinin altın çağında yaşamış büyük Tang hanedanı yazarları Li Bay, Lu You ve Du Fu'nun eserlerinden gençliklerinde yüreklerinde duyarak öğrendikleri dizeleri birbirlerine söylerlerdi. He Ziçen edebiyat söz konusu olduğunda Mao'nun yüzünün nasıl aydınlandığını hatırlıyordu. Okumak Mao için öyle bir bağımlılık haline gelmişti ki, ceketine, içine kitap konabilecek kadar geniş cepler diktirirdi. He Ziçen, Mao'nun genellikle az konuştuğunu, fakat konu edebiyata geldiğinde büyük bir canlılıkla saatlerce anlattığını söylüyordu. Bir keresinde, büyük ve güçlü bir aile içindeki iki hizip arasında yaşanan mücadele olarak yorumladığı, en gözde romanı *Kızıl Oda'nın Düşü* hakkında bütün bir gece boyunca konuşmuştu.

1933 yazında ve sonraki yılın büyük bir bölümünde Mao rahatça okuyup konuşabileceği boş zamana sahip oldu, ancak ailesi dışında bunu paylaşabileceği tek bir kişi bile yoktu. Bu kez de daha iyi günlerin geleceği umuduyla sadece bekliyordu. Daha iyi günlerin gelme olasılığı bu kez her zamankinden daha azdı.

Devlet ve hükümet başkanı olarak –Cumhuriyetin Başkanı ve Halk Komiserleri Konseyi Başkanı– Mao 1931 Kasım'ından itibaren üs bölgesindeki sivil yönetime ilişkin büyük sorumluluklar üstlendi. Bu sorumluluklar yeni Çin Sovyet Cumhuriyeti'ne, en azından kavramsal olarak, modern bir devlet için gerekli her türlü idari mekanizmayı sağlayacak çok sayıda yasa ve yönetmeliğin hazırlanmasını ve duyurulmasını da kapsıyordu.

Pratikte Mao'nun esas kaygısı ekonomiyle ilgiliydi. Bu dönemde yaptığı bütün konuşmalar köylülere "sebze ekimi yapmaları" için yurtseverce çağrılar ve "artık afyon ekilmemesi, onun yerine tahıl ekilmesi" uyarılarıyla doluydu. Görevi üs bölgesinin Kızıl Ordu'ya yiyecek, giyim eşyası ve diğer temel ihtiyaç maddeleri sağlamasını temin etmek ve Beyaz bölgelerle yapılan karaborsa ticareti, özellikle dışarıdan kaçak getirilen tuz gibi temel malların ticaretini denetlemektir. Bir Kızıl posta hizmeti kuruldu. Mao'nun ortanca kardeşi Zemin'in başkanlığını yaptığı bir halk bankası *guobi* ("ulusal para") diye anılan, bitki liflerinden yapılmış kâğıtların üzerine kırmızı siyah mürekkeple basılmış banknotlar çıkardı. Banknotların ortasında bir Lenin resmi, arka planda yeni ve parlak bir komünist geleceğe doğru bir zafer alayı halinde sırtı taşıyarak yürüyen işçi ve köylü frizi yer alıyordu. Bu para, önceleri toprak ağalarından kamulaştırılan, daha sonra giderek esas

yükünü tüccarların ve zengin köylülerin çektiği vergilerden ve zorunlu “devrimci savaş tahvili” satışından sağlanan gümüşle destekleniyordu.

En önemli iktisadi sorun toprak reformuydu. Kırsal Çin’de toprak sahipliği hayat demekti: Toprağınız varsa karnınızı doyurabilirdiniz, yoksa aç kalırdınız. Yüzde doksanını köylülerin oluşturduğu 400 milyon kişinin yaşadığı bir ülkede zenginlerden yoksullara doğru bir toprak dağıtımı komünist devrimi ilerletecek temel bir araç, ÇKP ile Guomindang’ı birbirinden ayıran temel konuydu.

Mao’nun bu hayati konuya ilişkin görüşleri aşırı derecede radikaldi. Kinggangşan’da orta köylülüğe ait olan toprakları da kapsayacak şekilde istisnasız bütün toprakların kamulaştırılmasını emretmişti. Çocuk, yaşlı, erkek, kadın, zengin, yoksul demeden, Kızıl Ordu’da hizmet etmeyen erkekler de dahil olmak üzere herkese, sınıfsal geçmişleri ya da bir başka etken dikkate alınmaksızın eşit bir toprak parçası tahsis edildi. Mülk sahipliği devlete aitti ve dağıtımı bir kez gerçekleştirilen toprağın alınıp satılması yasaktı.

Doyurulacak ağızların sayısına göre eşit dağıtım sistemi, Mao’ya göre, basit olmasından kaynaklanan bir değer taşıyor, en yoksul ailelerin bile geçinmesini sağlıyordu.* Li Lisan ve Bo Gu bunu onaylamadılar. Bu uygulamayı birincisi fazla “solcu” buluyor, ikincisi ise yeterince “solcu” bulmuyordu. Li toprağın her ailenin emek gücü temelinde (pratikte zengin köylüler lehine) dağıtılmasını savunuyor, Bo ise sınıfsal kökenin ölçüt alınmasını (tam tersi bir etki yaratıyordu) istiyordu.

Her iki yöntem de başa çıkılmaz bir ikilem oluşturuyordu. Daha fazla sermayeye ve çiftlik hayvanlarına sahip olan zengin köylüler en üretken köylülerdi. Ancak sınıfsal bakımdan onlar, kendilerini merdivenin bir üst basamağına çekmek, daha zengin ve ister istemez daha sömürücü bir konuma çıkarmakta olan ve bunun için uğraşan (tıpkı Mao’nun babası gibi) toprak ağaları idiler. Onlar Mao’nun deyişiyle, kırsal kesimde “bir ara sınıf”, fazla baskı altına alınması halinde hemen saf değiştirecek, bir tür siyasal sarkaç grup oluşturuyorlardı. Komünistler ılımlı siyasetleri benimsediklerinde üs bölgesindeki ekonomi hızla gelişiyor, fakat sınıf mücadelesi zayıflıyor ve besin maddesi kıtlığı başlıyordu. Bu çelişen zorunluluklar arasında sıkışan yönetim o sırada esen siyasal rüzgârlara göre yön belirleyerek, önce birinci yola sonra ikincisine doğru savruldu.

Ne var ki bu uygulama yeni bir soruna yol açtı.

1928’in sonundan itibaren uygulandığı gibi aşamalı siyasetlerin benimsenmesi halinde, yoksul, orta ve zengin köylüleri ve toprak ağalarını birbirinden ayırmak için bir değerlendirme yönteminin geliştirilmesi gerekiyordu. Zengin köylü parayla emekçi tutan

* 1947’den sonraki toprak reformu hareketinde, kolektifleştirmenin bireysel toprak sahipliğini tamamen ortadan kaldırmasına dek benzer bir sistem uygulandı. Mao’nun ölümünden sonra kolektifleştirme tersine çevrildiğinde, ortaya çıkan sonuç gene Kinggangşan örüntüsünü andırıyordu. 1999’a gelindiğinde Çin’de hâlâ ne kentlerde ne de kırsal kesimde serbest toprak mülkiyeti vardı; her köylü ailesine tahsis edilmiş olan toprak miktarı gene doğrudan doyurulması gereken boğazların sayısıyla orantılıydı.

biri miydi? Yoksa ölçüt tefecilik miydi? Zengin bir köylünün elindeki bütün toprak kamulaştırılmalı mıydı? Yoksa sadece bizzat işleyemeyeceği bölüm mü kamulaştırılmalıydı?

Yüz binlerce aile için bu türden soruların yanıtları, en açık ifadeyle, bir hayatta kalma meselesiydi. Şurada biraz daha esnek, burada biraz daha katı bir siyaset, bir parti dokümanında tek bir virgülün yer değiştirmesine bağlı olabiliyordu. Köylerde bu zar zor geçinen bir aile ile beslenebilmek için çocuğunu satmak zorunda kalan bir aile arasındaki farkı yaratabiliyordu. Bizzat Mao güney Kiangsi’de yaptığı bir araştırmanın ardından şöyle diyordu:

Otuz yedi haneden oluşan [bir] köy[de] ... beş hane oğullarını satmış ... beşi de iflas etmişti; sonuç olarak borçlarını ödemek ve yiyecek satın almak için oğullarını satmak zorunda kalmışlardı. Alıcı ya bir toprak sahibi ya da bir zengin köylüydü [bir erkek varis satın almak isteyen]. Toprak sahibi alıcılar zengin köylü alıcılardan daha fazlaydı. Bir oğlanın fiyatı asgari 100 [Çin] dolar[ın]dan azami 200 dolara kadar değişmektedir. Bu işlem yapılırken, ne alıcı ne de satıcı bu işe “satış” demektedirler; buna daha çok “evlat edinme” denmektedir. Ancak dünya buna genel olarak “çocuk satışı” diyor. Bir “evlat edinme sözleşmesi”ne de genellikle “insan senedi” denilmektedir...

[Satış gerçekleşirken] ondan fazla akraba ve arkadaş [aracı olarak] hazır bulunabilir ve alıcı tarafından bir “imza bedeli” ödenir ... Satılan çocukların yaşları üç ya da dört yaşından yedi ya da sekiz yaşına kadar değişmekte, 13 ya da 14’e [bile] çıkmaktadır. İşlem yapıldıktan sonra, arabulucular oğlanı sırtlarında alıcının evine taşırlar. Bu anda oğlanın biyolojik ana babası ağlayıp feryat ederler. Çiftler zaman zaman birbiriyle kavga ederler. Kadın kocasını, hiçbir işe yaramadığını, ailesini beslemekten oğlunu satmak zorunda kalacak kadar aciz olduğunu söyleyerek azarlar. Bu manzarayı görenler de ağlarlar...

En çok dört ya da beş yaşındaki çocuklar para eder, çünkü bu yaştaki çocukla “yakın ilişki kurmak” kolay olabilir. Tam tersine, daha büyük ... bir çocuğun fiyatı daha düşüktür, çünkü onunla böyle bir ilişki geliştirmek zordur ve çocuk kendisini evlat edinen kişilerden kolayca kaçabilir...

Bir borçlunun oğlunu sattığını işiten alacaklı hemen [onun] ev[in]e koşarak ... acımasızca bağırıp çağırır: “Oğlunu satmışsın. Borcunu niye ödemiyorsun?” Alacaklı neden böyle davranır? Çünkü bu parasını kurtarabileceği kritik bir andır. Eğer borçlu oğlunu sattıktan sonra borcunu ödemezse, alacaklı parasını kurtarabileceği bir başka fırsat bulamayacağını bilir.

Çin köylülerinin sorunları Mao'yu büyülüyordu. 1926 kışında Hunan'daki köylü hareketine ilişkin, kendisi için bir dönüm noktası oluşturan araştırmasından sonra, bu konuya, 1927'de Kinggangşan'da ve 1930'dan itibaren Kiangsi'de, Li Lisan tarafından savunulan ve pek çok eyalet kadrosu tarafından desteklenen "zengin köylü çizgisi"ne karşı kendi tezlerini geliştirirken tekrar tekrar döndü. O yılın mayıs ayında geniş bir bölgeyi yüzeysel biçimde incelemektense tek bir bölgeyi derinlemesine incelemenin daha iyi olduğunu yazdı. "Eğer kişi çiçekleri at sırtında inceliyorsa, hayat boyu çaba gösterse bile bir sorunu derinlemesine kavrayamaz," diyordu.

Bu kırsal araştırmaların en ayrıntılı olanı, Fukian ve Guangdong ile Kiangsi'nin birleştiği bir sınır ilçesi olan Sunvu'da, 1930'da gerçekleştirildi.

Sonuçta ortaya 60.000 sözcükten oluşan bir doküman çıktı. Burada kasaba ve çevre bölgedeki kırsal hayatın günlük rutinine ilişkin şaşırtıcı ayrıntılar betimleniyordu. Nüfusu 2700 olan, etrafı surlarla çevrili Sunvu sian kasabasında 30 ya da 40 genelev, 30 fasulye çökeleği dükkânı, 16 genel dükkân, 16 terzihane, 10 adet han, 8 berber dükkânı, 7 gıda maddesi dükkânı, 7 şifalı bitki dükkânı, 7 şaraphane, 7 kuyumcu, 5 tuz dükkânı, 3 kasap, 3 demirhane, 2 tütüncü, 2 şemsiye imâlathanesi, 2 tabut imâlathanesi, bir mobilyacı, bir havai fişek imâlathanesi, bir kalaycı ve bir saat tamircisi, yanı sıra sayısız sokak satıcısı, çayhane, lokanta ve periyodik olarak kurulan pazaryeri vardı. Mao muhtemelen komünistler kasabayı ele geçirdikten sonra kapatılan afyon tekkelerini atlamıştı. Ancak dükkânlarda bulunan, yatak takkesinden pantolon askısına, usturadan, salyangoz düğmelere kadar 131 farklı tüketim malını; gazlı bezden ham ipeğe kadar 34 ayrı kumaş türünü; çok nadir bulunduğu için yılda sadece birkaç kilo satılabilen kurutulmuş yıldız meyvesi (*Starfruit/Ma-Feung*) ve Çin kara mantarı (*cloud-ear fungus*) gibi onlarca sebze, ayrıca çeşitli deniz ürünlerini ve balık çeşitlerini büyük bir titizlikle sayıyordu. İlçenin komşu bölgelere ihraç ettiği, yıllık değeri 200.000 ABD dolarını bulan pirinç, çay, kâğıt, kereste, mantar ve kamelya yağı gibi malları, hammalların ve katırların bu malları naklettikleri patika ve yolları tek tek sayıyordu. Her men her dükkâncı ismen belirtiliyor, aile koşulları, siyasal görüşleri ve hattâ toplumsal alışkanlıkları dikkatle ve maddeler halinde yazılıyordu. Sözelimi, bir yiyecek mağazasının sahibi, eskiden fahişelerden hoşlanıyordu, ama şimdi eşinden ötürü (250 Çin doları tutarında başlık parası ödemişti) bu alışkanlığından vazgeçmişti; kasabanın en büyük genel mağazasının sahibi "de parasını fahişelere ve kumara harcamaktan hoşlanıyor"du.

Kasaba nüfusunun % 6'sını oluşturan fahişeler ayrı bir kesim oluşturmuyorlardı. Mao en tanınmış on dört fahişeyi ismen sayıyordu. Çoğunun genç olduğunu, Danbio ilçesinden geldiklerini kaydediyordu: "Sunvu ahalisi şöyle der: 'Fahişeler Sanbio'dan; yapışkan pirinç Kiamgşan'dan.' Bu, Sanbio kadınlarının pek güzel oldukları anlamına geliyor."

Mao genelevlerin bu kadar çok olmasının sebebini, ileri gelen ailelerin oğullarını yeni ve sayıları giderek artan Batı tipi okullara göndermelerıyla açıklıyordu. “Okumak için kasabaya giden gençler aile sıcaklığından uzaklaşırlar; bu yüzden kendilerini çok yalnız hissederek ve genelev yolunda pek çok ayak izi bırakırlar.”

Bütün kadınlar dahil olmak üzere bütün ilçe sakinlerinin neredeyse % 80'i okuyamaz değildi ya da 200 karakterden daha azını tanıyorlardı. Sadece yüzde beşi kitap okuyabiliyordu. Otuz kişi üniversiteye gitmişti. Altı genç adam yurtdışında öğrenim görmüştü. Bunların dördü Japonya'ya, ikisi İngiltere'ye gitmişti.

Raporun en önemli kısmı toprak sahipliğiyle ilgiliydi. Mao, yirmi büyük toprak ağasını listeliyordu. Listenin başında Pan Mingçeng vardı. Halk arasında “Boktan Amca” olarak bilinen Mingçeng'in sermayesi yoksul bir bölge için muazzam bir rakam olan 150.000 ABD dolarını buluyordu. Aşağı yukarı aynı durumda olan yüzden fazla toprak ağası vardı. Her birinin serveti, eğitim durumu, aile bağlantıları ve siyasal görüşleri ayrıntılı biçimde kaydedilmişti. Mao bu kesimin siyasal görüşlerinin bütünüyle sınıfsal konumlarından kaynaklanmadığını kaydediyordu: Bazı orta sınıf toprak ağaları ilericiydi ya da en azından “gerici değildi.” Yelpazenin bir ucunda nüfusun % 0.5'i olarak hesaplanan büyük toprak ağaları vardı; onları % 3'le küçük toprak ağaları; % 4'le zengin köylüler izliyordu. Orta köylüler % 20'lik bir bölümü oluşturuyorlardı. Geri kalan, parayla tutulan emekçilerdi. Aynı yıl içinde Mao, Singguo ilçesinde yaptığı bir araştırmada da benzer sayılara ulaştı.

Mao bu araştırmalar temelinde zengin köylülerin “aşırı derecede tecrit edilmiş bir azınlık” olduğunu ve Güneybatı Kiangsi'deki parti içinde bulunan muhaliflerinin zengin köylülerin önemini abartarak (ve onlara uygun muamele edilmesini talep ederek) “sağ oportünizm” suçu işlediklerini öne sürebiliyordu. Zengin köylülerin “kırsal kesimin burjuvazisi” ve “baştan sona kadar gerici” olduğunu ilân etti. Onların fazla toprağına el koymakla yetinmemeli, parti “şişmandan alıp zayıfa verme” siyaseti izlemeliydi. Böylelikle zengin hane halkları ellerindeki verimli topraklardan, daha yoksul ailelerin sahip oldukları daha az verimli topraklar karşılığında vazgeçmek zorunda kalacaklardı.

Ne var ki 1931 baharında Vang Ming ve Geri Dönen Öğrenciler başa geçtiklerinde, bütün bu görüşler hâlâ çok ılımlı görölüyordu.

O sıralarda Stalin, kulaklara karşı kampanya başlattı. Bu hareket 12 milyon Rus “zengin köylü”sünün fiziksel olarak yok edilmesine yol açacaktı. Dolayısıyla Geri Dönen Öğrenciler zengin köylülere ait bütün toprakların ve mülklerin (sadece fazlaların değil) müsadere edilmesi gerektiğine karar verdiler. Toprak dağıtımı gerçekleştiğinde toprak ağası ailelere hiçbir şey verilmeyecekti. Bunun anlamı bu ailelerin açlığa mahkûm edilmesiydi. Zengin köylülere kendi emek güçleriyle orantılı olarak “görece verimsiz topraklar” verilecekti. Yoksul ve orta köylülere, beslemek zorunda oldukları ağızların sayısına göre

en iyi topraklar verilecekti.

Bu yeni ve katı standartların tam olarak uygulanmasını sağlamak için Bo Gu bir Toprak Soruşturma Hareketi'nin kurulmasını emretti ve başına da Mao'yu getirdi. Burada suça uygun bir ceza bulma kaygısı rol oynamış olabilir. Mao çok yumuşak bulunan önceki siyasetten sorumlu tutulmuştu. Bu siyaseti düzeltme işi böylece Mao'ya bırakılmış oluyordu. Fakat bu türden bir hareketi yönetmek için en uygun aday da oydu. Nitekim Vang Kingvey 1926'da GMD Köylü Enstitüsü'nün başına ve birkaç ay sonra da Çen Dusiü ÇKP birinci Köylü Komitesi'nin başına Mao'yu aynı sebeple getirmişlerdi. Mao kırsal hayatın dinamikleri hakkında öteki parti önderlerinden daha çok şey biliyordu ve toprak reformunun uygulanması sırasında çıkabilecek sonsuz pratik sorunlarla ilgilenmeye ötekilerden daha yatkındı.

Dağıtım sırasında, söz gelimi, göletlerle, binalarla, nadasa bırakılmış topraklarla, tepelik ve ormanlık alanlarla, bambu çalılıklarıyla; ekilen fakat hasadı yapılmayan "yeşil mahsul" arazileriyle ilgili kurallar gerekiyordu.

Daha sonra toprak dağıtımının kasaba temelinde mi yoksa köy ya da mıntuka temelinde mi yürütülmesi gerektiği sorunu vardı. Köyün temel alınması halinde, klan bağlarını sınıfsal ve ekonomik çıkarları aşındırıyor ve reformlar köreliyordu. Ancak, nüfusu 30.000 ya da daha fazla olabilen mıntuka temelinde dağıtımın uygulanması da köylülerin desteğini sağlayamayacak kadar zordu. Tanımlar çatıştığı zaman ne olacaktı? İlerici olarak kabul edilen küçük toprak ağalarına ne yapılmalıydı? Ya da kendi sınıfsal statüsünü istismar eden bir yoksul köylü, yerel bir zalim haline gelmeyecek miydi?

O sonbaharda Mao bu türden soruları yanıtlamayı amaçlayan ansiklopedik bir kurallar dizisi hazırladı. Yaptığı temel ayrımlar toprak ağaları, zengin ve orta köylüler arasındaydı. Bir aileyi zengin köylü olarak sınıflandırmak için, en azından bir kişinin yılda en az dört ay üretken emeğe katılması gerekiyordu, oysa bir toprak ağası hane halkında hiç kimse bu türden emek harcamıyordu ve gelirinin en az % 15'ini başkalarını sömürerek, parayla emek kullanarak, tarlaları kiraya vererek ya da borç faizi sağlayarak elde ediyordu. Mao, miktarların nasıl hesaplanması gerektiğini göstermek için öğretmenvari bir tutumla örnekler veriyordu:

Beslemesi gereken 11 boğaz ve iki çalışanı olan bir aile 160 *danlık* bir tarladan 480 dolar değerinde hasat kaldırır. Yamaç tarlalarında çay ekimi yapılan iki parsel toprak yılda 30 dolar sağlar. Onlar 15 dolar sağlayan bir gölete sahipken, domuz besiciliği yılda 50 dolar sağlar. Yedi yıllığına bir çiftlik emekçisi tutarlar. Bu emekçinin artık emeğinin değeri yılda 70 dolara ulaşır. Verdikleri borca % 30 faiz yürütürler, ki bu da 75 dolar sağlar. Öğrenci olan ve nüfuzunu kullanarak halka zorbalık eden bir de oğulları vardır.

Değerlendirme: Bu ailede çalışan iki kişi vardır, ancak bir emekçi tutmuş ve önemli miktarda borç vermiştir. Sömürüden sağladığı gelir toplam gelirinin % 15'inden fazlasını sağlamaktadır. Pek çok aile üyesine sahip olmasına rağmen masraflar çıkarıldıktan sonra ellerinde önemli miktarda para kalmaktadır. Bu nedenle onlar zengin köylüdürler ve onlara verimsiz toprak verilmelidir. Ailesi toprak sahibi olan bir öğrenciye hiçbir şekilde toprak verilmemelidir.

Mao, statü belirlemek söz konusu kişilere ilişkin bir “ölüm kalım kararı” olduğu için bu kuralların “aşırı ihtiyatlı” bir tutumla uygulanması gerektiğini ısrarla belirtiyordu. Bu, neredeyse bir dindar umuduydu. Mao'nun da gayet iyi bildiği gibi, hareketin genel yönelimi bizzat oluşturduğu akılcı, gayet iyi ölçülmüş yaklaşıma engel oluyordu. Mao toprak reformunun “şiddetli ve amansız bir sınıf mücadelesi” olduğunu yazıyordu. Bu mücadelenin hedefi “zengin köylüleri zayıflatmak ve toprak ağalarını yok etmek”ti. İçlerindeki “büyük kaplanlar”ın halkın katıldığı toplantılarda teşhir edilmeleri ve kitleler tarafından ölüme mahkûm edilerek öldürülmeleri gerekiyordu.

Bu koşullar altında ihtiyat, istisna oluşturuyordu. Yargıç yerinde oturan yoksul köylüler, ne kadar çok “toprak ağası” ve “zengin köylü” tasfiye edilirse “dağıtılacak” toprağın o kadar çoğalacağını gayet iyi biliyorlardı. Pek çok bölgede orta köylüler, şiddet olayları karşısında dağlara kaçtılar. Zengin köylü olarak sınıflandırılmaktan ve bütün varlıklarını kaybetmekten korkuyorlardı.

Sonunda hareket yarım kaldı, çünkü bütün bölge yaklaşık on sekiz ay sonra milliyetçiler tarafından yeniden işgal edildi. Ancak uygulamanın etkileri çok daha uzun sürecekti. 1933'ten sonra Kızıl bölgelerde sınıfsal köken, bir bireyin değerinin ve kaderinin nihai belirleyicisi oldu. Çin'in yarım yüz yıl sonra bile hâlâ silkinip kurtulmaya çalıştığı o zehirli afet bu köklerden çıkıp gelişti. 1980'lere kadar pek çok bölgede bir toprak ağasının ya da zengin köylünün torunu, önünde açılacak ya da kesinlikle kapanacak fırsat kapılarının kendi yetenekleri, zekâları ya da çalışkanlıklarından çok ailelerinin statüsüne göre belirlendiğini gördü. Sınıfsal etkenler nihayet daha az önemli olduğunda bile eski kinlerin bıraktığı izler kolay kolay geçmedi.

Toprak Soruşturma Hareketi'ne “feodal ve boşinanç sahibi karşı devrimci örgütler” denilen şeyi kökünden söküp atmayı amaçlayan paranoid bir hareket eşlik ediyordu. Bu hareket ile AB-tuan unsurlarını tasfiye etmek için daha önce başlatılan kampanya paralellik taşıyordu. Mao bu hareketin de içindeydi. Çok sayıda “yabancı sınıfsal unsur”un yerel sovyet hükümetleri ve silahlı kuvvetler içinde sabotaj yapmak için kendilerini gizlemekte ol-

duklarını ilân etti. “Feodal güçlere karşı nihai bir saldırı başlatmak ve onları bir an önce yok etmek ... en ufak bir ertelemeye bile tahammülü olmayan acil bir görevdir.”

Yeni kampanyayı yönetmesi için seçilen adam, üs bölgesinin başkanı Deng Fa, at yarışı ve keskin nişancılık gibi tutkuları ve bulaşıcı bir sırtışı olan kabadayı bir tipti. Marazi sırtışına rağmen Deng Fa çevresine korku saçan bir adamdı. Muhafızları, kabzası kırmızı püsküllü, eğik, geniş idam palalarıyla dolaşıyorlardı. Deng Fa 1931 yılında Fukiyan’da Sosyal Demokratlar’a uygulanan, binlerce kişinin yok edildiği bir tasfiye hareketini yönetmişti. Şimdi, Mao’nun da onayıyla, sonraki siyasal komünist hareketlerle birlikte anılacak pek çok uygulamanın zeminini oluşturdur.

“Toprak ağaları, yerel zorbalar ve zengin toprak sahipleri”nden oluşan kuşkulu sınıfsal unsurlar listesi, yeni soruşturmalar için elden ele dolaşıyordu. Kasabalara ve köylere “ihbar kutuları” yerleştirildi. Bu kutulara insanlar kendi komşuları hakkında bilgi veren, imzasız notlar atıyorlardı. Her türlü yasal güvence askıya alındı. Mao’nun sözleriyle, insanlar “açıkça suçlu” olduklarında önce idam edilmeliydiler, rapor daha sonra yazılmıydı. Daha netameli ve gene Mao’nun tasarrufu altında gerçekleştirilen bir gelişme, var olmayan örgütlerin keşfedildiğini iddia etmekte. “Tek Amaç Derneği”, “İmha Tugayları” (Yudu’da) ve “Gizli Nöbet Tugayı” (Huiçang’da) gibi bu örgütler faaliyet gösterdikleri varsayılan bölgelerde sadakatinden kuşku duyulan kişileri alıp sorgulamak için bahane olarak kullanılıyordu.

Mao ve Deng Fa’nın Kiangsi’de önderlik ettikleri bütün bu teknikler otuz yıl sonra Halk Cumhuriyeti yönetimi altında gelişerek devam edecekti.

Mao’nun başkanlığı altında oluşturulan yasaların kalıcı olduğu görüldü. Nisan 1934’te yayımlanan “Karşıdevrimcileri Cezalandırma Yönetmelikleri” yirmiden fazla karşıdevrimci suçu listeliyordu. Bu suçları işlemenin cezası ölümdü. Bunlar, “sovyetlere duyulan inancı zayıflatan konuşmalar yapmak” ve “ kasıtlı olarak yasaları ihlal etmek” gibi suçlardı. Bunlar yeterli değilmiş gibi, her türlü yoruma açık son bir madde, ayrı ayrı tanımlanmayan “herhangi bir başka karşıdevrimci suç”un işlenmesi halinde aynı cezayı öngörüyordu. Bu madde 1990’lara kadar Çin hukukunun bir parçası olmaya devam etti.

Bu türden uygulamalar Çin komünizmine özgü değildi. Her türlü yoruma açık yasalar Çin İmparatorluğu’ndan kalma bir mirastı. Gerek komünistlerin gerekse milliyetçilerin toplumsal denetimleri bu mirastan kökleniyordu: 1931 tarihli bir Guomintang yasası “barışı bozma” suçuna ölüm cezası öngörüyordu. Her iki örnekte de yasanın amacı siyasaldı; bireysel hakları değil, mevcut ortodoksiyi destekliyordu.

1931’in sonunda Ruykin’de yasalaştırılan seçim kuralları Halk Cumhuriyeti döneminde de devam eden bir örüntü oluşturdur. Oy verme yaşı hem kadınlar hem de erkekler için on altı idi. Fakat oy verme hakkı “doğru” sınıfsal kategorilerle –işçiler, yoksul ve

orta köylüler ve askerler– sınırlı tutulurken; tüccarlar, toprak ağaları, zengin köylüler, rahipler, keşişler ve diğer hiçbir işe yaramayan kişiler dışlanıyorlardı. Adaylar yerel parti komiteleri tarafından sınıfsal statü ve Mao'nun anlamını “doğru düşünce tarzı” olarak açıkladığı “siyasal performans”a göre ismen belirleniyorlardı. Yetenek üçüncü planda geliyordu. Oylama el kaldırma yoluyla yapılıyor ve bir seçim ancak nüfusun % 90'ının katılması halinde başarılı sayılıyordu.

Seçilenlerin dörtte biri Mao'nun ısrarıyla, kadınlardan oluşuyordu. Bu uygulama, onun geleneksel Çin'deki “feodal ataerkil ideolojik sistem” dediği şeye karşı gerçekleştirdiği saldırının bir parçasıydı. Hunan'da, beş yıl kadar önce, “zengin sınıflara mensup kadınlardan daha fazla kol emeği kullanmak zorunda olan” ve dolayısıyla daha bağımsız olan yoksul kadınların evlilik dışı ilişkilerinin, hattâ “üçlü ve çoklu ilişkileri”nin varlığını onaylayarak kaydetmişti. Mao'nun tensel zevk düşkünlüğü, kadınların cinsel kurtuluşunu onaylamasını sağlıyordu. Ancak kadınların gelişmesine yapılan bu vurgu daha kapsamlı bir amaca da hizmet ediyordu. Mao bir adamı eğitmenin bir bireyi eğitmek olduğunu, ama bir kadını eğitmenin bütün bir aileyi eğitmek olduğunu Batılı kalkınma teorisyenlerinden yarım yüzyıl önce anlamıştı.

Kadınların özgürleşmesi evlilik sisteminde, Mao'nun Dört Mayıs hareketinden beri savunduğu bir değişikliği gerektirdiği için, yeni Çin Sovyet Cumhuriyeti'nde ve yirmi yıl sonra yeni Çin Sovyet Cumhuriyeti'nde de yürürlüğe giren ilk yasa, kadınlara ve erkeklerle evlenme ve boşanmada eşit haklar tanıyordu.

Bundan herkes hoşnut değildi. Köylü kocalar “Devrim kadınlar dahil her şeyi almak istiyor,” diyerek şikâyet ediyorlardı. Yeni özgürlük bazı kadınları öylesine sarhoş etti ki birkaç yıl içinde üç dört kez evlenen kadınlar oldu. Askeri morali yüksek tutmak amacıyla Kızıl Ordu askerleri için özel bir madde çıkarıldı. Buna göre kadınlar, asker olan kocalarının onaylaması halinde boşanabiliyorlardı. Ancak komünistlerin esas tabanını oluşturan, eski sistemde yıllarca bir kadın satın alamayacak kadar yoksul ailelerden gelen genç erkekler, köylü kadınların çoğu gibi, yeni düzenlemelerden memnundular. Mao bu uygulamaları en büyük kazanımlarından biri olarak görüyordu. “Bu demokratik evlilik sistemi,” diyordu, “bin yıllardır insanları, özellikle de kadınları bağlayan feodal zincirleri kırmış ve insan doğasıyla tutarlı yeni bir örüntü oluşturmuştur.”

Mao toprak reformuyla ve diğer hükümet görevleriyle boğuşurken, siyasal olarak bir alacakaranlık kuşağındaydı. Ne iktidardaydı ne de tasfiye edilmişti.

* Mao'nun yazılarında bu konuda pek çok kanıt bulunmaktadır. İktisadi meselelerle ilgili olması düşünülen Sunvu raporunda Mao cinsel ilişkilere aşırı bir yer ayırıyor, genç kadınların “davranışlarında daha serbest” olduklarını, ot toplama bahanesiyle dağlarda nasıl geç saatlere kadar kaldıklarını uzun uzadıya anlatıyor, “onlarla genç erkek arkadaşları arasındaki ilişkiler arttı” diyordu. Çiftler tepelerde “dilediklerini yapıyorlardı... hemen her kasabada yeni aşık olan evli insanlar vardı.”

1933 baharının başlarında, merkezin “ileri saldırı çizgisi”ni göz ardı eden Çu Enlay ve Çu De, genellikle Mao'nun savunduğu görüşleri andıran taktikler kullanılarak Çan Kay-şek'in dördüncü kuşatma kampanyasını yenilgiye uğrattılar. Çan'ın en gözde tümenlerinin birkaçı ağır biçimde hırpalandı ve Kızıl Ordu 10.000 tutsak aldı. Bu gelişmelerden cesaret kazanan Mao hastaneden ayrıldıktan birkaç hafta sonra Merkez Büro'nun geri kademesinin bir üyesi olarak küçük bir askeri danışmanlık rolü almaya çalıştı. Bo Gu, bu girişimi hemen engelledi.

Üç ay sonra Mao, Ningdu'da alınan ve kendisini askeri komuta zincirinden çıkaran kararın haksız olduğunu öne sürerek, Büro'dan kararını bir kez daha gözden geçirmesini istedi. Bo verdiği yanıtta kararın gayet doğru olduğunu, bu karar olmasaydı dördüncü kuşatma karşısında kazanılan zaferin asla mümkün olamayacağını belirtti.

Sonbahar aylarında Mao'nun konumu biraz düzeldi. Aslında Toprak Soruşturma Hareketi ona yeniden önem kazandırmış ve “Luo Ming çizgisi”ne karşı açılan kampanya tavsamıştı. Eylül ayında, Çan Kay-şek'in beşinci kuşatma kampanyasının başlamasından hemen sonra Mao ve Çu De Fukian'da yerleşik 19. Yol Ordusu'yla yapılan müzakerelere katıldılar. Çan Kay-şek'in Mançurya'daki Japonlara karşı harekete geçmeyi reddetmesi bu ordunun komutanlarını rahatsız etmişti. Ekim ayında bir ateşkes anlaşması yapıldı ve bir komünist irtibat subayı gizlice 19. Yol Ordusu'nun karargâhına yerleştirildi. Dört hafta sonra Fukian liderleri Çan'ın Nanking rejiminden bağımsız bir Devrimci Halk Hükümeti'nin kurulduğunu ilân ettiler.

Bu gelişme Kızıl Ordu'ya büyük bir imkân sağlayabilirdi ve sağlamalıydı. O yaz Bo Gu sovyet üs bölgesini kuzeye doğru genişletmek için tüketici ve sonunda başarısız olan bir sefer üzerinde ısrar etmişti. Bu arada Çan, karma tümenleri de kapsayan yarım milyon yeni askerden oluşan bir gücü, 300.000 yedekle birlikte bir araya getirmişti. Çu'nun dağılmış, moralsiz ve yıpranmış adamları şiddetli bir saldırıyı karşılayabilecek durumda değildi. Üs bölgesinin kuzey girişini tutan, Ruykin'in 193 km. kuzeyinde, Fukian sınırı yakınlarındaki Liçuan kasabası hemen düştü ve Çu'nun kasabayı yeniden ele geçirme girişimleri ağır kayıplarla boşa çıktı.

Böylece 1933 yılının kasım ayında Çan, Fukian isyanının oluşturduğu tehdidi karşılamak için ana gücünün bazı bölümlerini geri çekmek zorunda kaldığı zaman, komünistlerin son anda kurtuldukları anlaşıldı.

Ne var ki parti önderleri yeni müttefiklerinin niyetlerinden ve kararlarından kuşkuluyorlardı. Kiangsi dönemi boyunca mücadele arkadaşlarını savaş aşası güçler arasındaki farklılıklardan yararlanmaya zorlayan Mao bile isyancılara ne kadar destek vermek gerektiği konusunda endişeliydi. Sonuç olarak Çan hasımlarının tahmin ettiklerinden

daha kısa süre içinde, aralık ayı sonunda Fukian'a karşı büyük ölçekli bir saldırı başlatıldığı zaman komünist önderler duraksadılar. Kızıl Ordu 19. Yol Ordusu'na sınırlı ölçülerde yardım sağlamaya başladığı bir sırada yenilgiye uğradı ve milliyetçiler el altında tuttukları esas görevlerine, kuşatma seferine dönebildiler.

Fukian seferinin yol açtığı iki aylık gecikme sırasında Merkez Komitesi uzun süredir ertelediği Beşinci Plenum'u topladı. Plenum Mao'nun konumunun belirsizliğini bir kez daha ortaya çıkardı. Neredeyse on yıl önce, partinin biçimlendiği yıllardaki görevine^{*} yeniden getirilerek politbüro tam üyeliğine seçildi. "Devlet Başkanı" olarak edindiği rol ve Moskova'dan sağladığı destek dikkate alındığında bu terfiyi ondan esirgemek pek mümkün değildi. Ama gene de on birinci sırada ve genel sıralamada ise en sonda yer alıyordu. Dört gün süren toplantı boyunca Bo Gu ve öteki önderler onu "sağ oportünist görüşler"i nedeniyle eleştirdiler ve toplantı sona erdiğinde, Çang Ventian'ın hükümet başkanlığı görevini ondan devralacağı ve ona sadece Cumhuriyet Başkanlığı gibi temsili bir rolün bırakılacağı ilân edildi.

Mao Ocak 1934'te gerçekleşen bu toplantılara katılmayarak, alınan kararları önemsemediğini gösterdi. Gene hastalık bahanesine sığınmıştı. Bo Gu alaycı bir tavırla buna Mao'nun "diplomatik hastalıkları" diyordu. Sağlık nedenleri onun birkaç gün sonra toplanan üs bölgesi İkinci Ulusal Kongresi'ne katılmasını ve orada dokuz saat süren bir konuşma yapmasını engellemedi.

Daha sonra Mao Beşinci Plenum'un Geri Dönen Öğrenciler'in "sol sapma çizgi"sinin zirvesi olduğunu öne sürecekti. Bo'nun Plenum'un siyasal karar metni olarak benimsenen raporu, esen rüzgârlara göre her türlü tedbiri bir yana bırakıyor, ülke çapında ayaklanmanın ön şartı olan "doğrudan devrimci durum"un Çin'de var olduğunu ve "devrimci mücadele alevleri[nin] bütün ülkeyi kaplamakta" olduğunu ilân ediyordu. Bundan daha gerçekdışı bir yorum olamazdı. Bo Gu konuşurken, Çan Kay-şek'in birlikleri güneye doğru amansız bir yürüyüş halindeydiler.

Beşinci kuşatma sonrasında milliyetçilerin kullandıkları "korugan taktikleri" önceki seferlerdekinden tamamen farklıydı. Bu kez mazgalı siperleri olan, 6 m. kalınlığında duvarlardan oluşan uzun taş hisarlar inşa ettiler. Ortaçağ gözetleme kulelerini andıran bu hisarların her biri tam teçhizatlı bir bölük tarafından tutuluyor ve birbirine yeni yapıl-

* Mao Politbüro'nun kuruluşu sırasında, Haziran 1923'ten 1924 sonuna kadar Merkez Komite Bürosu'nun beş üyesinden biriydi. Mayıs 1927'de MK yedek üyesi olarak yeniden önderliğe döndü ve o yılın ağustosundan kasımına kadar politbüro yedek üyesi oldu. Haziran 1928'de tam MK üyeliğine yeniden seçildi. Bu görev yerini kırk sekiz yıl boyunca elde tuttu. Eylül 1930'da toplanan Üçüncü Plenum'da yedek üye olarak yeniden politbüroya girdi. 1931 yazından itibaren Siang Çongfa'nın tutuklanması ve idam edilmesinin ardından Beşinci Plenum toplantıya çağrılana kadar politbüro faaliyetlerine ara verdi (üyelerinin tuhaf biçimde politbüro statüsünü korumalarına rağmen). Daha sonra geçici merkez ile yer değiştirdi; Merkezin önderleri olan Bo Gu ve Çang Ventian, politbüro üyesi değildiler. 1933 baharında, üs bölgesinin Merkez Bürosu'nu oluşturdular. Politbüro 1934 yılının ocak ayında resmen yeniden oluşturulduğunda Merkez Büro'nun varlığına son verildi.

mış, 1.600 m. ya da daha uzun yollarla bağlanıyordu. Komünistlerin deyişiyle bu “kap-lumbağa kabukları” üs bölgesinin kuzey ve batı yanları boyunca 321 kilometreyi aşan büyük bir kavis çiziyordu. GMD orduları ilerledikçe, yerel birlikler gerideki bölgelerin denetimini sıkılaştırıyorlarlar, öncü gruplar öncekinin birkaç km. önünde yeni korugan-lar inşa ediyorlardı. Çang’ın Alman askeri danışmanları bu stratejinin Cermenlere özgü bir kararlılıkla icra edilmesini sağlıyorlardı. Seferin sona erdiği yıl içinde milliyetçiler 14.000 korugan inşa ederek, Kızıl Ordu’yu ve savunduğu nüfusu giderek daralan bir üs-sün içine sıkıştırdılar.

Komünistlerin de Alman bir danışmanları vardı. Komintern’in gönderdiği Otto Bra-un 1933 yılının eylül ayı sonunda Şanghay’dan üs bölgesine geldi. Moskova’daki Frun-ze Askeri Akademisi’nde üç yıl kadar konvansiyonel savaş araştırmaları yapmıştı. Ancak bizzat önerdiği ve “kısa, keskin saldırılar” olarak bilinen taktik tam bir başarısızlıkla so-nuçlandı. Taktik, milliyetçi birliklerin ilerlemek üzere korunaklardan ayrıldıkları her de-fasında saldırıya geçmeyi öngörüyordu. Bu taktiğin yenilgiye uğraması neredeyse kaç-ınılmazdı, zira Çan komünistleri kendi şartlarıyla savaşmaya zorlamıştı. Bu, milliyetçile-re sayısal olarak bire ondan fazla avantaj sağlayan bir mevzi yıpratma savaşıydı. Bu ön-cülü kabul eden her taktik başarısızlığa mahkûmdu. Mao’nun 1934’te en az iki kez öner-diği alternatif bütün Kızıl Ordu’nun kuzeye ya da batıya doğru ilerlemesini ve korugan bölgesinin dışında, Çekiang ya da Hunan gibi hareketli savaş tarzına daha uygun bir ara-zide savaşmayı öngörüyordu. Uzun vadede milliyetçilerin ezici gücünün başarılı olup ol-mayacağı, henüz test edilmediği için tartışmalı bir noktaydı. Bo Gu ve Braun sadece Ma-o’nun fikirlerini değil, benzer bütün önerileri “bozguncu” ve yenilgici olarak reddettiler.

Askeri baskılar tırmandıkça siyasal paranoya arttı. Ordu içindeki güvenlik subayları firarları “gözetim altına almak” için savaş alanına gönderilen infaz müfrezelerine önder-lik ediyorlardı. Yirmi beş yaşındaki alay komutanı Geng Biao birlikleri kilit bir mevziyi kaybettiği zaman olanları hatırlıyordu. “[Güvenlik Şefi] Luo Ruyçin’in bir ‘eylem timi’nin başında, elinde Mausee marka bir tabancayla gelmekte olduğunu gördüm. Kalbim deli gibi çarpıyordu. Kötü bir şey olacaktı! O sırada ... [kararsız olduklarından] kuşkulanan bazı kişilerin başları kesilecekti ... Doğrudan üzerime geldi ve tabancasını kafama daya-yarak bağırdı: ‘Neyin var senin lanet olasıca? Neden geri çekildin?’”

Geng şanslıydı. Savaşa devam etmesine izin verildi ve sonraki yıllarda Çin’in Moskova büyükelçisi olacak kadar uzun yaşadı. Diğerleri o kadar şanslı değildiler. Mao’nun yedi yıl kadar önce Kinggangşan’da ilân ettiği gönüllü ordu ilkelerinden çok uzaklaşmıştı.

Sivillerin durumu daha da kötüydü. Mao’nun toprak yönetmeliklerinden vazgeçildi ve binlerce toprak ağası ve zengin köylünün katledildiği bir Kızıl pogrom başlatıldı. On binlerce kişi mülteci olarak Beyaz bölgelere kaçtı. Nisan 1934’te Kızıl Ordu Ruykin’in 112 km. kuzeyindeki Guangçang’da bir başka feci yenilgiye uğradı. Askeri kuşatmayla

birlikte iktisadi zorluklar başladı. Yeni silah altına alınan köylüler sürüler halinde firar ediyorlardı. Çöküş belirtileri çoğaldıkça, komünist davaya düşmanlık besleyen gizli dernek üyelerinin ya da klan mensuplarının sabotaj eylemleri ya da bu tür eylemler olduğuna dair söylentiler “karşıdevrimcileri arayıp bulmak” için yeni çabalara yol açtı ve bütün bölge meşum bir kin ve umutsuzluk sarmalına yakalandı.

Guangçang yenilgisinden hemen sonra, muhtemelen mayıs ayı içinde Bo Gu ve Çu Enlay üs bölgesini terk etmek gerekebileceğini anladılar. Komintern bu konuda bilgilendirildi. Bo, Çu ve Otto Braun acil durumlarda uygulanacak planlar hazırlamak üzere bir “üçlü grup” oluşturdular.

Mao'nun bundan haberi yoktu. Politbüro yaz boyunca karanlıkta kaldı. Mao ise, durumda etkileyemeyeceği ve onaylamadığı kararların parçası olmak istemiyordu. Beşinci Plenum'dan sonra Askeri Komisyon toplantılarına katılmaktan vazgeçti; Mayıs ve Haziran aylarını, gerçek savaşların yaşanmakta olduğu yerden mümkün olduğu kadar uzakta, üs bölgesinin güney ilçelerini ziyaret ederek geçirdi. Temmuz ayının sonunda milliyetçilerin bombardımanları partiyi Şaçouba'yı tahliye etmeye zorladığı zaman Mao ve He Zichen birkaç km. batıda, Yunşışan'da, tuhaf şekilli kayalarla kaplı bir bölgedeki çam ve bambu ağaçlarından oluşan bir koruluğun orta yerinde yükselen ve “Bulut Taşı Dağı” diye anılan dünyadan uzak bir Daoist tapınağa taşındılar. Politbüro ve Askeri Komisyon yakınlardaki bir köye yerleştirildi, fakat Mao'nun onlarla teması asgari düzeydeydi. Mao artık “devre dışıydı”, çünkü böyle olmasını istiyordu.

Bu arada güçler dengesi, rüzgârda savrulan samanlar gibi değişip duruyordu.

O sonbahar aylarında Mao'nun siyasal sorunları sağlığını etkilemeye başladı. Kızıl Ordu'nun ilkel hastane servisinin başında bulunan eğitimli hekim Dr. Nelson Fu ona sürekli bir tıbbi tedavi uygulamaya çalışıyordu. Eylül ayında Yudu'da Mao'nun ateşi yükseldi, günlerce 40 derece ateşle yarı bilinçsiz bir halde yattı. Dr. Fu at sırtında 96 km. yol kat ederek onu muayene etti ve beyin humması teşhisi koydu. Muazzam miktarda kafein ve kininle Mao'yu tedavi etmeye koyuldu.

Dr. Fu'ya, Yudu'ya gitmesini emreden kişi hükümet başkanı olarak Mao'nun yerine geçen ve öteden beri Bo Gu'nun yakın bir müttefiği olan Çang Ventian'dan başkası değildi. Guangçang yenilgisinden sonra Çang ve Bo arasında Otto Barun'un taktikleri konusunda şiddetli bir anlaşmazlık çıkmıştı. Çang bölgeye çakılıp kalmamak ve güçleri dağıtmak gerektiğini söylemiş, Bo ise onun bir Menşevik gibi konuştuğunu söyleyerek itiraz etmişti. Sonraki dört ay boyunca komünist güçler altı cepheye bölünüp bir yıpratma savaşı içinde kan kaybına uğrarken, Bo'nun “Bir santim Sovyet toprağını terk etme!” sloganını ortaya atması, Çang'ın hoşnutsuzluğunu iyice derinleştirdi. Mao Yunşışan'dayken Çang onu ziyaret eden tek üst düzey yönetici oldu. Bo'nun dogmatizmi ve deneyimsizliği karşısında uğradığı düş kırıklığını artık gizlemiyordu.

Dördüncü kuşatma sırasında yaralanan ve şimdi vücudunda taşıdığı şarapnel parçaları yüzünden gittiği her yere sedyeyle taşınan Vang Kiasiang, Mao'nun tutumuna sempati duyan bir başka politbüro üyesiydi.

Bo Gu ilk başta Kızıl Ordu'nun "stratejik nakil" harekâtı sırasında üç adamın farklı birliklerin başına atanmaları için talimat verdi. Ancak bunu hangi gerekçeyle istediği belli değildi. Talimat daha sonra iptal edildi ve üçünün birlikte seyahat etmelerine izin verildi. Bu, Bo Gu için pahalıya mal olacak yanlış bir siyasal karardı.

Fakat Çang ve Vang aslında küçük oyuncularlardı. Mao'nun kazanması gereken kişi Çu Enlay idi. Guangçang'daki felaketli savaşlar sırasında Çu bir kenara itilmiş ve bizzat Bo Genel Siyasal Komiser olarak yönetimi ele almıştı. O andan itibaren Mao onu dikkatle işlemeye başladı. Haziranda güney ilçelerinde yaptığı tur sırasında Çu'ya güney Fukian cephesi boyunca askeri duruma ilişkin dikkatle hazırlanmış bilgiler gönderdi. O sonbaharda gerilla savaşı üzerine bir el kitabı hazırladı. Çu bir Askeri Komisyon talimatıyla kitabın yayımlanmasını sağladı. Mao'nun eylülde Yudu'ya gitme ricasını kabul eden kişi de Çu'dan başkası değildi. Mao gittiği yerde Kızıl Ordu'nun batıya doğru hareket ederken ana toplanma bölgeleri olarak kullanacağı mıntukalar üzerine bir güvenlik raporu hazırladı. Fakat Çu tedbirli bir adamdı. Mao'yu hemen destekleyerek başını derde sokmak istemiyordu. Bo Gu Komintern desteğine sahip olduğu sürece ona açıktan karşı çıkamazdı.

Böylece Mao 18 Ekim 1934 Perşembe günü muhafızlarının eşliğinde Yudu'nun Doğu Kapısı'ndan çıktığı sırada her şey tam bir belirsizlik içindeydi.

Üç yılını Çin Sovyet Cumhuriyeti'nin Devlet Başkanı olarak geçiren Mao'nun geleceği yedi yıllık savaşın ardından her zamanki kadar belirsizdi. Bu dünyada sahip olduğu şeyler, iki battaniye, bir pamuklu çarşaf, bir muşamba, bir palto, bir kırık şemsiye ve bir kitap bohçasından ibaretti. Karanlık bastığında bir meşalenin ışığında ırmağı geçerken, üs bölgesinden ayrılmanın ruhunda yarattığı karmaşık duygular ancak hayal edilebilir. Küçük teknelerden oluşan bir filo ağır ağır akan geniş ve çamurlu suyun içinde ilerledi. Kırk binden fazla askerden oluşan bütün kolun ve aşağı yukarı aynı sayıda muhafız ve taşıyıcının güvenle karşı tarafa geçmesi üç gün sürdü. Gene hamile olan He Zichen hepsi ayrılmalarına izin verilen kıdemli önder eşlerinden oluşan yirmi kadından biri olarak bir hemşire grubunun içinde Ruykin'den daha önce ayrılmıştı. Mao'ya eşlik etmek için kendisini, o sırada iki yaşında olan oğlunu geride bırakabilecek kadar çelikleştirmesi gerekmişti. Siao Mao adını taşıyan küçük oğlan çocuğu bundan sonra yaşlı bir hemşire tarafından bakılacaktı. Fakat komünistlerin çekilmelerinden sonra bölgeyi kaplayan yıkıcı anafurun içinde, güvenlik nedeniyle bir başka ailenin yanına verildi. Daha sonra izi tamamen kaybedildi. 1949'dan sonra titiz bir araştırma yürütüldü. Siao Mao asla bulunamadı. Onun terk edilmesi Mao'nun insanlığının bir parçasını daha yok etti.

10. BÖLÜM

Gri Ejderhanın Peşinde

Kızıl Ordu Güney Çin boyunca yürüyüp savaşıırken, dünyanın öteki ucunda, Büyük Güçler'in güvertesi olan Avrupa'da Büyük Savaş'ın katliamından çıkıp gelişen korkunç güçler, 1934 yılının o uğursuz sonbahar aylarında amansız bir iktidar arayışı içinde, tamamen farklı ölçekte bir insani kırma yol açacak yeni açılımlar yapıyorlardı. Münih'e bir saat mesafedeki zarif Bad Wiessee kaplıcalarında Alman Şansölyesi Adolf Hitler 30 Haziran gününün şafaktan önceki saatlerini, iktidara gelmesine yardımcı olan ama daha sonra Nazileri ve ulusu Führer ve onun fikirleri ardında birleştirme düşüncesinin karşısında bir engel, denebilir ki son bir engel haline gelen *Sturm Abteilung*'a, yani kahverengi gömlekli fırtına birliklerine karşı kanlı bir tasfiye hareketini başlatmak için seçmişti. Daha önce ekilen ölüm tohumları meyvesini verdi ve altı milyondan fazla Yahudi, çingene, eşcinsel, komünist ve diğer "istenmeyenler" in yok edildiği Nazi imha kampları o gece doğdu. Beş ay sonra Stalin de aynı çizgiyi izledi. 1 Aralık günü öğleden sonra tek başına bir kaatil Komünist Partisi'nin Leningrad'daki bölge merkezine girdi ve herkesin tanıdığı, hattâ Stalin'in rakibi gibi görünen Sergey Kirov'u ateş ederek öldürdü. Bu olay Büyük Temizlik'in işareti oldu. Beş yıl süren tasfiyeler sırasında sayıları bir milyonu aşan Bolşevik, Troçkist, Buharinist, Kızıl Ordu komutanı, parti görevlisi, gizli polis, her türlü siyasal görüşten gerçek ya da varsayılan muhalif yok edildi ve on kat daha fazlası, çoğunun yok olup gittiği çalışma kamplarına gönderildi. Bu ölçeklerle karşılaştırıldığında Mao'nun dört yıl önce Kiangsi'de AB-tuan'a karşı başlattığı kampanya, küçük bir ilk örnek, kanlı bir şölenin çerezinden başka bir şey değildi.

Ancak 1934'ün en çok hatırlanan ve çok daha büyük katliamlara yol açan cehennem makinesini harekete geçiren olayı çok daha uzak topraklarda gerçekleşti. 5 Aralık günü Etyopyalılar ile İtalyan Somalisi'ndeki birlikler arasında Ogaden Çölü'nde bulunan küçük Valval vahasındaki su kuyuları konusunda çıkan anlaşmazlık silahlı çatışmaya yol

açtı. Altı gün sonra, Mao ve yoldaşlarının Tongdao'da iktidara giden yolu açan kader toplantısı için bir araya geldikleri bir sırada Mussolini tazminat talep eden bir ultiatom verdi. Valval Olayı olarak bilinen bu gelişme İtalya'nın Habeşistan'ı işgaline bahane oldu. Bu da İtalya, Almanya ve daha sonra Japonya'yı birbirine bağlayan Mihver'in oluşmasına ve on yıl kadar önce bu türden krizlerin tırmanarak savaşa yol açmasını önlemek için kurulan Milletler Cemiyeti'nin tabutuna son çivinin çakılmasına yol açtı.

Ne Çin ya da Moskova'daki komünistler ne de bizzat emperyalist güçler bu değişikliklerin nereye götürdüğünü açıkça gördüler. Ancak Japonya'nın Mançurya'yı işgalinden ve Büyük Güçler'in bu duruma boyun eğmelerinden beri Rusya tehdit algılamaya başlamıştı. Rusya 1905'te Japonya tarafından yenilmişti ve 1918'den sonra Japon ordusunun Sibirya'da yaptığı zulmün anıları hâlâ çok canlıydı. 1931'den itibaren Moskova ve yardımcıları yeni bir ses vermeye başladılar. Bu kez esas tehlikenin, emperyalist kamp içindeki çelişkilerin yeni bir dünya savaşına yol açması değil, Japonya'nın önderliğinde Büyük Güçler'in Rusya'ya karşı emperyalist bir savaşa yol açması olduğunu ilân ettiler. Komintern'in "Sovyetler Birliği'ni Savun!" sloganının temeli buydu. Bo Gu ve Li Lisan bu sloganı tam bir sadakatle benimsediler. Sovyetler Birliği'ni savunmak "aşağıdan bir birleşik cephe"nin kurulmasıyla gerçekleşecekti. Bu cephe içinde dünya komünist hareketi, komünist olmayanları da antiemperyalist ve saldırgan Japonlara karşı seferber ederken, iflah olmaz biçimde uzlaşmacı görülen burjuva siyasal partilerle resmi ittifaklardan uzak duracaktı.

Üs bölgesinin ötesindeki dünyada Batılı demokrasilerin Almanya, İtalya ve Japonya'yı yatıştırma çabaları devam etti. Sonunda belirleyici siyasal gerçeklikler, korku ve hırsın ilkelere karşısında kazandığı zaferle öylesine korkunç biçimde çarpıtıldı ki, komünist Rusya ile Nazi Almanyası bir saldırmazlık paktı imzaladılar.

Ruykin'de her şey çok daha basitti. Gelecek beş yıl için partinin Beyaz bölgelere yönelik propagandasına komünistlerin Japonlarla savaşacakları, fakat Çan Kay-şek'in bunu yapmayacağı iddiası hâkim oldu. Mao, Guomindang'ın "emperyalizmin bekçi köpeği" olarak davranmakta olduğunu ve Çin'in ulusal çıkarlarının "utanç verici bir teslimiyet"le satılmakta olduğunu yazdı. Çan ve müttefikleri iktidarda kaldıkları sürece Japonya'ya karşı çıkmak imkânsız olacaktı; bu nedenle, bütün gerçek yurtseverlerin ilk görevi GMD rejimini devirmektir. Nisan 1932'de Çin Sovyet Cumhuriyeti Tokyo hükûmetine resmen savaş ilân etti ve bir "Anti-Japon Gönüllü Ordusu"nun kurulması için çağrı yaptı. Mao ve Çu De, komünistlerle savaşa son vermeyi ve Japonların karşısında yer almayı kabul eden her milliyetçi komutanla ateşkes imzalamaya hazır olduklarını bildirdiler. Ağustos 1934'te Kızıl Ordu birlikleri Çekiang'da bir şaşırtma harekâtı yapmak için üs bölgesinden ayrıldıkları zaman parti onları kuzeydeki istilacılarla savaşmaya giden "anti-Japon öncü" olarak betimledi.

Bu hareketler eğitimli Çinliler arasında yankılandı. Japonya'nın saldırganlığının cezasız kalması büyük bir utanç nedeniydi. Ne var ki Çan Kay-şek önce komünistlerle ilgilenmek gerektiğini öne sürebilmiş, ancak ülkenin onurunu savunmayı başaramamıştı.

Öte yanda Çan iktidarı elde tutuyordu. Komünistler ise iktidarda değildiler. Kiangsi'den çıkmaları ve gazete manşetlerinden düşmeleri Japon tehdidine karşı birlik çağrılarının başka yerlerde yaşanan büyük olaylara sadece bir dipnot olmasına yol açmış, pek çok kişi tarafından tam bir kayıtsızlıkla karşılanmıştı. Çan'ın yazarı Tang Leang-li "Çin'de komünizm ölüyor," diye yazıyordu. Antlaşma limanı basını bu görüşü onaylıyordu. "Eğer hükümet Kiangsi'de belirlenen hatlar boyunca seferi tamamlarsa," diyordu *China Weekly Review*, "her şey basit bir eşkıyalık olayına dönüşerek çökecektir."

Ancak Japon gazeteciler daha kasvetli bir görüşe sahiptiler; uzak iç bölgelerde güvenli bir konumda olan komünistlerin kıyı bölgelerinden gelene kıyasla çok daha büyük bir tehdit oluşturduğunu öne sürüyorlardı. Japonya'nın elbette kendi gündemi vardı. Guomindang'ın Çin üzerindeki hâkimiyetini zayıflatan herhangi bir şey, onun emperyal hırslarına uygun düşüyordu. Gene de Japonlar komünistler konusunda haklıydılar, tıpkı komünistlerin de Japonlar konusunda haklı çıkacakları gibi.

Kızıl Ordu 1935 yılının ocak ayında Zunyi'de durduğunda, Mao parti önderliği içinde ilk kez başat bir konum kazandı, çünkü beraberindeki insanlar, diğer herkes, özellikle de Bo Gu, Çu Enlay ve Otto Braun haksız çıkarlarken onun haklı olduğunu görmüşlerdi. Üs bölgesi düşmemiş olsaydı, Bo Gu daha temkinli ve tavsiyeleri dinlemeye daha istekli olsaydı, Kızıl Ordu Siang Irmağı'nı geçerken uğradığı bozgununda çok kötü hırpalanmış olmasaydı ve Otto Braun bu kadar diktatörce davranmamış olsaydı, Mao'nun zamanı gelmeyebilirdi. Diğer bütün çareler tükendiği için insanlar yüzlerini Mao'ya çevirdiler.

Mao itibarını kaybetmesine yol açan pek çok olayda yaşadıklarının aksine, neredeyse bir gece içinde yeniden dirildi. Bu seferki kısmi bir uzaklaşma olmuş ve dönüşü de aynı şekilde örtülü biçimde gerçekleşmişti. Henüz terk edilmiş Çin Sovyet Cumhuriyeti'nin hâlâ resmi başkanıydı. Konumundaki yegâne resmi değişiklik Politbüro Daimi Komitesi'ne terfi etmesi ve Çu Enlay'ın baş askeri danışmanı olarak kabul edilmesi idi. Çu Enlay bu rolü iki yıl kadar önce Ningdu'da ona vermeye çalışmış, ancak başarılı olamamıştı. İkinci ve daha önemli bir farklılık vardı. Bu kez bağımlı bir konum için değil, bir ordunun siyasal komiseri ya da bir sınır bölgesinin sekreteri olmak için rekabet ediyordu. Kırk bir yaşındaydı ve en tepeyi hedefliyordu.

Tongdao ilk adım olduysa, Zunyi ve 1935 baharında yapılan toplantılar da Mao'nun ancak adım adım gerçekleştirebileceğini hissettiği iktidarın fethinde ilk aşama oldu. Daimi Komite üyeliği ile parti önderliği arasında başkalarının geçmeye çalıştıkları ve başa-

rısız oldukları bir uçurum vardı. Zunyi ile komünistlerin son güzergâhı olan kuzeybatı arasında, hiçbirinin zaferden emin olamayacakları umutsuz bir askeri sefer yer alıyordu.

Zunyi'ye vardığında Kızıl Ordu'nun üç ay önce 86.000 olan sayısı 30.000'e inmişti. Bir yıldan fazla bir süredir ordu kayda değer bir zafer kazanamamıştı. Hayatta kalması askeri yeteneklerinden çok yol boyunca savaş ağalarının kendilerini koruma içgüdüsünden kaynaklanmıştı. Savaş ağaları resmen müttefik ama gerçekte rakip oldukları Çan Kay-şek için kendi güçlerini tehlikeye atmaktansa kenara çekilip komünistlere yol vermeyi tercih etmişlerdi.

Bu koşullarda Mao'nun ilk görevi askerin moralini düzeltmeye çalışmaktı.

Bu görevin düşündüğünden daha zor olduğunu gördü. Zunyi toplantısı bile askeri komutanların güneyden ilerleyen savaş ağası birliklerinin saldırısını geri püskürtmek için kendi birliklerinin başına koşmaları yüzünden kesintiye uğradı. Sonraki beş hafta içinde Kızıl Ordu pek çok aksilikle karşılaştı. Kinşakiang'da Yangtze'nin üst kollarından biri olan Altınkum Irmağı'nı Siçuan'da yeni bir üs bölgesi oluşturmak için geçme girişi mi neredeyse Siang Irmağı yenilgisi ölçeğinde bir felakete dönüştü. Ordu, Siçuan ve Guyçou savaş ağası birliklerinin ortaklaşa kurdukları pusunun içine yürüdü. Yolu savaşarak açtıklarında 3.000 adam kaybetmişlerdi.

Ordu düşmanın sıcak takibiyle geri çekilirken He Ziçen zor anlar yaşıyordu. Dördüncü çocuğuna hamileydi. Terk edilmiş bir kulübede durdular. He Ziçen bir sedye üzerinde doğum yaptı. Bu sefer bir kız olan bebek yakınlardaki bir köylü ailesine bırakıldı. Bu seferkinin de kesin bir ayrılık olacağını bilen He Ziçen çocuğa bir isim bile vermedi.

Nihayet, şubat ayının sonunda komünistlerin talihi döndü. Louşan Geçidi savaşı Zunyi'yi yeniden ele geçirmelerini ve 3.000 tutsak almalarını ve Çan'ın üst komutanlarından birinin önderlik ettiği iki Guomintang tümenini bozguna uğratmalarını sağladı. Mao rahatlamıştı. Sevincini en sevilen şiirlerinden birini üreterek ifade etti:

*Batı rüzgârı soğuk eser, uzaktan.
Buz kesmiş havada, sabahın ay ışığında ılık çalar rüzgâr,
Sabahın ay ışığında,
Atların ayak sesleri takırdar
Ve boru sesleri susar.*

*Zorlu geçitte demir muhafız var deme
Bugün tek bir adımda çıkacağız zirveye,
Zirveyi geçeceğiz!
Orada dağlar deniz kadar mavi
Ve batan güneş kan gibi.*

O bahar Kızıl Ordu, Çu De'nin başkomutan ve Mao'nun siyasal komiser olmasıyla bir kez daha "Çu-Mao Ordusu" haline geldi. Çu, Mao ve onun müttefiki, hâlâ sedyeyle taşınan yaralı Vang Kiasiang'dan oluşan Çu'nun yeni "üçlü grubu" stratejik rehberlik sağlıyordu. Eski Birinci Cephe Ordusu ismini yeniden benimsediler. Sonraki iki ay boyunca Mao, Guyçou'yu ve Yuan'ı çapraz geçip, izleyen orduları şaşkına çevirerek, Çan Kay-şek'in plancılarının kafasını karıştırarak ve kendi komutanlarının da pek çoğunu allak bullak ederek, baş döndürücü ve görkemli bir hareketli savaş becerisi sergiledi. Guyçou ile Siçuan arasındaki Çişuy'u, yani Kızıl Irmak'ı dört kez geçtikten sonra geniş bir kavis çizerek güneye yürüdüler, Çan'ın karargâhının bulunduğu eyalet başkenti Guiyang'ın birkaç kilometre yakınından geçerek 643 km. güneybatıda yer alan Yuan'ın başkenti Kunming'i tehdit ettikten sonra tekrar kuzeye yöneldiler ve nihayet mayıs ayının başlarında hiç beklenmedik bir noktadan Yukarı Yangtze'yi geçtiler.

Bizzat Mao, Guyçou stratejisinin, askeri kariyerinin en gurur verici olayı olduğunu söylemiştir. Şanghay'daki *China Weekly Review* de bunu teslim ediyordu: "Kızıl güçler arasında akıllı adamlar var. Bunu inkâr etmek gerçeklere aptalca göz yummak olur." Bir Guomindang garnizon komutanı özlü bir ifadeyle şöyle diyordu: "Çan Kay-şek'i burnundan yakaladılar."

Çan'ın sözcüleri hükümetin içinde bulunduğu sıkıntılı durumu gözlerden saklamaya çalışıyorlardı. Çu De'nin öldürüldüğü duyuruldu; adamları kırmızı ipeğe sarılı cese-dinin başında nöbet tutuyorlardı; "Kötülüğüyle ün salmış Mao Zedung" ağır hastaydı ve sedyeyle taşınıyordu; "kızıl kalıntılar" ezilmişlerdi. Oysa o sırada Kızıl Ordu, menzil dışına çıkmış, ırmağın 56 km. kuzeyinde, surlarla çevrili Huyli kasabasının dışında kamp kurmuştu. Oraya ancak kuzey kıyısından yüz mil hız yapan bir tekneyle ulaşılabilceğini ve Çan'ın Yunan birliklerinin onları izleyecek ne araca ne de iradeye sahip olduklarını gayet iyi biliyorlardı.

Burada genişletilmiş bir politbüro toplantısında Mao kendisinden kuşku duyanları azarladı. Bunlar Lin Piao ve komiseri Nie Rongçen idi. Mao'nun dolambaçlı seyahatinin, adamlarını amaçsızca tükettiğinden şikâyet ediyorlar ve harekâtın komutasını Peng De-huay'ın almasını öneriyorlardı. Savaşma arzusuyla yanıp tutuşan Peng bu fikri hemen kabul etti. Liu Şaoçi ve Yang Şangkun ordunun dolaşp durmamasını ve sabit bir üs kurmaya çalışmasını istiyorlardı ve bu görüş kuşkusuz başkalarından da destek buluyordu. Sadece yirmi yedi yaşında olan, en gençleri Kin Piao, en sert biçimde azarlandı. Mao ona "Sen bir bebekten başka bir şey değilsin!" dedi. "Ne bildiğini sanıyorsun sen? Yayın kıvrımı boyunca yürümek zorunda olduğumuzu göremiyor musun?" Peng her zamanki gibi suçlu bulundu ve ılımlı bir özeleştiriy yaptı. Bu zafer anında bile Mao adil bir tutum alabiliyordu. Huyli'deki hedefi partiyi ve askeri önderliği sonraki denemeler için kendi arkasında birleştirmekti. Ona karşı çıkanlar bir kez daha onun haklı, kendilerinin ise

haksız olduğunu kabul etmek zorunda kaldılar.

Sefer bedelsiz olmadı. Kızıl Ordu'nun sayısı 20.000'in altına inmişti. Gene de Mao onları pek çok kişinin tam bir umutsuzluğa kapıldığı bir durumdan çekip çıkardı. Birlik komutanları ve Birinci Cephe Ordusu'na eşlik eden parti önderleri Huyli'den sonra bir daha Mao'nun stratejik yargılarına ya da önderliğine asla karşı çıkmadılar.

Ne var ki Kızıl Ordu'nun şimdi hangi yöne gitmesi gerektiği sorunu varlığını sürdürüyordu. "Batı'ya Yürüyüş" giderek "Uzun Yürüyüş" haline geldikçe önceden tasarlanan güzergâhlar birbiri ardı sıra terk edilmişti. Politbüro'nun kuzeybatı Hunan'da He Long'la irtibat kurma planları; Zunyi civarında yeni bir üs kurmak; güney Siçuan'da, Yunan-Guyçou-Siçuan sınır bölgesinde ve bu kez güneybatı Siçuan'da sovyet bölgeleri kurmak gibi tasarıların hepsi kusurlu bulunmuştu. Askerler ve subayları önderlerinin onları nereye götürdüklerini bildiklerinden emin olmak istiyorlardı. Huyli'de nihayet kesin bir karar alındı. Kuzeye doğru gidecekler, Çang Guotao'nun üç yıl önce E-Yu-Van'dan asker toplayarak oluşturduğu ve şimdi kuzey Siçuan'da üslenmiş olan Dördüncü Cephe Ordu'suyla bağlantı kuracaklardı.

Süreç içinde, cesaret ve dayanıklılık bakımından şiirsel bir başarı gösterecekler, miliyetçi muhaliflerinin açığa çıkmaması için boş yere uğraşacakları büyük bir yenilmezlik ve kahramanlık efsanesi yaratacaklardı.

Mayıs ayı ortalarında Huyli'yi terk etmelerinden sonra Mao'nun güçleri güneyin alttropikal bitki örtüsüyle kaplı ovalarından geçerek, tepeleri ondokuzuncu yüzyıl botanikçilerinin Himalayalar'dan toplayıp zarif İngiliz bahçelerine götürdükleri Tibet gülleri, pembe ve sarı zakkumlar, açelyalar, *rodadendron*larla rengârenk, yüksekliği asla 1828 metrenin altına düşmeyen yüksek bir platoya tırmandılar. Burası, düzlüklerden gelen Han yerleşimcilerinin saldırılarına karşı kesintisiz bir savaş veren Yi'nin, Sino-Burmalı bir dağ kabilesinin diyarıydı. Kızıl Ordu'nun, bir gözünü savaşta kaybettiği için Tek Gözlü Ejderha olarak tanınan Kurmay Başkanı Liu Boçeng bu bölgede büyümüşü. Yi'nin büyük şefiyle tavuk kanıyla mühürlenmiş bir kardeşlik andı içerek bölgeden güvenli geçişi sağladı. Bu koruma anlaşmasına rağmen Yi kabilesi Kızıl Ordu'nun bazı kesimlerini, silahlarını ve giysilerin alarak ve onları aç bırakarak taciz ettiler.

Bu tehdidi de atlattıktan sonra 9 km. kuzeydeki Dadu Irmağı'nın yolunu tuttular. Burada, yetmiş yıl kadar önce, Tayping prenslerinin sonuncusu Şi Dakay, Çing Genel Valisi'nin orduları tarafından tuzağa düşürülmüş ve teslim olmuştu. Prens Şi teslim olduktan sonra parçalanarak idam edilmiş, 40.000 askeri de boğazlanmıştı. Akarsular günlerce onların kanıyla kıpkızıl akmıştı. Mao gibi Çan Kay-şek de bu tarihi gayet iyi biliyordu. Siçuan'daki komutanlarına geçiş noktalarını güvence altına alma emri verdi; böylece

komünist güçler ırmağın sağ kıyısında sıkıştırılabilecekti.

Kızıl Ordu Anşunçang'a vardığı sırada orada bir vapur vardı. Fakat ırmak taşmıştı ve öncü grup ancak üç küçük tekneyle karşıya geçebilirdi. Mao bir alayın siyasal komiseri olan Yang Çengvu'ya ırmağın 160 km. kadar yukarısındaki Luding'e gitmesini söyledi. Orada, ırmağın üzerinde çok eski zamanlardan kalma zincirden yapılmış bir köprü vardı.

Kasaba Tibet'in başkenti Lhasa'dan Pekin'e uzanan eski emperyal haraç yolunun üzerinde yer alıyordu. Fakat Anşunçang'dan oraya yol şöyle dursun, bir keçi yolu bile yoktu. Yang'ın adamları dar uçurum geçitlerinden ilerlediler. Daha sonra Yang bu yolu "dağların çevresinde koyun bağırsağı gibi kıvrılarak gidiyordu," diyerek tanımlayacaktı. Irmak yüzlerce metre aşağıda, tehlikeli uçurumların dibinde akıyordu. Çok yavaş ilerliyorlar, zaman zaman yüksek bir geçidi savunmakta olan düşman taburlarıyla çatışmak için duraklıyorlardı. Yağmur yağdığında geçidin "yağ gibi kaydığı"nı hatırlıyordu Yang. Genellikle yoğun bir sis perdesinin içinde ilerliyorlardı. Kamptan ayrılımlarından bir gün sonra sabahın 5'inde Askeri Komisyon'dan bir haberci geldi. Milliyetçi birliklerin karşı sahilde oldukları ve hızla kuzeye doğru ilerledikleri bildirilmişti. Dağ sıralarının üzerinde 128 km. ilerleyerek, yirmi dört saat içinde Luding'e varmaları gerekiyordu.

Dehşet verici, zorlu bir yürüyüşe başladılar ve ardından hemen çatışmaya girdiler. Bu olay bir kuşak Çinlinin bilincine derinlemesine işleyen bir efsane yarattı. Daha sonra buna "Uzun Yürüyüş'ün en kritik olayı" denilecekti. Başarısızlığa uğraması halinde Kızıl Ordu imha edilebilirdi.

Yang Çengvu'nun alayı ertesi gün şafak vakti Luding'e ulaştı.

On üç demir zincir üzerine yerleştirilmiş, yanları açık ve zemini aralıklı kalaslardan oluşan köprü 109 m. uzunluğundaydı. İlk gezginlerden birinin deyişiyle köprü Çin'i yüksek Asya'ya bağlayan "insan yaratıcılığının pek sağlam olmayan örümcek ağı"ndan oluşuyordu. Batı tarafındaki milliyetçi komutan ahşap zemin kalaslarının kaldırılmasını ve köprünün çıplak, sallantılı zincirlerden ibaret kalmasını emretmişti. Doğu ucunda 6 m. yüksekliğinde taş bir duvardan oluşan şehir kapısı yükseliyordu. Kapının üzerinde geliş istikametine hâkim bir makineli tüfek yerleştirilmişti. Yang şöyle diyordu: "Üstesinden gelinmesi gereken zorluklar karşısında şaşkına dönmüştük."

Yirmi iki adam saldırı için gönüllü oldu. Bir yıl sonra Edgar Snow hayatta kalanların anlattıklarını temel alarak olup bitenlere ilişkin kendi değerlendirmesini yaptı.

El bombaları ve mavzerler sırtlarına bağlandı ve demir zincirlere elleriyle asılarak köpüren suların üzerinde sallana sallana ilerlemeye başladılar. Kızıl makineli tüfekler düşman istihkâma ateş ediyor, köprübaşını kurşun yağmuruyla tutuyordu. Düşman da makineli tüfek ateşiyle karşılık verdi. Keskin nişan-

cılar suyun üzerinde kendilerine doğru yaklaşmakta olan Kızılara nişan alıyorlardı. İlk savaşçı vurulup sulara gömüldü; sonra bir ikincisi, daha sonra üçüncüsü... Siçuanlılar muhtemelen daha önce asla böyle savaşçılar görmemişlerdi. Bu adamlar bir kâse pirinç için askerlik yapan kişiler değil, kazanmak için kendi hayatlarını feda eden gençlerdi. Bunlar insan mıydılar, deli miydiler, yoksa Tanrı mıydılar?...

Sonunda bir Kızıl köprünün sonuna ulaştı, pimini çektiği el bombasını tam bir isabetle düşman istihkâmının içine fırlattı. Milliyetçi subaylar köprü tahtalarının geri kalanlarının parçalanmasını emrettiler. Ama artık çok geçti ... Tahtaların üzerine parafın döküp ateşe verdiler... Şimdi zincirlerin üzerinde daha çok Kızıl vardı; yetişip ateşi söndürdüler ve tahtaları köprünün zeminine yerleştirdiler. Çan Kay-şek'in uçakları başlarının üzerinde öfkeyle ve çaresizlik içinde kükrüyordu.

Gerçek Snow'un yarattığı efsaneden sadece biraz daha az şiirseldi. Saldırı gücü "elleriyle asılarak" ilerlememişti. Köprünün her iki tarafındaki zincirler boyunca yan yan sürünerek ilerlerken, ikinci bir grup arkadan gelenlerin geçmesi için anında uydurulmuş zemin kalasları döşeyerek onları izlemişti.

Hangi araçlar kullanılmış olursa olsun ırmağı geçmeleri bir mucizeydi. Tarih tekrarlanmadı. Taypinglerin yok oldukları yerde komünistler kendilerini kurtarmışlardı. Haziran ayının başlarında bütün ordu güvenli biçimde doğu kıyısındaydı. Çan Kay-şek'in onları dağların içinde kıştırma çabaları boşa çıkmıştı.

Önderlik ordunun ne tarafa doğru ilerleyeceğini tartışmak için toplandı.

Luding, Himalayaların doğu ucunda, 48 km. güneyde ve yüksekliği 7.924 m. olan Gongga Şan'ın geniş buzlu gölgesi içinde yer alır. Düzlüklere, doğuya doğru giden en kolay yol kullanılamazdı, çünkü Guomintang birliklerinin toplandıkları yere çok yakındı. Bir ihtimal Dadu Irmağı'nı izleyerek kuzeybatıya doğru gitmekti. Bu güzergâh onları Çinghay-Gansu sınır bölgesine götürecekti. Buradaki sorun da güzergâhın düşman bir bölgenin içinden geçmesiydi. Yoğun Tibetli nüfus, Çinli askerlerden hiç hoşlanmıyordu.

Mao üçüncü yolu seçti. Bu yol kuzeydoğudaki Kiakinşan'da, Büyük Karlı Dağlar'da, 4.267 m. yüksekliğindeki bir dizi geçitten oluşuyordu.

Yolculuk kötü başladı. Sıradagların uzantısı olan tepelerde Guomintang uçakları Mao'nun ve diğer politbüro üyelerinin seyahat ettikleri kolu fark ettiler ve tarayıp bombalamaya başladılar. Önderlerden hiçbirine bir şey olmadı, sadece Mao'nun muhafızlarından biri öldü. O andan itibaren durum daha da kötüleşti. Otto Braun şunları hatırlıyordu:

Sarp ve dar yolları izleyerek Tibet dağlarını Çin'in geri kalan kısmından ayıran dağ sırasına tırmandık. Taşmış nehirlerin sığ yerlerinden, kesif ve bakir ormanlardan, engebelerle dolu tehlikeli arazilerden geçildi ... Yaz mevsimi başlamış olsa da, ısı nadiren 10 derecenin üzerine çıkıyordu. Gece ayazı dondurucuydu. Seyrek nüfus Çinlilerin geleneksel olarak *manzi* (vahşiler) dedikleri, Lama prensleri tarafından yönetilen Tibet kökenli ulusal azınlıklardan oluşuyordu. Yollarda bekliyor, küçük gruplara ve ana gruptan ayrılanlara pusu kuruyorlardı. Yol boyunca arkamızda giderek daha çok ceset bırakıyorduk ... Hepimiz inanılmaz biçimde bitlenmiştik. Kanlı dizanteri iyice yayılmıştı; ilk tifüs vakaları görüldü.

Saflarda yer alanlar için karla kaplı tepeleri geçmek bütün yürüyüşün en zorlu bölümüydü. Üzerlerinde hâlâ güneyden yola çıkarken giydikleri yazlık giysiler ve ayaklarında hasır sandaletler vardı. Mao bir birliğin yük hayvanlarının üçte ikisini kaybettiğini hatırlıyordu. Yığılıyorlar ve bir daha kalkamıyorlardı. Mao'yla aynı grupta dağlara tırmanan, Hubey parti önderi Dong Bivu insanların da yere yığıldıklarını ve bir daha kalkamadıklarını hatırlıyordu:

Çevremizde yoğun bir sis dönüp duruyordu. Yükseklerde rüzgâr vardı ve iki de bir yağmur yağıyordu. Yükseklere tırmanırken müthiş bir doluya yakalandık, hava öylesine incelmşti ki zorlukla nefes alabiliyorduk. Konuşmak neredeyse imkânsızdı. Soğuk öylesine korkunçtu ki nefeslerimiz donuyor, ellerimiz ve dudaklarımız morarıyordu ... Dinlenmek ya da kendini korumak için oturanlar oracıkta donup ölüyorlardı. Yorgunluktan neredeyse tükenmiş siyasal emekçiler işaretleşerek ve dokunarak birbirlerine cesaret veriyorlardı ... Gece yarısı bir sonraki zirveye tırmanmaya başladık. Yağmur yağıyordu, sonra kar başladı. Şiddetli bir rüzgâr vücutlarımızı kamçılıyordu ... Orada yüzlerce adam öldü... Bütün yol boyunca, ölmek üzere olan adamları ayaklarının üzerinde tutmaya çalıştık.

En kötü durumda olanlar sedyeyle taşınanlar ve sedye taşıyıcılarıydı. Yaralıları sırtta taşımak zorunda kaldılar. Bu şekilde taşınanlar arasında He Ziçen de vardı. Doğum yaptıktan iki ay sonra bir hemşire birliğine katılmıştı. Üç Guomindang uçağı görüldüğünde yaralıları eşlik ediyordu. Uçaklar alçalıp aşağıdakileri taramaya başladıklarında yaralı bir subayı korumak için ileri atıldı ve on dört yerinden vuruldu. Mao'ya muhtemelen öleceği söylendi. Dayanıklı He Ziçen hayatta kalmayı başardı. Ancak biri başında olan çeşitli şarapnel parçalarını çıkarmak çok tehlikeliydi. He Ziçen haftalarca ölümler yaşam arasın-

da gidip geldi, komaya girip çıkıyordu.

Mao'nun yüksek tepelerden geçen terk edilmiş bir patikayı izleme kararının isabetli olduğu anlaşıldı. 12 Haziran günü Birinci Cephe Ordusu'nun öncü kolu ötedeki vadiye ulaştığında, Maogong ilçesinin Davey köyü yakınlarında Çang Guotao'nun Dördüncü Ordu'sunun ileri birliklerinden biriyle karşılaştı. İlk anda birbirini savaş ağası birlikleri sanan gruplar ateş etmeye başladılar. Sonra karşılıklı olarak çalınan borular sayesinde birbirlerini tanıdılar. Bu iki ordu kendi konumları hakkında güvenilir hiçbir bilgiye sahip değildi.

Mao, Çu De ve karargâh kurmayı birkaç gün sonra geldi ve iki ordunun birleşmesi büyük bir fener alayıyla kutlandı. Halk dansları ve tiyatro gösterileri yapıldı. O sırada bir alayın siyasal komiseri olan, daha sonra Çin'in Devlet Başkanı olacak Yang Şangkun'un 24 yaşındaki güzel karısı, Moskova'da eğitim görürken öğrendiği Rus gemici dansı *yab-loçka*'yla herkesi büyüledi. Mao bir konuşma yaptı ve askerler Dördüncü Ordu'nun yöredeki toprak ağalarından kamulaştırdıkları malzemeyle kendilerine bir ziyafet çektiler. Sonraki birkaç gün boyunca öteki Dördüncü Ordu komutanları toplandılar. 24 Haziran günü Çang Guotao da onlara katıldı. Mao'dan dört yaş küçük, sağlam yapılı, çalımli bir adam olan Çang Guotao, sağanak halinde yağan yağmurun altında kendisine eşlik eden kalabalık bir süvari birliğinin eşliğinde at üstünde çıkageldi. Mao ve diğer politbüro üyeleri onu selamlamak için yolun kenarında bekliyorlardı. Bir kutlama yürüyüşü daha yapıldı ve o gece Davey'den daha küçük ve yoksul olan, afyona gömülmüş bir dağ köyünde, Lianghekou'da liderler bir ziyafet sofrasında neşe içinde bir araya geldiler.

Bitkin askerler sekiz ay boyunca kesintisiz devam eden savaşın ardından Çang Guotao'nun güçleriyle birleştikleri için çok mutluydular. Nihayet dinlenebilecekler ve tükenmiş güçlerini yeniden kazanabileceklerdi.

Mao ve Çang bundan pek emin değildiler.

Sorun ideolojik ya da siyasal değildi. Çin devrimi konusunda farklı görüşleri yoktu; devrimi gerçekleştirmenin yöntemleri konusunda da aralarında ayrılık yoktu. Sorun sadece iktidarla ilgiliydi.

Geçen ekim ayında Mao'yla birlikte Yudu'dan yola çıkan 86.000 adamdan geriye kalanların sayısı 15 000'den azdı. Çang Guotao'nun adamları ise bu sayının üç ya da dört katı kadardılar. Mao'nun adamları hâlâ yazlık giysiler içindeydiler. Çang'ın adamlarının üzerinde ise sıcak tutan giysiler vardı. Mao'nun adamları savaş yorgunu güneylilerdi; soğuk dağ iklimine alışık değildiler; açtılar ve yiyecek bulsalar bile arpa unundan yapılan yöresel Tibet *tsampa*'sını hazmedemiyorlardı. Çang'ın birlikleri ise, Siçuanlıydılar; kendi yurtlarında savaşıyorlardı; gayet iyi teçhizatlı, dinlenmiş ve sağlamdılar.

Partinin yerleşik bir önderliği, belirgin bir komuta zinciri olsaydı bu farklılık sorun yaratmayabilirdi. Faka: 1935'te böyle bir durum yoktu.

Zunyi'de alınan kararlar her türlü itiraza açıktı, çünkü yirmi tam yetkili politbüro üyesinden sadece altısı kararların alındığı toplantıda hazır bulunmuştu. O sırada eyalet parti önderi olan Çang Ventian, önceli Bo Gu gibi Merkez Komite'ye resmen seçilmiş biri değildi. İkisi de normal parti kuralları ihlal edilerek Şanghay'da yapılan olağanüstü bir işlemle bu göreve atanmışlardı. Ayrıca mayıs ayında yapılan Huyli toplantısından beri politbüroya fiilen hâkim olan kişi Çang Ventian değil Mao idi.

Çang Guotao kıdem bakımından Mao'ya eşitti. O da bir parti kurucusuydu. O da 1923'ten beri üst liderliğin bazen içinde bazen dışında yer almıştı. Mao fiilen üstünlük kazanabildiğine göre, ondan daha az hırslı olmayan Çang Guotao'nun da aynı şeyi yapmaya çalışmasını önleyecek olan neydi?

Geçmişte bu tür meselelerde nihai hakem daima Komintern olmuştu. Fakat Komintern sekiz ay boyunca sessiz kalmıştı. Ruykin'in tahliyesinden birkaç gün önce Şanghay'daki Fransız bölgesinde polis ÇKP'nin güvenli evlerinden birini basmış, altı kısa dalga vericisine el koymuştu. Moskova'yla doğrudan telsiz bağlantısı 1936 yazına kadar kurulamayacaktı.

İki adam 12 Haziran günü güçlerinin temas kurduklarını öğrendikleri an gayet ihtiyatlı biçimde karşılıklı manevraya başladılar. Çang, Mao'nun askeri komutanlarına yaklaşmaya çalıştı. Mao ise, nefes kesici bir sinizmle, Otto Braun'un rolünü Komintern desteğinin bir kanıtı olarak kullanmaya çalıştı. Lianghekou'da karşılaşmalarından on gün önce sondaj niteliğinde uzun bir telgraf alışverişi yaşandı. Politbüro, Mao'nun zorlamasıyla Min ve Lialing nehirleri arasında kalan Siçuan-Gansu-Şensi sınır bölgesinde bir üs bölgesinin kurulmasını önerdi. Çang bu önerinin reddedilmesini rica etti. Bunun üzerine Mao nazik bir üslûpla aynı öneriyi tekrarladı: "Lütfen bunu yeniden düşününüz." Yüz yüze geldiklerinde birbirlerine saygıyla, "büyük kardeş" diye hitap ettiler. Fakat görüşündeki nezaketin ardında gayet basit hesaplar yatıyordu. Çang ezici askeri gücünü siyasal iktidar için kullanmaya kararlıydı. Mao politbüroya hâkimdi ve onu engelleyebilirdi. Ama ne pahasına?

26 Haziran günü Budist adak lambalarında kullanılan Tibet öküzü yağının çıkardığı is yüzünden duvarları kararmış Lianghekou lama manastırında Çu Enlay'ın başkanlığında yapılan resmi bir toplantıyla sonuçlanan üç günlük görüşmelerin ardından Çang'ın duraksayarak razı olduğu eğreti bir uzlaşmaya varıldı. Ana güçler, Mao'nun önerdiği gibi kuzeye doğru ilerleyecekler, milliyetçilerin Kiangsi'de gayet zarar verici biçimde kullandıkları korugan stratejisinin kurbanı olmadan, başka deyişle "bir kupanın içindeki kaplumbağalar"ın durumuna düşmeden saldırgan bir hareketli savaş seferi yapacaklardı. Çang, Çu De'nin komutasındaki Askeri Komisyon'un Başkan Yardımcılığı'na atandı. Ancak herkesin ilkesel olarak kabul ettiği iki ordunun ortak komutanlığına ilişkin hayati konu bir başka zamana bırakıldı.

Kâğıt üzerinde Mao avantajlı görünüyordu. Çang onun planını kabul etmişti.

Ne var ki kısa süre içinde anlaşmanın içinin boş olduğu anlaşıldı. Birinci Cephe Ordusu Gansu ana geçidine hâkim şehir garnizonu Songpan'a saldırı hazırlıklarını tamamlamak için 160 km. kuzeydeki küçük yerleşim bölgesi Maoergay'a doğru yola çıktığında Çang'ın Dördüncü Ordusu izlemeyi reddetti. Politbüro tekrar toplandı. Çang, Zunyi'den beri boş olan Çu Enlay'ın eski görevine, Genel Siyasal Komiserlik'e önerildi ve öneri kabul edildi. Ancak Dördüncü Ordu geri durmaya devam etti. Songpan saldırısı yapılamadı. Komünist güçler kuzeye doğru çekilirlerken yeni kriz toplantıları yapıldı ve daha fazla taviz verildi. Ancak bu da yeterli olmadı.

Her iki tarafta da büyük bir kuşku ve hoşnutsuzluk vardı. Esas olarak Kızıl Ordu'nun izleyeceği bir sonraki güzergâh ve bu konuda kimin karar almaya yetkili olduğu konusunda anlaşamıyorlardı. Mao kuzeye gitmeyi savunmaya devam etti. Çang batıya ya da güneye gitmek istiyordu.

Politbüro ağustos ayının başında Tibet köyü Şavo'da yapılan bir dizi toplantıda açık bir bölünmeyi önlemek için Çang'ın biraz daha güçlendirilmesi gerektiğini kabul etti. Çang ve Çu De iki kola bölünecek olan bütün Kızıl Ordu'nun komutanlığını devralacaklardı. Genel karargâhla birlikte, esas olarak Dördüncü Ordu birliklerinden oluşan sol kolun içinde yol alacaklardı. Mao ve politbüronun diğer üyeleri, Çang'ın yardımcısı Su Siangçin'in komutasındaki karma Birinci ve Dördüncü Ordu birliklerinden oluşan çok daha küçük sağ kolla birlikte hareket edeceklerdi. Bu tavizler karşılığında Çang, ordunun, korkunç bataklıkların bulunduğu bozkırı geçerek kuzeye doğru ilerlemesini kabul etti. Bu istikamet, Songpan başarısızlığından sonra, Gansu'ya varmak için önlerinde açık olan tek yoldu.

Bu düzenlemeler Mac için görüldüğü kadar tehlikeli bir kumar değildi. Nihai denetim bizzat hâkim olduğu politbüronun elindeydi. Üstelik nihai bir çözüm de amaçlanmış değildi. Bu sadece herkesin yaklaştığını bildiği boy ölçüşmenin bir süre için ertelenmesinden ibaretti.

On gün sonra, Çang'ın yokluğunda Maoergay'da yapılan bir toplantıda Politbüro Daimi Komitesi onun aleyhine gizlice kanıt toplanması için talimat verdi ve bir Merkez Komitesi kararı çıkardı. Dağıtımı yapılmayan bu kararda Çang'ın tecrit edilmiş yüksek Çinghay platosuna ve güney Ningsia'nın içlerine doğru kuzeye hareket etme önerisi, "tehlikeli ve bozguncu" olarak betimleniyordu. Karara şu tehditkâr sözler de eklendi: "Bu siyaset korkudan, düşmanın gücünü abartmaktan, kendi güçlerimize ve zaferimize güven eksikliğinden kaynaklanmaktadır. Bu, sağ oportünizmdir."

Yeni düzenlemelerin bir süre faydalı olacağı görüldü. Merkezin sert diline ve Çang'ın sürekli itirazlarına rağmen iki kol 80 km. kadar birbirinden ayrı yollardan kuzeye doğru ilerlemeye başladı. Mao'nun yıllar sonra "hayatımın en karanlık anı" diyeceği ortamın yaşanacağı sahne yavaş yavaş hazırlanıyordu.

Bozkır, Himalayalar'ın batı kolundan aşağıya doğru inen ve İç Moğolistan'a doğru kuzeye dönen Sarı Irmak'ın kolları arasında geniş bir at nalı biçiminde uzanıyordu. Yüksekliği 3.352 metreyi bulan bu muazzam havza 8.046 km. kareyi kaplıyor, bir yazarın deyişiyle, "bir Sargasso' iç denizi" oluştuyordu. Otto Braun şunları hatırlıyordu:

Aldatıcı bir yeşil örtü, yüzeydeki ince kabuğun kırılması ya da dar yoldan sapılması halinde insanı içine çeken kara ve yapışkan bir bataklık gizliyordu ... Yörede bulduğumuz bir sığına ya da atları önümüzden sürüyorduk. Hayvanlar içgüdüsel olarak en az tehlikeli yolu buluyorlardı ... Gün içinde defalarca buz gibi bir yağmur, geceleri ise kar ya da sulusepken yağıyordu. Gözün görebileceği mesafe içinde ne bir ev, ne bir ağaç ne de bir çalılık vardı. Çömelerek uyuyorduk... Bazıları sabahleyin uyanamıyor, soğuk ve bitkinliğe yenik düşmüş oluyordu. Üstelik aylardan ağustos idi! Tek besin maddemiz biriktirdiğimiz tahıl taneleri ya da nadiren ve çok özel durumlarda taş gibi sert, kurutulmuş bir et parçasıydı. Bataklık suyu içilecek gibi değildi. Ama içiliyordu, çünkü suyu kaynatmak için gerekli odun yoktu. Kanlı dizanteri ve tifüs ... bir kez daha duruma hâkim oldu.

Vücutları ham, öğütülmemiş tahıl özümleyemediği için ölenler oldu. Açlıktan çıldırmış birlikler ölmüş kişilerin kanlı dışkılarından hazmedilmemiş tahıl tanelerini topluyor, onları mümkün olduğu kadar yıkadıktan sonra yiyorlardı.

Güneyin düzlüklerinde, hareketli sahil köylerinde yetişmiş sıradan askerler insanı felç eden bomboş düzlükler tarafından yutulmamaya çalışıyorlardı. Daha sonra Çin'in dışişleri bakanı, o sırada ise sıhhiyecisi olan Ki Pengfey şunları hatırlıyordu: "Her sabah kaç kişi kaldığını saymak zorundaydık. Bazı askerler henüz ölmemiş oluyorlardı. Gözleri açıktı. Fakat ayağa kalkamıyorlardı... Onları ayaklarının üzerine dikmeye çalışıyorduk. Bataklığın içine yığılıp ölüyorlardı." Birinci Cephe Ordusu bozkırı geçerken üç ay önce Karlı Dağlar'daki kadar kayıp verdi.

Mao'nun sağ kolu önce Move'den hareketle altı gün boyunca havzanın güney kenarında yürüyerek bataklığı geçip 64 km. kuzeydeki Basi'ye ulaştı. Kuru topraklara ulaşmışlardı. O sırada doğudaki dağlardan yollarını kesmek için inen bir Guomintang tümenini kesin bir bozguna uğratarak binlerce kayıp verdirdiler.

Ağustos ayının sonuydu. Mao'nun birlikleri dinlenmek için durdular. Bu arada Çang'ın havzanın batı kenarında 96 km. mesafede olan sol kolu bataklık bölgeyi geçmek

* Sargossa: Atlantik Okyanusu'nun ortasında, Batı Hint Adaları ile Azor Adaları arasında bulunan, gulfstream ve kuzey ekvador su akımlarıyla çevrelenmiş bir içdeniz. İçinde planktonlar dışında canlı bulunmadığı için "yüzen çöl" olarak da adlandırılır, (Çn).

üzere harekete geçmişti. Fakat Sarı Irmak'ın bir kolu olan Geçu'ya ulaştıklarında bir taşkınla karşılaşılabilir ve geri dönmeye karar verdiler. Çang sinirli ve biraz da çocuksu bir telsiz mesajıyla kararını bildirdi. İçinde bulundukları kötü durum yüzünden Mao'yu suçluyor ve her iki kolun da tekrar güneye yönelmesini emrediyordu. "Karşımızda uçsuz bucaksız bir bozkır var ve ilerleyemiyoruz, bir şey yapmazsak burada öleceğiz. Burası feci bir yer ... Bize [Basi'ye] gitmemizi sen söyledin. Şu sonuca bak! Kuzeye gitmek hem uygunsuz, hem de her türlü zorluğa sebep olacak."

Bu durum öfkeli telsiz mesajlarının gidip gelmesine yol açtı. Politbüro ilk plana saygı gösterilmesini istiyordu. Çang bu plandan vazgeçilmesinde ısrar ediyordu. Daha sonra, 8 Eylül günü, Birinci Ordu'ya bağlı olan Dördüncü Ordu subaylarına kendi birliklerine dönmeleri için bir emir gönderdi.

Politbüro o gece toplandı. Şavo toplantısından sonra yakalandığı hepatit yüzünden bir aydır güçten düşen Çu Enlay tartışmalara sedye üzerinde katıldı. Çang'ın yeniden durum değerlendirmesi yapması için uzlaşma arayan bir telgraf üzerinde anlaşıldı. Telgrafa şöyle deniyordu: "Kardeşlerin olan bizler, bu sorunu bir kez daha düşüneceğini ... ve kuzeye gideceğini umut ediyoruz. Kızıl Ordu kritik bir dönemden geçiyor. Hep birlikte basiretli olmalıyız."

Ertesi sabah Çang'ın, tutumundan vazgeçtiği görüldü.

Ancak Çang'ın mesajıyla ilgili bir tuhaflık vardı. Mao'nun Kinggangşan'dan eski rakibi Peng Dehuay bir tuzak kokusu aldı ve askerleri gizlice politbüro karargâhının çevresinde koruyucu bir kalkan oluşturacak şekilde mevzilendirdi. Mao'ya Dördüncü Ordu kadrolarını rehin almalarının gerekip gerekmediğini sordu. Gerekliyorsa bu kadrolara karşı saldırıya geçecekti. Mao sorunu uzun uzadıya düşündü ve "hayır" dedi. İki saat sonra Kurmay başkanı Ye Kiang, Çang'dan gelen ikinci ve gizli bir mesajı ele geçirdi. Mesajda her ikisi de Dördüncü Ordu'nun sadık adamları olan, komutan Su Siangçin ile komiseri Çen Çanghao'ya sağdaki kolun yönünü güneye çevirmeleri emrediliyordu. Satır aralarında, gerektiğinde onları durdurmak isteyebilecek herkese karşı zor kullanmak gerektiği ima ediliyordu.

Mao, Bo Gu, Çang Ventian ve Çu Enlay, Peng'in Birinci Ordu karargâhında yeniden bir araya geldiler. Kendi başlarına hareket etmekten başka bir seçeneklerinin olmadığına karar verdiler. O sırada adamları 32 km. kadar kuzeybatıdaki Ekie'de olan Lin Piao'ya orada durması ve gelişmeleri beklemesi emredildi.

Daha sonra Mao o geceyi Kızıl Ordu'nun kaderinin büyük bir tehditle karşılaştığı an olarak hatırlayacaktı. Yudu'dan ayrıldığı bir yıl içinde neredeyse 8.046 km. yürümüş, iki yüzden fazla çatışmaya girmiş, dünyanın en yaşanmaz bölgesini baştan sona kat etmişti. Cahil köylü askerler hiçbir modern ordunun hayatta kalamayacağı zorluklara katlanmışlardı. Göreneksel askerlik bilimi, adamlarının dörtte birini kaybeden bir birliğin savaş

gücü olmaktan çıktığını söyler. Kızıl Ordu bozkırdan yola çıktığı adamların onda dokuzundan daha fazlasını kaybetmişti. Ve şimdi, sonuca ulaşmak üzere oldukları bir sırada bu olağanüstü fedakârlığın acınacak haldeki kalıntıları kendi aralarında kanlı bir çatışmaya girerek kendi yok oluşlarını tamamlamak üzereydiler.

Sabaha karşı saat 2'de Peng'in güçleri zifiri karanlığın içinde sessizce harekete geçtiler. Ye Kinaying ve Yang Şangkun, yanlarında haritalar olduğu halde Su'nun cephe karargâhından gizlice çıkarak Peng'in güçlerine katıldılar.

Firar hemen fark edildi. Çen Çanghao takip için derhal birlik çıkarılmasını önerdi. Aksi bir asker olan Su bu öneriyi hemen reddetti. Bunun yerine, Çang'ın taraftarlarından, Li Te adındaki fazla atılgan bir Geri Dönen Öğrenci onları geri dönmeye ikna etmek için bir süvariyle birlikte yola çıktı. Mao'yla birlikte olan Otto Braun, Li'yi atından çekip indirdi. Politbüro iki adamın Rusça birbirine bağırıp çağırmasını hayretle izledi. Mao bir özdeyişle gerilimi noktaladı: "Gelin ile güveyi sunağa bağlama," dedi Li'ye, "ve aile kavgasını durdurmaya kalkma." Dördüncü Ordu'dan her kim istiyorsa geride kalabilirdi, fakat Birinci Ordu kuzeye doğru yoluna devam edecekti.

Mao ve yoldaşları Çang'a peşlerinden gelmesini emreden son bir mesaj gönderdiler. Mesajın sonunda şöyle deniyordu: "İtiraz yok! Erteleme yok! Itaatsizlik yok!" Yanıt gelmedi.

Su Siangçian ve sağ kolun geri kalanı, Çang'la ve gelecek yılı Dördüncü Ordu'yla yarı rehine olarak geçirecek mutsuz Çu De'yle buluşmak için bozkırın içinden geriye doğru giderlerken, Birinci Ordu önderlerinin daha başka, çok daha zorlu kaygıları vardı. Milliyetçi birlikler doğudan ilerliyorlardı. Peng, komutan olarak Çu'nun yerini alırken, Mao önceki Siyasal Komiserlik görevine geri döndü. Artık ellerinde sadece 10 000 adam vardı. Bataklıklarda kuşatılmalarına izin vermeleri halinde, tamamen yok edilme riskiyle karşı karşıya kalacaklardı.

Ekie'de durum öylesine umutsuz göründü ki, Mao ilk kez Siçuan'da ortaya attığı fikri yeniden canlandırdı. Eğer kuzeye geçebilirlerse, Sovyetler Birliği'ne yönelecekler ve Rusların desteğiyle Dış Moğolistan ya da Sinkiang'da yeni bir üs bölgesi kurmaya çalışacaklardı.

Buna gerek kalmadı. Vadinin yüksekliği 3.000 metreyi aşan sarp yamaçlar arasında sadece birkaç metrelik bir boğaz halinde daraldığı Baylongkian ya da Beyaz Ejderha Irmağı üzerinde milliyetçilerin sağlam biçimde tahkim ettikleri Lazikou Geçidi'nin içinden doğuya doğru iki gün boyunca yürüyen Kızıl Ordu ismini bir efsane haline getirecek şaşırtıcı bir askeri ustalık daha sergiledi. Yang Çengvu'nun alayından yirmi kişilik bir komando grubu gerideki sarp kayalıklara tırmandı ve yukarıdan el bombaları atarak geçidi savunanlara sürpriz bir baskın yaptı. Bu, Uzun Yürüyüş'ün son büyük savaşı oldu. Dört gün sonra, 21 Eylül'de, Birinci Ordu Güney Gansu'daki Hadapu'ya girdi. Burası

dört ay önce Yunan'dan ayrılmalarından beri ulaştıkları ilk Han kasabasıydı. Bir GMD gazetesinden Şensi'de bir komünist üs bölgesinin var olduğunu öğrendiler. Sovyetler Birliği'ne geçme planı rafa kaldırıldı. Bunun yerine ordu Ningsia'yı geçerek Çin'in uzak kuzeybatısındaki kavruk tepelik bölgeye, Baoan yakınlarındaki Vuçi'ye doğru yola koyuldu.

Talk pudrası inceliğinde açık kahverengi toprakla kaplı büyük konik tepeleriyle ay yüzeyini andıran bir bölgede bir ay boyunca 965 km. yürüdüler. Yüksek teraslardan oluşan arazi düğün pastasını andırıyordu ve bıçakla kesilecek kadar yumuşaktı. Anahtar deliklerini andıran derin ve geniş dere yatakları bazı yerlerde geniş kanyonlar oluşturarak yüzlerce metre aşağılara iniyordu. Han Çini'nde daha önce görmedikleri kadar yoksul bir yerdi burası. İki ya da üç yılda bir yaşanan kuraklık ya da taşkınlar nedeniyle hasat yapılamıyordu. İnsanlar sarımsı tozu andıran yamaçlara oyulmuş mağaralarda yaşıyorlardı. Ancak bütün bunlar Kızıl Ordu'ya bir dinlenme kürü gibi geldi. Müslüman atlılarla küçük çatışmalar oldu. Ancak Lazikou'yu geçtikten sonra ana GMD ordularını geride bırakmışlardı. Bölgenin yerlisi olan iki adamın, Liu Çidan ile Gao Gang'ın önderliğinde yeni üs bölgesine haberciler gönderildi. Ancak ikisi de bir Kızıl Ordu önderi olan Su Haydong tarafından karşı devrimci olduklarından kuşkulanan kişilere karşı başlatılan bir temizlik hareketi sırasında tutuklandılar. Haydong eski üs bölgesi E-Yu-Van'dan kuzeye doğru savaşılarak ilerlemiş ve birkaç hafta önce Şensi'ye gelmişti. Politbüro tam zamanında bölgeye ulaşarak tutuklananların serbest bırakılmasını sağladı.

Mao bu kurak ve ıssız bölgede tam on iki yıl kalacaktı. 22 Ekim 1935'te Yudu'dan ayrılışının üzerinden bir yıl dört gün geçtikten sonra Yürüyüş'ün sona erdiği resmen ilân edildi. Birlikte yola çıktığı insanların sayısı beş binin altına düşmüştü.

Bu muazzam yürüyüş sırasında Çin'in sınırlarının ötesindeki daha geniş dünya tamamen unutulmadı. Güneybatıda ordu Çinlileri Japonlara karşı birleşmeye çağıran sloganlar üretmişti. Haziran'da Mao Dördüncü Ordu'dan Japon güçlerinin Moğolistan'a girdiğini öğrenmiş ve onları durduramadığı için Çan Kay-şek'i mahkûm eden bir bildiri yayımlamıştı. Ancak Birinci Cephe Ordusu eylül ayının sonunda Hadapu'ya varana kadar, ülkeye hâkim olan ruh halinin değişmeye başladığını ve Çan'ın taviz siyasetinin nihayet yırandığını fark edemedi.

O yaz Japonya Çin birliklerinin Pekin ve Tiankin civarından çekilmesi; Japonya'yı düşman olarak gören eyalet görevlilerinin azledilmesi; ve Japon karşıtı duyuların dile getirilmesini yasaklayan küçük düşürücü bir "itimatname" çıkarılması için Guomintang hükümetini zorladı. Bu girişimler kamuoyunda büyük bir öfke patlamasına yol açtı.

Bu gelişmelerin çoğunu Mao ancak tahmin edebilirdi. Fakat öğrendiği şey Şensi'ye

gitme kararının doğruluğuna ikna olmasına yetti. Eylül ortalarında yapılan bir alay komutanları toplantısında, "Çang Guotao bize oportünist diyor," dedi. "Peki şimdi oportünist kim? Japon emperyalizmi Çin'i istila ediyor ve biz de Japonya'ya direnmek için kuzeye gidiyoruz." Bir hafta sonra Politbüro Daimi Komitesi kuzey Şensi'nin "yeni bir anti-Japon üs" haline getirileceğini ilân etti. Mao'ya göre bu karar bir işaret fişeydi. Bir yıl boyunca gelişigüzel geri çekildikten sonra parti nihayet yeni bir amaç edinmişti. Kuzeye doğru ilerleme içgüdüsünün doğruluğu kanıtlanmıştı. Çang'ın güneye doğru gitme kararının ise yanlış olduğu görülmüştü. Mao sekiz yıl kadar önce politbüroya gönderdiği bir mektupta kendisini memnun eden bir karar "sevinçle benimsediği"ni yazdığı günden beri epeyce olgunlaşmıştı. Partinin doğıulu Gri Ejderha'ya boyun eğdirme olarak tanımlanan yeni misyonu karşısında duyduğu kıvanç da çok güçlüydü. Güney Ningsia dağlarında, Kızıl Ordu'nun yeni yurdu olacak dağılık bölgeye bakarken duygularını bir şiirle ifade etti.

*Liupan dağının doruğunda
Batı rüzgârıyla dalgalanıyor bayrağımız.
Bugün uzun ipe sıkıca sarılıyoruz
Ne zaman bağlayacağız Gri Ejderha'yı?*

Mao 1935 yılının sonbaharında düşüncelerini Japonlara yöneltme konusunda yalnız değildi. Stalin, Batı Avrupa faşizminin yükseldiğini, Berlin, Roma ve Tokyo arasında bir ittifakın kurulmakta olduğunu artan bir endişeyle görüyordu. Komintern'in Temmuz 1935'te toplanan Yedinci Kongresi'nde yeni bir strateji açığa çıktı: faşizme karşı birleşik cephe. Daha önce birbirinin rakibi olan komünistler ile sosyal demokratlar proletaryayı ve onun baş savunucusu Sovyetler Birliği'ni faşist güçlere karşı savunmak için ortak bir mücadele içinde bir araya getirilecekti.

Bu yeni siyaset Fransa ve İspanya'da, anarşistlerin, komünistlerin, liberallerin, sosyalistlerin ve sendikalistlerin ayrışık koalisyonlarından oluşan Halk Cephesi hükümetlerine yol açtı.

Çin Partisi'nin izleyeceği yol bu kadar belirgin değildi. 1 Ağustos günü ÇKP'nin Moskova'daki temsilcisi Vang Ming Japonlara direnmek için bir "birleşik ulusal savunma hükümeti" kurulması için çağrı yaptı. Ne var ki Çin'de komünistlerin ortak bir davayı benimseyebilecekleri anarşistler, liberaller ve sosyalistler yoktu. Sadece Çan Kay-şek'in Guomindang'ı vardı; ve Çan, Vang Ming'in sözleriyle bir hain, "insan yüzlü ve hayvan yürekli bir pislik", Japonlar kadar düşman biriydi. Bu yüzden, Vang'ın Moskova deklarasyonu, ÇKP'nin Çan'ın kendi GMD birlikleri de dahil olmak üzere herhangi bir Beyaz orduyla, sovyet bölgelerine saldırmaktan vazgeçmeleri ve Japonya'yla savaşmayı kabul et-

meleri şartıyla uzun vadeli güçbirliği yapma önerisini tekrarlıyor, ancak bu önerinin gerçekleşmesi pratikte pek mümkün görülüyordu.

Bu gelişmelere ilişkin haberler Şensi'ye kasım ayı içinde ulaştı. O sırada Kızıl Ordu Sian'dan gelen bir Guomintang gücüyle savaşmak için güneye hareket etmişti. Politbüro yeni stratejinin uygulanmasını tartışmak için Sarı Irmak'ın 80 km. batısında, tek katlı, gri kiremitli evlerin bulunduğu, surlarla çevrili Vayaobu kasabasında toplanana kadar bir ay geçti.

Orada 1935 yılının Noel günü her bölümü bir yıl önce onaylanan askeri strateji değişimi kadar dramatik bir siyasal çizgi değişikliği oluşturan bir karar tasarısı kabul edildi. Zunyi'de Geri Dönen Öğrenciler önderliğinin göreneksel savaş taktikleri terk edilmişti. Bu kez, Vayaobu'da, Ocak 1931'de toplanan Dördüncü Plenum'dan beri partinin kararlarına hâkim olan Rus esinli dogmatizm de bir kenara atıldı.

Bu dogmatizmin yerine asgari ideolojik yükü azami halk desteği sağlamak için tasarlanan pragmatik ve esnek siyasetler benimsendi.

Kararda ÇKP'nin sadece işçi sınıfına dayanarak Japonya'ya ve Çan Kay-şek'e karşı verilen mücadeleye önderlik edemeyeceği saptanıyordu. Zengin köylüler, küçük burjuvazi, hattâ ulusal burjuvazi kendilerine düşen rolleri oynamalıydılar. Komünist davanın karşısındaki esas engel artık sağcılık değil solculuktu. Sol "dar kapıcılık"ın yeni koşulların üstesinden gelmek için gerekli taktik değişiklikleri yapmakta duraksadığı; pratikten kopuk siyasetlere bağlandığı; ve "Marksizm'i, Leninizm'i ve Stalinizm'i Çin'in özgül, somut koşullarına uygulayamadığı, böylece onları katı dogmalara dönüştürdüğü" görülüyordu. Parti üyelerinin, "boş, soyut komünist ilkeler"i kölece izleyerek değil, Çin'in çoğunluğunun çıkarlarını temsil ettiklerine halkı ikna ederek zaferi kazanacaklarını anlamaları gerekiyordu. Esnaf, küçük kapitalistler ve entelektüeller, işçiler ve köylülerle aynı siyasal haklardan yararlanacaklardı; onların iktisadi ve kültürel özerklikleri korunacaktı. Büyük ölçekli kapitalistlere iyi davranılacaktı. "İşçilerin, Köylülerin ve Askerlerin Sovyet Cumhuriyeti" bütün yurttaşların kapsandığını göstermek için "Sovyet Halk Cumhuriyeti" adını alacaktı.

Vayaobu toplantısına başkanlık eden ve karar tasarısını yazan kişi Mao değil, Çang Ventian idi. Bu durum resmi iktidar yapısını yansıtıyordu: Çang hâlâ parti önderi olarak davranıyordu. Ama bu aynı zamanda Mao'nun gayet başarılı biçimde uyguladığı türden bir siyasal manevraydı. Eski Dördüncü Plenum önderliğinin bir üyesi olarak Mao kendisinin ve arkadaşlarının bir zamanlar destekledikleri her şeyi üstü kapalı biçimde mahkûm eden siyasetleri Çang'dan daha iyi ortaya koymamış mıydı?

Mao'nun kırk ikinci yaş gününün hemen öncesinde onaylanan Vayaobu karar tasarısı onun parti içindeki ideolojik üstünlüğünün başlangıç noktasını belirledi. İki gün sonra bir eylemciler toplantısında kazandığı başarının tadını çıkarıyordu:

Dar kapıcı taktikleri savunanlar ... devrim güçlerinin saf, kesinlikle saf olması gerektiğini ve devrim yolunun düz, kesinlikle düz olması gerektiğini savunuyorlar. Kutsal Emir'de kelimesi kelimesine kaydedilen şeyin dışında doğru yoktur. [Onlar derler ki] ulusal burjuvazi bütünüyle ve sonsuza kadar karşı devrimcidir. Zengin köylülere bir zerre bile verilmemelidir. Sarı sendikacılara karşı diş ve tırmakla savaşmalıdırlar ... Balık yemeyen kedi ya da karşı devrimci olmayan bir savaş ağası olur mu? ... Bu durumda dar kapıcılık her şeye gücü yeten bir sihir olarak izlenirken, birleşik cephe oportünist bir taktik olur. Yoldaşlar, hangisi doğrudur? ... Bir an bile duraksamaksızın yanıtlayayım: Dar kapıcılık değil, birleşik cephe doğrudur. Üç yaşındaki çocukların doğru olan pek çok fikri vardır, ancak ciddi ulusal ya da dünya meseleleri onlara emanet edilemez, çünkü onları tam olarak anlayamazlar. Marksizm-Leninizm devrimci saflarda görülen [bu türden] "çocukluk hastalıkları"na karşıdır. Dünyadaki bütün diğer faaliyetler gibi, devrim de daima, düz olmayan dolambaçlı bir yol izler... Dar kapıcılık "balığı derin sulara ve serçeleri sık çalılıklara sürer" ve kitlenin milyonlarcasını da ... düşman saflarına iter.

Vayaobu'da, Bo Gu, Çu Enlay ya da eski solculardan herhangi biri hakkında hiçbir açık eleştiri olmadı. Mao hasımlarını uzaklaştırmamaya, onları kazanmaya çalışıyordu. Çang'ın rolü gelecekteki büyük zorluklar için bir mutabakat oluşturmaya yardımcı olmaktı.

Yapılması gereken işler gerçekten de çok zordu. Şensi üssü Uzun Yürüyüş'ün zorluklarından sonra huzur dolu bir cenneti andırıyordu, ancak öylesine yoksuldu ki, Guyçou ve güneybatı Siçuan'ın sefil dağ köyleri bile onun yanında görece zengin ve verimli kalıyordu; üstelik düşman tarafından kuşatılmıştı. Müslüman süvariler batı bataklıklarında, Ningsia ve Çinhay istikametinde devriye geziyorlardı. Yan Sişan'ın Beyaz orduları doğudaki Şensi'yi elde tutuyorlardı. Çang Sueliang'ın, Japonlar tarafından Mançurya'dan kovulan Kuzey-Doğu Ordusu da güneye garnizon göndermiş bulunuyordu. Kızıl Ordu başarılı olmak şöyle dursun, kendi bölgesinde ayakta kalmak için bile ikmal kaynakları bulmak, asker toplamak ve kendisini kuşatan düşman güçleri en azından tarafsızlaştırmak zorundaydı.

Vayaobu konferansından önce bile Mao Çan'ın tahkimatının en zayıf noktasının Çang Sueliang'ın Mançurya gücü olduğu sonucuna varmıştı. Yüzyılın başlarında savaşmış ve Çin'in en güçlü savaş ağalarından biri olmak üzereyken öldürülmüş bir eşkiya liderinin oğlu olan Çang otuzlu yaşlarının başındaydı. Kendisini babasından, Yaşlı Mareşal'den ayırmak için Genç Mareşal olarak anılan Çang, acımasız, genellikle kurnaz ve zaman zaman da saf bir genç adamdı. Afyon alışkanlığından yakınlarda vazgeçmişti. An-

cak yurtsever bir kişiydi. Yaşlı Mareşal, Japon ajanları tarafından katledilmişti. Çang da kendi ülkesini kısmen Çan Kay-şek onu direnmeye teşvik etmediği için Japonlara teslim etmek zorunda kalmıştı. Çang'ın birlikleri kendi yurtlarını kaybetmişlerdi. Savaşan komünistlerle ilgilenmiyorlar, esas olarak Japonlardan nefret ediyorlardı.

1935 yılının kasım ayı sonlarından itibaren Mao Genç Mareşal'in komutanlarına ateşkes ve Japon istilacılara karşı ortak bir sefer önerdi. "Hepimiz Çinliyiz," diye yazdı. "Aynı Çin ekmeğini yiyoruz. Aynı topraklarda yaşıyoruz. Kızıl Ordu ve Kuzey-Doğu Ordu-su aynı Çin topraklarından doğmuştur. Neden düşman olalım? Neden birbirimizi öldürelim? Bugün onurlu ordunuza savaşı durdurmayı ... ve bir barış anlaşması yapmayı öneriyorum."

Kızıl Ordu birliklerine tutsak alınan Beyaz subayları serbest bırakma ve düşmanın yaralılarına bakma talimatı verildi. Bu talimat doğrultusunda hareket eden Peng Dehuay Ocak 1936 başında, iki ay önce tutsak alınan Gao Fuyuan adında bir subayı serbest bıraktı. Gao, Çang Sueliang'ın okul arkadaşıydı ve Çang'ın Vayaobu'nun 160 km. güneyindeki Luoçuan'da bulunan karargâhına döndüğü zaman, Mançuryalı lideri komünistlerin işbirliği önerisinin samimi olduğuna ikna etti. Bir hafta sonra Gao, komünistlerin kuşatma altında tuttukları bir Guomintang garnizonuna ikmal sağlama konusunda, milliyetçi bir uçaktan Peng'e iletilmek üzere bir mesaj atılmasını sağladı. 19 Ocak günü Mao'nun elçisi Li Kenong görüşmelere başlamak için Louçuan'a gitti.

Her şey şaşılacak kadar kolay oldu. Genç Mareşal ertesi gün Li'yi kabul etti ve iç savaşta "eylemsiz" bir tutum almaya razı oldu. Tek sorun Çan Kay-şek'le ilgiliydi. Li'nin yaptığı görüşmeler sırasında Mao Japonlara direnmenin ve "ulusal hainler"e karşı çıkmanın aynı paranın iki yüzü olduğunu; biri olmadan diğersinin de olamayacağını öne sürdü. Mançuryalı lider bu görüşü kesin bir tutumla reddetti. Komünistlerle bir ateşkes yapmaya hazırdı, ancak Çan Kay-şek'in başkomutanlığına açıktan karşı çıkamazdı. O yıl boyunca iki adam kendi tutumlarını çok ciddi sonuçlar doğuracak şekilde değiştireceklerdi. Fakat şimdilik farklı görüşlerde olduklarını kabul ediyorlardı. Mart ayının başlarında Mao politbüroya sözlü olarak bir ateşkes anlaşmasına varılmış olduğunu ve Çang'ın Vayaobu'nun güneyindeki Yen'an ve Fusian'daki ileri garnizonlarına dost güçler olarak davranılacağını bildirdi.

Beş hafta sonra Çu Enlay, Genç Mareşal ile yüz yüze konuşmak için sessizce Yen'an'a gitti. Bir Hristiyan kilisesinde yapılan toplantı neredeyse sabaha kadar sürdü. Çu şafak sökerken ayrıldığında, bir ulusal hükümetin ve Japonlara karşı ortak bir ulusal ordu kurmanın, ilerlemenin tek yolu olduğu konusunda anlaşmışlardı. Çang henüz kamuoyu önünde ne Japonlara karşı bir tutum almaya ne de Kızıl Ordu'nun denetimi altındaki bölgeye girme emri alması halinde Çan Kay-şek'e meydan okumaya hazırdı. Ancak alınan ateşkes kararına kesin olarak uyulacaktı; sürekli görev yapan irtibat subayları atana-

caktı; Kızıl ve Beyaz bölgeler arasında ticarete izin verilecekti; ve Genç Mareşal komünist birliklere güvenli geçiş imkânı sağlamak için tanıdığı milliyetçi komutanlar üzerindeki nüfuzunu kullanacaktı.

Güney cenahını güvence altına alan Mao Vayaobu'da kararlaştırılmış olan öteki temel görevle ilgilenecek ölçüde serbest kaldı: Uzun Yürüyüş'ün yarattığı yıpranmanın ardından komünistlerin askeri gücünü yeniden inşa etmek.

Aralık 1935'te Birinci Cephe Ordusu'nun aşağı yukarı 7.000 adamı vardı. Liu Çidan ve Gao Gang'ın Yöresel Şensi güçleri ile Yu Haydong'un E-Yu-Van ordusunun her biri 3.000 adamdan oluşuyordu. Mao'nun hedefi o bahar aylarında 40.000 yeni asker toplamaktı. Bunu yapmanın yegâne gerçekçi yolu Sarı Irmak boyunca Şensi'ye doğru bir sefer düzenlemektir. Peng Dehuay'ın belirttiği gibi, bu girişim bir daha geri dönememe riski taşıyordu. Mao bu riski göze alarak yola çıktı. Şensi üssünü Çu Enlay ile Bo Gu'nun gözetimine bıraktı.

Bu girişime "Japonlara Karşı Direnmek ve Ülkeyi Kurtarmak İçin Doğu Seferi" denildi. Bu iyi bir propagandaydı. Fakat Mao'nun istilacıyla karşılaşmak için Hebey'e doğru yürümekten heyecanlı bir şekilde söz etmesine rağmen, seferin hedefleri çok daha sınırlıydı.

İki buçuk ay boyunca, 1936 yılının şubat sonundan mayıs başına kadar komünistler Japon birliklerine 320 km.den daha fazla yaklaşmadılar. Bu süreyi Şensi'de, ırmağa yaklaşık 80 km. mesafedeki dar bir bölgede Guomindang birlikleriyle küçük çatışmalara girerek geçirdiler. Bu arada yöredeki toprak ağalarından 300.000 gümüş dolar kamulaştırdılar; yarısı Şensi köylerinden silah altına alınan adamlar, geri kalanı da tutsak olmak üzere 8.000 adam topladılar. Mao'nun güçleri tekrar o yılın başındaki sayıya, 20.000'e ulaştı. Bu sayı, komünist önderliğin birleşmesi halinde ortaya çıkacak sayının çok gerisindeydi. 1936 yılının bahar ve yaz aylarında ÇKP'nin içinde bulunduğu durumun tuhaflığı, Genç mareşalin Kuzey-Doğu Ordusu'yla başarılı bir birleşik cephe kurmuş olmasına rağmen, kendi güçlerinin hâlâ bölünmüş durumda olmasıydı. Çang Guotao hâlâ Si-cuan'daydı ve Kızı! Ordu'nun ana gövdesi de onunla birlikteydi.

Ne var ki burada da değişim belirtileri vardı. Ayrılığı izleyen ilk haftalarda Çang, Mao'nun, Çu Enlay'ın, Bo Gu'nun ve Çang Ventian'in partiden "ihraç edildikleri" ve bizzat Çang'ın genel sekreter olduğu bir "politbüro" seçiminin yapıldığı bir dizi Dördüncü Ordu siyasal konferansı düzenlemişti. Ardından Vayaobu'ya bir mesaj gönderilmiş, Şensi'de üslenen önderlere Parti Merkezi "sahte unvanı"ni kullanmaktan vazgeçmeleri ve bundan böyle kendilerine ÇKP Kuzey Bürosu demeleri emredilmişti.

Mao, tam aksine, gayet ihtiyatlı bir tutum aldı. Bölünmenin ertesi günü Eyke'de Çang'ın partiden atılması taleplerine direnmisti. Çang'ı "Kızıl Ordu'yu bölmek"le "sağ oportünist ve savaş ağısı eğilimler" sergilemekle suçlayan bir karar metni kabul edildi,

ancak dağıtılmadı. Uzun Yürüyüş sona erdiği ve Mao kendi konumunu sağlamlaştırdığı zaman, tek başına Askeri Komisyon Başkanı (doğal olarak MK Askeri İşler Sekreteri) değil, Çu ve Vang Kiasiang'ın yardımcılığında Askeri Komisyon Kuzey-Batı Bürosu Başkanı unvanını taşıyordu. Çang'ın rakip bir önderlik kurduğu ilân edildikten sonra bile Mao bir aydan fazla bir süre harekete geçmedi. Ancak Ocak 1936'da, Çang'ın sözünü geri almayacağı açıkça ortaya çıktığı zaman, Eyke'de alınan kararın dağıtılması için yetkisini kullandı.

O sırada Çang'ın yıldızı zaten sönmekteydi. Dördüncü Ordu'nun güney seferi, önce-leri çok başarılı olmuştu. Fakat kış aylarında Çan Kay-şek'in güçleri karşı saldırıya geçmiş ve dalga tersine dönmeye başlamıştı. Mao "doğu seferi"ne çıkarken Çang iki kez bozguna uğramıştı. Dördüncü Ordu verimli Çengdu düzlüğünden Tibet sınırındaki çorak ve ıssız bölgelere çekilmek zorunda kaldı.

Mayıs ayında Mao Vayaobu'ya döndüğü zaman bu istikrarsız gücü hizaya sokmak için yeni girişimlerde bulunmuş, Çang ve adamlarının kuzeyde onlara katılması halinde geçmiş unutmamayı vaat etmişti. "Yoldaş Guotao, sizinle bizim, yani kardeşlerinizin arasında ne siyasal ne de stratejik farklılık var," deniyordu yumuşak bir politbüro telgrafında. "Geçmiş tartışmaya gerek yok. Şimdiki tek görevimiz Çan Kay-şek'e ve Japonlara karşı birleşmektir."

Kısa süre sonra, bir yıl kadar önce batı Hunan'da bir araya gelmiş olan Ren Bişi ve He Long'un önderliğindeki birliklerden oluşan ikinci Cephe Ordusu Çang'ın birliklerine katıldı. Sonuç Çang'ın askeri gücünün artması, fakat siyasal otoritesinin azalması oldu. Kuzeye doğru hareket etme baskısı evreler halinde arttı. Temmuz ayının başlarında yeni kurulan ortak güç duraksayarak bozkırın içlerine doğru yola koyuldu. Mao'nun Birinci Ordu'sunun bir yıl kadar önce Şensi'ye giderken izlediği yolu izlediler ve aynı şekilde ağır kayıplara uğradılar. Sonunda, Ekim 1936'da, o sırada Lançou'nun yanı sıra Gansu'nun da içlerine sızmış bulunan Peng Dehuay'ın komutası altındaki Birinci Ordu birlikleriyle buluştular. Ancak bu ölümcül oyun henüz tamamen sona ermemişti. Dördüncü Ordu'nun 20.000 kişiyi aşan ana gücü Sarı Irmak'ın batı şeridinde sıkıştırıldı. Vapur kalkış noktalarını ele geçiren bir GMD Ordusu yolu kesmişti. Genel Siyasal Komiser rolündeki Çang batı istikametinde hareket emri verdi. İntiharı andıran bir yürüyüşle Gansu koridoruna girdiler ve burada Müslüman süvari tarafından paramparça edildiler. Katliamdan sağ çıkanlar bir yıl sonra Şensi'ye döndüler. Li Siannian'ın önderliğindeki ana grup sadece dört yüz adamdan ibaretti.

Çang'ın kendi kaderini tayin eden emrinden bir ay sonra, 6 Aralık 1936 günü, kendisi ve Çu De, yeniden sağlanan birliğin kutlandığı bir törenle Mao'ya ve politbüronun kuzey Şensi karargâhında bulunan liderlikten geri kalanlara katıldılar. Ertesi gün Mao Askeri Komisyon Başkanı unvanını aldı. Çang ve Çu Enlay, Mao'nun yardımcıları oldular.

Bu mizansen kurgusaldı. Çang'ın Mao'ya meydan okuyan tutumu siyasal kariyeriyle birlikte sona ermişti. Geçen yıl, Vayaobu toplantısından sonra Mao politbüroda son sözü söylemişti. Şimdi de güney Çin'den kuzeye yapılan büyük göçün ardından hayatta kalan 40.000'den fazla Kızıl Ordu askerinin nihai denetimine sahipti. Gansu koridorunda Dördüncü Ordu'nun yok edilmesi Çang'ın siyasal ölümünü hızlandırdı. Ama bu kez sadece siyasal bakımdan değil her bakımdan bitmişti. On beş ay kadar önce Maoerhay'da Mao zamanı geldiğinde Çang'ın yaptığı hataların bedelini ödemek zorunda kalacağını söylemişti.

Çang Guotao'yla süren uzun mücadele başarılı biçimde sona ererken, Mao gözlerini daha büyük bir ava dikti. 1936 yılının mart ayı başlarında, Çang Sueliang'ın ateşkesi kabul etmesinden birkaç gün sonra, politbüro Nanking hükümetiyle barış için sondaj yapmaya başladı.

O aşamada amaç Çan Kay-şek'in karşısında galip gelmeye çalışmak değildi. O hâlâ karşıdevrimci bir kişilik, "baş hain ve işbirlikçi", Japonlar kadar karşı çıkılması gereken biriydi. Parti içi bir talimatta açıkça şöyle deniyordu: "Herkes hain Çan'ın korkunç biçimde öldüğünü görmek istiyor." Komünist önerilerin amacı Çan'ın "önce içeride sükûneti sağlama, ikinci olarak Japonlara direnme" siyasetine son vermek; Çan'ın kayınbiraderi, eski maliye bakanı, T. V. Soong'un önderliğinde Guomintang içinde gelişen Japon karşıtı hizbin elini güçlendirmek; ve nihayet, aynı derecede önemli olarak, Moskova'nın birleşik cephe ittifakları için her türlü imkânı değerlendirme taleplerini karşılamaktı. Rusya 1933'te Milliyetçi Çin ile yeniden diplomatik ilişkiler kurmuştu. Komintern karşıtı Mihver güçlendikçe, Rusların çıkarları müttefik ÇKP'nin çıkarlarından ayrıldıkça, Rus ulusal çıkarları Çan'ı potansiyel bir ortak haline getirdi. Çan'ın orduları, gelecekteki bir savaşta göz ardı edilemezdi.

Öneriler esas ve ayrıntının usta işi karışımından oluşuyordu. İç savaşa derhal son verilmesi, bir ulusal savunma hükümetinin kurulması, Japonların karşısına ortak bir ordu-nun çıkarılması, Kızıl Ordu'nun Hebei'de Japonlarla savaşması için geçiş imkânı sağlanması, siyasal özgürlüklerin tanınması ve ülke içi reformlar için çağrı yapılıyordu.

Mao komünistlerin kaybedecek hiçbir şeyleri olmadığını düşünüyordu. Görüşmeler ilerledikçe, Guomintang içindeki Japon yanlısı ve karşıtı hizipler arasındaki çatlak genişledi. Ayrılmaları halinde bu durum kamuoyuna açıklanacak, bu da, Çan'ın yatıştırma siyasetleri nedeniyle giderek öfkeye kapılan kent kamuoyu arasında komünistlerin aldıkları tutumun güçlenmesine yol açacaktı. 1936 yılında Çin'in tamamında Japonlara duyulan nefret kontrolden çıkmış durumdaydı. Eyaletlerde öfkeli kalabalıklar Japon gezginleri linç ediyorlardı. İki ülke aylarca savaşın eşiğinde kaldı. On binlerce öğrenci ko-

münistlerin gizli teşvikiyle Japon karşıtı gösteriler düzenlediler. Entelektüeller kitle halinde ulusal kurtuluş derneklerine katılıyorlardı.

Ancak görüşmeler kesintiye uğramadı. Yaz aylarında arka planda kurulan tuhaf ilişkilerle ve gizli müzakere mekanizmalarıyla devam etti. Moskova'daki milliyetçi diplomatlar ÇKP'nin Komintern misyonunda Vang Ming'le gizli toplantılar yaptılar. Nanking'de rahip kılığına girmiş bir komünist elçi Çan'dan sonra Guomindang'ın en güçlü adamlarından biri olan Çen Lifu'yla ilişki kurdu. Daha sonra Mao, Çen'le Nanking ve Şanghay'da görüşmesi için daha üst düzey bir başka elçi gönderdi. İki taraf GMD liderlerinin Hong Kong ya da Kanton'da Çu Enlay'la görüşme imkânlarını tartıştılar.

Görüşmeler ilerledikçe Mao'nun Çan Kay-şek'e ve Japon saldırganlığının daha geniş sonuçlarına ilişkin tutumu evreler halinde değişim geçirdi. Nisan 1936'da eski sloganı *Fan-Ri tao-Jiang'*ın, yani "Japonlara Diren, Çan'a Karşı Çık" sloganının ters etki yarattığı sonucuna vardı. "Tutumumuz Japonlara karşı çıkmak ve iç savaşı durdurma"dır," dedi Çang Ventian'a. "Çan Kay-şek'e karşı çıkmak ikinci planda yer alır." Bir ay sonra, bir yanda Japonya, öte yanda Britanya ve ABD arasındaki gerilimlerin belirgin biçimde arttığı bir sırada, bütün emperyalist güçleri tek bir blok içinde bir araya getirmenin anlamını sorguluyordu.

Bu gelişmeler komünist davanın Batı'da tanınmasını sağlamak için Edgar Snow'un üs bölgesini ziyaret etmesine izin verme kararına yol açtı. Haziran ayında Kızıl Ordu Vayobu'dan çekildi ve politbüro karargâhını Baoan'a taşıdı. Burası sarı topraklarla kaplı bir bölgenin orta yerinde, daha uzak ve daha yoksul bir kasabaydı. Önderler çamurlu bir ırmağa yukarıdan bakan aşınmış kırmızı kum taşlarından oluşan bir yamaca kazılan mağaralarda yaşamaya başladılar. Burada Mao, 16 Temmuz günü Edgar Snow'a geleceğe ilişkin kehanetlerle dolu bir mülakat verdi:

Çin'in egemenliği için daha fazla fedakârlık yaparak ... Japon ilerleyişini durdurabileceklerini hayal eden kişiler sadece hayallerle oylanmaktadırlar ... Japon donanması Çin denizlerini kapamak; Filipinler, Siam, Hindicini, Malaya ve Hollanda Doğu Hint Adaları'nı ele geçirmek istiyor. Savaş durumunda Japonya buraları stratejik üs yapmaya çalışacaktır.. [Fakat] Çin büyük bir ulus-tur ve her santimi istilacının kılıcı altına girene kadar fethedilemez. Japonya 100 hattâ 200 milyon insanın yaşadığı bir bölgeyi alarak Çin'in büyük bir bölümünü ele geçirmeyi başarsa bile, yenilgiye uğramış sayılmayız ... Devrimci Çin halkının büyük insani malzeme depoları cephe hatlarımıza kendi özgürlükleri için savaşmaya hazır bir insan seli akıtacak, Japon emperyalizminin gelgitleri çok geçmeden Çin direnişinin gizli kayalarına oturacaktır.

1936 yılının yaz ve sonbahar ayları boyunca ÇKP bir ateşkes imzalaması ve Japonya'ya karşı güç birliği yapması için Guomindang'a ve liderlerine yapılan kamusal ve özel başvuruları çoğalttı. Ağustos ayında, Komintern'in teşvikiyle Mao 1920'lerde var olan ÇKP-GMD birleşik cephesinin canlandırılmasını ve "Bütün Çin Birleşik Demokratik Cumhuriyeti"nin kurulmasını önerdi. Bunun gerçekleşmesi halinde Kızıl üs bölgeleri ülkenin geri kalan kısmıyla aynı parlamenter sisteme tâbi olacaktı. Mao, Edgar Snow'a, "Ulusal özgürlüğünden yoksun bir halk için," diyordu, "devrimci görev derhal sosyalizm değil, bağımsızlık için mücadeledir. Bir başka ülke tarafından talan edilmekte olduğumuz bir sırada sosyalizmin uygulanmasını tartışma konusu bile yapamayız." Mao resmen milliyetçi bir komuta altında milliyetçi güçlerin parçası olacak şekilde Kızıl Ordu'yu yeniden düzenlemeyi bile kabul ediyordu. Partinin komünist birlikler ve bölge üzerindeki denetimi korunduğu sürece hemen her türlü taviz mümkündü.

Sonunda Mao'nun iyimserliğinin yersiz olduğu anlaşıldı. Kasım ayı içinde Şanghay'da yapılan gizli bir toplantıda Çen Lifu o zamana kadar kaydedilen ilerlemeyi sıfırladı. Komünistlerin askeri güçlerine bir sınırlama getirilmesini istiyordu. Önce 3.000 kişiyle sınırlanmalarını önerdi. Daha sonra bu sayıyı 30.000'e çıkardı. Ve bunun ötesine geçmedi.

Bu tutumun nedeni gayet açıktı. Çan son bir hamleyle komünistlerden kesinlikle kurtulacağına ikna olmuştu. 4 Aralık günü Sian'ın gayet iyi korunan havaalanına giden yolda trafik durduruldu ve yolun iki yanına polisler dizildi. Generalissimo altıncı ve sonuncu komünistleri kuşatma seferi için son hazırlıkları başlatmak üzere bölgeye geliyordu. Çang Sueliang üç aydır onu iç savaşı sona erdirmeye ve Kuzey-Doğu Ordusu'nun Japonlarla savaşmasına izin vermeye ikna etmek için uğraşmaktaydı. Şimdiyse Çang'a bir ultimatom verilmişti: Ya Kızılılarla savaşacaksın ya da derhal güneye çekileceksin.

O andan itibaren olaylar baş döndürücü bir hız kazandı.

8 Aralık salı günü Japon savaş bakanı, Çin daha uyumlu davranmadığı takdirde yeni bir çatışmanın kaçınılmaz olduğu uyarısında bulundu. Ertesi gün binlerce öğrenci, Çan'ın karargâhını kurduğu Sian yakınlarındaki bir kaplıcaya, Lintong'a yürüdü. Polis ateş açtı ve birkaç genç öğrenci yaralandı. Ayın 10'u perşembe günü Mao Çang'a bir telgraf çekerek milliyetçilerle yapılan görüşmelerin Çan-Kay-şek'in "aşırı talepleri" yüzünden bozulduğunu bildirdi. Yirmi dört saat sonra Mao'nun sekreteri Ye Zilong, Çang'ın yanıtını aldı. Yanıt, hatırladığı kadarıyla, çok kısıydı, ancak şifreyi çözdüğünde klasik Çince yazılmış bir sözle karşılaştı. Bu söz, anlamını ne kendisinin ne de sekreterlikte bulunan herhangi birinin çözebileceği iki karakter içeriyordu. Mesajı Mao'ya götürdü. Mao kâğıda şöyle bir göz attı ve gülümsedi. Sekreter Mao'nun şöyle dediğini hatırlıyordu: "İyi haberler yolda."

Yakınlarda oturan Otto Braun ertesi sabah Baoban'ı kaplayan heyecanlı bir şamatay-

la uyandı. Mao'nun çalışma odasını politbüro ve Askeri Komisyon'a bağlayan sahra telefonu sürekli çalışıyordu. Normalde geceleri çalışan ve öğleye doğru uyuyan Mao da ayakta idi. Bir muhafız Braun'a bir anda bütün Baoban'a yayılan inanılmaz, heyecan dolu haberleri aktardı: Çan Kay-şek şafaktan önce Çang Sueliang'ın emriyle tutuklanmıştı ve Kuzey-Doğu Ordusu'nun Sian'daki karargâhında tutuluyordu.

Sonraki saatlerde parçalar yavaş yavaş birleştirildi ve neler olup bittiği anlaşıldı. Cuma gecesi Mao'ya gönderdiği gizemli ve gizli telgrafın ardından Çang on kadar kıdemli komutanıyla bir toplantı yapmış, onlara Çan'ın genelkurmayını tutuklama; valilik bürosunu ele geçirme; polisi ve bir GMD paramiliter güç olan Mavi Gömlekli'leri silahsızlandırma; ve havaalanını ele geçirme emri vermişti. Çang'ın kişisel muhafızlarının şefi olan 26 yaşındaki yüzbaşı sabahın 5'inde 200 kadar adamla Lintong'a gitmiş ve Çan'ın bulunduğu yere gerçekleştirilen saldırıya öncülük etmişti. Generalissimo'nun muhafızları uzun süre direnmişler, bu arada Çan Kay-şek dinlenme yerinin arkasındaki karlarla kaplı kayalık tepelere kaçarak kurtulmuştu. İki saat sonra dar bir mağaranın içinde yakalanmıştı. Üzerinde sadece ince bir gecelik olduğu için soğuktan titriyor, kaçma telaşıyla takma dişlerini geride unuttuğu için ne dediği anlaşılmıyordu. Saklandığı yerden çıkarılan Çan Kay-şek genç yüzbaşının eşliğinde kente götürülmüştü. Çang Sueliang karşılaştığı muameleden ötürü ondan özür dilemiş, kişisel güvenliğinin sağlanacağını bildirmiş ve nihayet yaz aylarından beri tekrarladığı talebi bir kez daha kendisine aktarmıştı: Çan Kay-şek siyasetini değiştirmeli ve Japonlara karşı direnişe geçmeliydi.

Komünistler, önderleri ve askerleriyle birlikte büyük bir sevinç içindeydiler. O akşam yapılan kitlesel toplantıda Mao, Çu De ve Çu Enlay onun yargılanmasını talep ettiler: Çang Guotao daha sonra, "Herkes ayağa fırlamış, bağırıp çağırıyordu," diye yazacaktır. "Bütün sorunlarımızın tek bir hamleyle çözülebileceği görülüyordu."

Ertesi gün yapılan politbüro toplantısında, Çu De, Çang Guotao ve diğer önderler yakalanan Generalissimo'nun ölümü hak ettiğini öne sürdüler. Sadece iğrenç bir iç savaş başlattığı için ve utanç verici bir yatıştırma siyasetiyle Japonlarla ihanet niteliğinde bir işbirliği ilişkisine girdiği için değil, daha birkaç gün önce komünistlerin anlaşma önerisini kesin bir dille reddettiği, ulusal direnişe karşı "eşkiya bastırma" harekâtını sürdürdüğü için de bunu hak ediyordu. Mao, toparlama amacıyla yaptığı konuşmada, izlenmesi gereken çizginin Çan'ı "halk mahkemesi"nin önüne çıkarmak olduğunu, ancak bu yolla cinayetlerinin halkın önünde açığa çıkarılabileceğini söyledi. Aynı zamanda, Japonlara karşı ulusal bir birleşik cephenin kurulması için Nanking hükümetinin sol ve merkez hiziplerinden destek sağlamaya çalışmak, sağ GMD liderlerinin Sian ayaklanmasını zor kullanarak bastırma hamlelerine karşı da koruma önlemleri almak gerekiyordu.

Partinin konumu o hafta sonu bir dizi telgrafla Çang Yueliang'a aktarıldı. Bu telgraflarda Mao ve Çu Enlay Kızıl Ordu'nun Genç Mareşal ile dayanışma içinde olduğunu, ku-

zıybatıyı gelecekte Japonlara karşı verilecek savaşın ana üssü yapma konusunda kararlı olduklarını vurguluyorlardı.

Aşağı yukarı aynı sıralarda ÇKP'nin planı da açığa çıkmaya başladı.

Çang amacının Çan Kay-şek'i cezalandırmak olmadığını, darbe sabahı Nanking hükümetine hitap eden "Ulusa Telgraf"ında da belirttiği gibi, onun "geçmiş hatalarını düzeltmesi"ni sağlamak olduğunu açıklığa kavuşturdu.

Beş yıl önce kuzeydoğu eyaletlerini kaybettiğimizden beri ulusal egemenliğimiz sürekli olarak zayıflatılmış ve topraklarımız her geçen gün biraz daha küçülmüştür. Tekrar tekrar ulusal bir utanç yaşadık ... Bunu yüreğinde duyup da rahatsız olmayan tek bir yurttaş yoktur ... Bir grup uygunsuz danışmanla kuşatılmış olan Generalissimo Çan Kay-şek halk kitlelerinin desteğini kaybetmiştir. İzlediği siyasetlerin ülkeye yaptıklarından derin biçimde suçludur. Bizler, Çang Sueliang ve aşağıda imzası olan diğerleri, ona gözyaşları içinde başka bir yol izlemesini tavsiye ettik. Ama tekrar tekrar reddedildik ve azarlandık. Daha geçenlerde Sian'daki öğrenciler Ulusal Kurtuluş Hareketi [için] gösteri yapıyorlardı ve General Çan bu yurtsever çocukları öldürmek için üzerlerine polis gönderdi. Vicdan sahibi bir insan buna nasıl katlanabilir?... Bu nedenle Mareşal Çan'a, kendisinin güvenliğini temin ederken bir an önce uyanmasını sağlamak için son tavsiyemizi arz ettik.

Bu sözler Generalissimo'nun isyancıların taleplerini kabul etmesi halinde Çin'in lideri olmaya devam edeceği anlamına geliyordu. Bu talepler, hükümetin bütün yurtsever partilerin temsilcilerini kapsayacak şekilde genişletilmesi; iç savaşa son verilmesi; siyasal özgürlüklerin sağlanması; izlenecek siyasetin "ulusal kurtuluş"u, yani Japonlara karşı direnişi temel almasıydı.

Bu arada Nanking'de Çan Kay-şek'in gözetiminde tutulması, gözü pek bir kadın olan ve o sırada barışçı bir çözüm isteyen karısı Soong Mey-ling'in ve Sian'ın bombalanmasını ve kapsamlı bir cezalandırma seferine çıkılmasını isteyen Savaş Bakanı He Yingçing'in önderliğindeki taraftarları arasında şiddetli bir mücadeleyi tetiklemişti. Soong Mey-ling az bir farkla galip geldi, fakat barış çabalarının boşa çıkması halinde askeri saldırının geleceği açıktı.

Nitekim Çu Enlay Baoan'dan katır sırtında yaptığı yıpratıcı bir yolculuğun ardından 17 Aralık günü Sian'a vardığı ve Yen'an'da Çang'ın kendisini alacak bir uçak göndermesini uzunca bir süre beklediği sırada durum değişmiş bulunuyordu. Nanking'deki güçler dengesi ÇKP önderlerinin umduklarından daha az elverişli bir yönde değişmeye başlamıştı. Çan'ı yargılama fikri cazibesini kaybetmeye başladı.

Stalin bu noktada müdahale etti. Bu müdahale öylesine gelişigüzel ve şoven bir tarzda ve Çinli komünistlerin çıkarlarını küçümseyerek yapıldı ki, büyük bir öfkeye kapılan Mao ne diyeceğini bilemedi.

Sovyet lideri, Çang'ın isyanının "devrimci bir olay" olarak görülemeyeceğini söylüyordu. Bu "Japonların yeni bir komplosuydu ... amaç Çin'in birleşmesini engellemek ve yükselen Japonya karşıtı hareketi sabote etmektir." Bu ilk bakışta o kadar aptalca bir yorumdu ki, Guomintang bile söylenenleri gülünç buldu. Muhtemelen Baoan'a Çu'nun Si-an'a vardığı sıralarda ulaşan bir telgrafta Komintern Genel Sekreteri Georgi Dimitrov, Çang'ın eyleminin Japon karşıtı dayanışmaya "objektif olarak zarar" verdiğini açıklıyor ve Çin Partisi'ne "olayı barışçı biçimde çözmeye çalışma" tavsiyesinde bulunuyordu. Bu tavırların gerçek nedeni daha sonra anlaşıldı. Kasım ayında Mao'nun bilmediği bir gelişme olmuş ve Stalin milliyetçi hükümetle ittifak kurmak için yeni bir girişimde bulunmaya karar vermişti. Amacı Japonya ve Almanya tarafından kurulmuş bulunan Komintern karşıtı pakta karşı bir hamle yapmaktır. Moskova'da bir Çin-Sovyet güvenlik antlaşması için gizli görüşmeler yapılıyordu. Çan'ın tutuklanması bu gelişmeleri zora sokmuştu. ÇKP'nin kaygıları Stalin için önem taşııyordu: Dünyanın öncü sosyalist gücünün ulusal çıkarlarına ters düşecek hiçbir gelişmeye izin verilemezdi.

Moskova ile ÇKP önderliği arasındaki sürtüşme yeni sayılmazdı. Fakat geçmişte yaşanan karşılıklı suçlamalar hep perde arkasında kalmıştı. Moskova'nın hatalı olduğunu ya da başarılı Çinli önderlerin Moskova'nın çizgisini yanlış yorumladıklarını kim söyleyebilirdi?

Stalin'in Aralık 1936 *ukase'si** farklıydı. Sovyet yanılmazlığı ve yoldaşlığı efsanesi kesinlikle dağıldı. Stalin'in müdahalesi gerçekten sınır bozucuydu, çünkü sonuçta hiçbir şey değişmedi. ÇKP, Çang Sueliang'ın tutumu ve Nanking'deki gelişmeler dikkate alındığında barışçı bir çözüm aramaktan başka bir seçenek olmadığını zaten kabul etmiş bulunuyordu. Stalin'in gönderdiği emrin etkisi Çang Sueliang'ın gözünde komünistlerin itibarını sarsarak sadece Mao'nun konumunu zayıflatmakta ve en azından teorik olarak Çan kay-şek'in anlaşmaya varma dürtüsünü ortadan kaldırmaktaydı.

Ne var ki olaylar kendi hızlarıyla gelişmişti. Bizzat Generalissimo arabuluculuk fikrine gelmişti. Soong Mey-ling ayın 22'sinde ağabeyi T. V. Soong'la birlikte Çang ve Çu En-lay ile konuşmaya geldi. Görüşmeler başladığı gibi aniden sona erdi. Noel günü Çan Kay-şek uçakla Nanking'e döndü. Genç Mareşal sadakatini göstermek için onunla birlikte gitti.

Generalissimo'nun tutsaklığı sırasında kapalı kapılar ardında neler olmuştu? Durum görüldüğünden daha karmaşıktı.

Daha sonra halka yaptığı duyurularda Çan Kay-şek hiçbir siyasi görüşme yapmadığı-

* Met. Rusça: Çarlık döneminde kanun kuvvetinde imparatorluk fermanı, (Çn).

nı ve hiçbir belge imzalamadığını kesin bir dille belirtti. Teknik olarak bu doğrudu. Çu Enlay, Mao'ya Soong kardeşlerle yaptığı görüşmeleri anlattı. Çang Sueliang'ın başlıca talepleri üzerinde anlaşmaya varmalarından sonra Generalissimo ona alınan karara uyacağına dair sözlü bir taahhütte bulunmuştu. Mao'ya göre Çan "belirsiz ve kaçamaklı" bir tutum almıştı ve o zamana kadar reddettiği bir anlaşmaya uyup uymayacağı bilinemezdi, uysa bile bunu baskı altında yapmış olacaktı.

İlk işaretler kötüydü. Cesur bir jest yaparak anlaşmayı mümkün kılan kurbanlık koynun Genç Mareşal askeri mahkemeye çıkarılarak on yıl hapse mahkûm edildi. Fakat cezası affedildi ve ev hapsine alındı. (Genç Mareşal bu ev hapsinden, yaklaşık elli yıldan fazla bir süre sonra Tayvan'da, doksan yaşına bastığında kurtulabilecekti.) Çan'ın vaat ettiği gibi geri çekilmeyen milliyetçiler güçlerini artırdılar. Nanking'de bir cezalandırma seferi için yapılan baskılar yeniden başladı. Çan'ın birlikleri tahkimatlar kurmaya başladılar ve Ocak 1937'de Mao Kızıl Ordu'ya "savaşa hazır" olmasını söyledi. İki ay sonra kriz geçmişti. Çan Kay-şek ve Çu Enlay önce dolaylı olarak, sonra yüz yüze olmak üzere yeniden temas kurdular. Ancak birleşik cephe kurmanın önceki kadar zor olduğu görüldü. Bahar aylarında ve yaz başlarında iki taraf, Kızıl Ordu'nun sahip olması gereken tümen sayısından keplerine takacakları rozete kadar her konuda tartıştı.

Daha sonra komünistler ve milliyetçiler, Sian olayının bir dönüm noktası, Çin tarihinin gidişatını değiştiren çok önemli bir an olduğunu söyleyeceklerdi. Mao, Çan Kay-şek'in serbest bırakılmasından kısa süre sonra politbüroya, milliyetçilerle bir ateşkesin imzalanması halinde bunun Generalissimo'nun verdiği söz nedeniyle değil, "durum ona başka bir seçenek bırakmadığı" için olacağını söyleyecek kadar gerçekçiydi. Sian'daki olaylar çok önemli bir katalizör olmuştu. Fakat komünistler bu olayın baş etkeni değildiler. 7 Temmuz günü Japon birlikleri Pekin'in 8 km. güneybatısındaki Lugouçiao'da bulunan Marco Polo köprüsündeki demiryolu kavşağını işgal ettiklerinde durum değişti. Pasifik savaşı başlamıştı.

Generalissimo bu kez de duraksadı. Japon saldırısından bir hafta sonra bile Kızıl Ordu'nun cepheye hareket etmesine izin vermek istemiyordu. ÇKP Askeri Komisyonu'na gönderdiği bir telgrafta Mao ihtiyatlı olunmasını istedi:

Çan'ın kendisini köşeye sıkışmış hissetmesine izin vermeyin. Şimdiki görevimiz birleşik cepheyi kurmak için onu son adımı atmaya teşvik etmektir ve bu konuda da sorunlar çıkabilir. Hakikat anına varmış bulunuyoruz. Ülkemiz için bu bir ölüm kalım anı olacaktır. Çan Kay-şek'in ve Guomindang'ın izledikleri siyaseti tamamen değiştirmelerini gerektiren kritik bir dönemden geçiyoruz. Yaptığımız her şey bu genel çizgiyle uyumlu olmalıdır.

Mao'nun bu telgrafı gönderdiği 15 Temmuz 1937'nin ertesi günü, Çu Enlay o yılın üçüncü toplantısını yapmak üzere Generalissimo'nun Nançang yakınlarındaki dağlık Luşan'da kalmakta olduğu dinlenme yerine gitti. Elinde GMD'nin kurucusu Sun Yat-sen tarafından başlatılan demokratik devrime komünistlerin daha önceki bağlılıklarını ve bu konuda vermiş oldukları taahhütleri tekrarlayan bir taslak bildirge vardı. ÇKP'nin sadece iki temel talebi olduğunu söyledi: Japonya'ya karşı savaş ve komünistlerin faaliyetlerinin yasalaştırılması için kullanılan bir şifre olarak "demokrasi."

Çan hâlâ ayak sürüyordu.

28 Temmuz günü Mao bir ultimatom yayımladı: Guomindang kabul etse de etmese de Kızıl Ordu, Çu De'nin başkomutanlığı ve Peng Dehuay'ın komutan yardımcılığı altında 20 Ağustos günü cepheye doğru harekete geçecektir.

Japon birlikleri ertesi gün Pekin'i, ayın 30'unda da Tiankin'i işgal ettiler. On gün daha geçti. 13 Ağustos günü Japonlar Çan'ın iktidar üssünü doğrudan tehdit edecek şekilde Şanghay'a saldırdılar. Başka seçenek kalmamıştı. Çan, yardımcılarının birine, "Git ve Çu Enlay'a söyle," dedi, "[komünistler] derhal kendi birliklerini göndersinler. Artık beklemelerine gerek yok." Kısa süre sonra Kızıl Ordu'nun Ulusal Devrimci Ordu'ya [GMD] bağlı Sekizinci Yol Ordusu olarak yeniden düzenlendiği bildirildi.

Nihayet 22 Eylül günü Guomindang Çu'nun iki ay önce sunduğu bildirgeyi yayımladı ve bizzat Generalissimo ulusal çıkarların bir gereği olarak birleşik cephenin yeniden kurulmakta olduğunu bildirdi.

Çan'ın anlaşma konusunda sergilediği duraksama anlaşılabilirdi. On yıl boyunca komünistleri yaban hayatın içinde, Çin'in siyasal hayatının kıyılarında tutmayı başarmıştı. Bu kez komünistler ulusal bir tabanı, ulusal bir platformu ve kabul edilmiş bir ulusal rolü olan yasal bir parti olarak siyasetin merkezine dönüyorlardı. Mao için iktidara giden yol açılmıştı. On yıllar sonra Mao kendisini hayretle dinleyen Japonya Başbakanı Kaku-ey Tanaka'ya, bu yolun bizzat Japonlar tarafından açıldığını söyleyecekti.

11. BÖLÜM

Yenan Dönemi: Filozof Kraldır

Çan Kay-şek'in Sian'da serbest bırakılmasından kısa süre sonra Kızıl Ordu, karargâhını Baoan'daki yoksul mağara köyden 96 km. doğuya, barınmanın daha kolay olduğu ve biraz daha gelişmiş bir bölgeye taşıdı.

Çu Enlay'ın geçen yıl gizlice gelerek Genç Mareşal'le gözlerden uzak bir toplantı yaptığı, surlarla çevrili eski Yenan şehri, kayalık ve sık bir ırmağın dirsek yaptığı yerde, kadim bir beyaz pagodanın altında, sonbahar taşkınlarına karşı tılsımlı olduğu kabul edilen bir çıkıntının üzerine inşa edilmiştir. Bu yerleşim yeri Song döneminden beri Moğolistan'dan midillilerin eşliğinde yün ve kürk taşıyan deve kervanlarının geldiği önemli bir yerel ticaret merkezi olmuştu. Oduncular yüksek tekerlekli öküz arabalarıyla kesilmiş kereste ve ağaç kütüğü taşırlardı. Tuz güney kentlerinden kaçak olarak gelirdi. Çan Kulesi'nin yanında bir satıcı, aslan dişi tozu, kurutulmuş yılan ve şifalı otlar satardı. Panayırarda ve pazar kurulduğunda tozlu sokaklar, bağırıp çağıran, itişip kakışan, başlarına beyaz çaputlar bağlamış, evde dokunmuş kumaştan mavi elbiseler giyen insanlarla tıkmırdı. Bütün bunlar kurak, çıplak dağlardan batıya gelmiş genç askerlerin ilgisini çekiyor, parti önderleri ve eşleri için de hoş bir değişiklik oluyordu. Bayram günlerinde ve tatillerde şehre iniyorlar, şamatanın ve renklerin tadını çıkarıyorlardı.

Mao ve Uzun Yürüyüş sırasında aldığı şarapnel yaraları hâlâ iyileşmemiş olan He Zichen surlarla çevrili kentin batı kesiminde, Fenghuangşan, yani Anka Kuşu Dağı'nın alçak tepeleri üzerinde bulunan zengin bir tüccara ait eve taşındılar. Parti önderi olarak hareket eden Çang Ventian, politbüro toplantılarının da yapıldığı iri taşlarla döşeli geniş bir salonu olan orta avluya yerleşti. Çu De ve Peng Dehuay Askeri Komisyon Bürosu'nun da bulunduğu yakınlardaki bir başka avluya taşındılar. Bütün bunlar hepsi için Baoban'daki duruma göre büyük bir ilerlemeydi. Mao'nun kafesli kâğıt pencereleri olan geniş bir çalışma odasının yanı sıra ziyaretçilerini kabul ettiği bir oturma odası ve büyük, yuvarlak bir ahşap banyosu vardı. Ancak bu rahatlığın sınırları da vardı. Soğuk kuzey kışında ısınmak ancak ocak ateşiyle mümkün oluyor, su kuyudan çekiliyordu. Mao'nun siyasal

varlığının en önemli parçasını oluşturan kâğıtlar Standart Oil varillerinden yapılmış eğreti dolaplarda dosyalanıyordu.

Gelecek on yıl boyunca Yen'an'ın pagodası, katmanlar halindeki manzarası, mazgallı büyük duvarları ve onikinci yüzyıldan kalma kapısı, bir umut sembolü, hem ilerici genç Çinlilerin hem de Batılı sempatzanların yolunu aydınlatan bir ışık oldu. Gene de 1937 yazında ÇKP önderlerini burada ziyaret eden ölçülü bir gezginin şiirsellikten yoksun bir ifadeyle dediği gibi, Yen'an o zaman da şimdiki gibi "bir Şensi durgunluğu içinde gayet sıradan bir Çin şehri" idi. Şehrin yaydığı o "yigit gençlik, cesur ve yüksek düşünce" romansı orada toplanan insanların olağanüstü bileşiminden geliyordu.

Babası Oxford'daki Balliol Kolej'i'nin müdürü olan aristokrat bir İngiliz, Michael Lindsay, savaşın bir bölümünü Yen'an'da Kızıl Ordu telsiz operatörlerini eğiterek geçirdi. İleride o dönemi "Çin komünizminin kahramanlık çağı" olarak hatırlayacaktı. Gazeteci Gunther Stein "ilkel bir öncü topluluğun bitmek bilmeyen savaşçı coşkusu"nu överek göklere çıkarıyor ve şöyle diyordu: "Biz inansak da inanmasak da onlar geleceğin kendilerine ait olduğunu hissediyorlar." Amerikalı bir akademisyen, Thomas Bisson, orada bir eşitlik vaadi, "özel bir hayat kalitesi" buluyordu. Bütün bu yaşananların karanlık yanını hisseden kuşkucular da çıkıyordu. Onlar da düşüncede bir örnekliliği, üst kademedeki önderlerin çevresinde gözle görülmez gölgeler gibi dikkati çekmeden mavzerlerle dolaşıp duran, silahlı genç korumaları görüyorlardı.

"Yen'an Yolu"na ilişkin efsane Mao'nun yarattığı efsanenin en kalıcı simgelerinden biri olan Uzun Yürüyüş efsanesiyle birleşecek, birinci Çin iç savaşının sonu ile ikincisinin başlangıcı arasında geçen on yıllık ara dönemde Mao'nun geliştirdiği farklı komünizmi belirleyecekti.

Ancak daha önce Mao'nun, iki yıl önce Şensi'ye gelişinden beri uğrunda mücadele ettiği uzun vadeli hedeflere ulaşması gerekiyordu: siyasal iktidarını pekiştirmek ve kendi kişisel damgasını taşıyan bir Marksist teori geliştirmek.

Bu ikisi birbirine sıkıca bağlıydı. Lenin'den itibaren her komünist önder kendi otoritesini Marksist öğretiyeye yaptığı teorik katkılar üzerinde temellendirmişti. Bu, Mao'nun zırhındaki en zayıf halkaydı. Parti içindeki rakipleri, Geri Dönen Öğrenciler ve onların önderi Vang Ming Leninist ortodoksiyi Rus üniversitelerinde öğrenmişlerdi. Oysa Mao hep çok uzaklarda, ıssız bölgelerde gerilla savaşı vermiş biriydi. Ancak o, zaafı güce dönüştürebilecek bir yol olduğunu biliyordu. On yıl önce, 1925 kışında, "Çin koşullarında üretilen bir ideoloji" için çağrıda bulunmuştu. Çin'de iki bin yıldır her rejim kendi ortodoksisini yaratmıştı. Komünistlerin de kendi özgün, Çinli Marksizmini oluşturmaları gerekiyordu. Bu sayede parti Çin milliyetçiliğinin derin damarına sokulabilecek; Mao'nun Rusya'da eğitim görmüş rakiplerinin nüfuzu aşındırılacak ve Mao'nun önderlik iddialarına muazzam bir destek sağlanmış olacaktı.

Mao ilk hamlesini Aralık 1935'te Vayaobu'da yaptı.

Orada, Mao'nun zorlamasıyla politbüro Marksizm'in "özgöl, somut Çin koşulları"na esnek biçimde uygulanması gereğini onayladı ve Moskova'nın fikirlerine kölece bağlılık anlamına gelen "sol dogmatizm"i mahkûm etti.

Üç ay sonra Mao, Çin Partisi'nin "tek başına hareket etmesi ve kendi yeteneklerine güvenmesi" gerektiğini savunuyordu. Sovyetler Birliği dostu, fakat sağlayacağı yardım ikincildi. Sovyet ve Çin siyasetleri, Mao'ya göre, "ancak Çinli kitlelerin çıkarları Rus kitlelerin çıkarlarıyla çakıştığı yerde" çakışıyordu.

1936 yılının haziran ayında Kızıl Ordu Üniversitesi, Vayaobu'da, Mao'nun siyasal ve askeri meselelere ilişkin konuşmalar yapabileceği bir forum olarak hizmet edecek, küçük, tek odalı bir Daoist tapınakta faaliyete başladı. Zamanlaması iyi değildi, çünkü şehir üç hafta sonra milliyetçilere terk edildi. Ancak Baoban'a gelindiğinde "üniversite" Lin Piao'nun başkanlığında gene mütevazı bir ortamda yeniden kuruldu. Doğal bir mağarada Kızıl Ordu'nun üst komutanları taş taburelere oturuyor, yumuşak taştan yapılmış "not defterleri"ne sert uçlu balmumu kalemleriyle not tutuyorlardı. O sonbaharda Mao, "Çin'in Devrimci Savaşında Strateji Sorunları" başlıklı bir dizi konuşma yaptı. Bu konuşmalarla ilk kez Çin'in farklı olduğu anlayışını geliştirdi. Bu farklılık askeri olaylar bağlamında zaten görülüyordu, ancak Mao soruna daha geniş bir anlam kazandırdı:

Çin'in devrimci savaşı ... Çin'in özgöl ortamında verilmektedir ve bu nedenle kendine özgöl koşulları ve doğası [ve] .. kendi özgöl yasaları vardır... Bazı insanlar ... Rusya'daki devrimci savaşın deneyimlerini ... ve Sovyet askeri örgütlerinin yayımladıkları askeri el kitaplarını incelemenin yeterli olduğunu söylüyorlar. Onlar, bu el kitaplarının Sovyetler Birliği'nin ... kendi özelliklerini somutlaştırdığını ve onları herhangi bir değişikliğe izin vermeksizin mekanik biçimde alıp uygulamamız halinde "ayakkabıya uydurmak için ayaklarımızı kesmiş" olacağımızı ve yenilgiye uğrayacağımızı görmüyorlar ... Sovyet deneyiminin değerini kabul etmemiz gerekir, ancak Çin'in devrimci savaşının deneyimlerine daha çok değer vermemiz gerekir, çünkü Çin devrimine ve Çin Kızıl Ordusu'na özgöl pek çok etken vardır.

Sovyetler Birliği ile Çin arasındaki farklılıkları vurgulayarak ve yerli deneyimin önceliğini kabul ederek, "kendi kanımızın bedelini almalıyız" diyen Mao, bilinçli bir tutumla, ulusal bir Marksizm fikrinin temellerini atıyordu. Verdiği mesajı vurgulamak için, "1931-34'ün sol oportünistleri"ne, Geri Dönen Öğrenciler'in önderliğine yönelik kapsamlı bir eleştiri başlattı. Onları "tezcanlı ve cahil" olmakla ve "Marksizm'den zerre ka-

dar nasibini almamış; aslında Marksizm karşıtı teori ve pratikler”i izlemekle suçladı.

Mao bu dili rahatça kullanıyordu, çünkü isim vermiyor ve görüşlerini kamuoyuna açıklamayıp sadece askeri seçkinlerden oluşan seçilmiş bir izleyici kesimine aktarıyordu. Gene de mücadele arkadaşlarının kabul edebilecekleri sınırları zorluyordu. Şubat 1937’de Anyuan’dan eski öğrencisi ve o sıralarda kuzey Çin’de partinin yeraltı faaliyetlerinden sorumlu olan Liu Şaoçi, geride kalan on yılın tamamının bir “sol maceracılık” dönemi olduğunu öne sürdüğü zaman, önderlerin bir bölümü tepki gösterdi. Ne var ki yaz aylarına gelindiğinde rüzgâr yön değiştirmişti ve Liu suçlamalarını tekrarladığında Mao ona açıktan destek verdi. “Şaoçi’nin raporu temelde doğrudur,” dedi politbüroya. “Önümüzdeki sorunlara sistematik biçimde işaret ederek hastalığımızı teşhis eden bir doktor gibi davranmaktadır.” Değerlendirilmesi gereken büyük kazanımlarına rağmen parti, diyordu, hâlâ “hatalı sol gelenek” yüzünden sıkıntı çekmektedir. Bunun üstesinden gelmek için yapılacak daha pek çok şey vardı. Bu olay, sonraki beş yılın gidişatı içinde Liu’nun Mao’nun en güvendiği meslektaşları olarak yükselmesinin başlangıç noktası oldu.

Solculuk tartışması gelişirken Mao, Marksizm çalışmasına yeniden başladı. Öğrencilik döneminden beri felsefi metinleri yorumlama çalışması yapmamış, bu iş hep gözünü korkutmuştu. O kış aylarında aralarında Stalin’in özel filozofu Mark Mitin’in de bulunduğu bir grup Sovyet teorisyeninin yazılarından uzun notlar çıkardı ve bahar aylarında haftada iki kez salı ve perşembe sabahları dilaetik materyalizm üzerine konferanslar vermeye başladı.

Konferanslar başarılı değildi.

Avrupa felsefesinin önce Fransa’da onyedinci ve onsekizinci yüzyıllarda, daha sonra Almanya’da ondokuzuncu yüzyılda geçirdiği evrimi materyalizm ile idealizm arasında bir mücadele olarak anlattığı ilk konuşmalar aşırı derecede sıkıcıydı. Mao da izleyicilerini uyarma ihtiyacı duydu: “Bu konuşmalar yeterli olmaktan uzaktır, çünkü ben de diyalektiği incelemeye henüz başlamış bulunuyorum.” 1960’ların ortasında, o dönemi hatırladıkça öyle mahcup oluyordu ki, yazdıklarını inkâr etmeye çalıştı. Konuşmalarının bir yerinde özel ile genelin “birbiriyle bağlantılı ve birbirinden ayrılmaz” olduğunu öne sürerek yeni bir zemin oluşturdu. Bu zemin daha sonra, genel Marksist ilkelerin daima özel bir ulusal form içinde ifade edilmesi gerektiği iddiasının teorik temeli haline geldi. Genel olarak bakıldığında Mao, hâlâ anlamak için çabalayıp durduğu bir konuya saplanıp kalmış bir acemi gibi görünüyordu.

Sonraki iki konferans dizisi kısmen Mao’nun kendi deneyimini sağlam biçimde temel aldığı için daha iyi oldu. “Pratik Üzerine” 1930’da Kiangsi’de yaptığı kırsal araştırmalar sırasında yazdığı “Kitaplara Tapınmaya Karşı Çıkmın!” başlıklı bir denemede yer alan temaları geliştirdiyordu:

Belirli bir sorun üzerine araştırma yapmadıysanız, o konuda konuşma hakkınızı kaybedersiniz. Çok acımasız, değil mi? Pek değil. Sorunun ne şimdiki durumunu ne de tarihsel koşullarını incelemediğiniz için ve ona ilişkin hiçbir detayı bilmediğiniz için, o konuda söyleyeceğiniz herhangi bir şey ancak bir saçmalık olabilir ... Şöyle diyen insanlar da vardır: “Göster bana, hangi kitapta yazıyor” ... Araştırma yaparken bu kitaba tapma yöntemi tehlikeli[dir]... Marksist “kitaplar”ı incelemeliyiz, ancak onları içinde bulunduğumuz gerçek durumla bütünleştirmemiz gerekir. “Kitaplar”a ihtiyacımız var, fakat gerçeklikten koparak kitaba tapınma tutumunu kesinlikle düzeltmeliyiz. Kitaba tapınma tutumunu nasıl düzeltebiliriz? Ancak gerçek durumu inceleyerek.

“Pratik Üzerine”de bu yaklaşım “Pratik doğrunun ölçütüdür” aforizmasıyla özetleniyordu.

Nesnel gerçeklik dünyasında değişme hareketi asla son bulmaz ve bu yüzden insanın doğruyu bilmesi ancak pratik aracılığıyla gerçekleşir. Marksizm hiçbir şekilde tükenmiş bir doğru değildir, [kendi] bilgisine durmaksızın [yeni] yollar açar... Pratik, bilgi, tekrar pratik, tekrar bilgi. Bu örüntü kendisini sonsuz bir çevrim içinde tekrarlar ve her bir çevrimle birlikte pratiğin ve bilginin içeriği bir üst düzeye yükselir... Bilmenin ve yapmanın birliğine ilişkin diyalektik materyalist teori böyle bir şeydir.

“Çelişki üzerine” nin geçmişi Mao’nun öğrencilik günlerine kadar uzanır. Zıtların birliğine ilişkin görüşleri Paulsen üzerine tuttuğu notları andırır: “Hayat ölümdür ve ölüm hayattır, yukarısı aşağısıdır, kirli temizdir, erkek kadındır ve kalın incedir. Pek çok özünde birdir ve değişim süreklidir.” Artık o da kendisinden önceki Lenin gibi, sürekli değişimin “diyalektiğin temel yasası ... proletarya devriminin en önemli teorik temeli ... evrenin temel yasası ve ideolojik yöntemin temel yasası” olduğunu keşfetmişti. Mao, doğru siyasetleri formüllendirmek için verili bir durumda temel çelişkinin ne olduğunu ve onun esas yönünün hangisi olduğunu belirlemek gerektiğini söylüyordu.

Sonraki yorumcular Mao’nun kadim Çin düşüncesinin unsurlarını kapsayacak şekilde Marksizm-Leninizm’e “Çin ulusal özellikleri”ni aşlamayı başardığını iddia edeceklerdi. Bunun dolaysız önemi, Mao’nun Çin Partisi’nin komünizme giden kendi bağımsız yolunu araştırması için teorik bir gerekçe oluşturmaya başlamış olmasıydı.

Bir başka önemli yön de Mao’nun Stalinist ortodoksiden uzaklaşmış olmasıydı.

Marksizm iktisadi temelin ve onun içinde faaliyet gösteren üretim güçlerinin toplumun siyasal ve kültürel üst yapısını belirlediğini savunur. Mao zaman zaman bu ilişkinin

tersine çevrilebileceğini öne sürdü. “Üstyapı iktisadi temelin gelişmesini engellediği zaman, siyasal ve kültürel değişimler esas ve belirleyici hale gelir... Genelde madde zihni belirler. [Fakat] aynı zamanda zihnin maddi şeyler üzerindeki etkisini de kabul ederiz ve aslında etmemiz de gerekir.” Burada, Mao’nun Marksist bir dil kullanarak, çocukluğundan beri beslenmiş olduğu irade gücüne olan inancını dile getirdiğini görürüz. On yıllar sonra bu inanç, ruhsal bir seferberlikle Çin’i dönüştürmek için yaptığı iki büyük girişimin, Büyük İleri Atılım ile Kültür Devrimi’nin ideolojik temellerini oluşturacaktır.

1937 yılının ağustos ayında konferans dizileri ansızın sona erdi. Japonların Şanghay’a doğru ilerlemeleri Mao’nun bütün dikkatini daha acil pratik konulara yöneltmesine yol açtı.

Bu, felsefeyi tamamen bir kenara bırakması anlamına gelmiyordu. O sonbaharda, Mao’nun isteğiyle akademik Marksist teorisyenlerin daha genç kuşağının öncülerinden biri olan Ay Siçi haftalık araştırma çalışmalarını başlatmak üzere Yen’an’a geldi. Ay’ın taraftarlarından biri olan, anlaşılabilir bir Fukien aksanıyla konuşan, kısa boylu, heyecanlı bir adam, Çen Boda, Mao’nun siyasal sekreteri oldu. Sonraki birkaç yıl boyunca Mao cline geçen bütün Marksist metinleri büyük bir iştahla okudu. Hattâ öğrencilik dönemine ait bir alışkanlığı canlandırarak, okuduğu kitaplardan çıkardığı notlarla bir de “okuma günlüğü” tutmaya başladı.

Hayatının sonraki döneminde Mao felsefi spekülasyondan sahici bir haz aldı. Özel ya da siyasal tartışmalar sırasında yaptığı konuşmalar yer yer tartışma konularını anlaşılabilir hale getiren üstü kapalı benzetmeler ve bilmeceyi andıran göndermelerle doluydu. Öyle ki politbürodaki meslektaşları bile ona ayak uydurmakta zorlandılar. Bununla birlikte, felsefenin Mao için aslında bir kaçış noktası, yaratılışında var olan bir eğilimden çok fikirler alanına geçmesini sağlayan bir sıçrama tahtası olduğu izleniminden kaçınmak zordur. “Pratik Üzerine” ve “Çelişki Üzerine” onun bir teorisyen kimliği kazanması ve parti önderliği iddiasını güçlendirmesi bakımından önemliydi, ancak bu konularda biraz zorlandığı açıktır. Konuya ilişkin yazıları ağır ve sıkıcıydı; her zamanki açıklığından ve ustalığından yoksundu. Saf teori Mao için çok keyifli bir konu değil, bir amaca yönelik araçtı.

29 Kasım 1937’de Japon Kwantung Ordusu kuzey Çin düzlüklerini geçerek durmaksızın güneye doğru ilerlerken, Yen’an göklerinde bir uçak belirdi ve ilkel havaalanının üzerinde daireler çizmeye başladı. İlk anda uçağın periyodik bombalama görevi yapan bir Japon uçağı olduğu sanıldı. Ama sonra üzerinde Sovyet işaretleri olduğu fark edildi. Mao ve politbüro üyeleri apar topar piste koşular. Uçaktan inen kişi Vang Ming’den başkası değildi. “Stalin’in Çin Seksiyonu”nun, baykuşu andıran, biraz kilolu şefi, Sovyet li-

deri tarafından Çin Partisi'nin Çan-Kay-şek'le kurulan birleşik cepheye olan bağlılığını güçlendirmesi için gönderilmişti. Yanında Kang Şeng adında sağlam yapılı, bilgileri andıran, ancak gizli polis faaliyetlerinde uzmanlaşmış bir adam vardı. Bir diğer yolcu, Çen Yu ise iki buçuk yıl önce Zunyi'de alınan kararları Komintern'e bildirmek için Moskova'ya gönderilmişti.

Mao, Vang Ming'in acil gelişi konusunda daha önce telsizle uyarılmıştı, ancak Sinkiang yoluyla gelişi iki hafta sürdüğü için tam olarak ne zaman geleceğini bilmek mümkün değildi.

O gece Kızıl Ordu aşçıları bir ziyafet sofrası hazırladılar. Hoşgeldiniz konuşmasında Mao, Vang'ın gelişini "gökten inen bir nimet" olarak selamladı. Çang Ventian da onun Komintern'de kazandığı başarıları öven bir konuşma yaptı. Daha sonra herkes pozisyon tutmaya başladı. Vang, Mao'nun hâkimiyetine açıktan meydan okumayacak kadar kurnazdı, fakat Moskova'nın desteğine sahip olduğunu hissettirerek siyaset meselelerinde ona karşı tavır aldı. 9 Aralık günü başlayan ve altı gün süren politbüro toplantısında açığa çıkan görüş farklılığının esası Guomindang'la birleşik cephe meselesiydi.

Mao kendi stratejisini üç buçuk ay önce Yen'an'ın 96 km. güneyindeki Louçuan kasabasında yapılan bir önderlik toplantısında açıklamıştı. Buna göre Çin eğer Japonya'yı yenilgiye uğratacak idiyse, Japon karşıtı bütün güçleri birleştirmek esastı. Fakat birleşik cephe içinde, "ÇKP bağımsız olmalıdır ve inisiyatifi kendi elimizde tutmalıyız," diyordu. Siyasal olarak bu, partinin savaş faaliyetinde "öncü rol" oynamaya ve kendi saflarını genişletmeye çalışması anlamına geliyordu. Aynı zamanda Guomindang'a karşı "yüksek bir uyanıklık derecesi"ni muhafaza etmek, bu örgütle birliğin yanı sıra rekabet ve mücadelenin de devam edeceğini bilmek gerekiyordu. Askeri olarak bu, Sekizinci Yol Ordu-su'nun gerilla taktiklerine ağırlık vereceği ve mevzi savaşından kaçınacağı uzun bir savaş hazırlanmak anlamına geliyordu. Mao şunu da hatırlatıyordu: "Gerilla savaşının temeli [mücadeleye katmak için] kitleleri mevzilendirmek ve harekete geçirmek ve [ancak] düşmanı imha edebileceğiniz zaman düzenli güçleri yoğunlaştırmaktır. Kazanabileceğinizi anladığınız zaman savaşın! Kaybedebileceğiniz savaflara girmeyin!" Komünist ana güçler, diyordu Mao ısrarla, "gerçek durumun ışığında" güçleri muhafaza eden bir anlayışla ve ihtiyatlı bir tutumla seferber edilmelidir.

Sonbahar geçip giderken Mao olayların bu siyasetin doğruluğunu gösterecek şekilde geliştiğini hissediyor, Çan Kay-şek'in Kızıl Ordu'yu savaşın en ağır yükünü taşımaya zorlamak için elinden geleni yapacağına inanıyordu. Parti görevlilerinin ÇKP'nin çıkarlarını savunmasını ve GMD'nin emirlerine körü körüne uymamasını sağlamak için bir kampanya başlattı. Kızıl Ordu komutanlarına gönderdiği telgraflarda gerilla savaşının "tek yönelim" olması gerektiği, alışılmış taktiklerle savaşmanın "tamamen sonuçsuz" olacağı mesajını tekrarladı. Eylül ayı sonunda Lin Piao'nun güçleri bir Japon kolunu kuzey Şen-

si'de, Pingsingguan'da pusuya düşürerek bin kadar düşman askerini yok ettiği zaman Mao, Kızıl Ordu'nun prestijini yükselten ve bütün Çin'i kaplayan bir sevinç dalgasına neden olan ilk Çin zaferinin kıvancı ile Lin ve diğerlerinin kendi güçlerinin tehlikeli biçimde öne sürülmesi karşısında duydukları öfke arasında kaldı. Birkaç gün sonra güney Çin'de hayatta kalan komünist gerilla güçlerini yoğunlaştırmak (ve böylece denetlemek) için yapılan bir GMD seferi Çan'ın niyetleri hakkında yeni bir rahatsızlığa yol açtı. Hemen ardından, peş peşe iki kuzey Çin kentinin Japon saldırısından önce teslim olması GMD'nin Japonlarla ayrı bir barış yapmaya çalıştığına dair kuşkulara yol açtı. Bu gelişmeler Mao'nun kanaatlerini iyice güçlendirdi. ÇKP kendi fikirlerini geliştirmeli, Guomindang'ın "hatalı siyasetleri"ni "reddetmeli, eleştirmeli ve onlara karşı mücadele etmeli"ydi.

Moskova'dan ayağının tozuyla gelen Vang Ming çok farklı bir çizgiyi savunuyordu. Stalin GMD'yi Japonları meşgul edecek (ve onların dikkatlerini Sibiry'a yöneltmelerini önleyecek) vazgeçilmez bir ortak olarak görüyordu. Çin Partisi, Komintern'in sadık bir üyesi olarak Sovyet-GMD ittifakını güçlendirmek için elinden geleni yapmalıydı. Vang'a göre en önemli sorun "karşılıklı rekabet" değil, "karşılıklı saygı, güven, yardımlaşma ve gözetim" temelinde "GMD ile ÇKP arasındaki birliği güçlendirmek ve geliştirmek"ti. "İnisiyatif elde tutmak" ve partinin öncü rol oynaması gibi meseleler, ikincildi. Yol gösterici ilke şu olmalıydı: "Japonya'ya karşı direniş her şeyden önce gelir ve her şey Japonlara karşı direnişe tâbi kılınmalıdır. Her şey birleşik cepheye tâbi kılınmalıdır ve her şey birleşik cephe aracılığıyla yönlendirilmelidir."

Vang bu noktaları aralık ayında yapılan politbüro toplantısında ortaya koyduğunda Mao Louçan'da oluşturduğu stratejinin doğru olduğunu tekrarladı. ÇKP bağımsızlığını korumak zorundaydı, aksi halde GMD'nin yedeği olmak gibi bir statüye indirgenecekti. Yakın zamanda edindiği Marksist diyalektik bilgisini kullanarak, birlik ve mücadele birbirini tamamlıyor, diye devam etti. Birleşik cephe bağlamında biri olmadan diğeri olmazdı.

O zamana kadar GMD'yle yapılan müzakereleri yürüten Çu Enlay'a ve Japonlara karşı geniş çaplı bir saldırı başlatmak için sabırsızlanan bazı ordu komutanlarına göre, Vang Ming'in "her şeyi bir noktada toplama" görüşü bazı bakımlardan, özellikle de Sovyet desteği sağlayacağı için kesinlikle cazipti. Mao'nun bu durumu kendisine biraz acıyarak yorumladığı, Vang Ming'in dönüşünden sonra "yetkilerim mağaramın ötesine geçmiyordu" dediği söylenmiştir. Aslında Vang'ın önerilerini engelleyecek kadar desteğe sahipti ve her iki taraf da koşulları fazla zorlamak istemediği için toplantı bir pat durumuyla sona erdi.

Vang'ın kendi ekibini güçlendirme çabaları da aynı şekilde tam bir başarıyla sonuçlanmadı. Hepsisi tam yetkili politbüro üyesi olan Vang, Çen Yun ve Kang Şeng sekreter-

likte Mao ve Çang Ventian'a katıldılar. Fakat Çang'ın 1935'in başlarından beri elinde tuttuğu "Parti önderi olarak davranma" konumunun değişmesine (Vang'ın bu göreve gelmesine) izin verilmedi ve "kolektif önderlik"in (Vang'ın nüfuzunu kısıtlamak için kullanılan bir diğer araç) bir gereği olarak, önemli hiçbir ÇKP dokümanının sekreterliğine ya da politbüronun tam üye sayısının en az yarısının onayı olmaksızın dağıtılamayacağına karar verildi. Vang'ın partinin Yangtze Bürosu'nun sekreteri ve Guomintang nezdinde ÇKP heyetinin başkanı olarak Vuhan'a gidişinin üzerinden kısa bir süre geçtikten sonra yapılan bu düzenlemeler, Mao ve Çang Ventian'ın günlük kararların alınmasında etkin bir denetim sağlamaya devam ettikleri anlamına geliyordu. Politbüro Komintern'in zorlamasıyla partinin uzun süredir ertelenen Yedinci Kongresi için hazırlıklara başlama kararı da aldı. Aslında bu teorik olarak Vang'ın kazançlı çıkabileceği bir hamleydi, çünkü kendisi bu Kongre'den en azından partinin ikinci adamı olarak çıkmayı umuyordu. Ancak pratikte bunun bir çare olmadığı anlaşıldı, çünkü Mao Hazırlık Komitesi Başkanlığı'na atanmıştı ve süreci yavaşlatmak için elinden geleni yaptı.

Gene de Vang Ming'in konumu Mao'nun neredeyse iki buçuk yıldır yüz yüze geldiği en ciddi meydan okumaydı. Vang, Çin Partisi'nin Mao'nun nüfuzunu kırmaya çalıştığı Sovyet eğitilmiş grubunun baş temsilcisiydi. Hırslıydı, genel olarak parti içinde muazam bir prestije sahipti; ve Moskova'dan destek görüyordu. Mao'yu esas olarak askeri bir şahsiyet olarak görüyor ve onun siyasal yetkilerini sonunda bizzat üstlenebileceğini düşünüyordu. 1931'de, Dördüncü Plenum'dan sonra Vang yetkilerini Bo Gu'ya devredene kadar partinin tam yetkili önderi olmuştu. Ona aynı duruma tekrar gelebileceği umudu verilmemeliydi.

Önceleri Vang'ın siyasetlerinin etkili olduğu görüldü. Ocak ayında Çin ile Japonya'nın arasını bulmak için yapılan Alman girişimleri çöktü ve ÇKP ile Guomintang arasındaki ilişkiler dikkat çekici bir gelişme göstermeye başladı. Komünist bir gazete olan *Sinhua ribao*'nun Vuhan'da yayımlanmasına izin verildi. Böylece parti Guomintang'ın yönetimindeki bölgelerde ilk kez yasal bir propaganda aracına sahip oldu. ÇKP'nin kentlerde sürdürdüğü asker toplama faaliyeti de hız kazandı.

Fakat Japonlar ilerlemeye devam ediyorlardı.

Nanking düşmüştü. Şubat ayında Suçou tehdit altındaydı. Bir sonraki hedef Vuhan olacaktı. Vang bu kenti savunmanın öncelik taşıması gerektiğini söylüyordu. Japonlar burada durdurulabilirlerse, nihai zafer güvence altına alınmış olacaktı. Bu nedenle birleşik cephenin daha da güçlendirilmesi, bunun için de "birleşik bir komuta, birleşik bir kurum ... birleşik savaş planları ve birleşik bir savaş gücü [ile] birleşik bir ulusal ordu"nın kurulması ve bir "ulusal devrimci ittifak"ın oluşturulması, bütün siyasal partilerin, GMD ve ÇKP dahil olmak üzere, ortak davada birleşmesi gerekiyordu.

Vang'ın "düşmanın ilerlemesini durdurmak için önemli mevzileri savunma" çağrısı

Mao'ya Bo Gu'nun felaket getiren sloganını hatırlatıyordu: "Sovyet bölgesinin her karışını savun!" Bu slogan dört yıl önce Kiangsi'deki Kızıl üs bölgesinin kaybedilmesine yol açmıştı.

Politbüronun şubat ayı sonunda yaptığı bir sonraki toplantıda Mao savaşın gelecekteki gidişatına ilişkin kendi soğuk ve kasvetli çözümlemesini sundu. Guomindang çürüdü, diyordu. ÇKP kendi başına Japonya'yı yenilgiye uğratabilecek gücün yoksun ve Japonlar Çin'in tamamını işgal edecek kadar askere sahip değiller. Bu koşullarda çatışma kısa süre içinde sona ermeyecektir. Doğru siyaset Vuhan'ı savunmak değil, stratejik geri çekilmedir. Son ayların yıpratıcı ancak sonuç alıcı olmayan savaşlarını sürdürmek hatalıdır, diye uyarıyordu Mao. Çin kendi güçlerini nihai zaferin kazanılabileceği güne saklamak zorundadır. Bu kez Mao "düşmanı derinliğe çekerek avlama" terimini kullanmadı, ancak meslektaşları bunu kastettiğini kesinlikle anlamışlardı: Çin, Japonya'ya direnirken, komünistlerin Kiangsi'de Guomindang'ın kuşatma seferlerini bozguna uğrattırken uyguladıkları stratejiyi ulusal çapta uygulamalıydı.

Üç ay sonra Mao bu fikirleri iki denemeye geliştirdi. Bu denemeler, savaşın 1945'te sona ermesine kadar, yani gelecek yedi yıl boyunca Kızıl Ordu'nun uygulayacağı yol gösterici ilkeleri belirleyecek ve askeri bir klasik olacaktı.

"Gerilla Savaşında Strateji Sorunları"nda Mao, büyük ve zayıf bir ülke (Çin) küçük ve güçlü bir ülkenin (Japonya) saldırısına uğradığı zaman kendi topraklarının bir bölümünü ya da büyük bir bölümünü düşmana terk edeceğini öne sürdü. Bu koşullarda, ülkeyi savunanların, tıpkı Kızıl Ordu'nun Kiangsi'de yaptığı gibi dağlarda üs bölgeleri kurmaları ve satranç oyununu andıran, her bir tarafın kendi kalesinden hamle yaptığı ve "tahta üzerindeki alanlar"a, yani gerilla savaşının verileceği geniş kırsal alanlara hâkim olmaya çalıştığı bir karşılıklı kuşatma savaşına girmeleri gerekiyordu.

"Uzun Süreli Savaş Üzerine" başlıklı ikinci denemede Mao, partiyi ve *Sinhua ribao* aracılığıyla ulaşabildiği kamuoyunu bu türden bir stratejinin gerektirdiği uzun ve zor bir çatışmaya hazırlamaya çalıştı.

Guomindang saflarında hâlâ tartışılıyor olmasına rağmen, Japon saldırısının "inatçı ve özellikle vahşi niteliği"nden ötürü teslimiyet gibi bir olasılığın bulunmadığını söylüyordu, Mao. Bu saldırganlık Çin nüfusunun bütün kesimlerinin sürekli düşmanlığına yol açmıştı. Nitekim, "kesin teslimiyetçiler tekrar faaliyete geçecek ve [düşmanla] gizli anlaşma yapacak olsalar da", bir bütün olarak ulus savaşmaya devam edecekti." Ne var ki hızlı bir zafer de ihtimal dışıydı. Savaşın aylarca ya da yıllarca sürebilecek ilk evresinde Çin

* Mao burada *veiki*'yi, yani Çin satrancını kastediyordu. Bu oyunda amaç satranç tahtası üzerinde rakibin taşlarının giremeyeceği boş alanları koruyarak kendi taşlarını savunmaktır. Bir oyuncu bu boş alanlara hâkim olduğu sürece, kuşatılsa bile taşlarını kaybetmez.

** Bunlar kâhince sözlerdi. Altı ay sonra, Aralık 1938'de Mao'nun eski GMD'li şefi Vang Kingvey, Çan Kay-çek'ten koparak Nanking'de Japon yanlısı kukla bir hükümet kurmayı kabul etti.

kısmi yenilgilere uğrayacak ve Japonya kısmi zaferler kazanacaktı. Fakat Japonya'nın ikmal hatları uzadıkça ve savaş yorgunluğu arttıkça avantaj dengesi değişecekti. Mao, hal-kın kendi yurtları, kültürleri ve ülkeleri için savaşma azmi gibi subjektif etkenlerin sonunda ağır basacağını savunuyordu:

“Silahlar her şeyi belirler” şeklindeki sözde teori ... tek yanlıdır... Savaşta silahlar önemli bir etkindir, ancak belirleyici etken değildir; belirleyici olan nesneler değil, insanlardır. Güç mücadelesi sadece askeri ve iktisadi bir güç mücadelesi değil, aynı zamanda insan gücü ve maneviyat mücadelesidir...

Mao siyaset ve savaş üzerine yazılarıyla ilk kez o bahar tanıştığı Clausewitz'ten alıntı yaparak devam ediyordu:

“Savaş siyasetin devamıdır.” Bu anlamda savaş siyasettir ve savaşın kendisi siyasal bir eylemdir. Kadim çağlardan beri siyasal bir nitelik taşımayan hiçbir savaş olmamıştır... Fakat savaşın kendi özel nitelikleri de vardır ve bu anlamda genelde siyasetle eşitlenemez. “Savaş belirli siyasal hedeflere ulaşmak için uygulanan özel bir siyasal tekniktir.” Siyaset sıradan araçlarla sürdürülemeyeceği belirli bir evreye ulaştığı ulaştığı zaman yoldaki engelleri ortadan kaldırmak için savaşa başvurulur ... Bu nedenle siyasetin kan dökmeden yapılan savaş olduğu, savaşın ise kan dökülerek yapılan siyaset olduğu söylenebilir.

Mao, zaferin anahtarının Çin halkını seferber etmek olduğu sonucuna varıyordu. Bunun için “düşmanın içinde boğulacağı büyük bir halk denizi” yaratmak gerekiyordu.

Vang Ming bu görüşleri çok kötümser buldu.

Politbüro bir kez daha bölündü. Vang, Çu Enlay ve Bo Gu bir tarafta; Mao, Çang Ventian, Çen Yun ve Kang Şeng (hızla rüzgârın estiği yöne dönüyordu) öteki tarafta yer aldı. Stalin'in kendisini destekleyeceğinden emin olan Vang, o sırada Askeri Komisyon Siyasal Şefi olan Ren Biş'i'nin yeni talimatlar almak üzere Moskova'ya gitmesini kabul etti. Daha sonra Vuhan'a döndü ve savunma savaşına ilişkin kendi görüşünün komünist önderlerin oybirliğiyle kabul edildiğini kamuoyuna açıklayarak Mao'yu çileden çıkardı.

O andan itibaren Vuhan ve Yenan'daki önderler giderek iki ayrı komünist iktidar odağı oluşturdular. İzledikleri siyasetler ve verdikleri talimatlar giderek birbiriyle çelişiyordu.

Mao milliyetçileri rüşvetçi ve uzlaşmacı olarak kınarken, Vang ve Çu Enlay, Çan Kayşek'le daha yakın ilişkiler kurulması için çağrı yapıyorlardı. Mao onlara Vuhan'ın savunulamayacak bir konumda olduğu gerekçesiyle güçlerini kırsal kesime yeniden yerleştir-

meleri talimatı verdiğinde, onlar kent sakinlerini Cumhuriyetçilerin İspanyol faşistlerine karşı kahramanca savundukları Madrit savunmasını örnek almaya zorladılar.

Sonunda Vang'ın popülizmi onun mahvolmasına yol açtı. Kenti savunmak için halka yaptığı harekete geçme çağrısı Guomintang'ın zihnindeki komünist ayaklanma hayaletini uyandırdı. Ağustos ayında Çan Kay-şek'in polisi komünist cephe örgütlerine karşı bir yıldırma harekâtı başlattı ve bu örgütlerin pek çok faaliyeti yasaklandı. Yangtze Bûrosu'nun yasal araçlarla komünistlerin etkisini artırma çabaları çöktü.

Ardından Vang'ın davası tamamen farklı bir yerden ağır bir darbe yedi. Ren Bişi Moskova'ya vardığında Mao'nun eski müttefiki Vang Kiasiang tarafından karşılandı. Vang Kiasiang yaralarının tedavisi için Sovyetler Birliği'ne gitmiş ve orada kalarak ÇKP'nin Komintern temsilcisi olmuştu. Ren ve Vang Kiasiang 1931'de Kiangsi Sovyeti'ne katılan Dördüncü Plenum delegasyonunun üyeleri olarak birlikte çalışmışlardı. Öncele-ri ikisi de Vang Ming'e yakın olmuşlardı. Bu kez birlikte Mao'yu desteklemeye karar verdiler. Temmuz ayında ya da daha önce, tam olarak belirtmek gerekirse, Vang Ming siyasetlerinin Vuhan'da zora girmesinden birkaç hafta önce Stalin ve Dimitrov Kremlin'in yeni Çin Partisi şefi olarak Vang'ı değil Mao'yu kutsamasına karar vermişlerdi.

Aslında Vang'ın Sovyet desteğinin kapsamı konusunda kendini aldattığı görülmektedir. Çin'e gitmek üzere yola çıkmasından önce Dimitrov, Mao'nun ayağını kaydırmaya çalışmaması için onu uyarmıştı. Mao'nun askeri önder olarak taşıdığı yetenekler Moskova'da uzun süredir biliniyordu ve en azından Aralık 1935'te yapılan Vayaobu toplantısından beri Stalin onu Çin Partisi'nin önemli şahsiyetlerinden biri olarak görüyordu. Ren Bişi her türlü belirsizliği kaldırma anının geldiği konusunda Komintern'i ikna etmekte zorlanmadı.

1938 Eylül'ünün ikinci haftasında bir sabah Mao Yenan'ın Güney Kapısı'na gitti. Muazzam kent duvarının taş burçları altında durup Vang Ming'in politbüro toplantısına katılmak üzere Sian'dan karayoluyla gelmesini bekledi. İki yıl kadar önce Baoan'da Çang Guotao'nun yenilmiş güçlerinin Gansu'dan gelişini de böyle beklemişti. Aslında bu jesti bir kez daha tekrarlamasına gerek yoktu. Çünkü, Vang'ın aksine, oyunun sona erdiğini gayet iyi biliyordu. Toplantının açılışında Vang Kiasiang ÇKP'nin "karmaşık durumlar ve çok zor koşullar altında birleşik cepheyi sürdürme" çabalarını onaylayan ve bizzat Dimitrov'un verdiği iki sözlü talimatı aktaran bir Komintern bildirisi okudu.

Parti önderliğini birleştirme sorununu çözmek için ÇKP önderliği Mao Zedung'u kendi merkezine almalıdır.

Birlik ve yakınlık atmosferi olmalıdır.

Bunu izleyen ve iki hafta süren tartışmalar Ocak 1934'ten beri ilk kez toplanacak bir Merkez Komitesi plenumu hazırlıklarına ayrıldı. Vang Kiasiang Moskova'nın kararlarına ilişkin haberlerle gelir gelmez Mao plenumun toplanmasına karar vermişti.

Mao biri 24, diğeri 27 Eylül'de olmak üzere iki kez konuştu. İzlediği siyasetlerin zafer kazandığı daha önceki durumlarda, Ocak 1935'te Zunyi'de ve dört ay sonra Yangtze'yi başarıyla geçişin ardından Huyli'de yaptığı gibi, Komintern talimatındaki temel noktanın "parti içi birliğin korunması" olduğunu ısrarla belirterek yüce gönüllü bir tavır sergiledi. Aynı zamanda bazı sınır noktalarını belirledi. Komintern'in talimatlarının sadece yaklaşan plenum için değil, partinin önceki eylemlerini değerlendirmek ve Dimitrov'un belirlediği ilkelere uygun yeni bir önderlik seçmekle görevli olan Yedinci Kongre için de "yol gösterici ilkeler" olduğunu söyledi. Parti askeri bir denge durumuna, o yaz kaleme almış olduğu "sürüncemeli savaş"a hazır olmalıydı. Milliyetçilerle kurulan birleşik cephe giderek büyüyen mücadeleyle belirlenecekti.

29 Eylül'de başlayan Altıncı Plenum bir aydan fazla sürdü.

Açış konuşmasında Mao saldırısının geniş hatlarını bir taslak olarak ortaya koydu. Vang Ming ve taraftarlarının yabancı Marksizmle eğitildiklerini, kendi kültürlerinden kopmuş olduklarını ima etti.

Kendi kanı ve canıyla bağlı olduğu büyük Çin ulusunun parçası olan Çinli bir komünist Çin'in özelliklerinden kopmuş bir Marksizmden söz ederse, bu Marksizm sadece bir soyutlama olur. Bu nedenle Marksizmin Çinileştirilmesi, yani onun her ifadesinin kesinlikle Çinli bir özellik taşıması bütün partinin anlaması ve ertelemeksizin çözmesi gereken bir sorundur. Yabancı kalıplar terk edilmelidir, boş, soyut tonlarla daha az şarkı söylenmelidir ve dogmatizme son verilmelidir... Bu bakımdan saflarımızda kesinlikle üstesinden gelinmesi gereken ağır hatalar vardır.

Mao'nun hedefi buraya kadar örtülüydü. Fakat parti kademlileri buna aşinaydılar. Yıllar önce Kiangsi'de Geri Dönen Öğrenciler küçümseyici bir ifadeyle *Yang fanzi*, "yabancı bir evden gelmiş beyefendiler" olarak görülmüşlerdi.

Ekim ayının sonunda Vuhan, Vang'ın stratejisinin yanlışlığını gözler önüne sererek, Mao'nun önceden gördüğü gibi düştü. O sırada Vang Ming GMD'nin birleşik cephe siyaseti üzerine düzenlediği bir konferansa katılmak üzere ayrılmış bulunuyordu. Plenum onun yokluğunda karar verecekti. Bu durum Mao'ya ek bir avantaj sağladı. Vang'ın "her şey birleşik cephe için" sloganıyla alay etti. Bu slogan "elimizi ayağımızı bağlıyor"du. Mao, her zamanki gibi, "inisiyatif ve bağımsızlık" sözlerini tekrarladı. Bu bağımsızlığı ko-

rumayı başaramayan her kimse, diyordu, gene Vang'i hedef alarak, "sağ oportünist" denilmeyi hak eder. Özellikle kitlelerin siyasal bilincini canlandıracak araç silaha sarılarak ve savaşarak sürdürülecek uzun süreli bir gerilla savaşı olacaktı.

Her komünist şu gerçeği kavramalıdır: "*Siyasal iktidar namlunun ucundadır.*" İlke-miz, partinin silahlara komuta etmesi ve silahların partiye komuta etmesine asla izin verilmemesidir. Ancak silahlar sayesinde parti örgütleri kurabiliriz ... Okullar açabiliriz, kültür yaratabiliriz, kitle hareketleri oluşturabiliriz ... Her şey namlunun ucundan çıkıp gelişir... İşçi sınıfı ve emekçi kitleler ancak silah gücüyle silahlı burjuvaziyi ve toprak ağalarını yenilgiye uğratabilirler; bu anlamda diyebiliriz ki, bütün dünya ancak silahlarla dönüştürülebilir. Savaşın ortadan kaldırılmasını savunuyoruz ... fakat savaş ancak savaşla ortadan kaldırılabilir. Silahlardan kurtulmak için silaha sarılmak gerekir. (Vurgular eklendi.)

Bu formülü ilk kez Ağustos 1927'de Hankou'da oluşturmuş ve o sırada parti önderliği bu formülü reddetmişti. Şimdi Mao, Vang Ming'i ve Geri Dönen Öğrenciler'i askeri meselelerin önemini ihmal etmekle ve iktidarda oldukları yıllarda Merkez Sovyet Üs Bölgesi'nde "ağır kayıplar"a neden olmakla suçluyordu.

1938 sonbaharı Mao için bir dönüm noktasıydı. Fikirleri entelektüel bakımdan olgunlaşmıştı. Yazıları Marksist diyalektiği Çin düşüncesinin geleneksel kalıpları içinde özümleme bakımından daha önce görülmemiş bir rahatlık ve özgüven sergiliyordu. Bundan sonra Mao, dünyayı aynı ayırt edici, özlü üslûpla; zıtlıklarla akıl yürüterek, kendi sözleriyle, "her şeyin hayatını belirleyen ve onların ileriye doğru gelişimini sağlayan" iç çelişkileri çözümleyerek yorumlayacaktı. Kırk beşinci yaş gününe yaklaşırken, düşüncesinin ana hatları oluştu: fikirlerini işlemeye devam edecek ve onları biraz daha radikal-leştirecekti.

Mao'nun siyasal olarak partiye hâkim olmak için sürdürdüğü uzun süreli kampanya sonunda başarıya ulaşmıştı. Vang Ming hâlâ dikkate alınması gereken bir güçtü, ama artık bir tehlike olmaktan çıkmıştı. Mao bununla birlikte yaşayabilirdi. Bu arada, kazandığı yeni gücü pekiştirmeye koyuldu.

Tıpkı Stalin gibi araç olarak Parti Sekreterliği'ni seçti. Genel Sekreter, politbüro toplanmadığı zaman partinin günlük işlerini yönetmekle sorumluydu. Sekreterliği denetleyen, merkezi önderliğin gündemini de denetliyordu. Mao, Moskova'da temsilcisi olarak kendisine çok yararlı bir faaliyette bulunan Vang Kiasiang'la birlikte sektereliğin başına

geçti. Genel Sekreter olarak tek başına hareket etmesi için yapılan önerileri reddederek, Çang Ventian'ın Zunyi'den sonra yaptığı gibi, Yedinci Kongre'yi bekledi. Mao hemen yönetim kurmak istiyordu; resmi uygulama daha sonraya bırakılabilirdi.

Vang Ming'in konumu başında bulunduğu Yangtze Bürosu'nun kapatılma kararı üzerine biraz daha zayıfladı. Bu büronun sorumluluğu, başında Çu Enlay'ın bulunduğu Güney Bürosu ile başında Liu Şaoçi'nin bulunduğu yeni bir Orta Ovalar Bürosu; ve Mao'nun eski rakibi Siang Ying yönetimindeki yenilenmiş bir Güney-Doğu Bürosu arasında dağıtıldı.

Kasım 1938'de Mao'nun hayatında bir değişiklik daha oldu. Plenum sona erdikten hemen sonra, o yıl Yen'an'a yaptıkları saldırıları çoğaltan Japon bombardıman uçakları doğrudan Fenghuangşan'ı hedef aldılar. Mao'nun kaldığı ev ağır hasar gördü. Mao ve diğer önderler Yen'an şehir surlarının yaklaşık 5 km. kuzeyindeki dar bir vadide, Yangki-aling'teki bir mağara köye taşındılar. Ancak He Zichen onunla gelmedi. Bir yıl kadar önce ayrılmışlardı. O kasım ayında Mao, fidan boylu genç bir sinema oyuncusuyla evlendi. Şanghaylı genç kadının sahne ismi Mavi Elma (Lan Ping) idi, ama artık kendisini Çi-ang Çing diye tanıtıyordu.

Mao'nun hayatını paylaşan kadınlar hep talihsiz olmuşlardı. Anne ve babasının seçtiği Bayan Lou reddedilmiş ve genç yaşta ölmüştü. Yang Kayhuy ona olan sadakatinden ötürü idam edilmiş, ama daha önce Mao'nun He Zichen'le yaşadığını öğrendiği için ruhsal bir eziklik duymuştu. He Zichen ise büyük zorluklara katlanmış, dört çocuğunu terk etmiş, birini kaybetmiş ve siyasal kariyerinin en karanlık döneminde Mao'nun kaderini paylaşmış, Uzun Yürüyüş sırasında feci şekilde yaralanmıştı; ve şimdi, tam normal bir hayata kavuştukları sırada ayrılmışlardı.

Edgar Snow onu Baoan'da, nazik, mütevazı, Mao'nun yarı yaşında genç bir kadın olarak hatırlıyordu. Ev işlerine bakıyor, yabani seftalilerden komposto yapıyor, Snow'un gelişinden kısa süre sonra doğan dördüncü ve hayatta kalan tek çocuklarına, Li Min adındaki kız bebeğe bakıyordu. Edgar Snow bir keresinde şöyle bir manzaraya tanık olmuştu: "Yorulup bir kandilin yanına düşüveren, elma yeşili, kenarları sarılı kırmızılı bir gökkuşağı gibi rengârenk kanatları olan ... bir pervane görünce, ansızın bu sevimli şeyin üzerine eğilmişler ve çocuksu bir sevince kapılmışlardı." Ancak bu kibarlık imgesi yanıltıcıydı. Mao'nun da bizzat kabul ettiği gibi He Zichen boyun eğmez bir ruha, sert bir kişiliğe sahipti. Bu bakımdan Mao'ya benziyordu. Şiddetli bir kavganın ardından Mao, ona "demir ve çelik gibiyiz," demişti. "Bir uzlaşma sağlayamazsak ikimiz de acı çekeceğiz." Bu kavgaların ardından barışçı rolünü oynamak daima Mao'ya düşüyordu. Genç karısı ilk hareketi yapmayacak kadar inatçıydı.

Kiangsi'nin vahşi ortamında ve mart ayında yaşanan tehlikeler sırasında siyasal ve fiziksel olarak hayatta kalmak gibi ortak bir zorunluluk onları birbirine bağlamıştı. On altı yaşındayken okuldan ayrılan He Zichen'in eğitimsizliği de bir sorun oluştuyordu. Zeki bir kadındı, çabuk öğreniyordu. Mao'yu seviyordu. Ve Mao da ona büyük bir şefkat duyuyordu.

Şensi'de durum değişti. Mao geceleri felsefe okuyarak, gündüzleri de Marksist teoriyle boğuşarak geçiriyordu. Büyük bir hevesle entelektüel arkadaşlarıyla konuşmak ve komünist davaya katılmak için Yenan'a üşüşen öğrencilerle ilgilenmek istiyordu. Zichen dışlandığını hissetti.

Bu bakımdan yalnız değildi. Edgar Snow'un eşi Nym Wales, o sırada "kadın erkek ilişkileri bakımından Yenan'da yaşanan gerçek bir kriz"i yazdı. Uzun Yürüyüş'e katılan kadınlar, beraberlerinde kozmopolit kıyı kentlerinin hayat tarzını ve gevşek ahlakını da getiren yetenekli ve güzel genç insanların akın etmesinden kaynaklanan bir tehditle karşı karşıya kalmışlardı. Feminist yazar Ding Ling ve Amerikalı Agnes Smedley yeni gelenlerin evlilik konusundaki anarşistçe yaklaşımlarından ve serbest aşkı savunmalarından özellikle rahatsız olmuşlardı. Bu öğretiler Yenan'da komünistlere dayatılan pürten hayat tarzına hiç uymuyordu. Mao'nun He Zichen'le yaşadığı zorluklar 1937 yılının mayıs ayında bir akşam Agnes Smedley'in mağarasında dayanılmaz bir noktaya ulaştı. Wales, Smedley ve onun tercümanlığını yapan Lily Vu adında genç bir aktris Mao uğradığında akşam yemeği hazırlıyorlardı. Sabaha karşı bire kadar, Snow'un bir yıl kadar önce Baotou'daki komünistlere öğrettiği ve özellikle Mao'nun büyük bir tutkuyla bağlandığı, iskambil kartlarıyla oynanan *rummy* adlı bir oyun oynadılar. Nym Wales günlüğüne şunları yazdı:

O gece çok coşkuluymuş... Agnes zaman zaman tutkuyla parlayan iri mavi gözleriyle, taparcasına [ona] bakıyordu. Lily Vu da Mao'yu bir kahramana bakar gibi hayranlıkla izliyordu. Biraz sonra Lily'nin yerinden kalktığını, Mao'nun yanına oturduğunu ve elini (biraz çekinerek) onun dizine koyduğunu hayretle gördüm. Lily çok fazla şarap içtiğini söyledi ... Mao da biraz şaşırmıştı, ancak dizindeki eli itmesi kabalık olurdu. Ayrıca bu hareketten hoşlandığı da görülmüyordu. Kendisinin de şarabı biraz fazla kaçırdığını söyledi. Bunun üzerine Lily onun elini tutmaya cesaret etti ve gece boyunca bu hareketi zaman zaman tekrarladı.

O sırada bütün bunlar fazla dikkati çekmedi. Nym Wales, Lily Vu'nun içkiyi fazla kaçırma açıklamasını kabul etmiş göründü. Yazdıklarına bakılırsa, Lily "Yenan'a geldikten sonra geniş bir örtüyle topladığı uzun bukleleri olan, çok güzel" bir kadındı ve Mao'nun

kayıtsız kalamayacağı kadar alışılmamış biriydi. Üstelik Yenan'da dudaklarını boyayan tek kadındı.* Ne var ki bu olayı hemen haber alan He Zichen çok farklı bir düşünceye kapıldı. Daha sonra yazdıklarına bakılırsa, duyguları taşı ve içi içini yemeye başladı.

Tam da o sırada He gene hamile olduğunu fark etti. Bu, bardağı taşıran son damla oldu. O sırada henüz yirmi yedi yaşındaydı. Kendine ait bir hayat istiyor, gittikçe kendisinden uzaklaşan bir adamın çocuğunu taşımak istemiyordu. O yaz Mao'ya ondan ayrılmak istediğini söyledi.

Öyle görünüyor ki, Mao ancak bunun üzerine aralarında bir sorun olduğunu anladı.

He Zichen, Mao'nun ölümünden sonra yayımlanan anılarında onun ayrılmamak için kendisine yalvardığını yazdı; birlikte ne kadar çok şey yaşadıklarını hatırlatmış ve onu çok sevdiğini söylemişti. Samimiyetini kanıtlamak için hem Lily Vu'yu hem de Smedley'i Yenan'dan uzaklaştırmıştı. Ancak bütün bunların yararı olmadı. He Zichen ağustos ayının başlarında Sian'a hareket etti.

Mao ona, bir meyve bıçağı ve hoşlanabileceği başka eşyalarla birlikte, kendi korumalarının eseri olan geleneksel bir ahşap kozmetik kutusu gönderdi. Bir kez daha düşünmesini istiyordu. Ancak He Zichen fikrini değiştirmeyecekti.

He Zichen, yol üstündeki Şanghay Japonların eline geçtiğinde, 1.609 km. doğuda olan Urumçi'ye gitmek üzere Sinkiang'ı geçti. Ertesi bahar Mao'nun ricalarına kulak asmayarak ve Yenan'a derhal dönmesi için doğrudan parti hiyerarşisinden gelen emre uymayarak Sovyetler Birliği'ne geçti ve nihayet orada, hâlâ vücudunda olan şarapneller için uygun bir tıbbi tedavi görebildi.

He Zichen'in yeni bir başlangıç sayılamayacak Moskova ikâmeti onu derin bir umutsuzluğa sürükledi. Oraya gelir gelmez doğurduğu Mao'nun oğlu on ay sonra zatürreeden öldü. Onun acısını unutmaya çalıştığı bir sırada Mao'nun yeniden evlendiğini haber aldı. Arkadaşlarına, ona mutluluk dilediğini söyledi ve kendisini araştırmalara verdi. Ancak ölen oğlunun hayali onu sık sık yokluyordu. Depresyonu giderek arttı ve yerel yetkililer sonunda onu bir akıl hastanesine yatırdılar. Mao 1947'de He Zichen'in Çin'e dönmesini sağladı. Psikiyatrik tedavisi devam etti ve hayatının geri kalan kısmını, cezalandırılma kompleksiyle geçirdi. Doktorların kendisini zehirlemeye çalıştıklarını düşünüyor-du.

He'nin çekilmesinden kısa süre sonra, Chiang Çing sahneye girdi.

O sırada yirmi üç yaşında, ince, kültürlü bir genç kadındı. Dolgun dudakları ve nelsi gülüşüyle oğlan çocuklarını andırıyordu. Bu haliyle Mao'nun neredeyse on yıl kadar

* Mao ile Lily Vu arasında bir ilişki olup olmadığı sorusunun kesin yanıtı yoktur. Ancak dengeli bir yorum böyle bir ilişkinin yaşanmış olabileceğini gösterir. Nym Wales, günlüğünde, onun "Mao'nun dizine çok rahat bir tavırla dokunduğu"nu yazar. Agnes Smedley ise Lily'nin Mao'ya "mandarin dersleri" verdiğini ağzından kaçırmıştır. Mao'yu asla açıktan sadakatsizlikle suçlamamış olan He Zichen ise Bayan Vu'yu "Mao'nun muhabbetini yanlış anlamak"la suçlamaktadır.

önce ilk karşılaştığı zamanki genç kız haliyle He Ziçen'e benziyordu.

Partinin güvenlik şefi Kang Şeng gibi, Çiang Çing de Çingdao'daki eski Alman Antlaşma Limanı'na 80 km. mesafedeki Şandong'a bağlı küçük bir kasabadan geliyordu. Babası bir marangozdu; annesi ise Kang'ın orta sınıftan ailesinin evinde hizmetçilik, geceleri de ek iş olarak fahişelik yapıyordu. Kendi değerlendirmesiyle Çiang ezici bir yoksulluğun ortasında büyümüştü. Daha küçük bir çocukken annesi koca dayasından kurtulmak için onu da yanına alarak aile evinden kaçmıştı. On altı yaşındayken bir tiyatro grubuna katılmıştı. Üç yıl sonra, 1933 baharında, Şanghay'a gelmiş ve burada küçük bir yıldız olarak, Japonlara karşı direniş çağrısı yapan *Kurt Dağındaki Kan* gibi solcu filimlerde ve Ibsen'in *Bir Bebek Evi* dahil çeşitli Batılı oyunlarda başrol oynamıştı. Daha sonra Guomindang tarafından komünist olduğu kuşkusuyla tutuklanmış, sekiz ay hapis yatıktan sonra, söylentilere göre, adı bilinmeyen, gizemli bir yabancıнын müdahalesiyle serbest bırakılmıştı. Herkesin bildiği pek çok aşk macerası yaşamış ve en az iki kez evlenmişti. İkinci evliliğini yaptığı aktör Tang Na ona olan öfkesinden ötürü defalarca intihar girişiminde bulunmuştu.

Yenan'a gelmesine yol açan sebepler biraz karmaşıktı. Şanghay'da mesleğini sürdürme imkânı kalmamıştı. Ne yapacağı belli olmayan Tang Na'yla olan evliliği bir ayakbağı haline gelmişti. Japonya'yla savaşın devam etmesi halinde kentin en önemli hedef olacağını anlayacak kadar uyanıktı. Sian Olayı'ndan beri Yen'an, genç Çinli radikallerin gitmeyi tercih ettikleri bir yer haline gelmişti. Parti içindeki akıl hocası (ve bir ara sevgilisi) Yu Çivey de Yen'an'a gitmeye hazırlanıyordu. Kendisi Edgar Snow'un Baoan'a gitmesine aracılık eden, Beyaz Bölge'deki komünist yeraltı hareketinin genç önderlerinden biriydi. Her durumda Yen'an gidilebilecek en iyi yer olarak görünüyordu.

Her yeni gelen gibi Çiang Çing de bir eleme sürecinden geçirildi. Soruşturma ilk başlarda pek iyi gitmedi. Çiang Çing 1932'de partiye katıldığı iddiasını kanıtlayamadı ve iki yıl kadar önce GMD gardiyanlarından tam olarak nasıl kurtulabildiğine ilişkin sıkıcı sorularla karşılaştı. Ancak ekim ayı içinde Yu Çivey nihayet geldi ve onun partili olduğunu doğruladı. Ertesi ay Çiang Çing'in Parti Okulu'nda Marksizm-Leninizm öğrenimine başlamasına izin verildi. Altı ay sonra, Nisan 1938'de, idari asistan olarak Lu Sun Edebiyat ve Sanat Akademisi'ne geçti.

O yaz orada Mao'nun dikkatini çekmeyi başardı. Bunu nasıl yaptığına dair genellikle kaba ve doğrulanması mümkün olmayan pek çok öykü vardır. Ancak hepsinde kesin olan inisiyatifin Mao'dan değil Çiang Çing'ten geldiğidir. Çiang Çing oraya gelir gelmez

* Çiang Çing Kültür Devrimi sırasında 1930'larda Şanghay'daki faaliyetlerini örtbas etmek için muazzam bir zaman ve enerji harcadı. Bu tutum, düşmanlarının (ve muhtemelen, ölümünden hemen önce Kang Şeng'in) onun GMD için çalışmayı kabul etmesi karşılığında cezaevinden salıverildiği iddialarını tek başına kanıtlamaz. Ancak geçmişindeki, açığa çıkması halinde siyasal sıkıntıya neden olabilecek hoş olmayan olaylardan kaygılandığı açıktır.

resmen tanıştırmışlardı, fakat bu noktada Mao hâlâ He Zichen'le olan ilişkisini onarmaya çalışıyordu. Sonraki karşılaşmaları muhtemelen bir tiyatro gösterisi sırasında gerçekleşti. Mao karısının kendisini terk ettiğini ve onu geri getirmek için yapabileceği hiçbir şey olmadığını artık kabul etmişti. Nym Wales onun Lily Vu'yla oyalanmasından söz ederken şunu da kaydetmişti: "Mao kadınlardan özellikle hoşlanan ... adamlardandı ... Modern düşünceli kadınlardan hoşlanırdı..." Mao'nun yatağı boştu ve Chiang Çing oraya uygundu.

Chiang Çing, Yen'an'a gelişinden (ve He Zichen'i ayrılışından) tam olarak bir yıl sonra, ağustos ayı içinde, Mao'nun yardımcılığına getirildi. Bu konum resmen Askeri Komisyon'a bağlıydı. O sonbahar alenen birlikte yaşamaya başladılar. Kasım ayında Mao politbüro üyelerine bir dizi akşam yemeği verdi. Bu yemeklerde Chiang Çing ev sahibesi konumundaydı. Bu durum "evlilik" anlamına geliyordu. Resmi evlenme töreni ya da boşanma işlemi yoktu. Mao'nun ölümünden sonra geniş çapta yayılan ve arkadaşlarının onun "evlenmesi"ne, Chiang Çing'in partide görev almaması, hiçbir kamusal rol oynamaması, sadece kocasının özel hayatı içinde yer alması şartıyla izin verdiklerine dair öykünün gerçekte bir ilgisi yoktur.

Esas kaygı konusu Chiang Çing'in geçmişine ilişkindi. Şanghay'da yaşadığı serbest hayat, partiye nasıl katıldığına ilişkin belirsizlikler ve hapisten kurtulmak için Guomintang'la bir anlaşma yaptığına dair yaygın söylentiler dikkate alındığında, Chiang Çing Mao'ya uygun bir eş sayılabilir miydi? Şanghay'dan sorumlu Güneydoğu Bürosu'nun başındaki Siang Ying, Chiang Çing hakkında kentte dolaşan söylentiler konusunda Mao'nun özel işlerini takip eden sekreteri Ye Zilong'u uyaran bir mektup yazacak kadar endişeliydi. Açıkça şu sonuca varıyordu: "Bu kişi Başkan'la evlenmeye uygun değildir." Diğerleri daha ihtiyatlı bir tutum aldılar, ancak onlar da benzer kuşkular taşıyorlardı.

Mao'nun tepkisi iki bölümden oluştu.

Resmi düzeyde partinin güvenlik aygıtının başı olarak Kang Şeng'e kapsamlı bir soruşturma yaptırdığını ve Chiang Çing'le ilgili ciddi bir sorun çıkmadığını savundu. Kang'ın da elbette kendi gündemi vardı. Kendi hemşerisini desteklemek sadece Mao'nun (ve bizzat Chiang Çing'in) gözüne girmenin bir yolu olmakla kalmıyor, aynı zamanda Başkan'ın kulağına onun yatak arkadaşı aracılığıyla giden ayrıcalıklı bir kanal da sağlıyordu.

Bir başka güvence olarak Mao yeni eşinin He Zichen ve Yang Kayhuy gibi özel sekreteri olarak geri planda kalması ve hiçbir resmi sorumluluk almaması gerektiğine karar verdi. Chiang Çing bu anlaşmadan hoşlanmamış olabilir, ancak bu Mao'ya gayet uygun bir durumdu. Tıpkı Lily Vu olayında olduğu gibi, onun gençliğinin ve cinselliğinin cazibesine kapılmıştı. Fakat tiyatro sanatında bir ortak değil bir eş istiyordu. Kadınların eşit statüsüne ilişkin entelektüel görüşlerine rağmen Mao'nun rakiplere, hele ki yatağında bir rakibe tahammülü yoktu.

Kuşkucular bir süre sessiz kaldılar. Çiang Çing, Mao'ya kazaklar ördü, çok sevdiği baharatlı Hunan yemekleri pişirdi. Mao'nun o dönemdeki koruması Li Yinçiao şunları hatırlıyordu:

Bir saç bandıyla sırtına doğru bıraktığı, uzun, önden kâküllü simsiyah saçları, incecik kaşları ve parlak gözleri, zarif bir burnu ve geniş bir ağzı vardı ... Yen-an'da onu bir yıldız olarak görürdük. El yazısı, özellikle bitişik harflerle yazış stili çok iyiydi. Ata binmekten ve kâğıt oynamaktan hoşlanırdı ... Kendi giysilerini dikebiliyordu ve pek de güzel yakıştırıyordu ... O sıralarda sıradan insanlara yakındı. Korumaların saçlarını keser ve onlara dikiş dikmeyi öğretirdi. Yürüyüşlerde onlara cesaret verir ve ilginç oyunlar öğretirdi... Kışları herkes kalın giyinirdi. Fakat onun giysileri o kadar sıkıydı ki, vücut hatları belli olurdu ... Çok gururluydu; insanların ilgisini çekmekten hoşlanırdı. Aslında gösteriş yapmaktan hoşlanırdı.

Ağustos 1940'da Mao'yu sevindirerek bir kız çocuğu doğurdu. He Ziçen'in kızı Li Min gibi yeni doğan bebeğin adı da Mao'nun parti kod adı olan Li Deşeng'den hareketle Li Na olarak konuldu. Mao'nun dokuzuncu çocuğuydu. Çocuklarının sadece dördü yaşamıştı. Ne var ki çocuk doğurmak Çiang Çing'in tarzına uygun değildi ve He Ziçen gibi sürekli hamileliğe katlanamayacağını açıkça belirtti. Bir yıl sonra yeniden hamile kaldığında kürtaj yaptırmak için ısrar etti. Operasyon kötü gitti. Yüksek ateşin hemen ardından tüberküloza yakalandığı anlaşıldı. Bunun üzerine kendisini kısırlaştırdı.

Başka alanlardaki ilerici fikirlerine rağmen çok sayıda çocuk sahibi olmayı mutlulukla özdeşleyen geleneksel Çinli tutumunu muhafaza eden Mao bu durumdan hoşlanmadı.

Başka ayrılık noktaları da vardı. Mao genellikle geceleri çalışır ve gündüzleri uyurdu. He Ziçen bu düzene uyum sağlamıştı. Çiang Çing ise uyum sağlamayı reddetti. Yangki-aling'de Mao rahat çalışabilmek için çalışma odasında bir yatak bulundururdu. 1942'den sonra Çu De ve Kızıl Ordu Komutanlığı'nın üs kurduğu, Yen-an'ın birkaç kilometre ötesindeki bir başka vadiye, Zouyan'a (Hurma Bahçesi) taşındıklarında Çiang Çing ayrı bir yere yerleşti.

Dış dünyaya karşı kocasına adanmış genç bir eş ve anne olarak görünüyordu. Fakat özel hayatında Mao'yla ilişkisi çalkantılıydı. Çiang Çing ısrarcıydı ve parti hiyerarşisi ile onun özel davranışları arasında kalmak Mao'yu öfkeliyordu. Böyle anlarda ona öfkeyle bağırıp çağırır, onun bir orospu olduğunu söyler ve gözüne görünmemesini emrederdi.

Kang Şeng bir yana, Çen Boda ve diğer parti ileri gelenleri onu asla benimseyemedi-

ler. Mao'nun koruması Li Yinçiao, birlikte yedikleri bir öğle yemeği sırasında Çiang Çing'in ansızın "Orospu dölü canavarlar!" diye haykırdığını hatırlıyordu. Li Yinçiao'nun hayretten donakaldığını gören Çiang Çing, Mao'yu değil kendisini siyasal bir kişilik olarak kabul etmeyen "Parti içindeki insanlar"ı kastettiğini telaşla açıklamıştı. Yirmi beş yıl sonra, Kültür Devrimi sırasında kendi başına bir güç haline geldiğinde aşağılama olarak algıladığı tavrın intikamını alacaktı.

Mao 1947'de bir gün ona karşı duyduğu ve giderek artan tepkiyi Li Yinçiao'ya itiraf etti. "İyi bir evlilik yapmadım," dedi, hüzünlü bir ifadeyle. "Biraz acele ettim." Daha sonra içini çekerek, "Çiang Çing," dedi, "benim karım. Kurmay heyetimden biri olsaydı onu hemen başımdan atardım... Ama bu durumda yapabileceğim bir şey yok. Ona katlanmak zorundayım." O sırada Mao, oğlu Anying ve Li Min'le birlikte yaşıyordu. Daha mutlu olduğu önceki evliliklerinden kalma bu canlı anıların Mao'yu Çiang Çing'in lehine olmayan zihinsel kıyaslamalar yapmaya yöneltmiş olmaması mümkün değildir. Ancak onların varlıkları olmasaydı da ilişki kötüye gidiyordu. Başkalarının önünde görünüşü kurtarıyorlardı. Fakat 1940'ların sonundan itibaren Mao giderek kendine başka kadın arkadaşlar aramaya başladı.

Mao kendisinin de teslim ettiği gibi düzensiz bir kişisel hayat yaşarken, siyasal davası her zamankinden daha büyük bir gelişme kaydediyordu.

GMD, Mao'nun Altıncı Plenum'da öngördüğü gibi, asla güvenilemeyecek bir müttefik olduğunu kısa süre içinde kanıtladı. Yaklaşık iki ay sonra, Ocak 1939'da, milliyetçi parti liderleri Komünist Partisi'ni "yıpratmak, içermek, kısıtlamak ve [onunla] savaşmak" için gizli bir karar aldılar. Mao'nun o ay içinde verdiği karşı emir şöyleydi: "Bize saldırılmadıkça saldırmayacağız. Ancak saldırıya uğrarsak kesinlikle karşı saldırıya geçeceğiz."

Sonraki yıl boyunca, GMD ile Kızıl Ordu birlikleri arasında önemsiz göstermek için "sürtüşme" denilen çatışmalar arttı.

Her iki taraf da masum değildi. Komünistler kendi üs bölgelerini GMD aleyhine genişletiyorlardı; milliyetçiler ise onları durdurmaya kararlıydılar. Ancak her iki taraf da birbirinden büsbütün kopmak istemiyordu. Mao tek başına kalması halinde GMD'nin Japonlarla ayrı bir ateşkes anlaşması yapmasından korkuyordu. Çan Kay-şek ise Rus askeri yardımını kaybetmek istemiyordu. Bununla birlikte, milliyetçiler denetim altında tuttukları bölgelerde komünistlerin faaliyetlerini kısıtlamaya çalışıyorlar ve Yen'an'ın çev-

* 1933'te Şanghay parti örgütünün çöküşünden sonra o sırada on bir yaşında olan Anying ve küçük kardeşi Ançing kendi başlarının çaresine bakmak zorunda kaldılar. Sokaklarda yaşıyorlardı. Ancak partiyle ilişkilerini sürdürdüler ve üç yıl sonra eğitim görmek için Moskova'ya gönderildiler. Orada Ançing'in akıl hastası olduğu anlaşıldı. Anying Aralık 1945'te, kardeşi ise dört yıl sonra Çin'e döndü.

resindeki sınır bölgesine ilân edilmemiş bir abluka uyguluyorlardı.

1940 yılının sonbaharında “Yüz Alay Seferi” denilen büyük bir komünist saldırısının ardından bu gerilimler en yüksek noktaya çıktı.

Japonya’ya karşı verilen savaş açısından bu büyük bir başarıydı. Yirmi altı bin Japon askeri öldü ya da yaralandı. Fakat Çan Kay-şek bu olayı komünistlerin gittikçe güçlendiğini gösteren bir uyarı olarak gördü. O kış komünistlere bir ders verme zamanının geldiğine karar verdi. Ocak ayı içinde eski güney üs bölgelerinden gelen gerillalardan oluşan komünist Yeni Dördüncü Ordu Sarı Irmak boyunca yeniden mevzilendiriliyordu. Anhuy’da ordu kendisinden çok üstün bir GMD gücü tarafından pusuya düşürüldü. Bir hafta süren şiddetli çatışmalar sırasında 9.000 komünist ele geçirildi ya da öldürüldü.

Bu çatışma ilişkileri kopma noktasına getirdi. Yen’an ile Çan Kay-şek’in Çongçing’deki karargâhı arasındaki doğrudan bağlantılar geçici olarak kesildi ve ÇKP’nin öteki eyalet kentlerindeki irtibat büroları kapatıldı. Ancak bu uç durumda bile birleşik cephe komünistlerin vazgeçemeyecekleri kadar değerliydi. Bu cephenin sağladığı meşruluk Kızıl Ordu’nun asker sayısının 50.000’den yarım milyona çıkmasını sağlamıştı. Parti üyeliği öylesine hızlı bir artış gösteriyordu ki, politbüro üye kayıtlarını durdurmak zorunda kaldı, çünkü mevcut yapı bu kadar üyeyi kaldıramayacaktı. Mao için cephe komünistlerin iktidar yolunda rahatça yürümelerini sağlayan bir “sihirli silah” haline gelmişti. Çan Kay-şek bunu biliyordu, ancak eli kolu bağlıydı. İttifakı ön plana çıkarmış olan Japonya’yla savaş, Japonlardan çok Kızılılarla savaşmak istediğine dair eski suçlamaları canlandırmaksızın tek taraflı olarak ittifaka son veremeyeceği anlamına geliyordu.

Sonunda Sovyetler Birliği’nin Haziran 1941’de ve Amerika’nın da aralıkta savaşa girmesi onlara bir arada kalmaktan başka bir seçenek bırakmadı. Çin oluşum halindeki Pasifik ittifakının bir parçası haline geldi. Bu da iç düşmanlık etkenlerini geçici olarak ortadan kaldırdı. Her iki taraf da ateşi kesti, kendi güçlerini korumaya çalıştı ve Japonya’nın hâlâ uzak ama artık görülebilir yenilgisinden sonra geleceğini bildikleri çatışmaya hazırlandı.

Bu gelişmeler Mao için partiyi kendi iradesine bağlama yönünde yeni bir atılım anlamına geliyordu.

Bu seferki yöntem parti tarihini yeniden yorumlamaktı. Amaç Vang Ming ve mütteliklerinin sadece birleşik cephe siyasetinde değil 1931’den beri her konuda hatalı olduklarını, kendisinin ise sürekli biçimde haklı çıktığını en kuşkuculara bile kanıtlamaktı.

Japonya’yla savaşın başlamasından beri geçen dört yıl içinde bu konuda iyi bir temel çalışma yapılmış bulunuyordu. Bizzat Mao Ekim 1939’da partiyi “ideolojik, siyasal ve örgütsel olarak” güçlendirmek ve “tarihsel hataları tekrarlamaktan kaçınmak” için parti tarihine ilişkin ortak bir anlayış oluşturmak gerektiğini yazmıştı. Partinin ancak Zunyi’den beri “sağlam bir Bolşevik çizgi” izlemeye başladığını öne sürüyordu. Taraftarları Zun-

yı'den önce dört yıl parti yönetiminde kalan Vang Ming için durum açıktı: Mao onların destekledikleri siyasetlerin toptan reddedilmesini istiyordu.

Vang bu meydan okumayı karşılamak için bir pazarlık zemini oluşturmaya çalıştı. Mao'nun kazandığı üstünlüğü tartışma konusu yapmayacaktı. Ancak Mao da Vang'ın geçmişte yaptığı katkıları inkâr etmeye kalkışmamalıydı.

Bir süre kadar bu uzlaşmaya uyulduğu görüldü. Ancak daha sonra, Aralık 1940'ta, Mao Vang Ming grubunun Kiangsi'de yaptığı ve "aşırı sol hatalar" olarak değerlendirdiği noktalara ilişkin kapsamlı bir liste hazırladı:

Kapitalist sınıfın (emek ve vergilendirme konusunda aşırı sol siyasetlerle) ve zengin köylülerin (onlara verimsiz topraklar tahsis ederek) iktisadi tasfiyesi; toprak ağalarının fiziksel tasfiyesi (onlara hiç toprak tahsis etmeyerek); entelektüellere saldırı; karşıdevrimcilerin baskı altına alınmasında "sol" sapma; siyasal organların komünistler tarafından tekelleştirilmesi ...; aşırı sol askeri siyaset (büyük kentlere saldırarak ve gerilla savaşının rolünü reddederek) ...; ve disiplin önlemlerinin istismarıyla parti içinde yoldaşlarımıza saldırma siyaseti vardı.

Mao gene isim vermiyordu. Ve Liu Şaoçi onu bu hataları "siyasal çizgi hataları" olarak nitelendirmeye zorladığında da tedbirli bir tutum alarak bunu reddetti. Kang Şeng onun "olgun kavunlar"dan söz ettiğini aktarır: "Henüz olgunlaşmadan onları koparmayınız. Hazır olduklarında kendiliklerinden düşerler. Mücadele içinde kişi çok katı olmamalıdır."

Ne var ki o sonbaharda Yeni Dördüncü Ordu katliamının ardından ÇKP ve Guomindang uçuşumun kıyısından dönerlerken, Mao dikkatle hazırlandığı büyük siyasal saldırıyı başlatma zamanının nihayet geldiğine karar verdi.

Yenan Düzeltme Kampanyası denilen bu hareket yaklaşık dört yıl sürecekti. Hareket sona erdiğinde Mao artık eşitler arasında birinci olmayacaktı. Her konuda karar veren bir adam, resmen kendisiyle aynı düzeyde olan insanların çok üzerinde ve kurumsal denetimin ötesinde, sağlam bir kaide üzerinde yükselen bir ilah haline gelecekti.

Saldırısını, 10 Eylül 1941 günü "subjektivizm" eleştirisiyle başlattı. Bu sözle parti siyasetlerinin Çin koşullarının sergilediği gerçekliğe uyum sağlamayı başaramamasını kastediyordu. Genel bir öneri olarak bu yaklaşım bahar aylarından beri Mao'nun yaptığı konuşmaların teması olmuştu. Ama bu kez konuyu daha özgül olarak ele alıyordu. 1930'daki "Li Lisan çizgisi"nin bu konuda bir örnek oluşturduğunu söylüyordu. Dördüncü Plenum önderliğinin 1931'den 1934'e kadar izlediği siyasetler daha da tahrip edici olmuştu. Üstelik bu sorun ortadan kalkmış da değildi. Subjektivizm, sekterizm ve

dogmatizm hâlâ büyük bir zarar veriyordu ve onlarla savaşmak için kitlesel bir hareket başlatılmıyordu.

Altı hafta sonra toplantı sona erdiğinde Mao istediği hemen her şeyi elde etmişti. Vang Ming ve Bo Gu Kiangsi'de izledikleri "hatalı solcu çizgi" yüzünden mahkûm edilmişler ve aralarında Çang Ventian'ın da bulunduğu eski çalışma arkadaşlarının pek çoğu öz eleştiri yapmıştı. Bir anlaşmazlık konusu, Geri Dönen Öğrenciler'in yaptıkları hataların tam olarak ne zaman başladığına ilişkindi. Bu hatalar Mao'nun öne sürdüğü gibi Ocak 1931'de, Dördüncü Plenum'da mı, yoksa Vang Ming'in tercih ettiği gibi Eylül'den itibaren, Vang'ın Moskova'ya dönüşü ve sorumlu olarak kendi yerine Bo Gu'yu bırakmasından sonra mı başlamıştı? Ancak bu anlaşmazlık da iki önde giden Geri Dönen Öğrenci önderinin birbirine ters düşmesi gibi mutlu bir sonuç verdi.

Çeşitli etkenler bir araya gelerek bu yarma hareketini mümkün kılmıştı. Mao'nun geçen beş yıl boyunca farklı bir Çin tarzının uygulanması gerektiğini sürekli biçimde vurgulayarak tekrarlaması, sonunda bu düşüncenin partinin kolektif bilincine yerleşmesini sağlamıştı. Bu yaklaşımı bizzat örneklemişti ve 1941'de bu konudaki sicili ortadaydı. Zunyi'den beri parti gelişme kaydetmişti; daha önce ise, Geri Dönen Öğrenciler'in yönetimi altında felaketin eşiğine gelmişti. Üstelik Mao arkadaşlarına gelecekteki hareketin hatalı fikirleri savunan insanları değil, sadece bu fikirleri "düzeltme"yi amaçlayacağını vaat ediyordu. Yapılması gereken, önceki siyasal kampanyalarda görüldüğü gibi, "sert mücadele ve amansız darbeler indirmek" değil, "hastayı iyileştirmek için hastalığı tedavi etmek"ten ibaretti.

Mao, Eylül 1941'de yapılan bu politbüro toplantısını daha sonra iktidara yükselmesini sağlayan altı hayati adımdan biri olarak betimleyecekti. Parti önderlerini (hatalarını kabul etmeyen Vang ve Bo dışında) arkasında topladı ve başlatmak üzere olduğu düzeltme hareketi için gerekli pratik düzenlemeleri yaptı.

Bu noktaya kadar Mao'nun yaptığı bütün manevralar parti seçkinlerinin en üst kesimiyle sınırlı kalmıştı. O sırada 800.000 üyesi olan bir partide muhtemelen sadece 150 kişi verilmekte olan mücadelenin farkındaydı. Tam yetkili bir politbüro üyesi olan Peng Dehuay bile neler olup bittiğini ancak bir yıl sonra kavradığını söylemiştir. Alt saflarda yer alanların olup bitenlere ilişkin hiçbir sezgileri yoktu.

Ancak 1942 yılının şubat ayında düzeltme hareketi kamusal alana açıldı.

O ay içinde Mao Merkez Parti Okulu'nda hareketin hedeflerini açıklayan iki önemli konuşma yaptı. "Bizler komünistiz," dedi onlara, "o halde saflarımızı düzene sokmalıyız, uygun adım yürümeliyiz." Daha sonra onları uygun adım yürütmek istediği müziğin doğasını açıkladı:

Marksizm-Leninizm Çin devrimi için hedefe giden bir ok gibidir. Ne var ki ba-

zı yoldaşlar ... rasgele, "hedefsiz ok atıyorlar" ... Diğerleri oku şefkatle okşayıp, "Ne güzel bir ok! Ne güzel bir ok!" diye heyecanla bağrışıyorlar, ama asla oku fırlatmak istemiyorlar... Marksizm-Leninizm'in oku hedefe fırlatılmak için kullanılmalıdır... Yoksa onu niye incelemek isteyelim? Marksizm-Leninizm'i göze hoş görüldüğü için ya da iyi ve kötü ruhlara nasıl hâkim olunacağını öğrenmek için, Maoşan'a çıkan Daoist rahiplerin öğretileri gibi mistik bir değer taşıdığı için incelemiyoruz. Marksizm-Leninizm'de ne güzellik vardır, ne de mistik bir değer. O sadece olağanüstü yararlıdır ... Marksizm-Leninizm'i dinsel bir dogma olarak görenler ... kör bir cehalet sergilemektedirler. Onlara açıkça şöyle demeliyiz: "Sizin dogmanız kullanışsızdır." Ya da kabaca şöyle demeliyiz: "Sizin dogmanız köpek bokundan daha faydasızdır. Köpek boku tarlalara gübre olabilir ve insan boku köpekleri besleyebilir. Peki ya dogmalar? Onlar tarlaları gübreleyemez ve köpekleri besleyemez. Ne yararları var?"

Parti görevlilerinin gelecekte "Marx, Engels, Lenin ve Stalin'in on bin cildini okuma ve ...her cümlesini ezbere tekrarlama" yeteneklerine göre değil, "Marksizm-Leninizm'in bakış açısını, kavramlarını ve yöntemini" pratik sorunların çözümü için uygulayıp uygulamadıklarına göre değerlendirileceklerini söylüyordu Mao.

Sadece kitaplardan öğrenmeye duyduğu nefreti anılmaya değer sözlerle açığa vuruyordu:

Yemek pişirmek ve sofraya donatmak gerçekten bir sanattır. Peki ya kitaplardan öğrenmek? Okumaktan başka bir şey yapmıyorsanız, yapmanız gereken tek iş üç ile beş bin harfi tanıyabilmek [ve] bir kitabı elinizde tutabilmek ve halkın sırtından geçinebilmekten ibarettir ... Fakat kitaplar yürüyemezler ... [onları okumak] ... sofraya donatmak için yemek pişirmekten çok daha basit, bir domuzu boğazlamaktan çok daha kolaydır. Domuzu önce yakalamak gerekir. Bu arada domuz kaçabilir (*salonda gülüşmeler*). Onu boğazlarsınız. Domuz bağırır (*gülüşmeler*). Kolay iş var mı? Bu nedenle, sadece kitaplardan öğrenen ve gerçeklikle hiçbir teması olmayanlarınıza ... kendi eksikliklerini anlamalarını ve tutumlarında biraz daha mütevazı olmalarını tavsiye ediyorum.

Söylecek daha çok şey vardı. Boş ve soyut konuşmalar, "pasaklı bir kadının, uzun ve kötü kokulu ayak sargıları gibi"ydi; "bireycilik" parti disiplini ihlal ediyordu ve "yabancıları körü körüne taklit" şiddetle kınanıyordu:

Temellerimizi Çin'in gövdesine yerleştirmeliyiz. Dünya kapitalizmini ve sosya-

lizmini incelemeliyiz, ancak bunların Çin Partisi'nin tarihiyle ilişkileri konusunda açık olmak istiyorsak, bütün mesele temeli nereye yerleştirdiğinizdir.... Çin'i inceliyorsak Çin'i merkeze almamız gerekir ... Bazı yoldaşlarımızın bir hastalığı var; yabancı ülkeleri merkeze alıyorlar, yabancı olan her şeyi mekanik biçimde yutan ve onları Çin'e aktaran birer ses kayıt cihazı gibi davranıyorlar.

Bütün bu kınamalar, artık gücü kırılmış olan Vang Ming ve kalıntılarından çok, onların temsil ettikleri zihniyeti hedef alıyordu. Gelecek on iki ay boyunca, parti saflarında yer alanlar konferanslarda ve küçük tartışma gruplarında Mao'nun fikirlerini ve bu fikirlerden çıkan parti tarihi anlayışını özümledikçe, Çin Partisi'nin entelektüel çekim merkezi yer değiştirdi. Marksist-Leninist bilgeliliğin pınarı artık Moskova'da değil, Yenan'daydı.

1943 yılının mart ayında partinin yönetim organlarının bileşimi Düzeltme Kampanyası'nın üretmiş olduğu yeni siyasal gerçeklikle gecikerek de olsa aynı çizgiye geldi. Mao, politbüro'nun ve üç kişilik yeni sekreterliğin başkanı ünvanını aldı. Sekreterlikte, resmen olmasa da partinin ikinci önderi olarak kabul edilen Liu Şaoçi ve Vang Kiasiang'ın beş yıl önce Mao'nun çizgisini Moskova'da savunan ortağı Ren Bişi yer alıyorlardı. Vang, Mao'nun yönetimi altında Propaganda Şubesi'nin ikinci başkanı olurken, 1938'de Mao'yla aynı çizgide olduğu için yükselen Kang Şeng, Liu'nun yönetimi altında, merkez yapının bir başka önemli kurumu olan Örgütlenme Şubesi'nin ikinci başkanı oldu. 1931'den beri üst önderlik içinde yer alan Vang Ming karar verici her türlü rolden dışlandı.

Ne var ki asıl yenilik pek göze çarpmadı. Daha önce olduğu gibi sekreterlik, politbüro'nun toplanmadığı zamanlarda karar alma yetkisine sahipti. Fakat bu kez, üyeler arasında görüş birliğinin sağlanamaması halinde, Mao'nun son sözü söyleyeceği açıkça belirtildi. Bu başkanlık oyunun ya da veto yetkisinin çok ötesindeydi. Sekreterliğin diğer üyelerinin anlaşmazlığa düşmeleri halinde Mao'nun görüşünün benimseneceği anlamına geliyordu.

Savaş sırasında tek bir adamın elinde böylesine olağanüstü bir yetkinin toplanması belki haklı görülebilirdi. Mao'nun çalışma arkadaşları her ikisi de karar organı olan Politbüro ve merkez komitesinin nihai iktidara sahip olduğunu düşünmeye devam edebiliyorlardı. Ama gerçekte lokomotif bütün katarı çekip götürüyordu. O sırada Bo Gu bile buna teslim oldu. Sadece Vang Ming, başkalarının kaçınmak istedikleri bir örnek olarak karşı çıkan tutumunu sürdürdü. Mao'nun yükselişine tanık olan ve kendi geleceklerinin onunla olan ilişkilerine bağlı olduğunu bilen diğer önderler, çoğunun kaçınılmaz bir yetki artışı olarak gördükleri bu durumla fazla ilgilenmediler.

1943'te Mao kendi partisi içinde daha önce hiçbir Çinli önderin sahip olmadığı bir statü kazanmıştı.

Ancak Mao'nun etkisi hâlâ komünistlerin denetledikleri bölgelerle sınırlıydı. Bu bölgeler de bir bütün olarak ülkenin sadece küçük bir kısmını oluşturuyordu. Bir sonraki adım Mao'nun gelecek altı yıl içinde sadece partiyi değil bütün Çin'i komünist davanın ardında birleştirerek halkın desteğini kazanacak bir silahlı mücadeleyi esinlemesi ve yönetmesi için bir kişilik ve fikirler mitolojisinin biçimlendirilmesini gerektirecekti.

Yenan Düzeltme Kampanyası tıpkı yirmi beş yıl sonraki Kültür Devrimi gibi, sadece bir iktidar mücadelesi olmanın çok ötesindeydi. Bu, halkın düşünce tarzında temel bir değişim yaratma girişimiydi.

Bu girişimin kökleri, partinin kitlelere yaptığı çağrıyı muazzam biçimde genişletmesini sağlayan birleşik cephe siyasetlerinin mantığında yatıyordu. Aralık 1935'te, Vayabobu'da politbüro, Mao'nun ısrarıyla, parti üyeliğinin, "sınıfsal kökenine bakılmaksızın Komünist Partisinin mevzilerinde savaşmak isteyen herkese" açık olmasını kabul etmişti. Komintern'in itirazı üzerine bu formül geri çekildi. Fakat açık kapı yaklaşımı devam etti. GMD'nin siyasal tabanını oluşturan ve "ara sınıflar" denilen güçleri, yani yurtsever burjuvaziyi, küçük ve orta toprak sahiplerini ve entelektüelleri kazanmak için ÇKP kendi siyasetlerini daha ılımlı hale getirdi. Mao Mart 1940 tarihli, "Yeni Demokrasi Üzerine" başlıklı bir makalesinde, nihai hedef olan sosyalizme ulaşmak için uzun bir yol kat etmek gerektiğini kaydetti. Yıllarca sürecek olan şimdiki görev, emperyalizme ve feodalizme karşı savaşıydı.

Bu sınıf işbirliği siyaseti bütün beklentilerin ötesinde başarılı oldu. Marco Polo köprüsü olayından 1940'ın ortalarına kadar geçen üç yıl içinde parti üyeliği neredeyse yirmi kat arttı. Ancak yeni üyelerin önemli bir bölümü komünizme olan inançlarıyla değil, yurtseverlik duygularıyla geliyorlardı.

Bu nedenle bir sonraki sorun, bu geniş ve dağınık üye kitlesinin disiplinli bir siyasal güçle nasıl birleştirileceğiydi.

1930'ların başında Komünist Parti korkuyla "Bolşevikleştirilmiş" idi. Ancak bu durumun yarattığı sarsıntılar Mao istese de artık tekrarlanamazdı. Üstelik Uzun Yürüyüş'ün sonunda Mao da parti içindeki farklılıklar sorununu çözmek için daha uygun yöntemler bulmak gerektiğini kabul etmişti. 1935'te Su Haydong'a dediği gibi, bütün o inanılmaz zorlukları paylaşan adamlar temelde hain olamazlardı. Daha sonra yeni yöntemler geliştirmek için çeşitli girişimler oldu. Bunlardan biri de "yeni sayfa toplanıları"ydı. Bu toplanılarda, hatalı yoldaşlar yaptıkları hatayı herkesin önünde itiraf ediyorlar ve yeni bir başlangıç yapmak için izin istiyorlardı. Ancak Mao'nun sonunda bulduğu bu çözüm kendi gençliğinin klasik öğretilerinden kaynaklanıyordu.

Düzeltme Kampanyası'nın başında Mao, "Partimizin tarzı tamamen ortodoks olursa,"

demmişti, “ülkenin bütün halkı bizden öğrenecektir.” Konfüçyüs’ün yazdığı gibi, erdemli örneğin gücü insanların zihnini yönlendirmenin anahtarıydı. Buradaki “erdem” sözcüğü, Kiangsi’de ve Kültür Devrimi sırasında “Kızıl” olarak değişti. Ne var ki Konfüçyüs’ün kitleler “anlamasalar da bir eylem çizgisini izleyebilirler,” dediği yerde Mao, bir komünist olarak, “kitleler gerçek kahramanlardır” ve devrimci fikirleri kendi başlarına üretebilirler diyordu:

Tam olarak doğru önderlik, ister istemez, “kitlelerden kitlelere” doğru gelişir. Bunun anlamı şudur: Kitlelerin fikirlerini alınız ... [ve] inceledikten sonra onları yoğunlaştırılmış ve sistematik fikirlere dönüştürünüz, daha sonra kitlelere giderek bu fikirleri kitleler benimseyene, onlara sıkıca bağlanana kadar propaganda ediniz ve açıklayınız ..[onların] doğruluğunu eylem içinde sınavınız. Sonra kitlelerden gelen fikirleri tekrar yoğunlaştırınız ve tekrar kitlelere gidiniz ve ... fikirler her defasında daha doğru, daha canlı ve daha zengin hale gelene kadar bunu sonsuz bir sarmal halinde tekrarlayınız.

Düzeltilme Kampanyası sırasında bu yaklaşım parti safları içinde uygulandı. Mao’nun gerçekleştirmeye çalıştığı “aydınlanma hareketi” gönüllü olarak, bizzat parti üyeleri tarafından gerçekleştirilecekti: “Komünist Parti üyeleri her konuda ‘Neden?’ diye sormalı, meseleleri bilinçli biçimde kendi zihinlerinde tartmalı ve onların gerçekliğe uyup uymadığını sormalıdır. Onları kölece benimsememelidirler.” Ancak Mao düşüncede birörneklik gerektiğini de ısrarla belirtiyordu. “Merkezi önderliğe tâbi olmak” özellikle gerekli görülüyordu.

Mao’nun bu türden çelişkileri yeğlemesi siyaset yapma tarzının ayırt edici bir özelliği haline geldi. Bu şeytani bir zekânın ürünü olan, ama olağanüstü basit bir aygıtı ve Mao’nun bir ideolojik kampanyanın gelişimini kendi siyasal ihtiyaçlarına uygun biçimde yönlendirmesini, yönünü dilediği gibi değiştirebilmesini, gerçek ya da varsayılan muhaliflerin kendi görüşlerini ortaya koymalarını, böylece onları daha kolay yenilgiye uğratabilmesini sağlıyordu.

Düzeltilme asla nazik ve ılımlı bir süreç olarak düşünülmemişti. Bu sadece Vang Ming’e ve onun temsil ettiği fikirlere karşı değil, Mao’nun düşüncesinin hegemonyasını kabul etmekte herhangi bir şekilde duraksayan herkese karşı daha geniş kapsamlı bir nihai mücadele olacaktı. “Hastayı iyileştirmek için hastalığı tedavi etmek” mükemmel bir ilkeydi, fakat Mao bunun acısız olacağını vaat etmemişti. “İlk adım,” diyordu açıklamalarında, “hastaya güçlü bir şok vermektir. Ona ‘Sen hastasın!’ diye bağırın. O zaman dehşete kapılacak ve ter dökcektir. Ancak bu noktadan itibaren iyileşme yoluna sokulabilir.” Konfüçyüs tarzında ikna da başlıca yöntem olabilirdi; ancak, emperyal ataları gibi

Mao da boyun eğmeyi reddedenlere yasal baskı yöntemleri uygulama imkânını elde tutuyordu. Bu kişiler sadece Vang Ming gibi statüsü sayesinde ağır baskıdan korunan kıdemli önderler değil, düştükleri zor durumla başkalarına da uyarıcı birer örnek olabilecek daha küçük, daha kırılgan kişilerdi.

1942'de Yen'an'da biçimlendirilmesi zor kişilerin en önde geleni, Vang Şivey adında genç ve idealist bir yazardı.

Yüzyıllardır Çin entelektüellerinin en çekici ve kalıcı özelliklerinden biri kolayca aldatılabilir olmak değil, samimiyetti. Savaşın başından beri komünist ölçütleri kitlesel olarak benimseyen yazarlar ve sanatçılar arasında Mao'nun parti içi tartışma ve uzun süredir benimsenen doğruları sorgulama çağrısı, tıpkı yirmi yıl önceki Dört Mayıs hareketi sırasında olduğu gibi, duvar gazetelerinde bir patlamaya yol açtı. Bu gazeteler, *Şiyudi* (Ok ve Hedef), *Çing çibing* (Hafif Süvari), *Tuo ling* (Deve Çanları) ve *Sibey feng* (Kuzeybatı Rüzgârı) gibi isimler taşıyordu.

Feminist Ding Ling, partinin kadınlara yönelik ikiyüzlü tutumuna karşı sövgülerle dolu bir saldırıda bulunuyordu. Arkadaşı, şair Ay Çing, Mao'nun kültür komiserlerinin ondan "saçkıranı çiçek olarak betimlemesini" beklediklerini söyleyerek acı acı şikâyet ediyordu. Ancak o zamana kadar yazılan en ağır yazı, Vang Şivey'in "Yabani Zambak" başlıklı hiciv denemesiydi. Yazı, mart ayında parti gazetesi *Kiefang ribao*'da (Kurtuluş Günlüğü) yayımlandı. "Yen'an'ın karanlık yanı"nı kınıyordu. Kıdemli görevlilere "üç takım elbise ve beş çeşit yemek" tahsis edilirken, "hasta, bir kâse erişte bile alamıyor ve genç bir insana günde sadece iki kâse pirinç lapası" veriliyordu. Siyasal iktidar sahiplerinin genç kadınlara ulaşma ayrıcalığı vardı ve kadrolar hareketin saflarında yer alan insanlara karşı seçkin ve soğuk bir tavır takınıyorlardı.

Aradan yarım yüzyıl geçtikten sonra, şimdi bile, Çinliler hâlâ Mao'nun Vang Şivey ve diğerlerine bilinçli bir tuzak mı kurduğu, yoksa yazarların tepkisi karşısında gafil mi avlandığı konusunda anlaşmazlık içindedirler.

Tipik biçimde Mao, bir ara Vang'ı Düzeltme Kampanyası için hassas biçimde gerekli bir hedef olarak, bir başka zaman da hareketin siyasal niyetinin altını oyan bir kişi diye betimleyerek her iki yorumu da destekledi. Ancak planlanmış olsa da olmasa da, Vang'ın çarmıha gerilmesi entelektüel muhalifin baskı altına alınmasında uygulanan bir model halinc geldi. Bu olaydan çıkarılan dersler, Mao'nun hayatta olduğu dönemde ve sonrasında Çin'deki yazarlara ve sanatçılara neredeyse değişmez biçimde uygulanacaktı.

Bütün bunlar bizzat Mao tarafından mayıs ayında edebiyat ve sanat konulu özel bir forumda ayrıntılı biçimde açıklandı. Mao hiciv ve eleştirinin zorunlu olduğunu, fakat yazarların ve sanatçıların devrimci bölünmenin hangi safına mensup olduklarını bilmeleri gerektiğini söyledi. Enerjilerini "proletaryanın sözde 'karanlığı'nı açığa çıkarmak için kullananlar" (Vang Şivey gibi) "küçük burjuva bireycileri"ydi ve "devrimci saflardaki za-

rarlılar"ı oluşturunyorlardı. Mao, sanatın amacının proleter siyasetlere hizmet etmek olduğunu söyleyerek devam etti. Yazarların ve sanatçıların "temel görevi" kitlelerin "sadık sözcüleri" haline gelmek, onların hayatlarının bir parçası olmak ve onların devrimci mücadelelerini övmekti.

Dört yıl sonra Vang, 1960'ların mücadele toplantılarının, daha ılımlı biçimde olsa da bir örneği olan, gösteri niteliğinde bir ideolojik mahkemeye çıkarıldı. Partili arkadaşları iki hafta boyunca onun hatalarını tartıştılar. Mao'nun siyasal sekreteri Çen Boda, Vang'ı bir sülûge benzeterek ve isminin yazılışından hareketle bir kelime oyunu yapıp, ona "Yoldaş bok kokusu" diye hitap ederek ortamı hazırladı. Cesur şair Ay Çing tekdüze bir ses tonuyla şöyle dedi: "Onun bakış açısı gericidir, önerileri zehirlidir; bu 'birey' yoldaş olmak şöyle dursun, 'insan' olarak bile betimlenmeyi hak etmiyor." Isyankar Ding Ling bile onu suçlamanın akıllıca olduğuna karar verdi. Düzeltme hareketinin mantığına göre, Vang'ın sadece tasfiye edilmesi yeterli değildi. Diğer yazarların onu kamuoyu önünde küçük düşürmeleri gerekiyordu. Bu "yargılama" on yıllarca Çinli komünistlerin muhaliflere yapacakları muamelenin önemli bir parçasını oluşturacak kolektif bir kınama uygulamasının başlangıcını belirledi.

Daha sonra Vang, Yazarlar Birliği'nden çıkarıldı. Bu, yazmasına artık izin verilmeyeceği anlamına geliyordu. Birlik üyelerinden birinin hatırladıklarına bakılırsa, "İdeolojik suçlamadan paçayı kurtaran herkes", yani kellesini kurtarabilenler, büyük bir ferahlama duyular ve gelecekte hep itaat etmeye karar verdiler.

Ne var ki Mao henüz yazarların gerekli dersi aldıkları kanaatinde değildi. Bizzat Vang geri adım atmamış ve yazdıklarının partinin iyiliğini amaçladığını savunmaya devam etmişti. Kang Şeng'e göre Yenan'daki entelektüellerin % 90'ı önceleri ona sempati duyuyorlardı. Bu durumda Düzeltme Kampanyası uzatıldı ve Vang'ı lanetleme çabaları artırıldı. "Mahkeme" sırasında Vang, Troçkist olmakla, "Parti karşıtı düşünceleri benimsemek"le, "pis ve iğrenç bir ruha sahip olmak"la "karşı devrimci bir bok çukuru"nun zihinsel evreni içinde yer almakla suçlandı. Bununla birlikte, Vang davası, kurtulması mümkün olabilecek hatalı bir yoldaşın yargılanması olarak görülüyordu. Ekim ayına gelindiğinde durum değişti. Vang resmen Guomintang casusu olmakla, "Zayıflatmak ve yıkmak için gizlice partiye sızan" Troçkist "Parti Karşıtı Beşli Çete"ye önderlik etmekle suçlandı. Sonunda siyasal bakımdan güvenilmez olduğu düşünülen iki yüz kişiyle birlikte partinin Güvenlik Polisi olan Sosyal Şube'nin görevlileri tarafından gözetim altına alındı ve Zaoyuan'daki gizli ÇKP cezaevine konuldu.

"Parti Karşıtı Çete" Kang Şeng'in ustalık kazandığı saf ve basit bir tertipten ibaretti. Vang ve bu çetenin üyesi oldukları iddia edilen iki genç çift doğru dürüst tanışmıyorlar ve aynı liberal görüşleri paylaşıyorlardı. Bu tam bir "komplo" idi. Yapılanları onaylayan Mao bile, daha sonra bunu önemsiz bir "hata" olarak göstermeye çalıştı. Ancak bütün

bunlar, Mao'nun izlediği strateji içinde Düzeltme Kampanyası'nın inceden inceye düşünülmüş diğer yönleri kadar önemliydi. En genelde partiye önderliğin hoşgörüsü sınırlarının fazla geniş olmadığını gösteriyor, sınırı geçenlerin Konfüçyüsçü kadife eldivenin bir yargıç baltasıyla yer değiştireceğini görmelerini sağlıyordu. Sınırı geçenlerin durumu, Mao'nun daha sonra belirttiği gibi, "halk arasındaki çelişkiler" olmaktan çıkarak "düşman ile bizim aramızdaki çelişkiler"e dönüşüyordu.

1942 sonbaharından itibaren Kang Şeng'e ilk kez (ama son kez değil) Mao'nun baltacı olarak gücünü kanıtlaması için tam yetki verildi.

"Hareketi gözetim altında tutan kadro", parti üyeliğindeki artışın Çan Kay-şek'in istihbarat servisinin gizli ajanlar sızdırmasına yol açtığı bahanesiyle, "casusları ve olumsuz unsurları" açıklamak üzere harekete geçirildi. "Casuslar", Mao'nun yaptığı melodramatik uyarıya bakılırsa "bir kürkün tüyleri kadar sık" idi. Ancak, Vang Şivey'in davasında görüldüğü gibi, "casus" sözcüğü çok geniş anlamda yorumlanıyordu. Muhafız fikirleri dile getirmek, ortodoks olmayan unsurlara karşı "liberalizm", düzeltme kampanyasında coşku eksikliği, GMD üyesi akrabaları olmak; bütün bunlar, kuşku uyandırmak için yeterliydi. Bu nedenle aralık ayı içinde Mao'nun onayıyla "gözetim hareketi", zanlıların "kurtulabilmek" için işkenceyle itirafa zorlandıkları bir "kurtarma hareketi" haline geldi. Bu Mao'nun özgün formülüyle, "Hastayı kurtarmak için hastalığı tedavi etmek"le uyum içindeydi, ancak parti içinde pek az kişinin beklediği türden yeni ve vahşi bir biçim kazanarak çarpıtıldı.

Temmuz 1943'te binden fazla "düşman ajanı" gözetim altına alınmış, yaklaşık yarısı suçunu itiraf etmişti. Kang, hazırladığı raporda, yeni üye olan parti kadrolarının % 70'inin siyasal bakımdan güvenilmez olduğunu bildirdi. Bir ordu muhabere okulundaki 200 öğrencinin 170'i "özel ajan" olmakla suçlandı. Mao'nun iktidar aygıtının merkezi olan Parti Sekreterliği'nde bile 60 görevliden 10'unun "siyasal sorunları" olduğu saptandı. Onlarca kişi intihar etti ve yaklaşık 40.000 kişi (toplam üye sayısının % 5'i) parti üyeliğinden ihraç edildi.

Mao'nun 1930'da AB-tuan'a karşı sürdürdüğü kampanya ile arada ürpertici bir benzerlik vardı. Ölü sayısı bu kez çok daha azdı, ancak işkence ve itiraf uygulamaları aynıydı.

Mao'nun yakınında olanlar da böyle düşünüyorlardı. 1943 yazında Çongçing'den Yen-an'a dönen Çu En Lay, Kang'ın partinin Beyaz bölgelerdeki yeraltı teşkilatının hainlerle dolu olduğu iddiasına karşı çıktı. Bunun üzerine Ren Bişi soruşturma yapmakla görevlendirildi. Mao'ya verilen soruşturma raporu hiçbir zaman açıklanmadı, ancak bu raporda Kang'ın uyguladığı yöntemlerin kesin bir dille eleştirildiği açıktı, çünkü ağustos ayında başkan Sosyal Şube soruşturmasını dizginlemeye başladı. İki ay sonra şöyle dedi: "Kimseyi öldürmemeliyiz. Çok sayıda insan tutuklanmamalı. Sıkıca bağlı kalmamız ge-

reken siyaset budur.” “Kurtarma hareketi” böylece sona erdi. Aralık 1943’te, hareketin başlamasından bir yıl sonra, suçlananların % 90’ının masum olduğu açığa çıktı. Bazıları ölmüş olan bu kişilerin itibarları iade edildi.

Mao’nun böylesine kötü biçimde denetimden çıkan bu “kurtarma hareketi”ne izin vermesinin sebepleri onun yönetim tarzını ortaya koyar.

Etkenlerden biri Futian’da olduğu gibi, milliyetçilerin baskısıydı. Ancak çok daha önemlisi, bir önderin asla yumuşak görünmemesi gerektiği kanaatine sahip olmasıydı. 1943’te ellinci yaş gününü kutlamaya hazırlanan Mao iktidar kullanımında uzun çiraklık döneminin sonuna gelmiş bulunuyordu. 1920’lerde ve 1930’ların başında uğradığı yenilgiler ona, savaşta olduğu gibi siyasette de hedefin, yaralı düşmanın ertesi gün kalkıp savaşmasını önlemek için muhalifleri yok etmek olduğunu öğretmişti. Bu, Mao’nun Vang Ming’i uygulamakla suçladığı o eski ve itibarsız “sert mücadele ve acımasız darbeler indirme” siyasetlerine bir dönüş anlamına gelmiyordu. Ancak ikna yöntemlerinin korkuyla desteklenmesi gereğinin üstü kapalı biçimde kabul edildiğini gösteriyordu. Devrim bir gece ziyafeti değildi.

Vang Şivey bu bilinçli belirsizliğin örnek kurbanıydı.

Vang’ın tutuklanmasından sonra Mao onun ne serbest bırakılmasını ne de öldürülmesini emretti. Vang Şivey tutuklu kaldı. O artık, “Kül rengi bir yüzle, bir el kitabından alıntılar yapıyormuş gibi” konuşan genç bir adamdı. Diğer partililere Mao’nun işaret ettiği yoldan sapmaları halinde kendilerini nasıl bir kaderin beklediğini gösteren canlı bir uyarı olarak hizmet ediyordu.

1947 baharında komünistler Yenan’dan çekildiklerinde He Long yerel askeri komutan olarak bölgede kaldı. Batılılar onu genellikle Kızıl Ordu’nun Robin Hood’u olarak tanımlıyorlardı. Çılgınca cesur, romantik bir kişiydi. Zenginlerden nefret ediyor ve var gücüyle yoksulların yanında yer alıyordu. Ancak diğer generaller gibi He Long da katı ve acımasız bir adamdı. Vang gibi entelektüellerden nefret ediyordu. Genç askerler cephe- de ölürlerken onlar yazma özgürlüğü olmadığı için sızlanıyorlardı. Vang Şivey bir sabah vakti He Long’un emriyle, San İrmak yakınlarındaki bir köyde baltayla idam edildi. Mao bunu işittiğinde dudaklarını ısırды, ama bir şey söylemedi.

Mao’nun partinin yüksek önderi olarak ortaya çıkışıyla birlikte kişilik kültürü de gelişti. Daha 1920’lerin sonunda, güney Çin’in Kanton lehçesiyle konuşan köylüleri, Mo Tak Chung adında, yetkililerin asla yakalayıp öldüremedikleri bir eşkıya reisi hakkında efsaneler anlatıyorlardı. Ancak Mao imgesini Çin komünizminin taşıyıcısı olarak ülke çapında tanıtmaya kararı, on yıl sonra, Edgar Snow’un *Çin Üzerinde Kızıl Yıldız*’ının yayımlanmasıyla gerçekleşti. Snow, Mao’da “belirgin bir doğaüstü güç” algıladığını yazmıştı.

Mao da bunu hissediyordu. 1935 kışında kuzey Şensi kırlarını betimleyen bir şiirde içindeki tutkuyu olanca gücüyle ortaya koyuyordu. Şiirin ilk satırları şöyleydi:

*Yüz fersah buzlarla kaplıdır geçilmez,
Bin fersahta kar girdapları...
Dağlar gümüş yılanlar gibi dans eder,
Zirveler balmumundan beyaz filler gibi yuvarlanır,
göklere meydan okuyarak.*

O sırada Mao'nun düşünceleri kadim Çin önderleriyle meşguldü. Onlar da aynı yerde durup aynı manzarayı seyretmişlerdi. Çin, Han, Tang ve Song hanedanlarının kurucu imparatorları ve Moğol Cengiz Han! Mao, hepsinin zafer kazandığını ama gene de kutsalı olduklarını yazdı. "Çağımızın gerçek kahramanlarını aramalıyız," diyordu Mao.

Kıyaslama nefes kesiciydi.

Kızıl Ordu'nun sayıları sadece birkaç bini bulan, yetersiz biçimde silahlanmış adamı toplayabildiği bir sırada Mao, kendisini emperyal geçmişten miras kalan ihtişamın postuna oturmaya hazır bir kişi, yeni bir komünist çağın kurucusu olarak görüyordu.

Böylece Uzun Yürüyüş'ün sona ermesinden itibaren Mao istisnai bir rol oynamaya yazgılı, olağanüstü bir adam olduğu fikrine kendisini hazırladı.

Haziran 1937'de, ÇKP'nin yeni haftalık yayın organı *Kiefang* (Kurtuluş) ilk kez onun resmini yayımladı. Tahta kalıpla basılmış resimde Mao'nun yüzü Çin'de imparatora tapmayla özdeşlenen geleneksel bir motif halinde, güneş ışınlarıyla aydınlatılmış olarak görölüyordu. Altı ay sonra yazılarından oluşan ilk derleme Şanghay'da basıldı. 1938 yazında, Mao'nun sadık yardımcısı Lin Piao onun "önderlik dehası" hakkında yazdığına, bir dönüm noktası daha geçilmiş oldu. Bu sözler Mao'nun hayatının sonraki dönemlerinde kendisini bile rahatsız edecek ölçüde sık kullanılacaktı.

Mao'nun çevresindeki insanlarla ilişkisinde de, ilk bakışta göze çarpmayan bir değişiklik olmuştu.

Yenan'ın ilk günlerinde Batılı ziyaretçiler insan ilişkilerindeki teklifsizliğin cazibesine kapılmışlardı. Mao önceden haber vermeksizin bir akşam yemeğine ya da kâğıt oynamaya gelebiliyordu. Komintern danışmanı Otto Braun, "Orada sosyal hayat denebilecek bir şey gelişti," diyordu. Cumartesi geceleri dans ediliyor ve Agnes Smedley'in yorumuyla "ritim duygusundan yoksun" olmasına rağmen Mao kadın arkadaş edinme fırsatı sağladığı için bu gecelerden büyük bir zevk alıyordu. Amerikalı komünist Sidney Rittenberg böyle bir gecenin geç saatlerini hatırlıyordu.

Gitar, iki keman ve bir saksafon ya da klarnet sesi işitiyordum... Birisi kapıyı

aralık bırakmıştı. İçeriye bir göz attım. Orada, odanın tam karşısında Başkan Mao Zedung'un gerçek boyutlarda bir portresini gördüm. Geniş alnı ve çehresinden, küçük, neredeyse kadınsı ağzından onu hemen tanıdım. Kapı aralığıyla çerçevelenmişti. Arkasında kireç boyalı bir duvar vardı. Bir arslanı andıran başı sert, neredeyse meşum görünüyordu. Bu tablo sadece bir iki saniye sürdü. Daha sonra çalgıcılar bir fokstrot çalmaya başladılar ve portre birden canlandı, döndü, partnerine bir işaret yaptı ve zeminde süzülerek ilerledi.

Bu rahat dostluk görüntüsünün, bir Amerikan diriliş kampı atmosferinin, abartılı hareketlerin ve eğlence havasının ardında artık yeni bir resmiyet geliyordu.

1938 baharında, serbest kadınlar kuşağının dikkate değer bir örneği olarak savaş arası yıllarda tek başına Doğu gezisine çıkan Violet Cressy-Marcks, Mao'nun Fenghuangshan'daki evine götürüldüğünde dış kapıda elinde hafif makineli bir tüfek bulunan bir asker, iç tarafta da elinde "hayatımda gördüğüm en büyük çekilmiş bir kılıç" taşıyan diye tanımladığı bir başka kişinin nöbet tutmakta olduğunu gördü. On yıldan daha kısa bir süre önce Kinggangshan'da, hattâ Ruykin'de, Mao'nun ve diğer önderlerin, köylülerin arasında yaşadıkları günler artık gerilerde kalmıştı. Kapsayıcı bir hiyerarşi duygusu vardı. Mao artık kimseyi ziyaret etmiyor, insanlar ona geliyorlardı. O yılın sonuna doğru kasabadaki tek aracı, hibe edilmiş bir Chevrolet minibüsü kendi kişisel ulaşımı için kullanmaya başladı. Arabanın üzerinde "Ambulans: New York Çinli Çamaşırhane Çalışanları Ulusal Selamet Birliği'nin Armağanı" sözleri yazılıydı. Politbüro'nun diğer üyeleri yürüyorlardı.

Mao için düzülen "en yaratıcı", "en nitelikli", "en yetenekli", "en güvenilir" gibi övgülerden hoşlanmayanlar da vardı. Mao'nun en istikrarlı destekçilerinden biri olan Liu Şaoçi bile bir uyarıda bulunma ihtiyacı duydu. Marksizm Çinileştirilirken, diye yazdı, "körüne körüne hareket etmemeli, hiçbir idole tapınmamalıyız."

Ancak Kasım 1942'de Avrupa'dan bu türden tereddütlere son veren haberler geldi. Mao'nun sözleriyle bir "Kızıl Verdun" olan Stalingrad savaşı bir dönüm noktasına işaret ediyor, faşist Mihver'in nihayet çökmek üzere olduğunu ve Çinli milliyetçiler ile komünistler arasındaki çatışmanın kısa süre içinde yeniden başlayacağını haber veriyordu.

Her iki kamp da dikkatini ülkenin sadakatini sağlamak için simgesel bir başkent inşa etme ihtiyacına yöneltti. 10 Mart 1943'te Çan Kay-şek Çin'in Kaderi başlıklı kitabını yayımladı. Kitapta kendisinin Çin'in hükümdarı olduğunu iddia ediyordu. Birkaç gün sonra Mao politbüro başkanlığına yükseltildi ve Komünist Partinin en önde gelen kişisi haline geldi. Bölge ve nüfus bakımından güçler dengesi önemli ölçüde Çan'ın lehineydi. Ancak bu oransızlık hızla küçülüyordu. Çan'ın kitabı beyaz bölgelerdeki okullarda ve üniversitelerde zorunlu olarak okutuluyordu. Mao'nun Marksizmin Çinileştirilmesine

ilişkin yazıları ise Kızıl bölgelerde yol gösterici öğreti haline geldi.

İki ay sonra Stalin Batılı müttefiklere bir jest olarak Komintern'i dağıtığında Mao'nun konumu biraz daha güçlendi. ÇKP artık gerek teorik olarak gerekse fiilen bağımsız bir ulusal partiydi.

İki partinin rekabetindeki kişisel boyut keskinleştikçe Mao'nun çevresindeki kişilik kültü yeni boyutlar kazandı. Temmuzda kuşkularından vazgeçmiş olan Liu Şaoçi dizgin-siz bir övgü sürecini ateşledi. Mao'yu göklere çıkaran bir makalede, partinin gelecekte hata yapmamasının yegâne güvencesinin "Mao Zedung'un önderliğinin her yere nüfuz etmesi"ni sağlamak olduğunu iddia ediyordu. Makale, politbüro üyeleri Çu Enlay ve Çu De'nin diğerleri kadar çılgın bir onaylama korosuna katılmaları için işaret oldu. Birkaç ay sonra Yen'an'ı ziyaret eden iki Amerikalı gazeteci, Theodore White ve Annalee Jacoby, Mao'nun "hayranlığın zirvesinde", "mide bulandırıcı, neredeyse kölece bir belâgatla dü-zülen muazzam övgüler"in nesnesi olduğunu bildirdiler. Gene bu gazetecilerin yazdık-larına göre, daha da çarpıcı olan, Mao'nun önder konumundaki arkadaşlarının, "kendi-leri de yüksek rütbeli olan adamların, Mao'nun serbestçe yaptığı konuşmalar üzerine, bilgi çeşmesinden içer gibi düştükleri gösterişli notlar" idi.

"Mao Zedung düşüncesi" (*Mao Zedong siçiang*) sözü o sıralarda icat edildi ve Mao'nun "Seçme Eserler"inin ilk baskısı yapıldı. Maoist "Doğu Kızıldır" marşı da o sıralarda yazıl-dı:

Doğu Kızıldır, güneş oradan yükselir.

Çin'de bir Mao Zedung doğar.

Halkın mutluluğu için uğraşır.

O halkın Büyük Kurtarıcısıdır.

Mao'nun portresi köy duvarlarına ve Kızıl Çin'deki bütün kamu binalarının üzerine res-medildi. Okullara onun adı verildi: Yen'an'da Zedung Genç Kadrolar Okulu, Şandong'da Zedung Gençlik Okulu. Henüz yürümeye başlayan çocuklara şu şarkı öğretiliyordu: "Hepimiz Çinliyiz, Mao'nun küçük iyi çocuklarıyız."

Ertesi kış emek kahramanları Mao'yu Çin'in "selamet yıldızı" olarak selamlayan me-sajlar gönderdiler. Bu sözler Çinlilerin zihninde imparator ile cennet arasındaki kadim bağı ifade ediyordu. 1944 baharında Mao, eski çağlarda imparatorun simgesel olarak ilk saban sürüşünü gerçekleştirmesi gibi, mevsimin ilk darı tohumlarını ekmeye davet edil-di.

Ama hâlâ eksik olan bir unsur vardı.

Bütün Çin tarihi boyunca geçmişin yeniden kurgulanması yeni bir hanedanın iktidara yerleşmesi için gerekli siyasal zeminin oluşturulmasında önemli bir rol oynamıştı. Mao için

Stalin'in Rusya'da verdiği örnek de vardı. Sovyet diktatörünün bütün hasımlarını yok ettiği Büyük Temizlik hareketinin ardından gerçekleştirdiği ilk girişimlerden biri, 1938 yılında Sovyet parti tarihine ilişkin kendi anlatımını, *Kısa SBKP (Bolşevik) Tarihi*'ni yayımlamak olmuştur. Bu kitap Çince'ye çevrildi ve bir yıl sonra Yenan'daki kadronun incelemesine sunuldu. Sonuç olarak bu kitap Mao'nun partili yoldaşlarına da bir mesaj oluşturacak şekilde Düzeltme Kampanyası sırasında kullanılan metinler arasında yer aldı.

Ancak Mao, hassas bir tutumla "Parti tarihinin aydınlatılması" denilen şeyden kaçınmaya devam etti.

Sorunun kritik noktası, Mao'nun Stalin gibi –çağlar boyunca diğer Çinli önderler gibi– hiçbir rakip otorite kaynağına katlanamayacak olmasıydı. Partinin ilk dönem önderlerinin, Çen Dusi ve Li Lisan'ın zaten itibarlarını kaybetmiş olmaları yeterli değildi (bir kahraman gibi ölmemiş olsaydı Çu Çiubay için de aynısı geçerli olacaktı). Vang Ming'in ve Bo Gu'nun siyasal çizgisinin gözden düşmüş olması yeterli değildi. Maoist olmayan fikirlerin açığa çıkarılarak çürütülmesi sonuna kadar götürülmeliydi. Çin'in emperyal geçmişinde de bu konuda örnekler eksik değildi. Büyük Çin İmparatoru Çianlong onsekizinci yüzyılda fitneci düşünceleri kökünden söküp atmak için bütün zamanların en deşet verici engizisyonlarından birini uygulamıştı. Mao da ancak parti içindeki bütün entelektüel alternatiflerin ortadan kaldırılması, en yakın kıdemli çalışma arkadaşlarından başlayarak bütün kıdemli görevlilerin daha önceleri kendi hasımlarıyla özdeşlenen hatalı siyasetleri destekleyerek hata yaptıklarını halkın önünde itiraf etmeleri halinde kendi yönetiminin güvence altına alınmış olacağını içgüdüsel olarak hissediyordu.

Mao'nun kurduğu denetimin dilediği ölçüde gerçekleştiği konusunda nihayet tatmin olmasına kadar bir on sekiz ayın daha geçmesi gerekecekti.

Mao'nun adamı olarak Liu Şaoçi 1943'ün sonundan 1944 baharına kadar Vang Ming'i iktidara taşıyan Dördüncü Plenum'a karşı başlatılan saldırıya önderlik etti. Adı Vang Ming'le birlikte anılan herkes, Çang Ventian'dan Çu Enlay'a kadar kendilerini alçaltacak şekilde özeleştiri yaptılar ve kendi mücadele arkadaşları tarafından da eleştirildiler.

Bu süreç özellikle Çu için acı verici oldu. Mao en az iki kez Çu'nun geçmişine, ilkesizliğine ve hangi grup yönetimdeyse onun yanında yer alma eğilimine bizzat şiddetli saldırılarda bulundu. Çu, Kiangsi'de Geri Dönen Öğrenciler'in yanında yer almıştı. 1937'den sonra Vang Ming'i desteklemişti. Mao bu kez onun yeterince ders aldığından emin olmak istiyordu.* O sırada Başkan'ın yakın müttefiklerinden biri olan Ren Bişi'nin

* Eski Komintern şefi Dimitrov'un aralık ayında Mao'ya bir telgraf göndererek Çu'yu (ve Vang Ming'i) liderlik kademesinde tutma ricasında bulunmasına bu gelişmelerin yol açtığı açıktır. Bu dönemin uzmanı olan parti tarihçilerine göre, Mao'nun Çu'ya yönelik eleştirilerinin özgün metinleri merkezi arşivlerde bulunmaktadır. 1949'dan sonra Mao'nun bunları iki kez okumak istediği bildirilmiştir. Anlaşılan her iki seferde de Çu'yu kamuoyu önünde azarlamayı düşünüyordu. Bunlardan biricisinde, 1956'da Çu iktisadi büyüme hızını yavaşlatarak onu kızdırmıştı. İkincisi ise Kültür Devrimi sırasındaydı.

de Vang Ming'le eski bağlarından ötürü kınanması gerekiyordu. Kang Şeng, daha önem-siz bir kişi olan Deng Fa'yla (Güvenlik Şefi olarak onun önceli ve 1931'de Fukian'da ger-çekleştirilen kanlı tasfiyenin mimarı) birlikte "kurtarma hareketi" sırasında yaptıkların-dan ötürü eleştirildi. Vang Kiasiang (Moskova'ya dönmüştü) ve Vang Ming (hastaydı) gi-bi o sırada orada bulunmayanlar dışında her önder Mao'nun fikirlerine bir nedamet ve saygı ritüelinden geçirildi. Bunun tek istisnası her zaman Mao'nun yanında olduğunu id-dia eden Liu Şaoçi'ydi; sergilediği kibirli tutum sonunda düşüşüne neden olacaktı.

Nisan 1944'te, bütün muhalefetin susturulması üzerine Mao kendini cezalandırma törenlerine son vermeye razı oldu. Vang Ming ve Bo Gu'nun parti karşıtı suçlarından ötürü eski Rus Bolşevikleri gibi cezalandırılmayacaklarını ilân etti. Parti siyaseti yeniden uzlaşma yönünde dümen kırdı.

Mao bir araya gelen kadroları özel biçimde selamlayarak "kurtarma hareketi"nin aşırılıkları için sessizce özür diledi. O aşamada parti içindeki tanrısal konumuna rağmen, dinleyicileri kendisini alkışlamadan önce bir kez değil üç kez eğilerek onları selamlamak zorunda kalması, kampanyanın yol açtığı nefretin derinliğini gösteren bir ölçüydü. Bu jest ve alkışlar mazeretlerinin kadrolar tarafından kabul edildiğini gösteriyordu.

Parti tarihinin yeni ve kabul edilen versiyonunda Mao'nun Çen Dusiu, Çu Çiubay, Li Lisan ve Vang Ming'in "yanlış görüşleri"ne karşı verdiği mücadeleler ve kendisinin 1935'ten beri savunduğu doğru fikirlerin zaferi tek ve süreklilik gösteren bir bütünün birbiriyle bağlantılı unsurları olarak gösterildi. Bu şekilde yaratılan efsane 1960'lara ve pek çok Çinli için daha da sonrasına kadar etkisini sürdürecekti: Mao geçmişte daima haklı olduğuna göre, gelecekte nasıl haklı olamazdı?

"Parti Tarihinin Bazı Sorunları Üzerine Karar" başlıklı resmi metin Nisan 1945'te Merkez Komitesi'nin tamamı tarafından onaylanıncaya dek bir yıl geçti. Bu arada metin on dört kez gözden geçirildi, çünkü neredeyse her kıdemli komünist doğrudan katıldığı olayların yorumuna kişisel bir katkıda bulunuyordu. Aslında bu meselelerin bazı ayrıntıları o kadar tartışmalıydı ki, tartışma konularını ilk kez ortaya konuldukları Yedin-ci Kongre'den daha küçük ve daha kolay denetlenen plenuma aktarmak gerekti. Bir-liği sağlamak için Bo Gu taslak komitesi üyeliğine alındı. Bu atama, daha önce izlediği siyasetlere ilişkin eleştiriye bizzat onayladığını gösteriyordu. Vang Ming ise sonunda ha-talarını kabul ettiğini gösteren bir mektup yazmaya ikna edildi. Aynı birlik duygusunun kongreyi de kapsamayı sağlandı. Mao'nun ısrarıyla Bo ve Vang Merkez Komitesi'ne son kez olsa da yeniden seçildiler. Sol sapmalarından ötürü kınanan Li Lisan o sırada son on beş yıldır utanç içinde yaşamakta olduğu Sovyetler Birliği'nde bulunuyordu ve Kong-re'nin toplandığını ve kendi üyeliğinin devam ettiğini bile bilmiyordu.

Mao sadece sekreterliğin ve politbüro'nun değil bütün partinin başkanı oldu. Liu Şa-oçi iki numara ve Mao'nun muhtemel vârisi olarak onaylandı. Çu Enlay üçüncü sırada

geliyordu, ancak Düzeltme Kampanyası'ndan sonra hâlâ denenme sürecinde olduğunu gösteren bir işaret olarak Mao onun Merkez Komitesi listesinin ancak altlarında yer almasına izin vermişti. Bu durum, Çu'nun kendi gücünden ötürü değil, Başkan istediği için görevlendirildiğini incelikli bir tutumla gösteriyordu. Başkomutan Çu De dördüncü, Ren Bişi ise beşinci sıradaydı.

Yedinci Kongre sona erdiğinde Mao nihayet Zunyi'den beri uğraştığı, iktidar, ideoloji ve karizma kaynaşmasını sağlamayı başarmıştı. Mao'nun daha sezgili olan ziyaretçileri, yapılan bu değişiklikleri yıllarca belli belirsiz de olsa hissetmişlerdi. 1939'da Edgar Snow onun bilgelere özgü bir sükûnet kazandığını gördü. Evans Carlson onun dalgın ve uzak bir havada olduğunu kaydetti. Ancak en iyisini, Mao'yu Çu Enlay ile kıyaslarken Sidney Rittenberg yazdı. "Çu'yla birlikteyken," diyordu, "bir yoldaşla ... birlikte olduğumu hissediyorum. Mao'yla birlikteyken ise tarihin karşısında oturmakta olduğumu hissediyorum."

1944 yazında Avrupa'daki savaş belirgin biçimde Müttefikler lehine gelişmeye başladı. İtalya teslim oldu. Amerikan ve İngiliz öncü güçleri Normandiya'ya çıkarma yaptılar. Bir zamanların yenilmez Alman ordusu Rus saldırısıyla doğudan sökülerek kendi sınırlarına kadar püskürtüldü. Asya'da da Japonya sallantıdaydı. Japonların Çin'de başlattıkları büyük saldırı devam ediyor, fakat imparatorluk güçleri Pasifik bölgesinde geriliyorlardı. Tokyo'daki Yüksek Komutanlık o zamana kadar akla gelmeyen, ülke adalarının savunulmasını düşünmeye başladığında Stalin ve Roosevelt savaş sonrası düzenin sağlanmasıyla ilgilenmeye başlamışlardı.

22 Temmuz 1944 günü ABD işaretleri taşıyan bir uçak Yenan'ın üzerinde görüldü. Bu olay beş buçuk yıl önce Vang Ming'in gelişi kadar büyük bir heyecana neden oldu. Heyecanın sebebi sadece uçağın gelişi değildi. Uçak inişe geçtiğinde sol tekerleği pistteki bir tümseğe çarptı ve dengesini kaybetti. Derken uçağın sol pervanesi koparak pilot bölümüne çarptı ve gövdede büyük bir delik açtı. Uçak büyük sarsıntılarla durdu. Amerika'nın Çinli komünistlerle resmen ilişki kurmak için gerçekleştirdiği ve Dixie Misyonu denilen ilk ve son açık girişim (1970'lerin başına kadar) böyle başladı. Şaşırtıcı biçimde kimse yaralanmadı ve ABD irtibat subaylarından oluşan küçük grup Çu Enlay tarafından karşılandıktan sonra kalacakları yere götürüldüler. Tarafların birbirini tanıma deneyimi de böylece başlamış oldu. Amerikalılara bir şey isteyecekleri zaman "Boy!" diye bağırma-maları, nazik bir ses tonuyla kendi *çaodaiyuan*larına ya da "misafirperver subay"larına başvurmaları hatırlatılmıştı. Çinliler ilk kez kendilerini komünist olmayan bir grup Batılıyla yarı diplomatik bir ilişki içinde buldular. Mao ilişkinin tonunu belirleyerek, *Kiefang ribao*'nun "Dostlarımız" diye manşet atmasını ve misyonun iyi karşılanmasını sağladı.

Kendisi ve diğer önderler, Yenan'ın başlıca sosyal faaliyeti olan cumartesi gecesi danslarını yerinden eden Hollywood müzikallerini ve Charlie Chaplin'in *Modern Zamanlar*'ı gibi filmleri, benzinle çalışan bir film gösterme makinesiyle ilk kez seyretmek için davet edildiler.

Gayriresmi olarak atanmış bir grup olarak ABD Gözlem Misyonu'nu gönderme kararı, her biri kendi çıkarlarını diğer ikisi aleyhine kollamaya çalışan Roosevelt, Stalin ve Kay-şek arasında gerçekleşen üç köşeli manevranın parçasıydı.

Amerikalılar Generalissimo'nun yozlaşmış, otoriter ve giderek gözden düşen rejiminin, savaşı etkin biçimde sürdürme yeteneksizliği karşısında düş kırıklığına uğramışlardı. Milliyetçiler ile komünistler arasında bir anlaşma yapılmasını, böylece sürekli birbirini gözetleyecek yerde işgalciyi sürüp çıkarmak için güçlerini birleştirmelerini istiyorlardı.

Çin'de bir Amerikan himayesinin oluşmasından endişelenen Stalin gelecekte çıkabilecek bir Büyük Güçler mücadelesinde Çin'in tarafsızlığını güvence altına alacak şekilde milliyetçi hükümetle anlaşmaya varılmasını ve Rusya'nın Mançurya'daki "özel çıkarlarını"nın, özellikle de demiryolu ve liman imtiyazlarının kabul edilmesini istiyordu. GMD ile komünistler arasında da bir anlaşmadan yanaydı.

Generalissimo ise GMD-ÇKP müzakerelerine kesinlikle karşıydı. Ancak, hem Washington'dan hem de Moskova'dan gelen baskılar karşısında, duraksayarak da olsa razı olmak zorunda kaldı. 7 Kasım 1944'te Başkan Roosevelt'in kişisel elçisi Tümgeneral Patrick J. Hurley arabulucu olarak faaliyette bulunmak üzere Yenan'a gitti.

Ne yazık ki generalin yolda olduğunu haber vermek kimsenin aklına gelmedi. Dixie misyonunun ihtiyaçlarını karşılamak için haftada bir kez Çonking'den gelen ABD uçağı indiğinde havaalanında olan Çu Enlay, "uzun boylu, kır saçlı, asker tavırlı ... göğsü ABD'nin o zamana kadar girdiği bütün savaflara bizzat katıldığını gösteren şeritlerle dolu ... çok iyi dikilmiş bir üniforma giyen, gayet yakışıklı bir adam"ın uçaktan indiğini görünce çok şaşırıldı. Bu seçkin ziyaretçinin kim olduğu kendisine söylendikten sonra Çu hemen Mao'ya koştu ve misafiri korumak üzere derhal bir piyade bölüğü tertip edildi. Fakat günnün sürprizleri yeni başlıyordu. Zamanla petrol milyoneri olmuş Oklahomalı bir öksüz olan Hurley, bir tavuskuşu kadar süslü fakat boş biriydi; üstelik kameralara oynamaktan hoşlanıyordu. Misyon üyelerinin hatırladıklarına bakılırsa, selam verirken, "azametli bir poz takındı, göğsünü şişirdi [bu arada şapkasını havada sallıyordu] ... ve kuzey Çin sessizliğini Choctaw kızılderililerine özgü tüyler ürpertici bir "Yahoooo!" cılgılığıyla bozdu." Mao ve Çu De hayretler içinde, gözlerine inanamıyormuş gibi bakıyorlardı.

Hurley'in üç günlük ziyareti Çin'e ilişkin yanlışlar konusunda bir örnek olaya dönüştü. Bu yanlışlar yirmi beş yıl sonra Richard Nixon başkan olana kadar ABD siyasetini belirleyecekti.

Hurley, Mao'ya "halkın halk tarafından halk için yönetimi"ne dair tumturaklı sözlerle dolu bir anlaşma taslağı sundu. Metni bizzat kaleme almıştı ve görünüşe bakılırsa, komünistlerin imzalaması halinde Çan Kay-şek'in Amerikan baskısı altında aynı şeyi yapmaktan başka seçeneği kalmayacağını düşünüyordu. Generalissimo, Hurley'in metninde yer alan, Komünist Parti'nin yasallaşması, askeri malzeme tedarikinde komünistler ile milliyetçi güçlere eşit muamele edilmesi gibi önemli noktaları kabul etmek istemiyordu. Mao'nun bir koalisyon hükümeti kurulması için yaptığı biraz değişik öneriye ise kesinlikle karşıydı. Hurley'in yaptığı gaf durumun biraz daha aydınlanmasını sağladı, çünkü Yen'an'da Mao'nun karşı önerilerini "dürüst ve adil" bulduğunu açıkça belirtmişti. Mao ve Hurley, nihai taslağı bir iyi niyet göstergesi olarak imzaladılar.

Barış çabası iki hafta sonra durdu. Dixie Misyonu'nun komutanı Albay David Barrett aralık ayında çabaları canlandırmak için son bir girişimde bulunduğu zaman, Mao'nun suçlamalarının son darbesine maruz kaldı.

General Hurley, Yen'an'a geldi ve Guomindang ile hangi şartlarda işbirliği yapacağımızı sordu. Beş noktadan oluşan bir öneri sunduk ... General Hurley şartların gayet adil olduğunu kabul etti... Generalissimo bu şartları reddetti. Şimdi de Birleşik Devletler geliyor ve ciddi ciddi bizden özgürlüğümüzden fedakârlık etmemizi gerektirecek karşı önerileri kabul etmemizi istiyor. Bu tavır anlamakta güçlük çekiyoruz... Eğer ... Birleşik Devletler o cürümüş kabuğu, yani Çan Kay-şek'i desteklemeye devam etmek istiyorsa, bu kendi bileceği bir iştir. Biz Çan Kay-şek gibi değiliz. Hiçbir ülkenin bizi desteklemesine gerek yok. Özgür insanlar gibi ayakta durabilir ve kendi ayaklarımızın üzerinde yürüebiliriz.

Barrett, Mao'nun tutumunun "aşırı derecede inatçı" olduğunu ve çeşitli defalar şiddetli bir öfkeye kapıldığını bildirdi. "Defalarca avazı çıktığı kadar bağırdı. 'Daha fazla boyun eğemeyiz!', 'O alçak Çan!' ve 'Burada olsaydı yüzüne söverdim!' diye bağııyordu. Çu En-lay, Başkan Mao'nun söylediği her şeyi sakın, soğukkanlı bir dille destekliyordu. Kendi konumlarının gücünden gayet emin olan bu iki zeki, amansız ve kararlı liderle boş yere konuştuğumu hissederek görüşmeyi kestim."

Mao'nun bütün bu hareketleri kesinlikle aktarılması için yaptığı izlenimi vardı. Ancak Barrett'in vardığı sonuç komünistlere büyük bir itibar kazandırdı. 1944'ün sonunda komünistlerin 700.000 askeri vardı ve nüfusu 90 milyonu bulan bir bölgeyi denetliyorlardı. Çan Kay-şek'in ise 1,5 milyon askeri vardı ve 200 milyon kişinin bulunduğu bir bölgeyi denetliyordu. Mao'nun birkaç ay sonra uyardığı gibi, Guomindang "hâlâ aşılması zor" bir gücü ve Kızıl Ordu onları tehlikeli biçimde küçümsüyordu.

Bütün bu gelişmelerin ardından, General Hurley'in barış çabası, gösteri niteliğinde olsa da, Mao'nun işine yaradı. Çan Kay-şek'i komünist davanın meşruluğuna yardımcı olan ve hem Amerikalı müttefikine hem de siyasal nedenlerden çok yurtseverlik nedeniyle kendisini destekleyen bütün Çinlilere ters düşmeksizin sona erdiremeyeceği tartışmalara kilitledi.

ABD'nin arabuluculuğu, Dixie Misyonu'nun gelişinden sonra Yen'an'a akın eden yabancuları, ÇKP'nin ılımlı bir parti olduğu, esas olarak tarım reformcularından oluştuğu, ismi kadar komünist olmadığı konusunda ikna ederek, komünistlere ülke dışındaki imajlarını düzeltme fırsatı verdi. Bu yolu altı ay kadar önce bizzat Stalin açmış, ABD Büyükelçisi Averill Harriman'a, Mao ve arkadaşlarının iyi yurtseverler, ancak "margarin komünistleri" olduklarını söylemişti. Bu sözle, onların gerçek Marksist-Leninistler olmadıklarını anlatmak istiyordu. Bu görüş sadece Stalin'in bir ÇKP-GMD barış anlaşması için gösterdiği çabalara uygun düşmekle kalmıyor, aynı zamanda Mao'nun doktrin bakımından ortodoks görüşlere sahip olduğu konusunda taşıdığı gerçek kuşkuları da yansıtıyordu. Mao'nun "Yeni Demokrasi" platformuna da uygun düşüyordu. Bu platform ÇKP'nin acil hedefinin Sovyet tarzı bir komünizm değil, bir karma ekonomi olduğunu gösteriyordu. Hurley'in yaptığı görüşmelerin ardından bu "ılımlılık kampanyası" daha yüksek bir düzeye çıktı ve güçlü bir Amerikan yanlısı eğilim kazandı. Mao "komünist" sözcüğünü atmak ve "kendimize Demokratik Parti demek daha uygun olabilir mi?" diye yüksek sesle düşünmeye başladı. ABD'nin Çin'in modernleşmesine yardımcı olmaya "en uygun ülke" olduğunu düşünüyor ve Sears Roebuck şirketinin posta yoluyla Çin'le iş yapmak isteyip istemeyeceğini sorarak Amerikalı bir muhabiri şaşırtıyordu.

Mao'nun bu tavırları gayet bilinçliydi ve gerçek düşüncelerini yansıtmıyordu. Ancak etkin bir propaganda imkânı sağladı. Ocak 1945'te komünistler ABD Dışişleri Bakanlığı ile gizli görüşmeler yapıyor ve Mao ile Çu'nun Roosevelt'le görüşmek üzere Washington'u ziyaret etmelerini öneriyorlardı. Çan Kay-şek'in Batılı hükümetlerin destekleyebilecekleri tek saygın lider olduğu iddiası ansızın sorgulanmaya başladı. Mao ABD'nin komünist-milliyetçi çatışmasında tarafsız kalabileceğini umut etmeye başladı. Hurley misyonunun başarısızlığından sonra umutları biraz daha arttı.

Bir ay sonra yapılan Yalta zirvesi suları tekrar bulandırdı.

Roosevelt ve Stalin Çan Kay-şek rejiminin ABD'nin hâkim olduğu Pasifik bölgesini Sovyetler'in hâkim olduğu Kuzey Doğu Asya'dan ayıran bir tampon olarak görülmesi konusunda anlaşılabilir. Mao'yu hiç tanımayan Stalin, anlaşmanın bir parçası olarak, milliyetçi hükümete karşı ÇKP'ye desteklememe vaadinde bulundu. Dolayısıyla, hem ABD hem de Rusya kendilerine yakın olan güçlere bir koalisyon hükümeti kurmaları için baskı yapmaya başladılar.

Mao, Yedinci Kongre'ye sunduğu raporda, iktidara, barışçı bir alternatif yoldan ulaş-

mak için kapsamlı bir strateji oluşturarak durumu kabullenmiş göründü. Ancak kuşku lu olduğu anlaşıyordu. Aynı günün geç saatlerinde delegelere hitaben yaptığı hazırlık- sız ve tuhaf bir konuşmada, Çan Kay-şek'in pis suratlı bir adam olduğunu söyledi ve onu bir "sokak serserisi" olarak tanımladı. "Siyasetimiz onu, kendi kafasını kesmeye değil, su- ratını yıkamaya [başka deyişle reform yapmaya] davet etmek olmuştur ve şimdi de öyle- dir," dedi. "[O halde] 'Yüzünü yıkarsan evlenebiliriz, çünkü birbirimizi hâlâ çok seviyo- ruz' diyoruz ... Ancak kendi savunmamızı güçlendirmeliyiz. Saldırı olduğunda ... düş- manı kararlı biçimde ve hızla, esaslı biçimde ve tamamen tasfiye etmeliyiz."

Sonunda Kongre, Kızıl Ordu sayısının 900.000'den (Temmuz 1945'te) bir milyona çıkarılması; kent ayaklanmaları için hazırlıklar yapılması; ve gerilla taktiklerinden çok hareketli savaşa ağırlık verilmesi çağrısında bulundu. Mao, askeri komutanlara gönder- diği şifreli telgraflarla, iç savaşın yeniden başlamasının kaçınılmaz olduğu uyarısını yaptı. Kalan zamanı birliklerin mevzilenmesini sağlamak için kullanmaları gerekiyordu.

Üç ay sonra, hazırlıklar olanca hızıyla sürerken, Ruslar nihayet Japonya'ya savaş ilân ettiler. Ertesi gün, 10 Ağustos'ta Çu De komünist birliklere Japon birliklerinin teslim ol- ma isteklerini kabul etme emri verdi. Çan Kay-şek ise Japon komutanlara sadece milli- yetçi güçlere teslim olmaları için talimat gönderdi. Mao ayak diretti ve Stalin'e, destek is- teyen bir telgraf gönderdi. Daha sonra, ayın 15'inde Sovyet liderinden bir bomba geldi. Moskova saatiyle sabaha karşı 3'te, yani Japonların teslim olmasından sadece birkaç sa- at önce, Çan Kay-şek'in Dışişleri Bakanı Vang Şikie ve Vyacheslav Molotov bir ittifak an- laşması imzaladılar.

Mao için bu, Stalin'in 1936'da, Sian Olayı sırasında Çan'ın serbest bırakılmasını ta- lep ederek yaptığı vefasızlığın bir tekrarıydı. Sovyet lideri gene ÇKP'yi Rusya'nın ulusal çıkarlarına feda etmişti. Mao, Ruslar ile GMD arasında görüşmeler yapıldığını biliyordu. Ancak Yalta'da varılan anlaşma konusunda karanlıkta bırakılmıştı. Şimdi her şey ortaya çıkmıştı: iç savaşın başlaması halinde ÇKP tek başına kalacaktı.

Komünist siyaset bir gece içinde değişti. Guomintang'a ve ABD'ye yönelik bütün eleştiriler kesildi. Kent ayaklanmaları için yapılan planlar durduruldu. Kızıl Ordu birlik- lerine Japon grupların silahsızlandırılmasında ABD birlikleriyle işbirliği yapmaları söy- lendi. 28 Ağustos günü Mao bir ABD uçağında General Hurley'le birlikte milliyetçilerle barış görüşmeleri yapmak için Çongçing'e gidiyordu. Yokluğunda Parti sorumluluğunu Liu Şaoçi'ye bırakmıştı. Yenian'da Moskova'nın temsilcisi olarak çalışan bir Tass muhabi- ri, Pyotr Vladimirov, günlüğüne Mao'nun çarmıha gerilmek üzere götürülen bir adamı andırdığını yazdı.

Çok zor durumdaydı. Çan Kay-şek ABD'nin tam desteğini ve Sovyetler Birliği'nin cö- mertçe sunduğu tarafsızlık tutumunu sağlamıştı. Görüşmeler sürerken GMD orduları Ja- ponların elindeki bölgeleri devralmak için evreler halinde ilerleyebildi. Kızıl Ordu ise bir

kol boyu mesafede tutuldu. Harekete geçmeleri halinde Çan Kay-şek, komünistleri anlaşılmayı ihlal etmekle suçlayabilecek ve askeri çözümlere başvurabilecekti.

Son karşılaşmaları on dokuz yıl önce Kanton'da, Mao'nun Köylü Eğitim Enstitüsü'nün başkanı olduğu sırada gerçekleşmişti. O zamandan beri asla aynı görüşte olmamışlardı. Kişilikleri çok farklıydı. O sırada çekilen fotoğraflarda Mao yuvarlak Sun Yat-sen yakalı, üstünden dökülen mavi bir giysi içinde, başında dağınık ve uzun saçlarını örten açık gri, süngerleşmiş bir başlıkla; Generalissimo Çan ise vücudunu sıkıca saran gösterişli ve parlak bir üniformayla görülmektedir. Siyasetleri taban tabana zıttı. Ve birbirinden nefret etmeleri için pek çok sebep vardı. Çan'a göre Mao bir haindi: Bu türden insanların cezasız kalmaları halinde, hiç kimse hükümete itaat etmezdi. Görüşmeyi kabul etmekle iki taraf arasında, komünistlerin önemli bir kazanım olarak gördükleri ve Mao'nun deyişiyle bir "eşitler ilişkisi"ne razı olmak zorunda kalmış olması onu özellikle öfkeliyordu.

Müzakereler altı hafta sürdü. İki adam dört kez yüz yüze geldi. Bir ortak anlayış memorandumu kabul edildi. Buna göre taraflar "iç savaştan kesinlikle kaçınma"yı vaat ediyorlardı; ve Çan Kay-şek yeni bir anayasa tartışması için bütün tarafların katılacağı bir Siyasal Danışma Konferansı toplamayı üstleniyordu. Daha kapsamlı bir anlaşmaya varmak için yapılan görüşmeler, daha önceki görüşmelerde olduğu gibi, Çan'ın tam bir barış anlaşmasının önkoşulu olarak ÇKP'nin silahlarını teslim etmesini ve yerel hükümetlerin GMD denetimine girmesini ısrarla istemesi ve Mao'nun bunu reddetmesi üzerine tıkanıyordu.

Ne var ki daha önemlisi bu toplantılar yapılırken uluslararası bağlamda meydana gelen değişikliklerdi.

Çongçing görüşmelerinin başladığı Ağustos ayında ABD ve Sovyetler Birliği Çin meselelerinde tarafsız kalacaklarını resmen bildirdiler. Görüşmelerin sona erdiği ekim ayında 50.000 ABD deniz piyadesi, görünüşte Japonların silahsızlandırılmasına yardımcı olmak, ama gerçekte güneyden gelişebilecek bir Rus hareketini önlemek amacıyla, Pekin, Tiankin ve diğer önemli kentleri Guomindang adına işgal etmek için Kuzey Çin sahillerine çıkarma yapmaya başlamışlardı. Bu arada Sovyet birlikleri Mançurya'nın yönetimini Çinli bir komünistin devralmasına gizlice yardım ettiler. Yalta'dan sekiz ay sonra Sovyet ve ABD isteklerine tampon oluşturan tarafsız bir Çin fikri anlamını kaybetmeye başlamıştı. Avrupa'da hissedilen Soğuk Savaş hızla doğuya yayılıyordu.

Mançurya bu yeni rekabetlerin tutuşma noktası haline geldi.

14 Kasım günü milliyetçi birlikler ABD'nin askeri desteğinde kuzeye giden ana yolu denetleyen, Büyük Duvar'ın sonundaki stratejik noktayı, Şanhayguan'ı savunmakta olan komünist birliklere saldırdılar. Altı gün sonra Lin Piao şehrin kaybedildiğini ve yeniden ele geçirilemeyeceğini bildirdi. Yaz geldiğinde her şey eski haline dönmüştü. Taraflar ge-

ri dönüşü olmayan bir biçimde tam bir iç savaşa doğru gidiyorlardı.

Stalin bir kez daha komünistlerin ayaklarının altındaki zemini ansızın çekiverdi.

Bu seferki kaygısı Sovyetler Birliği ile ABD arasında son iki aydır küresel olarak gelişmekte olan gerilimleri azaltmaktı. ÇKP pahasına Washington'a bir iyi niyet gösterisi yapma zamanının geldiğine karar vermişti. Sovyet komutanlarına Çinli yoldaşlarına bir hafta içinde bütün büyük kentlerden ve ulaşım hatlarından çekilmeleri gerektiğini bildirme talimatı verildi. Bir Sovyet generali kuzey Çin önderi Peng Çen'e, "Çekilmezseniz, sizi tanklarla çıkarırız," uyarısında bulundu. Milliyetçilerin ilerleyişini yavaşlatmak için demiryolu hatlarına sabotaj düzenleyen komünist birliklere, görevi bırakmaları, aksi halde zorla silahsızlandırılacakları söylendi.

Çinli parti önderleri Sovyet ihanetine artık alışmışlardı. Gene de bu ağır bir darbe oldu. Her zaman duygularına hâkim olabilen Peng bile sonunda patladı: "Bir Komünist Partisi ordusunu sürüp çıkarmak için tank kullanan bir başka Komünist Partisi ordusu! Böyle bir şey görülmemiştir." Ancak Çin Partisi'nin yapabileceği hiçbir şey yoktu. Ağustosta yaptıkları gibi bu kez de boyun eğmek zorunda kaldılar.

Mao bu olaylarda çok az rol oynadı. Nevrastenisi nüksetmişti.

Umutsuzluk içinde Şaoşan'a çekildiği 1924'ten beri ilk kez siyasal özgüveni onu terk etmişti. Yola nasıl devam edeceğini bilemiyordu.

Daha o yaz Sovyet denetiminden her zamankinden daha özgürleşmiş bir Parti'de bütün yetkileri ele geçirmiş, neredeyse tanrı benzeri bir statü kazanmışken, ansızın bütün gücünü kaybetmiş, Büyük Güçler'in yüksek çıkarlarıyla elleri ayakları bağlanmıştı. Stalin'in Ağustos ayında Çan Kay-şek'le yaptığı antlaşma psikolojik olarak hazırlanmakta olduğu iç savaşı önlemiş ve Çongçin'de Generalissimo'nun karşısında onu siyasal bakımdan çirliçiplak bırakmıştı. Açık olan tek siyaset yolu ABD'yle ters düşmekten kaçınmaya çalışarak Guomindang'la savaşmak, Sovyet önderlerinin onaylamadıkları siyasetler için Sovyet desteği sağlamaya çalışmaktı. Şimdiki halde bu siyaset öylesine bariz biçimde çelişkiydi ki, başansızlığı neredeyse kesin gibiydi.

Mao depresyonun pençesinde bitkin düşerken, Liu Şaoçi Merkez Komitesi Başkanı olarak ona vekâlet etmeyi sürdürdü. Ziyaretçilere Mao'nun çok yorgun olduğunu söylüyordu. Mao'nun tercümanı Şi Çe'nin hatırladıkları şöyleydi: "Bütün kasım ayı boyunca onu yatağında bitkin yatarken gördük. Bütün vücudu titriyor, elleri ve bacakları kasılmalarla seğiriyor, soğuk terler döküyordu... Bizden alınma koymak için soğuk havlular istiyordu; ama bu da çare olmuyordu. Doktorlar hiçbir şey yapamıyorlardı."

Sonunda Mao'yu bu kara delikten çıkaran, Başkan Truman oldu.

ABD Kongresi'nde Amerikan deniz piyadelerinin yabancı bir iç savaşın içine çekilmekte oldukları görüntüsü karşısında duyulan endişeler artmaktaydı. 27 Kasım günü Hurley ABD'yi çekilmeye zorlayan bir Kongre kararının ardından öfkeye kapılarak istifa

etti. Truman onun yerine, Avrupa'nın kalkınması için hazırlanan programın mimarı, General George C. Marshall'ın atandığını bildirdi. Marshall'ın izlediği yeni programın başlıca iki hedefi vardı: Milliyetçiler ile komünistler arasında siyasi bir anlaşmaya yol açacak bir ateşkes; ve Rusya'nın Manchurya'dan çıkması.

Bu haberler Yenan'a geldiğinde Mao aylardır ilk kez bir umut ışığı gördü. Amerikalılar Çin'de barış istiyorlarsa, komünist mevizilere karşı başlattığı saldırıyı durdurması için Çan'a baskı yapmak zorunda kalacaklardı.

Marshall 21 Aralık günü Congching'e geldi. On gün içinde her iki tarafı da ateşkes önerilerini ortaya koymaya ikna etti. Çu Enlay, Mao'nun emriyle milliyetçilerin başlıca koşulunu kabul etti: hükümet birliklerine Manchurya'daki Sovyet bölgelerinin yönetimini devralmaları ve güneydeki Japon güçlerini silahsızlandırmaları için hareket özgürlüğü. 10 Ocak 1946 günü ateşkes anlaşması imzalandı ve üç gün sonra yürürlüğe girdi. Bu arada Çan Kay-şek Marshall'a bir jest olarak, geçen ekim ayında kabul ettiği, ancak henüz izin vermediği Siyasal Danışma Konferansı'nı (SDK) topladı. Bunu bir incir yaprağı olarak kullanmayı, bu sayede bir demokratik meşruluk havası yaratmayı düşünüyordu. Oysa, komünistlerden, üçüncü tarafa mensup kişilerden ve GMD ılımlılarından oluşan beklenmedik bir koalisyon, Çan'ın inisiyatifi bozdu ve ateşkes anlaşmasının yarattığı hızla, başka şeylerin yanı sıra, seçimle kurulacak bir meclis ve bir koalisyon hükümetine GMD'nin yarıdan fazlasına izin vermeyeceği bir komünist katılım sağlayan karar tasarımlarını onayladı.

Mao kendinden geçmişti. Marshall misyonuna ilişkin sezgileri doğru çıkmıştı. Sarkaç savaştan siyasi mücadeleye doğru kaymıştı. 1946 Şubat'ının başında verdiği bir talimatta, "Partimiz kısa süre içinde hükümete katılacaktır," diyordu. "Genel olarak ifade etmek gerekirse" silahlı mücadele sona ermişti. Mao, şimdiki esas görevin "bazı yoldaşlar"ın "yeni bir barış ve demokrasi çağının gelmiş olduğu" konusunda kuşkulara kapılmalarına yol açan dar kapıcılığın üstesinden gelmek olduğunu öne sürüyordu.

O gece aylardır gördüğü ilk yabancı muhabir olan Amerikalı gazeteci, Associated Press'ten John Roderick şerefine resmi bir yemekli toplantı düzenledi. Bu bir fırsattı. Mao, Truman'a övgüler düzdü. Onun gösterdiği inisiyatifin Çin-Amerikan dostluğuna büyük bir katkıda bulunduğunu söylüyordu. Roderick onun çevresindekilere hükmedişi karşısında şaşırdı; çevresine "bir özgüven ve küstahlığa yakın bir otorite havası" yayıyordu. Roderick onun, kalabalık bir salonun herhangi bir yerinde görüldüğü anda, "Büyük Iskender, Napoleon ve Lenin gibi adamlardan yayıldığı düşünülen" bir liderlik cazibesi taşıdığını düşündü.

Dar kapıcıların haklı çıkması bu kahraman imgesi için üzücü oldu. Çan Kay-şek Siyasal Danışma Konferansı kararlarını uygulamaya hazır değildi. ABD de onu bu yönde zorlamaya hazır değildi. Mao'nun kanaati kesinlikle yanlış çıkmıştı.

Marshall'ın yarattığı hız, müzakerelerin birkaç hafta daha sürmesini sağladı. Şubat ayının sonlarında her iki taraf da hayretle komünist güçlerin yeni ve partizan olmayan bir ulusal ordu içinde bütünleştirilmesi konusunda anlaşmaya vardıklarını gördüler. Bu konunun savaş zamanı birleşik cephesinin doruğunda bile ele alınamadığı görülmüştü.

Ancak kısa süre sonra barış sürecinin çözülmeye başladığını gösteren endişe verici işaretler belirdi.

Mart, Winston Churchill'in Fulton, Missouri'de "Demir Perde" konuşmasını yaptığı ay oldu. ABD ile Sovyetler Birliği arasındaki küresel gerilimler artıyordu. Ruslar, ocakta ateşkesin dışında tutulan Mançurya'dan çekilmeye başladıklarında Çan Kay-şek, Beyaz Saray'ı, milliyetçi ordular Çin'in egemenliğini sağlamak için harekete geçmedikçe kuzey-doğu Çin'in tamamının komünistlerin eline geçeceği konusunda ikna etti. Yakın bir siyasal anlaşmayı hâlâ bir saplantı halinde bekleyen Mao, önce Generalissimo'nun sadece müzakerelerdeki konumunu güçlendirmeye çalıştığını düşündü. Ancak ayın 16'sında, milliyetçiler ilerlemeye devam ederlerken, ilk kez savaşın yeniden başlamasının mümkün olduğundan söz etti. Bir hafta sonra Lin Piao'ya barış görüşmeleri üzerinde yaratacağı etkilere bakılmaksızın, karşı saldırıya geçme talimatı verdi. 18 Nisan'da Çangçun, on gün sonra da Harbin Lin'in güçlerinin eline geçti.

Mançurya savaşı başlamış, ancak henüz genel bir çatışma halini almamıştı. Sonraki ay Mao, komünist komutanları, diğer bölgelerde milliyetçiler ilk saldırıyı gerçekleştirmedikçe ateş açmamaları için zorlamaya devam etti.

15 Mayıs'ta bir Merkez Komitesi talimatında Mao, "GMD ulusal çapta bir iç savaşı başlatmak için fiilen hazırlık yapıyor," diye yazdı, "ancak ABD bunu istemiyor ... Partimizin siyaseti [bu nedenle] savaşı önlemek ya da en azından geciktirmek olmalıdır." İki hafta sonra bu umutlar da ortadan kalkmıştı. Merkez Komitesi, Marshall'ın arabuluculuk çabalarının başarısız olduğunu ilân etti. "GMD gericipleri" Çin'i terörle yönetiyorlardı ve ABD onları destekliyordu.

Haziranda büyük çaplı çatışmalar oldu. Bir ay sonra, bir başka kısa ateşkesin ardından savaş orta ve kuzey Çin'in tamamını kapsayacak şekilde yayıldı.

Geriye doğru bakıldığında Mao büyük hayal kırıklıklarıyla dolu bir yıl geçirmişti.

Önderliği sarsılmamıştı. Genelde partinin ve onun ana gövdesini oluşturan köylülük gün gözünde o hâlâ "kurtuluşun yıldızı", Doğu'daki Kızıl Güneş idi. Çevresindekiler şaşırtıcı siyasal zikzaklar (savaştan barışa, sonra tekrar savaşa) yüzünden seslerini yükseltmeden homurdansalar da, hiç kimse ona meydan okumaya kalkışmadı. Mao tartışılmaz hale gelmişti. Yeri doldurulamaz bir rehber ve komünist davanın geleceğinin simgesiydi.

Ancak Büyük Güçler'le ilişkilerde sergilediği, geçen sonbahar ve ilkbahar aylarında birbiri ardı sıra hatalar yapmasına yol açan deneyimsizliği onu utandırmıştı.

Tanınmış bir hükümetin başında olan Çan Kay-şek on beş yıl içinde Büyük Güçlerin birbirine karşı nasıl oynayacağını öğrenmişti. Mao ise bir isyan hareketine önderlik ediyordu. Asla yurt dışına çıkmamıştı. Sovyet liderleriyle bile kişisel ilişki kurmamıştı. On sekiz ay önce Dixie Misyonu'nun gelişine kadar Batılı bir subayla görüşmemişti. Amerikalıların milliyetçi hükümeti uzlaşmaya zorlayacağına inanırken sergilediği saflığın acısı yirmi yıl sonra bile devam ediyor ve Çan'ın yenilgisinden sonra diplomatik sorunlar ortaya çıktığında Batılı güçlerle temas kurma konusunda ihtiyatlı davranmasının sebepleri arasında yer alıyordu.

Dış siyasetin sisi dağılıp Sovyet çekilmesi tamamlandığında ve Büyük Güçler arasındaki rekabetin odağı Avrupa'ya kaydığında, Mao kaybettiği özgüveni yeniden kazandı. Gayet iyi tanıdığı bir düşmanla, yani milliyetçilerle, gayet iyi bildiği bir bölgede, yani Çin kırsalında yüz yüze gelmek onu rahatlatı. Birbirini izleyen Merkez Komitesi talimatlarıyla, önce Kiangsi'de, daha sonra Japonlara karşı etkili olan, eski, denenmiş ve sınanmış savaş ilkelerine geri döndü: Düşmanı derinliğe çekerek avlama, güçlü kuvvetleri zayıf kuvvetlere karşı yoğunlaştırma. O yaz, yakın arkadaşlarına, birliklerin gücünü korumak için bölgeyi tahliye etmek "sadece kaçınılmaz değil, aynı zamanda zorunludur," diyordu, "aksi halde nihai zaferi kazanmak imkânsız olacaktır."

Ertesi bahar, bu kez Yenan tehdit altında kaldığında, tercümanı Şi Çe umutsuzluk içinde ona şehrin düşmesini önlemek için ne yapabileceklerini sordu. Mao, bir kahkaha attı. "Bu zekice olmaz," dedi. "Onları durdurmaya çalışmamalıyız ... Çan şeytanın barınağını ele geçirdiği zaman, kazandığını düşünecek. Aslında her şeyi kaybedecek. [Derlemeler'de yazıldığı gibi:] 'Bir şeyi, karşılığında bir şey vermeden alırsam görgü kurallarını çiğnemiş olurum.' Çan'a Yenan'ı vereceğiz. O da bize Çin'i verecek."

İki hafta sonra, 18 Mart 1947 günü alacakaranlıkta Mao ve diğer Merkez Komitesi önderleri askeri bir kolun eşliğinde Kızıl başkenti terk ederek kuzeye doğru yola çıktılar. Yenan dönemi sona ermiş, nihai savaş başlamıştı.

12. BÖLÜM

Kâğıttan Kaplanlar

1946 yazından 1950 baharına kadar bütün Çin'i kasıp kavuran çatışma Mao'nun daha önce girdiği bütün savaşıardan farklıydı. Kinggangşan'da, Kiangsi'de ve kuzeybatıda Kızıl Ordu'nun hedefi kırsal üs bölgelerini ele geçirmek ve savunmaktı. Yenani yıllarında komünistlerin askeri güçleri “% 70 oranında artmış”tı. Bu güçlerin, “% 20'si Guomindang'a direnmekte, % 10'u Japonlarla savaşmakta” idi. Şimdi ilk kez Mao'nun hedefi kırsal kesime hâkim olmak değil, komünistlerin yirmi yıl önce vahşi biçimde kovuldukları proleter kaynaklı merkezleri, Çin kentlerini denetim altına almaktı.

Artık Halk Kurtuluş Ordusu (HKO) adını alan Kızıl Ordu ilk dokuz ay sürekli geri çekildi. Çan'ın en seçkin birliklerini yerleştirdiği Mançurya'da komünistler daha önce elde ettikleri kazanımların neredeyse tamamını kaybetmişlerdi. Ellerinde sadece Sovyet sınırına yakın Harbin kalmıştı. Doğu Çin'de kuzey Kiangsu'dan çıkarılmışlardı. Vuhan'ın kuzeyinde, eski E-Yu-Van bölgelerinde büyük bir zahmetle yeniden kurulan üs bölgeleri istila edilmişti ve milliyetçi güçler Şansi-Hebey-Şandong-Henan sınır bölgesinin çeşitli kesimlerini denetim altına almışlardı. Aralık 1946'da Çan, Marshall'a komünistlerden gelen askeri tehdidin gelecek sonbaharda ortadan kaldırılacağını söyleyecek kadar kendine güveniyordu. Yenani'nin düşüşünden sonra aynı değerlendirmeyi birkaç kez büyük bir tantanayla kamuoyu önünde de yapmıştı. Amerikan elçisinin Mao'nun geri çekilmekte olan güçlerinin hiçbir teslim olma eğilimi taşımadıklarını söyleyerek yaptığı uyarı sağır kulaklara ulaşamadı.

Çan'ın stratejisi Yangtze'nin kuzeyindeki belli başlı kentleri ve demiryolu hatlarını yeniden ele geçirmekti. Bütün bunları yaptıktan sonra kasabaları işgal etmek ve nihayet toprak ağası milislerini köylerin denetimini yeniden sağlamak için kullanmak üzere kırsal bölgelere hareket etmek güvenli hale gelecekti. Mao, güçlerine, zafer kesin olmadıkça savaştan kaçınmalarını emretti. Zafer kesin olduğunda, saldırdıkları güçleri hızla imha etmeye çalışacaklardı.

Düşman müfrezelerinden birini (bir tugay ya da bir alay) ... kuşattığımız zaman, kuşatılan bütün düşmanı eşzamanlı olarak yok etme girişiminde bulunmamalı ... sonuç almayı zorlaştıracak şekilde güçlerimizi bölmemeliyiz. Bunun yerine, düşmanınkinden altı, beş, dört ya da en az üç kat [daha büyük] bir gücü, topçularımızın tamamı ya da büyük kısmıyla birlikte düşman mevzilerinin zayıf bir (iki değil) noktasında yoğunlaştırmalı, şiddetli bir saldırı başlatarak zaferi garanti etmeliyiz... Bir alayı yok ettiğimiz zaman [düşman] bir alay kadar azaltılmış olacaktır. Bir tugayı yok ettiğimiz zaman, düşman bir tugay kadar azaltılmış olacaktır... Bu yöntemi kullanarak zaferi kazanacağız. Tam tersine davranırsak kaybedeceğiz.

1947 Şubat'ında elliden fazla milliyetçi tugay (sefere 218 tugay katılıyordu) bu yöntemle saf dışı bırakılmıştı. On beş yıl önce Kiangsi'de olduğu gibi, teslim olan GMD askerlerinin çoğu komünist birlikler içinde özümleniyor ve HKO'nun yeni insan gücü kaynağını oluştuyordu.

Yenan'ın tahliyesinden sonra bir güvenlik önlemi olarak parti önderleri iki gruba ayrıldılar. Mao, kuzey Şensi'de kalan ve Cephe Hattı Komitesi olarak bilinen yapının başındaydı. Liu Şaoçi 250 mil doğuda bulunan ve günümüzde Hebey olarak bilinen Kin-Ça-Ki üs bölgesinde, bir MK Çalışma Komitesi'nden sorumluydu. Mao'nun koluyla birlikte yürüyen Sidney Rittenberg Başkan'ın taktiklerine şaşıyor ve onları dehşet verici buluyordu.

Mao ... hasmıyla alaycı bir kedi fare oyunu [oynuyordu]. Hareketlerini kasten telgrafla bildiriyor ve ... GMD'ye asla bir günlük yürüyüş mesafesinden daha fazla yaklaşmıyordu. [Milliyetçi komutan] Hu Zongman'ın Mao Zedung'u bizzat yakalaması halinde Çan'ın kahramanı olacağını biliyor ve bu değerli kartı herkese karşı oynuyordu. Her ordugâhta ileri gözcüler çıkıyor, düşmanın sadece bir saatlik yürüyüş mesafesinde olduğunu öğrenene kadar bekliyor ve sonra her zamanki gibi, önce paltosunu giyiyor, sonra atına biniyor ve kendi karargâhından oluşan kolu peşine takarak uzaklaşıyordu .. [Daha sonra] GMD birlikleri iyice yorgun düşüp onu kovalamaktan bıktıklarında, Peng Dehuay düşmanın en kırılgan noktasını seçiyor ve [adamlarını] harekete geçiriyordu.

Mao'nun Kingganşan'da öğrendiği ve Uzun Yürüyüş sırasında yararlandığı, Sağır İhtiyar Ku'nun bilgeliği hâlâ işe yarıyordu. Nisan ayı içinde Peng'e gönderdiği bir telgrafta buna, düşmanı bitkin düşürmek ve yiyecek ikmalinden yoksun bırakmak için tasarlanan "yıpratma ve yorma taktikleri" diyordu.

O sıralarda milliyetçi saldırı hızını kaybetmeye başladı. Mao ve ondan ayrı olarak Amerikalılar geçen sonbaharda bu durumu öngörmüşlerdi. Çan'ın güçleri fazla yayıldıkları için incelmışler, iletişim hatları fazla uzamıştı. Generalissimo kuzey ve orta Çin arasındaki eyaletleri baştan güvence altına almadan en iyi birlikleri kuzeydoğuya göndermenin büyük bir stratejik hata olduğunu daha sonra kabul etti. Mançuryalılara duyduğu güvensizlik de işleri zorlaştırıyordu. Milliyetçiler bölgeyi yönetmek için yabancıları getirdiklerinde, yerel seçkinlerin desteğini kaybettiler. Ancak dalganın dönmesindeki esas etken HKO'nun gerilla taktiklerinden büyük ve hareketli birliklerden oluşan askeri düzene kolayca geçivermesi oldu. Japonlarla savaşın kazandırdığı deneyimin, Düzeltme Kampanyası sırasında sağlanan yüksek disiplinin ve "amaç birliği"nin büyük etkisi şimdi görülüyordu.

O yaz komünistlerin çekilmesi durdu ve karşı saldırı başladı.

Lin Piao üç koldan saldırıya geçti ve Mançurya'nın başlıca kentleri arasındaki demiryolu hatlarını keserek milliyetçi cephe hattını 241 km. güneye gerilettiler. "Tek Gözlü Ejderha" Liu Boçeng San Irmak'ı geçip Hebey'e saldırırken, Çen Yi Şandong'a saldırdı. Daha kuzeyde Nie Rongçen, Pekin'i Vuhan'a bağlayan kuzey-güney ana demiryolunun komünistlerin denetimine girmesini sağlayarak, milliyetçilerin hâkim oldukları ilk büyük kent olan Şikiaçuang'ı ele geçirdi. Aralık 1947'de Mao 640.000 milliyetçi askerin öldürüldüğünü ya da yaralandığını ve bir milyondan fazla askerin de teslim olduğunu ilân etti.

Büyük bir sevinçle savaşın bir dönüm noktasına geldiğini ilân etti: "[Bir yıl önce] düşmanlarımız bayram ediyorlardı .. [ve] ABD emperyalistleri de neşeyle dans ediyorlardı ... Şimdi [onlar] kötümserliğe kapıldılar. Derin derin iç geçirip, kriz var, diye feryat ediyorlar."

Mao'nun güçleri 1948 yılının bahar ve yaz ayları boyunca yakaladıkları avantajı değerlendirerek baskıyı sürdürdüler. Mart ayının sonunda Çangçun ve Şenyang dışında Mançurya'nın büyük bir bölümü Lin Piao'nun elindeydi ve milliyetçiler hem takviye güçlerinden kopmuşlar hem de geri çekilme imkânını kaybetmişlerdi. Daha güneyde, HKO komutanları, Şensi ve Hebey'in büyük bir bölümünü, Şandong'un tamamını, Henan ve Anhuy'un geniş kesimlerini kurtardılar. Yenan'ın 25 Nisan günü komünist güçlerin eline geçmesi önemli bir simgesel zafer oldu. Mao nihai zafer kazanılana kadar yok edilmesi gereken GMD tugaylarının sayısını hesaplamaya başladı. Mart 1948'de, milliyetçi yönetimin 1951'in ortalarında yıkılacağını öngördü. Sekiz ay sonra takvimi biraz geriye çekerek, 1949 sonbaharında karar kıldı.

Milliyetçi direnişin ezilme hızı onu bile şaşırtmıştı.

Etkenlerden biri Amerika'nın Pasifik Savaşı'na girmesinden sonra GMD ordularının niteliğinde meydana gelen gerilemeydi. Milliyetçi generaller Japonları sürüp çıkarma konusuyla artık ilgilenmiyorlardı. Bu işi müttefikleri er ya da geç onların yerine yapacaklardı. Çan'ın komutanlarından birinin sözleriyle, "Birliklerimiz yumuşadılar ve kendi zevklerinden başka bir şey düşünmez oldular... Savaşçı ruhundan yoksundular ve fedakârlık yapmak istemiyorlardı." Yetersiz liderlik, durumu daha da kötüleştirdi. Çin'deki ABD'li komutan, General Wedemeyer, Çan'ın subaylarının "yeteneksiz, beceriksiz, eğitimsiz, önemsiz [ve] ... tamamen etkisiz" olduklarını söylüyordu. Bizzat Generalissimo bile şöyle diyordu: "Geceleri uyanıp ne tür aptallıklar yapabileceklerini düşünmek zorunda kalıyorum. Öylesine kafasız ... insanlar ki, hangi konuda yanlış yapacaklarını önceden hayal etmeniz ve onları uyarmanız gerekiyor." Fakat Çan'ın bizzat yaptığı sürekli müdahaleler de, komutanlarının zaten yetersiz olan inisiyatiflerini tamamen ortadan kaldırıyordu.

Istihbaratın yetersizliği milliyetçilerin zorluklarını artırdı. Kang Şeng'in GMD özel ajanlarına karşı giriştiği hareketler, biraz aşırı olmakla birlikte Çan'ın adamlarının alt düzey komünist birliklere bile sızmalarını imkânsız hale getirdi. Öte yanda, milliyetçi komutaya hemen her düzeyde komünist sempatizanlar sızabiliyorlardı. Çan'ın yardımcısı, Kurmay Başkanı General Liu Fey, görünüşte kariyerden gelme tipik bir GMD askeri, gayet gösterişli ve bürokratik bir kişi olmasına rağmen, gerçekte komünistler hesabına çalışan bir köstebektir. Aynısı GMD'nin Savaş Planlama Dairesi Başkanı Guo Rugiy için de geçerliydi. İç savaşın sonunda yapılan büyük savaşlar sırasında HKO komutanları milliyetçilerin sonraki hamlelerinin her birini önceden biliyorlardı.

Moral ya da moralsizlik de eşit derecede önemliydi. Çan'ınki toplama bir orduydü. Kalabalık gruplar köylere girip aileleri açlığa mahkûm ederek erkekleri tarlalarından söküp alıyorlardı. Sözde temel askeri eğitim verilen asker alma merkezlerinde onları sıkı bir gözetim altında tutuyorlardı. Bazı yerlerde, kışın orta yerinde bile, kaçmasınlar diye giysileri alınıyordu. Bir Amerikalı gözlemci, raporunda, "Zavallı adamlar çıplak uyuyorlardı," diyordu. "Yaklaşık 3 x 4 metrelik bir alanda sıkış tepiş yatıyorlardı. Çavuşları bize .. birbirlerine sokularak ısındıklarını ve daha iyi uyuduklarını söyledi." Askere kaydılduktan sonra tıpkı mahkûmlar gibi halatla birbirlerine bağlanarak genellikle yüzlerce kilometre uzakta bulunan cephedeki birliklerine kadar yürüyerek götürülüyorlardı. Genellikle ne içecek suları ne de yiyecekleri vardı, çünkü tayınları yozlaşmış subaylar tarafından "aşırılmış" oluyordu. Fukian'dan Guyçou'ya yapılan bir yürüyüşte, yola çıkan bin kişinin sadece yüz kadarı, gidilecek yere varmıştı. Bir keresinde de yedi yüz kişinin sadece on yedisi hayatta kalabilmişti. Bunlar olağanüstü vakalar değildi. Askere alınan yaklaşık 1.67 milyon kişinin yaklaşık yarısı bir yıl içinde, birliğine varamadan yok olup gitti ya da firar etti. Hayatta kalanlar cepheye vardıklarında ilk fırsatı değerlendirerek ka-

çıyorlardı. Her ay milliyetçi ordunun % 6'sının firar nedeniyle kayba uğraması olağan bir durumdu. Orduda kalanlar ise sürekli biçimde yetersiz besleniyorlar ve hiçbir tıbbi tedavi görmüyorlardı. Dixie Misyonu'ndan Albay Barrett, "Daha bir kilometre yürümeden yere yığılıp ölen" milliyetçi askerler gördüğünü bildiriyordu.

Vahşi hayvan muamelesi gören askerler aynı şekilde davranıyorlardı. Bir başka Amerikalı subay şunları bildiriyordu:

Çan'ın askerlerinin işgal edip yağmaladıkları köyleri [komünist yanlısı bölgelerde] ziyaret ettim. Çalınmış öküz arabaları ve yük hayvanlarıyla taşıyamadıkları her şeyi kullanılamaz hale getiriyorlardı... Mısır, buğday ve darıyı kullanılamaz hale getirmek için gübreyle karıştırıyorlardı. Derin su kuyuları ... toprakla dolduruluyordu ... Milliyetçi askerler her yerde yaptıkları gibi, bir okulun içine dışkılamışlar ve duvarlara insan dışkısı sürmüşlerdi. Genç bir kadın ... bana bir sığınaktan diğerine sürüklenerek günlerce tecavüze uğradığını anlattı. Yetmiş beşini geçmiş yaşlı bir kadın, biz gelmeden önce milliyetçilerin tahliye ettikleri bir köyde kalan tek kişiydi. Oturduğu yerden kalkamıyor ve yürüyemiyordu, çünkü defalarca tecavüze uğramıştı.

Bazı bölgelerde komünistlerin halkı bu türden misilleme hareketlerinden koruyamamaları köylüleri onların aleyhine çevirdi. Milliyetçiler 1930'ların başında Kiangsi'de de aynı taktikleri uygulamış ve benzer sonuçlar almışlardı.

Mao bu uygulamalara birleşik cephe zamanında başlatılan toprak reformunu hızlandırarak karşılık verdi. "Yerli zorbalar ve toprak sahipleri" halkın önünde yargılanarak idam ediliyorlardı. Kırsal kesimdeki sınıfsal ilişkiler, köylülüğün en yoksul kesimlerini komünist davaya bağlanmaya özendirmek için kasıtlı biçimde kutuplaştırıldı.

Kentlerdeki rejim de daha adil değildi. Gizli polis desteğindeki tek parti yönetiminin zulmü; liberal muhalefetin baskı altında tutulması; hükümet iç savaşın finansmanını sağlamak için para bastıkça yükselen enflasyon, eriyen maaşlar ve meşru bir yönetimi imkânsız hale getiren yaygın rüşvet uygulaması; bütün bunlar, daha önce Guomintang'ı destekleyen çekirdek grupların onun karşısında yer almalarına yol açtı.

Milliyetçi hastalığın belirtileri vardı. Ancak bu hastalığın iyileştirilmesi imkânsız kokleri Çan kay-şek'in yarattığı yönetim sisteminin yapısında yatıyordu. Bu sistem kendi iradesini zor kullanarak dayatamayacak kadar zayıf ve bölünmüş, destek sağlayan geniş bir tabana komuta edemeyecek kadar yozlaşmış ve halkın refahına kayıtsız kalmıştı.

Ancak bu görünüşe de aldanmamak gerekiyordu. Etkisiz yarı aç nizami askeri birliklerin yanı sıra Çan'ın gayet iyi eğitilmiş ve donatılmış birlikleri vardı. Bu birlikler Japonlara karşı cesaretle hizmet etmişler ve aynı cesareti komünistlere karşı da defalarca ser-

gilemişlerdi. ABD, kendi dışişleri bakanlığının yaptığı hesaplara göre yaklaşık 300 milyar dolar, komünistlerin değerlendirmelerine göre daha da fazla parasal yardım, silah ve değerli ekipman sağlamıştı. Haziran 1947'de bizzat Çan kendi güçlerinin savaş teknikleri ve deneyim bakımından HKO'ya karşı "mutlak üstünlük"e sahip ve "askeri ikmal bakımından ... on kat daha zengin" olduğunu ilân etti.

Buna karşılık Mao "kitlelerin kolektif iradesi"ne dayanıyordu ve bu irade başarı için yeterliydi.

İki yıl kadar önce, Yedinci Kongre'de Kuzey Dağı'nın Budala İhtiyarı adında kadim bir halk masalını hatırlatmıştı. Adamın evi güneye bakarmış ve kapısının önündeki iki dağ yolunu kapatırmış. Adam ve oğulları kazma küreğe sarılarak bu dağları kazmaya başlamışlar. Bir başka köylü onlarla alay ettiğinde, Budala İhtiyar şu karşılığı vermiş: "Ben öldüğümde oğullarım devam edecek, daha sonra onların oğulları ve torunları... Dağlar ne kadar yüksek olursa olsun daha fazla büyüyemezler ve biz kazdıkça biraz daha küçülürler. O halde neden onları yerle bir edemeyelim?" Mao, Budala İhtiyar kazmaya devam ettikçe Tanrı'nın onun inancından çok etkilendiğini ve iki melek gönderdiğini, bu meleklerin dağları kendi sırtlarında taşıdıklarını anlatmıştı.

Bugün iki büyük dağ Çin halkının üzerine olanca ağırlığıyla çökmüştür. Bunlardan biri emperyalizm, diğeri feodalizmdir. Çin Komünist Partisi çoktandır bunların kökünü kazımayı aklına koymuştur. Bıkmadan usanmadan çalışmalıyız. Tanrı'yı ancak bu şekilde etkileyebiliriz. Bizim Tanrımız Çin halk kitlelerinden başka bir şey değildir. Eğer onlar ayağa kalkar ve bizimle birlikte kazarlarsa, bu iki dağı neden yerle bir etmeyelim?

Budala İhtiyar öyküsü Mao'nun hayatının geri kalan kısmında Çin'i dönüştürmek için gösterdiği çabaların bir metaforu olarak hizmet edecekti. Japonya'nın Ağustos 1945'te 'ani çöküşü, tıpkı üç buçuk yıl sonraki milliyetçi çöküş gibi, onun insan iradesinin gücü yanında her şeyin ikincil olduğu kanaatini güçlendirdi. Mao Japonya'yı atom bombasının değil, kitlelerin verdikleri mücadelenin yenilgiye uğrattığını ısrarla belirtti:

Atom bombası ABD'li gericilerin halkı korkutmak için kullandığı kâğıttan bir kaplandır. Korkunç görünür, ama görüldüğü gibi değildir. Kuşkusuz, atom bombası bir kitle katliam silahıdır, fakat bir savaşın sonucunu bir ya da iki silah tipi değil, halk belirler.

Bütün gericiler kâğıttan kaplandır ... Hitler ... bir kâğıttan kaplandı. Mussolini de öyleydi, Japon emperyalizmi de ... Sadece dariya ve tüfeklere güvenmek zorundayız, fakat tarih bizim darılarımızın ve tüfeklerimizin Çan Kay-şek'in

uçaklarından ve tanklarından daha güçlü olduğunu kanıtlayacaktır ... Bunun sebebi basittir: Gericiler gericiliği temsil etmektedirler, bizler ise ilericiyi temsil ediyoruz.

1948 sonbaharında komünist ordular kendi davalarının haklılığına duydukları bu sarsılmaz inançla modern Çin'in kaderini belirleyecek üç belirleyici savaşa hazırlanıyorlardı.

Sefer planları eylül ayının başlarında Mao tarafından hazırlandı. Lin Piao Pekin'den Mançurya'nın içlerine uzanan demiryolu hattı üzerinde bulunan Kinçou'daki güçlü bir tahkimata, 700.000 kişilik bir güçle ilk darbeyi indirdi. Otuz bir saat süren şiddetli bir savaşın ardından kent 15 Ekim günü düştü. Ancak daha sonra olaylar Mao'nun öngörmediği biçimde gelişti. Yüz bin kişilik bir milliyetçi kurtarma kolu Şenyang'dan hareket geçti. Güneye doğru çekilir gibi yapan Lin ana gücünü kuzeye sevk etti. Bütün kol yok edildi. Lin'in güçlerinin aynı zamanda kuşatmakta oldukları Çangçun o sıralarda teslim oldu. Hemen ardından, 2 Kasım günü Şenyang garnizonu gücünün yarısını kaybetti. Lin artık tartışmasız biçimde komünistlerin en büyük komutanı olarak görülüyordu. Yedi hafta içinde Çan, Mançurya'nın tamamını ve en iyi birliklerinden oluşan yarım milyonluk bir gücü kaybetti. Askeri durum bir gece içinde değişmişti. Sadece milliyetçiler toptan geri çekilmekle kalmamışlar, savaşın başlamasından beri ilk kez komünistler onları sayıca aşmışlardı.

Daha sonra Çu De, Lin'e güneye doğru 600 mil cebri yürüyüşle Tiankin ve Pekin'i kuşatma emri verdi. Lin'in Kuzeydoğu Ordusu Nie Rongçen'in Kuzey Çin Sahra Ordusu'yla birleşti ve o zamana kadar komünistlerin bir araya getirdikleri neredeyse bir milyon kişilik bir ortak güç oluştu. Milliyetçilerin 600.000 askeri vardı.

Mao gene bir harekât planı hazırladı. Lin'e ana görevinin düşmanın kaçış yolunu kesmek olduğu söylendi. Mao milliyetçilerin "kapı gıcirtısından irkilen kuşlar gibi" olduklarını söylüyordu. Saldırı çember tamamlandığında başlamalı, bu seferki hedef Çan'ın beklediği gibi Pekin değil Tiankin olmalıydı.

Bu arada Liu Boçeng ve Çen Yi komutasındaki Orta Ovalar ve Doğu Çin Orduları 400 mil güneyde üçüncü büyük savaş başlatıldılar.

Huayhay seferi denilen bu hareket doğuda Büyük Kanal ve güneyde Huay Irmağı ile sınırlanan bir bölgedeki dört eyaleti, Anhuy, Henan, Kiangsu ve Şandong'u kapsayan bir savaşa yol açtı. Savaş iki aydan fazla sürdü. Her iki taraf savaş alanına yarımşar milyon asker sürdü, ancak komünistler lojistik destek sağlamak için Deng Siaoping'in başkanlığındaki bir Cephe Komitesi tarafından yönetilen iki milyon kadar köylüden yardım görüyorlardı. Savaş, Mançurya'da olduğu gibi Çan'ın daha zayıf birliklerinden birinin yok edilmesiyle başladı. Yardım kolları komünist gerilla eylemleriyle engellendi ve yola çıkan büyük bir takviye gücü Liu Boçeng'in Suçou yakınlarında kurduğu devasa bir tuzağın

içine doğru ilerledi. 10 Ocak günü, Huayhay seferi sona erdiğinde, 200.000 milliyetçi asker öldürülmüş ya da yaralanmış, 300.000'i teslim olmuştu.

Çan hâlâ yenilgiden kurtulmaya çalışırken Lin Piao iki kuzey kentinin çevresindeki mengeneyi sıkıyordu. Tiankin 15 Ocak günü düştü. Bir hafta sonra Pekin'deki milliyetçi komutan, General Fu Zuoyi, görünüşe bakılırsa başkenti komünist bombardımandan kurtarmak için teslim koşullarını görüşüyordu. General'in 200.000 askeri HKO'yla bütünleşti, daha sonra kendisine de yeni kurulan komünist hükümette uygun bir iş verildi.

Pekin'in teslim olmasından bir gün önce Çan Kay-şek başkanlıktan istifa etti (parti önderi olarak görevine devam ediyordu).

Dört ay içinde 1,5 milyon adam kaybetmişti. Daha iki buçuk yıl önce bir koalisyon yönetiminde küçük bir rolü kabul etmeye hazır olan komünistler, şimdi onun bir savaş suçlusunu cezalandırılmasını, hükümetin istifa etmesini, anayasanın iptal edilmesini ve milliyetçi ordu artıklarının HKO içinde özümlemesini talep ediyorlardı. Çan'ın ardılı Li Zongren'le barış görüşmeleri başladı, fakat kısa süre sonra kesildi. 21 Nisan günü Liu Boçeng'in ordusu Yangtze'yi geçti. Nanking üç gün sonra, Hangçou 3 Mayıs günü, Şanghay ise 27 Mayıs günü düştü. İşte o sırada Çan ana karadan ayrılmaya ve karargâhını Tayvan'a taşımaya karar verdi. Orada, günün birinde Amerika ile Rusya arasında patlak vereceğinden emin olduğu savaşı bekleyecekti. Bu savaş gerçekleştiğinde, kendisi ve Amerikan yanlısı ordusu kaybedilmiş toprakları yeniden fethetmek için zaferlerle Çin'e geri döneceklerdi.

Milliyetçi hava kuvvetleri ve donanma, elde kalan en iyi bazı tümenler, altın, gümüş ve döviz olarak 300 milyon dolar Generalissimo'yla birlikte gitti. Paradan ve mühimmattan yoksun kalan milliyetçi direniş hızla tükendi. Çin savaşı bütün niyetleri ve amaçlarıyla birlikte sona erdi.

Milliyetçilerin çöküşü Mao'yu ve bir bütün olarak partiyi sadece bir sınır bölgesini ya da üs alanını değil, on yıllarca süren bir savaşla harap olmuş, dünya nüfusunun neredeyse dörtte birini barındıran, Batı Avrupa'dan üç kat daha geniş bir ülkeyi yönetme sorunuyla yüz yüze bıraktı. Mao'nun o sıralarda en büyük kaygısı, henüz ele geçirilen kentlerin nasıl yönetileceğiyle ilgiliydi.

Mao'nun kent hayatıyla ilgili kaygısı, gençliğinde Pekin ve Şanghay'da edindiği deneyimden kaynaklanıyordu. Bir taşralı, kentliler arasında bir köylü çocuğu olma duygusunu tamamen üzerinden atamamıştı. Büyük bir metropolde, Çangsa'da eğitim görmüş, diğer ikisinde, Kanton ve Vuhan'da görünüşte mutlu bir hayat sürmüştü ve çalışmıştı. Fakat her zaman kenti biraz yabancı bir yer olarak görecekti. İç savaş boyunca Mao'nun stra-

tejisi kırsal kesimin denetimini sağlamak olmuştı; şehirlere daha sonra sıra gelecekti. Savaşın sonunda fazla düşünülmeden yapılmış bir tepki hareketi olarak Şanghay'dan Pekin'e kadar Japon işgalindeki kentlerde yeterince hazırlık yapılmadan ayaklanma emri verdiği (fazla hasara yol açmadan bu emrin iptal edilmesi Mao için bir şans) Ağustos 1945'teki bir panik anı sayılmazsa, bu aşamacı yaklaşım 1948'in sonuna kadar sürdürüldü. HKO'ya "orta ve küçük kentleri ve geniş kırsal bölgeleri önce, büyük kentleri daha sonra alın" emri verildi.

Ne var ki, mart ayı geldiğinde, "ağırlık merkezini kırsal bölgelerden kentlere kaydırma" sorunu artık ertelenemezdi.

O ay içinde Mao parti hiyerarşisinin önünde yeni rejimin uygulayacağı iktisadi ve siyasal programı açıklayan bir dizi konuşma yaptı. Kentlerdeki hayat standardının kent nüfusunun sadakatini sağlayacak şekilde yükseltilmesi gerektiğini söyledi. Büyük sanayi kuruluşları ve yabancılara ait şirketler ulusallaştırılacak, fakat kapitalizmin diğer formlarına dokunulmayacaktı. Çin, Komünist Parti'nin başkanlığında bir koalisyon hükümeti tarafından yönetilecek, ancak bu hükümet burjuvaziden ve liberal entelijansiya'dan gelen ve komünistlere sempati duyan kesimlerin de temsilini sağlamak için, eski GMD solcularının oluşturduğu farklı gruplardan çok sayıda küçük ilerici partiyi de kapsayacaktı. Yeni sistemin adı "halkın demokratik diktatörlüğü" adını alacaktı. Bu, yirmi yıl önceki Çin Sovyet Cumhuriyeti'nde olduğu gibi, demokrasinin meyvelerini herkesin paylaşmayacağı anlamına geliyordu:

[Gericiler şöyle diyorlar:] "Sizler diktatörsünüz." Sayın Baylar, haklısınız, tam da öyleyiz ... Sadece halkın kendi fikirlerini dile getirmesine izin verilir. Peki "halk" kimdir? Çin'in şimdiki evresinde halk, işçi sınıfıdır, köylü sınıfıdır, küçük burjuvazi ve ulusal burjuvazidir. Bu sınıflar ... Komünist Parti'nin önderliği altında emperyalizmin uşaklarına, yani toprak ağası sınıfa, bürokratik kapitalist sınıfa, GMD gericilerine ve onların sadık destekçilerine karşı, onları ezmek ve uygun biçimde davranmaları(nı sağlamak) için bir diktatörlük uygulamak üzere güçlerini birleştirmektedirler ... Demokratik sistem halkın safları içinde gerçekleştirilecektir ... Oy verme hakkı gericilere değil sadece halka tanınır. Bu iki yön, yani halk arasında demokrasi ve gericilere karşı diktatörlük, halkın demokratik diktatörlüğünü oluşturmak üzere birleşmektedir.

Bunlar, yapılan sınıfsal ayırımın yanlış tarafında yer alan herkes için düşündürücü sözlerdi. Mao ancak yasaları ihlal etmeleri halinde halktan insanların cezalandırılacağını ısrarla belirtti. Ancak yargıyı sınıf şiddetinin bir aracı olarak betimliyordu.

Gene de 1949'da Çin yurttaşlarının ve yabancı sakinlerin çoğunluğu, komünist yö-

netimin gelişini, bir baskı döneminin başlangıcı olarak değil, milliyetçi yönetimin son evrelerine damgasını vuran yolsuzluk ve yozlaşmadan bir kurtuluş olarak görüyorlardı.

Pekin'e giren ilk HKO müfrezesinin içinde bulunan İngiliz gazeteci Alan Winnington, sokakların "bağırıp çağıran, alkışlayan, neşeli insanlar"la dolu olduğunu gördü. O sırada Çinghua Üniversitesi'nde araştırma yapmakta olan Derk Bodde, günlüğüne, "kentte bir ferahlama" olduğunu yazdı. "En ufak bir kuşku yok ki," diye ekledi, "komünistler buraya halkın büyük bir bölümünü kendi saflarına çekerek geliyorlar." Tiankin'in komünistlerce ele geçirilmesinden sonra kente gelen ilk teknelerden birinin, bir Hong Kong vapurunun kaptanı, ilk kez limanda "soygun" olmadığını görerek hayretler içinde kaldı. Liman görevlilerinin, rüşvet istemek şöyle dursun, sigara bile kabul etmediklerini söylüyordu.

Tarih boyunca resmi kurumların yolsuzlukla eşanlamı olduğu bir ülkede, doğruluğun, çalışkanlığın ve dürüst bir hayat tarzının yerleşmesi, Mao için büyük bir önem taşıyordu. partinin yeni ve bilinmeyen tehlikelerle yüz yüze geleceği meçhul bir alana girdiği uyarısında bulunuyordu.

Zaferle birlikte parti içinde, kibir, kahraman pozları takınmak, daha ileriye gitmek için uğraşmak yerine şan şöhret peşinde koşmak, zevk aramak ve zorluklardan kaçınmak gibi bazı ruh halleri artabilir ... Düşmanın silahlarına asla boyun eğmeyen, onların karşısında kahraman sıfatını hak eden, fakat [burjuvazinin] şeker kaplı mermilerine dayanamayan bazı komünistler olabilir ... Buna karşı kendimizi savunmalıyız. Ülke çapında bir zaferin kazanılması 10.000 li boyunca devam eden bir Uzun Yürüyüş'ün sadece ilk adımıdır. Tek bir adımla övünmek saçma olur. Önümüzde gururlanmaya değer başka işler var ... Çin devrimi büyük bir devrimdir, fakat önümüzde daha uzun bir yol, daha büyük ve daha zor işler var ... Sadece eski dünyayı yıkmakla yetinmemeliyiz. Yenisini de kurmamız gerekiyor.

Konuşmasının sonunda Mao, kadrolara, gayet iyi bildikleri şeyleri bir yana bırakmak ve bilmedikleri konularda ustalaşmak zorunda olduklarını söyledi. Onlara Rusların devrim zafere ulaştığında iktisadi inşa hakkında hiçbir şey bilmediklerini, ancak "büyük ve başarılı bir sosyalist devlet" inşa etmekten de vazgeçmediklerini anlattı. Rusya'nın yaptığını Çin de yapabildi.

1 Ekim 1949 günü öğleden sonra Mao, çevresinde Komünist Parti yetkilileri ve ileri cî müttetikleri olduğu halde, Tienanmen Meydanı'na yukarıdan bakan Semâvi Huzur

Kapısı'na çıktı ve Çin Halk Cumhuriyeti'nin kuruluşunu resmen ilân etti.

On gün kadar önce, yeni anayasanın onaylandığı, Ming ve Çing hanedanlarının başkenti Pekin'in hükümetin yeni mekânı (Nanking'in yerine), Mao'nun ise devlet başkanı olarak belirlendiği bir toplantıda şöyle demişti:

İnsanlığın dörtte birini oluşturan Çin halkı artık ayağa kalkmıştır. Çinliler da-
ima büyük, yiğit ve çalışkan bir ulus olmuş; sadece modern çağda geri kalmış-
tır... [Bugün] safları sıklaştırmış, hem iç hem de dış saldırganları yenilgiye uğ-
ratmış bulunuyoruz... Artık aşağılanan ve küçümsenen bir ulus olmayacağız.

Bu kez, güz sonunun sıcak güneşi altında, Yasak Şehir'in açık kırmızı duvarlarının önün-
deki kızıl ipek fenerler hafif rüzgârda salınırken, duvarlarla çevrili meydanda toplanmış
100.000 kişilik bir kalabalığa o tiz Hunan şivesiyle aynı şeyleri söylüyordu: "Biz, 475
milyonluk Çin halkı, ayağa kalkmış bulunuyoruz ve geleceğimiz gayet parlaktır."

Pekin'in yeni komünist yöneticileri aylardır, yörede denildiği gibi, Mao hükümetinin
"yeni giysiler giyeceği" o an için hazırlanmışlardı. Meydan genişletilmişti. Kadim bahçe-
lerin mimoza ağaçları kesilmiş, yerine beton dökülüp büyük kaldırım taşları döşenmiş,
çelik kulelerin üzerine projektörler yerleştirilmişti. Çan Kay-şek'in milliyetçi yönetim sı-
rasında Kapı'yı süsleyen, yassılatılmış benzin varillerinin kaynak yapılarak birleştirilme-
sinden oluşan çelik bir levhanın üzerine resmedilmiş dev portresi kaldırılmış, kale du-
varlarının birine aynı derecede büyük bir Mao portresi asılmıştı. Mao'nun konuşmasının
ardından HKO süvarisi ve Amerikan ordusundan ele geçirilen kamyonlardan ve tanklar-
dan oluşan uzun bir konvoy geçit resmi yaptı. Daha sonra siviller yürüyüşe geçtiler. "Ya-
şasın Başkan Mao! Başkan Mao çok, çok yaşa!" diye bağınıyorlardı. Mao bu sloganlara
bütün meydanı kaplayan, hoparlörlerle yükseltilmiş sesiyle yanıt verdi: "Yaşasın Halk
Cumhuriyeti!" Karanlık çöktünce, kentin her yanından görülen bir havai fişek gösterisi
başladı. Üzeri orak çekiçli ve kızıl yıldızlı rengârenk kâğıt fenerler taşıyan dansçılar,
meydanın aşağısında gösteri yapıyorlar ve şair ruhlu birinin sözleriyle, "kabaran mavi ye-
şil dalgalar üzerinde, alevlerden oluşan devasa bir gemi, Çin'in devlet gemisi"ni oluşturu-
yorlar, ziller, borular ve davullardan yükselen sesler "Mao!" cıgıllıklarına karışıyor ve
bütün bu sesler eski imparatorluk kentinin sarı kiremitli damları üzerinde dalgalar ha-
linde yankılanıyordu.

Ertesi gün yeni devleti tanıyan ilk ülke Sovyetler Birliği oldu. Tayland Komünist Par-
tisi Çalışma Komitesi'nden İngiliz İşçi Partisi milletvekili Connie Zilliacus'a kadar çeşitli
küçük komünist partilerden ve uzak sola mensup şöhretlerden tebrik mesajları geldi.
Mao Moskova'ya yapacağı ilk yurt dışı gezisine hazırlanmaya başladı.

Daha iç savaş sona ermeden Mao'nun Çin'den ayrılmaya karar vermesi hem arkadaş-

larına duyduğu güveni hem de bu geziye verdiği büyük önemi gösteriyordu. 1949 yılı sona ererken güneybatı Çin'in büyük bir bölümü hâlâ milliyetçilerin elindeydi ve HKO'nun Fukian yakınlarındaki Kinmen (Quemoy) Adası'nı ele geçirmek için yaptığı bir girişim komünistlerin 9.000 kayıp vermesiyle geri püskürtüldü. Kasım ayının ortalarında Çan Kay-şek Tayvan'dan, GMD'nin geçici bir başkent kurduğu Siçuan'a kaçtı. Mao'nun özel bir trenle Rusya'ya hareket ettiği 6 Aralık günü hâlâ oradaydı.

Bu seyahat Mao'nun dış siyaset öncelikleri hakkında çok şey söylüyordu.

Komünist hükümet için milliyetçilerden devralınan diplomatik ilişkileri sürdürmek gibi bir sorun yoktu. Mao aşağılamayla geçen bir yüzyılın son kalıntılarını ortadan kaldırmak için Batılı güçlerden kopmak ve tamamen yeni bir sayfa açmak istiyordu. O yılın başlarında Stalin'in duruma bir bakması için Çin'e gönderdiği politbüro üyesi Anastas Mikoyan'a, hükümetin sadece "bir yana ağırlık veren" bir siyaset izlemesinin bir ölçüde diplomatik tecride yol açacağını söylemişti. Rus yardımını memnuniyetle karşılayacaklardı. Ancak bizatihi Çin uygun zamanın geldiğine karar verdiği zaman emperyalist ülkelerin diplomatik misyonlarını göndermelerine izin verilecekti. Bu arada eski temsilcilere ve yabancılara ülkeyi terk etmeleri için güçlü bir baskı yapılacaktı.

Yeni Çin, yeni "Orta Krallık", tıpkı eski Çin gibi barbarları kapılarda bekleyecekti.

O yaz yaptığı bir konuşmada Mao bu kararların yaratabileceği etkileri dile getirdi:

[Gericiler şöyle diyorlar:] "Bir yana ağırlık veriyorsunuz." Çok doğru ... Çitin üzerine oturmak imkânsızdır. Bu dünyada istisnasız herkes ya emperyalizmin safına ya da sosyalizmin safına doğru ağırlık verecektir. Tarafsızlık sadece bir kamuflajdır ve üçüncü bir yol mevcut değildir ... Bizler SSCB'nin başında bulunduğu antiemperyalist cepheye mensubuz ve emperyalist cepheden değil, sadece bu cepheden hakiki dostluğu yansıtan bir yardım bekliyoruz.

Ancak burada önemli bir ayrımı vardı. Mao monolitik bir bloğun parçası olmaktan değil, *ağırlık vermekten* söz ediyordu. Çin, Sovyetler'in önderliğindeki "antiemperyalist cephe"ye mensup olabilirdi (ÇKP'nin daha önceleri GMD önderliğindeki "birleşik cephe"ye mensup olması gibi) ama bu asla aynı siyasetlerin izlendiği anlamına gelmiyordu. Mao'ya göre bir cephe üyeliği hem birliği hem de mücadeleyi kapsıyordu.

Stalin'in ÇKP'ye yaptığı ihanetler unutulmamıştı.

Sovyet liderinin de bu konuda kuşkusu yoktu: O bahar Mao'nun Yangtze'nin ötesi-ne güç göndermemesini, Çin'in kuzey yarısının denetimiyle yetinmesini istemişti. Bunun Amerika'yı kıskırtmayan basiretli bir tutum olacağını söylüyordu. Fakat Mao bölünmüş bir Çin'in, Çin'in değil Rusya'nın çıkarına olduğunu Stalin kadar biliyordu. Mikoyan'a "gerçek dostlar ve sahte dostlar vardır" dedi, anlamlı bir tavırla. "Sahte dostlar dışarıdan

bakıldığında dost gibi görünürler, bir şey söylediklerinde başka bir şeyi kastederler. Sizi aldatırlar ... Buna karşı kendimizi koruyacağız.”

Beş ay sonra HKO milliyetçi bozgunun orta yerinde güneye doğru muzafferane bir baskı yaptıkça, Stalin özür dileme anlamına gelecek bir tutum aldı. O sırada Sovyet yardımının geleceğini tartışmak için Moskova'ya gelen Liu Şaoçi'ye şöyle dedi: “Kazananlar daima haklıdır. Geçmişte işinizi biraz güçleştirdiğimizi düşünüyoruz... hakkınızda fazla şey bilmiyorduk. Bu nedenle hatalar yapmış olabiliriz.”

16 Aralık 1949 günü hava çok soğuktu. Spaskiy Kulesi'ndeki saat tam öğle vaktini gösteriyordu. Mao'nun treni Kremlin Duvarı'nın yakınlarındaki Yaroslavski İstasyonu'na girdi. Üzerinde yıldızlı süslemeler olan beyaz ve kiremit kırmızısı duvar kızıl bayraklarla süslenmişti.

Mao endişeliydi. Birkaç gün önce Sverdlovsk istasyonunda yürürken ansızın sendelemiş, yüzü bembeyaz olmuş ve bütün vücudu ter içinde kalmıştı. Vagonuna ancak çevresindekilerin yardımıyla dönebilmişti. Ruslar ona soğuk algınlığına yakalandığını söylediler. Aslında bu bir nevrasteni krizi idi. Stalin, bütün hatalarına rağmen, Mao için hâlâ komünizmin papasıydı. Şu birkaç hafta içinde kuracakları ilişki “bir yana ağırlık verme”nin pratik siyasete dönüştürülüp dönüştürülemeyeceğini belirleyecekti.

Sovyet liderleri için Mao bir muammaydı. Dünyanın en güçlü ikinci komünist lideri ve Sovyet yardımı olmaksızın iktidarı ele geçirebilen az sayıda kişiden biriydi. Özgün bir komünist miydi acaba? Bu durumda, Sovyet şemasına kolayca uydurulamayacak, belki de yeni bir Tito haline gelecekti. Tito'nun bir yıl önce bu şemaya meydan okuması komünist kamptan aforoz edilmesine yol açmıştı.* Stalin de ilişkinin uygun bir zemine yerleştirilmesini istiyordu.

O akşam saat 18.00'de Kremlin'deki Kutsal Katerina Salonu'nun kapıları ardına kadar açıldı ve Mao, Stalin'in bütün Sovyet politbürosuyla birlikte kendisini beklediğini gördü. Bu olağanüstü bir misafir için yapılan olağanüstü ve bilinçli bir jestti.

Rus lider onu “Çin halkının hayırlı evladı” olarak, büyük bir coşkuyla karşıladı. Ama daha sonra, Sovyet lideri Mao'nun aralarındaki farklılıklardan söz etmek üzere olduğunu düşündüğü bir sırada, onun sözünü keserek** Liu Şaoçi'ye söylediği sözleri tekrarla-

* George Kennan ve ABD Dışişleri Bakanlığı'ndaki diğer görevliler daha 1940'ların sonunda Mao'nun, tıpkı Tito gibi, Sovyet denetimine direneceğini ve anlaşmazlığı geliştirmenin ABD'nin çıkarına olduğunu öne sürmüşlerdi. Bizzat Mao daha sonra Stalin'i 1949'da kendisini “ikinci bir Tito” olarak görmekle suçlayacaktı.

** Mao o sırada Sovyet liderine şöyle diyordu: “Eleştirildik ve uzun süre ihmal edildik ve görüşlerimi hiçbir yerde ifade edemedim...” Muhtemelen bu zor yıllarda Komintern'in verdiği destek için teşekkür ederek (ve Moskova'nın Çinli öğrencilerinin elinde çektiği sıkıntıları anlatarak) devam edecekti. Ama bu noktada Stalin onun sözünü kesti.

dığında, alttan alta hissedilen gerilim açığa çıktı: “Şu anda kazanan sizsiniz ve kazananlar daima haklıdır. Kural budur.” Bunu gayet resmi konuşmalar izledi. Stalin ona bu ziyaretten ne beklediğini sordu. “Görünüşü [pek] iyi olmayan ama tadı iyi olan bir şey,” diye karşılık verdi, Mao. Bu sözler tercüme edilince KGB şefi Lavrentii Beria kıkırdadı. Stalin bu sözlerin ne anlama geldiğini bilmek istedi. Mao daha açık konuşmaktan kaçındı. İki saat süren görüşmenin sonunda Stalin, Çin’de meteoroloji hizmetlerinin olup olmadığını soracak kadar alt bir düzeye indi ve Mao’ya eserlerinin Rusçaya çevrilmesine izin verip vermeyeceğini sordu.

Aslında Stalin, Mao’nun tam olarak ne istediğini gayet iyi biliyordu. Çin, Rusya’nın Çan Kay-şek’le yaptığı Çin-Sovyet Dostluk Antlaşması’nı feshetmesini ve kardeş komünist güçler arasındaki ilişkiye uygun yeni bir ittifak için müzakere yapılmasını istiyordu.

Stalin buna henüz hazır değildi. Bahane olarak Çan’la yapılan anlaşmanın İngiltere ve ABD’yle Yalta’da yaptığı anlaşmalardan kaynaklandığını öne sürdü. Bu nedenle Mao’ya, “Tek bir noktada yapılacak bir değişiklik bile İngiltere ve Amerika’ya [diğer noktaları] sorgulamaları için meşru zemin sağlar” karşılığını verdi. Bu noktalar Kuril Adaları ve Güney Sakalin’deki eski Japon bölgeleriyle ilgili Sovyet hakları olabilirdi. Bu bir safsataydı. Aslında Stalin böylelikle Mao’ya, eğer Moskova’yla yeni ilişkiler kurmak istiyorsa, bunun ancak Rusya’nın şartlarıyla olacağını söylemiş oluyordu. Mevcut antlaşma resmen yürürlükteydi ve Mao bunu onayladığında Stalin’in üstünlüğünü kabul etmiş olacaktı. Sovyet lideri, acı ilacı şekere bulayarak, iki hükümetin antlaşmanın içeriğini gayri resmi olarak değiştirmesini engelleyecek herhangi bir şeyin olmadığını ekledi.

Mao bu oyuna aşınaydı.

1938’de Stalin onun önderliğini onayladığında, bunun simgesel karşılığı, Stalin’in Si-an olayının bir Japon komplosu olduğu görüşünün doğru olduğunu Mao’nun kamuoyu önünde kabul etmesi olmuştu. Mao o olayda istenen bağlılığı göstermişti. Daha sonra söylediği gibi, Stalin’le arasında bir “baba oğul ya da kedi fare ilişkisi” vardı.

Ancak bu seferki ödül çok daha yüksekti. Rusya’yla ilişkiler Mao’nun bütün dünya karşısında izleyeceği siyasetlerin köşe taşıydı. Bu ilişki Çin’in uşaklığı temelinde devam edecek idiyse, Devrim’in kazandığı şey neydi? Eğer Rusya zamanı geçmiş antlaşmayı sürdürmekte ısrar ederse, kapitalist ülkeler Çin’le yeni bir zeminde ilişki kurmayı neden kabul etsinler idi?

Mao hemen çark etti. Her zamanki kıvraklığıyla Stalin’le doğrudan karşı karşıya gelmekten kaçınarak, görünüşte küçük bir olay üzerinde odaklandı. Çu Enlay Moskova’ya gelip ona katılmalı mıydı, katılmamalı mıydı? (Çu gelirse, bu Rusların yeni bir antlaşmayı müzakere etmeye hazır oldukları anlamına gelecekti; gelmezse eski antlaşma devam edecekti.)

Görüşmelere iki hafta ara verildi.

Stalin'in Moskova'ya birkaç kilometre mesafedeki huş ağacı ormanında bulunan özel daçasının sıkıcı ve zarif ortamında Mao, yarı tutsak, yarı şımartılan bir misafir durumundaydı. 21 Aralık günü Sovyet liderinin yetmişinci yaş günü kutlamasına katıldı ve övgülerle dolu bir konuşma yaptı. Ancak bu gayet resmi bir toplantıydı. Daha sonra Ruslar ansızın ayın 23'ünde yapılması düşünülen görüşmelerin ertelendiğini bildirdiler. Bunun üzerine Mao öfkeyle patladı. Yumruğunu masaya vurarak, "Burada sadece üç görevim var," diye bağırdı muhafızına. "Birincisi yemek, ikincisi uyumak ve üçüncüsü sıçmak." Ancak iki gün sonra Stalin ona telefon ettiğinde çekingen bir tutum aldı ve siyasal sorunları açmaktan kaçındı. Daha sonra kendisi Stalin'e telefon ettiğinde, Sovyet liderinin çıktığı söylendi.

Her iki adamın diğerinin işaretini beklediği bu Bizansvâri irade savaşı, Mao'nun ansızın sırta kadem basması karşısında şaşırان Batılı gazeteciler onun ev hapsinde tutulduğuna dair söylentiler çıkarmaya başlamasalar da sonsuza kadar sürebilirdi. Bu gelişme üzerine Stalin kendisiyle mülakat yapması için bir Tass muhabirini Mao'ya gönderdi. Mao fırsatı değerlendirerek bir anlaşmaya varılana kadar Moskova'da kalmaya hazır olduğunu ısrarla belirtti. Stalin hemen geri adım attı. 2 Ocak 1950 günü, Mao'ya Çu'nun Moskova'ya gelebileceğini bildirmek için bizzat Molotov'u gönderdi. Eski antlaşma yırtılıp atılacak ve yenisi hazırlanacaktı. Mao, Stalin'le bir araya geldiğinde "Peki ya Yalta?" diye sordu, inadına. Sovyet lideri, "Cehenneme kadar yolu var!" diye karşılık verdi.

Stalin'in fikrini neden değiştirdiği bilinmemektedir. Mao, İngiltere'nin Pekin hükümetini tanıma eğiliminin belirleyici olduğunu düşündü. Bu durum, Stalin'in Çin'in batıya meydeceği paranoyasını iyice ateşlemiş olabilirdi. Belki de Stalin Mao'nun bu konuda geri adım atmayacağını anlamıştı.

Altı hafta sonra, 14 Şubat günü iki dışişleri bakanı, Çu ve Vişinskiy, Stalin ve Mao'nun gözetimi altında yeni "Dostluk, İttifak ve Karşılıklı Yardımlaşma Antlaşması"nı imzaladılar. O gece Sovyet lideri, bir kuralı daha ihlal ederek, Metropol Otel'in balo salonunda ev sahipliğini Mao'nun yaptığı bir davete katıldı. Stalin'in Kremlin'den ayrılması öylesine olağanüstü bir olaydı ki, Rus güvenlik görevlileri liderler ile misafirler arısına kurşun geçirmez bir cam bölme yerleştirilmesi için ısrar ettiler. Bu yüzden kadehler kaldırılırken söylenenleri kimse işitemedi. Sonunda Mao bölmenin kaldırılmasını istedi.

Bütün bu görüntüler de aslında aldatıcıydı. Ayrıntılı müzakereler çok sıkıntılı geçmişti. Stalin'in tercümanı Nikolay Fedorenko, toplantı odasının, "şeytani bir gösterinin sergilenmekte olduğu bir sahne"yi andırıldığını hatırlıyordu. Mao bir ABD saldırısı halinde Çin'e yardım konusunda Sovyet taahhüdünü kesin bir dille antlaşma metnine sokmak için ısrar etti. Ancak Stalin bunun açık bir savaş ilanı koşuluna bağlanmasını istiyordu. Mao, Sinkiang ve Mançurya'da özel imtiyazlar istediği için Stalin'e hâlâ kızgındı. Bu arada Stalin de Mao'nun yapay bir komünist, ondokuzuncu yüzyıl Rus köylü lideri Puga-

cev'in Çinlisi olduğu kanaatini muhafaza ediyordu. Daha sonra Mao, "Bize güvenmiyordu," diyerek yakıncaktı. "Devrimimizin sahte bir devrim olduğunu düşünüyordu."

Her şeye rağmen geçici bir anlaşmaya varıldı. Mao uzun tren yolculuğuna başlarken, sağlam temeller atarak Çin'in dünyadaki yeni yerini belirlediği için rahatlamıştı. İç savaşın sona ermesiyle birlikte hükümet dikkatini dağılmış ekonomiyi yeniden inşa etmeye yöneltebilir ve sosyalizm yönünde ilk küçük adımları atabilirdi.

Dört ay sonra, 25 Haziran 1950 günü sabaha karşı saat 4.40'ta Kore Savaşı patlak verdi.

Mao önceden uyarılmıştı. Kuzey Kore lideri Kim İl Sung altı hafta önce Pekin'e uçmuş ve Mao'ya Moskova'nın yarımada'yı yeniden birleştirmeyi amaçlayan askeri bir saldırıyı onayladığını söylemişti. Stalin, her zamanki kurnazlığını sergileyerek bir koşulla onay vermişti: Kim önce gidip Mao'nun onayını almalıydı. "Umduğunu bulamazsan," demişti Sovyet lideri, "parmağımı bile oynatmam." Bu durumda Korelileri zor durumdan kurtarmak Mao'ya düşüyordu. Tabii Kim, Çin'de yaptığı tartışmalar sırasında Stalin'le yaptığı görüşmelerin bu bölümünü atladı.

Savaş Pekin'de derin bir hoşnutsuzluk yarattı. Sadece Amerika'nın nasıl bir tepki göstereceği belirsiz olmakla kalmıyordu, Çinliler de o aşamada Tayvan'ı işgal etmeye hazırlanıyorlardı. Kim'in anlattığı öyküden kuşkulanan Mao, Stalin'e bir mesaj göndererek saldırıyı gerçekten onaylayıp onaylamadığını sordu. Stalin onayladığını söylediye de, topu Mao'nun avlusuna atmaktan geri durmadı: nihai karar, diyordu, "Çinli ve Koreli yoldaşlar [tarafından] birlikte alınmalıdır." Çinlilerin kabul etmemeleri halinde karar ertelenmeliydi. Mao'nun seçeneği kalmadı. Yüz bin Koreli Mançurya'da Çin birlikleriyle omuz omuza savaşmıştı. Şimdi Kim'e kendi topraklarını "kurtarmaya" kalkışmamasını nasıl söyleyebilirdi. Kuzey Kore'ye Çin'in savaşı kabul ettiği bildirildi.

Ancak taraflar arasındaki güvensizlik devam etti. Kim, Çinlilere saldırı tarihini bildirmemeye ve onları askeri planlardan dışlamaya karar verdi.

Çan Kay-şek için savaş Tann'ın bir lütfuydu. Altı hafta önce Truman, Tayvan saldırıya uğramadıkça ABD'nin milliyetçileri korumak için müdahale etmeyeceğini açıklamıştı. Nisan ayında Çin birlikleri Guandong kıyılarındaki Haynan adasına büyük ölçekli bir amfibik çıkarma yaparak milliyetçi direnişi iki hafta içinde ezdiler; 33.000 GMD askerini ölü ya da yaralı olarak ele geçirdiler. Bu harekât Tayvan'ı işgal etme provasını andırıyordu. Ertesi yıl bir sonraki adım atılacak, Quemoy ve diğer kıyı adalarına saldırılacak ve ardından nihai saldırı gelecekti.

Kore bütün bunları değiştirdi. ABD bütün tarafların Çin iç savaşının devamı olarak kabul ettikleri çatışmaya göz yumabilirdi. Ancak Kore yarımadasının kuzey kesimindeki

Sovyet müşterisi devlet, güneydeki ABD koruması altında bulunan devlete karşı silahlı saldırıya geçtiği zaman aynı şeyi yapamazdı. 27 Haziran günü Washington Güney Kore'nin Devlet Başkanı Syngman Rhee'yi desteklemek için askeri birlik göndereceğini ve bir güvenlik önlemi olarak, ABD Yedinci Filo'sunun Tayvan Boğazı'nda güvenliğini sağlayacağını ilân etti.

Mao'nun ilk tepkisi sınırlıydı. Çin uçaksavar birlikleri Yalu Irmağı'ndaki köprüleri savunmak için sınırın Kuzey Kore tarafına sevk edildi ve güneyden Mançurya'ya takviye birlikler gönderildi. Bu ikinci hareketin gerekçesini Çinli bir komutan şu sözlerle ifade etti: "Şemsiyeyi yağmurdan önce hazır etmek gerekir." Quemoy'a saldırı planı sınırsız bir süre için ertelendi.

Ne var ki temmuz ayının sonunda Kuzey Kore güçleri güneye doğru zaferler kazanarak ilerledikçe Mao'nun endişesi artmaya başladı. Kim Il Sung'un göremediğini görebiliyordu. Kore hatları aşırı derecede uzuyor ve Amerikan karşı saldırısına açık hale geliyordu. 4 Ağustos'ta yapılan bir politbüro toplantısında Mao ilk kez ABD'nin nükleer misilleme riskini göze alarak Çin güçlerinin Kuzey Korelilere yardım etmek için doğrudan müdahale edebileceğini söyledi. Politbüro üyelerine, sorunun, kazanmaları halinde Amerikalıların iştahlarının artacak olmasından kaynaklandığını anlattı. Bu durumda Çin, Mançurya ve Çin'in doğu kıyılarında ABD hava saldırısı; milliyetçi birliklerin Tayvan Boğazı'nı geçerek gerçekleştirecekleri amfibik saldırılar; hattâ Vietnam'da, Çin'in güney sınırları boyunca Ho Şi Minh'le savaşmakta olan Fransızların da katılacakları ortak bir askeri harekât tehdidiyle yüz yüze gelecekti.

Mao'nun korkuları iki hafta sonra daha da arttı. Çu Enlay'ın askeri analistlerinden biri, ABD Generali Douglas MacArthur'un Kore yarımadasının en dar bölümünde, 38. paralelin hemen güneyindeki İnçon'a bir harekât başlatarak kuzey ile güneyi resmen böleceğini düşünüyordu. Mao haritaya baktığında genç analistin doğru söylediğini anladı. HKO'ya Mançurya sınırına yarım milyon asker daha sevk etmesini ve en az bir yıl sürececek bir savaş için plan hazırlanmasını emretti.

Bu arada Kim'e de acil bir uyarı mesajı gönderdi.

Mao, mesajında, stratejik olarak Birleşik Devletler'in gerçekten de bir kâğıttan kaplan olduğunu söylüyordu. Fakat taktik olarak, "Birleşik Devletler gerçek bir kaplandır ve insan eti yiyebilmektedir," diyordu. Koreliler yeniden tertiplenmeli ve amfibik bir saldırıyı püskürtmek için hazırlanmalıydılar: "Taktik açıdan bakıldığında çekilmek bazen saldırmaktan daha iyidir ... Düşmanınız kolay bir düşman değildir. Unutmayın, baş emperyalistle savaşıyorsunuz. En kötüsüne hazır olun."

Kim, bu uyarılara kulak asmadı. Stalin de aynı şekilde. 15 Eylül günü İnçon çıkarması başladı ve Kuzey Kore ordusu dağıldı. Pyongyang'da panik vardı. Kim, üst düzey iki askeri yetkiliyi acil yardım istemek için Pekin'e gönderdi. Stalin de devreye girerek, Ko-

re'nin çökmesini önlemek için Mao'nun kara birlikleri göndermesi halinde havadan Sovyet koruması sağlayacağını bildirdi.

Sonraki birkaç hafta boyunca Mao, 1945'te Japon teslimiyetini izleyen travmatik aylardan beri yaşadığı en kötü durumla karşı karşıya kaldı. Uyuyamıyordu. Bir yanda, Mançurya'daki savaş hazırlıklarından sorumlu olan Gao Gang'a söylediği gibi, müdahaleden kaçınmak için hiçbir yol görünmüyor; öte yanda, Çin iktisadi yapılanmayı gerçekleştirmek için barışa ihtiyaç duyuyordu. Ülke neredeyse kırk yıl önce Çin hanedanının düşüşünden beri savaşlarla harap olmuştu. Komünistler hâlâ Tibet'i ve Tayvan'ı kurtarmak zorundaydılar ve Çin'in içinde de sayıları bir milyonu bulan eşkıya, kırsal kesimi kasıp kavuruyordu; sanayi tesisleri enkaz halindeydi; kentlerde muazzam bir işsizlik, orta ovalarda açlık vardı.

Pekin'de bile yiyecek maddesi kıtlığı vardı. GMD ajanlarına atfedilen sabotaj olayları çoğalmıştı. Rejimin milliyetçi yozlaşmaya son vererek, paraya istikrar kazandırarak ve temel hizmetleri yeniden sağlayarak kazandığı itibar tüketilmişti.

Eylül sonunda ölüm tahminleri yapıldı.

Mao'nun askeri plancıları Çin'in ilk yıl içinde 60.000 ölü ve 140.000 yaralı vereceğini hesapladılar. Amerikalıların silah üstünlüğü vardı; fakat HKO'nun savaş azmi daha yüksek, insan kaynakları daha fazlaydı ve sabit bir cephe olmadığı zaman uygulanan "düzensiz savaş"ta daha iyiydi. Bu durumda Çin ordularının geleneksel Maoist "üstün güçleri zayıf güçlere karşı yoğunlaştırma", imha savaşı verme taktiğini uygulamaları, böylece ABD kayıplarını en yüksek noktaya çıkararak Amerikan kamuoyunun savaşa verdiği desteğin azalmasını sağlamaları gerekiyordu. Çin'in savaşa girmesi için en uygun zamanın, ABD birliklerinin 38. paraleli geçerek Kuzey'e girişlerinden hemen sonrası olduğuna karar verdiler, çünkü bu noktada Amerikan ikmal hatları azami uzunluğa ulaşacak, Çin güçleri onlara geriden yaklaşabilecek ve Çinlilerin müdahalesini siyasal olarak haklı çıkarmak kolaylaşacaktı.

30 Eylül günü ilk Güney Kore birlikleri Kuzey Kore'ye geçti. Yirmi dört saat sonra, Çinli önderler Halk Cumhuriyeti'nin kuruluşunun birinci yıldönümünü kutlarken, Kim, elden bir mesaj teslim etmek için Pekin'e özel bir uçak gönderdi. Mesajında yenilgiye uğramak üzere olduğunu kabul ediyordu. "38. paralelin kuzeyine yapılan saldırıların devam etmesi halinde," diyordu, "sadece kendi gücümüzce dayanarak hayatta kalamayacağız."

Ertesi gün Mao genişletilmiş bir Sekreterlik toplantısında şunları söyledi:

Şu anki sorun Kore'ye birlik gönderip göndermemek değil, ne kadar çabuk

* 1950'de Sekreterlik, Politbüro Daimi Komitesi olarak da hizmet veriyordu. Bu yapı, Mao'nun yanı sıra Liu Şaoçi, Çu Enlay ve Çu De'yi kapsıyordu. Beşinci üye, Ren Bişi, geçen sonbaharda kalp krizinden ölmüş, yerine Çen Yun getirilmişti.

göndermek gerektigidir. Bir günlük fark bile hayati olacaktır ... Bugün iki acil sorunu tartışacağız: birliklerimiz Kore'ye ne zaman girmeli ve bu birliklerin komutanı kim olmalı.

Ancak Mao için müdahalenin kaçınılmaz olması, önderliğin geri kalan kısmının onun görüşlerini hemen desteklemesi anlamına gelmiyordu. 4 Ekim günü tam katılımlı bir politbüro toplantısı yapıldığında, çoğunluk bizzat Mao'nun ağustos ayında ortaya koyduğu iktisadi ve siyasi gerekçelere dayanarak ona karşı çıktı.

Lin Piao özellikle kuşkuluydu. Kim'in yenilgiye uğraması halinde Çin'in Yalu Irmağı'nda bir savunma hattı kurmak için elinden geleni yapacağını ve Kuzey Korelilerin topraklarını geri almaları için Mançurya'dan gerçekleştirecekleri gerilla eylemlerine izin vereceğini söyledi. Bu görüş Mao'yu etkilemedi. Bu durumda Çin'in inisiyatifi kaybedeceğini söyleyerek, "[Yalu'da] yıllarca düşmanın ne zaman saldıracağını bilmeden beklemek zorunda kalacağız," dedi. Çin müdahale gücü komutanlığı için Mao'nun ilk düşündüğü kişi Lin olmuş, fakat daha sonra sağlığı pek iyi olmadığı için ondan vazgeçmişti. Bu kez komutanlığa Peng Dehuay'ı önerdi. Peng Sian'dan uçakla geldiği için toplantıya gecikerek katılmıştı. Birleşik Devletler'in tavizlerle durdurulamayacağı konusunda Mao'nun görüşlerine katılıyordu. Ertesi gün öğleden sonra toplantı kaldığı yerden yeniden başladığında, Peng'in desteği askeri eylem konusunda bir mutabakatın oluşmasına katkıda bulundu.

İki gün sonra ilk ABD birlikleri, Amerikan Birinci Süvari Tümeni, 38. paraleli geçti ve Washington nihai hedefin Kore'nin birliğini sağlamak olduğu konusunda Birleşmiş Milletler'i ikna etti. 8 Ekim pazar günü Mao, Kuzey Kore'ye yardıma gidecek bir Çin sefer gücü kurulması için resmi bir kararname çıkardı. Görevinin komünist dayanışmayı temel alan manevi sebeplere dayandığını vurgulamak ve daha önemlisi Pekin'in müdahalesinin gayri resmi olduğu kurgusunu sürdürmek ve Çin kentlerine karşı Amerikan müdahalesinin bu nedenle haklı görülemeyeceğini göstermek için bu askeri güç Çin Halk Gönüllüleri olarak bilinecekti Bu güç 15 Ekim günü Yalu Irmağı'nı geçmeye başladı.

Seferin başlamasından üç gün önce Mao ansızın bütün birlik hareketlerinin durdurulmasını emretti ve "[müdahale] kararını gözden geçirmek için" Peng'in hemen Pekin'e dönmesini istedi.

Sorun, her zamanki gibi Moskova'ydı. Sovyet askeri desteği konusunda bir kriz patlak vermişti. 1 Ekim günü Stalin Karadeniz'de tatil yapıyordu. Soçi'deki villasından Mao'ya bir telgraf çekti. "Koreli dostlarımızın içinde bulundukları durumun gittikçe kötüleştiğini görüyorum ... 38. paralele en az beş ya da altı tümeni bir an önce sevk etmeniz gerektiğini düşünüyorum." Mao'nun beyrinde alarm çanları çalıyordu. Sorun, Sta-

lin'in isteği değildi. Onu endişelendiren, Sovyet liderinin, İnçon'un ardından yaşanan panik dolu günlerde, Sovyet hava koruması ve askeri ikmal konusunda Ruslar'ın verdikleri söze ilişkin sessiz kalmasıydı.

Mao blöf yapmaya karar verdi. Çin Politbürosu'nun çoğunlukla müdahaleye karşı olduğu ve acil danışma için Çu Enlay'ı göndereceği karşılığını verdi.

10 Ekim günü Soçi'de buluştular. Mao'nun emriyle Çu bir tür ultimatom verdi. Stalin'e Çin'in Sovyetler Birliği'nin arzularına saygı duyduğunu söyledi. Eğer Ruslar havadan koruma ve önemli miktarda silah sağlama konusunda istekliyseler, Çin müdahale edecekti. Aksi halde Mao, Stalin'in bu konuda bir karara varmasını bekleyecek ve bütün girişimi erteleyecekti. Çu bunları söyledikten sonra ihtiyar diktatörün tepkisini beklemek üzere arkasına yaslandı.

Çu dehşetle Stalin'in sadece başını salladığını gördü.

Stalin, doğrudan konuya girerek, eğer Çinliler müdahale etmenin çok zor olduğunu düşünüyorlarsa Kuzey Kore'nin terk edilmesi gerekeceğini söyledi. Bu durumda Kim Il Sung Mançurya'daki üslerden partizan savaşına girebilirdi.

Çu elindeki kozu kaybetmişti.. Ardından başlayıp on saat süren ve sabahın 5'inde sona eren içkili bir yemekle noktalanmış görüşmeler sırasında bazı yeni güvenceler almayı başardı. Bunları hemen Stalin'le birlikte imzaladığı bir telgrafla Mao'ya aktardı. Rusya ihtiyaç duyulan silahları ve Çin kentleri için hava koruması sağlayacaktı. Ancak en azından ilk iki ay Kore üzerinde Sovyet hava gücü olmayacaktı. Stalin, mazeret olarak, Sovyet hava kuvvetlerinin hazırlanmak için zamana ihtiyacı olduğunu söylüyordu. Aslında tereddüde düşmüştü. Çin yardım etse bile Kuzey Kore'nin yenilgiye uğrayabileceğini düşünüyordu. Sovyet pilotlarının da işin içine girmeleri halinde Amerikalılarla çatışma riski iyice artacaktı.

Sadece birkaç hafta önce verilen askeri taahhütlerden cayan bu karar Mao için Stalin'in ihanetlerinin en acısı oldu.

1936'da Sian'da ve 1945'te Mançurya'da söz konusu olan hep iktidar için mücadele etmekte olan bir Çin Partisi'nin siyasal çıkarlarıydı. Ama artık Çin egemen bir devlet ve Rusya bir antlaşma müttefiki idi. "Bir yana ağırlık verilse" de verilme de, Mao, Sovyetler Birliği'nin asla Çin'in güvenilebileceği bir ortak olmayacağı sonucuna vardı.

Her zamanki gibi Çinli önderler sonunda boyun eğmek zorunda kaldılar. Çin bu işe gerçek bir çizgi değişikliği yapamayacak kadar derinden bulaşmıştı. Politbüro yapılan anlaşmayı onayladı. 13 Ekim cuma günü Mao bir telgraf çekerek Çu'ya müdahalenin her durumda devam edeceğini bildirdi. Stalin etkilenmiş göründü. "Şu Çinliler gerçekten de çok iyi yoldaşlar!" dediği söyleniyordu. Mao'nun dertleri henüz bitmemişti. Kuzeydoğudaki ordu komutanları havadan hiçbir koruma imkânı olmadan askerlerinin Amerikan bombardımanına açık kalması nedeniyle derin bir endişeye kapılmışlardı. Ayın 17'sinde

Peng Dehuay'a ortak bir mesaj göndererek, Çin'in savaşa girmesinin gelecek bahara kadar ertelenmesini önerdiler. Fakat o sırada Güney Korelilerin Pyongyang kapılarına dayanmaları bu seçeneği ortadan kaldırdı. Ertesi gün Mao, Peng'in raporunu dinledikten sonra arkadaşlarına şöyle dedi: "Zorluklar ne olursa olsun, karanımızı değiştirmemeliyiz ... ne de onu ertelemeliyiz." Mao'nun önerisiyle, Gönüllüler'in, ayın 19'unda karanlıktan yararlanarak Kore'nin içlerine doğru hareket etmeleri kararlaştırıldı. Otuz saat sonra, gece yarısına doğru Genel Kurmay Başkanı Nie Rongçen, Mao'ya askeri birliklerin planlandığı şekilde Yalu'yu geçtiklerini bildirdi. Mao haftalardır ilk kez o gece rahat uyudu.

Bir kez karar verildikten sonra savaş ne kadar vahşi olursa olsun basit bir işti.

Ekim sonu ve kasım başında savunma niteliğinde ilk küçük çatışmaların ardından Peng genel geri çekilme emri verdi. Bunun üzerine MacArthur, "Noel'de çocukları eve göndereyim!" sloganı altında, Yalu Irmağı'na ulaşmak için genel bir saldırı başlattı. Amerikalıların kısa süre içinde keşfettikleri gibi, Mao o eski oyunu oynuyor, düşmanı "derinliğe çekerek avlama"ya çalışıyordu. 25 Kasım günü alacakaranlıkta Çinliler karşı saldırıya geçtiler. On gün süren ve düşmanın 36.000 kişi kaybettiği (24.000'ini ABD askeri) çatışmaların ardından Peng'in güçleri Pyongyang'a girdi.

Bu, mükemmel bir harekât değildi. Çinlilerin kayıpları yüksekti ve askerler dehşet bir soğukla ve gıda maddesi yetersizliğiyle de mücadele ediyorlardı. Gene de Peng'in gönüllüleri savaşa girdikten yedi hafta sonra Kuzey Kore'nin tamamını fiilen kurtarmışlardı.

Bu noktada Peng bahara kadar savaşı durdurmayı önerdi. Mao ilerlemenin devam etmesi için baskı yaptı. Ruslar sınırlı hava koruması sağlamaya başlamışlar ve harekâtın başarılı olması üzerine Stalin askeri yardımı artırmaya söz vermişti. Peng ayak diretti, ancak Mao'nun zorlamasıyla, duraksayarak da olsa yılın son günü başlayacak yeni bir saldırı için emir verdi. O gece dolunay olacak, bu da gece harekâtlarını kolaylaştıracak, yeni yıl şenlikleriyle meşgul Amerikalılar gafil avlanacaklardı. Beş gün sonra Çin ve Kuzey Kore birlikleri, Güney Kore'nin yanmış binalar ve moloz yığınlarıyla dolu sokaklarıyla ısız başkenti Seul'u ele geçirdiler ve Amerikalıları 128 km. kadar güneye çekilmeye zorladılar. Ancak Peng yine durdu. Kim Il Sung büyük bir öfkeye kapılarak onu Stalin'e şikâyet etti. Ne var ki Sovyet lideri Peng'in kararını destekliyordu.

Bir ay sonra Amerikalılar karşı saldırıya geçtiler. Peng geri çekilmeyi, Mao'nun Çin Kay-şek ve Japonlara karşı komünistlere gayet iyi hizmet eden kutsal ilkesini uygulayarak bölgeyi bir süre için düşmana bırakmayı önerdi. Fakat Mao bu uygulamayı yasakladı. Seul'un ve 38. paralelin elde tutulmasını istiyordu. Bu bölge hem ülke içinde hem de dışında Kızıl Çin'in kazandığı yeni gücün simgesi haline gelmişti.

Peng birbirini izleyen telgraflarla bunun neden gerçekçi olmadığını açıklamaya çalıştı. “Bot, yiyecek ve cephane sağlanmadı,” diyordu Mao’ya. “Askerler karın içinde çıplak ayakla yürüyemiyorlar.” Isı eksi otuz dereceye düşmüş, binlerce asker soğuktan ölmüş-tü.

Mao uzun kariyeri boyunca ilk kez siyasal kaygılarının askeri yargılarını gölgelemesine izin vermişti.

Sonunda sadece Seul değil, 38. paralelin doğu kesimi ve daha kuzeyde şerit halinde bir bölge de terk edildi. Dört aydan daha kısa bir süre içinde Çinli Gönüllüler 140.000 kişi kaybetmişlerdi. Amerikalılar 38. paralel boyunca güçlü bir savunma hattı inşa ettiler ve savaş her iki tarafın kurduğu mevzilerin çevresinde verilen sonuçsuz çatışmalarla devam etti. Ateşkes görüşmeleri Temmuz 1951’de başladı, ancak taraflar bu kadarının yeterli olduğunu kabul etmek istemiyorlardı. Amerikalılar ve Çinliler ancak iki yıl sonra, Stalin’in ölümünün ve bir Cumhuriyetçi’nin, Dwight D. Eisenhower’ın ABD Başkanlığı’na seçilmesinin ardından ve her iki taraftaki müttefiklerinin itirazları üzerine dökülen kanı durdurmaya ve bir ateşkes anlaşması imzalamaya razı oldular.

İleri askeri teknolojinin etkilerini birinci elden deneyimleyen Peng ve diğer Çinli komutanlar, Kore’den savaş yöntem ve imkânlarının temel bir değişim geçirdiği kanaatiyle döndüler. Peng beş yılını Savunma Bakanı olarak HKO’yu modern, profesyonel bir güce dönüştürme çabasıyla geçirecekti.

Mao’nun kanaatleri değişmedi. Ona göre yetersiz silahlanmış Çin birliklerinin ABD ordusunun üstün güçlerine karşı başa baş bir savaş vermiş olmaları gerçeği, sadece savaşların sonucunu silahların değil irade gücünün belirlediği inancını doğrulamıştı. O sonbaharda “Büyük bir zafer kazandık,” dedi sevinçle:

ABD silahlı kuvvetlerini sınadık. Onlarla asla dövüşmeseydiniz, onlardan korkuyor olacaktınız ... [Şimdi biliyoruz ki] ABD emperyalizmi korkulacak bir güç değildir, zerre kadar önemi yoktur ... Çin halkı artık örgütlenmiştir, onları ciddiye almıyor. Çinlilerin kafası kızmaya görsün, yapamayacakları şey yoktur.

Mao’nun çatışmanın ilk evrelerinde hemen harekete geçmek ve sonuç almak için gösterdiği sabırsızlık, daha geniş bir örüntünün parçasıydı. Mao yıllarca Çin’in eski ihtişamına kavuşmasını istemiş ve nihayet Çin “ayağa kalkmış”tı. Kore, tıpkı Vietnam gibi, yüzyıllarca Çin’e vergi vermiş bir ülkedydi 1950 sonbaharında Çin sadece Amerikan yanlısı düşman bir hükümetin Yalu Irmağı’nın ötesinde iktidarı ele geçirmesini önlemek için savaş girmemişti. Ulusal güvenlik, daha derin bir anlamda, hükümdarlık ilişkisini yeniden kurmayı gerektiriyordu. Aynı nedenle Mao, Ho Şi Minh ordularına askeri danışmanlar

göndermişti. Vietnam'ın da Çinlilerin ağılına geri getirilmesi gerekiyordu.

Kore Savaşı'ndan sonra Mao'nun kitabındaki tek "kâğıttan kaplan" Amerika değildi. Çin'in Sovyetler Birliği'ne yönelik tavrı da bir değişim geçirdi. Bir Kuzey Kore yenilgisini önleyen Çin, Rusya'nın da kurtulmasını sağlamıştı. Stalin'in ardılları Mao'nun rejimine yeni bir saygıyla, hattâ biraz endişeyle bakıyorlardı. Zayıf bir Çin böylesine cesurca davranabilirdiye, bir kez güçlendiğinde bu ülkenin Rusya'yla kurduğu ortaklığın geleceği ne olacaktı? Öte yanda Mao için Rusya'nın vadesi dolmuştu. Ruslar sadece Çin'i sakınmayı tercih edeceği bir çatışmanın içine sinsi manevralar yaparak sokmakla kalmamışlar, kendilerinin de güvenilmez ve nihayet zayıf olduklarını göstermişlerdi.

Dışarıdan bakıldığında değişen bir şey yoktu. Çin, ekonomisini yeniden inşa edebilmek için Sovyet yardımına muhtaçtı. 1950'lerin Soğuk Savaş ortamında Çin'in yüzünü dönebileceği başka bir yer yoktu. Ancak küçümseme tohumları ekilmişti.

Kesin hesap çıkarıldığında, Çin'in Kore'de 148.400'ü ölü olmak üzere 400.000 kişi kaybettiği anlaşıldı. Ölenler arasında Mao'nun büyük oğlu Anying de vardı.

Anying beş yıl önce Moskova'dan döndükten sonra babasının deyişiyle Çinli köklerini yenilemek için köylüler arasında, daha sonra Pekin'deki bir fabrikada parti şubesinin Sekreter Yardımcısı olarak çalıştı. 1950 sonbaharında Mao'nun da izniyle gönüllü olarak Kore'ye gitti. Peng Dehuay, onun bir piyade alayında hizmet etme isteğini, çok tehlikeli olacağı düşüncesiyle geri çevirdi ve Rusça bildiği için irtibat subayı olarak kendi karargâhına aldı. Çin birlikleri sınır geçtikten yaklaşık beş hafta sonra, 24 Kasım 1950 günü, Peng'in terk edilmiş bir altın madenindeki karargâhı ABD bombardıman uçaklarının saldırısına uğradı. Bizzat Peng ve maiyetindekilerin çoğu bir tünele sığındılar. Anying, bir subayla birlikte dışarıdaki ahşap bir binada mahsur kaldı. Binaya bir yangın bombası isabet etti. İkisi de öldü.

O gün öğleden sonra Peng, Mao'ya bir telgraf göndererek genç adamın öldüğünü bildirdi ve Kore'deki bütün diğer askerler gibi savaş meydanında gömülmesini önerdi. Mao'nun sekreteri Ye Zilong telgrafı alınca Çu Enlay'a telefon etti. O da diğer önderlerle temas kurdu. Anying'in cesedinin gömülmesi için yetki verdiler, ancak savaş bir dönüm noktasında olduğu için, bütün bunları Mao'ya söylememeye karar verdiler.

Üç ay sonra, Peng Mao'yla görüşmek için Pekin'e geldiğinde, Anying'i koruyamadığı için utanç içinde olduğunu ağzından kaçırdı. Böylece Mao hiç beklemediği bir anda büyük oğlunun öldüğünü öğrenmiş oldu. Peng onun ansızın çöktüğünü hatırlıyordu. Elleri titriyordu. Sigarasını yakamadı. Birkaç dakika sessizlik içinde oturdular. Daha sonra Mao başını kaldırdı. "Devrimci bir savaşta," dedi, "daima bir bedel ödersin. Anying binlerce kişiden biriydi ... Benim oğlum söz konusu olduğu için bunu özel bir olay olarak görmemelisin."

Devrim Mao'nun bütün kardeşlerini almıştı: Üvey kız kardeşi Zekian 1930'da Yang Kayhuy'la birlikte idam edilmişti; en küçük erkek kardeşi Zetan 1935'te milliyetçi birliklerle çatışma sırasında Kiangsi'de ölmüştü; öteki erkek kardeşi Zemin 1942'de Sinkiang savaş ağası Şeng Şicay tarafından öldürülmüştü. Hayatta kalan öteki oğlu Ançing zihinsel bakımdan dengesizdi. Kızları Li Min ve Li Na, Çiang Çing'in etkisi altında oldukları için Mao her ikisinden de gittikçe uzaklaşıyordu.

Anying'in babasıyla ilişkisi kolay olmamıştı. Mao çok şey isteyen bir adamdı. Çocuklarının kusursuz davranmalarını ve herkesle aynı muameleyi görmelerini istiyordu. Mao'nun koruması Li Yinçiao onun Anying'e şöyle dediğini hatırlıyordu: "Sen Mao Zedung'un çocuğusun ve bu yüzden pek şanslı sayılmazsın!" Gene de genç adam Çin'e döndüğünden beri baba oğul arasında bir yakınlaşma olmuştu. Anying yirmi sekiz yaşında öldüğünde, Mao'nun derin bir kişisel bağlılık duyabildiği yegâne insani bağ da kopmuş oldu.

Yeni Çin'in doğumunu işaret eden ölümler Kore Savaşı'yla sınırlı değildi. Savaşa eşlik eden siyasal ve iktisadi hareketlerde ölen sivillerin sayısı birkaç kat daha yüksekti.

1950 baharında Mao, HKO'nun geçen on iki ay içinde işgal ettiği, nüfusu 300 milyondan fazla olan geniş orta ve güney Çin'de komünist yönetimi yerleştirmek için gerekli olan muazzam çabayı göstermesi için partiyi seferber etmeye başlamıştı. İlk adımı, "toplumsal düzene istikrar getirmek" olarak belirledi. Bu girişim, "eşkiyaların, casusların, zorbaların ve despotların kesin tasfiyesi"ni gerektiriyordu. Komünistlere karşı söylenti çıkardıklarını, iktisadi faaliyeti sabote ettiklerini ve parti emekçilerini katlettiklerini söylediği milliyetçi gizli ajanlar da tasfiye edilecek güçlere dahildi. Bu suçlamalar temelsiz değildi. O yıl 3.000 subay kırsal kesimde tahıl vergisi toplamaya çalışırken öldürülmüştü.

Başlangıçta tedbirli davranıldı. "Elebaşılar" cezalandırılacaktı; diğerlerine yumuşak davranılabilirdi.

Kore Savaşı bu durumu değiştirdi. Bütün Çin'de yüz binlerce insan Amerikan karşıtı gösterilerde yürüdü. Pekin'in orta yerine devasa bir tahta perde dikildi. Üzerindeki resim kanlı pençelerini Çin'e doğru uzatmış yeşil yüzlü ve traşsız Truman ile MacArthur'u ve onları geri püskürten sağlam yapılı bir Çinli Gönüllü'yü gösteriyordu. Halk, cephedeki askerlere küçük armağanlar göndermeye teşvik ediliyordu. Bu armağanlara şöyle telkin mesajları ekleniyordu: "Bu sabunu, düşmanın kanını temizleyesin, kendi giysilerinin üzerine serpesin ve bir başka savaşa hazır olasin diye, senin için sakladım." İşçiler ücretlerinin bir bölümünü savaş faaliyetinde harcanmak üzere veriyorlar; köylüler üretimi artırmak, hasat fazlasını bağışlamak için ant içiyorlardı. Bu faaliyetleri teşvik etmek için on-

lara, bu bağışlarla satın alınan silahların üzerine bağışta bulunanların isimlerinin kazınacağı söyleniyordu.

Bütün bunlardan yabancılar da olumsuz biçimde nasiplerini alıyorlardı. Uzun süredir Çin'de yaşayan bir İtalyan 1 Ekim yürüyüşü sırasında Mao'yu katletmek için komplo hazırlamakla suçlandı. Kendisinin bir ABD casusluk şebekesinin başı olduğu ve komşusu olan bir Japon'dan yardım gördüğü kanaatine varıldı. Kısa bir yargılamanın ardından iki adam, üstü açık bir cipe bindirilerek kentin içinden geçirilip Gök Tapınağı yakınındaki infaz yerine götürüldüler ve orada kurşuna dizildiler. Diğer iki yabancı, İtalyan bir piskopos ile Fransız bir kitabevi sahibi, onların sözde suç ortağı olarak hapse atıldılar. Komplonun tamamen uydurma olması önemsizdi. Parti gazetesi *Renmin ribao*'da (Halkın Günlüğü) çıkan sayfalar dolusu haberler toplumsal denetimin daha da sıkılaştırılmasını sağlamaya yardımcı oldu.

ABD'nin Kore'de mikroplarla saldırıda bulunduğu ve Amerikan askeriyesinin Çinli savaş tutsaklarını nükleer silahların etkisini test etmek için Nevada'ya götürdüğüne dair daha sonraki Çin iddiaları baskıların daha da artmasına yol açtı. Çinliler ülkenin her köşesinde emperyalist canavarlıklar karşısında öfkeden köpürüyorlardı. Büyük bir öfke sergilemeyenlerin sadakatinden şüphe ediliyordu.

Aşırı ısınmış bu ortamda, karşı devrimcileri ezme kampanyası iyice kızıştı. Çoğu ayrılıp gitmiş Guomintang mensuplarıyla ne kadar zayıf olursa olsun bağlantılı olan 710.000 kişi altı ay içinde idam edildi ya da intihara sürüklendi.

En az yarım milyon kişi kendilerini uyumlu hale getirmek amacıyla yeni kurulan “çalışarak düzelme” kamplarında kayboldu.

Hareketin ince ayarını bizzat Mao, 1950 kışından gelecek sonbahara kadar bir dizi talimat çıkararak gerçekleştirdi. Nitekim Ocak 1951'de, kampanya görünüşte tavsadığında ölüm cezalarının uygulanmasını istedi. Şöyle dedi: “Zayıf ve kararsız ve ... kötü insanlara aşırı hoşgörülü davranırsak, bu felaket getirecektir.” İki ay sonra, frene bastı. Bu kez, “Acelecilik büyük bir tehlikedir,” uyarısında bulundu. “Bir karşıdevrimci birkaç gün erken ya da geç idam edilirse fazla fark etmez. Ancak ... hatalı tutuklamalar ve idamlar çok kötü sonuçlar doğuracaktır.” Mayıs ayında ölüm cezalarının askıya alınmasını savundu; aksi halde “Bu bizi büyük bir [mahkûm] işgücü havuzundan yoksun bırakacak,” dedi. Bir ay sonra, hareketin yeniden teşvik edilmesi gerekti. “Halkın öfkesini yatıştırmak için idam edilmesi gereken ... kişiler,” diyordu Mao, “bu amaçla öldürülmelidirler.”

Toprak reformu da şiddetli biçimde sola kaydı.

Mao “aşırılıkları olgunlaşmadan düzeltmeme” şeklinde yeni bir yol gösterici ilke belirledi. Hemen her köyde, en az bir bazen birkaç toprak ağası parti çalışma ekipleri tarafından örgütlenen külel toplanularda halkın önüne çıkarılıyor ya oracıkta öfkeli köylüler tarafından ölene kadar dövülüyor ya da daha sonra gene halkın önünde idam edi-

liyordu. Bu arada toprak reformu tamamlandı. 1952'nin sonunda sayıları bir milyondan fazla toprak ağası aileleriyle birlikte öldürülmüştü. Bu sadece tahmini bir sayı idi. Gerçek ölöl sayısı iki belki de üç kat daha fazla olabilir. Yeni Çin'in kuruluşunu izleyen üç yıl içinde, Han döneminden beri kırsal topluma hâkim olan, kırsal toplumu bir arada tutan bir sınıf olarak toprak ağaları ortadan kalkmışlardı.

Sovyet uygulamasının aksine Mao bu hareketlerde esas rolü kamu güvenlik organlarının değil, sıradan insanların oynamalarını ısrarla istemişti. Burada 1927'de Hunan'da ve 1930'larda Sovyet üs bölgelerinde geçerli olan mantık sergileniyordu: kendilerini ezen toprak ağalarını çıplak elleriyle öldüren köylüler sadece seyirci olanların asla yapamayacakları bir tarzda yeni devrimci düzene bağlanıyorlardı.

Parti, benzer bir toplumsal dönüşümü, Mao'nun "toplumumuzu eski rejimden arta kalan bütün pislik ve zehirden temizleme" dediğı şeyi, kentlerde gerçekleştirme çabasında hâlâ büyük bir meydan okumayla yüz yüze idi.

Bu amaçla Mao, 1951 sonbaharından itibaren, hızla birbirini izleyen, daha siyasal üç kampanya başlattı. Bunlar, kendi sözleriyle, "kadroların burjuvazi tarafından yozlaştırılması"nı önleme amacını taşıyan, "Üç Kötülüğ" (yozlaşma, israf ve bürokratikleşme); "Beş Kötülüğ" (rüşvetçilik, vergi kaçırma, dolandırıcılık, zimmetçilik, devlet sırlarını sızdırma) karşı başlatılan kampanyalardan; ve kentli entelektüelleri, özellikle Batı'da eğitim görmüş olanları, uyumlu hale getirmek ve burjuva fikirleri kökünden söküp atmak için yeniden kalıba dökmek amacıyla, Yenian Düzeltme Kampanyası'nı örnek alan bir düşünce reformu hareketinden oluşuyordu.

Gene başlıca aktörler devlet ya da parti kadroları değil, bizzat kampanyaların hedefleri olan erkekler ve kadınlar ve onları yargılamak için seferber edilen "geniş kitleler" idi. "Üç Kötülüğ" ve "Beş Kötülüğ" karşı açılan kampanyalar sırasında işçiler patronlarını suçladılar; kadrolar birbirinin hatalarını açığa çıkardılar; çocuklar ana babalarını ihbar etmeye teşvik edildiler; eşler kocalarının karşısına çıkarıldılar. Eylemciler gerçek ya da tahmini suçluları kitlesel toplantılarda halkın önüne çıkaracak "kaplan avlama takımları" kurdular.

Kaba bir terör ortamı oluştu. Mao, küçük suç faillerinin eleştirilmesi ve tutumlarının düzeltilmesi ya da çalışma kamplarına gönderilmesi, "içlerindeki en kötülerin [ise] kurşuna dizilmesi gerektiğ"ni söyledi. Psikolojik baskı pek çok kişi için dayanılmaz hale geldi. Bu iki kampanya, büyük çoğunluğu intihar eden yüz binlerce cana mal oldu; yapılan hesaplara göre, o sırada büyük bir rakam olan 2 milyar ABD doları, özel şirketlerden yasadışı faaliyetlerde bulunmanın cezası olarak toplandı. Hayatta kalan kadrolar, özel şirketlerde çalışanlar ve bir bütün olarak kent nüfusu komünist sevecenliğin sınırları konusunda unutulmaz bir ders almış oldular.

Mao 1952 yazında burjuvazinin artık proletaryanın müttefiki olarak görülmeyeceğ-

ni açıkladı. Artık burjuvazi işçi sınıfının açtığı mücadelenin başlıca hedefiydi.

Entelektüellere farklı davranıldı. Onlar burjuva ideolojisinden, özellikle bireycilikten, Amerikanizm taraftarlığından, objektivizmden (siyasete kayıtsızlık) ve “emekçi kitleleri hor görme” tutumundan arındırılacaklardı. Bu konular küçük gruplar içinde tartışıldı. Bu gruplara katılanlar, bağımsız düşünceyi andıran, Maoist ortodoksiyle bağdaşmayan her şey, birbirini izleyen katmanlar halinde soyulup atılana kadar özeleştirilip yapacaklardı.

Kore'deki savaş olmasaydı da Mao er ya da geç kent nüfusu üzerinde parti denetimini sağlamak için harekete geçecekti. Bunu barış zamanında yapmış olsaydı ölü sayısı ister istemez daha az olacaktı. Toprak ağalarının gücü zorunlu olarak kırılacak; memurlar, kapitalistler ve entelektüeller sıraya sokulacaklardı. Kent sakinlerine polis marifetiyle semt komitelerinin gözetimi altında uygulanan aynı kapsayıcı zorunlu kayıt ve her kent sakininin çalışma birimine bağlı güvenlik şubelerinin kişisel dosya tutma sistemi savaş çıkmasaydı da uygulanacaktı.

Gene de Kore çatışması Çinli komünistlere büyük bir fırsat sağladı.

Savaş, aksi halde yeni rejime fazla sempati duymayacak kişiler arasında bile saygıya yol açan bir yenilenme ve ulusal gurur duygusuna yol açtı. Savaş meydanlarında gösterilen kahramanlık ve sergilenen ulusal gurur, ülke içindeki aşırı önlemleri açıklamaya yardımcı oldu. Amerika'dan gelen dış tehdit içsel dönüşümü hızlandırdı. En önemlisi, Mao'nun daha hızlı yürümesini sağladı. 1953 sonbaharında Halk Cumhuriyeti'nin ilânını izleyen dört yılın ve en az iki milyon ölünün ardından Maoist devlet, Mao ve Çu En-lay'ın henüz ele geçirilmiş Pekin'e girmek üzere Şikiaçuang yakınlarındaki geçici karargâhlarından ayrıldıkları sırada hayal bile edilemeyecek kadar güvenli hale getirildi. Pekin'e girerlerken, Mao'nun sözleriyle, kendilerini, “eski günlerde [imparatorluk] sınavlarına katılmak için başkente giden öğrenciler gibi” hissetmişlerdi. Kendi anlayışına göre Mao, ilk sınavdan başarıyla geçmişti. Savaş ve devrimle geçen bunca yılın ardından, insanların geçmişte çektikleri acılar önemsizleşmişti.

13. BÖLÜM

Büyücünün Çırağı

Ekonomi Mao'nun güçlü yanı değildi.

1930'ların başında Kiangsi'de yaptığı incelemeler kırsal ticaretin dinamikleri değil kırsal kesimdeki sınıfsal ilişkiler üzerinde odaklanmıştı. Amacının küçük bir pazar kasabasının ticari hayatını betimlemek olduğunu açıkça söylediyse de, sonuç büyük bir dikkatle yörenin ürünlerini sıraladığı bıkırtıcı ve uzun bir listesi olmuş, ancak neyin ekonomiyi büyüteceği, istihdamı ve refahı artıracığı ya da kötü zamanlarda bütün bunları neyin gerileteceğine dair anlayışı pek yetersiz kalmıştı.

On yıl kadar sonra Yenan'da, Mao'nun, birleşik cephenin siyasal ihtiyaçları ve Japonya'ya karşı savaşla koşullanan Yeni Demokrasi Platformu güçlü bir kapitalist bileşeni olan bir karma ekonomi tasarlamıştı. Komünistlerin 1940'larda ekonomi alanında yaptıkları iki önemli yenilik, kooperatif uygulamasına başlanması ve Kızıl Ordu'nun ekonomik özyeterliliğini sağlayan bir hareket de aynı şekilde siyasal olarak güdüleniyordu. Birincisi, bireysel köylü mülkiyetinden kolektifleştirilmiş bir sisteme doğru atılan bir adım; ikincisi ise, sivil halkın üzerindeki askeri yükü azaltmanın bir aracıydı. Halk Cumhuriyeti'nde her iki uygulama da sürdürüldü. HKO 1951 kışında Tibet'i işgal ettiğinde, Mao'nun başlıca kaygısı, ordunun kendi ihtiyaçlarını karşılayacak kadar yiyecek maddesi üretmesiydi. Aksi halde, Tibetlileri kazanmak imkânsız olacağı ve sonunda Tibetlilerin isyan edecekleri uyarısında bulundu.

Mao'nun özyeterlilik vurgusu, içinde büyüdüğü köylü ekonomisinin bir ürünüydü ve sürekli düşman ablukası altında olan Kızıl üs bölgelerinde yaşadığı deneyimle daha da güçlendi. Gerek eyalet gerekse ulusal düzeyde uygulanan iktisadi otarşı bir inanç meselesiydi. Çin'in tarihsel deneyimi yabancı ülkelerin sömürücü olduklarını ve uzak tutulmaları gerektiğini öğretmişti. Maoist dönem boyunca dış ticaret asgari düzeyde tutuldu ve ödemeler dengesinin açık vermemesi sağlandı. Çin'in dış borçları sadece Sovyetler Birliği'nden alındı ve Kore savaşı sırasında sağlanan askeri yardım dışında sınırlı miktarda kaldı. 1949'da Ruslar toplam 300 milyon doları bulan beş yıllık kredi sağladı. O sı-

rada bile bu gayet ılımlı bir miktardı ve genellikle Stalin'in cimriligine atfedildi. Çin'in borçlarının az olması Mao'yu özellikle rahatlatıyordu.

Ülke çapında zaferin kazanılmasından kısa süre önce Mao gelecekteki iktisadi görevlere ilişkin kaygılarını halkla paylaştı. "Bilmediğimiz bir şeyde ustalaşmak zorundayız," uyarısında bulundu. "Kim olduklarına önem vermeden, yapmayı bilen herkesten iktisadi faaliyette bulunmayı öğrenmeliyiz... Cehaletimizi kabul etmeli ve bilmediğimiz şeyi biliyormuş gibi yapmamalıyız."

Üç yıl sonra, Mao ve arkadaşları geniş ve henüz barışa kavuşmuş ülkeleri için kapsamlı bir kalkınma stratejisi oluşturma göreviyle karşı karşıya kaldıklarında, tam da bunu yaptılar ve Rus uzmanları yardıma çağırdılar. Sovyet uygulamasını örnek alan ve esasını yüzden fazla Sovyet ağır sanayi tesisinin oluşturduğu bir Beş Yıllık Plan hazırlandı.

Daha sonra Mao o sırada "dogmatizm" in hâkim olduğundan şikâyet edecekti. "Bu işlerden anlamadığımız ve kesinlikle hiçbir deneyime sahip olmadığımız için," diye söylüyor, "içinde bulunduğumuz cehalet nedeniyle yapabileceğimiz tek şey yabancı yöntemleri ithal etmekti... Bir [Rus] görüşünün doğru mu yoksa yanlış mı olduğu önemli değildi, Çinliler her zaman aynı şekilde ve saygı dolu bir itaatle dinliyorlardı." Ancak 1953'te Rus rehberliği tam da Mao'nun istediği şeydi. O bahar bizzat Mao, yetkilileri, "Bütün ülke çapında Sovyetler Birliği'nden öğrenme dalgasını daha da yükseltme"ye zorladı.

Çin sadece iki bakımdan Sovyet yolundan ayrılıyordu. Stalinist zorla kolektifleştirme programının yerine Mao gönüllüğü esas alan aşamalı bir yaklaşımı benimsedi. Önce köylüler Karşılıklı Yardım Ekipleri kurmaya teşvik edildiler. Bu ekiplerin içinde yer alan aileler, hayvanlarını, aletlerini ve iş güçlerini birleştiriyorlar; böylece alt düzey Tarımsal Üretici Kooperatifleri (TÜK'ler) haline gelmiş oluyorlardı. Bu kooperatiflerin üyeleri katkıda bulundukları toprak ve emek miktarıyla orantılı olarak ödüllendiriliyorlardı. Ve son olarak, bütün bir köyün toprak ve ekipmanının kolektif mülkiyet haline getirildiği ve üyeler sadece emek temelinde ödeme yapılan TÜK'ler kuruldu. Aynı şekilde, Mao'nun 1953 yazında öne sürdüğü, ticaret ve sanayide "genel sosyalizme geçiş çizgisi" de Yeni Demokrasi platformunun sağlam unsurlarını kapsıyordu. Mao, sosyalist bir ekonomi inşa etmenin kentlerde "on beş yıl ya da biraz daha uzun", kırsal kesimde ise on sekiz yıl süreceğini söylüyordu. Bu arada Çin'in özel sektöründe çalışan işadamları ("Beş Kötülük" kampanyası sırasında uygulanan şiddetle ruhları ezilmişti) kendi girişimlerini devlet ortaklıklarına dönüştürecekler ve bu ortaklıklardan kârın dörtte birini almaya devam etmelerine izin verilecekti.

Bütün bunlar kulağa gayet makul geliyordu. Hiç kuşkusuz, radikal bir değişime adanmış, devrimcilerden oluşan bir grubun önderlik ettiği, irinleşmiş sınıfsal kinlerin hüküm sürdüğü bir ülke için bütün bunlar gayet makuldü. Ancak bunu sürdürebilmek

farklı bir konuydu.

Daha 1951'de gerçekleştirmeye çalıştıkları dönüşümün hızına ilişkin bir tartışma başlamıştı. O yıl içinde Maliye Bakanı Bo Yibo, Liu Şaoçi'nin desteğinde kırsal kolektifleştirmenin hızlandırılmasına karşı olan görüşlerini açıkça savundu. On iki ay sonra kıdemli bir politbüro üyesi ve o sırada Mançurya parti şefi olan Gao Gang, Mao'nun onayıyla bu görüşe karşı çıktı. Gao Gang, hızlı kolektifleştirmenin zorunlu olduğunu söylüyordu, çünkü "köylülerin kapitalizme yönelik kendiliğinden eğilimi" durdurulmadığı takdirde, Çin gelecekte sosyalist değil kapitalist bir ülke olacaktı. Daha sonra iki adam tekrar, bu kez vergi siyaseti konusunda karşı karşıya geldiler. Bo devlet firmalarına ve özel firmalara eşit muamele yapılmasını önerdi. Gao onu "sınıf barışını" savunmakla suçladı. Mao bu kez de Gao'yu destekledi. Bo'nun "şeker kaplı manevi bir mermi"yle vurulduğunu söyledi. Bu durum onun burjuva fikirlerinin etkisine yenik düşmesine neden olmuştu. Eğer partinin davası zafere ulaşacak idiyse, bu türden "sağ oportünist sapmalar" düzeltilmeli ve "kapitalist yola karşı sosyalist yol sorunu açıklığa kavuşturulmalı"ydı.

Böylece savaş hatları çizilmiş oldu. 1950'lerin başında yapılan bu çapraşık tartışmaların ortaya koyduğu ikircikler (iktisadi büyümeye karşı kendiliğinden kapitalizm; ideolojik zorunluluklara karşı nesnel gerçeklik; sosyalist yola karşı kapitalist yol) gelecek yılların büyük siyasal kargaşalıkları, sağcılığa karşı kampanya, Büyük İleri Atılım ve Kültür Devrimi boyunca yankılanacaktı. Kargaşalığın tohumları, Mao'nun yönetiminin sonuna doğru değil daha en başında ekildi.

Bo ile Gao arasındaki anlaşmazlık 1930'ların sonunda Mao'nun Çang Guotao ve Vang Ming'i kovmasından beri Çin önderliği içinde yaşanan ilk büyük iktidar mücadelesinin sıçrama tahtası oldu.

Gao komünist hiyerarşide yükselen bir yıldızdı. Liu Şaoçi ve Çu Enlay'dan altı ya da yedi yaş daha genç olan Gao, fazla derinliği olmayan, enerjik ve yetenekli biriydi. Ve daha da önemlisi Mao onu seviyordu. Büyük hırsları da vardı. Mançurya'da bulunduğu sırada Rus görevlilerle dostluk kurmuştu ve görünüşe bakılırsa bu kanalı Liu ve Çu'nun Amerikan yanlısı olduklarına dair söylentiler çıkarmak için kullanıyordu. Bo Yibo'ya saldırılarının esas hedefi de Liu'ydu. Mao, 1952 sonbaharı biterken Gao'yu Devlet Planlama Komisyonu'nun başına geçmek üzere Pekin'e davet etti. Çin'in planlı ekonomiye geçmeye hazırlandığı bir sırada bu gayet önemli bir görevdi. Gao ve Liu'nun da birbirinden pek hoşlanmadıkları açıktı. Ertesi bahar Gao onun ayağını nasıl kaydıracağını düşünüyordu.

Mao bu konuda, boyutlarının ne olduğu pek bilinmese de Gao'ya cesaret verdi. Sosyalist sisteme geçiş konusunda duraksadıklarını gördüğü için Liu ve Çu'yla arası pek iyi değildi.

Başka etkenler de vardı. Mao kendi devlet görevlerini yorucu buluyordu. 1952'de

“ikinci cepheye çekilmek”ten söz etmeye başladı. Bu ifadeyle, partinin ve hükümetin günlük işlerini gençlere bırakmayı kastediyordu. Böylece büyük stratejik ve teorik meseleler üzerinde yoğunlaşabilecekti. Bununla kastedilen, Mao’nun denetiminin azaltılması değildi. Tam aksine, bu dönemde, karar oluşturma süreci üzerindeki hâkimiyeti daha da artacaktı. Mayıs 1953’te partinin sinir merkezi olan MK Genel Bürosu’nun başında bulunan Yang Şangkun’un kendisine onaylatmadan talimatlar yayımlattığını görünce öfkelenildi. “Bu bir hatadır ve bir disiplin ihhalidir,” diye gürledi. “Merkez Komitesi adına gönderilen dokümanlar ve telgraflar ancak benim denetimimden geçtikten sonra sevk edilebilir, aksi halde geçersiz olur.” Bu tepki Mao’nun kendi rolüne ilişkin anlayışının nasıl derin bir dönüşüm geçirdiğini gösteriyordu. 1943’te Mao’nun çalışma arkadaşları ona olağanüstü durumlarda Sekreterlik’in diğer üyeleri olmadan karar verme yetkisi vermişlerdi. Bu kez, on yıl sonra, her konuda yetki istiyor, çalışma arkadaşlarının kendi onayı olmadan herhangi bir şey yapmalarına izin vermiyordu.

“İkinci cephe” sözü Gao Gang için elini çabuk tutması gerektiğini gösteren bir işaret oldu. Mao’nun çekilmesi Liu’nun onun ardılı olarak kendini kabul ettirmesine yol açabilirdi. Moskova’da yaşanan olaylar da ona cesaret verdi. Stalin’in ölümünden sonra görece genç Georgi Malenkov onun postuna oturmuş, Molotov ve Kaganoviç gibi daha yaşlı politbüro üyeleri bir kenara itilmişlerdi. Gao kendi kendine soruyordu: Malenkov bunu Rusya’da yapabildiğine göre, ben niye aynısını Çin’de yapamayayım?

Sonuç bir saray komplosu oldu.

Gao önce başbakanlık beklentisine soktuğu, doğu Çin önderi Rao Şuşi’yi kazandı. Daha sonra, Merkez Komitesi aygıtı içinde Liu Şaoçi’yle birlikte çalışan kişilerden biri tarafından gelecek parti kongresine sunulmak üzere bir çalışma belgesi olarak hazırlanan yeni politbüro taslak listesinin bir kopyasını, büyük bir şans eseri olarak ele geçirdi. Belge, Liu gibi iç savaş döneminin büyük bir bölümünü Guomindang denetimindeki “Beyaz” bölgelerde geçirmiş olan, Bo Go’nun da aralarında bulunduğu adamlara, Kızıl Bölgeler’de savaşmış olanlar aleyhine temsilde daha fazla ağırlık verilmesini öneriyordu. Kendisini bu tüten silahla donatan ve Mao’nun desteğine de sahip olduğunu iddia eden Gao, eskiden Kızıl bölgelerde bulunmuş öfkeli arkadaşlarından destek sağlamak için çalışmaya başladı.

Peng Dchuay tuzağa düştü. Lin Piao da. Fakat Deng Siaoping parti görevlerinin gelecekteki dağılımı konusunda Gao’yla müzakereye başladıktan sonra tuhaf bir şeyler sezdi ve Mao’ya bir rapor gönderdi. Tasfiyeler sırasında Moskova’da bulunan ve Stalin’i gözlerken siyasal duyargalarını geliştiren Çen Yun da ansızın durumu fark etti ve hemen Başkan’ı bilgilendirdi. Mao ikisine de bir şey söylemedi.

Bu kez Mao kendi pususunu hazırladı. Aralık ayında politbüro toplandığında, güneyde birkaç hafta geçirmek istediğini bildirdi ve her zamanki gibi yerine Liu’nun geçmesi-

ni önerdi. Gao bu yemi hemen yuttu. Başkanın yokluğunda, sorumluluk neden kıdemli politbüro üyeleri arasında dönüşümlü olmasın, diye bir öneri attı ortaya. Mao bu öneriyi düşünceğini söyledi ve sonraki birkaç hafta boyunca Gao önderlikte başka değişikliklerin yapılması için arkadaşları arasında hararetli bir lobi faaliyeti sürdürdü. Önerdiği değişiklikler arasında kendisinin başkan yardımcılığına terfi ettirilmesi ya da genel sekreter olması da vardı.

24 Aralık günü politbüro yeniden toplandığında Mao yeterince bilgi edinmişti. Gao'yu ilkesiz hizipçilikle, "gizli faaliyetler"de bulunmakla ve kendi kişisel iktidarını güçlendirmeye çalışmakla suçladı. Komplo çöktü.

Sonraki aylarda kazananlar ve kaybedenler ödülleri ve cezalarını aldılar.

Mao'nun kendisine ihanet ettiği düşünen Gao, 1954 Şubat'ında intihar girişiminde bulundu. Ağustos'ta tekrar, bu kez zehir içerek denedi ve başarılı oldu. Rao Şuşi tutuklandı ve yirmi yıl sonra, hâlâ cezaevindeyken zatürreeden öldü.

Peng Dehuay ve Lin Piao, Gao'nun Mao'nun onayıyla hareket ettiğini sandıklarını söylediler ve aklandılar (ancak Liu'yla ilişkileri bir daha asla düzelmedi). Deng Xiaoping Merkez Komitesi Genel Sekterliği'ne atandı ve daha sonra politbüroya alındı. Çen Yun da ödüllendirildi: iki yıl sonra yapılan Sekizinci Kongre'de parti başkan yardımcısı oldu. Aynı kongrede Deng de genel sekreter olarak atandı.

1954 baharında Gao Gang-Rao Şuşi rüzgârı, Mao'nun deyişiyle, parti karşısı "kötü rüzgâr" dindirilmişti. Resmi düzeyde bu olayın büyük bir anlamı yoktu. Ancak, anlaşıldığı kadarıyla Mao, Gao'nun zihnine Liu ve Çu'nun harcanabilir oldukları fikrini yerleştirmişti ve bunun bazı sebepleri olmalıydı. Her iki adam da yetenekli, komünist davaya olduğu kadar kişisel olarak Mao'ya da bağlı kişilerdi. Mao onlara emir verdiğinde ne istediye onu yaparlardı. Geriye doğru bakıldığında, Mao'nun asla onlardan kurtulmak gibi bir niyet taşımadığı açıktır. Fakat iki yakın çalışma arkadaşının konumunu zayıflatmak tamamen başka bir meseleydi. Mao, Gao Gang'ın hırslarında onların dengesini bozacak, onları kendi aklından geçenleri daha iyi okumaya zorlayacak, onun düşünceleriyle daha uyumlu davranmalarını sağlayacak bir araç bulmuştu. Gao, Mao'nun niyetlerini tamamen yanlış okuyacak kadar aptal değildi: sadece fazla ileri gitmişti.*

Tasfiye olayı karanlıkta kaldı. Peng Dehuay, Lin Piao ve önceleri Deng Xiaoping'in, Mao'nun Liu ve Çu Enlay'a karşı gizlice bir komplo hazırladığına inanmış olabilecekle-

* 1980'lerin ortasında, o sırada ÇKP Genel Sekreteri olan Hu Yaobang, Deng Xiaoping'e Gao Gang ve Rao Şuşi davasının yeniden açılmasını önerdi. Deng, bildirildiğine göre, öfkeleni ve bu konunun daha fazla tartışılmasını yasakladı. 24 Aralık 1953 günü yapılan politbüro toplantısına ilişkin tutanakları da kapsayan önemli belgeler hâlâ mühürlüdür ve Çin'de bu olayda Mao'nun rolüne ilişkin sessiz kalan değerlendirmeler yayımlanmıştır. Deng'in davanın yeniden incelenmesinde duraksamasının, Mao sonrası önderliğin 1957 öncesi dönemin Mao'nun büyük hatalar yapmadığı bir dönem olarak görülmesi kararının bir sonucu mu, yoksa soruşturmanın Deng'in Gao'nun tasfiyesi sırasında ki konumunu aydınlatacağı için mi yapılmadığı bilinmemektedir.

rine, Mao'nun imparatorluk tarzında önderliğinin beslediği güven düzeyine ilişkin pek çok şey söylendi. Mao'nun bulunduğu yüksek konum ve ulusal misyon duygusu, onun Çin'in geleceğine ilişkin sadece kendi vizyonuna sadakat gösterdiği anlamına geliyordu. Birlikte çalıştığı insanlar, bazı örneklerde otuz yıl kadar aynı mücadelenin içinde yer aldığı erkekler ve kadınlar onun düşlerinin gerçekleşmesi için kullandığı araçlara indirgeniyordu.

Değişimin hızı konusunda Bo Yibo'nun başlattığı tartışma kolektifleştirmenin ne kadar hızlı gerçekleştirileceği konusunda açık bir mutabakata varılmadan sona erdi. Mao'nun içgüdüleri daha hızlı bir gelişim gösterdi. Fakat her defasında hızı zorladı, sarsırsız yerel yetkililer kırsal nüfusu, sosyalizmin "büyük bir kaptan yemek" olarak gördüğü, yeterli hazırlığı olmayan kooperatiflere girmeye zorladılar, yoksullar kaynaklar tükenene kadar zenginlerin sırtından geçindiler ve sonra bütün girişim bir borç dağının altında çöktü.

1953 baharında Mao'nun onayıyla "aceleciliğe karşı" bir kampanya başlatıldı. Ancak durum istikrar kazanır kazanmaz ortaya çıkan "kendiliğinden kapitalizm" oldu: Hali vakti yerinde olan köylüler işçi çalıştırıyor, borç veriyor, toprak alıp satıyorlardı. Bunun üzerine, "yavaşlamaya karşı" yeni bir kampanya başlatıldı. Kolektifleştirme yeniden hız kazandı ve ortaya daha kötü sonuçlar çıktı. Zengin köylüler çiftlik hayvanlarını yoksul komşularıyla paylaşacak yerde boğazlıyorlardı. Daha sonra, 1954'te, Yangtze boyunca meydana gelen büyük taşkınlar yaz hasadını azalttı. Atılğan görünmeye kararlı yerel kadrolar tahıl miktarının korunmasını istiyorlardı. Kıtık isyanları başladı. Güney eyaletlerinde köylüler komünistleri Guomindang'dan daha beter görüyor ve onları lanetliyorlardı.

Bu durum karşısında Mao, Ocak 1955'te üçüncü kez frenlere yüklendi. Kolektifleştirme yönetiminin köylülüğün objektif imkânlarına ayak uyduramadığını kabul etti. Yeni siyaset "üç sözcükten oluşan bir kural"dan ibaretti: "Dur, sözleşme yap, geliştir." TÜK'lerin sayısı 1952 sonbaharında 4.000'den, o kış 670.000'e çıkmıştı ve bütün köylü hane halklarının yedide birini kapsıyordu. Bu kez Mao gelecek sekiz ay boyunca genişlemenin olmaması için bir kararname çıkardı. Liu Şaoçi istikrarı sağlamak için mevcut TÜK'lerin dörtte birinden fazlasını dağıtmayı öngören bir plan hazırladı ve tarımsal üretimde keskin bir düşüş oldu.

Mao bu uygulamadan vazgeçmeye istekli olsaydı, her şey daha iyi olabilirdi. Ne var ki nisanda olup bitenleri bizzat görmek için güneye bir teftiş turuna çıktı. Oralarda, kendi çıkarları da kolektifleştirme kampanyasına bağlı olan ve bu nedenle ona hep duymak istediği şeyleri anlatan yerei yetkililer tarafından kışkırtılan Başkan, köylü direnişinin abartılmış olduğu sonucuna vardı.

Sadece, Mao'nun kolektifleştirme sürecini gözlemekle görevlendirdiği ve 1920'lerin sonundan beri güvenilir olduğunu kanıtlamış bir kişi olan Deng Zihuy, bütün cesaretini toplayarak Başkan'a yanıldığını söyledi.

Mao onun söylediklerinde bir doğruluk payı olduğunu içten içe biliyordu. Açık bir itirafı bulunarak, şunu kabul etti: "Köylüler özgürlük istiyorlar, bizler sosyalizm istiyoruz." Ancak Mao, kendi toplumsallaştırılmış tarım anlayışına maddi engellere izin vermeyecek kadar bağlıydı. Bu engellerin varlığını kabul etse bile görüşleri değişmiyordu. Deng, birlikte çalıştığı kişilere, esas sorunun Başkan'ın düşüncesinden kaynaklandığını söyledi. Başkan, "kooperatiflerin işletilmesinde [maddi] koşulların gereksiz olduğu"nu düşünüyordu. Bu itirazlar göz ardı edildi. Mao, "Senin beynini topa tutmak gerekir," diyerek ona kızdı ve temmuzda düzenlenen bir eyalet sekreterleri konferansında yapılması gerekenler hakkında bir konuşma yaptı:

Yeni sosyalist kitle hareketinde yüksek bir dalganın bütün kırsal kesimi kaplaması yakındır. Ancak ayakları bağlanmış bir kadın gibi sendeleyeyen bazı yoldaşlarımız sürekli şikâyet ediyorlar: "Fazla ileri gidiyorsunuz, çok hızlı gidiyorsunuz." Fazla kusur bulmak, yersiz şikâyetler, sınırsız endişeler ve sayısız tabular; bütün bunları, kırsal bölgelerdeki sosyalist kitle hareketine rehberlik edecek doğru siyaset olarak görüyorlar.

Hayır, bu doğru siyaset değildir. Yanlış siyasettir...

[Bu] 500 milyondan fazla kırsal nüfusu kapsayan ve dünya çapında muazzam önem taşıyan bir ... harekettir. Bu hareketi her türlü araçla geriye doğru çekeceğimiz yerde, ona fiilen [ve] coşkuyla önderlik etmeliyiz...

Mao'nun kendi kuşkularının dinmesi ve bütün muhalefetin sessizleşmesiyle birlikte, hedefler hızla yükseltildi. 1957'de kendisi, kırsal nüfusun yarısının kolektifleştirilmesinden söz ediyordu. Temmuz 1955'te 27 milyon hane halkı TÜK'lere katılmış durumdaydı. Altı ay sonra, bu sayı köylü nüfusun % 63'ünü kapsayarak 75 milyona ulaşmıştı. Mao, sekreterine, Çan Kay-şek'e karşı kazanılan zaferden beri bu kadar mutlu olmadığını söyledi. Altmış ikinci yaş gününü kutlamaya hazırlanırken, büyük bir hazla şöyle diyordu:

1955'in ilk yarısında, atmosfer karışık, tehditkâr kara bulutlar vardı. Ancak ikinci yarıda tam bir değişiklik olmuştur ve iklim tamamen farklıdır... Bu [kooperatifleştirme hareketi] bütün kötü ruhları ve canavarları yok eden coşkun ve kabaran bir dalgadır ... Bu yılın sonunda sosyalizmin zaferi büyük ölçüde güvence altına alınmış olacaktır.

Aslında, Aralık 1956'da, köylülüğün sadece % 3'ü hâlâ bireysel çiftçilik yapıyordu. Tarımın 1971'e kadar tamamlanmayacağı söylenen sosyalist dönüşümü on beş yıl erken tamamlanmıştı.

İdeolojik olarak bu muazzam bir başarıydı. Siyasal bakımdan hem başarı hem başarısızlıktı. İktisadi bakımdan ise, Mao ve diğer önderler için, başarılı olma iradesi veri alındığında maddi koşulların belirleyici olmadığı kanaati yüzünden felaket tohumları taşıyordu.

Kolektifleştirme, kırsal toplumun düzeyini düşürerek bütün bir kuşağın enerjisini tüketti; bağımsız inisiyatifi boğuyor, daha fazla üretim şevkini kırıyor, daha az yetenekli olanları ödüllendiriyor ve toprak ağalarının ve aydınların yönetimi yerine parti şubesinin yönetimini geçiriyordu. Parti üyeleri geçmiş yüzyıllarda öncellerini engelleyen eşkıyalık ve isyan korkusuyla kısıtlanmamış bir yetkiden yararlanıyorlardı.

Kırsal bölgelerin sosyalistlerin eline geçmesiyle birlikte Mao dikkatini kentlere yöneltti. Kentlerdeki burjuvazinin artık tecrit edilmiş olduğunu, "ilk ve son kez" üstesinden gelinmesi gerektiğini ilân etti. Daha iki yıl önce, 1960'ların ortalarına kadar karma ekonominin devam edeceği konusunda verdiği sözü rahatça unuttu:

Bu konuda tutumumuz gayet acımasızdır! Bu konuda Marksizm aslında acımasızdır ve pek az merhamet gösterir, çünkü emperyalizmi, feodalizmi, kapitalizmi ve hattâ küçük üretimi yok etmeye karardır... Bazı yoldaşlarımız pek kibar, yeterince sert değiller; başka deyişle, fazla Marksist değiller. Çin'deki burjuvazi ve kapitalizmi yok etmek çok iyi bir şeydir ve çok da önemlidir... Hedefimiz kapitalizmi yok etmek, onu yeryüzünden silmek ve geçmişe havale etmektir.

Bu konuşma, Ekim 1955'te kapalı bir parti önderleri toplantısında yapıldı. Çinli işadamlarıyla karşılaşmalarında Mao doğal olarak daha ince bir çizgi izledi. Şanghaylı kapitalistler arasında anlatılan bir fıkrada bu çizgi "kediye kırmızı biber yedirme" yaklaşımı olarak özetleniyordu.

Fıkraya göre, kararlı bir tutumu savunan Liu Şaoçi şöyle der: "Biri kediyi tutar. Siz de kırmızı biberi kedinin ağzına ukiştırır ve bir yemek çubuğuyla ittirirsiniz." Mao dehşete kapılır. Zorlamak demokratik olmaz, der. Kedi kendiliğinden yemeye ikna edilmelidir. Derken Çu Enlay devreye girer. "Kediyi aç bırakırım," der, Başbakan. "Daha sonra biberi bir et parçasına bularım. Eğer kedi yeterince aç kalmışsa, hepsini yutacaktır." Mao başını sallar. "Aldatmak olmaz," der. "İnsanları asla aptal yerine koymayınız!" Daha sonra Mao kendi tutumunu açıklar: "Biberi kedinin kıkına sürünüz. Kedinin kıcı yanmaya başlar. Bunun üzerine kedi kıcını yalar ve bunu yapmasına izin verildiği için memnun olur."

Mao bir karamame çıkarıp, özel sektördeki muhataplarına kendisine ulusallaştırma yerine ne yapmasını tavsiye ettiklerini sordu. “Beş Kötülük” kampanyası sırasında sürülen kırmızı biberin acısını hâlâ kışlarında hisseden işadamları birbiri ardı sıra ona uzun süredir ulusallaştırma özlemi çektiklerini söylediler. Ne kadar çabuk olursa o kadar iyi olacaktı.

Gene de uygulamanın hızı şaşırtıcı oldu.

6 Aralık 1955'te Mao bütün özel şirketlerin 1957 yılının bitiminden önce devralınacağını bildirdi. İlk tasarıda belirlenen süre böylece on iki yıl geriye çekilmiş oluyordu. Uygulamada, Pekin'deki bütün özel ticaret ve sanayi yeni yılın ilk on iki günü içinde özel ve devlet ortak mülkiyetine dönüştürüldü. Bu kazanımın önemini göstermek için Mao ve diğer önderler 15 Ocak günü Tienanmen Meydanı'nda 200.000 kişinin katıldığı bir miting düzenlediler. Uygulama hızla öteki kentlere yayıldı. 1956 yılının ocak ayı sonunda kent ekonomisi kırsal kesimin ardından parti ve devlet denetiminin dar ceketinin içinde sokuldu.

Bu gelişme aynı zamanda yer çekimine meydan okuyan bir başka ileri atılımın işaretiydi

“Sağcı muhafazakârlık”ın ilerlemenin önündeki başlıca engel olduğunu ilân eden Mao bu kez çeşitli yeni hedefler belirledi. Gelecek birkaç on yıl içinde Çin'in, kültürel, bilimsel, teknolojik ve endüstriyel gelişmede Birleşik Devletler'i geçerek, “dünyanın bir numaralı ülkesi” haline gelmesi gerektiğini söyledi. “[Amerikan kazanımlarının] o kadar müthiş olduğunu düşünmüyorum,” diye devam etti, umursamaz bir tavırla. Amerika yılında 100 milyon ton çelik ürettiyorsa, “Çin birkaç yüz milyon üretmeli”ydi.

Bir ilk adım olarak Birinci Beş Yıllık Plan'ın belirlenen süreden daha önce tamamlanması için çağrı yaptı ve tahıl ile pamuk üretimini iki katına çıkaracak bir On İki Yıllık Tarımsal Plan'ı açıkladı. 1955'in son aylarında kolektifleştirme dalgasının yükseldiği sırada kullandığı “daha çok, daha hızlı, daha iyi” sloganı biraz değişikliğe uğratarak, sanki biraz daha akılcı olması amaçlanmış gibi, “daha çok, daha hızlı, daha iyi ve daha iktisadi” haline getirildi. Yabancı bir araştırmacının dediği gibi, Zıplamacı Sosyalizm, Mao'nun iktisadi ilerleme için savunduğu model olarak yerleştirilmişti.

25 Şubat 1956'da, on iki ay kadar önce kısa ömürlü Malenkov'un yerine geçmiş olan Nikita Sergeyeviç Kruşçev, Sovyet Partisi'nin 20. Kongresi'nin toplanmakta olduğu Krem-lin'deki beyaz ve altın sarısı barok ziyafet salonunda kendisi gibi üst düzey partililerin karışısına çıktı ve onlara, yüreklerinde hissettikleri ancak duymayı asla beklemedikleri şeyi söyledi: Hepsinin uzun süredir huzurunda titredikleri Stalin, “inanılmaz boyutunda bu cezalandırma cinneti”ne yakalanmış, kaprisli ve zalim yönetimini kişilik kültürünün ardın-

da gizleyen; “askeri dehası”yla Rusya’yı Almanya’nın önünde yenilginin eşiğine getiren; ve hastalık derecesindeki kuşkuculuğu ve güvensizliği yüzünden milyonlarca masum erkek ve kadını vahşi ve gereksiz ölümlere gönderen acımasız bir psikopattı.

Bilinen adıyla Gizli Konuşma, Kongre’nin sona erdiği gün, kardeş parti temsilcilerinin hazır bulunmadıkları kapalı bir oturumda yapıldı. Çu De’yle birlikte Çin heyetine başkanlık eden Deng Siaoping, bir hafta sonra, konuşmanın alelacele tercüme edilen bir kopyası yanında olduğu halde Çin’e uçtu.

Stalin’le yaşadığı sorunlar dikkate alındığında Mao’nun, Sovyet diktatörünün ölümünden sonra layığını bulmasından memnun olması beklenebilirdi; bir bakıma oldu da. Bu türden eleştiriler, dedi “efsaneleri yıktı ve kutuları açtı. Bu, [insanların] zihinlerinden geçeni söylemelerine ve sorunlar hakkında düşünebilmelerine [izin vererek] ... serbestlik sağlar.” Ancak genelde Kruşçev’in yaklaşımı hakkında Mao’nun ciddi kuşkuları vardı. Mart sonunda Sovyet büyükelçisiyle görüşürken, Stalin’in Çin konusunda yaptığı hatalara ağırlık verdi, ancak Kruşçev’in saldırısının esasını oluşturan kişilik kültü hakkında pek bir şey söylemedi. Bunun yerine, Stalin’in “büyük bir Marksist, iyi ve dürüst bir devrimci” olduğunu, “her konuda değil, bazı konularda” hatalar yaptığını belirtti. Bu görüşler kısa süre sonra *Halkın Günlüğü*’nde “Proletarya Diktatörlüğünün Tarihsel Deneyimi Üzerine” başlıklı bir başyazıda yer aldı. Kruşçev’in konuşmasından yaklaşık altı hafta ve komünist blogun yeni Sovyet çizgisini benimsemesinden çok sonra, Çin Partisi’nin tutumu ilk kez kamuoyu önünde açıklandı:

Hatalar ne olursa olsun, halk kitleleri nezdinde proletaryanın diktatörlüğü daima burjuvazinin diktatörlüğünden çok daha üstündür ... bazı insanlar Stalin’in her konuda hatalı olduğunu düşünüyorlar: Bu yorum vahim biçimde yanlıştır ... Stalin’i tarihsel bir bakış açısından değerlendirmeli, nerede haklı nerede hatalı olduğunu saptamak için eksiksiz ve kapsamlı bir çözümleme yapmalı ve bütün bunlardan yararlı dersler çıkarmalıyız. Onun hem haklı olduğu konular hem de hatalı olduğu konular, uluslararası komünist hareketin fenomenleridir ve [gerçekleştikleri] zamanın damgasını taşır.

Yazıda, Stalin’in önderliği altında Sovyetler Birliği’nin “muazzam kazanımlar” sağladığı, bu kazanımlarda Stalin’in “silinmesi mümkün olmayan bir pay”ı olduğu, “hatalar”ının ise hayatının sonraki dönemiyle sınırlı olduğu belirtiliyordu.

Bu başyazı Çin-Sovyet ittifakının yavaş yavaş çözülmesinde atılan ilk adımdı. Gelecekte Çin’in Sovyet deneyimini ancak seçerek uygulayacağı anlaşıyordu. Yazı, üstü kapalı biçimde olsa da, Stalin’e yöneltilen suçlamalarda, şimdi onun yerine geçmiş bulunan o zamanki astlarının rolüne ilişkin, bazı sorulara kapı açıyordu. Bu yaklaşım çok geçme-

den Mikoyan ile Peng Dehuay arasında sert tartışmalara yol açtı. “Görüşlerimizi açıkla-saydık öldürülürdük,” dedi Ermeni. Peng ise, küçümseyici bir tavırla, “Bunlar nasıl ko-münistler ki, ölümden korkuyorlar?” diye karşılık verdi. Fakat en önemlisi, *Halkın Gün-lüğü*’nde yapılan yorumların Çinlilerin Moskova’ya yönelik tutumlarında temel bir deği-şikliği işaret etmesiydi. Yazı, kıdemsiz bir ortağın değil, eşit bir gücün bakış açısından yazılmıştı. Mao kendi kanaatlerini acemi bir Sovyet liderinin aceleci eylemlerinin üzeri-ne yerleştiriyordu.

İdeolojik farklılıklar bir yana, bu eşitlik iddiası ve Kruşçev ile çalışma arkadaşlarının eski “büyük ağabey” ilişkisini sürdürme çabaları on yıl içinde Pekin ile Moskova’yı dö-nüşü olmayan bir noktaya getirecekti.

1956 yılı içinde Mao’nun, çağdaş bir yazarın sözleriyle, Kruşçev ’in “komünist bebe-ği Stalinist banyo suyuyla birlikte dökmekte olduğu” kaygısının haklı çıktığı görüldü. Polonya’da yaz aylarında yaşanan isyanların ardından Varşova’daki, Kruşçev ’in daha al-tı ay önce bizzat yerleştirdiği Sovyet destekli liderlik, Rusların güçlü itirazlarına rağmen, Stalin’in kurbanlarından biri olan Vladislav Gomulka başkanlığında yeni bir “liberal” grupla yer değiştirdi. Kısa süre sonra Moskova’nın hâkimiyetine bu kez Macaristan’dan gelen daha vahim bir meydan okuma üzerine, Stalinist Birinci Sekreter Matyas Rakosi, Imre Nagy’nin önderliğindeki reformistler tarafından görevden alındı.

Polonya olayında Mao, sorunun kökünde, Çin’in çok uzun süre katlanmak zorunda kaldığı aynı Rus “büyük güç şovenizmi”nin yer aldığı gerekçesiyle Gomulka’yı destekle-di. Liu Şaoçi, ekim ayı içinde Moskova’ya gönderilerek silahlı müdahalede bulunmama-sı için Kruşçev ’i ikna etti. Ancak Macaristan Sovyet bloğunun askeri ittifak örgütü olan Varşova Paktı’ndan ayrılacağını ilân ettiği zaman, Mao tamamen farklı bir görüşü benim-sedi. Kardeş bir partinin sosyalizme giden yolu bizzat seçmesini desteklemek bir şeydi; karşıdevrim karşısında kollarını kavuşturup oturmak ise başka bir şeydi. Liu bir kez da-ha Kruşçev ’e baskı yaptı; bu kez, isyanı güç kullanarak bastırmak için askeri birlik gön-dermesini istiyordu.

Kendi arka bahçeleri sayılan doğu Avrupa’da yarattıkları kargaşa, Sovyet liderlerinin, Mao’nun gözünde biraz daha değer kaybetmelerine yol açtı.

15 Kasım 1956’da, Mao, birkaç hafta önce Sekizinci Kongre’de seçilen yeni Merkez Komitesi’ni geçen yıl yaşanan olaylara ilişkin görüşlerinden yararlandırdı:

İki “kılıç” olduğunu düşünüyorum: biri Lenin, diğeri Stalin. Stalin kılıcı şim-diki halde Ruslar tarafından iskartaya çıkarılmış bulunuyor ... Biz Çinliler onu bir kenara fırlatıp atmadık. Önce Stalin’i koruruz ve ikinci olarak, onun hata-larını da eleştiririz...

Lenin kılıcına gelince, o da bazı Sovyet liderleri tarafından belirli ölçüde ıskar-

taya çıkarılmamış mıdır? Bence önemli ölçüde ıskartaya çıkarılmıştır. Ekim Devrimi hâlâ geçerli midir? ... Kruşçev'in SBKP'nin 20. Kongresi'ne sunduğu rapor devlet iktidarını parlamenter yoldan ele geçirmenin mümkün olduğunu, yani bütün ülkelerin Ekim Devrimi'nden öğrenmelerinin artık gerekli olmadığını söylüyor. Bu kapı bir kez açıldığında, genellikle Leninizm de bir kenara atılır...

[Rusların] sahip oldukları sermaye ne kadardır? Sadece Lenin ve Stalin. Şimdi [onlar] Stalin'i terk ettiler ve pratik olarak Lenin'i de terk ettiler... Lenin'in ayakları gitti, belki sadece başı kaldı ya da ellerinden biri kesildi. Bizler, Marksizm-Leninizm'i incelemeye ve Ekim Devrimi'nden öğrenmeye devam ediyoruz.

Bunlar, Mao'nun politbüronun kapalı ortamında söylediklerinden bile çok daha sertti. Bazı sözleri gizli tutuldu, ancak bunlar aralık ayının sonunda, "Bir Kez Daha Proletaryanın Diktatörlüğüne İlişkin Tarihsel Deneyim Üzerine" başlıklı, gene *Halkın Günlüğü*'nde yayımlanan ikinci bir başyazıyı esinledi. Yazıda, Ekim Devrimi yolunun ve özgül olarak iktidarın proletarya tarafından burjuvaziden şiddet yoluyla alınmasının "evrensel olarak uygulanabilir doğrular" olduğu belirtiliyordu. "Bu yoldan ayrılmak" için yapılan her girişim revizyonist idi.

Çu Enlay, Ocak 1957'de Moskova'yı ziyaret ettiği zaman, Sovyet liderlerinin doğal olarak "sıkıntılı" olduklarını gördü.

O sırada iki parti arasında, hepsi de 20. Kongre'den kaynaklanan başlıca dört tartışma alanı vardı. Birincisi, Stalin değerlendirmesinden çıkıyordu: Mao, onun, "onda üç kötü, onda yedi iyi" olduğunda ısrar ediyordu. Daha sonra, Kruşçev'in "sosyalizme parlamenter yoldan geçiş"e ilişkin görüşleriyle ilgili tartışma vardı. Bu tartışma, üçüncü sorunla, barış içinde bir arada yaşama sorunuyla yakından bağlantılıydı. Mao'ya göre emperyalizm sosyalist kampın amansız düşmanıydı. Aralık ayında yayımlanan başyazı şu sözlerle sona eriyordu: "Emperyalistler daima bizi yok etmek istemektedirler. Bu nedenle... dünya ölçeğinde sınıf mücadelesini asla unutmamalıyız." Bu yaklaşım, Çin açısından özel bir anlam taşıyordu: Birleşmiş Milletler'de Çin'e ait olan sandalye hâlâ Tayvan tarafından işgal ediliyordu ve Çin'in ABD'yle son teması Kore'deki savaş meydanlarında olmuştu. Sovyet liderleri ise tamamen farklı düşünüyorlardı. ABD ve diğer kapitalist ülke-

* Komünistlerin 1949'da kazandığı zaferin ardından Çan Kay-şek'in Tayvan'daki rejimi, ABD'nin desteğiyle BM'de Çin'e ayrılan sandalyeyi işgal ediyordu. Stalin'in emriyle Sovyetler Birliği, Güvenlik Konseyi toplantılarını görünüşte milliyetçilerin varlığını protesto etmek için, 1950 yılının ocak ayından ekim ayına kadar boykot etti. Sonuç, Stalin'in Çin'in Moskova'ya bağımlılığını ve tâbiyetini en yüksek düzeye çıkarma amacına uygun biçimde Halk Cumhuriyeti'nin sürekli dışlanması oldu. Çin'in Kore Savaşı'na girmesinden sonra, Pekin'in dışlanması, Genel Konsey'in 1971'e kadar yaptığı yıllık oylamalarla onaylandı. Bu tarihte, bu kez Tayvan BM'den dışlandı.

lerle, rutin olarak, BM'de ve diplomatik kanallardan ilişki kuruyorlardı. Batı'yla akıllıca bir rekabet ve ilişki bileşimi, Kremlin için Soğuk Savaş'ın kısır hareketsizliğinden çok daha cazipti.

Ruslar için sonuncu ve bazı bakımlardan en rahatsız edici olanı –çünkü nereye varabileceğini söylemek imkânsızdı– Mao'nun çelişkiler üzerinde durmasıydı. Bu, Moskova'da asla hoş karşılanmamıştı. Bizzat Stalin bu yaklaşımı Marksist olmadığı için eleştirmişti. Ancak bu kez Mao, Stalin'in iktidarı kötüye kullanmasının sosyalizmde bile çelişkilerin ortaya çıkabileceğini kanıtlamakta olduğunu ilân ediyordu. Aralık ayında *Halkın Günlüğü*, “sosyalist ülkelerde halkın farklı kesimleri arasında, Komünist Parti içindeki yoldaşlar arasında, [ve] hükümet ile halk arasında çelişkiler”, yanı sıra, “sosyalist ülkeler arasında çelişkiler, [ve] Komünist Partiler arasında çelişkiler” olduğunu doğrulamıştı. Monolitik birliğin en iyisi olduğunu savunan Rusların bakış açısından bu, kimsenin açmak istemediği kurtlu bir kutuydu. Çu Enlay'ın ziyaretinden sonra yayımlanan bir genelge gayet katıydı: “Sosyalist devletler arasındaki ilişkilerde çelişkiler olmuştur ve bunlar temel çelişkiler değildir. Geçmişte ... kusurlar olduysa bile, bunlar artık düzeltilmekte ve ortadan kaldırılmaktadır.”

Bu farklılıklara rağmen 1957'nin başında, yakında bir kopuşma olacağını gösteren pek az şey vardı.

Çu, Sovyet liderlerinin kendi hatalarıyla, “subjektif ve dar kafalı tutumlarıyla ... ve başkalarına hükmetme ve öteki kardeş partiler ile hükümetlerin iç işlerine karışma eğilimleriyle” yüz yüze gelmek istemediklerinden şikâyet ederken, dikkatli bir tutumla, “bütün bunlara rağmen Çin-Sovyet ilişkileri[nin] Stalin dönemine göre çok daha iyi olduğu[nu]” da ekliyordu. Mao da görelî olarak iyimserdi. “Bütün Sovyet osurukları hoş kokulu değildir!” diyordu. Kruşçev kendini bir şey zannediyordu ve iktidar gözlerini kör etmişti ve Rusların hatalarında ısrar etmeleri halinde, “kesindir ki, bir gün bütün bunları açıkça ortaya koymak gerekecek”ti. Ancak komünist partiler arasındaki anlaşmazlıklar kaçınılmazdı ve Pekin ile Moskova ortak bir zemin aramaya devam edeceklerdi

1950'lerin ilk yarısında Çinli entelektüellere “kara sınıflar”dan biri, komünist devrim düşman ya da en iyi durumda kayıtsız bir tabaka olarak davranılmıştı.

Kore Savaşı'na eşlik eden düşünce reformu hareketi sırasında, aralarında Mao'nun Pekin'de kütüphane görevlisiyken konferanslarına katıldığı filozof Hu Şi'nin de bulunduğu bireylere ve onların eserlerine yönelik kişiselleştirilmiş saldırılar oldu. Bokser Ayaklanması sırasında geçen, emperyalizme teslimiyetin kınandığı *Çing Sarayı'nın Gılgamış Tarihi* ve biriktirdiği paraları yoksullara okul yaptırmak için kullanan bir en devrimci yüzyıl dilencisini anlatan *Vu Sun'un Hayatı* gibi filmlere karşı, feodalizme teslimiyeti ov-

dükleri gerekçesiyle kampanyalar açıldı. Entelektüelleri hizaya getirmek için başlatılan bir diğer büyük girişim, komünistleri köylülere çok ağır vergiler getirmekle eleştirmeye cüret eden liberal düşünür Liang Şuming'i hedef aldı. Liang'ın da çağrıldığı bir Merkezi Hükümet Konseyi toplantısında Mao bir saat boyunca onu rezil etti:

Bay Liang kendisine “dürüst adam” havası veriyor. Gerçekten “dürüst” müsünüz? Öyleyseniz, geçmişinizi, Komünist Partisi'ne ve halka nasıl karşı çıktığınızı, insanları kaleminizle nasıl katlettiğinizi eşeleyelim... İnsanları öldürmenin iki yolu vardır: biri silahla öldürmek, diğeri kalemle öldürmektir. En sanatkârane biçimde kılık değiştirmiş ve kan dökmeden izlenen yol kalemle öldürmektir. İşte siz bu türden bir kaatilsiniz.

Liang Şuming tam bir gericidir, ama kendisi bunu inkâr eder... Neye hizmet ettiniz, Liang Şuming? Hayatınız boyunca halk için ne yaptınız? En ufak, zerre kadar bir şey yapmadınız... Liang Şuming hırslı bir düzenbaz, ikiyüzlü bir kişidir.

Bu tavır balyozla fındık kırmaya benziyordu. Genel doğrultudan her türlü sapma Mao için gelecekteki muhalefetin tohumlarını taşıyabilirdi. Liang sadece azarlanarak paçayı kurtardı. Fakat iki yıl sonra Mao entelektüellere iyi bir ders vermek gerektiğini düşündü. İkna eldiveni çıkarıldı ve baskılar başladı.

Yenan'da Vang Şivey'in cezalandırılmasıyla büyük benzerlik taşıyan bir davada, Hu Feng adında solcu bir yazar bir “karşıdevrimci klik”e önderlik etmekle suçlandı ve hapsedildi. 1955 yılının ikinci yarısında “Hu Feng unsurları”na karşı ülke çapında bir cadı avı yürütüldü; edebiyat ve akademi çevrelerinde pek çok kişi intihar etti. On yıl önceki Vang gibi, Hu'nun kabahati de, partinin iradesine boyun eğmeyi reddetmiş olmasıydı. Onun kadarı de, Vang'inki gibi, parti çizgisine uyum sağlayamayan entelijansiyaya dehşet verici bir uyarı olarak kullanılmak oldu.

Bu koşullarda, nisan 1956'da Mao'nun “Yüz çiçek açsın yüz fikir yarışsın” sloganıyla yaptığı yeni bir entelektüel tartışma çağrısının tam bir sessizlikle karşılanmasında şaşılacak bir şey olmasa gerek. Geçen altı yıl boyunca yedikleri dayaklar karşısında, Çinli entelektüellerin istedikleri en son şey, ortaya çıkıp akıllarından geçenleri söylemekti.

Bu ani ve o sırada hiç inandırıcı olmayan çizgi değişikliğini sağlamak için pek çok etken birleşmişti.

Çin barış içindeydi. Parti, denetimi sağlamıştı. Sosyalist bir iktisadi sisteme geçiş ileride ulaşılacak bir hedefti. Rejimin ulusal hayatın her alanında sürdürdüğü ve belki haklı görülebilecek aşırı baskı artık faydasız hale gelmişti. Yerinden yönetim ihtiyacı Mao'nun yaptığı konuşmaların esas temasını oluşturuyordu. “Yaratıcılığı ve inisiyatifini bo-

gan disiplin terk edilmelidir," dedi bir noktada. "İşleri kolaylaştırmak için biraz liberalizme ihtiyacımız var. Sert olmak her zaman sonuç vermez."

Bu türden bir çözülme er ya da geç başka sebepleri ne olursa olsun başlayacaktı. Mao'nun dediği gibi, bu her konuda diyalektiğin bir parçasıydı. "Savaş barış zamanında hazırlanmıyorsa, nasıl oluyor da ansızın savaş çıkabiliyor? Eğer barış savaş zamanında hazırlanmıyorsa, nasıl oluyor da ansızın barış olabiliyor?"

Ancak 1956'nın başında ortaya çıkan iki güç partiyi liberalleşme yönünde itmeye başladı. Birinci güç, kalifiye insan gücü, en çok da bilim insanı ve mühendis eksikliği idi. Bu durum Mao'nun iktisadi kalkınmayı hızlandırma planlarını engelliyordu. Buna çare bulmak için entelektüellerin maaşları yükseltildi; daha iyi evler tahsis edildi, ABD ve Avrupa'da yaşayan Çinli profesörlerin geri dönmelerini sağlamak için girişimlerde bulunuldu. Ancak Mao kısa süre içinde, bu sorun çözülecek ise, parti bürokratlarının anlamadıkları akademik meselelere karışmaktan vazgeçmeleri ve entelektüellere istedikleri gibi çalışmalarını için daha fazla serbestlik vermek gerekeceğini anladı. İkinci güç, Gizli Konuşma ve sonuç olarak Çin'in Sovyet yöntemlerini mekanik biçimde kopyalamaktan vazgeçme kararıydı. Eğitimde, fabrika yönetiminde, genetik ve müzik gibi farklı alanlarda Çinli entelektüeller ve yöneticiler ansızın kendilerini, yıllardır ilk kez, deneyebilecekleri bir özgürlüğün eşliğinde buldular.

1956 yazında bu değişikliklerden hiçbiri dramatik olarak betimlenemiyordu. Gevşemenin en görülür etkisi Çinlilerin günlük hayatlarının sertliğine yeni bir renk ve canlılık kazandırmak oldu. Genç kadınlar renkli bluzlar giymeye başladılar. Yabancılar *çongsam* denilen geleneksel uzun Çin eteklerinin zaman zaman görgü kurallarını ihlal etmeyecek ölçüde dizlerin biraz üzerine çıkan yırtmaçlarla süslendiğini bildirdiler. Gerswin ve Strauss müziğiyle dans edilmesine izin verildi. *Halkın Günlüğü* dört sayfadan sekiz sayfaya çıkarıldı ve Liu Şaoçi, Çinli gazetecilere, öykülerini sıkıcı biçimde anlatmamalarını tembihledi.

Bütün bunların yarattığı siyasal yankılar asgari düzeyde kaldı. Mao'nun çevresini kuşatan kişilik kültüne fazla dokunulmadı. Tek önemli değişiklik, eylülde toplanan Sekizinci Kongre'de partinin rehber ideolojisi olarak "Mao Zedung Düşüncesi"ne yapılan göndermelerin ÇKP Tüzüğü'nden çıkarılması oldu.^{*} Ancak Mao 1952'den itibaren tartışılan "ikinci cephe"ye çekilme planını uyulamaya başlarken bu gelişme partinin önderlik yapısındaki değişikliklerin yol açtığı bir kusur olarak görüldü. O yılın başlarında Mao, Sun Yat-sen'in dul eşine gönderdiği bir mektupta yaşını hissetmeye başladığını yaz-

* Mao'nun Kongre uygulamalarıyla görevlendirdiği Liu Şaoçi değiştirilmiş tüzük metnini onaylaması için ona gönderdi. Ne var ki metin Mao'nun eline sabahın erken saatlerinde, her namazla gibi uyku haplarını aldıktan sonra geçti. Ve anlaşılan çıkarılan sözleri görmedi. Değişikliğin önemini ancak metnin onaylanmasından sonra anladı. Kültür Devrimi sırasında bu olay Liu'ya yöneltilen esas suçlama halini aldı.

dr: “Kişi bir şeylerin baş aşağı gitmekte olduğuna dair belirtileri kabul etmelidir.” Onursal Parti Başkanı gibi yeni bir makam yaratıldı, fakat Liu Şaoçi’nin Mao’nun postuna oturacağı zamanın geleceği beklentisiyle kimseye verilmedi. Genellikle bu zamanın 1963’te, Mao yetmiş yaşına bastığında geleceği umuluyordu.

Polonya ve Macaristan ayaklanmalarının yol açtığı kriz o sıralarda başladı.

Bütün komünist rejimler ayaklanmaların yayılacağı korkusuna kapıldılar. Sosyalist bloğun parçalanma tehdidiyle karşı karşıya olduğunu düşünüyorlar, olanları dehşetle gözlemliyorlardı. Çin bu konuda bir istisna değildi. 1956 kışında Mao birbiri ardı sıra konuşmalar yaparak partiye ve onun komünist müttefiklerine, benzer bir huzursuzluğun patlak verme olasılığının çok az olduğu konusunda güvence vermeye çalıştı.

Doğu Avrupa’daki fırtınalara neyin sebep olduğunu sorarak devam etti. Merkez Komitesi’ne verdiği kısmi yanıtı göre, Polonya ve Macaristan’daki Komünist Partiler karşı-devrimcileri tasfiye etme görevini tam olarak başaramamışlardı. Çin bu hatayı yapmamıştı. Ancak bir diğer etken de bürokratikleşmeydi. Bürokratikleşme her iki ülkedeki kadroların kitlelerden kopmalarına yol açmıştı. Bu sorun Çin’de henüz çözülmemişti:

Ülke sanki kendi ellerine geçmiş gibi, rahatça koltuklarında oturup halkı hiçe sayan bazı insanlar var. Kitleler bu insanlara karşı çıkıyorlar; onlara taş atmak, yabalarla onlara vurmak istiyorlar. Bana kalırsa o insanlar bunu hak ediyorlar ve kitleler böyle bir şey yapsalar memnun olurum. Dayaktan başka hiçbir şeyin bir sorunu çözemeyeceği zamanlar vardır. Komünist Partisi kendi derslerini öğretmek zorundadır... uyanık olmalıyız ve bürokratik çalışma tarzına izin vermemeliyiz. Halktan aristokratik bir tutumla kopuk olmamalıyız. Kitleler bürokratik çalışma tarzını benimsemiş olan herhangi bir kişiyi görevden almakta haklıdır... Bu tip insanları görevden almanın daha iyi olacağını söylüyorum; onlar görevden alınmalıdırlar.

Mao bu yanıtın yeni bir düzeltme kampanyası olduğunu söyledi; ancak bu seferki kampanya halkın hoşnutsuzluğu için bir güvenlik vanası oluşturacaktı. Mao, Macaristan’daki sorunun, buradaki partinin yönetenler ile yönetilenler arasındaki çelişkileri zamanında ele alamamalarından kaynaklandığını, sonuç olarak bu çelişkilerin iyice azdığını ve uzlaşmaz hale geldiğini söylüyordu. “Eğer bir sivilce çıkmışsa, onu patlatmak gerekir,” diye devam etti. “Bu tür şeylerden almamız gereken ders budur.” Ardından, Çin’de işçilerin grev yapmalarına izin verilmesi gerektiğini söyledi. “Bu, devlet, fabrika yönetimleri ve kitleler arasındaki çelişkilerin çözülmesine yardımcı olacaktır,” diyordu Mao. Öğ-

rencilerin de gösteri yapmalarına izin verilmeliydi. “Bunların hepsi çelişkidir. Dünya çelişkilerle doludur.”

Böylece, 1956 yılının sonunda Yüz Çiçek Kampanyası haline gelecek şeyin iki temel unsuru, yani partinin halkın arzularını daha fazla karşılaması için bir düzeltme hareketi ve halkın hoşnutsuzluğuna çıkış yolu sağlayacak ölçüde denetimin gevşetilmesi konusunda karar verilmiş bulunuyordu. Belirsiz olan tek şey, bunun ne zaman başlatılacağı (Mao gelecek yaz mevsimini önermişti) ve ne kadar kapsamlı olacaktı.

Tam o sırada yeni bir etken devreye girdi.

Kültürel liberalleşme belirtilerinin süreklilik kazanmasından cesaret alan bazı genç yazarlar sonunda olanca cesaretlerini topladılar ve partinin benimsediği yeni hoşgörü çizgisinin sınırlarını denemeye başladılar. Muhafazakârlar büyük bir öfkeye kapıldılar. 7 Ocak 1957 günü HKO'dan bir grup kültür komiseri *Halkın Günlüğü*'nde bir mektup yayımlayarak, sosyalist gerçekçilik karşısında geleneksel edebiyat formlarının yeniden canlandırılmasından ve Mao'nun Yen'an'da belirlemiş olduğu, sanat siyasete hizmet eder ilkesinin ihlal edilmekte olduğundan şikâyet ettiler. Hemen ardından bu şikâyete katılanların bir çığ gibi artması, görüşlerin geniş çapta paylaşıldığını gösterdi.

Mao kendi hedeflerine karşı çıkıldığını hissettiği her defasında yaptığı gibi, ayak di-redi.

Kamuoyu önünde düşük bir profil sergiledi. Mektubun yayımlanmasından beş gün sonra *Şikan* (Şiir) dergisinin ilk sayısında yer almak üzere klasik üslûpla yazılmış kendi şiirlerinden oluşan bir seçki gönderdi. Bu üstü kapalı mesaj, HKO grubunun iddialarının aksine, geleneksel edebiyat formlarının Çin'de hâlâ bir yeri olduğunu gösteriyordu.

Özel ortamlarda Mao daha açık sözlüydü. O ayın sonuna doğru kıdemli parti görevlilerinin katıldıkları bir toplantıda eleştirmenlerin yanlış yaptıklarını söyledi. Çok fazla özgürlük değil, çok az özgürlük vardı. Çan Kay-şek'in eserleri gibi Marksizme düşman yazılar Çin'de alenen yayımlanmalıydı, çünkü “[onun] yazdığı hiçbir şeyi okumamışsınız, ona karşı çıkma görevini gereğince yerine getiremezsiniz.” Sadece üst düzey görevlilere sınırlı sayıda dağıtılan *Cankao siao*si'nin baskı sayısı “emperyalist ve burjuva [düşüncesini] halka tanıtmak” için yüz kat artırılmalıydı. Liang Şuming gibi adamlar bile kendi fikirlerini yaymakta serbest olmalıydılar: “Osuracaklarsa bırakın osursunlar! Ancak bunu yaparlarsa, osuruklarının iyi mi yoksa kötü mü koktuğuna karar verilebilir. Eğer insanlar osuruklarının kötü koktuğunu düşünüyorlarsa, tecrit edileceklerdir.”

Mao karantina uygulamanın yanlış olduğunu ilân etti. Zararlı fikirleri ulaştırarak kitleleri “aşılacak”, böylece onların siyasal bağışıklıklarını güçlendirmek çok daha iyi olacaktı. Rehber ilke şu olmalıydı:

Sahici olan sahte olanın karşısına konulur ve sahicilik olan sahte olana karşı ve-

rilen mücadeleyle geliştirilir. Güzellik çirkinliğin karşısına konulur ve çirkinliğe karşı mücadele içinde geliştirilir. Aynısı iyi ve kötü şeyler için de geçerlidir... Özetle, mis kokulu çiçekler zehirli otların karşısına konulur ve onlara karşı mücadele içinde geliştirilir. İnsanların sahte, çirkin ve uzlaşmaz şeylerle karşılaşmalarını yasaklamak tehlikeli bir siyasettir ... Böyle bir siyaset... insanların dış dünya ile yüz yüze gelememelerine ve bir rakibin meydan okumasına karşı duramamalarına yol açacaktır.

Parti içinde 1930'lardan beri "olumsuz öğretim malzemesi" kullanılmıştı. Fakat bu kez Mao aynı yöntemin bir bütün olarak halk arasında uygulanmasını öneriyordu. Karışıklık çıksa bile bundan korkulmaması gerektiğini söylüyordu:

Emperyalizmden ve Çan Kay-şek'in Guomindang'ından bile asla korkmamış olan biz komünistlerin... sorun çıkacak diye öğrencilerden, kooperatiflerde zorluklar çıkacak diye köylülerden korkmamız biraz tuhaf olmaz mı? Korku çözüm değildir. Ne kadar çok korkarsanız, o kadar çok hayaletin baskınına uğrarsınız... Her kim sorun çıkarmak istiyorsa, istediği sürece bunu yapmasına izin verilmesi gerektiğini düşünüyorum. Bir ay yetmiyorsa, iki ay verin. Özetle, elinden geleni yapıncaya kadar gösteriyi durdurmayın. Eğer gösteriyi çok erken durdurursanız, günün birinde tekrar sorun çıkaracaktır... Bundan ne hayır gelir? Yarar sağlamak için sorunları bütünüyle açığa çıkaracağız ve doğruyu yanlıştan ayıracağız... Her zaman her şeyi boğamayız... Önce çelişkiler açığa çıkarılmalıdır. Sorunlar ancak daha sonra çözülebilir.

Mao'nun eyalet parti sekreterlerinden, ortaya çıkan her "sorun"u halletmek zorunda olan adamlardan oluşan dinleyicileri bu sözlerden pek etkilenmediler. Birkaç hafta sonra Mao, partinin "% 50 ya da 60'ının," üst düzey kadroların ise % 90'ının kendisiyle aynı görüşte olmadığını kabul etti. "600 milyonluk bir nüfus içinde her yıl bir milyon kişi sorun çıkırıyorsa, bunu normal karşılarım," dedi ve bezgin bir tutumla, en kötü durumda, büyük ölçekli karışıklıkların çıkması halinde, "Geldiğimiz yere, Yen'an'a geri döneriz," diye ekledi. Bu sözler, kendisini dinleyenlerin sadece biraz daha endişelenmelerine yol açtı.

On ya da on iki yıl önce onların muhalefeti Mao'yu durdurabilirdi. 1957'de Mao böyle bir muhalefetin çok ötesindeydi. Halk Cumhuriyeti'nin kuruluşundan beri iki önemli konuda, Kore Savaşı'na girme ve kolektifleştirmeyi hızlandırma kararlarında çalışma arkadaşlarının kapıldıkları kuşkuları dikkate almamış ve her iki kararda da haklı çıkmıştı. Partinin bir kez daha duraksaması halinde, bu sadece onun daha büyük bir güçle ile-

ri doğru hamle yapmasına yol açacaktı. O bahar ayında yaptığı konuşmalarda, Lenin'in ilk kez 1937'de alınıt yapmış olduğu sözlerini tekrarlardı: "Zıtların birliği geçicidir; uzlaşmaz mücadele mutlaklıdır." Uyum geçiciydi; mücadele sonsuzdu. Kırk yıl önce, "kaostan hoşlanıyor değiliz, ancak ... insan doğası ani değişimden haz alır," diye yazan öğrenci, şimdi kendisini dinleyenlere, "Hayat biraz karmaşıksa iyidir," diyordu, "aksi halde çok sıkıcı olur... Sadece barış olsaydı ve hiçbir sorun olmasaydı... [bu durum] zihinsel durgunluğa yol açardı."

Mao'nun baskı yapma konusunda sergilediği kararlılığın daha pratik başka nedenleri de vardı. Liberalleşme hareketinin tetiklenmesine ilk planda yol açan mühendis ve teknisyen açığı buz dağının sadece yüzeydeki kısmıydı. Çin'de 12 milyon proleter ve köylülük dahil 550 milyon küçük burjuva vardı. Ülkeyi kalkındırmak için bütün bu insanların enerjisine ihtiyaç vardı. Ancak, Mao'nun dediği gibi, bu, küçük burjuva entelektüellerin komünistleri eleştirmekte özgür oldukları ve karşılığında küçük burjuvaziyi "eğit-tikleri" karşılıklı bir denetim siyasetini gerektiriyordu.

Bu fikirler geniş kamuoyuna ilk kez 27 Şubat 1957'de, "Halk Arasındaki Çelişkilerin Doğru Biçimde Ele Alınması Üzerine" başlıklı bir konuşmayla resmen açıklandı. Konuşma dört saat sürdü ve aralarında bilim insanlarının, yazarların ve demokratik parti önderlerinin bulunduğu yaklaşık iki bin kişiden oluşan ve davet edilerek çağırılmış bir dinleyici kitlesinin önünde yapıldı.

Mao entelektüellerin içinden geçmiş oldukları kendini dönüştürme, komünist dava içinde "çelikleşme" sürecinden övgüyle söz etmeye başladı. Düşünceyi yeniden biçimlendirmenin hâlâ gerekli olduğunu, ancak geçmişte bunun "biraz kaba" biçimde yapıldığını ve "insanların incindiğini" söyledi. Bu siyaset artık farklı olacaktı.

"Yüz çiçek açsın yüz fikir yarışsın" [sloganı] ... toplum içinde farklı çelişkilerin var olduğu kabul edilerek öne sürüldü. Eğer sadece [güzel kokulu çiçekler] yetiştirmek ve hiç zararlı ot olmasın istiyorsanız, bunu yapamazsınız... Bütün zararlı otları yasaklamak ve onların büyümesini durdurmak, mümkün müdür? Gerçek, bunun mümkün olmadığıdır. Onlar gene de büyüyeceklerdir... Güzel kokulu çiçekleri zehirli otlardan ayırmak zordur... Örnek olarak Marksizmi alalım. Marksizm [bir zamanlar] zehirli bir ot olarak görülüyordu... Kopernik astronomisi... Galileo fiziği, Darwin'in evrim teorisi, hepsi başlangıçta reddedildi... Güzel kokulu çiçeklerin ve zehirli otların büyümesinden korkacak ne var? Korkacak bir şey yok... Kötü çiçekler arasında... Galileo [ve] Kopernik [gibi] bazı iyi çiçekler olabilir. [Tam tersine] Marksist gibi görünen her çiçek de her zaman Marksist değildir.

Mao, ideolojik sorunları çözmek için “kaba yöntemler” kullanmanın yarardan çok zarar getirdiğini ekledi. Peki ajitasyon neyi sağlıyordu? “Bırakın kendi yüreklerini ajite etsinler, diyorum... Ben de okulda karışıklıklar çıkardım, çünkü sorunlar çözülüyordu... İhraç, Guomindang’ın tarzıdır. Guomindang yöntemlerinin tam tersini yapmak istiyoruz.”

Konuşma hemen yayımlanmadı, fakat bant kaydı Çin’in bütün kentlerindeki entelektüellere ve parti kadrolarına topluca dinletildi.

Farklı tepkiler geldi. Anlatılanlara bakılırsa, bir adam, “Başkan Mao’nun hitabı karşısında öyle heyecanlandı ki bütün gece uyuyamadı.” Robert Loh adında Şanghaylı bir işadamı şunları hatırlıyordu: “Şaşkına dönmüştüm. Mao’nun konuşmasından sonra her şey mümkün görünüyordu. Yıllardır ilk kez umuda kapıldım.” Ancak pek çok kişi ihtiyatlı bir tutum takındı. Bir Çin atasözünün dediği gibi: “Yılanın ısırıldığı adam, halattan korkar.” Antropolog Fey Siaotong, “erken bahar havası”na ilişkin bir şeyler yazdı. Bu hava ani bir dona dönüşebilir, diyordu. Tarihçi Kian sözünü sakınmadı. Entelektüeller Mao’ya güvenip güvenemeyeceklerini bilemiyorlar, dedi. “Çağrı[sının] samimi mi yoksa sadece bir jest mi olduğunu tahmin etmek durumundalar. Çağrı samimiye, çiçeklerin açmasına ne ölçüde izin verileceğini ve çiçekler bir kez açtığında [siyasetin tersine dönüş dönmeceğini] tahmin etmek zorundalar. Bunun bir amaç mı, yoksa sadece... [gizli] düşünceleri açığa çıkarmak ve kişileri tasfiye etmek için bir araç mı olduğunu tahmin etmek zorundalar. Hangi sorunların tartışılabilceğini ve hangilerinin tartışılmayacağını tahmin etmek zorundalar.” Sonuçta, pek çok kişinin sessiz kalmaya karar verdiğini ekledi.

Entelektüeller, Mao’nun Yüz Çiçek Kampanyası’nın kamuya açılmasından önce Parti’nin önde giden kişileriyle yaptığı özel toplantılarda söylediklerini bilmiş olsalardı çok daha ihtiyatlı davranırlardı. Kamuoyu önünde burjuvazinin ve demokratik partilerin “büyük ilerleme” kaydetmiş olduklarını; özel ortamlarda ise onlara güvenilemeyeceğini söylemişti. Kamuoyu önünde öğrencilerin “ülkelerini sevdikleri”ni söylemiş; özel ortamlarda ise onların % 80’inin burjuva bir geçmişten geldiklerini ve hükümete karşı çıkmalarında “şaşılacak bir şey olmadığı”ni söylemişti. Kamuoyu önünde, “zehirli otlar”ın büyümesine izin verilmesi gerektiğini ısrarla belirtmiş; özel ortamlarda ise onları yolk ve gübre olarak kullanmak gerektiğini söylemişti. Kamuoyu önünde, “sadece çok, çok az” karşıdevrimci olduğunu söylemiş; özel ortamlarda ise, onların “kararlı bir tutumla ezilmesi” gerektiğini söylemişti. Kamuoyu önünde karışıklıklara izin verilmesinden söz etmiş; özel ortamlarda ise “kötü insanlar”ın “kendilerini açığa vurmaları ve tecrit olmaları”na izin vermekten söz etmişti.

Mao’nun diyalektik zihninde bunlar sadece aynı paranın iki yüzüydü. “Zıtların birliği içinde,” diyordu, “daima birincil olan bir yön ve ikincil olan diğer bir yön vardır.”

Mart ve nisan ayları boyunca Mao Yüz Çiçek Kampanyası'nı yerleştirmeye çalıştı. Bunun muazzam bir görev olduğu anlaşıyordu. Kendi konumundaki belirsizliklerin (ki hissettikleri ölçüde entelektüellerin kuşkularını besliyordu) ötesinde, parti görevlilerinin orta ve alt saflarının derin düşmanlığı, olduğu gibi kaldı. Onlar, her şeyden önce, bürokrasiye karşı açılan kampanyanın doğal hedefleriydi ve düzeltme bir kez başladığında, Mao'nun vaat ettiği ajitasyon ve karşılıkların hedefi olacaktı.

Hiyerarşinin zirvesindeki politbüro tuhaf bir sessizlik içindeydi. "Yüz Çiçek" Mao'nun gösterisiydi. Kendisi, "Halkın karşısında tek başımayım," diyecekti daha sonra ve bir bakıma haklıydı da. Çalışma arkadaşları kamuoyu önünde onu destekledikleri sürece (ki destekliyorlardı), Liu Şaoçi ve Pekin parti önderi Peng Çen'in özel olarak kayıtsız kalmaları ya da Çu Enlay ve Deng Siaoping'in kişisel olarak coşku duymaları pek fark etmiyordu. O sırada denildiği gibi, "Çiçek açma ve yanma" idari kararları hedef almıyordu. İnsanların kendi zihinlerinden geçenleri ifade etmeye ve tabandaki parti görevlilerinin de insanların bunu yapmalarına izin vermeye ikna edilmeleri gerekiyordu.

Bu amaçla Mao doğu Çin'de üç hafta süren uzun bir tren yolculuğuna çıktı. Kendi deyişiyle, "gezgin bir lobici" gibi davranıyordu. Zamanının yarısını, yaklaşan hareketin "sakin ve telaşsız", "taşkına yol açan yağmurlar gibi değil, hafif bir çisenti gibi" olması gerektiği ve büyük ölçekli bir kitle mücadelesine izin verilmeyeceği konusunda parti kadrolarını ikna etme çabasına ayırdı. Diğer yarısını ise partili olmayan grupların korkularını yatıştırmaya ayırdı. Kampanyanın mantığının ve kampanyanın yürütülmesinde kullanılacak araçların, süreç içinde, daha keskin biçimde tanımlanması sağlandı.

Mao, toprak ağalarına ve burjuvaziye karşı verilen sınıf mücadelesinin temelde artık sona erdiğini, parti ile halk arasındaki farklılıkların doğal olarak öne geçmiş olduğunu açıkladı. "Geçmişte halkla birlikte düşmana karşı savaştık. Şimdiki halde, düşman artık burada olmadığı için... sadece halk ve biz varız. Şikayetleri olduğu zaman, onlar bizimle tartışmıyorlarsa, başka kiminle tartışabilirler?" Eğer bu farklılıklar giderilecek idiyse, halkın kendi başına düşünmesini teşvik etmek gerekirdi. "Eğer... [buna] izin vermezsek, ülkemiz hayatietini kaybedecektir." Kullanılan yöntem, demokratik partilerin öncü rol oynadıkları eleştiri ve özeleştiri olacaktı. "[Onlar] eksikliklerimizi açığa çıkarırken alaycı yorumlar [yapmalıdırlar]" diyordu, Mao. "Kendimizi güçlendirmeli ve onların saldırısına geçmelerini sağlamalıyız... Komünist Parti bir süreç için azarlanmasına izin vermemelidir."

Yüzeysel olarak alındığında bu yaklaşım, özellikle Mao akademik çevrelerde ve basın çevrelerinde partinin iktidar tekelinin önemli ölçüde aşınmasına izin verdiğini söylemeye devam ettikçe güçlü bir beklenti yarattı. Çoğu entelektüel de bunu yüzeysel olarak değerlendirdi. Mao o zamana kadar komünist olmayan birinin bir üniversitenin başkanı ya da "parti dışı" bir gazetenin editörü olabildiğini, ancak gerçek iktidarın daima parti üyesi olan bir temsilcinin elinde bulunduğunu kabul ediyordu. Gelecekte, komünist olma-

yanlar, “sadece biçimsel olmayan, gerçek bir konum ve iktidar”a sahip olmalıydılar. “Şu andan itibaren kimin, nerede sorumlu şef olduğu fark etmez,” diyordu.

Nisan ortasında Mao’nun çabaları meyvesini vermeye başladı.

Mao, parti görevlilerine, genel bir kural olarak, “çiçek açma ve yarışma”nın “parti önderliğini güçlendiren” eleştirilerle sınırlı kalacağını, “örgütsüzlük ve karışıklık” çıkmasına izin verilmeyeceğini söyleme ihtiyacı duydu. Entelektüellerin partinin bir tuzak kurmakta olduğu korkularından da söz etmişti. Uyanık kadrolar Mao’nun bunun olabileceğini inkâr etmediğine dikkat edeceklerdi. Bu güvencelerle takviye edilen hiyerarşi ayak dirmekten vazgeçti.

Yeni siyasetler konusunda sessizliğiyle tam olarak partinin kuşkularını yansıtan *Halkın Günlüğü* bile hizaya girdi. Ancak bu, Mao’nun gazetesinin editörü Deng Tuo’yu kendi yatak odasında üzeri kitap yığınlarıyla kaplı büyük yatağının üzerinde yayılarak yaptığı sitem toplantılarından birine davet edişine kadar gerçekleşmedi. Deng’in yardımcılardan biri, derli toplu ve titiz bir adam olan Vang Ruoşuy, toplantının orta yerinde onlara katılması için çağrılmış, hatırladığı kadarıyla, sahnenin derbederliği karşısında şaşkına dönmüştü. O sıralarda orta yaşını geçmiş olan ve artık bir pelteyi andıran Başkan, üzerinde gecelik kıyafetleri olduğu halde onlara verip veritiriyordu: “partinin siyasetlerini neden gizli tutuyorsunuz? Burada şüpheli bir şeyler var. Eskiden bu gazete bilgiler tarafından yönetiliyordu. Şimdi bir ceset tarafından yönetiliyor.” Deng’e bakarak devam etti: “Sıçamıyorsan kenefe gitme, bırak sıçabilecek biri gitsin!” Çaresiz kalan editör istifasını verdiğinde, Mao bunu dikkate almadı. Vang’a “Yüz Çiçek” kampanyasını tanıtan bir yazı hazırlaması emredildi. Yazı, 13 Nisan’da yayımlandı. O andan itibaren halk arasında rejime yönelik komünist olmayan eleştirilerin hoş karşılanacağı görüşü yayılmaya başladı.

Bir hafta sonra politbüro toplandı ve kampanyanın resmen başlatılmasına karar verildi. Eyalet önderlerine on beş gün içinde “çiçek açma ve yarışma”nın statüsü konusunda rapor vermeleri söylendi. Ancak Mao raporların gelmesini bile beklemek istemiyordu. Düzeltmenin, pratikte, “iki aydır zaten sürmekte olduğu”nu söyledi. Çinliler Bir Mayıs bayramını kutlarken, “Yüz Çiçek” sloganı *Halkın Günlüğü*’nün manşetinde yer alıyordu. Partiye bağlı olsun olmasın ülkedeki bütün gazeteler onu izledi. Hareket resmen başlamıştı.

“Yüz Çiçek” herhangi bir komünist ülkede totaliter bir sistemi demokratik denetimle birleştiren en iddialı girişimdi. Mao bile bu girişimin vereceği sonuçtan emin değildi. Bir keresinde, “Deneyin ve görün bakalım ne olacak” dedi. “Bu işten bir tat alırsak, enişlenecek bir şey yok demektir.” Parti eleştirilmekten “bir tat almazsa” ne olacağı ko-

nusunda tek kelime edilmedi.

Mayıs ayı geçerken, komünist olmayan akademisyenler, yazarlar ve sanatçılar, demokratik partilerin üyeleri, işadamları, hattâ işçiler ve kırsal görevliler, evreler halinde cesaret kazandılar ve konuşmaya başladılar ya da daha sık olarak kendi isabetli yargılarına rağmen konuşmaya ikna edildiler.

Merkez Komitesi komünist olmayanların katılımının gönüllü olacağını belirtmiş olsa da yerel parti yetkilileri kendi birimlerinin “çiçek açma ve yarışma”da başarılı sayılması için güçlü bir baskı altındaydılar. Seçkin bir parti okulunda İngilizce profesörü olan, Amerika’da eğitim görmüş Vu Ningkun, fakülte toplantılarında, “Kimse kendi görüşlerini ortalığa saçmak istemez,” diyen kıdemli bir meslektaşının yaklaşımını hatırlıyordu. Şöyle diyordu adam: “Ortaya konulan, tavuk tüyleri ile sarımsak kabuklarından (yani önemsiz şeylerden) ibaret.” Biraz ısrar edilince Vu, şöyle dedi: “Onların samimiyetini sorgulamak için hiçbir sebep bulamadım. Bu yüzden görüşlerimi açıkladım.” Çangşa Polis Şubesi’nde görevli bir kadın kadroya, partiye katılmak istiyorsa, bunu istediğini göstermesi, “bir şey bulması” söylendi. Pekin’in alışveriş caddesi Vangfuking’deki bir tüccarlar derneğinin önde giden kişilerinden biri, yerel parti sekreteri tarafından “başkalarına örnek olması için” görüşlerini açıklamaya zorlandı. Böylelikle onlar da akıllarını başlarına toplayacaklar ve konuşmaya razı olacaklardı.

Başlıca eleştiri konusu, entelijansiyanın Guomindang’ın kötü yönetiminden ülkeyi kurtardıkları için 1949’da gelişlerini sevinçle karşıladığı komünistlerin, sekiz yıldan az bir süre görevde kaldıktan sonra, iktidar ve ayrıcalıkları tekelleştiren ve kitlelere yabancılaşan yeni bir bürokratik sınıfa dönüşmüş olmalarıydı. Mao ise Macaristan ayaklanmasından çıkardığı derslerde yanılmamıştı: Komünist olmayanların gözünde parti görevlileri, aslında “halktan kopmuşlar ve aristokratlaşmışlar”dı. En keskin eleştirilerden biri, parti dışı etkin bir gazete olan *Guangming ribao*’nun editörü Çu Anping’den geldi: Komünistlerin Çin’i bir “aile çiftliği” ne dönüştürdüklerini, “her şeyi tek renge boyadıkları”nı gözlemliyordu.

Fazla önde olmayan kişiler de sözlerini sakınmadılar. Bir profesör, parti üyelerinin “aynı bir ırk” gibi davrandığını yazdı. Ayrıcalıklı davranış görüyorlar ve halkın geri kalan kısmını “itaatkâr bir tebaa, daha sert bir sözcük kullanmak gerekirse, köle” olarak görüyorlardı. Bir iktisat okutmanı, şöyle şikâyet ediyordu: “Eskiden yırtık ayakkabıyla dolaşan parti üyeleri ve kadroları şimdi üstü kapalı arabalarda geziyor ve yün üniformalar giyiyorlar... Günümüzde sıradan insanlar partiden veba gibi sakınıyorlar.” Şöyle devam ediyordu:

Komünist Parti bana güvenmiyorsa, bu güvensizlik karşılıklıdır. Çin 600 milyon insan[ın hepsine] aittir. Bu insanların içinde karşıdevrimciler de vardır.

Çin sadece Komünist Partisi'ne ait değildir... Sizler [parti üyeleri] yeterince çalışırsanız, her şey iyi ve güzel olur. Çalışmazsanız, kitleler sizi bir vuruşa yıkabilirler, öldürebilirler ve devirebilirler. Komünistler artık halka hizmet etmiyorlarsa, bütün bunlar yurtseverliğe ters düşen hareketler olarak betimlenemez. Komünist Parti'nin düşüşü Çin'in düşüşü anlamına gelmeyecektir.

Bir diğer sürekli tema partinin entelektüellere kötü davranmasıydı. Onlar “bir an it boku, bir sonraki an 10.000 onsluk altın” gibi görülüyorlardı. Bir gazeteci, eğer partinin size ihtiyacı varsa, katil bile olsanız fark etmez, diye yazıyordu. Ama eğer size ihtiyacı yoksa, yaptığımız işe sadakatle bağlı olsanız bile sizi bir kenara atacaktır. Bir mühendis entelektüellerin Japon işgali altında bile bu kadar baskı görmediklerinden şikâyet ediyordu. Parti üyeleri casus gibi davranıyorlar, komünist olmayan meslektaşlarının davranışlarını personel şubelerine ihbar ediyorlardı. Bu nedenle, “hiç kimse yakın arkadaşlarıyla birliktayken bile içini dökmeye cesaret” edemiyordu... “Herkes ikili konuşma tekniğini öğrenmiştir; bir şey söylerken başka bir şey düşünüyor.”

4 Mayıs günü, hareketin başlamasından sadece üç gün sonra, Mao, gizli bir talimat verdi. Ifade edilen bazı görüşler yanlış olsa da, şimdilik bu görüşlerin çürütülmemesini istiyordu. “Yarı yolda durmamalıyız,” diye yazdı. “Toplumdaki bir baskı gelmezse, düzeltme hareketinden istediğimiz sonuçları almamız çok zor olur.” Bu nedenle, “hiç olmazsa birkaç ay” eleştiriler denetimsiz biçimde devam edecekti. Daha sonra, parti bir kez düzeltildiğinde, hareket genişletilebilir ve eleştiriler demokratik partileri, entelektüelleri ve daha geniş ölçekte toplumu kapsayabilirdi.

Ancak halkın öfkesi, güvensizliği ve keskinliği arttıkça, Mao farklı düşünmeye başladı.

15 Mayıs günü Merkez Komitesi üyelerine ve görevlilerine ulaştırılacak şekilde sınırlı sayıda çıkarılan “Şeyler kendi zıtlarına dönüşüyorlar” başlıklı bir genelgede, tutumunun değişmekte olduğunu gösteren işaretler verdi. Mao, bu genelgede ilk kez, ülke içindeki olaylardan söz ederken “revizyonizm” terimini kullandı. Revizyonistlerin basının sınıfsal niteliğini inkâr ettiklerini söylüyordu. Onlar, burjuva liberalizmine ve burjuva demokrasisine hayranlık duyuyorlar ve parti önderliğini reddediyorlardı. Bu türden insanlar, Parti içindeki esas tehlikeyi oluşturuyorlardı ve artık sağcı entelektüeller ile el ele çalışıyorlardı. “Bu kadar çok vahşi saldırı”nın sorumluları, parti dışındaki “sağcılar” idi. Mao, bu “sağcılar” terimini de ilk kez kullanıyordu.

Sağcılar diyalektik hakkında hiçbir şey bilmiyorlar. Şeyler uç noktaya vardıkları zaman kendi zıtlarına dönüşürler. Sağcılar bir süre bırakalım, sağa sola saldırınsınlar, kendi zirvelerine ulaşsınlar.... Bazıları balık gibi oltaya gelmekten

... [ya da] derinlere çekilip kuşatılarak imha edilmekten korktuklarını söylüyorlar. Şimdi çok sayıda balık kendisini suyun yüzeyine vuruyor, olta yemine ihtiyaç yok... Sağcılar için iki alternatif vardır. Biri... kendi tarzlarını düzeltmeleridir. Diğer, sorun çıkarmaya devam etmek ve tahrip etmeye çalışmaktır. Sayın Sağcılar, seçim sizin, inisiyatif (kısa süre için) sizin ellerinizde.

Bu sözler, Mao'nun tutumundaki değişikliği ortaya koyabilecek kadar dramatik değildi. Nisan ayı başlarında, ifade edilecek zararlı fikirleri tartışırken, Hangçou'daki parti kadrolarına şöyle demişti: "Bu, düşmana pusu kurmak değil, kendi rızalarıyla tuzağın içine düşmelerine izin vermektir." Yeni olan, vurgudaki değişiklikti. Mao'nun dikkat odağında, "açan çiçekler"den "zehirli otlar"ın kökünden sökülmesine doğru meşum bir kayma görülüyordu.

Bu belge gizli olduğu için, kamuoyu, tabii bu arada "sağcılar" da, bütün bu gelişmeler hakkında hiçbir şey bilmiyorlardı.

Hareket daha sonra Pekin Üniversitesi yerleşkesine yayıldı ve kantinin dışına kat kat afişlerle kaplı bir "Demokrasi Duvarı" kuruldu. Öğrenci konuşmacılar binlerce kişiden oluşan kalabalıklara çok partili seçimlerden sosyalizmin ve kapitalizmin erdemlerine kadar değişen çeşitli konularda tumturaklı söylevler vermeye başladılar. Hareket 21 yaşındaki edebiyat öğrencisi Lin Siling'in kişiliğinde kendi *Pasionaria*'sını buldu. Lin, partiyi "feodal sosyalizm" uygulamakla suçluyor ve temel özgürlükleri güvence altına alan kapsamlı reformlar istiyordu. "Acı İlaç", "En Alttakilerin Sesi", "Yabani Ot" ve "Bahar Fırtınası" gibi isimler taşıyan öğrenci dernekleri kuruldu. Öğrenciler teksir makinesiyle çoğaltılmış gazeteler çıkarmaya ve öteki okullara "deneyim alışverişi" için eylemci göndermeye başladılar.

Haftalar sonra Mao, tekrar, bu kez kamuoyuna hitaben konuştu. Bir Gençlik Birliği heyetiyle yaptığı bir toplantıda uyarıda bulundu: "Sosyalizmden ayrılan her söz ve iş tamamen yanlıştır." Bu sözler hemen yerleşke binasının duvarına devasa beyaz karakterlerle yazıldı.

Ancak Başkan'ın tutuşturduğu ateşi yatıştırmak o kadar kolay değildi. Öğrenci önderleri Komünist Parti'nin yönetimine son verilmesi için açık bir çağrı yaptılar. Öğrencilerden etkilenen öğretmenler alevleri biraz daha körüklediler. Bir Şenyang profesörü, Mao'nun yönetiminin "keyfi ve pervasız" olduğunu söyledi. Çin'de demokrasinin olması Parti Merkezi'nin hatasıydı. Bazıları, "faşist Auschwitz yöntemleri"ni kullanan "kötü niyetli bir zulüm yönetimi"nden söz ettiler. Vuhan'da lise öğrencileri sokaklara döküldüler ve hükümet binalarına saldırdılar. Siçuan ve Şandong'da da olaylar çıktığını göste-

* Dolores Ibarruri (Pasionaria): İspanyol İç Savaşı sırasında Cumhuriyetçilerin kitleleri coşturan baş propagandisti, (Çn).

ren haberler geliyordu.

8 Haziran'da, düzeltme hareketinin altıncı haftası dolmadan Mao Parti'nin karşı saldırısını başlattı.

Halkın Günlüğü, "bazı insanlar"ın düzeltme kampanyasını "Komünist Partisi'ni ve işçi sınıfını devirmek ve sosyalizmin büyük davasını yıkmak için" bir bahane olarak kullanmakta olduklarını söylüyordu. Bizzat Mao, aynı gün çıkarılan bir Merkez Komitesi talimatında, gerici görüşlerin Parti'nin küçük bir kesimini baştan çıkardığını söyledi ve "bu cerahat temizlenmelidir," diye ekledi. On gün sonra, şubat ayında yaptığı "çelişkiler" konuşması ilk kez yayımlandı. Ancak bazı değişiklikler yapılmış, "güzel kokulu çiçekler"i "zehirli otlar"dan ayırmak için altı ölçüt belirlenmişti. Bunlar, hareketin başlamasından önce Mao'nun parti görevlilerine verdiği, yani eleştirilerin ancak parti önderliğini zayıflatmaması, onu güçlendirmesi halinde kabul edilebileceği güvencesini kesinlikle bir kez daha doğruluyordu.

Nihayet, 1 Temmuz günü *Halkın Günlüğü*'nde yayımlanan yeni bir başyazıda Mao, her ikisi de Demokratik Birlik denilen küçük bir koalisyon partisinin önderleri olan, Ormancilık Bakanı Luo Longki ile Ulaştırma Bakanı Çang Bokun'u, "komünizm karşıtı, halk karşıtı, sosyalizm karşıtı burjuva bir çizgi" geliştirmek için karşıdevrimci bir ittifak kurmakla suçladı. Sonuç olarak, "Yüz Çiçek" siyaseti doğru olmuş, ancak komünist zaferi içine sindiremeyen ve saati geri çevirmek isteyen küçük bir aşırılar grubu tarafından sabote edilmişti.

Bu, dürüst olmayan ancak akıllıca bir tutumdur. "Luo-Çang İttifakı" tamamen uydurmaydı. 1934'te Yudu'daki "İmha Tugayları"yla başlayan, 1943'te "Vang Şivey karşı devrimci komplosu"yla ve 1955'te "Hu Feng kliği"yle devam eden uzun bir uydurma suçlamalar çizgisinin devamıydı bu. Bu türden uygulamaların tek amacı, o sırada uygulanan baskıları haklı çıkarmaktı. Aynı şekilde, Mao'nun artık "gericilerin sözcüsü" olmakla suçladığı *Guangming ribao* da sadece onun isteklerini yerine getirmişti. "Sağcılar"ın çoğu da aynı şeyi yapmışlardı. Altı ölçüt öylesine kısıtlayıcıydı ki, Mao'nun ilk konuşmasında yer almış olsaydı, "çiçek açma ve yarışma" asla başlayamazdı. Aslında Mao, kampanyanın gidişatı sırasında, hiçbir sınırın belirlenmemesi gerektiğini, çünkü "halkın ayırt etme yeteneğine sahip olduğu"nu tekrar tekrar belirtmiş ve "Onların ayırt edeceklerine ... güvenmeliyiz" demişti.

O halde neden sıkı önlemler almaya karar vermişti?

Basit bir yanıt yoktur. "Yüz Çiçek" Mao'nun kurbanlarının ve taraftarlarının iddia ettikleri gibi, başından itibaren dikkatle hazırlanmış bir tuzak, Başkan'ın "yılanı deliğinden çıkarmak için" sergilediği bir kurnazlık örneği olmadığı gibi, çoğu Batılı araştırmacının öne sürdüğü gibi "muazzam bir gaf" da değildi.

Mao entelektüellere asla güvenmemişti; Yenan'daki davranışları onların temelde gü-

venilmez oldukları kanaatini güçlendirmişti ve 1950'lerin başında tekrar tekrar uygulanan yeniden biçimlendirme kampanyalarından beri yaşananlar bu kanaati değiştirmemişti. 1957 baharında onların gayet güvenilir olduğuna ansızın karar vermiş değildi. Başından beri, az da olsa, makul sınırların ötesine geçen "aşırıları"ın varlığını gösteren bazı olayların olacağına ve onları kökünden söküp atmak gerektiğine inanıyordu. Bu nedenle misilleme yapılmayacağı konusunda açık bir güvence vermeyi reddetti. Gene bu nedenle, hareketin başlamasından yaklaşık iki ay önce, mart ayında yapılan bir parti konferansında burjuva ideolojisine karşı mücadeleden söz ederken, entelektüellerin kazanılması gereken potansiyel müttefikler değil de, "düşman" olduklarını bir dil sürçmesi olarak söyleyivermişti.

Öte yanda, Çin toplumunun iktisadi temeli dönüştürülmüştü ve Marksist teoriye göre ideolojik "üstüya"da da aynı şeyi yapmak gerekiyordu.

"Yüz Çiçek" dönemi boyunca Mao saç ve deri metaforunu kullanmış; eski, burjuva iktisadi "deri"nin öldüğünü; entelektüellerin, ideolojik "saç"ın bağlandığı yeri değiştirmekten ve proletarya ekonomisinin "yeni deri"sine aşılarmaktan başka bir seçenekleri olmadığını öne sürmüştü.

Ortaya konulmayan sorun "aşırıları"ın sayısal bakımdan ne kadar olacağı ve onlara ne kadar baskı uygulanacağıydı. Bu noktada Mao bir değil iki hata yaptı. Eleştirilerin kapsamını ve şiddetini ve kadroların buna dayanma yeteneğini yeterince değerlendiremedi. Parti ile halk arasındaki kopukluğu aşma ve az sayıda düzeltilemez komünizm karşıtını açığa çıkarma ve cezalandırma girişimi olarak başlayan şey tersine dönmüştü. Süreç az sayıda değil çok sayıda kişi için, partinin sözüne inanan yüz binlerce sadık yurttaş için bir tuzak haline geldi.

Bu tam tersine dönme hareketi bütünüyle Mao tarafından gerçekleştirildi. Ancak biraz duraksadığı açıktı. Daha sonra, parti ve genelde toplum büyük ölçekli huzursuzluk riski karşısında paniğe kapıldığı bir sırada, "sahte görüntülerle şaşırdığı"nı söyledi. Yaz ve sonbahar aylarında yaptığı konuşmalarda, ilk haliyle "Yüz Çiçek" siyasetinin doğru olduğuna inanmaya devam ettiğini açıkladı. "Sağcılar"ın karşıdevrimci olduklarını, fakat onlara sert davranılmaması gerektiğini söyledi. "Aşırı siyasetler [geçmişte] iyi sonuçlar vermedi. [Bu kez] biraz daha ileri görüşlü olmamız gerekiyor."

Mao'nun sözlüğünde "sert olmamak" görelî bir anlam taşıyordu.

"Sağcılar" kurşuna dizilmediler. Aslında Luo Longki, Çang Bokun ve gene bakan olan Çang Nayçi gibi daha kıdemli olanlar iki yıl sonra affedildiler. Ancak 520.000 kadar daha önemsiz kişi, o sırada Çin'deki komünist olmayan entelektüellerin ve görevlilerin yirmide biri, emek reformu kapsamına alındılar ya da köylülerden sınıfsal bilinç öğrenmek üzere kırsal kesime sürüldüler. Pek çok birimde yerel parti sekreterleri sabit bir kota uygulanmasını emrettiler: Kadroların % 5'i "Sağcı" olarak görülecekti. İlk seçilenler hemen

her zaman geçmişî kuşkulu olanlar ya da geçmişte bir ara parti hiyerarşisine ters düşmüş olanlardı.

İngilizce profesörü Vu Ningkun (Batı'da eğitim görmüştü) tutuklandı ve önce Mançurya'da, daha sonra Tiankin'de olmak üzere üç yıl esir kamplarında tutuldu. Çangsa'daki kadın polis kadrosu (şube şefini eleştirmişti) emek reformu kapsamında varoşlara gönderildi; kocası kendisinin ve çocuklarının "sağcı" olarak damgalanmasını önlemek için ondan boşandıysa da damgayı yemekten kurtulamadı. Vangfuking'deki tüccarların önderi (bir kapitalist) hayatının yirmi yılını ceza kurumlarının içinde ve dışında geçirdi. Onlar ve aynı durumda olan yarım milyon kişi aileleriyle birlikte hayatlarının acımasızca mahvedildiğini gördüler. Toprak ağalarının ve karşıdevrimcilerin aksine onlar, geçmişteki ya da o sıradaki, gerçek ya da hayali eylemlerinden ötürü değil, sadece fikirlerinden ötürü cezalandırıldılar.

Mao bu konudaki suçlamalara çok duyarlıydı. "Bu insanlar sadece konuşmadılar, eylem de yaptılar," diyordu. "Onlar suç işlediler. 'Konuşanlar suçlanmayacak,' sözü onlar için geçerli değildir." Zayıf bir savunmaydı bu.

"Yüz Çiçek" trajedisi, entelektüellerin "kendi durumlarını gözden geçirmeleri"ni, zorla değil kendi istekleriyle devrime katılmalarını Mao'nun gerçekten istemiş olmasıydı. Hedefi, parti kadrolarına dediği gibi, "hem merkeziyetçiliğin ve demokrasinin, hem disiplin ve özgürlüğün, hem de amaç birliğinin, kişisel düşünce ve canlılığın olacağı bir siyasal ortam yaratmak" idi.

Ancak bu formülün tamamen geçersiz kaldığı görüldü. 1950'lerin ortasında Mao kendi düşüncelerinin özünde doğru olduğuna o kadar inanıyordu ki, düşünme özgürlüğüne sahip olan insanların neden onun istediği gibi değil de kendi istedikleri gibi düşündüklerini; bir entelektüel bağımsızlık kıvılcımına sahip oldukları sürece, kendisinin onaylamadığı ve ezilmesini isteyeceği fikirler ürettiklerini artık anlayamıyordu.

Bütün bunlar bir sonuç daha yarattı.

Sağcılığa karşı kampanya entelektüelleri öylesine incitmişti ki, Mao'ya bir daha asla inanmayacaklardı. Aradan çeyrek yüzyıl geçtikten sonra, Vangfukingli yaşlı bir tüccarın ölürken ailesine söylediği son sözler şöyleydi: "Komünist Parti'ye asla güvenmeyin!" Mao'nun gençliğinden beri hayal ettiği güçlü, yeni Çin'i kurmak için muhtaç olduğu insanlar ondan kesinlikle soğumuşlardı.

Komünist rejimin kurulmasından beri geçen sekiz yıl içinde Mao'nun hayatı inanılmaz bir değişim geçirmişti. Daha büyük bir güce sahip olmakla kalmamıştı. 600 milyon insanın en büyük önderi olarak bir imparatorluk halesiyle kuşatılmış, kendi çalışma arkadaşlarından uzaklaşmış ve yönettiği insanlardan tecrit olmuş, yüce bir varlık, insanüs-

tü bir kişi haline gelmişti.

Mao, Halk Cumhuriyeti'nin kuruluşunu ilân ettikten bir ay sonra, eski Mançu prenslerine ait konutların, avlu içinde geleneksel konakların bulunduğu, duvarlarla çevrili Çongnanhay'daki (Orta ve Güney Göller anlamına geliyordu) özel bir ikâmetgâha taşınmıştı. Bu bölge Yasak Şehrin surları içinde ve ondan, ismini aldığı iki yapay gölle ayrılan bir parkın orta yerindeydi. Milliyetçiler iktidara gelip Nanking'i başkent yaptıklarında bu bölge bakımsız kalmış, ancak 1949'da eski saraylar politbüro üyelerinin kullanımı için yeniden donatılmış ve Merkez Komitesi ile Devlet Konseyi tarafından kullanılmak üzere, modern, üç katlı bloklar inşa edilmişti. Mao ve maiyeti on sekizinci yüzyılda Imparator Çianlong için inşa edilen eski bir imparatorluk kütüphanesine yerleşti. Gri kiremitlerle kaplı bu şık ve büyük yapı, Fengzeyuan, Bereket Malikânesi olarak anılıyordu. Bu isim, imparatorun kendi el yazısıyla büyük güney kapısının üzerindeki ahşap levhaya kazılmıştı. Kadim çam ve servi ağaçlarıyla gölgeli iç avluda, Mao'nun özel mekânı, Kusi-ang şuvu ya da Krizantem Kokulu Çalışma Odası yer alıyordu. Burada, Mao'nun yatak odası, çalışma ve oturma odası olarak kullandığı yüksek tavanlı geniş bir oda, büyük bir yemek salonu ve daha ileride, Çiang Çing'in yatak odası bulunuyor, bu oda da kapalı bir geçitle, bitişik binaya, gene Çiang Çing'e ait odaların bulunduğu bir bölüme açılıyordu. Mao'nun kızları Li Min ve Li Na, Çiang Çing'in büyük kızının gözetimi altında bir sonrakı binada yaşıyorlardı. Mao Zemin'in öksüz oğlu, genç Mao Yuansin de onlarınkine yakın odalarda kalıyordu.

Çongnanhay, kendisinden önceki bütün Çin imparatorları için olduğu gibi, Mao için de bir ipek böceği kozasıydı. Mao, hadımların mekânında sekreterleri ve korumalarıyla kuşatılmış halde yaşıyordu. Ortalıkta pek görünmeyen ancak etkisi her yerde hissedilen üç özel hizmet birliğinin oluşturduğu çemberlerlerden geçilerek kendisine ulaşılıyordu. Yiyeceği özel olarak kurulmuş bir çiftlikten geliyor ve zehirlenmeye karşı bir önlem olarak bir görevli tarafından tadılıyordu. Ren Bişi'nin Ekim 1950'de ölümünden sonra Mao ve bütün üst düzey önderlere kişisel hekimler atanmıştı. Yenan ve Şikiaçuang'da Mao bir güvenlik grubuyla birlikte dilediği her yere serbestçe gidebilirken, Pekin'de izleyeceği yolun her ayrıntısı önceden planlanıp denetlenmeden hareket edemiyordu. Seyahatlere özel bir zırhlı trenle çıkıyordu. Tayvan'daki milliyetçilere sabotaj ya da uçağını vurup düşürme fırsatı vermemek için nadiren uçuyordu.*

İlk yıllarda Mao zaman zaman çevresindeki koruyucu kuşatmadan kurtulmayı denedi. Ancak bu denemeler doğal olarak başarısızlığa uğradı.

Koruma ekibinin şefi Li Yinçiao, bir keresinde Mao'nun Tiankin'deki bir restoranda

* Bu olasılık sanıldığından daha yüksekti. 1955'te Çu Enlay'ı Endonezya'ya götürecek uçak Hong Kong'da milliyetçi bir ajanın yerleştiği bir bomba yüzünden havada infilak etti. Çu, Çin istihbaratının sabotajı haber alması üzerine seyahat planını değiştirmişti. Ancak yola çıkmasına izin verilen Çin heyetinin diğer üyeleri, düşen uçakta hayatlarını kaybettiler.

öğle yemeği yemek için ısrar ettiğini hatırlıyordu. Haber gönderildi. Restoranın müşterileri boşaltıldı ve sivil polisler arama yaptı. Ancak Mao aşağıdaki caddeye bakmak için üst kat penceresinin önünde durduğu sırada, karşı balkonda çamaşır asmakta olan bir kadının tarafından görüldü. Kadının attığı çığlık üzerine caddede öyle bir kalabalık toplandı ki, yerel garnizon komutanının Mao'nun binadan ayrılması için onları dağılmaya ikna etme çabası tam altı saat sürdü. Bu olaydan sonra Mao ne zaman güvenlik görevlilerinin hazırladığı yoldan ayrılmak istediye, bu olay gerekçe gösterilerek kendisine itiraz edilecekti.

Çevresinde bir ailenin olmaması Mao'nun tecridini daha da ağırlaştırdı. Anying ölmüştü; Ançing, Dalian'daki akıl hastanesindeydi. Chiang Çing 1950'lerin büyük bir bölümünde yatalaktı. Önceleri, ne Çinli ne de Rus doktorların teşhis edebildiği psikosomatik rahatsızlıklara, daha sonra rahim boynu kanserine yakalanmış, tıbbi tedavi için Moskova'ya, en uzun bir yıl süren pek çok seyahat yapmak zorunda kalmıştı. Aslında Mao ondan kurtulduğu için memnundu. Chiang Çing geri dönmek için yalvardığında, tamamen iyileşene kadar orada kalması için ısrar etti. Mao'nun doktoru Li Çisuy'a göre, 1955'ten beri ayrı yaşıyorlardı. Bir zamanlar karşılıklı olarak yaşadıkları duygular çoktan kaybolmuştu. Her zaman şefkatli olmaya çalışan Li Yinçiao bile, 1950'lerin ortasında evliliğin sona erdiği sonucuna vardı. Ayrı yiyor, uyuyor ve çalışıyorlardı. Nadiren bir araya geldiklerinde, Chiang, Mao'nun asabını bozuyor ve o da her defasında korumalarına onu bir daha asla görmek istemediğini söyleyerek homurdanıyordu.

Ayrı hayatlar Mao'yu eski eşlerine, yirmi bir yıl içinde ilk kez yeniden karşılaştığı He Zichen'e ve Yang Kayhuy'a ilişkin nostaljik düşüncelere yöneltti. Yang Kayhuy için "ölümsüzler" başlıklı, romantik ve çok çarpıcı bir şiir yazdı. Şiir, otuz yıl kadar önce, At Günü Katliamı başlarken oturup bebeğini emziren eski bir dostuna, Li Şuyi'ye hitap ediyordu. Li'nin kocası Liu Çisun, Kayhuy'un idam edilmesinden kısa süre sonra öldürülmüştü. Öldürülen dostunun ve eski karısının Çince'de "söğüt" ve "kavak" anlamına gelen isimleriyle kelime oyunları yapan Mao, onları, efsaneye göre ayın üzerindeki ölümsüz akasya ağacını sonsuza dek kesmeye mahkûm edilen Sisipus benzeri bir masal kahramanıyla, Vu Kang'la birleştirerek anıyordu:

*Ben alımlı kavağımı yitirdim, sen söğüdünü
Yükselir göğün dokuzuncu katına şimdi kavakla söğüt
Ve sorarlar Vu Kang'a orada ne olduğunu.
Vu Kang akasya şarabı sunar onlara.*

*Kimsesiz Çang O rakseder bu iyi canlara,
Açarak yenlerini göğün bir ucundan ta öbür ucuna.*

*Birden bir haber yayılır yeryüzüne. Yere serilmiştir kovalanan kaplan.
Gözyaşları dökülür boşanan yağmurlarca.*

(Türkçesi: Cevat Çapan)

Bunlar (Çan Kay-şek'in devrilmesi sırasında) dökülen buruk gözyaşlarıdır; Mao'nun o yaz, o eski, her şeyin daha basit olduğu günleri hatırlarken kapıldığı ruh halini yansıtır.*

Mao yaşadığı yalnızlık ile asla geri gelmeyecek bir geçmiş arasında açılan boşluğu, önce birbirini izleyen metreslerle, altmışlı yaşlarından sonra ise pek çok genç kadınla yaşadığı fiziksel beraberliklerin daha anonim zevkleriyle doldurdu.

Yenan'daki geleneksel cumartesi gecesi dansları Congnanhay'a taşınmıştı. Mao ve genç arkadaşları dans pistinden, onun çalışma odasına, üzeri kitapla dolu geniş yatağına sevişmek için çekiliyorlardı. Kızlar HKO'nun kültür bölümü tarafından örgütlenen dans gruplarından geliyorlar, dış görünüşlerine ve siyasal güvenilirliklerine göre seçiliyorlardı. Eski yatak arkadaşlarından birine göre Mao, sevişirken, tıpkı dans ederken olduğu gibi hantal, fakat değişken ve yorulmak bilmezdi. Fransız siyasetçi Maurice Faure, bir keresinde Mitterand için şöyle demişti: "il a besoin des fluides feminines" (Kadın önsezisi-ne ihtiyacı var). Aynıısı, Mao için de geçerliydi.

Kitap raflarındaki geniş tarihsel ve edebi kitap koleksiyonu arasında, Çin edebiyatının çok eski çağlardan beri erkek kuşaklarına aktardığı yatak odası sanatlarına ilişkin kadim Daoist el kitapları vardı. Bunlardan biri de, "Serbest Kızın Gizli Yöntemleri" başlıklı, Han hanedanından kalma bir metindi. Kitap özellikle yaşlı erkeklere nasıl davranılması gerektiğini anlatıyordu:

Erkek ile kadının birleşmesi Gökyüzü ile Yer'in eşleşmesi gibidir. Uygun biçimde eşleştikleri içindir ki, Gökyüzü ve Yer sonsuzluk kazanmışlardır. Ne var ki erkek bu gizi kaybeder. Eğer bir erkek [bunu] öğrenebilirse ölümsüzlük kazanır... Bu yöntemin ilkesi genç kızlarla sık sık ilişkiye girmek, ancak nadiren boşalmaktır. Bu yöntem bir erkeğin vücudunu canlandırır ve her türlü hastalıktan korur... hayatlarını uzatmaya çalışanlar hayatın kaynağını aramalıdır.

Çinliler pratik insanlardır, erdemli dış görünüşlerinin ardında cinsel bakımdan Amerikalılara ya da İngilizlere göre daha hoşgörülüdürler. Mao'nun kadınlara düşkün olması kimseyi rahatsız etmiyordu. Chiang Çing bile onun bu hallerine sessizce katlanıyordu. Çin'de bu tür davranışlara ilişkin, Mao'nun ölümünün üzerinden uzun zaman geçene kadar dile getirilmeyen yegâne gerçek eleştiri, onun ikiyüzlülüğüne ilişkindi: Gayri

* "Ölümsüzler"ın yazılmasından birkaç hafta sonra Mao, Kayhuy'la birlikte Çangşa'da yaşarken ev işlerine yardım eden Çen Yuying'i Pekin'e davet etti. İki saat kadar konuştular. Kadın ayrılırken Mao ona şöyle dedi: "Bugün sana bakarken, Kayhuy'u görür gibi oldum."

meşru cinsel ilişkinin sıradan bir yurttaşın çalışma kampına gönderilmesine yol açtığı bir ülkede, Başkan kendi yatağını dilediği kadar genç kadınla doldurabiliyor, bunu yapıyordu. “Serbest Kız” ve diğer eski metinler klasik otoriteye bir incir yaprağı sağlıyor, Mao’nun erkeğin gücünü ve sağlığını korumayı amaçlayan bin yıllık bir gelenek içinde, yin’i, yani kadınsı özü toplayarak, kendi yang’ını yenilemesini sağlayan hovardalığını haklı çıkarıyordu. Mao’nun korumaları daha basit bir açıklama yapıyorlardı: O güçlüydü ve bunu yapma hakkına sahipti.

Her iki taraf için de uygun bir düzenleme yapılıyordu. Mao’nun genç kadınları eski imparatorluk dönemindeki anlamda cariye değildiler. Batıda otomobil yarışçılarına ya da pop yıldızlarına yaklaşmaya çalışan genç kadınlar gibi, hayran kadın grupları halinde Başkan’ın çevresini sarıyorlardı. Bir süre kadar Başkan’ın yatağını paylaşma şerefine erişiyorlar ve bunu büyük bir şans olarak görüyorlardı. Daha sonra Mao’nun yardımcılarının iyi komünist kocalarla evlenmelerini sağlıyorlardı.

Bazı kadınlar onda giderek bir yaşlanma ve ölüm takıntısının gelişmekte olduğunu düşünüyorlardı. Fakat en doğrusunu muhtemelen Li Yinçiao söylemişti. Ona göre Mao yalnızlıktan kurtulmak için çevresine genç insanları topluyordu. Genç kadınlar aslında bu amaca hizmet ediyorlardı. Kendisine günlük hayatında hizmet edenler de genç erkeklerdi. Hayatının son yirmi yılı içinde, Mao’nun da kabul ettiği gibi, bütün bu insanlar onun ailesi gibi olmuşlardı. Zamanın çoğunu okulda geçiren kendi kızlarından daha çok görüyordu onları. Korumaları, uykusuzluğunu gidermek için ona uyku ilacı veriyor, masaj yapıyor; giyinmesine yardımcı oluyor; yemek servisi yapıyor; onun her hareketini gözlüyorlardı. Ancak bu, fertleri bir anda gözden çıkarılabilen geçici bir aile; hiçbir sorumluluk taşımayan, hiçbir endişe duyulmayan ve hiçbir bağın olmadığı yapay bir aileydi.

Bu kapalı ve küçük çevrenin ötesinde Mao, mutlak iktidar yıllarında her türlü normal insani ilişkiden yoksundu. Politbüro üyeleriyle olan ilişkileri tamamen siyasaldı. Stalin, yakın arkadaşlarıyla gecenin geç saatlerine kadar içki âlemi yapardı. Oysa Mao git-tikçe içe kapanıyordu. Dostluk kurması mümkün değildi. “İnsan ile ‘Tanrı’ arasındaki ilişki, dua etmekten ve duaya verilen yanıttan ibarettir,” diye yazdı Li Yinçiao, yıllar sonra. “Aralarında eşit zeminde hiçbir alışveriş olamaz.” Daha önce Mao’nun dikkati askeri meselelere, iç savaşa, Japonya’yla savaşa, yine iç savaşa ve nihayet Kore’deki savaşa yönelmişti. 1953’ten sonra geriye sadece siyaset kaldı.

“Yüz Çiçek” hareketi Mao’nun Sovyet komünizminin katı üst ilişkilerine dayanan komuta sisteminden kurtulmak ve artık başında olduğu devlete Çinlilere özgü farklı bir yol bulmak için yaptığı ilk girişim olmuştu. Kruşçev bunu onaylamamıştı. Özel ortam-

larda Mao, Rusların zihinlerinin taşlaştığını, Marksist-Leninist temelleri terk etmekte olduklarını söylüyordu.

Sağcılığa karşı kampanyanın orta yerinde deneyim çıkmaza girdiğinde, Mao kolektifleştirme hareketi sırasında iyi amaçlarla kullanılan o eski stratejinin, kitleleri deneme yapılma yoluyla seferber etme yönteminin özlemini çekmeye başladı.

1956 baharında bu ilkeyi ekonomiye uygulamaya çalışmıştı. Ancak "Küçük İleri Atılım" denilen bu girişim başarısızlığa uğradı. Yerel kadrolar ulaşılması imkânsız hedefler koymuşlar, köylüler ve hoşnutsuz işçiler grev yapmaya başlamışlardı. Çu Enlay hareketin yavaşlatılmasını istediğinde, Mao biraz duraksamış, ancak bu görüşü dikkate almamıştı. "Hızlı ilerlemeye muhalefet" konusunda *Halkın Günlüğü*'nde yayımlanmak üzere onayına sunulan bir başyazıyı geri çevirmiş, yazının üzerine kendi el yazısıyla iki sözcük yazmıştı: "Okumaya değmez."

O sırada, uygulamanın karşılaştığı engelleri açıklarken, iktisadi inşa da, tıpkı savaşta olduğu gibi, ilerlemenin asla düz bir çizgi izlemediğini, birbirini izleyen dalgalar halinde gerçekleştiğini söyledi. "İnişler ve çıkışlar vardır," diyordu. "Bir dalga bir diğerinin peşinden gelir... İşler, dalgaların yasalarıyla uyum içinde geliştirilmeli ve ileri götürülmelidir." "Küçük Atılım"ın Çin'in iktisadi ilerlemesinde "dalga dibe vurduğu" bir anla çakıştığı için başarısızlığa uğradığını öne sürdü. Bu atılım daha uygun bir çevrim anında daha başarılı olabilirdi.

1957 sonbaharında Mao hareketin yeniden denenmesine karar verdi.

Bu kez önderliğin büyük bir bölümü hareketi onayladı. Sovyet modelinin başarısız olduğu görülüyordu. Kooperatifler, Sovyet tarzı bir sanayileşme modelini finanse edecek kadar tarımsal fazla sağlayamıyorlardı; bu işi yürütecek olan entelektüellerin güvenilmez oldukları görülüyordu; yeterli Sovyet mali yardımı sağlanamıyordu, çünkü Ruslar kendi paralarını doğu Avrupa'daki müşteri devletleri desteklemek için kullanıyorlardı. Çin ekonomisini, kırsal fazla emek gücünü sanayi sermayesine dönüştürerek sıçratmak için alternatif bir araç bulma konusunda bir mutabakat oluşuyordu.

Siyasal bağlam bu pratik zorunluluklarla birlikte değişim geçirmişti.

Baharda, "Yüz Çiçek" hareketi boyunca Mao, Sekizinci Kongre'nin onayladığı, sınıf mücadelesi "temelde tamamlanmıştır" formülünü sürekli tekrarlamıştı. Sağcılığa karşı kampanya hazırlanırken, "büyük ölçekli çatışmalara yol açan sınıf mücadelesi" sona ermişken, sınıf mücadelesinin bizatihi kendisinin çok canlı biçimde varlığını sürdürdüğünü öne sürdü. Çin toplumundaki baş çelişkinin, Kongre'nin hatalı biçimde öne sürdüğü gibi, iktisadi olmadığını, "sosyalist ve kapitalist yollar" arasındaki eski çizginin temelde kusurlu olmasından kaynaklandığını savunuyordu. Özetle, solculuğun yenilenecek harekete geçirilmesi için gerekli ortam hazırlanmış bulunuyordu.

Ekimde toplanan bir Merkez Komitesi plenumunda Mao kırsal kesimde iktisadi dev-

rime dayanan parlak bir gelecek tablosu çizdi. Çin'in dünyanın en yüksek tahıl miktarına ulaşacağını söyledi. Çelik üretimi on beş yıl içinde, 1956'daki üretim düzeyinin dört katına çıkarak, yılda 20 milyon tona ulaşacaktı. Daha da tuhafı, Mao "Dört Kötülük"ün, Çin'i "bir dört 'hayır' ülkesi" haline getirerek tasfiye edilmesi gerektiğini ısrarla belirtiyordu: "Sıçanlara hayır, serçelere hayır, sineklere hayır ve sivrisineklere hayır." Yurttaşlar her yerde onun çağrısıyla mitingler yaptılar. O sırada Çin'de bulunan bir Rus uzman şunları hatırlıyordu:

Sabahın erken saatlerinde bir kadının tüyler ürpertici cıgıllıklarıyla uyandım. Pencereye koştuğumda, karşı binanın damında ileri geri koşarak, büyük bir çarşaf takılmış bambudan bir sopayı heyecanla sallayıp duran genç bir kadın gördüm. Kadın ansızın durdu ... fakat hemen ardından aşağıdaki sokaktan davul sesleri gelmeye başladı ve kadın yeniden korkunç cıgıllıklar atmaya ve elindeki o tuhaf bayrağı çılgınca sağa sola savurmaya başladı... Otelin bütün üst katlarında kadınların ellerindeki beyaz çarşafı ve havluları sallayarak serçelerin binanın tepesine tünemelerini engellemeye çalıştıklarını anladım.

Plan işledi. Serçeler bitkinlikten düşüp ölüyorlardı. Bir ay sonra, bir başka yabancı, dört hafta içinde tek bir serçe görmediğini ve sadece on beş kez tek tek uçan sinekler gördüğünü bildirdi. Ne yazık ki Mao, serçe katliamının ürüne tırtılların dadanmasına neden olacağına dair uyanları göz ardı etmişti. Kuşlar bu tırtılları yiyorlardı. Ertesi yıl hedef serçelerden tahtakurularına kaydırıldı.

Ülke içindeki devrimci coşku ülke dışındaki olaylarla birleşti. 4 Ekim günü, ÇKP plenumu toplantı halindeyken Sovyetler Birliği ilk sputniği uzaya gönderdi. Mao'nun deyişiyle o sırada ABD uzaya henüz "bir patates bile göndermemiş"ti.

Kısa süre sonra Kruşçev Batı'nın et ve süt üretimini geçmekte olduklarından söz etti. Bu "bir aritmetik meselesi değil, siyasal bir meseledir," diyordu, ısrarla. Mao bu sözleri hoş bir müzik gibi algıladı, çünkü kısa süre önce Merkez Komitesi'ne, siyaset ve teknoloji ikiliğinde, "siyasetin temel ve [daima] birinci planda" olduğunu söylemişti. Ertesi ay, Mao'nun Dünya Komünist Partileri Konferansı'na katılmak üzere Moskova'ya seyahati sırasında, Sovyet lideri, demir, çelik, kömür, elektrik, petrol ve pek çok tüketim malında, on beş yıllık bir süre içinde ABD'yi geçmeyi planladıklarını ilân etti. Kimse bu iddiaya meydan okumaya kalkışmadı. Sadece Mao, dünya komünizminin liderlerine, Çin'in on beş yıl içinde İngiltere'yi geçeceğini bildirdi.

Daha sonra onlara dünyanın o sıradaki durumuna dair görüşlerini *Kızıl Odanın Düşü* adlı romandan alıntı yaparak anlattı. "Ya Doğu rüzgârı Batı rüzgârına üstün gelecek ya da Batı rüzgârı Doğu rüzgârına üstün gelecek," diyordu.

Şu sıralarda uluslararası durumun bir dönüm noktasına geldiğini hissediyorum... Bu durum Doğu rüzgârının Batı rüzgârına üstün gelmesiyle nitelendirilir. Yani, sosyalizmin güçleri emperyalizmin güçlerine ezici biçimde üstün gelmiştir... Bence Batı dünyasını arkamızda bıraktığımızı söyleyebiliriz. Onları çok gerilerde mi bıraktık? Yoksa biraz gerimizde mi bıraktık? Görebildiğim kadarıyla ve bu konuda biraz maceracı da olabilirim, onları ebediyen arkamızda bıraktığımızı söylüyorum.

Kasım ayının sonunda, kendini kaybedecek ölçüde olmasa da büyük bir coşkuyla, iktisadi zorluklarla yüzleşmek için Pekin'e uçtu. İzlenecek çizgi belli olmuştu. İngiltere'yi geçmeyi vaat eden Mao, Çin'i 1970'lerin başında 40 milyon ton çelik üretme, yanı sıra çimento, kömür, kimyasal gübre ve makine aksamında İngiliz üretimini geçme hedefine bağladı. Hedef olarak belirlediği çelik üretim miktarı MK plenumunun iki aydan kısa bir süre önce onayladığı rakamın iki katıydı. Tek soru şuydu: Nasıl?

Mao yanıtı bulmak için uzun bir tura çıkarak, dört ay boyunca eyaletleri dolaştı. Önce güney Çin'den Mançurya'ya gitti; martta, batıya, Siçuan'a yöneldi; oradan, vapurla Yangtze ırmağını izleyerek Vuhan'a ulaştı; ve nihayet nisanda Hunan ve Guangdong'a gitti.

Anlaşıldığı kadarıyla, 1930'larda Kiangsi'de yaptığı gibi, yeni siyasetleri formülendirmeden önce tabanda araştırmalar yaparak "gerçeği olgulardan çıkarmaya" çalışıyordu. Ancak vahim bir farklılık vardı. Çeyrek yüzyıl önce, "Çin Sovyet Cumhuriyeti"nde dilettiği gibi araştırma yapma özgürlüğüne sahip olmuştu. 1958'de, Halk Cumhuriyeti'nde ise her hareketi günler ve haftalar öncesinde belirleniyordu. "Tabana gitmek" artık eyalet birinci sekreterleriyle toplantı yapmak, dikkatle seçilmiş model çiftlikleri ziyaret etmek ve buralarda eyalet yetkililerinin ona sadece işitmek isteyeceği şeyleri anlattıkları kısa açıklamaları dinlemek anlamına geliyordu. Birinci elden doğru bilgilere ulaşamadı. Yeterince bilgilendirildiği izlenimine kapıldı. Bunun hiçbir şey bilmemekten çok daha tehlikeli olduğu anlaşılabaktı.

Mao yaptığı yolculuğun her evresinde bir önderlik konferansı topladı. Bu konferanslarda "Büyük İleri Atılım"ın teorik temeli aşamalar halinde oluşturuldu.

4 Ocak 1958 günü Hangçou'da ilk kez "kesintisiz devrim" görüşünü ortaya attı (bu kavramın Troçkist sapkınlıkla hiçbir ilişkisi olmadığını hemen açıkladı). Bu sayede Çin'de artık tamamlanmış olan "sosyalist devrim"den (üretim araçlarının kolektifleştirilmesi) durmaksızın bir "ideolojik ve siyaset devrimi"ne ve "teknolojik devrim"e geçilecekti. Bu son terimi üretimde yeni bir "yüksek dalga" olarak açıkladı.

On gün sonra Nanking'de on sekiz ay önceki "Küçük Atılım"ın bir erken doğum olduğunu söyleyenleri sert biçimde azarladı. "Hızlı ilerlemenin baş 'suçlusu' benim," dedi

meydan okuyarak. “Sizler hızlı ilerlemeye karşısınız. Güzel, ben de buna karşı çıkılmasına karşıyım!” Çu Enlay özeleştiriyi yaparak, “siyasette kararsızlığa kapıldığı”nı ve “sağ muhafazakâr hatalar” yaptığını itiraf etti. Mart ayında Çengdu’da Mao planlama bakanlarını Sovyet uygulamalarına kölece bağlı kaldıkları için, partiyi de genelde “uzmanlar”a, özelde burjuva uzmanlarına karşı bir “köle zihniyeti” sergiledikleri için azarladı. Bir ay sonra Hankou’da, daha da ileri giderek burjuva entelektüellerinin mücadele edilmesi gereken sömürücü bir sınıf olduklarını ve Çin’in onlar tarafından belirlenen iktisadi yasaların tutsağı olmaması gerektiğini söyledi.

Bilimcilere inanma, aynı zamanda da inanmama boşinancını bozmalıyız... Ne zaman bir sorun tartışılrsa, ideolojiyi de tartışmalıyız. Bir sorunu incelerken bir bakış açısını [benimseyerek] [olguları] görmeli ve sorunu siyasetle birlikte ele alarak harekete geçmeliyiz... Siyaset olmaksızın, sadece sayılar tartışılarak bir sorun nasıl çözülebilir? *Siyaset ile sayılar arasındaki ilişki, subaylar ile askerler arasındaki ilişki gibidir: Siyaset komutandır.* (Vurgular eklendi)

Siyasal irade her zaman yüceltilmişti, ancak Mao olgular ile sayıların göz ardı edilebileceğini nadiren böylesine çarpıcı biçimde ortaya koymuştu. 1958 baharının sonunda, parlak bir komünist geleceğe ilişkin sınırsız bir manzaranın pompalamasıyla adrenalini iyice yükselmişti. O parlak gelecekte hiçbir şey 600 milyonluk bir halkın uyumlu çabalarına karşı duramayacaktı.

Geçen kış başlatılan ülke çapında sulama hareketi Mao’nun güvenini artırmıştı. Dört ay içinde 100 milyon köylü, başlangıç hedeflerinin çok ötesine geçerek, neredeyse 81 milyon dönüm toprağı sulamak için hendekler kazmışlar, depolar yapmışlardı. Mayıs ayında Büyük Atılım’ı resmen başlatan Sekizinci Kongre’nin İkinci Oturumu’nda Mao, yapılması gereken tek şeyin “maskeyi indirmek, boşinancı dağıtmak, inisiyatif almak ve emekçi halkın yaratıcılığının serbest kalmasını sağlamak” olduğunu, bu durumda mucizelerin gerçekleşebileceğini anlattı. Konuşması sırasında, birden aklına gelmiş gibi, “Hayır,” dedi, “biz deli değiliz!”

Delilik olsa da olmasa da, o yıl için gerek tarımsal gerekse sanayi üretiminde olağanüstü yüksek hedefler konuldu.

Mart’ta yapılan Çengdu toplantısında Mao eyalet önderlerini olanakları dikkate alarak hareket etmeye zorlamıştı. “Devrimci romantizm iyidir,” demişti onlara, “ancak pratiğe geçirilemezse hiçbir işe yaramaz.”

Mayıs ayında Mao, o yılın çelik hedefini altı milyon tondan sekiz milyon tona çıkarmış; İngiltere’yi geçmek için gerekli süreyi yarı yarıya azaltarak yedi yıla, ABD’yi geçme süresini ise, Kruşçev’in Rusya için belirlediği süreye, on beş yıla indirmişti. Aslında

Çin'in öne geçebileceğini ve "komünizme belirlenen süreden önce ulaşabileceğini" söylüyordu. Böylece her türlü sınırlama kaldırılmış oluyordu. Sonbaharda, 1958 yılına ilişkin çelik üretimi tahmini 10.7 milyona ve üç hafta sonra "11 ya da 12 milyon ton"a çıkarıldı. O sırada Mao, yıllık çelik çıkışının, 1959'da 30 milyon (İngiltere geçilerek), 1960'ta 60 milyon (Rusya geçilerek); 1962'de 100 milyon ton (ABD geçilerek); ve 1970'lerin başında 700 milyon ton (dünya çelik üretiminin yedi katı) olacağını düşünüyordu. 1958 yılının tarımsal üretim hedefi de iki kez yükseltilerek, önce 300 milyon tona (bir önceki rekoltenin yarısı kadar fazla vererek), daha sonra 350 milyon tona çıkarıldı.

Hedef her zamanki gibi Çin'i büyüttü. Mao, politbüroya "Büyük bir nüfusa sahip olmamıza rağmen, henüz gücümüzü kanıtlamış değiliz," diyordu. "İngiltere ve Amerika'yı yakaladığımız zaman Dulles bile [ABD Dışişleri Bakanı] bize saygı gösterecek ve bir ulus olarak varlığımızı kabul edecek." Sadece bu kadar da değil. Yeni Çin aynı zamanda zarif olacaktı. "Fransızlar, caddelerini, evlerini ve bulvarlarını çok güzel yapmışlardır," diyor ve ekliyordu: "Kapitalizm bunu yapabiliyorsa, biz niye yapamayalım?" Hayat kalitesine de önem verilecekti. Kinggangşan'da Mao'nun komutasında tabur komutanlığı yapmış, kendi yaşıtı olan, mütevazı Deng Zihuy'un yerini o sıralarda alarak tarım alanında sınırsız yetkilerle donatılmış olan Ten Çenlin, Kruşçev'in "gulaş komünizmi"ni gölgede bırakacak bir bolluk manzarası yaratıyordu:

En önemlisi, komünizm ne anlama gelmektedir? Önce, kişinin sadece karnını doyurması değil, iyi yemekler yemesidir. Etin tadını çıkarması, her yemekte, tavuk, domuz, balık ya da yumurta yemesidir. Maymun beyni, kırlangıç yuvası ve beyaz mantarın "istediği her zaman" servis edilmesidir... İkincisi, giyinmektir. Her insan elde edebileceği şeyi istemelidir. Sadece bir mavi giysiler yığını değil, çeşitli tasarım ve üslûplarda giyinmek... Saatlerce çalıştıktan sonra insanlar, ipekli saten ... ve tilki kürkünden paltolar giyeceklerdir... Üçüncüsü, konuttur... Merkezi ısıtma kuzeyde ve klima güneyde sağlanacaktır. Herkes yüksek binalarda yaşayacaktır. Elektrikle aydınlatma, telefon, su tesisatı [ve] televizyon olacağını belirtmeye gerek yok... Dördüncüsü ulaşımdır... Hava yoluyla her yöne gidilebilecek ve her ilçede bir havaalanı olacaktır... Beşincisi herkese yüksek öğrenimdir... Bütün bunların toplamı komünizm anlamına gelir.

Bu türden abartılı spekülasyonlarda Tan yalnız değildi. Bizzat Mao da aynı zamanda havaalanı olarak da kullanılacak asfalt otoyollar, her kasabanın kendi uçaklarının ve kendi filozof ve bilim insanlarının olmasını tasarlıyordu. "Tıpkı Mahkong oynamak gibi!" diye bağırıyordu Çin'in zenginliklerinin nasıl gelişeceğini düşündükçe: "Hissenizi iki katına

çıkanyorsunuz!" Öteki önderler de bu konuda aynı fikirdeydiler. Ayakları yere basan Deng Siaoqing bile her Çinlinin bir bisiklete sahip olacağını, her kadının yüksek topuklu ayakkabılar giyip dudaklarına ruj süreceğini düşünüyordu.

Tutumlarda meydana gelen bu olağanüstü değişimler nasıl oluyordu?

İktidarı ele geçirmek için yetişkin hayatının tamamını neyin mümkün olup neyin mümkün olmadığına ilişkin gayet isabetli yargılara vararak geçiren Mao, nasıl oluyordu da ansızın, en üstünkörü akıl yürütmenin bile imkânsız olduğunu gösterebileceği ütopyacı bir rüyayı savunmak için bütün akılcı ölçütleri iptal edebiliyordu.

Şimdi bile, aradan yarım yüzyıl geçtikten sonra, tam bir yanıt vermek kolay değildir.

Bu gelişmeyi hızlandıran, kuşkusuz, Rusya'nın uzaya Sputnik gönderme girişiminde başarılı olmasıydı. Bu gelişme, Mao'nun teknolojik ilerlemenin sağladığı imkânları anlamasını sağlamıştı. İlgisini çekmeye başlayan bilim onu büyülüyordu; ancak bu büyülenme modern çağdan çok ortaçağa özgüydü. Hevesle okuyor, ancak bunu yeni içgörüler edinmek için değil, okuduklarını kendi dünya görüşüne uydurmak için yapıyordu. Yaptığı konuşmalar kendi siyasal fikirlerini canlandıran bilimsel analogilerle doluydu: Atomun yapısı bütün şeylerin içerdiği çelişkileri kanıtlıyordu; kimyasal elementlerin çoğalmasa "maddenin daima değiştiğini ve kendi zıddına dönüştüğü"nü kanıtlıyordu; meta-bolizma her şeyin bölünme eğiliminin bir örneğiydi. Mao'ya göre bilimsel ilerleme, onun uzun süredir benimsediği, zihin madde karşısında daima zafer kazanabilir (ya da, 1937'de dediği gibi, "zihnin maddi şeyler üzerindeki etkisi") inancını doğruluyordu. Bu anlayış, eski çağların tılsımlı taşı gibi, sefalet içindeki Çin'i kılığın ve açlığın olmadığı parlak bir yeni dünyaya dönüştürecekti. Titiz bir çözümleme ve kanıtlama disiplini ona göre değildi. Çin'in kuşkucu bir araştırma geleneğini geliştiren bir Galileo'su, Kopernik'i, Darwin'i ya da Alexander Fleming'i olmamıştı. Modern bilim, tıpkı modern sanayi gibi, yeni ve dışarıdan ithal edilmiş bir anlayıştı ve Çin kültüründe hiçbir kökü yoktu. Mao her iki konuda da hiçbir şey bilmediğini rahatça kabul ediyordu. Benimsediği anlayış, teknik devrim aracılığıyla sınırsız bir ilerlemenin mümkün olduğundan ibaretti.

Bilimsel ve endüstriyel uzmanlık geleneğine sahip bir ülkede, Büyük Atılım'ın hedefleri boş hayaller olarak göz ardı edilirdi.

Ancak Çin'de durum farklıydı. Politbüro içinde sadece Çen Yun iktisadi meselelerle ilgili uygunsuz sorular soruyordu ve 1958'in başından beri bu nedenle sistematik biçimde bir kenara itilmişti. Çu Enlay'ın bazı tereddütleri olabiliirdi. Ancak onları kendine saklıyordu: Mao'nun "cesur ilerleme" arzusuna karşı çıktığı için zaten azarlanmış bulunuyordu.

Öteki önderler arasında Liu Şaoçi'nin Başkan'ın davasını desteklemesi için kendi nedenleri vardı. Çu'yla ilişkileri her ikisinin de teslim ettiğinden çok daha şiddetli bir rekabet unsuru taşıyordu. Büyük Atılım, Çu'nun Devlet Konseyi tarafından değil Liu'nun parti aygıtı tarafından yönetilecekti: Biri için kötü olan diğeri için yararlı oluyordu. Üs-

telik Mao iki yıl kadar önce Politbüro Daimi Komitesi'nin üyelerine, "ikinci cephe"ye çekilme kararının bir parçası olarak devlet başkanlığından da istifa etmeyi düşündüğünü bildirmişti. Mayıs ayında, Sekizinci Kongre'nin İkinci Oturumu'nda Liu'nun Mao'nun yerine geçeceği resmen ilân edildi. Liu'nun Büyük Atılım konusunda kuşkuları olsaydı bile, ki olduğuna dair hiçbir kanıt yoktur, iktisadi büyümede dramatik bir artışla birlikte en yüksek devlet görevine gelme beklentisinin, onun bütün bu gelişmelere göz yumması için yeterli olacağı açıktı.

Politbüronun geri kalan kısmı, 1950'lerin ortasında Kanton'da Mao'yla birlikte olmuş Lin Boçu ve Mao'yla beraberliği Yeni Halkın Araştırma Derneği günlerine kadar uzanan, şimdiki Devlet Ekonomi Komisyonu Başkanı Li Fuçun gibi sadık eski muhafızlardan; Mao'ya bağlılıklarını Atılım'a duydukları coşkuyla kanıtlanmış olan, Şanghay ve Siçuan birinci sekreterleri gibi yakın zamanda terfi etmiş adamlardan; Mao'nun bütün temel konularda daima haklı olduğunu yıllar süren çetin deneyimlerle öğrenmiş, Lin Piao (yakın zamanda Politbüro Daimi Komitesi'ne yükseltilmişti) ve Savunma Bakanı Peng Dehuay'ın başını çektiği asker kişilerden oluşuyordu.

1958 yılında bu adamların hiçbiri ona meydan okuyacak durumda değildi. Çoğu yeni bir refah çağının geleceğine onun kadar inanıyordu. Onların fikrini değiştirebilecek tek grup olan burjuva entelektüelleri itibarlarını kaybetmişlerdi.

O yaz Mao ne istediğini biliyordu; neden istediğini biliyordu; ancak bunu nasıl yapacağını bilmiyordu. Mayıs ayında hâlâ yakınıyordu: "Sovyet yönteminden ayrı olarak, daha hızlı ve daha iyi bir şey bulmak mümkün müdür?"

Aslında, kendisi kabul etmemiş olsa da, yanıtın tohumu o sırada elindeydi. Geçen kışın sulama hareketi, kadroların bir hendekler ve kanallar şebekesi inşa etmek için gerekli büyük miktarda insan gücünü seferber etmelerini sağlayan zincirleme bir kooperatifler oluşumunu başlatmıştı.

Komünist toplumu oluşturacak yapı taşları buradaydı. Haziran ayının sonunda Mao, Marksizm öncesi günlerden gelen, bu süreci bir adım daha ileri götürecek bir isim, bir kavram bulmak için belleğini yokluyordu. Nihayet, gerekli olanın, tarım, sanayi, ticaret, kültür, eğitim ve öz savunmayı birleştiren bir "geniş komün" biçimi olduğunu söyledi. Bu ismi, 1926'da yazdığı bir makalede "derin anlamı"nı kaydettiği 1871 Paris Komünü'nden türetti. Kavram ise Birinci Dünya Savaşı'nın sonunda yaşadığı anarşist döneminde genç bir öğrenci-öğretmen olarak heves ettiği komünal hayat deneyimlerinden kaynaklandı.

9 Ağustos 1958 günü Mao resmen şunu ilân etti: "Halk komünleri iyidir." Bu hüküm Tiankin'in kuzeyinde, Sarı Deniz sahillerindeki tatil beldesi Beydayhe'de yapılan genişletilmiş bir politbüro toplantısında ortaya atılmış ve saygıyla karşılanmıştı. Politbüro, komünün, "sosyalizmin inşası ve komünizme evreler halinde geçişin en iyi örgütlenme biçimi" olduğunu onayladı. Mao'nun Yenian döneminden gelen gizli polis şefi ve hâlâ Baş-

kan'ın yakın çevresinde bulunan Kang Şeng bu görüşü daha özlü biçimde, o sonbahar Çin'in bütün köylüleri tarafından şarkı halinde söylenen şu sözlerle ifade etti:

*Komünizm cennettir,
Halk Komünleri oraya giden yoldur.*

Mao her zamankinden daha pervasızdı. "Komünist ruh çok iyidir," dedi, Beydayhe'deki çalışma arkadaşlarına. "İnsanlar sadece yemek için yaşarlarsa, bok yiyen köpeklerden ne farkları kalır? Bir parça komünizm... uygulamıyorsanız, yaşamının ne anlamı var?.. Bazı ütopyacı sosyalizm fikirlerini pratiğe geçirmeliyiz." Mao, izlenecek yolun, komünistlerin Yen'an'da kullandıkları "ikmal sistemi"ne dönmek olduğunu öne sürdü. Çin, ileri ölçüde, parasal olmayan, yiyecek, giyim ve barınmanın tamamen parasız sağlanacağı bir ekonomiye geçecekti. "Para ödmeden halka açık salonlarda yemek, komünizmdir," diyordu. Sonunda para bile tamamen ortadan kaldırılabilirdi.

Sonraki iki ay içinde, bahar aylarından beri geri çevrilmez bir hız kazanmış olan Atılım, Çin kırsalının çehresini ebediyen değiştiren çılgın bir faaliyet halinde gelişti.

Çoğu daha iki ya da üç yıl önce kurulmuş kooperatiflerdeki hayata hâlâ uyum sağlama mücadelesi veren yaklaşık 500 milyon insan, bu kez *renmin gongşe* denilen, tam olarak, "halkın komünal örgütlenmesi" anlamına gelen bir şeye katıldıklarını gördüler. Bu örgütlenme içinde daha önceleri ayrı köylere dağılmış, tamamen yabancı oldukları binlerce kişiyle refahı ve sıkıntıları paylaşacaklardı. Komün kırsal toplumun temel birimi ve ülkenin geri kalan kısmı için de olası model haline geldi. "Gelecekte," diyordu Mao, "fabrikalar ... ve kentler [de dahil olmak üzere] her şeye komün denilecek."

Bu geçiş, pek çok kişi için, özellikle de hali vakti yerinde aileler için çok acı oldu.

Özel topraklar ve çiftlik hayvanları, tazminat ödenmeksizin kamulaştırıldı. Güney Çin'de insanların denizaşırı akrabalarından gelen paralar bile çekilip komünal kazanın içine aktarılıyordu. Aileler, kitlesel yemekhanelerde bol miktarda bulunduğu gerekçesiyle kendi mutfak araçlarını teslim etmek zorunda bırakıldılar. Yaşlılar için "mutluluk evleri," çocuklar için anaokulları kuruldu. Ana babalar kolektifleştirilmiş, askerileştirilmiş bir hayat tarzı lehine "burjuva duygusal bağlılıklar"dan vazgeçmeye zorlandılar. İdeal aile birimi, bir şok tugayının üyesi olarak Stakhanovist* çalışma süresine uymaya istekli ve bunu yapabilecek yetenekte sağlıklı bir çiftten oluşuyordu.

Resmi olarak herkesin her iki günde en az altı saat uyuması gerektiği düşünülüyordu, ancak bazı tugaylar dört ya da beş gün durmaksızın çalışmakla övünüyorlardı. Kim-

* Stakhanov Hareketi Sovyetler Birliği'nde 1935'te yürürlüğe giren 2,5 yıllık plan kapsamında uygulanan bir sosyalist rekabet hareketiydi. Bir işçi kendisine verilen üretim kotasını aştığı ölçüde ödüllendiriliyordu. Burada, Stakhanovist çalışma süresinden kastedilen, belirlenen iş kotasının ödüllendirme olmaksızın aşılmasıdır, (Çn).

se böyle bir şeye dayanamayacağı için kayırmalar giderek arttı. Köylüler uyurken tarlalardaki fenerleri yakıyorlar, bir kadronun gelmekte olduğunu bildiren alarmla hemen kalkıp işe koyuluyorlardı. Maddi özendiriciler sistem parasız işlediği için gereksiz görülyor ve kınanıyordu, ancak pek çok komünde maddi özendiriciler olmadığı için çalışmak istemeyen kişiler görüldü. “Ön güvence”yi sadece en ileri komünler sağlayabiliyorlardı. Bu güvenceler, “yemek, giyim, barınma, eğitim, sağlık hizmeti, defin, berberlik hizmetleri, tiyatro eğlencesi, kışları ısınma parası ve evlenme yardımı”ndan oluşuyordu.

Bütün bunlar komünist devrimin ilk yıllarında yaşanan o basitliğe ve coşkuya duyulan nostaljiyi canlandırıyordu.

Parti kadrolarına kitlelerle birlikte çalışmaları emredildi. Bizzat Mao, Başbakan Çu Enlay ve diğer politbüro üyeleriyle birlikte, Pekin yakınlarında bir baraj inşaatında “çalışırken” fotoğraf çektilerik örnek oldu. Generallerden en alt rütbelilere kadar bütün HKO subaylarına yılda bir ay kadar halk saflarında çalışma emri verildi. “Herkes askerdir” sloganı altında bir milis faaliyeti başlatıldı. Köylüler tarlalarda yanlarında antika tüfekler olduğu halde çalışıyorlardı.

Ne var ki Büyük Atılım’ın özünde çelik ve tahıl üretimi için belirlenen hedefler yatıyordu.

Ülkenin orta ve büyük ölçekli çelik fabrikalarının yeni hedeflere ulaşamayacağı anlaşıldığı zaman, Mao’nun çelik üretiminden sorumlu tuttuğu Çu Enlay kırsal kesimde çiftlik aletleri imâl etmeye yarayan küçük maden eritme ocaklarına benzer “avlu ocakları”nın kullanılması için bir kitle kampanyası başlatmayı önerdi.

Sonuç hızlı ve olağanüstüydü. Çin kırsalı tüten bacalarla doldu. Partiye Yenan’da katılan ve o sırada Pekin Radyosu’nda çalışmakta olan Sidney Rittenberg bu uygulamanın ateşli bir taraftarıydı. “Her tepe, her tarla,” diye yazıyordu, “daha önce metal bir yüksüğü bile üretilmediği yerlerde çelik üreten ev yapımı fırınların ateşiyle kor gibi parlıyordu.” Komünist davayı benimseyen bir başka Amerikalı, Albert Belhomme, bu manzarayı oldukça farklı biçimde değerlendiriyordu. Şandong’daki kâğıt imâlathanesine metal ocakları kurma emri verildiğinde, parti sokak komitelerinin üyeleri, kapı kapı dolaşıp tencere ve tavaları toplamaya, demir parmaklıkları, hattâ kapıların kilitlerini sökmeye başladılar... Bizim imâlathanedeki radyatörleri bile söküp erittiler.” O sırada uzak güneybatıdaki Yunan’da bulunan bir İngiliz, gelişmiş dört maden eritme ocağının kısa sürede imâl edildiği bir köyde, “öfkeli, gürültülü, telaşlı bir çılgınlık ortamı”yla nasıl karşılaştığını betimliyordu. “İnsanlar maden cevherini sepetlerle taşıyorlar, onları fırına atıyorlar, manda arabalarında kullanılan uzun metal sınkırlarla karıştırıyorlar, ak kor haline gelmiş metal kazanlara eğim veriyorlar, derme çatma merdivenlere çıkıp ocakların içini kontrol ediyorlar, ham metal arabalarını sürüyorlardı.” Komün başkanı, çelik imâlâtını bir gazete makalesinden öğrendiklerini söylüyordu.

Çin'in her kasabasında ve köyünde aynı sahne tekrarlanıp duruyordu. Pekin'deki fabrikalarda, hükümet bürolarında, üniversitelerde, hattâ yazarlar derneğinde ilkel dö-kümhaneler kuruldu. *Pekin Review*'in yazarları şu bilgiyi veriyorlardı:

Hükümetin çağrısı üzerine... bizler de kendi bahçemizde çelik üretimine baş-ladık. Bazıları kırık tencere, tava ve cezve taşıyorlar; bazıları eski briketler ve kireç taşıyla katkıda bulunuyorlar; bazıları da ne bulurlarsa onu getiriyorlardı. Birkaç saat içinde Çin tarzı bir demir ocağı inşa edildi... Grup içinde bu konu-da teknik bilgiye sahip olduğu söylenebilecek tek kişi, ocağımız faaliyete geç-mededen önce çeşitli ocakları dolaşmış genç bir adamdı.

1958 yılının eylül ayında, Çin'in çelik üretiminin %14'ü yöresel, küçük ocaklardan sağ-lanıyordu. Ekim ayında bu oran % 49'a çıktı. Hareket en yüksek noktaya ulaştığında, fa-al nüfusun neredeyse dörtte birini oluşturan, 90 milyon kişi kendi işinden ayrılarak bu faaliyete katılmıştı.

Sonuç, kaçınılmaz biçimde, sonbahar hasadını riske sokan şiddetli bir tarımsal emek açığı oldu. Ekim ayında okullar kapatıldı ve öğrenciler, diğer personelle birlikte, tezgâh-tarlar da yanlarına katılarak çalışmak üzere tarlalara gönderildiler. Köylü şok tugayları gene geceler boyunca çalışıyorlardı.

Mao ve diğer önderler olağanüstü miktarda ürün toplanacağını düşünüyorlardı. De-neysel tarlalarda uygulanan sık ekim ve derin sürme tekniklerinin muazzam miktarda ürün sağladığı bildirilmişti. Model çiftlikte çalışan bir köylü 4 dönüm başına 200 ton ürün sağlandığını söyleyerek Deng Siaoping'i aldatmıştı. İyi yıllarda bile ortalama ürün miktarının o zamana kadar 4 dönüm başına bir ton olduğu bir ülkede, yüksek ürün alı-nan "normal" tarlaların bile 20 ton, sıradan tarlaların ise 9 ile 15 ton ürün verdiği söyle-niyordu. Politbüro, "yüzde yüz, yüzde birkaç yüz, yüzde bin ve yüzde birkaç bin" üre-tim artışından söz ediyordu. Kış aylarının başında, bazı iddialar öylesine abartılı hale gel-di ki, Mao bile kuşkulananmaya başladı. Ancak benimsediği yeşil devrimin Çin'in orman-lık ya da boş bırakılan ekilebilir topraklarının üçte ikisinin tarıma açılmasını sağlaması halinde şaşırtıcı bir verimlilik artışı olacağına hâlâ inanıyordu.

Entansif tarımın sakıncası yüksek emek girdisi gerektirmesiydi. Bu durum Mao'yu Çin'in doğum kontrol programından vazgeçmek gibi vahim bir karar almaya yöneltti. Büyük Atılım'ın belki de en vahim sonucu buydu.

Bu arada Çin'in önderleri, her türlü kuşkuyu bir yana bırakarak kolektif olarak be-nimsedikleri çizginin parlak bir gelecek sağlayacağı inancının tadını çıkarıyorlardı.

Merkez Komitesi aralık ayında Vuhan'da toplandığında, Mao, tahıl üretiminin daha önceki en iyi hasadın iki katını aşarak görülmemiş bir miktara, 430 milyon tona ulaş-a-

çağını ilân etti. "İhtiyatlı" bir tutumla kamuoyuna % 15 düşük bir rakam verildi. 10.7 milyon ton olan çelik üretimi hedefine ulaşılmış olmasına rağmen, Mao, bunun sadece dokuz milyon tonunun (daha sonra düzeltilerek sekiz milyona indirildi) istenen kalitede olduğunu biliyordu. Bu durum onu Beydayhe'de belirlenen çelik rakamlarının gerçekçi olmadığını, alışılmamış bir tutum sergileyerek, açıkça kabul etmesine yol açtı. "Hatta yaptım," dedi, plenumda. "O sırada [fazla] coşkuluydum ve devrimci coşkuyu pratik bir ruhla birleştirmeyi başaramadım." Ancak bu özeleştirisi arzusu bile Atılım'ın muazzam bir başarı olduğuna inandığını gösteriyordu. Önerdiği yeni çelik üretimi hedefleri bunu açıkça ortaya koyuyordu: Beydayhe'de belirlenen miktardan daha düşük olmakla birlikte, bunlar çok iyimser rakamlardı: 1959'da 20 milyon ton ve 1962'de 60 milyon ton.

1958 yılı sona ererken Mao geçmişe bakıyor ve başarılarla kıvanç duyuyordu. "Geçen yıl boyunca pek çok iyi şey olmuştur," dedi. "Engeller kaldırılmıştır. Daha önce hayal etmeye bile cesaret edemediğimiz pek çok şey gerçekleşmiştir." Çin'in komünizme giden kendi yolunda öncülük etme vizyonu gerçekleşmeye başlıyordu. Ruslar artık geride kalmaktaydılar.

İki yıl önce, Küçük Atılım'ın başında, Çin halkının "yoksul ve boş" olduğunu yazmıştı. Bunun bir avantaj olduğunu iddia ediyordu, çünkü "üzeri dolu olan bir kâğıda başka şey yazamazsınız." Büyük İleri Atılım boyunca, yoksulluk ve "boşluk" sürekli bir tema olmaya devam etti. Nisanda yazdığı bir makalede şöyle diyordu:

Çin'in 600 milyonluk nüfusunun dikkate değer iki özelliği bulunmaktadır: O her şeyden önce yoksuldur ve ikinci olarak boştur. Bu kötü bir şey gibi görülebilir, ama aslında iyi bir şeydir. Yoksul insanlar değişirler, bir şeyler yapmak isterler, devrim yapmak isterler. Bir kâğıt parçasında hiçbir leke yoktur, üzerine en yeni ve en güzel resimler yapılabilir.

İnsanlığın neredeyse dörtte birinin hayatlarını ve düşüncelerini bir macun gibi biçimlendirmek için sergilenen megalomanik bir hırsı, muazzam bir kibri yansıtan bu ifade, yaşlılığının yaklaştığı bir sırada Mao'nun zihnine endişe verici bir keskinlik kazandırdı. Bu aşırı böbürlenme felaket habercisiydi ve felaket çok uzakta değildi.

Ruslar bu gelişmeleri gittikçe artan bir sessizlikle izlediler. Kasım 1957'de Mao'nun Dünya Komünist Partileri Konferansı için Moskova'ya yaptığı ziyaretin yarattığı kaygı devam ediyordu. Mao'nun oraya gelişi sırasında Kruşçev ona reddedemeyeceği bir öneride bulunmuştu: Mao'nun Sovyet liderini kişisel olarak desteklemesi ve uluslararası hareket içinde Rusya'nın üstünlüğünü kabul etmesi karşılığında, Çin ile, bir atom bombası örneği dahil olmak üzere nükleer silah teknolojisi sağlamayı öngören gizli bir anlaşma. Bu an-

laşma her iki tarafı da memnun etmişti. Amerika'yı geçmek isteyen "yeni" Kruşçev, Mao'ya Gizli Konuşma'nın hatibinden daha yakındı; ve Mao uluslararası komünizmin öncü bir merkeze ihtiyacı olduğunu asla tartışmamıştı (bu merkezin her zaman Rusya olması gerektiğini söylemiş olmasa da).

Nükleer anlaşma henüz çok sağlam olmayan Çin-Sovyet ilişkisini uçurumun kenarına yaklaştıran büyük bir adım oldu.

Doğu rüzgârının Batı'ya üstün geleceği kanaatiyle coşan Mao, dünya komünizminin liderlerine gelecekte kazanılacak zafere ilişkin kıyamet benzeri bir anlayış sundu. Mao, barışın korunabilmesi halinde sosyalist kampın yenilmez olacağını söylüyordu. Ancak bir ihtimal daha vardı:

Biraz spekülasyon yapalım. Savaşın patlak vermesi halinde kaç insan ölecektir? Şu anda dünyada 2.7 milyar insan var. Bunların üçte biri kaybedilebilir... En kötüsünün gerçekleşmesi halinde, belki yarısı ölecektir. Ancak öteki yarısı hayatta kalacaktır; emperyalizm yerle bir edilecek ve bütün dünya sosyalist olacaktır. Birkaç yıl sonra dünya nüfusu gene 2,7 milyara ulaşacak ve kesinlikle daha da artacaktır.

Bunda özellikle yeni bir şey yoktu: Mao aynı görüşü 1954'te Tayvan geriliminin Amerika'yı nükleer silah kullanabileceğine dair imalarda bulunmaya yönelttiği bir sırada Nehru'yla görüşürken de ifade etmiş ve birkaç ay sonra Finli bir diplomata daha da sert temirlerle tekrarlamıştı. "ABD yeryüzünde bir delik açacak kadar güçlü atom bombalarına sahipse," demişti hayretler içinde kalan elçiye, " bu, güneş sistemi için büyük bir olay olabilir, ancak bir bütün olarak evrene fazla etkisi olmayacaktır." Ne var ki, bu tür spekülasyonları özel ortamlarda yapmakla, altmıştan fazla ülkeyi temsil eden komünist görevlilerin katıldığı bir toplantıda yapmak aynı şey değildi. Mao'nun sözleri onları ürpertti. Sovyet liderliği, nükleer felaketten böylesine rahat söz eden bir adama bir atom cephaneliğinin emanet edilip edilemeyeceğini düşünmeye başladı. Ancak o sırada teknoloji anlaşması imzalanmış bulunuyordu.

O bahar aylarında Mao, Büyük İleri Atılım'ı başlattı. SSCB'yle kurduğu nükleer ortaklığın Çin'in pahalı konvansiyonel güçler oluşturmaya gerek bırakmayacağı düşüncesiyle rahatlamıştı.

Bu arada Kruşçev Pekin'in atom silahları siyaseti üzerinde Sovyet denetimini artıracak yollar arıyordu. Bu amaçla, Pasifik'teki Sovyet denizaltı filosuyla ortak bir ultra uzun dalga radyo istasyonu (maliyetinin % 70'i Rusya, geri kalanı Çinliler tarafından karşılandı) ve yeni bir ortak Sovyet-Çin nükleer denizaltı filotillası kurma anlaşmasını kapı, daha geniş bir askeri işbirliği önerdi.

Bu öneriyi hayretle karşılayan Mao çok kötü bir tepki gösterdi. Rus Büyükelçisi Pavel Yudin'le temmuz ayının sonunda yaptığı bir toplantıda, Başkan, Moskova'nın ağırlığını artırması olarak gördüğü bu yaklaşım karşısında o zamana kadar biriktirdiği öfkeyi nefret saçan sözcüklerle dışa vurdu:

Çinlilere asla güveniniz yok! Sadece Ruslara güveniyorsunuz. Sizin için Ruslar birinci sınıf yurttaşlar, Çinliler ise aptal ve bilgisiz, ikinci sınıf halklar arasında yer alıyorlar. Ortak mülkiyet ve harekât sorununu ortaya atmanızın sebebi budur. İstedığınız buysa, neden bunu tam olarak yapmıyorsunuz. Haydi gelin, ordularımızı, donanmalarımızı, hava kuvvetlerimizi, sanayimizi, tarımımızı, kültürümüzü, eğitimimizi birleştirelim! Çok daha iyi olmaz mı? Ya da isterse-
niz Çin'in 10.000 kilometrelik kıyı şeridinin tamamını ele geçirebilirsiniz. Bir gerilla gücü bize yeter. Birkaç atom bombanız var diye, kiralama yoluyla bizi denetleyecek bir konumda olduğunuzu düşünüyorsunuz. Davranışınızı başka türlü nasıl haklı çıkarabilirsiniz?... Bu sözlerime kulak asmayabilirsiniz... [Fakat] Rus milliyetçiliğini Çin sahillerine kadar yaymış bulunuyorsunuz.

"Ortak mülkiyet" Mao'ya, Batılı güçlerin dayatarak Çin'i utanç verici bir duruma düşürdükleri eşitsiz antlaşmaları ve Sovyetler Birliği'nin 1950'de Manchurya ve Çinkiang'da özel imtiyazlar talep etmesini hatırlatmıştı. Yudin'e, Stalin'in dayattığı anlaşmaları feshederek Huruşov'un iyi niyet gösterdiğini, ama şimdi kendisinin de aynı şekilde davrandığını söyledi.

Kruşçev, anılarında, Yudin'in bu görüşmeye ilişkin raporunun "bulutsuz gökte çakan bir şimşek" etkisi uyandırdığını ve Mao'nun bunları söylediğine inanmamak için hiçbir sebep olmadığını yazdı. On gün geçmeden Kruşçev, karışıklığı gidermek için, yanına Savunma Bakanı Rodyon Malinovskiy'i de alarak gizlice Pekin'e uçtu.

Başaramadı. Mao, Çin sahillerini Sovyet denizaltılarına bırakan anlaşmayı reddetmekle kalmadı, simgesel olarak küçümseyici bir tavır olarak, bu konuya ilişkin görüşmelerin Çongnanhay'da inşa ettirdiği açık bir yüzme havuzunun kıyısında, Kruşçev'in sözleriyle, "sıcak kumlara yayılmış fok balıkları" gibi yapılmasını sağladı ve yüzme bilmeyen Rus lideri, lastik bir dubayla suyun yüzeyinde debelenmek gibi alçaltıcı bir duruma düştü.

Üç hafta sonra yeni bir patırtı çıktı. Bu seferki konu Tayvan idi.

Ocak 1958'de HKO Quemoy ve Matsu adalarını işgal etmek için yeni bir Çin girişi-mine hazırlanmaktaydı. O yaz Irak'ta meydana gelen solcu hükümet darbesinin ABD ve İngiltere'nin Ortadoğu'ya askeri birlik sevk etmesine yol açması Mao'ya uzun süredir beklediği fırsatı sağlamıştı. 17 Temmuz günü politbüroya milliyetçi karakollara yapıla-

cak bir saldırının Amerika'nın dikkatini Irak kargaşasından sapıtacağını ve Çin'in ulusal kurtuluş hareketlerini destekleme konusunda ciddi olduğunu bütün dünyaya göstereceğini söyledi. İlk plan Quemoy ve Matsu'nun on gün sonra, Kruşçev'in geliş tarihinden kısa süre önce başlayacak şekilde bombalanmasıydı, ancak daha sonra bu girişim ağustos sonuna ertelendi. Bombardıman sırasında Sovyet lideri Ortadoğu'daki gerilimin azaltılması için Amerikalıların, İngilizlerin ve Fransızların katılacağı dördü bir zirve önerdi. Bu öneri, *Halkın Günlüğü*'nü, "barışın sadece iyi niyet sergileyerek ve saldırganlarla uzlaşarak kazanılabileceğine ilişkin saçma fikir" üzerine keskin yorumlar yapmaya yöneltti.

Daha sonra anlaşıldığı gibi Mao, Amerikan çözümünü yanlış anlamıştı. ABD'nin nükleer silah kullanacağına dair güçlü imalarda bulunduğu on gün süren bir anlaşmazlığın ardından Çinliler geri adım atmak zorunda kaldılar. Rusya'nın bu konuda daha fazla risk alamayacağını anlayan Kruşçev Çin'e azami yardım vaat etti. İki ay sonra kriz, HKO'nun, Pekin opera geleneğine uygun biçimde, adanın bombalanmasına devam edeceğini, ancak bunun sadece birkaç günle sınırlı tutulacağını ilân etmesi üzerine kriz sona erdi.

Bu anlaşmazlıkların kısa vadeli sonucu, hem Çin'e hem de Sovyetler Birliği'ne normal bir iş ilişkisini sürdürmenin kendi ülkelerinin çıkarına olduğunu hatırlatmak oldu. Çin, Rusları öfkeliendiren, bir hamlede komünizme geçme söylemini yumuşattı; ve Kruşçev, sanayileşme projeleri için Çinlilere beş milyon ruble borç verilmesini onayladı.

Ancak yenilenen dostluk görüntüsünün ardında, karşılıklı güvensizlik derinleşiyordu. Moskova'nın atom silahlarının geliştirilmesi için Çin'e yardım etmeyi kabul etmesine karşılık Mao'nun daha yakın askeri işbirliğini reddetmesi, nükleer yıkım konusunda çok bilmiş tavırları ve doktrin alanında ortodoksiden sapması, Kruşçev nezdinde onu dengesiz, kadir bilmez ve öngörülemez bir ortak halinde getirmişti. Rus liderin o kış önde giden bir Amerikalıyla, Senatör Hubert Humphrey'le yaptığı bir görüşme sırasında Çin komünlerine ilişkin küçümseyici sözler sarf etmesi, Mao'nun gözünde Moskova'nın temel sosyalist dayanışmaya kayıtsız kaldığını gösteren yeni bir örnek oldu.

Mao'nun aralık ayında Vuhan'da başlattığı Büyük Atılım'ı pekiştirme kampanyası 1959 baharı boyunca devam etti. Arka bahçe ocakları hareketi daha fazla çelik üretmenin yararsız olacağı kabul edilerek terk edildi. Geriye sadece kırsal kesimde bu ulusal budalalığın Byron tarzında devasa anıtları olarak paslı metal yığınları kaldı. Yaz başında Mao 1959 çelik hedefinin bir kez daha, bu kez 20 milyon tondan 13 milyon tona çekilmesi gerektiğini kabul etti. Bu arada geçen yılın aşırı derecede abartılı tarımsal üretim tahminlerinin de gerçekleşmediği görülüyordu. "Ateşle oynayan ve ancak yandığı zaman acıyı öğrenen, strateji ve taktiklere aşina olmayan bir çocuk gibi, bizler de iktisadi inşa

sırasında doğaya savaş ilân ettik,” dedi Mao, hüzünlü bir ifadeyle. Eyalet önderlerine köylüleri fazla zorlamamaları emredildi. Mao, gayet soğukkanlı bir tavırla, aksi halde ÇKP’nin kadim Çin ve Suy hanedanları gibi sona erebileceği uyarısında bulundu. Bu hanedanlar Çin’i birleştirmeyi başarmışlar, ancak birkaç on yıl içinde sert yönetim anlayışları yüzünden iktidarlarını kaybetmişlerdi.

Temel ilkeler değişmese de ince ayar gerekiyordu. Mao, komünizmin hemen yarın gerçekleştirilemeyeceğini, on beş yirmi yıl, “belki biraz daha uzun bir süre” içinde başlanılabileceğini söyledi. Her şeye rağmen, bir gerçeklik duygusunun nihayet yeniden kazanılmakta olduğu görülüyordu.

Merkez Komitesi, temmuz ayında Yangtze’nin hemen güneyindeki dağlık tatil belde-si Luşan’da görece durgun bir ruh hali içinde toplandı. Mao toplantıya giderken 1927’den beri ilk kez Şaoşan’daki eski evini ziyaret etti. Orada gördükleri Atılım’ın başarılı olduğuna dair kanaatlerini güçlendirdi, ancak eyaletlerde ütopycı solcuların maceracı tutumlarının biraz daha azaltılması gerekiyordu. Luşan’a varışından kısa süre sonra Mao bu amaca ulaşmak için çalışmaya başladı.

Ne var ki o yıl kendi köklerine dönen tek önder Mao değildi. Savunma Bakanı Peng Dehuay gene Siangtan ilçesinde, Mao’nun doğum yerinden fazla uzak olmayan kendi köyü Niaoşi’ye, aylar önce, 1920’lerden beri ilk kez gitmişti. Edindiği izlenimler çok farklıydı.

Peng’in aklında kalanlar çelik kampanyasının tortularıydı: tarlalarda kalan pik demir yığımları; terk edilmiş, ocakları beslemek için keresteleri sökülmiş evler; aynı amaçla kesilmiş meyve ağaçları. Yaşlılar için açılan ve “Mutluluk Evleri” denilen yerlerde, ısınacak bir battaniyesi bile olmayan, asgari tayıyla karnını doyuran, bir deri bir kemik yaşlılar görmüştü. Yaşlı bir adam ona, “Yaşlı insan dişini sıkabilir, ama bebekler sadece ağlayabilirler,” demişti. Peng köylünün isyan halinde olduğu sonucuna vardı. Günlük hayatın militanlaştırılmasını, kitlesel yemekhanelerde topluca yemek zorunda kalmayı, aile hayatının tahrip edilmesini nefretle karşılıyorlardı. Kadrolar rakip komünleri geçme konusunda sürekli bir baskı altındaydılar. Bu durum ürün miktarını sürekli olarak, 10 ya da 20 kat fazla göstermelerine yol açıyordu. Peng’e bunun tek alternatifinin sağcı olarak damgalanmak olduğunu söylemişlerdi.

Peng, Mao’nun gözdelelerinden biri değildi. Geçmişte de çatışmışlardı. Bu çatışma 1928 kışı kadar gerilere gidiyordu. O sıralarda Peng ve Hunanlılardan oluşan küçük ordusu Kinnangşan’da gerilerde kalmış ve Mao kuşatmayı yarmak için tasarladığı dikkati başka yöne çekme manevrasını yapamamıştı. Savunma Bakanı bireysel olarak Mao’ya değil partiye sadakat gösteriyordu.

Şaoşan’da bulunduğu sırada Başkan “büyüyen pirinç ve fasulye dalgaları ve dumanlı gündeğümünde evlerinden çıkıp her yöne dağılan kahramanlar”a ilişkin övgü dolu bir

şii yazmıştı. Peng de Hunan'da geçirdiği son gece, kendi düşüncelerini mısralar halinde kaydetmişti. Fakat onun gördüğü şey, "saçılmış darı ... ve kurumuş patates fideleriydi". Peng, "bu insanlar adına konuşma"ya ant içmişti.

Ancak Peng böyle bir şey yapmadı. 1959'un ilk yarısında Büyük Atılım'ı eleştirmek için fazla bir şey söylememişti. Bunun sebebi, belki de o sırada, mart ayı içinde patlak veren Tibet'teki ayaklanmayla uğraşıyor olmasıydı. Üstelik o sırada, bizzat Mao, daha korkunç hataları düzeltmek için düşünülen bir yöntem olarak ılımlılığın erdemlerini övmekteydi. Ancak esas sebep, otuz yıldır Mao'nun yanında bulunan Peng gibi birinin bile, Başkan'ın böylesine yakından ilgilendiği siyasetleri sorgulamasının çok zor olmasıydı.

Beş yıl önce Gao Gang, Mao'nun belirlediği sınırları geçmiş ve bu davranışının bedelini hayatıyla ödemişti. 1955'te Deng Zihuy, kolektifleştirmenin hızı konusunda, siyasal değil daha çok teknik nedenlerle Mao'ya karşı çıkmış, hayatta kalmış olsa da bütün gücünü kaybetmişti. Ertesi yıl Çu Enlay Büyük Atılım'ı sorgulayacak olmuş ve on sekiz ay sonra utanç verici bir özeleştirme vermek zorunda kalmıştı. "Yüz çiçek" kampanyası sırasında kendi görüşlerini dürüstçe açıklayanların kaderi de farklı olmamıştı.

1959'da Mao'yu ve izlediği siyasetleri rahatça eleştirebilecek tek kişinin Mao'dan başkası olmadığı anlaşılmıştı; diğerlerinin böyle bir şey yapması çok tehlikeliydi. Pekin'e dönen Peng'in "konuşma" hevesi kayboldu. Kuşkularını bütün diğer önderler gibi kendine sakladı.

Bu noktada yeni bir etken devreye girdi.

Ciddi bir yiyecek maddesi kıtlığı başlamıştı. Önceleri kıtlık sadece kentlerle sınırlı kaldı. Pirinç tayınları azaltıldı. Sebze ve yemeklik yağ ortadan kayboldu. Daha sonra hükümet Atılım sırasında iyice çoğalan sanayi iş gücünü beslemek için harekete geçince, kırsal kesimde de kıtlık başladı. 1958 hasadı, ne 375 milyon, ne de hükümetin yeni tahminlerinde belirtildiği gibi 260 milyon ton olmuş, sadece 200 milyon tonda kalmıştı (bu durum ancak Mao'nun ölümünden sonra kabul edilecekti). Bu gene de bir rekordu. Ancak Çin'in insanların diledikleri kadar yiyebilecekleri bir bolluk çağına girmiş olduğu konusunda önderliğin öne sürdüğü aşırı iddialar köylülerin tam da bu şekilde davranmalarına yol açmış, kendi hanelerinde ya da bölgelerinde ne varsa hepsini kelimenin tam anlamıyla yiyip bitirmişlerdi. Çin'in pek çok bölgesinde aşırı yokluklar başladı.

Peng hasatla ilgili gerçek durum hakkında çoğundan daha iyi bilgilere sahipti. Kıtlığın en kötü vurduğu bölgelere tahıl sevkiyatı için askeri ulaşım imkânları kullanılıyordu. HKO içinde de, köylüler arasından toplanmış askerler ailelerinin açlık çektiğine dair haberler aldıkça, felaket habercisi homurdanmalar başladı.

Bu arada Mao, Atılım'ı daha mantıklı bir zemine yerleştirme ve abartılmış üretim iddialarıyla mücadele etme çabalarının bir parçası olarak, kendi görüşlerini açıkça ortaya koymaları için görevlileri zorlamaya başlamıştı. Nisan ayı içinde Merkez Komitesi'ne,

“Bazen tek bir kişi çoğunluğun karşısında kazanır,” dedi. “Doğru bazı durumlarda tek bir kişinin elindedir... Açık konuşmak asla cezayı gerektirmez. Parti tüzüğüne göre insanlar kendi görüşlerini açıklama hakkına sahiptirler.” Ming hanedanı döneminde, bir onaltıncı yüzyıl imparatorunu azarladığı için azledilen Konfüçyüsçü bürokrat Hay Ruy'u bir dürüstlük örneği olarak andı. Mao, Çin'in yeni Hay Ruy'lara ihtiyacı olduğunu ilân etti. Hazirandan itibaren parti propogandistleri, Ming dönemi memurunun erdemlerini öven antolojiler, makaleler ve oyunlar üretmeye başladılar. Luşan konferansının başladığı 2 Temmuz günü, Mao, “eleştiri yaptığı ve görüşlerini dile getirdiği” için hiç kimsenin cezalandırılmayacağı konusunda bir kez daha güvence verdi.

Peng önceleri toplantıya katılmayı düşünmemişti. Altı hafta süren uzun bir doğu Avrupa turundan henüz dönmüştü ve yorgundu. Ancak Mao'nun zorlamasıyla toplantıya katıldı ve oraya gider gitmez geçen kış verdiği sözü yerine getirmek ve “konuşmak” için uygun zamanda uygun yerde olduğuna karar verdi.

Savunma Bakanı, âdeti olduğu üzere, tek bir söz etmedi. Sadece kuzeybatı Çin'den gelen görevlilerle yaptığı bir grup tartışması sırasında alenen şöyle dedi: “[Büyük Atılım] sırasında yapılan hatalardan ... Yoltaş Mao Zedung dahil herkes sorumludur.” Bir hafta sonra kaygılarını bizzat Mao'ya anlatmaya karar verdi. Ancak 13 Temmuz pazartesi günü Mao'nun konutuna geldiğinde, kendisine Başkan'ın hâlâ uyumakta olduğu söylendi. O gece görüşlerini bir “fikir mektubu”yla ifade etmeye karar verdi. Yaveri mektubu temize çekti ve Peng ertesi sabah, biraz endişeli bir ruh haliyle mektubu okuması için Mao'ya gönderdi.

Peng'in mektubu Atılım'ın kazanımlarına ilişkin övgüler ile özgül başarısızlıkların karmasından oluşuyordu. Görülmemiş büyüme oranının Mao'nun stratejik çizgisinin “özünde ... doğru” olduğunu kanıtladığını yazıyordu. Mao, “küçük burjuva fanatizmi”nin solcu hatalara yol açmış olduğunu; arka bahçe çelik üretim hareketi sırasında hem “kayıplar hem de kazanımlar” olduğunu (birincisinin ağır bastığı ima ediliyordu); “sosyalist orantılı ve planlı kalkınma yasalarını yeterince anlayamadık” sözlerini, ve iktisadi inşaa'nın HKO'nun Quemoy'u bombalaması ya da Tibet'teki isyanı bastırması kadar başarılı olmadığını iştirmekten hoşlanmamış olabilir. Ne var ki bütün bunlar kendisinin de rahatlıkla söyleyebileceği şeylerdi. Sorun, bütün bu görüşlerin bir arada ifade edildikleri zaman ortaya çıkan kümülatif etkiydi. Mao'ya göre Peng'in mesajının ağırlığı, Büyük Atılım'ın teorik bakımdan doğru olmakla birlikte, gerçekte bir felakete yol açtığını söylemiş olmasından geliyordu. Metinde Başkan'ın kişisel hatalar yaptığını ortaya koyan bölümler de vardı. Bu bölümlerin birinde Peng, Mao'nun “siyaset komutandır” iddiasını ele alarak şöyle diyordu:

Bazı yoldaşlara göre siyasetin komuta etmesi her şeyin yerini alabilir. Onlar bu

yaklaşımın iktisadi inşaaı hızlandırmak için kitlelerin coşku ve yaratıcılığını tam olarak geliştirmeyi... amaçladığını unutmuşlardır. [O] iktisadi ilkelerin yerini alamaz, iktisadi faaliyetteki somut önlemlerin de yerine geçemez.

Peng'in bizzat yazdıklarından daha da sinir bozucu olan, kendisini yargılama konumunda görmesiydi. Mao'nun Hay Ruy'u yapılan siyasal hataları tek tek eleştirdiği için övmesi bir şeydi, "imparatoru azarlamak" ise tamamen başka bir şeydi.

Üç gün sonra, 17 Temmuz günü, konferans sekreterliği, Mao'nun talimatıyla Peng'in mektubunu bütün delegelere dağıttı. Bu gelişme genel olarak, Mao bizzat onaylamasa da, Peng'in görüşlerinin en azından kabul edilebilir bir tartışma zemini oluşturduğunu gösteren bir belirti olarak yorumlandı. Sonraki birkaç gün içinde, aralarında politbüro yedek üyesi ve 1930'lardan beri Mao'nun müttefiki olan Çang Ventian'ın da bulunduğu bazı Merkez Komitesi üyeleri Peng'in görüşlerini destekleyen konuşmalar yaptılar. İki politbüro üyesi, Li Siannian ve Çen Yi de Peng'in görüşlerini onayladıklarını ifade ettiler, diğer pek çoğu kararsız kaldı.

Bu noktada Mao söz aldı ve Peng'in dünyasını yerin dibine batırdı.

Başkan'ın son yıllarda yaptığı konuşmaların çoğu gibi, bu da birbiriyle pek bağlantılı olmayan ifadelerle konudan konuya atlıyordu ve esas konunun kıyısından köşesinden geçen kesinleştirilmemiş düşüncelerle doluydu. Ancak Mao iki meşum ifade kullandı. Peng Dehuay'ın mektubunun, daha önceleri Li Lisan, Vang Ming ve Gao Gang'ın işledikleri türden siyasal bir çizgi hatası olduğunu söyledi. Peng ve taraftarları sağcı idiler. Diğerleri de "tam kıyıda" duruyorlardı. Tereddüt edenleri uyardı. Derhal akıllarını başlarına toplayarak nerede duracaklarına karar vermeliydiler. İkinci olarak Mao, eleştiriden başka hiçbir şey olmadığı takdirde komünist iktidarın çökeceğini belirtti. Böyle bir şeyin gerçekleşmesi halinde, rejimi yeniden kurmak için "ayrılmak, kırsal kesime gitmek, köylülere önderlik etmek ve hükümeti devirmek" niyetinde olduğunu söyledi. Peng'in dogal müttefikleri olan HKO mareşallerine doğrudan meydan okuyan tehditkâr bir ifadeyle şunları ekledi: "Eğer siz, HKO, benim peşimden gelmezseniz, gider ve yeni bir Kızıl Ordu kuranım. [Ancak] HKO'nun peşimden geleceğini umuyorum."

Mao konuşmasını bitirdikten sonra Peng yürüyerek evine döndü. Daha sonra yazdıklarına bakılırsa, "büyük bir iç sıkıntısı" duyuyordu. Hiçbir şey yemeden, gözleri boşluğa dikili saatlerce yatağında yattı. Korumasının çağırdığı doktor Peng'in hasta olması gerektiğine karar verdi. Savunma Bakanı, doktoru bu fikirden vazgeçirdi. "Bir hastalığım olsa bile," dedi, "onu şu anda hiçbir şey iyileştiremez."

Konferans 30 Temmuz'da sona erdi. Ertesi gün Mao, Peng'in kaderini belirlemek için genişletilmiş Politbüro Daimi Komitesi'ni topladı.

Kruşçev bir kez daha onun işini kolaylaştırmıştı. Altı hafta önce, Sovyet liderinin

Mao'ya vaat ettiği örnek atom bombasının Çin'e gönderilmesinin hemen öncesinde Ruslar, nükleer teknoloji anlaşmasını iptal ettiklerini Pekin'e bildirmişlerdi. Şimdi de Peng'in "fikir mektubu"nu yayımladığı hafta içinde Kruşçev komünleri alenen kınıyordu. Mao, Tayvan'ın Merkezi Haber Ajansı'nın Rus liderinin sözlerini onaylayan bir değerlendirmesini hemen çoğalttı ve Luşan'da hazır bulunanlara dağıtılmasını sağladı. Peng ve taraftarlarının Çin'in düşmanlarına, fiilen onlara hizmet etmiyor olsalar da, "objektif olarak" yardım ettiklerine dair bundan daha iyi bir kanıt olabilir miydi? Üstelik Peng ve Çang Ventian yakın zamanda Moskova'yı ziyaret etmişlerdi.

Bu imayı temel alan Mao'nun orada hazır bulunanları, partiye karşı bir komployla yüz yüze bulunduklarına ve Peng ile "askeri kulübü"nün sesini kesmek gerektiğine ikna etmesi zor olmamıştı.

Önemli olan artık Başkan'ın haklı olup olmadığı değil, herhangi birinin ona hatalı olduğunu söyleyecek kadar cesur olup olmadığıydı. Uysal Çu Enlay'ın bu cesarete sahip olmadığı açıktı. Mao'yla karşı karşıya gelmekten kaçınmak, onun siyasal varlığını sürdürmesinin temel şartıydı. Aynısı Liu Şaoçi için de geçerliydi: 1953'te Gao Gang'a sempati gösterdiği için Mao onu asla bağışlamamıştı. Çen Yun hasta olduğu için ortalarda görünmüyordu. Deng Siaoping ise masa tenisi oynarken bacağına kırılmıştı. Lin Piao, Peng'den nefret ediyordu ve Mao'nun bu konuda istediği her şeyi yapmaya hazırды. Yönetimin iç çekirdeğinde sadece, o sırada yetmişli yaşlarında olan saygıdeğer Mareşal Çu De ortalığı yatıştırmaya çalışarak Peng'den yana tavır alacak atılganlığı ya da dürüstlüğü gösterdi. Fakat o da daha sonra özeleştiri yapmak zorunda bırakılacaktı. Diğerleri siyasal bir linç topluluğu oluşturmuyorlardı. Daimi Komite toplantısının, Başkan'ın daha sonra kendisi de tasfiye edilen sekreterlerinden Li Ruy tarafından kelimesi kelimesine tutulan tutanakları, Mao'nun Çin'inde zirvede yaşanan hayatın ne kadar zehirli olduğunu ortaya koyar:

MAO: "Küçük burjuva fanatizmi" dediğin zaman, mızrağın ucunu esas olarak merkezi önderlik organlarına çevirmiş oluyorsun. Hedef, eyalet önderleri ya da kitleler değildir. Benim gözlemim budur... Aslında sen saldırının mızrak başını merkeze yöneltiyorsun. Bunu kabul edebilir ya da büyük olasılıkla kabul etmeyebilirsin. Ancak biz merkeze karşı tavır aldığını düşünüyoruz. Halkı kazanmak ve onu [bize karşı] örgütlemek için mektubunu yayımlamaya hazırlanıyordun...

PENG: Küçük burjuva fanatizmi hakkında yazarken... bunu siyasal bir sorun olarak görüyordum. Onu çok iyi kavrayamadım.

MAO (Peng'in sözünü keserek): Mektup halka açıklanmış bulunuyor; bütün karşıdevrimciler onu alkışlıyorlar.

PENG: Bu size kişisel olarak gönderdiğim bir mektuptu... Üzerine şöyle yazdım: "Lütfen denetleyiniz, haklı olup olmadığımı değerlendiriniz ve bana tavsiyelerde bulununuz." Bu mektubu yazmaktaki amacım bir referans noktası oluşturabilmektir ve yazdıklarımı sizin dikkatinize sundum.

MAO: Bu doğru değil... Bir sorun çıktığında, onu doğrudan ele almıyorsun... İnsanlar [seni tanımayan insanlar] senin, basit, dürüst ve açık sözlü olduğunu düşünüyorlar. Seni ilk gördüklerinde böyle düşünüyorlar. [Ama daha sonra] ne kadar sinsi olduğunu... anlıyorlar. Yüreğinin derinliklerinde neler olduğunu kimse göremiyor. Daha sonra senin ikiyüzlü biri olduğunu düşünüyorlar... Sen bir sağ oportünistsin. [Mektubunda belirttin] parti önderliği iyi değildir. Sen proletaryanın bayrağını gasp etmek istiyorsun.

PENG: Mektup kişisel olarak size gönderildi. Hiçbir [hizip] faaliyeti içinde olmadım.

MAO: Oldun.

PENG ÇEN: Grup tartışmaları sırasında, olup bitenlerden Yoldaş Mao dahil olmak üzere herkesin sorumlu tutulması gerektiğini söyledin... O sırada kime saldırıyordun?...

HE LONG: Başkan'a karşı çok derin bir önyargın var. Mektubun önyargılı fikirlerle dolu olduğunu gösteriyor.

ÇU ENLAY: Sağ oportünist bir tutumu benimsedin. Mektubunun hedefi partinin genel çizgisiydi...

MAO: Parti'nin dağılmasını sağlamak istedin. Senin bir planın var, bir örgütün var, hazırlıkların var, sağ bir tutumdan doğru çizgiye saldırıyorsun... [Yen-an'da] kırk gün ananı becerdiğimi [söylüyorsun]. Şimdi önümüzde yirmi gün var. Tatmin olmak için bu kez sen kırk gün benim anamı becermek istiyorsun. Ben de sana yeterince becerdiğini söylüyorum.'

PENG: Böyle düşünüyorsanız söyleyecek sözüm yok.... [Fakat] endişelenmeniz gereksiz, intihar etmeyeceğim; asla bir karşıdevrimci olmayacağım, buradan gidip tarlalarda çalışabilirim.

2 Ağustos günü, Merkez Komitesi, Daimi Komite'nin aldığı kararı onaylamak için toplandı. Peng'in astı olan askeri komutanlardan birkaçı onu savunmaya çalıştılar ve anında tasfiye edildiler. Savunma Bakanı, Mao'ya yazdığı mektubu "bir dizi saçmalık" olarak nitelendirdiğini ve "aşırı derecede hatalı kişisel önyargılar" nedeniyle Mao'nun "yüksek prestiji"ne zarar verdiğini itiraf ettiği bir konuşma yaparak kendisini iyice alçalttı. Hiç ge-reği olmayan bir konuşmaydı bu. Daha sonra kendisi de pişman oldu.

MK, karar metninde onu "parti karşıtı sağ oportünist bir klişe" başkanlık etmekle;

“Mao’ya kötü niyetli saldırılar”da bulunmakla; “mevcut durumu siyah renge boyamak” için “geçici ve kısmi eksiklikler” üzerinde odaklanmakla; Gao Gang’la “parti karşıtı ittifak” kurmakla; ve “partiye karşı uzun vadeli faaliyetler”le uğraşmakla suçladı. Bütün bunlar yetmezmiş gibi, Peng, Çang Ventian ve klik oluşturdıkları iddia edilen diğerleri, iç savaş döneminde partinin içine yerleşmiş “burjuvazinin temsilcileri” olarak betimlendiler.

Gene de bir çelişki vardı. Partiden atılma gerekçesi olabilecek ayrıntılı suç listesine rağmen (bu türden suçlamalara maruz kalan alt düzey bir görevli, uzun süre kalmak üzere çalışma kampına gönderilir ya da idam edilirdi), Merkez Komitesi “komplocular”ın sadece parti üyeliklerinin sürmesine değil, hükümetteki sorumlulukları alınan Peng ile Çang Ventian’ın politbüro görevlerini de sürdürmelerine hükmetti.

Bu tutum Mao’nun uzun bir geçmişi olan “hastayı kurtarmak için hastalığı tedavi etme” siyasetinin bir örneği olarak sunuldu. Aslında bu tutum, daha çok, Peng’in HKO ve parti saflarındaki konumuyla ilgiliydi. Kore’de Çinli Gönüllüler’e önderlik etmiş, Devrimci Savaş’ın büyük kahramanlarından birinin; çileci bir hayat yaşamış ve ahlâki bakımdan kendini kanıtlamış, dürüstlüğüyle ün kazanmış bir adamın itibarını yok etmek, Mao için bile kolay değildi. Özel olarak Peng’in “sürpriz saldırı”sına öfkelenmeye devam etse bile, dışa karşı Başkan’ın bağışlayıcı görünmekten başka seçeneği yoktu.

Bir ay sonra, Mao’nun uzun süredir Peng’in yerine geçmesi için hazırlamakta olduğu Lin Piao Savunma Bakanlığı’na atandı. Lin’in sağlık durumu iyi değildi ve 1949’dan beri kamuoyu önünde pek az rol üstlenmişti. Ancak Mao’ya sadık biriydi ve Peng’in askeriye içindeki etkisini söküp atmak için canla başla çalışıyordu. Askeriye, 1950’lerde ve 1960’larda, iç savaş dönemindeki kadar olmasa da, Mao’nun siyasal iktidarının sağlam temelini oluşturunuyordu. Çongnanhay’daki evinden Pekin’in kuzey kesiminde bulunan eski Yazlık Saray’ın bahçesindeki bir binaya taşınan Peng, hayatının altı yılını, fiilen ev hapsi altında, dışa kapalı olarak geçirdi. Resmi konumu sürse de bir daha ne politbüro toplantılarına katıldı ne de resmi bir görev aldı. Kariyeri sona ermişti.

Peng’in çalışma arkadaşlarının ona karşı saflaşmalarına yol açan, sadece kişisel korkaklık ya da siyasal özçıkar değildi. Politbüro’nun bu şekilde hareket etmesinin sebebi, Mao’nun bu şekilde hareket edilmesini sağlamasından ibaretti.

Başkanı eleştirmenin parti yönetimini devirmekle eşanlamlı görülmesi *zorunlu* değildi. 1949’dan beri her zaman böyle olmamıştı. Ama bu kez, aylarca insanları konuşmaya zorladıktan, konuşanların cezalandırılmayacağı belirtildikten sonra, birileri tam da bunu yaptıkları anda, Mao eleştirilere katlanamamıştı. Luşan’daki toplantı sırasında Çang Ventian, Mao’yu özellikle öfkelen diren bir pasajda, Büyük Atılım sırasında yaşanan bütün

sorunların tek bir temel nedeni olduğunu söylemişti: Parti içi demokrasi eksikliği. Bu, her konuda tek bir adamın karar vermesi anlamına geliyordu. Çang Ventian konferansta şöyle demişti: “Biri çıkıp farklı bir şey söylediğinde, hemen kuşkuculukla, kararsızlıkla ya da ‘beyaz bayrak’ çekmekle suçlanıyor. Neden? Olumsuz görüşler neden hoşgörüy-le karşılanmıyor?... Korkulacak ne var?”

Gerçekten de neden korkuluyordu? Mao, yapılmasını bizzat istediği eleştirilere neden katlanamıyordu?

Peng vakasında özel etkenler de vardı. İç çevrenin kapalı ortamında Başkan, görüşleriyle kendi görüşlerini güçlendiren kişilerin etkisine açıktı. Peng’in mektubuna nasıl bir tepki göstereceğine karar verdiği o kritik iki gün içinde, her ikisi de Büyük Atılım’ın ön cephesinde yer alan ve bu nedenle herhangi bir siyaset değişikliğine çok duyarlı olan Kang Şeng ve solcu Şanghay Birinci Sekreteri Ke Çingsi, Başkan’ın, Savunma Bakanı’nın bir muhalefet kampanyasına orkestra şefliği yaptığına ilişkin kuşkularını ustalıkla körüklemişlerdi. Üstelik kendi siyasetlerini eleştirme cüreti gösteren kişinin, daha uygun biri değil de, Peng gibi on yıllardır çekişme halinde olduğu, inatla bağımsız düşünen biri olması, Mao’nun tepkisini daha da şiddetlendirmişti.

Mektubun dağıtıldığı gün, Mao, yardımcısına şöyle dedi: “Peng Dehuay söz konusu olduğunda daima uyguladığım bir kural vardır. Saldırdığında karşı saldırıya geçerim... [Onunla ilişkilerde] % 30 işbirliği, % 70 çatışma vardır. Ve bu durum 31 yıldır bu şekilde sürüp gider.”

Durumu ağırlaştıran bu koşullar olmasaydı da, Mao hiç kuşkusuz aynı şekilde davranırdı. 1950’lerin sonuna gelinirken, “anlaşmazlık” sözcüğü, Mao’nun zihninde, “muhalefet” sözcüğüyle özdeşlendi. Bu “anlaşmazlık” ister Yüz Çiçek Hareketi sırasında entelektüellerden, ister parti içinkilerden gelsin, durum değişmiyordu.

“Yüz Çiçek” hareketinden sonra Mao, proletarya ile burjuvazi arasındaki sınıf mücadelesinin Çin toplumu içinde uzun yıllar boyunca devam edeceği uyarısında bulunmuştu. Şimdi aynı durumun parti için de geçerli olduğunu söylüyordu:

Luşan’daki mücadele bir sınıf mücadelesiydi ve iki büyük uzlaşmaz sınıf, proletarya ile burjuvazi arasındaki ölüm kalım mücadelesinin bir uzantısıydı. Bu tarz mücadele en az yirmi yıl ve muhtemelen yarım yüzyıl boyunca partimizin içinde... sürecektir... Çelişkiler ve mücadele sonsuza kadar devam edecek, aksi halde dünya artık yaşanmaya değer olmayacaktır.... Burjuva siyasetçileri Komünist Parti’nin felsefesinin bir mücadele felsefesi olduğunu söylerler. Bu doğrudur, ancak mücadele tarzları dönemlere göre değişiklik gösterir.

Mao’nun hayatının son yıllarına hâkim olan bir anlayışın temelleri böylece atılmış oldu.

Bu anlayışa göre, partinin içinde, devrimci saflık eğer korunacak idiyse, her ne pahasına olursa olsun zincire vurulması gereken bir “burjuvazi” de olacaktı.

“Yüz Çiçek” sırasında Sağcılığa Karşı Kampanya aracılığıyla Çinli entelektüellerin susturulması gibi, Luşan konferansında da Peng Dehuay’ın tasfiye edilmesiyle Mao’nun Parti içindeki yakın çalışma arkadaşları susturuldu. Çu De, Daimi Komite’ye şunu sormuştu: “Bizi seven insanlar konuşmazlarsa, kim konuşmaya cesaret edecek?” Başkan’ın bu soruya yanıtını artık biliyordu. Mao hayatta olduğu sürece bir politbüro üyesi bir daha asla onun siyasetlerine açıktan meydan okumadı.

Rahatsız edici bir benzerlik daha vardı. Sağcılığa Karşı Kampanya sırasında yarım milyon kurban verilmişti. Atılım’ı eleştirenlere karşı bir hareket olarak bilinen “Sağ oportünizm”e karşı kampanya, on kat daha fazla siyasal kan kaybını tetikledi: Çoğu parti üyesi ya da alt düzey görevli olan altı milyon insan eleştirildi ve bu insanlarla sözde Mao’nun siyasetlerine karşı çıktıkları için mücadele edildi. Siçuan’da tabanda yer alan kadroların % 80’i azledildi. 1957’de olduğu gibi, yerel parti sekreterleri, asları için tasfiye kotaları oluşturdu. Bazı bölgelerde sadece bireyler değil gruplar da suçlandı. Gene pek çok kişi intihar etti. Bir eyaletin Birinci Sekreteri “Herkes tehlikedeydi,” diyordu o günleri hatırlarken. “Anneler, babalar, kocalar ve eşleri birbiriyle konuşmaya cesaret edemiyorlardı.”

Daha da kötüsü gelecekti.

Sözde “sağcılar”a karşı geliştirilen saldırı iki yıl önce olduğu gibi, bu kez de solcu bir yükselişe yol açtı. Mao’nun yılın birinci yarısında Büyük Atılım’ı ılımlı hale getirmek için gösterdiği çabalar ansızın tersine döndü. Peng’in hatalı olduğunu kanıtlamak için, onun kınadığı siyasetler büyük bir azimle yeniden canlandırıldı. Mao bir kez daha bol keseden üretim rakamları oluşturarak hayal görüyordu: Yüzyılın sonunda yılda 650 milyon ton çelik ve belki bir milyar ton tahıl.

Bu yenilenen bolluk anlayışı şiddetli bir gıda maddesi kıtlığıyla çakıştı. Güneydeki sellerle kuzeydeki kuraklığın aynı zamana rastlaması yüzünden 1959’da uzun yılların en kötü hasadı gerçekleşti. Hükümet 270 milyon tahıl toplanacağını ilân etmişti. Mao’nun ölümüne kadar açıklanmayan gerçek rakam ise 170 milyon tondur. Çin’de yaşanan açlık 1949’da sona ermemiştir. Kış aylarının çoğunda çeşitli eyaletlerde hâlâ açlık yaşanıyordu. 1959’da Kızıl Çin’in onuncu kuruluş yıldönümü kutlamaları yapılırken yüz milyonlarca insan açlık çekiyordu. Komünistlerin zaferinden beri ilk kez kitlesel açlık görülüyordu.

Karşılıklı gerilimlere rağmen hâlâ Çin’in yegâne müttefiki olan Sovyetler Birliği’yle olan ilişkiler de ansızın kötüleşmeye başladı. O bahar Tibet’te yaşanan isyan ve ardından Dalay Lama’nın kaçıışı Hindistan’la sürtüşmelere yol açtı; ağustos ayında, Luşan plenumunun sona ermesinden yaklaşık on gün sonra bir sınır çatışması oldu ve Hintli bir asker öldü. Kruşçev’in tarafsızlığını ilân etmesi Mao’yu öfkeliendirdi. Kruşçev, Çin’i çok rahatsız eden barış içinde bir arada yaşama siyasetini kutsamak için çıktığı başarılı ABD se-

yahatinden döndükten bir ay sonra, görünüşte onuncu yıl kutlamalarına katılmak için, ama aslında ilişkileri normal bir zemine oturtmak için son bir girişimde bulunmak amacıyla Pekin'e uçtu. Daha ilk adımda bozguna uğradı. Rus liderin nükleer işbirliği anlaşmasını iptal etme kararı, Amerikan emperyalizmine kur yapması, son aylarda Tayvan'ın ancak barışçı yöntemlerle yeniden kazanılabileceğini ısrarla belirtmesi ve Hindistan konusundaki tavrı; bütün bunlar, Mao'ya göre bilinçli ihanet eylemlerinden ibaretti.

Taraflar üç gün boyunca tartıştılar. Hiçbir sonuç alınamadı.

Mao'nun zihnini 1956'da meşgul etmeye başlayan, Sovyet liderliğinin "Leninizm kılıcı"nı terk etmekte olduğu kuşkusu giderek daha belirgin hale geliyordu. Stalin döneminde olduğu gibi, Rusya'nın kendi çıkarlarına öncelik verdiğine, Çin'in çıkarlarını ise ikinci planda gördüğüne karar verdi. Bu seyahat Kruşçev'e de yolların nihai olarak ayrıldığını gösterdi. Mao'nun, kavgacı, ikiyezül ve milliyetçi olduğuna karar verdi. Bir kardeşlik ilişkisi için gerekli temeller artık yoktu.

Şubat 1960'da Moskova'da yapılan bir Varşova Paktı toplantısında taraflar bloğun doğu Avrupalı üyelerinin önünde barış içinde bir arada yaşama konusundaki görüş ayrılıklarını açıkça dile getirdiler. Nisan ayında Mao'nun bizzat düzelttiği, Lenin'in doksanıncı doğum günü için yazılan bir makalede *Halkın Günlüğü* Çin'in tutumunun ideolojik temellerini ortaya koydu. Makalede emperyalizm var olduğu sürece savaşların olacağı belirtiliyordu; barış içinde rekabet, "eski revizyonistler ile onların modern karşılıkları" tarafından tezgâhlanan bir sahtekârlıktı. Her iki taraf da öteki komünist partilerden destek sağlamak için nabız yoklamaya başladı. Bunu, kaçınılmaz biçimde açık mücadele izledi. Haziran'da yapılan Romanya Parti Kongresi'nde Kruşçev ilk kez Mao'yu, isim vererek, "aşırı solcu, aşırı dogmatist ve bir sol revizyonist" olarak kınadı. Mao, tıpkı Stalin gibi, "kendi çıkarından başka hiçbir şeye aldırmanın, modern dünyanın gerçeklerinden kopuk teoriler geliştiren" biri haline gelmişti. Çin'i temsil eden Peng Çen aynı tarzda yanıt verdi. Kruşçev'in, Marksist olmayan görüşleri zorla kabul ettirmek için, "ataerkil, keyfi ve zalim" bir tarzda davranmakta olduğunu söyledi.

Üç hafta sonra Sovyet liderliği, bütün Rus uzmanların geri çekileceğini ve her türlü Rus yardımının durdurulduğunu Çin'e resmen bildirdi. İnşaatı yarım kalmış fabrikalar terk edildi; projeler yırtılıp atıldı; araştırma projeleri durduruldu. Yaklaşık 1.400 Sovyet uzmanı, aileleriyle birlikte özel trenlere bindirilerek Moskova'ya getirildi.

Kruşçev'in niyeti, yardımcılarının iddia ettikleri gibi, Mao'yu geri adım atmaya zorlamak idiyse, vahim biçimde yanlış hesap yapmıştı. Komünler ve Mao'nun Büyük İleri Atılım stratejisi hakkında özel kuşkuları olan Çinli önderler bile yapılanları savunmaya başladılar. Rusya'nın ihaneti, Mao'nun, Çin'in sosyalizme giden kendi yolunu bulması için yaptığı ısrarların doğruluğunu kesin biçimde kanıtlamıştı. Çin bir daha asla yabancı bir güce güvenmeyecekti.

Bununla birlikte, Sovyet eylemi Çin'in tam belini doğrultmaya başladığı bir sırada muazzam bir iktisadi hasara yol açtı.

Temmuz'da 1960 hasadının önceki yıla göre daha kötü olacağı anlaşıldı. Bu durum kısmen hava koşullarına atfedildi. Bütün ekilebilir toprakların üçte birinden fazlasını oluşturan 400 milyon dönümden fazla toprak yüz yılın en kötü kuraklığının pençesine düştü. Şandong'da on iki ana ırmağın sekizi tamamen kurudu. Sarı Irmak bile insanların sığ yerlerden yürüyerek karşıya geçebilecekleri kadar zayıfladı. İlk kez böyle bir şey görülüyordu. Ardından taşkınlar geldi. İki yüz milyon dönüm daha tahrip oldu. Açlıkla geçen bir kışın ardından köylünün ne mücadele edecek gücü kalmıştı, ne de (daha kötü) Atılım çılgınlığının yol açtığı aksamalar yüzünden mücadele edebilecek araçlara sahipti. Genç bir asker, "İnsanlar çalışamayacak kadar açlar, domuzlar ayakta duramayacak kadar açlar," diye şikâyet ediyordu. "Komün üyeleri soruyorlar: 'Başkan Mao bizi aç mı bırakacak?'" O yıl Çin aç kaldı. Toplanabilen tahıl miktarı 143 milyon ton gibi önemsiz bir düzeydeydi. Pekin'in eteklerinde bile insanlar ağaç kabuğu ve yabani ot yiyorlardı. Çin'in en iyi durumda olan kentinde, başkentte, yıllık ölüm oranı iki buçuk kat arttı. Anhuy'un, solcu eyalet sekreterlerinin Atılım'ı en güçlü biçimde geliştirdikleri Henan ve Siçuan kesimlerinde nüfusun dörtte biri açlıktan öldü. Erkekler, alıcı çıktığında karılarını satıyorlardı. Kadınlar satılmaktan memnundular, çünkü satılmak hayatta kalmak anlamına geliyordu. Eşkiyalık yeniden başladı. Mao'nun gençlik yıllarında yaşanan kıtlıklarda olduğu gibi yamyamlık yaygındı. Köylüler kendi çocuklarını yememek için birbirlerinin çocuklarını yiyorlardı.

Ülke çapında yaşanan felaketin boyutlarını gösteren ayrıntılı rakamlar politbüro üyelerinden bile saklandı. Bu konuda sadece Daimi Komite'ye bilgi veriliyordu.

1959'da ve 1960'da yaklaşık 20 milyon köylü açlıktan öldü ve 15 milyondan az çocuk doğdu, çünkü kadınlar gebe kalamayacak kadar zayıflamışlardı. 1961'de beş milyondan fazla insan açlık yüzünden yok olup gitti. Çin o zamana kadar başına gelen en büyük felaketi yaşıyordu. Yaşananlar, 1870'teki büyük kıtlıktan, Tayping İsyanı'ndan bile daha kötüydü.*

Mao kendi yanlışlarının yol açtığı yıkım üzerine derin düşüncelere dalarken, uzun süredir ertelediği "ikinci cephe"ye çekilme vaadini hüzünlü bir tavırla uygulamaya başladı. Büyük Atılım kıyamet benzeri bir başarısızlıkla sona ermişti. Mao'nun genel bolluğa ilişkin muhteşem düşleri destansı bir dehşete dönüşmüştü. Çin'i büyük bir iktisadi güç haline getirme fikrini, 1960 yılının sonunda ebediyen terk etti ve bu konuyu bir daha asla ağzına almadı.

* Mao, Peng'in daha önce söylediği sözleri kastediyor. Mareşal bu sözleri 1945'te Yedinci Kongre'den önce maruz kaldığı eleştiriler (Yüz Alay Kampanyası'yla ilgili olduğu anlaşılan) için söylemişti. "Yenan'da kırk gün anamı becerdiniz," demişti Peng. "Ben ise Luşan'da sadece on sekiz gündür sizin ananızı beceriyorum ve beni durdurmak için ortaya çıkıyorsunuz!"

14. BÖLÜM

Ölümsüzlük Hayalleri

Mao'nun müthiş çılgınlığının yol açtığı servet ve nüfus kaybının ardından normal debilecek bir duruma dönmek beş yılı aldı.

İyileşmenin ilk yılı ya da resmen denildiği gibi, “ayarlama, güçlendirme, iyileştirme ve toparlama” dönemi, Halk Cumhuriyeti'nin parçalanmasını engellemek için ne tür önlemler almak gerektiğini keşfetme çabalarıyla geçti. HKO'ya, Siçuan'da ve diğer üç batı eyaletinde, yanı sıra Tibet'te açlık çeken köylülerin başlattıkları silahlı isyanları bastırma görevi verildi. Henan'da komünlerin öz savunması için kurulan milis ortalığı yakıp yıkmaya, silahlı soygun yapmaya, kadınlara tecavüz edip adam öldürmeye devam ediyordu. Köylüler milise “eşkiya krallar,” “kaplan sürüleri” ve “adam döven çeteler” diyordu. Atılım'ın yol açtığı aşırılıkların en çarpıcı olduğu Henan ve Şandong'un pek çok bölgesinde hükümet otoritesi kalmamıştı. Liu Şaoçi uyarıda bulunarak, Çin'in, 1920'lerin başındaki Sovyetler Birliği'nin yaşadığı iç savaşı andıran bir anarşiyle yüz yüze gelmekte olduğunu söyledi

Kentlerdeki gıda maddesi kıtlığının etkilerini azaltmak için 25 milyon kentli kırsal kesime sevk edildi. Mao, bu uygulamayı, hayranlıkla, “Belçika gibi orta büyüklükte bir ülkenin nüfusunu nakletmeye eşit” bir başarı olarak betimledi. O sırada hayatta kalanları beslemek için bile muazzam miktarda tahıl ithal etmek gerekiyordu. 1961'de yaklaşık altı milyon ton buğday yurtdışından, daha çok Avustralya ve Kanada'dan, hattâ bir miktarı ABD'den satın alınarak Avrupa üzerinden ülkeye getirildi. İthalat 1970'lere kadar bu düzeyde kalacaktı.

Bu adımlar atılırken, Liu ve çalışma arkadaşları, Büyük Atılım sırasında temel alınan hatalı varsayımları yeniden incelemeye başladılar.

Zorluk, her zamanki gibi, Mao'dan kaynaklanıyordu.

Mao'nun “ikinci cephe”ye çekilmesi iktidardan ayrılması değil, sadece onu farklı bir tarzda kullanması anlamına geliyordu. Daha önceleri Başkan hızı belirlemiş ve herkes onu izlemişti. Bu kez Mao, Politbüro Daimi Komitesi'nin önderlik etmesini, ancak bunu

kendi düşüncesiyle uyum içinde yapmasını bekliyordu. Peng Dehuay Mao'nun bizzat belirlediği siyasetlerin sorgulanmasına izin vermesinin bedelini öğrenmişti. "Birinci cephe"de olmanın tehlikelerini keşfetme sırası, bu kez Liu ve Deng Siaoping'e gelmişti. Mart 1961'de Deng tarım siyasetinin kuzeyde ve güneyde farklı biçimlerde ele alınması gerektiğini (onun onayını almaksızın) öne sürdüğünde, Mao şu soruyu ortaya attı: "Bu kararı hangi imparator aldı?"

Bunun üzerine herkes aşırı tedbirli davranmaya başladı. Başkan'ın nasıl düşündüğü anlaşılan kadar, Büyük İleri Atılım'ın "icatlar"ını, bütün o komünleri, kolektif yemekhaneleri, parasız tedarik sistemini gözden geçirme girişimlerinden kesinlikle kaçınıldı. Böylece, Mart 1961'de Merkez Komitesi komünal beslenme uygulamalarının değerini bir kez daha onayladı. Ancak bir ay sonra Mao, kitlesel yemekhanelerin "üretimi geliştirme konusunda bir engel ve parti ile kitleler arasındaki ilişkilerde bir kanser" haline gelmiş olduğunu öne süren bir raporu onayladığında, çalışma arkadaşları tutumlarını derhal değiştirdiler. Başkan'ın yeni çizgisi, birkaç gün içinde, o sırada Hunan'da bir teftiş seyahatine çıkan Liu Şaoçi ve Hebey'i ziyaret eden Çu Enlay tarafından aynen tekrarlandı. Hemen ardından Deng Siaoping, Peng Çen ve Çu De de aynı yönde görüş bildirdiler. Bu olayın yankıları çalışma kamplarında bile hissedildi. Çin'in tutsak nüfusu arka bahçede çelik üretme kampanyası sırasında eritilmiş olan demir mutfak eşyalarının yerine, alüminyumdan yapılmış kap kacak üretmeye başladı. Böylece, kolektif yemek pişirme uygulaması sona erdiğinde, köylü hane halkları, kendi evlerinde yemek pişirmek için gerekli araçlara bir kez daha sahip olabildiler.

Haziran ayında tedarik sistemi de ortadan kaldırıldı. Özel kullanıma tahsis edilebilecek toprak miktarı artırıldı. "Daha çok çalışana daha çok ücret" ilkesi, "çalışmayan yemeyecek" Leninist sloganıyla birlikte yeniden uygulamaya konuldu. Aslında bu, kitlesel açlığın yaşanmakta olduğu bir sırada oldukça acımasız bir uyarıydı. Atılım sırasında yasaklanan kırsal fuarlar ve pazarlar yeniden açıldı. Seyyar satıcılar da yeniden sokaklarda boy gösterdiler.

Nihayet Eylül ayında Mao son bir taviz verdi.

Yaz aylarında, önderliğin onayıyla, pek çok komün daha kolay yönetilmelerini sağlamak için başlangıçtaki büyüklüklerinin yarısına ya da üçte birine kadar küçülecek şekilde bölündü. Mao bu kez çalışma arkadaşlarına, her hane halkına sarf edeceği emeği ve hasattan düşen payı tahsis eden temel yönetim biriminin de küçültülmesine; bu birimin çeşitli köyleri gruplaştıran "üretim tugayı"ndan, "üretim ekipleri"ne, beş ya da altı yıl önce oluşturulan özgün tek köy kooperatiflerine eşitlenecek şekilde dönüştürülmesine karar verdiğini bildirdi. Amaç, köylülerin kendi kaynaklarını öteki komünlerdeki ailelerle bir havuzda toplamaları yerine, kendi ödülleri doğrudan kendi çabalarıyla ve komşularının çabasıyla birleştirerek güdülenmelerini yeniden sağlamaktı.

Aslında bu uygulama Mao'nun 1958'de belirlediği ilkelere ters düşüyordu. O zaman komünlerin üstünlüğünün "önce büyük; ikinci olarak da kamusal mülkiyetli" olmalarından kaynaklandığını ilân etmişti. Şimdi ise umut edebileceği tek şey, sadece komün kavramının açlığın ve ülke çapında yaşanan moral bozukluğunun yol açtığı saldırılar karşısında korunabilmesinden ibaretti.

Ancak Başkan'ın önleyici geri çekilme hamlesinin bu kez de yeterli olmadığı ortaya çıktı.

Sorun kısmen, son yıllarda çok fazla dönüş ve değişikliğin yapılmasından kaynaklanıyordu. Yerel kadrolar politbüro emretse bile çizgi değiştirmekte duraksıyorlar; rüzgârın tekrar yön değiştirmesinden ve sağcı olarak kınanmaktan korkuyorlardı.

Bazıları da solcu siyasetlerle öylesine özdeşleşmişlerdi ki, Büyük Atılım'ı açıktan reddetmeleri siyasal bakımdan kendi hatalarını sergilemelerine yol açacaktı. Aralarında sadece yerel kadrolar değil, Kang Şeng gibi politbüro radikalleri, Şanghay'da Ke Çingşi ve Siçuan önderi Li Kingçuan gibi kişiler vardı. Bunlar ayak sürüyorlardı. Li Kingçuan, biz-zat Mao kitlesel yemekhaneleri mahkûm ettikten sonra bile, onları savunma noktasına geldi.

Üstelik her iki grup da, Başkan'ın, olayların zorladığı yönde değişiklik yapma konusunda derin bir kararsızlık içinde olduğunu görüyordu. Başkan önceki siyasetlerin hatalı olduğunu kabul etmiyordu. Bu konuda gidebileceği en ileri noktada, kimsenin hatadan başışık olmadığını söylemekten ibaretti. Üstelik o yıl içinde ticaret ve sanayiye canlandırmak; bilim, eğitim, edebiyat ve sanat alanında yeni çabalar gösterilmesini teşvik etmek için hazırlanan yeni planlar yapısal belirsizlikler içeriyor (Mao'nun onayını almak için bu zorunluydu), bu da yetkililerin onları siyaset rüzgârına göre bazen radikal bazen de ılımlı biçimde yorumlamalarına yol açıyordu. Çu Enlay, yeni siyasetlerin temelini oluşturan istikrarsız uzlaşmanın, yetkileri "bir yanda sınıf mücadelesi verirken, öte yanda birleşik cepheyi güçlendirme"ye zorladığını görüyor, ideolojik tutarlılığı sağlamanın imkânsız olduğunu gayet iyi anlıyordu.

Mao'nun çalışma arkadaşları, bu koşullar altında, Başkan'ın belirlediği parametrelere kesinlikle uymaya devam ettiler.

Çelik ve kömür hedefleri, 1957'den beri ilk kez, gerçekte bağlantılı düzeylere indirildi. Sanayi işçilerinin ikramiye almalarına tekrar izin verildi ve fabrika yöneticilerine eski yetkileri geri verildi. Deng, Liu ve Dışişleri Bakanı Çen Yi (her zaman ihtiyatlı Çu Enlay değilse de) Mao'nun üstü kapalı hatalar yapıldığı itirafı üzerine işbirliğine gittiler. Deng ve Liu ziyaret ettikleri bölgelerdeki köylülerin anlattıklarından alıntı yaptılar. Köylüler, kıtlığın "% 30 doğal afetlerden, % 70 insani hatalardan" kaynaklandığını söylüyorlardı. Ancak hiçbirisi hataların ne olduğunu ve bunları kimin yaptığını söylemiyordu.

Çıkışsızlık böylece devam etti.

Sonbahar ayları boyunca, “ikinci cephe”deki yeni rolüne uyum sağlayan Mao sessizliğini korudu. Çalışma arkadaşları daha gerçekçi olmaya çalıştılar, ancak bunu kimseyi ikna edemeyen çift anlamlı sözlerle yaptılar. Alt düzey görevliler daha açık işaretler bekleyerek kendilerini tutuyorlardı.

Sonuç olarak aralık ayına gelindiğinde ekonominin kıpırdadığını gösteren hiçbir belirti olmadı. Anhuy ve en ağır darbeyi yiyen diğer eyaletlerdeki kadrolar “hane halkı sorumluluk sistemi” denilen bir uygulamaya başladılar. Bu sisteme göre toprak bireysel olarak işlenmek üzere aile birimlerine kadar daraltılıyordu. Yerlisi olduğu Siçuan’ı ziyaret eden Çu De, köylülerin kendilerine ait ekinleri artırmak için komünleri terk ettikleri vakalarla karşılaştı ve o sırada yaşanan uç noktada bu türden çarelerin resmi olarak onaylanıp onaylanmayacağını sordu. “Kâğıda dökmeseniz bile, bu türden uygulamalar olacak,” diyordu.

Mao’ya göre, bu gelişmeler, kırsal kesimdeki kolektifleştirme hayaletinin tamamen dağılmakta olduğunu gösteriyordu.

Bu gelişmeler üzerine Mao 1962 yılının ocak ayında Pekin’de bir Merkez Komitesi çalışma konferansı topladı. Konferansa, bu türden toplantılara normal olarak katılan iki ya da üç yüz üst düzey yetkilinin yanı sıra, bütün Çin’deki ilçe ve komün parti komitelerinden gelen 7.000’den fazla kadro da katılacaktı.

Bu olağanüstü toplantının ardındaki fikir, onun bir dönüm noktası olmasıydı. Ancak Mao’nun sosyalist değerlerdeki aşınmayı durdurma çağrısı yapmak için konferans istediği yerde, Liu Şaoçi ve diğer “birinci cephe” önderleri bunu bir hakikat anı olarak değerlendirdiler. Nihayet geçmiş hatalardan dersler çıkarılabilecek ve parti mutabakatla belirlenen siyasetler temelinde yeni bir başlangıç yapacak, toplantıya katılan yerel kadrolar bu siyasetleri doğrudan ve ikna edici biçimde tabana aktaracaklardı.

Liu, Mao’nun “her kritik anda” derhal meselenin özüne inerek yaptığı doğru önderliğe ilişkin övgülerle dolu bir raporla ortamı hazırladı. “Belirtmek gerekir ki,” diyordu, “şu son birkaç yıl içinde çalışmalarımızda görülen eksikliklerin ve hataların esas sorumluluğu parti merkezine aittir.” Suçlunun bu şekilde belirlenmesi tabanın kendi taleplerini ortaya koymasına yol açtı. Ne Liu ne de bir başkası açık bir oturumda görüşlerini açıkça ortaya koymaya hazırды. Fakat birkaç gün sonra, komitede, kuzey Çin önderi Peng Çen daha açık bir tutum aldı. Parti merkezinin, Mao, Liu Şaoçi ve Politbüro Daimi Komitesi’nin diğer üyelerinden oluştuğunu söyledi. Hatalı oldukları ölçüde onların da sorumlu tutulmaları gerekiyordu. Peng, bizzat Mao’nun hatalardan bağışık olmadığını söyleyerek devam etti. “Üç ya da beş yıl” içinde komünizme geçileceğinden söz eden ve şimdi terk edilmiş bulunan kitlesel yemekhanelerin arkasında duran oydu. Başkan, “sadece binde bir hatalı” bile olsa “özeleştirme yapmaması itici” olacaktı.

On gün sonra Mao yanıt verdi:

Merkezin yapmış olduğu her hatadan doğrudan benim sorumlu olmam gerekir ve aynı zamanda ben Merkez Komitesi'nin Başkanı olduğum için dolaylı olarak da sorumluyum. Başkalarının kendi sorumluluklarından yan çizmelerini istemem. Sorumlu tutulması gereken başka yoldaşlar da vardır, ancak esas olarak benim sorumlu tutulmam gerekir.

Bir “özeleştiri” olarak bu sözler gayet yetersizdi. Mao sadece kişisel yargı hataları yaptığını kabul etmemekle kalmıyordu. Sözlerinde, özür dilediğini gösteren en ufak bir işaret, milyonlarca insanın ölmesi karşısında en ufak bir pişmanlık ifadesi, kendi siyasetlerinin yol açtığı felaketin gerçek boyutlarına ilişkin tek bir itiraf yoktu. Bunun yerine, önderliğin bütün düzeylerinde “herkesin kendi sorumluluğu” olduğunu belirterek ve diğerlerini de yaptıkları hatalarla yüzleşmeye zorlayarak kendi hatalarını görelî hale getirmeye çalıştı.

Sorumluluk almaktan ... korkanlarınız, insanların konuşmasına izin veremeyenleriniz, kendilerini kaplan gibi görenleriniz ve hiç kimsenin kıcına dokunmaya cesaret edemeyeceğini sananlarınız; bu tavrı benimseyen sizler, her kim olursanız olun, 10'da 10 başarısız olacaksınız. İnsanlar her şeyi söyleyeceklerdir. Gerçekten, hiç kimsenin sizin gibi kaplanların kıcına dokunmaya cesaret edemeyeceğini mi sanıyorsunuz? Bal gibi ederler!

Mao'nun asgari düzeyde de olsa sorumluluğu üstlenmesi toplantıyı elektriklendirdi. Daha fazla konuşması gerekmedi: Onu yanıltmaz görmeyi öğrenmiş bir partide onun hangi konuda olursa olsun hatalı olduğunu kabul etmesi yeterince olağanüstü bir durumdu.

Sonraki hafta, Çu Enlay'dan Deng Siaoping'e kadar bütün kaplanlar, peş peşe ve törensel bir havayla, yaptıkları hataları ayrıntılarıyla açıkladılar. Toplantının sona erdiği 7 Şubat günü, politbüroda ve bölge delegeleri arasında yeni bir sayfanın açıldığına ve bunun geçen yıl başlatılan ılımlı ve pragmatik siyasetleri etkilemesinin en azından mümkün olabileceğine dair yeni bir sezgi oluşmuştu.

Daha sonra “7.000 kadronun katıldığı büyük konferans” olarak anılan bu toplantı, Mao için asla kabul edilemeyecek bir deneyim olmuştu. Geçmişe bir çizgi çekmek için gerekli olduğunu kabul etmekle birlikte, özeleştiri yapmaktan hoşlanmamıştı. Tabandan gelen delegelerin Büyük İleri Atılım siyasetlerine düşmanca yaklaşımları ve bütün bu felaketlerin sebebine ilişkin bir açıklama istemeleri karşısında delişete düşmüştü. “Bütün gün şikâyet ederler, geceleri oyun seyrederekler, günde üç öğün tıka basa yerler ve osurur-

lar; Marksizm-Leninizm'den anladıkları bu," diye homurdanıyordu. Peng Çen'in yergilerinden de rahatsız olmuştu. Üstelik üç yıldır süren kıtlık ve iktisadi tahribatın değiştirdiği koşullarda ona Peng Dehuay'a gösterdiği gibi bir tepkiyle karşılık da veremiyordu. Toplantıda mareşalin itibarının iade edilmesi konusunda alttan alta işleyen endişe verici bir destek de oluşmuştu. Peng Dehuay'ın Atılım'a yönelttiği eleştirilerin haklı olduğu açıkça ortaya çıkmıştı. Peng'in temize çıkması halinde kendi konumunun riske gireceğini bilen Liu Şaoçi onun geri dönmesi için yapılan her öneriyi var gücüyle ezmişti; ancak bu durum, toplantıda hazır bulunanların Peng'in eleştirilerinin doğru çıktığını iyice anlamalarına yol açmıştı. Çünkü Liu Şaoçi, onun hatalarını, "Rusya'yla dolap çevirmek" ve "parti önderliğine karşı komplo" olarak tanımlamıştı.

Liu'nun konferansta yaptığı konuşma da Mao'nun canını sıkırmıştı.

"1958'den beri başarılarımız esas, eksikliklerimiz talidir" sözünü bir görev duygusuyla tekrarlamış olsa da, Mao'nun asla yapmayacağı bir şeyi yapmış ve ülkenin çeşitli kesimlerinde bunun tam tersinin geçerli olduğunu kabul etmiş ve kazanımların başarısızlıklara oranının, Mao'nun düşündüğü gibi 9:1 değil, 7:3 olduğunu belirtmişti.

Dahası, Başkan toplantının temel sosyalist doğruları ortaya koymak için hiçbir şey yapmadığını düşünüyordu. "Ülkemiz sosyalist bir ekonomi kurmazsa, Yugoslavya gibi ... gerçekte bir burjuva ülkesi haline geleceğiz," diyerek delegeleri uyarılmış, hiçbir tepki alamamıştı. İktisadi çöküşün orta yerinde önemini kaybetmiş sosyalist ilkelerin tekrarlanması delegeler için öncelik taşımıyordu.

Toplantı sona erdiğinde Mao, parti ve devlet işlerinin sorumluluğunu ilk kez Liu Şaoçi, Çu Enlay ve Deng Siaoping üçlüsüne bırakarak Hangçou'ya çekildi. Bahar aylarını ve yaz başını orada geçirdi.

Mao'nun suratı asıktı. İçten içe onaylamadığı siyasetlere karışmak istememişti. Kısım de suların derinliğini ölçmek, denetimi çalışma arkadaşlarına bırakarak ne yapacaklarını görmek istiyordu. Ancak bu tavrında siyasal kariyerinin daha erken dönemleriyle bir benzerlik de vardı. 1920'lerde ve 1930'larda yaşanan kritik anlarda, dönmesini sağlayacak daha elverişli koşulların oluşmasını beklemek için gönüllü ya da gönülsüz olarak çekilmişti.

Uzun süre beklemesi gerekmedi.

Mart ayında kişisel sekreteri Tian Kiaying'i köylülerin ne halde olduklarını birinci elden görmesi için kendi köyü Şaoşan'a gönderdi. Tian, köylülerin sadece, hem kendisinin hem de Mao'nun kesinlikle onaylamadığı "hane halkı sorumluluk sistemi" hakkında konuşmak istediklerini görünce şaşırıldı. Köylüler, 1955'te yapılan kolektifleştirmeden beri hasadın her yıl biraz daha azaldığını söylüyorlardı. Kendi topraklarını işleyerek bu trendi tersine çevirebilirlerdi. Mayıs ayında Tian'ın fikri değişmişti: Aile çiftçiliği siyasal bakımdan hatalı olabilirdi, ancak Çin'in içinde bulunduğu umutsuz durum dikkate alın-

diğında, üretimi artırmanın en iyi yoluydu ve köylülerin de istediği buydu. Çen Yun ve Liu Şaoçi de aynı görüşteydiler. Hazıranda yapılan bir sekreterlik toplantısında Deng Si-aoping, bir Siçuan özdeyişini tekrarladı: “Kedinin siyah ya da beyaz olması önemli değildir, fareyi yakalayabildiği sürece, o iyi bir kedir.” Kooperatiflerin kurulması konusunda Mao’yla anlaşmazlığa düşen tarımdan sorumlu Deng Zihuy “sorumluluk sistemi”ni daha etkili hale getiren bir program hazırladı. Pek çok bölgede köylüler kendiliğinden harekete geçmişlerdi. O yaz Çin’deki tarlaların % 20’si bireysel olarak işlenmekteydi.

Tian gördüklerini Mao’ya anlattığında, Başkan’ın gösterdiği tepki yedi yıl kadar önce Deng Zihuy’a söylediklerinin bir tekrarı oldu: “Köylüler özgürlük istiyorlar, fakat biz sosyalizm istiyoruz.” Hafif alaycı bir tavırla Tian’a, “kitlelerin dediklerini asla dikkate almayacağımız” zamanlar vardır, dedi. Bu da o zamanlardan biriydi.

Mao birkaç hafta kendini tuttu. Kırsal kesimdeki durum kendisi için hâlâ tekneyi kayalara oturtma riski taşıyacak kadar kritikti. Ancak temmuz başında, yaz hasadının önceki iki yıla göre daha iyi olacağı ve tarımın “sorumluluk sistemi”nin gerektirdiği ideolojik uzlaşmalar olmaksızın iyileşmekte olduğu anlaşıldığında, kararlı bir tutumla müdahale etti. Politbüro Daimi Komitesi’ndeki “birinci cephe” önderlerine bilgi verme zahmetine katlanmaksızın Pekin’e döndü ve Yenan’daki eski siyasal sekreteri ve o sırada politbüro yedek üyesi ve önde giden bir radikal olan Çen Boda’ya kolektif ekonominin güçlendirilmesi konusunda bir Merkez Komitesi karar taslağı hazırlamasını emretti. Başkan’ın döndüğünü ve savaşa hazırlandığını haber alan çalışma arkadaşları ortadan kayboldular.

Deng Siaoping, panik halinde, “siyah kedi beyaz kedi” sözlerinin yaptığı konuşmanın yazılı metninden çıkarılması için talimat verdi. Çen Yun hastalık bahanesiyle ayrıldı. Bu ayrılık on beş yıl sürecektir ve göreve ancak Mao’nun ölümünden sonra dönebilecekti. Liu Şaoçi öteki önderlerin hatalarını önlemeyi başaramadığı için özeleştiri yaptı. Aşırı tedbirli Çu Enlay bile kötümserliğe kapıldığı için azarlandı. “İki yıldır zorlukları ve karanlığı tartışıyoruz,” dedi Mao, öfkeyle. “Aydınlık tarafa bakmak bir suç haline geldi.”

Ne var ki Başkan’ın şikâyet ettiği tek konu özel çiftçilik değildi. Liu’nun ABD ve Sovyetler Birliği’ne karşı benimsediği uzlaşmacı tutumdan da memnun değildi. Bu tutum, 1930’ların sonunda Mao’nun liderlik iddiaları konusunda Stalin’in ikna edilmesine yardımcı olan ve şimdi de partinin Uluslararası İrtibat Şubesi’nin başında bulunan Vang Kiasiang’ın hazırladığı bir belgeyle başlamıştı. Vang, bu belgede, ülke içinde zorlukların yaşandığı bir sırada, Çin’in uluslararası sorunlardan mümkün olduğu kadar kaçınmasını önermişti. Liu ve Deng bu görüşe katılıyorlardı. Baharda Hindistan ve Sovyetler Birliği’yle yaşanmakta olan gerilimleri azaltma yönünde bazı belirtiler görüldü. Haziran ayında Tayvan konusunda yeni bir çatışmadan kaçınmak için Amerikalılarla bir anlayış birliğine varıldı.

Mao için bütün bunlar ihanetin dışavurumuydu.

Kendisi göçüp gittiğinde Çin'i emanet edeceği adamlara denetimi bıraktığı ilk anda, onlar, en önemli iki konuda muazzam hatalar yapabileceklerini göstermişler; daha da kötüsü, kısa vadeli pratik hedefler uğruna ilkesiz uzlaşmalara girerek suç işlemişlerdi. Bu iki önemli konudan biri, ülke dışında emperyalizme ve "onun bekçi köpeği revizyonizm"e karşı çıkmak; ikincisi ise, ülke içinde, kapitalizmin gelişmesini önlemektir.

Başkan, Beydayhe'de her yaz yapılan yıllık çalışma toplantısında karşı saldırıyı başlattı. "Sorumluluk sistemleri"nin kolektif ekonomiyle bağdaşmadığını ilân etti. Bu durumda parti kesin bir tercihte bulunmak zorundaydı: "Sosyalist yolu mu izleyeceğiz, yoksa kapitalist yolu mu? Kırsal kooperatifleşmeyi istiyor muyuz, istemiyor muyuz?" Luşan'da, Merkez Komitesi'ni Peng Dehuay ile kendisi arasında seçim yapmak gibi bir ikrikle karşı karşıya bıraktığında da aynı taktiği uygulamıştı. Mao'yla asla orta bir yol tutturulamıyordu.

Mao, çiftçilik uygulamaları sorununu bu şekilde ekonomi alanından siyaset alanına aktardıktan sonra, ocak ayında yaptığı gibi, kendi sosyalist ekonomisini terk ederek "renk değiştirmiş" bir ekonomi olarak Yugoslavya örneği üzerinde durdu. Kendisini dinleyenlere sınıf mücadelesinin sosyalizmde de devam ettiğini, Sovyetler Birliği'ndeki gelişmelerin gösterdiği gibi, "kapitalist sınıfın yeniden doğabileceği"ni hatırlattı. Aynı şeyin, günün birinde Çin'de de olabileceğini ima etti.

Bir ay sonra, Merkez Komitesi'nin Onuncu Plenumu'nda bu konuları tekrar ele aldı.

Ülkemizde... gerici sınıfların yeniden hâkim olma ihtimali olduğunu kabul etmeliyiz. Daha uyanık olmalı ve gençliğimizi gerektiği gibi eğitmeliyiz... Aksi halde, bizimki gibi bir ülke tamamen aksi yönde ilerleyebilir. Bu nedenle, şundan itibaren, bu konuyu, her yıl, her ay, her gün konuşmalıyız... ki, bu konuda daha belirgin bir Marksist-Leninist çizgiye sahip olalım.

Mao, kuşkuları gidererek, Luşan'da olanların bir daha tekrarlanmayacağını ekledi. O sırada, "orospu çocuğu [Peng Dehuay'ın] konferansın içine ettilğini] ve pratik çalışmaya zarar verdi"ğini söyledi. Bu kez, on milyonlarca insan açlıktan öldükten sonra, sınıf mücadelesini iktisadi iyileşmeyi engelleyebilecek bir konuma yerleştirmek de istemiyordu. Bununla birlikte, sağ oportünizmin, yeni kullandığı bir deyimle, "Çin revizyonizmi"nin "ülke içinde ve parti içinde" var olduğunu ve ona karşı savaşmak gerektiğini ilân etti.

Liu Şaoçi'nin Çin siyasetini, sınıf mücadelesinin değil iktisadi gereklerin rehberlik ettiği daha akılcı bir temele oturtmak için gösterdiği kısa süreli çaba böylece sona erdi.

Politbürodakilerin hiçbirisi Mao'nun bu yıkıcı ideolojik zorlamalarına karşı çıkmadı. "7.000 kadronun katıldığı büyük konferans"ta, Mao'nun en zayıf olduğu anda bile onun

yetkilerini sınırlamaya çalışmamışlardı. Sonuç olarak, Mao'nun ilk kez Luşan'da, Ağustos 1959'da ortaya attığı, burjuvazinin parti içinde yeniden ortaya çıkabileceği anlayışı, özellikle yozlaşmış Sovyet komünizmiyle de bağlantılı olarak, dört karakterli basit bir sloganla ifade edilerek merkeze yerleştirildi: Fan siu, fang siu, yani “(dışarıda) revizyonizme karşı çık, (içeride) revizyonizmi engelle.” Bu ölümcül bağlantı Mao'nun düşüncesini oluşturacak ve hayatının son on dört yılı boyunca Çin siyasetine hâkim olacaktı.

Mao'nun Çin siyasetini sürekli zorladığı yeni sol çizginin dışı vuran ilk belirtisi 1962 sonbaharında Himalayalar'da ortaya çıktı. Temmuzda Tibet ile Hindistan'ın Kuzeydoğu Sınır İdaresi arasındaki ihtilafli bölgede Hintli birliklerin karakol kurmaya başlamaları üzerine silahlı çatışmalar olmuştu. Ekimde Nehru, tedbirsiz davranarak, “işgal altındaki Hint toprağını kurtarmak”tan söz edince, Mao, “gerici ulusal burjuvazinin bu temsilcisi”ne bir ders verme vaktinin geldiğine karar verdi. 30.000 Çinli askerin katıldığı bir dizi çatışmada Hint birlikleri kesin bir yenilgiye uğradılar ve Çin 21 Kasım günü tek taraflı ateşkes ilân ettiğinde, Nehru Batı'ya alçaltıcı bir yardım başvurusunda bulunmak zorunda kaldı.

Çatışmanın ilk evrelerinde Kruşçev, Çin'in Hindistan'la 1959'da yaşadığı son anlaşmazlıktan daha destekleyici davranmıştı. Ama o sıralarda, CIA'nın Sovyet füzelerinin yerleştirildiğini keşfettiği Küba'da başlayan kendi kriziyle uğraşıyordu ve Çinlilerin desteğine ihtiyacı vardı. Sovyet lideri Küba krizini geride bıraktığı anda, kendisi için daha kullanışlı olan Hindistan yanlısı bir tutum aldı. Bu durum Mao'nun öfkesini daha da artırdı. Kruşçev'e, sadece sosyalist dayanışmaya ihanet ettiği için değil, maceracılık ile hakaret ettiği Amerikalılara teslimiyetten oluşan sağlıksız tutumlar sergilediği için de kızılıyordu. Rusların 1961 yılının sonunda Arnavutluk'u aforoz etmelerinden beri suskunlaşan Çin-Sovyet polemikleri, birkaç gün içinde büyük bir artış göstererek, bir yıl sonra, “Uluslararası Komünist Hareketin Genel Çizgisi Üzerine Polemik” olarak bilinen ve Çinlilerin Sovyet Partisi'ne ilk kez isim vererek ve Ruslardan da aynı şekilde karşılık görerek saldırdıkları bir dizi muazzam uzunlukta açık mektupla zirveye ulaştı.

Ülke dışında yeniden canlanan militanlık ülke içindeki militanlıkla birleşti.

Özel çiftçiliği yasaklama kararı, 1962 kışında, kısa süre içinde Mao'nun kişisel etkisiyle Sosyalist Eğitim Hareketi adını alan bir dizi eyalet inisiyatifine yol açtı. Bu hareketin varlık nedeni gayet basitti. Eğer köylülük ve onlara önderlik eden yerel kadrolar “sorumluluk sistemleri” biçiminde hâlâ kapitalizme özlem duyuyor idiyse, kolektif ekonominin erdemlerini ve sosyalizmin üstünlüğünü yeniden öğrenmeleri gerekiyordu.

Hareket ilk biçimiyle kadroların yozlaşmasını ve sahte cvlilikler, toprak falı, büyücülük, Budist ve Daoist törenler ve ilkel tapınma yöntemleri gibi sosyalizme ters düşen dav-

ranışları hedef alıyordu. Komünistlerin yönetiminde yaşanan hayatın, kıtlık zamanlarında bile eski toplumun sefaletine tercih edilmesi gerektiği konusunda genç köylüleri ikna etmek için yaşlı komün üyelerinin “acı konuşma”ya teşvik edildikleri toplantılar yapıldı. Parti propagandistleri yeni bir rol modeli yarattılar. Bu model HKO askeri Ley Feng idi. Bu asker, yoldaşlarının yatak çarşaflarını yıkıyor, kabak soyarak aşçılara yardım ediyor, yaşlı kadınları yolun karşısına geçiriyor, bütün bunları, “isimsiz kahraman olmak şereftir” sloganıyla yapıyor, devrimci dava uğruna her türlü bencil tutumdan arınıyordu. Ley, tam bir paslanmaz vidaydı. Mao’ya ve partiye adanmışlığı, kararlı sadakati ve itaati, mide bulandırıcı bir kölelik günlüğü halinde belgelendi:

Bu sabah uyandığımda büyük bir mutluluk duydum, çünkü gece büyük önderimiz Başkan Mao’yu rüyamda görmüştüm. Üstelik bugün partinin 40. kuruluş yıldönümüydü. Bugün partiye anlatacak çok şeyim var, partiye büyük bir minnet duyuyorum... Ben yürümeyi öğrenen bir çocuk gibiyim ve parti bana yardım eden, önderlik eden ve yürümeyi öğreten annem gibi... Benim sevgili partim, benim sevgili annem, ben her zaman senin sadık evladın olacağım.

Ancak hareketin sadece “acı konuşma”dan ve Ley Feng’i taklit etmekten daha sert bir yanının da olması gerekiyordu. Şubat 1963’te yapılan bir Merkez Komitesi çalışma konferansında Mao, revizyonizmi önlemenin tek yolunun sınıf mücadelesi olduğunu öne sürdü. “[Bu] bir kez kavrandığında,” dedi, “her şey çözülecektir.” Bunun üzerine kırsal kesimde “Dört Temizlik” (üretim ekibi hesaplarını, tahıl depolarını, konutları ve çalışma noktalarına yapılan tahsisatı denetlemek) ve şehirlerde “Beş Hayır” (zimmete, yolsuzluğa, spekülasyona, savurganlığa ve kırtasiyeciliğe karşı) denilen, ülke çapında bir kampanyanın açılması onaylandı. Üç ay sonra, Hangçou’da toplanan bir başka çalışma konferansında resmi bir hareket programı oluşturuldu. Bu konferansta Mao, revizyonizme kayılması halinde ödenecek bedeli, kıyameti andıran sözlerle betimledi:

Eğer işlerin bu şekilde devam etmesine izin verilirse, ülke çapında bir karşı-devrimin yeniden dirilmesinin kaçınılmaz hale geleceği an çok uzak olmayacak; birkaç yıl içinde, 10 yıldan fazla bir süre sonra ya da en fazla birkaç on yıl sonra gerçekleşecektir. O zaman geldiğinde, Marksizm-Leninizm partisinin revizyonizmin, faşizmin partisine dönüşeceği kesindir. Bu durumda Çin’in tamamı renk değiştirecektir... Sosyalist Eğitim Hareketi... insanın yeniden eğitilmesi [ve] artık bize var gücüyle saldırmakta olan feodalizmin ve kapitalizmin güçleriyle hesaplaşmak için başlatılan bir mücadeledir. Karşı devrimi başlangıç aşamasında durdurmamız gerekir!

Bu silah başına çağrısından sonra Mao, “birinci cephe” önderlerinin, onlara bizzat verdiği yeni misyonla nasıl başa çıkacaklarını görmek için bir kez daha kenara çekildi.

Bu hassas bir görevdi. Kırsal kapitalizm ezilecek, fakat kırsal piyasalar ve özel topraklar, iktisadi iyileşme açısından önemli görüldükleri için teşvik edilecekti. Kitlesele eleştirri, yozlaşmış kadroların temizlenmesi desteklenecek, ancak bu, üretim alanına zarar vermeden yapılacaktı.

Hareket geliştikçe, parti önderlerinin kendilerini yüz yüze buldukları görevin büyüklüğü karşısında bu konular önemsizleşmeye başladı. Mao önceleri, kırsal nüfusun belki de % 5’inin düzeltilmesi gereken “sorunlar”ı olduğunu göstermek için her zamanki gibi pratik yöntemlere başvurdu. 1964 baharında hem kendisi hem de Liu Şaoçi kırsal üretim ekiplerinin üçte birinin düşman güçlerin denetimi altında olduğundan söz ediyordu. Kadroların yozlaşması yaygınlaşmakla kalmamıştı. Son on yıl içinde tabanda yer alan o kadar çok görevli şu ya da bu siyasal kampanya sırasında tasfiye edilmişti ki, göreve getirilecek “temiz” yerel önder kalmamıştı. Hareketi denetlemekle görevli dış kadrolar kusurlu görevlilerden oluşan bir grubun yerine, elde başka kimse bulunmadığı için, aynı ölçüde güvenilmez bir başka grubu geçirmek durumunda kalıyorlardı.

Eylül 1964’te Liu Şaoçi bu sorunu çözmek için Çin’de o zamana kadar yaşanmış en kapsamlı kırsal parti örgütü temizliğini başlattı.

Bir buçuk milyon kadro 10.000 ya da bazı durumlarda on binlerce insandan oluşan çalışma ekipleri halinde seferber edildiler, örgütlendiler ve önderlik gruplarını köy seviyesinde temizlemek için bir insan dalgası halinde hareket etmek ve en az altı ay kalmak üzere önceden seçilmiş ilçelere sevk edildiler. Kampanyanın hedefleri, iktisadi suçların yanı sıra, ideoloji, siyaset ve örgütlenmeyi kapsayacak şekilde genişletildi. Şiddet yaygınlaştı. İlmli olan başlangıç evrelerinde bile, Hubey’deki ilçeleri denetleme grubundan 2.000 kişi ölürken, Guangdong’da 500 kişi intihar etti. Daha sonra, alt kademede yer alan bir parti kadrosunun sözleriyle, “Kıyamet koptu.” Mao’nun gözde eyalet önderlerinden Hubey Birinci Sekreteri Vang Rencong, en alt düzeydeki parti şubelerinin çökeceği ve iktidarın geçici olarak yoksul köylü birliklerine bırakılacağı bir “şiddetli devrimci fırtına” başlattı. Bizzat Liu Şaoçi beş ya da altı yıl sürecektir bir altüst oluştan söz ediyordu.

Sınıf şiddetinin havarisi olarak Mao’yu da muhtemelen etkisi altına alan bir beklenti oluştu. 1964 yılı sona ererken Mao ve Liu’nun düşüncelerinde, daha genç olarının Mao’nun varisi olarak kabul edildiği dönemden daha fazla bir yakınlaşma olduğu görüldü. Ancak çoğu kez olduğu gibi, bu kez de dış görünüş aldatıcıydı.

Mao’nun 1952’de “ikinci cephe”ye çekilmek için verdiği ilk karar, kısmen Devlet Başkanı’nın rutin görevlerinden kaçabilmesini sağlamak için alınmıştı. Mao bu görevlerden

hoşlanmıyor ve stratejik sorunlar üzerinde yoğunlaşmak istiyordu. Kismen de Mao, yerine geçeceği varsayılan kişilere bir yandan yol göstermeye devam ederken, öte yandan onlara parti ve devlet yönetiminde deneyim kazandırmak istiyordu. Sovyetler Birliği'nde yaşanan olaylar bu ikinci nedenin öncelikli olduğunu gösteriyordu. Mao daha sonra, Malenkov'un başarısız olmasının, Stalin'in hayattayken onun gerçek iktidar deneyimi kazanmasına asla izin vermemesinden kaynaklandığını söyledi. "[Liu Şaoçi ve diğerlerinin] ben ölmeden önce prestij kazanmalarını istiyordum," sözleriyle tavrını açıkladı.

Sovyetler Birliği'nin olumsuz örneği bununla sınırlı değildi. Mao'nun gözünde Kruşçev devrimci davayı sürdürecektir kadar değerli bir aday değildi; sadece "Stalin'in kılıcını" değil, "Lenin'in kılıcını" da bir yana bırakmıştı. Onun liderliği altında Sovyetler Birliği kapitalizmi uygulayan revizyonist bir devlet haline gelmişti. Marx'ın ve Lenin'in mirası israf edilmişti. Bütün bunların sebebi Stalin'in kendi davasını sürdürecektir devrimci ardıllar yetiştirmeyi başaramamış olmasıydı.

1961'e kadar Mao'nun, Liu Şaoçi'nin kendi devrimci mirasının bekçiliğini yapmaya uygun aday olduğundan kuşkulandığı görülür. Liu bir örgüt adamı; mesafeli, çevresindeki insanların gözünü korkutan biriydi. Gerçek dostları, ilgi alanları yoktu. Mizah duygusundan da yoksundu. Görülmemiş enerjisi, tamamen parti nin hizmetine yönlendirilmişti. Pratikte bu, Mao ne isterse onu yapmak anlamına geliyordu. Kendisi ve ailesi konusunda gayet titizdi; herhangi bir ayrıcalıktan kaçınıyor; kamuoyunda iyi yetişmiş biri olarak, mütevazı kişiliğiyle tanınıyordu. Liu Şaoçi'nin günde on sekiz saat çalıştığı söyleniyordu. Kurallara öylesine bağlıydı ki, gece yarısından sonra çalıştığı için kendisine günde bir yuan fazla ödeme yapıldığını öğrendiğinde, o zamana kadar yapılan her fazla ödemenin kuruşu kuruşuna maaşından kesilmesini istemişti.

O yılın eylül ayında Mao, Feldmareşal Montgomery'e, Liu'yu kendi 'ardılı olarak gördüğünü' söyledi. Partinin üst çevrelerinde bu sözler, Mao'nun gelecek parti kongresinde, 1958 tüzüğünde öngörüldüğü gibi onursal parti başkanı olarak çekilmeyi düşündüğü ve bunun yolunu hazırlamakta olduğu şeklinde yorumlandı.

Her 1 Mayıs'ta ve Ulusal Kurtuluş Günü'nde, Halkın Günü'ne Liu'nun resmini Mao'nunkıyla yan yana ve eşit büyüklükte basıyordu. Yazıları, Mao'nunkilerle birlikte inceleniyor (yirmi yıl önce Yenan Düzeltme Kampanyası sırasında olduğu gibi) ve Başkan'ın önerisiyle, Liu'nun "Seçme Eserleri"nin yayın hazırlıkları yapılıyordu. Bu onur o zamana kadar sadece Mao'ya ait olmuştu. Liu'nun 1930'larda yazdığı, "Nasil İyi Bir Komünist Olunur?" başlıklı denemeleri de bir broşür halinde 18 milyon adet basılmıştı.

Bütün bunlar, aralarında hiçbir sürtüşme olmadığı anlamına gelmiyordu. Mao'ya sadakati bir din haline getirmiş olan uysal Çu Enlay ya da dalkavuk Lin Piao'nun aksine, Liu kendi kafasıyla düşünüyordu. Bu özellik Başkan'ın onu yardımcı olarak seçmesinde önemli bir etken olmuştu. 1947'de Mao'nun tarım reformu hareketi sırasında aşırı sol-

culuğu yüzünden ona sitem etmesinin ya da 1953'te Gao Gang'ı onun bağımsız tutumlarını engellemek için kullanmasının gösterdiği gibi, Liu'nun kendi başına hareket etme eğilimi zaman zaman onu rahatsız ediyordu. Ancak yakında bir kopuşma olacağını gösteren hiçbir belirti yoktu.

Bu durum 1962 baharında değişmeye başladı.

Liu'nun "7.000 kadronun katıldığı büyük konferans" sırasında Büyük İleri Atılım'a yönelttiği eleştiriler bir etkendi. Çok daha önemlisi, Mao'nun çekildiği beş ay içinde yeterince kararlı davranamamış olmasıydı. Ekonomi iflas ettiğinde, temel komünist değerlerin elden çıkarılması da dahil acil önlemler alacak kadar sınırları bozulabiliyorsa, Başkan artık var olmadığında, onun siyasetlerini savunacağına nasıl güvenilebilirdi? Aslında Mao çekilerek Liu'ya kendisini asabileceği bir halat vermiş ve görünüşteki varisi alelacele halatı kullanmak zorunda kalmıştı. Sonraki iki yıl boyunca Mao bu kanaati kendisine sakladı, ancak genç adama olan güveni sarsılmıştı.

Mao'nun Onursal Parti Başkanı olarak çekilmesine ilişkin plandan bir daha kimse söz etmedi. Bunun yerine Mao, ocak ayında, yetmişinci yaş gününü bir şiirle, Çin'in bizzat seçtiği yolda ilerlemesi için sergilediği amansız kararlılığı bir kez daha doğrulayarak kutladı:

*Pek çok iş var yapılması gereken,
Ve hep acilen;
Dünya dönüp duruyor,
Zaman sıkıştırıyor.
On bin yıl çok uzun,
Günü yakala, saati yakala!
Dört Deniz kabarıyor, bulutlar ve sular coşuyor,
Beş Kıta sarsılıyor, rüzgâr ve gök kükrüyor,
Def edin bütün zararlıları!
Gücümüzün karşısında kimse duramaz.*

Şiirdeki "zararlılar" Kruşçevci revizyonistlerdi. Belki de burada revizyonistlerin evin içine kadar girdikleri kastedilmektedir. Ancak alttan alta, Mao'nun bizzat cepheden önderlik etmek zorunda kalacağını, çünkü kendisinden başka kimseye güvenemeyeceğini anladığı hissedilmektedir.

Mao'nun Liu'ya ilişkin kuşkuları başka biçimlerde de görülüyordu.

1962 yazından itibaren Mao, parti birinci başkan yardımcısı olarak Liu, genel sekreter olarak Deng Siaoping, ve Deng'in yardımcısı Peng Çen tarafından denetlenen parti mekanizmasını dengelemek için alternatif iktidar araçları geliştirmeye başladı.

O yıl, Mao'nun yirmi beş yıl önce Yen'an'da evlendiğinden beri kendisinden uzak tuttuğu eşi Çiang Çing, ilk kez kamusal bir rol oynamaya başladı. Eylül ayı içinde Mao, Endonezya Devlet Başkanı Sukarno'yu ağırladığı sırada Çiang Çing'in resmi Halkın Günlüğü'nün ön sayfasında yer aldı. Üç ay sonra, Başkan bu kez ülkenin kültürel hayatından revizyonizmi tasfiye etme bahanesiyle, gözde hedeflerinden biri olan Çin entelektüellerine karşı yeni bir saldırıyı tetiklediği zaman Çiang Çing onu var gücüyle desteklemeye hazır bekliyordu. Kişisel ilişkileri çoktan sona ermişti. Ancak Çiang Çing siyasal olarak Mao'nun komutası altında hareket ediyordu; sadakati tartışma götürmezdi ve hayattan, ona yararlı olacağını kanıtlamaktan başka bir beklentisi yoktu. Yıllar sonra şöyle diyecekti: "Ben Başkan Mao'nun köpeğiydim. Kimi ısırdıysa, gidip onu ısırardım." 1963 yılının Nisan ayından itibaren Mao'nun teşviki ve Çu Enlay'ın gizli yardımıyla Çiang Çing, Liu'nun kültür komiserlerinin, ve onların gözdesi oları oyun yazarlarının, film yapımcılarının, tarihçilerin, felsefecilerin, şairlerin ve ressamların topuklarını ısırmaya başladı. Bu hareket Çin'in bütün entelektüel hayatı, Çiang Çing'in coşkuyla savunduğu "devrimci model operalar" gibi, aynı ve monoton Maoist rengi alana kadar devam etti.

Liu'nun yıpranmasına karşılık Başkan'ın muhabbetini kazanmak için her zaman dikkatli olan Çu Enlay, Mao'nun yeni iç çevresinin ayrılmaz bir parçası haline geldi. Şanghay parti önderleri, başta Ke Çingşi ve onun himayesindeki Çang Cünçiao olmak üzere, daha muhafazakâr Pekin önderlerinin onaylamadıkları siyasetleri geliştirmek için radikal bir işgüzarlıkla hizmet ediyorlardı. Mao'nun yazıcısı Çen Boda daha yüksek bir profil kazandı. Aynısı Deng Siaoping'in sekreterlik faaliyetleri hakkında Başkan'ın muhbiri haline gelen Kang Şeng için de geçerliydi. Kang Şeng, Yen'an'da gizli polis şefi olarak edindiği eski zanaatı unutmadığını kısa süre içinde kanıtlayarak, Gao Gang'ın itibarının iadesi için örtülü bir girişim olduğunu iddia ettiği şeyi soruşturmak üzere bir "Özel Dava Grubu" kurdu. Gelecekteki büyük altüst oluşlar sırasında Mao'nun düşmanlarına karşı önceden sınanmış tüyler ürpertici taktikleri kullanacaktı. Bu süre içinde binlerce kişi sorguya çekildi, eski bir başkan yardımcısı, Gao Gang'ın Şensi'deki eski üssünde geçen ve karakterlerinden birinin ona benzediği söylenen yayımlanmamış bir romandan ibaret tek bir kanıta dayanılarak tasfiye edildi.

Ancak Mao'nun en önemli adamı, 1959'da başına geçtiği HKO'yu tek bir hedefe, ideolojik doğruluğun zirvesine taşımaya çalışan Lin Piao idi. Bu zirvede siyaset daima "yüksek komutan, bütün faaliyetlerin ruhu ve güvencesi" ve Mao Zedung düşüncesi "bugünün dünyasının en yüksek zirvesi... [ve] çağdaş düşüncenin doruğu" olarak görülüyordu. Mao'nun 1960'da çıkan Seçme Eserler'inin dört cildini *Halkın Günlüğü*'nde göklere çıkaran başyazıyı yazan kişi de Lin Piao'dan başkası değildi. Lin, bir yıl sonra, Başkan'ın özlü sözlerinin askerlerin onları iyice özümsemelerini sağlamak için küçük bir el kitabı halinde derlenmesini de önerdi. Bu öneri 1964'te, gelecekte Çin gençliğinin kutsal kita-

bı, Mao'nun kişilik kültürünün tılsımı ve mihenk taşı haline gelecek olan "Küçük Kızıl Kitap"ın ortaya çıkmasına yol açtı. Kısa süre sonra, Kızıl Ordu'nun ilk günlerinin eşitlikçi basitliğini yeniden canlandırma girişimi içinde rütbe ve nişanlar kaldırıldı. Subaylar erlerden artık sadece ceketlerindeki dört ceple ayırt ediliyorlardı. Sıradan askerlerin ceketlerinde sadece iki cep vardı. Böylece HKO sınırsız sadakat, adanmışlık ve özveri örneği olarak bütün ulus için bir model haline getirilmiş oluyordu.

1964 baharına kadar Mao'nun hiçbir hareketi Liu'nun ardıl olarak uygunluğuna ilişkin kesin bir sonuca varıldığını göstermiyordu. "Çin Marksizm-Leninizm"inin iki temsilcisinden biri olarak Liu'nun adı Mao'nunkiyle birlikte anılmaya devam etti.

Fakat ertesi yaz Mao'nun kuşkuları arttı.

Etkenlerden biri, görünüşte aynı fikirde olmalarına rağmen Liu'nun Sosyalist Eğitim Hareketi'ndeki hedeflerinin kendi hedeflerinden farklı olduğunu anlamış olmasıydı. Deng Xiaoping, Şubat 1964'de, Sri Lankalı bir diplomata Mao'nun eğitim alanında ne yaptıklarını anlamayacağını umduğunu, eğer anlarsa yaptıklarını kesinlikle onaylamayacağını söyledi. Liu, bu hareketi, kırsal kesimde partiyi Ortodoks Marksist-Leninist iktisat siyasetlerini güçlendirecek, güvenilir, disiplinli bir araç haline getirmek için kullanmak istiyordu. Mao ise kitlelerin enerjilerini serbest bırakarak revizyonizmle savaşmak istiyordu.

Mao, bu farklılığı değerlendirirken, Liu'nun 1962'nin ilk yarısında sergilediği davranışı hatırladı ve Liu'nun "7.000 kadronun katıldığı büyük konferans" sırasında Mao'nun belirlediği "Üç Kızıl Bayrak"; yani, parti nin genel çizgisi, Büyük İleri Atılım ve komünler hakkında o sırada söylemiş olduğu bir sözü yeniden düşünmeye başladı. "Bu üç bayrağı yükseltmek için mücadele etmeye devam edeceğiz," demişti Liu, "ama hâlâ açık olmayan bazı sorunlar var. Beş ya da on yıllık bir süre içinde kazanacağımız deneyimi tekrar değerlendireceğiz. Daha sonra bu sorunları çözebiliriz." Mao o sıralarda Çin Partisi'nin Moskova'yla girdiği polemiklerle meşgul olduğu için, bu sözleri yeterince değerlendirmemiş ve Liu'nun tıpkı Stalin'in ardından Kruşçev'in yaptığı gibi, kendi ölümünden sonra Çin siyasetini tersine çevireceğine dair üstü kapalı bir tehditte bulunup bulunmadığını fazla düşünmemişti. Mao bir şeyi daha hatırlıyordu. 1959'da Kang Şeng, Stalin'in "karşıdevrimcileri" çok sert biçimde ezdiği için değil, yeterince sert biçimde ezmediği için hatalı olduğunu söylemişti. Kendi itibarını düşüren Kruşçev gibi kişileri "açığa çıkarma"yı başaramamıştı. Ardından şu soru tekrar ortaya çıktı: Mao aynı hatayı yapacak mıydı?

Temmuz 1964'te bu fikirler Mao'nun Çinlilerin Sovyet Partisi'ne dokuzuncu ve sonuncu "açık mektup"unda yer alan ve özgül olarak ardıl sorununa değinen bir pasajı onayladığı noktada belirginlik kazanmıştı. Pasaj şöyleydi:

Son çözümlemede, proletaryanın devrimci davasının ardıklarını eğitme sorunu... Partimizin ve devletimizin proleter devrimcilerin elinde kalıp kalmayacağı, torunlarımızın Marksizm-Leninizm'in doğru yolunda yürümeye devam edip etmeyeceği ya da, başka deyişle, Çin'de Hluruşov revizyonizminin oluşmasını başarılı biçimde engelleyip engelleyemeyeceğimiz sorundur... Bu çok büyük bir sorun, Partimiz ve ülkemiz için bir ölüm kalım meselesidir.

Geriye doğru bakıldığında, bu satırlar Mao'nun zihninin çalışma tarzına irkiltici bir açıklık kazandırır. Ne var ki o sırada yakın çalışma arkadaşlarının hiçbirisi bu sözlerde olağanüstü bir şey görmedi. Görünüşe bakılırsa bir sonraki paragrafta yer alan görüşleri de dikkate almadılar. Bu paragrafta ardılların kitle mücadelesi aracılığıyla oluşacakları ve "büyük devrimci fırtınalar"ın içinden çıkacakları söyleniyordu.

O sıralarda, ekim ayı içinde Kruşçev ardılları tarafından ülkeyi kişisel kaprislerle yönetmek ve uzun süredir acı çeken Rus halkına "aptalca tasarılar"ı zorla dayatmakla suçlanarak devrildi. Mao'nun eski hasmının layık olduğu muameleyi görmesi ile kendi yönetim tarzına ilişkin yapılabilecek suçlamalar arasında bilinçli bir paralellik kurup kurmadığı belli değildir. Ancak Liu Şaoçi'nin hedefleri ile kendi hedefleri arasında ayırt ettiği farklılıklar veri alındığında, en azından kendisini kırılğan bir konumda hissetmiş olmalı. Bir ay sonra Kruşçev'in ardılları Çinlilerin yeniden diyalog kurmak için yaptıkları bir girişimi geri çevirdiler. Bu gelişme, Çin-Sovyet hizipleşmesinden geri dönüş olmadığını ve dünya komünist hareketinin iki eşitsiz ve uzlaşmaz kesime ayrıldığını nihai olarak ortaya koydu.

Mao'nun devrimci ölümsüzlük iddiası, artık her zamankinden daha çok, dünyanın her yerindeki devrimcilerin esinlenecekleri farklı bir Çin yolunu oluşturmayı temel alacaktı. Aslında bu yaklaşım dokuz "açık mektup"ta üstü kapalı biçimde ifade edilmişti. Bu mektuplar, devrimci bilgi pınarının, kırk yıl kadar önce Sneevliet'in dediği gibi, "Mekke"nin, Moskova'dan Pekin'e aktarıldığı düşüncesi temel alınarak yazılmıştı.

Mao'nun hedefi artık Çin'i zenginleştirmek değildi.

Devrimci coşku zenginlikle ters orantılıydı. "Asya siyasal bakımdan İngiltere ve ABD'den daha ilericidir, çünkü Asya'nın hayat standartları çok daha düşüktür," diye yazmıştı birkaç yıl önce. "Yoksul olanlar devrim isterler ... [Gelecekte] bizler, Doğu'daki ülkeler, zengin olacağız. [Batılı ülkelerin] hayat standartları düştüğü zaman, onların halkları ilerici olacaklar." Mao'nun artık anladığı, ancak belirtilmeyen çıkarım, refahının artması halinde Çin'in artık devrimci olmayacağı idi. Bunu açıkça söylemek siyasal bakımdan imkânsızdı. Soyut ideolojik hedefler uğruna aç kalmak pek az Çinlinin isteyerek kabul edebileceği bir görüştü. Ancak pratikte, bolluk ile devrim arasında yapılacak bir seçimde Mao devrimin yanında yer alıyordu.

Çin'i, sınıf mücadelesinin insan bilincini dünya halkları için bir fener gibi aydınlatıp devrimci bir süreklilik yaratarak dönüştüreceği bir "Kızıl Erdem" diyarı haline getirmek için, Liu ile onun gibi düşünenler, temsil ettikleri ortodoksiyle birlikte bir kenara atılacaklardı.

Mao bu aydınlanmış zihinsel çerçeve içinde, davranışının her zamankinden daha inatçı ve benmerkezci olduğu bir sırada, kasım ayının sonu ile aralık ayında üst düzey önderlerle bir dizi toplantı yaptı.

26 Kasım günü uzun vadeli savunma planlaması tartışılırken, ansızın, sert olmayan ancak serzenişli bir tavırla şöyle dedi: "Sen [Liu] birinci başkan yardımcısınsın, ancak her an beklenmedik bir şey olabilir. Ben öldüğümde yerime geçemeyebilirsin. Gel bu değişikliği şimdi yapalım. Sen Başkan ol. Birinci İmparator ol." Liu temkinli bir tutumla öneriyi reddetti ve Mao'nun bu işin gerektirdiği güce artık sahip olmadığına ve hiç kimsenin kendisini dinlemediğine dair söylenmelerini umursamadı. İki hafta sonra Başkan, kasvetli bir tavırla, parti içinde kapitalist bir sınıfın oluşmakta ve "işçilerin kanını içmekte" olduğundan söz etti. Bu vesileyle, ilk kez "kapitalist yolu izleyen önderler" ifadesini kullandı. Daha sonra, 20 Aralık günü, kendi sorumluluğundan değil, Liu'nun sorumluluğundan söz etti. Bu kez Sosyalist Eğitim Hareketi'nin yeniden odaklandırılması gerektiğini öne sürdü. Artık yozlaşmış kadrolar ve rüşvetçi köylüler değil, revizyonist düşüncenin her türlü belirtisinin, kitle mücadelesinin arındırıcı ateşiyle parti hiyerarşisinden sökülüp atılması hedeflenecekti. Mao, tehditkâr bir ifadeyle, ilk önce "kurtlar"la, "iktidar sahipleri"yle ilgilenilecek uyarısında bulundu. "Tilkiler", yani küçük suçlular, daha sonra ele alınabilirlerdi.

Liu alışılmamış biçimde durumunu korudu. Bazı eyalet parti komitelerinin "yozlaşmış" oldukları ve yozlaşmış görevlilerin "arkasındaki parti şefleri"nin öncelikle hedef alınması gerektiği konusunda Mao'yla aynı görüşteydi. Fakat bunun, "revizyonizm"e karşı ideolojik bir saldırıdan çok, yozlaşmış uygulamaların tasfiye edilmesi üzerinde odaklanan bir hareket bağlamında yapılması gerektiğini açıkça belirtti.

26 Aralık günü Mao yetmiş birinci doğum gününü kutlamak için Büyük Halk Salonu'nda verilen bir ziyafet sırasında hoşnutsuzluğunu sergiledi ve isim vermeksizin Liu'nun görüşlerinin Marksist olmadığını ve Deng'in, parti sekreterliğini "bağımsız bir krallık" gibi yönetmekte olduğunu söyledi. İki gün sonra, çalışma arkadaşlarının Peng Dehuay'ın yanında yer almaları halinde dağa çıkıp yeni bir Kızıl Ordu kuracağı tehdidini savurduğu beş yıl önceki o anı hatırlatan, daha da şiddetli bir öfke patlamasıyla, eline bir parti tüzüğü alıp, herhangi bir parti üyesi gibi kendi görüşlerini ifade etme hakkına sahip olduğunu söyledi. Bu sözlerle Deng'in kendisinin önderlik toplantısına katılmasını önleme girişiminde bulunduğunu ve Liu'nun konuşmasını engellemeye çalıştığını ima ediyordu. Gene gayet meşum bir tavırla, 1962'de "sorumluluk sistemleri" konusunda Liu

ve Daimi Komite'nin diğer üyeleriyle yaşadığı anlaşmazlığı hatırlattı. Mao bunun “bir tür sınıf mücadelesi” olduğunu ilân etti. Şimdi ufukta yeni bir mücadele belirliyordu. Bu mücadelenin temel görevi, “kapitalist yolu tutan parti içindeki iktidar sahiplerini düzeltmek” olacaktı.

Bu kışkırtıcı sözler ocak ayının ortalarında çıkarılan yeni bir hareket rehberinin içinde yer aldı. Sadece küçük bir değişiklik yapılmış, “iktidar sahipleri” sözünün yerine “yetkili kişiler” sözü kullanılmıştı. İlk taslakta bu türden dönek komünistlerin Merkez Komitesi'nin içinde bile bulunabilecekleri açıkça belirtiliyordu. Ancak Başkan'ın zihninin nasıl çalıştığına dair açık bir fikre sahip olduğu anlaşılan Çu Enlay, bu ifadenin “Merkez Komitesi'ne bağlı şubeler” şeklinde değiştirilmesini sağlamayı başardı.

Bizzat Liu Şaoçi ve diğer önderlerin çoğu bu sözleri huysuz bir ihtiyarın, hâlâ parl-tılar saçan ama giderek kendi geçmişinin devrimci düşlerine tutsak olan eski bir anıtın gürlemeleri olarak gördüler. Bu krizin de geçip gideceği düşünülüyordu. Fakat Liu'nun kaderi belirlenmişti. Geriye sadece Mao'nun onu yerinden etmek için uygun araçlar bulması kalıyordu.

15. BÖLÜM

Tufan

Şubat 1965'te Başkan, Çiang Çing'i Şanghay'a gönderdi. Görevi, ideolojik bir barut fıçısını oraya yerleştirmekti. Mao uygun anda o barut fıçısını ateşleyecek ve Çin'i Büyük Proleter Kültür Devrimi kaosa sürükleyen çetrefil olayları tetikleyecekti.

Mao'nun yaklaşan fırtınayı kışkırtmak için seçtiği araç altı yıl kadar önce parti üyelerine Ming bürokratu Hay Ruy'u örnek almaları için yaptığı çağrıdan kaynaklanmıştı. Peng Dehuay onu örnek almış ve tıpkı onun gibi tasfiye edilmişti. Fakat hareket devam etti. 1959'da ve 1960'da Mao'nun savunduğu temayı canlandırmak için pek çok oyun yazıldı. Bu oyunlardan biri de tanınmış bilgin Vu Han'a aitti. Mao'nun yakın çevresinde yer alan, aralarında Çiang Çing'in de bulunduğu bazıları, Vu'nun Hay Ruy'un Azledilmesi başlıklı oyununun Peng'in alegorik bir savunusu olduğunu öne sürmüşlerdi. Vu'nun eserinden hoşlanan Mao, önceleri bu suçlamaya katılmadı. Fakat 1965'in başlarında bu olayın kullanışlı olduğunu anladı.

Vu Han basit bir tarihçi değildi. Pekin'in belediye başkan yardımcısıydı ve aslında Peng Çen'in himayesi altındaydı. Peng hem başkentteki belediye parti komitesinin birinci sekreteri hem de ÇKP ulusal mekanizmasının özünde yer alan Merkez Komitesi Sekreterliği'nin başkan vekili idi. Diğer pek çok üst düzey önder gibi, o da insanlardan uzak, oldukça yalnız biriydi ve bu tecrit hali, onu daha da kırılğan hale getiriyordu.

Mao, Vu'ya saldırmanın Peng Çen'in imparatorluğunu ikiye ayıracak bir siyasal keskinin sivri ucu olarak hizmet edebileceğini anladı. Peng'in ardındaysa Liu Şaoçi duruyordu.

Çiang Çing, Şanghay'da Yao Venyuan adında, ilk kez Sağcılığa Karşı Kampanya sırasında burjuva entelektüellerinin kafalarına inen bir balyoz olarak Mao'nun dikkatini çeken radikal solcu bir gazetecinin hizmetinden yararlanıyordu. Yao'nun hasta numarası yaparak çalışmak üzere bir sanatoryuma çekildiği olağanüstü gizlilik koşulları altında, Çiang Çing, ona Vu'nun oyununu "zehirli bir ot" olarak kınayan ve 10 000 sözükten oluşan bir günlük hazırlama görevi verdi.

Bu yazma faaliyeti bütün yaz devam etti. Makale tam on kez yeniden yazıldı. Bu tas-lakların üçü üzerinde Mao bizzat çalıştı. Metin nihayet ağustos ayında hazır hale geldi-ğinde, Mao üç ay daha bekledi. Bu süre içinde ek bir önlem alarak, 1959'dan beri baş-kentte ev hapsinde tutulan Peng Dehuay'ı Siçuan'daki küçük bir savunma karakoluna çalışmaya gönderdi.

10 Kasım 1965 günü, hem Peng Çen'in hem de Vu Han'ın Pekin dışında seyahatte oldukları bir sırada, Yao'nun denemesi Şanghay'da çıkan Venhuybao gazetesinde yayım-landı. Mao'nun talimatıyla deneme Peng Dehuay olayına doğrudan bir gönderme içermi-yordu. Bu konu yedekte tutuldu. Bunun yerine Yao, Vu Han'ı, Hay Ruy'un köylülüğe verdiği desteği özel çiftçilik fikrine sempati duyulmasını sağlayacak bir tarzda resmet-mekle suçladı. Bu aynı zamanda Mao'nun Liu Şaoçi'yle anlaşmazlığına yol açan konuy-du. Yao, oyunun "proletaryanın diktatörlüğüne karşı kapitalist sınıfın mücadelesi"nin bir parçası olarak görülmesi gerektiğini ilân etti. "[Oyunun] etkisi büyüktür, zehiri yayılmış-tır," diyor ve ekliyordu: "Eğer bunu temizlemezsek, halkın davasına zarar verecektir."

Pekin parti komitesinde Yao'nun açtığı yayım ateş büyük bir heyecan yarattı.

Kişisel saldırıların o yılın başlarında Propaganda Şubesi tarafından belirlenen rehber-lik uyarınca yasaklanmış olduğu sanılıyordu. Bu konuda kimin yetki verdiğini keşfetmek imkânsızdı. Peng seyahatten döner dönmez, *Halkın Günlüğü* dahil olmak üzere Pekin basınına bu yazıyı yeniden basmamasını emretti. Birkaç gün sonra yazının broşür biçi-minde dağıtılmasına da izin vermediğini açıkladı. Bu önlemler Mao'nun geçmiş de kap-sayacak şekilde şikâyet etmesine yol açtı. Peng'in, Pekin'de kurduğu denetim o kadar sı-kiydi ki, "içinden tek bir iğne bile geçemiyor ya da bir su damlası bile sızamıyor"du.

Başkan o aşamada makalenin yeniden basılmasını rahatlıkla emredebilirdi. Ama hâ-lâ elindeki kartı göstermek istemiyordu. Bunun yerine uzlaştırmacı olarak Çu Enlay'ı oyu-na kattı. 28 Kasım günü Çu, Pekin'de bir toplantı düzenledi. Peng'in çalışma arkadaşla-rının Yao'nun "küfür ve şantaj"a başvurduğuna dair itirazlarını dinledikten sonra, bu tür-den meselelerde izlenmesi gereken doğru yaklaşımı ortaya koydu. Bu yol, "eleştiri ve karşı-eleştiriye izin vermek"ten ibaretti. İki gün sonra, Yao'nun makalesi Çu'nun yayım-lanmasını bizzat onayladığını belirten bir notla birlikte *Halkın Günlüğü*'nün edebiyat ekinde nihayet ortaya çıktı.

İğne, denetimi delip geçmişti.

Yao Venyuan'ın makalesinin Şanghay'da yayımlandığı gün, Mao, Politbüro Daimi Komitesi'ne MK Genel Bürosu'nun başında olan Zunyi muhafililerinden Yang Şang-kun'un azledildiğini bildirdi. Gerekçe, Yang'ın 1961'de Mao'nun trenini gizlice dinlet-mesiydi. Ancak Mao, Yang'ın bu işi dört yıldır yaptığını biliyordu ve bu süre boyunca

harekete geçmemiştir. Şimdi harekete geçmesinin sebebi ise Genel Büro'nun partinin iletişim merkezi olması ve bu kurumun güvenilir ellerde bulunmasını istemesiydi. Yerine önderlerin güvenliğinden sorumlu olan ve 8341. Birlik olarak bilinen Merkez Muhafız Tümeni'nin tıknaz komutanı Vang Dongsing geçirildi. Vang, yirmi yıldan fazla bir süredir Başkan'ın yakın çevresinde yer almıştı ve Mao'ya sadakati tartışmasızdı.

Dört hafta sonra bir yüksek görevli daha tasfiye edildi. Luo Ruyçin'in kariyeri 1930'larda Çiangsi'de başlamıştı. Lin Piao Savunma Bakanı olduğunda Mao, Luo'yu kendi Kurmay Başkanlığı'na atamıştı. Ancak iki adam HKO'nun profesyonel bir güç mü yoksa siyasal bir güç mü olması gerektiği konusunda ayrı düşmüşler ve Luo pek akıllıca olmayan bir tutumla Lin'in kendi sağlığını korumak için "daha fazla dinlenmesi" gerektiğini söylemişti. Konu Daimi Komite'de ele alındığında Mao, Lin'in zorlamasıyla, Luo'nun geçici olarak görevden uzaklaştırılmasını ve savunma bakanını bir kenara itmeye çalıştığını itiraf etmesini sağlamak için Çu Enlay ve Deng Siaoping yönetiminde bir "soruşturma grubu"nun kurulmasını onayladı.

1965 yılının aralık ayı ortalarında Mao'nun kıdemli çalışma arkadaşları birbirini izleyen çetrefil olaylara anlam vermek için uğraşıyorlardı. Başkan görünüşte yıllar önce yapılan hatalardan ötürü parti kıdemlilerinden Yang Şangkung'u topa tutmuştu. Bir diğerinin, Luo Ruyçin'in tasfiyesini, görünüşe bakılırsa Lin'i memnun etmek için onaylamıştı. Ne olduğu pek anlaşılmayan bir edebiyat kampanyasını teşvik ediyordu. Bu gelişme Pekin parti örgütüne karşı cepheden bir saldırının habercisi olabilirdi, ama olmaya da bilirdi.

Liu Şaoçi'nin hiç şansı olmadığı anlaşılıyordu. Kasım ayının sonundan itibaren Mao'nun bütün aslanının paylaşıkları mükemmel bir kendini koruma içgüdüsüyle Peng Çen'den uzaklaştı, yaklaşan siyasal serpintiye maruz kalmamaya kararlıydı.

Bu gergin ortamda Mao ikinci hamlesini yaptı.

Noel'den hemen önce Hangçou'da Çen Boda ve parti gazetesi *Kızıl Bayrak*'tan küçük bir radikaller grubuna, Yao Venyuan'ın makalesinin (hâlâ yazılmasında rol aldığını kabul etmiyordu) önemli olan esas noktayı kaçırdığını söyledi. Vu Han'ın oyunundaki esas sorun, başlığının son iki sözcüğünde yatıyordu: "Hay Ruy görevden azledildi." "İmparator Kiaçing, Hay Ruy'u azletti," diyordu Mao. "Biz de Peng Dehuay'ı azlettik. Peng Dehuay aslında Hay Ruy'dur." Bu sözlerin önemi, Vu Han vakasının gelecekte edebi bir sorun değil, daha çok siyasal bir sorun olarak görüleceğini ortaya koymasındı.

Ocak ayı bir pat durumuyla geçti. Mao'nun sözleri politbüro içinde bile fazla yayılmadı. Çen Boda'nın kurmaylarından biri Başkan'ın tehlikeli iddiasının Vu'nun Peng Dehuay'ın itibarının iadesi için çalıştığını gösterdiğini ilk kez ayrıntılı biçimde ortaya koyan (kaynak belirtmeksizin) bir makale yazdı. Ancak Peng Çen Propaganda Şubesi'ndeki müttefiklerinin makalenin yayımlanmasını durdurmalarını sağladı. Ancak Vu'ya yönelik

saldırını tamamen durdurabilecek durumda değildi. Şubat ayı daha kötü haberlerle geldi. Çiang Çing, Lin Piao'nun teşvikiyle, feodal ve kapitalist düşünceye karşı yeni bir hareket geliştirmek için HKO'nun Kültürel İşler Şubesi'yle birlikte çalışmaya başlamıştı. Vu Han'a karşı kampanya böylece daha yüksek bir aşamaya geçti.

Bu noktada Pekin önderi, gecikmiş de olsa, inisiyatifi yeniden ele geçirmek için umutsuz bir girişimde bulundu.

Geçen on sekiz ay boyunca Mao'nun sanat alanında revizyonizmle savaşmak için kurmuş olduğu bir Merkez Komitesi "kültür devrimi grubu"nun başında yer almıştı. Peng'in önerisiyle, bu yapının bu kez ideolojik anlaşmazlıklarda rehber kurum olması onaylandı. "Şubat Taslağı" olarak bilinen metin, "bir yanda Mao Zedung düşüncesi ile öte yanda burjuva fikirleri" arasında "devasa bir mücadele"nin sürmekte olduğunu onayladı ve Vu Han'ın siyasal hatalar yaptığını kabul etti. Ama aynı zamanda, Çu Enlay'ın kasım ayında belirlediği gibi, akademik anlaşmazlıkların siyasal araçlarla değil, bilimsel olarak çözümlenmesi gerektiğini öne sürdü.

8 Şubat'ta Peng ve grubun diğer üyeleri Vuhan'a uçtular ve oradan Mao'ya bilgi verdiler. Başkan "Taslak"ı açıktan onaylamadı, ancak bir itirazda da bulunmadı. Peng Çen'e, Vu Han'ın "parti karşıtı bir unsur" olduğunu düşünüp düşünmediğini sordu ve gene "görevden azletme" sözlerinin önemine ilişkin kaygılarını ifade etti. Fakat Vu ile Peng Dehuay arasında örgütsel ilişki olduğuna dair herhangi bir bulgu yoksa, tarihçinin belediye başkan yardımcısı olarak hizmet etmeye devam edebileceğini ekledi.

Peng, Pekin'e döndü. Fırtınayı atlattığını düşünüyordu.

Sonraki haftalarda bazı küçük olaylar oldu. Mao, *Halkın Günlüğü*'nün sadece "yarı Marksist bir gazete" olduğundan şikâyet etti. Çu ve Deng Siaoping'e, Peng Çen'in Pekin'i "bağımsız bir krallık" gibi yönetmekte olduğunu söyleyerek sitemde bulundu.

Haberi olsaydı Peng'i daha da endişelendirecek olan, Mao'nun Çiang Çing ve HKO tarafından toplanan bir kültür forumunun ardından hazırlanan programatik bir belgeyi onaylamış olmasıydı. Bu belgede 1949'dan beri "Başkan Mao'nun düşüncesine taban tabana zıt, parti karşıtı, sosyalizm karşıtı kara bir çizginin diktatörlüğü altında bulunuyoruz," deniliyordu. Burada, Temmuz 1964'ten beri kültürden sorumlu olduğu için Peng; gene politbüro yedek üyesi Lu Dingyi tarafından yönetilen Propaganda Şubesi; ve daha gencl olarak, 1949'dan sonraki bütün kültürel yapı kastediliyordu. Burada ilk kez mevcut kültürel değerlerin toptan reddedilmesi gerektiği açıkça belirtiliyordu.

Mao, bir sonraki hamleyi yapmadan önce, Liu Şaoçi'nin bir ay süren bir Asya turuna çıkarak ülkeden ayrıldığı martın sonuna kadar bekledi. Daha sonra "sınıfsal çizgileri belirsizleştirdiği" gerekçesiyle reddedilen "Şubat Taslağı"nı görmek istediğini duyurdu. Vu Han'ın ve onun gibi düşünen entelektüellerin "bilgin zorbalar" olduklarını ve bir "parti zorbası" olan Peng Çen tarafından korunduklarını ilân etti. Sadece Peng'in "kültür dev-

rimi grubu"nu değil, "Cehennem Kralı'nın mekânı" dediği Merkez Komitesi Propaganda Şubesi'ni, hattâ Pekin Parti komitesini bile dağıtmakla tehdit etti.

Mao'nun görüşleri, 9 Nisan günü Deng Siaoping başkanlığında yapılan bir sekreterlik toplantısına Kang Şeng tarafından resmen aktarıldı.

Kang, Vu Han olayını ele alırken Peng'in "hatalar"ını; Çen Boda ise onun 1930'lar kadar gerilere giden siyasi çizgi "suçları"nı sıraladı. Sorunun karar alınmak üzere politbüroya aktarılmasına karar verildi. İki hafta sonra, Liu Şaoçi, Asya turunun son durağı olan Burma'dan döndüğünde Hangçou'ya gitmesi için kendisine yapılan bir çağrıyla karşılaştı. Mao Hangçou'da Peng Çen'in kaderini belirleyecek bir Daimi Komite toplantısı için çağrı yapmış bulunuyordu. Orada Başkan, kendisine Peng'in ve sözde ortaklarının tasfiye edileceklerini söyledi. Liu Şaoçi hakkında da gelecek ay Pekin'de Mao'nun yokluğunda toplanacak bir genişletilmiş toplantıda hüküm verilecekti.

Toplantı 4 Mayıs günü başladı ve üç haftadan fazla sürdü.

Çen Boda ve başroldeki Şanghaylı radikal Çang Çunçiao'dan sonra gelen Kang Şeng gene savcı rolündeydi. "Peng Çen – Lu Dingyi – Luo Ruyçin – Yang Şangkun parti karıştı kligi"nin varlığının, Mao'nun on altı ay kadar önce Sosyalist Eğitim Hareketi konusunda yapılan tartışmalar sırasında önceden görmüş olduğu gibi, revizyonizmin Merkez Komitesi içinde baş vermiş olduğunu kanıtladığını iddia etti. Bu grubun üyeleri kamuoyu önünde eleştirilmeli ve bütün görevlerinden alınmalıydılar. Çu Enlay bu dört kişiyi "kapitalist yolu tutmak"la suçladı. Lin Piao, melodramatik bir tavırla, "barut kokusu"ndan ve "öldürme olaylarını, iktidarın ele geçirilmesini ve kapitalist sınıfın restorasyonunu amaçlayan bir hükümet darbesi ihtimali"nden söz etti.

16 Mayıs günü toplantı, görünüşe bakılırsa, itibarsız "Şubat Taslağı"nın yerine çıkarılan, ancak Çince "Proleter Kültürü [kurmak için] Büyük Devrim" –Kültür Devrimi– olarak bilinen hareketin ilk resmi salvosunu oluşturan bir Merkez Komitesi genelgesini onayladı. Genelgenin hazırlanması bir ay sürmüştü ve bizzat Mao en az yedi kez üzerinde düzeltmeler yapmıştı. Genelge, merkezi siyasi sorunun, "Yoldaş Mao Zedung'un Kültür Devrimi çizgisi uygulanacak mı, yoksa bu çizgiye direnilcek mi?" meselesinden ibaret olduğunu ilân ediyordu. Tek hain Peng Çen ve müttefikleri değildi. "Kapitalist yolu tutmakta olan yetkililer" de vardı ve onların da temizlenmesi gerekiyordu:

Burjuvazinin sinsice partimize sızan temsilcileri... aslında bir karşıdevrimci revizyonistler takımıdır. Zamanı geldiğinde, proletaryanın diktatörlüğünü bir kapitalist sınıf diktatörlüğüne çevirerek iktidarı ele geçirmeye çalışacaklardır. Bu insanların bazıları tarafımızdan açığa çıkarılmış bulunmaktadır, bazıları ise açığa çıkarılamamıştır. Bazılarına tarafımızdan hâlâ güven duyuluyor ve yanımıza sokulan Kruşçev tipinde insanlar ardılarımız olarak yetiştiriliyorlar.

Genelgede Peng Çen'in "kültür devrimi grubu"nın feshedildiği ve Çen Boda başkanlığında aynı adı taşıyan yeni bir yapının kurulduğu bildiriliyordu. Chiang Çing, Çang Çunçiao ve diğer iki kişi başkan yardımcılığına getiriliyor, Kang Şeng ise danışman olarak atanıyordu. Peng ve suç ortakları karanlığa gömüldüler. Hapsedilenler ya da ev hapsine alınanlar oldu. Bu kişilerin "parti karşıtı tutumlar"ını soruşturmak için bir Merkezi Davaları İnceleme Grubu kuruldu.

Böylece, 1966 yılının mayıs ayı ortalarında Mao tam bir titizlikle hazırlanmakta olduğu büyük altüst oluşun büyük amacı hakkında partiye işaret vermiş oldu. Amaç, sosyalist davaya ihanet etmeyi planlamakta olan "kapitalist yolcular"ı iktidardan almaktı. Mao politbüroyu ve partinin komuta zincirini atlayarak bu iş için bir karargâh kurmuştu. Bu karargâhın üyeleri 1962'de bir araya toplamaya başladığı, özellikle radikal eğilimli kişilerden oluşuyordu. Lin Piao bunun dışındaydı. Onun için başka planları vardı. Ancak Mao'nun neden böyle bir şey yaptığı ona en yakın kişiler için bile açık olmaktan uzaktı ve sonucun ne olacağı bilinmiyordu.

Mao'yu böylesine dolambaçlı ve karışık bir eyleme yöneltmiş olan kaygılardan biri, gerektiğinde geri adım atabilme imkânını elde tutmak istemesiydi.

Vu Han'a karşı başlattığı ilk saldırı ters gitmiş olsaydı, kültürel meselelerde oynadığı kamusal rol nedeniyle kolayca günah keçisi olabilecek Chiang Çing'in işgüzarlığını suçlayabilecekti. Kendisi uzaktayken Liu Şaoçi'nin Peng Çen'e öldürücü darbeyi indirmesini sağlaması da aynı derecede ihtiyatlı bir tutumu yansıtıyordu. Diğer önderler bu durumda yön değiştiremiyorlar, kendileri pis bir iş yaparken Peng'e adil olmayan biçimde davranıldığından şikâyet edemiyorlardı.

Fakat daha temel bir sebep de vardı.

1959'da son önderlik çatışması sırasında Başkan kendisine güvenoyu verilmesini sağlayarak politbüro üyelerini arkasında toplayabilmişti. Hasımı Peng Dehuay, çabuk öfkelenen, inatçı bir eski askerdir. Sivri dili, dosttan çok düşman edinmesine yol açmıştı. Mao'nun onu partinin istikrarına yönelik bir tehdit olarak betimlemesi görece kolay olmuştu. Bu kez giriştiği eylemin gerekçeleri ise, her türlü objektif ölçüt dikkate alındığında, sadece dayanıksız olmakla kalmıyordu, tamamen nâmevcuttu. Mao kendisinden sonra en prestijli ikinci adam olan Liu Şaoçi'yi ve Genel Sekreter Deng Siaoping'i tasfiye etmek istiyordu. Bu adamlar onun siyasetlerine açıktan meydan okumamışlardı ve ikisi de daha eski önderlik kuşağının desteğine sahipti. Açık ve doğrudan bir tartışmada Mao'nun çalışma arkadaşlarını Liu ile Deng'in gitmeleri gerektiğine ikna edebileceği anlaşılabılır hiçbir gerekçe yoktu.

Cepheden bir saldırı söz konusu olmadığı için Başkan gayet iyi bildiği gerilla taktik-

lerine başvurdu. "Savaş siyasettir," diye yazmıştı. "Siyaset başka araçlarla verilen savaştır." Mao'nun eylemlerinin daha büyük bir çatışmanın başlangıcı olabileceği Liu'nun aklına gelmemişti. O sadece, Başkan'ın kültürü devrimcileştirmek için yeni bir hareket başlatmak istediğini ve izlemek istediği yolda Peng Çen'in bir engel oluşturduğunu düşünmüştü.

Öteki önderler bu noktada onu durdurmak için birleşmiş olsalardı, üstlerine çökmekte olan felaketi makul biçimde önleyebilirlerdi. Fakat bunu yapmak için Politbüro Daimi Komitesi'nde Mao'yla karşı karşıya gelmeleri gerekecekti. Hiçbiri bu türden bir savaşa dayanabilecek durumda değildi.

Peng Dehuay'ın Luşan'da düşmesini sağlayan aynı korkaklık ve özçikar karışımı 1966'da hâlâ etkisini gösteriyordu. Mao'nun şahsının ve yazılarının Lin Piao'nun dikkatli çabalarıyla kutsallaştırılması o sırada hayal bile edilemeyecek öylesine yüksek bir düzeye ulaşmıştı ki, ona doğrudan muhalefet etmeyi düşünmek bile mümkün değildi. Mao hiçbir işi şansa bırakmıyordu. Hangçou toplantısının hemen öncesine kadar Liu'nun uzakta bulunması, istense bile direniş örgütleyecek zamanın kalmamasını sağladı. Pekin'de yapılan sonraki politbüro oturumu, Mao'nun talimatıyla, tek tek seçilmiş altmış taraftarını kapsayacak şekilde genişletildi. Bu kişiler oy veremiyorlardı, ancak oradaki varlıkları makul bir tartışmayı imkânsız hale getirdi.

Ancak bu son hareketin Mao'nun daha önce başlattığı hareketlere hiç benzemediğini önderliğin görmesini sağlayabilecek uyarıcı işaretler de vardı. Polemik dili daha aşırı, daha duygusaldı; siyasal bir davayı savunmaktan çok insanları çılgınca bir kalkışmaya yöneltiyor gibiydi. Kişisel ve siyasal dürtüler daha başından itibaren birbirinden ayrılmayacak şekilde karışmıştı. Mao'nun Çiang Çing'i ve kişisel olarak güvendiği insanları kullanması bu eğilimi daha da güçlendirdi. Lin Piao bir politbüro toplantısını, siyasal bir muhalifin karısına iftirada bulunduğu suçlamasıyla açtı. Bu muhalif Lin'in karısının onunla evlendiği sırada bakire olmadığını iddia etmişti.

Mayıs ayı içinde Liu Şaoçi'yi Mao'nun bir komplo hazırlamakta olduğu konusunda uyarması gereken bir başka gelişme oldu.

Yao Venyuan yeni bir polemik yayımladı. Bu kez sadece Vu Han'a değil, onun iki işbirlikçisine de saldırıyordu. Bunlardan biri, *Halkın Günlüğü*'nün, 1957'de Mao'nun "Yüz Çiçek" kampanyasını tanıtmadığı için yerden yere vurduğu editörü Deng Tuo; diğeri de, 1960'larda "Üç Aileli Bir Köyden Notlar" başlığı altında hiciv dolu köşe yazıları yazarken Vu Han'la birlikte çalışmış olan Liao Moşa adında bir romancıydı. Bu köşe yazıları, Yao'nun iddiasına göre, Çin'de köklü bir geçmişi olan "dut ağacına sövmek için akasya ağacını işaret etme" geleneğini Mao'ya saldırmak için kullanıyordu.

Yazılar, "Kral Yolu ve Zalimin Yolu" ve "Unutkanlık" (tek tedavisinin "tam bir istirahat"la sağlanabileceği zihinsel bir bozukluk olarak tanımlanıyordu) gibi anlamlı başlık-

ları yüzünden ancak Mao'ya uygulanabilecek bir tarzda yazılmış gibi görünmelerine rağmen, bu suçlama neredeyse kesinlikle yersizdi. Kaldı ki, o sırada Çin'de yaşayan hiç kimse, "Hay Ruy'un Görevden Azledilmesi"ni bir Peng Dehuay savunusu olarak görmemişti. Tam aksine, bu denemeler, budalalıklarıyla, örtmeceli biçimde "üç yıllık doğal felaket" denilen şeye katkıda bulunan alt düzey görevlilerin esprili karikatürleri olarak okunuyordu. Hiç kuşkusuz bu yaklaşımda da bir doğruluk payı vardı.

Ancak Yao'nun makalesinin önemi başka yerde yatıyordu.

Bir politbüro üyesi olan Peng Çen Başkan'ın kültür siyasetlerine karşı çıkan "parti karşıtı, sosyalist çizgi karşıtı kara bir çizgi"yi yerleştirebildiyse; ve bir grup partili yazar, dört yıldır başkentin kamusal basımevlerinde hiçbir ceza görmeksizin Başkan'ı yerebilselerse; Mao'nun partiden sorumlu kıldığı adam, yani Liu Şaoçi bunu durdurmak için neden hiçbir şey yapmamıştı?

Bu sorunun sadece iki yanıtı olabilirdi: Ya Liu yeteneksizdi ya da Mao'nun muhalifleriyle işbirliği yapıyordu.

İlk hamlelerini tamamlayan Mao cehennem mekanizmasının bir sonraki evresini harekete geçirdi.

14 Mayıs günü Kang Şeng, eşi Cao Yiou'yu, Felsefe Şubesi parti sekreteri olan Nie Yuanzi adında bir kadınla görüşmesi için Pekin Üniversitesi'ne gönderdi. On gün sonra, Cao'nun yüksek düzeyde destek güvencesi vermesinden sonra, Nie ve bir grup taraftarı üniversite başkanı Lu Ping'i, Mao'nun Kültür Devrimi konusunda verdiği talimatları uygulamamakla suçlayan bir duvar yazısı hazırladılar ve yazıyı, dokuz yıl kadar önce "Yüz Çiçek" hareketinin başlatıldığı yere, üniversite kantinin hemen dışındaki duvara astılar. Yazıda öğrencilerin ve öğretim üyelerinin "kararlı bir tutumla, bütünüyle, kesinlikle ve tam olarak, bütün şeytanları ve canavarları ve bütün Kruşçevci tipteki karşıdevrimci revizyonistleri tasfiye etmeleri ve sosyalist devrimi sonuna kadar götürmeleri" isteniyordu.

Lu Ping'in başkanlık ettiği Üniversite Parti Komitesi derhal harekete geçti. Ertesi sabah yüzlerce yeni afiş ortaya çıktı. Bunların çoğunda Nie grubu lanetleniyordu.

1 Haziran günü vaat edilen "yüksek düzeyde destek" yetiştirdi.

Bizzat Mao, Nie'nin afişini savundu ve üzerindeki yazıların radyo istasyonları aracılığıyla bütün Çin'e yayılmasını emretti. Çen Boda tarafından iki gün önce yönetimi devralınmış olan *Halkın Günlüğü*, üniversiteyi, "parti ve sosyalizm karşıtı inatçı bir kale" olarak ve Lu Ping'i de bir "kara çete"nin önderi olarak kınadı. Nie bir anda ünlü olmuştu. Ülkenin her tarafından destek telgrafları yağıyordu. Pekin'deki diğer üniversitelerin öğrencileri onu görmek ve kendi yüksek öğretim kurumlarındaki inatçı parti komiteleriyle nasıl başa çıkacaklarını öğrenmek için üniversiteye akın ettiler.

Başkentteki ortaöğretim öğrencileri, siyasal kalkışmalar olacağını ana babalarından öğrenen seçkin aile çocuklarının önderliğinde daha da hızlı harekete geçtiler.

Mayıs ayının sonunda Çinghua Üniversitesi'nin Ortaöğretim bölümünden adı asla öğrenilemeyen uyanık bir öğrenci, *hongveybing*, "Kızıl Muhafız" kavramını icat etmişti. Pekin'deki bütün okulları bir yangın alevi gibi saran hareket her geçen gün daha abartılı ve tuhaf hale gelen bir Mao dalkavukluğu kampanyasıyla iyice ateşlendi. Lin Piao, 18 Mayıs günü politbüroda yaptığı bir konuşmayla süreci başlatmıştı: "Başkan Mao bir dâhidir... Onun ağzından çıkan tek bir cümle bizim 10.000 cümlemize bedeldir." Bu kez *Halkın Günlüğü*'nün manşetleri feryat etmeye başladı: "Başkan Mao kalplerimizdeki kızıl güneştir. Mao Zedung Düşüncesi hayatımızın kaynağıdır... Her kim ona karşı çıkmaya kalkırsa sonuna kadar kovalanacak ve yeryüzünden silinecektir." Mao'nun eserlerinin "altından daha değerli" olduğu söyleniyor; onun "her cümlesi bir savaş davuludur, her deyişi bir doğrudur," deniyordu.

Liu ve Deng bu gelişmeleri dehşetle ve giderek artan bir şaşkınlıkla izlediler.

Daha bahar aylarında insafsızlık belirtileri görülmeye başlamıştı; bunu revizyonizme karşı bir cadı avı izledi. Eski Kurmay Başkanı Luo Ruyçin intihar amacıyla kendisini yüksek bir pencereden aşağı attı. Ölmedi, ancak bacakları kırıldı: Ona karşı düzenlenen mücadele oturumları devam etti. Yao Venyuan'ın makalesinin yayımlanmasından sonra, Deng Tuo kendini öldürdü. Daha bir hafta geçmemişti ki, bu kez sıra Mao'nun sekreteri Tian Kiaying'e geldi. Kendisine sağcı olduğu için görevden alınacağı söylendi ve o gece intihar etti. İntiharlar Çin'de uzun süredir siyasal hareketlerin ortak bir özelliği olmuştu; fakat 1954'te Gao Gang'dan beri kendi hayatına kasteden bir üst düzey parti görevlisi olmamıştı. Deng Tuo ve Tian Kiaying'in ölümleri genellikle Çin aydınının adaletsizliği protesto etmek için geleneksel olarak uyguladığı bir yöntem olarak görüldü.

Siyasal kurum içinde yaşanan bu amansız olaylara şimdi de bütün okullarda giderek artan karışıklıklar eklenmişti.

Liu ve Deng, öğrenci ajitatörleri olarak yaşadıkları kendi gençlik dönemleri bir yana, dokuz yıl önceki "Yüz Çiçek" kampanyası sırasında tanık oldukları olaylardan, yerleşke karışıklıklarının bir kez ateşlendiğinde nasıl hızla yayılarak bütün ülkeyi tutuşturabildiğini gayet iyi biliyorlardı. Üstelik bu kez Çen Boda, anlaşılan Mao'nun da desteğini alarak, ateşi daha da körükleyen kışkırtıcı başyazılar kaleme alıyordu. Böyle durumlarda uygulanan olağan çizgi, kusurlu parti komitelerini düzenlemek ve yeniden örgütlemek için gerekli yerlere çalışma ekipleri göndermekti. Bu uygulama Pekin Üniversitesi'nde geçici bir önlem olarak zaten yapılmıştı. Peki Başkan ne yapmak istiyordu?

Liu ve öteki "birinci cephe" önderleri içten içe bu sorunun yanıtını arıyorlardı.

O sırada Mao Hlangçou'daydı. Geçen kasımdan beri başkente ayak basmamıştı. Liu ona telefon ederek dönmesini ve hareketin sorumluluğunu bizzat üstlenmesini istedi.

Mao ona güneyde biraz daha kalacağını ve istedikleri gibi hareket etmekte serbest olduklarını söyledi. Birkaç gün sonra Liu ve Deng doğrudan talimat almak için bir uçağa atlayıp onun yanına gittiler. Mao'nun yanıtı değişmedi. Ancak bu kez lütfedip, çalışma ekipleri kullanmanın dışlanmaması, "onları göndermek gerekli olsa da olmasa da, alelacele gönderilmemeleri" gerektiğini söyledi. Bu ifade gayet belirsizdi ve kasten böyleydi.

Gene de bu temelde, parti kadrolarından ve Gençlik Birliği üyelerinden oluşturulan ekipler, düzeni sağlama ve hareketi denetim altına alma talimatıyla başkent ve diğer büyük kentlerdeki yüksek öğretim kurumlarına gönderildiler.

Bu Ortodoks, yukarıdan aşağıya yaklaşım, *Halkın Günlüğü* ve diğer gazetelerle pompalanarak teşvik edildi. Hareket öğrencilerin gerçek şikâyetlerini anlamayı da başaramadı. Kültür Devrimi'nin hemen öncesinde, Çin üniversitelerindeki "sağcılar"ın "Yüz Çiçek" kampanyası sırasında ortaya atmış oldukları sorunlar sadece giderilmemekle kalmamış, bazı durumlarda daha da ağırlaşmıştı. Mao'nun üniversitelerdeki parti bürokratlarına yönelttiği "bilgin zorbalar" suçlaması onların kaprisleri yüzünden acı çekmiş olan kişiler arasında yankı bulmuştu. Yönetim kademelerindeki yetersiz kişiler korundu; öz-günlük baskı altına alındı; ahbap çavuş ilişkileri ve akraba kayırmacılığı başını alıp gitti. Tercih edilen öğretim hâlâ, 1930'lardaki gibi, "ördek doldurma" denilen ezberciliğe dayalıydı, çünkü bu yöntem daha az siyasal risk taşıyordu. Parti ve Gençlik Birliği üyeleri cazip işlere atanıyorlardı; ve ekonomi hâlâ bocalamakta olduğu için, bu işler herkese yetemeyecek kadar azdı.

Günler geçtikçe çatışmalar arttı. Çalışma ekipleri öğrenci isyancılara "parti ve sosyalizm karşıtı unsurlar" olarak davranıyorlardı. Radikaller de Liu'nun adamlarına kovulan Parti komiteleriyle ittifak kuran "kara gangsterler"diyorlardı. Haziran ayı sonunda yaklaşık kırk ekip yerleşkelerin dışında yakalanıp hırpalanmıştı. Tepki olarak Liu binlerce öğrenciyi "Sağcı" olarak damgaladı ve önderlerine karşı mücadele oturumları örgütledi. Onları destekleyen fakülte üyeleri karşı devrimci olarak gözetim altına alındılar.

Geriye doğru bakıldığında, Liu ve Deng'in nasıl olup da Mao'nun niyetlerini böylesine yanlış değerlendirdiklerini anlamak zordur.

Ne var ki o sırada Başkan'ın düşünmekte olduğu şeyin ne kadar muazzam olduğu sadece hasımlarının değil müttefiklerinin de kavrama yeteneğinin ötesindeydi. Başkan'ın kitleleri bizzatihi partiye karşı harekete geçirmeye karar vermiş olması, politbüroda yer alan herhangi bir kişinin inanamayacağı kadar uzak bir olasılıktı. Pekin Üniversitesi'ndeki radikaller, bir mücadele toplantısı düzenleyerek Lu Ping ve altmış "kara çete unsuru"na mankafa külahı giydirdiler ve diz çökmeye zorladılar, yüzlerine kara leke sürdüler, elbiselerini yırttılar, duvar afişlerini vücutlarına yapıştırdılar, ardından onları tekmeleyip yumruklayarak, saçlarını çekerek ve halatlarla döverek sokaklarda dolaştırdılar. Bunun üzerine, hem Çen Boda hem de Kang Şeng bunun "karşı devrimci bir olay" oldu-

gunu ve bunu yapanların ağır biçimde cezalandırılmaları gerektiğini ilân etti.

Mao elini gizlerken, herkes onun gelişmekte olan olaylara ilişkin tarzını anlamaya çalıştı. Liu ve Deng için bu, “yılanı deliğinden çıkarmak” ve kapitalist fikirleri hâlâ muhafaza edenleri açığa çıkarmak, bu arada onlar tarafından aldatılan gençlere de bir ders vermek için “yüz çiçek” kampanyasının sinsice yeniden sahnelenmesiydi. Çen Boda ve Kang Şeng, Mao’nun Liu Şaoçi’nin yetkilerini azaltmakta olduğunu anlıyorlar, ancak bunu parti sistemini yıkmayı amaçlayan bir hamlenin başlangıcı olarak değil, siyaseti radikal-
leştirmek için başlatılan yeni bir çabanın parçası olarak görüyorlardı.

Bu yanlış düşünceleri terk edecekleri an, hızla yaklaşıyordu.

Mao’nun tuzağı kapanmak üzereydi. Çeyrek yüzyıl önce Yenan’da Kang Şeng’e dediği gibi: “Kavunlar olgunlaşsın. Henüz olgunlaşmadan onları koparmayınız. Hazır olduklarında kendiliğinden düşerler.”

16 Temmuz’da Mao, Vuhan yakınlarında Yangtze’ye girerek akıntı yönünde 14 kilometre yüzdü. Bu bir güç gösterisi, mücadeleye atılacağını gösteren bir belirtiydi. Yetmiş iki yaşındaki Başkan’ı yüzerken gösteren fotoğraflar bütün Çin gazetelerinde yer aldı ve sinemalarda haber filmi olarak gösterildi.

İki gün sonra Mao Liu Şaoçi’ye haber vermeden Pekin’e uçtu.

O gece Mao hiç kimseyi umursamayarak Çen Boda ve Kang Şeng’le kapandı ve Devlet Başkanı’nı kabul etmeyi reddetti.

Ertesi sabah Liu’ya çalışma ekiplerini göndermenin bir hata olduğunu söyledi. Çiang Çing, Pekin Üniversitesi’ne gitti ve radikal öğrencilere şöyle dedi: “Bizimle birlikte isyana katılmayanları bir yana bırakın! Devrim isteyenler bizimle birlikte olsunlar!” Çen Boda, Lu Ping’e karşı düzenlenen kitle mücadelesi oturumunun karşı devrimci değil devrimci bir olay olduğunu ilân etti. Ayın 25’inde Mao çalışma ekiplerinin topluca çekilmesini istedi ve Liu’nun izlediği siyaseti “bir siyasal çizgi hatası” olarak betimledi. İki gün sonra, Çiang Çing, Çen Boda ve Kang Şeng, Kültür Devrimi Grubu’nun başında Pekin Normal Üniversitesi’ne gittiler ve orada yapılan kitlesel bir toplantıda, öğrencileri, “bütün engelleri aşmaya, kendi düşüncelerini özgürleştirmeye ve kapsamlı bir devrimi gerçekleştirilmeye” çağırdılar.

Kısa süre sonra Büyük Halk Salonu’nda yapılan bir Kültür Devrimi eylemcileri toplantısında Liu çalışma ekipleri hatası yüzünden özeleştiri yaptı. Fakat bu kez sözlerinde bir içerleme ve Mao’nun kendisine ne yaptığını anladığına dair bir sezgi vardı: “Bize bu devrimin [Kültür Devrimi] nasıl yönetilmesi gerektiğini soruyorsunuz,” dedi eylemcilere. “Size dürüstçe söyleyeyim, biz de bilmiyoruz. Parti merkezindeki pek çok yoldaşın ve çalışma gruplarının pek çok üyesinin de bilmediğine inanıyorum.” Sonunda, anlamlı

bir tavırla, "Hiç hata yapmasanız da, biri çıkıp size hata yaptığınızı söyler," diye ekledi.

1 Ağustos günü Başkan, Büyük Proleter Kültür Devrimi'nin sürdürüleceği siyasal ve ideolojik temelin onaylanması için, neredeyse dört yıldır ilk kez, Merkez Komitesi plenumunu topladı. Siyasal raporunda Liu, çalışma ekipleri yaklaşımının hatalı olduğunu bir kez daha kabul etti. Ancak, önceki gibi, bu durumun temel bir çizgi hatasından çok, açıklığın olmamasından kaynaklandığını öne sürdü (kısmen Mao'yu kastediyordu). Raporun ardından yapılan tartışma onun görüşlerine önemli ölçüde sempati duyulduğunu ortaya koydu.

Bunun üzerine Mao, üç gün sonra genişletilmiş bir Politbüro Daimi Komitesi topladı ve öğrenci hareketini ezmek için çalışma ekiplerinin gönderilmesini kuzeyli savaş ağalarının ve Çan Kay-şek'in Guomindang'ının yaptıklarına benzetti. Liu ve Deng'in "bir baskı ve terör eylemi" gerçekleştirdiklerini söyledi ve tehditkâr bir tutumla şunu ekledi: "Buradaki insanların arasında 'canavarlar ve şeytanlar' var." Liu, o sırada başkentin yönetimi kendisinde olduğu için sorumluluğu üstlenmeye hazır olduğunu söylediğinde, Mao dudak bükerek şöyle dedi: "Pekin'de diktatörlük uyguluyordun. İyi iş yaptın!"

Bu kışkırtıcı sözler hemen bir konferans belgesi olarak dolaşıma sokuldu. Yedi yıl önce Luşan'da Peng Dehuay'ı kınadığı konuşması sırasında olduğu gibi, Mao'nun öfkesi plenumu bir kez daha kımıldayamaz hale getirmişti.

Ertesi gün Mao, mesaj henüz tam olarak yayılmadan, "Karargâhları Bombalayın!" başlıklı bir duvar afişiyle görüşlerini açıkladı. Mao, birincisi 1962'de özel çiftçilik ve ikincisi 1964'te Sosyalist Eğitim Hareketi konusunda olmak üzere tam iki kez kendisine karşı çıkmış olan "bazı öncü yoldaşlar"ın, haziran ayı ortalarından beri, Kültür Devrimi'ne direnmekte olduklarını ve bir burjuva diktatörlüğü kurmaya çalıştıklarını, doğruluyordu. "Onlar doğru ile yanlış birbirinin yerine geçirmişler ve siyah ile beyazı birbirine karıştırmışlardır," diyordu. "Devrimcileri kuşatmışlar ve baskı altına almışlardır ve farklı görüşleri bogmuşlardır. Kapitalizmi yücelterek ve proletaryayı karalayarak Beyaz Terör uygulamışlardır. Ne kadar zehirli bir tutum!" Afişin başlığı, ismi verilmeyen "öncü yoldaşlar"ın Parti içinde bir burjuva karargâhı kurmuş olduklarını ima ederek saldırını teşvik ediyordu.

Mao'nun afişi Liu'nun birkaç gün önce belli belirsiz kavramaya başladığı şeyi doğruluyordu: Başkan ondan kurtulmaya karar vermişti.

Liu'nun, Den Siaoping önderliğinde politbüroda bulunan müttefikleri ve Merkez Komitesi içindeki taraftarları, baltanın enselerine inmesini bekliyorlardı. Ama hiçbir şey olmadı: Mao hiçbir işi şansa bırakmıyordu. Onun talimatıyla, Çen Boda, Kamu Güvenlik Bakanı Kang Şeng, Sie Fuçi ve diğer radikal sözcüler Liu'yu topa tutmaya başladılar. Politbüronun diğer üyeleri Devlet Başkanı'nın nerede hata yaptığını anlamamışlardı. Ancak hiçbiri onu savunmaya da kalkışmadı. Uzun Yürüyüş'ün başlangıcından beri geçen otuz

iki yıl içinde Mao'yla savaşa girip de kazanmış tek bir kişi bile yoktu. Ağustos 1966'da, Başkan'ın önderlik içinde ve genel olarak bütün ülkede karışıklık yarattığı bir sırada böyle bir işe kalkışmak hiç uygun değildi.

O gün öğleden sonra Mao, Lin Piao'yu yaz sığından kaçmak için ailesiyle birlikte gittiği Dalyan'dan aldırarak için bir uçak yolladı. Onu havaalanında Çu Enlay karşıladı ve Pekin'e giderlerken olup bitenleri anlattı. Daha sonra Lin Piao bizzat Başkan tarafından kabul edildi ve kendisine Liu'nun yerine geçerek partinin ikinci önderi olacağı bildirildi. Böylesine baş döndürücü bir terfinin taşıdığı tehlikelerin gayet iyi farkında olan Lin, sağlık durumunu öne sürerek reddetmeye çalıştı. Ancak Mao kararını vermişti.

8 Ağustos günü MK, önüne konulan bir belgeyi uysal bir tutumla ve oybirliğiyle kabul etti. "On Altı Nokta" olarak bilinen belgeye son şeklini bizzat Mao vermişti. Bu, üç yıl boyunca bütün Çin'i kaplayacak olan *daluan*'ın, yani "büyük kaos"un taslak metniydi.

Metinde Kültür Devrimi'nin "insanların ruhlarına hitap eden büyük bir devrim", "karşı konulamaz bir gelişme" olduğu ilân ediliyordu. Bu devrim burjuvazinin ve feodal ideolojinin hakkından gelecek, "Mao Zedung Düşüncesi'nin Büyük Kızıl Bayrağı" tarafından verilen örneğe uygun biçimde "proleter bir dünya görüşü"nün yerleşmesini sağlayacaktı. Bu, tabandan gelişen, kitlelerin onun içinde yer alarak kendilerini özgürleştirecekleri bir devrimdi. Mao, partiye, "Kitlelere güvenin," diyordu, "onlara inanın ve inisiyatiflerine saygı gösterin; korkuyu bırakın ve karışıklıklardan korkmayın." Aynı şeyi 1957'de de söylemişti. Fakat bu seferki şok birlikleri, "devrimci genç insanlar"dan, "cesur ve yiğit yol açıcılar"dan oluşuyordu. Onların görevleri "Yüz Çiçek" sırasında harekete geçirdiği burjuva entelektüellerinin görevlerinden farklıydı. Bu seferki hedef, "bürokratik kadroların tembelliği ve kibri" değil, "kapitalist yolu tutan bütün yetkililer"di.

Mao, Liu Şaoçi'nin bu yetkililerin şefi olduğunu açıkça söylemeye henüz hazır değildi. Fakat plenum yeni bir politbüro seçtiğinde, Liu sıralamada ikinci konumdan sekizinci konuma kaydırıldı. Seçileceklerin listesi, kuralların gerektirdiği şekilde, partinin Örgütlenme Şubesi tarafından değil, Mao'nun özel isteklerine göre Çiang Çing tarafından hazırlanmıştı.

"Birinci" ve "ikinci" cephele ortadan kalktı. Lin Piao, Başkan Yardımcısı unvanıyla Mao'nun tek yardımcısı oldu. Başbakan Çu Enlay, önceki gibi, sıralamada üçüncü konumdaydı, fakat sağlığı bozuk olan Çen Yun ve Çu De gibi artık sadece bir Daimi Komite üyesiydi. Mao'nun radikal müttefikleri, Çen Boda ve Kang Şeng ile Peng Çen'in yerine sekreterliğe getirilmiş olan Guangdong önderi Tao Çu, Daimi Komite'ye alındılar. Deng Xiaoping, Liu'yla işbirliği yapmış olmasına rağmen terfi etti; hiyerarşi içinde yedinci sıradan altıncı sıraya getirildi. Davası sadece ertelenmişti.

Plenumun başladığı 1 Ağustos günü Mao, hareketin başladığı Cinghua Üniversitesi Ortaokulu'ndaki Kızıl Muhafızlar'a "sıcak desteklerini" ifade eden bir mektup yazmıştı. Bu mektup, o zamana kadar başkentte kapalı kalan Kızıl Muhafız örgütlerinin bütün Çin'e yayılması için bir işaret oldu.

İki hafta sonra, bazıları Siçuan ve Guangdong gibi uzak bölgelerden gelen bir milyon Kızıl Muhafız, Tienanmen Meydanı'nda yapılan on devasa gösterinin ilkinin gerçekleştirmek için başkentte bir araya geldi. 17 Ağustos gece yarısı okul çocukları ve üniversite öğrencilerinden oluşan müfrezeler, devrimci şarkılar söyleyerek, kızıl ipek bayraklar ve Başkan'ın resimlerini taşıyarak, meydandaki yerlerini almak üzere Çangan dayke, Sonsuz Huzur Bulvarı boyunca yürüyüşe geçtiler. Mao günün ilk ışıklarıyla birlikte ortaya çıktı. Saat 5'i biraz geçmişti ki, Yasak Şehir'den yürüyerek çıktı ve kısa bir süre kalabalığa karıştı. Daha sonra, kapının üzerindeki platforma çıkarak Kızıl Muhafız temsilcileriyle buluştu.

Başkan ve politbüro'nun diğer üyeleri militanlık ruhunu yansıtmak için yeşil HKO üniformaları giymişlerdi. Bu Mao'nun Çin askerlerinin 1950'de Kore'ye sevk edilmesinden beri yapmadığı bir şeydi.

Toplantı, Maoist "Doğu Kızıldır" marşıyla açıldı. Çen Boda ve Lin Piao, Mao'yu "Büyük Önder, Büyük Öğretmen, Büyük Kaptan ve Büyük Komutan" olarak öven konuşmalarla kalabalığı iyice coşturdular. Daha sonra, Pekin Ortaokulu'ndan bir kız öğrenci Mao'nun koluna bir Kızıl Ordu koluğu taktı. Bu sahne aşağıdaki meydanda toplanmış olan genç insanların çılgınca tezahüratına yol açtı. Mao bir şey demedi. Bir şey söylemesine gerek yoktu.

O sırada eve yazılan tipik bir öğrenci mektubunda şöyle deniyordu:

Size büyük haberlerim, göklerden bile daha büyük haberlerim var... Ben, en, en, en, en sevgili önderimiz Başkan Mao'yu gördüm! Yoldaşlar, ben Başkan Mao'yu gördüm! Bugün öyle mutluyum ki kalbim neredeyse yerinden fırlayacak... Sıçırıyoruz! Şarkı söylüyoruz! Kalplerimizdeki Kızıl Güneşi gördükten sonra Pekin'de çılgınlar gibi koştum... Yoldaşlar, yaşadığım o anı sizlere nasıl anlatabilirim?... Bu gece ben nasıl uyuyabilirim! Bugünü kendi doğum günüm yapmaya karar verdim. Bugün ben, yeni bir hayata başladım!!!

Adanmışlık duygusundan kaynaklanan bir orgazm hali bütün sokakları ateşli bir coşkuyla kapladı. Bu uydurma sahnenin ardındakini görebilen pek az bağımsız ruh vardı. Birkaç hafta sonra bir öğrenci şunları yazdı: "Büyük Kültür Devrimi bir kitle hareketi değil, tek bir kişinin namlunun ucuyla kitleleri harekete geçirmesidir." Ancak büyük çoğunluk bunu anlamadı. Mao siyasetin zirvelerine saldıracak yeni gerilla ordusunu bul-

muştı. Çinli gençlerden oluşan bütün bir kuşak sorgusuz bir itaat duygusuyla onun uğrunda ölmeye ve öldürmeye hazırды.

Ve öldürdüler de.

Bu, 18 Ağustos gösterisini izleyen günlerde başladı. *Paytoncu Çocuk* ve *Çayhane* gibi iki eser veren ünlü yazar Lao Şe ilk kurbanlardan biriydi. Otuz kadar kültür insanıyla birlikte Pekin'deki eski Konfüçyüs Tapınağı'nın avlusuna götürüldü. Orada kendilerine yin-yang traşı uygulandı (başın sadece bir yanındaki saçlar kesilir, öteki taraf olduğu gibi bırakılır); daha sonra yüzlerine siyah mürekkep sürüldü ve boyunlarına, "öküz şeytanlar ve yılan ruhları" yazılı yaftalar asıldı. Kızıl Muhafızlar'ın önünde diz çöktürülerek sopalar ve deri kayışlarla dövüldüler. O sırada altmış yedi yaşında olan Lao Şe bayıldı. Sabahın erken saatlerinde evine gönderildiğinde, kana bulanmış elbisesini karısı ancak keserek üzerinden çıkarabildi. Lao Şe ertesi gün kendisini Yasak Şehir'den fazla uzak olmayan sığ bir göle attı.

Binlerce kurban benzer bir kaderi paylaştı. Pekin'de Kızıl Muhafızlar'ın en az bir kişiyi döverek öldürmediği pek az ev vardı. Ağustos ayının sonunda, dört gün içinde sadece küçük bir semtte, aralarında altı haftalık bir bebekten ("gerici bir aile"nin çocuğuydu) seksenlerinde yaşlı bir adama kadar çeşitli yaşlardan insanların yer aldığı 325 kişi öldürüldü.

Barışçı, idealist genç öğrenciler kendilerinden daha yaşlı kişilere intikam duygularıyla saldıran çılgınlara dönüşmüşlerdi. Mao'ya göre bu durum Çin halkının "savaşçı ruhu"nun bir belirtisiydi. 1919'daki Dört Mayıs Hareketi'nden kırk yıl sonraki "Yüz Çiçek" hareketine kadar dışarıdan sakin görünen yerleşkeler kimbilir kaç kez birkaç saat gibi kısa bir süre içinde kaynayan siyasal ajitasyon kazanları haline gelmişti. Bu kez, ülkenin en güçlü adamı, bizzat Başkan, devrimin "bir sınıfın diğerinin iktidarını devirmek için baş vurduğu bir şiddet eylemi" olduğunu söyleyerek bu yolu kişisel olarak işaret etmişti ("On Altı Nokta"da). Lin Piao onları "Dört Eski'yi ezme"ye zorlamıştı: "eski düşünce, eski kültür, eski âdetler ve eski uygulamalar." Güvenlik Bakanı Sie Fuçi, polise Kızıl Muhafızlar'ın yaptıklarına karışmamasını söylemişti:

İnsanları Öldüren Kızıl Muhafızlar cezalandırılmalı mıdır? Benim görüşüm şudur ki, eğer insanlar öldürülüyorlarsa öldürülüyorlardır; bu bizi ilgilendirmez... Eğer kitleler kötü insanlardan böylesine nefret ediyorlarsa, onları durduramayız, karşılarında duramayız... halkın polisi Kızıl Muhafızlar'ın yanında durmalı, onlarla ilişki içinde olmalı, onlara sempati duymalı ve özellikle şu beş kara kategori hakkında onlara istihbarat sağlamalıdır: toprak ağaları, zengin köylüler, karşı devrimciler, kötü unsurlar ve sağıclar.

Bu yaklaşım her zaman bu kadar açık biçimde dile getirilmedi. Ancak Sie'nin sözleri Mao'nun 1949'daki sözlerini hatırlatıyordu. O tarihte Mao, "demokratik halk diktatörlüğü"nün niteliğini açıklarken şöyle demişti: "Polis ve mahkemeler... dahil devlet aygıtları... bir sınıfın diğerini ezme aracıdır. O bir... şiddet aracıdır."

Şiddet, devrim ve iktidar Mao'nun uzun kariyeri boyunca kendi siyasal vizyonunu gerçekleştirmek için mücadele ettiği üçlüyü oluşturuyordu.

1960'lardaki şiddet, 1926'daki Hunan köylü hareketiyle, 1930'larda Çiangsi'deki "toprak inceleme hareketi"yle ve 1940'ların ve 1950'lerin toprak reformuyla aynı amaca hizmet ediyordu. Başkan adına işkence yapan ve adam öldüren Kızıl Muhafızlar, toprak ağalarını öldüresiye döven köylüler gibi Maoist davaya kesinlikle bağlıydılar. Fukian'daki bir Kızıl Muhafız, Ken Ling, on altı yaşında bir öğrenci olarak bu işe nasıl başladığını şöyle anlatıyordu:

Altmış yaşını geçmiş, yüksek tansiyon hastası öğretmen Çen, ikinci kattaki sınıftan sürüklenerek çıkarıldı. ... yumruklar ve süpürge sopalarıyla dövüldü. Birkaç kez bayıldıysa da, yüzüne soğuk su çarpılarak ayılıldı. Gövdesini zor hareket ettiriyordu; ayaklarına dikenler batmış, cam kırıklarıyla kesilmişti. "Beni neden öldürmüyorsunuz! Öldürün beni!" diye bağııyordu. Bu durum altı saat sürdü. Sonunda dışkısını tutamadı. Bağırsağını bir sopayla tıkamaya çalıştılar. Son kez yere yığıldı. Üzerine tekrar soğuk su döktüler. Ama artık çok geçti... İnsanlar birer ikişer oradan sıvışmaya başladılar. Katiller pek korkmamışlardı. Okul doktorunu çağırdılar. Sonunda doktor ölüm belgesini hazırladı: "Ani tansiyon yükselmesi neticesinde ölüm..." Karısı koşup geldi. Kocasının cesedini almadan önce kadın ölüm sebebini onaylamak zorunda bırakıldı... Korkunç kâbuslarla geçen bir gecenin ardından, ertesi gün yeni işkencelere tanık olmak üzere okula gitmek için cesaret topladım ... yaklaşık on gün sonra buna alıştım; kanlı bir ceset ya da feryatlar artık beni rahatsız etmiyordu.

Burjuvaziyle bağlantılı öğretmenler; "demokratik partiler"in üyeleri; "beş kara kategori"ye mensup olanlar (aralarına hainler ve casuslar katılarak sayıları daha sonra yediye ve nihayet kapitalizmin uzantıları ve "pis kokulu entelektüeller"in de katılmasıyla dokuza çıktı); özetle, "olağan şüpheliler" ilk hedef alınan grupları oluşturuyorlardı. Parti komiteleri üstü kapalı biçimde bu hedeflere yönelinmesini teşvik ediyorlar, böylece Kızıl Muhafızlar'ın ateşini kendilerinden uzak tutmaya çalışıyorlardı. Öldürme olayları kısa süre içinde, polisin ve askeriye içindeki sempatizanların desteği sayesinde sistematik bir hal aldı. Kültür Devrimi'nden sonra, öğrencileri tarafından sakat bırakılan bir başka öğretmen bunun ne anlama geldiğini şöyle anlattı:

Birkaç günde bir, bazı öğretmenler herkesin gözü önünde spor sahasına götürülüp kurşuna diziliyorlardı... Bazı öğretmenler henüz ölmeden gömüldüler. Dört öğretmene oradaki binanın damına çıkarak bir patlayıcı paketinin üzerine oturmaları ve paketi ateşlemeleri emredildi. Müthiş bir ses duyuldu. Göz gözü görmüyordu. Neden sonra ağaçların dallarına takılmış ve dama saçılmış kollar ve bacaklar fark edildi. [Toplam] yüz kadar [okul görevlisi] öldürüldü.

Ergenlik çağındaki gençlerin eskiyi devirmeleri için, üstlerindeki yetkilileri fiziksel olarak yok etmelerinden daha güçlü bir simge olamazdı. "İsyan etmek bir hakır," diye yazmıştı Mao, 1939'da. Bu söz *Halkın Günlüğü*'nde tekrar yer aldı ve Kızıl Muhafızlar tarafından benimsendi. Kurbanlarını öldürmediklerinde, onları kamuoyu önünde aşağılayarak Mao'nun gerçekleştirmekte olduğu olağanüstü değişikliklere hiç kimsenin kayıtsız kalamayacağını gösterdiler. Bazı Pekin tiyatrolarında sahnelenen "cezalandırma toplantıları" gibi, Kızıl Muhafızlar'ın terörü de, cezalandırıcı olmanın yanı sıra, eğitici bir rol oynuyordu.

Çok geçmeden devrim kendi çocuklarını yemeye başladı.

İsyancılar önce sınıfsal ayırım çizgilerine göre, işçilerin, köylülerin ve askerlerin çocukları ile yeterince uygun bir geçmişi olmayanlar arasında; daha sonra, rakip gruplar eyalet ve ulusal düzeyde rekabet eden siyasal ve askeri güçler tarafından manipüle edildikçe hizipsel ayrımlara göre bölündüler. Şiddet içe döndü. Sonbaharın ortalarında pek çok Kızıl Muhafız birliği "ıslah merkezleri" ve "gözetim merkezleri" kurdular. Buralarda dik başlı üyeler disipline sokuluyor ve düşmanlar cezalandırılıyorlardı. On beş yaşındaki Gao Yuan aynı okulun öğrencileri tarafından işkence edilen arkadaşlarından bazılarını nasıl bulduğunu hatırlıyordu.

Bazıları iplerle bağlanmış olarak yerde yatıyorlardı. Bazıları kırılganlığa bağlanmışlardı. En büyük şoku Sonying'i [on yedi yaşında bir kız] görünce yaşadım. Bir kan gölünün ortasında baygın yatıyordu. Pantolonu sıyrılmıştı. Bluzu yırtılmış, göğüsleri ortaya çıkmıştı. Öyle kötü dövülmüştü ki bütün vücudu mosmordu... İşkenceciler vajinasına pis çoraplar ve çubuklar sokmuşlardı; şiddetli kanaması vardı..

Bir başka çocuk, Zongvey, bir yatağın üzerinde can çekişiyordu. Gao okul doktoruna koştu:

[Doktor] makasla onun pantolonunu keserken irkildi. Zongvey'in çıplak bacaklarına baktığımda neden irkildiğini anladım. Bacakları kalem çapında bir

şeyle delik deşik edilmişti. Yaraların çevresindeki et halkalar halinde parçalanmıştı. Yaralardan kan ve is gibi bir şey sızıyordu. “Bunu neyle yapmışlar,” diye mırıldandı Dr. Yang. Odaya bir göz attım ve sorunun yanıtını buldum: ateşi karıştırmak için kullanılan soba süngüsü.

O sonbaharda ölen binlerce kişi arasında, Mao’yu Tienanmen Meydanı’nda nasıl gördüğünü büyük bir coşkuyla yazan genç adam da vardı. O gecenin üzerinden daha üç hafta geçmeden ağır biçimde dövülmüş ve intihar etmişti.

Merkezi Kültür Devrimi Grubu, Kızıl Muhafızlar’ın kendi içinde yaşanan öldürme olaylarını durdurmak için gönülsüz girişimlerde bulundu. Mao bu sorunla pek ilgilenmedi; aşırınlıklar kaçınılmazdı.

Kızıl Muhafız önderleri, kendisinin, *AB-tuan*’ın tasfiyesini ve Futian’da “karşı devrimcilerin ezilmesi”ni emrederken yapuklarından daha fazlasını yapmıyorlardı. Muhafızlarla ya da dönemlerle ilgilenmenin en iyi yöntemi bu değildi; fakat bu gerekli, hattâ bir ölçüde, “büyük devrimci fırtına”nın gerçekleşmesi istenen bir parçasıydı. Kendilerinden sonra yönetime gelecek “genç generaller” bu sayede öfkeyi tadacaklardı. Otuz yıl kadar önce Mao’nun kuşağı da aynı şeyleri yaşamıştı.

Durum kasten Çin devriminin erken aşamalarına benzetiliyordu. Hem Mao hem de genç taraftarları için Kültür Devrimi onun iktidar mücadelesi verdiği o şanlı günleri yeniden yaşama girişimiydi.

Ağustos ayının sonunda Başkan, Uzun Yürüyüş’ten esinlenen, ülke çapında bir “ulaşım hareketi”nin başlatılmasını onayladı. Kızıl Muhafızlar’a Kültür Devrimi’nin ilkelerini yayarak bütün ülkeyi dolaşmaları için parasız tren pasoları verilirken, eyaletlerdeki gençler Mao’nun gözetimi altında yapılan Kızıl Muhafız yürüyüşleriyle ateşlenmek üzere başkente getirildiler. Bu arada milyonlarca genç Çinli, Mao’nun doğum yeri olan Şaoşan’ı; Kinggangşan’daki ilk Kızıl üs bölgesini ve diğer devrimci yerleşim yerlerini ziyaret etti. Gençler devrimci atalarının neler yaşadıklarını anlamak için bu seyahati genellikle çıplak ayakla yapıyorlardı.*

Aynı şekilde “Dört Eski”ye karşı açılan kampanya da Dört Mayıs hareketiyle sona eren on yılın put kırıcılığını örnek alıyordu.

Mao ve arkadaşlarının Mançu saç kuyruklarını kestikleri yerde, Kızıl Muhafızlar “Hong Kong tarzı saç tıraşına, Hong Kong tarzı giyime, kovboy pantolonlarına, salyangoz toplayıcılarına ve yüksek topuklu ayakkabılara” savaş açtıklarını ilân ettiler. Bir grubun belirttiği gibi, amaç “kapitalizme açılan her deliği tıkamak ve her revizyonizm yata-

* O sırada milyonlarca kişi, görülecek yerlere parasız ulaşım avantajından yararlanıyor, Üç Boğazlar gibi manzaralı yerlere, Sinkiang ve İç Mogolistan’a seyahat ediyordu. Mao bunu anlıyordu. Kendisi de 1919 baharında Pekin’den Şanghay’a seyahat ederken aynı şeyi yapmıştı ve bu seyahati gençliğinin en yararlı anılarından biri olarak görüyordu.

ğını ezmek"ti. Uygun olmayan saçları düzeltmek için her köşe başına bir düzeltme istasyonu kuruldu. Yarım yüzyıl önce Çen Dusiü'nün başlattığı "yeni kültür hareketi"nin dili klasikten günlük konuşmaya çevirmesi gibi, bu kez de bir isimleri değiştirme "hareketi" başladı: "Feodal" dükkân tabelaları kaldırılarak yerlerine, "Veydong (Mao Zedung'u Savun), Hanbio (Lin Piao'yu Savun), Yongge (Sürekli Devrim) gibi sözlerin yer aldığı yeni tabelalar konuldu. Sovyet Büyükelçiliği'nin önündeki cadde "Anti-Revizyonizm Caddesi"; 1921'de Rockefeller Vakfı tarafından kurulan Pekin Birlik Hastanesi "Anti-Amerikanizm Hastanesi" oldu. Kızıl Muhafızlar trafik işaretlerini bile değiştirdiler. Çu Enlay kırmızının insanların dikkatini daha fazla çektiğini, bu yüzden "dur" anlamını taşımaya devam etmesi gerektiğini söyleyene kadar, kırmızı ışık, "geç" işareti olarak kullanıldı. Kızıl Muhafızlar ellerinde kazmalarla eski heykelleri parçalamak için geldiklerinde Yasak Şehir'i korumak için askeri birlik gönderen de Çu oldu. Öteki tarihsel mekânlar bu kadar şanslı değildi. Bütün Çin'de kent kapıları ve tapınaklar yıkıldı, mezarlar bozuldu, bronz heykeller ve sanat eserleri eritildi, camiler ve manastırlar yağmalandı, resimler ve sutralar* tahrip edildi, keşişler ve rahibeler kovuldu.

Ancak Mao'nun kuşağının sadece kamusal ibadet mekânlarını yağmaladıkları yerde (aslında Mao, zamanı geldiğinde halkın bu işi bizzat yapacağını öne sürerek bu harekete karşı çıkmıştı) Kızıl Muhafızlar özel mekânları da yağmaladılar. Pekin'deki konutların önemli bir bölümü 1966 sonbaharında Kızıl Muhafızlar tarafından arandı. Antikalar, hat eserleri, yabancı ülke paraları, altın ve gümüş, mücevher, müzik aletleri, tablolar, porselen eşyalar, eski fotoğraflar, ünlü yazarların el yazmaları, bilimsel notların yer aldığı defterler; hepsi şüpheli görüldü, müsadere edildi, çalındı ya da oracıkta parçalandı. Şanghay'da bu türden aramalar sırasında, 32 ton altın; 150 ton inci ve yeşim taşı; 450 ton altın ve gümüşten yapılmış mücevher; nakit olarak altı milyondan fazla ABD doları ele geçirildi. "Kara sınıflar"ın birine mensup olup da bu uygulamaya karşı çıkanların evlerine el konuldu ve kendileri kentten sürüldü. Önemsiz suçların failleri bütün varlıklarını kaybettiler. Mao'nun bizzat eleştirdiği, saksı bitkisi yetiştirmek, kafeste kuş beslemek, evcil kedi ve köpek barındırmak gibi insanı oyalayıcı uygulamalar bile feodalizmin mirası olarak mahkûm edildi.

Kitaplar özel bir hedef oluşturuyordu. Bir öğrenci olarak Mao, Tang ve Song hanedanlarından beri yayımlanmış olan bütün nesir ve şiir antolojilerinin (muhtemelen çok sevdiği Kızıl Odanın Düşü ve Su Kıyısı da dahil olmak üzere) yakılmasını önermişti. Gereğesi, "geçmiş, şimdiki zamanı ezer" ve devrimin özü "yeninin eskinin yerini almasıdır" gibi görüşlerden kaynaklanıyordu.

Fakat Mao'nun 1917'de yaptığı sadece bir öneride bulunmaktı. Kızıl Muhafızlar ise 1966'da bu öneriyi gerçekleştirmek için harekete geçtiler.

* Sutralar: Budist metinler, (Çn).

Çin'in bütün kentlerinde, tapınaklardan ve kütüphanelerden, kitapçı dükkânlarından ve özel evlerden çuvarlarla toplanan eşyalar ana meydanlara yığıldı. Ken Ling eylül ayının başında Amoy'da yaşanan sahneyi hatırlıyordu:

Yığınların içinde çok farklı şeyler vardı: eski ahşap levhalar, Guomindang döneminden kalma kâğıt paralar, parlak renkli Çin tarzı giyim eşyaları... Çin dominosu takımları, oyun kartları, yabancı sigaralar... Ama en çok idoller ve kitaplar. Kent kütüphanesinden alınan bütün kitaplar oradaydı; sarı, kara ve zehirli kitaplar. Çoğunun elde dikilmiş eski ciltleri vardı. Altın Lotus... Üç Krallığın Romanı, Bir Çin Stüdyosundan Tuhaf Masallar... Hepsi yakılmayı bekliyordu. Saat akşamın altısını biraz geçiyordu ki, yığınların üzerine 50 kilo gazyağı döklüldü ve ateşe verildi. Alevler üç katlı bir ev yüksekliğindeydi... Üç gün üç gece yandılar.

Eski kitaplar daha sonra hamur haline getirildi. Böylece Song ve Ming hanedanlarından kalan pek çok eşsiz kitap, ebediyen yok olup gitti.

Ne var ki, Mao'nun gençlik dönemindeki putkırıcılık ile yarım yüzyıl sonra onun ardılı olan Kızıl Muhafızlar'ın yaptıkları arasındaki en büyük fark, onun kuşağının, her yeni fikre, her modaya, her toplumsal öğretiye izin veren bir özgür düşünce patlamasını tetikleyerek Konfüçyüsçü deli gömleğinden kurtulmak için isyan etmiş olmasıydı.

Kızıl Muhafızlar, o dönemde var olan özgürlüklerin kalıntılarını bile ortadan kaldırarak, geçmişe göre daha katı olan, yeni, Maoist bir ortodoksiyi dayattılar. Hedefleri, iki bin yıl önce İmparator Çin Şihuang'ın yaptığı gibi, eskiyi silip yol etmek, "kitapları yakmak ve bilginleri diri diri gömmek"ten ibaretti. Böylece Çin, Mao'nun sözleriyle "boş bir kâğıt tabakası"na dönüşecek ve Marksizm-Leninizm-Mao Zedung Düşüncesi'nin kutsal emirlerinin yazılmasına hazır hale getirilecekti.

"Dört Eski"nin yerini doldurmak için "Dört Yeni" tasarlandı: "yeni ideoloji, yeni kültür, yeni âdetler, yeni alışkanlıklar". Pratikte bu, Mao'nun ve fikirlerinin başka her şey dışlanarak yüceltilmesi anlamına geliyordu. O artık sadece saygın değildi; ona tapılıyordu.

İşyerlerinde her sabah insanlar sıraya girip Mao'nun resmi önünde üç kez eğiliyor ve sessizce o günkü görevlerine ilişkin "talimat bekliyorlar"dı. Aynı tören her akşam, bu kez o gün neler başardıklarını bildirmek için tekrarlanıyordu. Kızıl Muhafızlar kurbanlarına, bağışlanmak için Mao'ya dua etmelerini söylüyorlardı. Kent tren istasyonlarında yolcular trene binmeden önce "sadakat dansı" yapmak zorundaydılar. Kırsal bölgelerde, aptal hayvanların bile Mao'nun dehasını anlayabildiklerini göstermek için, *çong* (sadakat) karakteriyle damgalanan "sadakat domuzları" vardı. Mao'nun eserleri "hazine kitaplar" ola-

rak takdim ediliyor ve satışa çıkarılırken özel törenler yapılıyordu. Eylemciler Mao'nun sözlerini ezberliyorlar, üzerinde Mao Zedung resminin bulunduğu kordonlu rozetler taşıyorlardı. Telefon operatörleri telefon etmek isteyenleri “*Mao çusi vansuy!*” (Yaşasın Başkan Mao!) sözleriyle selamlıyorlardı. İş mektuplarında Mao'dan yapılan alıntılar koyulaştırılmış harflerle yazılıyordu. Mao'nun özdeyişlerinin yer aldığı “Küçük Kızıl Kitap” a mu-cizevi güçler atfediliyordu. Çin gazetelerinde bu deyişlerle silahlanmış sağlık emekçilerinin körleri ve sağrırları nasıl iyileştirdiklerini; felçli bir hastanın Mao Zedung düşüncesine inanarak kollarını ve bacaklarını nasıl kullanabildiğini; ve bir keresinde Mao Zedung düşüncesinin bir adamı ölümden nasıl kurtardığını anlatan yazılar yer alıyordu.

Aslında bunların hiçbirisi Çin için tamamen yeni değildi. Bizzat Mao, öğrenciliği sırasında her sabah Konfüçyüs'ün resmi önünde eğilmişti. 1920'lerde Guomintang üyeleri toplantılarına Sun Yat-sen'in resmi önünde eğilerek başlarlardı. Çan Kay-şek de benzer bir kişilik kültü uygulamaya çalışmış, ancak başarılı olamamıştı. Sadakat dansları 1200 yıl önce Tang Sarayı'nda uygulanmıştı. İmparator'un sözleri bir saygı belirtisi olarak da-ima, bir başkasının sözlerinden daha büyük karakterlerle yazılır ve daha yüksek bir yere yerleştirilirdi. Bu uygulama ondokuzuncu yüzyılda Büyük Güçler'le sonsuz diplomatik çekişmeler yaşanmasına neden olmuştu.

Fakat ironik olan, Başkan'ın kendi yeni dünyasını yaratmak, bu kez devrimci hedeflerin hizmetine koşulan sınırsız gücüyle rüyalarını süsleyen o Kızıl ütopyayı gerçekleştirebileceği bir imparatorluk sistemi kurmak için, kendi köklerine, kendi düşüncesinin kaynağına, Çin'in Cennet'in Oğlu –“Kalbimizdeki Kızıl Güneş”– tarafından yönetildiği günlere dönmüş olmasıydı.

1966 yılı sona ererken Çin'in tamamının Mao'nun adımlarına ayak uydurduğu görü-lüyordu.

Mao'nun emperyal statüsü, tanrılaştırılması, Kızıl Muhafızlar'ın fanatizmi kimsenin ona karşı çıkamayacağı kadar yıkıcı bir militanlık iklimi ve tehdit ortamı yarattı. Başkan mutlu ve gururluydu. Yetmiş üçüncü doğum günü partisinde, “Ülke çapında her şeyi kapsayan bir iç savaşın baş göstermesi” şerefine kadeh kaldırmayı önerdi. Çu Enlay, bütün parti önderlerinin uygulamak zorunda oldukları yeni rehberlik ilkesini özetledi: “Mao Zedung düşüncesine uygun olan her şey doğrudur; Mao Zedung düşüncesine uy-gun olmayan her şey yanlıştır.”

Genelde parti içinde olduğu gibi, Merkez Komitesi içinde de radikaller azınlıktaydı. Görevlilerin çoğu kendi konumlarını tehlikeye sokacak yeni altüst oluşlar beklentisiyle dehşete kapılmışlardı. Kazanılan başarı konusunda Başkan'ın hiçbir yanılsaması yoktu. Temmuz ayında kuşkucu bir tavırla, “Kendinizi yakacak bir ateşi tutuşturmanız söylen-

se, bunu yapar mısınız?" diye sormuştu. "Netice olarak sizler kendinizi yakacaksınız." Mao'nun, kendisine bağlı yeni devrimci öncü olarak gençliği seçme kararı bu anlayıştan kaynaklanıyordu.

1966 yılının ekim ayında Kızıl Muhafızlar'ın terör taktikleri Liu Şaoçi'nin kilit noktadaki bazı taraftarlarını baskı altına almaya başlıyordu. Kızıl Muhafızlar'ın ilgileri kendi öğretmenlerinden yüksek düzeyli eğitim görevlilerine ve oradan da eyalet parti komitelerine yönelmişti. O ay içinde Liu ve Deng, ilk kez yeniden "kapitalist bir diktatörlük" kurmaya çalışmakla suçlandıkları bir Merkez Komitesi çalışma konferansında özelleştireci yaptılar. Kısa süre sonra Parti Örgütlenme Şubesi gizlice hazırlanan afişleri dağıttı. Liu ile Deng'i ismen kınayan afişler Pekin'in merkezinde herkesin görebileceği yerlere yapıştırıldı. Resmi düzeyde konumlarını muhafaza ettiler. Fakat Liu'nun Devlet Başkanı olarak Mao'nun hemen yanında durarak kalabalığı selamladığı Ulusal Gün'de, onlarla birlikte platformda bulunan Sidney Rittenberg, Liu'nun bakışlarının "korku dolu" olduğunu hatırlıyordu.

Bununla birlikte Mao, Kızıl Muhafızlar'ın siyasal güçler dengesinde istediği değişikliği tek başlarına yapacak güçten yoksun olduklarını kabul etmek zorunda kaldı. Ağustos ayında eyalet parti önderlerinin hemen hepsinin devrilmesini sağlayacak "birkaç aylık bir karışıklık"tan güvenle söz etmişti. Şimdi bunun daha uzun bir süre alacağı anlaşıyordu.

Mao bu duruma kıdemli kadrolara olan nefretini yumuşatarak tepki gösterdi. Hattâ, önemli bir konuşmada, sebep olduğu zarar yüzünden özür dileme anlamına gelebilecek sözler söyledi:

Tabii ki [siz] eski yoldaşlar pek bir şey anlamadınız. Zaman çok kısa, olaylar ise çok şiddetliydi. Bizzat ben bile bütün ülkede kargaşa yaşanacağını öngörmemiştim... Hasara neden olduğum için, hakkımda acı sözler söylerseniz, bunu anlayışla karşılayabilirim... [Fakat] olanlar oldu... Elbette sizler de bazı hatalar yaptınız... ancak bunlar düzeltilebilir ve düzeltilecektir. Sizi kim devirmek istiyor? Bilmiyorum ve Kızıl Muhafızlar'ın da bunu yapmakta olduklarını sanmıyorum... Bu boğazı geçmek size zor gelebilir ve benim için de kolay değil. Endişelisiniz. Ben de öyleyim. Sizleri suçlamıyorum, yoldaşlar.

Mao zaman zaman Liu ve Deng'in Peng Çen'le aynı kategoride olmadığını ısrarla belirtti. Onların açık davrandıklarını söylüyordu. "Hatalar yapmış olsalar da bunları değiştirebilirler... Ve bir kez değiştirdiklerinde, harika olacak."

Bu arada Mao radikallere destek vermek için pek çok adım attı.

Kızıl Muhafızlar'a sınıfsal tabanlarını geliştirme talimatı verildi. Kızıl Muhafızlar'ın ilk

başlarda attıkları “Eğer baba bir kahramansa, oğul yığittir; eğer baba gericiyse, oğul bir alçaktır” sloganı, feodalizmden daha iyi olmayan bir “tarihsel idealizm” olarak eleştirildi. Daha önce hareketten dışlanmış ve parti hiyerarşisinin geleneksel “kıız sınıfları”nı pek sevmeyen milyonlarca genç artık radikal davaya katılıyordu.

“Kapitalist yolcular”ı izleme konusunda yeterince coşkulu olmadıkları düşünülen çeşitli önderler başkalarına daha coşkulu olmaları için bir uyarı olarak tasfiye edildiler.

Mao'nun Kültür Devrimi grubunun başkan yardımcılıklarından birine bizzat seçmiş olduğu, Hubey'in solcu parti şefi Vang Rençong, Kızıl Muhafızlar arasında “deneyim alış-verişi”ni engellemekle suçlanan ilk kişi oldu. Daha sonra, parti hiyerarşisinde, Mao, Lin Piao ve Çu Enlay'ın ardından dördüncü sırada gelen Tao Çu, “Liu-Deng çizgisinin sadık izleyicisi” olmakla suçlandı. Mao'nun Kültür Devrimi'ne ilişkin çok sınırlı bir anlayış olarak gördüğü tutumu benimsemiş ve kıdemli kadroları savunmaya çalışmıştı. Kızıl Muhafızlar'ın gözünde bu durum, onu “uzlaşmaz bir imparator koruyucusu” ve “yüksek düzeyde iki yüzlü bir serseri” haline getirmişti. Gene bir Politbüro üyesi olan Mareşal He Long, Peng Çen'le birlik olmakla suçlandı. Seksen yaşındaki Çu De bile, duvar afişlerinde Mao'nun proleter çizgisine sürekli muhalefet eden “ihtiyar domuz” ve bir “kara komutan” olarak kınandı. Başkentte Merkez Komitesi üyeleriyle birlikte çalışan daha alt düzeyde bir grup, Kızıl Muhafız mücadele toplantılarına alındı. Başlarına mankafa külahı geçirildi; sözlü ve fiziksel saldırıya uğradılar.

Nihayet aralık ayı içinde Mao Kültür Devrimi Grubu'nun Peng Dehuay'ı Siçuan'dan getirmesine izin verdi. Peng, Liu Şaoçi ve Deng Siaoping'le bağlantıları hakkında sorguya çekilmek üzere bir askeri kışlada tutuldu.

Kurbanların seçilmesi kısmen kişisel etkenlerle (Çen Boda uzun süredir Tao Çu'ya kin beslemişti; Vang Rençong, Çiang Çing'e karşı çıkmıştı; He Long'un karısı ve Lin Piao'nun karısı Ye Çun, Yenan'dan beri birbirinden nefret etmişti) ve kısmen de siyasal öz-çıkara göre (Lin, He ve Çu De gibi kıdemli önderleri HKO'nun tam denetimini sağlama girişiminin önünde bir engel olarak görüyordu) belirleniyordu. Ancak hepsi için geçerli olmak üzere, önemli olan tek bir neden vardı. Şanghay radikallerinden Çang Çunçiao bunu şöyle açıklıyordu:

Kültür Devrimi, tam olarak hiçbirini esirgmeden bütün eski adamları zayıflatmaktadır. Çu De, Çen Yi, He Long; içlerinde tek bir sağlam yumurta yoktur!.. Çu De bir büyük savaş ağasıdır; Çen Yi eski bir kariyeristtir... He Long bir eşkıya-dır... Hangisini görevde tutmaya değer? Bunların hiçbiri yerinde tutulmamalıdır.

Bu kişilerin hepsi Kültür Devrimi'nin yıkmaya ant içtiği “eski düşünce”yi temsil ediyor-

lardı. Çu De gibi birkaç kişi, Mao kişisel olarak yasakladığı için fiziksel saldırıdan esirgendi. Ancak Başkan genel olarak kendi taraftarları için belirlediği ilkeye uygun davranırdı: "Kitlelere güvenin, onlara inanın ve inisiyatiflerine saygı gösterin." Bizzat gerçekleştirdiği tutuklamalar çok azdı, ancak radikalleri bu konuda diledikleri gibi davranmaları için serbest bıraktı. İsteseydi, bizzat tutuklama yapabilir ve tutuklanan kişilerin daha sonra görevden alınmalarını sağlayabilirdi.

Parti kıdemlileri üzerindeki baskı arttıkça, Mao, Kültür Devrimi Grubu'na hareketi Liu ve Deng'e karşı şiddetlendirme talimatı verdi.

Çang Çunçiao, Çinghua Üniversitesi Kızıl Muhafız önderi Kuay Dafu'yla 18 Aralık günü yaptığı bir toplantıda, Başkan'ın görüşlerini aktardı. Durumu, "Parti Merkezi'ndeki iki kişi hâlâ teslim olmuyorlar," diye açıkladı. "Onların peşine düşün! Onları iğrenç hale getirin! İşı yarıda bırakmayın!" O hafta sonu binlerce öğrenci hoparlörlü minibüslerin eşliğinde Pekin'in ana alışveriş semtine yürüdü ve duvarlara iki adamın devrilmesini isteyen sloganlar yazdı. Çiang Çing Devlet Başkanı'nın önceki evliliğinden olan kızı, Çinghua öğrencisi Liu Tao'yu, kampanyaya katılmaya ikna etti. Ona, reddetmesi halinde, "devrimci samimiyet"ten yoksun olduğunu göstermiş olacağı uyarısında bulundu. 3 Ocak 1967 günü, Liu Tao'nun, erkek kardeşiyle birlikte imzaladığı, "Liu Şaoçi'nin Alçak Ruhuna Tanıklık" başlıklı bir afiş Çongnanhay duvarlarının iç kısmına asıldı. Kızıl Muhafız örgütleri afişi çoğaltarak ülkenin her yanına gönderdiler. Aynı gün Mao'nun teşviikiyle Merkez Komitesi bürolarında çalışan genç görevlilerin ve korumaların oluşturdıkları ve kendilerine "Çongnanhay İsyancıları" denilen bir grubun yaklaşık otuz üyesi, Devlet Başkanı'nın konutuna girerek Liu Şaoçi'yi kırk beş dakika kadar azarladı ve ona "Küçük Kızıl Kitap"ta yer alan bazı sözleri tekrarlattı.

Üç gün sonra Kızıl Muhafızlar bir darbe daha indirdiler. Bu kez, Liu'nun karısı Vang Guangmey'i telefonda işlettiler. Ona, kızı Pingping'in trafik kazası geçirdiğini ve ameliyata alınmak üzere olduğunu, hemen Pekin Hastanesi'ne koşmasını söylediler. Kadın apar topar hastaneye ulaştığında, yaralı kızı yerine Çinghua isyancılarından oluşan bir kalabalıkla karşılaştı. İsyancılar onu alıp üniversite yerleşkesine götürdüler ve hemen bir mücadele toplantısı düzenlediler.

Bu arada Peng ve çalışma arkadaşlarını soruşturmak için yedi ay önce kurulmuş olan Merkezi Davaları İnceleme Grubu, Mao'nun verdiği yetkiyle, Vang Guangmey'in geçmişini araştırmak için özel bir ekip kurdu. Vang Guangmey zengin bir aileden geliyordu ve bir Amerikan misyoner okulunda eğitim görmüştü. Mao'nun siyasal güvenlik meselelerinde sorumluluk yüklenmesini istediği Kang Şeng hemen Vang Guangmey'in bir Amerikan casusu olabileceği görüşünü ortaya attı. Daha sonra, Liu'nun 1920'lerde Beyaz bölgelerdeki yeraltı hareketinin önderi olarak çalışırken komünist davaya ihanet etmiş olduğunu kanıtlamaya çalışan bir "Özel Dava Grubu" oluşturuldu.

Hastane olayından bir hafta sonra Mao, Liu'yu son kez Krizantem Kokulu Çalışma Odası'na davet etti.

Mao zafer kazanmaktan hoşlanır, zaferin tadını çıkarmayı severdi.

Pingping'in sağlığını sordu. Aslında kaza olayının tamamen "düzmece" olduğunu gayet iyi biliyordu. Eski günleri andı. Liu, bütün görevlerinden istifa etmesine ve ailesiyle birlikte Yenan'a ya da Hunan'daki köyüne çekilerek bir komünde köylü olarak çalışmasına izin vermesini istedi. Başkan yanıt vermedi. Sessizce oturuyor, sigarasını tütürüyordu. Ancak Liu gitmek için ayağa kalktığı anda şöyle dedi: "İyi çalış. Kendine iyi bak." Beş gün sonra, 18 Ocak günü, Liu'nun Mao ve Başbakan Çu dahil diğer politbüro üyeleriyle bağlantısını sağlayan telefon hattı kesildi. Liu Şaoçi'nin tecridi tamamlanmıştı.

O kış Mao radikallerin cephaneliğine yeni ve vahim bir silah ekledi.

Kızıl Muhafızlar'ın yanı sıra, militan fabrika ve büro işçileri de, pek çok durumda, çalışmakta oldukları birimlerin parti komitelerine duydukları kişisel öfkeyle kendi isyan gruplarını kurmaya başladılar. Kasım ayının başında, Şanghay'da yaşayan genç bir tekstil işçisi, 33 yaşındaki Vang Hongven, kentteki radikal işçi gruplarına eşgüdüm sağlamak için "İşçilerin Devrimci Genel Karargâhı"nı kurdu. Belediye yetkilileri bu yeni organı tanımayı reddettiklerinde, Vang, Pekin'e bir heyet gönderdi. Heyet üyelerinin bindikleri Şanghay parti komitesine ait tren işçilerin demiryoluna yatmaları üzerine kentten çıkmadı. Demiryolu hattı otuz saatten fazla bir süre kapalı kaldı. Sorunu çözmek için gönderilen Çang Çunçiao, hemen Genel Karargâh'ın taleplerini destekledi ve Şanghay Birinci Sekreteri Cao Diçyu'ya halkın önünde özeleştiri yapması için talimat verdi. İki gün sonra Mao, Çang'ın eylemini onayladı ve ticari, sanayi ve devlet bürolarındaki bütün çalışanların kitle örgütleri kurma hakkına sahip olduklarını ilân etti.

Ne var ki işçi grupları, kendilerinden önceki öğrenci Kızıl Muhafızlar gibi, kısa süre içinde, mevcut bütün iktidar yapısını devirmeye çalışan "devrimci isyancılar" ile daha radikal bir tutumla da olsa parti önderliğini yerinde tutmak isteyen "proleter devrimciler" olarak, iki rakip hizip halinde bölündüler.

Kasım ayının sonundan itibaren Pekin'deki Kültür Devrimi Grubu'nun desteklediği Şanghay Genel Karargâhı, kent parti komitesinin el altından desteklediği muhafazakâr rakibi Şanghay Kızıl Müfrezesi ile gittikçe şiddetlenen bir iktidar mücadelesine girdi. 30 Aralık günü on binlerce işçi, parti komitesi binasının önünde sokak savaşına girdiler. Grevler başladı. Liman faaliyetleri felç oldu. Yüzden fazla yabancı gemi açıkta yüklerinin boşaltılmasını bekliyordu. Demiryolu ulaşımı durdu. Büyük İleri Atılım'dan sonra yaşanan kıtlık sırasında kırsal kesime gönderilmiş olan işçiler geri dönme hakkı talep etmeye başladılar. Liu Şaoçi'ye karşı kampanyanın başlatıldığı ve karısının Pekin'de sıkıştırıldığı 3 Ocak 1967 gününden itibaren Vang Hongven'in isyancıları Şanghay'ın belli başlı

gazetelerinin, önce *Venhuybao*'nun, iki gün sonra da parti gazetesi *Kiefang Ribao*'nun (Kurtuluş Günlüğü) denetimini ele geçirdiler.

Bu noktada Mao, Şanghay parti komitesinin kaçınılmaz biçimde düşeceğini ve yerine “yeni bir siyasal otorite”nin geçirilmesi gerektiğini belirten bir talimatla, Çang Çunçiao ve Yao Venyuan'ı kente göndererek bizzat müdahale etti. Bunun üzerine denge, belirleyici biçimde isyancılardan yana değişti. İki gün sonra kentin ana meydanında birkaç yüz bin kişi toplandı. Genel Karargâh, parti komitesinin otoritesini artık tanımadığını ve kent yönetimindeki “devrimci isyancılar”ın günlük işlerin yönetim sorumluluğunu üstleneceğini duyurdu.

Şanghay'da “iktidarın ele geçirilmesi” ülkenin geri kalanı için bir model oldu. Mao bu olayın “bir sınıfın diğerini devirdiği... büyük bir devrim” olduğunu söyledi. Eski bir özdeyişi tekrarladı: “Kasap Çang öldü diye düşünmeyin, üzerinde kıllar da olsa domuz eti yemek zorundayız.” Bu sözler yerel komiteler devrilse bile ülkenin yoluna devam edebileceği anlamına geliyordu. Sonraki üç hafta boyunca isyancı gruplar, Pekin, Anhuy, Guandong ve Heylongkiang dahil, yedi eyalet ve kentte iktidarı ele geçirdiler.

Ancak bir sorun vardı. Parti komitelerini yerinden etmek bir şeydi; onların yerine neyin geçirileceği ise başka bir şeydi.

Aslında ne Mao ne de isyancı gruplar bu sorunu uzun boylu düşünmüşlerdi. Çang Çunçiao önceleri rakip Kızıl Muhafız gruplarından ve devrimci fraksiyonlardan gelen meydan okumayı savuşturmakla uğraştı ve yerel HKO birliklerinin desteğini sağladığı 5 Şubat 1967'ye kadar Şanghay Halk Komünü'nün kuruluşunu ilân edebilecek ölçüde denetim sağlayamadı.

Bu adımı atarken Çang, Mao'nun tam desteğini sağladığına inanıyordu. Birkaç gün önce Çen Boda kendisini telefonla aramış ve Başkan'ın Pekin Komünü'nün kurulmasını onaylamak üzere olduğunu, Şanghay'ın da aynısını yapması gerektiğini söylemişti. “On Altı Nokta”, parti ile kitleler arasında bir köprü olacak yerel iktidar organlarının kurulması için, özel olarak “Paris Komünü'ndekine benzer bir genel seçim sistemi”nin kurulmasını gerektiriyordu. Büyük İleri Atılım sırasında üretilen bütün “yeni icatlar”ın en önemlisini oluşturan komünler, Çin devriminin özgünlüğünü simgeliyordu. Bizzat Mao, 1958'de, ileride “her şeye... kentler ve köyler [dahil] komün denilecek” günlerin geleceğini söylemişti.

Ne var ki Başkan beklenmedik biçimde fikrini değiştirdi. Öteki kentlerin ve eyaletlerin Şanghay örneğini izlemeyecekleri söylendi ve Çang ile Yao Venyuan Mao'nun açıklamalarını dinlemek üzere Pekin'e çağrıldılar. Mao onlara şöyle dedi:

Pek çok sorun çıkıyor ve bunları düşünüp düşünmediğinizi merak ediyorum. Bütün Çin'de halk komünleri kurulacaksa, “Çin Halk Cumhuriyeti” ismini

“Çin Halk Komünü” olarak değiştirmek gerekmez mi? Ötekiler bizi tanıyacaklar mı? Belki Sovyetler Birliği bizi tanımaz, ancak İngiltere ve Fransa tanır. Peki çeşitli ülkelerdeki büyükelçilerimiz için ne yapacağız? Ve benzeri...

Gereğe pek basitti ve Mao da bunun farkındaydı. Bir isim değişikliği Çin'in uluslararası ilişkilerinde hiçbir fark yaratmazdı. Ancak Kızıl Muhafızlar'ın yaydıkları şey buydu ve kısa süre içinde bu yaklaşım bir örgütlenme biçimi olarak “komün”ün reddedilme sebebi olarak genel kabul gördü. Buna karşı çıkmak mümkün değildi: Mao'nun kendi tercihleri ne olursa olsun, dış kısıtlamalar bu uygulamayı geçersiz kılıyordu.

Gerçek oldukça farlıydı. Şanghaylı önderlerin hamlesi Mao'yu uçurumun kıyısına getirmişti ve gördüğü şeyden hoşlanmamıştı.

Serbest seçimleri ve sınırsız siyasal etkinliğiyle Paris Komünü'nü temel alan bir sistem kitlelerin kendilerini yönetmelerine izin vermek anlamına geliyordu. “Kitlelere güvenin, onlara inanın” sözünün mantığı buydu. Aslında bu bütün Kültür Devrimi'nin temelini oluşturan mantıktı. Peki parti nereye gidecekti? Mao'nun Çang Çunçiao'ya dediği gibi: “Her durumda bir parti olmalıdır! Adına ne dersek diyelim bir çekirdek olmalıdır.” Gerçekten serbest seçimler ütopyacı bir düşten ibaretti. Önderleri ortadan kaldırmak ve “her şeyi yıkmak” ilericisi görünebilirdi, ama aslında gericiydi ve “aşın anarşizm”e yol açacaktı.

Bir görüşe göre on yıl önceki gibi Mao'nun sınırları bozulmuştu. O zaman, sadece “sahte görüntülerle kafası karışmış” olduğu ve erken davranmış olabileceğini düşündüğü için “Yüz Çiçek” hareketini durdurmuştu.

Bir başka görüşe göre Mao bu kez de bir siyasetçi olarak mükemmel becerilerini sergilemişti. Yaşlanmak Başkan'ın siyasal duyargalarının keskinliğini azaltmamıştı. Kültür Devrimi bir delilik olarak görülebilirdi, fakat Mao her aşamada büyük bir ihtiyatla hareket etmişti. Daha başından itibaren yıkımı yeniden inşaaanın izleyeceğini açıkça ortaya koymuştu. 1966 yılının temmuz ayında belirttiği gibi, “büyük karışıklık” sonunda “büyük barış”a tâbi olacaktı. Geri planda kalmasının, pis işleri başkalarına yaptırmasının ve bu arada kendi ellerini temiz tutmasının nedeni buydu. Gösterilere ve iyileştirme uygulamalarına hazır olan ve hayatta kalanlar, zamanı gelince eski partinin küllerinden yenisini kuracaklardı. He Long ve Peng Dehuay gibi kurbanlarına bile bu mesajı veriyordu. Onlar sadece Mao'nun yetkili olduğunu ve eğer isterse onları kurtarabileceğini biliyorlardı. Dehşet Mao adına uygulanıyor olsa bile, onun masum olduğuna inanmak hem onun çıkarlarına hem de kendi çıkarlarına uygun düşüyordu.

İster tedbirden ister korkudan ya da her ikisinden kaynaklansın, sonuç Şanghay Komünü'nün ufuklar açan ideolojisinin terk edilmesi oldu.

Kültür Devrimi dönüşü olmayan bir noktaya, pusulasını kaybettiği bir ana ulaşmış ve

bu noktada, esinlediği idealler, beş para etmez olsa da, ister istemez iz bırakmıştı. Bir tercihte bulunmak zorunda kalan Mao, kusurlu da olsa bir yönetim aracını hiçbir aracın olmamasına tercih etmişti. Onun önerisiyle, Çang Çunçiao Şanghay Devrimci Komitesi olarak bilinen yeni bir iktidar organının, devrimci isyancıların, HKO temsilcilerinin ve kıdemli kadroların “üçlü ittifakı” ile kurulduğunu ilân etti. Aynı isim kırk yıl önce Güz Hasadı Ayaklanması’ndan sonra kasabalarda ve köylerde geçici komünist yönetimlerin kurulması için kullanılmıştı.

Mao çizgi değişikliğini diplomatik baskılara atfederek yaptığı el çabukluğuna rağmen herkesi aldatamadı. Devrimci komiteler çoğaldıkça, Kızıl Muhafızlar arasındaki aşırı solcular “kapitalist restorasyon”dan söz etmeye başladılar. Çinlilerin çoğu için böyle bir şey muhtemel görünmüyordu. Fakat, Şubat 1967’den itibaren Başkan, ideolojik geri çekilme ve “kapitalist yolcular”a karşı mücadele sırasında giderek sorunlu hale gelen iktidar meseleleri üzerinde odaklandı.

Mao’nun “Kızıl erdem diyarı” düşünün uzun vadeli sonuçları ne olursa olsun, Şanghay’da iktidarın ele geçirilmesinin dolaysız ve görülebilir sonucu, devrimci şiddet sarmalının güçlü ve yeni bir hız kazanması oldu.

Eyaletlerde Kızıl Muhafızlar ve devrimci işçiler eyalet komitelerini alaşağı etme çabalarını iki katına çıkardılar. Şensi ve Yunan birinci sekreterleri intihar ettiler ve Anhuy önderi Li Baohua, idama edilecek bir suçlu gibi, bir kamyon kasasında Pekin’in merkezine getirildi. Başkan’ın “proleter devrimci gruplar”ı iktidarı ele geçirmeye zorlayan yeni bir talimatı yayımlandı. Congnanhay’ın Batı Kapısı’nın önünde, Liu, Deng Siaoping ve diğer Merkezi önderlerin dışarı çıkarılarak mücadele toplantılarına alınmalarını talep eden kalabalıklar toplandı. Kömür Bakanı Çang Linçi Kızıl Muhafızlar tarafından 60 kg ağırlığında bir demir şapka giymeye zorlandı ve daha sonra öldüresiye dövüldü.

O sıralarda, genellikle karışıklığın dışında tutulmuş olan HKO da bataklığa çekilmeye başladı. Ocak ayında Mao, HKO Kültür Devrimi Grubu’nun başkanı Liu Çikian’ın azledilmesini onayladı. Bu hareket, Liu Şaoçi’nin “burjuva devrimci çizgi”sinin asker destekçilerinin aranıp bulunması yönünde kısa süreli bir hareketin başladığını gösteriyordu. Liu Çikian’ın durumu Başkan’ın sonraki sekiz ay boyunca boğuşacağı bir ikilemi yansıtıyordu. Ordunun sivil gruplarla aynı temelde Kültür Devrimi’ne katılmasına izin verilmeli miydi? Yoksa, ulusal güvenlik nedenlerinden ötürü, savaş hazırlıklarını ve askeri disiplini muhafaza etmek gibi önemli bir ihtiyaç var mıydı?

Liu Çikian’ın yedi yıl hapsedilmesine yol açan suçu, ülkenin askeri eğitim okullarındaki öğrencileri bölge ordu komutanlarını taciz etmekten vazgeçirmeye çalışmaktı. Bu çabayı gösterirken, Askeri Komisyon’un günlük işlerinden sorumlu olan Ye Kianying’in

ve üç HKO mareşalinin, Çen Yi, Nie Rongçen ve Su Siangçian'ın desteğini almış olmasındı. Çiang Çing'e ve Çen Boda'ya göre, Liu ve dolayısıyla mareşaller de "Kültür Devrimini engellemekte" idiler.

Mao kaçamaklı konuşuyordu. Liu'nun azledilmesinden üç gün sonra, "herhangi bir kişinin ya da örgütün HKO organlarına saldırması"nı yasaklayan bir merkez talimatını onayladı. Ancak, merkezin açık desteğinin yokluğunda, boşluk dolduruldu. Askeri öğrenciler Nanking askeri bölgesindeki önderleri yakaladılar ve onlara karşı bir mücadele toplantısı düzenlediler. Bunun üzerine, öğrencilerin komutanı general Su Şiyou, bir daha böyle bir şey olursa ateş açma emri vereceğini söyleyerek uyarıda bulunmak zorunda kaldı. Fuşou ve Şenyang'da başka olaylar oldu. O sırada Mao Şanghay'daki radikallere yardımcı olmak için HKO'ya "Solu destekle" emri verdi. Bu da ordunun savaş halindeki Kızıl Muhafız hiziplerinin siyasetlerine biraz daha bulaşmasına yol açtı. Kıdemli subayların isteyebilecekleri en son şey buydu.

Özetle, 1967 yılının ocak ayı sonunda askeri bölgelerde HKO'ya önderlik eden, pek çoğu Uzun Yürüyüş günlerinden beri Mao'nun yanında olmuş kıdemli subaylar büyük bir rahatsızlık içindeydiler.

Sorun ilk kez Sinkiang'da alevlendi. Bir HKO alay komutanı Şihezi kasabasındaki radikalleri hizaya getirmek için birlik gönderdi. Çıkan çatışmalarda yüzlerce kişi yaralandı. Siçuan'da ordu kışlasına saldıran radikal bir Kızıl Muhafız gücü ve isyancı önderler silahsızlandırıldılar ve önderleri tutuklandı. Tibet sınırındaki uzak Çinghay eyaletinde askeri bölge komutanı radikallerin iktidarı "ele geçirdikleri" ve pek çok gazeteciyi öldürseye dövdükleri yerel parti gazetesinin bürolarını kuşatmak için asker gönderdi. Radikaller teslim olmayı reddettiklerinde, saldırı emri verdi. 170'ten fazla kişi öldü, bir o kadarı da yaralandı. Buhan'da bir Parti gazetesinde "iktidarı ele geçirme" konusunda çıkan bir anlaşmazlığın ardından bin kadar radikal gözetim altına alındı; bazıları hapse konuldu, bazıları da halkın önünde itiraflarda bulunduktan sonra salıverildi.

Olaylar haber alındığında, "Şubat Sıkı Önlemi"ne paralel bir "Şubat Ters Akımı" gelişti. Fitili bizzat Mao ateşledi. Çiang Çing ve Çen Boda'ya, Tao Çu'nun tasfiyesinde oynadıkları rolden ötürü ani bir çıkış yaptı. Tao'nun görevden alınmasını onaylamıştı. Ancak kendisine danışılmadan inisiyatif gösterilmesine itiraz ediyordu. Öfkeyle Çen'in "bir oportünist" olduğunu söyledi. Çiang Çing, "hırslı fakat yeteneksiz"di. Başlangıçta Tao'yu korumaya çalışmış olan Lin Piao bile Başkan'ı bilgilendirmemekle suçlandı. O sırada kıdemli kadroların tasfiye edilmesi nedeniyle derin bir hoşnutsuzluk duyan politbürodaki muhafazakârlar (dört mareşal ve birkaç başbakan yardımcısı) Mao'nun radikallerin aşırılıkları karşısında sabrını kaybetmesini bir işaret olarak gördüler. Ancak daha sonra yarıldıklarını anlayacaklardı. Ocak ayında yapılan bir Askeri Komisyon toplantısında, konu açıldığında, Ye Kianying masaya öyle sert bir yumruk indirdi ki, eli kırıldı. Bu kez,

politbüro ile Kültür Devrimi Grubu arasında, 14 Şubat'ta yapılan ortak bir toplantıda, Ye, anarşi tehlikesi konusunda bir kez daha uyarıda bulundu ve Su Siangçian ile Çen Yi'nin desteğini sağladı. Şanghay Komünü'nün ilanı partinin ve ordunun gereksiz hale gelmesi anlamına mı geliyor, diye sordu. Hiç kimse yanıt vermedi.

İki gün sonra, Mao'nun en eski arkadaşlarından biri olan ve 1927'de Kinggangşan'da kurulan ilk İşçi ve Köylü Sovyetleri'nin başkanlığını yapan, Başbakan Yardımcısı Tan Çenlin, Çang Çunçiao'yla kavga etti.

"Varsa yoksa halk kitleleri!" diye bağırdı Tan. "Partinin önderliğini istemiyorsunuz. Kitlelerin kendilerini kurtarmalarını, halkın kendi kendini eğitmesini ve devrimi bizzat yönetmesini istiyorsunuz. Bu metafizikten başka nedir?" Şöyle devam etti: "Devrimin kırk yıllık kıdemlilerinin evleri yakıldı ve değerli kişiler dağıtıldı... Bu, parti tarihi içindeki mücadelelerin en zalimidir." Ertesi gün, Lin Piao'ya yazdığı bir mektupta, Çen Bo-da, Çiang Çing ve Kültür Devrimi Grubu'na en acı sözlerle saldırdı:

Hiçbir merhamet duygusu taşıyorlar; bir sözle bir hayat söndürülüyor... Partimiz düzeltilemeyecek kadar çirkin... Küçük bir itirazda bile sizi köşeye sıkıştıracaklar... Ve buna rağmen idareyi ele alabilirler mi? Kuşkuluyum... Başbakan geniş yürekli... Bunun olmasını bekleyebilir. Peki biz ne kadar bekleyeceğiz? Bütün eski yoldaşlar alaşağı edilene kadar mı? Hayır, hayır, on bin kez hayır! İsyan edeceğim!

Mao'nun ilk tepkisi, bu kınama sözlerini "eski askerlerin ağızlarına geleni söylemesi" olarak değerlendirip göz ardı etmek oldu. Ancak biraz düşündüğünde, tamamen aksi yönde karar verdi. Politbüronun altı ay önce atanan 21 üyesinden 4'ü devrilmişti (Liu, Deng, Tao Çu ve He Long) ve 4'ü de etkisiz ya da tarafsız hale getirilmişti (Çen Yun, Dong Bi-vu, Liu Boçeng ve Çu De). Son birkaç gün içinde geri kalan 13 kişinin 7'si Kültür Devrimi Siyasetleri'ne karşı çıkmıştı.

18 Şubat gece yarısı Mao, Ye Kianying ve eleştiride bulunanlardan diğer ikisini, mali işlerden sorumlu Li Siannian ve Planlama Bakanı Li Fuçun'u, Çu Enlay ve önde giden iki radikalle bir araya getirdi.

Bir yaşlı adam hırçınlığıyla, "Nasıl bir parti önderliği istiyorsunuz?" diye sordu. Neden Vang Ming'i geri getirmiyorlardı? Ya da Amerikalılar ile Rusların Çin'i yönetmesine izin vermiyorlardı? Öfkeyle bağırıyordu. Eğer Liu Şaoçi ile Deng Siaoping'i geri getirmek istiyorlarsa, Kinggangşan'a dönecek ve yeni bir gerilla savaşı başlatacaktı. Aynı tehdidi Mao sekiz yıl kadar önce Luşan'da da yapmıştı. Fakat bu kez, fazla dramatik bir unsur vardı. Ültimatومunu verdikten sonra öfkeyle çıkıp gitti.

Aslında Başkan, üç temel konuda, Ye ve çalışma arkadaşlarının ortaya attıkları tezle-

re önemli ölçüde sempati duyuyordu. Bu konular, Partinin rolü; ordunun rolü ve kıdemli kadroların rolüyüdü. İki hafta önce Şanghaylı isyancıları “herkesten şüphelenin ve herkesi devirin” ilkesini öne sürdükleri için kınamıştı. Kıdemli kadroların, yeni devrimci komitelerin temelini oluşturan “üçlü ittifak” içinde yer almaları gerektiğini; eyaletler için doğru olanın merkez için de doğru olduğunu söylemişti. Askeri seçkinlerin sadakatini sınayacak kadar tedbirli olmamayı gerektiren bir sınırın var olduğunu da biliyordu. Bütün bu nedenlerden ötürü mareşallerin fazla sıkıştırılmasından yana değildi. Sadece Çiang Çing’e saldıran ve onu Çin tarihinin en kötü kadınlarından biri olarak görülen, Tang hanedanından İmparatoriçe Vu’yla kıyaslayan Tan Çenlin bu kurtarma harekâtının dışında tutulacak ve gözden kaybolması sağlanacaktı.

Ertesi ay eski muhafızlar bütün gece süren inceleme toplantılarına alınarak, yaptıkları hataların Kültür Devrimi Grubu üyeleri tarafından kınanması sağlandı. Bu arada sokaklara onların devrilmelerini isteyen Kızıl Muhafız afişleri asıldı. Ancak onlar, Tao Çu ve He Long’un aksine tasfiye edilmediler. Nisan ayının sonunda Mao, Tan dışında hepsini bir araya getirdi. Bu “birlik toplantısı”nda onların “gizli tertipler içinde” olmadıklarını kaydetti ve kabarmış duyguları yatıştırmaya çalıştı.

Bununla birlikte, yapılan eylemin önemli yankıları oldu.

Şubat 1967’den sonra politbüro’nun işlevi kesintiye uğradı. Mao çoğunluğu karşısına alma riskine girmek istemiyordu. Bunun yerine, genişletilmiş Daimi Komite ya da artık Çu Enlay’ın başkanlık ettiği Kültür Devrimi Grubu toplantıları düzenledi.

Bu arada kıdemlilere karşı başlatılan duvar afişleri kampanyasının geleneksel askeri hiyerarşiyi savunma konumuna getirmesi, solcu militanlıkta yeni bir artışa yol açtı. Bizat Mao askeri önderlerin “Şubat Sıkı Önlemi” sırasında istikrarı yeniden sağlama çabalarının aşırı olduğunu düşünüyordu. Radikal saldırıları ezme konusunda özellikle hevesli olan subaylar –Çinghay komutanı dahil– aşırı sağcılar olarak kınandılar ve askeri mahkemeye sevk edildiler. Bölge komutanlarının radikal karışıklığı sınırlama çabalarını daha önce desteklemiş olan Lin Piao, bu kez “silahlı bir Liu-Deng çizgisi” uyarısında bulunmaya başladı. 1 Nisan günü Mao, “kitle örgütlerinin keyfi biçimde karalanması”nı mahkûm eden bir talimatı onayladı. Daha önce “gericiler”i (her türlü isyancı gruba uygulanan kapsayıcı bir terim) ezmek için ateş açmalarına izin verilmiş olan askeri birliklerin her durumda radikallere karşı silah kullanmaları yasaklandı.

Hizip şiddeti hızla tırmandı. Büyük miktarda silah çalındı. Aralarında Vietnam’a demiryoluyla gönderilen silahlar da vardı. Yukarı Yangtze üzerindeki Yibin’de on binlerce insanın katıldığı şiddetli çatışmalar oldu. Çonking’de rakip gruplar birbirlerinin mevziini bombardıman etmek için uçaksavar silahları kullandılar. On üç yaşındaki Liang Heng kendisini böyle bir çatışmanın ortasında buldu:

Elektrikler kesildiği için gazyağı almaya gitmiştim... Ansızın, ama ansızın, ağır makineli tüfek taşıyan 50-60 adam *Hunan Günlüğü* [binasının] kapısından çıkarak bana doğru koşmaya başladılar. Siyahlar giyinmiş kısa boylu bir adam, üzerinde, "Gençlerin Koruma Mangası" yazılı bir bayrak taşıyordu... Bu, Sian Irmağı Rüzgârı ve Gök Gürültüsü [radikal] hizipleri içindeki bir grubun ismiydi. Adamlar benimle neredeyse aynı hizaya geldiklerinde, yolun aşağı kısmına nişan alarak ateş etmeye başladılar...

Düşman görünmüyordu, fakat şiddetle karşılık verdi... Bayrak taşıyan adam hemen önüme düştü ve tıpkı bir top gibi yuvarlandı, yuvarlandı. Bayrak asla yere düşürülmedi. Bir başkası onu yakaladı ve yükseltti, zorlukla ilerledi. Sonra o da düştü ve yuvarlandı ve bir başkası bayrağı kapıp ileri atıldı...

Sonunda... yakınlarda bir yere sığındılar... [orada] öteki "Koruma Mangası" üyeleri kamyonlar ve sedyelerle bekliyorlardı... Hâlâ zarar görmeyenler büyük tahta sandıkları açtılar ve sivri uçlu mermileri boşaltıp tepelikler halinde yığarak çılginca silahlarını doldurmaya başladılar...

Bu arada siyah renkli, pırl pırl uç top kamyonlardan indirildi ve isyancılar askerlerden onları nasıl kullanacaklarını göstermelerini istediler. Askerler kabul etmediler. Sonunda bu işi bizzat yapmaya karar verdiler. Üç kez ateş ettiler, fakat her defasında mermi gelişigüzel gitti ... O sırada bu olup bitenleri pek eğlenceli buldum, ama daha sonra ... bir işçi ... makineli tüfek kullanmayı bilmediği için, o sırada iki metre ötede duran en yakın arkadaşını nasıl vurup öldürdüğünü anlattı...

Komutan Tang dedikleri biri [geldi]. Yanında korumalardan oluşan küçük bir grup, kemerinde de iki silah olan çok öfkeli bir genç adamdı. "Çabuk, çabuk," diyordu telaşla. "Geri çekilin, geri çekilin..." Bandajları ve bir sürü kanlı ıvır zıvırı kamyonlara yüklediler, motorlar kükredi ve çekip gittiler...

Kent gün boyu sarsıldı ve o akşam gökyüzü tuhaf, parlak bir turuncu renk aldı... Ertesi gün [radikal] "Çangşa Gençliği" örgütünün, [muhafazakâr] İşçi İttifakı'na karşı saldırıya geçerek, Bir Mayıs Meydanı'ndaki Siang Nakış İşleme Binası'nı uçak savar füzeleriyle dümdüz ettiklerini öğrendik. Dört katlı binanın tamamı alevler içinde kalarak yıkılmıştı.

Mao'nun, geçen kış şerefine kadeh kaldırdığı "ülke çapında her şeyi kapsayan iç savaş" gerçek olmuştu.

Bu ortamda Başkan, Kültür Devrimi'nin nasıl gittiğini bizzat görmek için iki ay süren bir eyaletler turuna çıktı. İlk durağı Vuhan oldu. Burada, "Bir Milyon Kahraman" olarak bilinen ve bölgenin askeri komutanı Çen Zaydao tarafından desteklenen muhafazakâr bir

işçi grubu ile “Şubat Sıkı Önlem”inden beri önderleri hapishanede tutulan radikal “İşçilerin Genel Karargâhı” arasında silahlı çatışmalar oluyordu. Haziran ayında yaşanan en kötü olayda yüzden fazla kişi öldürülmüş ve yaklaşık 3.000 kişi yaralanmıştı.

Mao'nun gelişi gizli tutuldu ve olağanüstü güvenlik önlemleri alındı. Doğu Gölü devlet misafirhanesinin bütün yöneticileri onun gelişinden hemen önce, aralarına karşıdevrimcilerin sızmış olabileceği gerekçesiyle değiştirildi.

Yerel önderlerle iki gün süren görüşmelerin ardından Mao, 18 Temmuz pazartesi günü, Çen'in hatalı olduğu ve halkın önünde özeleştiriyi yapması, ancak komutanlıkta kalmaya devam etmesi gerektiği sonucuna vardı. “İşçi Karargâhı” solun çekirdek grubu olarak görülmeliydi; ve “Bir Milyon Kahraman” onlarla birleşecek cesareti göstermeliydi. Onların her şeyden önce işçi olduklarını ve temel çıkar çatışması içinde olmamaları gerektiğini, söyledi. Bu görüşler o gece, Kültür Devrimi Grubu'nun propaganda şefi Vang Li tarafından duyuruldu. Mao'nun “Bir Milyon Kahraman”ı muhafazakâr bir grup olarak betimlediği sözlerinin bir özeti kentin ana caddesinde hoparlörlerle halka duyuruldu. Ertesi gün, Güvenlik Bakanı Sie Fuçi Askeri Bölge Parti Komitesi'ne daha ayrıntılı bir değerlendirme yaptı.

Çen Zaydao, Mao'nun verdiği hükmü kabul etti. Bu görüşlerin bizzat Başkan'a ait olduğunun farkına varamayan “Bir Milyon Kahraman” ise reddetti.

Ertesi gece, grubun binlerce taraftarı ordu kamyonlarına ve itfaiye araçlarına el koyarak konvoy halinde Askeri Bölge karargâhına geldi ve Vang Li'nin dışarı çıkarak kendileriyle konuşmasını istediler. Vang Li ortalıkta görünmüyordu. Bunun üzerine kalabalık Doğu Gölü misafirhanesine yöneldi ve Vang Li'nin oturmakta olduğu binaya daldı. Mao'nun birkaç yüz metre ötede olduğunu bilmiyorlardı. Yerel bir alayın üniformalı birliklerinin desteğinde Vang'ın odasına girdiler, onu dışarı çıkarıp bir arabaya koyarak bir mücadele toplantısına götürdüler. Burada kendisini bir bacağı kırarak kadar şiddetli biçimde dövdüler. Sonraki üç gün ve gece boyunca, “Bir Milyon Kahraman”ın üyelerinden ve onların tepeden tırnağa silahlı çok sayıda askerin de aralarında bulunduğu taraftarlarından oluşan yüz binlerce insan kentin içinde gövde gösterisi niteliğinde bir yürüyüş yaptı; Vang Li ve Sie Fuçi'nin azledilemesini, Kültür Devrimi Grubu radikallerinin devrilmesini istediler.

Mao kesinlikle tehlikede değildi. Olsaydı da muhtemelen bunu fazla dert etmezdi. Üç ay önce çevresindekileri dehşete düşürerek, kitlelerin Çongnanhay'a girmek istemeleri halinde onlara izin verilmesi gerektiğini söylemişti.

Ancak bu olaylar radikallere ordudaki muhafazakâr direnişi kesinlikle söküp atacak ülke çapında bir kampanya için beklenmedik bir fırsat sağlamıştı.

Lin Piao ve Çiang Çing, Vuhan'da yaşanan olayları tam bir isyan olarak resmettiler. Perşembe sabahının erken saatlerinde, 1959'da politbüronun bir kaza ya da sabotaj en-

dişesiyle kendisi için aldığı uçak yolculuğunu yasaklama kararını ilk ve son kez ihlal ederek Şanghay'a uçan Mao, bu fikri hafife aldı. Çen Zaydao bir isyan sahnelemek isteseydi, kendisinin oradan ayrılmasına izin vermezdi. Gene de askeri huzursuzluk nedeniyle oradan apar topar ayrılmak zorunda kalması Mao'yu çok rahatsız etmişti.

Vang Li ertesi gün serbest bırakıldı ve Sie Fuçi'yle birlikte Pekin'e uçtu. İki adam orada kahramanlar gibi karşılandılar. Tienanmen Meydanı'nda Lin Piao bir milyon kişinin katıldığı bir gösterinin başında yer aldı. Manidar biçimde davet edilmeyen mareşaller dışında bütün önderler oradaydılar. Vuhan askeri bölgesi, "merkezin temsilcilerini kuşatmak, kaçırmak ve dövmek gibi barbarca ve faşist yöntemlere başvurma cüreti gösterdiği" için lanetlendi.

Çen Zaydao başkente çağrıldı ve komutanlıktan alındı. Ancak, Mao'nun talimatıyla, bir karşıdevrimci olarak görülmedi; ve binlerce askeri öğrenci onu mücadele toplantısına almaya çalıştıklarında, Pekin garnizon komutanı Fu Çongbi göstericiler dağılana kadar onu kalmakta olduğu misafirhanenin iki katı arasında durdurulan bir asansör kabiniinde iki saat tutarak sakladı. Yenilgiye uğrayan "Bir Milyon Kahraman" o kadar talihli değildi. "İşçi Karargâhı"ndan gelen radikal muhalifler bir pogrom başlattılar. Sadece Vuhan'da 600 işçi öldü. Bir bütün olarak eyalette, 184.000 kişi yakalandı, dövüldü ve sakatlandı.

Kişisel olarak Çen Zaydao'ya güvenmesine rağmen Mao, Lin Piao'nun "silahlı kuvvetler içindeki bir avuç [kapitalist yolcuyu] söküp atma" çabalarına tam destek verdi. Bu ifade ilk kez Lin'in oğlu Lin Liguo tarafından, Vuhan olaylarının ertesi günü çıkan *Halkın Günlüğü*'nde yer alan bir makalede kullanıldı. Başkan solun askeri zayıflığı karşısında giderek endişeleniyordu ve temmuz ortalarında Çu Enlay'a işçilerin ve öğrencilerin de bu konuda endişelenmeleri gerektiğini söyledi. Çu harekete geçmedi, fakat bir süre sonra Çiang Çing, "Akılla saldır, güçle savun" sloganını yaydı. Bu slogan radikal gruplar tarafından silahlı mücadeleyi haklı çıkarmak için geniş çapta kullanıldı.

4 Ağustos günü Çiang Çing'e yazdığı özel bir mektupta Mao daha da ileri gitti. Çiang Çing'in bir Daimi Komite toplantısında okuduğu bu mektupta Mao, ordunun büyük çoğunluğu muhafazakâr işçi gruplarını desteklediği için solu silahlandırmak gerektiğini söylüyordu. İşçilerin silah çalmaları "ciddi bir sorun değil"di. Kitlelerin hukuku kendi ellerine almaya teşvik edilmeleri gerekiyordu.

Bu ateşli ortamda parti gazetesi *Kızıl Bayrak*, 1 Ağustos'ta, Kızıl Ordu'nun kuruluşunun kırkıncı yıldönümü nedeniyle bir başyazı yayımladı. Yazıda ordu içindeki kapitalist yolculara karşı mücadelenin bir sonraki ulusal görev olduğu açıkça ifade ediliyordu.

Mao bu yazıyı okudu ve fikrini değiştirdi.

Şanghay Komünü'nün ilânından sonraki gibi, bu sefer de, Kültür Devrimi'nin bir dönüm noktasına geldiğine karar verdi. Ve ikinci kez geri çekilme emri verdi.

Mao bu türden tersine dönüşleri diyalektikle açıklamaktan hoşlanıyordu: Bir şey uç noktaya ulaştığında, kendi zıddına dönüşür. Nitekim, Şubat 1967'de, parti yönetimi ilkesini, onu yeniden inşa etmek isteyeceği güne kadar korumak üzere harekete geçmişti. Bu kez, altı ay sonra, parti hiyerarşisinin fiilen yıkılmasıyla birlikte, elde kalan tek iktidar aracını korumanın zorunlu olduğunu anladı. Bu araç, ordu idi. Bu kez duraklamasına neden olan anarşi korkusu değil, siyasetçinin neyin mümkün olabileceğine ilişkin içgüdüsyüdü. Radikal eylemcilik ile askeri istikrarı dengelemek için kış aylarından beri yaptığı cambazlıkta radikallerin davasını en uç noktaya kadar götürmüştü. Sarkacın öteki tarafa doğru kesin biçimde salınma zamanı gelmişti.

11 Ağustos günü, Pekin'e bir haber göndererek, "ordu içindeki kapitalist yolcuları söküp atma" siyasetinin "stratejik olmadığı"nı söyledi. Bu sözler Lin Piao ve Çiang Çing'in anında çark etmeleri ve günah keçisi aramaya başlamaları için yeterli oldu. Hemen ardından Mao, üzeri karalanmış o vahim "zehirli ot" sözcüklerini kullanarak *Kızıl Bayrak* yazı kuruluna döndü. Yazı, Vuhan olayları kahramanı Vang Li, *Kızıl Bayrak* editörü Lin Kie ve Guang Feng adında bir başka Kültür Devrimi Grubu propagandisti tarafından yazılmıştı. Bu üç kişi tutuklandı. Vang, temmuz ayının sonunda aşırı solcu bir grubun denetimi ele geçirdiği ve Çen Yi'yi kovmaya çalıştığı Dışişleri Bakanlığı'nda anlaşmazlığa yol açmakla da suçlandı. Bu durum Hong Kong'daki radikallerin tutuklanmalarına misilleme olarak Kızıl Muhafızlar'ın İngiliz Elçiliği'ne saldırarak binayı ateşe vermelerine ve Burma, Hindistan ve Endonezya misyonlarında daha küçük olaylara yol açmıştı. Bu olaylar Mao'yu öfkelen-dirmişti, çünkü Çin'in uluslararası yükümlülüklerini yerine getiremediğini gösteriyordu. Mao'nun, yerine geçecek başka bir şey olmadığına göre ordunun disiplinli bir güç olarak muhafaza edilmesini sağlama konusundaki kararlılığı güçlendi.

Şubat'ta Başkan, Şanghay Komünü'nden geri çekilişi diplomatik bir bahaneyle haklı çıkarmıştı. Ağustos'ta orduyu korumak için farklı bir aygıt kullanıldı.

Radikal saldırılar dalgası nedeniyle, "16 Mayıs Grubu" denilen aşırı solcu bir örgüt suçlandı. Bu, tamamen kurgusal bir örgüt değildi: Bahar aylarında Pekin'deki Demir ve Çelik Enstitüsü'nde bu isim altında, yaklaşık kırk üyeli küçük bir Kızıl Muhafız grubu gerçekten de kurulmuş ve Başbakan Çu Enlay'a "Şubat Ters Akımı"nın "perde arkasındaki patronu" olarak saldıran duvar afişleriyle adını duyurmuştu. O sırada başka radikal gruplar da Çu'yu kendi siyasal hırslarının önünde bir engel olarak gören Çiang Çing'in taraftarlarının üstü kapalı teşvikiyle benzer suçlamalarda bulunmuşlardı. Ne var ki Mao, Çen Boda'ya, Çu'nun Başkan'ın "proleter karargâhı"nın bir üyesi olduğunu ortaya koyan bir bildirimde bulunmasını ve ajitasyonun durdurulmasını emretmişti. Ağustos ayında "16 Mayıs Grubu"nun varlığı fiilen sona erdi. Aslında bu grubun Vang Li ve Guan Feng'le ya da daha sonra grubun önderi olarak adı verilen diğer kıdemli kişilerle hiçbir bağlantısı olmamıştı. Ancak bunun hiçbir önemi yoktu. Önemli olan onun temsil ettiği

anlayıştı. Eylül 1967'den itibaren Mao kişisel olarak bu grubu "ağza alınmayacak kadar kötü amaçları olan ... komplocu karşıdevrimci klik" olarak damgaladı. "16 Mayıs" siyasal muhalefetin gerçek ya da kuşkulanan her türlü dışavurumunu ortadan kaldırmak için kullanılan çok amaçlı bir silah haline geldi.

O ay Başkan solcu isyancıların silah edinmelerini yasaklayan ve bir kez daha birliklere kendilerini savunmak için ateş açma yetkisi veren bir talimatı onayladı. Bu talimat üzerine Çiang Çing silahlı mücadeleyi lanetleyen ve "ordu içindeki bir avuç kişiyi yakalama" fikrini, solu tuzığa düşürmek için sağcılar tarafından atılan "hatalı bir slogan" ve kurulan "bir tuzak" olarak kınayan bir konuşma yaptı. "HKO'yu siyaha boyamamalıyız," diye devam etti. "Onlar bizim çocuklarımız." Ordu komutanlarının sorunları sona ermemişti. Fakat o yılın başından beri askeriye'nin üzerinde salınıp duran tehdit nihayet kaldırılmıştı.

1967 baharında "Şubat Ters Akımı"nın reddedilmesi sadece orduya karşı radikal bir saldırı dalgasını tetiklemekle kalmamıştı. Bu aynı zamanda, Liu Şaoçi'ye ve onun temsil etmekte olduğu burjuva ideolojisine ilişkin yeni bir aşamanın başlangıcını da işaret ediyordu.

Süreç, Çi Benyu adında bir Kültür Devrimi Grubu propagandistin'in 1 Nisan 1967 günü *Halkın Günlüğü*'nde yer alan ve (isim vermeden) Liu'ya "kapitalist yolu tutan üst düzey parti yetkilisi" diye saldırarak yeni zemini parçalayan uzun bir yazısıyla başladı. "Yurtseverlik Ya da Ulusal İhanet" başlıklı makale bizzat Mao tarafından gözden geçirilmişti. Pek çok Kültür Devrimi polemigi gibi, konu gayet karmaşıktı. 1950'de, İmparator Guangsu zamanında geçen bir film yapılmış; Mao filmi Bokser İsyanı'nı karaladığı için bir ihanet olarak değerlendirip kınamıştı; oysa Liu'nun bu filmi onayladığı söyleniyordu. Makalede, ağırlıklı olarak Bokserlerin, ıpkı Kızıl Muhafızlar gibi devrimci oldukları ve Liu'nun filme verdiği desteğin bizzat gerçekleştirdiği diğer pek çok ihanet eyleminin paradigmasını oluşturduğu vurgulanıyordu. 6 Nisan günü, "Çongnanhay İsyanıcıları" bir kez daha –Ocak ayından beri ilk kez– Liu'nun evine akın ettiler ve onu Çi Benyu'nun suçlamaları hakkında sorguya çektiler. Ertesi gün Devlet Başkanı, evinin önüne bir duvar afişi asarak ihanet iddialarını reddetti. Afiş birkaç saat sonra parçalandı ve ayın 10'unda Liu'nun karısı Vang Guangmey, Çingua Üniversitesi'nde binlerce Kızıl Muhafız'ın katıldığı bir mücadele toplantısına alındı. Toplantı sırasında Vang Guangmey, ipekli elbiseler, ipekli çoraplar ve yüksek topuklu ayakkabılar giydiği için aşağılandı. Endonezya'ya yapılan resmi bir ziyaret sırasında gerçekten de bu şekilde giyinmişti. Ayrıca boynuna, burjuva zevklere sahip olduğunu göstermek için pingpong toplarından yapılmış bir de gerdanlık asıldı.

Yazılı basının uyguladığı baraj devam ediyordu. Mayıs ayında, Liu'nun, *Nasıl İyi Bir Komünist Olunur?* başlıklı kitabı, "büyük bir anti-Marksist-Leninist ve anti-Mao Zedung düşüncesi zehirli otu" olarak kınandı. Bizzat Başkan, bu kitabı, "yanıltıcı bir eser, Marksizm-Leninizm'e ters düşen bir idealizm biçimi" olarak betimliyordu.

Gelişmeler temmuz ayında zirveye ulaştı. Mao'nun Vuhan'a gidişinden hemen önce, Pekin Uçak Mühendisliği Enstitüsü'nden Kızıl Muhafızlar, Kültür Devrimi Grubu'nun desteğiyle, Çongnanhay'ın Batı Kapısı'nın dışında bir "Liu Şaoçi'yi Tasmalamak İçin Cephe Hattı Komutanlığı Karakolu" kurdular. Onlarca hoparlörlü minibüsten, gece gündüz Maoist sloganlar haykırıyordu. 18 Temmuz günü, sokaklarda yüz binlerce insan toplandı. Liu "konuşturulana" kadar açık grevi yapmaya ant içtiler. Bu eylem, Mao tarafından açıkça yasaklandığı için gerçekleştirilemedi. Fakat o akşam, "Çongnanhay Isyancıları" önderlerin oturdukları binaların çevresinde bir "suçlama toplantısı" düzenlediler. Liu ve karısı iki saat boyunca öne eğilmiş vaziyette sessizce ayakta durarak, kendilerini suçlayanların uzun ve tumturaklı konuşmalarını dinlemek zorunda kaldılar. Mao'nun doktoru onların dövüldüklerini, tekmelendiklerini, Merkez Muhafız Birliği askerlerinin öylece durup seyrettiklerini gördü. Liu'nun gömleği yırtılarak açılmıştı, insanlar onu saçlarından tutup savuruyorlardı. Bu işlem iki buçuk hafta sonra tekrarlandı. Bu kez çift Kızıl Muhafızlar'ın arasında "jet uçağı" biçiminde durmak zorunda bırakıldılar. Bu duruşta kollar arkaya doğru gergin biçimde tutulurken gövde öne doğru eğiliyordu. Liu, bu vaziyette, sözde "ulusal ihanetler"i hakkında yeniden sorguya çekildi. Deng Siaoping, Tao Çu ve eşleri de aynı aşağılayıcı davranışlarla karşılaştılar.

Daha küçük görevlilere yapılanlarla kıyaslandığında bütün bunlar hafif kalıyordu. Ancak Liu o sırada yetmiş yaşındaydı. Kızıl Muhafız afişleri önünde diz çökmek zorunda bırakıldı. Isyancılar onu saçlarından yakalayarak başını yere vurdular. Sol bacağı incindi ve daha sonra kurbağa yürüyüşüyle konutuna dönerken, yüzünün şiştiği, mavimsi, soluk bir renk aldığı görüldü.

7 Ağustos günü Liu Şaoçi, Mao'ya Devlet Başkanlığı'ndan istifa ettiğini bildiren bir not yazdı.

Yanıt alamadı. Kısa süre sonra ailesinden ayrıldı. Vang Guangmey hapsedildi. Çocukları kırsal kesimde köylü olarak çalışmaya gönderildiler. Suçlama toplantıları sona erdi. Bundan sonra Liu tam bir ev hapsinde tutuldu. Bu arada Merkezi Davaları İnceleme Grubu onun resmen azledilmesini haklı çıkaracak ihanet "bulguları" toplamaya devam etti.

Bu kurum, hareketin girdapları Kültür Devrimi'ni giderek daha karmaşık hale getirdikçe artan bir önem kazandı. Başkanlığını Çu Enlay yapıyordu ve doğrudan Mao'ya hesap veriyordu. Ancak pratikte kurum Kang Şeng'in kişisel imparatorluğuuydu. Kızıl Muhafızlar'ın ve devrimin piyadelerini oluşturan isyancı işçi müfrezelerinin yanı sıra, HKO'nun "Solu destekleyen" kesimi, radikallerin sayısal zayıflığını telafi ediyor; Kang'ın

siyasal polisi ise, her durumda “proletarya diktatörlüğü”nün zaferini sağlayacak olan soğuk çeliğin sivri ucunu oluşturunuyordu.

Inceleme Grubu’nun, başlangıçta Peng Çen ve arkadaşlarının, daha sonra Liu ve Vang Guangmey’in soruşturulmasıyla sınırlı olan çalışma alanı, 1967 baharından itibaren dramatik biçimde genişletildi.

Kang’ın tasarladığı ilk davalardan biri, “61 Dönek” denilen kişilerle ilgiliydi. Bu grup, eski Maliye Bakanı Bo Yibo ve 1930’larda Pekin’de hapsedilen Örgütlenme Şubesi Başkanı An Ziven’in de aralarında yer aldığı bir grup kıdemli parti görevlisinden oluşuyordu. O sırada parti önderi olan Çang Ventian’in ve diğer politbüro üyelerinin (Mao dahil) onayıyla, Liu Şaoçi, Kuzey Çin Bürosu’nun başkanı olarak, bu kişilerin serbest bırakılmalarını sağlamak için parti üyeliklerinin kaldırılmasını sağlamıştı. Sorun 1945’te yapılan Yedinci parti Kongresi’nde yeniden ele alınmış ve Liu’nun doğru olanı yaptığı kabul edilmişti.

Kang bu davanın yeniden açılmasını önerdiği zaman, Mao önce itiraz etti. Fakat Şubat 1967’de kuşkularının üstesinden gelmişti. Bir ay sonra Kültür Devrimi Grubu, altmış bir görevliyi “hainler kliği” olarak etiketleyen ve onları özgürlüklerinin bedeli olarak “partiye ihanet etmek”le suçlayan bir talimatı onayladı. Mao, Çu Enlay, bizzat Kang ve önderliğin diğer üyeleri, suçlamanın tamamen uydurma olduğunu gayet iyi biliyorlardı. Ancak bu dava, hem Liu’nun parti saflarındaki itibarını kırmak, hem de onun başlıca taraftarlarından bazılarını görevden almak için yararlıydı.

Stalin’in aksine Mao’nun, kurbanlarının karşılaştıkları muamelenin pis ayrıntılarıyla hiç ilgilenmediği görülür. Kang, Kızıl Muhafız şiddeti ile eğitilmiş profesyonel sorgucuların ince işkencelerinden oluşan bir karışımı kullanmakta serbestti. Bo Yibo, hücrelerine yaydığı gazetenin parçaları üzerine kendisine yapılan işkenceleri kaydetti. Bu gazete parçalarının kendisine zulmedenler tarafından saklanacağını tahmin ediyor ve yanılmıyordu. Günü gelip de siyaset rüzgârı yön değiştirdiğinde, bu kâğıt parçaları onlara karşı düzenlenecek iddianamenin bir parçası haline gelecekti.

Bugün gene şiddetli bir dayak yedim. Şu anda her yanıma yara bere içinde ve gysilerim lime lime dökülüyor. Bir ara, başım döndüğü ve vücudumu iki kez kımıldattığım için, bana vurdular ve tekrar tekrar tekmelediler... [Bir keresinde de] iki kolumu sırtıma doğru gererek büktiler ve böylece beni “jet uçağı” biçimine soktular; bacaklarını açmaya zorlarken sırtıma bastırıp başımı dik tutmamı sağladılar. Sonra kendi aralarında nöbetleşerek tekmelediler ve dövdüler... Artık kalemi bile doğru düzgün tutamıyorum. İtirafı nasıl yazacağım?

Peng Dehuay ve He Long için iki “Özel Dava Grubu” daha kuruldu. Haziran 1967’de

Peng, Mao'ya karşı hazırladığı bir komployu itiraf etmesi için öyle şiddetli bir dayak yedi ki, dört kaburgası kırıldı. He Long kendisine tıbbi bakım sağlanmadığı için şeker hastalığına bağlı komplikasyonlar yüzünden öldü.

Bunun ardından başka soruşturmalar geldi ve partinin 1920'ler ve 1930'lardaki yeraltı faaliyetlerine kadar uzandı. Doğu Hebey'de 84.000 kişi tutuklandı; bunların 2.955'i idam edildi, işkenceye öldü ya da intihar etti. Guangdong'da 7.200 kişi sorguya çekildi ve aralarında eyalet vali yardımcısının da bulunduğu 85 kişi öldüresiye dövüldü. Şanghay'da 6.000 kişi gözetim altına alındı. Çoğu milliyetçiler hesabına çalışmakla (ÇKP ile Guomindang'ın birleşik cephe kurdukları bir dönem için kolay bir suçlama) ve yaklaşık yarısı ihanetle suçlandı. Bo Yibo'nunkine benzeyen bir başka küçük "dönek kligi" Sinkiang'da açığa çıkarıldı. Kuzeydoğuda daha da fantastik bir öykü yazıldı. Bir grup yüksek rütbeli subay, Mançuryalı önder Çang Sueliang'ın "tarafdar kalıntıları" olarak görüldü ve Lin Piao'ya karşı bir komplo hazırladıklarına karar verildi. Bu kişiler tasfiye edildiler. Yunan'da 14.000 Parti kadrosu "hainleri arayıp bulmak" için yapılan bir soruşturma sırasında idam edildi. Ancak bütün bunların en olağanüstü olanı İç Moğolistan'da yaşandı. Burada 350.000 kişi tutuklandı; 80.000 kişi sürekli sakat kalacak kadar şiddetle dövüldü. Ölü sayısı 16.000'den fazlaydı. Bütün bunların sebebi, eski bir asker olan eyalet önderi ve politbüro yedek üyesi Ulanfu'nun ÇKP ile iktidar mücadelesine giren rakip bir "kara parti" kurduğunu kanıtlama çabasıydı.

Aslında bu olayların hiçbirinin temeli yoktu. Hepsi, paranoid bir kuşku ağı oluşturmak için işkenceyle alınmış itiraflara ve bağlam dışı, birbirinden ayrı olayların birleştirilmesine dayanıyordu. Mao, yeni "her şeyi kapsayan iç savaş"ı sırasında, kuşatılmış Kızıl üs bölgelerindeki kanlı tasfiyelerde geçerli olan 1930'ların mantığına, yöntemlerine ve eski uygulamalarına geri dönmüştü. Bir kez daha terör Kızıl Çin'in arındırılmasını ve yeni ütopyanın yaratılmasına hazır hale getirilmesini sağlama aracı olarak kullanıldı.

1967 sonbaharında Kültür Devrimi'nin ilk fırtınalı yılı sona eriyordu. Liu Şaoçi'nin hakkından gelinmiş, müttefikleri tasfiye edilmişti ve Kang Şeng'in geniş ağı onların gerçek ya da hayali taraftarlarının üzerine kapanıyordu. Kızıl Muhafızlar ve isyancı işçi müfrezeleri cyaletlerdeki kıdemli parti görevlilerinin nüfuzunu kırmıştı.

Mao'nun bütün siyasal hareketlerinin temelini oluşturan "mücadele, eleştiri, dönüşüm" üçlüsündeki mücadele süreci sona erdi; eleştiri devam edecekti; fakat şimdi öncelik dönüşümdü. Yeni eskinin yerini alacaktı.

Karışıklıkların orta yerinde, ordu, gizli polis ve ekonomiyle ilgili bakanlıklar dışında bütün temel kurumları tahrip olmuş bir ülkede bunu söylemek yapmaktan daha kolaydı. Eylül 1967'de Mao, eyaletleri dolaştığı sırada, rakip Kızıl Muhafız ve işçi fraksiyonla-

rını birleşmeye ve “büyük ittifaklar” kurmaya çağıran yeni bir talimat verdi. Pekin ve Şanghay’da bu uygulama hemen gerçekleştirildiyse de, üniversiteli Kızıl Muhafızlar arasında şiddetli fraksiyon mücadeleleri devam etti. Öteki eyaletlerde, orduya tarafsızlık siyasetini sürdürmesi emredilirken, rakip Kızıl Muhafız örgütleri başkente delegeler gönderdi. Burada, Kültür Devrimi Grubu’nun gözetimi altında, kendilerine aralarındaki ayrılıkları giderene kadar müzakerelerde bulunmaları emredildi.

Birbirine muhalif hizipler, birliği sağlamak için artık “radikaller” ve “muhafazakârlar” olarak betimlenmiyorlardı. Bunun yerine yerel isimler kullanıldı. Böylece, Anhuy’dan gelen bir “iyi hizip” (*hao pay*), bir de “osuruk hizip” (*pi pay*) vardı. Bunun sebebi, radikallerin eyalette iktidarı ele geçirmenin “iyi” olduğunu söylemeleri; oysa muhafazakârların, buna “osuruk kadar iyi” demeleriydi. Ancak bu teşvike ve Çiang Çing ve Kang Şeng gibi üst düzey önderlerin kişisel müdahalelerine rağmen, Anhuy grubunun anlaşmaya varması on dört ay sürdü. 1967 sonbaharına kadar, sadece altı eyalet Devrimci Komiteler kurabilmişti. Bunun dışında kalan yerlerde Kızıl Muhafızlar ve diğer kitle örgütleri hâlâ hangi tarafı tutacaklarını, Mao’nun “üçlü” formülü uyarınca katılımları gereken kıdemli parti önderlerinden hangisini destekleyeceklerini tartışıyorlardı.

Bu arada, Başkan’ın çağrısına kararlı bir tutumla uymak için, aşırı solcu “16 Mayıs” grubuna karşı açılan kampanya büyük ölçüde genişletildi. O kış Çi Benyu tutuklandı ve grubun perde arkasındaki patronları olarak görülen üç “kara el”den biri olarak, eski çalışma arkadaşları Vang Li ve Guang Feng’e katıldı. Sonraki dört yıl içinde 10 milyon insan “16 Mayıs” unsuru olma kuşkusuyla damgalandı ve üç milyondan fazla insan gözetim altına alındı. Bu sayı yetişkin kent nüfusunun yirmi beşte birini oluşturuyordu. Vang Li’nin nüfuzunun çok güçlü olduğu iddia edilen Dışişleri Bakanlığı’nda, 2.000’den fazla diplomat ve yetkilinin yarısından fazlası “16 Mayıs” bayrağı altında tasfiye edildi. Hareketin bu ölçekte olması soruşturmalarda esas rolün orduya düşmesi gerektiğini gösteriyordu. Ordu, 1968 baharında “sınıf saflarının temizlenmesi” için başlatılan paralel bir kampanyada da öncü rol oynamıştı. Bu hareket de, çoğu “casus”, “kötü unsur”, “yeni ortaya çıkan karşı devrimci” ve diğer istenmeyen unsurlardan olma iddiasıyla, 1,84 milyon insanın daha tutuklanmasıyla sonuçlandı. On binlerce isimsiz erkek ve kadın öldüresiye dövüldüler ya da intihar ettiler. Hayatta kalanlar çalışma kamplarına gönderildiler.

Saldırıları doğrudan Kültür Devrimi faaliyetleriyle ilişkilendirilen diğerleri, Mao, Lin Piao ya da radikal önderlerden herhangi birini eleştirmeyi karşıdevrimci bir suç haline getiren yeni kamu güvenliği düzenlemeleri uyarınca gözetim altına alındılar. Bu düzenlemeler Ocak 1967’de yürürlüğe girdi, ancak ilk kez o yılın sonunda başlayan, düzeni sağlama çabalarına kadar uygulanmadı.

Bütün bu baskı silahlarına rağmen Başkan her şeyi kendi tarzına uygun biçimde yapamadı. Aşırı solcu “16 Mayıs” grubuna karşı açılan kampanya muhafazakârları Kültür

Devrimi Grubu'nun izlediği siyasetlerin bazı yönlerini sorgulamaya yöneltti. Doksan bir Çinli büyükelçi ve diğer kıdemli diplomat "Şubat Ters Akımı" sırasında kınanmış olan politbüro ılımlılarını destekleyen bir duvar afişini imzaladılar. Bir Kızıl Muhafız Grubu da aynı şeyi yaptı. Mao'nun Pekin Devrimci Komitesi'nin başına atadığı Sie Fuçi aşırı solcu olmakla suçlandı. Benzer saldırılar Şanghay ve Siçuan'daki radikal önderlere de yöneltildi.

Mao'nun karşı saldırısı hiç beklenmedik bir noktadan geldi.

Lin Piao, Kültür Devrimi sırasında yaşanan çeşitli hareketleri ordu üzerindeki denetimini güçlendirmek için ustaca kullanmıştı. 1967'de Lin Piao, üyeleri radikalleri destekleyen bir HKO dans grubunun rakip bir muhafazakâr grubun gösterisi sırasında isyan etmesi üzerine meydana gelen tuhaf olaylar dizisinden yararlanmıştı. Muhafazakâr gruptaki birkaç dansçı kızın Mao'nun yatağını düzenli olarak ziyaret ediyor olmaları, Başkan'ın onların tutumunun doğruluğuna hemen ikna olmasına yol açtı. Lin Piao (ve Kültür Devrimi Grubu'nun diğer üyeleri) derhal saf değiştirdiler. Bu olay, Lin Piao'nun HKO'nun Genel Siyaset Şubesi'nin başındaki bağımsız düşünceli General Siao Hua'yı kovabilmesi ni sağlayan bir tasfiyenin bahanesi haline geldi.

1968 yılının başlarında Lin, itibarını kaybeden Luo Ruyçin'in yerine iki yıl kadar önce kurmay başkanı olarak atanan Yang Çengvu'yu görevden almaya karar verdi. Yang, genç bir tabur komutanı olarak HKO efsanelerinde yer alan iki önemli Uzun Yürüyüş başarısının, Dadu Irmağı'nın geçilmesinin ve Lazikou Geçidi saldırısının yaratıcısıydı. Siao Hua gibi o da Lin'in kendisinden kuşkulanasına yol açacak kadar bağımsız düşünceli bir kişiydi. Lin'in diğer kıdemli iki subayın güvenilirliği hakkında da kuşkuları vardı. Pekin garnizon komutanı Fu Çongbi, Vuhan olayından sonra Çen Zaydo'yu korumuştı; HKO hava kuvvetlerinin Siyasal Komiseri Yu Likin ise Lin'in müttefiki Vu Vaksian ile anlaşmazlık içindeydi.

Tam da sağ sapmaya karşı yeni bir kampanyada hedef olarak hizmet edecek günah keçileri aradığı bir sırada, bu üç adamın Lin'in güvenini kaybetmiş olması, Mao'nun onların kaderini belirlemesi için yeterliydi.

21 Mart 1968 günü Çiang Çing ve Kang Şeng "bazı kişiler"i "Şubat Ters Akımı" konusundaki "hükmü tersine çevirme"ye çalışmakta olduklarını iddia eden konuşmalar yaptılar. Ertesi gün, Yang, Yu ve Fu'nun "ciddi hatalar" yaptıkları ve azledildikleri duyuruldu. Dört gün sonra, üç adamı "sağ muhafazakâr" bir diriliş hazırlamakla suçlayan duvar afişleri görüldü. Bu gelişme "doğru hükümleri tersine çeviren sağcı rüzgâr"a karşı ülke çapında bir hareketin başlangıcını belirledi.

Kısa süre sonra, Yang'ın yerine Kanton Askeri Bölge Komutanı ve Lin'in en sadık taraftarlarından biri olan Huang Yongşeng Kurmay Başkanlığı'na getirildi. Gene o ayın sonuna doğru Mao, Daimi Askeri Komisyon Komitesi'nin işlevlerinin, Vu Fasian'ın başkan-

da olduğu ve Lin'in yardımcıları tarafından yönetilen Daimi Komite Genel Bürosu'na aktarılması gerektiğine ilişkin emirler verdi. O andan itibaren, Ye Çiangying, Su Siangçian ve diğer kıdemli mareşaller askeri kararlardaki bütün rollerini kaybettiler.

Lin Piao asla HKO'ya tam olarak hâkim olamayacaktı. Beş milyon kişiden oluşan ordunun büyüklüğü ve her biri kendi komuta zincirine ve kendisine bağlı tarihsel ilişkiler ağına sahip olan farklı üs bölgelerine dağılmış olması, Mao (ve bir dönem Çu De) dışın-da tek bir kişinin onu denetim altına alamayacağı anlamına geliyordu. Gene de, 1968'de Lin askeriye hâkim olmaya Mao kadar yakındı ve HKO ülke meselelerinin yönetiminde görülmemiş bir rol oynuyordu.

O yaz Mao, o sırada tam bir iç savaşın pençesinde olan Şensi'de ve Vietnam'a giden gemilerden ağır silahların çalındığı ve hizip savaşlarının eyalet başkenti Nanking'i harabeye çevirdiği Guangsi'de düzeni sağlamak için kararlı bir tutumla harekete geçti. Savaşan tarafları ayırmak için birlik gönderildi. 3 Temmuz günü Başkan şiddete derhal son verilmesi için talimat verdi. Direnenleri cezalandırmak için en kötü etkilenen ilçelerde Askeri Denetim Komisyonları kuruldu. Bu gelişmeler, Guangsi'de ayırım gözetmeyen bir boğazlama dalgasını ve bazı bölgelerde siyasal yamyamlığı ateşledi: Sözde hainler öldürülüyor ve karacığerleri yeniyordu. Olaylar kırk yıl önce, Peng Pay'ın Hailufeng'deki taraftarlarının kıyıya ulaştıklarında kendi hasımlarını öldürüp, "sahte yoldaşlar" olarak damgalanmayı reddedenlerle birlikte, "insan eti ziyafetleri"nde yemelerini andırıyordu.

Ülkenin okullarında ve üniversitelerinde disiplini yeniden sağlamak için de orduya güveniliyordu. "İşçi propaganda ekipleri" öğrencilerin isyan ettiği son iki yıl boyunca as-kiya alınan derslerin yeniden başlamasını sağlamak için okullara gönderildi.

Bu hamle Guangsi'deki olaylar kadar dehşet verici olmayan, ama gene de geçmiş kuşakların uygulamalarından esinlenen tuhaf bir olaya yol açtı.

Temmuz ayının sonunda Mao 30.000 işçi ve HKO askerini, radikal Kızıl Muhafızlar'ın silah bırakmayı reddettikleri Çinghua Üniversitesi'ne gönderdi. Çatışma sona erdi, ancak on kişi öldü ve yüzden fazla kişi yaralandı. Mao, birkaç gün önce bir Pakistan heyetinden almış olduğu mango ağaçlarını bir destek işareti vermek için çalışma ekibine hediye olarak gönderdi. Bu armağan, Kültür Devrimi'nin ilkelerini tamamen silip attığı varsayılan Çin'in I.Ö onbeşinci yüzyıldaki antikite döneminden kalma Törenler Kitabı, Liki'de betimlenen tarzda büyük bir saygıyla karşılandı. Buda'nın bir dişi ya da İsa'nın gerildiği çarmıhın bir çivisi gibi kutsal emanetlerden olan mango ağaçlarına büyük bir ihtimam gösterildi; çürümeye yüz tuttuklarında balmumuyla kaplanarak korundular ve "örnekleri" öteki örgütlere dağıtıldı.

Okulların yeniden açılması barışın sağlanmasına katkıda bulundu, ancak iki yıl ön-

* Benzer olaylar 1970'lerin ortalarında Kamboçya'daki Kızıl Kmer yönetimi sırasında da yaşandı. Her durumda aynı güdüyle hareket edildiği görülüyordu: Katılımcılardan göreneksel kısıtlamaların ötesine geçen bir fiziksel sadakat kanıtı sağlamak.

ce mezun olması gereken, bunun yerine zamanlarını Kızıl Muhafız olarak ülkeyi dolaşmakla geçiren milyonlarca gencin sorununu çözmedi.

Kültür Devrimi'nden önce bile kentlerdeki genç işsizliği okuldan ayrılanlar için gönüllü bir köy çalışması programını gerektirmişti. Siyasal kargaşa iş bulmayı daha da zorlaştırdı. Sanayi çıktısı 1967'de % 14 oranında düştü ve sonraki yıl da düşmeye devam etti.

Bu nedenle 1968 sonbaharında köy çalışması programı geniş bir temelde yeniden canlandırıldı. Fakat bu kez gönüllü değil zorunluydu. Sonraki iki yıl boyunca, beş milyon genç insan kırsal kesime gönderilecekti. Paralel bir programla, birkaç milyon kadro ve entelektüelin de kentlerden ayrılarak kırsal "7 Mayıs Kadro Okulları"nda yaşaması emredildi. Bu isim, Mao'nun köylüler arasında çalışma fikrini 7 Mayıs 1966'da Lin Piao'ya yazdığı bir mektupta ortaya atması olmasından kaynaklanıyordu. Köylülerin yeni gelenlerle çalışmak istememeleri, onları istenmeyen bir yük olarak görmeleri, önemsenmedi. Mao'ya göre bu uygulama kesin bir çözümdü: İdeolojik bakımdan, kent ile kır arasındaki engelleri kaldırma idealine gayet uygundu; siyasal bakımdan, bürokrasiyi, Mao'nun kent hayatının yumuşaklığı yüzünden yozlaştığına inandığı "yeni sınıf"ı, kol emeğiyle yenilenmeye zorluyordu; ve toplumsal bakımdan, hem eski Kızıl Muhafızlar'ı hem de onların eski kurbanlarının çoğunu kentlerden uzaklaştırıyordu.

Askeriye bu uygulamada da belirleyici bir rol oynadı.

Köylere gönderilen gençlerin çoğu sınır bölgelerinde bulunan ordu yönetimindeki çiftliklerde çalışıyordu. Subaylar, kadro okullarında "sınıf saflarını temizleme" faaliyetini denetliyorlardı. Her hükümet şubesi ve bakanlıkta, fabrikalarda ve gazete bürolarında askeri çalışma ekipleri kuruldu.

Ancak tam bir HKO hâkimiyeti en açık biçimde eyalet yönetimlerinde görüldü. Yeni devrimci komite üyelerinin yarısı HKO subaylarından, üçte birden azı Kızıl Muhafız ve isyancı işçi müfrezesi mensuplarından ve sadece % 20'si kıdemli kadrolardan oluşuyordu. Eyalet hükümeti olarak hizmet eden daimi komitelerde üyelerin yaklaşık dörtte üçü askerdi. Taban örgütlerindeki oran daha da çarpıcıydı: Aksamaların olağandışı olmadığı Hubey gibi sıradan bir eyalette ilçe düzeyindeki devrimci komitelerin % 98 gibi şaşırtıcı bir bölümüne HKO subayları başkanlık ediyorlardı. Uygulamada, Çin'in büyük bir bölümü askeri yönetim altındaydı.

Anarşiyi sona erdirmenin bedeli buydu. Toplumsal dokudaki tahribat başka bir çözüme izin vermeyecek kadar derin olmuştu.

1968 yılının eylül ayı başlarında, yirmi dokuz eyalet devrimci komitesinin sonuncusunun, Tibet ve Sinkiang'da kurulmuş olduğu duyuruldu. Kültür Devrimi Grubu "bütün ülke Kızıl'dır," diye ilân etti ve iki gün sonra yapılan kitlesel bir gösteride Çu Enlay, şöyle dedi: "Kapitalist yolu tutan iktidardaki bir avuç partilinin komplosunu nihayet ez-

miş bulunuyoruz.” Mao’nun neredeyse dört yıl önce hazırlık çalışmalarına başladığı açılım için gerekli ortam sonunda sağlanmıştı.

13 Ekim 1968 günü Merkez Komitesi ya da ondan geriye kalanlar, Onikinci Plenum’u başlatmak için Pekin’de toplandı. Sürecin başlangıcındaki üyelerin üçte ikiden fazlası tasfiye edilmişti ve kalanların sadece kırkı tam üye olarak toplantıda hazır bulunuyordu. Bu katılım yeter sayı için çok azdı. Buna bir çare bulmak için Mao, yedeklerin sıralamadaki yerlerine göre terfi etmelerini gerektiren parti tüzüğünü ihlal ederek on kişiyi üyeliğe atadı ve yaklaşık seksen HKO subayı ile yeni kurulan devrimci komitelerin tartışmalara katılan fakat oy hakkı olmayan önderlerini toplantıya kattı.

Plenum’un üç ana görevi vardı: Liu Şaoçi’nin devrilmesini onaylamak; Lin Piao’yu Mao’nun yeni ardılı olarak saptamak, ki Lin’in tek başkan yardımcısı olduğu 1966’dan beri ve Mao’nun Kasım 1967’de bunu açıkça kabul etmesi üzerine üstü kapalı biçimde zaten kararlaştırılmıştı; ve “Şubat Ters Akımı” ile onun devamı olan Mart 1968’in “Sağ sapma rüzgârı”nı mahkûm etmek.

Bunların içinde en önemlisi, Liu’yu lanetleyen karar metniydi. Soruşturmayı yürüten “Özel Dava Grubu”ndan kişisel olarak sorumlu olan Çiang Çing üç büyük cilt ‘dolusu bulgu toplamıştı. Hepsi işkence yoluyla alınan ifadelere dayanan bu bulguların, Liu’nun en az üç kez Goumindang adına Parti’ye ihanet ettiğini kanıtladığı iddia ediliyordu: 1925’te Çangşa’da; 1927’de Vuhan’da; ve 1929’da Şenyang’da. Kırk yıl öncesinden kalma bu uydurma ihanet suçlamalarını elde etmek için, Kang Şeng’in sorgucularının 28.000 kişiyi sorguya çekmeleri gerekmiş, bu kişilerin çoğu daha sonra karşıdevrimciler olarak hapsedilmişti. Liu’yla birlikte 1929’da tutuklanan önemli bir tanık, Meng Yongçi-an, tutsakların hain olduklarını kabul etmesi için yedi gün yedi gece sürekli olarak sorgulandı. Meng, kendine geldiğinde “itiraf”ını geri çektiyse de, bu hareketi açıklanmadı.

Anlaşılan Çiang Çing de bulguların yetersiz olduğunu düşünüyordu. Raporunda Liu’nun ihanetiyle ilgili daha yeni örneklerle yer verdi. Bunlar, “ABD gizli ajanı Vang Guangmey” ile ilişki kurmak; “Hong Kong’daki CIA’ya “değerli bilgi” göndermek; ve “Başkan Mao’nun proleter devrimci çizgisi”ne karşı çıkmaktan oluşuyordu. Çiang Çing bu suçlamaları destekleyecek kanıtların daha sonra yayımlanacağını söylediye de asla böyle bir şey olmadı.

Bununla birlikte Plenum “Liu’nun Parti’den kesin ihracı”; “dönek, hain ve emperyalizmin, modern revizyonizmin ve Guomindang gericilerinin işbirlikçisi... [ve] uşağı” olarak bütün görevlerinden alınması; “onunla ve suç ortaklarıyla hesaplaşmaya devam edilmesi” için oy kullandı. Ancak bu karar oybirliğiyle alınmadı. Çu Enlay, Çen Yi, Ye Kianying ve diğer kıdemli önderler eski çalışma arkadaşlarını mahkûm etmek için uysalca el-

lerini kaldırdılar. Fakat MK üyesi olan yaşlı bir kadın bu ayine katılmayı reddederek çekimser kaldı. O da daha sonra tasfiye edildi.

Lin Piao'nun Mao'nun ardıllığına atanması da muhalefet olmaksızın onaylandı.

Politbüro ılımlılarına nasıl davranılacağı ciddi anlaşmazlıklara yol açan bir sorun oldu. Çiang Çing ve Kang Şeng eski önderlerin rolünü kalıcı biçimde azaltma işinin, plenumun hazırlıklarını yürüttüğü gelecek parti kongresine bırakılmasını istiyorlardı. Bu amaca ulaşmak için, Lin Piao'nun da onayını alarak, kendi taraftarlarına, plenumun grup tartışmalarıyla bölündüğü bir sırada onlara karşı daha şimdiden saldırıya geçme talimatı verdiler. Çu De, yüzüne karşı, Kinggangşan günlerinden beri Mao'nun önderliğine karşı çıkan "eski bir sağ oportünist olmakla" suçlandı. Çen Yun'un Büyük İleri Atılım'a direndiği söylendi. Dört mareşal "Şubat Ters Akımı"nın soruşturarak, Liu Şaoçi, Deng Siao-ping ve Tao Çu'yla ilgili hükmü tersine çevirmeye çalışmışlardı.

Mao renk vermedi. Kıdemlilerin sadece kendi fikirlerini ifade etme hakkını kullanmış olduklarını kesin bir dille belirtti. Deng Siao-ping'in bile Liu Şaoçi'yle aynı kategori içinde olmadığını ekledi.

Deng konusunda Mao bu görüşü Kültür Devrimi'nin başından beri savunmuştu. 1967'de Kang Şeng'in, Deng'in geçmişini soruşturmak için ayrı bir "Özel Dava Grubu" oluşturma önerisini reddetmiş, ancak He Long'u soruşturmak için (görece küçük bir araştırmaydı bu) kurulan ekibin bu amaçla bir alt grup oluşturabileceğini kabul etmişti. Bu kez Mao, Kültür Devrimi Grubu'nun Deng'i de Liu gibi partiden ihraç etmek gerektiği görüşünü göz ardı etti. Bu bir sigorta siyasetiydi. "Bu küçük adamın ... önünde büyük bir gelecek var," demişti bir keresinde, yabancı bir ziyaretçiye. Kültür Devrimi sırasında Deng'e resmen ve isim verilerek asla saldırılmadı. Mao beklenmedik bir durumun oluşması halinde onun yeteneklerine ihtiyaç olabileceği düşüncesiyle Deng'i yedekte tutmayı tercih etti.

Altı ay sonra, Kültür Devrimi'ni muzaffer bir sona taşımak için Dokuzuncu Kongre toplandığında, Başkan aynı ölçüde ihtiyatlı davrandı.

"Şubat Ters Akımı"nda rol oynayan önderler, Tan Çenlin dışında, Merkez Komitesi üyeleri olarak durumlarını korudular ve ikisi, Ye Kianying ile Li Siannian yeniden politbüroya atandılar. Diğer üç kıdemli, Çu De, artık tamamen kör olan bir zamanların "Tek gözlü Ejderha"sı Mareşal Liu Boçeng ve Mao'nun yanı sıra partinin hayatta kalan tek kurucu üyesi Dong Bivu politbüroda kaldılar ve Nanking ile Şenyang Askeri Bölge komutanları olan daha genç iki profesyonel asker, Su Şiyu ve Çen Silian ilk kez politbüroya girdiler.

Bu yedi kişi bir bakıma siyasal safraydı.

İktidar aslında Daimi Komite'nin elindeydi. Bu komitenin çekirdek üyeliği 1967 baharından beri değişmemişti: Mao; artık resmen sadece Başkan'ın ardılı olarak değil, onun

“yakın silah yoldaşı” olarak da betimlenen Lin Piao; Çu Enlay ve Kang Şeng; ve başını Lin ile Çiang Çing’in çektiği önderlik içindeki iki radikal klan. Çiang Çing, Şanghay radikalleri Çang Çunçiao ve Yao Venyuan’ın ve Güvenlik Bakanı Sie Fuçin’in desteğine sahipti. Bu kişiler politbüro asil üyesi oldular. Lin’in grubu, karısı Ye Çun, Kurmay Başkanı Huang Yongseng, Hava Kuvvetleri Komutanı Vu Fasian ve aynı şekilde terfi eden iki kıdemli generalden oluşuyordu.

Başkan’ın ılımlılara yer açma kararı da önemliydi. Bu, basit bir kadirşinaslık değil, daha çok Mao’nun, 1945’te Yedinci Kongre’de yaptığı gibi, komünist yönetimi oluşturan farklı çıkar gruplarını temsil eden bir koalisyon kurma girişimiydi. Radikallerin hâkim oldukları bir sırada bile, Çu De ve Liu Boçeng (ve gene Çu Enlay) gibi adamların, Lin Piao ve taraftarlarının ulaşamadıkları bir siyasal tabana sahip olduklarını bilecek kadar açık görüşlüydü. Elli yıldır süren siyasal iç çatışmalar Mao’ya bütün yumurtaların aynı sepete konulmayacağını öğretmişti.

Daha temel bir sebep de vardı.

Kültür Devrimi resmi olarak çarpıcı bir başarı olmuştu. Mao, Marksizm-Leninizm’i “daha yüksek ve tamamen yeni bir evre”ye yükselttiği, “emperyalizmin topyekûn bir çöküşe, sosyalizmin ise dünya çapında bir zafere doğru gittiği çağ”ın yol gösterici felsefesini yarattığı için itibarlıydı. Onun özdeyişleri ulusun bilincine öylesine derin kökler salmıştı ki, günlük konuşmalarda, daha eski kuşakların ağzıyla Konfüçyüsçü Klasikler’den alıntı yapmak insanlara statü kazandırıyordu. Dokuzuncu Kongre, sınıf mücadelesini, partinin “sosyalizm dönemi boyunca temel çizgi”si olarak onaylamış ve gelecek kuşakların, “proletarya diktatörlüğü altında devrimin sürdürülmesi” başlığı altında siyaset yapmalarını kararlaştırmıştı.

Peki ama, üç yıl süren karışıklıklardan sonra, gerçekte ne kazanılmıştı?

Liu Şaoçi kesin olarak tasfiye edilmişti. Deng Siaoping ve Tan Çenlin ev hapsinde tutuluyorlardı. Diğer iki kıdemli önder, He Long ve Tao Çu tutukluyken ölmüşlerdi. Parti hiyerarşisinin bütün düzeylerinden binlerce daha önemsiz kişi görevden alınmış ve çoğu hapsedilmişti. Yaklaşık yarım milyon insan öldürülmüştü. Bu sayı “16 Mayıs” unsurlarının tasfiyesi ve yeni “karşı devrimciler”i açığa çıkaran ve ölüme gönderen “sınıf saflarının temizlenmesi” sırasında iki katına çıkacaktı. Burjuva düşünce ve davranışının dışı vuran bütün ifadeleri ezilmişti.

Mao, Liu’nun yerine Lin Piao’yu geçirmişti. Bir bakıma daha iyi bir ardıl seçimi yapmıştı, çünkü Lin Piao neredeyse on yaş daha gençti. Ancak kronik hastaydı. Öyle ki, Mao ona biraz aşağılayıcı bir tutumla, “Sonsuz Sağlıklı” lakabını takmıştı. Lin’in, Mao’nun nevrastenisine benzeyen bir sinir hastalığı vardı ve aşırı terlemesine yol açıyordu. Ancak Mao’nun aksine Lin bir de hastalık hastasıydı. Kalabalık toplantılardan nefret ediyor, yabancı heyetleri kabul ettiğinde büyük bir sıkıntıya kapılıyor ve ter içinde kalıyordu.

1940'ların başında Sovyetler Birliği'nde tıbbi tedavi görürken morfin bağımlısı olmuş ve bu alışkanlığından asla vazgeçmemişti. Güneş ışığından rahatsız oluyordu. Bürosunun storları sürekli inikti. Rüzgârlı havalarda dışarı çıkmıyordu. İçeride de sıcaklığın yaz kış 21 derece olması gerekiyordu.

Kişisel dostlukların istisna olduğu bir önderliğin standartları dikkate alındığında bile Lin'in davranışı akıldışı ölçülerde toplumdışıydı. Pekin'in kuzeybatısındaki Maokiavan semtinde çok sıkı korunan bir konakta, yarı inziva halinde yaşıyordu. Pek ziyaretçisi yoktu, kimseyi evine davet etmiyor ve çoğu kez askeri astlarıyla bile görüşmekten kaçınıyordu. Dokümanları bizzat okumak istemiyor, sekreterlerine sözlü özetleme yaptırıyor ve bu işin de günde otuz dakikadan fazla sürmesine izin vermiyordu.

Bu garip özelliklerin hiçbiri Lin'in Mao'nun ardılı olmasını engellemedi. Parti başkanının rolü icracı değil, stratejiktir. Mao'nun gözünde, Lin'in 1928'de Kinggangşan'da karşılaştıklarından beri taşıdığı meziyet, tam bir sadık taraftar olmasıydı. İnsanı etkileyen bir belleği vardı. Mao'nun astları arasında, onun önemli konuşmalarını uygun tarihsel anıştırmalarla donatan tek kişi oydu. Bunları bulmak için bir araştırmacılar ekibi kullanıyordu. Lin Piao, Başkan'ı övgülerle göklere çıkarmadığı zaman, onun görüşlerini hiç kimse-nin yapamayacağı bir ikna gücü ve açıklıkla eklemlene yeteneğine sahipti. Siyasal bakımdan komünist iç savaş komutanlarının en parlağı olmasından gelen bir prestije de sahipti. İdeolojik bakımdan, Mao Zedung Düşüncesi ilkelerine neredeyse dinsel bir bağlılığı vardı.

Fakat Lin karizmatik bir önder değildi ve Mao bu yüzden onun en iyi ikinci olması gerektiğini düşünmüş olmalıydı.

Gene de bir zorluk vardı. Başkan Dokuzuncu Kongre'nin toplandığı Büyük Halk Salonu'na yukarıdan şöyle bir baktığında, 1.500 delegenin üçte ikisinin yeşil HKO ordusu üniforması giydiği gözünden kaçmış olamazdı. Yeni Merkez Komitesi'nin yarıya yakını ordudan geliyordu. Beşte birinden daha azı kıdemli kadrolardı. Yeni gelenler siyasal ve ideolojik bakımdan sağlam olabiliyorlardı, ancak pek azı yerlerine geldikleri birinci kuşak önderlerin çapındaydı.

Kültür Devrimi'nin başarısı ülkenin genelinde daha da sorunsaldı. Aslında bu devrim bir kent olgusuydu. Altı yüz milyon Çin köylüsünün, devrimci propagandada denildiği gibi, "ruhlarına dokunulmamış" olan büyük bir bölümü, kentlerde karışıklık çıktığına dair sadece uzak söylentiler işitiyordu.

Dışarıdan bakıldığında Çin, kolektif mülkiyetli gri binalardan, kolektif olarak işletilen çiftliklerden, birörnek mavi giysilerden oluşan bir deniz haline gelmişti. Bunun dışındaki tek renk binaların ve parlak ceketlerin üzerindeki ve küçük çocukların tozluklarındaki kızıl renkti. Her türlü süs yasaklanmıştı. Kültür, Çiang Çing'in sekiz model operasına indirgenmişti. Pazarlar yoktu, sokak tezgâhları yoktu, seyyar satıcılar yoktu. Bū-

tün bisikletler siyahı.

Ancak bireycilik ruhunu kaldırmak, Mao'nun dediği gibi, "zihindeki proletarya devrimi"ni gerçekleştirmek, daha da belirsiz bir girişimdi.

1966'da Mao, kültür devrimlerinin ülkenin devrimci coşkusunu yenilemesi ve burjuva yozlaşmasını başlangıç aşamasında durdurması için "yedi ya da sekiz yıl" gerekeceğini yazmıştı. Şimdi, Nisan 1969'da, bu görevin henüz tamamlanmamış olduğunu ve bunun için "birkaç yıl"ın daha gerekeceğini söylüyordu.

Mao, Kültür Devrimi'nin başlangıçtaki tasarının gerisinde kaldığını ne o zaman ne de daha sonra kabul etti. Bununla birlikte, Mao gibi sorgulayıcı ve diyalektiğe yatkın bir adamın, doğum sancıları bunca terör, vahşet ve acıya yol açan yeni "Kızıl erdem diyarı"nın coşkuyu yok eden bir yüzeysellik taşıdığını göremediğine inanmak zordur. Kendisi bunu görmüş olsa bile, başkalarının görmesine izin vermedi. Kültür Devrimi ülkenin en kötü içgüdülerinin kolektif biçimde açığa çıkmasına yol açmıştı. Lin Piao bile özel sohbetlerinde, yapılanları "Kültürsüzlük Devrimi" olarak küçümsüyordu. Fakat Mao'nun başka kaygıları vardı. Her zaman söylediği gibi, bir akşam ziyafeti değildi. Öncelikli olan sınıf mücadelesinin süreklilik kazanmasıydı.

Davaya hizmet uğruna Çin büyük bir düşünce hapishanesi haline getirilmişti. Eski dünya ezilmişti. Mao onun yerine boş bir Kızıl retorikten başka bir şey koymamıştı.

Sonunda boşluk Moskova'dan beklenmedik biçimde gelen yardımla dolduruldu.

20 Ağustos 1968 gecesi Sovyet birlikleri "Prag Baharı"nı ezmek ve reformcu komünist hükümeti devirmek için Çekoslovakya'yı işgal etti. Ruslar, eylemlerini haklı çıkarmak için, Sovyet bloğundaki bütün devletlerin tehdit edildiği her yerde sosyalist sistemi savunmakla yükümlü olduklarını öne sürdüler. "Brejnev doktrini" denilen bu yaklaşım, resmen Avrupa'yla sınırlıydı. Ancak Mao'ya göre bu yaklaşım Çin'e olası bir Rus saldırısının temelini oluşturuyordu.

Ertesi bahar bunu önlemeye kadar verdi.

Çin-Sovyet sınırında yıllardır zaman zaman küçük olaylar oluyordu. Ne var ki 2 Mart 1969 günü gerçekleşen çatışma önceden hazırlanmıştı. Beyaz kamuflaj giysileri içindeki üç yüz Çinli asker gece karanlığının örtüsü altında, buz tutmuş Ussuri Irmağı'nı geçerek Çenbao (Damanskiy) Adası'na çıktı. Burası ırmağın sınır oluşturduğu, Sibiry kenti Khabarovski'nin 150 mil güneyinde tartışmalı bir kara parçasıydı. Askerler karın içine tilki tünelleri kazdılar ve pusu kurdular. Ertesi sabah yem olarak kullanılan bir grup Çinli kendilerini belli ederek adaya doğru ilerlediler. Bir Rus devriyesi onların yolunu kesmek için harekete geçtiğinde Çinliler ateş açtılar. Bunun üzerine Sovyetler takviye çağırdılar ve Çinlileri geri püskürttüler. Çatışma sırasında otuzdan fazla asker öldü ve yaralandı.

Aynı bölgede iki hafta sonra yaşanan daha büyük bir çatışmada Ruslar altmış, Çinliler ise birkaç yüz kayıp verdiler.

Mao'nun planı insanın nefesini kesecek basitlikteydi. Sovyetler Birliği Çin'in baş düşmanı haline geldiğine göre, "düşmanımın düşmanı dostumdur" ilkesine göre Birleşik Devletler, Çin'in güney sınırları üzerinde Pekin'in bir diğer müttefiki olan Vietnam'a karşı vahşi ve yıkıcı bir savaşa girmiş olsa bile, potansiyel bir müttefik haline gelmiş oluyordu.

Çenbao Adası'ndaki çatışma, Çin'in yeni seçilmiş ABD Başkanı Richard Nixon'ı, Pekin'in dış siyaset önceliklerinin temelden değişmiş olduğuna ikna etmek için başlattığı uzun süreli bir çabanın başlangıcıydı. Mao'nun hedeflerinden habersiz olan Ruslar, Çin'i müzakereye zorlama çabasıyla askeri baskı yaparak onun elini istemeden güçlendiriyordu. Bahar ve yaz ayları boyunca sınır olayları çoğaldı. Moskova'dan Varşova Pak-tı'nın müdahalesine ve nükleer silah kullanma olasılığına ilişkin ağır imalar bu sürece eşlik etti. 1958'de yaşanan Tayvan Boğazı krizi sırasında Amerikalılar da nükleer tehditler savurmuşlardı. Kremlin Moğolistan'a muazzam sayıda Sovyet gücü sevk etmeye başladı. Çin, askeri harcamalarını % 30 artırmaya karar verdi. Ağustos ayında Pekin ve diğer büyük kentlerde bir sivil savunma programı uygulamaya konuldu ve milyonlarca insan nükleer saldırıya karşı kullanılmak üzere sığınaklar kazmak için seferber edildi.

Mao siyasal tutumunu belirledikten ve bir süre tereddüt gösterisi yaptıktan sonra, Eylül ayında Çu Enlay ile Sovyet Başbakanı Andrey Kosigin arasında bir toplantı yapılmasını kabul etti. Görüşme, Orta Krallık'ın hâlâ barbarları kapıda karşılamaya kararlı olduğunu belirtmek için, sembolik olarak Pekin havaalanında yapıldı. Taraflar sınırdaki statükonun korunması; sınır müzakerelerine yeniden başlanması; ve daha fazla askeri çatışmadan kaçınılması konusunda anlaşmaya vardılar.

Böylece krizin fitili sökülmiş oldu.

Kriz sürdükçe Dokuzuncu Kongre için uygun bir militan dekor da yarattı. Çin nüfusunun yarısını oluşturan dört yüz milyon insanın, "yeni Çarlar"a karşı yapılan gösterilere katıldığı söylendi. Uzun vadede, "Sovyet sosyal emperyalizmi"ni hedefleyerek tırmandırılan retorik, ülkenin enerjisini toplayacak yeni bir odak sağladı. Yirmi yıl kadar önce de Amerikan karşıtı retorik, Kore Savaşı sırasında Çin'in harekete geçmesini sağlamıştı.

Bu gelişmeler Mao'nun gevşek uçları sıkılaştırmasını da sağladı. Ekim ayı ortalarında Lin Piao, politbüroonun verdiği yetkiyle, "kızıl alarm" emri verdi. Bir milyon asker muhtemel bir Sovyet saldırısını geri püskürtmek için mevzilendirildi. Bütün bunlarda gerçek payı yok değildi. Sınır krizi yatışmış olsa da, Çin ilk başarılı nükleer denemesini yapmıştı ve bu gelişme, Rusların Çin nükleer tesisleriyle sınırlı bir saldırıda bulunabileceği kaygılarına yol açmıştı. Başkan'ın, daha sonra iddia edildiği gibi, Rusların gerçekten Pekin'e cezalandırma niteliğinde bir saldırıda bulunacaklarına inanmış olup olmadığı ayrı bir

meseledir. Ancak bu gelişmeler ona kıdemli parti önderlerini dağıtma ve aynı zamanda, devrilmelerinden üç yıl sonra Liu Şaoçi ve Deng Siaoping'i başkentten uzaklaştırma fırsatı sağladı.

Deng karısıyla birlikte Çiangsi'ye gönderildi. Orada askeri bir kışlada denetim altında yaşayacak ve günlerini yakınlardaki bir traktör onarım atölyesinde yarı zamanlı çalışarak geçirecekti.

Liu 1968'de zatürreeye yakalandığından beri yatalaktı. Konuşma yeteneğini kaybetmişti ve damardan besleniyordu. İyice beyazlaşan ince saçları iki yıldır kesilmediği için omuzlarına kadar uzamıştı. Mao'nun talimatıyla 17 Ekim günü bir sedyeye yatırılarak Çongnanhay'dan alındı ve uçakla orta Çin'deki Kayfeng kentine götürüldü. Orada Belediye Parti Komitesi binasında tutuldu. Bina boşaltılmıştı ve ısıtma tertibatı yoktu. Hastalığı nüksetti, fakat hastaneye kaldırılma ricası reddedildi. Liu Şaoçi, 12 Kasım günü, Mao'nun kendisine karşı kampanya başlattığı günden nerdeyse dört yıl sonra öldü.

Başkan, yıllar sonra bir hapisane hastanesinde ölen He Long ya da Tao Çu'nun ölümleri için emir vermediği gibi, Liu'nun ölümü için de doğrudan emir vermedi.

Ancak bu ölümleri önlemek için parmağını bile oynatmadı.

16. BÖLÜM

Dağılma

Liu Şaoçi'nin ölümünden altı hafta sonra Mao yetmiş altıncı doğum gününü kutladı. Çok sigara içiyordu ve solunum sorunları vardı. Ama bunun dışında hiçbir sağlık sorunu yoktu. Bir yıl ortadan kaybolduktan sonra geri dönen doktoru onun hâlâ genç kadınlardan oluşan bir haremde hizmet aldığını ve zaman zaman, “üçünü, dördünü hattâ beşini aynı anda” büyük yatağını paylaşmaya davet ettiğini gördü.

Yaşla birlikte giderek daha kaprisli ve davranışları öngörülemez biri olmuştu. Astlarının daima kendisiyle aynı düşüncede olmalarını, ne yapacağını önceden bilemeseler de en azından çizgi dışına çıkmamalarını bekliyordu. Geçen yirmi yıl içindeki bütün kurbanları, Gao Gang, Peng Dehuay, Liu, Deng ve Tao Çu, bu sınavdan geçemedikleri için düşmüşlerdi. Ama artık Başkan'ın gerçek niyetlerini sezmek daha da zorlaşmıştı. Şanghay Komünü konusunda ve 1967'de ordu içindeki “kapitalist yolcular”ın tasfiyesi sırasında yaptığı gibi, sadece bir siyaseti en uç noktaya götürüp sonra birden taraftarlarının yanlış adımıyla yürümelerine yol açacak şekilde tam tersini yapmakla kalmıyor, başkalarının tepkilerini görmek için kendi görüşlerini geçmiştekine kıyasla daha çok gizliyor ya da onları belirsiz, anlaşılması zor ifadelerin ardına saklıyordu.

Krizantem Kokulu Çalışma Odası'ndan dışarıya bir paranoya kokusu yayılmaya başladı. “Hayatının son yıllarında neredeyse hiç kimseye güvenmiyordu,” diye yazdı bir politbüro radikali. “Onu nadiren görüyorduk ve... gördüğümüzde de hata olarak değerlendirceği yanlış bir şey söyleme düşüncesiyle dehşete kapılıyorduk.”

Sonuç, Mao'nun bütün çalışma arkadaşlarının saray mensuplarının geleneksel rol ve alışkanlıklarını benimsemeleri oldu.

Bu konuda en iyi olan Çu Enlay idi. Mart 1969'da, Başkan'ın Çiang Çing'i yeni politbürodan sadece akraba kayırcılığı görüntüsünden kaçınmak için çıkarmaya karar verdiğini anladığında, onu (ve Te Çun'u) bir şekilde listeye koyan oydu. Dokuzuncu Kongre'de yaptığı konuşmada Mao'nun Marksizm-Leninizm'e yaptığı katkılardan söz ederken, Başkan'ın partinin yeni tüzüğünden çıkardığı “yaratıcı biçimde” ve “dâhice” sözle-

rini konuşması sırasında tekrarlayan da oydu. Ve yine doğru düşünmüştü. Mao'nun kamuya açık ÇKP tüzüğünde kabul edilmez bulduğu şey, partinin sadık üyeleriyle sınırlı bir konuşmada onu memnun edebiliyordu.

Ancak isabetli yargılar tek başına yeterli değildi. Mao'nun kuşkuculuğu kendi yakın çevresinin sadakatini sürekli biçimde sınamasına yol açıyordu.

Çu, Başkan'ın güvenini sürdürmek için gerekli gördüğünde herkese ihanet ederek hayatta kaldı. Kızıl Muhafızlar cvlatlık kızına işkence edip onu hapse attıklarında, Çu onu korumak için hiçbir şey yapmamış ve kız hapisanede ölmüştü. Başka türlü hareket etseydi, ailesini siyasetin önüne koymakla suçlanacaktı. Kültür Devrimi sırasında önderlerin Deng Siao-ping'e yönelttikleri en sinsi saldırı bir "Özel Dava Grubu" raporuna eklenen bir tutanakta yer aldı ve bunun yaratıcısı Çiang Çing ya da Kang Şeng değil, Çu idi.^{*} Kültür Devrimi Grubu'na verdiği ifadelerde kıdemli kadroların kusurlarını olağanüstü sert biçimde kınadı. Yıllardır yanında bulunan başkoruması bile Çiang Çing'in kaprisli bir tutumla onun karşısında yer alması üzerine terk edildi; Çu'nun karısı, Deng Yingçao, "ondan yana olduğumuzu göstermek istemediğimiz" için adam tutuklandı demek zorunda kaldı.

1960'ların sonunda Kültür Devrimi Grubu on yıl önceki politbürodan çok daha tehlikeli bir şebeke oluşturunuyordu.

Bu kısmen bizatihi hareketin, nerede bir dürüstlük emaresi kalmışsa onu yok eden ahlak dışı doğasından kaynaklanıyordu. Çiang Çing'in varlığı kesinlikle faydasızdı. Orta yaşlı Çiang Çing, yüzeysel, kindar ve tamamen kendine dönüktü. Kariyerinin başlangıcında ona iyi davranmış pek çok kişi, onun aktris geçmişinin ayrıntılarını açıklamamaları için yakalanıp hapsediliyorlardı. Çiang Çing, Mao tarafından eleştirilen Çen Boda'nın intihar etmeyi düşündüğünü öğrendiğinde, onun yüzüne karşı gülerек şöyle demişti: "Haydi bakalım! Haydi bakalım! Kendini öldürecek cesaretin var mı senin?" Kendi kariyerini Çiang Çing'in Mao'yla ilişkisine daha başında verdiği desteğe borçlu olan Kang Şeng, onu tehlikeli ve güvenilmez buluyordu. Lin Piao ona katlanamıyordu. Maokı-avan'da yapılan bir toplantı sırasında öyle öfkelen-di ki, Ye Çun'a, "Şu kadının defolup gitmesini sağla!" dedi (tabii Çiang Çing'in duymayacağı şekilde). Çiang Çing bazen Mao'nun bile sabrını taşıırıyordu. Ancak Çu gibi, o da Mao için yararlıydı. Ve doğrudan Mao'ya bağlı olduğu için başkaları açısından da yararlıydı. Şanghay radikalleri ona sülük benzeri bir sadakatle yapıştılar, Çu Enlay'ı zayıflatmak için gösterdiği sürekli çabalarda ön cepheden ona hizmet ettiler. Daha az bir ölçüde olmakla birlikte, Kang Şeng ve Sie

* 1980'lerde Deng Yingçao, o sırada ÇKP genel sekreteri olan Hu Yaobang'dan Merkez Arşivler'in gizli bölümünde, Çu'nun kişisel dosyalarında muhafaza edilen suç tutanağının imha edilmesini istedi. Hu, bunu kabul etti ve özgün belge imha edildi. Ancak tutanakların bir kopyasının daha olduğunu bilmiyordu. Deng Siao-ping, Çu'nun tavrının farkındaydı, ancak 1979'da, başka türlü hareket etseydi devrilirdi ve durum daha da kötüleşirdi, diyerek onu temize çıkardı. O zamandan beri bu yaklaşım resmi görüş olarak kaldı.

Fuçi de aynı durumdaydılar.

1969'dan önce bu kişisel düşmanlıklar "kapitalist yolcular"ı tasfiye etmek ve radikal-lerin davasını ilerletmek için verilen daha geniş mücadeleyle sınıflandırılıyordu.

Ancak Dokuzuncu Kongre'den sonra bu düşmanlıklar kurumsallaşmış hale geldi. Yeni politbüro içinde, Çiang Çing ve Lin Piao'nun sağladıkları destek kabaca eşitti. Teorik olarak Lin daha güçlüydü. Bütün Çin'i denetleyen ordunun başındaydı. Ne var ki Çiang Çing her şeyin başında yer alan Mao'yla ayrıcalıklı bir ilişki içindeydi. Lin'in gözünde bu belirsiz bir silahtı. Başkan her zaman karısının safında yer almıyordu.

Aralarında hiçbir siyaset farklılığı olmadığı için, rekabetlerinin yegâne temeli iktidardı. Savaşlarını saray komplolarıyla sürdürüyorlardı. Bu komploların tek ve benzersiz amacı Başkan'ın gözüne girmekti. Birbirini izleyen olayların bu şekilde oluşan temeli, Mao'nun izlediği siyasetlerle kendi varlığını sürdürmek için dikkatle hazırladığı bütün planları bozacaktı.

Başlangıçta her şey çok basitti. Liu Şaoçi'nin itibarını kaybetmesi ve ölmesi devlet başkanlığı görevinin boş kalmasına yol açmıştı. Mart 1970'de Kültür Devrimi'nden sonra Çin siyasal yönetiminin genel yeniden inşasının bir parçası olarak, Mao, gözden geçirilmiş bir devlet anayasasının ana hatlarını oluşturdu. Bu taslağa göre, Devlet Başkanlığı makamı kaldırılıyor ve ona bağlı olan seremoni niteliğindeki görevler Ulusal Halk Kongresi'nin, yani Çin parlamentosunun Daimi Komitesi'ne aktarılıyordu. Öneri, önce Politbüro tarafından, hemen sonra da bir Merkez Komitesi çalışma konferansı tarafından onaylandı.

Lin, politbüro toplantılarına pek katılmıyordu ve bu kararların alındığı toplantılarda bulunmadı. Ne var ki beş hafta sonra, 11 Nisan günü, Mao'ya bir mesaj göndererek devlet başkanlığı görevini bizzat üstlenme meselesini bir kez daha düşünmesini istedi. Bu göreve bir başkasının gelmesi, "Halkın psikolojisine uygun olmayacaktı." Başka deyişle, Çin Devrimi'nin cisimleşmiş hali olan Başkan her türlü devlet onurunun görkemiyle çevrelenmeliydi. Ertesi gün Mao bu öneriyi reddetti. "Bu işi tekrar yapamam," dedi politbüroya. "Öneri uygun değildir." O ay içinde gene bu makamın kendisini ilgilendirmedigini tekrarladı.

Ancak Mao entrika çeviriyordu.

Lin'in böyle bir öneride bulunmuş olması karakterine tamamen ters düşüyordu. Çu Enlay'ın sadakati bir din haline getirdiği yerde, Lin'in fetişi pasiflikti. Dostu Tao Çu, devrilmeden kısa süre önce tavsiye almak için ona geldiğinde, "Pasif ol, pasif ve gene pasif," demişti. O kadar tedbirliydi ki, şu ilkeyi kişisel bir rehber olarak formüllendirmişti: "Yapıcı öneride bulunma". Zira böyle bir öneri yapan, önerinin sonuçlarından da sorumlu

olacaktı. Dokuzuncu Kongre’de şöyle demişti: “Herhangi bir zamanda, bütün önemli sorunlarda, Başkan Mao daima izlenecek yolu gösterir. Bu durumda onu izlemekten başka bir şey yapmamız gerekmez.”

Mao’nun siyasal antenlerinin faaliyete geçmesinin başka nedenleri de vardı. Lin’in onun “yakın silah yoldaşı ve ardılı” olduğu ilân edildiğinden beri, münzevi Mareşal daha güvenli, sekreterlerinden birine göre, “kendini önemseyen” bir havaya bürünmüştü. Bu durum Mao’nun dikkatini çekti. Yakınlarına, “osursalar imparatorluk fermanı oluyor,” dedi öfkeyle. Eyaletlere yaptığı seyahatler sırasında her yerde askeri üniforma görmek de canını sıkıyordu. “Neden etrafımızda bu kadar çok asker var?” diye söyleniyordu. Nedenini biliyordu elbette: Düzeni yeniden sağlamak için HKO’yu kullanma kararının sonucuydu bu. Ancak sonuçtan pek hoşlanmamıştı. Lin’in, önderliğin dördüncü sırasında yer alan Çen Boda’yla kurduğu ilişkiler de biraz tuhaftı. Dokuzuncu Kongre’den önce olduğu gibi, Çen Kültür Devrimi Grubu içindeki eski arkadaşlarıyla bozuşmuş ve artık Lin ve Ye Çun’a sadakat göstermeye başlamıştı. Mao içgüdüsel olarak bu türden ittifakları kuşkuyla karşılıyordu.

Bu durumda Başkan’ın verdiği sinyaller belirsizdi. Tartışmayı kesinlikle sona erdirecek katı bir kural koyacak yerde, –ki bunu gayet rahat yapabiliirdi– kuşklarının biraz daha sürmesine izin verdi. Bu her zaman Mao’nun en gözde tekniklerinden biri olmuştu: Birlikte çalıştığı insanları seçim yapmak zorunda kalacakları bir duruma sokar, sonra ne tarafa atlayacaklarını görmek için biraz geri çekilip izlerdi.

Lin diretti. Onun desteğiyle, devlet başkanlığı sorunu, mayıs ve temmuz aylarında yeniden ortaya atıldı. Mao öneriyi dördüncü kez reddetti.

O sıralarda politbürc içinde Lin’in taraftarları ile Çiang Çing’in taraftarları arasındaki rekabet, içinden çıkılmaz bir hal almıştı. Ağustosta rekabet yeni bir boyut kazandı. Vu Fasian, Çen Boda’nın desteğiyle, anayasaya Mao’nun Marksizm-Leninizm’i “yaratıcı,” “kapsamlı,” ve “dâhice” geliştirmiş olduğuna dair bir ifade konulmasını önerdi. Bunlar, Başkan’ın bir yıl önce parti tüzüğünden çıkardığı sözlerdi. Fakat Vu, bu kez, Mao’nun övülmekten hoşlanmamasını onun teorik katkılarının önemini küçültmek için kullanmanın yanlış olacağını öne sürdü. Önceleri itiraz eden Kang Şeng ve Çang Çunçiao bu azap verici görüş karşısında yıldılar ve ertesi gün öneri onaylandı.

Mao fikirlerini kendine sakladı. Kişilik kültü ülkenin Liu Şaoçi’ye karşı seferber edilmesinde değerli bir araç olmuştu. Ama artık Liu devrilmiş ve araç yararlı olmaktan çıkmıştı. Buna rağmen Lin bunu uzatmak için neden böylesine kararlı bir tutum alıyordu? Başkan’ın kuşklarla dolu zihninde, Savunma Bakanı’nın onun teorik “deha”sını ve Mao Zedung Düşüncesi’ni vurgulaması ve onu Devlet Başkanlığı unvanıyla onurlandırma ısrarı, kendisini merdivenlerden aşağıya yuvarlamak istedikleri gibi bir kuşkusunun belirmesine yol açtı.

Bu kuşku tamamen temelsiz değildi. Liu Şaoçi'nin devrilmesiyle birlikte, Mao'nun partinin onursal başkanı olacağı ilk ardıllık planından vazgeçilmişti. Mao'nun devlet başkanlığı gibi onurlu bir mevkiye geçerek yaşlı bir devlet adamına dönüşmesi fikri Lin'e mantıklı bir alternatif gibi gelmiş olmalı.

Bu, savunma bakanının doğrudan önerebileceği bir şey değildi. Böyle bir önerinin, bizzat Başkan'dan gelmedikçe, tepkiyle karşılanacağını bilecek kadar Mao'yu tanıyordu. Fakat Mao'nun karışık sinyalleri, Başkan'ın Çin'deki benzersiz statüsünü öne çıkaracak bu yüksek makamın, kendisi bunu gerçekten istemiyor olsa bile, sonunda kabul edilebileceğine inanmasını sağladı. En önemlisi, Çu Enlay bazı durumlarda en iyisinin, Başkan'ın söylediğine güvenmemek, ancak onun zihninin nasıl işlediğini sezmek ve ona göre davranmak olduğunu göstermişti.

Lin'in anlamayı başaramadığı şey, Mao'nun ikinci cepheye çekilmek için yaptığı ilk girişimin, bunun tekrarlanmasını asla kabul edilemez hale getirecek kadar yakıcı sonuçlar doğurmuş olmasıydı.

Sonuç muazzam bir siyasal yanlışlı oldu.

23 Ağustos 1970 günü savunma bakanı, önceli Peng Dehuay'ın kariyerinin on bir yıl önce sona erdiği, dağlardaki talihsiz dinlenme yeri Luşan'da toplanan bir Merkez Komitesi plenumunda önemli bir konuşma yaptı.

Mao, Lin'in söylemek zorunda kaldığı şeyin ana hatlarını peşinen onaylamıştı. Bu sözler Başkan'ın büyüklüğüne ilişkin her zamanki övgülerden ve yeni anayasanın onun eşsiz konumunu onurlandırmak için uygun bir yol bulması gerektiğine dair bir öneriden oluşuyordu. Konuşması sırasında Lin'in "dâhi" sözcüğünü tekrarlamış olması, Başkan'ı mutsuz etmiş olsa da, bunu belli etmedi. Onun onayıyla metin bir konferans belgesi olarak dağıtıldı.

Ertesi gün plenum tartışma gruplarına ayrıldığında, Lin'in bütün taraftarları "dâhi" meselesini kendi konuşmalarının ana teması haline getirdiler.

Ne var ki esas bombayı Çen Boda patlattı. Ulusun rehber ideolojisi olan Mao Zedung Düşüncesi'ni aşağılamak için örtülü bir girişimde bulunarak "dâhi" sözcüğünün kullanılmasına karşı çıkan "belirli bir kişi"ye karşı ateşli bir saldırıda bulundu. Grubun diğer üyeleri parti suçu işleyen bu kişinin adını vermesini istediklerinde, Çang Çunçiao'yu kastettiğini söyledi.

Çen gibi kıdemli bir önderden gelen bu suçlama gerçekten de çok ağırdı. Daha sonra Çen, yaktığı alevleri biraz daha körükleyerek "bazı karşıdevrimciler"in Mao'nun devlet başkanlığını reddedebileceğini düşünerek "aşırı bir sevinç" duyduklarını öne sürdü. Bu sözler büyük bir kargaşaya yol açtı. Çen'in grubu, hemen, Mao'nun Devlet Başkanı, Lin'in de onun yardımcısı olmasını isteyen ve "parti içindeki sahtekârlar"ın faaliyetleri (Çang kastediliyordu) konusunda uyarılarda bulunan bir bülten çıkardı. Öteki gruplara,

Mao'yu devlet başkanlığını kabul etmeye zorlayan ikinci bir mektubun hazırlanmakta olduğu söylentisi yayıldı.

Bir düzeyde bu, tipik bir saray atışmasıydı. Daha sonra Çiang Çing, bütün bu olanları “tam bir ağız dalışı” olarak betimledi.

Ne var ki Başkan bu olaydan büyük sonuçlar çıkardı. Lin Piao'nun tezgâhını güçlendirmek için Çen, sadece Mao'nun karısının müttefiki olarak görmekle kalmadığı, kendi siyasal kampının en önemli üyesi de olan bir adamı alaşağı etmek için şiddetli bir hizip saldırısı başlatmıştı.

25 Ağustos öğleden sonra Mao genişletilmiş bir Daimi Komite toplantısı için çağrıda bulundu. Toplantıda Çen'i, parti birliğini bozmakla suçladı. Lin'in yaptığı ve Çen'in eylemine sıçrama tahtası olarak hizmet eden konuşmaya ilişkin tartışmanın ertelenmesini emretti. Nihayet, altı aydır süren belirsizliğin ardından, devlet başkanı olmayı asla kabul etmeyeceğini kesin bir dille bildirdi. 1937'den beri Mao'nun yanında bulunan ve fikirlerinin geliştirilmesinde çok önemli bir rol oynayan Çen, “sürpriz bir saldırı başlattığı”, “Luşan'ı havaya uçurmaya çalıştığı” ve Marksizm-Leninizm yerine “dedikodu tacirliği[ne] ve safsata”ya başvurduğu için kınandı. Mao'nun emriyle Çen, Pekin'in dışındaki Çinçeng yüksek güvenlik hapishanesine götürüldü. İki ay sonra parti içinde, Çen'i “parti karşıtı bir unsur, sahte Marksist, kariyerist ve komplocu” olmakla suçlayan bir kampanya başlatıldı.

Lin'in karısı Ye Çun ve politbürodaki üç müttefikine, Vu Fasian, İHKO Genel Lojistik Şubesi Başkanı Çiu Huyzuo ve Donanma Komiseri Li Zuopeng'e, Merkez Komitesi'nin önünde özeleştirisi yapmaları söylendi.

Görünüşe bakılırsa Lin bu badireyi kazasız atlattı.

Ancak Luşan'da patlak veren kavgâ, Mao'yla ilişkilerini sinsice zehirleyerek ve ona sanki cepheden meydan okumuş gibi bir hava yaratarak gittikçe büyüyen bir kuşku tohumu ekmişti. Başkan'ın kendisinden sonra yerine geçecek kişiye ilişkin planların ikinci kez bozulduğunu görmek gibi özel bir arzusu yoktu. Savunma bakanının bir yolunu bulup durumu düzeltereğini umarak bekledi (daha sonra, Lin'e “siper olduğu”nu söyleyecekti). Teorik olarak bu mümkündü. Lin, Mao'ya gidebilir, “deha” ve “devlet başkanı” meselelerini gündeme getirdiği için yerlerde sürünerek özeleştirisi yapabilir, bu arada Çen Boda'yı (hattâ Ye Çun'u da) Çang Çunçiao'ya karşı bir hizip saldırısında bulunduğu için suçlayabilirdi. Çu Enlay olsaydı kesinlikle böyle yapardı. Fakat, ya Başkan'ın ardılı olarak kazandığı yeni statünün verdiği aşırı güven yüzünden ya da önderliğe hâkim olan gelenekleşmiş güvensizlik iklimi yüzünden, Lin Piao bunu yapmadı.

Bu da onun ikinci büyük hatası olacaktı.

Ekim ayında Mao, Ye Çun ve üç generalin Merkez Komitesi için hazırlamış oldukla-

n yazılı özeleştirimleri okuduğu zaman, tutumunu sertleştirmişti. Dördü de birörnek itiraflarda bulunmuşlar, ancak kendi “düşük anlayış düzeyleri”ni suçlamışlar ve neden birbirleriyle uyumlu davrandıklarını açıklama konusunda dikkati çekecek ölçüde başarısız olmuşlardı. Başkan öfkeli ama dolaylı yorumlar yaparak rahatsızlığını belli etti. Ye Çun için, “dediklerimi yapmayı reddediyor, ancak Çen Boda borazan çalmaya başladığı anda dans ediyor”; Vu Fasian için ise “açık ve dürüst bir karakterden yoksun” diye yazdı.

Bu noktada Mao, Lin Piao’nun kazandığı askeri gücü azaltmaya karar verdi. Aralık ayında Merkez Komitesi, Çu Enlay’ın başkanlığında bir çalışma konferansı toplayarak Pekin Askeri Bölgesi’ni “yeniden örgütledi”. Mao’nun müttefiklerinden ikisi Bölge Komutanı ve Siyasal Komiser olarak, artık itibarsız Çen Boda’nın destekçileri olmakla suçlanan Lin’in taraftarlarının yerini aldı. Üç ay sonra Ye Çun ve diğerleri Mao’nun ilk anda yetersiz bulduğu ikinci bir özeleştiri metni hazırladılar. Daha sonra Mao, Lin’in denetimini azaltmak için, kendi sözleriyle, “kumları karıştırarak,” Askeri Komisyon Genel Bürosu’na yeni üyeler ekledi.

O kış niyetini açığa vuran bir karar daha alarak, HKO dans gruplarındaki genç kadın arkadaşlarını Lin hesabına casusluk yapmasınlar diye azletti.

Ancak bir şeylerin tezgâhlanmakta olduğuna dair en ufak bir ipucunun bile yakın çevreden dışarı sızmasına izin verilmedi. Çu Enlay ve Çiang Çing gibi Mao’ya en yakın olan kişiler bile Başkan’ın Lin sorununu ne kadar ciddiye aldığını bilmiyorlardı. Sadece bütün ülke için değil, Merkez Komitesi üyeleri için de savunma bakanı onun her zaman ki gibi “ardılı ve silah yoldaşı” olmaya devam etti. Politbüro dışında hiç kimse dört generalin başlarının dertte olduğunu bilmiyordu. Makamlarını korudular ve her zamanki görevlerini yapmaya devam ettiler.

Lin’in ise başına neler geleceğini sezdiği anlaşılmaktadır. Mart 1971’de şiddetli bir depresyona yakalanmıştı. O ay içinde hava kuvvetlerinde önemli bir görevi olan 25 yaşındaki oğlu Lin Liguu, subay arkadaşlarından oluşan küçük bir grupla Lin’in konumunu savunma yöntemleri hakkında gizli tartışmalar yapmaya başladı. Görünüşe bakılırsa savunma bakanı bu toplantıların farkında değildi. Ne var ki grubun hazırladığı dokümanlardan biri Mao’nun siyasal taktiklerine ilişkin, belirgin biçimde Lin’in görüşlerini yansıtan gayet keskin bir değerlendirmeyi içeriyordu:

Bugün bu gücü şu güce saldırmak için kullanıyor; ertesi gün şu gücü bu güce saldırmak için kullanıyor. Bugün kişileri ikna etmek için tatlı diller dökerek ballı konuşmalar yapıyor ve ertesi gün onları uydurma suçlarla ölüme gönderiyor. Bugün onun misafiri olanlar yarın onun mahkûmları oluyorlar. Son on yılların tarihine bakıldığında, başlangıçta destekleyip de sonra siyaseten ölüm cezasına çarptırmadığı herhangi biri var mıdır?.. Eski sekreterleri ya intihar et-

tiler ya da ölüm cezasına çarptırıldılar. Birkaç yakın silah arkadaşı ya da güvendiği müttefik de hapse gönderilmişlerdir...

Grup Mao'ya B52 diyordu, çünkü ABD'nin Kuzey Vietnam'a karşı kullandığı uzun menzilli bombardıman uçakları gibi, o da çok yükseklerden bombalıyordu.

Lin Ligu ve arkadaşları savunma bakanının konumunun henüz tehdit altında olmadığı ve Mao öldüğü zaman büyük olasılıkla onun yerine geçeceği sonucuna vardılar. Lin'in daha önce iktidarı ele geçirme olasılığını değerlendirdiler ve bu amaçla Proje 571 adını verdikleri kaba bir olasılık planı hazırladılar. Ne var ki, hiçbir durumda bu planı uygulamama konusunda mutabakata vardılar, çünkü başarılı olsa bile siyasi olarak "çok yüksek bir bedel"i gerektirecekti.

Gene de Lin Piao'nun dışında olsa bile bu türden tartışmaların yapılmakta olması, savunma bakanının kampında derin bir hoşnutsuzluk olduğunu doğruluyordu.

1971 yılının nisan ayı sonunda olaylar daha da meşum bir hal aldı. Mao'nun verdiği yetkiyle Çu, üç generale, Vu Fasian, Li Zuopeng ve Çiu Huyzou'ya, onların, Kurmay Başkanı Huang Yongşeng ve Ye Çun'la birlikte hizip faaliyetleri içinde olduklarından ve "siyasal çizgi hataları" yaptıklarından kuşkulandığını anlattı. Mao da Çiang Çing ve müttefikleri için yeni bir iktidar üssü hazırladı. Kendilerine propaganda ve personel işlerinden sorumlu olan iki önemli Merkez Komitesi şubesinin denetimi verildi.

Yıl boyunca Lin giderek daha da geriye çekildi. Çalışmayı bıraktı ve davranışları tuhaf bir hal almaya başladı. 1 Mayıs günü hastalık bahanesiyle törenlere katılmayacağını bildirdi. Çu onu ikna ederek fikrini değiştirmesini sağladı, ancak tören alanına protokolü bozarak Mao'dan sonra geldiğinde, bu gecikmeden rahatsız olan Başkan onu görmezlikten geldi. Kısa bir süre sonra Lin kimseye tek söz etmeden ve kimsenin yüzüne bakmadan oradan ayrıldı.

Yaz başlarında bir ara Mao yüzleşmeden artık kaçınılamayacağına karar verdi.

Temmuz ayında Çu Enlay'a şöyle dedi: "Luşan olayı tamamlanmamıştır, sorun bütünüle çözülmemiştir. Sinsi bir plan var.[Generallerin] perde arkasında bir patronları var." O ay içinde Lin ailesiyle birlikte deniz kıyısındaki bir villada kalmak üzere Beydayhe'ye gitti. Ağustos ayı ortalarında Mao özel trenine binerek Vuhan'a doğru yola çıktı. Orada eyaletlerdeki siyasal ve askeri önderlerden destek sağlamak için düzenlediği bir dizi toplantının ilkinin yaptı. Gittiği her yerde aynı mesajı verdi: Luşan'da, özünde Liu Şaoçi, Peng Dehuay ve Vang Ming'e karşı verilen mücadeleyle özdeş tam bir çizgi mücadelesi olmuştu. "Belirli bir kişi," diyordu, "devlet başkanı olma, partiyi bölme ve iktidarı ele geçirme kaygısı taşıyor." Bu sefer ortaya çıkan tek fark, henüz hiçbir sonuca varılmamış

* Mao'nun, Lin'in devlet başkanı olmak istediği suçlaması ona karşı açılan kampanyanın en önemli teması oldu. Bu konuda bilinen tek bulgu, Vu Fasian'ın baskı altında alınan itirafıydı. Bu itirafın ge-

olmasıydı. O halde ne yapılmalıydı? Mao, kendi sorusunu, “Yoldaş Lin Piao... bir sorumluluk” yüklenmek zorunda kalacaktır, diye yanıtladı. Onun grubunda yer alan bazı kişiler düzeltilebilirler; bazıları ise düzeltilemezlerdi. Başkan kuru bir üslupla geçmişteki deneyimlerin gösterdiği gibi, “büyük hatalar işlemeye yönelmiş bir kişiyi... düzeltmenin zor olduğu”nu kaydetti.

Başkan'ın sözlerinin Beydayhey'e 6 Eylül pazartesi gecesi, yani Başkan'ın tura çıkışından tam üç hafta sonra ulaşması, Lin'in cyalet askeri komutanları arasındaki müttefiklerinin ne kadar azaldığını göstermektedir.

Sonraki altı gün neredeyse gerçek üstü olaylara sahne oldu.

Lin zamanının büyük bir bölümünü çocuklarının evlilik planlarını tartışarak geçirdi. Kültür Devrimi sırasında, Sie Fuçi'den, Pekin ve Şanghay'da Lin Ligu'o'ya eş adayı olacak iyi görünümlü lise kızları için bir araştırma örgütlemesini istemişti. Bu durum, imparatorluk zamanında iyi ailelere mensup genç kızların saraya cariye olarak alınmasını andırıyordu. Birkaç yüz kızla görüşmeler yapılmış, sonunda Ligu'o bir HKO dans grubuna mensup genç bir kadınla nişanlanmıştı. Benzer bir araştırma Lin Piao'nun kızı Lin Liheng'e koca bulmak için de yapılmış, ancak Ye Çun kızın yaptığı seçimi onaylamamış, bunun üzerine kız iki kez intihara teşebbüs etmişti. O da artık nişanlanmak üzereydi.

Başkan yardımcısının, siyasi kariyeri sessizce kayıp giderken ilgilendiği tek konu aile meseleleriydi.

Yaptıkları tartışmalarda Lin Ligu'o kararlı davranmaları gerektiğini öne sürdü. Ya Mao güç kullanılarak durdurulmalı ya da Lin rakip bir rejim kurmak üzere Kanton'a hareket etmeliydi. Eğer bu başarılamazsa, yurtdışına, belki de Sovyetler Birliği'ne gitmeliydi. Lin Liheng babasının Çu De gibi onurlu bir tutumla köşesine çekilmesini önerdi.

Savunma bakanı, önündeki bütün yolların çıkmaz olduğuna karar vermiş gibi tuhaf bir uzaklık içindeydi.

8 Eylül çarşamba sabahı taraftarlarına “Yoldaş Ligu'o ve Yuçi'nin [oğlunun hava kuvvetlerindeki arkadaşlarından Çu Yuçi'yi kastediyor] emirlerine göre hareket etmeleri”ni söyleyen bir not yazmaya karar verdi. Ancak gidebileceği en ileri nokta bu olacaktı.

Önceki gün Lin Ligu'o ve beraberindeki subaylar telaşla Mao'yu öldürme yöntemlerini tartışmaya başlamışlar ve en iyi yöntemin onun özel trenine saldırmak olduğuna karar vermişlerdi.

nellikle sahte olduğu kanıtlanmıştır. Doğru olduğu kadarıyla da Ye Çun'un dedikodularını temel alıyordu. Resmi Çin görüşünde belirtildiği gibi, Lin'in bu makamı istemiş olması ve kendi hırslarını gözlerden saklamak için Mao'yu bu makama getirmeye çalışmış olması mümkündür. Ancak Lin'in törensellikten hoşlanmadığı dikkate alınır, bunun pek mümkün olmadığı anlaşılır. Lin'in bu makamı istememiş olması, Mao'nun ise istediğinden kuşulanmış olması da mümkündür. Ancak daha dengeli ve gerçek olması muhtemel bir açıklamaya göre, Mao, iktidarı gasp etmeye çalışma suçlamasının kendisini dinleyenler üzerinde Lin'in onu etkisiz ama onurlu bir makama getirmeye çalıştığına dair dolambaçlı bir iddiadan daha güçlü bir etki yaratacağını düşündü.

Çeşitli planlar yapıldı. Bunların çoğu öylesine safçaydı ki, bir çocuğun hazırladığı karikatür bandını andırıyordu. Alev makineleri ya da yatay atışla bir uçaksavar topu kullanılacak, demiryolunun yakınındaki bir akaryakıt deposu havaya uçurulacak; tabancalı bir suikastçi de gidip onu vuracaktı. Bu kuş beyinli planlardan herhangi birini gerçekleştirmek için hiçbir girişimde bulunulmaması bir yana, komplocular ciddi bir hazırlık aşamasına bile gelemediler.

Bütün bunlara rağmen Lin Piao, Mao'ya karşı bir komplo hazırlığı içinde değildi. Mao ise onu kuşatma altına alıyordu.

Çarşamba akşamı Başkan HKO hava kuvvetleri karargâhında olağandışı bir hareketlilik olduğunu haber aldı. Hemen Şanghay'a gitmek üzere Hangçou'dan ayrıldı. Fakat orada, önceden planladığı gibi birkaç gün geçirecek yerde, cumartesi sabahı Nanking komutanı Su Şiyou'yu kabul ettikten hemen sonra Pekin'e doğru yola çıktı. Başkan'ın treni, pazar günü öğleden sonra başkentin güney eteklerindeki Fengtay semtine varana kadar hiç durmadan yoluna devam etti. Mao orada iki saat kalarak Pekin Askeri Bölge Komutanı Li Deşeng'le görüştü ve güneydeki eyalet komutanlarına anlattıklarını tekrarladı.

Mao Fengtay'da bulunduğu sırada, Lin Piao ve ağlamaklı Ye Çun, Beydayhe'deki konutlarında kızlarının nişan partisine katılıyorlardı.

Mao'nun ani dönüşünü haber alan Lin Liguó hava kuvvetlerindeki taraftarlarıyla panik halinde bir toplantı yaptı. En iyi seçeneğin Lin Piao'nun Kanton'a hareket etmesi olduğuna karar verdiler. Lin hava kuvvetlerine ait bir Trident'i bizzat kullanarak Beydayhe'ye uçu. Oraya vardığında saat 20.15 idi ve Mao, Çongnanhay'a henüz varmıştı.

Savunma bakanı ve ailesi geceyi yeni nişanlı çift ve arkadaşlarıyla birlikte film seyrederek geçireceklerdi.

Lin Piao film seyretme yerine karısı ve oğluyla bir odaya kapandı. O noktaya kadar Lin Liguó'nun planlarından ne ölçüde haberdar olduğu bilinmemektedir. Belki de pek azını biliyordu. Kızı Liheng daha sonra, nefret ettiği annesinin ve pek hoşlanmadığı erkek kardeşinin o gece uçmaya ve babasını da kendileriyle birlikte götürmeye hazırlanmalarını fark etti ve ilk anda babasının kaçırılmakta olduğunu düşündü. Kesinlikle yanılıyordu. Lin Piao, Ye Çun ve Lin Liguó'nun telaşla hareket ettiklerini ve bütün aileyi korkunç bir cezayla yüz yüze bıraktıklarını biliyordu. O akşam nihayet durgun halinden sıyrılarak Kanton'a hareket etmeye karar verdi. Ancak orada alternatif bir rejim kurma konusunda oğlunun iyimserliğini paylaşp paylaşmadığı farklı bir meseledir. Bütün bunları kapağı Hong Kong'a atıp, oradan da ülke dışına çıkmak için uygun bir fırsat olarak görmüş de olabilir.

Saat 22.00'yi geçtiğinde hâlâ babasının yönlendirilmekte olduğunu düşünen Lin Liheng, Lin'in güvenliğinden sorumlu muhafızların başkanını uyarmak için gizlice evden dışarı çıktı.

Yarım saat sonra Çu Enlay Büyük Halk Salonu'ndaki bir toplantıdan dışarı çağırıldı. Acil bir telefon vardı. Kendisine, hava kuvvetlerine ait bir jetin yetkisiz olarak Beydayhe'de bulunduğu ve Lin Piao'nun kızına göre, Savunma bakanının muhtemelen kendi iradesine rağmen bilinmeyen bir istikamete doğru götürülmek üzere olduğu anlatıldı.

Çu hemen Vu Fasian'a telefon etti ve ona uçağın havalanmasına engel olmasını söyledi.

Bu haberler kendisine ulaştığında Lin Piao artık geri çekilemeyeceğini anladı. En yakın sınıra ulaşmaya karar verdi. Bu, kuzeye, Rusya'ya doğru gitmek anlamına geliyordu. Ye Çun, kuşku ortadan kaldırmak için başbakana telefon ederek ertesi gün Dalyan'a geçmeyi planladıklarını bildirdi. Gece yarısı, Lin Piao'nun zırhlı limuzini konuttan ayrıldı ve onu durdurmak için hazırlanan bir muhafız kordonunu hızla geçerek havaalanının yolunu tuttu. Yolda Lin'in sekreterlerinden biri hareket halindeki araçtan atladı ve vurularak yaralandı.

Çu'nun emirlerine rağmen, Trident'e benzin ikmali yapılmıştı. Lin, Ye Çun, Lin Kigu, bir başka hava kuvvetleri subayı ve şoförleri, 13 Eylül pazartesi günü saat 00.32'de uçağa binmişlerdi. Uçak havaalanının bütün ışıkları söndürüldüğü için tam bir karanlığa gömülmüş olan pistte ilerledi ve havalandı.

Çu, iki gün boyunca Çin'in üzerinde her türlü uçuşun yasaklanmasını emretti. Ardından rapor vermek için Mao'ya gitti.

Çu, Mao'nun yanındayken, Vu Fasian, Mao'ya telefon ederek Li'nin uçağının Moğolistan'a doğru uçmakta olduğunu bildirdi ve uçağın düşürülüp düşürülmeyeceğini sordu. Mao, gayet filozofça bir yanıt verdi: "Gökten yağmur yağar; dullar yeniden evlenirler; bu işler durdurulamaz. Bırak gitsinler."

Saat 01.50'de uçak Çin hava sahasından çıktı.

Mao, güvenlik nedeniyle Büyük Halk Salonu'na gitti. Orada, sabahın 3'ünde toplanan Ppolitbüroya başkente dönmüş olduğunu bildirdi ve Lin'in kaçışıyla ilgili heyecanlı haberleri verdi.

Otuz saat sonra Çu, Ulan Bator'daki Çin Büyükelçisi'nden gelen bir mesajla uyandırıldı. Moğolistan Dışişleri Bakanı, Çin hava kuvvetlerine ait bir Trident pazartesi sabahının erken saatlerinde Moğolistan hava sahasını ihlal ettiği için resmi bir protestoda bulunmuştu. Uçak, Undur Han yerleşim bölgesi yakınlarında düşmüş, içindeki dokuz kişi ölmüştü.

Olay yerinde yapılan bir inceleme, uçağın yakıtının bittiğini gösteriyordu. Uçak stepelere acil iniş yapmaya çalışırken devrilmiş ve alev almıştı. Sovyet KGB'sinden adli tıp uz-

* Bu gelişme daha sonra Mao'nun, savunma bakanını karalama kampanyasının bir parçası olarak, Lin'in Amerika ile ilişkilerin düzeltilmesine karşı olduğunu iddia etmesini sağladı. O zamana kadar bu iddiayı destekleyecek hiçbir bulgu üretilmemişti. Lin'in bu konuda halka açık birkaç bildirisi standart Çin çizgisinin dışına çıkmamıştı. Lin Piao dış siyasetle neredeyse hiç ilgilenmemişti. Dış siyaset alanı sadece Mao ve Çu Enlay'a aitti.

manlarının teşhis ettikleri cesetler, yakınlarda bir yere gömüldü.

Mao'nun iktidarda bulunduğu yıllarda tasfiye ettiği önderler içinde sadece Lin Piao direnme girişiminde bulundu. Peng Dehuay ve Liu Şaoçi partiye olan sarsılmaz bağlılıklarını son ana kadar koruyarak uysalca kadere boyun eğmişler, ne kendilerini savunmaya ne de karşılık vermeye çalışmışlardı. İntihar ederek bir tür protestoda bulunan Gao Gang bile önce hatalarını itiraf etmişti.

Lin farklıydı. Sonunda bulabildiği tek savunma, Mao'nun kadim Çin askeri el kitaplarından bulup çıkardığı "36 taktik"i "en sonuncu ve en iyi olanı" dediği şeydi: kaçmak. Ancak kendisini alçaltmamış, Mao'nun iradesine de boyun eğmemişti.

Başkan keyifsizdi.

Çu, Lin'in kaçışına ilişkin haberleri verdiği sırada yanında bulunan özel doktoru, Başkan'ın yüzünde nasıl dehşet dolu bir ifade belirmediğini yıllar sonra bile gayet iyi hatırlıyordu. İlk kriz anı geçtikten ve savunma bakanının, aralarında olaylardan ancak herkes kadar bilgisi olan dört talihsiz generalin, Vu Fasian, Lin Zuopeng, Çiu Huyzuo ve Huang Yongşeng'in de bulunduğu suç ortakları tutuklandıktan sonra, Mao yatağına gitti. Şiddetli bir depresyon geçiriyordu. Neredeyse iki ay boyunca yatağından çıkmadı. Tanıyıcı yükselmişti ve bir akciğer enfeksiyonuna yakalanmıştı. Her zamanki gibi bu da psikosomatikti. Fakat bu kez eski haline dönemedi. Kasım ayında, Kuzey Vietnam Başbakanı Pam Van Dong'la buluşmak için ortaya çıktığında, onu televizyonda izleyen Çinliler Başkan'ın ne kadar yaşlanmış olduğunu görerek şaşırdılar. Omuzları çökmüştü; ayaklarını sürüyerek yürüyordu. İnsanlar onun bacaklarının tahta çubuklar gibi sallandığını söylüyorlardı.

Çen Yi, Ocak 1972'de öldü. Cenazeden iki saat önce Mao törene katılmaya karar verdi. Sıfırın altındaki soğğun zaten iyi olmayan sağlığını daha da bozacağından korkan yardımcılarının uyarlarına kulak asmadı. Yardımcıları haklı çıktı. Cenaze törenini ayakta izleyen Mao'nun bacakları yürümesini zorlaştıracak kadar titriyordu.

O ay içinde bir kalp krizi geçirdiğine dair yaygın söylentiler çıktı. Kalp damarlarında tıkanma vardı. Tıbbi tedaviyi reddettiği için sorun daha da ağırlaştı. Aslında sorunun kökü gene siyasaldı. Ağustos ayında ve eylül başlarında Mao Lin Piao'yla yüzleşmeye karar veriyse de, sorunu nasıl çözmesi gerektiği konusunda tam bir karara varamamıştı. Politbüro içinde onu aşağılayabilir; parti içinde eleştirebilir, ancak 1959'da Peng Dehuay'a yaptığı gibi ismen önder olarak kalmasına izin verebilir; ya da onu tamamen tasfiye edebilirdi. Bu sonuncusu, Mao'nun dikkatle hazırladığı, ancak kamuoyu üzerinde yaratacağı etkiler nedeniyle en az istenen seçenektir. Lin Piao kaçarak inisiyatifi Başkan'ın elinden almıştı.

Lin Liguo'nun faaliyetlerinin anlaşılması bir bakıma Mao'nun işini kolaylaştırdı.

Mao'nun bir güvenlik riski algılamasına ve bunun gerektirdiği ölçüde tedbirli davranmasına rağmen, genç hava kuvvetleri pilotlarının komplosuna ilişkin ayrıntılar ancak Lin'in kaçışından sonra ortaya çıkarılmıştı. Ne kadar çocukça olursa olsun, bu komplo savunma bakanını bir hükümet darbesi tezgâhlamaya çalışan bir hain olarak göstermesini sağladı.

Ekim ayı ortalarından itibaren parti yetkilileriyle yapılan bilgilendirme toplantılarından izlenen çizgi buydu. Ardından halkı bilgilendirmek için fabrikalarda ve çalışma birimlerinde toplantılar yapıldı.

Kolayca satılabilecek bir öykü değildi bu. Mao'nun en yakın çalışma arkadaşlarından birinin daha gerçekte bir hain olduğunun kanıtlanması, uzun süredir acı çeken Çinlilerin bile her şeye inanma eğilimlerini zorluyordu. Hepsi on yıllardır Mao'nun yanında bulunmuş olan, Liu Şaoçi (bir "grev kırıcı ve döneke"), Çen Boda (bir "sahte Marksist") ve Lin Piao'nun ("karşı devrimci bir kariyerist") ansızın ve birbiri ardı sıra maskesi düşmüş gizli düşmanlar olarak ortaya çıkmaları, Başkan'ın yargılarıyla ilgili bir gerçeği ortaya koymuş olmuyor muydu? "Yüz Çiçek" ve Sağcılığa Karşı Kampanya, Çin entelektüellerinin Mao'ya olan güvenlerini kaybetmelerine yol açmıştı. Kültür Devrimi'nin kaos ve terörü parti hiyerarşisinin ve on milyonlarca sıradan yurttaşın inancını tahrip etmişti. Lin Piao'nun düşüşü ise bardağı taşıran son damla oldu. 1971'den sonra genel bir sinizm hâkim oldu. Sadece gençler (onların da hepsi değil) ve radikal isyandan çıkarılanlar, Mao'nun devrimci yeni dünyasına hâlâ inanıyorlardı.

Hastalık ile siyasal başarısızlığın birlikte yarattığı etkiler Başkan'ın umutsuzluğa kapılmasına yol açtı. Çan Kay-şek'le çatışmasında Stalin'in ona ihanet ettiği 1945 sonbaharından beri ilk kez her şeyden vazgeçme duygusuna kapıldı. 1972 yılının ocak ayında bir öğle sonrası, o sırada Merkez Komitesi'nin günlük işlerinden sorumlu tuttuğu Çu Enlay'a artık devam edemeyeceğini ve yönetimi devralması gerektiğini söyledi. Çu bu sözler karşısında dehşete kapıldı. 1945'te Çin iç savaşında arabuluculuk yapmak için bir Marshall heyeti göndererek Mao'nun depresyonunun geçmesini sağlayan, bir Amerikalı, Harry Truman olmuştu. Onun kara delikten çıkmasını sağlayan kişi gene bir Amerikalı olacaktı. Bir süre sonra Lin Piao'nun kaderi Mao ve Çin halkı için çok daha şaşırtıcı ve kimsenin aklına gelmeyen bir olayın gölgesinde kaldı: Yirmi yıldır süren düşmanlığın ardından ABD Başkanı Richard Nixon, Pekin'e resmi bir ziyarette bulunacaktı.

Mart 1969'da Çenbao Adası'nda yaşanan çatışmalar ve izleyen bahar ve yaz aylarında Pekin ile Moskova arasında yaşanan gerilim, kesinlikle Washington'un dikkatini çekmişti. Bu olaylardan önce bile, bazı ABD liderleri Pekin'le daha verimli bir ilişkiyi yük-

sek sesle düşünmeye başlamışlardı. Yaklaşık bir yıl kadar önce Nixon, Çin'in "öfkeli tecrit" halinden çıkması gerektiğini yazmıştı. Bu sözler Başkan'ın göreve başlarken yaptığı konuşmada da tekrarlandı ve üçlü bir ilişkiye yönelik hamle yapma çabasından söz edildi. Ancak sınır çatışması bir Çin-Sovyet savaşı kâbusunu ortaya çıkarana kadar bu hamlenin nasıl yapılabileceğini kimse bilmiyordu.

İlk kararsız sinyaller o yılın temmuz ayında başladı. Birleşik Devletler, Amerika yurttaşlarının Çin'e seyahat etme yasağını biraz hafifletti. Üç gün sonra Çin, kendi karasularını ihlal eden iki Amerikalı yatçıyı serbest bıraktı. Ağustos ayında Dışişleri Bakanı William Rogers, ABD'nin "iletişim kanalları açmaya çalıştığı"nu kamuoyuna açıkladı. Romanya ve Pakistan'dan özel mesajları iletmeleri istendi. Ekim ayında Çin-Sovyet gerilimleri yatışırken, Nixon daha önemli bir jest yaptı: Çin'e, Kore Savaşı'ndan beri Tayvan Boğazı'nda sembolik olarak devriye görevi yapan iki ABD destroyerinin bölgeden çekileceği bildirildi.

Kissinger'in "çapraşık menuet" dediği şey böylece başladı. Yirmi bir ay sonra Kissinger 1949'dan beri Pekin'i resmen ziyaret eden ilk ABD yetkilisi olacaktı.

Bu arada bir komedi yaşandı: ABD'nin Varşova'daki, Büyükelçisi Walter Stoessel resmi bir davette Çinli meslektaşına konuşmak için yaklaştığında, muhatabının, emir almadan temas kurmanın verdiği dehşet duygusuyla geri geri gittiğini ve koşarak merdivenlerden inip kaçtığını gördü. Bir de trajedi yaşandı: On beş yıldır Çin hapishanelerinde casusluk suçlamasıyla tutulan Amerikalı bir işadama iyi niyet jesti olarak serbest bırakılmak üzereyken intihar etti. Engeller de vardı: 1970'te ilişkiler ABD'nin Kamboçya'ya saldırısı yüzünden altı ay kadar fiilen kesildi. Ve bir de şaşırtıcı olay oldu: Aynı yıl Pekin'de düzenlenen Ulusal Gün kutlamaları sırasında Çu Enlay, Çin'i ziyaret etmekte olan Edgar Snow ve eşinin Tienanmen Meydanı'nda Mao'yla fotoğraf çektirmelerini sağladı. Bu beklenmedik bir jestti: Daha önce hiçbir yabancı böylesine onurlandırılmamıştı. "Ne yazık ki," diye itiraf etti Kissinger daha sonra, "aktardıkları mesaj öylesine dolaylıydı ki, bizim kaba Batılı zihinlerimiz bunu değerlendirmeyi başaramadı." Kissinger, Mao'nun Amerika'yla diyalogu kişisel olarak desteklediğini gösteren bir işaret vermekte olduğunu ancak çok sonra anlayabildi.

Mao'nun kestirmeden iş yapma tarzı, niyetlerini ikinci kez bozguna uğrattı. Aralık ayında Snow'la yaptığı bir mülakatta üstü kapalı biçimde Nixon'un iki ay önce söylediği sözlere değindi. Nixon, "Ölmeden önce yapmak istediğim bir şey varsa, o da Çin'e gitmektir," demişti. Mao, Snow'a şöyle dedi: "İster turist, ister Başkan olarak gelsin, onunla konuşmak beni mutlu edecektir." Daha sonra Snow'a mülakatın Çince resmi metni verildi, ancak birkaç ay yayımlanmaması istendi. Mao, metnin bir kopyasının Snow tarafından Beyaz Saray'a gönderileceğini düşünüyordu. Ancak Snow bunu yapmadı ve Başkan'ın mesajı bu kez de yerine ulaşmadı.

Ertesi bahar Mao, kalın kafalı Amerikalıların anlayamadıkları bir jest daha yaptı.

Mart 1971'de bir Çin masa tenisi takımı, Japonya'nın Nagoya kentindeki dünya şampiyonasına katıldı. Çinli sporcular yıllardır ilk kez yurtdışına çıkıyorlardı. 4 Nisan günü ABD takımından on dokuz yaşındaki bir Kaliforniyalı, Çinli bir oyuncuya öylesine aklına gelivermiş gibi Pekin'i görmek istediğini söyledi. Çu Enlay, kendisine aktarılan bu bilgiyi ertesi gün Mao'ya iletti. Bu olayı geliştirmemeye karar verdiler. Fakat o gece Mao uykusu haplarını aldıktan sonra başında bekleyen hemşireye seslendi ve uykulu bir sesle ona Dışişleri Başkanlığı'na telefon etmesini ve Amerikalı oyuncuların bir an önce davet edilmesini emrettiğini onlara bildirmesini söyledi.

Daha sonra denildiği gibi, pingpong diplomasisi, bütün dünyayı sarstı.

ABD'li oyuncular parlak törenlerle karşılandılar. Çu onları bizzat Büyük Halk Salonu'nda kabul etti ve iki ülkenin ilişkilerinde yeni bir sayfa açtıklarını ilân etti. Bu sayfa "dostluğumuzun yeniden başladığı"nı gösteriyordu.

Üç ay sonra Kissinger onları izledi. Seyahati gizli tutuldu. Pakistan'da bulunduğu sırada yatağa düşmesine yol açan bir mide rahatsızlığı geçirdiği hilesi ortadan kaybolmasını sağladı. Kissinger ülkesine döndüğünde, Nixon Amerikan televizyonlarından Çin ile üst düzey bir diyalogun başlamak üzere olduğunu ve gelecek baharda bizzat oraya gideceğini büyük bir coşkuyla duyurdu. Kissinger ayrıntılarla ilgilenmek üzere ekim ayında bu kez kamuoyuna duyurularak Pekin'e gitti ve Şanghay bildirgesinin esaslarını onayladı. Bu bildirge, Çin-ABD ilişkileri örüntüsünü yüzyılın geri kalan bölümü ve kuşkusuz ötesi için de belirleyerek başkanlık ziyaretinin en büyük başarısını oluşturacaktı.

Kissinger'in ilk ziyareti sırasında Mao, Lin Piao olayıyla uğraşıyordu, ikincisinde ise yatalaktı ve depresyon geçiriyordu. Gene de iki tarafın "Sovyetler'in imzalayacağı türden, hem anlamsız hem de daha sonra uyulmayan bir bayağılık"tan kaçınarak, bildirgeye güç kazandırmaları, Mao'nun kesin talimatıyla gerçekleşti. Farklılıklar, "açık, hattâ bazen kaba bir biçimde" belirtildi; iki ülkenin Sovyet hegemonyasına karşı ortak çıkarları vurgulandı. Sadece can alıcı Tayvan sorunu belirsiz bırakıldı.

Birleşik Devletler, Tayvan Boğazı'nın her iki tarafında yer alan bütün Çinlilerin tek bir Çin'i oluşturduğunu ve Tayvan'ın Çin'in bir parçası olduğunu kabul eder. Birleşik Devletler bu konuma meydan okumaz. Tayvan sorununun bizzat Çinliler tarafından barışçı biçimde çözülmesinden yana olduğunu bir kez daha doğrular.

Kissinger, ikinci ziyaretin sonunda ülkesine dönerken, Birleşmiş Milletler Genel Kurulu Tayvan'ın ihraç edilmesini ve yerine Halk Cumhuriyeti'nin alınmasını oylayarak kabul etti. Savaş sonrası siyasetlerde bir dönem böylece kapanmış oldu.

Ocak 1972’de Nixon’un seyahati için yapılan diplomatik hazırlıklar tamamlanmıştı.

Ancak dramın başoyuncusu ortalıkta görünmüyordu. Mao’nun fiziksel durumu kötüleşiyor ve doktorlarının kendisini tedavi etmelerine hâlâ izin vermiyordu. 1 Şubat günü, Nixon’un gelişinden üç hafta önce, ciğerlerindeki enfeksiyon yüzünden bir akciğer tıkanması geçirdi; tıbbi anlamda tam bir çöküş yaşadı ve bilincini kaybetti. Çeşitli antibiyotikler ve Çin’in “en saygıdeğer düşmanı”yla bir araya gelme beklentisi, uçurumun kıyısından dönmesini sağladı. Ne var ki boğazı hâlâ şişti ve zor konuşuyordu. Su topladığı için vücudu öyle şişmişti ki, kendisine yeni bir elbise dikildi, yeni ayakkabılar yapıldı. Nixon’un gelişine bir hafta kala yardımcıları, aylarca yatakta kaldıktan sonra yeniden kaslarını çalıştırması için ona odasında oturma, kalkma ve yürüme eğitimi yaptırıldılar.

Büyük gün geldiğinde Mao endişe içindeydi. Başkan’ın Çu Enlay tarafından karşılandığı havaalanından ayrılmasını; trafiğin durdurulduğu boş Pekin sokaklarından geçişini ve Diaoyutay’daki devlet misafirhanesine gelişini telefon raporlarıyla dakika dakika takip etti. Programda Mao’yla toplantı yoktu. Fakat kendisi Başkan’la bir an önce görüşmek istediğini bildirdi. Çu’nun ısrarıyla Nixon’un dinlenmesi ve öğle yemeği yemesi sağlandı. Yemekten sonra Nixon ve Kissinger kızıl bayraklı limuzinlerden oluşan bir konvoyla, Mao’nun sabırsızlıkla beklemekte olduğu Çongnanhay’a doğru yola çıkarıldılar. Kissinger anılarında, karşılaştıkları manzarayı korkuyla karışık bir saygıyla anlattı:

Mao’nun çalışma odası[nda]... elyazmaları bütün duvarları kaplayan kitap raflarına konulmuştu, masa ve döşeme de kitaplarla kaplıydı; dünyanın en kalabalık nüfusuna sahip olan ulusun kudretli önderinin kabul odasından çok, bir bilginin inziva mekânını andırıyordu... Ani davet dışında, hiçbir resmiyet olmadı. Mao orada ayakta duruyordu. Charles de Gaulle dışında, böylesine damıtılmış, soğuk ve yoğunlaşmış bir irade gücüne sahip biriyle daha önce karşılaşmamıştım. Hemen yanında duran bir kadın görevlinin yardımıyla yerine yerleşti. Odada bulunan herkese hükmediyordu. Bunu genellikle bütün devlet başkanlarının sergiledikleri tantanalı bir tutumla değil, neredeyse elle dokunulabilecek bir hükmetme dürtüsüyle yapıyordu.

Nixon’un değerlendirmesi bu kadar coşkulu değildi. Ama o da Kissinger’in söylediği şeyi hissederek şaşırmıştı. Kissinger’in söyledikleri, Sidney Rittenberg’in otuz yıl kadar önce Yenan’da kullandığı “tarihle karşılaşmamız” sözleriyle neredeyse özdeşti.

Mao, Nixon’un elini kendi ellerinin arasında aldı ve neredeyse bir dakika boyunca bırakmadı.

Bu iki adamdan biri, kapitalizmin dünyanın en güçlü ekonomisi ve askeri güçleriyle desteklenen şahıkasına başkanlık ediyordu; diğeri ise, ideolojisi kapitalizmin görüldüğü

her yerde yıkılmasını gerektiren, nüfusu 800 milyonu bulan devrimci bir komünist devletin tartışmasız atasıydı.

Ertesi gün *Halkın Günlüğü*'nde yer alan fotoğraf Çin'e ve bütün dünyaya küresel güçler dengesinin değişmiş olduğunu anlatıyordu.

Görüşme, önceden planlanan nezaket ziyaretinin sınırlarını aşarak bir saatten fazla sürdü. Mao, sağcı liderlerle çalışmayı tercih ettiğini, çünkü onların daha öngörülebilir olduklarını söyleyerek Nixon'u şaşırttı. Nixon, her ikisinin de yüz yüze oldukları en büyük tehdidin birbirinden değil Rusya'dan geldiğini vurguladı. Her zaman bir diplomat olan Kissinger, Mao'nun dolaylı konuşma sanatı karşısında şaşırды. Düşüncelerini, "tıpkı duvardan geçen gölgeler gibi... bir anlamı taahhüt altına girmeden aktaran" teğet ifadelerin içine yerleştiriyordu. Çu, Mao'nun yorulmasından endişeleniyordu. Nixon'a Başkan'ın bronşitinin iyileşmekte olduğu söylenmişti. Çu'nun birkaç kez saatine bakması üzerine Başkan toplantının sona erdiğini anladı.

Bu heyecanlı görüşmenin ardından her şey sıradanlaştı. Nixon ve Çu, Çin-Amerikan ilişkilerinin temel konuları üzerinde çalıştılar. Ancak görüşmelerin genel havası belirlenmiş bulunuyordu.

Nixon'un ziyareti Mao için bir zaferdi. Uluslarının Çin'deki tarihsel rolü daha az olmayan diğerleri, Japonya'yla diplomatik ilişkilerin kurulması için Kakuei Tanaka ve İngiltere Başbakanı Edward Heath, Nixon'un peşinden Çin'e geldiler. Ancak Mao'nun hayatında, Batı dünyasının liderinin Yasak Şehir'e gelerek ortak düşmana karşı ortak kaygılarını paylaştığı ana denk düşen başka bir olay yaşanmayacaktı. 1949'da Mao, Batılı güçlerle bağ kurma konusunda Çin'in fazla aceleci olmamasını söylemişti. Önce "evin içindeki temizliği" tamamlamak, daha sonra, Çin'in bizzat seçeceği bir anda, hangi ülkenin ilişki kurmak istediğini saptamak gerekiyordu. Batılı liderlerin Kızıl Çin'i tecrit etmeye çalıştıkları yıllar boyunca, bu içi boş bir mazeret gibi görünmüştü. Ama şimdi, onların en birincisi, eşitlik temelinde işbirliği yapmak için Pekin'e gelmişti. Çin gerçekten de ayağa kalmıştı. Bu anın tadını çıkarmak gerekiyordu.

Ancak bu gelişme aynı zamanda muazzam bir geri çekilmeyi de gösteriyordu.

Nixon, seçilmesinden bir yıl önce yazdığı bir makaleyle ilk hareketi yapmıştı. ABD'nin Çin ile işbirliği yapması gerekir, ama bunu "dünya devriminin merkezi olarak değil, büyük ve gelişen bir ulus olarak" yapmalıdır, diyordu. Gerçekten de böyle oldu. Mao, Amerika'ya kapı açarken jeopolitik zorunluluğun gereğini yerine getirmişti. Bu zorunluluk, Rusya'nın yayılmacı dürtülerini denetim altına almak için ortak bir cephe kurma ihtiyacı idi. Bunun bedeli, dünya devrimcilerinin umut ve esin kaynağı olan yeni bir Kızıl "Orta Krallık" vizyonundan vazgeçmek olmuştu. Onun yerine devrimi değil, hayatta kalma güvencesini hedefleyen soğukkanlı bir güçler dengesi siyaseti geçürülmüştü.

Nixon'la yaptığı toplantıda Mao, bunu bizzat kabul etti. "Benim gibi insanlar çok sa-

yıda büyük top gibi ses verirler,” dedi. “Örnek vermek gerekirse, ‘Bütün dünya birleşmeli ve emperyalizmi yenilgiye uğratmalıdır,’ gibi şeyler söyleriz.” Bu noktada Mao ve Çu yüksek sesle güldüler.

Mao bu türden sözleri, her türlü ilerleme çelişkilerden köklenir ve geri çekilmeden ilerleme olamaz gibi tezleriyle her zaman yaptığı gibi akla uygun hale getirebilirdi. Gene de bu bir geri çekilmeydi. Mao’nun 1960’lardaki gözde temâlarından bir diğerini oluşturan, Çin’in verdiği örneğin gücüyle dünya çapında bir ayaklanmaya yol açacağı anlayışı da ister istemez geçersiz kalmıştı.

Mao’nun kendisine bir ardıl bulma planlarının çöküşü ve devrimin jeopolitik kaygılar yüzünden gölgede kalması, Kültür Devrimi’nde ve onun siyasetlerinde açılan yegâne gedikler değildi.

1971 sonbaharında Mao eyalet askeri komutanlarından destek sağlamak için orta Çin seyahatine çıktığında, haksız biçimde tasfiye edilen kıdemli kadroların itibarlarının hâlâ iade edilmemiş olmasından şikâyet etmişti. Kasım ayında, Lin Piao’nun ölümünden iki ay sonra, mareşallerin ve “Şubat Ters Akımı”na katılan diğerlerinin suçlanmalarının yanlış olduğunu söyledi; onlar, sadece “Lin Piao ve Çen Boda’ya karşı” olmuşlardı. Ocak 1972’de Çen Yi’nin cenaze töreninde, eski muhafızlara karşı gerçekleştirilen saldırıya mesafeli yaklaştığını gösteren işaretler verdi.

Bu gelişmelerden cesaret bulan Çu Enlay, yönetimi yeniden inşa etmek ve iktisadi üretimi rayına oturtmak için var gücüyle çalışmaya başladı.

Yıllardır ilk kez bu kadar güçlü bir konumda bulunuyordu. Daimi Komite’nin beş üyesinden Lin ölmüş; Çen Boda hapsedilmiş; ve Kang Şeng kansere yakalanmıştı. Geriye sadece kendisi ve Mao kalıyordu. Başkan’ın hasta yatağından acı dolu sözlerle ondan yönetimi ele almasını istemesi bir yana bırakılsa bile, rüzgâr güçlü biçimde Başbakan’dan yana esiyordu. Lin Piao’nun itibarını kaybetmesi, Çiang Çing ve onu destekleyen radikallerin savunmaya çekilmelerine yol açmıştı. Çin’in Birleşmiş Milletler’e kabul edilmesi ve Nixon’un ziyareti, pragmatik siyasetlerin sonuç verdiğini göstermişti. Çu’nun mayıs ayında yaptırdığı rutin bir sağlık kontrolü sırasında kendisinin de kanser olduğunu öğrenmesi, daha kararlı davranmasına yol açtı. Çin’in ilerlemesine kendi damgasını vurabilmesi, ülkenin kendi halkına daha iyi ve daha mutlu bir gelecek sağlayacak, düzenli, dengeli bir kalkınma yoluna girmesi için bunun son şans olduğunu artık biliyordu.

Başbakan’ın stratejisi, resmen “revizyonizmi eleştirme ve çalışma tarzını düzeltme kampanyası” olarak bilinen Lin Piao karşıtı hareketi, aşırı sol siyasetlere ve fikirlere karşı kapsamlı bir saldırı için kullanmak. Nisan ayı içinde *Halkın Günlüğü* kıdemli kadroları “partinin en değerli varlığı” olarak betimleyen, onların itibarlarının iadesini ve ken-

dilerine uygun makamların verilmesini isteyen yazılarla atışa başlamıştı. Eski muhafız ik-tisatçıların duayeni Çen Yun yeniden kamuoyunun önüne çıktı, ancak tedbirli davranı-larak, sağlık durumu nedeniyle eski görevine iade edilmedi. Uzmanlık yeniden vurgu-lanmaya başlandı. Bir Pekin radyo istasyonu İngilizce dil dersleri yayımlamaya başladı. 1966'dan beri ilk kez Çin yurtdışına öğrenci gönderdi. Çu, Dışişleri Bakanlığı'nı izlediği sol yöntemleri değiştiremediği için eleştirdi; gayet zeki bir tutumla, aşırı solculuk kınan-madıkça sağcılığın yeniden baş vereceğini öne sürüyordu.

Ancak bütün bu esip savurmalar Mao'nun Çu'ya kamusal destek sağlamaktan bariz biçimde geri durduğu gerçeğini gizleyemiyordu. Ülke dışında pragmatizm bir şey, ülke içinde Kültür Devrimi siyasetlerini kınamak ise tamamen başka bir şeydi. Kasım 1972'de Başkan sarkacın fazla uzağa savrulduğuna karar verdi.

Halkın Günlüğü'nde anarşizmi mahkûm eden tek sayfalık bir yazı tetikleyici oldu. Ya-zının ortaya attığı temalar aşınaydı: kıdemli kadroların gördüğü eziyet, partinin oynadı-ğı rolün bozulması, "büyük kaos"un yol açtığı israf ve yıkım. Bütün bunlardan ötürü aşı-rı solculuk suçlanıyordu. Ancak birbirini izleyen makaleler, Kültür Devrimi'nin savun-duğu her şeyi sorguluyordu. 17 Aralık günü Mao, Lin'in hatalarının "biçim bakımından sol" olmakla birlikte şimdiye kadar "özünde sağ" olarak görülebileceğini ve bizzat Lin'in bir aşırı sağcı olduğunu, komplolara giriştiğini, bölücülük yaptığını ve ihanette bulun-duğunu ilân etti. Aşırı solculuğu eleştirmek "iyi bir fikir değil" idi.

İki gün sonra Çu Enlay kendisinden bekleneni yaptı.

Mao'nun Lin'e ilişkin görüşlerini tekrarlayarak daha önceki sözlerini reddetti ve *Hal-kın Günlüğü*'ndeki talihsiz müttefiklerini kurtların önüne attı.

O andan itibaren kampanyanın rüzgârı yön değiştirdi. Çu'nun, Li'yi Kültür Devrimi siyasetlerini bozmak için bir araç olarak kullanmaya çalıştığı yerde, radikaller aynı kişi-yi hareketin aşırılıklarından sorumlu bir günah keçisi haline getirdiler. Yeni çizgi *Halkın Günlüğü*'nün yılbaşı sayısında yer alan bir başyazıda dile getirildi. Yazı, Kültür Devrimi'ni "proletarya diktatörlüğünü güçlendirmek ve kapitalist restorasyonu önlemek ve sosyaliz-mi inşa etmek için çok gerekli ve tam zamanında" yapılan bir müdahale olarak yorum-luyordu.

Ne var ki Başkan tamamen ters yöne sapmadı.

Sarkaç çok fazla salınabilirdi. Ancak bu salınımın gidebileceği yer konusunda daima bir sınır vardı. Mao'nun hayatının son dört yılı kendi radikal arzuları ile ülkenin daha öngörülebilir, daha az zahmetli bir gelecek özlemi arasındaki istikrarsız dengeyi sürdür-mek için, neredeyse şizofrenik bir yapısal çelişki içeren çabalarla geçecekti.

En dramatik çatışma ardıllık konusunda yaşandı.

1972'de Mao, Lin Piao'nun kusurunun yol açtığı yıkım üzerinde düşünürken, birkaç fikir geliştirdi. Çu Enlay, arada bir paniğe kapılması bir yana, olası bir varis olamayacak

kadar yaşlı, ılımlı ve son çözümlemede fazla zayıftı. Çiang Çing sadık bir radikaldi, fakat Mao'nun da gayet iyi bildiği gibi, iktidar hırsı, kendini beğenmişliği ve yetersizliği yüzünden neredeyse herkes ondan nefret ediyordu. Yao Venyuan başkalarını Çen Boda'dan daha iyi yönetemeyecek bir propagandist idi. Daha genç politbüro üyeleri arasında olastı tek aday Çang Çunçiao idi. Elli beş yaşındaydı. Kültür Devrimi'ne olan bağlılığı tartışmasızdı. Önderlik niteliklerini kanıtlamıştı. Mao bir keresinde onun Lin'in potansiyel ardılı olduğunu bile söylemişti.

Fakat Mao, Çang Çunçiao'yu seçmedi.

Onun yerine, 1972 yılının eylül ayında, Çang'ın yardımcılardan Vang Hongven'i Şanghay'dan başkente çağırttı. Vang Hongven'in Genel İşçi Karargâhı yaklaşık altı yıl kadar önce Kültür Devrimi'nin ilk "iktidarı ele geçirme" hareketini planlayıp gerçekleştirmişti.

Artık bir Merkez Komitesi üyesi olan Vang, uzun boylu, sağlam yapılı bir adamdı. O sırada otuz dokuz yaşındaydı ve gençlik döneminin kararlılığını sürdürüyordu. Bir köylü ailesinden geliyordu; Kore Savaşı'na katılmış, daha sonra bir tekstil fabrikasına atanmıştı. Mao için bütün bunlar en arzulanan üç toplumsal geriplanın birleşmesi anlamına geliyordu: köylü, işçi ve asker. Başkente neden çağırıldığı kendisine söylenmedi. Başkan kendisini kabul edip hayatı ve görüşleri hakkında çeşitli sorular sorduğunda gizemli bir hava oluştu. Anlattıklarının olumlu karşılandığı anlaşıyordu, çünkü Mao incelemesi için ona Marx, Engels ve Lenin'in toplu eserlerini verdi. Bu görev yetersiz eğitim düzeyi nedeniyle Vang Hongven'i aşan ve katlanamayacağı kadar sıkıcı bir görevdi. Üstelik Mao'nun geceleri çalışma alışkanlığına uyum sağlaması da zor oldu ve sıra hasretiyle Şanghay'daki arkadaşlarına telefon edip ne kadar sıkıcı bir hayat sürmekte olduğunu anlattı. Gene de, Aralık ayının sonunda, Mao'nun yetmiş dokuzuncu yaş gününden iki gün sonra, Çu Enlay ve Ye Kianying onu Pekin Askeri Bölgesi Parti Komitesi toplantısında, "Başkan'ın dikkatini çeken genç bir adam" olarak tanıttılar ve Mao'nun Merkez Komitesi ve Askeri Komisyon'daki başkan yardımcılara onun kuşağını tanıtmak niyetinde olduğunu eklediler.

Bu, Mao'nun kaprisinden ibaret değildi. Liu Şaoçi ve Lin Piao bütün partiyi taşıyacak kadar itibarlı kişilerdi. Çang Çunçiao bu özelliğe sahip değildi. Radikal hizipçiliğe parti ortalamasının sadakatini sağlayamayacak kadar bulaşmıştı (Çiang Çing'e çok yakındı) ve tutumlarında ılımlı önderlerle birlikte çalışamayacak kadar sekerterdi.

Vang ise bir yabancı, bir siyah attı. Başkentten uzakta olduğu için aynı hizip fırçasıyla lekelenmiş değildi.

Mart 1973'te Mao'nun talimatıyla politbüro toplantılarına katılmaya başladı ve böylece iktidardaki çıraklık döneminin bir sonraki evresine geçmiş oldu. Aynı durumda olan iki acemi daha vardı: Hua Guofeng ve Vu De. Hua, Mao'nun dikkatini ilk kez

1950'lerde, Başkan'ın kendi ilçesi Siangtan'ın parti sekreteri olarak çekmişti. Kültür Devrimi'nden sonra Hunan Eyalet Parti Komitesi Birinci Sekreteri olmuş, ardından, Sie Fu-çi'nin kanserden ölmesi üzerine, Güvenlik Bakanı olarak Pekin'e gelmişti. Vu De Pekin Parti Komitesi Birinci Sekreteri olarak Sie'nin yerine geçmişti. Her ikisi de Vang'dan daha yaşlıydı: Hua elli bir, Vu ise altmış yaşındaydı. Tıpkı onun gibi, her ikisi de kusursuz radikal inançlara sahip ve mevcut hiziplerden destek sağlayacak ölçüde orta yolcuysu. Orada, Mao'nun temel stratejisinin boşa çıkması halinde kullanılmak üzere, birer takoz olarak bulunuyorlardı.

Bulmacanın Başkan tarafından yerleştirilecek bir parçası daha vardı.

12 Nisan'da, kısa boylu, mermi kafalı, saçları biraz ağarmış tıknaz bir adam, Büyük Halk Salonu'nda Kamboçya Devlet Başkanı Prens Sihanuk onuruna verilen bir ziyafete katıldı. Hiç ortadan kaybolmamış gibi bir hali vardı. Kapitalist yolu tutan yetkililer içinde "iki numaralı partili" olan Deng Siaoping'in itibarı bir ay kadar önce sessiz sedasız iade edilmiş ve başbakan yardımcısı olarak göreve başlamıştı.

O sıralarda Deng altmış dokuz yaşında, neredeyse Vang Hongven'den iki kat daha yaşlıydı. Dönüşü kısmen Çu'nun kansere yakalanması ve acilen bir yedek oyuncuya ihtiyaç duyulması, kısmen de geçen ağustos ayında Başkan'a gönderdiği gayet kurnazca yazılmış bir mektup sayesinde gerçekleşmişti. Deng, mektubunda Kültür Devrimi'ni "canavarı gösteren muazzam bir ayna" olarak övmüş, bu aynanın Lin Piao ve Çen Boda gibi sahtekârları yansıttığını yazmış, arada da, yeniden görev almak istediğini belirtmişti. Ancak Deng'in yeniden göreve getirilmesinin asıl sebebi Mao'nun Vang'ın yardım görmenden ardıllık görevini yerine getiremeyeceğini fark etmiş olmasıydı. Başkan'ın büyük tasarısı onların birlikte çalışmalarını sağlamaktı. Vang, partinin, Deng ise hükümetin başında olacak ve bu durum genç adam on ya da on beş yıl kadar bu yolda devam edip Çin'i tek başına yönetecek kadar bilgi ve deneyim edinene kadar sürecekti. Deng orduyu denetim altında tutacak kadar itibarlıydı; Mao, Vang'ın bunu yapamayacağını gayet iyi biliyordu. Deng yönetimi çekip çevirecek yeteneğe sahipti; Vang bu konuda da yetersizdi. Ancak Mao ölmeden önce partideki postunu devralacak kişi olarak tanıtılabilmesi halinde, Vang'ın gençliğinin ve Kültür Devrimi değerlerine olan bağlılığının Başkan'ın ideolojik mirasının ölümünden sonra da yaşamasını sağlama umudunu gerçekleştireceği görülüyordu.

Bu amaç göz önünde tutularak 1973'ün 23-27 Ağustos günlerinde Büyük Halk Salonu'nda tam bir gizlilik içinde toplanan, kısa ve törensel Onuncu Parti Kongresi'nde Vang'a parlak bir rol verildi. Vang, Seçim Komitesi'ne başkanlık etti. Çu Enlay ve Çiang Çing onun yardımcılarını konumundaydı. Lin Piao'dan Mao'nun ardılı olarak söz edilen bölümlerin çıkarıldığı yeni ve gözden geçirilmiş parti tüzüğünü tanıttı; ve yeni politbüro içinde, parti üyesi olan ve olmayan herkesi şaşırtarak, hiyerarşide Mao ve Çu'nun ar-

dından üçüncü sırada, başkan yardımcısı düzeyinde yer aldı.

Deng yeniden Merkez Komitesi'ne alındı. Anlaşılan Vang'ı gölgede bırakmasını önlemek için o aşamada politbüroya alınmadı. Bu iş daha sonraya bırakıldı.

Kongre, Mao'nun ölümünden sonra Çin'i yönetmesi için radikal ve kıdemli kadrolar karmasını öngören yeni formülünün ete kemige bürünmesini de sağladı. politbüroda ve Daimi Komite'de, Çiang Çing'in grubu ile Çu Enlay ve Ye Kianying'in başkanlığındaki eski muhafızlar arasında aşağı yukarı bir denge oluştu. Önde giden pek çok kıdemli, Deng'in yanı sıra MK üyeliğine yeniden seçildiler. Aralarında, "Şubat Ters Akımı" sırasında Çiang Çing'le anlaşmazlığa düşen Tan Çenlin; on binlerce taraftarının öldürüldüğü ya da sakatlandığı bölgesel bir temizlikten sağ çıkan İç Moğolistan önderi Ulanfu; ve Zunyi'de Mao'nun ilk taraftarlarından biri olan, 1960'ların başında ABD ve Rusya'ya ılımlı yaklaşımı savunduğu için Mao'ya ters düşen Vang Kiasiang gibi kişiler vardı.

O sonbaharda Mao, Deng ve Vang Hongven'i birlikte nasıl çalışacaklarını görmek için bir eyaletler turuna gönderdi. Döndüklerinde Deng, Mao'ya her zamanki açık sözlülüğüyle, bir savaş ağalığı riski gördüğünü söyledi. Yirmi dokuz eyalet parti komitesinin yirmi ikisine halen hizmette olan ordu subayları başkanlık ediyordu.

Mao da aynı sonuca varmıştı. Aralık 1973'te Çin'in sekiz askeri bölgesinin komutanlarının yerlerinin değiştirilmesini emretti. Politbüro ve Askeri Komisyon'a gelecekte askeri ve siyasal faaliyet arasında açık bir sorumluluk ayırımı yapılması gerektiğini ve "nadir yetenekte bir adam" olarak betimlediği Deng'in o andan itibaren her iki kurulun toplantılarına katılacağını ve Genelkurmay aynı zamanda onun Başkanı olarak görev yapacağını söyledi.

Mao, baharda Deng'i Birleşmiş Milletler'e gönderilen Çin heyetinin başkanlığına seçti. Deng orada Başkan'ın dünya meselelerine ilişkin en son düşüncesini açıkladı. "Üç Dünya Teorisi" denilen bu düşünceye göre, iki süper güç, ABD ve Sovyetler Birliği, "birinci dünya" olarak; ister komünist ister kapitalist olsunlar bütün diğer sanayileşmiş uluslar, "ikinci dünya" olarak; az gelişmiş ülkeler ise "üçüncü dünya" olarak görülüyordu.

İki ay sonra, çok hasta olan Çu Enlay'ın uzun süreli bir kanser tedavisi için hastaneye kaldırılması üzerine Mao, Vang Hongven'i politbüronun günlük faaliyetlerinin sorumluluğuna, Deng'i de hükümet faaliyetinin başkanlığına atadı.

Böylece Başkan, Haziran 1974'te kendisinden sonra devam edeceğini umduğu siyasal ortaklığı yerleştirmiş oldu. Ancak yapılanlar gayet eğretiydi. Deng, politbüro üyesi bile değildi. Vang sadece siyasal bir varlıktı, çünkü Mao onu bizzat yaratmıştı. Ancak Mao'nun daha önce iki kez denediği düzenli bir ardıl oluşturma konusunda kırılgan da olsa bir mutabakatın nihayet oluştuğu görülüyordu.

Ancak bu yapılanlar bir kez daha, kâğıttan bir şatoya dönüşecekti.

Mao'nun yaptığı düzenlemelerin mantığındaki ölümcül kusur radikalizm ile akıl yönünde çelişkili dürtülerinin esinlediği gerilimden kaynaklanıyordu. 1973 ve 1974'te olduğu gibi, inisiyatif kendisinde olduğu sürece, bu ideolojik çatışmayı yansıtan önderliğin birbirine rakip olan iki yarısı huzursuz bir koalisyon halinde birlikte çalışabiliyordu. Ancak Mao'nun gücü azalıyor, fiziksel bakımdan zayıflıyor ve her zaman yaptığı gibi otoritesini tam olarak sergileyemiyordu. İki grup giderek birbiriyle savaşan hiziplere dönüştü.

Vang ve Deng, Mao'nun umduğu gibi bu mücadeleye hâkim olacakları yerde onun içine gömüldüler.

Her zamanki gibi alanı seçen bizzat Mao oldu. Mayıs 1973'te bir Merkez Komitesi çalışma konferansına Konfüçyüs'ü eleştirmek için kampanya açma önerisinde bulundu. Bu arada Konfüçyüs öleli tam 2.500 yıl olmuştu. Kampanyanın bahanesi, Lin Liguon'un Mao'yu "[Konfüçyüsçü] kitapları yaktıran ve bilginleri diri diri gömdüren" Çin Hanedanı'nın ilk imparatoru Çin Şihuang'a benzetmiş olmasıydı. Mao genel olarak bu kıyaslamadan hoşlanıyordu. Ama bu kez farklı bir yorum getirmeyi seçti. Bu yoruma göre, Lin Piao ve taraftarları, Çin Şihuang'a karşı çıktıkları için Konfüçyüs'ten yanaydılar ve bu durumda Bilge'nin yazılarında yüceltmış olduğu feodal toprak ağalığı sistemini desteklemiş oluyorlardı. Ancak bu iş görüldüğü gibi değildi. Mao, Konfüçyüs'ü Lin Piao'yla birleştirerek, o eski "dut ağacına sövmek için akasya ağacını gösterme" oyununu oynuyordu. Yeni hareketin gerçek hedefi, ne Konfüçyüs ne de Lin Piao idi. Hareket, Çu Enlay'ı hedef alıyordu.

Çu'yla kurulan bağlantı asla açıkça kabul edilmedi. Ne var ki Mao, o yaz Vang Hongven ve Çang Çunçiao'yla yaptığı bir toplantıda, bunu ağzından kaçırdı. Konfüçyüs'ü eleştirmenin ne kadar gerekli olduğunu anlatırken, Dışişleri Bakanı'nın "önemli meseleler"i kendisiyle tartışmadığını söyledi ve bunun devam etmesi halinde "revizyonizmin ortaya çıkması kaçınılmazdır" dedi. O sırada Dışişleri Bakanlığı Çu'nun sorumluluğundaydı. Çu Enlay bir yıl kadar önce aşırı solculuğu eleştiren sözler söylemiş ve Mao bunu unutmamıştı. Konfüçyüs'e karşı kampanya Çu'yu ve dolayısıyla diğer eski muhafızları Kültür Devrimi'nin kazanımlarını sorgulamak için yapılacak herhangi bir girişime karşı uyarma tarzıydı.

Başbakan'ın hastalığının iyice ağırlaştığı bir sırada yapılan bu saldırılar onun gücünü iyice azalttı. Kasım 1973'te Kissinger Çin'i altıncı kez ziyareti sırasında Pekin'e geldiğinde, Çu'yu "alışılmamış biçimde kararsız" buldu. O eski sertliği ve parlaklığı gitmişti. Kissinger'in sonradan yazdıklarına göre, Tayvan konusunda tartışılarken, ilk kez Washington ile Taybey arasında resmi bir kopuşma olmaksızın ABD-Çin ilişkilerinin normalleştirilebileceğini düşünme konusunda bir isteksizlik hissetti (Mao ertesi gün bu izlenimi doğrulayacaktı). Ne var ki görüşmeler sırasında Çince transkriptlerde ne olduğu tam ola-

rak anlaşılmayan bir şey, iki Dışişleri Bakanlığı görevlisinin dikkatini, Mao'nun yeğeni-nin kızı olan Dışişleri Bakan Yardımcısı Vang Hayrong ile bakanlığın Amerikan ve Ok-yanus Şubesi Başkanı Nancy Tang'ın kendi aralarında yaptıkları konuşmalara yöneltti. Başbakan'ın "yetkisini aşan ifadeler" kullandığını Başkan'a bildirmekten söz ediyorlardı. Aralık ayında Mao, Çu'nun eleştirilmesi gerektiğine hükmetti. Bunun üzerine bir polit-büro toplantısı yapıldı ve Çiang Çing onu ihanetle suçladı; bir de, "Başkan Mao'nun ye-rini almak için sabırsızlanmak" gibi, ilerlemiş kanser hastası bir adam için özellikle saç-ma bir suçlamada bulundu. Daha sonra Liu Şaoçi ve Lin Piao'ya karşı yapıldığı gibi, ona karşı da kapsamlı bir çizgi mücadelesinin başlatılması için çağrıda bulundu.

Bu noktada Mao, Çu ve Vang Hongven'e, yerine geçmek için sabırsızlanan tek kişi-nin bizzat Çiang Çing olduğunu söyleyerek müdahale etti. Çu'nun hatalar yaptığını, an-cak konumunun sağlam olduğunu söylüyordu.

Buna rağmen, kısa bir süre sonra Başbakan dışişleri sorumluluğunu bıraktı (sorum-luluk Deng Siaoping'e geçti) ve o zamana kadar görece dar tutulan "Lin Piao ve Konfüç-yüs'ü eleştirme" kampanyası tam bir ulusal hareket halini aldı.

Hareketin amacı Mao için değişmemişti: revizyonizme karşı savaşmak ve Kültür Dev-rimi'nin kazanımlarını korumak. Çiang Çing ve müttefikleri için bu, Başbakan'ın zayıf-latılması, böylece yükselmekte olan Deng Siaoping'in önünün kesilmesi anlamına geli-yordu. Radikaller Mao'nun ölümünden sonra iktidarı ele geçirmek için başka çare göre-miyorlardı.

Sonuç, "dalgaya karşı durma" başlığı altında Çu'nun siyasetlerine küçük saldırılar eş-liğinde gerçek payı çok az olan tarihsel bir karalama kargaşasıydı. Çu'nun siyasetlerine, bir öğrencinin akademik standartlara ağırlık verilmesini boş sınav kâğıdı vererek protes-to etmesi gibi sembolik olaylar temelinde saldırılıyordu. Amaç, Mao'nun yedi yıl önce Kızıl Muhafızlar'ı harekete geçiren "isyan etmek bir haktır" ifadesine uygun biçimde ye-ni bir huzursuzluk başlatmaktı. Bu girişim yeterince tehditkâr hale geldi. Bazı bölgeler-den silahlı çatışma haberleri geliyordu. Başkan hareketin sorumluluğunu eyalet parti ko-mitelerine veren ve kitle örgütlerinin kuruluşunu yasaklayan bir talimat yayımlamak zo-runda kaldı.

Mao kampanyayı hizipsel amaçlarla saptırma girişimlerinden hoşlanmamıştı. 20 Mart 1974 günü, haklı olarak radikallerin eylemlerinin arkasındaki itici güç olarak gördüğü Çiang Çing'e şu sitem dolu sözleri yazdı:

Yıllarca sana çeşitli konularda tavsiyelerde bulundum, ama sen bunların çoğu-nu göz ardı ettin. Birbirimizi anlamamız için ne yapmamız lazım?... Seksen ya-şındayım ve ağır hastayım, gene de bana fazla ilgi göstermiyorsun. Şimdi pek çok ayrıcalıktan yararlanıyorsun, peki ben öldükten sonra ne yapacaksın?...

Bunu düşün istersen.

Mao'nun sağlık durumunun kötülüğünden söz etmesi Nixon'un iki yıl önceki ziyaretinden beri yaşadığı çöküntünün alışılmadık itirafıydı. İyice yaşlanmıştı; giysileri zayıf omuzlarından sarkıyordu ve vücudu tamamen çökmüştü. Çok küçük bir fiziksel çaba bile onu yoruyordu. Onuncu Kongre'ye katıldığı sırada, kendisini üç dakikalık mesafedeki Büyük Halk Salonu'na götüren arabaya oksijen tüpleri yerleştirilmişti. Tüpler orada bulunduğu odalara, hattâ konuşma yaptığı kürsüye bile taşınmıştı. Deneyimsiz biçimde salyaları akıyordu. Sesi çok zayıftı ve gırtlaktan geliyordu. Konuşması onu en iyi tanıyan kişiler için bile neredeyse tamamen anlaşılmazdı.

Kissinger bir düşünceyi karşısındakine aktarmak için nasıl mücadele ettiğini hatırlıyordu: "Sözcükler iri cüssesini büyük bir isteksizlikle terk ediyormuş gibiydi; ses tellerinden kasılmalar halinde çıkıyordu. Bu tellerin her birinin yeni bir sert ifadeyi oluşturmak üzere yeterince titreşmesi için yeni bir fiziksel gücün harekete geçmesi gerekiyordu."

Mao'nun gözleri de bozulmaya başladı. Katarakt teşhisi konuldu. 1974 yazında neredeyse kördü. Bir yıl sonra sağ gözünün kısmen görmesini sağlayan bir ameliyata kadar yüzünün önünde sallanan bir parmağı bile zor fark ediyordu.

Hastalıklar onu giderek münzevileştirdi. Üç yıl önce Çang Yufeng adında zeki ve biraz kibirli bir genç kadınla arkadaşlık kurmuştu. Onunla Kültür Devrimi'nden önce özel treninde hizmet görevlisi olarak bulunduğu sırada tanışmıştı. Mao'nun özel sekreterliği ni yaptığı ve bu iş giderek süreklilik kazandığı için Çang Yufeng zamanla önemli bir nüfuz kazandı. Mao'nun gözleri bozulduktan sonra politbüro belgelerini ona yüksek sesle okumaya başladı. Kimse Mao'nun ne dediğini anlamadığı için onun talimatlarını aktarıyordu. Artık katı yemekler yiyemediği zaman, onu besledi. Elini yüzünü yıkamasına ve banyo yapmasına da yardım ediyordu.

Ancak bu fiziksel çöküş halinde bile Mao sonraki birkaç ay içinde Deng Siaoping ve Vang Hongven'e yaptıklarının dramatik biçimde gösterdiği gibi, sınırsız iktidarını kullanmaya devam etti.

Şanghaylı genç öğrencisinin kendisini önderlik içinde bağımsız bir güç haline getirecek yerde, aptalca (geçmişine bakılırsa öngörülebilir biçimde) Çiang Çing ve radikal grubun diğer unsurlarıyla ittifak yapması Mao'yu kızdırıyor ve usandırıyor.

17 Temmuz 1974'te yapılan bir politbüro toplantısında Başkan karısının hareketlerinden memnun olmadığını tekrarlayarak "Beni temsil etmiyor, sadece kendisini temsil ediyor," dedi ve ilk kez Vang ile diğer radikallerin "dört kişilik küçük bir hizip" oluşturduklarını söyleyerek onları azarladı. Bu sözler, daha sonra, "dörtlü çete" olarak ifade edilecek ve bu şekilde yayılacaktı.

Toplantıdan hemen sonra Mao, Pekin'den ayrılarak, sonbahar ve kış aylarını geçirmek üzere Vuhan ve Çangşa'ya gitti. O sıralarda doktorları onda yeni bir hastalık keşfettiler. Sürekli yatmanın yol açtığı yaralara, akciğer enfeksiyonuna, kalp hastalığı ve anoksiya (kanda oksijen yetersizliği) ek olarak Mao, Lou Gehrig hastalığı olarak bilinen, çok nadir rastlanan ve tedavisi olmayan bir sinir hastalığına yakalanmıştı. Bu hastalık gırtlak ve solunum sistemi felcine neden oluyordu. Sağlık ekibi onun en fazla iki yıl yaşayabileceğini düşünüyordu.

Bu teşhis Mao'ya bildirilmedi. Ancak gittikçe güçten düşmesi ardılıkla ilgili yeni düzenlemeler yapacaksa bir an önce yapması gerektiğini anlamasını sağlamış olmalı.

Bu karar bir kez alındığında olaylar hızla gelişti.

4 Ekim günü Mao, Deng Siaoping'i Başbakan Birinci Yardımcılığı'na atadı. Bu atama onun kendiliğinden Çu Enlay'ın ardılı olmasını sağlıyordu. Bu gelişme Çiang Çing'i öfkeliendirdi ve iki hafta sonra yapılan bir politbüro toplantısında, öteki radikallerle birlikte Deng'in dış ticaret siyasetine saldırmasına yol açtı. Saldırı ancak Deng'in toplantı salonunu terk etmesiyle sona erdi. Ertesi gün Vang Hongven, Çangşa'ya uçarak Mao'ya, Çiang Çing, Çang Çunçiao ve Yao Venyuan adına, Deng ve Çu Enlay'ın faaliyetlerinden kaygılandıkları için öteki politbüro üyelerine haber vermeden gizlice geldiğini söyledi. Çang Çunçiao'nun hükümete önderlik etme bakımından Deng'den daha nitelikli olduğunu düşünüyorlardı. Çu bir yanda hasta olduğunu iddia ediyor, öte yanda, 1970'de Luşan'da olduğu gibi, iktidarı gasp edebileceği bir ortam yaratarak diğer kıdemli önderlerle gizlice komplo hazırlıyordu.

Mao ardıl olarak seçtiği kişinin bir budala olduğuna dair kanıtı ihtiyaç duymuş olsaydı, Vang'ın yaptığından daha iyisini bulamazdı. Vang acı sözlerle azarlanarak ve gelecekte Çiang Çing'in oyununa gelinmemesi için uyanlarak geri gönderildi.

Sonraki iki buçuk ay boyunca Mao'nun karısı tam üç kez onu Deng'in bir engel oluşturduğuna ve onun yerine kendi taraftarlarını yükseltmesi gerektiğine ikna etme girişiminde bulundu. Bu girişimler sadece Başkan'ın kararlılığını artırdı. Deng'i, Başbakan Birinci Yardımcılığı'na atamasının yanı sıra, onun parti ve Askeri Komisyon Başkan Yardımcılığı görevlerine getirilmesine karar verdi ve Genelkurmay Başkanlığı'nı onayladı. Çiang Çing'in ise hırslı olduğunu ve parti başkanı olmak istediğini tutanaklara geçirtti. "Perde arkasından bir kabine örgütlemeye kalkışma," dedi ona. "Çok fazla düşmanlık yarattın." Deng'i ise, "sağlam bir ideolojik tutumu olan olağanüstü yetenekli bir kişi" olarak övdü.

1975 yılının ocak ayı başlarında Mao'nun kararları, Çu Enlay'ın son kez başkanlık ettiği bir Merkez Komitesi plenumu tarafından onaylandı. Bu bir dönüm noktası oldu. O andan itibaren, önderlik toplantılarına Çu ya da Vang Hongven değil, Deng başkanlık edecekti.

Mao, Vang'la ilgili bütün niyetlerinden ve amaçlarından vazgeçti.

Bir önderlik koalisyonu fikrinden tamamen vazgeçmemişti. Ancak Şanghaylı genç radikalin bu konuda hiçbir rolü olmayacaktı; pek aptal biri olduğunu açıkça ortaya koymuştu. Çiang Çing'in bir rol oynaması da söz konusu değildi. Kasım ayında Başkan'a gönderdiği bir özeleştirme mektubunda Çiang Çing şunları yazmıştı: "Sersem kafalının tekiyim ve nesnel durumları doğru ve gerçekçi biçimde ele alamadım." Mao bu özeleştirmeyi onayladı. Çiang Çing sadıktı, ama aynı zamanda aşırı hırslıydı ve çabuk öfkeleniyordu. Bir keresinde Mao kendisini hayretle dinleyen Henry Kissinger'a, "Çin'de fazla olan şey kadınlardır" demişti. Eğer Amerika bu kadınların birazını ithal etmek isterse memnun olacaktı, bu durumda Amerika'da bazı felaketler yaşanabilir, ancak Çin huzura kavuşurdu. Ocak 1975'te Mao, Çiang Çing'in herhangi bir ardıllık düzenlemesi içinde kendisine bir rol verildiği takdirde, bunun tam bir ölüm öpücüğü olacağına emindi.

Geriye sadece Çang Çunçiao kalıyordu. Mao'nun ona yönelik kuşkuhanı ilk başlarda Vang Hongven'i yükseltmesine neden olmuştu. Ne var ki Deng'i dengeleyecek birini bulmak gerekiyordu. Böylece Çang, Başbakan İkinci Yardımcılığı'na ve HKO Genel Siyaset Şubesi başkanlığına atandı.

Kültür Devrimi'nden beş yıl sonra yeni hükümetin kurulması ve devlet dairelerinin yeniden düzenlenmesi resmen tamamlanmıştı. Mao'nun düşünceleri ekonomi alanına yöneldi. Bu süreç içinde gene revizyonizmin tehlikelerinden söz etti ve Lenin'in "küçük ölçekli üretim... her gün ve her saat, sürekli olarak kapitalizm doğurur" sözlerini alıntıladı. Bu yaklaşım köylülerin özel toprak parçaları ve kırsal pazarlar konusunda yeni önlemleri tetikledi. Gene de Mao, önceliğin "birlik, istikrar ve kalkınma"da olduğunu açıkça belirtti. Onun desteğiyle Çu Enlay, Ulusal Halk Kongresi'ne "yüzyıl sona ermeden ulusal ekonomimizin... dünyanın ön saflarında yer almasını sağlayacak şekilde, tarımı ve sanayiye, savunma, bilim ve teknolojiyi modernleştirmek" için bir program sundu. Deng, Li Siannian ve Ye Kianying'in desteğiyle bu programı pratikte uygulamak için on ay boyunca bıkmadan çalıştı. Çiang Çing ve müttefikleri onun çabalarını engellemeye çalıştılar, ancak Mao'dan yüz bulamadılar.

Konfüçyüs'ü ve Lin Piao'yu eleştirme kampanyası tavsadı. Çu artık radikallerin uğraşmasına değmeyecek kadar hastaydı.

Bunun yerine, Çang Çunçiao ve Yao Venyuan "ampirisizm"e karşı yeni bir hareket başlattılar. Bu sözcük, Deng'in siyaset ve ideolojiden çok, pratik sorunların çözömlenmesine ağırlık verme eğiliminin kod adıydı. Fakat Mao, ani bir çıkış yaparak, onların "Marksizm-Leninizm'i yeterince anlamadıkları"nı söyledi ve dogmatizmin ampirisizm kadar kötü olduğunu ve gerçek sorunun her ikisini de içeren revizyonizm olduğunu ilân

* Tek istisna yeni anayasa gereği feshedilmiş olan Devlet Başkanlığı idi. Devlet Başkanlığı işlevleri yeni anayasa gereğince, Ulusal Halk Kongresi Başkanlığı'na aktarıldı. Bu görevi Ocak 1975'ten sekiz ay sonra gerçekleşen ölümüne kadar Çu De yaptı.

etti.

3 Mayıs 1975 günü, Çangşa'dan Pekin'e dönüşünden kısa süre sonra, son kez başkanlık ettiği politbüro'nun önünde bu görüşü tekrarladı. Radikalleri, bir "Dörtlü Çete" kurdukları için çalışma arkadaşlarının önünde azarladı; onların çizgisini eski hasmı Vang Ming'in çizgisine benzetti. Meşum bir havada, Çen Boda'nın tasfiyesinden önce Luşan'da yaptığı uyarıyı tekrarladı: "Revizyonizmi değil, Marksizm'i uygulayın, bölünmeyin, birleşin; açık ve dürüst olun, entrika ve komplo yapmayın."

O yaz radikaller dibe vurdular.

Mayıs ayının sonunda ve haziranda Çiang Çing ve üç taraftarı, Mao'nun emriyle politbüro önünde özeleştirme yaptılar. Aşağı yukarı o sıralarda Mao, Amerikalı bir feminist ve Sinolog olan Roxane Witke'nin, Çiang hakkında bir kitap hazırlamakta olduğunu öğrendi. Kitap üç yıl kadar önce, Çiang Çing'in, Mao'dan izin almadan verdiği mülakatı temel alıyordu. Bu haber Mao'nun yeni bir öfke nöbetine tutulmasına yol açtı. "Cahil ve bilgisiz kadın," diye bağırıp çağırdı. "Derhal onu politbürodan atın! Aynılacağız ve herkes kendi yoluna gidecek." Kanseri yüzünden o sırada ölüm döşeginde olan Kang Şeng, bu sözler üzerine hemen Başkan'a bir mektup döşenerek, Çiang ve Çang Çunçiao'nun 1930'larda Şanghay'da bulundukları sırada GMD ajanı olduklarına dair kanıtlar olduğunu iddia etti. Fakat kimse mektubu Mao'ya vermeye cesaret edemedi. Kang kısa süre sonra öldü ve Mao'ya bir şey söylenmedi.

Çiang Çing direnmeye kalkışmadı. Radikal taraftarlarıyla birlikte Mao'nun ölümünden sonra Kültür Devrimi ateşini canlı tutma konusunda kendisi ve radikal yandaşlarından başka kimseye güvenilemeyeceğini gayet iyi biliyordu. Mao da bunu biliyordu. Lanetlese de ona ihtiyacı vardı.

Eylül ayında radikaller Deng'in modernleştirme çabasını Mao'nun "proleter çizgi"sinin karşısına geçirmek için bir girişim daha başlattılar. O yaz Başkan, en sevdiği romanlardan biri olan *Su Kıyısı*'ndan çeşitli bölümleri dinleyerek birkaç hafta geçirdi. Öykü "Liangşampo'nun 108 kahramanı" diye anılan bir grup eşkıyanın maceralarını anlatıyordu. Grubun önderi Song Kiang, sonunda, şefi Cao Gay'a ihanet ediyor ve İmparator'un affını kabul ediyordu. Mao bir yorumda bulunarak, Song Kiang'ın bir revizyonist olduğunu ve kitabın rezvönizmi teslimiyet olarak betimlediği için değerli olduğunu söyledi.

Bu yorum, Deng'in iktisadi düzeni kurma çabalarının kapitalizme bir teslimiyet ve Kültür Devrimi'ne ihanet olduğunu öne süren, bilimsel olduğu söylenen ama gerçekte anlaşılması çok güç makalelerin yağmur gibi yağmaya başlamasına bahane oldu. Çiang Çing'in bir ay sonra yapılan bir konferansta söylediği şu sözlerle gelişmeler zirveye ulaştı: "Song Kiang, Cao Gay'ı gemi aslanı haline getirdi. Başkan Mao'yu gemi aslanı haline getiren insanlar var mıdır? Ben, olduğuna inanıyorum!"

Başkan konuşma metninin üzerine, "Bok! Hedefi ıskalamış!" diye yazdı ve dağıtımını

nı yasakladı.

Ancak rüzgâr yavaş yavaş yön değiştiriyordu. Radikallerin üretmekte oldukları polemikleri aşağılayıcı bir tutumla reddetmesine rağmen Mao, Deng'in fazla ileri gitmekte olduğunu düşünmeye başladı. Hayat standardının yükseltilmesini fazla vurguluyor, sınıf mücadelesi üzerinde yeterince durmuyordu. Eylül ayı sonunda Başkan ile politbüro arasında iletişimi sağlayan irtibat subaylığı görevini Vang Hayrong'dan devralan, Mao'nun yeğeni Mao Yuansin, Deng'in Kültür Devrimi'ni ve onun değerlerini Başkan'ın hayatta olmadığı ve onları savunamayacağı bir sırada ortadan kaldırmayı planladığını üstü kapalı biçimde söyleyerek bu korkuları yönlendirdi.

Deng de havanın değişmekte olduğunu seziyordu. Ekim 1975'te bir grup kıdemli kadroya şöyle dedi: "Bazıları [bizim] eski düzen[i temsil ettiğimizi] söylüyorlar... Bırakın ne isterlerse söylesinler. .. En kötü ihtimalle ikinci kez devrilirsiniz. Korkmayın. İyi bir iş yaptıysanız, sizi devirmeye değer bulurlar!" Mao'nun yakın çevresindekiler de değişimin farkındaydılar. O ay Başkan huzursuz ve sinirliydi.

Sonunda küçük bir olay krizi tetikledi. Mao, her zaman % 70 başarılı % 30 hatalı gördüğünü söylediği Kültür Devrimi'ni değerlendirecek bir politbüro tartışmasına Deng'in başkanlık etmesini istedi. Deng nazik bir tutumla öneriyi reddetti. Görünüşteki neden, Kültür Devrimi'nin büyük bir bölümüne tanıklık etmemiş olmasıydı. Ama aslında, Mao'nun da hemen anladığı gibi, Kültür Devrimi'ni olumlu biçimde değerlendirecek bir yargılamayla birlikte anılmak istemiyordu. Mao bu olaya asla doğrudan değinmedi. Fakat daha sonra yeğenine şöyle dedi: "Bazı kıdemli yoldaşlar [arasında]... Kültür Devrimi'ne yönelik iki tutumu ayırt ediyorum: biri hoşnutsuzluk; diğeri ... inkâr."

Mao'nun bu noktadan hareketle "kapitalist yolcular hâlâ kapitalist yolda" demesine sadece küçük bir adım vardı.

Parti sekreterinin Çiang Çing taraftarı olduğu Çinghua Üniversitesi'nde yapılan, görünüşte konuyla ilgisiz bir tartışma, Başkan'ın Deng'i radikal eğitim siyasetlerine saldırma bahanesi altında fiilen kendisini hedef alanlara destek vermekle suçlamasına yol açtı. Kasım ayı sonunda Mao, görüşlerini, ne radikal ne de eski muhafız hizipleri içinde yer alan birkaç üst önderden biri olan Güvenlik Bakanı Hua Guofeng'in başkanlığında yapılan bir toplantıda politbüro ve Askeri Komisyon'a aktardı. Mao'nun talimatıyla toplantıda, "Kültür Devrimi'nden hoşnut olmayan [ve]... onunla hesaplaşmak ve hükmü tersine çevirmek isteyen bazı kişiler var," denildi. Bu sözler, "Doğru hükümleri tersine çeviren sağ sapma bir rüzgâr"a karşı yeni bir kampanyanın işaretiydi.

Yıl sonunda yeni çizginin ipuçları basında görülmeye başlandı ve tamamen pratik nedenlerle Deng'in bütün sorumlulukları alındı. Mao'nun kendine bir ardıl bulma stratejisi bir kez daha çıkmıştı. Vang Hongven kırık bir sazdı ve kendi yöntemlerini uygulayan Deng'in de güvenilmez olduğu anlaşılmıştı.

Çu Enlay bu ortamda öldü.

Uzun süredir beklenen pek çok olay gibi, bu olay gerçekleştiğinde de derin ve etkileri doğrudan hissedilen yankılara yol açtı. Yeni bir başbakanın seçilmesi siyasal bakımdan artık ertelenemezdi. Duygusal bakımdan bu ölümün yarattığı kitlesel üzüntü kişisel olarak Çu'ya, onun temsil ettiği düşünülen değerlere, onun benimsediği ve rejimin tehlikeli bularak göz ardı ettiği siyasetlere olan bağlılığın bir işaretiydi. Kültür Devrimi'nden beri halkın gerçek duygularını zapt eden sinizm barajı patlamıştı. Çu'nun ölümünün radyo ve televizyondan ilân edildiği 9 Ocak 1976 günü Pekin halkı kendiliğinden bir saygı gösterisiyle çelenkler ve beyaz kâğıt çiçeklerle Tienanmen Meydanı'ndaki Halk Kahramanları Anıtı'na akın etti. İki gün sonra bir kortej cenazeyi yakılacağı yere götürürken bir milyon kişi onunla vedalaşmak için caddelere dizildi.

Mao, ona asla kişisel bir sevgi duymamıştı. Ölümü karşısında en ufak bir tepki göstermedi. Çongnanhay'daki görevlilerin yas işareti olarak siyah kolluk takmaları yasaklandı. Resmi bir anma toplantısı da yapılmadı. Basın bu ölüme fazla yer vermedi ve fabrikalar ile çalışma birimleri anma toplantıları yapmaya özendirilmedi.

15 Ocak günü Büyük Halk Salonu'nda yapılan cenaze töreninde Deng'in bir konuşma yapmasına izin verildi, ancak bu onun kamuoyu önüne son çıkışı oldu. Mao törene katılamayacak kadar hastaydı. Bu ona uzak durma şansı sağladı. Sadece bir çelenk göndermekle yetindi.

Bir sonraki adım yeni bir başbakan atamaktı. Yeni bir kampanyanın alttan alta işlediğini fark etmeyen Çin halkı ve bütün dünya başbakanlığa Deng'in atanmasını bekliyordu. Olup bitenlerin farkında olan radikaller umutlarını Çang Çunçiao'ya bağlamışlardı.

Mao ikisini de atamadı.

Bunun yerine, 21 Ocak günü politbüroya Hua Guofeng'i desteklemek niyetinde olduğunu bildirdi.

Aslında bu o sırada algılandığı kadar şaşırtıcı bir hareket değildi. Mao, Vang Hongven'in beklentilerini karşılamayı başaramaması üzerine, 1973 baharında Hua'yı olası bir ardıl olarak işlemeye başlamıştı. O yıl içinde Hua, politbüroya katıldı ve Ocak 1975'te Mao onu Çin'in on iki başbakan yardımcılığından birine atadı. Hua, cana yakın, sakin bir adamdı. Hükümet yönetiminde yetenekli olduğunu kanıtlamıştı ve ÇKP hiyerarşisinde nadir görülen bir özellik olarak, çalışma arkadaşlarıyla iyi ilişkiler kurabiliyordu. Üstelik geçen kasım ayında Deng'in eleştirildiği toplantıya başkanlık yapmasını istediği zaman Mao'nun anladığı gibi, tarafsız olması da önemliydi. Vang ve Deng'in aksine Hua, hizip mücadelelerinin üstünde kalma yeteneği gösterebiliyordu.

Gene de başkan ihtiyatı elden bırakmadı. Hua'nın terfi ettiği 3 Şubat günü kamuoyuna duyurulduğu zaman bu görevin kendisine vekâleten verildiği de belirtildi. Deng hâlâ resmen başbakan birinci yardımcısı idi. Onu "ıflah olmaz bir kapitalist yolcu" olarak

eleştirmek için kapsamlı bir hareket başlatılmış olsa da ismen hedef alınmamıştı. Mao da onun durumunun “antagonist olmadığı”nı açıkça belirtmişti. Bu, Deng’in tutumunun düzeltilebilir olduğu anlamına geliyordu. Hua, Deng ve radikaller ardıllık denkleminin parçalarıydı, ancak 1976 yılının ilk aylarında, Mao onların nasıl bir araya getirilebileceğine hâlâ karar vermiş değildi.

O bahar aylarında Deng aynı filmi ikinci kez izliyormuş gibiydi. On yıl kadar önce, Kültür Devrimi’nin ilk aylarında da aynı durumdaydı. O sırada ismen hâlâ Politbüro Daimi Komitesi üyesiydi, ancak şiddetli bir radikal saldırısı altındaydı. Mao, anlaşılmaz ve alaycı bir tutumla onun kaderine hükmediyordu. Ne var ki, bu kez çok önemli bir farklılık vardı. 1966’da Mao’nun gücü yerindeydi ve Çin’i ebediyen değiştirecek muazzam bir ayaklanmanın beyniydi. 1976’da Mao ölüyordu.

Başkan’ın zihni açıldı. Fakat yardım görmeden ayakta duramıyordu; sağ tarafı inmeliydi ve zor konuşuyordu.

Onu şubat ayında ziyaret eden Nixon, “Onu görmek acı verici,” diye yazdı. Mao’nun konuşması, “Bir dizi tek heceli homurtular ve iniltiler”den ibaretti. Çang Yufeng dudak hareketlerini okumayı öğrenmişti. Ancak bu yöntemin işe yaramadığı daha kötü günler de geldi. Mao ona aktarabilmek için düşüncelerini bir not defterine yazıyordu. Çang Yufeng daha sonra son Çin Yeni Yılı’nı onunla birlikte nasıl kutladıklarını şöyle yazdı:

Ziyaretçi yoktu, aile üyeleri de yoktu. Başkan Mao son Bahar Festivali’ni ona hizmet edenlerle birlikte geçirdi. Yılbaşı yemeğini ona kaşıkla yedirdim, çünkü artık ellerini kullanamıyordu. Ağzını açmakta ve yutmakta bile zorluk çekiyordu. Yataktan çıkıp çalışma odasındaki divana geçmesine yardım ettim. Uzun süre başı divanın kolluğunda hiç konuşmadan uzandı... Ansızın uzaktan gelen havai fişek sesleri duyduk. Mao yavaş, kısık bir sesle kendisi için de birkaç tane patlatılmasını istedi... Avludan gelen fişek seslerini işittiğinde, yaşlı ve bitkin yüzünde solgun bir tebessüm belirdi.

Mao’nun birkaç ay içinde öleceğini anlayan Deng sağlam durmaya karar verdi. 1966 sonbaharında hatalarını kabul etmiş ve kapsamlı bir özeleştiri yapmıştı. Bu kez kendisini suçlayanları küçümsediğini belli ediyordu. Mart’ta onu eleştirmek için toplanan bir politbüro toplantısında, işitme cihazını kulağından çekip çıkardı ve yanıt vermeyi reddetti. Söylenenleri işitemediğini söylüyordu.

Yenişememe durumu, sonunda Mao’nun daima tarihi ileriye götüren gerçek kahramanlar olarak gördüğü, fakat arzularını genellikle görmezden geldiği insanlar, yani halk tarafından bozuldu. Onlar artık Kültür Devrimi’nden önceki insanlar değillerdi. Sürekli “isyan” ve “akıntıya karşı durma” telkinleri, daha önceki Çinli kuşakların ayrılmaz bir

özelliği olan otoriteye körü körüne inanç geleneğini zayıflatmayı nihayet başarmıştı.

Zihni uyuşturan propaganda kampanyaları, verimsiz siyasal hareketler ve okunmaz gazeteler döneminde, Çu Enlay pek çok kişi için özgün bir halk kahramanı olmuş, rejim tarafından dayatılmadığı ve kendi erdemleriyle yüreklerde yer ettiği için halk onu bağrına basmıştı. 1976 baharında Çin'de onun cenazesine basında fazla yer verilmediği ve resmi anma töreni çok kısa tutulduğu için yaygın bir öfke vardı. Sonuç kendiliğinden bir hareket oldu. Bu hareket martın sonunda Çingming'de Çu'nun anısına düzenlenen bir törenle ve nisan başlarına rastlayan Ölüler Festivali'yle başladı. Radikaller bir önlem olarak onun yakıldığı mezarlığın kapatılmasını emrettiler ve anma faaliyetlerini resmi düzeyde engellemeye çalıştılar.

Şanghay'da çıkan *Venhuybao* gazetesinde Çang Çunçia'nun talimatıyla ön sayfada yayımlanan bir makale bu kuru otları tutuşturan alevi yaktı. Makale, üstü kapalı biçimde Çu'yu bir kapitalist yolcu olmakla suçluyordu.

Bunun üzerine, Nanking'in de aralarında bulunduğu Yangtze Vadisi kentlerinde gösteriler başladı. Yüzlerce öğrenci Çang Çunçiao'ya saldıran ve Çiang Çing'e inat Mao'nun ilk karısı Yang Kayhuy'u öven sloganlar atıyorlardı. Olaylar gizlendi ve sorumluları "karşıdevrimci restorasyon"la suçlandılar. Resmi basının olaylardan söz etmesi yasaklandı. Ancak öğrenciler sloganları tren vagonlarına ve uzun mesafe seyahat eden otobüslerin üzerine yazmışlardı. 31 Mart günü, yapılan eylemlerin haberi Pekin'e ulaştı. O sırada resmi olmayan anma törenleri Tienanmen Meydanı'nda sürüyordu. Övgüler ve şiirler o andan itibaren giderek düşmanca olmaya, sadece "çılgın imparatoriçe" Çiang Çing'e değil, onunla işbirliği yapan "kurtlar ve çakallar"a ve bizzat Mao'ya yönelik saldırılara dönüşmeye başladı. Kent yetkilileri çelenk bırakılmasını yasakladılar. Kimse aldırmadı. 4 Nisan pazar günü, Çingming Festivali devam ederken Çu'nun anısına bırakılan çelenkler Halk Kahramanları Anıtı'nın kaidesini tamamen kaplayarak metrelerce yükseldi. Akşama kadar meydanı iki milyon kişinin ziyaret ettiği tahmin ediliyordu.

Akşam saatlerinde politbüro toplandı. Deng katılmadı. Birlikte hareket ettiği belli başlı kişiler, Ye Kianying, Li Siannian ve Guangçou Askeri Komutanı Su Şiyou da ortalıkta görünmediler. Pekin Belediye Başkanı Vu De'nin de aralarında bulunduğu çeşitli konuşmacılar, Deng'i huzursuzluk çıkarmakla suçladılar. Bu doğru değildi. Mao'nun sağlığının iyice bozulmasıyla birlikte Çu'ya ve izlediği siyasetlere verilen ani halk desteğinin devamına izin verilmesi halinde, Deng'in konumunun muazzam ölçülerde güçleneceği anlaşılmıştı. Orada bulunanların hiçbiri bunu istemiyordu.

Bu durumda toplantı gösterilerin "gerici" olduğu ve çelenklerin toplanması gerektiği sonucuna vardı. Mao'ya bilgi verildi ve onayı alınarak gece yarısından sonra meydan temizlendi.

Ertesi sabahın erken saatlerinde, öfkeli ama sessiz bir isyan halinde ve sayıları on bin-

leri bulan bir kalabalık Büyük Halk Salonu'nun dışında toplandı çelenklerin iade edilmesini istedi. Gün boyunca öfke giderek arttı. Bir polis aracı ters çevrildi, birkaç jeep ve başka araçlar ateşe verildi. Polisin komuta merkezi olarak kullandığı bir bina yakıldı. Saat 18.30'da Vu De hoparlörlerle duyurulan bir konuşma yaparak göstericilerden dağılmalarını istedi. Çoğu dağıldı. Ancak yaklaşık bin kişiden oluşan kararlı bir grup meydana kaldı. Üç saat sonra meydan ansızın projektörlerle aydınlatıldı ve hoparlörlerden askeri marşlar yayımlanırken polis ve askerler harekete geçtiler. Birkaç yüz kişi tutuklandı.

O gece politbüro tekrar toplandı ve "karşı devrimci bir olay"ın gerçekleştiğini ve Deng Siao-ping'in bu olaydan sorumlu olduğunu saptadı.

İki gün sonra Mao kararını bildirdi.

İsyan "gerici bir olay" olarak mahkûm edildi. Deng bütün görevlerinden alındı, ancak "nasıl davranacağını görmek için" parti üyeliğini sürdürmesine izin verildi. Mao'nun günün birinde onun tekrar olumlu bir rol oynayabileceği umudunu tamamen kaybetmediği anlaşıyordu. Deng bu gelişmeler üzerine gizlice Pekin'den ayrılarak saklanmak üzere Kanton'a gitti. Radikallerin onu bulmak için gösterdikleri yoğun çabalara rağmen, Su Şiyou'nun koruması altında sonbahara kadar orada kaldı.

Fakat en önemli karar Hua Guofeng'in Başbakan olarak onaylanması ve partinin Birinci Başkan Yardımcılığı'na atanmasıydı. Mao sonunda kararını vermişti. Hua onun ardıl olarak seçtiği dördüncü ve sonuncu kişi olacaktı.

Üç hafta sonra, 30 Nisan 1976'da, Başkan altı karakterden oluşan sözler çiziktirerek yeni düzenlemeyi kutsadı. Hua'nın daha sonra meşruluğunu kanıtlamak için tekrarlayacağı sözler şöyleydi: "*Ni ban'şi, vo fansin* (Senin göreve gelmen, beni rahatlatı.)"

Sonraki dört ay ölümü beklemekle geçti.

12 Mayıs günü, Singapur Başbakanı Lee Kuan Yev'le kısa bir görüşmenin ardından Mao küçük bir kalp krizi geçirdi. Krizi atlattı ve iki hafta sonra Pakistan Başbakanı Zül-fikâr Ali Butto'yu birkaç dakikalığına kabul etti. Ancak çok bitkin görünüyordu; yüzü ifadesiz, gözleri yarı kapalıydı. Yabancı ülke liderleriyle artık toplantı yapmamaya karar verdi. Haziran ayının sonunda bir kalp krizi daha geçirdi. Bu seferki daha ağırdı. 6 Temmuz günü Çu De seksen dokuz yaşında öldü. Üç hafta sonra Tangsan'da büyük bir deprem oldu, çeyrek milyon insan yok olup gitti. Pekin de sallandı. Mao, Krizantem Koku lu Çalışma Odası'ndan Congnanhay'ın içinde bulunan ve depreme dayanıklı olduğu söylenen daha modern bir binadaki hasta yatağına nakledildi.

O yaz, muhtemelen haziran ayında bir gün, Hua, Çiang Çing ve birkaç politbüro üyesini yatağının çevresine topladı. Onlara son bir vasiyet olarak şunları söyledi:

Hayatım boyunca iki şey yaptım. Birincisi, Çan Kay-şek'le on yıllarca savaşmış

ve onu birkaç küçük adaya sürmüş olmamdır... Savaşarak Pekin'e ve nihayet Yasak Şehir'e ulaştık. Bunların başarı olduğunu kabul etmeyen fazla insan yoktur... Yaptığım ikinci şeyin ne olduğunu hepiniz biliyorsunuz. Bu, Kültür Devrimi'ni başlatmaktır. Bunu artık pek az kişi destekliyor ve pek çok kişi karşı çıkıyor. Ancak bu mesele henüz sona ermiş değildir. Gelecek kuşaklara emanet edilmesi gereken bir mirastır bu. Nasıl emanet edilmelidir? Barış içinde olmazsa, kargaşayla. Eğer uygun biçimde emanet edilmezse, kan dökülecektir. Ne yapacağınızı ancak Tanrı bilir.

Hayatı sona ermek üzereyken Mao'nun Kültür Devrimi mirasının kendisinden sonra devam edeceğine dair hayalleri vardı. Bunu bütün kalbiyle umut ediyordu. Ancak son ana kadar berraklığını koruyan zihni, ona birkaç şey kurtarılsa bile, benimsediği vizyonun esasının kendisiyle birlikte yok olup gideceğini söylüyordu.

Çiang Çing, kibir ve budalalığıyla, bunun gerçekleşmesine yardımcı oldu.

Mao radikallerin elini güçlendirmişti. Onların başlıca rakibi Deng Siaoping görevinden alınmıştı. Deng'in, hâlâ savunma bakanı olan müttefiki Ye Kianying Askeri Komisyon üzerindeki denetimini her gün biraz daha kaybediyordu. Hua ile radikaller arasında eski muhafızlara karşı geçici bir anlaşma yapmalarını sağlayacak kadar çıkar birliği vardı.

Ancak kendilerini çok güçlü ve önemli görerek şişinen Çiang Çing ve Çang Çunçiao taktik bir ittifakla ilgilenmediler. Çiang, kendisini parti başkanı, iki bin yıl önce Han hanedanının kurucusu Liu Bang'ın yerine geçen İmparatoriçe Lu gibi, Mao'nun yerine geçecek bir Kızıl İmparatoriçe olarak görüyordu. Çang, onun başbakanı, Vang Hongven ise devlet başkanı olacaktı. "Malenkov tarzında kibar bir beyefendi" diyerek küçümsediği Hua, bu planların önünde bir engel oluşturunuyordu. Mao'nun onu denetlemek şöyle dursun, ne yaptığını bile fark edemeyecek kadar hasta olduğu yaz ayları boyunca Çiang Çing durmaksızın Hua Guofeng'i yıpratmaya çalıştı.

Bu hareket Hua'nın kendini muhaliflerinin kollarına atmasına yol açtı. Temmuzda Çiang Çing'in bir devlet konseyi planlama toplantısında ona saldırmasından sonra, önderlerin güvenliğinden sorumlu olan Merkez Muhafız Alayı Komutanı Cang Dongsing'le ondan nasıl kurtulabileceğini tartıştı. Ye Kianying, Mareşal Nie Rongçen ve bir grup kıdemli generalle aynı konuyu görüştü.

Birbirinden bağımsız olarak aynı sonuca vardılar. Mao hayatta olduğu sürece hiçbir şey yapılamazdı.

2 Eylül günü Başkan şiddetli bir kalp krizi daha geçirdi. 8 Eylül akşamı politbüro üyeleri tek sıra halinde yavaş adımlarla Mao'nun yatağının önünden geçtiler. Ye Kianying tam odadan çıkmak üzereyken, Çang Yufeng onu geri çağırdı. Mao'nun gözleri açıldı ve

konuşmaya çalışıyordu. Fakat sadece bir hırıltı işitildi. Üç saat geçti. Gece yarısından biraz sonra, 9 Eylöl gölünün ilk saatlerinde o buyurgan irade sölndöl. Kalp atışlarını gösteren ekranda düz bir çizgi belirdi. Artık her şey bitmişti.

Son Söz

Haber Pekin Radyosu tarafından verildiğinde, büyük bir acı değil, şok ve endişe yarattı. Çu Enlay'ın ölümünün yol açtığı duygusal patlama yaşanmadı. Bir devin yok oluşu hiç kimsede kişisel bir kayıp duygusuna neden olmadı.

Ne var ki tarih kendisine yüklenen görevi tam olarak yerine getirmemişti. Mao'nun yaptıkları yarım kaldı.

6 Ekim çarşamba gecesi, Mao'nun ölümünden tam olarak dört hafta sonra Hua Guofeng, politbüro toplantısı için Vang Hongven, Çang Çunçiao ve Yao Venyuan'ı Büyük Halk Salonu'na çağırdı.

İlk gelen Vang oldu; Hua ve Ye Kianying onu bekliyorlardı. İçeri girdiğinde, Vang Dongsing'in Merkez Muhafız Alay'ından dört asker bir paravanın arkasından fırlayıp onu kısı kıvrak yakaladılar. Hua kısa bir duyuru okudu: "Parti önderliğini gasp etmek ve iktidarı ele geçirmek için boş bir çaba göstererek... Partiye ve sosyalist ittifaka karşı faaliyetlerde bulundunuz. Ağır bir suç işlediniz. Merkez, sorgulanmak üzere gözetim altına alınmanıza karar verdi." Çang Çunçiao ile Yao Venyuan da aynı şekilde gözetim altına alındılar. Bir saat sonra Çiang Çing de Mao'nun ölümünden kısa süre önce ekibiyle birlikte taşındığı Çongnanhay'da tutuklandı. Halk arasında Çiang Çing götürülürken hizmetçilerinden birinin ona tükürdüğü söylentisi yayıldı.

Bu dört kişinin hiçbiri direnme girişiminde bulunmadı. Tutuklanmalarından sonra hiçbir karışıklık olmadı. Mao'nun büyük deneyimi, ölümünün üzerinden daha bir ay bile geçmeden sona erdi.

Mao'nun 1960'ların başında, Liu Şaoçi'den kuşkulı olmaya başladığı sırada sık sık aklına gelen ve onu tedirgin eden bir olasılıktı bu. Fakat o sırada, önünde ne tür engeller olursa olsun, komünizmin nihai zaferinin kaçınılmaz olduğuna hâlâ inanıyordu. "Çocuklarımızın kuşağı revizyonizme sapsa," demişti Merkez Komitesi'ne, "işmen sosyalist olmaya devam etseler bile, aslında bu kapitalizmdir ve torunlarımız kesinlikle isyan ederek ayaklanacaklar ve babalarını devireceklerdir, çünkü [aksi taktirde] kitleler tatmin ol-

mayacaklardır.” Dört yıl sonra, 1966’da umudu biraz azalmıştı. Ölümünden sonra sağcılarının iktidara gelmeleri halinde, rejimlerinin “büyük olasılıkla” kısa ömürlü olacağını yazdı. “Sağcılar bir süre benim sözlerimi kullanarak hâkim olacaklar, ama solcular da onları devirmek için benim sözlerimi kullanabilirler.” Son yıllarında bu güven de sessizce kayboldu.

Bir düzeyde Mao’nun ileri görüşlülüğü olağanüstüydü. Ölümünden sonra iki yıl kadar, Hua ve Vang Dongsing’in önderliğindeki Kültür Devrimi vârislerinin Başkan’ın ideolojik mirasının denetimini kazanmak ve hareketin eski muhafız kurbanlarının çabalarını boşa çıkarmak için Mao’nun yazılarını kullandıkları tam bir “sözcükler savaşı” oldu. Hua’nın, itibarının iadesini geciktirdiği ama önleyemediği Deng, “ismen sosyalist” olmakla birlikte diğer bütün bakımlardan kapitalist olan bir rejim kurdu. Mao, Deng Siao-ping konusunda haklı çıkmıştı: O sırada açıkça görülemediyse de, o başından beri bir “kapitalist yolcu” idi. Görüşlerini uygulayacak konuma geldiği anda Mao’nun inşa ettiği sosyalist sistemi sökmeye ve onun yerine bir burjuva diktatörlüğünü geçirmeye başladı. Aslında Komünist Parti içinde bir burjuva sınıfı vardı ve ülke gerçekten de “siyasal rengini değiştirmek” yoluna girdi.

Mao’nun yanıldığı tek konu, kitlelerin tepkisiydi. Çin halkının ezici çoğunluğu, kapitalizme isyan etmek şöyle dursun, Deng’in yeni siyasetlerine gizlenmeyen bir hoşnutlukla tepki gösterdi.

Aşağılayıcı anlamını kaybeden “kapitalist yol” sözü Çin için refahın önce, ideolojinin ise daha sonra geldiğini gösteriyordu. Sonuç, görülmemiş bir iktisadi kalkınma hamlesi oldu. Bu hamle, cep telefonundan Porche marka arabalara kadar çeşitli özlemleri ve hayat tarzlarıyla giderek Hong Kong, Singapur ve Tayvan’daki benzerlerinden ayırt edilemeyen bir meslek sahipleri ve işadamları eliti yarattı. Azar azar yeni bir servet oluştu ve yeni fırsatlarla birlikte eşitsizliklere yol açtı. Rüşvet ve suç oranları büyük bir hızla, uyuşturucu kullanımı, AIDS ve fahişelikle birlikte arttı. Şaşılacak kadar kısa bir süre içinde Çin normal ülkelerde görülen sorunların çoğuna, pek çok keyif ve özgürlükle birlikte sahip oldu.

Deng Siao-ping Batılı liberallerin yanılsamalarına bir son vererek Tienanmen Meydanı’ndaki öğrencilerin yüzlercesinin katledilmesini emredebiliyordu, ancak onun yönetimini daha önce yaşadıkları akılsız terörle kıyaslayan Çinlilerin, yaptıkları tercih konusunda hiçbir kuşkuları yoktu.

Siyasal mücadelelerde kaybedenler artık tamamen unutulmuş ortadan kaybolmuyorlardı. Hua ve Vang Dongsing, Deng’in dönüşüne karşı çıkmalarına rağmen, onurlarını koruyarak emekliye ayrıldılar. Chiang Çing 1995’te hapisanede intihar etti. Ancak yakın işbirlikçisi Yao Venyuan on beş yıl süren cezasını çektikten sonra serbest bırakıldı ve Şanghay’daki eski evine dönmesine izin verildi. Çen Boda’ya ve diğer Kültür Devrimi ün-

lülerine, bu arada aşırı solcu “16 Mayıs” grubunun sözde önderlerine de aynı şekilde davranıldı. Çin bir demokrasi olmamıştı. Ama artık daha neşeli, daha hoşgörülü bir yerdi. Mao zamanında en küçük özgürlükleri bile boğan korku perdesi kaldırılmıştı.

Bu koşullarda, Mao'nun yaptığı pek çok şey tersine çevrilir ve üstü kapalı biçimde lanetlenirken, ardıllarının onun tarihsel rolü hakkında bir yargıda bulunmaları kolay olmadı. Bir yıldan fazla süren bir tartışmanın ardından ÇKP Merkez Komitesi, Kültür Devrimi sırasında yapılan “ağır hatalar”a rağmen, Mao'nun “meziyetlerinin esas, hatalarının ise tali” olduğu sonucuna vardı. Mao'ya bir zamanlar kendisinin Stalin'e uyguladığı kurallı uyguladılar: Onun hataları yedide üç oranındaydı. Çen Yun, iki yıl önce çalışma arkadaşlarına daha dokunaklı sözlerle şöyle demişti: “Mao 1956'da ölmüş olsaydı, kazanımları ölümsüz olurdu. 1966'da ölseydi gene büyük bir adam olarak anılırdı. Ama ne yazık ki, 1976'da öldü. Ne diyebiliriz?” Bununla birlikte, “yedide üç” formülü, partinin ihtiyaçlarına uygundu; Deng'in ve eski muhafızların, Mao'nun hoşlanmadıkları siyasetlerini Komünist Parti'nin meşruluğuna meydan okunmasına yol açmadan reddetmelerini sağladı.

Çin o zamandan beri bu değerlendirmeye kilitlenmiştir. ÇKP, ideolojisini terk etmiş olmasına rağmen, kurucusunun yarattığı efsaneyi inkâr etme lüksünü göze alamadı.

Siyasal kısıtlamalar bir yana, Çin'i ortaçağın uyuşukluğundan kurtaran ve onu modern bir ulus olmaya zorlayan o ezici kuvveti değerlendirmek muazzam bir görevdir.

Mao'nun büyük çağdaşlarının, Roosevelt, Churchill ve de Gaulle'ün kazanımları kendi akranlarının kazanımlarıyla ölçülür. Stalin bile Lenin'in başarılarını temel almıştır. Mao'nun hayatı çok daha geniş bir tuvali kaplamaktadır. Avrupa'nın tamamı kadar geniş bir alanda yaşayan ve insanlığın neredeyse dörtte birini oluşturan bir halkın tartışmasız önderiydi. Çin tarihinin Batı'nın yüzyıllar boyunca gerçekleştirdiği değişimleri tek bir kuşağın hayat süresine sıkıştırmak zorunda kaldığı bir çağda, ancak en dehşet verici Çin imparatorlarının kullanabildikleri yetkilere sahip oldu. Mao'nun hayat süresi içinde Çin, büyük bir sıçramayla, yarı sömürge bir ülkeden bir Büyük Güç'e; bin yıllık bir otarşiden sosyalist bir devlete; emperyalist yağmanın umutsuz bir kurbanından, Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi Daimi Üyesi'ne; hidrojen bombalarına, casus uydulara ve kıtalara-rası balistik füzelere sahip bir ülkeye dönüştü.

Mao olağanüstü bir yetenekler bileşimine sahipti: Geniş ufuklu bir devlet adamı, dahi bir siyasal ve askeri strateji, filozof ve şairdi. Yabancılar bunu pek önemsememişlerdir. Tang hanedanı şairlerinin büyük çevirmeni Arthur Waley, anılmaya değer bir yergide bulunarak Mao'nun şiirleri için, “Hitlerin resimleri kadar kötü değil, fakat Churchill'in resimleri kadar da iyi değil” demiştir. Bir başka Batılı sanat tarihçisinin kanaatlerine gö-

re, Mao'nun kaligrafisi, "çarpıcı biçimde özgün, abartılı değilse de göze çarpmak kadar benlikçi ... formel fırça disiplininin tamamen dışında" olmakla birlikte, "özünde anlaşılmaz" idi. Çinli bilgilerin çoğu bu konuda anlayamazlar. Mao'nun şiirleri, tıpkı fırça çalışmalarını gibi, çağının ızdırıplı, huzursuz ruhunu yakalıyordu.

Mao, bütün bu yeteneklere, ince bir zekâyı, inatçı bir zihni, insanları derinden etkileyen bir karizmayı ve şeytani bir aklı eklemişti.

Lin Piao'nun oğlunun kaleme aldığı acı sözler ("Bugün kişileri ikna etmek için tatlı diller dökerek ballı konuşmalar yapıyor ve ertesi gün onları uydurma suçlarla ölüme gönderiyor") bilinçsiz de olsa, Çin'in kurucu imparatorlarının en büyüğü olan Çin Şihuangdi'nin danışmanlarından birinin iki bin yıl önceki şu yargısını yansıtıyordu. "Çin'in Kralı bir yırtıcı kuş[u andırıyor]... Onda hiç yardımseverlik yok ve bir kaplan ya da kurt yüreğine sahip. Zorluklarla karşılaştığı zaman, hemen alçakgönüllü birine dönüşüyor. Fakat hedefine ulaştığı zaman, insanları bir çırpıda parçalayıp yutuyor. İmparatorlukla ilgili hırslarını gerçekleştirirse, bütün insanlar onun kölesi olacaklar."

Mao hanedan tarihlerinin derslerini özümlemişti. İnsanlar onun karşısında yer aldıklarında, bütün emperyal öncelleri arasında kendi davranışlarını kıyaslamak için, bütün Çin tarihinin en korkulan ve bir sert yönetim örneği olarak kendisine sövülen kişiyi, Çin'in Birinci İmparatoru'nu seçmesi tesadüf değildi. Bir keresinde, bir grup entelektüele, "Bizi Çin Şihuangdi gibi davranmakla suçluyorsunuz," demişti. "Yanılıyorsunuz. Biz onun yüz kat ötesindeyiz. Bizi onun despotluğunu taklit ettiğimiz için azarladığınız zaman, bunu seve seve kabul ederiz! Sizin hatanız bunu yeterince söylememiş olmanızdı."

Muhafiflerinin ya da sadece siyasal hedeflerini kabul etmeyenlerin öldürülmesi Mao için daha kapsamlı siyasal kampanyaların kaçınılmaz bir malzemesi, aslında bir zorunluluktur.

Onların fiziksel tasfiyesi için doğrudan emir verdiği durumlar nadiren yaşandı.* Ancak onun yönetimi tarihteki herhangi bir liderin yönetiminden daha fazla kendi halkının ölümüne sebep oldu.

Toprak reformunun ve Mao'nun bizzat başlattığı, en önemlileri, "karşıdevrimcileri ezme kampanyası"; "Üç Hayır"; "Beş Hayır"; Sağcılığa Karşı kampanya; "Sağ oportünizm"e karşı hareket; "Sağ oportünizm"e karşı kampanya; Sosyalist Eğitim Hareketi; Kültür Devrimi; "16 Mayıs" unsurlarına karşı kampanya; ve "sınıf saflarını temizleme" kampanyası olan çeşitli siyasal kampanyaların kurbanları İkinci Dünya Savaşı'nda ölenler kaddı.

* Mao'nun muhalif olduğu düşünülen kişilerin yakalanmalarına ve idam edilmelerine doğrudan müdahalesi 1930-31'den itibaren başlayan Kiangsi üs bölgesiyle sınırlı kaldı. Yenian Düzeltme Kampanyası sırasında "hiçbir kadro öldürülmeyecek" talimatını verdi, fakat pratikte Kang Şeng'in parti muhaliflerini intihara sürüklemesine izin verdi. Bu örüntü Halk Cumhuriyeti'ne önderlik ettiği sürece tekrarlandı.

Bir kıyaslama yapmak gerekirse, Stalin'in kulakları tasfiyesi ve Rus entelijansiyasını çalışma kamplarında yok etmesi sırasında ölenlerin sayısı 12-15 milyon kadardı; Hitler'in Yahudi soykırımı bunun yarısı kadar cana mal oldu.

Ne var ki bu benzerlikler, ikna edici olmakla birlikte, önemli bir noktada güvenilir değildir. Stalin yoluna çıkan herkesi kasten ve fiziksel olarak yok etti. Büyük Temizlik sırasında Molotov'la birlikte tutuklanacak ve idam edilecek binlerce yüksek görevlinin ismini içeren NKVD listelerini kişisel olarak imzaladı. Hitler'in "nihai çözüm"ü, onun yeni Aryan dünya düzenini genetik soyuyla kirleten bütün bir ırksal grubu, Yahudileri, gaz odalarında yok etmek için tasarlandı.

Mao'nun siyasetlerinin öldürdüğü insanların büyük çoğunluğu kıtlıktan kaynaklanan kasıtsız kayıplardı. Sayıları üç ya da dört milyonu bulan diğerleri, Mao'nun Çin'i dönüştürmek için verdiği destansı mücadelenin insani tortusuydu.

Bu Mao'nun kurbanları için kuru bir teselli olsa da, onun bizzat gösterdiği muazzam toplum mühendisliği çabasının neden olduğu korkunç sefaleti hiçbir şekilde küçültmedi. Fakat bu durum Mao'yu yirminci yüzyılın öteki zalimlerinden farklı bir kategoriye yerleştirir. Hukukta cinayet, kasıtsız öldürme, ihmal nedeniyle ölüme neden olma arasında önemli bir ayırımın yapılması gibi, siyasette de kendi halklarına büyük acılar yatan liderlerin güdülenme ve niyetleri bakımından farklı sorumluluk dereceleri vardır.

Stalin tebaasının ne yaptığını ya da ne yapabileceğini; Hitler onların kim olduklarını umursuyordu. Mao ise onların ne düşündüklerini umursuyordu.

Çin'in toprak ağaları bir sınıf olarak tasfiye edildi (ve süreç içinde çoğu öldürüldü); ancak onlar Almanya'daki Yahudiler gibi, bir halk olarak yok edilmediler. İzlediği siyasetler milyonlarca insanın ölümüne neden olduysa da, Mao, düşünce reformunun faydasına ve kurtuluş imkânına olan inancını asla bütünüyle kaybetmedi. "İnsan kafası soğana benzemez," diyordu. "Yeniden büyümezler."

Bunca kan ve acı karşılığında kazanılan neydi?

Mao'nun iki büyük başarısının Çan Kay-şek'e karşı kazandığı zafer ve Kültür Devrimi'ni başlatması olduğuna dair kendi yargısı, niyeti bu olmadığı halde kısmi bir yanıt sağlar. Bir, yüz yıl süren bir bölünmüşlüğün ardından Çin'i yeniden birleştirdi ve onun egemenliğini sağladı; diğeri, Çin halkına, onun gelecek kuşaklarına bağımsızlık kazandıracak şekilde aşırı dozda bir ideolojik ateş verdi. Mao'nun trajedisi ve ihtişamı sonuna kadar kendi devrimci düşlerinin esiri olmasıydı. Konfüçyüs'ün uyumu, vasatın doktrini ni öğrettiği yerde, Mao sonunda ne kendisinin ne de Çin halkının kurtulabileceği bir kafes haline gelene kadar sonsuz sınıf mücadelesini övdü. O, Çin'i Konfüçyüsçü geçmişinin deli gömleğinden çıkararak özgürleştirdi. Ancak vaat ettiği parlak kızıl gelecek, acıların çekildiği verimsiz bir arafa, cennet ile cehennem arasında bir yere dönüştü.

On dokuzuncu yüzyıl reformcuları Batı'yla yaşanan çatışmaya tepki göstererek, ilk

kez Çin sisteminin geçen iki yüzyıl içinde hareketsiz biçimde dondurulduğu inancına meydan okudukları zaman, Mao'nun doğduğu sırada başlayan bir ulusal uyanış süreci böylece zirveye ulaştı.

Mao'dan sonra yeni bir imparator çıkmadı. Onu, herhangi bir başka ülkedekinden daha iyi ya da daha kötü olmayan yanılabilir önderler izledi. Körü körüne inanç ve ideoloji, öldü. İnsanlar kendi başlarına düşünmeye başladılar. Eski dünya paramparça olmuştu; yenisinin kurulması bekleniyordu. Bir yüzyıl süren karışıklıklardan sonra Çin yeni bir başlangıç yapmaya hazırды.

Devrim özenle yeniyi kurmaktan çok eskiyi parçalamak için uğraştı. Mao'nun mirası daha dar ufuklu, daha pratik adamların kendisinin asla başaramayacağı parlak bir geleceği inşa etmeleri için yolu açtı.

Çin tarihinde daha önce iki kez radikal baskı yönetimleri uzun barış ve refah dönemlerini başlatmıştır. Birinci İmparator Çin, İ.Ö üçüncü yüzyılda feodal prenslikleri birleştirdi, ancak hanedanı sadece on beş yıl sürdü. Bu dönem Çin antikitesinin yüzyıllarca süren ilk Altın Çağ'ını yaratan Han hanedanının yolunu açtı. İ.S altıncı yüzyılda ve yedinci yüzyılın başlarında Altı Hanedan ve Üç Krallık olarak bilinen bir bölünme ve istikrarsızlık döneminin ardından, Çin'i yeniden birleştiren Suy kırk dokuz yıl hüküm sürdü. Ardından gelen ve ikinci Altın Çağ'ı yaratan Tang hanedanı ise üç yüzyıl sürdü.

Mao, sadece yirmi yedi yıl hüküm sürdü. Geçmiş, onun inandığı gibi, aslında şimdi ki zamanın bir aynası ise, yirmibirinci yüzyıl, Maoist diktatörlüğün yolunu açacağı Çin altın çağının başlangıcını belirleyecek midir?

Yoksa onun kaderi, Çin tarihi boyunca sadece bir avuç insanın başarabildiği ölçüde temel, ama arkası gelmeyen bir değişimi gerçekleştiren, kusurlu bir dev olarak hatırlanmak mı olacak?

Aralık 1993'te, Mao'nun yüzüncü doğum gününü kutlamak için yeni kapitalist Pekin'in iş semtindeki Maxim'de özel bir gece partisi düzenlendi. Maxim, ağır *belle époque* tarzında ahşap kaplamaları, *rococo* tarzı yemek takımları, kadife perdeleri ve fiyatlarıyla Paris'teki Rue Royale restoranının tıpkısıydı. İki yüz davetli, kentin paralı aristokrasisinin bir kesitini yansıtıyordu: siyah takım elbiseli, gömleklerinin manşetlerinde gösterişli biçimde yabancı etiketler olan, bilekleri som altın saatli işadamları; Çin'in yeni sinema endüstrisinin yıldızları; saçları kuaför elinden çıkmış aktrisler; boylu poslu mankenler. Aralarında Mao'ya benzeyen, komünistlerin iktidar mücadelesini anlatan ve bütün yapılanları göklere çıkaran bir televizyon dizisinde başkahramanı oynayan Gu Yue adında bir adam vardı. O gece doğru bir nostalji ve ironi havası yaratmak için seçilen resmi eğlence, Çiang Çing'in kasvetli devrimci operalarından biriydi. Gösteri sona erince, Gu ve altı arkadaşı şampanya ve konyakla iyice çakırkeyif bir halde sahneye çıktılar ve eski Kızıl Muhafız marşı, "Mao Zedung düşüncesi yolumuzu aydınlatıyor"u hep birlikte

söylemeye başladılar. Bu arada körler gibi birbirlerine çarparak komiklik yapıyorlardı. Seyirciler kendilerinden geçtiler. Bir zamanlar saygıyla önünde eğildikleri önder, şimdi onları kahkahalara boğuyordu.

Bazıları da Mao'yu bir ikon haline getirdiler. Taksi şoförleri onun resmini, tıpkı bir Buda imgesi gibi, bir tespihin üzerinde sallanacak şekilde arabalarının ön camına astılar. Başkan'ın yönetimi altında yaşamının nasıl bir şey olduğunu hatırlayamayacak kadar genç olan ve en son modanın gereklerini yerine getiren, pop müzik hayranı gençler kendi aralarında Mao rozetleri ve hediyelik eşya alışverişi yaptılar. Pop şarkıcıları onun şiirlerini gülünçleştirdiler; ressamlar tekrar tekrar onun resimlerini yaptılar; tasarımcılar onu giysilerden yorganlara kadar her yere yerleştirdiler.

Kırsal kesimde Mao'nun pürüzsüz ve sırrına varılamaz yüzü, sayısız evin baş köşesindeki yerini korumaktadır. Hunan'da yerel köylü birlikleri Vutayşan üzerindeki Budist manastırından bir heykeltıraşa, iki yanında Çu Enlay ve Çu De olduğu halde Mao'yu temsil eden altı metre yüksekliğinde bir anıt yaptırdılar. Tapınak biçiminde inşa edilen anıt her gün on binlerce kişi tarafından ziyaret ediliyordu. Sonunda parti, "feodal boşançlar"ı teşvik edebileceği gerekçesiyle anıtın kapatılmasını emretti.

Çember tamamlanmıştı. Mao, isyanlarla dolu uzun hayatının başlangıcında, yüz yıl önceki çocukluk döneminin düşlerini dolduran tanrılar, halk kahramanları, haydutlar ve eşkıyalar anıtmezarında yerini almıştı.

Çin'de tarih yavaş akar. Mao'nun kendi ülkesinin geçmişindeki yerine ilişkin son hükmün verilebilmesi için hâlâ çok uzun bir yol var.

Kişiler

Mao Zedung (1893-1976).

1. evliliği = Bayan Luo (e. 1908)

2. evliliği = Yang Kayhuy (d. 1901, e. 1920-1930, ö. 1930)

Çocukları: Anying (1922-1951)

Ançing (1923-)

Anlong (1927-1931)

3. evliliği = He Zifen (d. 1909, e. 1928-1938, ö. 1984)

Çocukları: Siao Mao (1932- 1934'te kayboldu)

Li Min (1936 -)

[erkek bebek] (1939- 1940)

Bebeklik döneminde terk edilen iki çocuk (1929 ve 1935)

4. evliliği = Çiang Çing (d. 1914, e. 1938- 1976, ö. 1991)

Çocukları: Li Na (1940 -)

Bo Gu (1907-1946): "Geriye Dönen Öğrenciler" hizbinin Moskova'da eğitim görmüş üyesi; 1931'den 1935'e kadar fiilen Parti önderi. Zunyi konferansından sonra gözden düştü, ancak bir uçak kazasında ölene kadar MYK üyeliği devam etti.

Bo Yibo (1908-): Şansi'de gençlik önderi; Liu Şaoçi'yle yakın ilişkiler geliştirdi.

1949'dan sonra ekonomi alanında bir dizi üst düzey görevde bulundu.

Cay Heslen (1895-1931): Çangşa'daki Birinci Normal Okul'da Mao'nun en yakın arkadaşlarından biri. Yeni Halkın Araştırma Derneği'nin kurucu üyesi. 1923-1927 arası Merkez Büro (daha sonra Politbüro) üyesi; daha sonra ÇKP Kuzey Çin Bürosu Sekreteri. Hong Kong'da İngiliz polisi tarafından tutuklandı ve Kanton'daki milliyetçi yetkililere teslim edildikten sonra idam edildi.

Çen Boda (1904-1989): Yenan'da Mao'nun siyasal sekreteri; daha sonra Başkan'ın özel çevresinde, önemli bir konumda yer aldı. Mayıs 1966'dan itibaren Kültür Devrimi Grubu'nun başkanı; Dokuzuncu Kongre sırasında önderlik hiyerarşisinin dördüncü sırasında yer aldı. 1970'de tasfiye edildi. 1981'de siyasal suçlar işlediği gerekçesiyle on sekiz yıl hapse mahkûm edildi; sağlığı bozulduğu için erken tahliye edildi.

Çen Dusi (1879-1942): 1919'da Dört Mayıs Hareketi'ni hazırlayan Yeni Gençlik dergisinin kurucusu, radikal entelektüel. Çin komünist hareketinin iki kurucusundan biri (diğeri, Li Daçao). 1921-1927 arasında ÇKP Genel Sekreteri; daha sonra Trotskist bir muhalefet grubuna önderlik etti.

Çen Yi (1901-1972): Nançang Ayaklanması'na katıldı. Kinggangşan'da Mao'yla birlikteydi. 1955'te HKO'nun on mareşalinden biri oldu. Politbüro üyesi; 1958'den itibaren Dışişleri Bakanı. "Şubat Ters Akımı"na katıldı. Kültür Devrimi sırasında eleştirildi, ancak tasfiye edilmedi. Kanserden öldü.

Çen Yun (1905-1995): Şanghaylı matbaa işçisi. Zunyi'de yer aldı. 1934'den itibaren Politbüro üyesi. 1956'da iktisadi meselelerden tam sorumlu MK Başkan Yardımcısı oldu. Radikal ayaklanmalar sırasında sağlık nedenleriyle çekildi ve bu sayede Kültür Devrimi'ni zararsız atlattı. Mao'nun ölümünden sonra siyasete döndü.

Çan Kay-şek (1887-1975): Japonya'da eğitim görmüş ordu subayı. 1922'de Sun Yat-sen'in milliyetçilerine katıldı ve sonraki sekiz yıl boyunca, ulusal çapta zafer kazanmasını sağladığı Guomindang'a (GMD) önderlik etti. 1949'dan itibaren ölene kadar Tayvan'daki GMD rejiminin başında yer aldı.

Deng Siaoping (1904-1997): Zunyi'de bulundu. 1956'dan itibaren Genel Sekreter ve Politbüro Daimi Komitesi üyesi. Kültür Devrimi'nin başlarında, "yetkililer içinde kapitalist yolu tutan iki numaralı partili" olarak tasfiye edildi, fakat Parti üyeliğini korudu.

1973'te itibarı iade edildi; 1976'da yeniden tasfiye edildi; bir yıl sonra itibarı iade edildi ve 1978'den ölümüne kadar Çin'in en önemli önderi oldu.

Deng Zihuy (1896-1972): Ruykin'de Mao'yla birlikte oldu. 1950'lerin başında tarımın kolektifleştirilmesinden sorumluydu. 1956'dan sonra "sağ muhafazakâr" olarak tekrar tekrar eleştirildi, fakat Kültür Devrimi'ni tasfiye edilmeden atlattı.

Gao Gang (1905-1954):Kuzeybatı Çin ÇKP önderi. Önderlik hiyerarşisinde altıncı sırada yer aldı. 1953'te Liu Şaoçi'yi devirmek için yaptığı başarısız bir girişimin ardından tasfiye edildi; bir yıl sonra intihar etti.

He Long (1896-1969): Nançang ayaklanmasına katıldı. 1955'te on HKO mareşalinden biri oldu. Politbüro üyesi ve MK Askeri Komisyonu Başkan Yardımcısı. Kültür Devrimi'nin başlarında tasfiye edildi. Kasıtlı tıbbi ihmal nedeniyle öldü.

He Şuheng (1870-1935): Çangşa'daki Birinci Normal Okul'da Mao'nun öğretmenlerinden biri. Yeni Halkın Araştırma Derneği ve ÇKP kurucularından. Ruykin'de Mao'yla birlikte bulundu. Uzun Yürüyüş sırasında Kiangsi'de kaldı, yakalandı ve öldürüldü.

Hua Guofeng (1921 -): Mao'nun yerlisi olduğu Siangtan ilçesinin ÇKP Sekreteri. Kültür Devrimi'nden sonra Hunan Birinci Sekreterliği'ne atandı. Mao'nun ölümünden sonra Parti Başkanı oldu, ancak 1978 kışında Deng Siaoping'le girdiği iktidar mücadelesini kaybetti ve üç yıl sonra yarı emekli bir hayat sürmeye başladı.

Çiang Çing (1914-1991): Şanghaylı aktris. 1938'de Yenan'da Mao'yla evlendi. 1960'ların başında önemli bir siyasal rol oynadı. Kültür Devrimi sırasında Mao'nun eşi olarak önemli bir güç haline geldi. 1969'dan sonra Politbüro üyesi oldu; Mao'nun ölümünden dört hafta sonra hepsi tutuklanan solcu "Dörtlü Çete"nin başını çekti. İşlediği siyasal suçlar yüzünden 1981'de aldığı ölüm cezası ömür boyu hapse çevrildi. hapisane de intihar etti.

Kang Şeng (1898-1975): 1930'ların başında Şanghay'da ÇKP Güvenlik Şefi. Daha sonra Moskova'da istihbarat eğitimi gördü. 1935'ten itibaren Politbüro üyesi. Yenan'da ve Kültür Devrimi sırasında Mao'nun sopası. 1973'te MK Başkan Yardımcısı olarak hiyerarşide beşinci sırada yer aldı. Kanserden öldü. Ölümünden sonra siyasal suçları nedeniyle Partı'den ihraç edildi.

Li Lisan (1899-1967): 1917 yılında Çangşa'da öğrenciyken Mao'yla tanıştı; birbirinden hoşlanmadılar. 1928'den itibaren fiilen Parti önderi olan Li, Kiangsi'de Mao'nun gerilla stratejisine var gücüyle karşı çıktı. Kızıl Ordu'nun ulusal bir ayaklanmanın parçası olarak kentlere saldırmasını istiyordu. Stalin'in emriyle 1930 sonbaharında azledildi. Sonraki on beş yıl boyunca Rusya'da gönüllü sürgün olarak yaşadı. 1949'dan sonra önemsiz görevlere atandı; Kültür Devrimi sırasında intihar etti.

Li Veyhan (1896-1984): Yeni Halkın Araştırma Derneği üyesi. 1923'te Mao'nun yerine Hunan Parti Sekreteri oldu. 1927'de Politbüro'ya seçildi; daha sonra önemsiz görevlerde bulundu. Kültür Devrimi sırasında eleştirildi, ancak tasfiye edilmedi.

Li Siannian (1909-1992): Çang Guotao'nun Dördüncü Ordu'sunda Siyasal Komiser. 1950'lerin ortasından itibaren uzun süre Başbakan Yardımcısı ve Maliye Bakanı. Kültür Devrimi'ni zarar görmeden atlattı. Mao'nun ölümünden sonra Parti Başkan yardımcısı ve Devlet Başkanı oldu.

Lin Piao (1907-1971): Nançang Ayaklanması'na katıldı. Kinggangşan'da Mao'yla birlikteydi. Zunyi'de bulundu. 1956'dan itibaren Politbüro üyesi. 1958'de MK Başkan Yardımcısı, bir yıl sonra Savunma Bakanı. Parlak bir askeri stratej ve kronik hastalık hastası. 1960'larda abartılı Mao övgülerinin mimarı. 1966'da, Kültür Devrimi'nin başlangıcı sırasında, Mao'nun ardılı olması planlandı. Bu durum 1969 tarihli parti tüzüğünde onaylandı. 1970'de Mao'nun güvenini kaybetti. Bir yıl sonra SSCB'ye kaçarken bir uçak kazasında öldü.

Liu Şaoçi (1898-1969): Partili olarak 1949'dan önce genellikle kuzey ve orta Çin'de yeraltı faaliyetlerinde bulunan Moskova'da eğitim görmüş Hunanlı komünist. Zunyi'de bulundu. 1922'de Anyuan'da ve gene Yen'an'da Mao'yla birlikte çalıştı. Parti içinde ikinci sırada yer alıyor ve 1943'den itibaren Mao'nun ardılı olarak görülüyordu. 1959'da Devlet Başkanı olarak Mao'nun yerine geçti. Kültür Devrimi sırasında "yetkililer arasında kapitalist yolu tutan en büyük Partili" olarak tasfiye edildi; 1968'de "dönek, grev kırıcı ve hain" olarak ÇKP'den ihraç edildi. Bir yıl sonra kasıtlı tıbbi ihmâl yüzünden öldü. Sahte isimle gömüldü. Mao'nun ölümünden sonra itibarı iade edildi.

Liu Boçeng (1892-1986): "Tek Gözlü Ejderha" olarak bilinen Efsanevi Kızıl Ordu komutanı. Zunyi'de bulundu. 1955'te on HKO mareşalinden biri oldu; bir yıl sonra Politbüro'ya girdi. 1960'ların ortasından itibaren tamamen kör oldu ve siyasal bakımdan hareketsiz bir hayat sürdü; ancak Mao'nun ölümüne kadar önderliğin içinde yer aldı.

Kültür Devrimi'ni zarar görmeden atlattı.

Luo Ruyçin (1906-1978): 1930'ların başında Kızıl Ordu siyasi güvenlik subayı. Kamu Güvenlik Bakanı; daha sonra, Lin Piao komutasında HKO Kurmay Başkanı. Aralık 1965'te Kültür Devrimi hazırlıkları sırasında tasfiye edildi. Üç ay sonra başarısız bir intihar girişimi sırasında iki bacağı kırıldı. 1975'de itibarı iade edildi.

Nie Rongçen (1899-1992): Nançang ayaklanmasına katıldı. Zunyi'de bulundu. Japonlara karşı savaş sırasında kuzey Çin'deki üs bölgesi Kin-Ça-Ki'nin başında yer aldı. 1955'ye HKO'nun on mareşalinden biri oldu. Çin'in nükleer silahlanma programından sorumluydu. "Şubat Ters Akımı"nda öncü bir rol oynamasına rağmen, Kültür Devrimi'ni kazasız atlattı.

Peng Dehuay (1898-1974): Kinggangşan'da Mao'yla birlikte oldu. Zunyi'de bulundu. Japonlara karşı savaş sırasında cephe komutanı; Kore Savaşı'nda komutan. 1945'ten itibaren Politbüro üyesi. 1959'da azledildi; Aralık 1966'da tasfiye edildi. Kasıtlı tıbbi ihmâl nedeniyle hapisane revirinde öldü. Başka isimle gömüldü. Mao'nun ölümünden sonra itibarı iade edildi.

Peng Şuçi (1895-1993): Moskova'da eğitim görmüş Hunanlı komünist. 1925-1927'de Politbüro üyesi. İki yıl sonra Trotskist bir muhalefet grubu kurduğu için Parti'den ihraç edildi. Sürgün olarak gittiği Los Angeles'te öldü.

Peng Çen (1902-1997): 1930'larda ve 1940'larda kuzey Çin'de yeraltında faaliyet gösteren Parti önderi; Liu Şaoçi'nin yakın çalışma arkadaşı. 1945'ten itibaren Politbüro üyesi, daha sonra Pekin Belediye Başkanı. Kültür Devrimi'nin başlangıcında tasfiye edildi. On yıl haptiste kaldı. Mao'nun ölümünden sonra itibarı iade edildi.

Çu Çiubay (1899-1935): Yetenekli bir yazın adamı. Ağustos 1927'den Haziran 1928'e kadar neredeyse rastlantı sonucu fiilen Parti önderi oldu. Li Lisan gibi ülke çapında ayaklanma fikrini savundu. 1931'de gözden düştü. Uzun Yürüyüş sırasında geride kaldı; milliyetçiler tarafından yakalandı ve idam edildi.

Ren Bişi (1904-1950): Mao'nun 1920'de Çangşa'da kurduğu Rus Araştırmaları Derneği üyesi. Moskova'da eğitim gördü. Ülkeye döndüğünde ÇKP Gençlik Birliği'nin başkanı oldu. Ocak 1931'de Politbüro'ya katıldı. Kalp krizinden ölene kadar üyeliği sürdü. 1943'ten sonra Parti hiyerarşisinde beşinci sıradaydı.

Sun Yat-sen (1866-1925): 1911'de Mançu İmparatorluğu'nun yıkılmasına yol açan cumhuriyetçi hükümet kampanyasının önderi. İktidarı Yuan Şikay'a teslim edene kadar, kısa bir süre Çin'in Devlet Başkanı oldu. Bir yıl sonra Guomindang'ı (Ulusalcı Parti) kurdu. Guomindang 1923'te, o sıralarda oluşum halinde bulunan ÇKP ile taktik ittifak kurdu. Kuzeyli savaş ağalarıyla müzakerelerde bulunmaya çalışırken, 1923'te öldü.

Tan Yankay (1880-1930): Hunanlı ilerici bir zengin aileden gelen edebiyat bilgini. 1911 ile 1920 arasında üç kez eyalet Askeri Valisi oldu. Daha sonra Sun Yat-sen'e katıldı ve 1927'de GMD Siyasal Konseyi'nin Başkanı oldu.

Tan Çenlin (1902-1983): Kinggangşan'da Mao'yla birlikteydi. 1950'lerde tarımdan sorumlu Başbakan Yardımcısı oldu. 1958'den sonra Politbüro üyesi idi. "Şubat Ters Akımı"ndaki rolü nedeniyle sert biçimde eleştirildi. 1967'den sonra ortadan kayboldu. Altı yıl sonra, Onuncu Parti Kongresi sırasında tekrar ortaya çıktı.

Tao Çu (1908-1969): Güney Çin Parti önderi; Ağustos 1966'da Kültür Devrimi'nin başlangıcında Politbüro Daimi Komitesi'ne alındı. O sonbaharda Parti hiyerarşisi içinde dördüncü sıradaydı. Dört ay sonra tasfiye edildi. Tutuklu olduğu sırada kanserden öldü. Mao'nun ölümünden sonra itibarı iade edildi.

Vang Hongven (1933-1992): Şanghay tekstil fabrikasında kadro. Ocak 1967'de Şanghay'da "iktidarı ele geçirme" isyanına önderlik etti. 1972'de Mao'nun ardılı olması düşünüldü. 1973'te MK Başkan Yardımcısı ve Parti'nin üç numaralı önderi oldu. Mao'nun ölümünden bir ay sonra Çiang Çing ve "Dörtlü Çete"nin diğer üyeleriyle birlikte tutuklandı. Siyasal suçlar işlediği gerekçesiyle 1981'de ömür boyu hapse mahkûm edildi. Karaciğer kanserinden öldü.

Vang Kiasiang (1906-1974): Vang Ming'le birlikte Moskova'da eğitim gördü, ancak 1930'ların başında "Geriye Dönen Öğrenciler"den ayrılarak Mao'nun başlıca destekçilerinden biri oldu. 1949'dan sonra Dışişleri Bakan Yardımcısı olarak hizmet etti. Kültür Devrimi sırasında tasfiye edildi; 1973'te, Onuncu Parti Kongresi sırasında tekrar ortaya çıktı.

Vang Çingvey (1883-1944): Sun Yat-sen'in yakın çalışma arkadaşlarından. 1910'da Prens Naibi'ni öldürmeyi amaçlayan başarısız bir girişimin başını çekti. Sun'un ölümünden sonra GMD'nin üst düzey sivil önderi oldu ve Mao'nun patronu gibi davrandı. Çan Kay-şek'le girdiği iktidar mücadelesinde yenilgiye uğradı, ancak parti içindeki güçlü hizip

oluşumunu korudu. 1938 kışında Çan'dan ayrıldı ve Nanking'deki Japon yanlısı kukla hükümete başkanlık etti.

Vang Ming (1904-1974): Komintern'in Ocak 1931'de ÇKP'nin başına getirdiği Moskova'da eğitim gören "Geriye Dönen Öğrenciler" in önderi. 1937'de Yen'an'a geldikten sonra, Parti önderliği için Mao'yla rekabet etti. Bir yıldan az bir süre içinde yenildi ve ardından Mao sol sapma ve dogmatizme (Sovyet siyasetlerinin körü körüne desteklenmesi) karşı uzun süreli bir kampanya başlattı. Vang 1945'te Politbüro'daki yerini kaybetti, ancak Çin'den ayrılarak SSCB'de sürgün hayatına başladığı 1950'lerin sonuna kadar MK üyesi olarak kaldı.

Vang Zuo (1898-1930): Kinggangşan'da bir eşkiya gücünün önderi. 1928 baharında adamlarıyla birlikte Mao'ya katıldı. Parti içi bir çatışma sırasında Yuan Vencay'la birlikte öldürüldü.

Vu Fasian (1915-): HKO Hava Kuvvetleri Komutanı. 1969'da Dokuzuncu Kongre'nin ardından Politbüro içindeki Lin Piao hizbini oluşturan dört kıdemli subaydan biri (diğerleri: Huang Yongşeng, Li Zuopeng ve Çiu Huyzuo). Lin'in ölümünden sonra hepsi tasfiye edildi; 1981'de siyasal suçlarından ötürü uzun süre hapiste kaldı, ancak sağlık durumu nedeniyle erken tahliye edildi.

Siang Ying (1889-1941): 1928'de ÇKP önderliğinde üçüncü sırada yer alan eski bir komünist işçi örgütçüsü. Vang Ming ve müttefiklerinin Ocak 1931'de Parti'nin denetimini ele geçirmesinden sonra zamanla yetkilerini kaybetti. Uzun Yürüyüş sırasında Merkez Sovyet Üs Bölgesi'ndeki direnişe önderlik etmek için geride kaldı.

Siang Çongfa (1880-1931): Li Lisan ve Vang Ming'in fiilen Parti önderliği yaptıkları sırada, 1928'den 1931'e kadar ismen ÇKP Genel Sekreteri. GMD hesabına çalışarak ihanet ettiği gerekçesiyle idam edildi.

Sie Fuçi (1909-1972): 1959'dan itibaren Kamu Güvenlik Bakanı; Dokuzuncu Kongre'den sonra Politbüro üyesi. Pekin Devrimci Komitesi'nin Başkanı. Kültür Devrimi sırasında eski muhafız önderlerin cezalandırılması faaliyetinde Kang Şeng'ten sonra ikinci adam. Kanserden öldü; ölümünden sonra siyasal suçları nedeniyle Parti'den ihraç edildi.

Su Siangçian (1901-1990): 1930'ların başında Yangtze'nin kuzeyindeki Kızıl gerilla

üssünün önderi. 1955'te HKO'nun on mareşalinden biri oldu. MK Askeri Komisyon Başkanı Yardımcısı. Kültür Devrimi sırasında eleştirildi, ancak tasfiye edilmedi.

Yang Şangkun (1907-1998): Zunyi'de bulundu. Kasım 1965'e kadar MK Genel Bürosu Yöneticisi. Kültür Devrimi'nin başında tasfiye edildi. Mao'nun ölümünden sonra itibarı iade edildi; daha sonra Devlet Başkanı oldu.

Yao Venyuan (1925-): Sağcılığa karşı kampanya sırasında öne çıkan radikal edebiyat eleştirmeni. Kültür Devrimi'ni başlatan polemigi Mao'yla birlikte hazırladı. 1969'dan itibaren Politbüro üyesi. Mao'nun ölümünden bir ay sonra "Dörtlü Çete"nin diğer üyeleriyle birlikte tutuklandı. 1981'de siyasal suçlarından ötürü yirmi yıl hapse mahkûm edildi. Daha sonra şartlı olarak tahliye edildi. Şanghay'da yaşamaktadır.

Ye Kianying (1897-1986): 1927'de ÇKP'ye katılan milliyetçi bir subay. Kanton Ayaklanması'na katıldı ve yıllarca Kızıl Ordu Kurmay Başkanı olarak hizmet etti. 1955'te HKO'nun on mareşalinden biri ve MK Askeri Komisyonu'nun önemli bir önderi oldu. 1966'da Politbüro'ya katıldı. "Şubat Ters Akımı"nda önemli bir rol oynamasına rağmen, Kültür Devrimi'ni kazasız atlattı. Mao'nun ölümünden sonra "Dörtlü Çete"nin tutuklanmasında ve Deng Siaoping'in dönüşünde önemli bir rol oynadı.

Yuan Vencay (1898-1930): Kinggangşan'ın eteklerindeki Maoping'de küçük bir eşkiya gücünün önderi. 1926'da ÇKP'ye katıldı ve bir yıl sonra adamlarıyla birlikte Mao'nun komutasına girdi. Sovyet sınır bölgesi hükûmetinin Başkanı oldu. Parti içi bir çatışma sırasında yerel rakipleri tarafından vurularak öldürüldü.

Çang Çunçiao (1917-): Şanghay'da Radikal propaganda görevlisi. Kültür Devrimi Grubu Başkan Yardımcısı ve Şanghay Devrimci Komitesi Başkanı oldu. 1969'dan itibaren Politbüro ve 1973'ten itibaren Politbüro Daimi Komitesi üyesi. Mao'nun ölümünden bir ay sonra "Dörtlü Çete"yle birlikte tutuklandı. 1981'de siyasal suçlarından ötürü aldığı ölüm cezası ömür boyu hapse çevrildi.

Çang Guotao (1897-1979): Pekin Üniversitesi öğrenci önderi. Parti kurucusu, 1921'den itibaren MK, 1925'ten itibaren Merkez Büro (daha sonra Politbüro) üyesi. Yangtze'nin kuzeyindeki E-Yu-Van Kızıl üs bölgesinin başkanı. Uzun Yürüyüş sırasında Mao'yla iktidar mücadelesine girince ordusunun büyük bölümünü kaybetti. 1937'de siyasal olarak gözden düştü; bir yıl sonra Guomintang saflarına geçti. Kanada'da sürgünde deyen öldü.

Çang Ventian (1900-1976): 1931-1934'te Bo Gu'nun yardımcısı olan, Moskova'da eğitim görmüş bir "Geriye Dönen Öğrenci". Uzun Yürüyüş'ten kısa süre önce Mao'yu desteklemeye başladı. Mao'nun Zunyi'deki üstünlüğünün güvence altına alınmasında önemli bir rol oynadı. Daha sonra geçici Parti önderi oldu (Kasım 1938'e kadar). 1949'dan sonra gözden düştü. Luşan plenumundan sonra Peng Dehuay'la birlikte azledildi. Kültür Devrimi sırasında hapsedildi. Ölümünden sonra itibarı iade edildi.

Çao Hengti (1880-1971): 1920-1926 arasında Hunan Askeri Valisi. 1925'teki köylü ayaklanmaları sırasında Mao'nun tutuklanmasını ve idam edilmesini emretti.

Çu Enlay (1898-1976): ÇKP'nin Avrupa şubesini Fransa'da kurdu. 1927'de Politbüro yedek üyesi; diğerlerinden çok daha uzun bir süre, 1928'den ölümüne kadar Politbüro daimi üyesi oldu. Mao'yla ilişkileri önceleri düşmancaydı, daha sonra belirsiz bir hal aldı. Zunyi'de, Mao'nun önderliğini Bo Gu ve Komintern danışmanı Otto Braun'a karşı destekledi. 1938'de Vang Ming'in yanında yer aldı; daha sonra Mao'ya neredeyse dindarca bir sadakatle bağlandı. Mao için tasfiye edilemeyecek kadar yararlı bir siyaset adamıydı. 1949'dan ölümüne kadar Başbakan olarak kaldı. Büyük İleri Atılım ve Kültür Devrimi uygulamalarında belirleyici bir rol oynadı. Kanserden öldü.

Çu De (1886-1976): Yunan Askeri Valisi Cay E'nin komutası altında 1911 Devrimi'ne katıldı. Küçük bir savaş ağası oldu. Avrupa'da bulunduğu sırada ÇKP'ye katıldı. Nançang Ayaklanması'nın önderlerinden biri. Kinggangşan'da Mao'yla birlikte oldu. Kızıl Ordu Başkomutanı. 1945'ten ölümüne kadar Politbüro üyesi. 1949'dan sonra kıdemli devlet adamı rolüne çekildi. Kültür Devrimi sırasında Mao emir vererek onun korunmasını sağladı. 1975-1976'da Ulusal Halk Kongresi Başkanı (fiilen Devlet Başkanı).

Notlar

1970'lerin sonundan itibaren Çin'de, Mao'nun hayatına ve dönemine ilişkin pek çok yeni malzeme ulaşılabilir hale gelmiştir. Bunun ikili etkisi olmuştur: İlk olarak, Mao'nun ölümünden önce Çin siyasal akımına ilişkin Batı'da yazılan yorumlar büyük ölçüde geçersiz kalmıştır; ve ikinci olarak, tercüme edilerek yayımlanmış yeni araştırmaların çok az olması nedeniyle, Mao'nun kişiliğini ve siyasetlerini kavramak için yapılan her ciddi girişimin esas olarak Çince kaynakları temel alması gerekmiştir. Bu, özellikle 1960'tan önceki dönem için geçerlidir. Şimdiki Çin yetkilileri, parti araştırmacılarının bu döneme ilişkin daha önce kapalı tutulan arşivlere girmelerine izin verirlerken, Mao'nun siyasetlerinin bugün izlenmekte olan siyasetlerle tam bir çelişki içinde olduğu 1966'dan 1976'ya kadar süren son on yıllık dönemin araştırılması konusunda gayet ihtiyatlı bir tutum sergilemişlerdir. Bugünkü Batılı bilim insanları ise, tam aksine, 1960 sonrası dönem üzerinde yoğunlaşmışlardır. Bu notlarda İngilizce göndermeler güvenilir çevirilerin ya da ikinci elden kaynakların var olduğu durumlarda yapılmıştır. İlk göndermede bütün bibliyografik ayrıntılar verilmekte; sonraki her bölümde aynı kaynağa yapılan ilk gönderme kısaltılmış olarak verilmektedir. Çince kaynaklar söz konusu olduğunda bütün başlık her defasında tekrar verilmektedir. Öteki kısaltmalar şöyledir:

CHIOC : Cambridge History of China (Cambridge Çin Tarihi)

JYMZW: Kianguo yilay Mao Zedung vengao (Kurtuluş'tan bu yana Mao Zedung'un Elyazmaları)

NCH : North China Herald

SW : Selected Works (Seçme Eserler)

ZZWX : Conggong congyang venkian suanki [Seçilmiş Merkez Komitesi Belgeleri]

ÖNSÖZ

19. **12 Aralık 1934:** Pang Siançi (der.), *Mao Zedong nianpu* [Mao Zedung'un Kronolojik Biyografisi], Renmin çubanşe, Beijing, 1991, c. 1, s. 439-40. Daha yaygın olarak verilen 11 Aralık tarihi yanlıştır. ÇKP MK'nin Çin Komünist Partisi Tarihini Araştırma Merkezi'nin yayımladığı *History of the Chinese Communist Party: A Chronology of Events 1919-1990* başlıklı kitapta (Foreign Language Press., Beijing, 1991, s. 93), Kızıl Ordu "Hunan geçidini ayın 11'inde ele geçirdi" denilmektedir. Tongdao toplantısı ertesi gün yapıldı. Ayrıca bk. Ma Çibin, Huang Şaoçun ve Liu Venkun, *Çongyang geming genkudi* şi, Renmin çubanşe, Beijing, 1986, s. 528-9, Guofang dasue dangşi çenggong kiaoyanşi, *Çangçeng sintan*, Kiefangkung çubanşe, Beijing, 1986, s. 39-40; ve Braun, Otto, *A Comintern Agent in China: 1932-39*, C. M. Hurst, Londra, 1982, s. 92-3. **Solmuş bir slogan:** Zunyi müzesinde sergilendi, Ocak 1995. **Düğün:** Salisbury, Harrison, *The Long March*, Harper & Row, New York, 1985, s. 109 ve s. 364, n. 10.

20. **Esmer ve gizemli yüzü:** Smedley, Agnes, *Battle Hymn of China*, Vicyor Gollancz, Londra, 1944, s. 121-3.

21. **Üç haftadan fazla zaman geçti:** *North China Herald* [NCH], Şanghay, 14 Kasım 1934. Ayrıca bk. Garavente, Anthony, "The Long March", *China Quarterly* [CQ], 22, s. 102-5; Yang, Benjamin, *From Revolution to Politics*, Westview Press, Boulder, CO, 1990, s. 103; ve Salisbury, s. 92-3. Milliyetçiler Ruykin'i komünistlerin sürüldükleri 10 Ekim'den hemen sonra ele geçirdiler. Ancak Çan, Kızıl Ordu'nun hareket halinde olduğunu bilse de, üssü boşaltmakta mı yoksa yeni bir saldırı için tertiplenmekte mi olduğunu anlayamadı. **Savaş bir haftadan fazla sürdü:** Çatışmalara ilişkin en iyi değerlendirmeye için bk. Salisbury, *Long March*, s. 91-104. **Ev taşıma harekâtı:** Yang, Benjamin, "The Zunyi Conference as One Step in Mao's Rise to Power," CQ, 106, s. 264.

22. **Sekiz ya da dokuz bitkin adam:** Toplantı sona erdikten sonra, 12 Aralık günü saat 19.00'da Askeri Konsey şu emri yayımladı: "Çok acil. Hunan düşman birlikleri ve [savaş ağası] Tao Guang'ın ana güçleri Tongdao'ya yaklaşmaktadırlar. Öteki düşman güçleri Hongkiang ve Kingsian'a [daha kuzeydeki Guiçow/Hunan sınırı üzerinde] doğru ilerlemektedirler. Kuzeyden yolumuzu kesmeye çalışıyorlar. Bu nedenle Guyçou'ya girmeye hazır olun... Yarın, ayın 13'ünde Kızıl Ordumuz batı istikametinde yayılmaya devam edecektir... Birinci Ordu... Liping'i işgal edecektir" (*Nianpu*, 1, s. 439-40).

23. **Bir dağa tırmanıyorduk:** Agnes Smedley, *The Great Road*, Monthly Review Press,

New York, 1956, s. 313-14. **Atların çoğu kayalıklardan düşüp öldü:** Martinov, Aleksandr, *Velikii Pokhod*, Izdatelystvo Onastronnoy Literatury, Moskova, 1959, s. 170-6. **Çu De hatırlıyordu:** Smedley, Great Road, s. 315-16. **Dağlar!:** Gu Çengkun (der.), *Poems of Mao Zedong*, Peking University Press, Beijing, 1993, s. 68 ve 70.

26. **Politbüro toplandı:** Nianpu, 1, s. 440-1. **Çangçeng sintan**, s. 41-2. Li Veyhan, Hu-iyi yu yankiu, Çonggong dangşi ziliao çubanşe, Beijing, 1986, s. 350-1, Braun, s. 93. **Taktikler üzerine karar metni:** Metin Ocak 1995'te Liping Müzesi'nde sergilendi.

27. **Houçang:** Çangçeng sintan, s. 43-4; *Vensian he yankiu*, no. 1, 1985, s. 20-1; Nianpu, 1, s. 442. Houçang Kararı'nın metni Ocak 1995'te Zunyi Müzesi'nde sergilendi. **15 Ocak 1935 tarihli sayı:** Ocak 1995'te Zunyi Müzesi'nde sergilendi.

28. **Yirmi adam toplandı:** Zunyi toplantısının pek çok ayrıntısı hâlâ tartışmalı bir Si-noloji konusudur. Yang, CQ, 106, s. 235-71; ve Thomas Kampen, "The Zunyi Conference and Further Steps in Mao's Rise to Power", CQ, 117, s. 118-34, yayımlanmış en güvenilir değerlendirmedir. Ayrıca bk. Zunyi huiyi ziliao suanbian, Guiçou çubanşe, Gu-iyang, 1985; ve Braun, s. 94-108. **Dikdörtgen biçiminde iki katlı bina:** Toplantı yeri, Mao'nun kaldığı evle birlikte müze olarak kullanılmaktadır. Salisbury [*Long March*, s. 118] "Bo Gu ve Otto Braun... diğerlerinden tecrit edilmiş durumda yaşıyorlardı" derken yanılmaktadır. Aslında Bo ve Braun ÇKP karargâhına 100 m.den daha az mesafedeydiler. Mao, Vang ve Çang şehrin öteki tarafındaydılar. **Mao'nun öç almak istediği açtı:** Braun, s. 96.

29. **"Özenle hazırlanmış":** a.g.y., s. 98. **Mao'nun söz ettiği temel sorun:** Mao'nun yaptığı konuşmanın metni korunamamıştır, ancak toplantıda alınan kararın iki versiyonu bu konuşmayı temel almaktadır (Yang, CQ, 106, s. 262-5; ve Çen, Jerome, "Resolution of Zunyi Conference", CQ, 40, s. 1-17). **Çen Yun:** bk. Kampen, s. 123; ve Yang, CQ, 106, s. 265-71, özellikle şu sözler: "Yoldaş Bo Gu... görünüşe bakılırsa bu etkeni tali bir konuma yerleştirmedir" (s. 267).

30. **"Toplantıda bulunanların çoğu":** Braun, s. 104. Sonraki birkaç ay içinde: a.g.y., s. 108-18; Nianpu, 1, s. 445-59; Kampen, s. 124-34. **Georgi Dimitrov rica etti:** Dangşi ziliao tongsun, no. 10, 1987, s. 39.

31. **Mao özel treniyle:** Li Çisuy, *The Private Life of Chairman Mao*, Chatto & Windus, Londra, 1994, s. 365-9. **Genç ve güzel kadın eşlik ediyordu:** a.g.y. s. 355-64. Ayrıca bk.

Salisbury, Harrison, *The New Emperors*, HarperCollins, Londra, 1992, s. 134, 217-19, 221. 1980'lerin başında Pekin'de yaşadığım sırada, Mao'nun cinsel eğilimleri genellikle biliniyordu ve komünist seçkinlerin oğulları ve kızları arasında hasetle karışık bir alay konusuydu.

32. **Kamışımı yıkıyorum:** Dr. Li, Mao'nun şu sözlerini aktarır: "Kendimi kadınların vücutlarının içinde yıkıyorum." Mao'nun beraber olduğu kadınlardan birine göre, kendisi bu sözü sık sık kullanıyordu, ancak Dr. Li'nin verdiği sansürlenmiş biçimde değil. **Mao'nun hekimi öyküyü şöyle anlatır:** a.g.y., s. 366. **Bir dinleme aygıtıyla gizlice kaydedildi:** a.g.y, s. 292-3 ve 365-69.

33. **Uygun olmayan koşullar altında:** Yang, CQ, 106, s. 263. **Savaş siyasettir:** Bu söz Lenin'den (ve Clausewitz'ten) alınmıştır. Mao bunu "Uzun Savaş Üzerine" (SW, 2, s. 152-3) başlıklı 1938 tarihli denemesinin ana temalarından biri haline getirdi. Yaptığı formüllendirme şöyleydi: "Savaş siyasettir... Siyaset kan dökmeden verilen savaş, savaş ise kan dökerek yapılan siyasettir."

BÖLÜM BİR: KONFÜÇYÜŞÇÜ ÇOCUKLUK DÖNEMİ

35. **Kış gündönümü:** Bodde, Derk, *Annual Customs and Festivals in Peking*, Henri Vetch, Peiping, 1936, s. 87. **On dokuzuncu gün:** Siao, Emi, *Mao Tse-tung: His Childhood and Youth*, Bombay, 1953, s. 2. **Geleneğe göre:** Dore, Henri, SJ, *Recherches sur les Superstitions en Chine*, c. 1, Şanghay, 1911 [Variétés Sinologiques no.32], s. 8-17; Cormack, A., *Chinese Births, Weddings and Deaths*, Peking, 1923, s. 2-5.

36. **Mao'nun Ailesi:** Mao'nun çocukluk dönemindeki ev hayatına ilişkin başlıca bilgi kaynağı, 1936'da, 42 yaşındayken Edgar Snow'a bizzat anlattıklarıdır. (Snow, *Red Star over China* [düzeltilmiş bs.], Londra, Pelican Books, 1972, s. 151-62) İkincil kaynaklar, yirmili yaşlarının başındayken Mao'nun yakın arkadaşları olan Siao kardeşlerin kitaplarıdır (Emi Siao, *Mao Tse-tung*; ve Siao [Xiao] Yu, *Mao Tse-tung and I were Beggars*, Syracuse University Press, New York, 1959) Siao Yu'nun kitabının Mao'nun gençlik dönemi-ne ilişkin bölümlerinin genellikle kurgusal olduğu görülür. Li Ruy'un yarı resmi biyografisinde (*The Early Revolutionary Activities of Comrade Mao Tse-tung*, M. E. Sharpe, White Plains, NY, 1977) Mao'nun çocukluğuna ilişkin ayrıntılar onun Snow'la konuşurken hatırladıklarına dayanmaktadır. Siangtan ilçesi o sırada Hunan'ın en verimli bölgelerinden biri, Çin'in pirinç üretimi bakımından en zengin bölgesiydi (McDonald, Angus W.,

Jn., *The Urban Origins of Rural Revolution*, University of California Press, Berkeley, 1978, s. 7 ve 275). **Zengin sayılıyordu:** Yang Çongmey, *Hu Yaobang: a Chinese Biography*, M. E. Sharpe, Armonk, New York, 1988, s. 5. **Geniş, ferah bir ev:** Evin üç odadan oluşan ayrı bir bölümü vardı. Bu bölümde Mao'nun babasının çalıştırdığı işçi ailesiyle birlikte kalıyordu. Büyük bir servet: Mao'nun verdiği sayılara göre, aile, iki buçuk dönüm toprağa sahip olduğu sırada çiftçilikten yılda 50 gümüş dolar kazanıyordu (bir picul [60-65 kg.-çn.] kadarı 2.000 paradan 25 picul pirinç fazlası). Bu sayılar zamanla daha da arttı. Fiyatların yükseldiği bir kıtlık yılında ailenin geliri muhtemelen iki ya da üç kat artıyordu. Babanın pirinç ticaretinden sağladığı kârlar ve ipotekten sağlanan faiz gelirleri bu miktara ekleniyordu.

37. **Toprak ağası haline geldi:** Mao 1968'de Kızıl Muhafız önderleriyle konuşurken bu görüşe iyice yaklaştı: "Babam kötü biriydi. Bugün yaşıyor olsaydı ona karşı mücadele etmek gerekecekti" (*Miscellany of Mao Tse-tung Thought*, bl. II [JPRS-61269-2], Joint Publications Research Service, Arlington, VA, Şubat 1974, s. 389). **Siangtan:** O'Sullivan, Mortimer, "Report of a Journey of Exploration in Hunan from 14th December 1897 to March 1898", Şanghay, North China Herald Office, 1989, s. 4. Diğer kaynaklar, nüfusun yaklaşık 300.000 olduğunu öne sürmektedirler. **Yeni bir şey satın almamakla ünlüydü:** Çuan Yançi, *Mao Zedong: Man not God*, Foreign Language Press, Beijing, 1992, s. 90-4. **Çocukluğunda kazandığı alışkanlıklar:** Dr. Çisuy Li 1960'larda (*Private Life of Chairman Mao*, s. 77 ve 103) ve Edgar Snow 1930'larda Mao'nun "bir köylünün kişisel alışkanlıkları"na sahip olduğunu belirtmişlerdir (*Red Star over China*, s. 112-13). Eski koruması Li Yinçiao onu "kırsal" biri olarak betimledi (Çuan yançi, s. 90). **Tam bir umursamazlık:** Little, Archibald J., *Through the Yangtse Gorges, or Trade and Travel in Western China* [3. bs.], Londra, 1898, s. 167-8. **Buhara tutulmuş havlu:** Li Çisuy, s. ix, 100 ve 107. Li Yinçiao da Mao'nun yıkanmaktan kaçındığını ve sabunu sadece "eline bulaşan yağ ya da mürekkebi çıkarmak" için kullandığını doğrular (Çuan Yançi, s. 96). Ayrıca bk. Siao Yu, s. 85-6, 152 ve 257. **Diş fırçası:** Çuan Yançi, s. 65; Siao Yu, s. 86; Li Çisuy, s. 103. **Davetsiz misafirler:** Snow, s. 112-13.

38. **Özel olarak yapılmış tuvalet:** Çuan Yançi, s. 111-12. **Mao altı yaşındayken:** Mao'nun kendi çocukluk dönemine ilişkin değerlendirmelerinde Batı sistemini mi yoksa Çin sistemini mi (bir yıl eklenir) kullandığı belli değildir. Birincisini kullandığını tahmin ediyorum. Altı yaşındaki köylü çocukları anne babalarına hizmet etmeye başlıyorlardı. **Dört ya da beş gümüş dolar:** Williams, S. Wells, *The Middle Kingdom* [düz. bs.], New York, 1883, c. 1, s. 525. **Şeref ve kazanca ulaşmanın başlıca yolu:** Macgowan, John, *Lights and Shadows of Chinese Life*, Şanghay, North China Daily News and Herald

Press, 1909, s. 57-8. **Yoksulluğu:** Williams, s. 544. Smith, Arthur H., *Chinese Characteristics*, Şanghay, 1890, s. 386. **Mao'nun babası:** Williams, s. 542: "Tüccarlar, makine tarmircileri ve kırsal zenginler ... oğullarını hesap yapmak ve mektup yazmak gibi rutin işleri öğrenmeleri için dükkânlara ve muhasebe evlerine yerleştiriyorlar; sınavlarda başarılı olmadıkları takdirde onları üç ya da dört yıldan fazla okulda tutmuyorlardı." Çıraklık: Snow, s. 153-6, 159. Köy okulu: Macgowan, s. 59-63. Smith, *Chinese Characteristics*, s. 220'de okul öğretmenleri arasında "sertlik kesinlikle yaygındır," demektedir.

39. **Mao'nun öğretmeni:** Snow, s. 153. **Tütsü tahtası:** Emi Siao, s. 15. **Üç Klasik Karakter:** *Chinese Repository*, c. 4, Kanton, Temmuz 1835, s. 105-18.

40. **Ders kitapları:** Macgowan, s. 64. *Chinese Repository*, 4, s. 105. **Hangi seslerin çıkarılacağı öğretildikten sonra:** Smith, Arthur H., *The School System of China*, East of Asia, c. 3, s. 4, Şanghay, 1904. **Anlaşılmaz bir ses karmaşası:** Williams, 1, s. 526-7. **Öğretmen satırların ne anlama geldiğini açıklamıyordu:** a.g.y., s. 541. Macgowan, s. 66. Justus Doolittle, *Social Life of the Chinese*, New York, 1865, s. 378. **Altı kitap:** *Chinese Repository*, 4, s. 153-60, 229-43, 287-91, 344-53; 5, s. 81-7, 305-16; 6, 185-8, 393-6, 562-8. Williams, s. 527-41.

41. **Okumayı öğrenmeden:** Smith, *Chinese Characteristics*, s. 323. Claude Cadart ve Çeng Yingsiang, *L'Envol du Communisme en Chine (Mémoires de Peng Shuzhi)*, Paris, 1983, s. 14 ve 36-7. **Mao on yaşındaydı:** İlkokul süresi için bk. Williams, 1, s. 541; Macgowan, s. 66; Cadart ve Çeng, s. 37. Bizzat Mao okulda olmadığı zamanları Su Kıyısı ve diğer popüler tarih romanları okuyarak geçirdiğini söylemiştir. (Snow, s. 153-6). **Çalışkanlık fazilettir:** Üç Klasik Karakter'den (*Chinese Repository*, 4, s. 111). **Dört Kitap:** Snow, s. 153. **Mao'nun babası bile:** a.g.y., s. 154 ve 156. **İnsanlar sadece kendi güçlerine güvenmelidirler:** *Odes for Children*'dan (*Chinese Repository*, 4, s. 288).

42. **Romanlardan almış:** Snow, s. 156. **Yönetime ve kötü yönetime dair kayıtlar:** Sanziçing, Beijing, 1979 (teksir edilmiş metin), satır 258-63. Bu çeviride *Chinese Repository* temel alınmıştır (4, s. 110). **Klasiklerden hoşlanmamak:** Snow, s. 156. **Lenin ve Marx:** Vsevolod Holubnychy, "Mao Tse-tung's Materialistic Dialectics", CQ, 19, 1964, s. 16-17. **Daha iyi biliyor ve tanıyordu:** Mao 26 yaşına kadar Marksist bir kitap okumadı. **Zemin:** Profesör Lucian Pye bütün bir kitabı, Mao'nun yetişkin hayatındaki kişilik ve davranışlarının kesinlikle kardeşinin doğumu üzerine yaşadığı terk edilmişlik duygusundan etkilendiği öncülüne dayandırmaktadır. Bu tez gayet zekice oluşturulmuş olsa da, Çin'de ilk doğan ve kendisinden sonra gelen kardeşi yüzünden anne-sevgisinden yoksun

kalan her çocuğun neden devrimci bir önder olmadığını açıklamayamamaktadır. (Pye, Lucian W., *Mao Tse-tung: The Man in the Leader*, Basic Books, New York, 1976). Aslında Mao'nun erkek kardeşinin doğumundan herhangi bir başka normal çocuktan daha fazla etkilendiğini gösteren hiçbir bulgu yoktur. **Diğer dört çocuk:** "Mao Zedung'un, annesinin cenaze töreninde yaptığı konuşma" (8 Ekim 1919), Schram, Stuart R. (der.) *Mao's Road to Power*, c. 1: *The Pre-Marxist Period: 1912-1920*, New York, 1992, s. 419.

43. **Örnek masallar:** *Chinese Repository*, 6, s. 130-42. "Evlat saygısı": Smith, *Chinese Characteristics*, s. 202. **Babam eve pek çok kişiyi davet etti:** Snow, s. 154-5.

44. **Babası devamlı söyleniyordu:** Bu konuda en güçlü bulgu, Mao'nun, babasını susturmanın tek yolunun ona eleştirecek bir şey bırakmamak olduğuna dair söyledikleridir. Aynı şey bir başka yerde de ima edilir; bir yerde Mao babasının sistematik biçimde hata aradığını kastederek, kendisine yönelttiği "en gözde suçlamalar"dan söz eder. **Fazladan bir çift el:** "Aile, gelini bir hizmetçi olarak görüyordu. Konumu bu olunca, gelinin, güçlü ve iyi yetişmiş olması isteniyordu." (Smith, *Chinese Characteristics*, s. 292). **Bir ailenin yıllık geliri:** Williams, s. 787. **Asla onunla yatmadı:** Snow, s. 172. Mao şunları söylemekle yetinir: "Anne ve babam... beni evlendirdiler." Fakat o sırada Çin'de evlilik tek bir törenden değil bir dizi adımdan oluşuyordu. Bu adımlar, evlenecek kişilerin yıldız falına bakılması ve buna göre uygun günün seçilmesi, karşılıklı hediyelerin alınıp verilmesi, damadın ailesi tarafından başlık parasının ödenmesinden oluşuyordu. Gelinin, hayatını geçireceği kocasının evine gitmesi, yeni kocasıyla birlikte birkaç yudum şarap içmesi ve onunla birlikte Budizm tasvirleri ve kadim tabletler önünde secde etmesiyle birlikte evlilik gerçekleşmiş oluyordu (bu törenler 1990'larda kırsal Çin'de hâlâ uygulanmaktadır). **İşsiz bir hukuk öğrencisi:** Snow, s. 157. **Bir söylentiye göre:** Sözlü kaynaklar, Şaoşan, Mayıs 1999. **Mao'nun annesi sonunda evden ayrıldı:** Haziran 1915'te Mao, Siao Yu'ya yaz tatili için eve dönmeyi hiç istemediğini söyledi (Schram, *Mao's Road*, 1, s. 62); bunun üzerine Siao, Mao'nun "ev konusunda hiçbir sıcak duygu taşımadığı"nı yazdı (*Mao Tse-tung and I*, s. 84). Mao'nun annesi ertesi yıl hastalandı (Schram, 1, s. 92) ve 1917 sonbaharında Siangsiang'a döndü. Ağustos 1918'de Mao, dayısına, "Annemin uzun süre evinizde kalmasını derin bir minnetle karşılıyorum," diye yazdı. Annesi 1919 yazında tedavi görmek için Çangşa'ya geldi (a.g.y., s. 174 ve 317). **Duygusal konuşma:** a.g.y., s. 317. **Ortaokula kaydını yaptırmak istiyordu:** Snow, s. 157 ve 159-60. Komşu Siangsiang ilçesindeki okul resmi düzeyde "üst ilkokul" olarak sınıflandırılıyordu.

45. **Mao'nun babası ... okul ücretini ödedi ve geçimini sağladı:** a.g.y., s. 160, 168, 170 ve 175. **Ailenin bilgisi:** a.g.y., s. 156. **Farklı bir Çin ırkı:** O'Sullivan, s. 2. **Kavgacı**

ve hırçın: NCH, 22 Nisan 1910. **Hiçbir Mançu:** O'Sullivan, s. 7. **Kapalı bir eyalet:** Parsons, William B., "Hunan: the Closed Province of China", *National Geographic Magazine* içinde, c. XI, New York, 1900, s. 393-400. **Griffith John:** "Hunan: A Record of a Six Weeks' Trip", NCH, 12 ve 19 Haziran, 3, 10 ve 17 Temmuz 1891. **İnsanı umutsuzluğa sürükleyen kayıtsızlık:** O'Sullivan, s. 2; Hillman, Den. Bnb., H.E., RN, *Report on the Navigation of Tung Ting Lake and the Siang and Yuan Rivers (Upper Yangtse) with descriptions of the three principal towns, Changsha, Siangtan, Chang Teh, in the province of Hunan, China*, Londra, HMSO, 1902, s. 17. Hunanlıların karakteri ve Çin'in öteki bölgeleriyle oluşturdıkları karşıtlık hakkında Batılıların ilk yazıları arasındaki benzerlik çarpıcıdır.

46. **Cizvitler:** *Lettres Edifiantes et Curieuses*, c. 22, Paris, 1736, s. ix vd. **Bağımsızlık ve dış dünyadan uzaklık:** NCH, 22 Nisan 1910. **İngiliz nüfuz bölgesi:** Sir Claude Macdonald, Zongli Yamen, 19 Şubat 1898, alıntı, Little içinde, s. xxi-xxiv. **Haber alışverişi:** Cadart ve Çeng, s. 28 ve 50. **Bokserlere ilişkin belirsiz söylentiler:** a.g.y., s. 42-3; Snow, s. 161. Peng Şuçi Mao'dan iki yaş küçüktü. Yerlisi olduğu Şaoyang ilçesindeki Tongluocun köyü Şaoşan'dan daha küçük ve daha uzak, ancak haberler oraya da ulaşıyordu. Mao'nun aksine Peng İmparator'un ölümünü birkaç hafta içinde haber aldı. Uyarı sözleri: Schram, Stuart R., *Mao Tse-tung* (düz. bs.), Penguin, Harmondsworth, 1967, s. 21. Mao bu kitabı muhtemelen kuzenlerinin birinden aldı (Schram, *Road to Power*, 1, s. 59).

47. **Telefonlar, buharlı gemiler ve demiryolları:** Eyalet valisi tarafından işletilen küçük, özel bir jeneratör Çangşa'da 1897'den itibaren kesintisiz biçimde faaliyet gösterdi. Siangtan'da aynı yıl içinde telgraf hizmeti verilmeye başlandı. Muhafazakâr toprak sahibi zenginler mıknaatların rüzgâr ve su uyumunu sağlayan *fengsui*'yi bozacağı korkusuyla telgrafa şiddetle karşı çıktılar. İlk buharlı gemi, Alman bandıralı bir römorkör olan *Vorwaerts*, Siangtan'a 1900'de vardı. Mao "yabancı yangın söndürme gemisi"ne ilişkin söylentileri işitmiş olabilir, ancak 17 yaşında kenti ziyaret edene kadar onu görmüş olamaz. 1910'da Çangşa'da bir telefon sistemi vardı; demiryolu yedi yıl sonra geldi. (Preston, T. J., "Progress and Reform in Hunan Province", *East of Asia*, c. 4, s. 210-19, Şanghay, 1905; NCH, 29 Nisan 1910, s. 249; Hilman, s. 3; O'Sullivan, s. 6-7.) **Broşür:** Snow, s. 156-7 ve 159. **İsyancılara ilişkin masallar:** a.g.y., s. 156. **Kıtlık isyanları:** a.g.y., s. 158. Mao biraz farklı değerlendirdiği ayaklanmanın 1908'de, kendisi 14 yaşındayken çıktığını söyler. Aslında ayaklanma iki yıl sonra gerçekleşmişti.

48. **İngiltere konsolosu... ticaret anlaşmasının verdiği hakları öne sürerek:** NCH, 10 Haziran 1910, s. 616; 1 Temmuz 1910, s. 23-4; Esherick, Joseph W., *Reform and Revolution in China: The 1911 Revolution in Hunan and Hubei*, University of California Pres,

Berkeley, 1976, s. 130. **Nisan ayının başlarında:** NCH, 22 ve 29 Nisan 1910. Bir işçinin aylık tayını olan 38 kg. pirinç iki gümüş dolara mal oluyordu. O sırada en yoksul emekçiler ayda bir gümüş dolardan daha az kazanıyorlar ve bu parayla ailelerini doyurmaya çalışıyorlardı. **Ağaç kabuğu yiyen insanlar:** Esherick, s. 126. **Su hamalı ve karısı:** Siangtan'dan haber, 22 Nisan, NCH içinde, 6 Mayıs 1910. Aynı öykü Hankou'dan da (Vuhan) bildirilmiştir, NCH içinde, 29 Nisan 1910. İsyanlara ilişkin en iyi değerlendirme için bk. Esherick, s. 130-8. Su hamalının intiharının yol açtığı olay o sırada Çangşa'da bulunan Japonya konsolosunun raporlarıyla da doğrulanmıştır. **Savaşta farksız:** Esherick, s. 126. **Bir kalabalık toplandı... ateşe vererek yerle bir etti:** NCH, 29 Nisan 1910. **On yedi bina daha:** NCH, 6 Mayıs 1910.

49. **Elektrik direklerine asılarak sergilendi:** NCH, 29 Nisan ve 13 Mayıs 1910.

50. **Derin bir ruhsal sıkıntı:** Snow, s. 158. Birkaç hafta sonra: Mao bu olayın Şaşan'da meydana geldiğini söyler (a.g.y., s. 158-9), fakat Mao'nun küçük köyünde bir ayaklanma patlak vermiş olsaydı, hiç kuşkusuz onu farklı biçimde betimlerdi. *North China Herald* (17 Haziran ve 1 Temmuz 1910) aynı olayların, Liuşan'a yakın Siangtan ilçesindeki Huaşi'de de gerçekleştiğini bildirir. **Aç köylüler el koydu:** Snow, s. 159. **Daha önce asla bu kadar çok sayıda çocuğu...:** a.g.y., s. 160. **Dongşan ortaokulu:** Emi Siao, s. 18; ve Siao Yu, s. 20-1. **Beş aylık yiyecek, barınma ...:** Mao, "Kuzenimle birlikte okula gittim ve kaydoldum," der. Siao Yu (s. 21-6) Mao'nun eşyalarını taşıma sırtığına asmış olarak gelişini ve okul müdürüne hiç olmazsa beş aylık deneme süresi için kendisini kabul etmesini rica edişini renkli bir üslûpla anlatır. Daha güvenilir bir açıklamaya göre, Mao okula dönemin bitmesine beş ay kala, Ağustos 1909'da gelmiştir. Mao okula 16 yaşında girdiğini ve oraya 1910 baharında geldiğini söylemektedir, ancak kendi ifadesiyle orada sadece iki yıl kaldığına göre, daha erken bir tarihte gelmiş olması gerekir. Siao Yu, Mao'nun okula geldiğinde 15 yaşında olduğunu söylemektedir. **Bildiğini okuma tutumu:** Siao Yu'nun Mao'nun davranışlarına ilkin anlatımları bunu doğrulamaktadır (s. 27-30). Serçe şarkı söyler: Snow, s. 161.

51. **Tekrar tekrar okudum... Kang Yuvey'in reformları:** Snow, s. 161.

BÖLÜM İKİ: DEVRİM

53. **Bomba patladı:** Esherick, *Reform and Revolution in China*, s. 179-82; NCH, 14 Ekim 1911, s. 105. **Hep Birlikte İleri Derneği:** Esherick, s. 153-5. **Sin Han, Mie Man:**

NCH, 21 Ekim 1911, s. 143 ve 152. **Sekiz yüz Mançu cesedi:** a.g.y., s. 143; The Times, Londra, 15 Ekim 1911.

54. **Kutsal Han'ın torunları:** NCH, 11 Kasım 1911, s. 354. **Mançu hükümeti:** a.g.y., 28 Ekim 1911, s. 227. **The Times bildirdi:** The Times, Londra, 14 Ekim 1911. **Sadece Pekin'de:** NCH, 14 Ekim 1911; 21 Ekim, s. 143; ve 11 Kasım, s. 360 (Yiçang'taki Mançu kadınlarının yakalanması konusunda). Sarayın ayaklanmayı ne kadar ciddiye aldığı 30 Ekim günü çıkarılan alçaltıcı bir imparatorluk fermanından anlaşılmaktadır (NCH, 4 Kasım, s. 289).

55. **Irmak teknesiyle:** Siao, Emi, *Mao Tse-tung: His Childhood and Youth*, s. 22. Mao Çangşa'ya yürüyerek gittiğini iddia etmiştir (Snow, *Red Star over China*, s. 163). **Muhtemem bir yer:** Snow, s. 163. **Kente girerken gördüğü manzara:** Yirminci yüzyılın başlarındaki Çangşa'ya ilişkin değerlendirmeler için bk. Hume, Edward H., *Doctors East, Doctors West: An American Physician's Life in China*, Allen & Unwin, Londra, 1949; Parsons, William B., *An American Engineer in China*, McClure, Philips, New York, 1900; ve Hobart, Alice Tisdale, *The City of the Long Sand*, Macmillan, New York, 1926. Daha fazla bilgi için bk. O'Sullivan, Mortimer, "Journey of Exploration", ve Stokes, Anson Phelps, *A Visit to Yale in China: June 1920*, Yale Foreign Missionary Society, New Haven, 1920. **Ne bisiklet, ne motorlu araç ne de çekçek arabası vardı:** Dr. Hume "Japon faytonları"nın Çangşa'da ancak 1911 devriminden sonra yaygınlaştığını söyler (s. 113). Stokes'e göre, 1920'de bu faytonlardan birkaç tane vardı (s. 6).

56. **Şekerleme satıcıları:** Hume, s. 98. **Çok heyecanlıydım:** Snow, s. 163. **Çangşa iç-ten içe kayınıyordu:** Esherick, s. 141 ve 162.

57. **Saç kuyruğuna tavır:** Snow, s. 163-4. **Benzer sahneler:** Esherick, s. 162, alıntı, Minli bao, 4 Ocak 1911. **İki olay... okulların çoğu boykota gitti:** Esherick, s. 165-8; Snow, s. 164. **Dinlemeye gitti:** Schram, *Mao's Road*, 1, s. 405-6 (4 Ağustos 1919). **Mançu karşıtı gösteriler devam etti... yaklaşan çöküş:** Hume, s. 160 ve 235.

58. **Şaşırtıcı haberler:** Esherick, s. 199-201. **Yolcuların anlattıkları:** NCH, 14 Ekim 1911, s. 105; 21 Ekim, s. 144-5 ve 152. **O hafta sonu telgraf hattı yıkıldı:** 12 Ekim günü, Hankou'daki Japon konsolosu Çangşa'ya giden telgraf hatlarının "kesildiği"ni bildirdi (NCH, 14 Ekim 1911, s. 104). 14 Ekim günü hatlar hâlâ "fena halde bozuk" idi (NCH, 21 Ekim, s. 131.) **Halk eyalet bankalarına akın etti:** NCH, 4 Kasım 1911, s. 295. **İngiltere konsolosu:** Bertram Giles, telgraf no. 22, 16 Ekim 1911, FO228/1798, Public

Records Office, Londra. **Japon vapuru:** Esherick, s. 200. **Durumda belirgin bir değişiklik oldu:** Giles, Mesaj no. 44, 2 Kasım 1911, FO228/1798. **Heyecanlı bir konuşma yapıtı:** Snow, s. 164-5. **Karşı önlemler:** Esherick, s. 200; Giles, Mesaj no 44; NCH, 4 Kasım 1911, s. 288. **İlk girişim:** Giles, Mesaj no. 44.

59. **Ödünç almaya gittim:** Snow, s. 165. **Saat 9.30'da:** Giles, Mesaj no 44. **Aradaki farklılık:** Ayrıca bk. Schram, *Mao Tse-tung*, s. 33. **Milis komutanı... sokakta bırakıldı:** Giles, Mesaj no 44. NCH, 4 Kasım 1911, s. 288.

60. **Hubey'de:** Esherick, s. 182-6. **Çangşa'da durum:** a.g.y., s. 204-10; McCord, Edward A., *The Power of the Gun: The Emergence of Modern Chinese Warlordism*, University of California Press, Berkeley, 1933, s. 74-6. **Hunan'daki gizli dernekler:** Esherick, s. 58-65 ve 155-7. **Konsolos Giles'in raporu:** Giles, Mesaj no. 44; ayrıca bk. Esherick, s. 209. **Askerler... kente akın ettiler:** Giles, Mesaj tarihi 17 Kasım 1911, FO228/1798. **Mao iki adamın sokakta yatan cesetlerini gördü:** Snow, s. 166.

61. **Bütün imparatorluk öfke içinde:** NCH, 4 Kasım 1911, s. 289. **Kasım ayının başlarında ... Mançurya'ya kaçtığına dair:** NCH, 11 Kasım 1911, s. 361-2, 364 ve 366. **Sadece dört eyalet başkenti:** Kasım ayının ilk haftasının sonuna kadar devrimciler, Vuçang, Çangşa, Sian (Çangşa'yla aynı gün düştü) ve Yunan-fu'yu işgal etmişlerdi. Bir hafta sonra onları Fuçou ve Kanton izledi. **Saraya sadık birlikler... öğrenciler dehşet içinde saklanıyorlardı:** NCH, 11 ve 18 Kasım 1911. **Mao-devrimci güçlere katılma planını:** Snow, s. 166. **Hunan'da silah altına alınanlar:** McCord, s. 120. İngiliz konsolosu kasım ayının sonunda 50.000 Hunanlı askerin Vuçang, Şansi, Çençou ve Siçuan'a gitmek üzere Çangşa'dan ayrıldığını, geride 20-30.000 asker kaldığını tahmin ediyordu (Giles, Mesaj no. 49, 1 Aralık 1911, FO228/1798). Muhtemelen en kanlısı: NCH, 2 Aralık 1911, s. 594. **Konsolos Giles'in raporu:** Giles, Mesaj no. 50, 20 Aralık 1911, FO228/1798.

62. **Mao'nun alayı:** Mao'nun 50. Alay'a katıldığını tahmin ediyorum, çünkü 49. Alay o sırada Hubey'de bulunuyordu (Esherick, s. 238). Giles'in (Mesaj no. 50) iki birliği karıştırdığı görülmektedir. **Yakıp yıkmayı marifet... olarak görüyorlar:** Li Yuanhong, alıntı, McCord, s. 135. **Mao'nun bağlı olduğu bölük:** Siao, Emi, s. 28. **Tahtirevan taşıyıcıları, kabadayılar:** McCord, s. 135. **Mao mektuplarını yazdığı için onlarla iyi ilişkiler içindeydi:** Snow, s. 166. **Yedi doların tamamını...:** NCH, 24 Şubat, s. 506 ve 18 Mayıs 1912, s. 467. **Şiddetle protesto ettim:** Giles, Mesaj no 50.

63. **Çiftçiler ve köylüler... Mançular'ın dönüşü:** Hume, s. 165. **Borular çalındı:**

NCH, 13 Ocak 1912, s. 105. **Bir keşif gücü:** NCH, 17 Şubat 1912, s. 441; Snow, s. 167. **Topluca terhis:** McCord, s. 119-20; McDonald, *Urban Origins*, s. 22-3. **Devrimin sona erdiği düşüncesiyle:** Snow, s. 167.

BÖLÜM ÜÇ: KÖTÜ YÖNETİMİN HÜKÜMDARLARI

65. **Yeni Hunan valisi ... tiyatrolar ve genelevler:** Esherick, *Reform and Revolution*, s. 237-49. **Modern okullar:** *Selected Works of Mao Tse-tung* (SW), c. 4, Beijing, 1967, s. 412. **Yeniler gerçekten de iyi yöneticiler olmak istiyorlardı:** NCH, 30 Aralık 1911, s. 872. **Genç kızlar...:** Hume, *Doctors East, Doctors West*, s. 159 ve 165-6. **Tıraşlı Çinli kafalarının egzotik yeni dünyası:** NCH, 30 Aralık 1911, s. 872; 20 Ocak 1912, s. 173.

66. **Ne yapmak istediğimi tam olarak bilmiyordum:** Snow, *Red Star over China*, s. 167-70. Mao, Snow'a Normal Okul'a 1912'de girdiğini söylemiştir (s. 174), ancak pek çok örnekte olduğu gibi, bir yıl öncesinden söz etmektedir.

67. **Dongşan'dayken:** a.g.y., s. 162. **Eyalet kütüphanesinde:** Li Ruy, *Early Revolutionary Activities*, s. 8; Snow, s. 169.

68. **Kapitalizmi inceleyerek:** *Miscellany of Mao Tse-tung Thought*, bl. II, s. 496-7. **Geniş ayna:** Genellikle Yönetenlerin Yararlandığı Geniş Ayna olarak çevrilir. Bk. de Bary, Theodore (der.), *Sources of Chinese Tradition*, Columbia University Press, New York, 1960, s. 493-5. **Resmeder:** *Mémoires concernant l'Histoire...des Chinois*, Tome 1, Paris, 1776, s. 86. **Siang Irmağı Günlüğü:** Snow, s. 166. **Çin Sosyalist Partisi:** Scalapino, Robert A., ve Yu, George T., *The Chinese Anarchist Movement*, University of California Press, Berkeley, 1961, s. 38; Dirlik, Arif, *Anarchism in the Chinese Revolution*, University of California Press, Berkeley, 1991, s. 121-3. **Siyasal fikirleri biçimlemeye başladı:** Snow, s. 170.

69. **İki profesör:** Schram, *Mao's Road*, 1, s. 9 ve 487-8. **Koca Sakallı Yuan:** Snow, s. 171. **Mao'nun kenar notları:** Schram, 1, s.175-313 (Kış 1917). **Şang Yang:** a.g.y., s. 5-6 (Haziran 1912).

70. **Yüz kat daha fazla:** a.g.y., s. 63 (25 Haziran 1915). **Köle ruhlu:** a.g.y., s. 139 (23 Eylül 1917). **Pek çok istenmeyen âdet:** a.g.y., s. 132 (23 Ağustos 1917). **Olağanüstü bir utanç:** a.g.y., s. 66 (Yaz 1915). **Hükümeti protesto etmeye zorladı:** a.g.y., s. 67 (Tem-

muz 1915). *Yine hıleyle uğraşıyor barbarlar*: a.g.y., s. 61-65 (Mayıs ve Haziran 1915). *Savaş olmazsa*: a.g.y., s. 103 (25 Temmuz 1916). *Ulusumuz yeterince güçlü değildir*: a.g.y., s. 113 (1 Nisan 1917).

71. *Öğrenciler egzersizi utanç verici buluyorlar*: a.g.y., s. 121 ve 124 (1 Nisan 1917). *Harekete geçme iradesine sahip değilseniz*: a.g.y., s. 117 ve 120 (1 Nisan 1917). *İrade gerçektir*: a.g.y., s. 133-4 (23 Ağustos 1917). *Eğer insanın zihinsel...*: a.g.y., s. 138 (16 Eylül 1917). *Nihai olarak birey...*: a.g.y., s. 201; 204-5; 208, 251 ve 273 (Kış 1917). [Ayrıca bk. s. 280-1.] Bu sözler metnin bütününde birleştirilmiştir, çünkü Mao notlarında farklı noktalarda farklı bakış açılarından aynı fikre tekrar tekrar geri dönmektedir.

72. *İradenin gücü*: a.g.y., s. 310 (Kış 1917). *Büyük ve güçlü adamlar*: a.g.y., s. 77 (6 Eylül 1915). *Gerçekten büyük insan*: a.g.y., s. 263-4 (Kış 1917). *Hareket sadece göklerde...*: a.g.y., s. 118 (1 Nisan 1917). *Çağlar boyunca*: a.g.y., s. 69 (Temmuz 1915). *Uzun bir barış dönemi*: a.g.y., s. 237-8 ve 247 (Kış 1917).

73. *Bilgelik sorunları*: a.g.y., s. 130 (23 Ağustos 1917). *Sonucuna vardım*: a.g.y., s. 62 (25 Haziran 1915). *Yoğunlaşmak ... gerekir*: a.g.y., s. 77-9 (6 Eylül 1915). *Dağınık ve sistemden yoksun*: a.g.y., s. 128-9 (Yaz 1917). *Emin değildi*: a.g.y., s. 132 (23 Ağustos 1917).

74. *Bütün uluslar kaçınılmaz biçimde*: a.g.y., s. 249 (Kış 1917). *Bütün şiir ve nesir antolojileri...*: a.g.y., s. 139 (23 Eylül 1917). *Demir Domuz*: “*Sin*hay” sözcüğü bütün çevrimsel yıl isimleri gibi, normal biçimde çevrilemez. “*Sin*” semâvi köklerin sekizincisi olup, yazılışı “*demir*” sözcüğüne benzer; “*hay*” ise Zodyak hayvanlarının temsil ettikleri yirmi karasal dalın onuncusudur ve domuz yılını gösterir. *Muazzam bir ateş*: Snow, s. 169.

75. *Yuan Japonya'nın ultimatoma boyun eğmişti*: Bk. NCH, 8 Mayıs 1915, s. 422; 5 Haziran, s. 715. *Vang Fuçi Derneği*: Li Ruy, s. 25. *Restorasyona karşı çıkan yazılar*: a.g.y., s. 50; Schram, 1, s. 85 (Kış 1915). *Hunan'da gizli dernek üyeleri*: McDonald, *Urban Origins*, s. 26-8. İsyan için ayrıca bk. NCH, 20 ve 27 Mayıs 1916; Tang'ın kılık değiştirmesi; NCH, 23 Eylül, s. 617 ve Hume, s. 241; kanlı olaylar: *North China Daily News*, Şanghay, 20 ve 21 Temmuz 1916. Aynı gazete 29 Temmuz'da şu habere yer verdi: “Hunan'da durum düzelmiştir” (31 Temmuz) *Sınıf arkadaşına yazdığı mektup*: Schram, 1, s. 92 (24 Haziran), 93 (26 Haziran) ve 7 (18 Temmuz 1916).

76. **Amerikalı bir misyoner doktor:** Hume, s. 238-40. **Atletik gösteriler için kullanılan bir amfityatroda:** McDonald (s. 25) bu olayın uzun süredir kullanılmayan Eyalet Denetleme Binası'nda gerçekleştiğini söyler. Bu bina yıllar önce yıkılmış, yerine Hunan Eğitim Derneği'ne ait yeni binalar yapılmıştı (Hume, s. 160). **En az 5.000 kişi:** Li Ruy, s. 47, McCord (*Power of the Gun*, s. 196, n. 125); iki Çin kaynağı ölü sayısını 15.000 ve 16.000 olarak vermektedir. Mao (Schram, 1, s. 95) "10.000'den fazla" demektedir. **Çinli ve yabancı bağımsız kaynaklar:** Şanghay gazetesi *Şibao* Hunan'ın "bir terör dünyası" haline geldiğini yazdı (14 Mart 1914, alıntı, McCord, s. 198, n. 136). Hume (s. 240) Tang'ın yönetiminin "bir terör saltanatı" olduğunu söylüyordu. Hunanlı parlamento üyeleri Tang'ın düşüşünden sonra Devlet Başkanı Li Yuanhong'a onun "demir elle yönetimi"ne ilişkin "çok güçlü, hattâ şok edici iddialar"la dolu bir telgraf gönderdiler (*North China Daily News*, 15 Temmuz 1916) ve daha sonra onu mahkeme önünde suçladılar (*Şibao*, 29 Kasım 1916). **Suç ortaklarının isimlerini vermeleri için:** NCH, 15 Mayıs 1915, s. 449.

77. **Bu standartlara göre de aşırıydı:** McCord, s. 193 ve 195-8; ayrıca bk. NCH, 23 Eylül 1916, s. 616. "Her yerde dedektifler vardı..." sözleriyle başlayan alıntı, *Şibao*'dan (31 Temmuz 1914) alındı. **Kendi okulu:** Li Ruy, s. 47. **Hâlâ ... uzaklaştırılmaması gerektiğini savunuyorum:** Schram, 1, s. 94-8 (18 Temmuz 1916).

78. **10.000'den fazla insanı öldürmesi:** a.g.y., s. 95. **Kötüleri ve isyankârları cezalandırarak, yasaları uyguladığı:** a.g.y., s. 6 (Haziran 1912). **Lafazanlığı karşısında duyduğu tiksintiyi:** a.g.y., s. 100-1 (25 Temmuz 1916). **Zamanın üç önemli simasından biri:** Mao, 1917'de şöyle yazdı: "Günümüzde adam denebilecek üç kişi var: Yuan Şikay, Sun Yat-sen ve Kang Yuvey" (a.g.y., s. 131; ayrıca bk. s. 76 [6 Eylül 1915]). **Birer zalim olduklarını:** *System der Ethik*'e düştüğü kenar notlarında (a.g.y., Kış 1917, s. 276) Mao, Paulsen'in şu satırının karşısına Yuan'ın ismini yazdı: "Bir zalimi zalim yapan şey ... onun sadece zevk ve iktidar aramasıdır." Eylül 1920'de Mao "Eşkiya Yuan" ve "Kasap Tang" sözlerini kullandı (a.g.y., s. 552, 6-7 Eylül 1920; ayrıca bk. s. 529, n. 14). **Günün birinde mükemmel bir öğretmen olacak:** a.g.y., s. 141, n.1 (Eylül 1917). **O sırada:** Siao Yu, *Mao Tse-tung and I*, s. 37-40.

79. **Kişi, bilge değilse eğer:** Schram, 1, s. 63 (25 Haziran 1915). **Kentteki okullarda bir duyuru dağıttı:** Mao, Edgar Snow'a bir Çangşa gazetesine ilân verdiğini söyledi (*Red Star*, s. 172). O sırada arkadaşlarına, duyuruyu, "okul duvarlarına yapıştırdığını" söylemiştir (Schram, *Mao's Road*, 1, s. 81-2 ve 84). **Genç insanları kendisiyle temasa geçmeye:** Snow, s. 172. **Eyalet Kız Normal Okulu:** Li Ruy, s. 74; Schram, 1, s. 81 (27 Eylül 1915). **Üç buçuk yanıt:** Snow, s. 172. **Altı gençten yanıt geldi:** o sonbaharda Mao, "beş

ya da altı kişiden yanıt geldi,” diye yazdı (Schram, 1, s. 84, 9 Kasım 1915). *Ciddi adamlardan oluşan küçük bir gruptu*: Snow, s. 172.

80. *Her sabah*: Li Ruy, s. 29. *Kuvvetli adımlarla tarlaların içinden geçer*: Snow, s. 173. *Onun büyüklüğünü düşündüğüm zaman*: Schram, 1, s. 69 (Temmuz 1915). *Gerçekten zor*: a.g.y., s. 60 (5 Nisan 1915). *Öğrenci gazetesi*: Beijing daxue yuekan, 28 Ocak 1920. *Hayatım boyunca*: Schram, 1, s. 84 (9 Kasım 1915).

81. *Pek çok kasvetli düşünce*: a.g.y., s. 72 (Ağustos 1915). *Mao'nun okuldan atılmasını önlemek için*: Li Ruy, s. 44-46. *Sükûnet yeteneğine sahip değilsin*: Schram, 1, s. 73-4 (Ağustos 1915). *Siao Yu ... hatırlıyordu*: Siao Yu, s. 36. *Mavi okul üniforması ... öteki profesörler*: Li Ruy, s. 41-2. Snow (s. 175) Mao'nun Normal Okul'da bulunduğu sırada 160 dolar harcadığını söyler (“sayısız kayıt harcı” ödediği dönem de dahil olmak üzere 1912'den 1918'e kadar geçen altı buçuk ay içinde). Gelirinin neredeyse yarısı: Snow, a.g.y.; Li Ruy, s. 23. *Çalıştı*: Bk. Schram, 1, s. 9-56 (Ekim-Aralık 1913); s. 141-2 (Eylül 1917) ve s. 175-310 (Kış 1917). *Doğal bilimler*: Snow, s. 170; ayrıca bk. Schram, 1, s. 62 (25 Haziran 1915).

82. *Geçmişte bazı hatalı fikirlerim vardı*: Schram, 1, s. 62 (25 Haziran 1915). *Çalışmak faydasız*: a.g.y., s. 84 (9 Kasım 1915). *Sabah erkenden kalkıp*: a.g.y., s. 85 (Kış 1915). *Altı ay sonra*: a.g.y., s. 105 (25 Temmuz 1916). *İlerlemek için çaba göstermeyi kim istemez*: a.g.y., s. 130 (23 Ağustos 1917). *Yılın öğrencisi*: Li Ruy, s. 52-3. *Siao'nun yazdığı bir öğreti kılavuzunu eleştirerek*: Schram, 1, s. 129 (Yaz 1917). *Bir ay süren uzun bir yürüyüş*: Mao, Edgar Snow'a beş ilçeyi kapsayan bir gezi düzenleme fikrinin, Minbao'da yer alan bir makaleden hareketle kendisinden çıktığını söyledi (Snow, s. 171; ayrıca bk. Siao Yu, s. 96-202). Mao her ne kadar “köylüler bize yiyecek verdiler ve uyuyacak yer gösterdiler,” diyorsa da, sadece yerel toprak sahipleri, tüccarlar ve memurlarla ilişki kurmuşlardı. *Bir hamlede beş bin kilometre*: Schram, 1, s. 159 (1917). *Sadece Çing Genel Valisi*: a.g.y., s. 106 ve 131 (9 Aralık 1916 ve 23 Ağustos 1917).

83. *Üstün insanlar*: a.g.y., s. 135 (23 Ağustos 1917). *Öğrenci Derneği'nin seçilmiş başkanı*: Bu seçimin Haziranda yapılan “Yılın Öğrencisi” yarışmasından ayrı olduğu anlaşılmaktadır (a.g.y., s. 145, Kasım 1917). Mao derneğin “Genel İşler Görevlisi” oldu. Bu durum ona okulun disiplinini sağlama görevi yükledi (a.g.y., s. 143; Li Ruy, s. 54-5). *İlk kararlarından biri*: Schram, 1, s. 145 (Kasım 1917). *Bu türden inisiyatifler*: a.g.y., s. 145-6.

84. *Kaydettiğim kişisel ilerlemenin*: a.g.y., s. 68 (Temmuz 1915). *Onaylayarak yorumladım*: a.g.y., s. 235 (Kış 1917). *Eğitim sisteminde*: a.g.y., s. 115 (Nisan 1917). *Mao'nun arkadaşlarından yedisi*: a.g.y., s. 157 (Kış 1917). *Altmış kadar Çinli işçi*: İlk günkü derslere 85 kişi katıldı. Bunların % 30'u ergenlik çağındaydı (a.g.y., s. 152-3; Kasım 1917). *Bu ilkeler Klasik Çince'nin değil...*: a.g.y., s. 143-56. *Yeni Gençlik* gibi ilerici bir yayın bile Ocak 1918'e kadar tam olarak günlük konuşma dilini kullanamadı. *Çin yapımı malları satın almaya*: a.g.y., s. 142. Mao gece okulu derslerini planlarken, bizzat verdiği tarih derslerinin "yurtseverlik ruhu" aşılması gereğini vurguladı (s. 149).

85. *Tan ... bir yönetim kurdu*: McCord, s. 245-56; NCH, 15 Eylül 1917, s. 594; 20 Ekim, s. 85. *Atandıktan üç gün sonra*: McCord, s. 256-7. Ayrıca bk. NCH, 6 Ekim 1917, s. 17-18, 13 Ekim, s. 72 ve 85-6; 20 Ekim, s. 152-3; 3 Kasım, s. 253-4 ve 272-3.

86. *Sıkıyönetim ilân edildi*: Schram, 1, s. 144 (30 Ekim 1917). *Kent olağanüstü bir durumu kolayca atlatabildiği için memnundu*: McCord, s. 257-9; NCH, 10 Kasım 1917, s. 333-4; 24 Kasım, s. 463; 1 Aralık, s. 518-20. *Bu heyecanlı günlerde*: Li Ruy, s. 48 ve 50-1; Schram, *Mao Tse-tung*, s. 43. *Üç kahraman*: Schram, *Mao's Road*, 1, s. 19, n. 52. *Helâya saklandığı*: Snow, s. 169-70. Temmuz 1916 karışıklıkları sırasında Siao Yu'ya yazdığı bir mektupta Mao şöyle diyordu: "Siangtan'daydım ve başkente gitmekten korkuyordum. Yola çıkmadan önce arkadaşlardan haber gelmesini bekledim. Gerçekten korkuyordum." (Schram, 1, s. 97). *Birinci Normal Okul Kayıtları*: Li Ruy, s. 48. *Ancak mart ayında*: McCord, s. 259-63. *Havanın kararmasıyla birlikte ... yirmi dört saat sonra*: NCH, 6 Nisan 1918, s. 21; 13 Nisan, s. 78-9.

87. *Vahşi, sadist diktatör*: Hume, s. 260. *Kadınların onuru*: NCH, 13 Nisan 1918, s. 80. *Yirmi yaşındaki Bayan S.*: NCH, 18 Mayıs 1918, s. 398-9. *Pingkiang*: a.g.y., NCH, 13 Nisan 1918, s. 79. *Liling*: NCH, 25 Mayıs 1918, s. 452-3; McDonald, s. 31-2. *Öfkeli başyazılar*: NCH, 1 Haziran 1918, s. 501-2. *Vu Peyfu ... Anfu rakipleri*: McCord, s. 263-4 ve 284. *Mao'nun okulu... okulda kalanların karnını doyurmak için*: Li Ruy, s. 48-9 ve 59; Schram, 1, s. 167-8 (29 Mayıs 1918).

88. *Muhbirlerden oluşan bir şebeke ... ortadan kaybolanlar*: NCH, 18 Mayıs 1918, s. 398-9. *Büyük bir gizli terör*: a.g.y., 14 Eylül 1918, s. 626. *Haziran 1918'in başında*: Li Ruy, s. 85. *Ne yapmak istediğine dair*: Schram, 1, s. 136 (23 Ağustos 1917). Bu sözleri mezuniyetten dokuz ay önce yazmış olmasına rağmen, geçen zaman içinde bu durumu değiştirmek için hiçbir şey yapmadı. *Sonraki birkaç haftayı*: Li Ruy, s. 85-6. *Yeni Halkın Araştırma Derneği*: Li Ruy, s. 75-6. Mao, Edgar Snow'a (*Red Star*, s. 173) der-

neğin 1917'de kurulduğunu söyledi, ancak bunun Mao'nun hatalı kronolojisinin bir başka örneğini oluşturduğu anlaşılmaktadır. Siao Yu'nun sekreterliğe seçildiği iddiası, Mao'nun sekreterlik görevini "mütevazı bir tutumla" reddettiğini yazan, ancak onun yerine Siao Yu'nun bu göreve geldiğini atlayan Li Ruy tarafından dolaylı biçimde doğrulanmaktadır. (1950'li yıllarda Çin'de Siao'nun adı bile bilinmiyordu.) Li'ye göre Mao sekreter yardımcısıydı. Bk. Schram, 1, s. 81-2 ve 164, n.1; Siao Yu, s. 71-6. **Yabancıların ... Çin halkına zarar vermek istediklerini bilmelisiniz:** Luo Suezan'ın büyükbabasına yazdığı mektup (Yaz 1918); "Mao'nun yüzüncü doğum günü" sergisinde yer aldı, Natural History Museum, Beijing, Aralık 1993.

89. **Klasik bir terim:** Bk. Li Ruy, s. 76. **Öğrenciler her gece ... eğilirlerdi:** Schram, 1, s. 152 (9 Kasım 1917). **Giderek eleştirmeye:** Örnek vermek gerekirse, Ağustos 1917'de Mao Konfüçyüsçülerin köprü ve yol yapımı gibi işlerle uğraşmalarının "övgüye değer" olduğunu; 1918'de ise bunların "hiçbir değer taşımadığı"nı yazdı (a.g.y., s. 135 ve 211). **Ülkemizin üç ayak bağı:** a.g.y., s. 208 (Kış 1917). **Kiliseler, kapitalistler:** a.g.y., s. 208 (Kış 1917). **Temel bir değişim:** a.g.y., s. 132 (23 Ağustos 1917). **Dünyadaki bütün fenomenler:** a.g.y., s. 249-50 ve 306.

90. **Dünyayı harekete geçirmek isteyenler:** a.g.y., s. 131-2 (23 Ağustos 1917). **Luo Çanglong:** a.g.y., s. 164, n.1. **Mao'nun eski öğretmeni...:** Li Ruy, s. 87. **Tamamen turistik:** Schram, 1, s. 174 (Ağustos 1918).

BÖLÜM DÖRT: "İZMLER" KARMAŞASI

91. **Pekin bir eritme potasını andırıyor:** Schram, *Mao's Road*, 1, s. 83 (9 Kasım 1915). **Ciddi kuşkular:** a.g.y., s. 172-3 (11 Ağustos 1918). Ayrıca bk. Siao Yu, *Mao Tse-tung and I*, s. 215-16; ve Smedley, *Battle Hymn of China*, s. 123. **Kendi ülkemi yeterince tanımadığımı:** Snow, *Red Star over China*, s. 176. Ayrıca bk. Li Ruy, *Early Revolutionary Activities*, s. 85.

92. **Profesör Yang ... asistan olarak:** Snow, s. 176; Siao Yu, s. 210. **Yönetici bir üyesi olarak:** Schram, 1, s. 317 (28 Nisan 1919). **O kadar önemsiz bir iş yapıyorum ki:** Snow, s. 176. **Bir soru sormaya çalıştığında:** Schram, *Mao Tse-tung*, s. 48. **Fu Sinian:** Snow, s. 176. **Ayda sekiz dolar:** Snow, s. 176-7; Siao Yu, s. 210. Ayrıca bk. Kates, George, *The Years That Were Fat*, Harper, New York, 1952, s. 20-2; ve Strand, David, *Rickshaw Beijing*, University of California Press, Berkeley, 1989, s. 29-30. **Şao Pioping:** Snow,

s. 177. Ayrıca bk. Li Ruy, s. 95. Çen Dusiu: Snow, s. 179-80.

93. **En son yeni teoriler:** Li Ruy, s. 93 **Bir yol arıyor:** Snow, s. 177. **Zihnim ... bir fikirler karmaşası:** a.g.y., s. 174. **Kiang Kanghu:** Dirlik, *Anarchism in the Chinese Revolution*, s. 135-6. **Kang Yuvey:** Bk. Wakeman, Frederic, Jnr., *History and Will*, University of California Press, Berkeley, 1973, s. 115-36. **Gök kubbenin altında:** Schram, 1, s. 135 (23 Ağustos 1917). **Eminim:** a.g.y., s. 237-9 (Kış 1917). **Bilge Kral:** Bk. Wakeman, s. 140-6.

94. **Liang Çiçao'dan ... tarihin ilerlemesini sağlayan:** a.g.y., s. 15-52 (Liang Çiçao); s. 156-7 (liberalizm); s. 238-43, 251 ve 257 (Vang Yangming); s. 82-5 (Wang Fuçi). Ayrıca bk. Li Ruy, s. 17-19 ve 24-7. **Bir kavramı benimsedikten:** Mao'nun 1917 yılının sonbahar ve kış aylarında Kang Yuvey'in ütopyacılığını önce kabul edip daha sonra reddetmesi bir örnek; ölümsüzlükle ilgili görüşleri ise bir başka örnektir. Aralık 1916'da "gerçekten ölümsüz olan kişinin başardıklarıdır," (a.g.y., s. 107) diye yazmış olsa da, bir yıl sonra, ardında bir ün bırakma çabasında bulunma fikrini bir "aptallık" olarak mahkûm etti (a.g.y., s. 240; ayrıca bk. s. 253). **İçe bakışla sağlanan açıklık:** Schram, 1, s. 130. **Şanghay'da çıkan ... anarşist dergisi:** Laodong'un (emek) ilk iki sayısında yer alan çeşitli makaleler, Mart ve Nisan 1918 (Luk, Michael, Y. M. *The Origins of Chinese Bolshevism*, Oxford University Press, 1990, s. 18-19). Ayrıca bk. Dirlik, Arif, *The Origins of Chinese Communism*, Oxford University Press, 1989, s. 26-8. Li Daçao, Temmuz 1918'de *Yeni Gençlik*'te Fransız ve Rus devrimlerini kıyaslayan bir makale yazdıysa da, kasımda yazdığı makale kadar özgül değildi ve fazla dikkati çekmedi. **Li Daçao ... yayımladığında:** de Bary, *Sources of Chinese Tradition*, s. 863-5. **Çinli mülteci grupların kuvvetle savun-duk-ları:** Dirlik, Arif, *Anarchism*, s. 176-7. Ayrıca bk. Scalapino ve Yu, *The Chinese Anarchist Movement*; ve Zarrow, Peter, *Anarchism and Chinese Political Culture*, Columbia University Press, New York, 1990. **Kongre olmayacak:** de Bary, s. 864-5.

95. **Pekin Üniversitesi:** Dirlik, *Anarchism*, s. 172-5; Chow Tse-tung, *The May Fourth Movement: Intellectual Revolution in Modern China*, Harvard University Press, Cambridge, MA, 1960, s. 97. Ayrıca bk. Li Ruy, s. 96. "Karanlıkta Öten Horoz Derneği" 1912'de kuruldu. Liu Şifu'nun 1915'te ölmesine rağmen, taraftarları 1922'ye kadar faaliyetlerini sürdürdüler; 1918 baharında Laodong adlı bir dergi çıkarmaya başladılar. **Komünizm, anti-militarizm:** Scalapino ve Yu, s. 40. **Mao'ya göre anarşizm:** Snow, s. 177. **Aşırı şiddet yanlısı bir parti:** Schram, 1, s. 380 (21 Temmuz 1919).

96. **1918'de Çin'in başkenti:** Strand, s. 1-46; LaMotte, Ellen, N., *Peking Dust*, Century Publishing, New York, 1919, s. 16-21; Franck, Harry, *Wandering in North China*, Century, New York, 1923, s. 196-203. George Kates, *The Years That Were Fat*'de kentin

1930'ların başındaki halini betimler. O zamandan beri pek çok bakımdan kentte pek az değişiklik olmuştur. **Hastalıklı ve sersemlemiş bir halde:** Strand, s. 42. **Sesler karmaşası:** Kates, s. 87. **Parklarda:** Snow, s. 177-8.

97. **Duman gökyüzünde asılı duruyor:** Schram, 1, s. 93 (26 Haziran 1916). **Defterine aktarmıştı:** a.g.y., s. 9. **1919 Mart'ında ... Şanghay'da:** Kendi değerlendirmesiyle Mao, Pekin'den 14 Mart günü ayrıldı ve iki gün sonra Şanghay'a vardı. Çangşa'ya 6 Nisan'da geldi (a.g.y., s. 317). Arkadaşlarını Fransa'ya götüren vapur 19 Mart'ta yola çıktığına göre (Li Ruy, s. 97), Mao'nun Şanghay'dan ayrıldıktan sonra birkaç gün Nanking'te kalmış olması mümkündür. Ne var ki, Edgar Snow'a anlattığı yerlerin çoğunu, bir yıl sonra çıktığı seyahat sırasında gördü (s. 178-9). Ayrıca bk. Çong Vensian, Mao Zedung: *Biography, Assessment, Reminiscences*, Foreign Language Press, Beijing, 1986, s. 41n. **Annesinin kente henüz varmış olduğunu gördü:** Çong Vensian, s. 234. **Geçen sonbahar:** Schram, 1, s. 174 (Ağustos 1918). **Dayılarına yazdığı bir mektupta:** a.g.y., s. 317 (28 Nisan 1919). **İçtenlikle şöyle yazdı:** a.g.y., s. 504 (14 Mart 1920). **Edgar Snow'a annesinin kendisi öğrenciyken öldüğünü söyledi:** Snow, s. 175.

98. **Yarım gün tarih dersleri vermeye başladı:** Li Ruy, s. 97. **Yeni bir siyasal fırtına:** Dört Mayıs Olayı ve yol açtığı gelişmeler hakkında en iyi değerlendirme için bk. Chow Tse-tung, s. 84-116. Ayrıca bk. NCH, 10 Mayıs 1919, s. 345-9 ve 17 Mayıs, s. 413-19. **Dünyanın her yerine ulaştı:** Kiang Wen-han, *The Chinese Student Movement*, New Republic Press, New York, 1948, s. 36. **Yaklaşan kriz ülkemizi tehdit etmektedir:** Chow Tse-tung, s. 107-8.

99. **Ülkeyi satan klik kahrolsun:** NCH, 10 Mayıs 1919, s. 348. **Cenazelerde kullanılan bir çift parşömen:** Chow Tse-tung, s. 108 (düzeltilmiş çeviri). **Bir görgü tanığı ... şoförleri aşırı hız yaptığı gerekçesiyle:** NCH, 10 Mayıs 1919, s. 348-9; Chow Tse-tung, s. 111-15; Dirlik, *Anarchism*, s. 148-9. Çin'deki Batılılar Japonya'nın niyetleri hakkında fena halde yanıldılar. Onları kendi çıkarlarına yönelik bir tehdit olarak görüyorlardı (NCH, 17 Mayıs, s. 418-9).

100. **Hunan'da:** McDonald, *Urban Origins*, s. 97. **Kıyaslandığında sayıları çok azdı:** Kinan'da 30.000; Şanghay'da 20.000; Nanking'de 5.000'den fazla; Hangu'ya 4.000'den fazla kişi gösteri yaptı (NCH, 17 Mayıs 1919, s. 413-14; Chow Tse-tung, s. 130). **Ekonomik boykot:** McDonald, s. 97-103 ve Li Ruy, s. 103-4. Ayrıca bk. NCH, 17 Mayıs 1919, s. 415-7; 24 Mayıs, s. 507. **Bizzat Çang:** NCH, 28 Haziran 1919, s. 837. Ayrıca bk. NCH, 21 Haziran, s. 765. **Ateşli bir çağrı:** Siao, Emi, *Mao Tse-tung, His Childhood and*

Youth, s. 69-70. **Sadece belirtileriydi:** Mao Siang Irmağı Mecmuası'nda bu iki konuya fazla değinmedi. Bir yıl sonra, boykot gibi hareketlerin "mevcut durum karşısında sadece kısmi önlemler" olduğunu ve Çin'in gerçek ihtiyaçlarının bu türden münferit kaygıların "ötesine geçtiği"ni yazacaktı. (Schram, 1, s. 611, Kasım 1920)

101. **Siangkiang pinglun:** McDonald, s. 103-4; Li Ruy, s. 104-5. **Bugün eski tutumlarımızı:** Schram, 1, s. 318-20 (14 Temmuz 1919). **Halk kitlelerinin büyük birliği:** a.g.y., s. 378-89 (21 Temmuz, 28 ve 4 Ağustos 1919).

102. **Dört yüz ya da daha fazla:** Chow Tse-tung, s. 178-82; McDonald, s. 105. **Hu Şi:** Li Ruy, s. xxix. **Lo Kialun:** Sin Çao, c. 2, no. 4, s. 849 (1 Mayıs 1920); Bk. Schram, Stuart R., *The Political Thought of Mao Tse-tung*, Pall Mall Press, Londra, 1963, s. 104. **Anarşist terimlerle savunmaya devam ediyordu:** Schram, *Mao's Road*, 1, s. 372 ("doğuya doğru şaşmaz biçimde ilerleme" ve "ulusun muhafaza edilip edilmeyeceği"); s. 319 ("baskı"); s. 379-80 ("bilgili ve cahil sınıflar").

103. **Diyalektik bir ilişki:** a.g.y., s. 234-5: "Irmağın Ton geçidinden çıktığı yer, çünkü Hua Dağı ona bir engeldir, çağlayan suların gücü çok daha büyüktür... Büyük güç büyük engellerle karşılaşır ve büyük engeller büyük güçlerle karşılaşır." **Almanya'nın yenilgisine ilişkin değerlendirmesi:** a.g.y., s. 367 (21 Temmuz 1919). Ayrıca bk. s. 357-66 (21 Temmuz); s. 334, 337-8 ve 343 (14 Temmuz). **Japonya ve Almanya:** a.g.y., s. 392 (28 Temmuz 1919).

104. **Vali Çang ... yelpazelenirken:** Li Ruy, s. 125-6. **Öğrencilerin Derneği:** McDonald, s. 106. **Aykırı bir dilekçe:** Schram, 1, s. 396-8 (30 Temmuz 1919). **Mao'nun ... iddiasına rağmen:** a.g.y., s. 377 (21 Temmuz 1919). **Bir sonraki sayı toplatıldı:** Li Ruy, s. 116. **Süngüleyerek öldürdü:** Schram, 1, s. 479 (19 Ocak 1920); ayrıca bk. McDonald, s. 106. **Sin Hunan ... kapatıldı:** Schram, 1, s. 418 (Eylül 1919); ayrıca bk. s. 414-15 (5 Eylül). **Baylar, bizler kadınlarız:** a.g.y., s. 383 (28 Temmuz 1919).

105. **Korkunç bir olay:** a.g.y., s. 421-49 (16-28 Kasım 1919), özellikle s. 421-2 ("toplumsal sistemin karanlığı"); s. 434-8 ("parçalanan yeşim taşı" ve "cesurca bir eylem"). **Bay Peng ... merak ediyor:** a.g.y., s. 428 (21 Kasım 1919).

106. **Bilginlerin görevi:** a.g.y., s. 611-12 (Kasım 1920). **2 Aralık:** McDonald, s. 108-9; NCH, 20 Aralık 1919; Li Ruy, s. 127. **Önde giden Çangşalı bir banker:** NCH, 25 Ekim, s. 215-16.

107. *On sekiz ay sonra*: a.g.y., 4 Ekim 1919. *Afyon ekimini yeniden başlattı*: a.g.y., 22 Kasım 1919, s. 482-3. *Karşılaşmadan iki hafta sonra*: McDonald, s. 110-12; Li Ruy, s. 127-9. *Halkın Haber Ajansı*: Snow, s. 179; Schram, 1, s. 457 (24 Aralık 1919). *Atlatma bir haber*: Schram, 1, s. 457-9, 463-5 ve 469-71 (24 ve 31 Aralık 1919, 3 Ocak 1920). *Dilekçeler yağdırdı*: a.g.y., s. 457-90 ve 496-7 (24 Aralık 1919-28, Şubat 1920). *Bir toplantı yaptılar ... Çang azledildi*: McDonald, s. 112-13. *Daha fazla bir şey yapamayacaklarını anladılar*: Mao önceleri şubat ayının sonunda ayrılmayı düşünüyordu (Schram, 1, s. 494, 19 Şubat 1920), daha sonra marta kadar erteledi ve nihayet nisanda yola çıktı. *Çang devrildiğinde*: NCH, 29 Mayıs 1919, s. 509 ve 12 Haziran, s. 649 (Vu Peyfu'nun ayrılması); 19 Haziran, s. 708 (milyon dolarlar); 26 Haziran, s. 774 (cephane deposu ve "en neşeli gün").

108. *Sorun İnceleme Derneği*: Schram, 1, s. 407-13 (1 Eylül 1919). *Marksist Görüşlerim*: Meisner, Maurice, *Li Ta-chao and the Origins of Chinese Marxism*, Harvard University Press, Cambridge, MA, 1967, s. 90-5 ve 280, n.2. Dirlik, tarihi Mayıs 1919 olmakla birlikte makalenin ilk bölümünün eylüle kadar yayımlanmadığını öne sürer (*Origins of Communism*, s. 47). Bu durumda Mao bu yazıyı "Sorun İnceleme Derneği"nin kuruluşuna kadar okumuş olamaz. *İktisadi olduğunu anlamaya başlamıştı*: Schram, 1, s. 453 (1 Aralık 1919). *Esas ilişki ... iktisadi bağımsızlık*: a.g.y., s. 432-3 (21 Kasım 1919). *Toplum değiştirilecekse ... çalışan halka emekçiler demeye başladı*: a.g.y., s. 453-4 (1 Aralık 1919). *Eşitsiz anlaşmaları tanımama*: Chow, s. 209-14. Bu siyaseti belirleyen "Karakhan Deklarasyonu" 25 Temmuz 1919'da çıkarıldı ve üç hafta sonra Sovyet gazetelerinde yayımlandı. Ancak Pekin'de 21 Mart 1920'ye kadar resmen onaylanmadı. *Mao ... öğrenmeye çalıştı*: Snow, s. 181 ve Schram, 1, s. 493-518. a.g.y., s. 506, 14 Mart 1920 ("bir numaralı uygarlaşmış ülke"; s. 494, 19 Şubat 1920 (Li Daçao'yla konuştu); s. 518, 7 Haziran 1920 (Rusça öğrenmek); s. 504-7. *Marksizm konusunda pek az yazılı malzeme*: Dirlik, *Origins of Communism*, s. 32-8 ve 98-110.

109. *Şanghay'a gitmek üzere olduğu*: 11 Nisan'da ayrıldı ve 5 Mayıs'ta Şanghay'a ulaştı (Nianpu, 1, s. 57). Li Daçao: Snow, s. 182-3. *Beni derinden etkiledi*: a.g.y., s. 180 ve 183. *Yeni Köy hareketi*: Luk, s. 30-1. *Bolşevizmi yaymak için*: Schram, 1, s. 450-6 (1 Aralık 1919). Ayrıca bk. s. 458-500 (5 Mart 1920). *Bu türden çeşitli tasarılar*: Luk, s. 30-1. Ayrıca bk. Chow Tse-tung, s. 190-1. Mao'nun arkadaşları, Deng Çingsia ve Luo Çanglong (Yeni Halkın Derneği'nin kurucu üyelerinden) 1919 sonbaharında Pekin Üniversitesi öğrencileri tarafından kurulan "Sabah Bahçesi" topluluğuna katıldılar. Topluluk 1920'lerin başında dağıldı (bk. Schram, 1, s. 494, 19 Şubat 1920). *Halâ bilmediğini itiraf etti*: Schram, 1, s. 518 (7 Haziran 1920). *Kendini İnceleme Üniversitesi*: a.g.y., s.

494 (19 Şubat 1920) ve s. 506 (14 Mart 1920); Womack, Brantly, *The Foundations of Mao Zedong's Political Thought*, 1917-35, University Press of Hawaii, Honolulu, 1982, s. 25-6; Li Ruy, s. 170-1. **Kültür Kitapları Derneği**: Schram, 1, s. 534-5, 31 Temmuz 1920; s. 583-7, 22 Ekim 1920 ve s. 589-91, 10 Kasım 1920; ve Womack, s. 25. **Üç büyük çağdaş filozof**: Schram, 1, s. 519, 7 Haziran 1920. **Yıllar sonra, Baoan'da**: Snow, s. 181. **Bir arkadaşına ... itiraf etmişti**: Schram, 1, s. 505 (14 Mart 1920). **Fazla duygusalım ... disiplinli bir hayat yaşamak**: a.g.y., s. 518-9 (7 Haziran 1920).

110. **Çin kültürü**: a.g.y., s. 505. **Su Kıyısı**: a.g.y., s. 586 (22 Ekim 1920). **Kufu'da konakladım**: Snow, s. 178-9.

111. **Mao önceleri kuşkuluydu**: Schram, 1, s. 501 (12 Mart 1920). **Üç hafta geçmeden**: a.g.y., s. 510-11 (1 Nisan 1920). Peng Hua'nın rolü için bk. s. 503 (12 Mart). **Bir model ... bütün ülkenin sorunlarına**: a.g.y., s. 523 (11 Haziran 1920). **Şu andan itibaren esas olarak**: a.g.y., s. 526-30 (23 Haziran 1920).

112. **Şaoşan'da kardeşleriyle**: a.g.y., s. 543 (3 Eylül 1920); Nianpu, 1, s. 82. **Siong Siling**: McDonald, Angus W., Jr, "Mao Tse-tung ve Hunan Kendini Yönetme Hareketi", CQ, 68, Nisan 1976, s. 753-4. **Mao Çangşa'ya döndü ... yeni ilerici güçler**: Schram, 1, s. 543-53, 3, 5 ve 6-7 Eylül ve s. 580, 10 Ekim 1920.

113. **Eylül ortalarında**: McDonald, "Mao Tse-tung", s. 754-5. **Anayasal meclis**: Schram, 1, s. 559 (27 Eylül), 565-71 (5-6 Ekim); s. 573-4 (8 Ekim 1920). **Bir dilekçe hazırlanması kararlaştırıldı**: a.g.y., s. 577-8 (10 Ekim 1920); McDonald, "Mao Tse-tung", s. 765. **Çangşalı yurttaşlar**: Schram, 1, s. 572 (7 Ekim 1920). **İki gün sonra**: McDonald, "Mao Tse-tung", s. 765; NCH, 23 Ekim 1920, s. 223. **Bu belge ... eseri**: NCH, 6 Kasım 1920, s. 387-8.

114. **"Halkın yönetimi" ise bambaşka bir şey**: Schram, 1, s. 544 (3 Eylül), 546 (5 Eylül), 556 (26 Eylül), 558 (27 Eylül), 561-2 (30 Eylül), 572 (5 Ekim) ve 578 (10 Ekim). **Ulusal Gün yürüyüşü**: McDonald, "Mao Tse-tung", s. 765-6; Li Ruy, s. 144. **Tan ürkekliğini pahalıya ödedi**: Li Ruy, s. 145-6; McCord, s. 301-2; McDonald, "Mao Tse-tung", s. 767. **Tam özyönetim**: Schram, 1, s. 562 (30 Eylül 1920).

115. **Boşa gittiğini ... yeni bir yol açmak**: a.g.y., s. 595 (25 Kasım 1920). **Ateşli bir iç değerlendirme**: a.g.y., s. 608 ve 610 (Kasım 1920). **Mao'ya göre gerekli olan ... Kasım 1920'de**: Schram, 1, s. 491-2, 19 Şubat 1920 ("adanmış grup"); s. 505-6, 14 Mart

1920 (ortak hedefler); 2, s. 26, Kış 1920 ("boş zafer"); 1, s. 612, Kasım 1920 ("siyasal sahne"); s. 524, 16 Mayıs 1920 ("yıkamak ve yok etmek") ve s. 556, 20 Eylül 1920 (bir izm gerekliydi). **Gerçekten güçlü ... yaratmalıyız:** a.g.y., 1, s. 600 (25 Kasım 1920). **O Temmuz ayı içinde:** a.g.y., 2, s. 29, Kış 1920 ("on altı üye"); s. 5-14, 1 Aralık 1920 (Montargis). Li Ruy on dört üyenin katıldığını söyler (s. 149-50). **Anarşizmin ... sonuç vereceğini sanmıyorum:** Schram, 2, s. 7 (1 Aralık 1920).

116. **Çin'in ilk "komünist grubu":** *History of CCP, Chronology*, s. 6-7; Van de Ven, Hans J., *From Friend to Comrade: The Founding of the Chinese Communist Party, 1920-27*, University of California Press, Berkeley, 1991, s. 21. ("devrimci araçlar kullanılmalı") ve 59. **Rus Araştırmaları Derneği:** Schram, 1, s. 554-5, 23 Eylül 1920. **On iki Hunanlı:** Peng Şuçi on altı Hunanlı öğrenci olduğunu söyler (Cadart ve Cheng, *L'Envol du Communisme en Chine*, s. 196), ancak içlerinden bazıları, Liu Şaoçi gibi Şanghay'da bulunuyordu. **Marksist Araştırma Çevresi:** Cadart ve Cheng, s. 153-62. He Minfan'ın rolü tartışmalıdır. Kültür Kitapları Derneği'ne Kasım 1920 ve Ocak 1921'de katkıda bulundu (Schram, 2, s. 49 ve 58) ve Mart 1921'de Çangşa Çin-Kore Karşılıklı Yardımlaşma Derneği'nde öncü rol oynadı. O sırada Mao ve diğerleri Kore'nin Japonya'dan bağımsızlık mücadelesini desteklemek için bu derneğe katıldılar. (Nianpu, 1, s. 82). Mao'dan nefret eden Peng Şuçi, He Minfan'ı, Çen Dusiu'nun Çangşa'daki başlıca irtibatı olarak betimler. Ne var ki, aynı ölçüde düşman bir kaynak olan Zhang Guotao (Chang Kuo-t'ao), Çen'in Mao'ya doğrudan yazarak, onu Çangşa grubunu kurmaya teşvik ettiğini yazmıştır (The Rise of the Chinese Communist Party, University of Kansas, KC, 1971, c. 1, s. 129). Mao 1918'den beri Çen'le temas halinde olduğu, Çangşa'da uzun süre onunla birlikte çalıştığı, Yeni Gençlik'e katkıda bulunduğu ve Siang Irmağı Mecmuası'nın editörü olduğu için bu bilgilerin doğru olması mümkündür. Ne var ki Çen, Peng'in iddia ettiği gibi, He Minfan'dan Rusya'ya gidecek öğrencileri saptamasını istemiştir. Rus Araştırmaları Derneği, Vang Fuçi Derneği ve Vang Fuçi Akademisi arasında yakın ilişkiler vardı. **Sosyalist Gençlik Birliği:** Schram, 1, s. 594, 21 Kasım 1920. **Rus "terörist taktikleri":** Schram, 2, s. 9 (1 Aralık 1920). Hans Van de Ven bu sayfanın çevirisini tamamen farklı bir şekilde yapmaktadır. **Rus yöntemi:** Schram, s. 62 ve 68 (1-2 Ocak 1921).

117. **Siao Yu'nun savunduğu alternatif ... Cay Hesen'in görüşleri:** a.g.y., s. 8-11 (1 Aralık 1920). 1921 yılının ilk gününde: a.g.y., s. 59-71 (1-2 Ocak 1921).

118. **Marksist Araştırma Çevresi ... dönüştürülmüş:** Nianpu, 1, s. 73,75 ve 79. Gençlik Birliği'nden ayrı bir Çangşa "komünist grubu"nın resmen kurulup kurulmadığı hakkında tartışmalar vardır. Bunun doğru olduğuna dair bulgular da vardır (bk. Zhang Guotao, 1, s. 130-1; Cadart ve Cheng, s. 155-6). Ayrıca, bir Çangşa grubu kurul-

mamış olsaydı, Mao ve He Şuheng'in Temmuz 1921'de yapılan Birinci Kongre'ye temsilci olarak katılmaları zor olurdu. (Nianpu, 1, s. 86; Saich, Tony (der.), *The Rise to Power of the Chinese Communist Party: Documents and Analysis*, M. E. Sharpe, New York, 1996, s. 14). **Kapitalizmi yenilgiye uğratmanın aracı**: Saich, s. 11-13. **Anarşizmi reddettiğini**: Schram, 2, s. 35-6 (212 Ocak 1921). **Yola nasıl devam edebileceğimi bilemiyordum**: Snow, s. 178.

119. **Çamaşır yıkamak zorunda kaldı**: Li Ruy, s. 134. **Eylül ayında ... müdürlüğüne atandı**: Nianpu, s. 67. **Yang Kayhuy'la evlendi**: a.g.y., s. 76. **Her yeni radikal grup**: Dirlik, *Anarchism*, s. 120 ve Scalapino ve Yu, s. 37-8 (Altı Hayır Derneği); Schram, 2, s. 20 (Yeni Halkın Araştırma Derneği). **Anısına yazdığı bir şiirde**: Schram, 1, s. 64 (25 Haziran 1915). **Karşı konulmaz cinsel arzu**: a.g.y., s. 263-4 (Kış 1917). **Temel insani içgüdüler**: a.g.y., s. 256.

120. **Mao aşık oldu**: Snow, s. 181. **Profesör'ün evinde yemek**: Siao Yu, s. 51. **İnsanın sevgi ihtiyacının gücü**: Schram, 1, s. 445-6 (28 Kasım 1919). **Tao Yi**: a.g.y., s. 491; Siao Yu, s. 52-3. **Tekrar Kayhuy'a kur yapmaya başladı**: Li Ruy, s. 164. **Mao hayranlıkla karşıladı**: Schram, 1, s. 608-9 (26 Kasım 1920). **Evliliğin ölçütü**: Schram, 1, s. 443-4 (27 Kasım 1919). **Berrak Su Göleti**: Nianpu, 1, s. 88.

BÖLÜM BEŞ: KOMİTERN YÖNETİMİ ELE ALIYOR

123. **3 Haziran 1921 Cuma günü ... ancak yanıt alamamıştı**: Saich, Tony, *The Origins of the First United Front in China: The Role of Şneevliet (Alias Maring)*, E. J. Brill, Leiden, 1991, 1, s. 31-3. **Sağlam yapılı**: Zhang Guotao, *Rise of the Chinese Communist Party*, 1, s. 139. **Şanghai**: Kentin 1920'lerdeki durumuna ilişkin şimdiye kadar yapılan en iyi betimleme, Harriet Sergeant'ın harika kitabı, *Shanghai*'de (Crown Publishers, New York, 1990) bulunmaktadır. **Mr. Andersen**: Saich, 1, s. 35.

124. **Hendricus Sneevliet ... Komintern'in ilk temsilcisi**: a.g.y., 1, s. xxv ve 21. **Mekke**: a.g.y., 1, s. 254 ve 263-5. **İlk temas ... haber ajansı muhabiri**: a.g.y., 1, s. 43-7 ve 52; Dirlik, *Origins of Chinese Communism*, s. 191-5; Saich, *Rise to Power*, s. 25. Peng Su-çi, Ocak 1920'de (Fransızca transkripsiyonla) Hohonovkine" [belki de Kokonovkin] adında bir Rus elçisinin Beijing'e yaptığı ziyarete ilişkin Li Daçao'nun ayrıntılı değerlendirmesinden alıntı yapar (Cadart ve Cheng, *L'Envol du Communisme en Chine*, s. 162-5). O ay içinde Li'nin bir parti kurma olasılığını Çen Dusiu'yla tartıştığına dair bağımsız bir görüş vardır (Dirlik, s. 195 ve 293, n. 14).

125. **Bu yabancı şeytan:** Zhang Guotao, 1, s. 137 ve 139. **Haziran sonunda:** Nianpu, 1, s. 85. **Büyük bir gizlilik içinde:** Li Ruy, *Early Revolutionary Activities*, s. 166. **Kuruluş Kongresi:** Zhang Guotao, 1, s. 136-51; Saich, *Origins*, 1, s. 60-69; Van de Ven, *From Friend to Comrade*, s. 85-90.

126. **Partimizin programı:** Chen Gongbo (Ch'en Kung-po), *The Communist Movement in China*, Octagon, New York, 1966, s. 102. **Yaşasın Çin Komünist Partisi:** Saich, *Rise to Power*, s. 16. **Pek çok sert ve radikal karar:** Chen Gongbo, s. 82. **Bağımsız, saldırgan ve dışlayıcı bir tutum:** a.g.y., s. 105; ayrıca bk. s. 102. **Lenin'in tezi:** Saich, *Origins*, 1, s. 12-21. **Moskova'nın üstünlüğünü tanımayı da reddetmişlerdi:** a.g.y., 1, s. 102; ayrıca bk. s. 105.

127. **Eylül ayında, Çen Dusiu:** a.g.y., s. 73-7. **Bir rapor hazırladı:** İlk gün Kongre, "küçük yerel grupların faaliyet raporlarını dinledi" (Saich, *Rise to Power*, s. 14). Sadece Pekin ve Kanton gruplarının raporları kalmıştır (a.g.y., 19-27). **Elli üç üyesinin onu:** a.g.y., s. 14; Zhang Guotao, 1, s. 141. **Yazmanlıkla görevlendirildiler:** Nianpu, 1, s. 85. **Çang Guotao onu hatırlıyordu:** Zhang Guotao, 1, s. 140. **Katılımcıların hiçbirisi:** Bk. Saich, *Origins*, 1, s. 64-7. **Arkadaşı Siao Yu'ya dediği gibi:** Siao Yu, *Mao Tse-tung and I*, s. 256. **İngilizce dersleri:** Nianpu, 1, s. 87. **ÇKP'nin Hunan şubesi:** a.g.y., s. 88. **En az otuz üye:** Chen Gongbo, s. 102-3; Saich, *Rise to Power*, s. 27-8. **Hedefe ulaşan üç şubeden biri oldu:** Saich, s. 77, n. 22.

128. **Muazzam bir kıızıl bayrak:** Bu değerlendirme 1922 gösterisine ilişkindir (*Minguo ribao*, 15 Kasım 1922, yeniden bs., Wieger, Leon, *Chine Moderne içinde*, c. 3: "Remous et Ecume", *Siansian*, 1922, s. 433-4). Bu değerlendirme Mao'nun Snow'a anlattıklarına denk düşmektedir: *Red Star over China*, s. 180-1. Tek önemli farklılık Mao'nun olaya ilişkin verdiği hatalı 1920 tarihidir. 1921 gösterisine ve gösterinin polis tarafından dağıtılmasına ilişkin bir betimleme Nianpu'da verilmektedir (1, s. 89). **Halk Üniversitesi:** Li Ruy, s. 170-3; Nianpu, 1, s. 86; Schram, *Mao's Road*, 2, s. 88-92 ve 93-8. **Okulun belirlenmiş hedefleri:** Schram, 2, s. 91 ve 97; ayrıca bk. s. 156 ve 162-3 (10 Nisan 1923). **Mao ilkokuldaki işini bıraktı:** Nianpu, 1, s. 87. **Beden eğitimine ilişkin alışılmış görüşleri:** He Minfan, özellikle sıcak bir günde Mao'yu görevi başında gördü ve derin bir şok geçirdi: "Ders verirken ve meslektaşlarıyla görüşürken üzerinde beline dolaştığı bir havludan başka bir şey yoktu; başka deyişle, neredeyse tamamen çıplaktı. O itibarlı kurumun içinde gayet rahat bir tavırla dolaşıp duruyordu." Ona kinayıcı birkaç söz söylediğinde, Mao, iddiaya göre sert bir karşılık verdi: "Bu kadar önemsiz bir konuda na-

sıl böylesine telaşlanabiliyorsun? Çıplak oluşum neden rezalet sayılsın. Belime havlu sar-
dığımı şükret.” Anılarında bu olaya yer veren He ve Peng Şuçi, Mao’ya karşı olumlu duy-
gulara sahip olmasalar da, bu öyküde bir gerçeklik payı olsa gerektir (Cadart ve Cheng,
s. 159-60).

129. **Partinin esas hedefi:** Vhen Gongbo, s. 103. **Bir buçuk milyon:** Chesneaux, Je-
an, *The Chinese Labour Movement: 1919-27*, Stanford University Press, 1968, s. 41-7. **Pe-
kin kibrit fabrikası:** Wieger, *Chinese Moderne*, c. 4: *L’Outre d’eole*, Siansiang, 1923, s.
434-7. **Hunan Çalışanları Birliği:** Li Ruy, s. 192-4; Shaffer, Lynda, *Mao and the Workers:
The Hunan Labour Movement, 1920-23*, M. E. Sharpe, Armonk, 1982, s. 45-9. **İşçi Sekre-
terliği:** Nianpu, 1, s. 86; Saich, *Origins*, 1, s. 70-2. **2.000 üye:** Schram, 2, s. 176 (1 Tem-
muz 1923).

130. **Pang Siangtanlıydı:** Li Ruy, s. 195. **Seyahat bir sonuç vermedi:** a.g.y., s. 197;
Shaffer, s. 44-5 ve 85. Çalışanlar Birliği’nin o sırada Anyuan’da şube açtığına dair bulgu
yoktur. Ancak Kasım 1920’de kurulan küçük bir grup, rakip Makinistler Sendikası ey-
lül ayı içinde orada bir şube açtı. Üç ay sonra bu grup tekrar ziyarette bulunması için
Mao’yu Anyuan’a davet etti. **Bir makaleyle katkıda bulunmasını:** Schram, 2, s. 100-1
(21 Kasım 1921). **Huang ve Pang gizlice:** Li Ruy, s. 197. **Kitle gösterisi:** Nianpu, 1, s.
90. **Fakat daha sonra, Ocak 1922’de ...Çalışan İnsanların Derneği kapatıldı:** Wieger,
4, s. 441-3; Shaffer, s. 54-6; Li Ruy, s. 197; McDonald, *Urban Origins*, s. 164-5; NCH,
25 Şubat 1922, s. 512. **Sun Yat-sen ... protesto telgrafları:** Shaffer, s. 56-7; NCH, 29 Ni-
san 1922, s. 299. **Mao Mart ayının büyük bir bölümünü:** Nianpu, 1, s. 92-3. **Bağışlana-
maz:** NCH, 25 Şubat 1922, s. 512.

131. **Kamuoyunun idamların gerçek nedenlerini:** NCH, 29 Nisan 1922, s. 299.
Mao’nun bir sonraki hamlesi: Nianpu, 1, s. 23; Shaffer, s. 57-61; Li Ruy, s. 184-7. **An-
yuan:** Shaffer, s. 71-89. Ayrıca bk. Nianpu, 1, s. 91, 95 ve 98; McDonald, s. 166-8; ve Li
Ruy, s. 199-206. **Bu arada Mao:** Nisan ayı sonunda Şuikouşan’a ve çinko madenlerine
gitti (Nianpu, 1, s. 93); Mayıs’ta Yang Kayhuy’la Anyuan’a; ve “yaz başlannda” Yueçou’ya
gitti (s. 95). **Demiryolu işçileri arasında ajitasyon:** Saich, *Rise to Power*, s. 27-8. **Demir-
yolcuları Kulübü:** Nianpu, 1, s. 94-5.

132. **Sorun Yueçou’da başladı:** McDonald, s. 172-8; Li Ruy, s. 229-38. ayrıca bk.
Shaffer, s. 91; Chesneaux, s. 190-1; ve Schram, 2, s. 122-4 (8 ve 10 Eylül 1922). **Kışkır-
tıcı bir telgraf:** Schram, 2, s. 125-6 (12 Eylül 1922). Çangşa işçi grupları mesaj yağdırı-
yorlardı. Bu mesajların, Mao tarafından yazılmadığı anlaşılan biri, işçileri “kötüyü devir-

meye, savaş ağalarına şiddet kullanmaya" ve "kemik kıran, kan emen bu haydutları ez-meye" çağırıyordu (*Hunan kinbaynian şaşı kişi*, Hunan renmin çubanşe, Çangşa, 1979, s. 493-4; çeviri McDonald, s. 177'de). Vali Çao tarafsızlığını göstermek istiyordu: Li Ruy, s. 234; McDonald, s. 175. *Olaylara ilişkin haberler*: Shaffer, s. 91. Greve ilişkin değerlendirmeler için bk. Shaffer, s. 88-98; McDonald, s. 169-72; ve Li Ruy, s. 206-10. *Bin-den fazla delege*: McDonald, s. 177; Li Ruy, s. 238-9.

133. *Duvarcı ustaları arasında tartışma*: Shaffer, s. 109-43; McDonald, s. 180-6; Li Ruy, s. 213-29 Aksi belirtilmedikçe, izleyen değerlendirmeler bu üç kaynaktan alınmıştır. *Temmuz ayında ... Tapınak Kurulu'ndan*: Hunan kinbaynian daşı kişi (s. 496-504) Mayıs 1922'de işçilerin ücret artışları için dilekçe vermeye başladıklarını ve yapılan du-yuruların 1 Haziran'da yürürlüğe konulduğunu söylemektedir. Aslında işçiler eski ay takvimini kullanıyorlardı. Bu takvime göre, "altıncı ayın ilk günü" 24 Temmuz idi (NCH, 4 Kasım 1922, s. 288). *Sendikanın tüzüğünü bizzat yazdı*: Schram, 2, s. 117-19 (5 Eylül 1922).

134. *4 Ekim'de*: Shaffer (s. 116-17) ve McDonald (s. 181) yargıcın, ücret artışlarını uygulama başladıktan hemen sonra iptal ettiğini iddia eder. Ücret artışını resmen iptal eden karamamenin çıkış tarihi, "sekizinci ayın on dördüncü günü," yani 4 Ekim'dir (NCH, 4 Kasım 1922, s. 288). Bu durumda grevin bu karamamenin geri çekilmesini hedeflediği anlaşılmaktadır (Schram, 2, s. 129-31, 24 Ekim 1922). *Biz, duvarcı ustaları*: Schram, 2, s. 127 (6 Ekim 1922). *134. Askeriyenin idam etme hakkını simgeleyen*: Bk. NCH, 14 Ocak 1922, s. 83. *Saat 22.00 civarındaydı*: a.g.y., 4 Kasım 1922, s. 288.

136. *Asgari geçim ücretinden*: a.g.y., 11 Kasım 1922, s. 370. *Hükümet ... teslim oldu*: a.g.y., *Yang Kayhuy bir erkek çocuk doğurdu*: Nianpu, 1, s. 103. *Grev ... yayıldı*: McDonald, s. 186-7; Li Ruy, s. 255-9. *Tüm Hunan İşçi Örgütleri Federasyonu*: Nianpu, 1, s. 103-4. Ayrıca bk. Li Ruy, s. 259-61.

137. *İsmen liderliğini yaptı*: McDonald, s. 188. *Sendika temsilcilerinden oluşan bir heyeti*: Schram, 2, s. 132-40. ayrıca bk. Li Ruy, s. 263-5. *Şuikouşan*: Shaffer, s. 164-92; McDonald, s. 188-91; Li Ruy, s. 239-44. *Şanghay ... öylesine sıkı biçimde denetleniyor-du ki*: Zhang Guotao, 1, s. 271-3. Ayrıca bk. Saich, *Origins*, 1, s. 148-9. *Hunan'da bile*: Bk. Schram, 2, s. 141-4 (14 Aralık 1922). Li Ruy, Mao'nun müttefiki baş editör Li Kiangong'un *Dagongbao*'da yer alan bir yazısında, Mao'yu üstü kapalı biçimde işçileri "idelo-lojik deneyler" için kullanmakla suçladığını ve Mao'nun bu suçlamayı öfkeyle reddettiğini yazdı. *Vu Peyfu*: Saich, *Origins*, 1, s. 121-32 ve 149; Zhang Guotao, 1, s. 273-7;

Chesneaux, s. 1919-2. Ayrıca bk. Saich, *Rise to Power*, s. 35. **O yaz sekreterlik:** Schram, 2, s. 111-16 (Temmuz 1922). **Adolf Joffe:** Wilbur, C. Martin ve How, Julie-ying, *Missionaries of Revolution: Soviet Advisers and Nationalist China, 1920-1927*, Harvard University Press, Cambridge, MA, 1989, s. 54-7 ve 60-3; Saich, *Origins*, 1, s. 126-9.

138. **Bu gelişmeler karşısında ... İki yüz kadar yaralı vardı:** Chesneaux, s. 206-10; Saich, *Origins*, 1, s. 151-4; McDonald, s. 195-7; Zhang Guotao, 1, s. 277-91. **İş bırakma:** Chesneaux, s. 212-19. **Hunan'da:** a.g.y., s. 221; McDonald, s. 199-200; Li Ruy, s. 262. **Öfkeli telgraflar:** Schram, 2, s. 147-54. **Mao kardeşlerini gönderdi:** McDonald, s. 171-2 (Mao Zemin); Nianpu, 1, s. 111 ve Li Ruy, s. 244 (Mao Zetan). **60.000 kişi:** McDonald, s.201. **Çao sıkıyönetim ilân etti:** a.g.y., s. 202-5.

139. **Tutuklama emirleri:** McDonald (s. 205) ve Li Ruy'un (s. 270) iddialarına rağmen, Mao için tutuklama kararı çıkarılmadığı anlaşılmaktadır (bk. *Hunan kinbaynian da-şı* kişi, s. 516-20). **Çen Duisu onu davet etmişti ... ağırdan aldı:** Nianpu, 1, s. 109-10 ve 113. **Yeni ve daha ciddi bir anlaşmazlık:** Saich, *Origins*, 1, s. 79-85. **1922 yılının nisan ayı başlarında:** a.g.y., s. 256-7. Kararı onaylayanlar ismen belirtilmedi, ancak Mao o sırada Şanghay'da bulunan "Çangşa'dan gelmiş [tek] yoldaş" idi. Nianpu (1, s. 93) Mao'nun oradan "nisan ayının 20'li günleri"nde döndüğünü söylemektedir.

140. **İstemeyerek de olsa kabul edeceğine dair:** Saich, *Rise to Power*, s. 34-8. Ayrıca bk. Saich, *Origins*, 1, s. 90, n.21. **Geçici bir ittifak:** Saich, *Rise to Power*, s. 38-40. **Parti'nin yeni tüzüğü:** a.g.y., s. 43 ve 49. **Aidat ödeyen 195 üyesi:** *History of CCP, Chronology*, s. 14. **Mao katılmadı:** Snow, s. 184-5. Nianpu, Mao'nun, Snow'a yaptığı açıklama-yı yorumsuz aktarır (1, s. 96n), ancak Mao'nun 5 Temmuz ile 7 Ağustos arasındaki di-ğer faaliyetlerine yer vermez. Mao'nun Şanghay'da sadece üç ay önce bulunduğu ve giz-liliğin ÇKP için ancak Ocak 1923'ten sonra gerçek bir sorun haline geldiği dikkate alı-nırsa (Nianpu, 1, s. 109 ve Schram, 2, s. 155; Zhang Guotao, 1, s. 296), anlatılan öykü ihtiyatla karşılanmalıdır. **Kanton Parti komitesi:** Zhang Guotao, 1, s. 247. **Komintern'in talimatı:** "Güney Çin'deki bir KEYK Temsilcisi'ne Talimatlar" (Ağustos 1922), Pantsov, Alexander ve Benton, Gregor, "Did Trotsky Oppose Entering the Guomintang 'From the First'?" (*Republican China*, XIX, 2, s. 61-3). Karl Radek'ten gelen talimat komünistlerin sadece "Guomintang içinde taraftar grupları oluşturması"nı öngörüyordu; "içeriden blok" formülü, ÇKP'nin sonunda benimsediği haliyle, bizzat Sneevliet'ten gelmiş olabi-lir. Ayrıca bk. Saich, *Origins*, 1, s. 117 (güçlü muhalefet); a.g.y., s. 338 (bizat Sun Yat-sen); a.g.y., s. 119-20 (Siangdao Çoubao); Wilbur ve How, s. 54-7 (Adolf Joffe).

141. **Yeraltında faaliyet göstermek:** “Çen Dusiu’nun Üçüncü Parti Kongresi’ne Mektubu (Haziran 1923), Saich, *Origins* içinde, 2, s. 572-3. **İç bölünmeler:** Saich, *Origins*, 2, s. 612. 1922 yılının yaz ve sonbahar aylarında başlıca iki bölünme oldu: Çang Guotao “küçük” grup diye anılan bir hizip kurdu (a.g.y., 2, s. 115-16; Çang Guotao, 1, s. 250-2; Cay Hesen, “Çongguo gongçandangde façan [tigang], Çonggong dangşi baogao suanbi-am içinde, Çonggong çongyang dangsiao çubanşe, Beijing, 1982, s. 43); ve Kanton Parti komitesi kasım ayında Çen Gongbo’nun istifasına ve Tan Çitang’ın ihracına yol açarak, Hangçou plenumunun GMD ile işbirliği kararını reddetti (Cai Hesen, s. 69; Chen Gongbo, s. 10-12; Zhang Guotao, 1, s. 249) **“Doğmuş ya da daha doğrusu imâl edilmiş”:** Saich, *Origins*, 2, s. 611 (20 Haziran 1923). Daha erken bir tarihte Buharin’e Çin hareketinin “çok zayıf ve biraz yapay” olduğunu yazmıştı (a.g.y., 2, s. 476, 21 Mart 1923). **Joffe herkesin önünde:** NCH 3 Şubat 1923, s. 289. **Büyük övgü alan:** Saich, *Origins*, 2, s. 577. Sneevliet aynı ay içinde Komintern’e “Hunan en iyi örgüte sahiptir,” diye yazdı (a.g.y., s. 617). Kasım 1922’de Zinovyev’e gönderdiği bir notta (a.g.y., s. 344-5) Hunan’ı hem en iyi Parti komitesine hem de en iyi Gençlik Birliği şubesine (Şanghay’da 110, Kanton’da 40, Kinan’da 20 ve Anhuy’da 15 üyeye karşılık, 230 üyeyle) sahip olarak betimledi. **Kendi eseri olan işçi örgütlenmesinin:** a.g.y., 2, s. 590. **Çin’in geleceği:** a.g.y., 1, s. 449. **Üçüncü Kongre:** a.g.y., 2, s. 642 (kırk delege); 2, s. 573 (420 üye). Ayrıca bk. a.g.y., 1, s. 175-86 ve 2, s. 565-6; Zhang Guotao, s. 296-316; ve Van den Ven, *From Friend to Comrade*, s. 122-6. **Mao, Cay Hesen:** Bu nokta tartışmalıdır. Sneevliet oylama sonucunu 21’e 16 olarak belirtti ve “16 [muhalif] oydan altısının Hunan’dan geldiği”ni söyledi; daha sonra Mao’nun Hunan “temsilcisi” olduğunu ekledi (Saich, *Origins*, 2, s. 616). Çang Guotao, anılarında, Cao ile Mao’nun Sneevliet’in başlıca muhalifleri olduklarını (1, s. 308); Mao’nun (ve Cay Hesen’in), ancak oylama yapıldıktan sonra çoğunluk kararına boyun eğdiklerini (s. 311) yazdı. Stuart Schram, Mao’nun Komintern çizgisini desteklediğini göstermek için, onun “[Guomindang’a] katılmaktan korkmamalıyız” sözlerini kanıt gösterir (*Mao’s Road*, 2, s. xxix-xxx). Fakat “katılma” sorunu Ağustos 1922’de Hangçou’da halledilmiş bulunuyordu; Üçüncü Kongre’de yapılan tartışma katılımın koşulları ve sonuçları üzerineydi ve Mao’nun bu konularda güçlü itirazları vardı. **Mao’nun değerlendirmesi... Herkes bunu aklında tutmalıdır:** Schram, 2, s. 157-61; Saich, *Origins*, 2, s. 448-9, 580; ve Zhang Guotao, 1, s. 308-9.

142. **Kötümserliğini paylaşmadığını:** Saich, *Origins*, 2, s. 590. **Az farkla kabul edildi:** a.g.y., 2, s. 616. Ayrıca bk. Zhang Guotao, 1, s. 310. **Kongre belgeleri:** Saich, *Rise to Power*, s. 76-9. **Mao seçildi:** Nianpu, 1, s. 114; Saich, *Origins*, 2, s. 642-3.

143. **Li Hankun gibi bazıları bezginliğe kapılarak:** Saich, *Origins*, 2, s. 539-40 ve 643.

Çen Dusiu ... artık şikâyetlerde bulunamıyordu: a.g.y., s. 576. **Markсист teorisi ... kavramış olmasa da:** Sneevliet Haziran 1923'te Zinovyev'e "gerçekliği Marksist tarzda çözümleyebilecek yegâne yoldaş"ın Moskova'da iki yıl geçirdikten sonra Çin'e henüz dönen 23 yaındaki gazeteci Çu Çiubay olduğunu söyledi. Çu, üçüncü Kongre'de Merkez Komitesi yedek üyeliğine seçildi (Saich, *Origins*, 2, s. 615). **Merkezileştirilmiş ulusal devrimci ordu:** *Nianpu*, 1, s. 115. **Mao Guomintang'a katıldı:** Sneevliet (Saich, *Origins*, 2, s. 659) ve *Nianpu* (1, s. 115) Mao'nun 25 Haziran 1923'te GMD üyesi olduğunu doğrulamaktadırlar. Ayrıca bk. Li Yongtay, *Mao Zedung yu da geming*, Siçuan renmin çubânşe, Çengdu, 1991. **Sun reddetti:** Saich, *Origins*, 2, s. 657-61, 678 ve 690; *Nianpu*, 1, s. 115.

144. **Hiçbir gelişme beklenemez ... Parayı sokağa atmaktan farksız:** Saich, *Origins*, 2, s. 696. **Bu devrim:** Schram, 2, s. 178-82 (11 Temmuz 1923). **Merkez Büro Şanghay'a döndü:** Saich, *Origins*, 2, s. 554-5 ve 695-8; *Nianpu*, 1, s. 116. **Truva Atı stratejisi:** Saich, *Origins*, 2, s. 679 ve 6959. Guomintang o sırada güney dışında hiçbir örgüte sahip değildi. Hunan GMD tarihçisi onun varlığından bir "komünist komplô" olarak söz ediyordu (McDonald, s. 138). **Mao gizlice Çangşa'ya gitti:** *Nianpu*, 1, s. 118. **Hunan bir kez daha ... Çao'nun elinde:** McDonald, s. 53-8.

145. **İtalyan güldürü operasını ... uzun bir kılıçla:** Hobart, *City of the Long Sand*, s. 237-8. **Köyler ... maruz kaldılar:** McDonald, s. 58. **Mao hâlâ düşünüyordu:** Schram, 2, s. 192-4 (28 Eylül 1923). **Liberal seçkinler ... Öğrenci Birliği ... kapatıldı:** McDonald, s. 58-9. Çao'nun işlediği suçların dökümü: Schram, 2, s. 183-5 815 Ağustos 1923).

146. **"Taş Dağ Mao":** a.g.y., s. 194. **Mao ve Sosyalist Gençlik Birliği önderi:** Mao, GMD Genel İşler Şubesi'ne, eylül ayının sonunda Sia Si'yle birlikte bir eyalet parti örgütünün nasıl kurulabileceğini ve Çangşa için gizli bir hazırlık organının "gelecek birkaç hafta içinde" nasıl oluşturulabileceğini tartıştıklarını bildirdi (Schram, 2, s. 193, 28 Eylül 1923; ayrıca bk. Saich, *Rise to Power*, s. 85). *Nianpu*'ya göre, Anyuan, Çangşa ve Ningsiang şubeleri 1923 yılının eylül ortaları ile aralık ayı arasında kuruldu. **Otuzuncu yaş günü:** ÇKP MK'nin GMD Kongresi'nin Ocak ayında toplanacağını duyurduğu 13 sayılı talimatının tarihi 25 Aralık idi. Mao'nun Çangşa'dan hangi gün ayrıldığı bilinmiyor, ancak Şanghay'dan Kanton'a gitmek üzere 2 Ocak 1924 günü yola çıktı (*Nianpu*, 1, s. 119-20). Aşk şiiri: Schram, 2, s. 195-6 (Aralık 1923).

147. **Dönüşüm geçirmişti:** Wilbur ve How, s. 87-92; Holybnychy, Lydia, *Michael Borodin and the Chinese Revolution*, 1923-25, Columbia University Press, New York, 1979, s. 212-19; Cadart ve Cheng, s. 335 (sadakatle davrandı) ve s. 340 (Danışman Bao).

Şanghay üzerinden Kanton'a gelmişti: *Nianpu*, 1, s. 121; McDonald, s. 137. Wilbur ve How'a (s. 97) ve diğer kaynaklara göre, eyalet delegeleri Sun tarafından atanan üç üye ve yerel şubelerden seçilen üç üyeyle oluşturuluyordu. Hunan heyeti, görünüşe bakırsa daha kalabalıktı, çünkü Li Boçu gibi, halen Guomintang Genel İşler Şubesi'nin başkan yardımcısı olarak Kanton'da çalışmakta olan adamları kapsıyordu (Lo Kialun vd. [derleyenler], *Geming vensian*, c. 8, Taybey, 1953, s. 1100-3). **Kongre onayladı:** Wilbur ve How, s. 93 ve 97-9. **Vang Kingvey ... yorumladı:** Zhang Guotao, 1, s. 332.

148. **Yeni GMD Merkez Yürütme Komitesi:** a.g.y., s. 100. **Mao Şanghay'a döndü:** *Nianpu*, 1, s. 118 ve 123. **Gümrük Bildirim Bürosu:** Luo Zhanglong, "Çongguo gongchandang disanci guangguo daybiao daguy he diyici guogong hezuo", 2, *Dangşi ziliao*, no. 17, 1983, s. 145. **Guomintang Şanghay Yürütme Komitesi:** *Nianpu*, 1, s. 122-3. Bu yapı Vang Kingvey ve Hu Hanmin'in önderliğinde beş asil ve aralarında Mao ve Çu Çiubay'ın bulunduğu beş yedek üyeden oluşuyordu. **Fransız bölgesi:** Cadart ve Cheng, s. 374; Peng Şhuzhi, Evans, Les ve Block (der.), *Leon Trotsky on China*, Monad Press, New York, 1976, s. 44. Voitinskiy: Voitinskiy Nisan 1924'te Çin'e döndü ve bir ay sonra Şanghay'da toplanan ÇKP plenumuna katıldı (Glunin, V. L., "The Comintern and the Rise of the Communist Movement in China", Ulyanovsky, R. A., *The Comintern and the East: The Struggle for the Leninist Strategy in National Liberation Movements*, Progress Publishers, Moskova, 1981, s. 267). **İki parti arasındaki sürtüşme arttı:** Wilbur ve How, s. 100-5; Zhang Guotao, 1, s. 338-45. **Mao, Cay Heslen ve Çen Dusiu:** Wilbur ve How, s. 105.

148dn. **Orantısız bir temsili:** Glunin, V. I., "Politika Kominterna v Kitae", Ulyanovskiy, R. A. (der.) *Komintern I Vostok: Kritika Kritiki – Protiv Falsifikatsii Leninskoy Strategiy i Taktiki v Natsionalno-osvoboditelno Dviçeviy içinde*, Glavnaya Redaktsiya Vostochnoi Literaturi, Moskova, 1978, s. 243.

149. **Gizli Merkez Komitesi genelgesi:** Schram, 2, s. 215-17 (21 Temmuz 1924). **Güçlü bir halk değişimiyle:** Cadart ve Cheng, s. 373. **Marazi ve kayıtsız bir ruh hali:** a.g.y., s. 374 ve 381.

150. **Para akışı kesilmişti:** *Nianpu*, 1, s. 130. **Nevrasteni:** Bk. Schram, 2, s. 214 (26 Mayıs 1924). Burada Mao, "zihinsel hastalığının giderek kötüleştiği"nden söz eder. *Nianpu* (1, s. 134) He Erkland'ın günlüğünde yer alan 12 Temmuz 1925 tarihli nottan (görünüşe bakılırsa yayımlanmamıştır) bir alıntı yapar: "[GMD şube] toplantısı sabaha karşı 1.15'te sona erdiğinde Mao dinlenmek için eve dönmek istedi. Fakat nevrasteni yüzünden kendini iyi hissetmediğini söyledi ... ve uyuyamayacağını düşünüyordu. Ay yükselmmişti. İki ya da üç li kadar yürüyüp yorulduk ve Tangkiavan [yakınlarında bir köy]

gidip dinlendik. Eylülde hastalığı tekrarladı (a.g.y., s. 137). Ayrıca bk. Li Çisuy'un Mao'nun sergilediği belirtilere ilişkin betimlemesi, *Private Life* içinde, s. 109-10. **ÇKP önderliğiyle arasındaki ilişkiler:** Bu konuda en geçerli kanıt Mao'nun ocak ayında yapılan Dördüncü Kongre'de önderlikten dışlanmasıydı. Kongre toplandığı sırada uzakta olan Çang Guotao ve Çu Çiubay gıyaben MK'ye ve Merkez Büro'ya seçildiler. **Dördüncü Kongre ... ertelendi:** Van de Ven, s. 143-4. Mao'nun örgütleyici olarak oynadığı role ilişkin bk. *Nianpu*, 1, s. 128-9. Aralık ayının sonuna doğru: *Nianpu*, 1, s. 130. Yang Kay-huy haziran başında Şanghay'a gelerek ona katıldı (a.g.y., s. 127). **Mao'nun nevrastenisinin her zaman siyasal nitelikte:** Li Zhisui, s. 110.

151. **Mao aile fertleri ve köylüler dışında:** *Nianpu*, 1, s. 131-2. **Lenin geri bir ülkede:** Lenin, V. I., *Collected Works*, Progress Publishers, Moskova, 1966, 31, s. 241. **İkinci ÇKP Kongresi:** Saich, *Rise to Power*, s. 40-3. **Dost bir ordu:** a.g.y., s. 59. **Partinin düşüncesi değişim geçirdi:** a.g.y., s. 77. **Peng Pay:** Galbiati, Fernando, *Peng Pai and the Hailufeng Soviet*, Stanford University Press, 1985, s. 44-151. **Peng henüz parti üyesi değildi:** Çu Enlay, Peng'in anısına yazdığı bir makalede, onun köylü çalışmasına "partiye girmeden önce" katıldığını, 1924'te parti üyesi olduğunu belirtmiştir. (Yi Yuan [kod adı: Çu Enlay], Peng Pay tongçi çuanlue, *Beifang hongçi*, no. 29, Ağustos 1930). **Sözü bile edilmiyordu:** Zhang Guotao, 1, s. 309. 15 Temmuz 1923'te Sneevelit Guangdong'dan sadece dört eyaletten biri olarak söz etti (Hunan, Şandong ve Çekiang'la birlikte). "Buralarda köylü nüfusla temas halinde bulunan yoldaşlar vardır" (Saich, *Origins*, 2, s. 656): Peng Pay'ın neyi başardığına dair hiçbir sezgi taşımadığı açıktır. **O bahar ... göndermişti:** *Nianpu*, 1, s. 112. **Çang Guotao ... hatırlıyordu:** Zhang Guotao, 1, s. 308-9. Çang'ın derlemesi fazla basmakalıptır (*Nianpu*, 1, s. 114'te yorumsuz aktarıldı). Ancak, aralarındaki anlaşmazlık dikkate alındığında, Mao'nun Kongre'de köylü meselesini gündeme getirdiğini, doğru olmadığı halde söyleyerek, ona neden itibar kazandırdığını anlamak zordur.

151dn. **Yuebey:** McDonald, s. 218-24; Li Ruy, s. 279-81. Hunan ÇKP eyalet komitesi hareketin farkındaydı, ancak kasım ayı raporuna göre, savaş nedeniyle nehir ve karayolu ulaşımı kesildiği için "gelişmeleri denetim altına alacak yetenekli insanlar göndermeyi başaramamış" idi (Saich, *Rise to Power*, s. 89).

152. **Çen Dusiu ... yerel zorbalar:** Saich, *Origins*, 1, s. 184; *Çonggong çongyang venkian suanki* [ÇÇVS], 1, Pekin, 1992, s. 151. **Çin'de Ulusal Devrim:** Kara-Murza, G. S. ve Mif, Pavel, *Strategiya i taktika kominterna v Natsionalno-kolonialnoy Revolyutsiy na primiere Kitaya*, Moskova, 1934, s. 114-16, 344. **Partili işçiler kırsal bölgelerden hoşlanmazlar:** Gabiati, s. 115. **O kadar güçsüzdü ki ... siyaset ve günlük olaylar:** *Nianpu*, 1, s. 131-2. Şaoşan'da ilk köylü derneği Şubat 1925'te kuruldu (Hunan lişi ziliao, no. 3, Çangşa,

1958, s. 1-10). Mao Fusuan için bk. Li Ruy, s. 283.

153. **İngilizlerin yönetimindeki bir polis birliği:** 30 Mayıs olaylarına ilişkin bu değerlendirme Wilbur, C. Martin, "The national revolution: from Canton to Nanking, 1923-28"den alınmıştır, *Cambridge History of China* içinde [bundan sonra CHOC olarak geçecek], c. 12, Cambridge, s. 547-9. Ayrıca bk. McDonald, s. 206-8; Chesneaux, s. 262-80. **Haberler Çangşa'ya ulaştığında:** McDonald, s. 209-10. **Haziran ortalarında ... adil fiyatlarla:** Nianpu, 1, s. 132-5. Köylülerin işe karışmasını tetikleyen kuraklıktı (bk. Chesneaux, s. 278 ve McDonald, s. 210 ve 231).

154. **İlk kez böyle bir hareket:** Kin Çongki, *Mao Zedong çuan*, Çongyang vensian çubanşe, Beijing, 1996, s. 123. **Yirmiden fazla köylü derneği:** Snow, s. 186, Nianpu, 1, s. 132. **Mao'nun eylemlerine ilişkin haberler ... kapalı bir tahtırevana binerek:** Nianpu, 1, s. 135. **Bir şiirde:** Schram, 2, s. 225-6. Mao'nun 29 ya da 30 Ağustos günü Çangşa'ya varması ile on gün sonra Kanton'a gitmek üzere oradan ayrılması arasında yazıldığı anlaşılmaktadır.

155. **Çin siyaseti:** Bk. Wilbur, CHOC, 12, s. 547-53 ve 556-7. **O sırada Sia Si ve diğerleriyle:** Nianpu, 1, s. 136.

156. **Sun Yat-sen'in Üç Halk İlkesi'ni:** a.g.y., s. 132. **Guomintang'a yardımcı olmaya yöneldi:** a.g.y., s. 33-5. **Komünizme inanıyorum:** Schram, 2, s. 237 (21 Kasım 1925). **Köylü Bölümü:** Bu bölüm Ocak 1924'te Birinci Parti Kongresi'nde kuruldu. Köylü Hareketi Eğitim Enstitüsü Temmuz 1924'te birinci müdürü Peng Pay olmak üzere kuruldu. **Gizlice Çangşa'dan ayrıldığında:** Nianpu, 1, s. 136. **Bütün notları yakıtığını .. hastanede:** a.g.y., s. 137. **Büyük bir iyimserlik hakimdi:** Snow, s. 186. **GMD Propaganda Bölümü'nün başkanı:** Nianpu, 1, s. 137.

157. **Batı Tepeleri Grubu:** Wilbur, CHOC, 12, s. 556-9. **Kanaatleri sarsılanlar ... tarafsızlığa kesinlikler yer yoktur:** Schram, 2, s. 263-7 (4 Aralık 1925). Mao'nun 27 Kasım günü kullandığı bu ifade GMD MYK'sı tarafından onaylandı ve partinin Batı Tepeleleri Grubu'nun toplantısına tepki olarak "bütün ülkedeki ve denizaşırı ülkelerdeki bütün yoldaşlar" a gönderildi. **Bütün devrimci güçlerin ortak yönetimi:** a.g.y., 2, s. 237 (21 Kasım 1925) ve s. 321 ve 325 (10 Ocak 1926). **Gri tarafsızlık maskesi:** a.g.y., 2, s. 295 (20 Aralık 1925). Ayrıca bk. s. 290-2 (13 Aralık 1925) ve s. 326-7 (10 Ocak 1926). **Bütün Sınıflara İlişkin Bir Çözümleme:** a.g.y., 2, s. 249-62 (1 Aralık 1925). **1925'in sonunda, Çan Kay-şek:** a.g.y., s. 553-7.

158. *Sola doğru keskin bir dönüş*: a.g.y., s. 559.

159. *Propaganda Üzerine Karar Tasarısı*: a.g.y., s. 342-4 (16 Ocak 1926). *Köylü hareketinin...*: "Köylü Hareketi Üzerine Karar Tasarısı" ulusal devrimin "bir köylü devrimi olduğu"nu açıkça belirtmekteydi (a.g.y., s. 358-60, 19 Ocak 1926). *Çan'ın da cesaretini kırdı*: Bizzat Çan, tıpkı Tan Yankay gibi, köylü hareketini sadece ulusal devrimin bir bileşeni olarak görüyordu. (bk. Wilbur ve How, s. 797). Borodin Şubat 1976'da Guomindang'ı tarım devrimini (kırsal kesimde bir toplumsal devrim) desteklemeye ikna etmenin çok zor olacağını ve bunun partide bir bölünmeye yol açarak muhafazakârların ihracına varabileceğini kabul etti. *Yeni radikalizm ... savaş hatları çizilmiş oldu*: a.g.y., s. 248-9 ve 250-2. *Açık biçimde özetlendi*: Vişniyakova-Akimova, Vera V., *Dva Goda v Vosstavshem Kitae*, Moskova, Izdatelstvo Nauka, 1965, s. 190. *20 Mart günü sabahın erken saatlerinde*: a.g.y., s. 237-8. Wilbur ve How, s. 252-7 ve 703-5; Zhang Guotao, 1, s. 495; Isaacs, Harold, *The Tragedy of the Chiese Revolution*, Stanford University Press, 1961, s. 91-4. *Neredeyse başladığı gibi bitti*: Wilbur ve How, s. 254-5.

160. *Mao her zamanki gibi itiraz etti*: Nianpu, 1, s. 159. Çu daha sonra darbenin onları "tamamen hazırlıksız" yakaladığını söyledi (Çu Enlay, *Selected Works*, Foreign Language Press, Beijing, 1981, s. 179). Çu, Tan Pingsan ve Parti Sekreteri Çen Yannian ile birlikte Kanton ÇKP komitesinin üç önderinden biriydi. (Zhang Guotao, 1, s. 454). *Çan'a bağlı silahlı kuvvetlerin*: Bu aynı zamanda daha sonra Şanghay'daki parti merkezi tarafından savunulan çizgiydi (Saich, *Rise to Power*, s. 232-3). *Mao ve diğerleri ... şikâyet ediyorlardı*: Zhang Guotao, 1, s. 498. *Çeşitli kilit noktaları ele geçirmişti*: 15 Aralık 1925'te Mao, parti kadrolarını eğitmek amacıyla Şubat ayında faaliyete geçen GMD Siyasal Araştırma Grubu'nun da resmen üyesi olmuştu; 5 Şubat 1926'da GMD Köylü Hareketi Komitesi'ne atandı; 16 Mart'ta Köylü Hareketi Eğitim Enstitüsü Müdürü oldu (Nianpu, 1, s. 146 ve 159-9). *ÇKP ... o konumu ele geçirmeye çalışmıştı*: Mayıs 1924'te, bir ÇKP MK kararında şöyle deniyordu: "KP'nin sorumluluğu GMD'nin emperyalistlere ve savaş ağalarına karşı olan ilkeleri sürekli olarak yaymasını sağlamaktır... Bu hedefe ulaşmak için GMD Propaganda Bölümü'ne fiilen katılabilmemiz gerekir." ("Resolution concerning the problem of CP work in the GMD", Saich, *Rise to Power*, s. 120). *Parti Merkezi'yle neredeyse hiç ilişki kurmamıştı*: Ne Nianpu (1, s. 130-8) ne de Mao'nun yarı resmi biyografi yazarı Kin Çongki (s. 91-106) herhangi bir temastan söz eder. Teknik olarak da bunun bir nedeni yoktu, çünkü Mao Aralık 1924 sonrasına kadar liderlik içinde olmamıştı. *Çin koşullarında üretilmiş bir ideoloji*: Schram, 2, s. 340-1 (16 Ocak 1926).

161. **Siangdao:** Çen Dusiu'nun öğrencisi Peng Şuçi editördü. Kuru skolastisizmiyle tanınıyordu. Mao ocak ayında, "Akademik düşünce ... değersiz bir posadır," diye yazdığı zaman muhtemelen Peng'i kastediyordu. **Çen Dusiu reddetti:** Snow, s. 186-7. **Siyasal sorunlarla ... iç içe geçmişti:** Zhang Guotao, 1, s. 484-93. **Mao bilinçli bir tutumla elindekileri korudu:** a.g.y., s. 510. Ayrıca bk. Evans ve Block, s. 53-4 ve *Nianpu*, 1, s. 164. Bu kaynaklarda Mao'nun tartışmalara herhangi bir biçimde katıldığı kaydedilmez. **Bir ayın ardından ... Kuzey Seferi:** Bk. Wilbur ve How, s. 267-73 ve 717-19, Zhang Guotao, s. 507-19. Plenum aynı zamanda, gelecekteki parti içi tartışmaları çözümlmek için GMD'den beş, ÇKP'den üç kişinin Komintern temsilcisiyle (Borodin) birlikte bir Ortak Konferans düzenlemesini önerdi. Tan Pingşan, Çu Çiubay ve Çang Guotao komünistleri temsil ediyorlardı, ancak bu toplantı asla yapılmadı (Zhang Guotao, 1, s. 521). **Çen Dusiu ... önerdi:** Evans ve Block, s. 54-5.

162. **Stalin ısrar etti:** a.g.y., s. 53-5. Ayrıca bk. Zhang Guotao, 1, s. 517-19. **Borodin'in alaycı sözleri:** Zhang Guotao, 1, s. 519; Çen Dusiu, Evans ve Block içinde, s. 601. **28 Mayıs'ta:** *Nianpu*, 1, s. 164-5. Siyasal Araştırma Grubu konseyi üyeliğinden ve 27 Nisan'da atandığı GMD Propaganda Bölümü'ne bağlı Propaganda Komitesi üyeliğinden de ayrıldı (a.g.y., s. 162 ve 165). **Önemli konumlarda yer almaya devam etti:** a.g.y., s. 159, 163 ve 165. *Nianpu*, Mao'nun "ve diğer ÇKP üyeleri"nin GMD Propaganda Bölümü'nden 28 Mayıs günü ayrıldıklarını belirtir, ancak Köylü Hareketi Komitesi'nden ayrılmasından söz etmez. Mart 1927'de komite Vuhan'da yeniden kurulduğunda, Mao Daimi Komite üyesi oldu (a.g.y., 1, s. 183). **Çan'ın ... anladığını gösteriyordu:** kıdemli bir Sovyet danışmanı şunları kaydetti: "Merkeze, hattâ sağ kanada mensup olanlar bile... [bazı durumlarda] tarım sorununun çözülmesi için aracılık etti. Örnek vermek gerekirse, General Çan Kay-şek'in sözleri tekrarlanabilir." (Wilbur ve How, s. 797). **Konferanslar vermişti:** *Nianpu*, 1, s. 147-8, 157 ve 161. **Rus danışmanlar ... ısrarlıydılar:** Wilbur ve How, s. 216-17. Mao da bu görüşteydi: Schram, 2, s. 370 (30 Mart 1926). **9 Temmuz 1926:** Wilbur ve How, s. 312. **Hunan'da meydana gelen olaylardan yararlanmak için:** McDonald, s. 232-6. **Hunan tamamen güneylilerin eline geçti ... Çangşa'ya yerleşti:** Wilbur ve How, s. 311-14.

163. **Askerlerin geçit törenini izlemek için:** *Nianpu*, 1, s. 166. GMD MYK plenumu dışında Mao'nun 31 Mayıs'tan 15 Ekim'e kadar dört buçuk ay içinde katıldığı yegâne "siyasal" olay buydu. **Kendisini köylü çalışmalarına verdi:** *Nianpu*, 1, s. 165-9. **Önemli bir rol oynamaya başladı:** Angus McDonald Hunan'da Kuzey Seferi için sağlanan köylü desteğini dikkatle değerlendirdi ve bu desteğin askeri sefere önemli bir siyasal meşruluk kazandırdığı sonucuna vardı (s. 264-79). **Elli öğrenciyi ... gönderdi:** *Nianpu*, 1, s. 167.

Bir ay sonra ... yayımlandı: Schram, 2, s. 287-92 (1 Eylül 1926).

164. **Ulusal devrimin merkezi sorunu:** a.g.y., s. 387. **Gerçek temeli:** a.g.y., s. 304 (Ocak 1926). **Borodin ... alıntı olarak kullandı:** Wilbur ve How'a göre (s. 216) Borodin şöyle yazdı: "Çin'de emperyalizmin ana yolu ... savaş ağaları değil, ortaçağdan kalma toprak sahipliği sistemiydi." Mao'nun sözleri iki ya da üç hafta önce *Çongguo nonmin*'de yer almıştı. **Savaş alanlarında da .. Aralıkta düştü:** a.g.y., s. 318-29, 344-5 ve 771-6; Wilbur, CHOC, 12, s. 581-9.

165. **Eylülde Kanton komitesi:** ZZWX, 2, s. 373-6. **İlkesiz bir grup:** Saich, *Rise to Power*, s. 210-13. Borodin ve diğer Rus danışmanlar Kanton grubunun görüşlerini paylaşıyorlardı (Wilbur ve How, s. 796-7). **Çen Dusiu ... tuhaf bir durumda kaldı:** Saich, *Rise to Power*, s. 213-28. **Mao ... sempati duyuyordu:** Bk. Mao'nun GMD-solunun askeri zayıflığına ilişkin sonraki eleştirileri (a.g.y., s. 225). Borodin'in uzaklaştırılmasından sonra Kanton'da çalışan herkes GMD solunun güvenilirmez olduğu sonucuna vardı. Mao'nun bir istisna olduğunu düşünmek için neden yoktur. Ancak birkaç hafta sonra tavır koyarak Vuhan'daki GMD soluna eşlik edecek yerde Şanghay'daki ÇKP karargâhına döndü. İki yüzlü tutumu karşısında: Schram, 2, s. 397-401. **4 Kasım'da:** Saich, *Rise to Power*, s. 213-19. **Çu Çiubay:** Çu, Mao'nun köylü sorunlarına duyduğu ilgiyi paylaşıyordu ve ağustos ayında Köylü Hareketi Enstitüsü'nde konferans vermişti (Li, Bernadette [Li Yuning], *A Biography of Chu Chiu-p'ai*, Doktora Tezi, Columbia University, New York, 1967, s. 178-9); Mao'nun makalesinden etkilenerek GMD Propaganda Bölümü'nden konuyla ilgili bilgi almıştı (Nianpu, 1, s. 169). 1927 baharında, Çu köylü siyaseti konusunda Mao'yu bir kez daha Çen'e karşı destekledi (Li Yuning, s. 194). **Birkaç gün sonra:** Nianpu, 1, s. 173. **15 Kasım:** Schram, 2, s. 411-13.

166. **Vuhan'a hareket etti:** Nianpu, 1, s. 173. **Fırtına bulutları ... onu devirmek için hasımlarından gelebilecek:** Wilbur ve How, s. 359-62 ve 375; Zhang Gaotao, 1, s. 556-62. **Ortaya iki rakip başkent:** Wilbur ve How, s. 362-3, 373-5 ve 393-4; CHOC, 12, s. 599-603. **MK plenumunda:** Saich, *Rise to Power*, s. 219-28.

167. **Görülmemiş bir büyüklüğe:** Glunin, yayımlanmamış Komintern arşivleri, "Politika kominterna v Kitae" (s. 243) temelinde, ÇKP'nin Mayıs 1925'te 1.500; Ocak 1926'da 7.500; ve Mayıs 1926'da 11.000 üyesi olduğunu belirtir. Samuil Maumov'un "Kasım 1926'da yazılan "Brief History of CCP"sine göre, ÇKP üyeliği o sırada "yaklaşık 30.000 kişi"ye ulaşmıştı (Wilbur ve How, s. 444). Nisan 1927'de toplanan Beşinci Kongre'de partinin yaklaşık 58.000 üyeye ulaştığı öne sürüldü. Ayrıca bk. Wilbur ve How, s.

810-13 (birlik komutanları). **Mao ... bu konu üzerinde durdu:** Saich, *Rise to Power*, s. 225. Mao ihtiyatlı bir tutumla gözlemlerini "Guangdong'daki yoldaşlar"a atfetmesine rağmen, kendi görüşlerini açıkça ifade etti (ayrıca bk. *Nianpu*, 1, s. 174). Haftalar geçtikçe: Wilbur ve How, s. 806-9.

168. **Mao da ... bazı tavizler verilebilirdi:** Schram, 2, s. 420-2 (20 Aralık 1926). **Muazzam bir olay ... hemen seçim yapmaya yazgılısınız:** a.g.y., s. 430 (Şubat 1927). **Köylü hareketinin gerçekliği:** a.g.y., s. 425 (16 Şubat 1927). **Kanıt toplama konferansları düzenledim:** a.g.y., s. 429.

169. **Birlik üyeleri iki milyona:** a.g.y., s. 430, ayrıca bk. McDonald, s. 270-9. Saldırıların ana hedefi: Schram, 2, s. 431-55. Daha küçük ölçekli olmakla birlikte, Hunan'da Mao'nun betimlediği köylü davranışlarına ilişkin yeni örnekler vardı. 1910 pirinç isyanlarından sonra, Vali Çen Çunming şöyle dedi: "Siangtan, Hengşan, Liling ve Ning-siang'da yoksul halkın zenginlerin evlerini işgal ettikleri, tahılları yedikleri ve değirmenleri tahrip ettikleri olaylar olmuştur" (Esherick, *Reform and Revolution in China*, s. 139).

171. **Ocak 1926'da:** Schram, 2, s. 309. **Amansız yöntemler:** *Nianpu*, 1, s. 165. **Şiddetli bir anlaşmazlık ... derhal idam edilmisti:** Mao raporunu 18 Şubat'ta ya da o civarlarda teslim etti. Hunan parti gazetesi *Çanşi* 5 Mart'tan itibaren metni yayımlamaya başladı. *Siangdao* bir hafta sonra, 12 Mart'ta, raporun bazı bölümlerine yer verdi (*Nianpu*, 1, s. 184). Tam metin broşür halinde ve Çu Çiubay'ın önsözyle nisan ayında ortaya çıktı. Çu ve Peng Şuçi bu aşamada açıktan savaş halindeydiler (Li Yuning, s. 183-7 ve 194-8); Çen'in kaygısı, birleşik cephenin dağılmasını önlemek için GMD solunun yatıştırılmasıydı. Ayrıca bk. Schram, 2, s. 426 (anarşi); ve Zhang Guotao (I, s. 596-613 [kör kızıl terör]).

172. **Yeni talimatlar:** Komintern'in Yedinci Plenumu'nun tezleri Moskova'da 16 Aralık 1926'da kabul edildi ve haftalık yayın organı *Inprecor*'da (International Press Correspondance) 3 Şubat 1927'de yayımlandı (Eudin, Xenia, J., ve North, Robert C., *Soviet Russia and the East 1920-27: A Documentary Survey*, Stanford University Press, 1957, s. 356-64). Yayın organının Şanghay'a ne zaman ulaştığı belli değildir. Cay Hesen "Ocak ayı civarında" demektedir ("Istoria Opportunizma v Kommunističeskoj Parti Kitaia," *Problemy Kitaia* içinde, Moskova, 1929, no. 1, s. 16), ancak her ikisi de plenuma katılan M. N. Roy ve Tan Pingşan'ın Moskova'dan Kanton'a geldikleri şubat ayı ortalarında da ulaşmış olabilir (Zhang Guotao, 1, s. 712, n. 17). **O zamana kadar ... Komintern çizgisi:** Ekim 1926'da Moskova ÇKP önderlerine bir telgraf göndererek, en azından Şanghay Kuzey Seferi'yle ele geçirilene kadar GMD komutanlarıyla karşı karşıya gelinmemesi için

köylü hareketini frenleme çağrısında bulundu. 30 Kasım 1926'da Stalin bu "hatalı görüş"ten ötürü GMD ve ÇKP içindeki bazı kişileri suçladı. Ağustos 1927'de bunun aslında Moskova'nın hatası olduğunu kabul etti (Eudin ve North, *Soviet Russia and the East*, s. 293 ve 353). **Çinli önderler nasıl karşılık vereceklerini bilemediler:** Cay Hesens'e göre, bu tezler bir yanda kendisiyle Çu Çiubay, öte yanda Çen Dusiu, Peng Şuçi ve Şanghay ÇKP Komitesi Sekreteri Luo Yinong arasında (yeni bir) öfkeli tartışmayı tetikledi. (*Problemy Kitaia*, 1, s. 16-18). **Eğer köylü hareketi:** Snow, s. 188. **17 Şubat ... eylemcileri avlamak için:** Isaacs, s. 132-3.

173. **Ellerinde palalar olan cellatlar:** *New York Herald Tribune*, 21 Şubat 1927. *North China Herald* için özünü yakaladı: "Idamlar iğrenç olsa da," diye kaydetti, "en azından sakinleştirici bir etki yaratı. Ajitatörler yokluklarıyla dikkati çekiyorlardı." **Bu kez ... durduramayacağı duygusu:** Wilbur ve How, s. 385-8 ve 392-6. **Denge kalıcı biçimde değişti ... sahici bir koalisyon:** a.g.y., s. 396-8. **Borodin'in (ve Moskova):** Zhang Guotao, 1, s. 576; Eudin ve North, *Soviet Russia and the East*, s. 361. **Mao ... uzun bir konuşma yaptı:** *Nianpu*, 1, s. 187-9; Schram, *Mao Tse-tung*, s. 98. Ayrıca bk. Schram, *Mao's Road*, 2, s. 467-75 (16 Mart 1927).

174. **Faaliyetine başladı:** *Nianpu*, 1, s. 190-6; Schram, 2, s. 485-503. **Yang Kayhuy:** *Nianpu*, 1, s. 181. **Anlong:** a.g.y., s. 192. **Vang Kingvey ... ÇKP-GMD dostluğuna:** Isaacs, s. 165, ve Zhang Guotao, 1, s. 587. **Kasvetli söylentiler:** Isaacs, s. 128 ve 163; Çen Dusiu, Evans ve Block içinde, s. 603. North, Robert C., ve Eudin, Xenia, J. M. N. Roy's *Mission to China*, University of California, Berkeley, 1963, s. 54. **Uydurma olduğunu açıkladılar:** Vang'a göre bu gayet ikiyüzlü bir tutumdu, çünkü Çan hafta başında kendisine Borodin'in ayrılmasını ve komünistlerin ihraç edilmelerini istediğini açıkça söylemişti. Öte yanda, Çan görünüşte Vang'ın bu sorunları tam kadro toplanacak bir MYK plenumuna havale etme önerisini kabul etmiş göründü ve 3 Nisan'da Vang'ın önderliğine itaat edilmesini isteyen bir duyuru yaptı (CHOC, 12, s. 623-4). **Buharin ... yazdı ... Stalin özlü bir ifadeyle:** North, Robert, *Moscow and Chinese Communists*, Stanford University Press, 1963, s. 96; North ve Eudin, *Roy's Mission to China*, s. 54-8.

BÖLÜM ALTI: "AT GÜNÜ OLAYI" VE KANLI GELİŞMELER

175. **Saat 4'ü biraz geçerken:** *The Times*, Londra, 13 Nisan 1927; Isaacs, *Tragedy of the Chinese Revolution*, s. 175-85. Ayrıca bk. Clifford, Nicholas R., *Spoilt Children of Empire: Westerns in Shanghai and the Chinese Revolution of the 1920s*, Middlebury College

Press, Hanover, 1991, s. 242-75; ve Martin, Brian G., *The Shanghai Green Gang: Politics and Organized Crime*, 1919-37, University of California Press, Berkeley, 1996, bk. 4, özellikle s. 100-7. **Çabey'de dehşet:** NCH, 16 Nisan 1927, s. 103.

176. **Bütün bir hafta boyunca:** Belki de daha uzun bir süre: Harold Isaacs, Bay Çong-si'nin 19 Şubat'ta gerçekleşen birinci ayaklanma sırasında Sanghaylı işçilere yardımcı olmak için birlik göndermemesini Çan'ın kentteki işçi hareketini zayıflatmak için yaptığı bir manevra olarak değerlendirdi (s. 135). O sırada Kanton'da bulunan Hintli komünist M. N. Roy da benzer bir görüşe sahiptir (Borth ve Eudin, *Roy's Mission to China*, s. 157). **Mart ayı ortalarından beri:** Daha erken değilse: Gançou'daki (Kiangsi) Genel İşçi Sendikası'nın komünist başkanı 6 Mart'ta Çan'a bağlı güçlerin emriyle idam edildi (*Nianpu*, 1, s. 189). Bk. Isaacs, s. 143-4 ve 152-3; Martin, s. 93-5; Wilbur, CHOC, 12, s. 625-34; Wilbur ve How *Missionaries of Revolution*, s. 398 ve 404-5. **Ekonomik bakımdan felaket bir durumdaydı:** Sokolosky, George E., "The Guomindang", *China Yearbook*, 1928, Tiankin Press, Tiankin, s. 1349. **Kara cüppeli silahşorlar:** *The Times*, Londra, 25 Mart 1927. **Çıplak geçit töreni ... Sevgili Amerikamıza sığramasına:** Strother, düzeltilmiş bs. Edgar E., "A Bolshevized China-The World's Greatest Peril", *North China Daily News* ve *Herald Press*, Şanghay, 1927 (11. bs.), s. 4 ve 14-15. **Bir korku psikolojisi:** Sokolsky, s. 1349.

177. **24 Mart:** *The Times*, Londra, 25 ve 29 Mart 1927; Wilbur ve How, s. 400-1. **Her yabancının kafasında:** NCH, 12 Mart 1927, s. 402. **Çan Kay-şek bir yol ayrımında duruyor:** *North China Daily News*, 28 Mart 1927. **Evreler halinde:** Bu bilinçli olarak yönetilen bir kampanya değildi. Bulgular daha çok Çin borçlarının, Büyük Güçler'in Pekin baskınının, Sovyet konsolosluğunun baskı altına alınmasının; ve Şanghay Belediye Konseyi'nin Du Yuşeng'in "silahlı emekçiler"ine yol vermesinin, bütün bunların, 1927 yılının nisan ayı başlarında yaratılmış olan durumun tamamen ayrı sonuçlarından ibaret olduğunu göstermektedir (bk. Clifford, s. 255-9). **İlk taksidi:** Sokolsky, s. 1360; Isaacs, s. 151-2. **6 Nisan günü ... Rus yetkililer:** Wilbur ve How, s. 403-4; *The Times*, Londra, 7, 8 ve 9 Nisan 1927. **Du Yuşeng:** Martin, s. 101-4. **Gafil avlandılar:** Vişniyakova-Akimova, *Dva goda v Kitae*, s. 345. Şanghay'da ÇKP Bölge Komitesi, 1 Nisan toplantısında Çan Kay-şek'in Kiangsi'deki emek hareketiyle sorun çıkarması için Yeşil Çete'ye 600.000 Meksika doları ödediğini biliyordu. Kentte buna benzer başka girşimler de oluyordu. Ancak Komite Sekreteri Luo Yinong Çan merkezde olmak üzere "devrim ile karşıdevrim arasında" daha vahim bir çatışmadan söz ederken, sorunun şimdilik silahlı bir çatışma olmaksızın siyasal düzeyde halledilebileceğine inanıyor gibiydi (Su Yufang ve Bian Sianying, *Şanghay gongren sancı vuçuang çi yi yankiu*, Çişi çubanşe Şanghay, 1987, s. 227-8).

Daha sonra Genel İşçi Sendikası, gangsterlerin grev gözcülerine saldırımayı planladıklarına dair uyarılar aldı, ancak daha geniş bir kuşatma hareketinin bir parçası olacağına inanmadı (*Diyici guoney geming çançeng şici di gongren tandong*, Renmin çubânşe, Beijing, 1954, s. 492-3); ayrıca bk. Chesneaux, *Chinese Labour Movement*, s. 367-71. Hankou'daki Borodin'in esas kaygısı Çan'ın komünistlere ilişkin niyetleri değil, onun karargâhını Nanking'e aktarma planlarına ilişkin haberlerdi. 7 Nisan günü GMD Siyasal Konseyi acilen toplandı ve Hankou hükümetini erken davranıp oraya taşıyarak Çan'ı engellemeye karar verdi (çok geç kalınmıştı). Şanghay'daki olaylar tartışılmadı (Wilbur, CHOC, 12, s. 632-3). Herkesin yanlış yöne baktığı görülüyordu. **Vang Şouhua**: Martin, s. 104-5; Clifford, s. 253.

178. **Ocak ayı gibi erken bir tarihte**: Wilbur ve Ilow, s. 806-9. Ayrıca bk. Borodin'in mart sonundaki endişeleri (a.g.y., s. 400). **Dürüst bir antikomünist tutum**: *North China Daily News*, 8 Nisan 1927. **Münferit olaylar olduğunu**: Örnek vermek gerekirse, Nanking'de Kiangsu eyalet GMD komitesinin komünist üyesi Çang Şuşi, yapılan baskıların arkasında bizzat Çan Kay-şek'in olduğunu 9 Nisan günü tutuklanıp GMD güvenlik yetkililerine teslim edilene kadar anlamadı (Wilbur, CHOC, 12, s. 633). Çu Enlay'a göre, Şanghay parti önderleri Kiukiang ve Ançing'deki öldürme olaylarından (17 ve 23 Mart'ta gerçekleşen) bizzat Çan Kay-şek'in sorumlu olduğunu, ancak 14 Nisan'da öğrendiler (Çu Enlay, SW1, s. 18 ve 411, n.7). ÇKP'nin Çan'ın Kiangsi'de sola karşı Yeşil Çete'yi finanse etmesinin tartışıldığı 1 Nisan toplantısıyla (Çu'nun bizzat katıldığı) bu durumun nasıl bağdaştırılabileceği belli değildir. Aynı şekilde Roy nisan ayının ortalarında "Çan Kay-şek'in ajanlarını Siçuan'a gönderdiğine dair raporların geldiği"nden söz etti (North ve Eudin, s. 169). Mart ayı sonunda Siçuan'da şiddetli bir baskı başladı (Wilbur, s. 626-7). **Burjuvaziyle olan ittifakına öylesine bağlıydı ki**: 1930'da Çin'de Komintern temsilcisi olan Pavel Mif daha sonra şöyle yazdı: "Şanghaylı yoldaşlar eski çizgiyle hipnotize olmuşlardı ve burjuvazinin katılımı olmaksızın devrimci bir hükümet hayal edilemiyordu" (*Kitaishiya Revolyutsiya*, Moskova, 1932, s. 98). Harold Isaacs'ın kaydettiği gibi, Mif "eski çizgi"nin bizzat Stalin tarafından oluşturulduğunu kumazlık göstererek atlıyordu (s. 170). **Hankou'da 12 Nisan günü**: Nianpu, 1, s. 193. **Çu Çiubay'la birlikte**: a.g.y., s. 192. **Çen Dusiu ise yoldaydı**: Kuo, Thomas C., *Ch'en Tu-hsiu (1879-1942) and the Chinese Communist Movement*, Seton Hall University Press, South Orange, 1975, s. 161. **Sonraki altı gün boyunca**: Bk. North ve Eudin, M. N. Roy's Mission to China, s. 160-82. Bu kaynağa göre, Roy, Borodin, Çen Dusiu ve "diğerleri" 13 ve 15 Nisan ile 16 Nisan arasında konuştular ve MK Roy'un konuşmasını temel alan bir karar tasarısını kabul etti. Ne var ki bu karar 18 Nisan'da iptal edildi ve 20 Nisan'da yeni bir karar tasarısı kabul edildi. **Çen Dusiu'nun desteğini alan Borodin**: Borodin'in yaptığı konuşmanın metni bulunma-

maktadır, ancak ne dediği Roy'un yanıtından anlaşılmaktadır (North ve Eudin, özellikle s. 160, 163 ve 172). Birkaç gün sonra, Borodin Guomindang liderlerine gerek Hubey ve Hunan'daki köylüler ve gerekse Vuhan'daki işçiler arasında devrimci hareketi yatıştırarak, "geçici, stratejik bir geri çekiliştten başka seçenek" olmadığını söyledi (Li, Dun J., *The Road to Communism: China since 1912*, Van Norstrand, New York, 1969, s. 89-91). Geriye doğru bakarak yapılan bir değerlendirme için bk. Fischer, Louis, *The Soviets in World Affairs: a History of the Relations between the Soviet Union and the Rest of the World*, Jonathan Cape, Londra, 1930, c. 2, s. 673-7. **Roy ise bunun ... olduğunu savundu:** North ve Eudin, s. 163-72.

179. **Bir telgraf geldi:** *History of the CCP, Chronology*, s. 46; Çu Enlay, SW1, s. 18-19. **Çu Çiubay ... Guangdong'daki eski üs:** North ve Eudin, s. 63 ve 170. **Büro sonunda ... onayladı:** a.g.y., s. 176-7. **Ertesi gün Vang Kingvey:** Wilbur, CHOC, 12, s. 639. Vuhan hükümeti 12 Nisan'da (Çan'ın darbe haberlerinin gelmesinden önce) Kuzey seferinin yeniden başlaması için baskı yapmaya karar vermişti. Bu karar 19 Nisan'da büyük bir toplantıyla kamuoyuna ilân edildi. Roy'un verdiği tarih doğruysa, ÇKP MK kararlarının 17 Nisan günü Sol GMD liderliği tarafından onaylanmış olması gerekir (North ve Eudin, s. 75). **Mao bu toplantılara katılmadı:** *Nianpu* (1, s. 193) Mao'nun "Nisan'ın 20'si civarında" ÇKP Köylü Komitesi'nin üç günlük toplantısına katıldığını, bunun dışında 13-17 Nisan tarihlerinde hiçbir faaliyette bulunmadığını belirtir. **O ayı ... geçirdi ... toprak sahibi aileler:** Bu önemli fakat sonuçsuz müzakerelere ilişkin değerlendirmeler için bk. Schram, *Mao Tse-tung*, s. 99-102, Wilbur, CHOC, 12, s. 648-9; ve *Nianpu*, 1, s. 191-9. Ayrıca bk. Schram, *Mao's Road*, 2, s. 487-91 ve 494-503. 2 Nisan ile 9 Mayıs 1927 arasında üç düzenli toplantı, altı genişletilmiş toplantı ve dört alt komite toplantısı yapıldı. **Mao'nun kendi partisi içinde gösterdiği çabalar:** Snow, *Red Star over China*, s. 188; *Nianpu*, 1, s. 197-8. Çen, Beşinci Kongre'ye raporunda Mao ile Li Lisan'ı isim vererek eleştirdi (Saich, *Rise to Power*, s. 241). Mao'nun hazırladığı karar tasarısının arkaplanı için, bk. Carr, Edward Hallet, *A History of Soviet Russia: Foundations of a Planned Economy*, 1926-1929, c. 3, bl. 3, Cambridge University Press, 1978, s. 788. **Tam bir samimiyetsizlik örneği:** Saich, s. 243-51.

180. **Parti siyasetinden hoşnutsuz:** Snow, s. 188. **Mao yedek üye olarak kaldı:** *History of the CCP, Chronology*. *Çongguo gongçandang huiyi gaiyao* (Şenyang çubanşe, Şenyang, 1991, s. 54-60) biraz farklı rakamlar verir. **Bir hafta sonra:** *Nianpu*, 1, s. 199. Conrad Brandt (*Stalin's Failure in China*, Harvard University Press, 1958, s. 128) Çu Çiubay'ı Mao'nun ardılı olarak tanımlar. Beşinci Kongre'de Mao'nun Çen Dusiu'nun tarım siyasetine muhalefetine katılmış olan Peng Pay, o sırada komiteden de ayrıldı (*Nianpu*, a.g.y., ve

Galbiati, Peng Pai and the Hailufeng Soviet, s. 258). **Bütün Çin Köylülerinin Birliği:** Schram, 2, s. 504-17. Mao'nun birlikteki rolü için bk. a.g.y., s. 485-6. **Kanton'da ... Çang Zuolin:** Wilbur, CHOC, 12, s. 630 ve 636-8. **Durum daha da kötüleşti ... fiyatları baskı altında tutma çabasıyla:** a.g.y., s. 637 ve 640-1; *The Times*, Londra, 30 Mart 1927; ve Kuo, s. 161. **Borodin'in ısrarıyla:** Wilbur, CHOC, 12, s. 641-3. **Tang Şengçi'nin güçleri ... Wuhan savunmasını yoklama:** a.g.y., s. 651-2. Çan'ın, Li Zongren ve Bay Çongsi komutasındaki güçleri kendi Kuzey Seferi faaliyetlerini aynı zamanda ve ayrı ayrı başlattılar. Her iki taraf da kuzeylilerle çatışma devam ettiği sürece birbirine saldırmayacağıni duyurdu.

181. **General Sia Douyin ... adamları bozguna uğradı:** a.g.y., s. 652-3; Zhang Guotao, *Rise of the Chinese Communist Party*, 1, s. 627-32. **Çangşa'da ... söylentiler dolaşmaya başladı ... komünist göstericiler:** McDonald, *Urban Origins*, s. 314-15 (aynı zamanda s. 290-9 ve 304); Wilbur, CHOC, 12, s. 638 ve 653-4; Li Ruy, *Early Revolutionary Activities*, s. 313-17. **Su Kesiang ... karar verdi:** Su Kesiang, "The Ma-jih [At Gününü] Olayı", Dun Li, *Road to Communism* içinde, s. 91-5. **Sezinlediler:** Liu Çisun, "Ma ri şibian di huiyi" [At Gününü Olayı Anıları], *Diyici guoney geming çaңçeng şiçi di nongmin yundong*, Renmin çubanşe, Beijing, 1952, s. 81-4 (kısmen çevrildi, Li Ruy içinde, s. 315-16). **3.000 grev gözçüsü işçi:** Su Kesiang, s. 93-4. Çang Guotao'ya göre, bizzat Su yaklaşık 1.000 tüfeğe sahipti (1, s. 615). **Hiçbir alternatif planları yoktu ... güvenli bir yere gönderildiler:** Liu Çisun "bir karşı saldırı planı" olduğunu, ancak pratikte nasıl uygulanacağını belli olmadığını iddia etti. "Darbenin gelmekte olduğunu biliyorduk ... [fakat] zamanın komünist partisi ... hiçbir mücadele tecrübesine sahip değildi ... Bu nedenle, darbe gerçekleştiğinde örgütsüz ve şaşkınlık ve bütün planlarımız boşa gitti" ("Ma ri şibian di huiyi", s. 383; ayrıca bk. Çonggong Hunan şengvey suançuanbu, *Hunan geming lieşi çuan*, Tongsu duvu çubanşe, Çangşa, 1952, s. 96). **Ateş saat 23.00'te başladı:** Su Kesiang, s. 94. **Alevler göğü aydınlatıyordu:** *Hunan geming lieşi çuan*, s. 96 (çeviri, McDonald, s. 315). Su Kesiang daha sonra: Su Kesiang, s. 94. **10.000 kişi:** McDonald, s. 316. Isaacs "birkaç ay içinde 20.000 kişi öldü" demektedir (s. 236). Mevcut değerlendirmeler dikkate alındığında bu rakamlar tutarlıdır. Mao "tek tek ilçelerdeki rakamlardan hareketle, Hubey, Hunan ve Kiangsi'de 13 Haziran'da 10.000'den fazla ölü" olduğunu bildirir. (Schram, 2, s. 516). Ayrıca bk. *Minguo ribao*, Hankou, 12 Haziran 1927 (alıntı, Isaacs, s. 225-6). **Şüpheli komünist gruplar:** Isaacs, s. 235-6. **Diğerleri ... katledildiler:** Liu Çisun, "Ma ri şibian di huiyi"; Wilbur, s. 656-7. Saldırıyı iptal etme emri Nisan 1923'te Mao'nun yerine Hunan Parti Sekreteri olan Li Veyhan tarafından verildi ve Mayıs 1927'nin sonuna kadar yürürlükte kaldı (Brandt, Conrad, Schwartz, Benjamin ve Fairbank, J. K., *A Documentary History of Chinese Communism*, Harvard University Press, 1952, s. 112-13). Ayrıca bk. Zhang Guotao, 1, s. 636.

182. **Baskı dalgası Hubey'e yayıldı:** Wilbur, GMD arşivlerinde yer alan "dört ya da beş bin kişi katledildi ve pek çok köy tahrip edildi" bilgisini aktarır. Bütün bunlar Hubey'deki Sia birlikleri tarafından yapılmıştı (s. 654, n. 220). Ayrıca bk. Isaacs, s. 225-7. Kiangsi'de ölü sayısı daha azdı (Wilbur, s. 660-1; ayrıca bk. Schram, 2, s. 514-17). **Hunan'da ... başını kestiler:** Schram, 2, s. 514-17 (13 Haziran 1927). **80.000 kişi ... yaklaşık 300.000 kişi yok edildi:** McDonald, s. 316. **Bu kanlı dersten:** Zhang Guotao, 1, s. 615. Vang Kingvey'in danışmanı T'ang Leang-li [Tang Liangli] de At Günü Olayı'nı "Guomintang ÇKP ayrılığı"nın gerçekleştiği an olarak değerlendirdi. (*The Inner History of the Chinese Revolution*, E. P. Dutton, New York, 1930, s. 279). **Gelecekte pek çok kez bu türden olayları önlemek:** Wilbur, CHOC, 12, s. 655; North ve Eudin, *Roy's Mission to China*, s. 100-6 ve 293-304; ZZWX, 3, s. 138-41. Ayrıca bk. Roy, M. N., *Revolution and Counter-Revolution in China*, Renaissance Publishers, Kalküta, 1946, s. 615. **25 Mayıs:** ZZWX, 3, s. 136-7.

183. **Borodin ... Çangşa'ya hareket etti:** North ve Eudin, s. 104; Wilbur, s. 655. **Mao, Bütün Çin Köylüleri Birliği adına:** North ve Eudin, s. 103. Mao o sırada birlik talimatlarının çoğunu hazırlamaktan sorumluydu. Onu kime ve nasıl gönderdikleri belli değildir, çünkü hem eyalet köylüleri birliği hem de eyalet işçi sendikası o sırada kapatılmıştı. **Hunan sınırından dönmek zorunda kaldılar:** a.g.y., s. 104. **Merkez Komitesi GMD liderliğine başvurarak:** a.g.y., s. 314-17 (3 Haziran 1927). **Mao politbüro'ya başvurarak Karar neredeyse anında iptal edildi:** Nianpu, 1, s. 201. Mao'nun atanması 7 Haziran'da duyuruldu. **Haziran ayı başından itibaren:** a.g.y., s. 201-5. **Bazı başarılı girişimlerde:** Schram, 2, s. 504-8 (30 Mayıs) ve s. 510-13 (7 Temmuz 1927). **Stalin ... kilitlenmişti:** Isaacs, s. 190-6. Eudin ve North, *Soviet Russia and the East*, s. 301-2. Trotskiy'in görüşleri için bk. Evans ve Block, *Trotsky on China*, s. 443-61. **1 Haziran: History of the CCP, Chronology,** s. 49. **Komintern Plenumu:** North, *Moscow and Chinese Communists*, s. 100 ve 104-5. 30 Mayıs günü onaylanan karar tasarısının çevirisi için bk. Eudin ve North, s. 369-76. **Stalin ... talimat veriyordu ... topluca kovulmaları için:** North, s. 105-6; Eudin ve North, s. 379-80. **Gülseler mi, ağlasalar mı ...:** Zhang Guotao, 1, s. 637-8. **Bok banyosu:** Evans ve Block, s. 606. Ayrıca bk. "Gao çuandang tongçi şu", Şanghay, 1929.

184. **Borodin ve Voitinskiy:** Zhang Guotao, 1, s. 638. **5.000 tüfek istemişler:** Evans ve Block, s. 601. **Mao ve Cay Hesen:** Schram, 2, s. 426; Cay Hesen, *Problemy Kitaia*, 1, s. 39. **Tam o sırada ... Nanking'deki:** Wilbur, CHOC, 12, s. 661-2; North ve Eudin, s. 110-18; Tang Leang-li, s. 280-3; Zhang Guotao, 1, s. 638-46. Roy'un tutumu 15 Haziran 1927'de politbüroda yaptığı konuşmadan anlaşılabilir: "Guomintang'ı doğrudan ya-

nıt vermesine yol açacak bir konuma yerleştirmeliyiz. Kitlelerin önünde onu, devrimin ilerlemesine önderlik etme ya da ona ihanet etme konusunda açık bir duyuru yapmaya zorlamalıyız.” (North ve Eudin, s. 355). **15 Haziran:** North ve Eudin, s. 338-40.

185. **26 Mayıs gibi geç bir tarihte:** Merkez Komitesi şunu saptadı: “Düşmanla acil bir silahlı çatışma riski vardır. Bu, partimiz için arzu edilemez” (ZZWX, 3, s. 138). **Çok sonra bile süren önemi:** Mao'nun ölümünden sonra şu görüş kabul edildi: “Komintern Çinli devrimcilere yaptığı tavsiyelerde bir dizi hata yapmış olsa da, bu özel talimat, o sırada hayati bir konu olan devrimin nasıl kurtarılacağı sorununu doğru biçimde ele alıyordu” (Hu Şeng [editör], *A Concise History of the Communist Party of China*, Foreign Language Press, Beijing, 1994, s. 103). **Gizli Merkez Komitesi komisyonu:** Mao'nun ilk kez Hunan Komitesi Sekterliği'ne atandığı 7 Haziran'dan atamanın ikinci kez yapıldığı 24 Haziran'a kadar MK'nin “Hunan sorunu”na ilişkin siyaseti sürekli bir değişim geçirdi (*Nianpu*, 1, s. 203-4). Cay Hesen, daha sonra, MK'nin ve Komintern delegelerinin (Borodin ve Roy) Hunan'da silahlı bir köylü ayaklanması planlamak için özel bir komisyon kurduklarını ve “silahlı yoldaşlardan oluşan büyük grubun [bu amaçla] Hunan'a gönderildi”ğini yazdı. (*Problemy Kitaia*, 1. s. 44). Mao, Haziran'ın 20'li günlerinde Vuhan'daki gruba hitap etti. (*Nianpu*, 1, s. 203-4). Çu Enlay, MK Askeri Komitesi'nin yöneticisi olarak, 17 Haziran günü Politbüro Daimi Komitesi'ne “Hunan'daki katliamın [sonuçlarıyla ilgili] bir plan” sundu ve Çu Çiubay, daha sonra, MK'nin o ay içinde Hunan'da saldırıya geçilmesi için “son karar”ı aldığını doğruladı. (Çu, “The Past and Future of the Chinese Communist Party,” *Chinese Studies in History*, 1971, 5, 1, s. 37-8). Mao bir hafta sonra Hunan'a gittiğinde, Parti kadrolarına komisyonun planından söz etti (*Nianpu*, s. g. y.). Ancak parti merkezi tam o sırada ani bir emir göndererek görevin sona erdiğini ve Mao'nun hemen Vuhan'a dönmesi gerektiğini bildirdi (Snow, s. 189). Görünüşe bakılırsa bu durum Tang Şengçi'nin 29 Haziran'da yaptığı, Su Kesiang'ı destekleyen bir duyurudan kaynaklanıyordu (North ve Eudin, s. 120-1). Bu, GMD soluna bağlı askeri güçlerin planlanan ayaklanmaya karşı çıkacağı anlamına geliyordu. Borodin bu nedenle planın iptal edilmesini emretmişti. (*Nianpu*, 1. s. 203.) **Valizlerini hazırlamaya başladılar:** Wilbur, CHOC, 12, s. 668; Vişniyakova-Akimova, s. 362. **Feng Yusiang:** Wilbur, CHOC, 12, s. 664-5. **Karamsar bir ruh hali:** Cay Hesen, *Problemy Kiatia*, s. 56-7. Ayrıca bk. Çu Çiubay, s. 41-2. 23 Haziran: North ve Eudin, s. 361-5; Wilbur, CHOC, 12, s. 665-6.

186. **Guomindang'la işbirliği fikri:** North ve Eudin, s. 366-9. Çen Du Siu daha sonra ÇKP'nin birleşik cepheden ayrılmasını (görünüşe bakılırsa hazıranda) iki kez önerdiğini, ancak Gençlik Birliği önderi Ren Bişi dışında, diğer politbüro üyelerinin buna karşı çık-

tıklarını iddia etti (Evans ve Block, s. 604). Zhang Guotao da, Haziran'ın ortalarında bir ayrılma önerisinde bulunduğunu, ancak öteki önderlerin buna yanaşmadıklarını iddia etti (1, s. 647). **30 Haziran:** Wilbur, CHOC, 12, s. 667. **Mao ... acil bir mesaj aldı ... her türlü kazanıma:** Nianpu, 1, s. 203-4; Snow, s. 189. 4 Temmuz pazartesi günü: Nianpu, 1, s. 204; Schram, 3, s. 5-12. **General He Kian... hızla sağa kayıyordu:** Wilbur, CHOC, 12, s. 667. **Mao'nun sözleriyle... ve bir karar alınamadı:** Schram, 3, s. 8-11.

187. **Mao'nun ... zihninde:** Nianpu'ya göre, Mao ve Cay temmuzun ilk on günü içinde uzun uzadıya tartıştılar; daha sonra Cay politbüroya yazarak, onu askeri planlamaya yeterince özen göstermemekle suçladı (1, s. 205). **Stalin ... hoşlanmamıştı ... var olma-ya devam ettiği kurgusunu:** Pravda, 10 Temmuz 1927, s. 2; *History of the CCP, Chronology*, s. 50; Wilbur, CHOC, 12, s. 669-71. **General He Kian'ın birlikleri:** Wilbur, s. 669-70; Isaacs, s. 270. **Mao ve partinin diğer önderleri:** Nianpu, 1, s. 206; Zhang Guotao, 1, s. 656-9. **Borodin:** Wilbur, s. 671-2. **Yang Kayhuy:** Yang Kayhuy'un Vuhan'dan tam olarak ne zaman ayrıldığı bilinmemektedir, ancak temmuz ayının sonları olması gerekir. Anlong'un nisanda doğduğu ve Hunan'daki kaosun 21 Mayıs'ta başladığı dikkate alınır-sa, daha önce ayrılmış olamaz. **Nianpu'ya göre** (1, s. 209) Mao ağustos ayı içinde Çangşa'da kısa süre onunla birlikte kaldı. O sırada Güz Hasadı Ayaklanması'nı örgütliyordu. Vuhan'daki aylar aile olarak bir arada yaşadıkları son dönem olacaktı.

BÖLÜM YEDİ: NAMLUNUN UCU

189. **Çang Guotao ... hatırlıyordu ... bir imparatorluk fermanı:** Zhang Guotao, *Rise of the Chinese Communist Party*, 1, s. 669-72. Çang çevirmeninin kullandığı anakronik "külhanbeyi" yerine "ikiyüzlü" sözünü kullanıyorum. **Kibirli ve ne yapacağını pek bil-meyen:** Aralarında, Sovyet konsolosu ve Çangşa'daki Komintern temsilcisi Meyer ve Gençlik Enternasyonalî'nde çalışan 26 yaşında bir Alman, Heinz Neumann vardı (Ristaino, Marcia R., *China's Art of Revolution: The Mobilization of Discontent*, 1927 ve 1928, Duke University Press, Durham, NC, 1987, s. 41 ve 103-4). Her ikisi de Lominadze'nin güçlü sol fikirlerini paylaşıyordu. **Toparlanmaya başlamışlardı:** Zhang Guotao, 1, s. 657-60. 20 Temmuz: Schram, *Mao's Road*, 3, s. 13-19.

190. **Merkez Daimi Komitesi:** Nianpu, 1, s. 206. **Nançang:** bk. Zhang Guotao, 1, s. 660-76 ve 2, s. 3-16; Hsiao Tso-liang, *Chinese Communism in 1927, City vs Countryside*, Chinese University of Hong Kong, 1970, s. 81-90; Ristaino, s. 21-38; Guillerma, Jacques, "The Nanchang Uprising", CQ, 11 (1962), s. 161-8; ve Wilbur, C. Martin, "The As-

hes of Defeat", CQ, 18 (1964), s. 3-54. Nançang Ayaklanması'na ilişkin Kiukiang'daki Li Lisan'ın ve Vuhan'daki Çu Enlay'ın katıldıkları ilk tartışma 20 Temmuz'da (daha erken değilse) başladı. **Çifte olumsuzluk**: Alıntı, Chang Guotao, Wilbur, CQ, 18, s. 46.

191. **Yeni bir üs bölgesi**: Schram, 3, s. 25 (1 Ağustos 1927). Nianpu, Guangdong'u nihai hedef haline getirme kararının 24 ya da 25 Temmuz'da Daimi Komite tarafından alındığını söylemektedir. **Deng Sisian**: Goodman, David S. G., *Deng Xiaoping and the Chinese Revalution*, Routledge, 1994, s. x; and Evans, Richard, *Deng Xiaping and tehe Making of Modern China*, Penguin, Harmondsworth, 1995, s. 44. **Partinin güçlerini yeniden örgütlemek**: Saich, *Rise to Power*, s. 308. **Yirmi iki ÇKP üyesi ...ortaklık toplantısı**: Ristano, s. 41. İki yabancı toplantıda hazır bulunuyordu: Lominadze ve bir "Gençlik Enternasyonalı temsilcisi." Li Yuning'e göre ikinci kişi Çitarov idi (*Biography of Ch'u Ch'iu-p'ai*, s. 227, n.4) **Çu uygun olmayan bir gömlek giymişti**: Li Ang, *Hongse vutay*, Çongçing, 1942 [sayfa numarası yok]. "Li Ang" (Çu Sinfan'ın takma adı) bir komünist dönekti. Konferansa katılmadı. **Lominadze... ısrar etti**: Saich, s. 309. **Altı ay içinde toplanacak bir kongrede**: ZZWX, 3, s. 302. **Çekim merkezi terk edilmişti**: Saich, s. 296-313.

192. **Suç niteliğinde bir eylem**: a.g.y., s. 306-7. **Sağlam, savaşçı gizli organlar**: ZZWX, 3, s. 303. **Genelge**: Saich, s. 296-308. **Mao ... üstü kapalı biçimde**: Örnek vermek gerekirse, karar metninde Mao'nun 30 Mayıs 1927'de Bütün Çin Köylüleri Birliği için hazırladığı talimata (a.g.y., s. 303) yer verilmedi. (Schram, 2, s. 506). **Lominadze'nin ... bağlantı kurmasını**: Brand vd., *Documentary History*, s. 119. **Yetenekli yoldaş**: Schram, 3, s. 33 (9 Ağustos 1927). **Mao... üyeliğiyle ödüllendirildi ... ÇKP Kuzey Büro**: *History of the CCP, Chronology*, s. 52-3.

193. **Siçuan**: Çu Enlay, Çang Guoatao'nun dergerlendirmesinden hareketle sorumlu tutulmuş olabilir (1, s. 659) ve Mao'nun daha sonra Çen Dusiu'ya yönelttiği suçlamayla tutarlıdır (Snow, *Red Star over China*, s. 189). 1936'da Çu'yu bir suçlu olarak gösteremezdi. Mao Siçuan'ın yerlisi değildi ve bu eyalete ilişkin hiçbir deneyimi yoktu (ayrıca bk. Nianpu, 1, s. 206). Çu'nun onun bir kenara itilmesini neden istediği belli değildir. **Bir müttefik olarak iyi bir adamdı**: bk. Çu'nun 28 Eylül 1927 yarihli yorumu: "Zedung'a sahip çıkmalıyız... Partimizde bağımsız düşünebilen bir kişi varsa, o da Zedung'dur" (Nianpu, 1, s. 221). **Lominadze'nin gelişinden kısa süre önce**: a.g.y., s. 206. **İlk önerisi ... onu devirmektir**: Schram, 3, s. 27-8. 3 Ağustos: Saich, s. 317-19 (3 Ağustos 1927) **İki gün sonra ... düzeltilmiş bir plan ... yeniden örgütlenmesi gerektiğini**: bk. a.g.y., s. 319-21; Nianpu, 1, s. 207-9; ve Schram, 3, s. 33-4 (9 Ağustos 1927). Farklı bulgulardan hareketle anlaşılmaktadır ki, 3 Ağustos'ta, Daimi Komite'nin yeni "Güz Hasadı Ayaklanması ...

Taslağı"nı çıkarmasından sadece saatler sonra, Mao'ya Hunan'a dönmemesi ve Vuhan'da kalması söylendi (muhtemelen Çu'nun daha sonraki Şanghay'a atanma önerisiyle bağlantılı olarak). Görünüşe bakılırsa Mao'nun Hunan komitesinin tasarladığı düzeltilmiş öneri hakkında bilgisi yoktu.

193dn. **7 Ağustos Konferansı'ndan sonra:** Saich, s. 209. **Mao, Yi ve ekibini savundu:** Mao'nun açsözlülüğü çarpıcıdır, çünkü Lominadze'nin çıtlatığı (Schram, 3, s. 33) ve Peng Gongda'nın daha sonra doğruladığı (Saich, s. 322) gibi, Yi Lirong Komintern'in geçmişteki "oportünist hatalar"dan ötürü suçlu bulunmasını talep ettiği için cezalandırılıyordu. **Dağılan hareketi ... toparladıklarını:** Schram, 3, s. 33-4. **Peng Gongda:** Saich, s. 321. **12 Ağustos'ta:** Nianpu, 1, s. 209. **Bir hafta sonra ... yeniden örgütlenmiş Hunan:** Saich, s. 322-3. Nianpu, 1, s. 209-10.

194. **İşittiğimizde ... Kızıl bayrağı yükseltmeliyiz:** Schram, 3, s. 39-40 (20 Ağustos 1927). **Köylülüğün ... birleştirdiği bir eyalette:** a.g.y., ve Nianpu, 1, s. 210. Ayrıca bk. Li Lisan'ın Nançang isyancılarının "Beyaz Terör'ün bayrağı"nı kullanmaya devam etmelerine ilişkin iğneleyici sözleri (Wilbur, CQ, 18, s. 23). Çu Çiubay daha sonra ağustos ayında bayrağı muhafaza etmek için alınan ilk kararın hatalı olduğunu kabul etti. (*Chinese Studies in History*, 5, 1, s. 53). **Bir ay sonra nihayet onaylandı:** ZZWX, s. 369-71. Ayrıca bk. Stalin'in 27 Eylül'de Komintern'e hitaben yaptığı konuşma (Eudin ve North, *Soviet Russia and the East*, s. 307). **7 Ağustos Konferansı sorunun ertafında dolaşmıştı:** ZZWX, 3, s. 294-7; ve Schram, 3, s. 32 (7 Ağustos 1927). **Şimdi uzun erimli bir önerisi ... sadece halkın içini rahatlatabilmek:** Schram, 3, s. 35 (18 Ağustos) ve s. 40 (20 Ağustos 1927).

195. **23 Ağustos:** Pak, Hyobom (der.). *Documents of the Chinese Communist Party*, Union Research Institute, Hong Kong, 1971, s. 91-5. **[Sun] Yat-sen'i kınardık:** Schram, 3, s. 30-1 (7 Ağustos 1927). **Bizzat Lominadze:** Saich, s. 310. Bir hafta önce, Daimi Komite, Mao'nun düzenli birliklerden bir alayın güney Hunan ayaklanmasının çekirdek gücü olması önerisini onaylamıştı (Schram, 3, s. 28). **Arabayı atın önüne:** Saich, s. 319-21. Hubey ayaklanmaları sırasında askeri güçlerin kullanılmasına ilişkin benzer bir tartışma için bk. Roy Hofheinz, "The Autumn Harvest Insurrection," CQ içinde, 32, 1967, s. 47. **Namluculuk:** Bk. Çu Çiubay, s. 21 ve 70. **"Tam olarak uyuşmadığı":** Nianpu, 1, s. 212.

196. **"Fitili ateşlemek":** Saich, s. 315. **Yerel Parti görevlileri:** Hofheinz, CQ, 32, s. 48. **Hunan'da:** Saich, s. 324. **Bir ya da iki alay:** a.g.y., and Schram; 3, s. 36 (18 Ağustos 1927). **22 Ağustos:** Nianpu, 1, s. 212. **Yazılı önerilerinde:** Schran, 3, s. 37-8 (19 Ağustos 1927). **Daimi Komite ... kabul ediyordu:** Çongyang tongsin, 3, s. 38-41 (30 Ağustos

1927). Farklı çeviriler için bk. Pak, s. 91-2 ve Hofheinz, s. 65.

197. *Bir ayaklanma fikrini gerçekten terk etmiş*: Nianpu, 1, s. 213. Ayrıca bk. Saich, s. 504, n. 90. *Duraksayarak da olsa Merkez'e*: Hofheinz, s. 49-57. *Eyalet Komite-si'ni cesaretlendirmek için*: Nianpu, 1, s. 213. *İki hataya gelince*: Schram, 3, s. 41-2 (30 Ağustos 1927).

199. *Öfkeli bir tepki göstererek ... birkaç gün önce gönderilmiş olan*: Pak, s. 99-101. *Daha ayrıntılı bir program*: a.g.y., s. 60-6; Hofheinz, s. 37-87. Metnin tamamı Çince olarak Çongyang tongsin'de yer almaktadır, s. 11, Aralık 1927. Hunan'da dört merkez vardı: batıda Çangşa, Hengyang, Çangde ve güneybatıda Baoçing. Hofheinz, Çu Çi-ubay'ın planının ağustos başında hazırlandığını söylerken yanlış tarih vermektedir. Bu durum kronolojiyi geçersiz kılar. Ayrıca bk. Hsiao Tso-liang, s. 44-80 ve Ristaino, s. 56-74. *Planı göz ardı etti*: Nianpu, 1, s. 213; Saich, s. 504, n. 90. *Anyuan'a gitti*: Nianpu, 1, s. 214. *Bu güçler ... kapsıyordu ... Köylü Devrimci Ordusu*: a.g.y., s. 215; Hofheinz, s. 67-70. *8 Eylül günü ... başkentin 80 km. kuzeydoğusundaki*: Nianpu, 1, s. 216; Hofheinz, s. 71-2.

200. *Guomindan terörü ... cebimde sadece*: Snow, s. 193. *1. Alay ... pusuya düşürüldü ... uzaktan bile tehdit edilmemişti*: Nianpu, 1, s. 217-18; Hsiao Tso-liang, s. 67-77; ve Hofheinz, s. 72-9.

201. *Üç gün boyunca ... tartışılar*: Nianpu, 1, s. 218-9. *Ağustos ayı başlarında*: Schram, 3, s. 34 (9 Ağustos 1927). *19 Eylül günü ... güneye doğru yürüyüşe başladılar*: Nianpu, 1, s. 219-20. Ayrıca bk. He Çanggong, "The Deeds of Jinggangshan will be remembered for thousands of years", BBC Summary of World Broadcasts, 8 Haziran 1981, FE/6752(BII/1. *Hubey'de*: Hofeinz, s. 51-60. *21.000 adamın 13.000'i ... pek çocukça*: Wilbur, CQ, 18, s. 33-4; Ristaino, s. 35. *İki küçük askeri birlik*: Ristaino, s. 127-9. *Politbüro Şanghay'da toplandı ... dağınık askeri birliğe*: Saich, s. 331-41; ZZXW, 3, s. 478-84.

202. *Lominadze'nin ısrarıyla*: Bk. Çu Enlay, SW1, s. 194. *Mao politbürodan çıkarıldı ... [Tang Pingsan]... ihraç edildi*: ZZXW, 3, s. 482-4. *Yeni bir ayaklanmalar dalgasının... kapatılması emredildi*: Ristaino, s. 97-108; Hsiano Tso-Liang, s. 135-48; Wilbur, "The Nationalist Revolution", CHOC, 12, s. 692-5; Isaacs, *Tragedy of the Chinese Revolution*, s. 282-91; ve North, *Moscow and Chinese Communist*, s. 120. *History of the CCP, Chronology*, Kasım 1927 ile Haziran 1928 arasında hepsi kısa süreli yirmi beş ayaklanma

olduğunu kaydeder (s. 56-9). **Aralıkta 10.000'e indiği:** *History of the CCP, Chronology*, s. 56. **Tecrit edilmiş birkaç komünist gruptan:** a.g.y., s. 56-9 ve Ristaino, s. 126-39. **Sonraki üç yıl boyunca ... Kongre'nin havasını belirleyecek olan:** Mao'nun Eylül 1927 ile Nisan 1928 arasında yaptığı konuşmaların ya da yazdıklarının metinleri bulunmamaktadır. Bu nedenle bu bölüm genellikle *Nianpu*'dan (1, s. 220-44) sağlanan verilerle yazılmıştır. Bu veriler de 1951 yılında Kiangsi üs bölgelerini ziyaret eden ÇKP MK Komisyonu'na verilen sözlü bilgileri esas almaktadır (Grigoriyev, A. M., *Revolutsionnoe Dvizhenie, v Kitae v 1927-1931/gg*, Izdatelstvo Nauka, Moskova, 1980, s. 62). Yanı sıra, parti tarihçilerinin daha sonra yaptıkları araştırmalardan, anıları kapsayan malzemeden, 1979/80 ve 1997'de bölgeye yaptığım ziyaretlerden sağlanan bilgilerden, ayrıca döneme ilişkin şu dört önemli monograftan yararlanılmıştır: Guy Yulin, *Kinggangşan geming douçeng şı* (Kinggangşan'da Devrimci Mücadelelerin Tarihi), Kiefangkun çubanşe, Beijing, 1986; *Kinggangşan vuçuang geku* (Kinggangşan'da Bağımsız Askeri rejim), Kiangsi renmin çubanşe, Nançang, 1979; *Kinggangşan geming genkudi şiliao suanbian* (Kinggangşan Devrimci Üs Bölgesi'ne İlişkin Seçilmiş Tarihsel Malzemeler), Kiangsi renmin çubanşe, Nançang, 1986; ve *Kinggangşan geming genkudi* (Kinggangşan Devrimci Üs Bölgesi), c. 1 ve 2, Çonggong dangşi zizliao çubanşe, Beijing, 1987. Yakınlarda yapılan birkaç İngilizce değerlendirme Stuart Schram'ın *Mao's Road to Power'a* (2, s. xxiv-xxix) yazdığı giriş bölümünde yer almaktadır.

203. **Siyasal komiserler:** Schram, 3, s. 59. Mao'nun siyasi komiserlere değindiği mektup Ağustos 1928'de değil, muhtemelen Haziran başında yazılmıştır.

204. **2.000'in altında olan:** a.g.y., s. 102 (25 Kasım 1928).

206. **Bu teknik o kadar etkili oldu ki:** Schram, 3, s. 119 (25 Kasım 1928). **Ruhunu anlayan ve ona hayran olan Çu Çiubay:** Çu, 17 Şubat 1928'de bir Kiangsi parti görevlisine, devrimin güney batı Kiangsi'de geliştirilmesinin Hunan'da "çok önemli" bir etki yaratacağını söyledi ve bu durumda "Mao güney batı Kiangsi'de [parti] sekreter[i] olmalıdır," dedi. (*Nianpu*, 1, s. 234). Sonunda bu önerilerden bir şey çıkmadı, ancak bunlar, Çu'nun düşünce tarzını gösteriyordu. **Eşkıya karakteri:** Carr, *Foundations of a Planned Economy*, 3, bl.3, s. 867 (alıntı, *Stenografiçeskiy Otchet VI Siezda KPK*, c. V, Moskova, 1930, s. 12-13).

206dn. **Ocak 1928'de ... aralıklı olarak faaliyet gösteriyorlardı:** a.g.y., ZZWX, 4, s. 71-5; ve Grigoriyev, *Revolutsionnoe Dviçenye*, s. 71.

207. **[Bu türden liderler] kitlelerin gücüne güvenmezler:** Schram, 3, s. xxvi; ZZWX,

4, s. 56-66. **Bir başka MK talimatından:** Nianpu, 1, s. 229 (31 Aralık 1927). Dayanılmaz biçimde haksız: Schram, 3, s. 52 (2 Mayıs 1928). **Cephe Komitesi feshedildi:** a.g.y., s. 84. **Aralık ayı içinde ... daha kuzeydeki Leiyang'da:** History of CCP, Chronology, s. 58. Agnes Smedley'in değerlendirmesi (*The Great Road*, Monthly Review Press, New York, 1956, s. 212-25) mücadelenin gerçekliğini canlı biçimde aktarır, ancak Parti'nin gösterdiği çabaları olduğundan daha örgütlü gösterir. Çağdaş dokümanlar Şanghay'daki parti önderlerinin Çu'nun güçlerinin hangi eyalette faaliyet göstermekte olduğunu genellikle bilmediklerini gösterir. (Pak, s. 183-94).

208. **Tuhaf ve derin düşüncelerle dolu ... askeri örgütçü:** Smedley, s. 226. **Boyu galiba:** a.g.y., s. 2. **Ancak Çu'nun hayatı... "Yigitler":** a.g.y., s. 9-186. Ayrıca bk. Kin Çongki, *Çu De çuan*, Çonyang vensian çubanşe, Beijing, 1993. **Çu'dan öğrendi:** Çu Kasım Plenum'unda alınan kararların bir nüshasını beraberinde getirdi (Schram, 3, s. 83-4). Ayrıca bk. a.g.y., s. 52 ve 54 ve Nianpu, 1, s. 236, 238 ve 240.

209. **Sie'nin Klan Salonu'nda:** He Çanggong, FE/6752/BİU/I. **Dört bir yandan ... kuşatılmış:** Mao'nun 1. Sınır Bölgesi Parti Kongresi'nde yaptığı konuşmanın metni hiçbir zaman yayımlanmadı (belki de kayboldu). Aynı temayı yıl içinde iki kez daha ele aldı ve her ikisinde de benzer terimler kullandı. Bunlar 5 Ekim 1928'de (Schram, 3, s. 65) İkinci Kongre için hazırladığı karar metninden alınmıştır. (ASchram, 3, s. 65).

210. **Sağır İhtiyar Ku:** Nianpu, 1, s. 229. Ayrıca bk. Smedley, s. 232-3. **Düşman ilerlerler, biz çekiliriz:** Nianpu'ya göre Mao, 1928 yılının ocak ayı ortalarında yirmi karakterle yazılan bir formül oluşturdu: "Düşman ilerlediğinde çekiliriz; düşman durduğunda taciz ederiz; düşman çekildiğinde saldırırız" (1, s. 232). On altı karakterden oluşan versiyon o yılın mayıs ayında ortaya çıktı. Ayrıca bk. Schram, 3, s. 155.

211. **Düşmanla çatışmak için ... acele ilerleme siyasetini önle:** Schram, 3, s. 85 (25 Kasım 1928). **Altı Temel Nokta:** Mao bu kuralları Ekim 1927'de formüllendirmeye başladı (Nianpu, 1, s. 222 ve 226). "Altı Nokta"nın resmen kabul edilen ilk hali 25 Ocak 1928'de görüldü (a.g.y., s. 233). 3 Nisan'da, "Üç Kural" ile çakışmaması için değişikliğe uğratıldı (a.g.y., s. 238). "Sekiz Nokta"nın nihai hali için bk SW4, s. 155-6. **Kinggang-şan'da bile:** Schram, 3, s. 93 (25 Kasım 1928). **Mao aynı nedenlerle:** Nianpu, 1, s. 231. Ayrıca bk. Schram, 3, s. 104 ve 115 (25 Kasım 1928). **İnsanları öldürmenin:** Schram, 3, s. 173 (1 Haziran 1929). **"Aşırı sağcı":** Nianpu, 1, s. 236, ayrıca bk. Schram, 3, s. 115 (25 Kasım 1928).

212. **Çu Çuibay Nisan'da yazdı:** *Chinese Studies in History*, 5, 1, s. 69-70. Çu'nun konuşması, Haziran ayında yapılmış olmasına rağmen, bunun iki ay öncesinden hazırlanmış olduğu da aşıkardı (bk. s. 53) **Mao bu hataya... yeniden cevap vermeliydi:** Nianpu, 1, s. 243; Schram, 3, s. 59. **Altıncı Parti Kongresi'nin hazırlıklarıyla:** Kongreye ilişkin yararlı bir İngilizce değerlendirme olarak bk. Grigoriyev, A. M., "An Important Landmark in the History of the Chinese Communist Party", *Chinese Studies in History*, 8, 3 (1975), s. 18-44; Carr, 853-75; ve Ristaino, s. 199-214. **Li Veyhan:** Mao'nun mektubu geldiğinde, Li, Şanghay'daki en kıdemli ÇKP önderiydi. Bk. ZZWX, 4, s. 71-5 ve 239-57; Pak, s. 371-2; Nianpu, 1, s. 244. **118 delege:** Grigoriyev, *Revolutsionnoe Dvizheniye*, s. 81; *Çongguo gongçandang huiyi gaiyao*, s. 79; Zhang Guotao, 2, s. 68-9. **"Yükselen bir devrimci dalga" olmadığını ... daha sonra gelecekti:** Saich, s. 341, s. 341-58. Ayrıca bk. s. 358-86; ve *Chinese Studies in History*, 4, nl (1970), 2-3 ve 4 (1971).

213. **Komintern kararı:** Thornton, Richard, *The Comintern and the Chinese Communists*, 1928-31, University of Washington, Seattle, 1969, s. 32-8. 25 Şubat 1928'de Moskova'da onaylanmasına rağmen, Çu Çuibay'ın önderliği ancak 30 Nisan'da açıklanmaya başladı ve parti gazetesi *Buerşeveyke* (Ekim 1927'de Siangdao'nun yerini almıştı) bu haberi temmuza kadar yayımlamadı (Grigoriyev, *Revolutsionnoe Dvizhenie*, s. 78). **Muhafaza edebiliriz:** Nikolay Buharin, Altıncı Kongre'de Konuşma, *Chinese Studies in History*, 4, 1 (1970), s. 19-22. **Bir ülkede ... kırsal kesimde:** Saich, s. 374 ve 355-7. **Parti'nin yönettiği ayaklanmalar:** Buharin, konuşma, s. 21. **Köylülük:** a.g.y., s. 13: "Artık bizzat köylüler ayaklanmaktadırlar ve ezilen, kuşatma altına alınan, hâlâ belini doğrultamayanlar ise işçilerdir." Köylülüğün temel devrimci güç olduğu koşullarda proletaryanın önderliği teması bütün karar metinlerinde yer almaktadır.

213dn. **1972'de ... bir bohça:** Sözlü kaynaklar.

214. **Doğru bir teorik temel:** Mao Zedung, SW1, 1, s. 196 (Aralık 1936). **Bu eş on sekiz yaşındaydı:** Konuya ilişkin değerlendirmeler için bk. Vang Singkuan, *He Zicende lu*, Zuokia çubanşe, 1988, s. 1-23, 44-5, 60, 67-9, 78-9 ve 87-8; Liu Sianong "Mao Zedong dierci hunyin neicing" ("Mao Zedung'un İkinci Evliliğine İlişkin İçeriden Bilgiler"), *Kiçe sie tiansia*, no. 21, Mayıs 1992, s. 4-11. **Bir düğün ziyafeti:** Vang Singkuan, s. 90. **Vang Zuo:** a.g.y., s. 45. **Çu De .. kendisinden çok genç bir kadın:** Smedley, s. 137, 223-4 ve 272-3.

215. **Kian kentine saldırması için:** Schram, 3, s. 50 ve 52. Peş peşe elçiler geliyor: Bu sırada Kinggangsan'a gönderilen ve birbiriyle çelişen mesajlar, yeni, çok genç ve denciyimsiz bir önderliğin kendi otoritesini kurma çabalarını yansıtıyordu. İlk elçi, Du Si-

uking, 29 Mayıs günü bir talimatla Kinggangşan'a geldi; ikincisi, Yuan Deşeng, Haziran sonunda bir başka talimatla geldi. Daha sonra Du, 19 Haziran tarihli, üçüncü ve öncekilerle çelişen bir talimat ve her üçünden de farklı görüşler içeren, 26 Haziran tarihli bir mektupla döndü. Ortak bir tema, Mao'ya bağlı güçlerin Hunan'a ilerlemesi gerektiği idi, ancak eyalet komitelerinden gelen ilk talimatlar da Ninggan üssünün elde tutulması gereğini vurguluyordu, ancak sonrakilerde böyle bir vurgu yoktu (bk. *Kinggangşan geming genkudi*, 1, s. 133-44; Schram, 3, s. 55 ve 117; *Nianpu*, 1, s. 243 ve 247-8; ve Pak, s. 369-77). **Hunan parti komitesi ... Hengyang planı:** *Nianpu*, 1, s. 247-8; *Kinggangşan geming genkudi*, 1, s. 511. Çangşa'dan Du'yla birlikte ayrılan Yang Kayming 30 Ağustos toplantısından ancak birkaç gün sonra Mao'ya katıldı (*Kinggangşan geming genkudi*, 1, s. 425). **Çangşa'ya gönderdiği bir mektupta:** Schram, 3, s. 55-8 (4 Temmuz 1928). **Haberi geldi ... savaş planının ilk bölümü gayet iyi işledi:** *Nianpu*, 1, s. 248-9. Çu önceden kararlaştırdığı gibi ... Hengyang'a doğru yola çıktılar: a.g.y., s. 250. Ayrıca bk. Schram, 3, s. 68 ve 117. **Kendi birlikleri ... tartışma bu noktada sona erdi:** *Nianpu*, 1, s. 250-1; Schram, 3, s. 86 ve 117.

216. **Dördüncü Ordu'nun sorunları ... kararlılıklarından eser kalmadı:** *Nianpu*, 1, s. 252-3; Schram, 3, s. 87-8. **Mao bu olayı kutlamak için:** Mao Zedong şici duylian kışu, Hunan venyi çubanşe, 1991, s. 23-5; ayrıca bk. Schram, 3, s. 61. **Mao'nun konumu ... kendi sekreterliği altında:** *Nianpu*, 1, s. 249-50 ve 252; Schram, 3, s. 85-6 ve 113; ve *Kinggangşan geming genkudi*, 1, s. 471-2. **Mao ile Çu arasında ortaya çıkan ... gerilimler:** Bk. Schram, 3, s. 178. Çu önceleri Mao'nun güçlerine katılmakta duraksadı (öneri Aralık 1927'de MK'den geldi, ancak Nisan 1928'e kadar bu öneriye uyulmadı); ve Mao Ağustos 1928'de Guydong toplantısına giderken bu gerilimleri arıtmama konusunda dikkatliydi (*Nianpu*, 1, s. 252). **Çu'nun bazı taraftarları:** Mao daha sonra "bir yoldaşlar azınlığı" tarafından "sınır bölgesinde kalmak yanlış" gibi "tuhaf bir düşünce"nin savunulduğunu söyledi (Schram, 3, s. 183). **Yetkilerin ... bölüşülmesi:** *Kinggangşan geming genkudi*, 1, s. 471-2. **Tan Çenlin:** *Nianpu*, 1, s. 228 ve 254, *Kinggangşan geming genkudi*, 1, s. 472 ve 523.

217. **En sonlarda yer alıyordu:** *Kinggangşan geming genkudi*, 1, s. 472. **Açıklama ... başlıca sorumluları arasında yer aldığı:** Schram, 3, s. 71 85 Ekim 1928). **Siyasetleri hâlâ saygı görüyordu:** *Nianpu*, 1, s. 254. **Kasım ayının başında:** a.g.y., s. 256. **Mükemmel mektup:** Schram, 3, s. 80-1 (25 Kasım 1928). **Yeni Cephe Komitesi:** a.g.y., s. 113-14. **Bir raporda:** a.g.y., 80-121. Metin kendi içinde pek çok çelişki taşıyordu. S. 96-7'de Mao şiddetli bir gıda maddesi ve giyim sıkıntısı olduğunu belirtiyor, fakat daha sonra, s. 118'te "gıda maddesi ve giyim artık sorun değil" diyordu. S. 115'te düşman birlikleri ara-

sında “fazla isyan ya da firar vakası yok” derken, s. 119’da “gittikçe daha fazla sayılarda saflarımıza katılacaklar” diyordu. Muhtemelen birinci bölümü 9 ve 10 Kasım’da Ninggang ve Yongsin’deki savaşlardan önce, geri kalanını ise daha sonra yazdı. **Önemli bir sorun:** a.g.y., s. 108-9 ve 114 (ayrıca bk. s. 70-1 ve 75). **Proletarya bilinci:** a.g.y., s. 114.

218 **Tasfiye:** a.g.y., s. 111-12; **Nianpu**, 1, s. 256. **Esas faaliyet ... şikâyet etmeksizin:** Schram, 3, s. 92-7. **Tükenme ve bozgun atmosferi:** a.g.y., s. 151 (20 Mart 1929). **Birliklerin açlık çekmeye:** Smedley, s. 235. **Yirmi sekiz gram tuz:** Schram, 3, s. 104-5; Peng Dehuay, *Memoirs of a Chinese Marshal*, Foreign Languages Press, Beijing, 1984, s. 231. **Öteki günlük zorunlu ihtiyaçlar:** Schram, 3, s. 92-7. **Ücret sistemi kaldırıldı:** a.g.y., s. 96-7; ayrıca bk. He Çanggong, FE/6752/BI/1. **Resmi fon artırma mektubu:** a.g.y., s. 139 (13 Şubat 1929).

219. **Afyon:** Mao, Kızıl Ordu’nun 1928’de ve 1929’da afyon işiyle uğraştığını biliyordu (Schram, 3, s. 57 ve 173-49). Ayrıca bk. Peng Dehuay, s. 248. **Üssün terk edilebileceğini:** Schram, 3, s. 105 ve 119. **Olasılık planı:** a.g.y., s. 119. **İki olay ...beş ayrı yoldan:** Peng Dehuay, s. 193-229 ve 233-4; **Nianpu**, 1, s. 259-61. **Genişletilmiş bir Cephe Komitesi toplantısı:** **Nianpu**, 1, s. 261-2. **Şafak vakti... sahra mutfaqları:** Smedley, s. 236. **Dayu:** a.g.y.; **Nianpu**, 1, s. 263.

220. **Bu olayların acı anısı:** 1960’ların ortasında Peng Dehuay şikâyet ediyordu: “Dördüncü Ordu iyi manevra yapmış olsaydı, düşman tugayını yok edebilir ya da bozguna uğratabilirdi. [Bunu yapacak yerde] Dayu’ya doğru ilerledi ...[ve] Kinggan Dağları’yla teması tamamen kaybetti” (Peng Dehuay, s. 233). **Peng yoklama yaptı ... 283 kişi kaldı:** a.g.y., s. 234-7. **Mao’nun ordusu ... Kızıl Ordu’nun kuruluşundan beri:** Schram, 3, s. 159 (5 Nisan 1929) ve 150. **He Ziçen için:** Vang Singkuan, s. 118 ve 135-6. He Ziçen bebeğin Longyan’da (Fukian) doğduğunu hatırlıyordu. Mao’nun güçleri 1929 Mayıs’ının sonunda orada kısa bir mola verdiler (**Nianpu**, 1, s. 276; Schram, 3, s. 166). **Çu De:** Smedley, s. 237. **Esnek gerilla savaşı veriliyordu:** **Nianpu**, 1, s. 265-6 ve 270; Schram, 3, s. 150.

220dn. **Hiyerarşi sıralaması:** *Çonggou gongçangdang huiyi gaiyao*, s. 84.

221. **Dört ons altın:** Schram, 3, s. 119. **5.000 dolar değerinde afyon:** a.g.y., s. 173-4. **Mao’nun mektupları:** a.g.y., s. 151 (20 Mart), 161 (5 Nisan), 172 (1 Haziran 1929). **Derslerden biri ... itaatsizlik... [ile] yenilgi:** a.g.y., s. 117 ve 120 (25 Kasım 1928). **Gazetelere bile:** a.g.y., s. 161 (5 Nisan 1929). **Kararlar:** a.g.y., s. 151 (20 Mart 1929). **On ikinci sırada yer alıyor ... yıl sonu:** Mao’nun yeni Merkez Komitesi ve politbüro üyeleri

listesini Kinggangşan'a ulaşan (eksik) Altıncı Kongre belgeleriyle birlikte almış olması kanıtlanamasa da, makul görülebilir. Yeni önderliğin nasıl biçimlendiğini MK elçisi Liu Angong'un Mayıs 1929'da Dördüncü Ordu'ya ulaşması üzerine öğrenmiş olabilir. Ne var ki Mao'nun önderlik değişimine ilişkin ilk yazılı yorumu 1929'un kasım ayı sonunda geldi. Bu yorumda Mao, Li Lisan'a şöyle diyordu: "Ancak Yoldaş Çen Yi'nin [iki gün önce] gelişyle birlikte, durumunuzu öğrendim" (a.g.y., s. 151-2 ve 192; ve *Nianpu*, 1, s. 274 ve 2890). **İlk raporlar Şanghay'a geldiğinde:** *Nianpu*, 1, s. 264-5. **Bu koşullar altında ... daha uygun bir ortamın oluşmasını:** Saich, s. 472-4. ZZWX, 5, s. 29-38.

222. **Mao ... bu yaklaşımdan hoşlanmamıştı:** Schram, 3, s. 100. **İki yoldaş:** Saich, s. 473-4. **Dağınık biçimde ... çekilmelerinden sonra .. güney Kiangsi:** a.g.y., s. 147-52; *Nianpu*, 1, s. 264-70; Smedley, s. 237-9 ve 248-51.

223. **İki hafta sonra:** MK habercisi 3 Nisan günü Ruykin'e ulaştı (Schram, 3, s. 153). **Mao ... karşı suçlamada bulundu ... "bir yıllık süre içinde":** a.g.y., s. 153-61 (5 Nisan 1929), 168 ve 172; Peng Dehuay, s. 250. **Bu öneri ... bir hata:** Schram, 3, s. 244-5 (5 Ocak 1930). **Diye yazmıştı Çu:** ZZWX, 5, s. 30.

224. **Kırsal kesimde mücadele:** Schram, 3, s. 154. **Kızıl Ordu'nun zaferlerine ilişkin raporlar ... göz ardı edildi:** a.g.y., s. xli; Kin Çongki, Çu Enlay çuan, 1898-1949, Çongyang vensian yankiuşi çubanşe, Beijing, 1989, s. 193; *Nianpu*, 1, s. 272. **Haziran'da:** Saich, s. 395. *Nianpu*, 1, s. 278-9. **Pek çoğu Merkez'in değerlendirmelerini paylaşıyor:** Schram, 3, s. 243-4 (5 Ocak 1930). **Yudu'da:** a.g.y., s. 244; *Nianpu*, 1, s. 272. **Bir sonraki ay:** *Nianpu*, 1, s. 275-8. Ayrıca bk. Mao'nun Lin Biao'ya 14 Haziran 1929 ve 5 Ocak 1930 tarihli mektupları (Schram, 3, s. 177-89 ve 234-46); ve MK'nin "Dördüncü Kızıl Ordu Cephe Komitesi'ne talimatı", Bl. 8, "Çu-Mao Sorunu", ZZWX içinde, 5, s. 488-9.

225. **Farklı tarihler:** Bk. Schram, 3, s. 178-9, 184 ve 187. **He Ziçen bile:** Vang Singkuan, s. 139. **Şikayetler iştirilmeye başlandı:** *Nianpu*, 1, s. 277; Schram, 3, s. 181 ve 185-7. **[Parti] pek çok şeyi yönetiyor:** Schram, 3, s. 181. **Her şeyi takip edemez:** a.g.y., s. 171. **Şubat ayının başlarında:** a.g.y., s. 156, 159 ve 171; *Nianpu*, 1, s. 264 ve 268-9. **Liu Angong:** *Nianpu*, 1, s. 274. **Askeri Komite:** a.g.y., s. 276-7; ve Schram, 3, s. 180-5. **Uzun süredir baskılanmış hırslar:** Schram, 3, s. 184. **Liu'nun ilk eylemi:** *Nianpu*, 1, s. 274 ve 276-7; Schram, 3, s. xliv; Kin Çongki, Çu De çuan, s. 175-80.

226. **Bayşa'da ... istifa etmeyi düşünüyordu:** *Nianpu*, 1, s. 278. **Beş oya karşılık otuz altı oyla:** Schram, 3, s. 182 (14 Haziran 1929). **Bu kurul ... toplandığında... Çen Yi Sek-**

reterlik görevine getirildi: Nianpu, 1, s. 280-1; *Çongguo gongçangdang huiyi gaiyao*, s. 88-90; Siao Ke, *ÇuMao hongkun ceki*, Çonggong çongyang dangsiao çubanşe, Beijing, 1993, s. 88-102. **He Zichen ... doğurdu:** Vang Singkuan, s. 135-7. **Sağlık nedenleri olduğunu:** a.g.y., s. 140-2. Nevrasteni geçirdiği neredeyse kesindi. Batı Fukian Özel Komitesi: Nianpu, 1, s. 281-3. **Ancak birbirlerine bağarmayı... reddetti:** Wang Xingjuan, s. 143.

227. **Cephe Komitesi ... karar verdi:** a.g.y., Nianpu (1, s. 283-4) olayların sırasını farklı biçimde verir. **Sıtma:** Mao kasım ayı sonunda "üç aydır çok hasta" olduğunu yazdı (Schram, 3, s. 192). Nianpu'ya göre, ekim ayının sonunda iyileşti (1, s. 288). Her iki kaynak da hastalığa ağustos ayı başlarında yakalandığını doğrulamaktadır (ayrıca bk. Nianpu, 1, s. 284). **Uzak köy ... kapının üzerine:** Nianpu, 1, s. 285. **Çen Yi daha Şanghay'a varmadan ... siyaset yapma sorumluluğu vardır:** a.g.y., s. 284-5. Mao'nun görüşlerini içeren mektubun Şanghay'a nasıl ulaştırıldığı belli değildir (görüşlerini 14 Haziran'da özel olarak Lin Piao'ya göndermişti). Muhtemelen Lin ya da Mao bu görüşleri Kongre kararlarıyla birleştirdi. **Liu Angong:** a.g.y., s. 285. Smedley, Çu De'nin Liu'yu şefkatle andığını bildirdi (*Great Road*, s. 266). **Çu, Mao'nun uzun mektubunu aldığı anda...** çalışacak durumda olmadığını göstermek için: Nianpu, 1, s. 286. **Üç hafta sonra ... bir yıl içinde:** a.g.y., s. 289; ZZWX, 5, s. 473-90. **Kritik sorunda ... birlikte çalışmayı öğrenmeliydiler:** ZZWX, 5, s. 488-9.

228. **Göz ardı etti ... İngilizce öğrenme çabalarıyla:** Nianpu, 1, s. 288-90. **Felaketli bir seferin ardından:** a.g.y., s. 295. **"Kesinlikle Hiçbir Sorun":** Schram, 3, s. 194. **On gün boyunca:** Nianpu, 1, s. 291-2; ayrıca bk. *Çongguo gongçangdang huiyi gaiyao*, s. 98-102. **Mao'nun siyasal raporu:** Schram, 3, s. 195-210 (28 Aralık 1929).

229. **Parti... komuta eder:** SW2, s. 224 (6 Kasım 1938). **Mao ... acımasızca azarlıyordu... Parti ilkelerini pervasızca ihlal:** Schram, 3, s. 207-30. **Marksisitler falcılık yapmazlar:** a.g.y., s. 234-46 (5 Ocak 1930). **Yeni devrimci yükselişin görüşülmediğini savunun:** Bk. Çu, SW1, s. 44 ve Saich, s. 388-9.

230. **1929 yılı boyunca ... Çinlilere bir ders vermeyi:** Thornton, s. 93-6; Carr, 3, bl. 3, s. 895-910. **Ekim ayında Komintern:** Saich, s. 400-7, özellikle s. 406; Thornton'un çözümlemesi (s. 96-101) kusurludur, zira Moskova ile Şanghay arasındaki iletişimin hemen kurulabileceğini varsaymaktadır. Bu kusur dışında kitap, başka bakımlardan faydalıdır. **Moskova ... ilân etmişti ... devrim dalgasının kesinlikle yükseleceği:** Saich, s. 400 ve 406. **Li Lisan'ı ikna etti:** tersi (ama taraflı) bir görüş için bk. Grigoriyev, *Revolutsionnoe Dvizheniye*, s. 170-4. "Li Lisan çizgisi" olarak bilinen siyasetlerde Moskova'nın so-

rumluluk derecesini belirlemek için Çin'de, Batı'da ve Rusya'da çok Sinoloji mürekkebi harcanmıştır. En makul açıklama, Komintern mektubunun bir özetinin (muhtemelen tam metnin değil)-Kasım ayında Şanghay'a gelmiş ve derhal bir MK genelgesi yazılarak, yeni "devrimci yükselen dalga"nın ilân edilmesine yol açmış olmasıdır. Her durumda, Li Lisan'ın daha saldırgan, kentleri temel alan bir stratejinin özlemini çektiği ve Komintern'in o kış sergilediği belirsiz tutumun ona bu yönde bir fırsat verdiği kuşku götürmez. **Merkez Komite talimatı:** ZZWX, 5, s. 561-75 (özellikle Kısım 8, s. 570-1).

231. **Ocak 1930'un sonu:** Mao'nun ocak ayında yayımlanan "Guomintang 'Ordusu Askerleri'ne ... Mektubu" onun 8 Aralık Genelgesi'ni almasından sonra yazıldı (Schram, 3, s. 247 ve 249). **Pitou:** Nianpu, 1, s. 297-8; **Çongguo gongçandang huiyi gaiyao**, s. 102-4; ve Peng Dehuay, s. 265. **Kapanış bildirisi:** Schram, 3, s. 268-9 (16 Şubat 1930). **Eyleme geçme çağrısı... [bir sonraki evreye]:** a.g.y., s. 263 (14 Şubat 1930). **Aslında ... iptal edildi:** Nianpu, 1, s. 299-300. **Gançou ... "ciddi oportünizm":** a.g.y., s. 301; Schram, 3, s. 273-9 (18 Mart) ve 280-9 (16 Şubat 1930).

232. **Benimsiyormuş gibi davransa da:** Schram, 3, s. 269. **Gurian'da:** a.g.y., s. 204 ve 206. **Biraz uygunsuz kaçan notu:** a.g.y., s. 192-3 (28 Kasım 1929). **Genelge no: 70:** ZZWX, 6, s. 25-35, özellikle Kısım 3. **10 Mart:** Nianpu, 1, s. 300. **Bir başka Merkez talimatında:** ZZWX, 6, s. 57-60. **Çu ... Moskova'ya gitti:** Kin Çongki, Çu Enlay çuan, s. 210-13; Grigoriyev, s. 186.

233. **Kendi askeri güçlerini ... ayrılmayı reddetti:** Nianpu, 1, s. 303-8. **Mao ... öneriyi göz ardı etti:** Bk. ZZWX, 6, s. 15-20; Nianpu, 1, s. 305; Hsiao Tsoliang, *Power Relations within the Chinese Communist Movement, 1930-34*, University of Washington Press, Seattle, 1961-67, c. 1, s. 16-18 ve c. 2, s. 28-9. **"Bir sabotaj biçimi":** Schram, 3, s. 420-1 (Mayıs 1930). **Çu gibi, Li de devrimin:** Bk. Grigoriyev, s. 181-7; ve Thornton, s. 123-54. Aşağıdaki noktalar Buershoweike'den alınmıştır, Nisan 1930; ZZWX, 6, s. 57-60 ve 98-110; Nianpu, 1, s. 304-6; ve Saich, s. 428-39. **Dozu gittikçe artan bir dizi eleştiri:** Nianpu, 1, s. 308-9 (9 Haziran); Saich, s. 428-39 (11 Haziran); ve ZZWX, 6, s. 137-41. **Çin en zayıf halka:** Saich, s. 429-32. **Plan:** Smedley, s. 279; Peng Dehuay, s. 286-99.

234. **Siyasal ve askeri yeniden örgütlenme:** Grigoriyev, s. 201-2; Thornton, s. 165-6. **Tu Çennong:** Kin Çongki, Çu De çuan, s. 205; Nianpu, 1, s. 310-11. **Bu acı ilacı tatlılaştırmak için:** Politbüro Çu'nun terfiine nisan ayında karar vermişti, ancak kendisi bu kararı Tu Çennong'un gelişine kadar öğrenemedi (Nianpu, 1, s. 305). **Şiir:** Mao Zedong şici duylian kışu, s. 35-7 (çeviri Schram'dan uyarlandı, 3, s. 460). Şiir anlaşılan yürüyüş

sırasında, Mao'nun Tingçou'dan ayrılışı ile ordunun Nançang yakınlarına gelişi arasında yazıldı. Çinli editörler onu "[Mao'nun] o sıradaki karmaşık duygularını belli belirsiz aktaran" bir şiir olarak yorumladılar. *Olağanüstü yavaş: Nianpu*, 1, s. 311-12. *Nançang'ın ... iyi savunulduğuna ... propaganda yapmak vb. için: a.g.y., s. 312-13; Schram*, 3, s. 482-4 (19 Ağustos 1930). *Mayıs ayında Komintern ... belli başlı birçok eyaletin: Saich* s. 439-45. Zamanlama için bk. Grigoriyev, s. 190.

235. **"Çok büyük bir hata":** Saich, s. 431. **23 Temmuz günü ... öteki politbüro üyelerinden gizlendi:** Grigoriyev, s. 202; Saich, s. 439-45; ZZWX, 6, s. 595. **İki gün sonra ...çekilmek zorunda kaldı:** Peng Dehuay, s. 294-7. **Mao ... nihayet ikna olmuştu:** Mao'nun Güneybatı Kiangsi Özel Komitesi'ne 19 Ağustos'ta yazdığı mektup Çangşa'nın ele geçirildiğini öğrendikten sonra Hunan'a doğru hareket etmeye başladığını gösteriyordu. O sırada bile, "giderek şiddetlenen devrimci durum"dan yararlanılabilmesi için gene acil takviye talep etti (Schram, 3, s. 482-4; Peng Dehuay, s. 299) **23 Ağustos:** Nianpu, 1, s. 314; Peng Dehuay, s. 300-1. **Devrimci Komite:** Nianpu, 1, s. 314; ZZWX, 6, s. 178-80 ve 248-9. **Mao'nun endişeleri ... bir mektuba yansıdı:** Schram, 3, s. 488-9 (24 Ağustos, 1930). **İnatçı bir direniş başlattılar:** a.g.y., s. 500 ve 501 (30 ve 31 Ağustos 1930). **Birkaç km. güney doğusunda durduruldu:** Nianpu, 1, s. 315. Ayrıca bk. Schram, 3, s. 409-502 ve 508-21. **12 Eylül:** Schram, 3, s. 524-5.

236. **Yirmi dört saat sonra ... Kian'da:** a.g.y., s. 526-8 (13 Eylül 1930). **Sekiz kez ele geçirmeye:** Mao ve Çu De'nin karargâhlarını kurdukları, eski toprak ağasına ait olan, günümüzün Kian Devrim Müzesi'ndeki belgeler. **4 Ekim:** Nianpu, 1, s. 318; Schram, 3, s. 552-3 (14 Ekim 1930). **İlk kez büyük bir kenti ele geçirdiler:** Schram, 3, s. 574 (26 Ekim 1930). **Altı hafta:** Nianpu, 1, s. 326. **Abartılı duyurular yayımlandı:** a.g.y., s. 318; Schram, 3, s. 553-4; Şihua, 2 Aralık 1930, s. 3-4 (alıntılar: Grigoriyev, s. 215 ve Schram, 3, s. lx). **Gizli bir telsiz sistemi:** Bk. Grigoriyev, s. 202-3 ve 208. **28 Temmuz:** a.g.y., s. 202-3. **Fakat bir ay sonra:** 26 Ağustos'ta gönderilen bu mesaj Moskova'nın Li'nin siyasetlerine ilişkin değerlendirmesinde bir dönüm noktası oldu. Tam metin ne Çin'de ne de Rusya'da yayımlandı, ancak bazı bölümler Grigoriyev'de verilmektedir (s. 206-7). **Çu Enlay ve Çu Çiubay:** a.g.y., s. 206; Kin Çongki, *Çu Enlay çuan*, s. 218-20. **Ertelemeyi reddetti:** Nianpu, 1, s. 317. Ayrıca bk. Grigoriyev, "The Comintern and the Revolutionary Movement in China," Ulyanovsk, *Comintern and the East* içinde, s. 372. **Eylülde bir MK Plenumu toplandığında:** Saich, s. 445-57. Ayrıca bk. Thornton, s. 187-200; ve Grigoriyev, s. 208-214. Plenum sırasında orada bulunanların hiçbirisi, hattâ yerel Komintern temsilcisi bile, Li'nin hatalarını bir çizgi sorunu olarak görmedi (bk. Saich, s. 470, alıntı, Komintern Şanghay Bürosu'ndan mektup). 1935'te, idamından kısa süre önce ha-

pisaneden yazan Çu, o sırada Li'nin konumu ile Komintern'inki arasında "temel bir fark" görmediğini hatırlıyordu (Dun Li, *Road to Communism*, s. 169). Paradoksal sonuç, Li ve taraftarlarının, onları hedef alan eleştirilere rağmen, toplantıdan politbüro (ve MK) içinde güçlenerek çıkmış olmalarıdır.

237. **Li'nin tuhaf bildirilerinden:** Li, 1 ve 3 Ağustos politbüro toplantılarında Mançurya'yı tartıştı (Grigoriyev, *Revolutsionnoe Dvizheniye*, s. 203-4 ve 216), ancak bildiri-leri ekime kadar Stalin'in kulağına gitmedi. O ay içinde Komintern "16 Kasım mektubu"nu hazırlamaya başladı (mektup Şanghay'a ulaştığı tarihle anıldı). Bu mektup "Li Lisan çizgisi"nin sonu oldu (Mif, *Kitaikiya Revolutsiya*, s. 283-90). Li, Grigoriyev'e göre (s. 218) ekim ayının sonu ile ortaları arasında Şanghay'dan ayrıldı ve kasım ayının son on günü boyunca Moskova'da Komintern tarafından sorguya çekildi. Pavel Mif de muhtemelen ekim ayının sonunda yola çıktı ve Komintern mektubundan kısa süre sonra Şanghay'a ulaştı. **Kamuoyu önünde ısrarla:** Schram, 3, s. 667 (11 Kasım 1930); ayrıca bk. s. 574 ve 579-82 (26 Ekim). 1930'un sonunda "Li Lisan çizgisi"nin kamuoyu önünde açıkça mahkûm edilmesinden sonra bile Mao, bu ifadeyi sihirli bir nakarat gibi tekrarlamaya devam etti. Nitekim, 19 Nisan 1931'de birliklere savaştan önce toplanma emri verirken, "Çin devrimci dalgası her gün daha da yükselmektedir," sözlerini kullandı. (Schram, 4, s. 67). **Kian'ın ele geçirilmesinden sonra:** Nianpu, 1, s. 319. Ayrıca bk. Schram, 3, s. 558 ve 577. **Mao'ya göre, görevleri:** Çangşa'ya saldırıdan vazgeçtikten sonra Mao sürekli olarak çevresindekilerin dikkatini ulusal mücadeleden çok eyalet çapında verilen mücadele üzerinde toplamaya çalıştı (bk. Schram, 3, s. 552-4, 14 Ekim; s. 558, 19 Ekim; s. 572, 24 Ekim; s. 574, 26 Ekim vd.) **100.000 adam kullanmayı planlıyordu ... modern tüfekler:** *Selected Military Writings of Mao Zedong*, Foreign Language Press, Beijing, 1966, s. 117. **Emirler duvarlara yapıştırılıyordu:** Schram, 3, s. 539 (25 Eylül 1930).

238. **Okuma yazma kampanyaları ... subaylar için:** a.g.y., s. 588 (26 Ekim); s. 283-4 (21 Mart); s. 285-90 (29 Mart 1930). **Silah altına alınanların ... ciddi hastalığı olmayan:** a.g.y., s. 289-90 (29 Mart) ve s. 291 (Nisan 1930). **Savaş alanında ... sahra telefonları alıyordu:** Schram, 3, vd. **Mao .. sürekli talimat veriyordu:** a.g.y., s. 555 (14 Ekim 1930). Ayrıca bk. Schram, 4, s. 88-9 (31 Mayıs 1931) ve Nianpu, 1, s. 332. **"Silah bakımından yetersiz":** Mif, s. 287. **30 Ekim:** Nianpu, 1, s. 322. **Taktiğin yeni biçimi:** Schram, 3, s. 656 (1 Kasım 1930). **"Sürüncemeli savaş taktiği" ... bütün gücümüzle çullanacağız:** a.g.y., s. 718 (22 Aralık 1930).

239. **Yeni strateji ... ertesi gün askeri komutanlara:** Çongguo gongçangdang huiyi ga-

iyao, s. 120-22; Peng Dehuay, s. 308; *Nianpu*, 1, s. 321-2. Ayrıca bk. Yu Bolyu ve Çen Gang, *Mao Zedong zay çongyang suçı*, Çongguo Şudian, Beijing, 1993. **Altı haftadır orta Kiangsi'nin ... 30 makineli tüfek:** *Nianpu*, 1, s. 323-30; Schram, 3, s. 699-703 (27 Kasım ve 14 Aralık 1930) ve s. 722-32 (25, 26, 28, 29 ve 30 Aralık 1930).

240. **3 Ocak:** *Nianpu*, 1, s. 330-1; Schram, 4, s. 5-8 (1 ve 2 Ocak 1931). **Telsiz takımı:** *Nianpu*, 1, s. 332-3; ayrıca bk. Schram, 4, s. 88-9 (31 Mayıs 1931). **Çang Huyzan:** 1997'de Çang'ın başına gelenler Donggu'daki yaşlılar tarafından hâlâ olumlu biçimde anlatılmaktadır. **Yedek üyelik:** *Çongguo gongçangdang huiyi gaiyao*, s. 119. Cephe Komitesi aralık ayının ilk on gününde Huangpi'de yapılan genişletilmiş bir toplantıda üçüncü Plenum kararlarını tartıştı (*Nianpu*, 1, s. 327); ayrıca bk. Schram, 4, s. 59. **Siang Ying:** *Nianpu*, 1, s. 332. Politbüro 17 Ekim 1930 günü Merkez Büro'nun kurulmasına karar vermiş ve sekiz gün sonra, Siang Ying'in gelişine kadar Mao'yu sekreterlikle görevlendirmişti (a.g.y., s. 319 ve 321). **15 Ocak:** *Nianpu*, 1, s. 32. **Şanghay'daki gelişmeler:** *Çongguo gongçangdang huiyi gaiyao*, s. 123-7; Grigoriyev, *Revolutsionnoe Dvizheniye*, s. 227-9; *History of the CCP, Chronology*, s. 72-3. Ayrıca bk. Thornton, s. 213-17.

241. **Mart 1931:** *Nianpu*, 1, s. 337. 20 Mart günü Mao "son birkaç gün içinde" (Schram, 4, s. 36) Şanghay'dan ismini vermediği elçilerin geldiğini yazdı. 18 ile 21 Mart arasında Huangpi'de yapılan genişletilmiş Merkez Büro toplantısında tartışılan belgeleri muhtemelen bu elçiler getirmişti. Bunların arasında, Komintern'in Li Lisan'ı mahkûm eden "16 Kasım mektubu" da yer alıyordu. Ancak Dördüncü Plenum'dan hiçbir malzeme gelmedi (bk. Hsiao Tso-liang, *Power Relations*, c. 1, s. 152-3 ve 2, s. 352-60). **Ren Bişi:** *Nianpu*, 1, s. 399. **Yeni parti merkezi'nden gelen talimat ... Kızıl Üs Bölge:** *ZZWX*, 7, s. 139-42; *Nianpu*, 1, s. 337. Hattâ daha önce Mao Siang'ı kendisinin yöneteceği bir Askeri Komisyon Genel Siyasi Şubesi kurmaya ikna etmişti (Schram, 4, s. 12-13, 17 Şubat 1931). **Siang Ying'e duyulan güvensizlik:** Dördüncü Plenum, Siang Ying'in içinde yer aldığı Üçüncü Plenum önderliğinin Li Lisan konusunda kabul ettiği "uzlaşmacı çizgi"yi sert biçimde eleştirdi (bk. Saich, s. 459-61) **İkinci kuşatma:** Hu Sheng, *Concise History of the Communist Party of China*, s. 158; Schram, 4, s. xxxiv-v. **Mao ve Çu De ... gözlemlemekteydiler:** *Nianpu*, 1, s. 334; Schram, 4, s. 14 (21 Şubat 1930). **Anlaşmazlık:** Mao'nun 20 Mart tarihli emrinde bu konuda bir ipucu vardı: "Kararlı bir tutum almamız halinde ikinci seferde zafer kesinlikle bizim olacaktır" (Schram, 4, s. 38). Ayrıca bk. Yu ve Çen, *Mao Zedong zay çongyang suçı*, s. 246-50; ve Ma Çibin vd., *Çongyang geming genkudi* ş, s. 285-8.

242. **Üs bölgesini tamamen terk ederek:** Yu ve Çen, s. 246-50; Ma Çibin vd., s. 285-

8. *Ana güçlerini ... çekmişti*: Schram, 4, s. 42-3 (23 Mart 1931); *Nianpu*, 1, s. 337. *17 Nisan*: Saich, s. 530-5; ve Schram, 4, s. 56-66. *Ertesi gün Mao kendi askeri stratejisini ortaya koydu*: *Nianpu*, 1, s. 339-42; Schram, 4, s. 67-8. *Neredeyse tam bir ay sonra ... düşmanın cenahlarına saldırdı*: *Nianpu*, 1, s. 344-5; Schram, 4, s. 74-5 (14 Mayıs 1931). Ayrıca bk. Peng Dehuay, s. 316-18. *Askerlerin sayısı 300.000'i buldu*: *Nianpu*, 1, s. 349-50; Schram, 4, s. xli. *Mayıs ayının sonundan beri*: Schram, 4, s. 92 (2 Haziran), s. 98-103 (22 Haziran 1931); *Nianpu*, 1, s. 347-9. *Haziran sonu*: Schram, 4, s. 102.

243. *Ayin 28'inde ... bu süre on güne indi*: a.g.y., s. 107-9 (28 Haziran) ve s. 110-12 (30 Haziran 1931). *"Acil Genelge"*: a.g.y., s. 115-17 (4 Temmuz 1931). *Sonraki iki ay içinde ... kuzeye doğru*: Üçüncü kuşatmaya ilişkin bu değerlendirme, bizzat Mao'nun verdiği askeri emirlerden alınmıştır, Schram içinde, 4, s. 118-37 (12 Temmuz-17 Ağustos) ve s. 142-53 (22 Ağustos-23 Eylül 1931); a.g.y.'dan, s. xli-ii; *Nianpu*, 1, s. 350-5; ve Peng Dehuay, s. 322-4.

245. *Çan, bir ayrılık jesti olarak*: *China Weekly Review*, 29 Ağustos 1931, s. 525. *On yedi milliyetçi alay ... toplam nüfusu iki milyonu aşan*: *Nianpu*, 1, s. 355. Komünist kayıplar: Peng Dehuay, kendisine bağlı 3. Ordu Grubu'nun üç kuşatma kampanyası sırasında 15.000 adamının yaklaşık üçte birini kaybettiğini yazdı (s. 325). Tekil çatışmalara ilişkin değerlendirmeler, kayıpların çoğunun üçüncü sefer sırasında olduğunu gösterir (örn. Bk. *Nianpu*, 1, s. 355). *Guomintang hapisanesinden ... bir mektupta*: Dun Li, s. 159-76.

246. *Üs bölgelerini güçlendirme gereğini*: Saich, s. 458. *Komintern ... karar verdi...* *Guomintang yönetimindeki beyaz bölgeler*: Mif, s. 296. Komintern'in 26 Ağustos 1931 tarihli kararı partinin Beyaz bölgelerde "var gücüyle" kendini adanması gereken "dolaysız hedef"i "Sovyet bölgelerinin savunulması için güçlü bir kitle hareketi" geliştirmek olduğunu açıkça ifade ediyordu. (a.g.y., s. 300-2). Kuşkusuz bu, Komintern'in (ve partinin) dört yıl önceki başlangıç konumunun tam tersiydi. O dönemde kent bölgelerinin öncelikli olması için mücadele edilmişti ve kırsal devrim sadece bir uzantıydı. *"Çok aşığı"* için: Bk. Komintern'in "16 Kasım mektubu", Mif içinde, s. 284-5. Kullanılan ifadeler sekiz ay kadar önce Mao'nun parti merkezine yaptığı, köylü hareketinin kentlerdeki hareketi "aşığı"ndan kaygılanılmamasına ilişkin uyarılarını hatırlatmaktadır.

BÖLÜM SEKİZ: FUTIAN, MASUMİYETİN KAYBI

247. **Bu türden baskı taktikleri:** Çu Çiubay, *Chinese Studies in History*, c. 5, 1, s. 58-9 ve 69. **Mao'nun güçleri ... öldürdüğünde:** Schram, *Mao's Road*, 3, s. 172-3.

248. **Kızıl infaz müfrezelerinin:** a.g.y., s. 74. **Ağır bir kriz vardır:** a.g.y., s. 269 (16 Şubat 1930). Yerel önderler ... aileler ve klanlar: Averill, Stephen C., "The Origins of the Futian Incident", Saich, Tony ve Van de Ven, Hans, *New Perspectives on the Chinese Communist Revolution* içinde, M. E. Sharpe, Armonk, New York, 1995, s. 80-3 ve 95-9. **Mevcut parti hiyerarşisini dağıtmayı:** *Nianpu*, 1, 298; Schram 3, s. 270-1. **Kayınbiraderi:** Bk. Ch'en, Yung-fa [Çen Yongfa], "The Futian Incident and the Anti-Bolshevik League: The 'Terror' in the CCP Revolution", *Republican China*, c. 19, 2 Nisan 1994, s. 37, n. 30. **İkinci ve gizli bir talimatta:** Day Siangçing ve Luo Huylan, *AB tuan yu Futian şibian şimuo*, Hennan renmin çubanşe, 1994, s. 81-2. **"Dört Büyük Parti Görevlisi":** Averill, s. 98-9.

249. **Bireysel olarak disiplinden hoşlanmayan:** Schram, 3, s. 198-9. **Çelişkiler:** "On Contradiction", SW1 içinde, s. 343-5: "On the Correct Handling of Contradictions among People", 27 Şubat 1957, MacFarquhar, Roderick, Cheek, Timothy ve Vu, Eugene (der.), *The Secret Speeches of Chairman Mao*, Harvard University Press, Cambridge, MA, 1989, s. 131-89. **Açıkça yargılanması:** Schram, *Mao's Road*, 4, s. 105 (Haziran 1931). **Tasfiye fermanı çıkarıldıktan sonra ... gerekçesiyle idam edilmişlerdi:** Bk. Day ve Luo, s. 83-9 ve Çen Yongfa, s. 2-6. Stephen Averill, bence ikna edici biçimde, *AB-tuan*'ın 1930'da Kiangsi'de hâlâ faaliyet halinde olduğunu öne sürer (s. 88-92 ve 109-10). Komünistlerin iddia ettikleri ölçüde olmasa da ÇKP'yi yıkmak için ciddi girişimler olup olmadığı tamamen farklı bir meseledir.

250. **Mao'nun bu olaya kişisel olarak:** Bk. Day ve Luo, s. 167; ve *Çongyang geming genkudi şiliao suanbian*, Kiangsi renmin çubanşe, Nançang, 1982, c. 1, s. 222-63, özellikle s. 248. **Li Venlin:** Averill, s. 85, 104 ve 111, n. 12. Şubat 1929'da Mao en küçük kardeşi Zetan'ı Donggu'da Li'yle birlikte çalışmakla görevlendirdi ve bir yıl sonra Li'nin siyasetlerini övdü (*Nianpu*, 1, s. 265-6; Schram, 3, s. 236). Ayrıca bk. Day ve Luo, s. 172. **Ağustosta:** Plenum 5-11 Ağustos'ta toplandı ve temmuz sonu ile ağustosta gerçekleştirilen daha uzun bir çalışma konferansı ile çakıştı (*Çongyang geming genkudi şiliao suanbian*, 1, s. 264-322). Mao daha sonra bu toplantının Güneybatı Kiangsi partisinin onun otoritesine açıktan karşı çıkma sürecinde önemli bir adım olduğunu düşündü (bk. Schram, 3, s. 710-12; Day ve Luo, s. 172). **Eyalet Eylem Komitesi'nin başkanı:** Schram, 3, s. 553-

4. Mao'nun Li'nin atanmasını önlemeye çalıştığına dair hiçbir bulgu yoktur ve o aşamada birlikte çalışabileceklerini düşünmüş olması muhtemeldir. **Amansız biçimde işkence:** Day ve Luo, s. 89 ve 92. Ayrıca bk. *Çongyang geming genkudi şiliao suanbian*, s. 639-51. **AB-tuan üyeleriyle dolu:** Schram, 3, s. 554 (14 Ekim) ve s. 560 (19 Ekim 1930).

251. **Ortak bir bildiri:** Schram, 3, s. 574-89 (26 Ekim 1930). **Birlik görüntüsü:** Ni-anpu, 1, s.322; Çen Yongfa, s. 13; Day ve Luo, s. 94. **Pekiştirme kampanyası ... 2.000'den fazla kişi kurşuna dizildi:** Bu değerlendirme Day ve Luo, s. 94-6'dan ve Çen Yongfa, s. 13-14 ve 16-17'den alınmıştır. Kızıl Ordu ana güçlerinin çoğu Huangpi çevresindeki bölgeye 30 Kasım ya da 1 Aralık'ta ulaştı (Schram, 3, s. 700). Genel Cephe Komitesi'nden gelen bir mektup (Mao tarafından hazırlanan ya da en azından onaylanan) 3 Aralık 1930'da "Kızıl Ordu'daki krize çözüm bulunmuştur" (Day ve Luo, s. 98) ifadesini taşıyor idiye de, tasfiyenin bu bölümüne verilen isimle, "Huangpi sufan" (Karşıdevrimcilerin Huangpi Tasfiyesi) fiilen daha uzun bir süre devam etti. Tutuklananlara ilişkin 4.400 sayılı aralık ayının sonuna doğru bizzat Cephe Komitesi tarafından verildi (Schram, 3, s. 705). O kış askeri tasfiyeler sırasında öldürülenlerin toplam sayısı muhtemelen 3-5.000 kişiyi ya da kabaca ordunun toplam gücünün % 10'unu buluyordu.

252. **İçinden çıkılamayacak şekilde birbirine karıştı:** Öm. bk. 26 Ekim tarihli Cephe Komitesi ortak bildirisinin 8. kısmı (Schram, 3, s. 586-7). Burada üç terim birbirinin yerine kullanılmaktaydı. **Ulusal anlaşmazlıklarla renklendi:** Güneybatı Kiangsi önderlerinin Li Lisan'a sözde bağlılıkları olaydan sonra onlara karşı öne sürülen iddiaların önemli bir bölümünü oluşturdu, ancak o sırada esas etken değildi. **Pazar günü öğle saatlerinde ... ne ölü ne diri vaziyette tutacağım:** Futian olaylarına ilişkin bu değerlendirme esas olarak Day Siangçing ile Luo Huylan'a dayanmaktadır (s. 98-9 ve 103-6). İkisinin parti arşivlerindeki yayımlanmamış belgelere, özellikle Mao'nun Genel Cephe Komitesi'nden iki mektuba ulaştıkları anlaşılmaktadır. 3 ve 5 Aralık tarihlerinde yazılan bu mektuplar Mao'yu doğrudan Futian tutuklamalarına bağlayan "tüten bir silah" oluşturmaktadır. Özgün talimatlar taşıyan 5 Aralık tarihli mektup, o sırada yolda olan Li Şaokiu'ya askeri bir kurye tarafından gönderildi. Futian'a varışından önce mektubu aldığını düşünüyorum. Li'nin sakarlığı kuşkusuz sorunu daha da ağırlaştırdı, ancak eylemleri Cephe Komitesi'nin emirleriyle uyum içindeydi. Önemleri dikkate alındığında mektupları kesinlikle Mao hazırlamıştı ya da en azından kişisel olarak onaylamıştı. Bu olayların gerçekleştiği binaları ziyaret etmeme izin veren Futian Parti Komitesi'ne teşekkür ederim.

254. **Cephe Komitesi talimatlarını:** 5 Aralık 1930 tarihli mektup, alıntı, Day ve Luo, s. 99. **Bütün AB-tuan vakaları:** Çen Yongfa, s. 48; ayrıca bk. *Çongyang geming genkudi şiliao suanbian*, s. 639-51.

liao suanbian, 1, s. 476-89. **Bütün diğerleri gibi ... bütün görevlerinden alınmasını:** Day ve Luo, s. 104-8 ve 117-21; Çen Yongfa, s. 15-16. Day ve Luo'ya göre, Li Şaokiu, Futian'da tutuklanan 120 kişinin yaklaşık 25'inin kendisi Donggu'dan ayrılmadan önce öldürülmesini emretti. Liu Di'nin kurtarma kolu 12 Aralık gecesi "70'ten fazla"sını serbest bıraktı.

255. **Üç ordu komutanı:** Hsiao Tso-liang, *Power Relations*, 2, s. 259-62. Ortalıkta çoğaltılmış bir mektup dolaşıyordu: Bu metin ve Eylem Komitesi'nden 20 Aralık günü gelen mektup için bk. a.g.y., 1, s. 102-5 ve 2, s. 262-4. Mektubun nasıl ulaştığına dair bir değerlendirme için ayrıca bk. Peng Dehuai, *Memoirs* (s. 308-16). **Uzun bir yalanlama metni yazarak:** Schram, 3, s. 704-13. Tasfiye dehşetini yaşayıp kurtulabilenler: uygulanan şiddetin etkilerine ilişkin bir değerlendirme için bk. Benton, Gregor, *Mountain Fires: The Red Army's Three-Year War in South China, 1934-1938*, University of California, Berkeley, 1992, s. 478 ve 506-7. **Mao da öldürme olaylarında:** Çen Yongfa, s. 17. Futian isyancılarına karşı acımasızlığına ve Kızıl Ordu içindeki muhalifleri tasfiye etmesine rağmen, Mao ayırım gözetmeksizin öldürmeden yana değildi (örn., bk. Schram, 3, s. 693).

256. **Li Venlin:** Çen Yongfa, s. 18. **Li Şaokiu:** a.g.y., "Resolution on the Futian Incident, 16 Nisan 1931" Saich, *Rise to Power* içinde, s. 534. 16 Ocak: "Genelge No. 2", Hsiao Tso-ling, 1, s. 108-9 ve 2, s. 269-73. **Bazı işaretler vermeye başlamıştı:** bk. Merkez Büro'nun isyancılara 4 Şubat tarihli mektubu ve 19 Şubat 1931 tarihli "Genelge No. 11'i, a.g.y. içinde, 1, s. 109-13 ve 2, s. 274-83. **Hizip mücadelesi:** "Genelge No. 2"; ayrıca bk. Saich, s. 534-5. **Ne var ki esas soruna:** Genelgeler, No 2 ve 11. **Ocak ve şubat ayları boyunca:** Çen Yongfa, s. 42, n. 63; ayrıca bk. Mao'nun AB-tuan üyelerinin "hemen" aranıp bulunmasına ilişkin yaptığı gönderme (Schram, 4, s. 48). **İsyancılar bile:** Hsiao Tso-ling, 1, s. 104 ve 2, s. 262-4. **Mart 1931 ... Li Bofang da iki kişiyle birlikte idam edildi:** Çen Yongfa, s. 18; Day ve Luo, s. 149 ve 188; Yu Boliu ve Çen Gang, *Mao Zedung zay çongyang suçu*, s. 201-2. Ayrıca bk. Hsiao Tso-liang, 1, s. 113 ve 2, s. 358. **Yeni yaklaşım ... AB-tuan'a karşı mücadele:** "Resolution on the Futian Incident"; ve Schram, 4, s. 56-66.

257. **Sonucuna varılıyordu:** "Resolution on the Futian Incident", s. 532. **Tasfiyelerin ... geri dönmesi oldu:** Çen Yongfa, s. 21-5; Yu Boliu ve Çen Gang, s. 202-11; Day ve Luo, s. 189-200.

258. **Merkezileştirmek için gösterilen sürekli çabalar:** "Resolution on the Futian Incident", s. 4b, s. 535; Çen Yongfa, s. 23. **Eğitimsiz ... okuma yazma bile bilmeyen:** Ti-

pik bölge sovyet hükümetine ilişkin çağdaş bir değerlendirme için bk. Mao, "Singguo Report", Schram, 3, s. 646-9 (Ekim 1930). On sekiz üyenin altısı kumarla geçiniyordu, biri Daoist bir rahipti; ancak yarıdan biraz fazlası okuyabiliyordu. **Şikâyet edenler ... öldürüldü:** Çeng Yongfa, s. 48-51.

259. **Temmuz ayında ... bir daha hiçbir Komünist Ordu tarafından:** Çen Yongfa, s. 24 ve 44, n. 87; Schram, 4, s. xliii; Averill, s. 106. **Bir ay sonra:** Agnes Smedley yargılamayı üs bölgesinden Şanghay'a dönen bir Çinli komünistten aldığı bilgi temelinde betimledi (*China's Red Army Marches* içinde, Lawrence & Wishart, Londra, 1936, s. 274-9; ayrıca bk. Braun, *Comintern Agent*, s. 6). Smedley'in değerlendirmesinin doğru olduğu Ağustos 1931'in ikinci yarısında Bayşa'da görüldü (bk. *Nianpu*, 1, s. 353-4). **Ölenlerin sayısı:** Smedley, s. 279; Çen Yongfa, s. 25 ve 44, n. 87; Day ve Luo, s. 192 ve 206.

260. **Geçici Yöntem:** Schram, 4, s. 171-4 (13 Aralık 1931). **Çu Enlay:** Tasfiyelerin durdurulmasının itibarı genellikle Çu'ya verilir. Aslında kendisi o sırada Ruykin'deki komünist karargâh yolundaydı ve Batı Fukian'a ancak 15 Aralık'ta, Mao'nun karşı devrimcilerle ilgili yeni uygulamaları onaylamasından iki gün sonra ulaştı. Ne var ki, Mao'nun ancak Parti Merkezi tarafından dürtüldükten sonra harekete geçtiği ve Çu'nun tasfiye yöntemine ilişkin kaygılarının 18 Aralık'ta batı Fukian'dan yazdığı bir mektupta ifade edildiği, ancak yeni düzenlemelerin (bir ölçüde) uygulanmasına bir katkı sağlamadığı doğrudur. Bk. *Nianpu*, 1, s. 362-3; Day ve Luo, s. 205. **İnsanları öldürmek önemsiz görüldü:** ZZWX, 8, s. 18-28, özellikle s. 21-2. **"Tamamen doğru":** a.g.y.; ve Schram, 4, s. 171. **Mayıs 1932'de ... kurşuna diziliyordu:** Çen Yongfa, s. 29-30; Day ve Luo, s. 217-18.

261. **Daha geniş bir örüntünün parçasıydı:** Benton, *Mountain Fires*. **Batı Fukian'da:** Kong Yongsong, Lin Tianyi ve Day Kinşeng, *Çongyang geming genkudi şiyao*, Kiangsi renmin çubanşe, Nançang, 1985, s. 211-17. **Peng Dehuay'ın eski üssü:** Benton, s. 354. **E-Yu-Van ... düşmandır:** Saich, s. 541-50. **Çeng Hongyi:** Benton, s. 198 ve 239. **"Onu itirafa zorlayın":** a.g.y., s. 283.

262. **1931'in başlarında ... araştırmanın durdurulmasını emretti:** Wakeman, Frederic, Jr., *Policing Shanghai: 1927-1937*, University of California Press, Berkeley, 1995, s. 138-9 ve 151-60. **Hubey'de ... yakalandı ve öldürüldü:** Snow, *Red Star over China*, s. 342-3. **Kasım 1930'da:** *Nianpu*, 1, s. 325. **Çocukları ... anne ve babalarının mezarlarını açmaya:** Zhong Wenxian, *Mao Zedong: Biography, Assessment, Reminiscences*, s. 222-4 ve 236-7; *Nianpu*, 1, s. 192.

263. *Su Haydong'un üs bölgesi ... dağlık bölgelerde dağılmış*: Benton, s. 314-22, 327-30 ve 357-60; Snow, s. 341-7. *Katliam dalgası*: Benton, s. 67-8 ve vd. *Tasfiye kurbanları için ... kota kullanımı*: McCord, *Power of the Gun*, s. 196-7.

264. *Gao Kingtang*: Benton, s. 316-17 ve 337-9. *Çen Yi*: a.g.y., s. 506-7. *Tamamen gönüllülük esasına*: Örn. bk. Schram, 3, s. 668-70 (11 Kasım 1930). *Terminoloji hatası*: "Resolution on the Futian Incident", s. 533.

BÖLÜM DOKUZ: CUMHURİYETİN BAŞKANI

265. *Parti önderi olarak Şanghay'da kalacaktı*: Merkezin acil bir konferansı bir sonraki MK plenumu onaylayana kadar politbüro üyeliğini ve bir sonraki Parti Kongresi onaylayana kadar MK üyeliğini değiştirebiliyor, ancak yeni bir Genel Sekreter atayamıyordu. *Ağustos ayının sonunda*: Nianpu, 1, s. 354; ZZWX, 7, s. 355-75.

266. *Ekim ayı ortalarında ... merdivenlerden aşağı yuvarladı*: Nianpu, 1, s. 357-8. Ruykin ile Şanghay arasında telsiz iletişimi Ekim'in ilk yarısında kurulmuştu. *Üs bölgesi Parti Kongresi*: a.g.y., s. 359-60; *Çongguo gongçangdang huiyi gaiyao*, s. 127-9. Bazı Batılı araştırmacılar Kongre'nin Mao'yu Büro Sekreterliği'nden aldığını ve yerine Siang Ying'i atadığını öne sürerler (örn. Bk. s. xlvii, Stephen Averill'in, Schram'ın *Mao's Road*'una yazdığı giriş bölümü, 4). *Nianpu* özel olarak Mao'nun Aralık'ın ikinci yarısında hâlâ Sekreter olarak çalıştığını belirtir (1, s. 363; ayrıca bk. s. 361). *7 Kasım'da ... Kızıl Ordu ... resmigeçit yaptı*: Hsiao Tso-liang, *Power Relations*, c. 1; Agnes Smedley, *China's Red Army Marches*'ta (s. 287-311) renkli bir değerlendirme yapar. "*Şu andan itibaren,*" diye ilân etti Mao: Schram, 4, s. 820-1 (1 Aralık 1931). *Mao'yu devlet ve hükümet başkanlığına atadı*: Nianpu, 1, s. 359.

267. *Büyük bir kentin işgal edilmesi*: a.g.y., s. 364. *Mao arkadaşlarını ikna edebildi ... Mao'nun yanlış düşündüğünü kanıtlamaya*: a.g.y., Peng Dehuay, *Memoirs*, s. 326-9. *On gün sonra ... Genel Siyasal Bölüm*: Nianpu, 1, s. 365-6; ayrıca bk. Kin Çongki, *Mao Zedong çuan*.

268. *Terk edilmiş bir tapınağa doğru ... Ruykin'den Parti belgeleri ve gazeteler*: Vang Singkuan, *He Zizhende lu*, s. 167-8; Nianpu, 1, s. 366. *Komintern'in Çin harekâtı*: Wakeman, *Policing Shanghai*, s. 147-51; Braun, *Comintern Agent*, s. 2-3; Litten, Frederick S., "The Noulens Affair", CQ içinde, 138, s. 492-512.

269. *En üst düzeylerine başarılı biçimde sızabilen*: Wakeman, s. 222. *Büyük kentlere saldırmaktan kaçındık ... siyasetin de değişmesi gerekiyordu*: 9 Ocak 1932 tarihli MK Kararı, Saich, *Rise to Power* içinde, s. 558-9 ve 563. *"İleri saldırı çizgisi"*: a.g.y., s. 563-4.

270. *Bir ögle sonrası ... "hastalığı" geçmişti*: Vang Singkuan, s. 168-9; *Nianpu*, 1, s. 367; Peng Dehuay, s. 328-9. *Mao ... Merkez Büro*: *Nianpu*, 1, s. 368; Peng Dehuay, s. 329-31. *Bu kez Mao galip geldi*: *Nianpu*, 1, s. 369.

271. *Peş peşe oldu bittilerle*: Bu dönem boyunca Mao önce eyleme geçti, daha sonra yaptığı eylemi değerlendirmeye çalıştı. Ancak Çu'nun bir adım önünde olmak için bilinçli biçimde manevra yaptığına dair herhangi bir bulgu yoktur. Stephen Avrill şunları yazar: "Çu Enlay ... sadece Mao'nun yola çıkıp çıkmadığını görmek için... Çangting'e [Tingçou] gitti" (Schram, 4, s. lii-iii). Fakat Mao 2 Nisan'da Çu'ya bir telsiz mesajı göndererek ayın 7'sinde Çangting'ten ayrılacağını bildirdi. Kasaba Ruykin'e bir günlük mesafede olmasına rağmen, Çu ayın 10'una kadar oraya ulaşamadı. Bk. a.g.y., s. 203; *Nianpu*, 1, s. 370. *İlk hedefleri Longyan'dı ... beş köşeli kırmızı yıldız*: Schram, 4, s. 204-5; *Nianpu*, 1, s. 370-2. *Çu Enlay'a telgraf*: Schram, 4, s. 215-16 (22 Nisan 1932). *Çangçou gerçekten de büyük bir ödüllü*: a.g.y., *Nianpu*, 1, s. 372. *Eleştiriler giderek artmaya başladı*: *Nianpu*, 1, s. 371-5, alıntı, 14 Nisan tarihli bir Merkez talimatı ve Merkez'in 20 Mayıs tarihli telgrafı; Bo Gu ve Çang Ventian'ın makaleleri, *Hongçi çoubao* (Kızıl Bayrak Haftalık) içinde. *Büro nedamet getirdi*: a.g.y., s. 375.

272. *Mao'nun tepkisi*: Schram, 4, s. 217-18 (3 Mayıs 1932). *Şanghay ... şikâyet etmişti*: Örn. Bk. Saich, s. 558-66. *Mesaj bombardımanına tuttu ... sınırın ötesine püskürtülmesi*: *Nianpu*, 1, s. 376-9.

273. *Genel Siyasal Komiser olarak*: a.g.y., s. 379; Schram, 4, s. 244 (25 Temmuz 1932). *Çu'nun bütün bunları kabul ettirmesi*: *Nianpu*, 1, s. 379-80. *Mao ... kuzeye doğru ilerlemesini önerdi*: a.g.y., s. 380-1; Schram, 4, s. 247-8 (15 Ağustos 1932). *İlk aşama saat gibi işledi ... bizatihi üs bölgesinin*: *Nianpu*, 1, s. 381-4. Ayrıca bk. Schram, 4, s. 249-53 (28 ve 31 Ağustos); 5 Eylül tarihli emir (s. 254) hareketlilik ve "hızlı harekâtlar" üzerinde duruyordu.

274. *Giderek artan ters mesajlaşmalar*: Schram, 4, s. 275-7 (23 Eylül) ve s. 280-9 (25 ve 26 Eylül 1932); *Nianpu*, s. 386-8. *Ekim ayının başında*: Bu kritik toplantıya ilişkin bir değerlendirme için bk. ZZWX, 8, s. 528-31. Ayrıca bk. Kin Çongki, *Mao Zedong*

çuan, s. 296-8; Nianpu, 1, s. 389-90; ve Schram, 4, s. lix-lx. **He Zichen'in ... doğurmak üzere olduğunu:** Vang Singkuan, s. 163-6; Nianpu, 1, s. 391.

275. **Bo Gu ve Çang Ventian ... Merkez'in kararları:** Nianpu, 1, s. 389; Kin Çongki, s. 297-8; Schram, 4, s. lx. **"Kendi yokluğunda bir yargılama":** Kin Çongki, s. 298. **Çu'nun atandığı duyuruldu:** Nianpu, 1, s. 390. Çu'nun atanmasından iki gün sonra, 14 Ekim tarihinde "Başkomutan Çu De, Baş Siyasal Komiser Mao Zedung ve Fiili Baş Siyasal Komiser Çu Enlay"ın isimlerini taşıyan ve Merkez'in müdahalesinden hem önce hem de sonra Ningdu konferansında alınan kararların açık ihlali olan bir emir, Mao'nun cep-hedeki askeri kadrolar arasında hâlâ desteğe sahip olduğunu gösteriyordu (Schram, 4, s. 303-7). **Küçük sanatoryum:** Vang Singkuan, s. 170; Fu Liançang, *Zay Mao çusi kiaodosisia*, Zuokia çubanşe, Beijing, 1959, s. 6-9.

276. **Çu Enlay gibi ... kişileri de:** Çu, Mao'ya verdiği destekten ötürü gerideki önderler tarafından ağır biçimde eleştirildi (bk. Ma Çibin vd., *Çongyang geming genkudi şî*, s. 367-8). Bu durum Şanghay'da Merkez Büro'nun çaresiz biçimde bölündüğüne ilişkin kaygılara yol açtı (Nianpu, 1, s. 391). **Hızla zayıflıyordu ... beni ölümle cezalandırmak:** Vang Singkuan, s. 167 ve 172. **Luo Ming ... Bo bu türden yargılara katılabilecek:** a.g.y., s. 171; Nianpu, 1, s. 391 ve 393-4. **Luo'nun sözleri... Mao'yu destekliyordu:** Bk. Saich, s. 596-602; Nianpu, s. 393-4 ve 398-400; Schram, 4, s. Lxi-iii; Deng Maomao, *Deng Xiaping, My Father*, Basic Books, Ne York, 1995, s. 211-15.

277. **Mao Yeping'e döndü:** Nianpu, 1, s. 394. **Komintern'den de destek görüyordu:** a.g.y., s. 398. **Mükemmel bir taş malikânede:** O sırada "MK inşası" denilen belge Yeping tarih müzesinde muhafaza edilmektedir. 1933'te yaşanan bu olaylara ilişkin betimleme o sırada orada yaşayan ve çalışan kişilerin hatırladıklarından ve yazılı hatıralarından hareketle yazılmıştır. **Bazen günlerce çalışma arkadaşlarının:** Vang Singkuan, s. 172-3.

278. **Düzenli hava akınlarına başladılar:** Nianpu, 1, s. 400. Otto Braun Ekim 1933'te Ruykin'e geldiğinde Merkez Büro ve Askeri Komisyon'un hâlâ Yeping'de bulunduğunu hatırlıyordu (*Comintern Agent*, s. 33). Ayrıca bk. Vang Singkuan, s. 177. **Burada Mao'nun ... sosyal ilişkisi vardı:** Vang Singkuan, s. 172-3. **Şiir konuşturlardı ... konu edebiyata geldiğinde:** a.g.y., s. 114-15. **Geniş cepler diktirirdi:** a.g.y., Çen Çangfeng, *On the Long March with Chairman Mao*, Foreign Languages Press, Beijing, 1972, s. 5. **Bir keresinde bütün gece boyunca konuşmuştu:** Vang Singkuan, s. 115. **Çok sayıda yasa ve yönetmeliğin hazırlamasını:** Bk. Schram, 4, s. 783-960. **Yurtseverce çağrılar:** a.g.y., örn., s. 328-9 (25 Kasım 1932), s. 348-9 (28 Aralık 1932) ve s. 382-3 (22 Nisan 1933).

Görevi üs bölgesinin ... “devrimci savaş tahvili”: a.g.y., vd. Sovyet Cumhuriyeti’nin iktisadi siyasetlerine ilişkin bir değerlendirme için bk. Mao, “Report to the Conference on Economic Construction of the 17 Southern Counties” (s. 479-90) ve “Report ... to the Second National Congress” (s. 656-713, özellikle s. 688-94 ve 705-7). Ayrıca bk. Lotveit, Trygve, *Chinese Communism, 1931-1934*, Scandinavian Institute of Asian Studies, Londra, 1979, s. 185-209; ve Hsu, King-yi, *Political Mobilization and Economic Extraction: Chinese Communist Agrarian Policies during the Kiangsi Period*, Garland Publishing, New York, 1980, s. 270-305.

279. **Kinggangşan’da:** Schram, 3, s. 128-130 (Aralık 1928). **Basit olmasından kaynaklanan bir değer:** a.g.y., s. 128. **Li Lisan ve Bo Gu ... daha sömürücü bir konuma:** 1930’ların başında oluşturulan farklı komünist toprak siyasetlerine ilişkin bir tartışma için bk. Hsiao, Tso-liang, *The Land Revolution in China, 1930-34; A Study of Documents*, University of Washington, Seattle, 1969, s. 3-77; ve Schram, 3, s. xli-iii ve 4, s. xlv-vii. **“Bir ara sınıf”:** Schram, 3, s. 102-6 (25 Kasım 1928). **Bir değerlendirme yönteminin geliştirilmesi:** Mao 1930’dan 1933’e kadar zamanının büyük bir bölümünü bu sorunları inceleyerek geçirdi. Bu dönemde kırsal sorunlara ilişkin ürettiği raporların başlıcaları şunlardı: Sunvu Araştırması, Mayıs 1930 (Schram, 3, s. 296-418); Singguo Araştırması, Ekim 1930 (s. 594-655); Dongtang ve Mukou’da Araştırma, Kasım 1930 (s. 658-66 ve 691-3); Çanggang ve Caysi Araştırması, Kasım 1933 (Schram, 4, s. 584-640); ve 1933 bahar ve yaz aylarında Ruykin çevresinde yapılan ve 10 Ekim 1933 tarihli “Tarım Mücadelesinde Bazı Sorunlara İlişkin Karar” başlıklı metinle sonuçlanan uzun bir araştırma (4, s. 550-67).

280. **Otuz yedi haneden oluşan bir köyde:** Thompson, Roger R. (çev.), *Mao Zedong: Report from Xunwu*, Stanford University Press, 1990, s. 178-81.

281. **Eğer kişi çiçekleri at sırtında inceliyorsa:** a.g.y., s. 64-5. **Bu kırsal araştırmaların en ayrıntılı olanı ... geri kalan parayla tutulan emekçilerdi:** Thompson, s. 45-217.

282. **Mao ... benzer sayılara ulaştı:** Schram, 3, s. 610 (Ekim 1930). **Aşırı derecede tecrit edilmiş bir azınlık:** a.g.y., s. 436 (Haziran 1930). **Şişmandan alıp:** Bu formül ilk kez Haziran 1930’da ortaya atıldı (a.g.y., s. 445, s. 17) ve o ağustos ayında resmen ilân edilen yeni toprak yasasında yer aldı. (s. 503-7). **Geri Dönen Öğrenciler ... karar verdiler:** ZZWX, 7, s. 355-75 ve s. 500-11; ve Hsiao, *Land Revolution*, s. 47-77. **Toprak Soruşturma hareketi:** ilk karar 8 Şubat 1932’de duyuruldu (Schram, 4, s. lxvi) ve bir yıl sonra yürürlüğe konuldu.

283. *Ansiklopedik bir kurallar dizisi*: a.g.y., 4, s. 546-9 ve 550-67 (10 Ekim 1933).

284. *“Aşırı ihtiyatlı”*: a.g.y., s. 437 (Haziran 1933). *“Şiddetli ve amansız ... kitleler tarafından ölüme mahkûm edilerek*: a.g.y., s. 425-6, 434 ve 507. *Orta köylüler şiddet olayları karşısında*: a.g.y., s. 511. *Feodal ve boşinanç sahibi*: a.g.y., s. 368 (15 Mart 1933) *Çok sayıda*: a.g.y., s. 394-5 (1 Haziran 1933) .

285. *Kabadayı bir tipti*: Braun, s. 31; Benton, *Mountain Fires*, s. 132.

309. *Kuşkulu sınıfsal unsurlar listesi*: “Talimat No.7”, Devlet Siyasal Güvenlik Bürosu, Yaz 1933, Hsiao, *Land Revolution*, s. 231-2. *“İhbar kutuları”*: Schram, 4, s. 427-8 ve 471. *“Açıkça suçlu”*: a.g.y., s. 369-70; ayrıca bk. Hsiao, *Land Revolution*, s. 233-4. *“Tek Amaç Derneği” ... “Gizli Nöbet Tugayı”*: Schram, 4, s. 368 (15 Mart) ve 378 (15 Nisan 1933). *Cezalandırma Yönetmelikleri*: a.g.y., 4, s. 954-7. *Çin İmparatorluğu’nun mirası*: Bodde, Derk, *Law in Imperial China*, Harvard University Press, Cambridge, MA, s. 11, 517-33 ve 541-2. *1931 tarihli bir Guomindang yasası*: “Cumhuriyetin Güvenliğine Karşı İşlenen Suçların Önlenmesi İçin Olağanüstü Yasa”, 31 Ocak 1931, Tang, Leang-li, *Suppressing Communist-Banditry in China*, China United Press, Şanghay, 1934, s. 111-13. Komünist yasanın “karşı devrimci” niyet dediği yerde, milliyetçiler, “Cumhuriyeti yıkma fikri” gibi aynı ölçüde belirsiz bir terim kullanıyorlardı. *Seçim kuralları*: Schram, 4, s. 794-9 (Kasım 1931).

286. *Adaylar ... ismen belirleniyorlardı*: Seçim komitelerinin oluşturulmasına ilişkin, Aralık 1931’de çıkarılan aşırı derecede ayrıntılı kurallarda, aday listelerinin kimler tarafından ve nasıl hazırlanacağı dair bir şey yoktu (a.g.y., s. 827-9). Ocak 1934’te Mao çalışmanın fiilen ÇKP şube komitesindeki yetkililer tarafından yapıldığını belirtti. Oylamadan birkaç gün önce açıklanan liste seçilecek temsilciler kadar ya da daha fazla isim içerebiliyordu (s. 591-4 ve 626-7). *“Doğru düşünce tarzı”*: a.g.y., s. 533 (6 Eylül 1933). *Nüfusun % 90’ının katılması halinde*: a.g.y., s. 469-78 (9 Ağustos 1933). *Seçilenlerin dörtte biri*: a.g.y., s. 533. *Hunan’da*: a.g.y., 2, s. 454 (Şubat 1927). *Yürürlüğe giren ilk yasa*: a.g.y., 4, s. 791-4 (28 Kasım, 1 Aralık 1931). *Köylü kocalar ... şikâyet ediyorlardı ... birkaç yıl içinde üç dört kez evlenen*: Thompson, s. 216-17; Schram, 4, s. 616. *Askeri morali yüksek tutmak*: Schram, 4, s. 715 (27 Ocak 1934). Ayrıca bk. “Çinli İşçi ve Köylü Kızıl Ordusu İçin Tercihli Muamele Kuralları”, Kasım 1931, Madde 18 (s. 785); ve 8 Nisan 1934’te yürürlüğe giren, gözden geçirilmiş Evlilik yasası (s. 958-60). *Bu demokratik evlilik sistemi*: a.g.y., s. 698.

286dn. *Çiftler tepelerde “dilediklerini yapıyorlardı”*: Profesör Thompson bu sözle-

ri şu şekilde çevirir: “çiftler tepelerde serbestçe buluşmaktadırlar” (s. 216-17). Burada buluşmaktan, çiftlerin “birlikte spor yapmaları” kastedilmektedir (*Mao Zedong venki*, Renmin çubanşe, Beijing, 1994, 1, s. 241).

287. *Bu gelişmelerden cesaret kazanan Mao*: Schram, 4, s. 367 (5 Mart 1933). *Büro-rodan ... gözden geçirmesini istedi*: Nianpu, 1, s. 403. *Fukian’da yerleşik 19. Yol Ordu-su’yla ... kuşatma seferi*: Schram, 4, s. lxxv-xxxiv. Mao, He Zichen’in anılarında (bk. Vang Singkuan, s. 176-7) iddia ettiği ve kendisinin de iki buçuk yıl sonra Edgar Snow’a anlattığı gibi (*Red Star over China*, s. 411-12) askeri işbirliğinden yana idiyse, bu yaklaşımın Fukian olayından önce ve sonra Çan Kay-şek ile öteki savaş ağaları arasındaki farklılıklardan pragmatik biçimde yararlanma çabasıyla tutarlı olduğu görülür (Nianpu, 1, s. 426). Ancak Mao’nun görüşleri parti konseylerinde hiçbir ağırlık taşımıyordu. Bo Gu, Fukian isyancılarına askeri destek verilmesine karşıydı (Seich, s. 612-13) ve bir yıl sonra iktidarı kaybettiğinde bu yüzden eleştirildi (a.g.y., s. 642). Diğer önderler kendi aralarında bölündüler. Otto Braun “[onların] kararlı biçimde harekete geçecek yerde neredeyse bir ay tartıştıkları”nı doğrular (*Comintern Agent*, s. 61-6). Ayrıca bk. Litten, Frederick, “The CCP and the Fujian Rebellion”, *Republican China*, 14, 1 (Kasım 1988)

288. *Beşinci plenum*: Çongguo gongçangdang huiyi gaiyao, s. 134-7; Nianpu, 1, s. 420. *“Diplomatik hastalıkları”*: Braun, s. 49. *Daha sonra Mao ... olduğunu öne sürecekti*: Saich, s. 1168. *Bo’nun raporu*: a.g.y., s. 609-22. *“Korugan taktikleri”*: Wei William, *Counter-Revolution in China*, University of Michigan Press, Ann Arbor, 1985, s. 104-25. Otto Braun: Braun, s. vii-ix.

289. *“Kısa, kesin saldırılar”*: a.g.y., s. 266-9; ve Saich, s. 627-35. *Mao’nun ... önerdiği alternatif*: Ocak 1934’te Çekiang’a doğru (Vang Singkuan, s. 177; ve SW1, s. 247-8) ; ve Temmuz 1934’te Hunan’a doğru (Nianpu, 1, s. 432; SW1, s. 248). *Benzer bütün önerileri*: Komintern’in Şanghay’daki kıdemli danışmanı Manfred Stern kuzeybatı Ki-angsi’ye doğru bir hareket önerdi (Braun, s. 63-4); Peng Dehuay Çekiang’a doğru ilerlenmesini istedi (*Memoirs*, s. 344-5). *Geng Biao*: Geng Biao, *Reminiscences*, China Today Press, Beijing, 1944, s. 205-7. *Kızıl pogrom*: Bk. Çang Ventian’ın 20 Mart ve 28 Haziran 1934 tarihli talimatları, Hsiao, *Land Revolution* içinde, s. 282-90. *Guangçang*: Benjamin Yang, *From Revolution to Politics*, s. 81-2; Peng Dehuay, s. 352-8.

290. *Guangçang yenilgisinden hemen sonra ... yaz boyunca*: Üs bölgesini tahliye etme kararı Mayıs ayında “Merkezi Sekreterlik” tarafından alındı (Nianpu, 1, s. 428). Bu kurum, Bo Gu (Parti işleri), Çang Ventian (hükümet) ve Çu Enlay’dan (askeriye) oluşu-

yordu. Ne var ki Çang'ın ilk tartışmalarda taraf olmadığı görülmektedir (bk. Benton, s. 13-14 ve s. 524, n. 51). *Askeri Komisyon toplanularına katılmaktan vazgeçti*: Braun, s. 49 ve 70-1; ayrıca bk. Yang, s. 93-99; *Mayıs ve haziran aylarını*: Nianpu, 1, s. 426-30. *Yunşışan*: a.g.y., s. 432; Vang Singkuan, s. 183-4. *Yakınlardaki bir köye yerleştirildi*: Nianpu, 1, s. 432, ayrıca bk. Çen Çangfeng, s. 19-20. *Nelson Fu ... kafein ve kinin*: Çen Çangfeng, s. 20-1; Fu Liançang, s. 29-37. *Yudu'ya gitmesini emreden kişi ... dogmatizmi ve deneyimsizliği*: Fu Liançang, 2. 31; Braun, s. 71; Nianpu, 1, s. 434; sözlü kaynaklar. *Bo Gu ... talimat verdi*: Nianpu, 1, s. 434. *Mao'nun ... Yudu'ya gitme ricasını*: Nianpu, 1, s. 433. *Güvenlik raporu*: Tan Niançin (der.), Çangçeng diyidu: Yudu, Neybu çuban, Yudu, 1996, s. 31-2. *Böylece Mao ... muhafızlarının eşliğinde ... güvenle karşı tarafa geçmesi*: Çen Çangfeng, s. 22-3; Salisbury, Long March, s. 15.

291. *Mao'nun kazanması gereken kişi*: Bk. Vang Singjuan, s. 194-5. *Çu bir kenara itilmiş*: Yang, s. 81. *Çu'ya ... dikkatle hazırlanmış bilgiler gönderdi*: Nianpu, 1, s. 429. *Gerilla savaşı üzerine bir el kitabı*: a.g.y., s. 435; Çen Çangfeng, s. 20. *He Zichen ... Si-ao Mao asla bulunamadı*: Vang Singkuan, s. 185-9.

BÖLÜM ON: GRİ EJDERHANIN PEŞİNDE: KUZEYE UZUN YÜRÜYÜŞ

293. *Ölüm tohumları meyvesini verdi*: Fest, Joachim C., Hitler, New York, 1974, s. 470.

294. *Guomindang ... "utanç verici bir teslimiyet"*: Schram, 4, s. 361-3 (3 Mart 1933). *Tokyo hükümetine resmen savaş ilân etti*: a.g.y., s. 206-8 (15 Nisan 1932). *Ateşkes*: a.g.y., s. 355-6 (17 Ocak 1933). *"Anti-Japon öncü"*: Nianpu, 1, s. 431.

295. *Çin'de Komünizm*: Tang Leang-li, *Suppressing Communist-Banditry*, s. V. *Eğer hükümet*: China Weekly Review, 16 Şubat 1935, s. 381. Ancak Japon gazeteciler: a.g.y., s. 381 ve 4 Mayıs 1935, s. 307-8.

296. *30.000'e inmişti*: Salisbury, Long March, s. 109, 127 ve 150. Ayrıca bk. Braun, Comintern Agent, s. 92. *Kendilerini koruma içgüdüsünden*: Bk. Yang, From Revolution to Politics, s. 104; Salisbury, s. 93-4. *Zunyi toplantısı*: Yang, s. 111-12. *Geçme girişimi*: Salisbury, s. 147-50; Nianpu, 1, s. 445. He Zichen: Kendi değerlendirmesinde. He Zichen, Mao'nun bebeğin doğduğu sırada bulunduğu yer ile iki ay sonra kendisinin yaralandığı

sırada bulunduğu yeri karıştırır. 1950'de bebeği aramak için bölgeye döndü ancak onu bulamadı (Vang Singkuan, *He Zicende lu*, s. 199-200 ve 206; Salisbury, s. 151-3). **Louşan Geçidi Savaşı:** Salisbury, s. 154-6; Yang, s. 126. **En sevilen şiirlerinden biri:** Mao Zedong şici duylian kiçu; bu çeviri Mao Tse-Tung, *Nineteen Poems*'ten uyarlanmıştır, Foreign Language Press, Beijing, 1958, s. 16.

297. **O bahar ... stratejik rehberlik sağlıyordu:** Nianpu, 1, s. 450-2. **Birinci Cephe Ordusu:** Ocak 1934'te Merkez Kızıl Ordu ismi bu şekilde değiştirildi. Birinci Cephe Ordusu tasarısı Haziran 1935'te resmen yeniden kullanıldı (Nianpu, 1, s. 423 ve 459-61). **Savaş becerisi sergiledi:** Salisbury, s. 160-72 ve 178-87. Ayrıca bk. Braun, s. 112-16. **Kariyerinin en gurur verici olayı:** Nie Rongçen huiyi lu, Beijing, 1983, 1, s. 256. Kızıl güçler arasında akıllı adamlar var: *China Weekly Review*, 13 Nisan 1935, s. 220. Bu kabulün ardından *Review*, Mao'nun batıya doğru bir yanıltma hareketi yaparken, doğruya doğru ilerleyeceği kehanetinde bulundu. Çan kay-şek de aynı sonuca varmıştı. Mao, elbette, tam tersini yaptı. **Guomindang garnizon komutanı:** Vang Riansi, alıntı, Salisbury içinde, s. 165. **Çan'ın sözcüleri:** *China Weekly Review*, 13 Nisan, s. 214-15; 20 Nisan, s. 247; 27 Nisan, s. 283-4; 4 Mayıs, s. 318 ve 18 Mayıs 1935, s. 385. **Genişletilmiş bir politbüro toplantısı:** Nianpu, 1, s. 455; Yang, s. 127-8; Salisbury, s. 192-5; Peng Dehuay, *Memoirs*, s. 366-71; Nie Rongçen huiyi lu, s. 13. Braun'a göre (s. 116-18), Mao'nun eleştirileri Çang Ventian'ı da kapsıyordu.

298. **20.000'in altına inmişti:** Braun, s. 116. **Huylı'de nihayet:** Nianpu, 1, s. 455; Braun, s. 118. **Yi'nin ... diyarıydı:** Salisbury, s. 196-200; Braun, s. 116-17; Snow, *Red Star over China*, s. 225-6.

299. **Anşunçang:** Nianpu, 1, s. 457; Braun, s. 119; Yang Deçi [Yang Teh-chih], "Forced Crossing of the Tatu River", *Recalling the Long March* içinde, Foreign Language Press, Beijing, 1978, s. 79-88. **Yang Çengvu:** Salisbury, s. 224-9; Yang'ın "Lightening Attack on Luting Bridge" başlıklı kendi değerlendirmesi için bk. *Recalling the Long March*, s. 88-100. **"Uzun Yürüyüş'ün en kritik olayı":** Snow, s. 224. **Pek sağlam olmayan örümcek ağı:** Grace Service, alıntı, Salisbury içinde, s. 222. **Doğu ucunda ... saldırı için gönüllü oldu:** Yang Çengvu, s. 95-8. **El bombaları ve mavzerler:** Snow, s. 229-30.

300. **Biraz daha az şiirseldi:** Gerek Snow gerekse Otto Braun "elleriyle" zincirlere asılan adamlardan söz ederlerken, (s. 119) başka kaynaklardan alıntı yaparlar. O sırada orada bulunan Yang Çengvu, adamların "yan yana sürünerek" ilerlediklerini söyler (*Recalling Long March*, s. 98). **Önderlik ... toplandı:** Nianpu, 1, s. 457; Salisbury, s. 231.

Mao'nun muhafızlarından biri: Nianpu, 1, s. 457. **Otto Braun şunları hatırlıyordu:** Braun, s. 120.

301. **Yük hayvanlarının üçte ikisi:** Snow, s. 231. **Dong Bivu:** Alıntı, Smedley, *Great Road* içinde, s. 325-6. **He Ziçen:** Wong Xingjuan, s. 204-8; Solisbury, s. 172-3. 1935 yılının nisan ayı başlarında Yunnan-Guçiou sınırındaki Ponsian'da yaralanmıştı.

302. **12 Haziran günü... diğerinin konumu:** Nianpu, 1, s. 458; Yang, s. 140. Otto Braun'a göre (s. 120), Mao Dördüncü Ordu'nun bulunduğu yere ilişkin doğrulanmamış haberleri ilk kez Kinkioson'ın güneş kesimindeki Tronkuran'a vardığı zaman aldı. Çong Guatao Birinci Ordu'nun hareketleri hakkında daha az şey biliyordu (Rise of Chinese Communist Party. 2, s. 372-3; Solisbury, s. 232-3 ve 239-40). **15.000'den azdı:** Bugünkü resmi Çin değerlendirmelerine göre, Mao'nun Davey'de 20.000, Çang'ın ise 80.000 adamı vardı (örn., bk. *Çongguo gongçandang huiyi gaiyao*, s. 156). Her iki sayı da abartılıdır. Bizzat Çang Dördüncü Ordu'nun sadece 45.000, Birinci Ordu'nun ise 10.000 kişiden oluştuğunu (2, s. 379 ve 382-3) belirtir. Braun, Huyli'deki Birinci Ordu'nun 20.000 kişiden oluştuğunu, bu sayının iki ay kadar önce çok daha küçük olması gerektiğini söylerken haklıdır. Eldeki bütün bilgiler değerlendirildiğinde, iki ordunun Davey'deki toplam gücünün yaklaşık 60.000 kişi olduğu anlaşılır. Bu gerçeğe en yakın sayıdır.

302-307. **Mao, Çu De ve karargâh kurmayı ... Yanıt gelmedi:** Haziran-Eylül 1935 döneminde Birinci ve Dördüncü Orduların yeniden birleşmeleri ve daha sonra ayrılma-larına ilişkin değerlendirmeler için bk. Nianpu, 1, s. 458-74; Çang Guotao, 2, s. 374-428; Braun, s. 129-39; Nie Rongçen huiyi lu, vd.; Yang, s. 129-61; Kin Çongki, *Mao Zedong çu-an*; ve Salisbury, s. 240-82.

303. **Fransız bölgesinde polis:** *China Weekly Review*, 20 Ekim 1934, s. 256. **1936 ya-zi:** Çeng Yuyan, "Liu Çangşeng tongçi huiyilu", Şanghay venşi ziliao, 10, s. 68-9; Yang Yunruo ve Yang Guysong, *Gongçanguoki he Çongguo geming*, Şanghay renmin çubanşe, Şanghay, 1988, s. 367. **Otto Braun'un rolünü ... kullanmaya çalıştı:** Yang, s. 141 ve Braun, s. 121; ayrıca bk. Çang Guotao, 2, s. 383. **Telgraf alışverişi yalandı:** Nianpu, 1, s. 458-60; Yang, s. 142. **Eğreti bir uzlaşmaya varıldı:** Nianpu, 1, s. 460-1; *Çongguo gongçandang huiyi gaiyao*, s. 156-9.

304. **Açık bir bölünmeyi önlemek için:** 3 Ağustos'ta Savo'da yapılan bir Askeri Komisyon toplantısında yapılan değişiklik önerileri 4-6 Ağustos arasında yapılan bir politbüro toplantısında onaylandı (Nianpu, 1, s. 464-5; Saich, *Rise to Power*, s. 677-85; *Çongguo gongçandang huiyi gaiyao*, s. 164-7). Sol kol muhtemelen 45.000, sağ kol ise yaklaşık

15.000 kişiden oluşuyordu. **On gün sonra:** Nianpu, 1, s. 467. **Merkez Komitesi kararı:** a.g.y., 468; *Çongguo gongçandang huiyi gaiyao*, s. 167-70. **“Hayatımın en karanlık anı”:** Mao 1960’da Pekin’de Edgar Snow’la mülakat yaptı (*Red Star over China* [düz.bs.], Grove Press, New York, 1969, s. 432).

305. **“Bir Sargasso iç denizi”:** Salisbury, s. 263. **Aldatıcı bir yeşil örtü:** Braun, s. 136. **Öğütülmemiş tahıl... bataklığın içine yığılıp ölüyorlardı:** Salisbury, s. 269-70. Çinli mahkûmlar 1960’ların başında yaşanan kıtlık yıllarında at gübresinden çıkarılan tahılları yediler (Bao Ruo-vang [Jean Pasqualini] ve Rudolph Chelminski, *Prisoner of Mao*, Penguin, Harmondsworth, 1976, s. 241-2). **Binlerce kayıp verdirdiler:** Çeng Şicay, “Battle for Pao-tso [Baozuo], *Recalling the Long March* içinde, s. 156-62; ayrıca bk. Yang, s. 156.

306. **Çocuksu bir telsiz mesajıyla:** Yu Kinan, *Çang Guotao he “Vode huiyi”*, Siçuan renmin çubanşe, Çengdu, 1982, s. 218. **Kardeşlerin olan bizler:** Nianpu, 1, s. 470-1. **Çang’ın tutumundan vazgeçtiği görüldü:** s. 471-2; Peng Dehuay, s. 372-8. **Satır aralarında:** İkinci telgrafın metni asla açıklanmadı. Bu durum bazı tarihçileri Mao’nun kuze-ye doğru gidilmesi için diğer önderlere baskı yapmak amacıyla bu telgrafi uydurmuş ola-bileceğini öne sürmeye yöneltti. (Yang, s. 158-61 ve s. 294, n. 88; Salisbury, s. 279-80; ayrıca bk. Braun, s. 137-8). Ne var ki, Peng Dehuay’ın değerlendirmesi ikinci telgrafın gelmesinden önce bile önderliğin Çang’ın öldürücü darbesinden kaygılandığını ve bizzat Çang’ın Birinci Ordu’nun şifre kayıtlarını alarak bu kuşkuyla yol açtığını ortaya koyar (s. 374-6). Ayrıca, döneme ilişkin parti dokümanlarının en az biri, onu, “kendi ordularını parti merkezini tehdit etmek için kullanacak kadar ileri gitmek”le suçladı (“Politburo Decision Concerning Zhang Guotao”s Mistakes”, 31 Mart 1937, Saich içinde, s. 755). **Büyük bir tehditle karşılaştığı an:** Snow, *Red Star over China* (düz. Bs.), s. 432 ve *The Other Side of the River*, Random House, New York, 1962, s. 141.

307. **Mao ... gerilimi noktaladı:** Yang, s. 294, s. 92. **Son bir mesaj:** Yang, s. 159. Mao’nun güçlerinin Basi’den ayrılmasından sonra iki ordu arasında yapılan haberleşme-lere rağmen, 10 Eylül’de gönderilen bu işaret, politbüronun Çang’ı güneye gitmekten caydırmak için yaptığı son girişimi belirlledi. **Mutsuz Çu De:** Çang Guotao bile, kendi anılarında Çu’nun içinde bulunduğu durum nedeniyle “bunalım”da olduğunu kabul edi-yordu. (2, s. 427). Ancak sessizce sıvışmak ve Mao’ya katılmak (bu bir intihar olurdu) ya da sol koldaki küçük Birinci Ordu birliklerini kendi önderliği altında toplamaya ça-lışmak dışında, Çu’nun ve onun kurmay başkanı “Tek Gözlü Ejderha” Liu Boçeng’in ol-du bittiyi kabul etmekten başka seçenekleri yoktu. Mao’nun bunu anladığı açıktı. Tem-

muz 1936'da Politbüro Komintern'e şöyle dedi: "Çu, Guotao'nun baskısı altındadır ve kendi fikrini bağımsız biçimde ortaya koyacak kadar özgür değildir" (*Nianpu*, 1, s. 470). **Milliyetçi birlikler ilerliyorlardı**: Yang, s. 163. **Peng ... Çu'nun yerini alırken**: *Nianpu*, 1, s. 473. **Mao ... fikri yeniden canlandırdı**: a.g.y., s. 458; Braun, s. 121. Lazikou Geçidi: Salisbury, s. 282-4; ayrıca bk. Hu Bingyun, "How We Captured Latzukou [Lazikou] Pass", *Recalling the Long March*, s. 111-17.

308. **Bir GMD gazetesinden**: *Nianpu*, 1, s. 476; Peng Dehuay, s. 381. **Sovyetler Birliği'ne geçme planı**: *Nianpu*, 1, s. 477; Yang, s. 167-9. **Müslüman atlılarla küçük çatışmalar**: Salisbury, s. 288-9. **Liu Çidan ... serbest bırakılmasını sağladı**: *Nianpu*, 1, s. 484; ayrıca bk. Salisbury, s. 289-93 ve Yang, s. 176-81. **22 Ekim**: *Nianpu*, 1, s. 482. Politbüro ayın 22'sine kadar yürüyüşün sona erdiğini ilân etmediyse de, Vuçi'ye üç gün önce varmışlardı. **Beş binin altına düşmüştü**: Peng Dehuay'a göre (s. 383), Vuçi'ye vardığında Birinci Ordu'nun 7.200 adamı vardı, ancak bunların üçte biri yolda toplanmıştı. **Güneybatıda**: Zunyi Müzesi'nde sergilenen fotoğraflardaki sloganlar; ayrıca bk. Mao'nun 12 Ocak 1935'te Zunyi'de yaptığı konuşma (*Nianpu*, 1, s. 443). **Mao ... Moğolistan'a girdiğini öğrenmiş**: a.g.y., s. 458 ve 461; Braun, s. 122. **O yaz**: Coble, Parks M., *Facing Japan: Chinese Politics and Japanese Imperialism, 1931-1937*, Harvard University Press, Cambridge, MA, 1991, s. 182-225.

309. **"Çang Guotao bize oportünist diyor"**: Yang, s. 167. **Yeni bir anti-Japon üs**: *Çongguo gongçandang huiyi gaiyao*, s. 173-5. **Liupan dağının doruğunda**: Mao Zedong şici duylian kıçu; bu çeviri Mao'nun, *Nineteen Poems*'inden alınmıştır, s. 19. **1 Ağustos günü ... Vang Ming**: Saich, s. 692-8.

310. **Bu gelişmelere ilişkin haberler**: *Nianpu*, 1, s. 489. **Kızıl Ordu ... güneye hareket etmişti**: a.g.y., s. 483-9; Peng Dehuay, s. 384-7. **1935 yılının Noel günü**: Saich, s. 709; ayrıca bk. *Nianpu*, 1, s. 497-9. Bu dogmatizmin yerine: Saich, s. 709-23. **Çang Ventian**: Sözlü kaynaklar.

311. **Dar kapıcı taktikleri savunanlar**: SW1, s. 164-8 (27 Aralık 1935). **Vayaobu konferansından önce bile**: bk. Mao'nun, Lin Piao'yu "[Kuzey Doğu Ordusu'nu] kazanmak amacıyla olumlu ve dürüst yöntemler" uygulamaya zorlamak için verdiği 26 Kasım tarihli talimatlar; Aralık başında Çang Sueliang'ın müttefiği Yang Huçeng'e yaklaşması ve tutsak alınan subayların serbest bırakılması için tekrar tekrar verdiği emirler (*Nianpu*, 1, s. 490-1 ve 493; Yang, s. 187).

312. 1935 yılının Kasım ayı sonlarından itibaren: Örn., bk. Mao'nun GMD komutanlarına yazdığı mektuplar, *Nianpu*, 1, s. 490 (26 Kasım), 494-5 (5 Aralık 1935), ve 506 (Ocak 1936). "*Hepimiz Çinliyiz*": a.g.y., s. 490. *Gao Fuyuan*: a.g.y., s. 483, 502 ve 505; Peng Dehuay, s. 387-9. 19 Ocak günü... *Çan Kay-şek'in Başkomutanlığı'na açıktan karşı çıkamazdı*: *Nianpu*, 1, s. 506-8, 512 ve 514. *Mart ayının başlarında*: a.g.y., s. 516-17 ve 519. *Beş hafta sonra*: a.g.y., s. 534. Ayrıca bk. s. 522, 527-8 ve 532-3; ve Saich, s. 741-2. Kızıl Ordu ile Kuzey Doğu Ordusu arasındaki ilişkilere dair resmi esaslar 20 Haziran'da saptandı (Saich, s. 742-8).

313. *Öteki temel görevle ilgilenecek ölçüde*: Saich, s. 705; *Nianpu*, 1, s. 493; Peng Dehuay, s. 385-6 ve 389. *Bunu yapmanın yegâne gerçekçi yolu ... Şensi üssünü ... gözetimine bıraktı*: *Nianpu*, 1, s. 499, 504 ve 506; Peng Dehuay, s. 390-3. *Doğu seferi*: *Nianpu*, s. 508-39; Yang, s. 187-9; Peng Dehuay, s. 394-7. *Çang ...bir dizi Dördüncü Ordu siyasal konferansı düzenlemişti ... ÇKP Kuzey Bürosu*: Yang, s. 191-3, 195 ve 299, n. 10; *Nianpu*, 1, s. 495. Ayrıca bk. Salisbury, s. 311-12 ve Çang Guotao, 2, s. 424-8. *Eyke'de*: *Nianpu*, 1, s. 472-3; Saich, s. 685-6; Yang, s. 160 ve 164-5.

314. *Kuzey-Batı Bürosu Başkanı*: *Nianpu*, 1, s. 484-5. *Ocak 1936*: Saich, s. 741. *Çang'ın yıldızı ... Tibet sınırındaki*: Yang, s. 193-8. *Mayıs ayında Mao ... döndüğü zaman*: *Nianpu*, 1, s. s. 541-2. *İkinci Cephe Ordusu ... dört yüz adamdan ibaretti*: Yang, s. 211-18; Salisbury, s. 319-21; Peng Dehuay, s. 401-5; *History of the CCP, Chronology*, s. 108-9. *Çang'ın ... emrinden bir ay sonra*: *Nianpu*, 1, s. 619.

315. *On beş ay kadar önce*: a.g.y., s. 467 (19 Ağustos 1935). *Barış için sondaj yapmaya başladı*: a.g.y., s. 519. "*Baş hain ve işbirlikçi*": Saich, s. 711 (25 Aralık 1935). ÇKP Çan'ı 1936 yazına kadar hain olarak tanımlamayı sürdürdü (a.g.y., s. 742, 20 Haziran 1936; *Nianpu*, 1, s. 527-8). *Parti içi talimatta*: Saich, s. 699 (Ekim 1935). *Esas ve ayrıntının usta işi karışımından*: *Nianpu*, 1, s. 519. *Bu durum kamuoyuna açıklanacak*: a.g.y., s. 527-8. *Japonlara duyulan nefret*: bk. Coble, bl. 8.

316. *Vang Ming'le gizli toplantılar yaptılar*: Bunlar Mao'nun inisiyatifi dışında gelişti. Ocak 1936'da Moskova'da çeşitli toplantılar yapıldı, ancak Stalin, Nanking'le kurulacak bir ittifakla ilgilenmesine rağmen, Çan'ın samimiyetinden emin değildi ve görüşmeler tavsadı (*Chinese Law and Government*, c. 30, 1, s. 13-15 ve 79-100; *Nianpu*, 1, s. 568). *Çen Lifu'yla ilişki kurdu ... Hong Kong ve Kanton'da*: *Nianpu*, 1, s. 516, 519, 594, 596 ve 607. *Tutumumuz Japonlara karşı çıkmak*: a.g.y., s. 533. Mao'nun Moskova'ya kıyasla daha hızlı tavır aldığı açıktır. Sovyetler Birliği ancak Temmuz 1936'da ÇKP ile

GMD arasında bir birleşik cephe kurma imkânını ciddiye almaya başladı (*Kommunistiçeskiy Internatsional i Kitaiskaya Revolyutsiya, Dokumenty i Materialy*, Moskova, Izdatelstvo Nauka, 1986, s. 263-6). **Bir ay sonra ... anlamını sorguluyordu:** *Nianpu*, 1, s. 541 (15 Mayıs) ve 551 (12 Haziran 1936). **Politbüro ... karargâhını taşıdı:** a.g.y., s. 552-6. Snow, Mao'nun Baoyan'a sadece bir gün önce 12 Temmuz günü vardığını bilmiyordu. **Japon ilerleyişini durdurabileceklerini hayal eden kişiler:** Snow, s. 126-32.

317. **Kamusal ve özel başvuruları:** *Nianpu*, 1, s. 544 ve 553. Komintern 23 Temmuz ve 15 Ağustos'ta ÇKP'ye gönderdiği telgraflarda, bu çabaların artırılmasını istedi (Garver, John W, "The Soviet Union and the Xian Incident", *Australian Journal of Chinese Affairs* [AJCA], no. 26, s. 158-9). Ayrıca bk. *Nianpu*, 1, s. 568-618 vd.; ve Saich, s. 764-8. **Bütün Çin Birleşik Demokratik Cumhuriyeti:** Saich, s. 572 (25 Ağustos 1936). **Ulusal özgürlüğünden yoksun bir halk için:** Snow, s. 439. **Kızıl Ordu'yu yeniden düzenlemeyi ... her türlü taviz mümkündü:** *Nianpu*, 1, s. 589 (Eylül) ve 608-9 (12-13 Kasım 1936). **Çen Lifu:** a.g.y., s. 607 ve 619-20. **4 Aralık:** Bertram, James, *First Act in China*, Viking Press, New York, 1938, s. 110-12. **Ultimatö:** Snow, s. 430; Wu, Tien-wei, *The Sian Incident: a Pivotal Point in Modern Chinese History*, University of Michigan Press, Ann Arbor, 1976, s. 66-71; Coble, s. 343. **Lintong'a yürüdü:** Bertram, s. 114-15; Wu, s. 72-3; Snow, Helen Foster (Nym Wales) *The Chinese Communists: Red Dust*, Greenwood Publishing, Westport, CT, 1972, s. 194-6. **Ayin 10'u Perşembe günü:** *Nianpu*, 1, s. 619-20. **Ye Zilong:** Vang Fan, Yu lişi guankianrenvude duyhuao (Çe çing çe şuo, c. 2), Zungguo çingnian çubanşe, Beijing, 1997, s. 212-13. **Otto Braun:** Braun, s. 182-3.

318. **Sonraki saatlerde parçalar ... Japonlara karşı direnişe geçmeliydi:** Bertram, s. 115-23; Wu, s. 75-80. **O akşam yapılan kitlesel toplantıda ... sorunlarımızın tek bir hamleyle:** a.g.y.; Kuo, Warren, *Analytical History of the Chinese Communist Party*, c. 3, Institute of International Relations, Taybey, 1993, c. 1, s. 168-77; *Nianpu*, 1, s. 621. Ayrıca bk. Çang Guotao, s. 480 ve 482-3. Bu değerlendirmelerdeki başlıca farklılık Çang Ventian'ın konumuna ilişkindi. Çang Guotao onun Çan'ı öldürmek istediğini, Ye ise onu kurtarmak istediğini söyler. Hepsi Mao'nun Çan'ı yargılamak istediği konusunda hemfikir. **Halk mahkemesi:** *Nianpu*, 1, s. 621. Aynı sözler Kızıl Ordu yüksek komutanlığının GMD ulusal hükûmetine gönderdiği 15 Aralık 1936 tarihli bir telgrafta da kullanıldı (ZZWX, 11, s. 123-5). 24 Ocak 1937'de Mao bir Politbüro Daimi Komitesi toplantısında bu ifadeyi kullanmanın "yanlış" olduğunu söyledi (*Nianpu*, 1, s. 645-6). **O hafta sonu bir dizi telgrafla:** *Nianpu* 12-15 Aralık tarihlerinde Mao'nun Çang Sueliang'a beş telgraf gönderdiğini kaydeder (1, s. 621-3).

319. **Çang ... açıklığa kavuştu:** alıntı, Bertram, s. 126-7. **Çu Enlay Baoan'dan katır sırtında:** Nianpu, 1, s. 624; ayrıca bk. Warren Kuo, 3, s. 228. **Çan'ı yargılama fikri:** 13 Aralık'tan itibaren Mao ÇKP'nin Çan'la olan anlaşmazlığının Japonya'ya olan tepkisiyle "aynı düzeyde" olmadığını vurguladı (Nianpu, 1, s. 621). Komünistler Çan'ın yargılanmasından son olarak 15 Aralık'ta söz ettiler.

320. **Mao ne diyeceğini bilemedi:** Snow, Edgar, *Random Notes on Red China*, Harvard University Press, Cambridge, MA, 1957, s. x, 21. Ayrıca bk. Çang Guotao, 2, s. 484. **"Devrimci bir olay" olarak görülemeyeceğini ... dünyanın öncü sosyalist gücünün:** Yang, s. 224-5; Garver, AJCA, 26, s. 153-4, 157-8 ve 164-73. Mao 13 Aralık'ta yapılan politbüro toplantısında "devrimci olay" sözünü kullandı (Nianpu, 1, s. 621). Dimitrov'un telgrafı ayın 16'sında Moskova'da yazıldı, ancak ulaşım zorlukları, şifreleme ve deşifreleme sorunları nedeniyle en erken ayın 17'si sabahından önce ve muhtemelen ayın 18'ine kadar Baoan'daki Mao'ya ulaşmadı. O gün ÇKP telgrafın yeniden iletilmesini istedi, çünkü metnin bir bölümü anlaşılmıyordu. Tam metin ayın 20'sinde ulaştırıldı (Yang Yunruo ve Yang Guison, *Gongçanguoki*, s. 392) ve aynı tarihte Sian'daki Çu Enlay'a aktarıldı (Nianpu, 1, s. 626). **ÇKP ... kabul etmiş bulunuyordu:** Kiefang bao'nun 17 Aralık tarihli sayısında yer alan bir başyazı (Dimitrov'un telgrafının gelişinden önce, ayın 16'sında yazılmış olmalı) barışçı bir çözümünden söz ediyordu (bk. Yang, s. 303, n. 25). **Bizzat Generalissimo:** Bk. Çu Enlay'ın Mao'ya 18 Aralık 1936 tarihli telgrafı (Nianpu, 1, s. 624). Soon Mey-ling ... ayın 22'sinde: Bertram, s. 143-52; Wu, s. 135-53.

321. **Çan ... kesin bir dille belirtti:** Chiang Kai-shek, *General Chiang Kai-shek: The Account of the Fortnight in Sian when the fate of China Hung in the Balance*, Doubleday, Garden City, 1937, s. 149-50. **Çu Enlay, Mao'ya ... anlattı:** Çu, SW1, s. 88-90 (25 Aralık 1936). **"Belirsiz ve kaçamaklı":** Mao, SW1, s. 255 (28 Aralık 1936). **İlk işaretler ... "savaşa hazır" olmasını:** Wu, s. 155-65; Bertram, s. 205-6 ve 219-20; Nianpu, 1, s. 639. **İki ay sonra:** Wu, s. 170-72; Coble, s. 356-8. **Bahar aylarında:** Nianpu, 1, s. 651 (9 Şubat); 657 (1 Mart); 657-9 (5 ve 7 Mart); 674 (9 Mayıs); 676-7 (25 Mayıs); Nianpu, 2, s. 9 (4 Ağustos), 13 (18 Ağustos) ve 23 (22 Eylül 1937). Ayrıca bk. Mao'nun Nym Wales'e verdiği mülakat, 13 Ağustos 1936 (Wales, *My Yenian Notebooks*, özel yayın, 1961, s. 151-3). **Mao ... gerçekçiydi:** Nianpu, 1, s. 633 (28 Aralık 1936). **Bu olayın baş etkeni değildiler:** Mao 9 Ağustos 1937'de yapılan bir parti konferansında Çan'ın yaptığı siyaset değişikliğinin "ona Japonlar tarafından dayatılmış" olduğunu söyledi (Nianpu, 2, s. 12). **Lu-guoçiao:** Sun, Youli, *China and the Origins of the Pacific War, 1931-1941*, St. Martin's Press, New York, 1993, s. 87-90. **Generalissimo bu kez de duraksadı:** a.g.y.; Nianpu, 2, s. 4. **Mao ihtiyatlı olunmasını istedi:** Nianpu, 2, s. 3.

322. *Çu Enlay ... dağlık dinlenme yerine gitti*: Çu, SW1, s. 93-5; Yang, s. 241. *Ultimatom*: Nianpu, 2, s. 6. *Japon birlikleri ertesi gün ... Ulusal Devrimci Ordu*: a.g.y., s. 6 ve 16; Youli Sun, s. 91-2; Yang, s. 242-4; Wales, *Yenan Notebooks*, s. 151-3. **22 Eylül**: Nianpu, 2, s. 23.

BÖLÜM ON BİR : YENAN DÖNEMİ: FİLOZOF KRALDIR

323. *Kızıl Ordu, karargâhını ... taşıdı*: Yen'an'a taşınma kararı Aralık 1936'da alındı. Mao oraya 13 Ocak günü ulaştı (Nianpu, 1, s. 633 ve 641). *Surlarla çevrili Yen'an şehri*: Bk. Band, Claire ve William, *Two Years with the Chinese Communists*, Yale University Press, New Haven, 1948, s. 258-9; Cressy-Marcks, Violet, *Journey into China*, Dutton, New York, 1942, s. 157-9; Forman, Harrison, *Report from Red China*, Henry Holt, New York, 1945, s. 46-7; Hanson, Haldore, *Humane Endeavour*, Farrar & Rinehart, New York, 1939, s. 292-5; Snow, Helen Foster, *The Chinese Communists*, s. xiv ve *My China Years*, William Morrow, New York, 1984, s. 231-3 ve 257-86; Payne, Robert, *Journey to Red China*, Heinemann, Londra, 1947, s. 7-11.

324. *Standart Oil varillerinden*: Wales, *My Yen'an Notebooks*, s. 135. *Gayet sıradan bir Çin şehri*: Bisson, T. A., *Yen'an in June 1937: Talks with the Communist Leaders*, University of California, Berkeley, 1973, s. 71. *Yiğit gençlik*: Helen Snow, *Chinese Communists*, s. 251. *Kahramanlık çağı*: Lindsay, Michael, *The Unknown War: North China 1937-1945*, Bergstrom & Boyle, Londra, 1975. *Bitmek bilmeyen savaşçı coşkusu*: Stein, Gunther, *The Challenge of Red China*, McGraw-Hill, New York, 1945, s. 88-9. *Özel bir hayat kalitesi*: Bisson, s. 70-1. *Yaşananların karanlık yanını*: Helen Snow ve William Band silahlı muhafızların hızla çoğaldığını kaydettiler. Ayrıca bk. Fitch, George, *My Eighty Years in China*, özel bs., Taybey, 1967, s. 150. Düşman bir Rus görgü tanığının değerlendirmeleri için bk. Vladimirov Piyotr, Y., *China's Special Area, 1942-1945*, Allied Publishers, Bombay, 1974.

325. *Çin Partisinin tek başına hareket etmesi*: Nianpu, 1, s. 525. *Sovyet ve Çin siyasetleri*: Snow, *Red Star over China*, s. 504-5. *Daoist tapınak*: a.g.y., s. 547. "Üniversite" yeniden kuruldu: Baoan'da yapılan mülakat, Haziran 1997. *Strateji Sorunları*: Gözden geçirilmiş metin SW1 içindedir, s. 179-249. Özgün versiyonun bazı bölümleri Schram, Stuart R., *Political Thought of Mao Tse-tung* içinde (s. 202-5) bulunmaktadır.

326. *Sol maceracılık*: Liu Şaoçi, Nianpu, 1, Çongyang vensian çubanşe, Beijing,

1996, s. 173-7; Saich, *Rise to Power*, s. 773-90. **Mao açıktan destek verdi ... bunun üstesinden gelmek için:** *Nianpu*, 1, s. 677-9. **Mao Marksizm çalışmasına yeniden başladı:** a.g.y., s. 615-17. **O kış aylarında ... uzun notlar çıkardı:** Mao Zedong çesue piçuki, Çongyang vensian çubanşe, Beijing, 1988; Şi Çongcuan, "A New Document for the Study of Mao Zedong's Political Thought", *Chinese Studies in Philosophy*, c. 23, 3-4, s. 126-43. **Mitin:** Mao'nun Mitin grubunun metinlerini kullanmasına ilişkin ayrıntılı bir tartışma için bk. Knight, Nick (der.), *Mao Zedong on Dialectical Materialism: Writings on Philosophy*, 1937, M. E. Sharpe, Armonk, 1990. **Haftada iki kez ... konferanslar vermeye başladı:** *Nianpu*, 1, s. 671; Knight, s. 78, s. 154. **İlk konuşmalar aşırı derecede sıkıcıydı:** Mao'nun konuşmaları yazılı notları temel alıyordu. Bu notlar ilk kez 1937'de "Diyalektik Materyalizm, Konferans Taslakları" başlığıyla teksir edilmiş olarak dağıtıldı (Gong Yuçi, "On Practice: Three Historical Problems", *Chinese Studies in Philosophy*, c. 23, 3-4, s. 145). İlk bölüm "Diyalektik Materyalizm" üzerinedir. Bu terimle Çin'de değil de Batı'da neyin kastedildiği anlatılır. İkinci metin "Pratik Üzerine" başlığını taşır ve ardından Mao'nun "Çelişkilerin Birliği Yasası" başlıklı makalesi gelir. "Çelişki Üzerine" başlığını taşıyan ünlü makale de bunu izler. **Mao izleyicilerini uyarma ihtiyacı duydu:** Knight, s. 126. **Yazdıklarını inkâr etmeye çalıştı:** Mao 1965'te Edgar Snow'a "Asla 'Diyalektik Materyalizm' başlıklı bir deneme yazmadığını" söyledi. "Yazmış olsaydı, hatırlardı" (*The Long Revolution*, Hutchinson, Londra, 1971, s. 207). **Konuşmalarının bir yerinde ... yeni bir zemin oluşturdu:** Wylie, Raymond, F., *The Emergence of Maoism: Mao Tse-tung, Ch'en Po-ta and the Search for Chinese Theory*, 1935-1945, Stanford University Press, 1980, s. 55-8. **"Kitaplara Tapınmaya Karşı Çıkın":** Schram, *Mao's Road*, 3, s. 419-21.

327. **"Pratik Üzerine":** Knight, s. 132-48; düz. bs., SW1, s. 295-308. **"Çelişki Üzerine":** a.g.y., s. 154-203; düz. bs., SW1, s. 311-46. **Hayat ölümdür ve ölün hayattır:** Schram, 1, s. 306. **Sonraki yorumcular:** Örn., Zhang Wenru, "Mao Zedong's Critical Continuation of China's Fine Philosophical Inheritance", *Chinese Studies in Philosophy*, c. 23, 3-4, s. 122-3.

328. **"Üstyapı ... engellediği zaman":** Knight, s. 186. **1937 yılının Ağustos ayında:** *Nianpu*, 2, s. 10; Knight, s. 78, n. 154. **O sonbahar:** Fogel, Joshua, A., *Ai Ssu-ch'i's Contribution to the Development of Chinese Marxism*, Harvard University Press, Cambridge, MA, 1987, s. 30. **Çen Boda:** Wylie, s. 13. **"Okuma günlüğü":** Gong Yuçi, s. 161-2. **Biraz zorlandığı açıktır:** "Çelişki Üzerine"nin 1951'de yayımlanmak üzere gözden geçirilmesi bile Mao'nun düşündüğünden daha uzun sürdü (Schram, *Thought of Mao Tse-tung*, s. 64). **29 Kasım 1937:** *Nianpu*, 2, s. 40. Ayrıca bk. Braun, *Comintern Agent*, s. 217-18. John Byron ve Robert Pack, Vang'ın dönüşüne ilişkin renkli bir değerlendirme yaparlar:

The Claws of the Dragon (Simon & Schuster, New York, 1992, s. 135-6).

329. **“Gökten inen bir nimet”**: Shum Kui-Kwong, *The Chinese Communists' Road to Power: The Anti-Japanese National United Front, 1935-45*, Oxford University Press, 1988, s. 114. **Vang ... kadar kurnazdı**: Teiwes, Frederick C., *The Formation of the Maoist Leadership: From the Return of Wang Ming to the Seventh Party Congress*, Contemporary China Institute, Londra, 1994, s. 5-7. Vang'ın dönüşüne ilişkin ilk değerlendirmeler Tayvan kaynaklarına dayanır. Bu kaynaklara göre Yang, Stalin'den bir talimat getirdi. Bu talimatta Stalin, Mao'nun Marksizm konusundaki cehaletini sert bir dille eleştirirken, onun parti önderi olma iddiasını onaylıyordu. Böyle bir talimatın varlığı kanıtlanamamıştır. **Lo-uçuan**: Politbüro, 22-25 Ağustos 1937 tarihinde Louçan'da başlıca komutanların katıldığı genişletilmiş bir toplantı yaptı. Ardından, 27 Ağustos'ta Mao'nun da bir konuşma yaptığı bir Daimi Komite toplantısı yapıldı. Bu toplantıda Mao Askeri Komisyon Başkanlığı'na yeniden atandı. Çu De (itibarını kaybeden Çang Guotao'nun yerine) ve Çu Enlay başkan yardımcılığına getirildiler. Aynı toplantıda Çu, Sekizinci Yol Ordusu Komutanlığı'na getirildi. Mao'nun konuşmalarının tam metni kaybolmuştur, ancak *Nianpu*'da özet verilmektedir (2, s. 14-17). **Çan Kay-şek'in ... elinden geleni yapacağına inanıyordu**: 12 Eylül günü Mao, o sırada Çu De'nin yardımcısı olan Peng Dehuay'ı da uyardı: “Onlar [GMD] Kızıl Ordu'muzu şiddetli savaşlar vermeye zorladılar” (a.g.y., s. 20). **Bir kampanyaya başlattı**: a.g.y., s. 17 (27 Ağustos), 21 (14 Eylül), 26-7 (30 Eylül), 31-2 (13 ve 22 Ekim). **Kızıl Ordu komutanlarına gönderdiği telgrafarda**: Saich, s. 792-4 (21 ve 25 Eylül).

330. **Pingsingguan**: a.g.y., s. 668; *History of the CCP, Chronology*, s. 116-17. **Yeni bir rahatsızlığa yol açtı**: *Nianpu*, 2, s. 26-7. Ayrıca bk. Benton, *Mountain Fires*. **Ayrı bir barış yapmaya çalıştığına**: *Nianpu*, 2, s. 33 (19 Ekim). **ÇKP kendi fikirlerini geliştirmeli**: a.g.y., s. 37 (11 Kasım). **Reddetmeli, eleştirmeli ve...**: a.g.y., s. 31 (13 Ekim). **Mosko-va'dan...** **Vang Ming**: Saich, s. 795-802; *Nianpu*, 2, s. 40; Peng Dehuai, *Memoirs*, s. 415-19; Şum Kuy-Kwong, s. 115-16. **Mao ... tekrarladı**: *Nianpu*, 2, s. 40-1. **Çu Enlay'a**: Peng Dehuai, s. 418; Teiwes, s. 7 ve 44-5; *History of the CCP, Chronology*, s. 120-1. Ayrıca bk. Saich, s. 667. **Yetkilerim mağaramın ötesine geçmiyordu**: Teiwes, s. 8. Vang'ın ... **çabaları**: a.g.y., s. 5-8; Saich, s. 668-70; Fei Yundong ve Yu Guihua, “A Brief History of the Work of Secretaries in the Chinese Communist Party (1921-1949)”, *Chinese Law and Government*, c. 30, 3 [Mayıs-Haziran 1997], s. 13-14.

331. **Önceleri Vang'ın siyasetlerinin**: Şum Kuy-Kwong, s. 122-5. **Vang bu kenti savunmanın**: *Nianpu*, 2, s. 51. Ayrıca bk. Saich, s. 802-12.

332. **Kendi soğuk ve kasvetli çözümlemesini:** Nianpu, 2, s. 51; Saich, s. 670. Politbüro 27 Şubat-1 Mart arasında toplandı. “**Düşmanı derinliğe çekerek avlama**”: üç ay sonra, “Uzun Süreli Savaş Üzerine”de Mao bu formülü özellikle canlandırdı. Bunun, “stratejik bakımdan zayıf ve savunma konumundaki bir ordunun güçlü bir orduya karşı kullanacağı en etkin askeri siyaset” olduğunu söylüyordu (SW2, s. 172). **Strateji Sorunları:** a.g.y., s. 79-112. “**Uzun Süreli Savaş Üzerine**”: a.g.y., s. 113-94. Ayrıca bk. Schram, *Thought of Mao Tse-tung*, s. 206-9.

333. **Politbüro bir kez daha bölündü:** Saich, s. 670. **Ren Bişi:** Nianpu, 2, s. 51. **Komünist önderlerin oybirliğiyle:** Vang’ın sözleri şöyleydi: “Politbüro toplantısına katılan yoldaşlar mevcut duruma ilişkin aynı görüşlere sahiptirler.” (Saich, s. 802). Ayrıca bk. Şum Kuy-Kvong, s. 126. **Mao ... rüşvetçi ve uzlaşmacı olarak kınarken:** Şum Kuy-kvong, s. 126. Ayrıca bk. Mao’nun GMD yönetimi altında yaşanan “sağlıksız olgular”a ilişkin eleştirileri (SW2, s. 131) ve şubatta yapılan politbüro toplantısında (ve başka fırsatlarda da) komünistlerin “esas olarak kendilerine bağımlı olmaları gerektiği”ne ilişkin ısrarları (Nianpu, 2, s. 48 ve 51). **Mao onlara Vuhan’ın:** Nianpu, 2, s. 66; ZZWX, 11, 514-15 ve 518-19; Şum Kuy-kvong, s. 134.

334. **Madrit savunmasını:** Liuda yilay –dangney mimi venkian, Renmin şubanşe, Beijing, 1981, c. 1, s. 946-64. Ayrıca bk. Garver, John W., *Chinese Soviet Relations, 1937-1945*, Oxford University Press, 1988, s. 74-5. **Ağustos ayında, Çan Kay-şek’in polisi:** Saich, s. 671; Şum Kuy-kvong, s. 134-8. **Ren Bişi Moskova’ya vardığında:** Garver (s. 76-7) en iyi değerlendirmeyi verir, ancak kronolojiyi sıkıştırır. Ayrıca bk. Teiwes, s. 28 ve 30, n.90. **Temmuz ayında ya da daha önce:** Teiwes (s. 29-30), önemli bir değişikliğe işaret ederek, 11 Haziran tarihli bir Komintern kararının “sağ oportünizmin teslimiyetçi eğilimi”ni (başka deyişle Vang Ming siyasetlerini) eleştirdiğini öne sürer. Temmuzda *Pravda*, ilk kez Mao’nun fotoğrafını Çu De’ninkiyle birlikte yayımladı. **Dimitrov ... uyardı:** a.g.y., s. 29. İkinci haftasında bir sabah: Nianpu, s. 90. **Çünkü, Vang’ın aksine ... biliyordu:** Anlaşılan Mao Moskova’nın 3 Ağustos’ta aldığı kararı biliyordu, çünkü o tarihte Daimi Komite politbüronun tam sayıyla genişletilmiş bir toplantı yapmasını önerdi (Aralık 1937’den beri bütün önderlik ilk kez toplanacaktı). Ayrıntılar geldiğinde, bunun yerine bir ÇKP plenumunun toplanmasına karar verildi (a.g.y., s. 84; Saich, s. 671). Vang Ming’e Moskova’dan yeni bir talimat geldiği söylendi, ancak içeriğinin ne olduğu bildirilmedi (Garver, s. 78; *Renmin ribao*, 27 Aralık 1979). **Vang Kiasiang ... bir Komintern bildirisi okudu:** Nianpu, 2, s. 90.

335. **Altıncı Plenum:** a.g.y., s. 91. **Çinli bir komünist:** Schram, *Political Thought*, s.

113-14; SW2, s. 209-10. **Vuhan ... düştü ... Onun yokluğunda karar verecekti:** Saich, s. 672; Nianpu, 2, s. 92.

335-336. **Vang'ın ... sloganıyla alay etti ... "ağır kayıplara neden olmakla":** SW2, s. 213-17 ve 219-35.

336. **Parti sekreterliği:** Teiwes, s. 8-9; Nianpu, 2, s. 98.

337. **Genel Sekreter olarak:** Teiwes, s. 10. **Japon bombardıman uçakları:** Nianpu, 2, s. 96. **O kasım ayında Mao ... evlendi:** a.g.y., s. 97. Ayrıca bk. Ye Yongliyi, *Çiang Çing çuan*, Şiday venyi çubanşe, Çangçun, 1993, s. 164-5; Vang Fan, *Çe çing çe şuo*, 2, s. 217-18. **Edgar Snow onu ... hatırlıyordu:** Snow, s. 107, 124 ve 132-3. **"Demir ve çelik gibiyiz" ... dışlandığını hissetti:** Vang Singkuan, *He Zichen'de lu*, s. 224-6.

338. **Yenan'da gerçek bir kriz ... dudaklarını boyayan tek kadındı:** Snow, Helen Foster, *Chinese Communists*, s. 250-61; Wales, *Yenan Notebooks*, s. 62-4.

339. **Duyguları taşıtı:** Vang Singkuan, s. 226. **Hamile olduğunu fark etti... ondan ayrılmak istediğini söyledi:** a.g.y., s. 227; ayrıca bk. Ye Yongliyi, *Çiang Çing çuan*, s. 157. **Öyle görünüyor ki:** O sırada Smedley'in mağarasında yaşanan gecenin üzerinden iki ay geçmişti. Mao muhtemelen He Zichen'in bu olayı unutacağını düşündü. Onun ilişkilerini sona erdirecek kadar derin bir düş kırıklığı yaşadığını fark etmedi. **He Zichen ... anıların-da ... 1947'de:** Vang Singkuan, s. 227-45. Smedley ve Lily Vu'nun uzaklaştırılması konusunda bk. Snow, *Red Star over China*, s. 532. He'nin ayrıldığı tarih bilinmemektedir, ancak Çang Guotao'nun karısı Ye Ziliao onunla Eylül ayında Sian'da karşılaşmıştır. (Zhang Guotao, *Rise of the Chinese Communist Party*, 2, s. 562); Ye Ziliao'nun toplantıya ilişkin kendi değerlendirmesi (*Çang Guotao furen huiyilu*, Hong Kong, 1970, s. 333-4) güvenilir değildir. Çiang Çing'in Roxane Witke'ye aktardığı, He Zichen'in çocuklarını dövdüğü iddiası, o yıllara ilişkin yaptığı pek çok değerlendirme gibi, gerçeği yansıtmamaktadır. (Witke, *Comrade Chiang Ch'ing* [Çiang Çing], Weidenfeld & Nicolson, Londra, 1977, s. 160-1). **Çiang Çing sahneye girdi:** Mao'nun sekreteri Ye Zilong, Çiang Çing'in 1937 yılının ağustos ayı sonunda yapılan politbüro konferansı sırasında Lo-uçan'a geldiğini iddia etmektedir, ancak önderlerin onu selamladıkları iddiası tamamen uydurmadır. Çiang Çing birkaç gün sonra Yenan'da Kinggangşan komutanı Siao King-guang'ın eşi tarafından Mao'yla tanıştırıldı. (Vang Fan, s. 213-15; Witke, s. 146).

339dn. **Bir ilişki olup olmadığı:** Bk. Wales, *Yenan Notebooks*, s. 63; Snow, *Red Star over China*, s. 532; Smedley, *Battle Hymn of China*, s. 123.

340. **Parti'nin güvenlik şefi ... inisiyatifin Mao'dan değil:** Chiang Çing'in önceki hayatının büyük bir bölümü, özellikle Şanghay'da geçirdiği yıllar kasten karanlıkta bırakılmıştır. İzleyen değerlendirmeler için bk. Ye Yonglie, *Çiang Çing çuan*; Byron ve Pack, *Claws of the Dragon*; Witke, *Comrade Chiang Ch'ing*; ve Terrill, Ross, *Madame Mao: The White-Boned Demon*, New York, 1922.

340dn. **Kang Şeng:** Byron ve Pack, s. 405-7.

341. **Onu geri getirmek için yapabileceği hiçbir şey olmadığını:** Bu nokta tam olarak aydınlatılamamıştır. 1938'in baharında ve yaz başlarında Mao o sırada Moskova'da bulunan He Zichen'e bir telgraf göndererek Yen'an'a dönmesini istedi. He Zichen ilk kez dönebileceğini, ancak çalışmalarını iki yıl içinde tamamlayana kadar bunu yapamayacağını bildirdi. Mao onu beklemeye hazır değildi (Vang Singkuan, s. 234). **Mao kadınlardan özellikle hoşlanan:** Snow, Helen Foster, *Chinese Communists*, s. 251. **Ağustos ayı içinde ... ev sahibesi konumundaydı:** Ye Yonglie, s. 161-5; Vang Fan, s. 217-18. **Şartıyla izin verdikleri:** Ye Yonglie, s. 162-3. **Esas kaygı konusu ... benzer kuşkular:** Vang Fan, s. 217-18. **Resmi düzeyde partinin güvenlik aygıtının başı ... ayrıcalıklı bir kanal da sağlıyordu:** a.g.y.,; Ye Yonglie, s. 148, 162 ve 173. Byron ve Pack (s. 147-9) Kang'ın rolüne ilişkin gayet renkli ve genellikle abartılı bir değerlendirme yapar, ancak Kang'ın sadece kendi çıkarları için Chiang Çing'i desteklediği iddiası gerçeği tam olarak yansıtmamaktadır. Chiang Çing'in Yen'an'a gelişinden önce Kang'ı tanıdığına ya da aralarında bir ilişki olduğuna dair hiçbir bulgu yoktur. **Yeni eşinin ... özel sekreteri olarak geri planda kalması:** Chiang Çing'in hayatına ilişkin Roxane Witke'ye anlattıklarından bu sonuç çıkmaktadır. Ayrıca bk. Ye Yonglie, s. 166.

342. **Mao'ya kazaklar ördü:** a.g.y., s. 167. **Li Yinçiao:** a.g.y., s. 159-61. **Ağustos 1940'ta ... kısırlaştırdı:** a.g.y., s. 168-9. **Yangkialing'te ... Chiang Çing ayrı bir yere yerleşti:** a.g.y., s. 165 ve 171-3. **Çiang Çing ısrarcıydı ... Ona katlanmak zorundayım:** a.g.y., s. 175-7.

343. **Anying ve Li Min:** Li Min 1941'de Sovyetler Birliği'nde He Zichen'e katıldı. 1945'te annesi akıl hastanesine kapatılınca Yen'an'a geri gönderildi (Vang Singkuan, s. 239). **Gizli bir karar aldılar:** Şum Kuy-kvong, s. 149 ve 154. **Mao'nun... verdiği karşı emir:** Mao GMD askeri birlikleriyle komünist güçlerin ilişkisine bir rehber olan bu sözleri ilk kez 12 Ocak 1939'da yapılan bir sekreterlik toplantısında kullandı. (*Nianpu*, 2, s. 103). Ancak bu sözler sekiz ay sonra açıklandı (*History of the CCP, Chronology*, s. 132). **"Sürtüşme":** *Nianpu*, 2; Şum Kuy-kvong, s. 153-4.

344. **Bu gerilimler en yüksek noktaya çıktı:** Bk. Şum Kuy-kvong, s. 184-8; Saich, s. 860-3; ve *History of the CCP, Chronology*, s. 140-2. **“Yüz Alay Seferi”:** *History of the CCP, Chronology*, s. 139; Saich, s. 859-60; Peng Dehuay, s. 434-47. **Bu cephenin sağladığı meşruluk ... Politbüro üye kayıtlarını durdurmak zorunda kaldı:** Yang, *From Revolution to Politics*, s. 307, n. 3; Saich, s. 888-90. **“Sihirli silah”:** Saich, s. 906-12. **Sovyetler Birliği’nin ... şavaşa girmesi:** a.g.y., s. 863-4. **Bizzat Mao ... yazmıştı ... “sağlam bir Bolşevik çizgi”:** Saich, s. 910-12 (4 Ekim 1939). O sırada, bir yıldan beri Yedinci Kongre’ye hazırlık olarak tarihsel belgeleri toplama kampanyası yürütülüyordu. Bu kampanya 1928’den sonraki parti tarihinin “temel özeti”ni sağlayacaktı (Wylie, s. 74-5).

345. **Vang bu meydan okumayı karşılamak için:** Şum Kuy-kvong, s. 214-5. Ayrıca bk. Teiwes, s. 10, n. 31. **Aralık 1940:** SW2, s. 441-2. **Liu Şaoçi onu ... zorladığında:** Teiwes, s. 10. **“Olgun kavunlar”:** Dai Qing, Wang Shiwei and “Wild Lilies”, M. E. Sharpe, Armonk, 1994, s. 155. **Saldırısını ... “subjektivizm” eleştirisiyle başlattı ... gerekli pratik düzenlemeleri yaptı:** Nianpu, 2, s. 326-7; *Çongguo Gongçandang huiyi gaiyao*, s. 216-17; Saich, *Rise to Power*, s. 1008-1011. Ayrıca bk. Saich, Tony, “Writing or Rewriting History? The Construction of the Maoist Resolution on Party History”, Saich ve Van de Ven, *New Perspectives on the Chinese Communist Revolution*, s. 312-18; Teiwes, s. 11-16; SW3, s. 17-25 (subjektivizm) ve 165-6 (“altı kritik adımdan biri”). Toplantının başlamasından bir hafta sonra Yenan parti gazetesi *Kiefang ribao*, Mao’nun üç yıldır yaptığı “marksizmi Çinlileştirme” çağrısının hâlâ gerçekleştirilmemesinden duyulan üzüntüyü bildiren bir başyazı yayımladı (Wylie, s. 167).

346. **Parti seçkinlerinin en üst kesimiyle:** Şum Kuy-kvong, s. 218; Saich, *Rise to Power*, s. 972. **Peng Dehuay bile:** *Memoirs*, s. 424-5. **İki önemli konuşma:** “Partinin çalışma tarzını düzeltelim,” 1 Şubat 1942 “Tek tip parti yazınına karşı çıkalım”, 8 Şubat 1942, Compton, Boyd, *Mao’s China: Party Reform Documents, 1942-44* içinde, University of Washington Press, Seattle, 1952, s. 9-53 ve SW3, s. 35-68. **Bizler komünistiz:** SW3, s. 35. **Bir ok gibidir:** a.g.y., s. 42 ve Compton, s. 21.

347. **Parti görevlilerinin gelecekte ... her cümlesini ezbere tekrarlama:** Compton, s. 13-14. **Sadece kitaplardan öğrenmeye:** a.g.y., s. 16-17 (düzeltilmiş çeviri). **Temellerimizi ... yerleştirmeliyiz:** “Çin Komünist Partisi’nin Tarihini Nasıl İncelemeliyiz?”, 30 Mart 1942, *Dangşi yankiu*, 1, 1980, s. 2-7, çeviri, Schram, Stuart R., *Foundations and Limits of State Power in China* içinde, University of London, 1987, s. 212.

348. **Parti’nin yönetim organlarının bileşimi:** Teiwes, s. 17-18.

349. **Sınıfsal kökenine bakılmaksızın:** Saich, s. 722. **Açık kapı yaklaşımı ... yurtseverlik duygularıyla geliyordu:** Bu sorunlara ilişkin tartışmalar için bk., Şum Kuy-kvong, s. 164-73, 189-211 ve 224; Wylie, s. 162-5; ve Saich, 855-9 ve 974-7. “Yeni Demokrasi Üzerine”nin özgün metninden alınan parçalar, Saich, s. 912-26’da çevrilmiştir. Ayrıca bk. SW2, s. 339-84, özellikle s. 353-4 ve 358. **Uzun Yürüyüş’ün sonunda:** Nianpu, 1, s. 489. Ayrıca bk. SW2, s. 441. **Klasik öğretilerden kaynaklanıyordu:** Bk. Schram, *Political Thought*, s. 113. **Partimizin tarzı:** Compton, s. 11.

350. **Konfüçyüs’ün yazdığı gibi:** Schram, Stuart R., *Mao Zedong: A Preliminary Re-assessment*, Chinese University Press, Hong Kong, 1983, s. 39-40. **“Kitleler gerçek kahramanlardır”:** SW3, s. 12 (17 Mart 1941). **Tam olarak doğru önderlik:** a.g.y., s. 19 (1 Haziran 1943). **“Aydınlanma hareketi” ... Onları kölece benimsememelidirler:** Compton, s. 31. **Düşüncede birörneklik gerektiğini:** a.g.y., s. 24. **“Merkezi önderliğe tâbi olmak”:** Saich, s. 1007 (1 Temmuz 1941). **“İlk adım”:** Compton, s. 37 (8 Şubat 1942).

351. **Tipik biçimde Mao ... her iki yorumu da destekledi:** Sai Qing, s. 37 ve 39. Edebiyat ve sanat konulu özel bir forumda: SW3, s. 69-98, özellikle 90-93. Gözden geçirilmiş metnin çeviri için bk. McDougall, Bonnie S., *Mao Zedong’s “Talks at the Yan’an Conference on Literature and Art”*, University of Michigan, Ann Arbor, 1980, özellikle 79-83.

351-354. **Vang Şivey:** Vang’ın cezalandırılmasına ilişkin değerlendirmeler Dai Qing’in harika kitabı, *Wang Shiwei and “Wild Lilies”*den alınmıştır. Ayrıca bk. Apter, David E., ve Saich, Tony, *Revolutionary Discourse in Mao’s Republic*, Harvard University Press, Cambridge, MA, 1994, s. 59-67; Benton, Gregor ve Hunter, Alan, *Wild Lily, Prairie Fire*, Princeton University Press, 1995, s. 7-13; Byron ve Pack, *Claws of the Dragon*, s. 176-83; Fu Çengyuan, *Autocratic Tradition and Chinese Politics*, Cambridge University Press, 1993, s. 269-74; Goldman, Merle, *Literary Dissent in Communist China*, Harvard University Press, 1967, s. 23-50; Saich, *Rise to Power*, s. 982-5; Teiwes, Frederick C., *Politics and Purges in China: Rectification and the Decline of Party Norms, 1950-1965*, M. E. Sharpe, New York, 1979, s. 74-5; ve Wylie, *Emergence of Maoism*, s. 178-90.

353. **“Hareketi gözetim altında tutan kadro” ... Bazıları ölmüş olan bu kişilerin itibarı iade edildi:** Byron ve Pack, s. 176-82; Teiwes, *Formation of the Maoist Leadership*, s. 54-7.

355. **Yüz fersah buzlarla kaplıdır:** Mao, *Nineteen Poems*, s. 22. Pek çok Çinli için bu Mao’nun en iyi şiiridir. **Haziran 1937’de ... Şanghay’da basıldı:** Wylie, s. 41 ve 62. **“Ön-**

derlik dehası”: a.g.y., s. 75. *Sosyal hayat denebilecek bir şey*: Braun, s. 249. *“Ritm duygusundan yoksun”*: Smedley, *Battle Hymn of China*, s. 123. *“Gitar ... sesi işitiyordum”*: Rittenberg, Sidney, *The Man Who Stayed Behind*, Simon & Schuster, New York, 1993, s. 72.

356. *En büyük çekilmiş kılıç*: Cressy-Marcks, s. 162-7. *Mao artık kimseyi ziyaret etmiyor*: a.g.y. Ayrıca bk. Band, s. 251-2. *Chevrolet*: Terrill, Ross, *Mao*, Simon & Schuster, New York, 1993, s. 184. *Mao için düzülen ... övgülerden Kızıl bölgelerde yol gösterici öğretti*: Wylie, s. 110-13, 155-7 ve 190-203”; SW3, s. 103-7 (*“Kızıl Verdun”*).

357. *Mao’yu göklere çıkaran bir makalede*: Saich, s. 1145-52 (6 Temmuz 1943). *Makale ... işaret oldu ... “Seçme Eserler”inin ilk baskısı*: Wylie, s. 207-18; White, Theodore H., ve Jacoby, Annalee, *Thunder out of China*, William Sloan, New York, 1946, s. 229-34. *Mao’nun portresi*: Deane, Hugh (der.), *Remembering Koji Ariyoshi: An American GI in Yenan*, US-China People’s Friendship Association, Los Angeles, 1978, s. 22. *Zedung Genç Kadrolar Okulu*: Schram, *Foundations and Limits of State Power in China*, s. 213. *Henüz yürümeye başlayan çocuklara*: Bu uygulamanın tam olarak ne zaman başladığını bulamadım, ancak 1950’lerin başında Çin’deki çocuk yuvalarında standart uygulama buydu (Liang Heng ve Shapiro, Judith, *Son of the Revolution*, Random House, New York, 1983, s. 6-8). *Emek kahramanları ... ilk saban sürüşünü*: Schram, s. 213. *Bütün Çin tarihi boyunca*: Saich, “Writing or Rewriting History?”, s. 302-4 ve 317; Wylie, s. 226-8.

358-360. *Sorunun kritik noktası ... ve Ren Bişi beşinci sıradaydı*: Mao’nun kendi parti tarihi versiyonunu kabul ettirme kampanyasına ilişkin bu değerlendirme için bk. Saich, “Writing or Rewriting History”, s. 299-338; Saich, *Rise to Power*, s. 985-91; Teiwes, *Formation of the Maoist Leadership*, özellikle s. 19-23 ve 34-59; ve Wylie, s. 228, 237-8 ve 272-4.

360. *Bilgelere özgü bir sükunet*: Snow, *Random Notes on Red China*, s. 69. Dalgın ve uzak bir havada: Carlson, Evans, Fordyce, *Twin Stars of China*, Dodd, Mead & Co. New York, 1940, s. 167. *Tarihin karşısında oturmakta olduğumu*: Rittenberg, s. 77. 22 Temmuz 1944 günü: Barrett, David, D., *Dixie Mission: The United States Army Observer Group in Yenan, 1944*, University of California Press, Berkeley, 1970, s. 13-14, 29-30. *Mao ilişkinin tonunu belirleyerek*: Carter, Carolle J., *Mission to Yanan*, University Press of Kentucky, Lexington, 1997, s. 35. Ayrıca bk. “Directive of the CC on Diplomatic Work”, 18 Ağustos 1944, Saich, *Rise to Power* içinde, s. 1211-15.

361. *Gönderme kararı ... arabulucu olarak faaliyette bulunmak üzere*: Barrett, s.

19-28; Westad, Odd Arne, *Cold War and Revolution*, Columbia University Press, New York, 1993, s. 7-30; Carter, s. 106-16. **Ne yazık ki ... gözlerine inanamıyormuş gibi bakıyorlardı:** Barrett, s. 57-76.

362. **Hurley, Mao'ya ... bir anlaşma taslağı sundu** **Kendi konumlarının gücünden gayet emin:** Barrett, s. 57-76. **1944'ün sonunda ... tehlikeli biçimde küçümsüyordu:** Saich, s. 1234. Ayrıca bk. van Slyke, Lyman, *The Chinese Communist Movement during the Sino-Japanese War, 1937-45*, CHOC içinde, 13, s. 709. "Margarin komünistleri": Westad, s. 14. Ayrıca bk. Molotov'un Hurley'le yaptığı görüşme, alıntı, Carter, s. 107-8.

363. **"İlimlilik kampanyası":** Şum Kuy-kvong, s. 227-9; Garver, s. 254-5; Roderick, John, *Covering China*, Imprint Publications, Chicago, 1993, s. 34. **Gizli görüşmeler:** Garver, s. 257-8.

363-366. **Bir ay sonra yapılan Yalta zirvesi... boyun eğmek zorunda kaldılar:** Çin'e yönelik Sovyet siyaseti Şubat 1945'ten 1946 yılının ortalarına kadar sürekli bir değişim geçirmiş, Mao'nun bu karışık ve şaşırtıcı dönemdeki görüşleri pek çok anlaşmazlığa yol açmıştır. Araştırmacılar ÇKP-GMD rekabeti konusunda Mao'nun askeri bir çözümü mü, yoksa diplomatik bir çözümü mü benimsediği konusunda anlaşamamışlardır. John Garver (özellikle s. 209-30 ve 249-65), Odd Arne Westad ve Michael M. Sheng (*Battling Western Imperialism: Mao, Stalin and the United States*, Princeton University Press, 1997) döneme ilişkin dikkatli bir olgusal değerlendirme sunar (ancak farklı yorumlara da yer verir). Bence bu dönemde Mao'nun görüşleri derinliğini kaybetmişti. Başka tartışmalar için bk., Goldstein, Steven M., "The CCP's Foreign Policy in Opposition, 1937-1945", Hsiung, James C., ve Levine, Steven I. (der.), *China's Bitter Victory*, M. E. Sharpe, Armonk, 1992, s. 122-9; Hunt, Michael H., *The Genesis of Communist Chinese Foreign Policy*, Columbia University Press, New York, 1996, s. 159-71; Niu Jun, "The Origins of Mao Zedong's Thinking on International Affairs", Hunt, Michael H. ve Niu Jun (der.), *Towards a History of Chinese Communist Foreign Relations, 1920s-1960s*, Woodrow Wilson Center, Washington, 1997, s. 10-16; ve James Reardon-Anderson'un biraz eski olmakla birlikte öncü niteliğindeki çalışması (*Yenan and the Great Powers*, Columbia University Press, New York, 1980).

364. **Kapsamlı bir strateji:** "Koalisyon Hükümeti Üzerine" ve "Yedinci Kongre'de Konuşma", 24 Nisan 1945, Saich, s. 1216-43. Ayrıca bk. van Slyke, CHOC, 13, s. 717. **Şifreli telgraflarla:** 15 Haziran 1945'te Mao yeni bir iç savaşın "mümkün" olduğunu; 22 Temmuz'da iç savaş tehlikesinin "görülmemiş derecede ciddi" olduğunu; ve 4 Ağustos'ta

ise “kaçınılmaz” olduğunu yazdı. Bk. Zhang, Shu Guang ve Chen, Jian (der.), *Chinese Communist Foreign Policy and the Cold War in Asia*, Imprint Publications, Chicago, 1996, s. 22-3 ve 25-6. 13 Ağustos günü Yenan’da yapılan bir kadro toplantısında Çan Kay-şek’in “siyaseti batmıştır” dedi; yapılması en muhtemel olan, iç savaşı “şimdilik ... mekân ve alan bakımından sınırlı” tutmak olacaktı. (SW4, s. 22) **Çarmıha gerilmek üzere götürülen:** Vladimirov, s. 491.

365. **Üstünden dökülen mavi bir giysi içinde:** Kin Çongki, *Mao Zedong çuan*, s. 727-35. **Çan’a göre Mao bir haindi:** Westad, s. 109. **Ortak anlayış memorandumu:** China White Paper, US Department of State, Washington, 1949, s. 577-81. Ayrıca bk. SW4, s. 53-63.

366. **Nevrastenisi:** Nianpu, 3, s. 49; Kin Çongki, s. 749. Ayrıca bk. Rittenberg, s. 106-10. **Ziyaretçilere ... söylüyordu:** Roderick, s. 32. **Bütün Kasım ayı boyunca:** Şi Çe, Zay lişi kuren şenbian, Çongyang vensian çubanşe, Beijing, 1991, s. 313. **Sonunda ... Başkan Truman oldu:** Westad, s. 118-39.

367. **İlk kez bir umut ışığı:** Nianpu, 3, s. 50. **Marshall:** Westad, s. 143-7. **Mao kendinden geçmişti:** Çang ve Çen, s. 58-62 (1 Şubat 1946). **O gece ... resmi bir yemekli toplantı ... Napoleon ve Lenin:** Roderick, s. 32-4.

368. **Birkaç hafta daha sürmesini sağladı ... savaşın yeniden başlamasının:** Westad, s. 150-8; Cheng, s. 123-33. **Bir hafta sonra:** Nianpu, 3, s. 62-3; Cheng, s. 133. Ayrıca bk. Reardon-Anderson, s. 151. **Çangçun ... on gün sonra:** Westad, s. 159-61. **Mao ... zorlamaya devam etti:** a.g.y., Zhang ve Chen, s. 67-8 (15 Mayıs 1946). Bu döneme ilişkin iyi bir tartışma için bk. Sheng, s. 134-44. **Marshall’ın arabuluculuk çabalarının ... orta ve kuzey Çin:** Zhang ve Chen, s. 68-70 (28 Mayıs 1946). Ayrıca bk. Reardon-Anderson, s. 157-9. **Yeri doldurulamaz bir rehber:** Hastalığı sırasında çalışma arkadaşları panik halinde Stalin’den bir Rus doktor göndermesini istediler (Sovyet lideri öneriyi kabul etti ve Dr. Andrey Orlov özel bir uçakla Yenan’a gönderildi). Şi Çe, s. 313.

369. **Yirmi yıl sonra bile devam ediyor:** Westad, s. 155 ve s. 216, n.59. **Sadece kaçınılmaz değil:** SW4, s. 89 (20 Temmuz 1946). **Mao bir kahkaha attı:** Şi Çe, s. 337-8. **18 Mart 1947 günü alacakaranlıkta:** Nianpu, 3, s. 176.

BÖLÜM ON İKİ: KÂĞITTAN KAPLANLAR

371. *İlk dokuz ay ... köylerin denetimini yeniden sağlamak için*: Pepper, Suzanne, "The KMT-CCP Conflict, 1945-1949", CHOC içinde, 13, s. 758-64. *Mao ... savaştan kazanmalarını emretti*: SW4, s. 103-7 (16 Eylül 1946).

372. *1947 Şubat'ında*: a.g.y., s. 119-27 (1 Şubat 1947). *Parti önderleri iki gruba ayrıldılar*: *History of the CCP, Chronology*, s. 183. *Alaycı bir kedi fare oyunu*: Rittenberg, s. 118-9. *"Yıpratma ve yorma taktikleri"*: SW4, s. 133-4 (15 Nisan 1947).

373. *Mao ve ondan ayrı olarak Amerikalılar*: SW4, s. 114 (1 Ekim 1946); Pepper, CHOC, 13, s. 758 ve 764. *Generalissimo ... daha sonra kabul etti*: Pepper, CHOC, 13, s. 728; Eastman, Lloyd E., *Seeds of Destruction: Nationalist China in War and Revolution, 1937-1949*, Stanford University Press, 1984, s. 210. *Mançuryalılara duyduğu güvensizlik de*: Pepper, CHOC, 13, s. 766-7. *Komünistlerin çekilmesi durdu ... Pekin'i Vuhan'a bağlayan*: a.g.y., s. 764-6 ve 770-4; Hu Sheng, *Concise History of the CCP*, s. 346-51. *Aralık 1947'de Mao ... ilân etti ... Kriz var, diye feryat ediyorlar*: SW4, s. 160 ve 162-3 (25 Aralık 1947). *Bahar ve yaz ayları boyunca*: Pepper, CHOC, 13, s. 772-4; *History of the CCP, Chronology*, s. 192 ve 194-5. *Mao ... hesaplamaya başladı .. 1951'in ortalarında*: SW4, s. 223-5 (20 Mart 1948). Ayrıca bk. Saich, *Rise to Power*, s. 1319-20 (10 Aralık 1948). *Sekiz ay sonra*: SW4, s. 288 (14 Kasım 1948). *Onu bile şaşırtmıştı*: 10 Ekim 1948'de Mao hâlâ GMD yönetiminin ancak 1951'in ortalarında yıkılacağını düşünüyordu. Ancak üç hafta sonra, 31 Ekim günü, tahminini değiştirerek 1949 sonbaharında karar kıldı (Nianpu, 3, s. s. 378) Ayrıca bk. Şubat 1949'da Anastas Mikoyan'a söyledikleri (Şi Çe, *Zay lişiy kuren şenbian*, s. 375).

374-376. *Etkenlerden biri ... ve bu irade başarı için yeterliydi*: Sonraki değerlendirmelerde Lloyd Eastman'ın kitabındaki klasik değerlendirme temel alınmıştır. Bk. Lloyd Eastman, *Seeds of Destruction* (özellikle bl. 6, 7 ve 9). Ayrıca bk. Pepper CHOC, 13, s. 763 (komünistlerin halkı koruyamaması) ve 737-51 (kentlerde durum daha iyi değildi).

375. *Yere yığılıp ölen*: Barret'in milliyetçi orduların haline ilişkin değerlendirmeleri için bk. Dixie Mission, s. 60 ve 85-7. *Bir başka Amerikalı subay*: Deane, *Remembering Koji Ariyoshi*, s. 29. *Mao ... hızlandırarak karşılık verdi*: Daha radikal bir toprak siyasetine dönüşün ilk belirtileri Liu Şaoçi tarafından hazırlanan ve 4 Mayıs 1946'da dağıtılan bir MK Talimatı'nda görüldü. Aralık 1947'de Mao buna "bütün düşmanların yenilgisi için en temel koşul" diyordu (SW4, s. 165). Ne var ki sonraki yıl bunun aşırı derecede

solcu olduğu ve dizginlenmesi gerektiği kabul edildi (Saich, s. 1197-1201 ve 1280-1317).

376. *İki yıl kadar önce*: SW3, s. 271-3 (11 Haziran 1945). *Japonya'yı atom bombasının değil*: Nianpu, 2, s. 616-17; SW4, s. 21-2 (13 Ağustos 1945). *Atom bombası... kâğıttan kaplandır*: SW4, s. 100-1 (Ağustos 1946).

377. *Üç belirleyici savaşa hazırlanıyorlardı*: Pepper, CHOC, 13, s. 774-83; Winington, Alan, *Breakfast with Mao*, Lawrence & Wishart, Londra, 1984, s. 82-106. Yeni bir resmi ÇKP değerlendirmesi (Deng Siaoping'in rolüne ağırlık veren!) için bk. Hu Sheng, s. 370-81. *Sefer planları ... Mao tarafından hazırlandı*: SW4, s. 261-4 (7 Eylül 1948). *Mao gene bir harekât planı hazırladı*: a.g.y., s. 289-93 (11 Aralık 1948).

378. *Çan Kay-şek başkanlıktan istifa etti*: Pepper, CHOC, 13, s. 784; Barnett, A. Doak, *China on the Eve of the Communist Takeover*, Praeger, New York, 1963, s. 304-7. *Bir taşralı*: Mao'nun "taşrahılar"ı savunması için bk. Saich, s. 1069 (1 Şubat 1942).

379. *1945'teki bir panik anı sayılmazsa*: Sheng, *Battling Western Imperialism*, s. 100 ve 102-4. *Orta ve küçük kentleri*: SW4, s. 144 (1 Eylül 1947). *Ağırlık merkezini*: Saich, s. 1321 (10 Ekim 1947). *O ay içinde Mao*: Bk. SW4, s. 361-75 (5 Mart 1949) ve Saich, s. 1338-46 (13 Mart 1949). *Çok sayıda ilerici küçük partiyi de*: Barnett, s. 83-95. *[Gerici-ler şöyle diyorlar]*: "Halkın Demokratik Diktatörlüğü Üzerine", 30 Haziran 1949, Saich, s. 1364-74. Gözden geçirilmiş metin için bk. SW4, s. 411-23. *Herkes için düşündürücü söz-lerdi*: Mao, Ocak 1948'de, partinin kırsal kesimdeki desteğini artırmak istediği zaman bu sorunu farklı biçimde değerlendirdi. Şöyle diyordu: "Görevimiz ... toprak ağalarını bireyler olarak değil, bir sınıf olarak yok etmekür" (SW4, s. 186). Tekil toprak ağalarının ve zengin köylülerin "kurtarılması ve yeniden kalıba dökülmesi" gerektiğini söylüyordu.

380. *Sokakların ... dolu olduğunu gördü*: Winington, s. 103. *"Kentte bir ferahlama"*: Bodde, Derk, *Peking Diary: a Year of Revolution*, Henry Schuman, New York, 1950, s. 99. *Bir Hong Kong vapurunun kaptanı*: Winington, s. 106. *Meçhul bir alana girdiği uyarısında*: Saich, s. 1374 (30 Haziran 1949). *Zaferle birlikte*: SW4, s. 474 (5 Mart 1949) [yeniden çevrildi]. Ayrıca bk. Saich, s. 1346. *Öğleden sonra*: Quan Yanchi, *Mao Zedong: Man not God*, s. 119-23; farklı bir anlatım için bk. Li Zhisui, *Private Life*, s. 51-2.

381. *Çin halkı*: SW5, s. 16-17 (21 Eylül 1949). *Kızıl ipek fenerler ... eski imparatorluk kentinin*: Kidd, David, *Peking Story*, Aurum Press, 1988, s. 64-73. *"Biz, 475 mil-*

yonluk Çin halkı": SW5, s. 19 (30 Eylül 1949). **Ertesi gün ... Sovyetler Birliği oldu**: JYMZW, Çongyang vensian çubanşe, Beijing, 1993, 1, s. 17-18. **Çeşitli küçük komünist partilerden**: Kau, Michael Y. M. Ve Leung, John K. (der.), *The Writing of Mao Zedung*, M. E. Sharpe, Armonk, 1986, 1, s. 16 ve 31.

382. **Güneybatı Çin'in büyük bir bölümü ... geçici başkent**: Pepper, CHOC, 13, s. 783-4; Zhang, Shu Guang, *Deterrence and Strategic Culture*, Cornell University Press, It-haca, NY, 1992, s. 70-1. **6 Aralık**: Şi Çe, s. 432. **Dış siyaset öncelikleri**: Mao'nun "bir yana ağırlık verme" siyasetine, ABD'ye karşı tutumuna ve batıyla diplomatik ilişkileri er-teleme kararına ilişkin kapsamlı bir değerlendirme için bk. Chen Jian, *China's Road to the Korean War*, Columbia University Press, New York, 1994, s. 15-23, 33-57 ve 64-78; Ilunt, *Genesis of Communist Chinese Foreign Policy*, s. 171-80; Sheng, s. 158-86; ve Zhang, s. 13-45. Başka dokümanlar için ayrıca bk. Zhang ve Chen (der.), *Chinese Communist Foreign Policy*, s. 85-126. Hayati dönem 1948 Kasım'ının ikinci yarısıydı. O sırada Şen-yang'ın ele geçirilmesi Mao'yu ilk kez ABD'li diplomatlarla pratikte ilişki kurmak zorun-da bıraktı. Bu noktada Mao Batı'yı kışkırtmaktan kaçınma tutumundan vazgeçerek Yeni Çin'in egemenlik haklarını kararlı bir tutumla savunmaya başladı. **Anastas Mikoyan**: Şi Çe, s. 379. **O yaz yaptığı bir konuşmada**: Saich, s. 1368-9. Yangtze'nin ötesine güç gön-dermemesini: Bu nokta tartışmalı olmaya devam etmektedir. Başkalarının yanı sıra Mic-hael Sheng de 1945'te yapılan hata yüzünden Stalin'in dört yıl sonra Mao'yu ikinci kez durdurmaya çalışmayacağını öne sürer (s. 169). Ne var ki Çin Partisi tarihçileri Ruslar'ın HKO'nun güney Çin'e doğru ilerlemesine kesinlikle karşı çıktıklarını, bu harekâtın Ame-rikan müdahalesini kışkırtacağını düşündüklerini belirtirler (Salisbury, *New Emperors*, s. 15). 1956'da bizzat Mao Sovyet Büyükelçisi'ne şöyle dedi: "Çan Kay-şek'in güçlerine kar-şı silahlı mücadele en yüksek noktaya ulaştığı ve güçlerimiz zaferin eşiğine geldiği bir sı-rada, Stalin, Çan Kay-şek'le barış yapılmasını istedi, çünkü Çin Devrimi'nin güçlerinden kuşkulanıyordu" (*Cold War International History Project Bulletin [CWIHP]*, sy. 6-7, Kış 1995, s. 165). Mao ve Çu En-lay'ın daha sonraki yorumları için ayrıca bk. Chen Jian, s. 67 ve 245-6, n. 13. Rusya'nın 1949 yazı boyunca ulusal hükümet nezdindeki elçisini muhafaza etmesi Stalin'in Çan Kay-şek'le ilişkisini kesmekte duraksadığına dair bir ka-nıt olarak görülmüş olsa da, doğrudan bu sorunla ilgili değildi. Bu daha çok Mosko-va'nın Çin-Sovyet Dostluk Antlaşması'nı sürdürme arzusunu gösteriyordu. Bu antlaşma uyarınca Çinliler, Dış Moğolistan'ın bağımsızlığını tanıyorlar ve SSCB'ye Mançurya'da özel imtiyazlar veriyorlardı. **Gerçek dostlar ve sahte dostlar**: Şi Çe, s. 385.

383. **Kazananlar daima haklıdır**: a.g.y., s. 414 ve 426; biraz değişik bir versiyon için bk. Chen Jian, s. 72-3. **Mao'nun treni ... bir nevrasteni kriziydi**: Şi Çe, s. 433. **Sov-**

yet lideri ...onun sözünü keserek: Şi Çe, s. 434-5.

383dn. **Kennan**: Zhang, *Deterrence and Strategic Culture*, s. 36; CWIHP, 6-7, s. 148-9 ve 165. **Mao o sırada Sovyet liderine**: Shizhe, s. 435.

383-386. **O akşam saat 18.00'de ... sosyalizm yönünde ilk küçük adımları atabilirdi**: Mao'nun Moskova seyahatine ilişkin ayrıntılı ve farklı değerlendirmeler için bk. Chen Jian, s. 78-85; Gonçarov, Sergey N., Lewis, John W., ve Xue Litai, *Uncertain Partners: Stalin, Mao and the Korean War*, Stanford University Press, 1993, s. 76-129; Şi Çe, s. 433 vd.; Zhang, s. 29-33. Mao'nun kendi değerlendirmeleri ve Mart 1956'da bu konuda Pavel Yudin'e söyledikleri için bk. CWIHP, s. 165-6 ve Mao'nun 16 Aralık 1949'da Stalin'le yaptığı toplantının Rusça tutanakları (a.g.y., s. 5-9).

386. **"Devrimimizin sahte bir devrim olduğunu düşünüyordu"**: "Çengtu Konferansı'nda konuşma", 10 Mart 1958, *Mao Zedong sisan vansıy*, Beijing, 1969, s. 159-72. **Saat 4.40'ta**: Ştiykov'dan Zakharov'a, 26 Haziran 1950, CWIHP içinde, 6-7, s. 38-9. **Kim İl Sung**: Ştiykov'dan Vişinskiy'e, 12 Mayıs 1950, a.g.y., **Stalin, her zamanki kurnazlığını sergileyerek ... yaptığı görüşmelerin bir bölümünü atladi**: Gonçarov, Lewis ve Xue, s. 145-6. **Derin bir hoşnutsuzluk**: a.g.y., s. 146. Mart ayı sonunda Kuzey Kore Büyükelçisi Li Çouyuan'la yaptığı bir görüşmede Mao Amerikan müdahalesinin zayıf bir ihtimal olduğunu söyledi. "ABD [Kore gibi] küçük bir ülke için Üçüncü Dünya savaşı'nı göze alamaz"dı; öte yanda, savaşın patlak vermesi halinde, Kuzey Kore bunun dışında kalamayacağı için savaşa hazırlanmaya başlaması gerekiyordu (CWIHP, 6-7, s. 38-9). **Kuşkulanan Mao ... karar ertelenmeliydi**: Roşçin'den Stalin'e, 13 Mayıs ve Stalin'den Mao'ya, 14 Mayıs 1950, CWIHP, 4, s. 61. **Yüz bin Koreli Mançurya'da**: Chen Jian, s. 106-9; Zhang, Shu Guang, *Mao's Military Romanticism*, University Press of Kansas, 1995, s. 44-5. **Kim ... karar verdi**: Goncharov, Lewis ve Xue, s. 152-4. **Çan Kay-şek için savaş ... Ertesi yıl**: Zhang, *Deterrence and Strategic Culture*, s. 51-73. Mao 1950 yazında Tayvan'ı işgal etmek istedi, fakat hazırlıklar beklenenden uzun sürdü ve haziran ayı başlarında, saldırı 1951 yılının ortalarına ertelendi (Goncharov, Lewis ve Xue, s. 148-9 ve 152). 11 Ağustos'ta ÇKP MK Askeri Komisyonu, Kore'de meydana gelen gelişmelerin bir sonucu olarak, işgali biraz daha, 1952'ye ya da daha sonraya erteleme kararı aldı (Zhang ve Chen, *Chinese Communist Foreign Policy*, s. 155-8; Chen Jian, s. 132). **Kore bütün bunları değiştirdi**: ABD'nin Tayvan siyaseti 1950 baharında ve yaz başlarında sertleşmeye başladı (Chen Jian, s. 116-21). Ancak Çin milliyetçilerini desteklemek için askeri bir eylemin savunulması Amerika için Güney Kore'nin savunulmasından çok daha zor olacaktı.

387-391. **Mao'nun ilk tepkisi ... o gece rahat uyudu**: Çin Merkez arşivlerinden sağ-

lanan belgelerden, Çinlilerin anılarından ve 1999'da açılan Sovyet belgelerinden sağlanan yeni bulgular, 1950 yılının yaz ve sonbaharında Stalin, Mao ve Kim Il Sung arasında yapılan ve sonunda Çin'i Kore'ye nüdahale etmeye yönelten manevraları önemli ölçüde aydınlatmıştır. Özellikle bk. Chen Jian, s. 131-209; Goncharov, Lewis ve Xue, s. 130-99; Hunt, *Genesis of Communist Chinese Foreign Policy*, s. 183-90; Zhang, *Mao's Military Romanticism*, s. 55-94 ve *Deterrence and Strategic Culture*, s. 9100.

389. **Sovyet askeri desteği konusunda bir kriz ... Mao blöf yapmaya karar verdi:** 2 Ekim sabahı Mao, Stalin'e gönderilmek üzere bir telgraf metni hazırlayarak Çin'in nüdahale kararını açıkladı (sözlü kaynaklar; ve Chen ve Zhang, s. 162-3). Aynı günün geç saatlerinde Stalin'in mesajını aldığı anda, hazırladığı taslağı yırttı (metnin el yazısıyla kaleme alınmış hali Çin Merkez Arşivleri'nde bulunmaktadır) ve Pekin'deki Sovyet Elçisi aracılığıyla yeni bir metin gönderdi (Stalin, bir kopyası Rus Devlet Arşivi'nde bulunan bu metni 3 Ekim günü aldı). Çu daha sonra, Stalin'e "iki seçenek" sunduğunu ve ondan "karar vermesini" istediğini doğruladı. Yıllar sora Mao, Çin'in sadece birlik göndermeme tehdidinde bulunduğunu hatırlıyordu (Kim Il Sung'la tartışma, 1970, alıntı, Chen Jian, s. 199). Stalin'in Mao'ya 2 Ekim tarihli telgrafı; Kim'e 8 Ekim'de gönderdiği telgraf; ve Mao'nun Stalin'e 2 Ekim tarihinde gönderdiği telgraf için bk. CWIHP, 6-7, s. 14-17 ve 106-7, n. 30.

391. **Savunma niteliğinde ilk küçük çatışmaların ardından ... bir ateşkes anlaşması imzalamaya razı oldular:** Kore'deki Çin askeri strateji ve taktikleri ile Mao'nun bunların belirlenmesinde oynadığı önemli role ilişkin en iyi ve en kapsamlı değerlendirme için bk. Shu Guang Zhang, *Mao's Military Romanticism*, s. 95-244.

392. **Peng ve diğer Çinli komutanlar:** Bk. Domes, Jurgen, Peng Dehuay: *The Man and the Image*, Hurst, Londra, 1985, s. 65-70. **O sonbaharda ... dedi sevinçle:** SW5, s. 115-20 (12 Eylül 1953). **Mao'nun ... gösterdiği sabırsızlık ... Çinlilerin ağılına geri getirilmesi:** Chen Jian, s. 104; Zhang, *Military Romanticism*, s. 253-4.

393. **Çin'in Sovyetler Birliği'ne yönelik tavrı:** Mao sonraki yıllarda Stalin'in Çinli komünistlere ancak Kore Savaşı'ndan sonra güvenmeye başladığını öne sürdü (CWIHP, 6-7, s. 148-9 ve 156). Öte yanda, Su Siangçian, savaş için silah sağlama görüşmeleri için 1951'de Moskova'da bulunduğu sırada, Rusların Çin'in fazla güçlenmesini istemedikleri için askeri yardımı önledikleri sonucuna vardı (Zhang, *Military Romanticism*, s. 222). Bu iki görüş birbirine ters düşmez. Ayrıca bk. Goncharov, Lewis ve Xue, s. 217-25 ve 348, n. 9. **400.000 kayıp:** Zhang, *Military Romanticism*, s. 247. **Anything:** a.g.y., s. 193-4; Liu

Kieçeng, *Mao Zedong yu Sidalin*, Çonggong çongyang dangsiao çubanşe, Beijing, 1996, s. 645-7. Mao'nun koruması Li Yingçiao'dan alıntı yapan Çuan Yançi, haberin Mao'ya Çi-ang Çing ile Ye Zilong tarafından iletilindiğini söyler. (*Mao Zedong: Man not God*, s. 43 ve 172). Ayrıca bk. Kau ve Leung, 1, s. 147-8.

394. **Anying'in babasıyla ilişkisi:** Çuan Yançi, s. 168-72. **1950 baharında ... yumuşak davranılabilirli:** Kau ve Leung, 1, s. 97-103 (6 Haziran 1950). Mao'nun 1950'nin ortalarında karşıdevrimcilere sert davranılmamasına ilişkin ısrarı biraz farklı biçimde sunulmuştur. "Tek bir gizli ajanı idam [etmemeliyiz] ve onların çoğunluğunu tutuklamamalı[yız]" ifadesini genellikle sanıldığı gibi 27 Eylül 1950'de değil, aslında yedi yıl kadar önce dile getirmişti. Gene de kampanyanın sınırlı tutulmasını istiyordu. **O yıl 3.000 su-bay:** Teiwes, Frederick C., "Establishment and Consolidation of the New Regime", CHOC, 14, s. 84. **Kore Savaşı bu durumu değiştirdi:** Chen Jian, s. 139-40 ve 193-4; ve Teiwes, Frederick C., *Elite Discipline in China: Coercive and Persuasive Approaches to Rectification, 1950-1953*, Australian National University, Canberra, s. 54. **Amerikan karşıtı gösteriler:** Chen, Theodore, H. E., *Thought Reform of the Chinese Intellectuals*, Hong Kong University Press, 1960, s. 24-7. **Devasa bir tahta perde:** Lum, Peter, Peking, Robert Hale, 1958, s. 60. **Halk cepheindeki askerlere ... teşvik ediliyordu:** Zhang, *Military Romanticism*, s. 201-2.

395. **Çin'de yaşayan bir İtalyan ... toplumsal denetimin daha da sıkılaştırılmasını:** Lum, s. 33-9, 67-74 ve 83-92. Mikroplarla saldırıda bulunduğu: Zhang, *Military Romanticism*, s. 181-16; Lum, s. 177-84. **Karşıdevrimcileri ezme kampanyası:** Chen Jian, s. 194. Ayrıca bk. Teiwes, *Elite Discipline*, s. 55 ve CHOC, 14, s. 88-92. **Hareketin ince ayarını bizzat Mao:** Kao ve Leung, 1, s. 162-3 (17 Ocak); SW5, s. 54-6 (30 Mart, 8 Mayıs, 15 Haziran 1951). **Toprak reformu şiddetli biçimde sola kayd:** Teiwes, CHOC, 14, s. 83-8.

396. **Toplumumuzu ... bütün pislik ve zehirden temizleme:** SW5, s. 72 (1 Ocak 1952). **Mao ... üç kampanyaya başlattı:** "Üç Kötülük" ve "Beş Kötülük" için bk. a.g.y., s. 88-92; Teiwes, *Elite Discipline*, s. 17-48 ve 115-48; ve Chen, *Thought Reform*, s. 51-3. **Mao 1952 yazında:** SW5, s. 77 (6 Haziran 1952).

397. **Entelektüellere farklı davranıldı:** Chen, *Thought Reform*, s. 54-71. **Kore çatışması Çinli komünistlere büyük bir fırsat sağladı:** Chen Jian, s. 215 ve 220-23. **İki milyon ölünün ardından:** Bu ılımlı bir sayıdır. Korede yaklaşık 150.000 kişi öldü; 710.000 karşıdevrimci Mayıs 1951'de idam edildi (1953'e kadar devam eden bir kampanyada);

en az bir milyon toprak ağası aile fertleriyle birlikte öldü; ve “birkaç yüz bin” yurttaş “Kötülük” kampanyaları sırasında yok edildi. **Başkente giden öğrenciler gibi:** Bo Yibo, *Ruogan çongda kuece yu şikiande huygu*, Çonggong çongyang dangsiao çubanşe, Beijing, 1993, 1, s. 155.

BÖLÜM ON ÜÇ: BÜYÜCÜNÜN ÇIRAĞI

399. **Ekonomi Mao'nun güçlü yanı değildi:** Aralık 1956'da bir işadamına “Ekonomi alanına yabancıyım,” dedi (Kau ve Leung, *Writings of Mao*, 2, s. 200). **Amacının ... açıkça söylediyse:** Thompson, *Mao Zedong: Report from Xunwu*, s. 64. **İki önemli yenilik:** Saich, *Rise to Power*, s. 976-7. **HKO ... Tibet'i işgal ettiğinde:** SW5, s. 73-6 (6 Nisan 1952). **Beş yıllık kredi sağladı:** Chen Jian, *China's Road to Korean War*, s. 77 ve 84; Goncharov, Lewis ve Xue, *Stalin, Mao and Korean War*, s. 95.

400. **Mao ... kaygılarını halkla paylaştı:** Saich, s. 1374 (30 Haziran 1949); SW4, s. 423. **Beş Yıllık Plan:** Teiwes, CHOC, 14, s. 92 ve 96-7. **Dogmatizm:** 10 Mart 1958'de Çengdu Konferansı'nda konuşma, Schram, Stuart R., *Mao Tse-tung Unrehearsed*, Penguin, Harmondsworth, 1974, s. 98. **Sovyetler Birliği'nden öğrenme dalgasını:** Kau ve Leung, 1, s. 318 (7 Şubat 1953). **Gönüllülüğü esas alan aşamalı bir yaklaşım:** Friedman, Edward, Pickowicz, Paul G. ve Selden, Mark, *Chinese Village; Socialist State*, Yale University Press, New Haven, 1991, s. 112-84; Teiwes, CHOC, 14, s. 110-11. Mao'nun tarımda Çin'in Sovyet önderliğini izlemeyeğine ilişkin daha sonraki görüşleri için bk. Schram, *Unrehearsed*, s. 98. **“Genel sosyalizme geçiş çizgisi”:** SW5, s. 93-4 (15 Haziran) ve 102 (Ağustos 1953). **On beş yıl ya da daha uzun:** a.g.y., s. 93, 101 (9 Temmuz) ve 110 (12 Ağustos 1953). **On sekiz yıl:** Teiwes, Frederick C., ve Sun, Warren (der.), *The Politics of Agricultural Cooperativization in China*, M. E. Sharpe, Armonk, 1993, s. 49. **Daha 1951'de ... sosyalist yol sorunu açıklığa kavuşturulmalıydı:** a.g.y., s. 28-32 ve 53-4; Teiwes, Frederick C., *Politics at Mao's Court: Gao Gang and Party Factionalism in the early 1950*, M. E. Sharpe, Armonk, 1990, s. 42-3, 62-71 ve 187-212; Teiwes, CHOC, 14, s. 99-101. Mao'nun Bo'ya yönelttiği eleştiriler için bk. SW5, s. 103-11 (12 Ağustos 1953).

401-403. **Bo ile Gao arasındaki anlaşmazlık ... sadece fazla ileri gitmişti:** Gao Gang olayına ilişkin kesin bir değerlendirme için bk. Frederick Teiwes, *Politics at Mao's Court*. Burada Mao'nun Liu ile Çu'yu değiştirmek niyetinde olmadığı sonucuna varılır, ancak Başkan'ın Gao'nun özlemlerini ne kadar teşvik etmiş olabileceği sorusu açık bırakılır. Dönemin tarihine ilişkin güvenilir sözlü kaynaklar, Mao'nun Gao'yu yönlendirdiğini ve

Gao'nun intiharının bu ihaneti protesto etme amacı taşıdığını söylemektedirler.

402. **Mayıs 1953'te ... aksi halde geçersiz olur:** SW5, s. 92 (19 Mayıs 1953). Liu Şa-çi üstü kapalı biçimde eleştirildi, çünkü o sırada Sekreterliğin günlük yönetiminden sorumluydu.

403. **"Kötü rüzgâr":** a.g.y., s. 162 (21 Mart 1955).

403dn. **1980'lerin ortasında:** Sözlü kaynaklar.

404. **Düşlerinin gerçekleşmesi için kullandığı araçlara:** Quan Yanchi, *Mao Zedong: Man not God*, s. 152-5. **Açık bir mutabakata varılmadan ... Başkan'a yanıldığını söyledi:** Bu kısımda Teiwes ve Sun, özellikle s. 82-154; ve Teiwes, CHOC, 14 s. 110-19'da verilen belgeler temel alınmıştır.

405. **Köylüler özgürlük istiyorlar:** Teiwes ve Sun, s. 42 (9 Mayıs 1955). **Deng, birlikte çalıştığı kişilere:** a.g.y., s. 107 (11 Temmuz 1955). **Beynini topa tutmak gerekir:** a.g.y., s. 136 (11 Temmuz 1955). Yeni sosyalist kitle hareketinde ... doğru siyaset olarak görüyorlar: SW5, s. 184 [yeniden çevrildi] (31 Temmuz 1955). **Hedefler hızla yükseltildi ... Çan Kay-şek'e karşı kazanılan zaferden beri:** Teiwes ve Sun, s. 47-8 ve 107-18. **1955'in ilk yarısında ... güvence altına alınmış olacaktır:** SW5, s. 249-50 (Aralık 1955).

406. **Sadece % 3:** Teiwes, CHOC, 14, s. 113. **Burjuvazinin artık tecrit edilmiş olduğunu ... geçmişe havale etmektir:** SW5, s. 214 (11 Ekim 1955). **"Kediye kırmızı biber yedirme":** Roderick MacFarquhar, Karl Eskelund'un *The Red Mandarins*'inde (Alvin Redman, Londra, 1959, s. 150-1) anlatılan bu fıkrayı gün ışığına çıkardığı için övgüyü hak eder. Bk. MacFarquhar, *Origins of the Cultural Revolution*, c. 1, Oxford University Press, 1974, s. 327, n. 51.

407. **Mao ... özel sektördeki muhataplarına:** Loh, Robert ve Evans, Humphrey, *Escape from Red China*, Michael Joseph, Londra, 1963, s. 136; Teiwes, CHOC, 14, s. 120. **Gene de uygulamanın hızı:** MacFarquhar, 1, s. 22-5, *History of the CCP, Chronology*, s. 254. **Sağcı muhafazakârlık:** MacFarquhar, 1, s. 27; SW5, s. 240 (27 Aralık 1955). **Dünyanın bir numaralı ülkesi:** Kau ve Leung, 2, s. 13 (20 Ocak 1956). **Bir ilk adım olarak:** MacFarquhar, 1, s. 27-9. **Daha çok, daha hızlı, daha iyi:** Teiwes ve Sun, s. 49. **Daha çok, daha hızlı, daha iyi ve daha iktisadi:** MacFarquhar, 1, s. 30-1. **Zıplamacı sosyalizm:** Doktora tezi, Michael Schoenhals (University of Stockholm, 1987). **25 Şubat 1956:** Short, Philip, *The Dragon and the Bear*, Hodder & Stoughton, Londra, 1982, s.

265-76. Gizli Konuşma'nın metni ABD Dışişleri Bakanlığı tarafından 4 Haziran 1956'da yayımlandı.

408. *Bir hafta sonra, Deng Siaoqing*: MacFarquhar, 1, s. 43. *Bu türden eleştiriler, dedi*: Yugoslav Komünist Heyeti'yle görüşme, Eylül 1956, CWIHP, 6-7, s. 151. *Sovyet büyükelçisiyle görüşürken*: Pavel Yudin'le konuşma, 31 Mart 1956, a.g.y. içinde, s. 164-7. *Tarihsel Deneyimi Üzerine*: Bowie, Robert ve Fairbank, J. K. (der.), *Communist China 1955-1959: Policy Documents with Analysis*, Harvard University Press, 1962, s. 144-51 (5 Nisan 1956).

409. *Mikoyan ile Peng Dehuay*: MacFarquhar, Origins, 2, s. 194. *Kruşçev'un çabaları*: Mao Çin-Sovyet ilişkilerini Eylül 1956'da "az çok kardeşçe, fakat baba oğul ilişkisinin gölgesi tamamen kalkmadı" sözleriyle betimledi (CWIHP, 6-7, s. 151). İki yıl sonra Mao Sovyet Büyükelçisi'ni Moskova'nın pederşahlığı ve Çinlilerin yeteneklerini küçümsemesi konusunda azarladığı zaman gölge her yeri kapladı (a.g.y., s. 155-9). *Komünist bebeği*: Zagoria, Donald, S., *The Sino-Soviet Conflict, 1956-1961*, Princeton University Press, 1962, s. 44. *İsyanların ardından*: CWIHP, 10, s. 152-5; MacFarquhar, Origins, 1, s. 169-71. *Büyük güç şovenizmi*: "More on the Historical Experience of the Dictatorship of the Proletariat", Bowie ve Fairbank, s. 261 ve 270 (29 Aralık 1956). Ayrıca bk. "Zhou Enlai to Mao Zedong", CWIHP, 10, s. 153. *İki "kılıç" olduğunu düşünüyorum*: SW5, s. 341-2 (15 Kasım 1956). Mao "kılıç" analojisini daha önce Sovyet Büyükelçisi Pavel Yudin'le konuşurken de kullanmıştı (CWIHP, 10, s. 154).

410. *Gene Halkın Günlüğü'nde yayımlanan*: Bowie ve Fairbank, s. 257-72 (29 Aralık 1956). *Sıkıntılı olduklarını gördü*: CWIHP, 10, s. 154. *Onda üç kötü, onda yedi iyi*: Kao ve Leung, 2, s. 114 (30 Ağustos 1956). Aynı formül Mao'nun "On Büyük İlişki Üzerine" başlıklı konuşmasında da yer alır (25 Nisan 1956), SW5 içinde (s. 304). Ancak bu ifade özgün baskıda değil, sonraki baskıda görülür. *Mao'ya göre emperyalizm*: Bowie ve Fairbank, s. 257-9 (29 Aralık 1956).

411. *Çelişkiler ... olduğunu doğrulamıştı*: a.g.y., s. 258 (29 Aralık 1956). *Genelge*: MacFarquhar, 1, s. 176. *Çu ... şikâyet ederken*: CWIHP, 10, s. 153-4. *Bütün Sovyet osurukları*: Kau ve Leung, 2, s. 71 (Nisan 1956); ayrıca bk. s. 114 (30 Ağustos 1956). *Kişiselleştirilmiş saldırılar*: Chen, *Thought Reform*, s. 37-50 ve 80-5; Yu Pingbo üzerine ayrıca bk. Kau ve Leung, 1, s. 481-4 (16 Ekim 1954), Hu Şi üzerine s. 506-8 (Aralık 1954). *Gizli tarih*: Kau ve Leung, 1, s. 72 (Mart 1950) ve 496 (Ekim 1954). *Vu Sun*: a.g.y., s. 196-201 (20 Mayıs 1951).

412. **Liang Şuming:** SW5, s. 121-30 (16-18 Eylül 1953). Ayrıca bk. Çu Kingven, *Fengbao şinian*, Şiday piping çubânşe, 1962, s. 434-7. **Hu Feng:** Goldman, Merle, *Literary Dissent*, s. 129-57; Chen, *Thought Reform*, s. 85-90. **Nisan 1956:** Mao'nun, "Yüz Çiçek" sloganını ilk kez nisan ayında yapılan genişletilmiş bir politbüro toplantısında kullandığı bilinmektedir (Kau ve Leung, 2, s. 70). 2 Mayıs günü, Yüksek Devlet Konferansı'nda yaptığı bir konuşmada sloganı tekrarlardı. Slogan, Propaganda Şubesi Başkanı Lu Dingyi tarafından 26 Mayıs'ta daha geniş bir kesime aktarıldı (MacFarquhar, 1, s. 51-6; Bowie ve Fairbank, s. 151-63). **Tam bir sessizlikle karşılanmasında:** MacFarquhar, 1, s. 84. **İnisiyatifi bozan disiplin ... Sert olmak her zaman sonuç vermez:** Kau ve Leung, 2, s. 66-75 (Nisan 1956).

413. **Savaş barış zamanında hazırlanmıyorsa:** a.g.y., s. 255 (27 Ocak 1957). **Kali-fiye insan gücü ... eksikliği:** MacFarquhar, 1, s. 33-5; Chen, *Thought Reform*, s. 104-16; Goldman, s. 158-60. **Parti bürokratları:** Guangming Ribao, 7 Mayıs 1986; MacFarquhar, Cheek ve Wu (der.), *Secret Speeches of Chairman Mao*, s. 43. **En görülür etkisi ... öykülerini sıkıcı biçimde anlatmamalarını:** MacFarquhar, *Origins*, 1, s. 37-8 ve 75-7. **Kişilik kültürü:** a.g.y., s. 47. **Halkın Günlüğü** "önderlerin tarihte büyük bir rol oynadıkları"nı özellikle vurgulayarak, bunu inkâr etmenin "kesinlikle yanlış" olduğunu belirtti (Bowie ve Fairbank, s. 147). Ayrıca bk. CWIPH, 6-7, s. 149. **Tek önemli değişiklik ... Mao'nun postuna oturacağı zamanın:** MacFarquhar, 1, s. 99-109 ve 149-51; Ayrıca bk. Terrill, Mao, s. 272-3. **Yaşını hissetmeye başladığını:** Kau ve Leung, 2, s. 19 (26 Ocak 1956).

413dn. **Uyku haplarını aldıktan sonra:** Sözlü kaynaklar, Pekin, 1997. 1956'da ÇKP gibi merkezileşmiş ve disiplinli bir partide bu kadar önemli bir konuda böylesine üstün-körü bir tarzda karar alınabileceğine inanmak zor olsa da, olay görünüşe bakılırsa tam da bu şekilde cereyan etmişti. Başka yerlerde olduğu gibi, Çin'de de siyasette yaşanan bazı olaylar komplotan çok bu türden karışıklıklarla açıklanır.

414. **Çin bu konuda bir istisna değildi:** Bk. a.g.y., s. 203 ve 233 (8 Aralık 1956 ve 18 Ocak 1957). **Verdiği kısmi yanıtı göre ... çelişkilerle doludur:** a.g.y., s. 158-95 (15 Kasım 1956). Mao'nun hayatının son yıllarında yaptığı konuşmaların çoğu gibi, bu da söylev niteliğinde, daldan dala atlayan bir metindi, bu yüzden sadece iki Kızıl Muhafız versiyonu (farklı ama örtüşen) vardı. **Eğer bir sivilce çıkmışsa:** Kau ve Leung, 2, s. 205, 8 Aralık 1956.

415. **Bazı genç yazarlar:** MacFarquhar, 1, s. 178-9; Goldman, s. 165-82; Teiwes, *Politics and Purges*, s. 232-4. **Kendi şiirlerinden oluşan bir seçki:** Kau ve Leung, 2, s. 223-

4 (12 Ocak 1957). **Eleştirmenlerin yanlış yaptıklarını söyledi:** a.g.y., s. 243 (18 Ocak 1957); ayrıca bk. MacFarquhar, Cheek ve Wu, s. 168-9. **Marksizm'e düşman yazılar ... burjuva düşüncesi:** Kau ve Leung, 2, s. 279 (Çan Kay-şek); s. 255 ve 280-1 (Cankao Si-aosi) [27 Ocak 1957]. Çan'ın yazdıklarını yeniden inceledikten sonra, bunların ancak bazı bölümlerinin yayımlanabileceğini söyledi (a.g.y., s. 356, 1 Mart 1957). **Bırakın osursunlar:** a.g.y., s. 260-1 ve 290 (27 Ocak 1957). **Karantina:** a.g.y., s. 256 (27 Ocak). **Sahici olan sahte olanın karşısına konulur:** a.g.y., s. 2253 (27 Ocak).

416. **Korkmamız biraz tuhaf olmaz mı:** a.g.y., s. 258-9 ve 289 (27 Ocak). **Birkaç hafta sonra:** MacFarquhar, Cheek ve Wu, s. 121 (% 50-60) [16 Şubat] ve s. 241 (%90) [8 Mart 1957]. **Normal:** Kau ve Leung, 2, s. 303 (16 Şubat 1957). **Yenan'a geri döneriz:** a.g.y., s. 258 (27 Ocak 1957).

417. **Lenin'in sözlerini tekrarladı:** a.g.y., s. 253 ve 292 (27 Ocak). Ayrıca bk. Mao'nun 27 Şubat konuşmasının gözden geçirilmiş versiyonu (a.g.y., s. 317). **12 milyon proleter ... küçük burjuvazi:** Bu mesaj Mao'nun 16 Şubat'ta yaptığı iki konuşmada (MacFarquhar, Cheek ve Wu, s. 117; Kau ve Leung, 2, s. 302-5) biraz tutarsız biçimde dile getirildi. Ayrıca bk. s. 260: "Demokrat kişilerin bize karşı çıkmalarına izin vermeliyiz. Bırakalım devam etsinler ve eleştirsinler" (27 Ocak 1957); ve SW5, s. 313-14 (30 Ağustos 1956). **Yaklaşık iki bin kişiden:** MacFarquhar, Origins, 1, s. 184. **Mao ... övgüyle söz etmeye başladı ... Guomindang yöntemleri:** MacFarquhar, Cheek ve Wu, s. 113-89 (27 Şubat 1957).

418. **Öyle heyecanlandı ki:** MacFarquhar, Roderick, *The Hunfred Flowers Campaign and the Chinese Intellectuals*, Praeger, New York, 1960, s. 19. **Şaşkına dönmüştüm:** Loh ve Evans, s. 222. **Fey Siaotong:** MacFarquhar, *Hundred Flowers*, s. 24-5. **Kian Bozan:** a.g.y., s. 27-8. **Enteleküeller... daha ihtiyatlı davranırlardı ... tecrit olmalarına izin vermekten:** MacFarquhar, Cheek ve Wu, s. 156 (büyük ilerleme) [27 Şubat]; Kau ve Leung, 2, s. 229-30 (güvenilmez biçimde) [18 Ocak]; MacFarquhar, Cheek ve Wu, s. 144 (ülkelerini severek) [27 Şubat]; s. 257 (tuhaf değil) [27 Ocak]; Mac Farquhar, Cheek ve Wu, s. 173 (zehirli otların büyümesine izin vermek) [27 Şubat]; Kau ve Leung, 2, s. 234 (gübre) [18 Ocak]; MacFarquhar, Cheek ve Wu, s. 175-6 (karışıklıklar) [27 Şubat]; Kau ve Leung, 2, s. 233 (açığa çıkar ve tecrit et) [18 Ocak]. **Zıtların birliği:** a.g.y., s. 256 (27 Ocak 1957).

419. **Halkın karşısında tek başımayım:** Malraux, André, *Anti-mémoires*, Paris, 1968. **Çalışma arkadaşları ... onu destekledikleri sürece:** Roderick MacFarquhar, *Yüz Çiçek*

kampanyası sırasında önderlik içindeki farklılıkları uzun uzadıya tartışmış (*Origins*, 1, bl. 13-16), daha sonra pek çok yazar onun yazdıklarını tekrarlamıştır. Daha yakın zamanda ulaşılan bilgiler MacFarquhar'ın verdiği sonuçları kuşkulu hale getirir: 1957'de üst düzey önderler arasında bazı farklılıklar vardı, ancak Mao çalışma arkadaşlarından gelen önemli bir baskı altında değildi. "Yüz Çiçek" konusunda Liu ve Peng Çen'in, Deng ve Çu'dan daha az coşkulu olmaları muhtemel olsa da (ben de böyle olduğuna inanıyorum), bu nokta kanıtlanmış değildir. Çin bildirilerinin Kremlinolojik analizinden sağlanan bulguların (1974'te Mac Farquhar'ın kitabı yayımlandığında elde bulunan tek kaynak bunlardı) hatalı olduğu kanıtlanmış, bu da izlenen yöntemin isabetine ilişkin bir uyarı olmuştur. **Gezgin bir lobici:** MacFarquhar, Cheek ve Wu, s. 321 (19 Mart). **Zamanının yarısını ... bir süre için azarlanmasına izin verilmelidir:** a.g.y., s. 359 (sakin ve acele etmeden) [20 Mart]; s. 300 ve 329-30 ("geçmişte ... başka kiminle tartışabilirler?") [18 ve 19 Mart]; s. 292-4 (kendi başına düşünmesini) [17 Mart]; s. 305 (hayatiyet) [18 Mart]; s. 303 (alaycı) [18 Mart], Kau ve Leung, 2, s. 517 (azarlanma) [Nisan başı]. **Mao o zamana kadar komünist olmayan birinin ... nerede sorumlu şef olduğu fark etmez:** Macfarquhar, Cheek ve Wu, s. 366-7 (30 Nisan). Ayrıca bk. 229 (8 Mart) ve Kau ve Leung, 2, s. 522 (Nisan başı).

420. **Söyleme ihtiyacı duydu:** MacFarquhar, Cheek ve Wu, s. 351-62 (20 Mart). **En-telektüellerin korkusu:** a.g.y., s. 201 ve 210 (6 Mart); Kau ve Leung, 2, s. 517 (Nisan başı). **Ayak diremekten vazgeçti:** MacFarquhar, Cheek ve Wu, s. 210, 240, 336 ve 357 (6, 8, 19 ve 20 Mart). **Halkın Günlüğü bile:** a.g.y., s. 50-2; Kau ve Leung, 2, s. 515; ve Vang Ruoşi'yle mülakat, Pekin, Haziran 1997. **Politbüro toplandı:** Liu Şaoçi nianpu, 2, s. 398; JYMZW, 6, s. 423-3. **Pratikte ... söyledi:** MacFarquhar, Cheek ve Wu, s. 366 (30 Nisan). **Bir Mayıs bayramı:** Wu Ningkun, *A Single Tear*, Hodder & Stoughton, Londra, 1993, s. 50-51. **Deneyin ve görün bakalım:** Kau ve Leung, 2, s. 519 (Nisan başı). **Komünist olmayanların katılımı:** JYMZW, 6, s. 417-18 (27 Nisan).

421. **Vu Ningkun:** Wu, s. 54. **Kadın kadro:** Liang ve Shapiro, *Son of the Revolution*, s. 8-9. **Bir tüccarlar derneğinin önde giden kişilerinden biri:** O, benim kayınpederim Gu Çen idi. **Başlıca eleştiri konusu ... bir şey söylerken başka bir şey düşünür:** MacFarquhar, *Hundred Flowers*, s. 44-109, özellikle s. 51-3 (Çu Anping); 87-9 (iktisat okutmanı); 65 (köpek boku) ve 68 (cesaret edemiyordu).

422. **4 Mayıs:** JYMZW, 6, s. 455-6. **15 Mayıs:** a.g.y., s. 469-76; ayrıca bk. SW5, s. 440-6.

423. **Pusu kurmak değil:** Kau ve Leung, 2, s. 524. **Hareket daha sonra ... yayıldı:** MacFarquhar, *Hundred Flowers*, s. 130-73. **Her söz ve iş:** SW5, s. 447 (25 Mayıs). **“Keyfi ve pervasız”:** MacFarquhar, *Hundred Flowers*, s. 108-9. **“Kötü niyetli bir zulüm dönemi”:** a.g.y., s. 94-5. Vuhan’da ... Şandong: a.g.y., s. 145-61.

424. **Bazı insanlar:** Kau ve Leung, 2, s. 566-7. **Merkez Komitesi talimatı:** a.g.y., s. 562-4. **Altı ölçüt:** SW5, s. 412. **1 Temmuz:** Kau ve Leung, 2, s. 592-6. **Gericilerin sözcüsü:** a.g.y., s. 596. **Halkın ayırt etme yeteneğine:** MacFarquhar, Cheek ve Wu, s. 203 ve 247 (6 ve 8 Mart). **Basit bir yanıt yoktur:** Mao’nun bunu izleyen altı ay boyunca verdiği demeçler çelişkilerle doluydu. Örnek vermek gerekirse, 1 Temmuz tarihli bir başyazıda Sağcılar “Komünist Partisi’ni devirip onun yerine geçmeye” çalışmakla suçladı, ancak “yumuşak davranabilir ve cezaya başvurmayaabiliriz,” dedi. “Kendi görüşlerini muhafaza etmelerine izin vermeliyiz. Konuşma özgürlükleri de tanınacaktır” (Kau ve Leung, 2, s. 593 ve 595). Birkaç gün sonra, Sağcılarla “uzlaşmaz, ölüm kalım niteliğinde çelişkiler” den söz etti, ama hemen ardından, “bazıları”nın, belki de çoğunun reformdan geçirilebileceğini belirtti (s. 654 ve 659). Ekim ayında hâlâ kararsızdı. “Sıkıcı sorunlar var,” dedi. “Devrim işi zahmetlidir” (s. 742).

425. **Dil sürçmesi:** MacFarquhar, Cheek ve Wu, s. 204 (6 Mart). Mao şöyle diyordu: “Şimdi bu bir ideolojik mücadeledir, farklıdır ... Düşmanı abartmamalı ve kendimizi azımsamamalıyız.” **Saç ve deri:** Kau ve Leung, 2, s. 510 (30 Nisan), 524 (Nisan) ve 631 (9 Temmuz). **Parti ile halk arasındaki kopukluğu aşma ... tersine dönmüştü:** Mao’nun Temmuz’daki “Bunları beklemiştik” iddiası uydurmaydı (a.g.y., s. 602). **Biraz duraksadığı:** Bunun en açık göstergesi Mao’nun 1 Temmuz tarihli yazısında ortaya çıktı. Bu yazıda proletarya ile burjuvazi arasında yeni bir mücadele raundunun “halkın iradesinden bağımsız” biçimde gerçekleştiğini söyledi. “Yani, bu kaçınılmaz idi. Halk bundan kaçınmak isteseydi de, sonuç değişmezdi. O halde yapılacak teş şey bu durumu kabullenmek ve zaferi kazanmaktı” (a.g.y., s. 594-5). Ayrıca bk. aynı ay içinde, daha sonra “çiçek açma ve mücadele”nin tamamen terk edilmemesi gerektiğine dair ısrarlı sözleri (s. 640). **Huzursuzluk riski karşısında:** MacFarquhar, *Hundred Flowers*, s. 167-70 (6 ve 7 Haziran). **“Sahte görüntülerle şaşırdığı”nı:** Kau ve Leung, 2, s. 639 (17 Temmuz). **Yaz ve sonbahar aylarında yaptığı konuşmalarda ... ileri görüşlü olmamız gerekiyor:** Kau ve Leung, 2, s. 654-5 ve 662 (Temmuz). **“Sert olmamak”:** Ekim’de Mao daha önceki kampanyalarla kıyaslama yaparak şöyle dedi: “Geçmişte toprak ağalarına ve karşı devrimcilere yaptığımız tarzda onlarla başa çıkamayız” (a.g.y., s. 732). **“Sağcılar” kurşuna dizilmediler ... ilk seçilenler:** Teiwes, *Politics and Purges*, s. 300-20.

426. **Vu Ningkun:** Wu, s. 72-173. **Kadın polis kadrosu:** Liang ve Shapiro, s. 9-15. **Bu insanlar sadece konuşmadılar:** Kau ve Leung, 2, s. 596 (1 Temmuz). Hedef: a.g.y., s. 655 (Temmuz).

427. **Çongnanhay:** Li Zhisui, *Private Life*, s. 76-80. O sıralarda henüz Mao'nun hekim olmaya Dr. Li Şubat 1950'de Moskova'dan dönünce Çongnanhay'a taşındığını söyler (s. 52). Güvenilir sözlü kaynaklar taşınmanın Kasım 1949'da olduğunu söylerler. **İpek böceği kozası ... kendisine itiraz edilecekti:** a.g.y., s. 60; Quan Yanchi, s. 84-9.

428. **Ançing:** Li Çisuy, s. 56-8. **Yatalaktı:** a.g.y., s. 140-5, 187-8 ve 190; Witke, *Comrade Chiang Ch'ing*, s. 254-62. **Ayrı hayatlar:** Li Çisuy, s. 85. **Li Yinçiao:** Quan Yanchi, s. 107 ve 134-41. **He Zichen:** Ye Yonglie, *Çiang Çing çuan*, s. 239-42. **"Ölümsüzler":** Mao, *Nineteen poems*, s. 30 [yeniden çevrildi]. Ayrıca bk. Terrill, *Mao*, s. 276-7.

429. **Erkek ile kadının birleşmesi:** Van Gulik, Robert, *Erotic Colour Prints of the Ming Period*, özel yayın, Tokyo, 1951 [Tayvan Baskısı], s. 39.

429dn: **"Ölümsüzler" in yazılmasından birkaç hafta sonra:** Peking Review, 14 Ekim 1977.

429-430. **Yaşadığı yalnızlık ile ... iyi komünist kocalarla:** Sözlü kaynaklar; ayrıca bk. Li Çisuy, s. 355-64 ve Salisbury, *New Emperors*, s. 134, 217-19, 221. 1950'lerde ve 60'larda Mao'yla birlikte çalışanların bazıları, bu arada Vang Dongsing ve Lin Ke de, Dr. Li'nin değerlendirmelerine güvenilmemesi gerektiğini açıkladılar. Bu değerlendirmeler abartılı ve bazen de yanlış. Ne var ki, küçük ayrıntılar bir yana, Li'nin anlattıkları, Başkan'ın birlikte olduğu, isimleri açıklanmayan kadınlar tarafından doğrulanmıştır. Anlatılanların esas olarak doğru olduğu kuşku götürmez.

430. **Yaşlanma ve ölüm takıntısı:** Li Çisuy, s. 363. **Li Yinçiao:** Quan Yanchi, s. 137. **Onun ailesi gibi olmuşlardı:** a.g.y., s. 12. **Dostluk kurması mümkün değildi:** a.g.y., s. 153-5. **İnsan ile "Tanrı" arasındaki ilişki:** a.g.y., s. 88. **Kruşçev bunu onaylamamıştı:** MacFarquhar, *Hundred Flowers*, s. 306.

431. **Rusların zihinlerinin taşlaştığını:** Kau ve Leung, 2, s. 255 ve 262 (27 Ocak 1957). **1956 baharında ... "okumaya değmez":** MacFarquhar, *Origins*, 1, s. 59-61, 86-91 ve 126-9. **O sırada:** Kau ve Leung, 2, s. 159 ve 179-80 (15 Kasım 1956). **Tarımsal fazla:** MacFarquhar, 1, s. 293-4; ve 2, s. 2-4. **Bu işi yürütecek olan entelektüellerin:** Kau ve Leung, 2, s. 660 (Temmuz) ve 702 (9 Ekim 1957). Mao 1957'den itibaren proleter en-

telektüel ordularına ihtiyaç olduğunu vurguladıysa da, burjuvazinin becerilerinden yararlanma imkânını tamamen terk etmedi ve bu fikir 1950'lerin sonunda aralıklarla tekrar yüzeye çıktı (MacFarquhar, *Origins*, 2, s. 40 ve 179-80). **Sovyet mali yardımı:** MacFarquhar, 2, s. 19. **"Temelde tamamlanmıştır":** MacFarquhar, Cheek ve Wu, s. 280, 285, 288, 301, 308, 352 ve özellikle 371. Liu Şaoçi daha sonra Sekizinci Kongre'ye raporunda bu nosyonu imâl etmekle suçlanacak (MacFarquhar, *Origins*, 1, s. 119-21 ve 160-4). Ne var ki Mao Liu'nun raporuna ya da Kongre kararına o sırada itiraz etmedi. 15 Kasım 1956'da Sekizinci Kongre'nin İkinci Plenumu'nda şöyle dedi: "Bugünkü Çin'de, sınıf çelişkisi esas olarak çözülmüştür ve başlıca iç çelişki ileri bir toplumsal sistem ile geri üretim güçleri arasındaki çelişkidir" (Kau ve Leung, 2, s. 184). Bu sözler özellikle Liu'nun hazırladığı karar metninin suçlanan bölümüne denk düşer. Mao başından itibaren "temel" olanın "bütünü" kapsamadığını vurguladı (a.g.y., s. 197, 4 Aralık 1956), ancak bu nokta Liu'nun raporunda da yer alıyordu. Raporda sınıf mücadelesinin sosyalist dönüşüm tamamlanana kadar devam edeceği belirtiliyordu (bk. Bowie ve Fairbank'taki metin, s. 188). Ancak 1957 baharından sonra, Mao proletarya ile burjuvazi arasındaki mücadeleye ilişkin fikirlerini değiştirmeye başladığında, Sekizinci Kongre'de benimsenen tutum sorgulandı. **Büyük ölçekli çatışmalara yol açan:** SW5, s. 395 (19 Haziran). Yeni çizgi için bir ara formülün oluşturulması için bk. Kau ve Leung, 2, s. 566-7 (8 Haziran) ve s. 578 (11 Haziran 1957). **Temelde kusurlu:** Kau ve Leung, 2, s. 809-12 (tarihsiz, ama muhtemelen Eylül 1957'de). **Plenum:** a.g.y., s. 696-713. Mao'nun gelecekteki bolluğa ilişkin görüşü, "birkaç fen toprak" sayesinde köylünün karnını doyurabileceği bir gelecek tasarlamasına yol açtı (s. 700) [bir fen kabaca 6 km. karedir].

432. **Bir Rus uzman:** Klochko, Mikhail A., *Soviet Scientist in Red China*, International Publishers, Montreal, 1964, s. 68. **Serçeler:** MacFarquhar, *Origins*, 2, s. 23. **Serçe katliamının:** "Serçe katliamı" ifadesi bana değil, Roderick MacFarquhar'a aittir. Bu ifadeyi ödünç aldığım için mazur görüleceğimi umuyorum. **4 Ekim:** a.g.y., s. 10; Kau ve Leung, 2, s. 720 (9 Ekim 1957). **Aritmetik meselesi değil:** MacFarquhar, 2, s. 16. **Siyasetin ... birinci planda:** Kau ve Leung, 2, s. 16. **ABD'yi geçme süresini ise:** MacFarquhar, 2, s. 16. **Ya Doğu Rüzgârı:** a.g.y., s. 783 ve 786.

433. **İngiltere'yi geçmeyi vaat eden Mao:** Kau ve Leung, s. 787 (18 Kasım 1957). **Mao, Çin'i ... hedefine bağladı:** MacFarquhar, 2, s. 17-19. **Hangçou'da:** MacFarquhar, Cheek ve Wu, s. 377-91 (3-4 Haziran 1958). **On gün sonra:** *Miscellany of Mao Zedong Thought*, 1, s. 80-84 (13 Ocak 1958).

434. **Çu Enlay:** Bo Yibo, *Ruogan çongfa kuece yu şikiande huygu*, 2, s. 639. **Çengdu'da:**

MacFarquhar, 2, s. 36-41. **Bir ay sonra:** Miscellany, 1, s. 89 (6 Nisan 1958). **Ülke çapında sulama hareketi:** MacFarquhar, 2, s. 34. Belirlenen ilk hedef on iki ay içinde 2 832 799 hektarın sulanmasıydı. **Maskeyi indirmek ... deli değiliz:** Miscellany, 1, s. 95-6 (8 Mayıs 1958). **Devrimci romantizm:** MacFarquhar, 2, s. 43. **Mayıs ayında ... 350 milyon:** a.g.y., s. 33, 82, 85 ve 90; Miscellany, 1, s. 123 (18 Mayıs 1958). Atılım'dan önce, Mao Çin'in ABD'nin üretim düzeyine ulaşmasının elli yıl alacağını öngörmüştü.

435. **Aslında Çin'in öne geçebileceğine:** Miscellany, 1, s. 105 (17 Mayıs 1958). **Büyük bir nüfusa sahip olmamıza rağmen:** a.g.y., s. 115 (23 Mayıs 1958). Ayrıca bk. MacFarquhar, Cheek ve Wu, s. 409 (19 Ağustos 1958). **Fransızlar:** MacFarquhar, Cheek ve Wu, s. 432 (30 Ağustos 1958). **En önemlisi:** MacFarquhar, Origins, 2, s. 84. **Asfalt otayollar:** MacFarquhar, Cheek ve Wu, s. 430 (21 Ağustos 1958). **Mahkong:** Kau ve Leung, 2, s. 740 (13 Ekim 1957).

436. **Deng Siao ping:** MacFarquhar, Origins, 2, s. 85. **Sputnik:** Kau ve Leung, 2, s. 720 (9 Ekim 1957). **Bilimsel analogilerle:** Örn., bk. Miscellany, 1, s. 113 (20 Mayıs 1958). **Mao ... rahatça kabul ediyordu:** a.g.y., s. 96 (8 Mayıs 1958); Kau ve Leung, 2, s. 720 (9 Ekim 1957).

437. **Devlet Başkanlığı'ndan da istifa etmeyi:** JYMZX, 6, s. 457-8; MacFarquhar, 2, s. 173-80. **Mayıs ayında hâlâ yakınıyordu:** Miscellany, 1, s. 120-1 (18 Mayıs 1958). **Sulama hareketi:** MacFarquhar, 2, s. 77. **"Geniş komün":** a.g.y., s. 78-80. **1926'da yazdığı bir makalede:** Schram, Mao's Road, 2, s. 365-8 (18 Mart 1926). **Halk komünleri:** MacFarquhar, 2, s. 81; History of the CCP, Chronology, s. 273. **En iyi örgütlenme biçimi:** History of CCP, Chronology, s. 274.

438. **Komünizm cennettir:** MacFarquhar, 2, s. 103. **Komünist ruh ... ütopyacı sosyalizm:** MacFarquhar, Cheek ve Wu, s. 414 (21 Ağustos 1958). **Mao, izlenecek yolun ... komünizm:** a.g.y., s. 419. Ayrıca bk. MacFarquhar, Origins, 2, s. 104. **Para ... ortadan kaldırılabildi:** Kau ve Leung, 2, s. 812 (Eylül 1957). Ayrıca bk. MacFarquhar, 2, s. 130-1. **Her şeye komün denilecek:** MacFarquhar, Cheek ve Wu, s. 419 (21 Ağustos 1958). **Bu geçiş, pek çok kişi için ... evlenme yardımı:** MacFarquhar, Origins, 2, s. 103-8, 115-16, 119-20, 137-8 ve 148-9.

439. **Nostalji:** Bk. Mao'nun Beydayhe konuşmaları (MacFarquhar, Cheek ve Wu, özellikle s. 434-5). **Parti kadroları ... Pekin yakınlarında:** MacFarquhar, Origins, 2, s. 75-6. **HKO subayları:** a.g.y., s. 67-8. **Milis faaliyeti başlatıldı:** a.g.y., s. 100-2. **Her te-**

pe, her tarla: Rittenberg, *Man Who Stayed Behind*, s. 231. **Albert Belhomme**: Karnow, Stanley, *Mao and China: A Legacy of Turmoil*, Penguin, Harmondsworth, 1990 (3. gözden geçirilmiş bs.), s. 93. **Yunan'da bulunan bir İngiliz**: MacFarquhar, 2, s. 115.

440. **Aynı sahne ... bu faaliyete katılmıştı**: a.g.y., s. 114. **Sonuç, kaçınılmaz biçimde ... verimlilik artışı olacağına hâlâ inanıyordu**: a.g.y., s. 86 ve 119-27. **Vahim bir karar almaya yöneltti**: MacFarquhar, Cheek ve Wu, s. 403 (17 Ağustos 1958).

441. **Merkez Komitesi ... 1962'de**: a.g.y., s. 484-6 (21 Kasım) ve 502-5 (23 Kasım 1958); MacFarquhar, *Origins*, 2, s. 121-2 ve 128-30; *Miscellany*, s. 141, 144-5 ve 147 (19 Aralık 1958). **Geçen yıl boyunca**: MacFarquhar, Cheek ve Wu, s. 449-50 (6 Kasım 1958). **Ruslar**: a.g.y., s. 474-5 (10 Kasım 1958). **Yoksul ve boş**: Kau ve Leung, 2, s. 13 (20 Ocak 1956). **Çin'in 600 milyonluk**: Schram, *Political Thought*, s. 253 (15 Nisan 1958). **Reddemeyeceği bir öneride**: MacFarquhar, 2, s. 7-15.

442. **Biraz spekülasyon yapalım**: Kau ve Leung, 2, s. 788-9 (18 Kasım 1957). **ABD yeryüzünde**: SW5, s. 152 (28 Ocak 1955).

443. **Çinlilere asla güveniniz yok ... aynı şekilde davrandığını söyledi**: CWIHP, 6-7, s. 155-9 (22 Temmuz 1958). **Bulutsuz gökte çakan bir şimşek**: Talbott, Strobe (der.). *Khrushchev Remembers*, Little, Brown, Boston, 1974, s. 290. **Fok balıkları**: a.g.y., s. 259. **Ocak 1958 ... birkaç günle sınırlı tutulacağını**: Bu değerlendirme için bk. Zhang Shu Guang, *Deterrence and Strategic Culture*, s. 235-7 ve 250-65; ve MacFarquhar, 2, s. 92-100.

444. **Çin ... söylemini yumuşattı ... sosyalist dayanışma**: MacFarquhar, 2, s. 132-5; Zagoria, s. 99, 126. **1959 baharı boyunca ... aşırı derecede abartılı**: MacFarquhar, 2, s. 136-80 ve 201. **Bir çocuk gibi**: *Miscellany*, s. 157 (2 Şubat 1959).

445. **Mao ... sona erebileceği uyarısında bulundu**: MacFarquhar, 2, s. 153. **On beş, yirmi yıl**: Bk. *Miscellany*, 1, s. 130-1 ve 138 (Kasım 1958). **Şaoşan**: MacFarquhar, 2, s. 187-92.

445-448. **Ne var ki o yıl ... "onu şu anda hiçbir şey iyileştiremez"**: Luşan konferansına ilişkin aşağıdaki değerlendirme için bk.: Li Ruy, *Luşan huiyi şilu*, Henan renmin şubânşe, 1995; Domes, *Peng Dehuay; The Case of Peng Dehuai*, 1959-1968, Union Research Institute, Hong Kong, 1968; Teiwes, *Politics and Purges*, s. 384-440; MacFarquhar, 2, s. 187-251.

446. *Sadece 200 milyon ton*: MacFarquhar, 2, s. 328-9.

447. *Bazen tek bir kişi*: *Miscellany*, 1, s. 176 (Nisan 1959). Mao bu formülü ilk kez Sekizinci Parti Kongresi'nin İkinci Oturumu'nda, partinin kayıtsız şartsız onu izlenmesini isteyen dalkavuk bir taraftarının (Şanghay Birinci Sekreteri Ke Çingşi) konuşmasını eleştirirken kullandı. "Doğruyu kim dile getiriyorsa onun peşinden gideriz," dedi Mao. "Doğru yaptığı sürece ister bir gübre taşıyıcısı, ister bir çöpçü olsun onu izlememiz gerekir... Doğru neredeyse onu izleriz. Belirli bir bireyi izlemeyiz... Kişi bağımsız düşünme gücüne sahip olmalıdır" (a.g.y., s. 107, 17 Mayıs 1958). *Bazı yoldaşlara göre*: *Case of Peng Dehuai*, s. 12.

448. *Politbüro Daimi Komitesi'nin genişletilmiş toplantısı*: Li Ruy, s. 177. *Kruşçev ... kolaylaştırmıştı*: MacFarquhar, 2, s. 225-8.

449. *Bu imayı temel alan Mao'nun*: a.g.y., s. 222 ve 228-33. *Kelimesi kelimesine tutulan tutanaklar*: Li Ruy, s. 192-207.

450. *Kendisini iyice alçattı*: *Case of Peng Dehuai*, s. 31-8. MK: a.g.y., s. 39-44.

451. *Bu tutum Mao'nun*: a.g.y., s. 30. *Luşan'daki toplantı sırasında Çang Ventian*: *Chinese Law and Government*, c. 29, no.4, s. 58.

452. *Peng Dehuay söz konusu olduğunda*: Li Ruy, s. 73 ve 181. *Luşan'daki mücadele*: *Chinese Law and Government*, c. 29, no.4, s. 58.

453. *"Sağ oportünizm"e karşı kampanya ... birbiriyle konuşmaya cesaret edemiyorlardı*: Teiwes, *Politics and Purges*, s. 428-36. *Altı milyon insan*: MacFarquhar, *Origins*, 3, s. 61. *Bol keseden üretim rakamları*: a.g.y., 2, s. 298. *Güneydeki sellerle... 170 milyon*: a.g.y., 2, s. 328-9. *Kış aylarının çoğunda*: 1955 yılında Guangsi'de eyalet Birinci Sekreteri açlığın yayılmasını önleyemediği için azledildi. 1958 kışlığı sırasında Anhuy'da sadece bir ilçede 500 kişi açlıktan öldü. (a.g.y., 3, s. 210).

454. *Sovyetler Birliği'yle ilişkiler ... yabancı bir güç*: a.g.y., 2, s. 255-92.

455. *Temmuz'da 1960 hasadının*: a.g.y., 2, s. 322-5 ve 329. Büyük Atılım'ı izleyen kıtlık dehşetine ilişkin ayrıntılı bir değerlendirme için bk. Becker, Jasper, *Hungry Ghosts*, John Murray, Londra, 1996. *1959'da ve 1960'da*: MacFarquhar, *Origins*, 3, s. 1-8.

BÖLÜM ON DÖRT: ÖLÜMSÜZLÜK HAYALLERİ

457. *Ayarlama, güçlendirme*: MacFarquhar, *Origins of the Cultural Revolution*, 3, s. 11. *Silahlı isyanlar*: Teiwes, *Politics and Purges*, s. 443 ve 678, n. 4. *Henan'da ... hükümet otoritesi kalmamıştı*: a.g.y., s. 455-7; MacFarquhar, 3, s. 60-1. *Liu Şaoçi uyarıda bulunarak*: Cong King, *Çuçe fazhände suiye (1949-1989 niande Çongguo, c. 2)*, Henan renmin çubanşe, Çengçou, 1989, s. 382. *Gıda maddesi kıtlığının ... Avrupa üzerinden ülkeye getirildi*: MacFarquhar, 3, s. 23-9 ve 32-6.

458. *Hangi imparator*: a.g.y., s. 43-4. *Merkez Komitesi ... bir kez daha onayladı*: a.g.y., s. 45-8. *Engel*: JYMZW, 9, s. 467-70. *Birkaç gün içinde*: MacFarquhar, 3, s. 49-55 ve 66. *Alüminyum kapacak*: Bao ve Çelminski, *Prisoner of Mao*, s. 269. Haziran: MacFarquhar, 3, s. 63-5 ve 74-5. *Nihayet eylül ayında*: a.g.y.; s. 69-71; Dong Bian, *Mao Zedong he tade mişu Tian Kiaying*, Çongyang Yensian çubanşe, 1996, s. 59-60 ve 68-9; JYMZW, 9, s. 565-73 ve 580-3.

459. *Çu Enlay ... gayet iyi anlıyordu*: Çu Enlay, SW2, s. 345. *Deng, Liu ve Dışişleri Bakanı*: MacFarquhar, 3, s. 62-3; Liu Şaoçi suanki, 2, Renmin çubanşe, Beijing, 1985, s. 337.

460. *Hane Halkı Sorumluluk Sistemi*: MacFarquhar, 3, s. 209-26. *Çu De*: a.g.y., s. 65. *Liu ... ortamı hazırladı*: Liu Şaoçi suanki, 2, s. 355. *Peng Çen*: MacFarquhar, 3, s. 156-8.

461. *Merkezin yapmış olduğu her hatadan ... Bal gibi ederler*: Schram, *Unrehearsed*, s. 167 ve 186. *Bütün kaplanlar, peş peşe*: MacFarquhar, 3, s. 172-8. *Bütün gün şikâyet ederler*: Li Zhisui, *Private Life*, s. 386-7.

462. *Toplantıda ... endişe verici bir destek ... Parti önderliği*: MacFarquhar, 3, s. 163-4. *Başarılarımız esas*: Liu Şaoçi suanki, 2, s. 420. *Yugoslavya gibi*: Schram, *Unrehearsed*, s. 167; ayrıca bk. Li Zhisui, s. 386. *Hangçou*: Dong Bian, s. 62. *Mart ayında ... "sorumluluk sistemi"ni daha etkili hale getiren*: a.g.y., s. 63-8; MacFarquhar, 3, s. 226-33 ve 263-8.

463. *Çin'deki tarlaların % 20'si*: Bo Yibo, *Ruogan çongda kuce yu şikande huygu*, 2, s. 1078. *Tian Kiaying % 30 oranını verir. Mao bu oranı da kullanmıştır* [MacFarquhar, 3, s. 226-7 ve 275]. *Tian'a ... dedi*: Dong Bian, s. 65-6. *Yaz hasadı*: MacFarquhar, 3, s.

281-3. **Çen Boda'ya ... emretti:** a.g.y., s. 267. **Tartışıyoruz:** a.g.y., s. 276. **Liu'nun ... benimsediği uzlaşmacı tutumdan ... Çin'de de olabileceğini ima etti:** a.g.y., s. 269-81.

464. **Ülkemizde:** Schram, s. 189-90. **Bir daha tekrarlanmayacağını ekledi:** a.g.y., s. 194. **Çin revizyonizmi:** a.g.y., s. 192-3.

465. **Fan siu, fang siu:** Cong Jin, s. 519. **Dışa vuran ilk belirtisi ... Amerikalılara teslimiyetten oluşan:** Macfarquhar, 3, s. 298-318. **Çin-Sovyet polemikleri, birkaç gün içinde:** a.g.y., s. 318-23. **Açık mektupla:** a.g.y., s. 349-62. **Sosyalist Eğitim Hareketi:** a.g.y., s. 334-48 ve 399-415; Teiwes, *Politics and Purges*, s. 493-600. Ayrıca bk. Baum, Richard, ve Teiwes, Frederick C., *Ssu-Ch'ing: The Socialist Education Movement of 1962-1966*, University of California Press, Berkeley, 1968.

466. **Bu sabah uyandığımda:** Alıntı, Sheridan, Mary, "The Emulation of Heroes", CQ içinde, 33, 1969, s. 52-3. **Eğer işlerin bu şekilde devam etmesine:** Baum ve Teiwes, s. 70.

467. **"Kıyamet koptu":** Siu, Helen, F., *Agents and Victims in South China: Accomplices in Rural Revolution*, Yale University Press, New Haven, 1989, s. 201-2.

468. **Malenkov ... ben ölmeden önce:** *Current Background*, no. 891, US Consulate General, Hong Kong, s. 71 ve 75. **Mao, Feldmareşal Montgomery'e:** *Sunday Times*, 15 Ekim 1961. **Her 1 Mayıs'ta ... 18 milyon adet basılmıştı:** MacFarquhar, 3, s. 262-3.

469. **Pek çok iş var yapılması gereken:** *Chinese Literature*, no. 5, 1966.

470. **O yıl ... eşi Çiang Çing:** MacFarquhar, 3, bl. 17. **"Ben Başkan Mao'nun köpeğiydim":** Çiang Çing'in mahkemede verdiği ifadeden, Kasım 1980-Ocak 1981. **Kang Şeng:** MacFarquhar, 3, s. 289-96; Byron ve Pack, *Claws of the Dragon*. **Lin Piao:** MacFarquhar, 3, s. 435-7. **Yüksek komutan:** a.g.y., 2, s. 320. **En yüksek zirvesi:** a.g.y., 3, s. 436.

471. **Liu'nun adı Mao'nunkiyle birlikte:** Huang Çeng, *Liu Şaoçi yi şeng, Çongyang ven-sian çubanşe*, Pekin, 1995, s. 374. Deng Xiaoping: Evans, Deng Xiaoping, s. x. **Mao, bu farklılığı değerlendirirken:** 1964 baharında ve yaz başında Mao'nun aklından geçenler hakkında kesin bir şey söylenemez. Aşağıdakiler ÇKP'nin Temmuz'da Ruslara gönderdiği mektupta vardığı sonuçların oluşmasına yol açabilecek bazı etkenlere işaret etme girişimidir. **Mücadele etmeye devam edeceğiz:** Alıntı, Vang Ruoşi, *Mao Zedong ve y şenme yao*

fadong venge, özel dağıtım, Beijing, Ekim 1996, s. 12-14. **Kang Şeng**: a.g.y., s. 10. Son çözümlemede: *The Polemic on the General Line of the International Communist Movement*, Foreign Language Press, Beijing, 1965, s. 477-8.

472. **Asya ... daha ilericidir**: MacFarquhar, Cheek and Wu, *Secret Speeches*, s. 270-1 (10 Mart 1957).

473. **Sen [Liu]**: Cong Jin, s. 602. **İki hafta sonra ... ilk kez**: JYMZW, 11, s. 265-9. **20 Aralık günü ... sonra ele alınabilirlerdi**: *Miscellany*, 2, s. 408-26. **Liu alışılmamış biçimde ... Merkez Komitesi'ne bağlı şubeler**: a.g.y., s. 429-32; MacFarquhar, *Origins*, 3, s. 419-28.

474. **Liu'nun kaderi**: Snow, *Long Revolution*, s. 17.

BÖLÜM ON BEŞ: TUFAN

475. **Şubat 1965'te**: MacFarquhar, *Origins of the Cultural Revolution*, 3, s. 440. **Hay Ruy**: a.g.y., s. 207-12 ve 3, s. 252-3. **Mao'nun yakın çevresinde yer alan**: Barnouin, Barbara, ve Yu Changgen, *Ten Years of Turbulence: The Chinese Cultural Revolution*, Kegan Paul, Londra, 1993, s. 52. **Olağanüstü gizlilik**: MacFarquhar, 3, s. 645, n. 67.

476. **Taslak**: a.g.y., s. 441; Yan Jiaqi ve Gao Gao, *Turbulent Decade: A History of the Cultural Revolution*, University of Hawaii, Honolulu, 1996, s. 27. **Bir iğne bile**: *Miscellany of the Mao Tse-tung Thought*, 2, s. 383 (28 Nisan 1966). Ayrıca bk. Cong Kin, *Çuçe fazhande suiye*, s. 611; ve Milton, David ve Nancy ve Schurmann, Franz (der.), *People's China*, Random House, New York, 1974, s. 262. **28 Kasım günü**: Şuay Dongbing, "Pen Çen zay baofengyu çiamye", *Mingren çuanyi*, no. 11-12, 1988, s. 11. Ayrıca bk. Çeng Derong (der.), *Sin Çongguo lişi (1949-1984)*, Çangçun, 1986, s. 381. **Yang Şangkun**: Liao Gaylong (der.), *Sin Çongguo biayianşi (1949-1989)*, Renmin şubanşe, Beijing, 1989, s. 267; Ma Çibin (der.), *Çongguo gongçandung çiçeng şişinian*, Çonggong dangşi ziliao çubanşe, Beijing, 1989, s. 264.

477. **Luo Ruyçing**: Cong Jin, s. 631-4; Ma çibin, s. 265; Teiwes, Frederick C., ve Sun, Warren, *The Tragedy of Lin Biao*, University of Hawaii Press, Honolulu, 1996, s. 24 -32; Li Zhisui, *Private Life*, s. 436-6. **Liu Şaoçi**: Ye Yonglie, *Çen Boda çiren*, Şiday venyi çubanşe, Çangçun, 1990, s. 222-3. **Noel'den hemen önce ... aslında Hay Ruy**: Cong Kin,

s. 613; Hao Mengbi ve Duan Haoran (der.), *Çongguo gongçandang liuşi nian*, Kiefangkun çubânşe, Beijing, 1984, s. 561. Ayrıca bk. Ye Yonlie, s. 228-30.

478. **Daha kötü haberler:** MacFarquhar, 3, s. 451 ve 453. **Kültür Devrimi Grubu:** a.g.y., s. 388. **“Şubat Taslağı”:** Kuo, Warren (der.), *Classified Chinese Communist Documents*, National Chengchi University, Taybey, 1978, s. 225-9. **8 Şubat’ta ... belediye başkan yardımcısı:** Cong Kin, s. 616; Vu Lengsi, Yi Mao çusi: *Vo çinşen kinglide ruogan çongda lişi şikian pianduan*, Sinhua çubânşe, Beijing, 1995, s. 150-1. **Yarı Marksist:** MacFarquhar, 3, s. 456. **Bağımsız krallık:** Li Ping, *Kayguo zongli Çu Enlay*, Çonggong çongyang dangsiao çubânşe, 1994, s. 436. **Parti karşıtı ... kara bir çizginin:** Peking Review, 2 Haziran 1967. **Görmek istediğini duyurdu:** Cong Jin, s. 625; *History of the CCP, Chronology*, s. 320-1.

479. **Sekreterlik toplantısı:** Cong Jin, s. 623-5. **4 Mayıs günü:** Vang Nianyi, *Da dongluande nianday*, Henan renmin çubânşe, Çengçou, 1988, s. 9-11. **Çu Enlay ... suçladı:** MacFarquhar, 3, s. 459-60. **“Barut kokusu”:** Kuo, *Classified Chinese Documents*, s. 646-61. **16 Mayıs günü:** a.g.y., s. 230-6; *Renmin ribao*, 17 Mayıs 1966. **Genelge ... ilân ediyordu ... “parti karşıtı tutumlar”:** Kuo, *Classified Chinese Documents*, s. 230; Yan ve Gao, s.38; Schoenhals, Michael, *The CCP Central Case Examination Group (1966-1979)*, Centre for Pacific Asia Studies, Stocholm University, 1995.

481. **Bakire olmadığını iddia etmişti:** Vang Nianyi, s. 18-19. **Yao Venyuan:** *Renmin ribao*, 11 Mayıs 1966. Yao’nun Deng Tuo’ya yönelttiği suçlamalar, MacFarquhar tarafından kapsamlı biçimde tartışılmaktadır (3, s. 249-58). Deng’in çalışma arkadaşlarının da aralarında bulunduğu önde giden Çinli entelektüellerle yaptığım görüşmeler, o sırada hiç kimsenin Mao’nun hedef alındığını düşünmediğini doğrulamaktadır (en azından hedef alınamayacak kadar büyük bir prestije sahip olduğu için). Karşıt bir görüş için bk. Goldman, Merle, *China’s Intellectuals: Advise and Dissent*, Harvard University Press, 1981, s. 27-38. 14 Mayıs günü: Yan ve Gao, s. 40; Vang Nianyi, s. 28; MacFarquhar, 3, s. 652, n. 1.

482. **Yazıda, öğrencilerin ... isteniyordu:** *Renmin ribao*, 2 Haziran 1966. **Bizzat Mao, Nie’nin afişini savundu:** Kin Çunming, *Venge şiçi guaişi guaiyu*, Çiuşi çubânşe, Beijing, 1989, s. 155.

483. **Adı asla öğrenilemeyen uyanık bir öğrenci:** *Çongguo Çingnian*, 10, 1986. **Başkan Mao bir dâhidir:** Kuo, *Classified Chinese Documents*, s. 658 ve 661. **Başkan Mao ...**

kızıl güneştir ...her deyişi bir doğrudur: Yan ve Gao, s. 60-1. **Luo Ruyçin:** Cong Jin, s. 633-4. **Deng Tuo:** Lin Çikian (der.), *Sin Çongguo yaoşi şuping*, Çonggong dangşi çubanşe, 1994, s. 307. **Tian Kiaying:** a.g.y. **Liu ona telefon ederek:** Ma Çibin, s. 272-3.

484. **Gene de bu temelde:** *History of the CCP, Chronology*, s. 326. **Günler geçtikçe:** Kin Çunming, s. 135; Liu Guokai, *A Brief Analysis of the Cultural Revolution*, M. E. Sharpe, Armonk, 1987, s. 18. **Pekin Üniversitesi'ndeki radikaller ... cezalandırılmaları gerektiğini ilân etti:** Yan ve Gao, s. 46-7.

485. **16 Temmuz:** *Renmin ribao*, 25 Temmuz 1966. **İki gün sonra ... kapsamlı bir devrimi gerçekleştirmeye çalıştılar:** Yan ve Gao, s. 49-52; *History of the CCP, Chronology*, s. 327-8. **Bize ... soruyorsunuz ... size hata yaptığınızı söyler:** Dittmer, Lowell, Liu Shao'chi and the Chinese Cultural Revolution: *The Politics of Mass Criticism*, University of California, Berkeley, 1974, s. 89-90.

486. **1 Ağustos günü:** *History of the CCP, Chronology*, s. 328-9; Barnouin ve Yu, s. 78-81. **Mao dudak bükerek:** Barnouin ve Yu, s. 80. **Karargâhları Bombalayın:** *Peking Review*, 11 Ağustos 1967 (yeniden çevrildi).

487. **O gün öğleden sonra:** Teiwes ve Sun, s. 63-4. **"On Altı Nokta":** Milton vd., s. 272-83.

488. **"Sıcak desteklerini":** Yan ve Gao, s. 59. **İki hafta sonra:** a.g.y., s. 62-3; Rittenberg, *Man Who Stayed Behind*, s. 317-19. **Size büyük haberlerim ... var:** Schoenhals, Michael, *China's Cultural Revolution, 1968-1969: Not a Dinner Party*, M. E. Sharpe, Armonk, 1996, s. 148-9. **Pek az bağımsız ruh:** a.g.y., s. 150.

489. **Lao Şe:** Yan ve Gao, s. 68-9. **Binlerce kurban:** a.g.y., s. 76-7. **Çin halkının savaşçı ruhu:** Bk. Milton vd., s. 265. Burada Mao'nun bir Arnavutluk heyetiyle konuşurken söylediği şu sözler alıntılanmıştır: "Bazıları Çin halkının barışa tutkun olduğunu söylüyorlar. Barışı o kadar çok sevdiklerini sanmıyorum. Bence Çin halkı savaştan hoşlanıyor." **Kişisel olarak işaret etmişti:** "On Alı Nokta" Mao'nun 1927'de yazdığı "Hunan'da Köylü Hareketi Üzerine Rapor"dan alınmıştı. Burada, devrimin "incelikli, telaşsız ve kibarca, 'uysal, dümdüz, nazik, ılımlı, yumuşak'" olamayacağı belirtiliyordu. Devrimi "bir şiddet eylemi" olarak tanımlayan bir sonraki cümleden alıntı yapılmasa da, Kızıl Muhafızlar, Mao'nun kesinlikle kastettiği gibi, bu sözleri şiddetin meşrulaştırılması olarak anladılar (örn. Bk. Ling, Ken, *The Revenge of Heaven*, G. P. Putnam, New York, 1972, s.

19). *Lin Piao: Peking Review*, no. 35, 1966. *Sie Fuçi*: Yan ve Gao, s. 76.

490. *Mao'nun 1949'daki sözlerini*: SW4, s. 418 (30 Haziran 1949). *Öğretmen Çen*: Ling, s. 20-2.

491. *Spor sahasına götürülüp*: Jing Lin, *The Red Guard's Path to Violence*, Praeger, New York, 1991, s. 23. *İsyen etmek bir haktır*: Milton vd., s. 239 (21 Aralık 1939). 24 Ağustos 1966 tarihli *Halkın Günlüğü*'nden alındı. *Cezalandırma toplantıları*: Yan ve Gao, s. 77.

492. *Yerde yatıyorlardı ... soba süngüsü*: Gao Yuan, *Born Red: A Chronicle of the Cultural Revolution*, Stanford University Press, 1987, s. 289-90 ve 307-10. *Binlerce kişi arasında*: Schoenhals, s. 166-9. *Ülke çapında bir "ulaşım hareketi"nin*: Yan ve Gao, bl. 5. *"Dört Eski"*: a.g.y., bl. 4; Ling, s. 42-59; Gao Yuan, s. 85-94; Bennett, Gordon, A., ve Montaperto, Ronald, N., *Red Guard: The Political Biography of Dai Hsiao-Ai*, Doubleday, New York, 1971, s. 77-83.

493. *Aslında Mao ... bu harekete karşı çıkmıştı*: "Hunan'da Köylü Hareketi Üzerine Rapor"da şöyle yazıyordu: "Putları yapanlar köylülerdir ve zamanı geldiğinde o putları kendi elleriyle bir kenara iteceklerdir; bir başkasının bu işi zamanı gelmeden yapmasına gerek yoktur" (Schram, *Mao's Road*, 2, s. 455). Çu Çiubay, 1928'de toplanan Altıncı Kongre'de "romantik küçük burjuva devrimcileri" dediği kişileri şiddetle kınadı. Bu kişiler, "iktidarın nasıl ele geçirileceği konusunda yoğunlaşacak yerde ... köylü ailelerin atadan kalma tabletlerini parçalamak, yaşlı kadınların saç kuyruklarını kesmek ve kadınları ayak sargılarından kurtarmak için baskı araçları kullanmaya kalkıştılar. Amma da esaslı ve cesur kültür devrimcileriymiş bunlar! ... Marx bir devrimde aptalca işlerin eksik olmadığını söylüyordu" (*Chinese Studies in History*, 5, 1, s. 21 [Güz 1971]). Ne yazık ki, 1956'da bu türden kınamalar unutulmuştu. *Pekin'deki konutların önemli bir bölümü*: Sözlü kaynaklar; ayrıca bk. Yan ve Gao, s. 76-81. *Bütün nesir ve şiir antolojilerinin*: Schram, *Mao's Road*, 1, s. 139 (23 Eylül 1917).

494. *Yığınların içinde çok farklı şeyler vardı*: Ling, s. 52-3. *"Dört Yeni"*: Yan ve Gao, s. 74. *İşyerlerinde*: a.g.y., s. 248-51; Short, Dragon and Bear, s. 148-9; Urban, George [der.], *The Miracles of Chairman Mao*, Nash Publishing, Los Angeles, 1971; sözlü kaynaklar.

495. *Kadeh kaldırmayı önerdi*: Schoenhals, s. 3, n.1. Farklı bir versiyon için bk.

Vang Li, "An Insider's Account of the Cultural Revolution", *Chinese Law and Government*, c. 27, no. 6 (Kasım-Aralık 1994), s. 32. **Çu Enlay**: Schoenhals, s. 27. **Kendinizi yakacak bir ateşi**: Milton vd., s. 270.

496. **Liu ve Deng Siaoping**: Dittmer, s. 97-9; Kuo, *Classified Chinese Documents*, s. 237-44. **"Korku dolu"**: Rittenberg, *Man Who Stayed Behind*, s. 329. "Birkaç aylık bir karışıklık": Schram, *Preliminary Reassessment*, s. 67. **Pek bir şey anlamadınız**: Schram, *Unrehearsed*, s. 270-4. **Aynı kategoride olmadığını**: a.g.y., s. 264-9.

497. **Eğer baba**: *Renmin ribao*, 1 Ocak 1967; Yan ve Gao, s. 101-11. Ayrıca bk. Barnouin ve Yu, s. 97-106. **Çeşitli önderler**: Tan ve Gao, bl. 8. **Çang Çunçiao ... şöyle açıklıyordu**: a.g.y., s. 218.

498-499. **Baskı arttıkça ... tecridi tamamlanmıştı**: a.g.y., s. 100 ve 133-6.

500. **O kış ... ülkenin geri kalanı**: a.g.y., s. 379-84; Barnouin ve Yu, s. 106-12. **Eski bir özdeyişi tekrarladı**: Schram, *Unrehearsed*, s. 257-6. **Yerel HKO birliklerinin**: Milton vd., s. 298-9; *History of the CCP, Chronology*, s. 335. **Çen Boda**: Vang Li, s. 38-9. **Genel seçim sistemi**: Milton vd., s. 279. **Bizzat Mao**: MacFarquhar, Cheek ve Wu, *Secret Speeches*, s. 419. **Pek çok sorun çıkıyor**: Schram, *Unrehearsed*, s. 277-9.

501. **Bir parti olmalıdır**: *Miscellany*, 2, s. 451-5. **Gerçekten serbest seçimler**: a.g.y., s. 460. **Sahte görüntülerle kafası karışmış**: Kau ve Leung, *Writings of Mao Zedong*, 2, s. 639. **"Büyük karışıklık"**: Kuo, *Classified Chinese Documents*, s. 54-7.

502. **"Kapitalist restorasyon"**: Bk. örn., "Çin Nereye?" başlıklı uzun deneme, a.g.y. içinde, s. 274-99. **Birinci sekreterler**: Vang Nianyi, s. 187. **Kalabalıklar toplandı ... öldüresiye dövüldü**: a.g.y., s. 150-1; Yan ve Gao, s. 202.

503. **Aynı zamanda ... büyük bir rahatsızlık içindeydiler**: Yan ve Gao, s. 123-4; Barnouin ve Yu, s. 131-7. **Sorun ilk kez ... yedi eyalet**: Liu Guokay, s. 61; Vang Nianyi, s. 202-4; Peng Çen (der.) *Çongguo çengku beyvanglu*, Kiefangkun çubanşe, Beijing, 1989, s. 3-4; Barnouin ve Yu, s. 138-41. **"Şubat Ters Akımı"**: Yan ve Gao, s. 125-6; Barnouin ve Yu, s. 116-19. **Fitili bizzat Mao ateşledi**: Vang Li, s. 41-2.

504. **"Varsa yoksa halk kitleleri"**: Çu Ming, *Lişi zay çel içensi*, Huasia çubanşe, Beijing, c. 2, s. 66-7; Yan ve Gao, s. 127. **Hiçbir merhamet duygusu**: alıntı, Yan ve Gao için-

de, s. 129. **Mao'nun ilk tepkisi:** Vang Nianyi, "guanyu eryue niliude yisie ziliao" *Dangsi yankiu ziliao* içinde, 1, 1990, s. 4. **Nasıl bir parti önderliği ... gerilla savaşı:** a.g.y.

505. **Herkesten şüphelenin:** *History of CCP, Chronology*, s. 336. **Ertesi ay ... habarmış duyguları:** a.g.y.; Vang Li, s. 52-4; Barnouin ve Yu, s. 119-20. **Politbüronun işlevi kesintiye uğradı:** Vang Nianyi, "Guanyu eryue niliude yisie ziliao", s. 6. **Silahlı bir Liu-Deng çizgisi:** Vang Li, s. 54. **Keyfi biçimde karalanmasını:** Vang Nianyi, *Do dongluande nianday*, s. 218.

506. **Elektrikler kesildiği için ... alevler içinde kalarak yıkılmıştı:** Liang ve Shapiro, *Son of the Revolution*, s. 133-7. **Bu ortamda Başkan:** İzleyen değerlendirme şu kaynaktan alındı: Vang Nianyi, *Da dongluande nianday*; Peng Çeng, *Çongguo çengku beyvanglu*; Barnouin ve Yu, özellikle s. 144-6; ve Yan ve Gao, s. 235-7.

507. **Çongnanhay'a girmek istemeleri halinde:** Vang Li, s. 65-6.

508. **Vang Li ... göstericiler dağılana kadar:** Yan ve Gao, s. 237-9. **Lin Ligu:** *Renmin ribao*, 22 Temmuz 1967. **Temmuz ortalarında:** Vang Li, s. 75. **Akılla saldırı:** *History of the CCP, Chronology*, s. 338. **4 Ağustos günü:** Vang Li, s. 75. **Kızıl Bayrak:** *Hongçi*, no. 12, 1967.

509. **11 Ağustos günü ... üzeri karalanmış:** Vang Li, s. 76; Yan ve Gao, s. 239. **Bu üç kişi tutuklandı ... uluslararası yükümlülükler:** Vang Li, s. 81; Dong Baocun, *Yang Yu Fu şikian çensiang*, Kiefangkun çubanşe, Beijing, 1988, s. 74-5. **"16 Mayıs Grubu":** Vang Li, s. 82; Barnouin ve Yu, s. 192-8; Yan ve Gao, s. 252-6.

510. **Komplocu karşıdevrimci klik:** *Renmin ribao*, 8 Eylül 1967; Barnouin ve Yu, s. 194-5. **Silah edinmelerini yasaklayan:** Domes, Jurgen, Myers, James T., ve von Groeling, Erik, *Cultural Revolution in China: Documents and Analysis*, tarihsiz s. 307. **Çiang Çing.** a.g.y., s. 308-15. **Konu gayet karmaşıktı:** bk. Goldman. *China's Intellectuals*, s. 146-7. **6 Nisan günü:** Barnouin ve Yu, s. 91; Yan ve Gao, s. 138. **Vang Guangmey:** Schoenhals, s. 101-16.

511. **Liu'nun kitabı:** Yan ve Gao, s. 139. **Temmuz ayında zirveye ulaştı:** Çu Ming, 1, s. 27-30; Yan ve Gao, s. 153-7; Li Çisuy, *Private Life*, s. 489-90.

512. **Mao önce itiraz etti:** Barnouin ve Yu, s. 185. **Şubat 1967'de:** Kuo, *Classified Chi-*

nese Documents, s. 20-4. **"Hainler kligi"**: Kin Çunming, s. 78. **Bo Yibo**: Schoenhals, s. 122-35.

513. **Peng ... dayak yedi**: Yan ve Gao, s. 211. **Başka soruşturmalar**: a.g.y., s. 223, 252 ve 266; Barnouin ve Yu, s. 187-9. **Eylül 1967'de**: Renmin ribao, 22 Aralık 1967; ayrıca bk. Milton vd., s. 356-60.

514. **"İyi hizip"**: Vang Nianyi, *Da dongluande nianday*, s. 271. **Üç milyondan fazla insan**: Vang Li, s. 82. **Dışişleri Bakanlığı'nda**: Barnouin ve Yu, s. 198. **"Sınıf saflarının temizlenmesi"**: a.g.y., s. 181-4.

515. **Doksan bir Çinli büyükelçi**: a.g.y., s. 164-5. **Tuhaf olaylar dizisi**: Çang Yun-seng, *Maokiavan kişi*, Çunçiu çubanşe, Beijing, 1988, s. 113-23; sözlü kaynaklar. **1968 yılının başlarında ... doğru hükümleri tersine çeviren**: Barnouin ve Yu, s. 165-71. Daha ayrıntılı bir değerlendirme için bk. Dong Boucun, *Yang Yu Fu şikian çensiang*.

516. **Daimi Komite**: Kin Çunming, s. 243-4. **Mao ... kararlı bir tutumla**: Liu Gu-okay, s. 118; Yan ve Gao, s. 393. **Guangsi'de**: Zheng Yi, *Scarlet Memorial: Tales of Cannibalism in Modern China*, Westview Press, Boulder, CO, 1996. **"İnsan eti ziyafetleri"**: Galbiati, Fernando, "Peng Pai: The Leader of the First Soviet" (Doktora tezi), Oxford, Haziran 1981, s. 829-31. **Mango ağaçları**: Hinton, William, *Hundred Day War: The Cultural Revolution at Tsinghua University*, Monthly Review Press, New York, 1972, s. 226-7; Li Çisuy, s. 502-3.

517. **Gönüllü bir köy çalışması programını**: Unger, Jonathan, *Education under Mao*, Columbia University Press, New York, 1982, s. 38-45 ve 134. **Sanayi çıktısı**: Yan ve Gao, s. 393-4. **Beş milyon**: CHOC, 15, s. 189, n. 120; ayrıca bk. Unger, s. 162. **"7 Mayıs Kadro Okulları"**: Yan ve Gao, s. 270-6. **Kent hayatının yumuşaklığı**: Bk. Mao'nun Dokuzuncu Kongre'nin Birinci Plenumu'nda yaptığı konuşma, Schram, *Unrehearsed* içinde, s. 288. **% 98**: Teiwe ve Sun, s. 128, n. 47. **Bütün ülke kızıl'dır**: Barnouin ve Yu, s. 160. **Çu Enlay şöyle dedi**: *Peking Review*, no. 37, 13 Eylül 1968.

518. **Üç büyük cilt dolusu**: Yan ve Gao, s.356-62. **Bulguların yetersiz olduğunu düşünüyordu**: Kuo, *Classified Chinese Documents*, s. 40.

518-519. **13 Ekim ... onun yeteneklerine**: Vang Nianyi, *Da dongluande nianday*, s. 311-15; Yan ve Gao, s. 159-60; Barnouin ve Yu, s. 171-5; *History of the CCP, Chronology*,

s. 344-5.

519. **Mao renk vermedi:** CHOC, 15, s. 195. **Dokuzuncu Kongre:** Barnouin ve Yu, s. 175-8.

520. **Yaklaşık yarım milyon insan:** Sayılara ilişkin bir tartışma için bk. CHOC, 15, s. 213-14. Hu Yaobang, 1980'de Kültür Devrimi ve yol açtığı olaylar sırasında ölenlerin toplam sayısını bir milyon olarak verir. **Liu'nun yerine:** İzleyen değerlendirme esas olarak Çang Yunşeng'ten (*Maokiavan kişi*) alınmıştır.

521. **1.500 delegenin üçte ikisi:** CHOC, 15, s. 198.

522. **"Zihindeki proleterya devrimi":** Milton vd., s. 264. **1966'da:** Kuo, *Classified Chinese Documents*, s. 54. **Şimdi, Nisan 1969'da:** Schram, *Unrehearsed*, s. 283. **Kültür-süzlük devrimi:** Teiwes ve Sun, s. 18. **20 Ağustos 1968 gecesi:** Clubb, O. Edmund, *China and Russia: The Great Game*, Columbia University Press, New York, 1971, s. 488. **2 Mart 1969 günü:** CHOC, 15, s. 257-61; Garver, John W., *China's Decision for Rapprochement with the United States, 1968-1971*, Westview Press, Boulder, CO, 1982, s. 54-6; Kissinger, Henry, *The White House Years*, Little, Brown & Co., New York, 1979, s. 171-2. Çin değerlendirmelerine göre Ruslar herhangi bir kışkırtma olmaksızın saldırmışlardı (örn., bk. *History of the CCP, Chronology*, s. 345-6).

523. **Mao'nun planı:** Bk. CHOC, 15, s. 261-75 ve Clubb, bl. 36. ABD boyutunun taşıdığı önem, Beijing'deki dış siyaset uzmanlarının artık (özel ortamlarda) kabul ettikleri gibi, hem Amerikalılar hem de Ruslar tarafından sadece o sırada değil daha sonra da gözden kaçırılmayacak kadar açıktı. **Ekim ayı ortalarında:** *History of the CCP, Chronology*, s. 348; Yan ve Gao, s. 162.

524. **Deng ... gönderildi:** Goodman, *Deng Xiaoping*, s. 78-9. **Liu ... yatalaktı:** Yan ve Gao, s. 162-4.

BÖLÜM ON ALTI: DAĞILMA

525. **Doktoru:** Li Zhisui, *Private Life*, s. 517. **Son yıllarında:** Ji Dengkui, alıntı, Teiwes ve Sun, *Tragedy of Lin Biao*, s. 21. **Çu Enlay:** a.g.y., s. 13 ve 109.

526. **Çu ... hayatta kaldı ... kıdemli kadrolar:** Sözlü kaynaklar. **Baş koruması bile:** Li Zhisui, s. 510. **Pek çok kişi:** Yan ve Gao, *Turbulent Decade*, bl. 23. **Yüzüne karşı gülerlek:** Wang Li, "Insider's Account of the Cultural Revolution", s. 44. **Lin Piao:** Vang Ni-anyi, *Da dongluande ninaday*, s. 384-8; Çang Yunşeng, *Maokiavan kişi*, s. 163-5 ve 222-4.

526dn. **1980'lerde:** Sözlü kaynaklar. Ayrıca bk. Deng'in Oriana Fallaci'ye verdiği mülakat, *Selected Works of Deng Xiaoping*, 1975-1982, Foreign Language Press, Beijing, 1990, s. 329-30.

527. **Mart 1970'te ... kendisini ilgilendirmedigini tekrarladı:** MacFarquhar, Roderick (der.), *The Politics of China: The Eras of Mao and Deng* (2. bs.), Cambridge University Press, 1997, s. 256-7; Barnouin ve Yu, *Ten Years of Turbulence*, s. 215-16; Lin Çingşan, *Lin Biao çuan*, Beijing, 1988, s. 686-8. **Mao entrika çeviriyordu:** Mao'nun uzun kariyeri içinde en anlaşılmaz olgu budur. Başlıca iki bilimsel yorum vardır: MacFarquhar'ın *The Politics of China*'da (s. 256-62) yaptığı yoruma göre Lin, Mao'nun hırslarının kurbanı olmuştu; Teiwes ve Sun'un *The Tragedy of Lin Biao*'da (s. 134-51) ve Vu Fasian'ın kızı Kin Çiu'nun yayımlanmamış doktora tezinde belirttiklerine göre, Lin sadece Mao'nun paranojalarının kurbanıydı. İki yorum da yeterli değildir. Mao'nun sanıldığından çok daha erken bir tarihte bu konuyla ilgilendiği dikkate alınırsa taşlar yerine oturur. Bu onun bir kişilik özelliği idi: Onun, Gao Gang, Peng Dehuay ve Peng Çen'in düşmelerine neden olacak hareketlere yönlendirdiğini artık biliyoruz. Dokuzuncu Kongre sırasında Kongre Prezidyum'una kendisinin değil de Savunma Bakanı'nın başkanlık etmesi gerektiğini söyleyerek Lin'i sınamıştı. Aralık 1964'te toplanan MK çalışma konferansında Liu Şaoçi'ye de aynı şeyi yapmıştı. Ancak Lin bu tuzağa düşmeyecek kadar zeki idi. Mao'nun devlet başkanlığı sorununu ele alış tarzı da sonunda benzer bir sınamaya dönüştü, ancak bu kez de Lin içgüdülerine uyarak uzak durdu. **Lin'in fetiş:** Teiwes ve Sun, s. 1 ve 11.

528. **Osursalar:** Li Zhisui, s. 518. **Çen ... eski arkadaşlarıyla bozuşmuş:** Te Yonglie, *Çen Boda çuan*, s. 493. **Mao içgüdüsel olarak:** Çu Enlay o dönemde Mao'nun kendisinden kuşulanmakta olduğu endişesini taşıyordu. Lin'in Vang Dongsing'le ittifak kurduğunu düşünüyordu. Bu konuda bk. Li Zhisui, s. 511. **Mao'nun karışık sinyalleri:** Normal koşullarda, Mao konuştuğunda sorun biterdi. Ağustos 1967'de HKO içindeki "kapitalist yolcular"a ilişkin kampanyayı onaylamaması bu konuda bir örnektir. Niyetinin değiştiğini çıktığı anda astları panik içinde dağıldılar. Bu kez dört ayrı fırsatı değerlendirerek yapılanları onaylamadığını sözünü sakınmadan ifade etti. Bu tutum ancak işi yokuşa sürme isteğiyle açıklanabilir. Emirleri Mao'dan alan MK Genel Bürosu'nun taslak anayasanın iki versiyonunu dağıtması da bunu gösterir. Birinde devlet başkanı ifadesi yer

alıyor, diğerinde almıyordu. (Teiwes ve Sun, s. 139). **Lin diretti:** a.g.y., s. 140; Vang Nianyi, s. 392-6. **Rekabet içinden çıkılmaz bir hal almıştı:** Teiwes ve Sun, s. 141.

529. **Mao ... onaylamıştı:** a.g.y.; Hao ve Duan, *Çongguo gongçandang liuşi nian*, s. 614. **Metin ... dağıtıldı:** Taiwes ve Sun, s. 144. **Ertesi gün ... devlet başkanlığı:** a.g.y., s. 145-7; Barnouin ve Yu, s. 217-19.

530. **Tam bir ağız dalaşı:** Teiwes ve Sun, s. 151. **25 Ağustos öğleden sonra:** a.g.y., s. 148. **Sürpriz bir saldırı başlattığı:** Kuo, *Classified Chinese Documents*, s. 162-3. **İki ay sonra:** Vang Nianyi, s. 406-9. **Lin'in karısı ... Merkez Komitesi:** MacFarquhar, s. 266. **Lin'e "siper olduğunu":** Schram, *Unrehearsed*, s. 294.

531. **Mao ... özeleştirileri okuduğu zaman:** Teiwes ve Sun, s. 153; Lin Çingsan, s. 716; Barnouin ve Yu, s. 222; Yan ve Gao, s. 313. **Askeri gücü azaltmaya karar verdi:** Barnouin ve Yu, s. 223; Hao ve Duan, s. 618. **İkinci bir özeleştir:** Vang Nianyi, s. 415. **"Kumları karıştırarak":** Hao ve Duan, s. 618; Schram, *Unrehearsed*, s. 295. **Azletti:** Li Çisuy, s. 530. **Mao'ya en yakın olan kişiler bile:** Teiwes ve Sun, s. 155. **Bu gücü şu güce saldırmak için:** Kuo, *Classified Chinese Documents*, s. 180.

532. **Lin Liguó:** a.g.y., s. 181-5. **1971 yılının Nisan ayı sonunda:** Wang Nianyi, s. 411 ve 415. **Yeni bir iktidar üssü:** Barnouin ve Yu, s. 225. **1 Mayıs Günü:** Teiwes ve Sun, s. 157. **Temmuz ayında:** Barnouin ve Yu, s. 266. **Gittiği her yerde aynı mesajı verdi:** Schram, *Unrehearsed*, s. 290-9.

533. **6 Eylül Pazartesi gecesi:** Yan ve Gao, s. 321-2; Barnouin ve Yu, s. 235.

533-535. **Sonraki altı gün içinde ... cesetler yakınlarda bir yere gömüldü:** Bu değerlendirme Yan ve Gao, s. 322-33; Barnouin ve Yu, s. 235-42; MacFarquhar, s. 271-5; Li Çisuy, s. 534-41; Teiwes ve Sun, s. 160; ve sözlü kaynaklardan alınmıştır. Diğer ayrıntılar, Vang Nianyi ve Çang Yunşeng'in *Maokiavan* kişi'sinde bulunabilir.

534dn. **Vu Fasian'ın baskı altında alınan itiraftıydı:** Konuya ilişkin daha kapsamlı bir tartışma için bk. Barnouin ve Yu, s. 216-17.

535. **Kuzeye, Rusya'ya doğru gitmek:** Rus sınırını geçme fikri Lin Liguó ve Ye Çun tarafından daha önce tartışılmış olsa da nihai kararın son anda alındığı anlaşılmaktadır. Lin Piao son geceye kadar Rusya seçeneğinden habersiz kalmış olabilir. Sekreterinin an-

lattıklarına bakılırsa, havaalanına giderken arabada Irkutsk'a gidişin kaç saat sürdüğünü sordu. Bu bile Lin Piao'nun planın bir parçası olmadığını gösterir. (Yan ve Gao, s. 331; sözlü kaynaklar). *Sovyet KGB'sinden adli tıp uzmanları*: Sözlü kaynaklar.

536. *Yüzünde nasıl dehşet dolu bir ifade*: Li Çisuy, s. 536. Mao yatağına gitti ... Tıbbi tedaviyi reddettiği için: a.g.y., s. 542-51. *Tam bir karara varamamıştı*: Sözlü kaynaklar; ayrıca bk. Schram, *Unrehearsed*, s. 294.

536dn. *Bu gelişme ... iddia etmesini sağladı*: Lin'in ABD'yle yakınlaşma konusundaki görüşlerine ilişkin bir tartışma için bk. Barnouin ve Yu, s. 228-9.

537. *Bilgilendirme toplantılarında*: *History of the CCP, Chronology*, s. 354; Kuo, *Classified Chinese Documents*, s. 165-85; Vang Nianyi, s. 437. *1972 yılının ocak ayında*: Li Çisuy, s. 551-2.

537-541. *Çenbao adasında yaşanan çatışmalar ... Ancak görüşmelerin genel havası*: Bu değerlendirme, Kissinger, *White House Years*, s. 163-94, 220-2, 684-787 ve 1029-87; Li Çisuy, s. 514-6; Garver, *China's Decision*, vd.; Holdridge, John H., *Crossing the Divide*, Rowman & Littlefield, Lanham, MD, 1997; Foot, Rosemary, *The Practice of Power: US Relations with China since 1949*, Clarendon Press, Oxford, 1995'ten alınmıştır. ABD, siyasetteki U-dönüşünün Mao'dan çok Nixon'a itibar kazandıracağını değerlendiriyordu. Aslında her iki adam da birbirinden bağımsız olarak değişimin uygun olacağına karar vermişlerdi; ancak sınır çatışmalarını tetikleyerek bu süreci mümkün kılan Mao oldu.

538. *Mao, metnin bir kopyasının*: Kissinger, *White House Years*, s. 702-3. Nixon, anılarında, Snow'un yaptığı mülakatı "birkaç gün içinde" haber aldığını iddia eder, ancak bunun doğru olmadığı anlaşılmaktadır. (*The Memoirs of Richard Nixon*, Grosset & Dunlap, New York, 1978, s. 547).

539. *Çu Enlay, kendisine aktarılan bu bilgiyi ... Amerikalı oyuncuların bir an önce*: Li Çisuy, s. 558. *Kissinger'in ilk ziyareti sırasında, Mao*: Barnouin ve Yu, s. 226.

540. *Ancak dramın başoyuncusu*: Li Çisuy, s. 557-63; Salisbury, *New Emperors*, s. 306-10; Çang Yufeng, "Mao Zedong yu Çu Enlayde yisie vannian çuşi", *Guangming Ribao*, 26 Aralık 1988-6 Ocak 1989.

541. *Nixon seçilmesinden bir yıl önce*: Kissinger, *White House Years*, s. 164. *Mao, bu-*

nu bizzat kabul etti: a.g.y.,s. 1062-3; Nixon, s. 563.

542. **1971 sonbaharında:** Schram, *Unrehearsed*, s. 299. **Kasım ayında:** *History of the CCP, Chronology*, s. 354; Yan ve Gao, s. 407. **Çu'nun ... kanser olduğunu öğrenmesi:** Li Çisuy, s. 572-3; Yan ve Gao, s. 412. **Nisan ayı:** *Renmin ribao*, 24 Nisan 1972.

543. **Çen Yun:** *History of the CCP, Chronology*, s. 356. **Uzmanlık yeniden vurgulanmaya:** Yan ve Gao, s. 410-11. **Çu ... eleştirdi:** a.g.y., s. 410; Barnouin ve Yu, s. 253. **Te-tikleyici oldu ... kurtların önüne attı:** *Renmin ribao*, 14 Ekim 1972, Yan ve Gao, s. 412-16; Barnouin ve Yu, s. 253-5. **Yeni çizgi ... dile getirildi:** *Renmin ribao*, 1 Ocak 1973.

544. **1972 yılının eylül ayında katlanamayacağı kadar sıkıcı bir görevdi:** Ye Yonglie, Vang Hongven singsuaylu, Çangçun, 1989, a.g.y. **Başkanın dikkatini çeken genç bir adam:** Barnouin ve Yu, s. 249. **Mart 1973:** a.g.y.

545. **12 Nisan:** Gardner, John, *Chinese Politics and the Succession to Mao*, Macmillan, 1982, s. 62; Short, *Dragon and Bear*, s. 196; Evans, *Deng Xiaoping*, s. 189-90; *History of the CCP, Chronology*, s. 359. **Gayet kurnazca yazılmış bir mektup:** MacFarquhar, s. 279, n.114; Kia Sinan (der.), *Mao Zedong renki kiovang şilu*, Kiangsu, 1989, s. 319; Yan ve Gao, s. 454. **Parlak bir rol:** Barnouin ve Yu, s. 249-51.

546. **O sonbahar:** Evans, s. 197. **Mao da aynı sonuca varmıştı ... Genel kurmay:** a.g.y., s. 198; *History of the CCP, Chronology*, s. 361-2; Hao ve Duan, s. 632; Yan ve Gao, s. 455. **Nadir yetenekte bir adam:** Peng Çeng, *Çongguo çengku beyvanglu*, s. 47. **"Üç Dünya":** *History of the CCP, Chronology*, s. 363; Evans, s. 199-200.

547. **Konfüçyüs'ü eleştirme kampanyası ... Kültür Devrimi'nin kazanımları:** Yan ve Gao, s. 422; Barnouin ve Yu, s. 255-6. **"Alışılmamış biçimde kararsız":** Kissinger, Henry, *Years of Upheaval*, Little, Brown, Boston, 1982, s. 687-8 ve 692-3. **Çince transkriptlerde:** Sözlü kaynaklar.

548. **"Yetkisini aşan ifadeler":** Barnouin ve Yu, s. 263-4; Vang Nianyi, s. 471. **Bu noktada:** Vang Nianyi, s. 471. **Dışişleri sorumluluğunu ... bıraktı:** Evans, s. 198. **Gerçek payı çok az olan tarihsel bir:** Yan ve Gao, s. 430-2; Barnouin ve Yu, s. 258. **Çiang Çing'e ... yedi yıl önce:** Yan ve Gao, s. 416-20 ve 432-42; Barnouin ve Yu, s. 264-5 ve 267-8. **Silahlı çatışma haberleri:** Gao ve Duan, s. 636-7. **Şu sitem dolu sözleri yazdı:** Li Çisuy, s. 578-9.

549. *İyice yaşlanmıştı ... neredeyse tamamen anlaşılmazdı:* a.g.y., s. 569-70, 573-4 ve 576-7. *Kissinger ... hatırlıyordu:* Kissinger, *White House Years*, s. 1059. *Mao'nun gözleri:* Li Çisuy, s. 580 ve 604-5. *Çang Yufeng:* a.g.y., Çang Yufeng'le mülakat, Haziran 1997; sözlü kaynaklar. **17 Temmuz 1974:** Peng Çeng, s. 42-3; *History of the CCP, Chronology*, s. 364.

550. *Toplantıdan hemen sonra ... iki yıl yaşayabileceğini düşünüyordu:* Li Çisuy, s. 580-6. **4 Ekim:** *History of the CCP, Chronology*, s. 364. *Bu gelişme Chiang Çing'i öfkelen-dirdi ... sağlam bir ideolojik tutumu olan:* a.g.y., s. 365; Yan ve Gao, s. 445-8 ve 455-9; Guangming Ribao, 12 Kasım 1976; Ye Yonglie, s. 413-15; Hao ve Duan, s. 638. **Ocak ayı başlarında:** *History of the CCP, Chronology*, s. 366. **O andan itibaren:** İki açıklama vardı. 15 Şubat 1975'te Mao'nun sağlığını tartışmak için bir politbüro toplantısı yapıldı. Çu toplantıya başkanlık ediyordu (Li Çisuy, s. 597-9); 3 Mayıs 1975 günü Mao'nun son kez başkanlık ettiği bir toplantı daha yapıldı (Barnouin ve Yu, s. 282-3 ve 286). Li Çisuy, s. 600'da Mao'nun son kez ortaya çıkışını anlatır, ancak ikinci elden bilgi aldığı için söyledikleri doğru olmayabilir.

551. *Sersem kafalının tekiyim:* Yan ve Gao, s. 458. *Çin'de fazla olan şey:* Kissinger, *Years of Upheaval*, s. 68. Ölüm öpücüğü: Yan ve Gao'ya göre Mao 1975'in başlarında karrısı hakkında şöyle dedi: "Er ya da geç herkesle bozuşacak ... Ben öldükten sonra, kargaşa çıkaracak" (s. 460). **Çang Çunçiao:** MacFarquhar, s. 291. **Lenin'in ... sözlerini alınıldı:** *History of the CCP, Chronology*, s. 365. **Teknolojiyi modernleştirmek için:** a.g.y., s. 366. **"Ampirizm":** Barnouin ve Yu, s. 281. **"Marksizm-Leninizm'i yeterince anlamadıklarını":** a.g.y., s. 282; s. 282; Gardner, s. 106. 3 Mayıs 1975: Barnouin ve Yu, s. 282-3; Peng Çeng, s. 50-1 ve 56.

552. **Roxane Witke:** Yan ve Gao, s. 471. Ayrıca bk. Witke, *Comrade Chiang Ch'ing'deki* (s. 335) duvar afişi resimleri. **Kang Şeng:** Byron ve Pack, *Claws of the Dragon*, s. 405-7. Kang, Ekim 1975'te, ölümünden sadece haftalar önce mesajının yerine gitmediğini biliyordu. Hastalığının hafiflediği bir sırada Mao'yla son kez bir toplantıya katıldı, ancak yaptığı "keşif"ten söz etmedi. O sıralarda Çiang'ın siyasal durumu güçlenmişti. Nisan 1976'da Dışişleri Bakanı Çiao Guanhuay, söylentiye göre Mao'ya, Kang'ın Çiang Çing ile Çang Çunçiao'ya iftira ettiğini söyledi, ancak ayrıntı vermedi. **Su Kiyısı:** Barnouin ve Yu, s. 283-5. **Song Kiang Song ... şefi Çao Gay'a ihanet ediyor:** Peng Çeng, s. 57. **Bok!:** a.g.y.

553. *Deng'in fazla ileri gitmekte olduğunu:* Barnouin ve Yu, s. 279-80; Evans, s.

206-7. **Mao Yuansin:** Kia Sinan, s. 376-8; Hao ve Duan, s. 648-9; MacFarquhar, s. 296. **Deng de havanın değişmekte olduğunu seziyordu:** Barnouin ve Yu, s. 280. **Huzursuz ve sinirliydi:** Li Çisuy, s. 605. **Mao ... Deng'in başkanlık etmesini istedi:** Yan ve Gao, s. 480. **Daha sonra yeğenine şöyle dedi:** a.g.y., s. 479. Ayrıca bk. Vang Nianyi, s. 560. **Kapitalist yolcular hâlâ:** Hao ve Duan, s. 560. **Görünüşte konuyla ilgisiz bir tartışma:** Yan ve Gao, s. 471-2; Barnouin ve Yu s. 285-6. **Kasım ayı sonunda:** Barnouin ve Yu, s. 286. **Yeni çizginin ipuçları:** Renmin ribao, 4 Aralık 1975. **Deng'in bütün sorumlulukları alındı:** Barnouin ve Yu, s. 286.

554. **Çu Enlay öldü:** Yan ve Gao, s. 482-5; Li Çisuy, s. 609-10. **Hua Guofeng'i destekleme:** Yan ve Gao, s. 485-6.

555. **"Antagonist olmadığı"nı:** Evans, s. 210. **Onu şubat ayı sonunda ziyaret eden Nixon:** Nixon, Richard, *In the Arena: A Memoir of Victory, Defeat and Renewal*, Simon & Schuster, New York, 1990, s. 362. **Dudak okuma:** Çang Yufeng, "Mao Zedong Çu Enlay vannian ersanşı", *Yanhuang zisun*, no. 1, 1989. **Çang Yufeng, daha sonra ... şöyle yazdı:** a.g.y. **İşitme cihazını:** Evans, s. 207-8.

556-557. **Zihni uyuşturan propaganda ... olaydan sorumlu olduğunu saptadı:** Sözlü kaynaklar; Garside, Roger, *Coming Alive: China after Mao*, New York, 1981, s. 115-36; Yan ve Gao, s. 489-503; ve MacFarquhar, s. 301-5.

557. **İki gün sonra Mao kararını bildirdi:** Yan ve Gao, s. 502. **Deng bütün görevlerinden alındı:** Evans, s. 212-13. **"Senin göreve gelmen beni rahatlattı":** MacFarquhar, s.305. **Sonraki dört ay:** Li Çisuy, s. 614-23; Yan ve Gao, s. 510-15. **Bir vasiyet olarak:** Vang Nianyi: s. 601.

558. **Çiang, kendisini ... bir Kızıl İmparatoriçe olarak görüyordu:** Yan ve Gao, s. 487 ve 516. **Kibar bir beyefendi:** MacGarquhar, s. 300. **Temmuz'da ... Mao hayatta olduğu sürece:** a.g.y., s. 306-7; Li Çisuy, s. 621; Evans, s. 214-15; Vang Nianyi, s. 591. 2 Eylül günü: Li Çisuy, s. 624-5; Yan ve Gao, s. 516-19. **Ye Kiangying:** Siu Ru, 1976 nian daşi neymu, Beijing, 1989, s. 403-4.

SON SÖZ

561. **6 Ekim Çarşamba gecesi:** Liu Vuşeng (der.), *Çonggong dangşi fengyunlu*, Renmin çubanşe, Beijing, s. 439-40. **Çocuklarımızın kuşağı:** Schram, *Unrehearsed*, s. 190. **Dört yıl sonra:** Kuo, *Classified Chinese Documents*, s. 57.

563. **“Ağır hatalar”:** *Resolution on CPC History (1949-81)*, Pergamon Press, Oxford, 1981. **Mao 1956’da ölmüş olsaydı:** Sözlü kaynaklar; Çen bu yorumu Kasım 1978’de toplanan bir MK çalışma konferansında yaptı. Ayrıca bk. *Ming bao*, Hong Kong, 15 Ocak 1979. **Anılmaya değer bir yergide bulunarak ... “özünde anlaşılmaz”:** Barme, Geremie R., *Shades of Mao*, M. E. Sharpe, Armonk, 1996, s. 34.

564. **Çin’in kurucu imparatorlarının en büyüğü:** Chavannes, Edouard, *Les Mémoires Historiques de Se-ma Ts’ien*, Adrien-Maisonneuve, Paris, 1967, c. 2, s. 144-5. **Bizi ... davranmakla suçluyorsunuz:** Büyük İleri Atılım sırasında 20 milyon kişi (resmi sayı Hu Yaobang tarafından verildi); yapılan hesaplamalara göre, toprak reformu sırasında bir milyon kişi daha; 1950’lerin başındaki siyasal hareketler sırasında gene bir milyon kişi; Kültür devrimi sırasında gene bir milyon kişi öldüğüne göre (bütün bunlar asgari sayılardır), Mao’nun izlediği siyasetlerin doğrudan sonucu olarak Çin’de ölenlerin toplam sayısı en az 23 milyonu bulmaktadır (aslında pekâlâ 30 ile 35 milyon arasında da olabilir). Kıyaslama yapmak gerekirse, İkinci Dünya Savaşı sırasında toplam ölüm sayısı 55 milyon; Tayping İsyanı sırasında 20 milyon; ve Birinci Dünya Savaşı sırasında sekiz milyon olarak saptanmıştır. Ne var ki bu olayların hiçbiri tek bir adamın iradesine atfedilemez.

565. **İnsan kafası soğana benzemez:** Sözlü kaynaklar. Bu söz için belgelenmiş bir gönderme bulamadım, ancak Mao aynı düşüncüyü 20 Aralık 1964’te yapılan bir MK toplantısında bu kadar renkli olmayan sözlerle ifade etmiştir (*Miscellany*, 2, s. 426).

566. **Özel bir gece partisi:** Sözlü kaynaklar: Barme, s. 52.

567. **Bazıları da Mao’yu bir ikon haline getirdiler:** Barme, a.g.y.

Ad-Dizin

An Ziven: 512

Ay Çing: 351, 352

Ay Siçi: 328

Barrett, Albay David: 362, 375

Bay Çongsi: 175

Belhomme, Albert: 439

Beria, Lavrentiy: 384

Bisson, Thomas: 324

Blyukher, General Vasiliy: 163, 202

Bo Gu: 20, 21, 22, 26, 28, 29, 30, 265, 266, 267, 268, 269, 271, 272, 273, 275, 276, 277, 279, 283, 287, 288, 289, 290, 291, 294, 295, 303, 306, 311, 313, 331, 332, 333, 346, 348, 358, 359

Bo Yibo: 401, 4047, 512, 513

Bodde, Derk: 380

Borodin, Mikhail: 147, 148, 161, 162, 164, 166, 167, 173, 178, 179, 180, 181, 182, 184, 186, 187, 190, 192

Braun, Otto: 20, 22, 26, 27, 28, 29, 30, 289, 290, 295, 300, 303, 305, 307, 317, 318, 355

Buharin, Nikolay İvanoviç: 162, 174, 187, 212, 223, 247, 268, 293

Butto, Zülfikâr Ali: 557

Cao Diçyu: 499

Cao Kun: 138

Cao Rulin: 98, 99, 101

Cao Yiou: 482

Carlson, Evans: 360

Cay Hesên: 80, 86, 90, 91, 115, 116, 118, 120, 141, 143, 148, 160, 161, 184, 185, 186, 187, 190, 192, 220

Cay Yuanpey: 95, 119, 130

Churchill, Winston: 368, 563

Clausewitz, Karl von: 333

Cressy-Marcks, Violet: 356

Çan Kay-şek: 20, 21, 22, 147, 155, 156, 158, 159, 160, 161, 163, 164, 165, 166, 167, 173, 174, 176, 177, 178, 179, 180, 181, 183, 184, 185, 187, 204, 211, 229, 236, 239, 240, 242, 243, 251, 255, 258, 261, 262, 265, 269, 287, 288, 294, 295, 296, 297, 298, 300, 308, 309, 310, 312, 314, 315, 316, 318, 319, 320, 321, 323, 329, 333, 334, 343, 344, 353, 356, 362, 363, 364, 365, 366, 367, 368, 369, 375, 376, 378, 381, 382, 384, 386, 391, 405, 415, 416, 429, 486, 495, 537, 557, 565

Çang Bokun: 424, 425

Çang Çunçiao: 470, 479, 480, 497, 498, 499, 500, 501, 504, 520, 528, 529, 530, 544, 547, 550, 551, 552, 554, 556, 558, 561

Çang Guotao: 125, 127, 129, 139, 141, 148, 151, 161, 179, 154, 183, 187, 189, 192, 200, 201, 220, 260, 298, 302, 303, 309, 313, 315, 318, 334, 401

Çang Huyzan: 238, 239

Çang Kingkian: 173

Çang Kingtang: 106

Çang Kingyao (Zehirli): 86, 90, 106, 107, 111

Çang Linçi: 502

Çang Nayçi: 425

Çang Sueliang (Genç Mareşal): 229, 311, 312, 315, 317, 318, 319, 320, 321,

513

Çang Tailey: 187

Çang Ventian: 26, 28, 29, 30, 269, 272, 275, 276, 288, 290, 303, 306, 310, 313, 316, 323, 329, 331, 333, 337, 346, 358, 448, 449, 451, 452, 512

Çang Yufeng: 549, 555, 558

Çang Zongsiang: 98, 99

Çang Zuolin: 137, 138, 177, 178, 180

Çao Hengti: 114, 130, 134, 138, 144, 153, 154, 156

Çao Vuçen: 105

Çen Boda: 328, 242, 252, 463, 470, 477, 479, 480, 482, 483, 484, 485, 486, 487, 488, 497, 500, 503, 504, 509, 526, 528, 529, 530, 531, 537, 542, 544, 545, 552, 562

Çen Çang: 97

Çen Çanghao: 260, 306, 307

Çen Çengren: 252

Çen Dusiu: 92, 93, 100, 109, 116, 118, 124, 125, 126, 127, 139, 141, 142, 143, 145, 148, 151, 152, 161, 162, 165, 166, 167, 171, 172, 174, 178, 179, 183, 184, 187, 189, 190, 191, 192, 193, 194, 247, 283, 358, 359, 493

Çen Lifu: 316, 317

Çen Silian: 519

Çen Yi: 200, 208, 216, 225, 226, 227, 263, 278, 373, 277, 448, 459, 497, 503, 509, 518, 525, 236, 542

Çen Yun: 29, 330, 333, 388, 402, 403, 436, 449, 463, 487, 504, 519, 453, 563

Çen Yuying: 429

Çen Zaydao: 506, 507, 508

Çen, Eugene: 166

Çeng Guanying: 47

Çi Benyu: 510, 564

Çiang Çing: 337, 339, 340, 341, 342, 343, 394, 427, 428, 429, 470, 475, 478, 480, 481, 485, 487, 497, 498, 503, 504, 505, 507, 508, 509, 510, 514, 515, 518, 519, 520, 521, 525, 526, 527, 528, 530, 531, 532, 542, 544, 545, 546,

548, 549, 550, 551, 552, 553, 556, 557, 558, 561, 562, 566

Çiu Huyzuo: 530, 532, 536

Çu Anping: 421

Çu Çiubay: 148, 161, 165, 171, 172, 178, 179, 180, 187, 191, 192, 195, 196, 197, 198, 200, 205, 210, 211, 222, 232, 235, 240, 244, 247, 267, 269, 358, 359

Çu De: 23, 29, 31, 190, 200, 203, 205, 206, 207, 208, 209, 211, 213, 214, 215, 216, 217, 218, 219, 220, 222, 223, 224, 225, 227, 235, 237, 238, 240, 241, 242, 244, 255, 256, 263, 266, 267, 269, 272, 273, 274, 275, 276, 277, 278, 287, 294, 297, 302, 303, 304, 307, 314, 318, 322, 325, 342, 357, 360, 361, 364, 377, 388, 390, 408, 449, 453, 458, 460, 487, 497, 498, 504, 516, 519, 520, 533, 552, 557, 567

Çu Enlay: 19, 20, 26, 28, 30, 38, 88, 160, 167, 175, 179, 185, 187, 190, 192, 193, 200, 201, 205, 207, 220, 221, 222, 224, 226, 231, 235, 239, 240, 244, 259, 261, 265, 266, 267, 270, 271, 272, 273, 274, 276, 287, 290, 291, 295, 303, 304, 306, 311, 312, 313, 314, 316, 318, 319, 320, 322, 323, 330, 333, 357, 358, 359, 360, 361, 362, 367, 384, 387, 390, 393, 401, 403, 406, 410, 411, 419, 431, 434, 436, 439, 446, 449, 427, 458, 459, 461, 462, 463, 468, 470, 474, 476, 477, 478, 479, 487, 493, 495, 497, 504, 505, 508, 509, 511, 512, 517, 518, 520, 523, 525, 526, 527, 529, 530, 531, 532, 534, 537, 538, 539, 540, 542, 543, 544, 545, 546, 547, 550, 551, 554, 556, 561, 567

Çu Fuhay: 127

Çu Lu: 206, 207, 210, 211

Çu Peyde: 180

Çu Yuan: 97, 110

Çu Yuçi: 533

Dalay Lama: 453

Darwin, Charles: 51, 67, 110, 417, 436

Day Kitao: 148

Değirmentası Ustası Pang: 49

Deng Fa: 274, 285, 359

Deng Siaoping: 27, 195, 277, 377, 402, 403, 408, 419, 436, 440, 449, 458, 461, 462, 463, 469, 470, 471, 477, 478, 479, 480, 487, 497, 502, 504, 511, 519, 520, 524, 526, 545, 548, 549, 550, 557, 558, 562

Deng Tuo: 420, 281, 483

Deng Yingcao: 526

Deng Zihuy: 405, 435, 446, 463

Dewey, John: 109, 110, 114

Dimitrov, Georgi: 320

Ding Ling: 338, 351, 352

Dong Bivu: 301, 405, 519

Du Siuking: 214

Du Yueşeng: 177

Duan Çiruy: 98, 150

Duan Liangbi: 253, 256

Eddy, Dr. Sherwood: 129

Feng Guoçang: 78, 85

Feng Yusiang: 110, 150, 178, 180, 184, 185

Fey Siaotong: 418

Fu Çongbi: 508, 515

Fu Liangzou: 85, 86

Fu Sinian: 92

Fu Zuoyi: 378

Fu, Dr. Nelson: 290

Gan Liçen: 251

Gao Fuyuan: 312

Gao Gang: 308, 313, 388, 401, 4024, 403, 446, 448, 449, 451, 469, 470, 483, 525, 536

Gao Kingtang: 263

Gao Yuan: 491

Geng Biao: 289

Giles, Bertram: 58, 59, 60, 61, 62

Gomulka, Vladislav: 409

Gu Bo: 254, 255, 277

Gu Şunçang: 261, 265

Gu Yue: 566

Gu Zuolin: 274

Guan Feng: 579

Guo Fengming: 221

Guo Liang: 139

Guo Rugiy: 374

Han Yu: 69, 110

Harriman, Averill: 363

Hay Ruy: 447, 448, 475, 476, 477, 482

He Çangong: 204

He Erkang: 154

He Kayfeng: 29

He Kian: 181, 186, 187, 234

He Long: 191, 200, 203, 229, 265, 298, 314, 354, 450, 497, 501, 504, 512, 513, 519, 520, 524

He Mengsiong: 247

He Minfan: 116, 118, 128

He Şuheng: 116, 118, 125, 128, 146

He Tingying: 215

He Yi: 248

He Yingçing: 319

290, 291, 296, 301, 323, 337, 338, 339, 340, 341, 342, 428

Heath, Edward: 541

Hitler, Adolf: 293, 376, 563, 565

Ho Şi Minh: 387, 392

Hong Taçuan: 46

Hu Feng: 412, 424

Hu Hanmin: 155, 243

Hu Şi: 92, 102, 108, 109, 411

Hu Yaobang: 403, 526

Hu Zongman: 372

Hua Guofeng: 544, 553, 554, 557, 558, 561

Huang Ay: 129, 134

Huang Gonglue: 230, 234, 255

Huang Kinrong: 177

Huang Sing: 56

Huang Yongşeng: 515, 520, 532, 536

Humphrey, Senatör Hubert: 444

Hurley, Tümgeneral Patrick, J.: 361, 362, 363, 364, 366

Huxley, T. H.: 67, 94, 110, 123

İmparator Çianlong: 427

İmparator Çin Şihuang: 494, 566

İmparator Guangsu: 35, 46, 51, 510

Jacoby, Annalee: 357

Joffe, Adolf: 138, 141, 144

Kang Keçing: 235, 552

Kang Şeng: 329, 330, 333, 340, 341, 342, 345, 348, 352, 353, 359, 374, 438, 452, 459, 470, 471, 479, 480, 482, 484, 485, 486, 487, 498, 511, 513, 514,

515, 518, 519, 520, 526, 528, 542, 552

Kang Youvey: 51, 57, 73, 75, 78, 82, 93, 95, 110

Kant, Immanuel: 69, 84, 110

Ke Çingşi: 452, 459, 470

Kennan, George: 383

Ki Pengfey: 305

Kiang Kanghu: 68, 93, 110

Kiao Dafeng: 60

Kim İl Sung: 386, 387, 390, 391

Kirov, Sergey: 293

Kissinger, Henry: 538, 539, 540, 541, 547, 549, 551

Konfüçyüs: 35, 36, 38, 39, 41, 42, 45, 46, 51, 55, 69, 89, 94, 104, 110, 118, 152, 168, 350, 353, 447, 489, 494, 495, 520, 547, 548, 551, 565

Kropotkin, Prens Piyotr: 95, 109, 171

Kuang Huşeng: 99

Kuay Dafu: 498

Kuruşçev, Nikita Sergeyeviç: 407

Kuybiyşev, General N. V.: 159, 160, 163

Lan Ping: 337

Lao Şe: 489

Lee Kuan Yev: 557

Lenin, V. I.: 20, 42, 94, 95, 102, 109, 114, 124, 126, 141, 143, 147, 151, 165, 189, 224, 236, 248, 257, 261, 278, 293, 310, 311, 324, 327, 340, 346, 347, 348, 363, 367, 409, 410, 417, 431, 454, 458, 462, 464, 466, 468, 471, 472, 494, 511, 520, 525, 528, 530, 544, 551, 563

Ley Feng: 466

Li Baoçang: 172

Li Baohua: 502

Li Bofang: 252, 254, 256

Li Çisuy: 150, 428

Li Daçao: 92, 94, 100, 102, 108, 109, 124, 125, 137, 141, 144, 148, 177, 180

Li Deşeng: 342, 534

Li Fuçun: 160, 437, 504

Li Hankun: 125, 126, 1243

Li Kenong: 312

Li Kingçuan: 459

Li Lisan: 131, 132, 147, 172, 187, 201, 220, 226, 229, 230, 231, 232, 233, 234, 235, 236, 237, 238, 239, 240, 244, 248, 250, 256, 257, 260, 266, 267, 269, 279, 281, 294, 345, 358, 359, 448

Li Min (kızı): 337, 342, 343, 394, 427

Li Na (kızı): 342, 394, 427

Li Ruy: 11, 449

Li Siannian: 314, 448, 504, 519, 555, 556

Li Şaokiu: 252, 253, 254, 255, 256

Li Şuyi: 428

Li Te: 307

Li Venlin: 250, 256, 258, 259

Li Veyhan: 139, 147, 186, 187, 192, 211, 216, 220

Li Yinçiao: 342, 343, 394, 427, 428, 430

Li Yuanhong: 60

Li Ziçeng: 262

Li Zongren: 378

Li Zuopeng: 530, 532

Liang Şuming: 412, 415

Liao Çongkay: 148, 149

Liao Moşa: 481

Lin Boçu: 148, 437

Lin Liguu: 508, 531, 532, 533, 534, 537, 547

Lin Liheng: 533, 534

Lin Piao: 191, 210, 221, 228, 244, 270, 297, 306, 325, 329, 355, 365, 368, 373, 377, 378, 389, 402, 403, 437, 449, 451, 468, 470, 477, 478, 479, 480, 481, 483, 487, 488, 489, 493, 497, 503, 504, 505, 507, 508, 509, 513, 514, 515, 516, 517, 518, 519, 520, 521, 522, 523, 526, 527, 530, 531, 532, 533, 534, 535, 536, 537, 539, 542, 543, 544, 545, 547, 548, 551, 564

Lin Siling: 423

Lindsay, Michael: 324

Ling, Ken: 490, 494

Liu Angong: 224, 226

Liu Boçeng (Tek Gözlü Ejderha): 298, 373, 377, 378, 504, 519, 520

Liu Çidan: 308, 313

Liu Çikian: 502

Liu Çisun: 186, 428

Liu Di: 255, 256

Liu Fey: 374

Liu Şaoçi: 146, 297, 326, 337, 345, 348, 356, 357, 358, 359, 364, 366, 372, 383, 401, 404, 406, 409, 413, 414, 419, 436, 449, 457, 458, 460, 462, 463, 464, 467, 468, 472, 474, 475, 476, 477, 478, 479, 480, 481, 482, 485, 487, 496, 497, 498, 499, 502, 504, 510, 511, 512, 513, 518, 519, 520, 524, 525, 527, 528, 529, 532, 536, 537, 544, 548, 561

Liu Şiçi: 248, 249, 250

Liu Şifu: 95

Liu Tao: 498

Lo Kialun: 98, 102

Loh, Robert: 418

Lominadze, Besso: 189, 190, 191, 192, 193, 195, 200, 201

Long Kiangong: 113, 133

Lu Deming: 200, 202

Lu Dingyi: 478, 479

Lu Ping: 482, 484, 485

Lu Zongyu: 98, 99

Luo Çanglong: 90, 115, 145, 148

Luo Longki: 424, 425

Luo Ming: 276, 277, 287

Luo Ruyçin: 289, 477, 479, 483, 515

Luo Suezan: 88

Luo, Mao'nun ilk eşi: 44

MacArthur, General Douglas: 387, 391, 394

Malenkov, Georgi: 402, 407, 468, 558

Malinovski, Rodyon: 443

Mao Ançing (oğlu): 343, 394, 428

Mao Anlong (oğlu): 121, 174, 261

Mao Anying (oğlu): 121, 146, 343, 393, 394, 428

Mao Fusuan: 152, 153, 154

Mao Renseng (babası): 36

Mao Yuansin (yeğeni): 427, 553

Mao Zekiang (yeğeni): 42

Mao Zemin (kardeşi): 42, 138, 278, 394, 427

Mao Zetan (kardeşi): 42, 138, 205, 277, 394

Marshall, General George C.: 367, 368, 371, 537

Meng Yongçian: 518

Meyer, Yoldaş: 193, 194, 201, 443

Mif, Pavel: 239, 240

Mikoyan, Anastas: 382, 409

Mill, John Stuart: 67, 110

Mitin, Mark: 326

Molotov, Vyacheslav: 364, 385, 402, 565

Montgomery, Feldmareşal: 468

Mussolini, Benito: 294, 376

Nagy, Imre: 409

Nehru, Javaharlal: 442, 465

Neumann, Heinz: 201

Nie Rongçen: 191, 270, 297, 373, 377, 391, 503, 558

Nie Yuanzi: 482

Nikolski: 125, 126

Nixon, Richard M.: 361, 523, 537, 538, 539, 540, 541, 542, 549, 555

Pam Van Dong: 536

Pan Mingçeng: 282

Pang Renkuan: 129, 130, 131, 134

Paulsen, Friedrich: 69, 74, 103, 110, 327

Peng Çen: 366, 419, 454, 458, 460, 462, 479, 475, 476, 477, 478, 479, 480, 481, 482, 487, 496, 497, 512

Peng Dehuay: 29, 218, 222, 223, 230, 234, 238, 262, 269, 270, 297, 306, 312, 313, 314, 322, 323

Peng Gongda: 197, 199

Peng Huang: 101, 104, 105, 111, 113, 116, 118, 130, 131

Peng Pay: 151, 192, 200, 220, 516

Peng Şuçi: 116, 149, 161, 171, 247

Rakosi, Matyas: 409

Rao Şuçi: 402, 403

Ren Bişi: 116, 192, 240, 273, 274, 275, 277, 314, 333, 334, 348, 353, 358, 360, 388, 427

Ren Şude: 133, 134, 136

Rhee, Syngman: 387

Rittenberg, Sidney: 355, 360, 372, 439, 396, 540

Roderick, John: 367

Rogers, William: 538

Roosevelt, Franklin D.: 73, 360, 361, 363, 563

Roy, Mahendranat: 178

Rudnik, Yakov (Hilaire Noulens): 269

Russell, Bertrand: 117

Ruyçeng, Genel Vali: 53

Sia Douyin: 181, 182

Sia Si: 139, 146, 147, 155

Siang Çongfa: 220, 240, 261, 265, 288

Siang Kingyu: 120, 148

Siang Ying: 220, 239, 240, 241, 255, 256, 257, 270, 274, 337, 341

Siao Hua: 515

Siao Ke: 251

Siao Mao (oğlu): 291

Siao San (Emi Siao): 50, 75

Siao Yu: 75, 77, 78, 79, 80, 81, 82, 86, 88, 92, 97, 115, 117, 120, 127

Sie Fuçi: 486, 489, 507, 508, 515, 520, 526, 533, 545

Sie Hançang: 253, 255

Sie Veykun: 277

Sihanuk, Prens: 545

Si-Ma Guang: 68

Siong Siling: 112

Smedley, Agnes: 19, 20, 207, 338, 339, 355

Smith, Adam: 67, 94, 110

Sneevliet, Hendricus: 124, 125, 126, 127, 129, 139, 140, 141, 142, 143, 144, 147, 148, 472

Snow, Edgar: 44, 69, 79, 91, 97, 109, 111, 172, 262, 299, 300, 316, 317, 337, 338, 340, 354, 360, 538

Soon Mey-ling: 319, 327

Soong Çing-ling: 166

Soong, T. V.: 166, 315, 320

Stalin, Josef: 29, 31, 147, 162, 172, 174, 176, 179, 183, 184, 185, 187, 189, 190, 191, 192, 194, 195, 201, 212, 236, 239, 240, 247, 249, 262, 277, 282, 293, 309, 320, 326, 328, 330, 333, 334, 336, 347, 357, 358, 360, 361, 363, 364, 366, 382, 383, 384, 385, 386, 387, 389, 390, 391, 392, 393, 400, 402, 407, 408, 409, 410, 414, 430, 443, 454, 463, 468, 471, 512, 537, 563, 565

Stein, Gunther: 324

Stoessel, Walter: 538

Su Çaoçeng: 173, 192, 220

Su Haydong: 261, 262, 308, 349

Su Kesiang: 181, 183, 185, 186, 194

Su Siangçian: 307, 503, 504, 516

Su Şiyou: 503, 519, 534, 556, 557

Su Teli: 81

Sukarno, Başkan: 470

Sun Vu: 53, 60

Sun Yat-sen: 53, 56, 57, 63, 74, 78, 110, 111, 126, 130, 135, 138, 139, 140, 141, 143, 144, 147, 148, 149, 150, 155, 156, 157, 166, 179, 240, 322, 365, 413, 495

Şang Yang: 69, 78

Şao Piaoping: 93

Şeng Şicay: 394

Şi Çe: 366, 369

Şi Dakay, Prens: 298

Tan Çenlin: 216, 504, 505, 519, 520, 546

Tan Daoyuan: 238

Tan Pingsan: 143, 148, 173, 179, 192, 201

Tan Yankay: 60, 65, 74, 76, 85, 107, 112, 133, 144, 160, 166, 214

Tanaka, Kakuey: 322, 541

Tang Leang-Li: 295

Tang Na: 340

Tang Siangming (“Kasap Tang”): 74, 85

Tang Şengci: 162, 164, 166, 167, 173, 178, 179, 178, 180, 181, 183, 186, 193

Tang, Nancy: 548

Tao Çu: 487, 497, 503, 504, 505, 511, 519, 520, 524, 525, 527

Tao Yi: 120, 213

Tito: 383

Troçki, Leon: 147, 162, 183, 189, 194, 247

Truman, Harry S.: 366, 367, 386, 394, 537

Van Sisian: 250

Vang Dongsing: 477, 562

Vang Guangmey: 498, 510, 511, 512, 518

Vang Hayrong: 548, 553

Vang Hebo: 143

Vang Hongven: 499, 544, 545, 546, 547, 548, 550, 551, 553, 554, 558, 561

Vang Kiasiang: 26, 28, 29, 31, 272, 273, 274, 275, 291, 297, 314, 334, 335, 336, 348, 359, 463, 546

Vang Kingvey: 147, 155, 156, 158, 159, 160, 166, 173, 174, 178, 179, 180, 181, 182, 184, 185, 187, 243, 249, 283, 332

Vang Li: 507, 508, 509, 514

Vang Ming: 240, 265, 267, 282, 309, 316, 324, 328, 329, 330, 331, 333, 334, 336, 337, 344, 345, 346, 348, 350, 351, 354, 358, 359, 360, 401, 448, 504, 532, 552

Vang Rençong: 467, 497

Vang Ruosuy: 420

Vang Şivey: 351, 353, 354, 412, 424

Vang Şivey: 351, 353, 412, 424

Vang Şouhua: 177

Vang Yangming: 94, 110

Vang Zuo: 203, 204, 208, 213, 218, 250

Vedemeyer, General: 374

Ven Kimey (annesi): 38

Vişinskiy, Andrey: 385

Vişniyakova-Akimova, Vera: 159

Vladimirov, Piyotr: 364

Voitinski, Grigori: 124, 125, 139, 148, 150, 165, 184, 187

Vu De: 544, 454, 556, 557

Vu Fasian: 515, 520, 528, 530, 531, 532, 535, 536

Vu Han: 475, 476, 477, 478, 479, 480, 481

Vu Kang: 428

Vu Kinghong: 136

Vu Ningkun: 421, 426

Vu Peyfu: 78, 87, 107, 132, 135, 137, 138, 145, 162, 164

Vu, Lily: 338, 339, 341

Wales, Nym: 338, 339, 341,

Waley, Arthur: 563

White, Theodore: 357

Wilson, Woodrow: 98

Winnington, Alan: 580

Witke, Roxane: 552

Yan Sişan: 311

Yang Çangki: 69, 71, 80, 81, 119

Yang Çengvu: 299, 307, 515

Yang Kayhuy: 119, 120, 131, 136, 139, 145, 146, 150, 152, 156, 165, 174, 187, 213, 261, 337, 341, 394, 428, 556

Yang Kayming: 214, 215, 216

Yang Şangkun: 297, 302, 307, 402, 476, 477, 479

Yao Venyuan: 475, 476, 477, 481, 483, 500, 520, 544, 550, 551, 561, 562

Ye Çun: 497, 520, 526, 528, 530, 531, 532, 533, 534, 535

Ye Dehuy: 181

Ye Kianying: 502, 503, 504, 518, 519, 544, 546, 551, 556, 558, 561

Ye Ting: 191, 200

Ye Zilong: 317, 341, 393

Yi Lirong: 193

Yu Çivey: 340

Yu Likin: 515

Yu Sadu: 200

Yu Şude: 148

Yuan Kiliu: 69

Yuan Şikay: 62, 63, 70, 74, 85

Yuan Vencay: 202, 204, 208, 213, 218, 250

Yudin, Pavel: 443

Zeng Bingçun: 258, 259

Zeng Guofan: 46, 81

Zeng Hongyi: 260

Zeng Şan: 252, 254

Zilliacus, Connie: 381

Mao'nun bilinen ilk resmi. 1911 devrimi sırasında çekilmiştir.

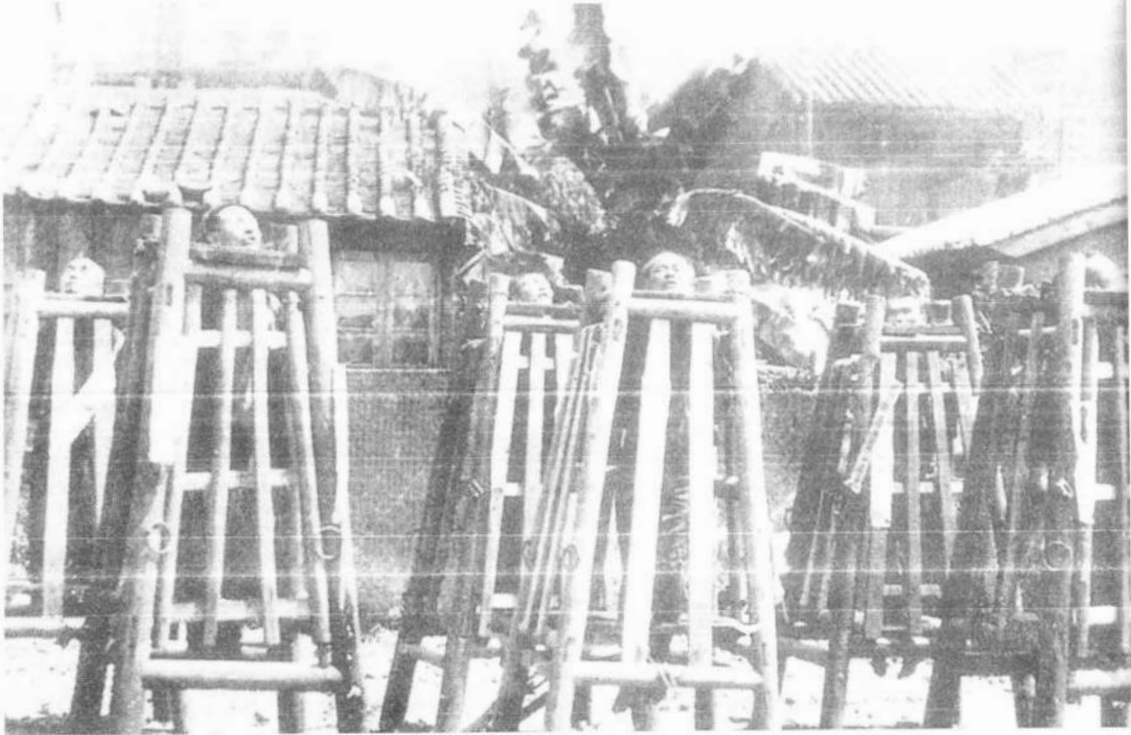
Solda Mançulann devrilmesinden sonra bir asker bir köylünün saç kuyruğunu kesmek üzere.

Aşağıda Mao'nun gençliğinde çok sık uygulanan pek çok yavaş infaz biçimlerinden biri. Mahkûmlar boynlarından gerdirilerek kendi vücut ağırlıklarıyla yavaş yavaş boğuluyorlar.

Yukarıda sağda Mao'nun Şaoşan'daki aile evi.

Aşağıda solda [Sağdan sola] 25 yaşındaki Mao, annesi Ven Kimey ve kardeşleri, 22 yaşındaki Zemin ve 15 yaşındaki Zetan, 1919'da Çangşa'da.

Aşağıda sağda Gene 1919 yılında Mao'nun babası Renseng.

Solda Mao'nun yakın arkadaşı ve onu Marksizme kazandıran Cay Hesen.

Aşağıda Ocak 1920'de Vali Çang Kingyao'nun görevden alınması için dilekçe vermek üzere Pekin'e giden Hunan heyetinin üyeleri ve Mao.

Sağda Çin'in ilk devlet başkanı Sun Yat-sen

Aşağıda Çin Komünist Partisi'nin manevi kurucuları. (Solda) Yazılarıyla Bolşevizmi Çin'e tanıtan Pekin Üniversitesi'nden Li Daçao ve (sağda) Yeni Gençlik'in editörü ve ÇKP'nin ilk genel sekreteri Çen Dusiu.

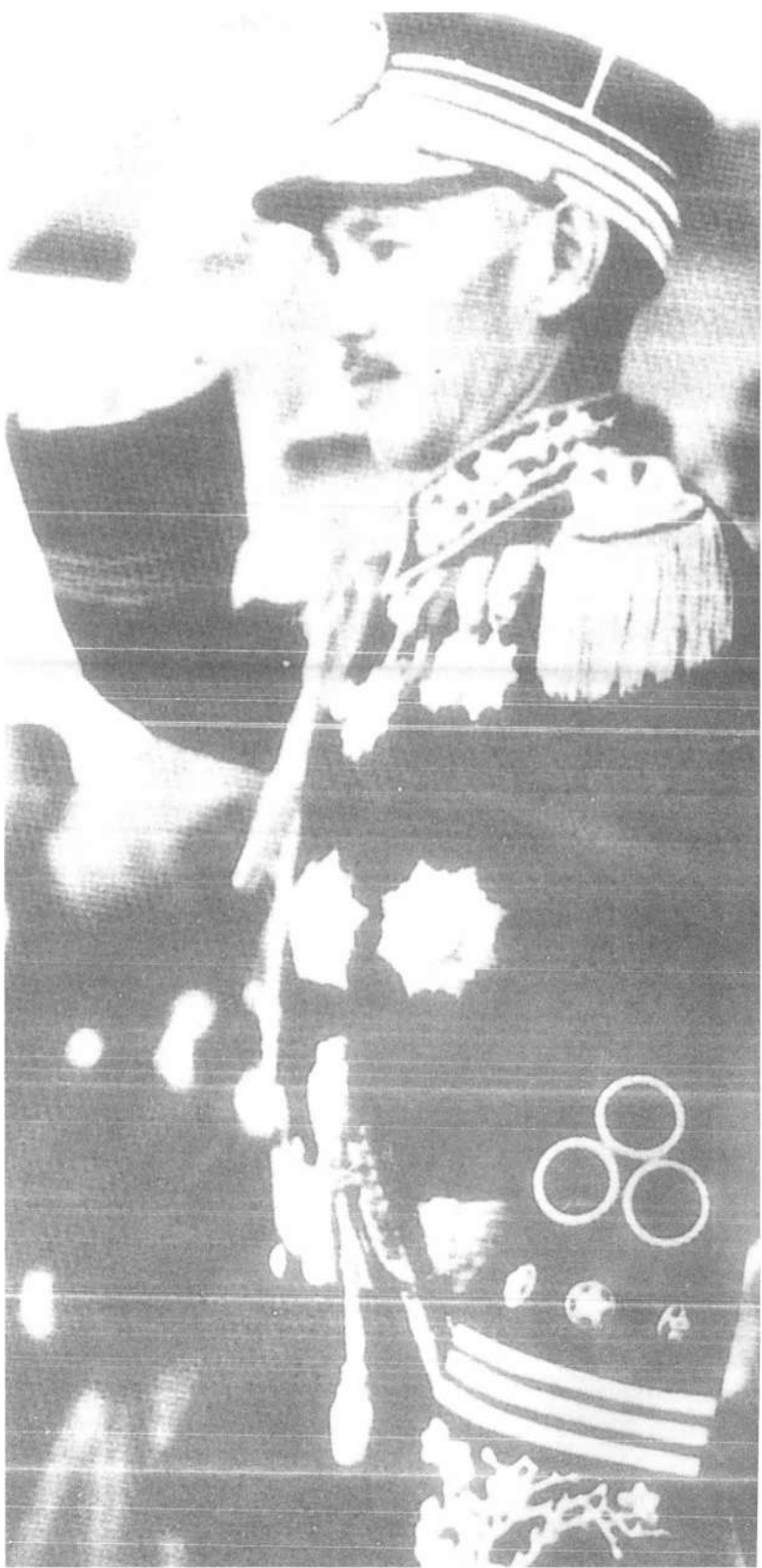

Üst solda birinci resim
Mao'nun ikinci eşi Yang
Kayhuy, oğulları, 3 yaşında-
kı Anying ve 2 yaşındaki
Anying, 1925'te

Üst sağda ikinci resim
Mao'nun üçüncü eşi He Zi-
çen

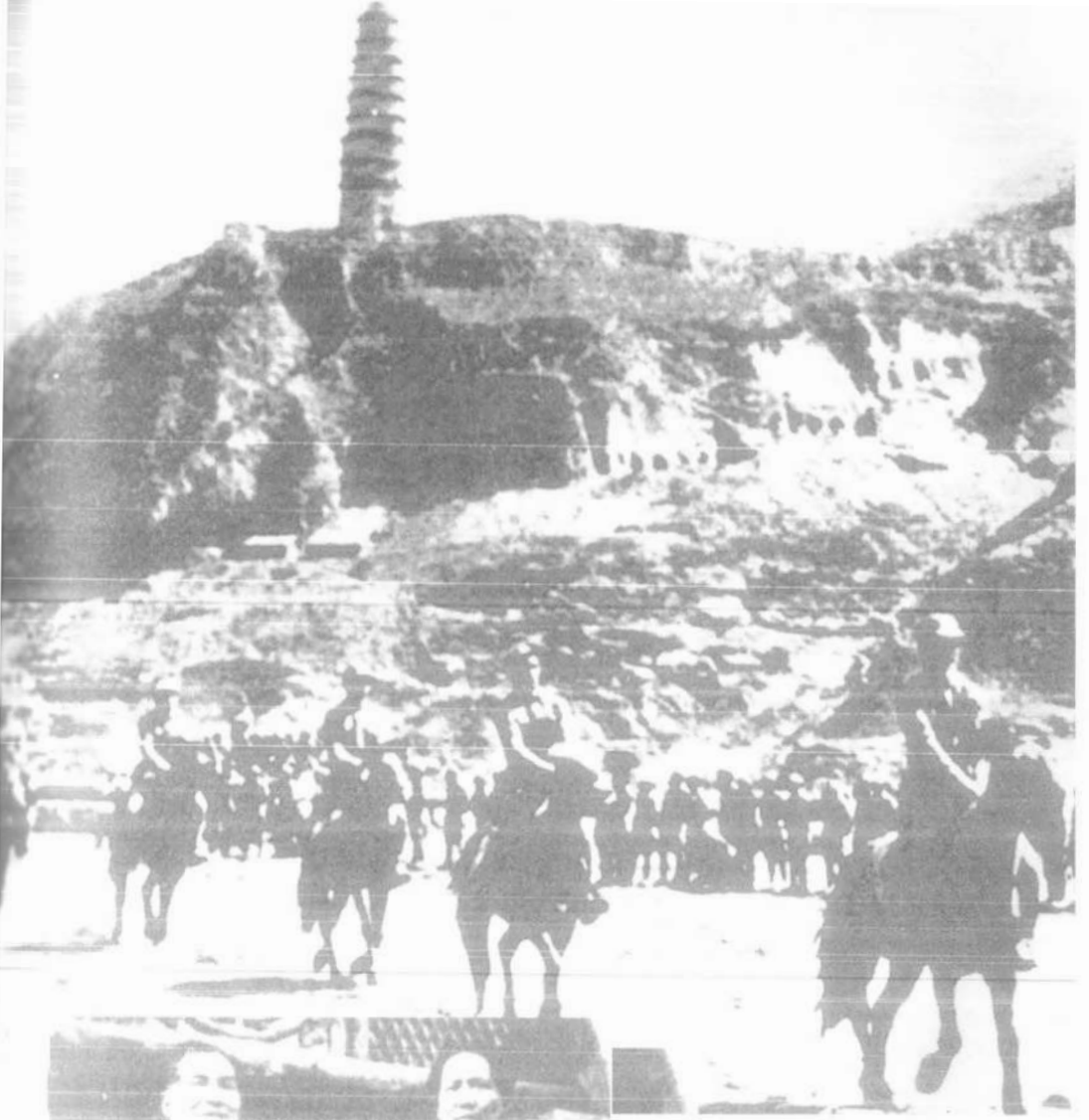
Aşağıda (Soldan sağa) Ren
Bıç, Kızıl Ordu Başkomuta-
mı Çu De; Siyasal Güvenlik
Şefi Deng Fa; Siang Ying;
Mao ve Vang Kiasiang, Ka-
sim 1931'de Ruikin'de Çin
Sovvet Cumhuriyeti'nin ilan-
ından hemen önce.

Sağda Generalissimo Çan Kay-şel

Çu Enlay, Mao'yla birlikte, 1937'de Kuzey Şensi'de

Yukarıda, 1930'ların sonunda, ayırt edici özelliğini oluşturan Song hanedanı pagodasıyla Yen'an.

Solda, Dördüncü Ordu'nun 1937'de Gansu'da yok oluşunun ardından Mao'ya meydan okumaktan vazgeçen Çang Guotao'yla birlikte.

Yetenekli genç yazar Vang Şivey. Yenan'daki Düzeltme Hareketi sırasında idam edilmesi Mao'nun entelektüel muhalifleri ezmek için daha sonra göstereceği bütün çabalara model oluşturdu

Mao'nun dördüncü kansı, Şanghaylı aktrisi Chiang Çing

[Soldan sağa] Çu Enlay, Mao ve Çu De, 1946'da Yenan'da.

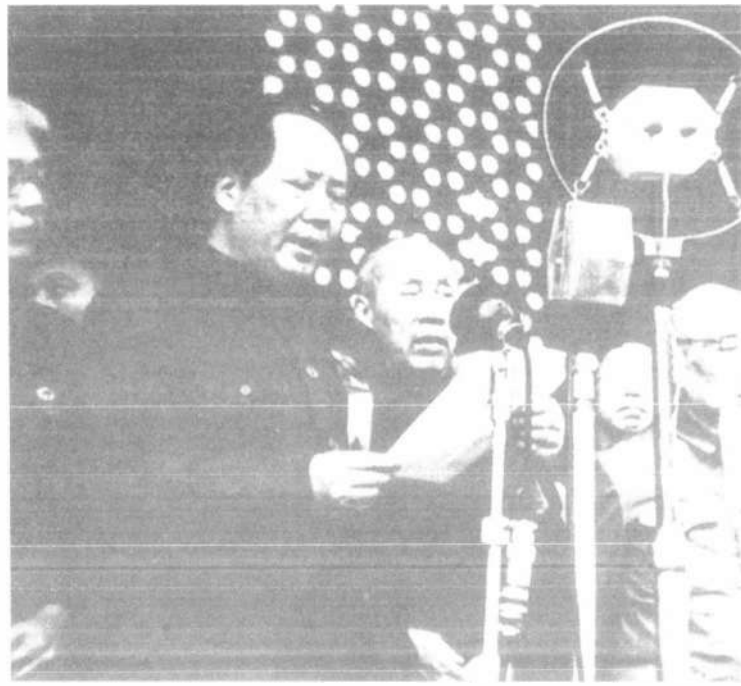

Sağda, Mart 1949'da Pekin'in teslim olmasından sonra Mao, Lin Piao'nun muzaffer ordusunu denetliyor.

Aşağıda, Kuzey Çin'de komünistlerin iktidarı ele geçirmesinden sonra yapılan toprak reformu sırasında bir toprak ağasının köylülerin önünde yargılanması.

Mao, 1 Ekim 1949 günü Tienanmen Meydanı'nda Halk Cumhuriyeti'ni ilan ediyor

1954'te tasfiye edilen Mançurya Pa Şefi Gao Gang.

[Soldan sağa] Mao, Bulganin, Stalin ve Doğu Alman Parti şefi Walter Ulbricht, Aralık 1949'da Kremlin'de Sovyet liderinin 70. yaşgünü'nü kutluyorlar.

Mao, 1951'de Pekin'in dışındaki Güzel Kokulu Tepeler'de, yegeni Yuansin, kızları Li Min ve Li Na'yla birlikte bir dinlenme anında.

[Soldan sağa] Chiang Çing; Li Na, Mao; bir süre sonra Kore'de ölecek olan en büyük oğlu Anying ve Anying'in karısı Li Songlin

Mao, 1954'te Pekin'de Dalay Lama (sağda) ve Pançen Lama'yla birlikte.

Temmuz 1957'de sağıcılara karşı kampanyanın başlangıcı sırasında burjuva entelektüellerini eleştirmek için yapılan bir m¼cadele toplantısı.

Aynılan yollar: Mao ve Huruşov, Ekim 1959'da Pekin'de son kez bir arada.

Peng Dehuay (soldan ikinci) 1959'da Büyük İleri Atılım sırasında Hunan'da köylülerle konuşuyor.

Ocak 1962'de yapılan "7.000 kadronun katıldığı büyük konferans"ta Politbüro Daimi Komitesi üyelerini bir arada gösteren nadir fotoğraflardan biri. (Soldan sağa) Çu Enlay, Çen Yun, Liu Şaoçi, Mao ve Deng Siaoping

Yangtze'de Yüzerken

Yukarıda Çiang Çing (ortada) Eylül 1962'den beri ilk kez Mao'yla birlikte kamuoyu önünde, Endonezya Devlet Başkanı Sukarno'nun eşini karşılarken.

Solda Mao'nun propagandisti Yao Wen-yuan

Karşı sayfada, yukarıda [Soldan sağa] Mao, Lin Piao, Liu Şaoçi, Çu De ve Dong Bivu 1966'da Ulusal Gün kutlamasında

Karşı sayfada, aşağıda Kültür Devrimi'nin başlangıcında Çin gençliğini isyana teşvik etmek için Tienanmen Meydanı'nda yapılan on büyük gösteriden birinde Kızı'ı Muhafızları denetlerken.

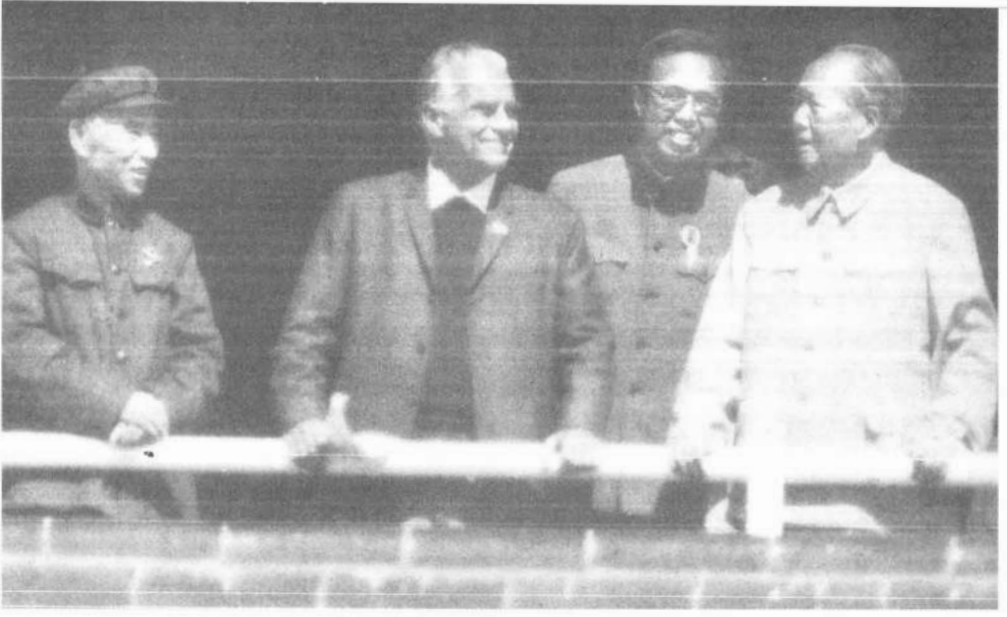

Yukarıda Sihirli tılsım: “Küçük Kızıl Kitap”

Karşı sayfada yukarıda Kızıl Muhafızlar, Eylül 1966’da bir mücadele toplantısında, Hey-longkiang valisine ying-yang tıraşı yaptıkları. Valinin boynundaki yaftada “gerici çetenin bir üyesi” yazılı.

Karşı sayfada aşağıda “Dört Eski”ye karşı kampanya sırasında Çufu’daki Konfüçyüs Tapınağı’nda bulunan kadim taş oymalar parçalanırken.

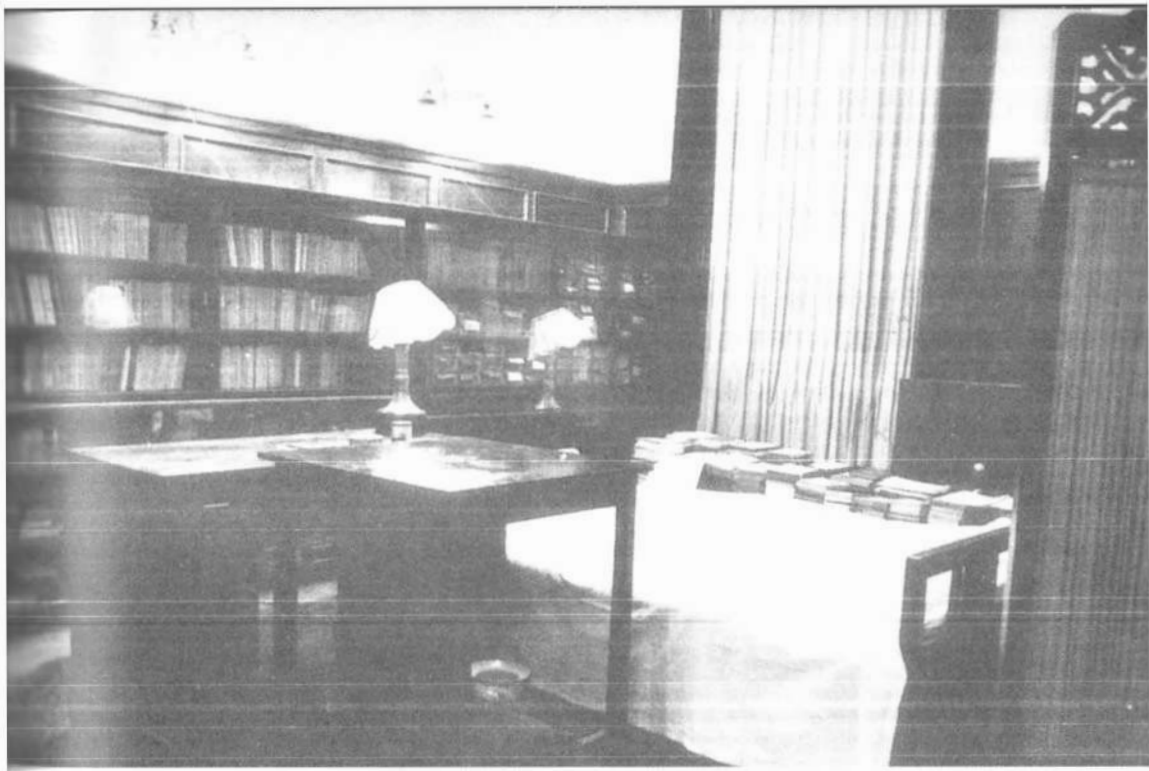

Yukarıda, soldan sağı Lin Piao, Edgar Snow ve Mao, 1970'te Tienanmen Meydanı'nda düzenlenen Ulusal Gön kutlamalarında.

Aşağıda Yukarıdaki resmin çekildiğı tarihten 18 ay sonra ABD-Çin ilişkileri büyük bir gelişme kaydetti. (Sağıdan sola) Henry Kissinger ve Başkan Richard Nixon, Mao, tercüman Nancy Tang ve Çu Enlay, Başkan'ın Çongnanhay'daki konutunda.

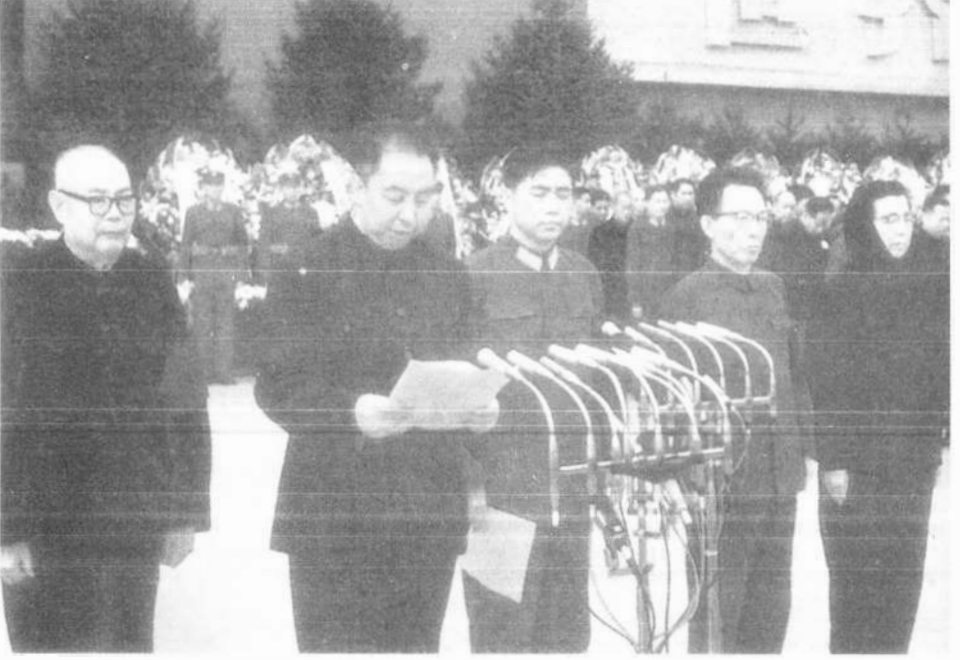

Yukarıda Başkan'ın Krizantem Kokulu Çalışma Odası ve geniş yatağı.

Aşağıda Ölümünden dokuz ay önce, Aralık 1975'te son kadın arkadaşı Kiang Yufeng'le birlikte.

18 Eylül 1976'da Tienanmen Meydanı'nda Mao'nun anısına yapılan tören. [soldan sağa] Mareşal Ye Kianying; Hua Guofeng (Mao için yazılan övgüyü okuyor); Vang Hongven; Çang Çunçiao ve Çiang Çing.

MAO ZEDONG

BİR YAŞAM

“Etkileyici ve önemli bir biyografi...” *Independent*

“Philip Short’un muhteşem kitabı Mao -Bir Yaşamı standart tarih olmayı hak ediyor. İnsanın isteyebileceği her şeye sahip: dile hakim, iyi yazılmış ve bol kaynaklı...” *Sunday Telegraph*

“Eksiksiz ve renkli bir üsluba sahip bir tarih anlatımı... Tam anlamıyla faydalı bir eser...” *The Economist*

“Bireysel ve global bir bakış açısından anlatılan destansı bir tarih...” *Financial Times*

ISBN 978-975-273-395-4

Tarih Toplum Kuram 96
www.ithaki.com.tr

İnternet Satış:
www.ilknotta.com

